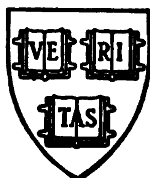

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1884.

УРЕЂУЈЕ

ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

А И ДРУГА.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА

ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ 1884.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

У НОВОМ САДУ,
Издаје књижара Луке Јоцића и друга.
1884.

Штампарија А. Пајевића у Новом Саду.

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

Андрић Милан. Божићње жеље, 1633.
Аргировић Боривој. Волим зору, 683.
Арновљевић Светозар. Аој зоро, 81.
Вакаловић Гиган. Наше срце (Розегер), 1615.
Венчиловац. Срце, 365.
Воројо. Књиноноша (Лепак), 833.
Вранчић Благоје. А можда ти нарушавам санак (Петефи), 1521; Једнодневна бубица, 1575.
Брзак Драгомир. Зимзелену, 337; У зиму, 487; Крај гроба, 493.
Вугарски М. Ђура. Једно момче и девојче, 661; На селу (идила), 709.
Грујић Ника — Огњан. Наша љубимица (акростих), 75; Од срца к срцу, 327; Удаљеној, 1257; Збогом! 1261; Зашт' те љубим, 1569.
Десимир Љубавне песме у народном духу, 39.
Димитријевић Паја Сан, 1319.
Д. С. Гроб у мору, 265.
Ђорђевић Манојло — Призренац. Добри су људи, 933.
Ђ. М. Ој, 557.
Жеравица Видоје. Молитва (Петефи), 737.
Живковић Мита. Не уме касти, 71; Ала чудни 103.
Илијћ Н. Д. Гробарева песма, 199; Отаџбини, 653.
Јовановићева Марија. За успомену, 1551.
Јовановић Јован, Змај. Што се касно увиђа (1 Жан Полу), 1161.
...есумовић Милан. Јавору, 135.
...шиковић Н. Т. Изрекла је, 393.
...ачевић Гавра. Гледао сам, 1353; Њој, 1421.
Лотић Љубомир. Ој пусти ме, 301; Суво лишће, 1223.
Миленко Где је? (По Словеначком), 1473.
М. Ј. Милорад. Међ звездама, 903.
Народне Стр. 109, 141, 745, 875, 1299, 1447, 1485, 1581.
Поповић Крста. Неће пожњет', 625; Добар пут пауци, 909; Љубав, 1453.
Поповић Милорад Шапчанич. На бадње вече, 33.
Поповић Мита. Три гаврана, 13; Тежакова љубав, 321; Једно срце, 359; Анђа, 449; Стеван, последњи краљ босански (трагедија), 545, 577, 641, 673; Девојачки суд, 993; Песме из позоришне игре „Наши сељани“, 1025; Ивана, 1089; На Михољ-дан, 1281,
Прерадовић Д. Песми, 1609.
Разуменић Светозар. Три завета, 22..
Рајко. Маварски краљ (Хајне), 385; Визија (По Р. Борису), 457; Сам се латих (Љермонтов) 1543
Ристо. Пуста жеља, 929.
Симеоновић Чокић Јован, Из песама Кармен Силве, 129.
С. М. Моме злату, 1329.
Станковић Ђ. Чедомиљ. Веруј оку, 519.
Стефановић Владан. Пробудила. . . 235; Ево пролећа, 425; Наше доба, 591; Косово, 1153; Српкињама, 1377; Сеја, 1511.
Стефановићева Софија. В. С једне . . . 205; Питам, 617; На зеленој витој грани, 807; Је л' ми за то, 1409.
Суботић Јован др. Мојој Савки, 417; Прагу, 419; Пјесма цврчку, 420; Орашчићи, 420.
Теод. Сенћански Никола. Поклон, 815.
Т. З. Срећан бејах, 271.

Трбић Милутин. Чежња (Шилер), 773; Ивањски венац, 801; Моја срећа, 869; Пролетња зора, 897; Срце моје, 1095; Пољубац, 1191; Ал не клони срце, 1387.

Ш—ћ. И. Глоса, 171.

НОВЕЛЕ, ПРИПОВЕТКЕ, РОМАНИ.

Из учитељичког живота, приповетка Драгиње Гавриловићеве. Стр. 7, 33, 65, 97, 129, 167, 193, 227, 257, 289, 327.

Вели ђаво. Приповетка Н. К. Лебеђева. Стр. 13, 41, 71, 105, 135, 171, 199, 235, 265, 295.

Нада. Приповетка из живота. Написала Милева Симићева. Стр. 321, 353, 387, 421, 449, 487, 519, 557, 593, 619.

Страст је зао друг. Од Нике Грујића — Огњана Стр. 361, 393, 425, 457.

Стари Гајдаш. Приповетка из српских брда. Од Х. Шеренберга. Превео С-о М-ћ. Стр. 481, 513, 551, 585, 609.

Млада удовица. Хумористична приповетка од Абуказема. Стр. 643, 677.

Лепа Вида. Роман Јосифа Јурчића. Стр. 653, 683, 711, 745, 775, 807, 839, 869, 903, 935.

Славопој љубави. Приповетка И. С. Тургењева. С руског превео Бранко В. Константиновић Стр. 705, 739, 769, 803, 835.

Савест му судила. Приповетка из народног живота. Од Јов. Стр. 865, 899, 929.

Нино и Масо. По сијенској једној хроници прича Павле Хајзе. Превео Г. Стр. 961, 993, 1027, 1063, 1095.

Шала Потемкинова. Историјска приповетка Ф. Лпле. Превео Ж—о С—ћ. Стр. 971, 1005, 1039.

Освета. Црта из народног живота од Рајковића. Стр. 1057, 1091.

Лажна сирена. Од Владислава Бетије. Превео Свет. Мл. Бајић. Стр. 1221, 1155, 1193, 1223.

За прудом Новела Хермана Хајберга. Стр 1127. 1161.

Вечити ђак. Слика из малоруског живота од Сахер-Мазоха. Стр. 1185, 1217, 1257.

Вера за веру. Од Нике Грујића — Огњана. Стр. 1249, 1289, 1319, 1345, 1379, 1409, 1441, 1475, 1513, 1543, 1575, 1609.

Сватовско гробље. Прича из народног живота од некад. Од Н. Ј. Стр. 1283, 1313.

Госпођа Фенсова. Новела од Ј. П. Јакобзена Стр. 1355, 1387, 1417, 1449, 1487.

Пророк. Од М. Ј. Илијића. Стр. 1505.

Војнички бегунац. С мађарског од Љубомира Лотића. Стр. 1537, 1571.

Једна ноћ у поштарским колима. Комична цртица из живота једног мога пријатеља. Написао Кастели, прев. Т. К. Окучанац. Стр. 1581.

Бадње вече. Од Фридриха Фридриха. Превео — ци — Стр. 1603. 1639.

Божићни дар учитељицама. Од другарице им Драгиње Гавриловићеве. Стр. 1635.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

Љубав птичија и њихов фамилијарни живот. Предавање Ал. Брема. Превео Ст. Коњовић. Стр. 207, 241, 271.

Нови назори о постању света. Од Доброслава М. Ружића. Стр. 301, 339.

Видни пурпур од Оскара Дренера. Превео Доброслав М. Ружић. Стр. 365, 399, 429.

Пољска појезија. Литерарна црта од Владислава Алина. Стр. 461, 495, 527.

Муха. од Моје Медића. Стр. 717, 755.

Велико пресељење Срба у Аустрију под патријархом Чрнојевићем 1690 год. Извадио из старе историје Станиша са Кордуна. Стр. 781, 819, 849.

Друго коло народнијех ријечи, што их нема у I. дијелу „*Rječnika hrv. ili srp. jezika*" и т. д. Од Моје Медића. Стр. 941, 977.

О метеоритима од —т— . . Стр. 1009.

Друштвени нагони у животињском свијету. Из „Новог Времена". Стр. 1073, 1107, 1137, 1175, 1203.

Ваздушна лопта и зоологија. Мисли дра В. Брајтенбаха. Превео А. М. М. Стр. 1199, 1233, 1265.

Нов непријатељ привреде (*Leucania extranea*) Од М. Д. Д—ћа. Стр. 1227, 1261, 1299.

Свијетлеће животиње копна и мора. Пише Јован Бијелић у Г. Карловцу. Стр. 1329, 1359, 1395.

Опет природописно писмо истој госпођи. Пише Мојо Медић Стр. 1391, 1423.

Слободна воља. Из Бихнерове књиге „Снага и материја." Стр. 1521, 1557.

Сеоба сисаваца. Предавање Ал. Брема. Прев. Ст. Коњовић. Стр. 1551.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

Десет година Стр. 1.

Народне песме „Смрт Душанова" и „Урош и Мрњачевићи". од проф. Ђорђа Магарашевића Стр. 17, 51, 83, 113, 145, 181.

Цвјетићи из Италије. Шиље проф. Ристо Ковачић. I. Стр. 47, 75.

Трговци као монаси, од митрополита С. К. Стр. 111.

Експериментални роман, од Ем. Золе. С француског Ђ. Ј. Н. Стр. 141, 177, 209, 243, 273, 305, 341, 369, 403, 433.

Помен Вуку Ст. Караџићу часа му умрлог и гроба у туђини. Од Александра Сандића. Стр. 161.

Пред колевком словеначког будиоца Валентина Водника. Успомена с пута Едварда Јелинека, С чешког Владислав Алин. Стр. 365.

Писмо једној госпођици. Од Ђ. Јовановића. Стр. 497, 531.

О књижевном јединству Словена. Од дра А. Будиловића. Превео нш. Стр. 563, 597, 625, 661, 693.

Књижевна писма из Загреба. Од нш. I. Стр. 689, 721. II. 753.

У личком колу на Божји дан. Од Моја Медића. Стр. 815, 849.

Слон Превео —рић Стр. 879, 911, 915, 981.

Санитет Моравско тимочке војске. 1876 Од др. Владана Ђорђевић. Стр. 965, 1001, 1033, 1059.

Српске народне приповетке. По народном приповедању верно прибележио Тоша Грбић. Стр. 1045, 1077, 1111, 1237, 1267, 1587, 1615.

Повест о постанку и развитку српског и народног позоришта. Стр. 1103, 1131, 1169.

За време моје бировине. Из живота једног старог српског родољуба. Стр. 1333, 1363.

Сибирија, њене шуме, ловачки живот. Предавање Ал. Брема. Прев. Ст. Коњовић. Стр 1455, 1491.

ЛИСТАК.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

Црвен на небу, вечером, јутром, од С. М. Стр. 21.

Објашњење уз астрономски календар, од Селима. Стр. 55, 87, 117, 151.

Српске старине. Устав да се чува општинска тајна. од митрополита Саве Косановића, стр. 149.

Примјери турскијех глоба и народнијех патња, од митрополита Саве Косановића, стр 185

Закон за митрополита, саопштио митрополит Сава Косановић, стр. 213,

Месец приповеда од Суопија, прев. Свет. Мл. Бајић, стр. 247. 501, 533, 567, 629, 665, 697, 759. 787, 823.

Биљешке о Захолмским владикама, од митрополита Саве Косановића, стр. 279, 309.

О новцу од проф. Ст. Миловановa, стр. 345, 373, 409, 439, 469.

Прилог животопису Бранка Радичевића, од Свет. Вуловића, стр. 405.

„Бранково Коло" од дра Ј. Пачу-а од Драгутина Блажека, стр. 601.

Добротворним женским задругама, приређивачким женским одборима и појединим Српкињама, стр. 667.

Афоризме М. Јокаја, стр. 736.

На чланак Драгутина Блажека „Бранково коло" од дра Ј. Пачу-а, од Зар. Р. Поповића стр. 762.

Три свежа гроба, од Владислава Алипа, стр. 826.

Деда, слика од О—нића, стр. 857.

Епизода из живота Аце Радовића, од Октара стр. 885, 915.

„Српска молитва," за мешовити збор уз пратњу два гласовира од дра Ј. Пачуа, пише Драгутин Блажек, стр. 949.

Изложба женских рукотворина у Новом Саду. Од Г. Стр. 983, 1081.

Касандра, с чешког —та—. стр. 1015, 1049.

Паганини и дрвена ципела, историјска приповетчица. Превео Љубомир Лотић. Стр. 1143.

Докторски испит у средњем веку, од Д. М. Ружића. стр. 1179.

важавање женскиња код разних народа,

Одломак из филолошких писама Елериха ди Мол-а, превела Даница Николићева. Стр. 1209. 1239.

Хиљадугодишњица манастира Дубрави или Добруна од митрополита Саве Косановића. Стр. 1271.

Позив на прилагање за споменик Ж. Ж. Русова, стр. 1303.

Епилог избору митрополита Јосифа Рајачића. Од Октара, стр. 1337, 1367.

Запис на старој Добрунској цркви, од архимандрита Н Дучића, стр. 1101.

Одломци из Жил-Верпеове историје знаменитих путника и путовања, превео Иван Иванић I Тудле Венијамин, стр. 14 7, II. Јован Карпини, стр. 1493.

Из српске прошлости, од митрополита Саве Косановића, стр. 1457.

Нога. од Х Чоке-а, прев. М. Ш—ћ. стр. 1525, 1561.

Минијатуре од Ј. Арбеса. По чешком Ср А. П. Стр. 1591.

Ђоле Приповетка П К. Роесгера. Прев. Пав— Стр. 1621.

КЊИЖЕВНОСТ.

Жубори и вихори. Песме Милорада П. Шапчанина. Од М , стр. 26; Да се разумијемо, од проф. Моја Медића, стр. 28, Паризски браковн, приповетке Едмонд Абу а, превела Милка Гргурова. од О—нић, стр. 59; *Canti popolari epici Serbi,* од П. Касандрића, из „Срп. листа" стр. 90, 122; Нана, роман Емила Золе, од =, стр. 254; Слике и прилике из српског живота, приповетке Павла М. Јовановића, стр. 313; Први дарак, забавно-поучна књига за нашу децу, написао Ђорђе М. Бугарски, од О—нића, стр. 379; Србадија, алманах „Србадије," од Г., стр. 472, 503, 537; Свакоме своје, одговор на приказ „Првог дара" од Ђ. М. Бугарског, стр. 571, 604, 635; Граматика старога словенскога језика, саставио Стојан Новаковић од Александра Сандића.стр. 633; Познавање човека за трећи разред од проф. Моја Медића, стр. 789; Гласник српског ученог друштва, књига 56, стр. 828; Одговор г. Бугарском на његову антикритику, од О—нића, стр, 860, 891, 919; Познавање човека, за четврти разред, од проф. Моје Медића, стр. 887; Неколико речи г. Августу Харамбашићу на његов „*Odgovor Javoru*" у „*Hrv. Vili*" од нш, стр. 951, 987, 1017; Нов пчеларски књижевник или пчела туђица, од Ј. Живановића, стр. 1052, 1083; Рачуница за други разред народне школе написао Аркадије Вуковић, од М. Петровића, стр. 1113; *Sagen und Märchen der Südslaven, von Dr. Friedrich Kraus,* од О—нића, стр. 1118, 1211; Примери за грчке облике саставио Јован Туроман од В., стр. 1147; Писцу у пчелињаку Јована Живановића, од Драгутина М. Јовановића, стр. 1371, 1403; Орао, велики илустровани календар за 1885, од •*•, стр. 1430; Мали одломак из мојега пчеларског живота и београдска пчела туђица, од Јов. Живановића, стр. 1433, 1466, 1498, 1528. *Perlen der Weltliteratur.* од =, стр. 1643.

Друштва. Матица Српска, стр. 31, 61, 315, 1149, 1181, 1243. 1273, 1308, 1341, 1563. **Југославенска академија у Загребу**, стр 189. **Српско археолошко друштво у Београду**, стр. 283. **Болничка задруга трг. омладине у Н. Саду**, стр. 283. **Српско учено друштво у Београду**, стр. 1438.

Читуља. † Никола Божановић, стр. 476, 505; † Коста Костић, стр. 539; † Бедрих Сметана, стр. 668; † Мојсило Видаковић, стр. 991.

Дописи. Ицкани од Г. Нетера, стр. 791; Београд од —с, стр. 954.

Белешке. Стр. 155. 256, 318, 347, 413, 509, 669, 923, 955, 1150, 1276, 1310, 1343, 1438, 1471, 1532, 1564, 1626, 1645.

Разно. Стр. 32, 61, 126, 156, 190, 221, 284, 319, 348, 381, 413, 414. 478, 510, 541, 574, 701, 735, 765, 794, 829, 863, 895, 925, 957, 1022, 1150, 1181, 1213, 1244, 1277, [illegible], 1343, 1374, 1502, 1532, 1567, 1595, 1627, 1647.

Светковине. Стр. 188, 216, 793.

Позориште и уметност. Стр. 218, 315, 442, 572, 1055, 1150, 1309, 1627.

Белешке из астрономије. Стр. 220, 320.

Из словенских књижевности. Стр. 93, 126, 91, 221, 256, 285, 320, 349, 415, 446, 576, 607, 638, 670, 703, 797, 831, 991.

Књижевне вести и огласи. Стр. 62, 128, 158, 511, 542, 766, 800, 960, 1246, 1504.

Нове књиге и музикалије. Стр. 158, 223, 256, 288, 351, 382, 448, 480, 512, 576, 608, 672, 704, 735, 766, 800, 864, 958, 992, 1024, 1056, 1120, 1152, 1184, 1248, 1279, 1312, 1344, 1376, 1407, 1440, 1472, 1504, 1534, 1598, 1630, 1648.

Астрономски календар од Пере Манојловића: за месец јануар, стр. 63; за фебруар, стр. 94; за март, стр. 159; за април, стр. 382; за мај, стр. 543; за јуни, стр. 639; за јули, стр. 767; за август, стр. 927; за септембар, стр. 1151; за октобар, стр. 1215; за новембар, стр. 1407; за децембар, стр. 1535.

Загонетка. Стр. 832.

Одговори. Стр. 192, 256, 288, 352, 416, 542, 576, 608, 1216, 1344, 1408, 1440, 1504, 1536.

ЈАВОР.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 1. У Новом Саду 1. јануара 1884. Год. XI.

ДЕСЕТ ГОДИНА.

Пуних се 10 година дана навршило, од како је почео овај једини српски недељни белетристични лист да излази. За наше књижевне прилике ово није кратак век и сад се већ може бацити критички поглед на досадањи рад и развијтак овога књижевнога подузећа. Но то неће да чини уредништво, то нека чине штовани читаоци наши, али нека имају увек на уму наше прилике, борбу листа са егзистенцијом својом, која бе пе у толико већа, што су и политичке незгоде не мало сметале развијтку сваког књижевнога рада, а осим тога и велика конкуренција, много пута и шпекулативна, одузимала је без сумње знамениту помоћ народну овоме листу, који је увек био ограничен ли на потпору од претплатника својих.

Но при свем том уредништво ово мисли, да може с образом изићи пред штов. публику своју и рећи: што је могуће било учинили смо, и савест нам је мирна.

„Јавор“ се увек старао, да публици српској, што чита, доноси и племените забаве и корисне поуке у свима гранама науке и знања и врло мало ће бити књижевника српских, који у току прошлих десет година нису овај лист својим радом потпомогли. Ради бољег веровања, ево ћемо [illegible] ниже донети азбучним редом уважена имена оних писаца, који су ових 10 [illegible]ла „Јавор“ својим цењеним прилозима пунили, и тиме своме народу од кори[illegible]и били. Међу именима ових сарадника „Јаворових“ наћи ће читалац мно[illegible] и многу стару опробану снагу, која се попела до великог уважења књижев[illegible]ног, а наћи ће и многог почетника — полстарца, који се у млађаном родо[illegible]бивом жару свом окушао у овој или оној струци књижевној, како би врем[illegible]м у зрелијим годинама својим што корисније могао делати на овом ви ног[illegible] господњем. „Јавор“ је повода дао многоме таленту, да изиђе на ви-

дик, многа јача снага, која је данас већ до лепог имена дошла, окушала се први пут у „Јавору“ нашем, овде је полетела, да дође касније до веће висине у простору српскога Парнаса.

„Јавор“ се не стиди тога, што је скупио под своје огранке многог млађег даровитог писца, што је многи почетник и слабије гусле од њега отесао, јер је уредништво тога уверења, да се нико научен родио није и да га треба ослободити на рад и борбу, те је поред извеџбаних и опробаних снага увек врло радо пуштало и добре почетнике, да у њему окушају крила своја и поноси се са оним радницима данашњим на пољу књижевности наше, који су у „Јавору“ прву своју песму или чланчић изнели на јавност, које је дакле он увео у свет и представио публици.

Међу сарадницима „Јавора“ наћи ће читалац и много женско име, као доказ, да и Српкиња уме мислити и осећати, као и многе сестре јој у других сретнијих народа, које су одгојене у много сретнијим околностима, те су могле и даље да дотерају, него ли наше Српкињице, које осим свог природног дара, кућевног васпитања и основних школа, не имаху никакве друге потпоре за развитак урођене им душевне снаге.

Имена сарадника „Јаворових“ за прошлих 10 година доносимо овде у азбучном реду. Многе су ствари у томе добу излазиле безимено, те тако има „Јавор“ и имао је још много више сарадника, но уредништво не могаше изнаћи сада њихова права имена, што су под анонимима сакривена.

Ево тог списка сарадника:

Адамов П.
Алексић Милан,
Алин Владислав,
Андрић Милан,
Арсенијевић Владан
Арсенијевић Светозар,
Атанацковић Гавра,
Бајић Светозар Мл.
Бакаловић Герман,
Бачић Миша,
† Белеслијн Обрад,
Бичанска Марија,
Благојевић Јован,
Божески Милан,
Борјановић Јован,
Борота Ј.
Бошковић Јован.
Бранчић Благоје,
Брзак Драгомир,
† Бугарски Т. Филип,
Варађанин Аркадије,
Веспић Милан,
Врачарић Ђ.
Вујић П. В.
Вујић Васа,
Вукадиновић Св. Ј.,
† Вучетин Младен М.,
Вучетић Никола,
Гавриловић В. Св.,
† Гавриловић Васа, Т.,
Глишић Милован Ђ.
Грчић Јован,
† Грчић Јован Миленко,
Грубић Светозар,
Грујић Никанор, епископ,
Грујић Ника Огњан,
Давидовац Милан И,
Дејановић М. Д.,
† Деспотовићева Јелена,
Деспотовић Петар,
Димитријевић Миша,
Драгашевић Јован,
† Ђорђевић Велимир,
Ђорђевић Владан, др.
Ђорђевић Милан (Из Србије).
Ђорић Н. В,
Живановић Јован,
Живковић Мита,
Жужић Петар,
Ивковић Коста,
Ивковић Л.,
Игњатовић Јаша,
Илијћ Владимир Ј.,
Илијћ Драгутић Ј.,
Илијћ Милутин Ј.,
Исаковићева Анђелина,
Јагеровић Стеван,
† Јакшић Белуш,
† Јакшић Ђура,
† Јанковић Ђуро,

Јанковић Паја,
Јегдићка Катарина,
Јефтић Стеван,
Јовановић А.,
Јовановић Богољуб,
Јовановић Владимир М,
Јовановић Ђ.
Јовановић Јован, Змај,
Јовановић Љубомир,
Јовановић Милан А.,
Јовановић Милан (Београђанин),
† Јовановић Милан В.,
Јовановић Милан, др,
† Јовановић Сима,
Јовановић Стева,
Јовановић Тодор В.,
Јоксимовић Никола,
Јорговић Александар,
Јосић Димитрије,
Јоцић Јован др.,
Калић Мита,
Касумовић Милан,
Каћански Владислав Ст.,
Кнежевић Душан,
† Кнежевић Лаза,
Кнежевићева Маца,
Ковачевић Мијајло,
Ковачевић Филип Ј.,
Константиновић Бранко В.
† Коњовић Петар,
Коњовић Симеун,
Коњовић Стеван,
Косановић Никола,
Косановић Сава, митрополит,
Косировићева Анка.
Косовац Мата,
Костић Коста,
Костић Лаза, др.
† Костић Милан,
Крајиновић П. М.,
Красић Владимир,
Кречаревић Марко,
Кузмановић Алекса,
Кујунџић Милан (Абердар),
Лазаревић Ђ. Р.
Лазаревић Радмио др.
Лазаревић Светолик,
Лазић Петар.
Лазић Стеван,
Магарашевић Ђорђе,
† Максимовић Ђорђе, др
Максимовићева Катица
† Максимовић Милан М.,
Максимовић (Шевић) Милан,
Малешевић Никола,
† Мандровић Ђорђе,
Манојловић Петар,
Маринковићева Јулка,
Марковић Паја Ј.
Мародић Аксентије,
Матић Андрија М.
Матић Гаја,
Медић Мојо.
Миланковић Давид,
Милетић Светозар, др.
Милетић Светозар, учитељ,
Милићевић М. Ђ.
Милованов Стеван,
Милутин, јеромонах,
Мијатовић Чеда,
Миоградовић Јован,
† Милутиновић Сарајлија
Михајловићева Јелена,
Мушицки Бранко,
Нанчић Лаза,
† Недељковић Стеван,
Несторовић Ј. В.
Никашиновић Божидар,
Николајевић Веселин,
Николајевић Милан,
Николићева Олга,
Новаковић Стојан,
Оберкнежевић Филип,
Ораовац Томо, П.,
† Павишевић Сава, архимандрит,
† Павловић Дамјан,
Павловић Ђена,
Павловићева Пава,
Павловић Стева. др.
Пајевић Арса,
Пелагић Васа,
Пеливановић Сретен И.,
Петровић Љубомир
Петровић Петар Ј.
Петровић Сава.
† Петровић Светозар,
Петровић Сретен А.,
Поповић Алекса В.,
Поповић Иван В.,
Поповић Крста.
Поповић Лука,
Поповић Милорад, Шапчанин,
Поповић Мита,
Поповић Мита (Мица),
Поповић Миша А.,
Поповић Сима,
Поповић Стева В.,
Поповићева Јелена,
Поповић Томо Крстов,
Поштић Милорад,
Прерадовић Бурђенац Д.
Паланачки А.,
Радичевић Филип,
Радонић Новак,

*

Радосављевић Стева Ј.
Радуловић Пера,
Разуменић Светозар,
Рачета Саво Ст.
Рашковић М. А.
Ристић Андрија Г.,
Ристић Спиридијон,
Рогић Душан,
Ролер Вељко,
Руварац Иларијон, архимандрит,
Рувидић Анђелина,
Ружић Доброслав М.,
Рајковић Ђорђе
Савићева Марија,
Савић Милан др.,
Сандић Алекса,
Секулић Лаза,
Симеоновић-Чокић Јован,
Симићева Милева,
Станишић К. С.
Станишићева Милева,
Степановићева Драга,
Стефановић Владан,
Стефановићева Софија,
Стајић Јован,
Страјић Ђура,
Стаматовић Светозар,
Суботић Јован, др.
Суботић Јосиф,
Тапавица Арон,
Тешић С.
Томановић Лаза, др.
† Томановића Петрислава,
Токин Стеван
Топонарски Урош.
† Торбица Ст.
† Трбојевић Ђоко,
† Трифковић Коста,
Туроман Јован, др.
Убавкић С. Св.
Утјешеновић Огњеслав, Остројински
Хаџић Антоније,
Чакра Емил,
Шерер Фрања,
Шимић Милорад,
Шпадијер Филип.

Међу овим сарадницима има их неколицина старих умрлих књижевника, од којих смо по неке саставке ми први пут у „Јавору“ донели, као од Симе Милутиновића Сарајлије, Младена Вучетина, Дамјана Павловића и др.

Надамо се, да ће се број наших штованих сарадника увећати, и да ће „Јавор“ од селе све бољи и бољи моћи бивати, а то много зависи од броја претплатника наших.

У Н. Саду о Божићу 1883,

Др. Илија Огњановић
уредник „Јавора“.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

У једној повећој кући вароши** седиле су једне ноћи у једној собици три младе женскиње код неког стола претовареног разним књигама, рукописним белешкама и цртежима.

— Читаво брдо књига! — рече једна од њих тарући очи — Ево још нисмо ни летимице половину главнијих штудија прешле а два сата већ избија. Па не знамо што и преврћемо тек те листове; ако се за три године нисмо доста спремиле, нећемо ни сад мудрост кашиком покусати.

— Тако је; али сутра ћемо полагати баш најтеже предмете. Па онда, педагогија, дидактика и метод! — примети друга и отвори рукописну белешку, на којој беше на горњем листу крупно и цифрасто написано: Педагогија Милице Г. приправнице III. разреда.

— И ти, Милице, баш мислиш, да ћеш на бадњи дан прасе угојити? — насмеши се опет прва. — Та мани се луда посла; тиме се тек буниш, а ето и ти и Ленка једва што држите очи.

— Само што се ти, Даринка, још

држиш — к'о Каћ. — Умеша се сад и трећа. — Та све жмиркаш.

— Ја? — рече Даринка па протре очи — Ал' нека, треба и ја да запамтим кад сам полагала учитељски испит.

— Само да добро прођемо — рече на то Милица.

— Та пасти тек нећемо! примети Даринка. — А што ће нас можда из појединих предмета са једним или два степена ниже оценити, мене неће баш много љутити; знање, што сам га стекла, не могу ми тиме одузети. — Оно ми остаје и уз довољну оцену.

— Довољну! — узвикну Милица. — То би било грозно!

— Грозно или не; ал мени се тако слути — рече замишљено Даринка. — А у осталом ви ћете можда и боље проћи; таке сте среће, да и нетражећи стичете симпатију своје околине. А ја — ма да у ствари нисам гора од вас — знате како пролазим.

— Право имаш; и сама сам тако нешто приметила, од кад сам с тобом — примети Ленка. — Теби се све већма замера, а добра воља не признаје ти се ни од другарица, ни од професорске колегије.

— Лепо је тешиш! — осече се на то Милица.

— А што да ме теши? За малу погрешку велика казна, за добре стране никаква признања, то је моја судба већ одавно. Но ја се надам, да ће и на мојих вратих срећа закуцати па онда ћу је чврсто за јаку шчепати, — насмеја се и ако мало усиљено, Даринка па се стаде за спавање спремати.

— И ти ћеш баш да легнеш? — запиташе у исти мах две другарице.

— Није него ћу тек бадава с вама дремати — одговори она па се смести у постељу.

— Благо теби! — уздахну Милица и затвори педагогију, и за тим узе психологију и поче шаптати: Психологија је наука. . .

— Хајд' штудирај од корице до корице, па ваљда ћеш сутра знати разложити, какав се процес дешава у души детињој, кад га учитељица онако својски прутом по врх прстију „одалами;“ а то је и онако у свези са тезом из педагогије о нези чулних органа — примети јој шаљиво Даринка и намести своју узглавницу.

— Ћути па спавај — рече оштро Милица — За моју природу није да гладим децу ко неко пудлу; а и ти ћеш видити, како ћеш у школи проћи без телесне казни.

После пола сата Даринка је већ спавала а другарице јој се такође спремале да легну.

„Песталоци родио се у Цириху 1746. године“ шапуташе у сну, али доста разумљиво Даринка.

— Аха! -- историје педагогије — рече Милица — и у сну јој Песталоци у памети!

— Штета само што се у садашње доба не налази какав његов последоватељ а Даринка би прва пошла трагом госпођице Шултесове — дода враголасто Ленка. И с тим угаси лампу те и оне заспе.

I.

Збогом! — здраво! — сретно! чуло се на жељезничкој станици вароши** на недељу дана, по оној поменутој ноћи. — Приправници обојега пола, сад већ учитељи и учитељице, остављају варош те одлазе дома, па отуда ти узвици и врева.

Растанак тај беше веселотужан; јер и највеселијима међу њима било је тешко растати се са другарима и другарицама са којима братињски и сестрински делише три године веселе и тужне часе.

Влак дојури и за часак се узвици утишаше те се чула тек граја а после неколико тренутака зачу се поново и последње: Збогом! Збогом! и влак одјури препун учитељима обојега

пола. За њима су осим многобројних мештана махале рукама и марамама још и три њихове другарице; а кад им у лице загледамо, видићемо да су то наше познанице, Даринка, Милица и Ленка. И оне су стране; али њихов пут је на другу страну, те очекиваху други влак, који се баш данас из непознатих узрока закаснио.

— Баш ми је жао што смо осуђене саме да путујемо; а како је тамо све весело! — примети затим Милица.

— Шта ћемо, кад смо из нашега краја тек нас три, а други и први разред не хте да нас чека, — одговори јој Даринка.

— Напослетку и боље, што смо саме; — дода Ленка — ја нисам расположена за весеље.

— Теби је све твоја сведоџба у глави, — примети Милица — а шта ће Даринка да каже? — та и она је нама равна, па поглéдај њену оцену!

У том звонце зазвони и вратар викну имена оних станица уз које ће се путовати.

Наше познанице за часак се ужурбаше а затим и још једном на брзо тек погледом или притиском руке опростише се од својих мештанских познаница и познаника и уђоше у влак.

Кад се влак кренуо, чуло се и за њима громко: збогом! а сузе у очима једне старе госпе — њихове газдарице — сведочише, да су морале бити ваљане девојке.

— Ни кост ми врана у тебе не донела! — рече Ленка гледећи кроз прозор на варош, па одпусти од њега — па како беху саме у купе-у — извали се на клупу; а под главу метну своју кутију, коју није предала са осталим пртљагом. Даринка и Милица међутим мирно заузеше свака по један ћошак те дремаху.

— Та ту се ни дремати не може! — сувише се влак дрма — рече по малој почивци Милица. — Него боље да се разговаамо, и онако ћемо се брзо растати; а волела бих знати, шта ће теби, Даринка, главна задаћа бити док у народ и школу ступиш?

— Шта? — оно што и свакој од нас — ревносно и савесно вршење свога позива — одговори расејано Даринка.

— Свакој од нас — понови дремљиво ал' јетким тоном Ленка — Питај само Анђу и Душанију, па ћеш видети — родољубља. . . Ал' оне су и опет зато с препоруком свршиле! .

Ти си данас раздражена, па боље — дремај! — рече јој Даринка па се обрте опет Милици.

— Ајд' зидајте ви куле по ваздуху; а мој је план довршен био још кад су ми оцену прочитали — мрмљаше Ленка — Душан Т. је бележник у моме месту, а то је за учитељицу и сувише добра — партија. . . Другарице јој на то прснуше у смеј!

— Та шта се церекате? Хоћу и ја једанпут практична да будем и да се угледам на Душанију и Анђу — а њима је зацело „брачни кандидат“ већ у џепу.

— Е сад је забасала и у сатиру — смејаше се Милица — А на послетку, боље је и то него да размишљаш о метафизици — твојој проклетој учитељској сведоџби.

— Није него ћу још сад донашати пројекте по којима ћу учитељовати, и размишљати, како је то „благодатно“ стање, кад се најпре мора десет табака папира потрошити, док се општина смилује, да својој учитељици плаћу изда.

— Ти од неко доба и сувише црно видиш — рече Милица — а тиме чиниш неправду нашем драгом народу.

— Можда Ал' нико још није рамепом свет исправио, па нећете ни ви.

— Раменом не; ал' енергичним радом и заузимањем много се шта поправило — примети Даринка.

(Наставиће се.)

ТРИ ГАВРАНА.

(Превод).

Суво дрво, а још сувља грана
На њој седе три врана гаврана.

Први гавран рече другом: „чујеш,
А где ћеш да данас доручкујеш?“

— „Мртав лежи там' јунак убијен,
Штитом својим убојним покривен.

Ниже ногу пас му се одмара.
Верно чува свога господара.

Сиви соко над њиме крстари,
Па не могу телу лешинари.

Ал иде му већ и вереница
Као срна, као веверица.

Дигла бледу свом драгану главу
А рану му испира крваву,

Узела га на рамена бела,
Па широком мору га однела.

Зором га у земљу закопала,
Вечером и сама мртва пала.

Нема псета, нема таке тице,
Нема више таке веренице!

Мита Поповић

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

Дѣла давно минувшихъ дней. . .
Пушкинъ.

I.

Негде око тридесет година у назад, губернијска варош Н-ск бијаше врло сиромашно и патријархално местанце, отуђено од свега осталог света. Како се виђаше, Н-ск и није тежио за примерима, што их пружаху други градови на Волги, и уложив једном свој начин живота у извесни, опредељени круг, није допуштао ни мисли, да се икад ишта промени и да пође другим путем. Москва и Петроград чинили се становницима Н-ска тако далеко и недостижно, да их је већина чврсто била уверена е се лепо може и живити и умрети, а да се не види ни једна ни друга руска престоница; они, који су били у Нижњем и Казану, у растојању од Н-ска на 400—500 врста, описивали су те градове као да би били Париз или Лондон. Дуго се живило у Н-ску а ништа да се измене: Чиновници су седели на својим местима, по неколико десетина година, становници су остављали своју варош само онда, кад већ у њој никако нису могли даље живети или кад их је отерао пожар. Свадбе, даће, крштења биле су главне новости, што су занимале мешћане. Сталног позоришта ту не беше, него једном враг донесе неку трупу глумаца из Казана, па у дворани „племићког састанка“ преставља́ше први део „Лесте, виле дњепровске.“ Ово је учинило читаву револуцију у умовима мирних становника. Колико ли је пута по који отац породице, заборавив своју солидност, раширио руке као да би звао неког у наруча, попут несретне Лесте кад је Видоман уграбио.

„У наруча хајд ми кнеже,
хајд' драгане, мој витеже!“

Други градови на Волги као Нижњи, Казан, Саратов, били су већ тада жива, радина места, која се измењивала према удобнијем начину живљења, а усљед свога положаја на трговачким путевима као и због згоднијег и већег пристаништа, но што је у Н-ску. Пристаниште н-ско беше малено и неспретно сама варош пак због брдовитог положаја и многих прорива чињаше засебан, самосвојан кутић.

Ради пуноће и јасности овог казивања, морамо приметити, да улице Н-ске небеху још поплочене, те су с тога јесењу биле као неке јаруге пуне блата тако да се и на колима једва могло туда ићи. Ноћу је једва ко се и усудио да иде тим улицама, да не носи уза се светиљник; јер грађани Н-ска још нису били познати са светиљницима на улици.

II.

Оружани ручним светилницима, мешћани се посећавали врло често, да би прекратили дуге и суморне јесење ноћи, но при том би се вазда старали, да што раније буду дома, па ако ће се остали део ноћи провести у постељи. Но где кад се човек задржи и подуже у веселом друштву и пријатном разговору. Тако се догодило и оцу Мизерандову кад је посетио секретара думе г. Присноположенског у вече 26. Септембра 1853. Г. секретар је славио свој имен дан, а месни свештеник био му је јединим вечерњим гостом. О. Мизерандов, самохрани удовац, имађаше око својих четрдесет и пет до педесет година, проседу браду и дуге сребрнасте власи. Беше он мио свему Н-ску свако га је слушао као да би био старешина сваке породице. Познаници г. секретара издолазили су били већ у јутру на „пироги,“ па домаћин с домаћицом, уморан од многог дочекивања, погаси огањ већ после четир часа и оде да се одмори у постељу. Тек ако су били у првом ружичастом сну, неко закуца на вратима. Набусита служавка узе свећу и пође вратима, да види ко је у „то доба ноћи.“

Тек је познала по гласу оца свештеника, после обичног „ах“ отвори врата, поможе му да скине горње огртаче, и уведе га у малу дворамицу, обојади сану црвеном бојом. На скоро дође и г. секретар с госпођом, обоје невољни за разговор: тек што се упиташе за здравље, проговоре још што шта о времену и заћуте. Марија Ивановна Присноположенска изађе, оставив мужа да забавља госта. Другим приликама волио је г. Присноположенски много да говори, да претреса јавне ствари, а најрадије би причао догађаје из свога живота, који на жалост, нису били баш свагда строго истинити. Но данас је г. секретар иза пировања осећао неку нејасност у мислима, те већ кад није хтео да ћути, оно је шмркао бурмут, кијао и кашљао. У то служавка донесе две лојане свеће, тек што их беше упалила, те се домаћину с гостом даде прилика, да за мену своје ћутање тиме, што су устајали са својих места и кидали врхове фитиља у свећама, да би ове боље и јасније гореле. За тим се опет сваки враћао на своје место, гост је гладио браду а домаћин шмркао и кашљао, да се могаше чути на читави пушкомет. Уђе и Марија Ивановна, а за њоме служавка носећи на једном тањиру пастрме с белим луком, на другом опет неколико бочица ракије, разне боје на трећем чаша и малих стаклених служавника. Домаћица понуди госта.

— Молим, баћушко, што је бог дао, поздравите слављенику дан.

Отац Мизерандов поглади браду, устане са свога места, узме пуну чашу и куцне се с домаћином. После ове прве чаше говор је почео бити живљи, особито кад иза прве дође друга и трећа. Најзад приморапие и Марију Ивановну, да пије макар чашицу вишњевке, кад вотку већ неће ни да види. Разговор пође све живље и живље: Марија Ивановна причаше о неком метеору, што је пролетио изнад Воронежа, а о њему је писано у Н-ским губернијским вједомостима. притом је поновила неколико пута реч: северо-запад, не запад; о. Мизерандов је причао опет, што је читао у „Северној пчели“ о трговини и занату у Америци, домаћин грцне још и четврту па стаде причати једну сцену из његове сопствене младости. Отац његов, причаше г. секретар, био је управитељ

Новодјевичка, имања грофице Ане Алексијевне Орлова Чесманског. Па док је још био дете, да се једва памти поја ше коња, кога никако није могао савлађивати. Коњ га понесе кроз село и дође до неких ниских врата. Пре но што се коњаник могао сагнути, натрчи коњ на врата, те тако његова, Приснопoложенскова, глава остане на вратима отртнута од осталог трупа. Још г. секретар зна, да се глава смејала на неку сељанку и да су вилице биле растављене. После неког доба, глава је сама дошла на своје место. Слушајући ову чудновату причу Марија Ивановна се смешила, а о. Мизерандов се као чудио, говорећи: шта све не може бити на свету, за тим је устао, и опростио се с домаћином и домаћицом, служавка га испрати до капије, где га је чекала тројка, да га вози кући.

(Наставиће се).

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова" (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи" (Вук II. 34.)

Српски се народ може поносити својом народном песмом, јер их толико има, да се може с многим другим народом у том мерити, а многи и многи други народ неможе се у том с њим мерити. Вред..о би било да се сваки Србин и Српкиња упозна што више са својом народном песмом, као што се надамо, да је многи то учинио, но ће ипак бити нужно, да завиримо мало дубље у многу народну песму за то, што ћемо тако дознати, да се није све оно онако збило, како наш народни певач п ва у сво}ој песми. За то се латисмо овом згодом двеју народних песама што их већ напоменусмо, и проговорићемо коју о њима у том правцу.

Познато је, да нам је корист од народних наших песама, што се у њима види чисти наш народни говор и што нам оне пружају грађе за историју, грађе која се налази и у другим нашим књижевним споменицима, летописима, хроникама, животима и т. д, Ми ћемо више пута а и врло често наћи доста историјскога у нашим народним песмама. Не дознајемо ли зар много што шта о првој владајућој династији српској Немањићима, о боју косовском и другим догађајима из потоњих времена прошлости српске? Али и то рећи и исповедити морамо, да ћемо ми много које чега наћи у народној нам песми, што неће бити истина, јер није све онако било, као што нам то песма казује и певач пева. З а ш т о ј е т о? Ево зашто: Кад се који догађај збио у прошлости нашој важан за народ наш, он се раширо брзо по народу, о њему се много приповедало, а песник: српски — песнички дух појединца — опева то брзо, те је у песми казивао оно што се збило, што су други приповедали. Тако нам је н. пр. спевао певач важан догађај; Женидбу цар Душанову, Зидање Раванице Косовски бој и. т. д. И та песма која је одма постала, док је чин који жив био још сваком у памети, свакако да је доста верно и у појединостима а можда и ситницама спевала такове догађаје, и што је више имала да спева то је она и дужа била. У исто доба, нашло се људи који су то то не у песми, него својим речима описали у летописе, што се до данас сачувало и оно све оста на папиру онако, како је забележено у први мах, још за време самог догађаја. Али није тако било с песмом народном. Она се није одма забележила, како је први пут спевана, него је ишла од уста до уста, од певача до певача, од колена на колено, па се тако предавала потомству уз гусле вековима и до дана данашњега. Није могло бити. да се једна песма могла предати потомству и код свог се задржати не окрњена; јер певач — гуслар —, који је сам н, пр, песму коју спевао, он је могао и знати све на изуст казати и певати ње-

гов наследник је већ нешто барем од целе песме заборавио, ако не за живота учитеља му, а оно по смрти овога, и тако се песма све већма крњила, што је дужа века бивала, па осим тога један исти догађај могли су народни гуслари у разним крајевима разно певати, нешто изостављати, а нешто додавати тако, да смо ми добили у наша времена песму једну сасвим другачију, него што је она била у време, кад је постала. Па не само, да се то могло добити, него се још даље ишло и грешило, али нехотице. Све доцније певачи стадоше и заборављати поједине јунаке и имена им, па су мешали име ког јунака са другим именом. Тако се више пута збркала имена јунака на толико, да ће се наћи један јунак у друштву с другим јунаком, да заједно војују, а овамо је један живео на 150 година пре другога Да је било кога, који би те песме одма у почетку преписао, ми би веран извор ил бар вернији имали, ал се то није налазило одма, него вековима доцније. Тако нам је Вук у овом веку дакле на 500 година доцније забележио народне песме. Па кад је томе тако не би ли било вредно да разгледамо поједине песме ако не све, да видимо шта је у њима истина, а шта не; како су оне спевале који историјски догађај, а како он у истини постоји. Тако ћемо се и код ове две песме: Смрт Душанова и Урош и Мрњачевићи задржати, да видимо, шта нам пева гуслар у њима, како је збиља могло бити, те ћемо за тај посао упоређивати поједине одломке од тих песама са самом историјом о Смрти Душановој и о оном, што нам се пева у песми Урош и Мрњачевићи. — Чујмо прво шта нам пева српски гуслар о смрти Душановој, (Вук. II. 186, 1 — 64).

Побоље се Српски цар Стјепане
У Призрену мјесту питомоме,
Побоље се, умријети хоће.
Кад то виђе царица Роксанда,
Пером пише, како мушка страна,
Она пише три, четири књиге,
Пошиље их на четири стране
По свој њиној редом царевини,
Сву господу по реду позива:
„Чујете ли, сва наша господо!
„Тешко болан Српски цар Стјепане,
„Болан јесте умријети хоће;
„Но хајдеге у Призрена града,
„Не би л' цара у животу нашли,
„Да чујете, шта ће наручити,
„И на ком'ће царство оставити.“
Кад се таке књиге растурише,
Сва господа редом разумјела,
Хитро иду, како који може,
Сви одоше у Призрена града
Код силнога Српског цар-Стјепана,
Затекоше цара у животу;
Код њега се сва господа саста,
И ту дође Вукашине краље,
Диже цара са свил'на душека,
Прислони га у наручје сил'но,
Па над њиме грозне сузе рони.
Погледује Српски цар Стјепане,
Погледује сву редом господу,
Погледује, паке проговара:
„Мили куме, Вукашине краље!
„Аменат ти моја царевина!
„И аменат сви моји градови!
„И аменат све моје војводе
„По свој мојој редом царевини!
„И аменат мој нејак Урошу
„У кол'јевци од четрљест дана
„Царуј, куме, за седам година
„Осме подај мојему Урошу.“
Ал' говори Вукашине краље:
„Мили куме, Српски цар-Стјепане!
„Није за ме твоја царевина,
„Ја не могу, куме царовати;
„Јер ја имам сина самовољна,
„Сина мога, Краљевића Марка,
„Куд гођ иде никога не пита,
„Ђегод седне, свуђе пије вино
„А све ради кавгу да огради.“
Рече њему Српки цар Стјепане:
„Мили куме, Вукашине краље!
„Кад ја заптих све моје војводе
„По свој мојој редом царевини,
„А ти не мо'ш кога си родио?
„Но аманет моја царевина!
„И аманет сви моји градови,
„И аманет све моје војводе
„По свој мојој редом царевини!
„Аманет ти нејаки Урошу
„У кол'јевци од четрљест дана!
„Царуј, куме, за сêдам година,
„Осме подај мојему Урошу.“
То говори Српски цар Стјепане,
То говори, а с душом се бори;
То изусти лаку душу пусти.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЦРВЕН НА НЕБУ ВЕЧЕРОМ, ЈУТРОМ.

1. Од неколико дана амо виђа се на небу после сунца лепа румен, која се рашири које вечери на далеко. Призор је на небу врло леп и сваки ће стати, погледати на запад сунчев и дивити се опој лепој руменој боји, у коју се завило вечерње небо.

Често се и иначе у вече јавља те румен, и лепа је, али се ретко појави тако дивна и красна, као што се показала више пута баш у ове дане, — то ме и навело, да штованим читаоцима овог листа, које иначе занимају и дивни и велекрасни појави у природи, кратко протумачим, откуд те румени на небу. Како ми се прилика дала, то ћу моћи овом приликом и о томе којy рећи, откуд да је ведро небо плаво. И ово плавило и она румен тумаче се скоро истим путем; о плавилу небесном на ведром дану, прво ћу говорити.

2. Ако је небо чисто, плаво је, али није свагда и свугде исте плаве боје. Ако само мало на око узмемо, приметићемо, да је небо најплаветније управо над нашом главом, а што ниже идемо, небо је све беље; ако се гледа на небо са високих брегова или из ваздушне лопте (луфтбалона), много је тавније него ако се гледи са равнице; штогод су који крајеви ближе жарком појасу и у самом том појасу, небо је тавније плаво, него у пределима, који леже више на север или југ од тих крајева; на морским обалама небо није тако плаво као даље у суву земљу.

Физичари се доста бавили тумачењем тог небесног плавила и тумаче га тиме, што се о ваздух, до ког допру беле сунчане зраке, но које су састављене из црвене, наранџасте, жуте, зелене, плаве, индиго и љубичасте боје одбијају највише плаве зраке, оне бојадишу ваздух том бојом а какве је боје ваздух, таке нам изгледа и читав неизмерн простор над нама. Што пак није небо свагда и свугде исте плаве боје, влада се по томе, чега има још у ваздуху, а највише мења то плавило водена пара, која је у ваздуху: ако је ње више, небо је беље; зато и није никад на морским обалама небо плаво као даље од њих. Клаузије, а по њему и други узимају, да плава боја небесна зависи једино од водених мехурића у ваздуху и ни од чега више, дакле ни од чврстих честица, а ни од водених куглица, којих је каткад у ваздуху баш доста.

3. Што се румени вечером и јутром тиче, тумачили су је физичари такође разно, но већином су узимали, да ваздух жуте и црвене зраке највише пропушта, те, како вечером и јутром сунчане зраке имају да дуго кроз ваздух иду, то се остале зраке одбију а само жуте и црвене продру даље кроз ваздух.

Но сасвим није тако, и да није, најбоље је доказао Енглез Forbes a случајно је дошао до тога. Стајао је једног дана поред неког парног казана а из вентила је куљала многа водена пара; он баци око на сунце, и кроз пару је изгледало сасвим наранџасто.

Доцније је поново више пута тако гледао кроз пару на сунце: ако је гледао таки више вентила, пара је била привидна и без боје, сунце се видело чисто; нешто више изнад вентила, сунце је било жуто-наранџасто и што даље, све је наранџастије; изнад овог се кроз пару тек у-неколико видело, или је сунце било без боје: штогод је пара гушћа и дебља, све непровиднија је, па ће чак да и сенку баци као и друго непровидно тело.

Ово је навело Forbes-а, да упореди вечерњу румен сасвим са овим појавом, те да рекне, да та црвен зависи од водене паре у ваздуху али пара мора бити сасвим особите густоће, да пропусти само жуте и црвене зраке, да се дакле небо зацрвени.

Кад сунце зађе, земља се брзо разхлађује а с њом и ваздух, који је близу њојзи

тим пак и пара водена у њему, која је дотле била ретка, почне се купити и згушњавати, па ће доћи и до оне густоће, кад само пропушта жуте и црвене зраке и — небоће се у тој боји јавити.

Има још нечега, што увећа црвен а то су облаци, ако их има у ваздуху. Облаци се такође хладе и падају доле, али у том хлађењу и падању, могу се и они тако згуснути, да пропуштају баш црвене зраке.

Из овог свега видимо, да ће се небо морати црвенити неко време после сунчева захода, ако само има паре у ваздуху. То је вечерња румен. Но додати ми је, да никоме не треба, да је чудновато, што сам рекао, после захода сунчеве, јер сунчаних зрака допире у ниже ваздушне слојеве још неко време, мада је сунце село, а то је отуд, што се зраке, које још долазе у више слојеве, одбијају о те слојево те враћају ка земљи; свакоме је познато, да сунце пре седне оном, што је доле на равници каквој, него који је на врх брега којег.

Што бива са сунчани зраци, кад се водена пара згушњава, бива и онда, кад се водена пара разређује, а то је јутром. Сунце нам шиље зрака, мада га још не видимо, и то са истог разлога, са којег нам и светли неко време после захода свог.

Сунчане зраке, које да кажем, пре сунца допру у ниже ваздушне слојеве, загревају доста густу пару на земљи, она се шири, и лако може бити тако густа, да пропусти само црвене зраке. Тако се јавља јутрења црвен — румен, тако нам је често зора румена.

Клаузије се и овде одвојио од овог мишљења, јер он неће да црвен тумачи тиме, што пролазе жуте и цр ене зраке кроз пару, већ мисли да обична бела сунчана светлост продире кроз водене мехуриће али затим интерференцијом светлих зрака јавља се жута и црвена боја, као и иначе што интерференцијом код танких плочица постају разне боје. Ако су мехурићи мало гушћи, дају све боје у пропуштеној светлости. Ове се боје мешају, наранџиста и црвена све више губи се и напоследак се јавља бела боја, ако је много тих мехурића и ако су доста дебели.

Како је иза јутра мање паре у ваздуху, слабија је увек јутарња румен од вечерње.

Јутром се небо црвени само на истоку, вечером пак може се црвенити на свакој страни али опет највише на западу.

Као што се тумаче ове румени, исто се тако тумачи и то, зашто су сунце и месец црвени, кад се рађају или кад седају; што су пак већи него обично, иде на други лист.

4. Ако је у вече велика црвен за сунцем кажу наши људи: биће ветрине. То се може, држим, у толико протумачити, што је тада више паре у ваздуху згуснуте, а та се пара, док је била ретка, ширила на далеко и простор заузимала, кад се пак скупила, оставила је за собом прасно место и тамо ће појурити ваздух са других страна и ето — ветра.

Неки ће прорицати, да ће бити и кише а особито су сигурни, да ће је бити, ако је зора јако црвена:

По Forbes-у је пара доста густа, ако је небо кроз њу црвено, и она би скоро прешла у густу маглу — облаке; ако огране сунце, пара се та сад разиђе а међутим се направи још паре на земљи, те се све заједно дижу у вис у хладније слојеве, где прелазе у облак а из облака ће киша падати.

5. По овоме би дакле протумачити могли, откуд таке румени у ове дане а и иначе. Но, како се небо сада изванредно ког вечера лепо зарумени, то су неки метеоролози и физичари почели боље посматрати ту румен па и тумачити, откуда је.

Колико ми је познато, била су два мњења досад у новина о овој румени и то од Фалба и астронома Локијера. Да се обазремо на њих укратко.

Фалб не тумачи ту црвен овако, као што наведох, да се тумачи. Он се пре ослања на Клаузија, јер вели, да у атмосфери нашој морају бити силне ледене иглице а од ових две и две праве по троє-

трану призму и кад се сунчане зраке пробију кроз те призме, дају тако-звано побочно сунце, које је црвене боје у вече Фалб хоће тако да протумачи, зашто се црвен јавља у виду лука; космичан прах или каква пара у ваздуху не би дали побочно сунце него прстен око сунца. Фалб правда своје мишљење и тиме, што се сунце пред заход нешто помрачи, што је налик на месец, што позелени прво, и онда је црвено све дотле, догод сунчане зраке допиру у атмосферу.

Локијер мисли, да је црвен од водене паре, дакле тумачи тако исто као и Forbes, али он иде даље и тражи откуд толико паре, да се тако надалеко може црвен раширити.

Тражећи тако, откуд те паре, сећа се овог вулкана. који је у низоземској Индији избацао ватру 26. и 27. августа. Локијер наваћа, да је тада био земљетрес и моретрес најјачи, откако се памти ; шум се раширио на три иљаде килеметара далеко подигао је и онда у море сјурвао те порушио и упропастио једно острво; кад је острво пало у море, направио се ужасан талас до три стотине метара висине и раширио се надалеко. Овим се морао и ваздух јако и далеко уздрмати, згуснути и то се ширило свуд у около. Од вулканске масе као лаве пепела пловућца. . . пуних четрдесет сати на више километера била је помрчина као у поноћ. Кад се чистити почело, небо је било бело па зелено и онда тек плаво.

Из овог се може видети, колико далеко морали су отићи финији састојци као водена пара . . Пара је морала доспети у ветрове, који редовно дувају а иду са екватора ка половима, то су тако-звани пасати. Са пасатима је пара ишла даље и у пределима, где је доспела појављивала се јутром и вечером румен.

Да је пара ишла са ветром, доказ су дата, која кажу, кад се где румен појавила: 28. августа била је на острвима Сешелима, Маурицију и на другим у индијском оцеану, одатле су је пасати однели у северну Бразилију, где се румен појавила 30. и 31. августа; 1 сентембра појавила се и на златној обали африканској тако, да је један Енглес држао сунце на белом дану за месец; после овог видела се румен у Венецуели и на острву Тринидаду; на јужном капу у Африци видела се црвен тек. 20. сентембра; из Африке кренула се пара а с њом и црвен у Европу, те се у Лондону видела црвен 9. новембра, у Берлину крајем новембра; код нас пак појавила се око половине децембра и виђала се више од недеље дана час лепше час слабије, јер није увек небо чисто нити време згодно, да се румен видети могла у свој својој красоти.

Хелмхолц писао је из Берлина Локијеру, да је прорачунао, е је маса водена високо на седамдесет и пет километара.

Снеги кишу који су падали око половине децембра и код нас и по средњој Европи, доводе неки у свезу са воденом паром, која путује већ од 28. августа по ваздуху око земље а пошла је са мора и острва, које је данас под водом.

Ове недеље је магловито дању до подне и дуже, па се често може сунце кроз маглу видети у више боја, као у црвенкастој, белој чисто или са црвено-наранџастим оквиром.

С. М.

КЊИЖЕВНОСТ

Жубори и вихори. Песме Милорада П. Шапчанина. У Београду краљевско српска државна штампарија 1883.

Већ две десетине годинâ ради на нашем књижевном пољу и то с успехом Милорад П. Шапчанин; скоро у свакоме часопису с ове и с оне стране имамо по који леп производ даровитог пера Шапчаниновог. Његове приповетке у три свеске и његов Хасан-ага отштампани су засебно.

Сад ево изађоше и његове песме.

Ко пажљиво ове песме прочита, одмах ће му пасти у очи две карактерне црте Шапчанове лире; субјективност и идилизам. Милорад Шапчанин има свој свет;

он у томе свету живи, он о томе свету пева; само што се збива у томе свету, само то удешава његове песничке жице; све друго, што је изван тога света, не тиче га се. У њега нема пригодних песама, све, што пева, све је из тог његовог света — он је у потпуном смислу субјективан, лирич ар. Тај Милорадов свет је опет идила, јер тај је свет далеко од варошког шума, од господске околине, он је у мирноме селу, у скромној околини у песниковој кући. Те две стране Шапчанинових песама чине, да кад прочитамо на пр. његов „божић,“ „излет у село,“ „пастирче,“ „из прве младости“ па онда особито „Даници,“ „мом куцову“ „Циганску песму“ — која се поред још неких и пева — кад велим то прочитамо, осећамо, како нам све оно годи како, нас дира. а само је оно права лирика, која срцу говори, која у срцу оставља трага, која у души одјекује. Ја сам обратио пажњу читаоцима на само неке песме, које се могу уврстити у бисер наше лирике, али ни мало не бих погрешио, кад бих споменуо скоро све песме.

Од ових песама разликује се последњи повећи спев „Невеста Љутице Богдана.“ Ја о њој нећу ништа да кажем, него ћу навести суд о њој референата г. г. Милана Савића и Филипа Оберкнежевића, којима је „Матица Српска“ поверила, да речени спев прегледају:

„Песма је пуна красних момената, карактери су сигурно и пластично нацртани, ансамбл је, ма и романтичан, ипак на природан начин изведен, без фантастичних додатака и гарнитуре. Целу песме провејава заиста лепа песничка замисао са сретним споредним догађајима, маркираним заплетом и са оним трагичним духом, који је права есенција таких епских песама. И спољашњи је облик врло складан, стихови течни и лаки, да читача чисто изненађују — једном речи „Невеста Љутице Богдана“ права је песма, коју је спевао прави песник“. . . .

„Ми се радујемо, што се међу нама појави прави песник, који се чисто добротворно одбија од осталих дилетаната, а особито, што је изабрао струку епску, која је у нашем уметничком песништву врло занемарена и запуштена.

На основу ове оцене а у смислу овлашћења прошле главне скупштине Матичине, досуђује се непознатом писцу песме „Невеста Љутице Богдана“ награда од 100 ф. а. вр. (Види Летопис књига 133.)

Најзад ми ваља споменути, да се Шапчанинове песме одликују још и лепим језиком, пријатним ритмом и бираним сликовима. Кад се све то узме у обзир, онда слободно могу рећи, да ће ова књига, поред осталих наших производа те врсте, бити на дику свакој приватној и јавној библиотеци.

На завршетку нека ми је допуштено да изразим своју жељу, с којом ће се сваки прави пријатељ Српској књизи сложити: како је Милорад Шапчанин још у најбољој снази, то би требало, да још којим својим умним производом нашу сироту књижевност обогати.

М.

Да се разумијемо.

Гони камен бадава уз гору.
П. П. Његуш.

Жао ми је што г. проф. Петровић у својој „последњој“ мени порече што прије обећа; он зна за цијело за што, а ако се држаше ове пословице: „Ђе велика звона звоне ту се мала не чују,“ љуто се преварио.

Немило ми је, што је мој досадањи књижеван рад незнатан, но у другу опет се радујем, јер се не морам бринути за „очување свог књижевног гласа.“ Тјешећи се да и слијепа кока зрно нађе, те не пазећи што г. проф. П-ћ мач потеже из корица и тури га — опет у корице, хоћу ево да „достојним“ начином нешто разјасним, будући ми је стало до образа, јер за њ ћу дати све, али њега не дам ни за што. Увјерен сам, да ће судити мени и моме парцу поштовани стручњаци, па ми није баш ни стало, хоће ли г. проф. П-ћ презирати сваки мој саставак о његовом књижевном раду, и начину којим до сада приказиваше српској публици књижевне творине сваке врсте. Нико не може судац и парац бити!

У своје „Двије три ...“ вратио сам г. проф. П-ћу шило за огњило; а да бих и овај пут потпуним правом могао почети с дебљега краја, ево за свједочанство овога: „Горње је дело учебник на немачким свеучилиштима и г. проф. Моја Медић ваљда ће сад ипак признати, да је нешто „нова“ научио из моје одн. Прохазкине хемије, а поштовани читаоци нека по томе суде о вредности и осталих примедаба г. проф. Моја Медића.“

Нећу залазити стрампутице, већ ћу се држати саме ствари. Најприје морам казати, да у Прохазкиној хемији овога *нема* т. ј. да „редуковани цинак дестилише у судове водом напуњене“ (види стр 54.). Ја сам доиста запео за ово, јер сам по „Предговору“ за цијело мислио, е је ово написао г. проф. П-ћ по хемији од проф. С. М. Лозанића у којој читаше: „Пара цинка вата се у судовима, који су водом напуњени,“ (I. изд. стр. 275.). Смисао је исти, само друкчије списано. Ја разликујем направу у коју се хвата текући цинак, од оне у којој се пара згушњава (кондензује); и јер г. П-ћ вели, како се много помагао овом књигом, мишљах, е и он ово одобрава па с тога ајде да му предбацим што ово није разговијетно, а баш ни добро. Овај обичај, да се вода лијева у суд у ком се цинак скупља (а не кондензује), не спомињу енглески професор Roscoe и Schorlemmer, као што сам већ напоменуо. Да ово нијесам први пут чуо из хемије од г. проф. П-ћа, ево му за доказ исто из хемије од Бихнера, стр. 786. (Braunschweig 1877.): „... und in England wendet man Tiegel an, durch deren Boden ein offenes eisernes Rohr geht, dessen eines Ende bis nahe an den Deckel des Tiegels, dessen anderes in ein darunter befindliches Gefäss mit Wasser mündet.“ Знао сам за ово прије, но што је своју хемију ћрпио г. проф. П-ћ; али ми ни сво није било јасно, јер сам читао и хемичку технологију од Р. Вагнера, (којим учебником мене побија г. писац) и нашао иза оне речице, што је г. писац у „Јавору“ наведе, ево и ову: „Die untere Mündung der Fallröhre bleibt aber immer noch einige Zoll *über* dem Niveau des Wassers“.

Дакле се вода лијева у онај суд, у ком се кондензовани цинак скупља; а она цијев стоји *над* водом.

У опће и ја и г. писац имамо право, јер неки писци спомињу воду, а неки не. Но г. писац није ово написао тако, да се може знати, је ли та вода у подметнутом суду нужна: да се згушњава пара, или да текући цинак не прска на страну. То сам хтио да се разбистри, и с тога становишта „ваљда ће сад ипак признати г. проф. П-ћ, да је нешто „нова“ научуо“ из Вагнерова дјела мојим тумачењем, а не од мене, јер бу ми се могло рећи: „Ош гриво! Туђе је мливо.“ Да није онако добро, као што стоји у хемији пишчевој, довољно је засвједочено, мислим бар ја.

Кад ко носи наочаре, за цијело је слаба очњег вида; кад бих ја погледом на то рекао: е је слаб и у глави све би ме попљувало; оваким мудровањем увјерава г. писац поштоване читаоце „о вредности и осталих примедаба“ мојих на његову књигу. Примјер му је за ово овај мало прије опширно претресени начин при преправљању цинка, који је доиста непоуздан. Како би било, кад би ја вратио кола?

Ако г. проф. Петровић жели са мном поразговорити се овако мирно и „достојанствено,“ нека на који часак приступи к мени, та ваљда знаде и он, е се чиста злата рђа не хвата, Бога ми веле, да је гђекад и дијете мудрије од тете.

Било како му драго ја написах ово у прилог истини и правди: та обоје љубим више но сваку врлину, што ми је мој занос задије за клобук.

Проф. Мојо Медић.

ДРУШТВА

(*„Матица Српска.“*) Књижевни одбор „Матице Српске“ имао је 26. дец. своју седницу и ту је решавано и решено ово: 1.) Критици Ј. В. у последњој свесци Летописа одређује се награда из фонда матичиног. 2 Секретар јавља да се штампа 137 свеска Летописа, да је полак готово, и шта ће бити у њој. 3.) Др. Ст. Павловић шаље 25 ком. своје књиге „Срби у Угарској“ Матици Српској, што је Матица наградила. 4.) Књижара браће Јовановића из Панчева шаље 25 комада књига свога издање „Свиларство“, што је написао М. Петровић а „Матица Српска“ наградила. 5.) 20 Јунија 1884 биће управо 50 година како се на књижевном пољу појавио др. Јован Суботић: како исти има много заслуга баш за саму Матицу за тих 50 година, решава се, да тај дан — 50-годишњицу књижевног рада дра Ј. Суботића Матица Српска прослави на свој начин, а да изнађу тај начин одређени су у комисију Ф. Оберкнежевић. А. Хаџић, и М. А. Јовановић. 6.) Секретар јавља да је поздрављен Миклошић од стране Матице. 7.) Чита се и узима се на повољно знање извештај дра Јована Јовановића-Змаја заступника матичиног на прослави Миклошићевој у Бечу. 8.) Секретар јавља, да је поздрављено и чешко позориште, приликом отварања му, 9.) Поздрављен је песнику нашем Змају 50 год. дан рођења 10.) Др. Милин Савић подноси изјаву Арсе Пајевића штампара, који се обвезује, да ће наштампати његовог „проводацију“ у извесном року. Издаће му се досуђена награда 11.) Уредништво и власништво „Приморца“ књижевног српског листа, што у Бечу излази моли Матицу за какву новчану припомоћ листу. У овај мах Матица нема за то новца. 12.) Св. М. Бајић учитељ у Ђали шаље препис једног рукописа о косовској битци, од год. 1769. Рукопис је нађен у Батосеку у Толнанској жупанији. Послаће се Ст. Новаковићу у Београд да каже шта мисли о томе рукопису, 13.) Ђ. Глибонски шаље поправљеног свога „коња“ са изјавом Арсе Пајевића, да ће га штампати; издаће му се досуђена награда. 14.) Иван Живковић Шупук Пашкин шаље свој један спев. Издаће се Ј. Грчићу на оцену 15). Др. И. Огњановић шаље своју оцену, на састав Ђ. Рајковића „Лекари и лекарници у Новоме Саду.“ Одређује се награда томе спису али да га поправи према примедбама оцењивачким 16.) Ђ. Поповић јавља, да је он писац оном спису: Садржај Летописа, што је већ Матица наградила. Послаће му се досуђена награда. 17) Послаће се Ђорићу један део досуђене му награде са његов превод Федре Расинове, што ће се штампати у своје време, кад дође на ред.

(Свршиће се)

РАЗНО

(*Историчка помрачења.*“) Професор О п о л ц е р. држао је пре кратког времена предавање под наведеним именом. Прво је рекао, да се под данашњој теорији о месецу даде доста тачно прорачунати, кад је било које помрачење сунца или месеца, на навео је и примере за то: „сунчево помрачење о коме се спомиње још у клинастом писму (*Keilschrift*) а било је за владе А с у р б а н т а л а, споменуо је и тотално помрачење сунчево, о коме пева песник А р х и л о х и доказао, да се слаже са рачуном. Говорећи о помрачењу за које вели, е га је Т а л е с предсказао Милећанима наводи начин, како се морала онда предсказивати помрачења. Он мисли, да су халдејци знали за циклус од 45 године и једног месеца, у коме се поново месец помрачио као и пре тога времена у исто даба и једнако много од површине му, и држи да се брзо нашао затим трипут мањи циклус. Како се овим начином даје предсказати помрање, тумачи предавач примери и прориче помрачење месечево за Беч управо пред поноћ 4. октобра 1884. и то исто тако, какво је било 2. септембра 1830 године. — Кад ће се сунце помрачити, теже је предсказати, али ипак вели, да се за 65-5 дана од помрачења сунчева иза-јутра можемо надати истом таком помрачењу али после подне. Т а л е с ученик Халдејаца посматрао је 18. Маја 602 г. пре Хр. помрачење сунца у Милету и предсказао је тако исто за 28. Мај 584. пре. Хр. Предавач је прорачунао дане, да је помрачење о коме се спомиње у светим кинески књигама „шу-кинг,“ морало бити 22. октобра 2136. г. пре Хр. — Напослетку је предавач споменуо и оно место из еванђелија Матијева, које каже, да се о распетију помрачило и сунце и месец, те држи, да је распетије било 3. априла 33. године од рођења Христова: сунце је по свој прилици зашло за облаке а месец се Јерусалиму делимице помрачио, а тим пре још је морало тако бити што је помрачење то било 14. Низана те године у петак. — Предавање је радо и пажљиво саслушано.

ИСПРАВАК.

У 51. бр. „Јавора“ од прошле године покрале су се неколике штампарске погрешке у чланку: „Н е к о л и к о н а р о д. р и ј е ч и . . .“, с тога молимо да се бар ове важније овако исправе:

Мјесто „Б р е ж и н *а*“ — нека је „Б р е ж и н *е*“; у за ријеч „Б у к“ у реченици „Али бук управом значењу је *код* оваца. . . .“ треба овако да је: „Али *бук* у правом значењу је *крд* оваца . . .“; мјесто *Цебркаљ*“ — *Чабркаљ*.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 2. У Новом Саду 8. јануара 1884. Год. XI.

НА БАДЊЕ ВЕЧЕ.

На гробљу снези прострти широм,
А гроб твој застрт свечаним миром,
Заходна светлост престала сјати —
Ти тихо спаваш, о мила мати!
Бриге и боли покрити гробом,
Рад ст и жалост све леже с тобом;
Овде се с'више сви твоји пути —
Свечаним миром пеп'о ти ћути.

Спавај ми, мајко, спавај ми ти'о!
И твој је живот трновит био,
Многа је суза и теби текла —
А зашто? Мајко, ниси ми рекла.
И мени крадом суза је пала,
Моја је душа боле ти знала,
Она је, мајко, дисала тобом
И онда и сад — над твојим гробом.

'вамо у свету још сунце греје,
Ал' мојој души престало све је,
Тамни јој часи ноћу и дању —
Ни један зрачак не пада на њу.
Срце још само тиња и гори —
Сухо је дрво у зелен-гори;
Лакше ми, лакше, кад могу стати
Код твога гропка и рећи: мати!

Тешка је, тешка борба у свету —
Сломије стручак многоме цвету,
Изрије понор на равној стази,
Кад срећу љубиш, онда те згази.
И мене, мене шинула давно,
И сад ту стојим, дете кукавно,
Бежећ' од људских стрела убојни'
И зовем сенке милих покојни'.

М. П. Шапчанин.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Ваљда си већ и ти програм створила по коме ћеш осим деце и народ учити? — сме јаш... се она.

— Шта је с тобом Ленка — питаше зачуђено Милица — ти пре ниси тако мислила?

— Ту метаморфозу донела је непо-

вољна сведоџба — рече опет са осмехом Даринка.

— Бадава се ти смејеш; плану сад Ленка — и у твојој души морала је та неправедна оцена грдан и од рђавих последица утисак оставити. Та и ти си у ствари ако не боље, оно свима нама равна; па кад се другима гледало „кроз прсте“ у свима предметима, зашто се теби у појединима није могло блажије судити и бар општа оцена боља дати. А да сталне воље имадеш, и да ти није „плева“ у глави — то су тек могли увидити!

— Правда је у гробу! — уздахну Даринка — И зато сам ја задовољна кад сама осећам, да нисам гора од вас; а случај је учинио, да се моја права способност и вредност превидила — па шта ту вреди љутити се?

— Ту ко велиш, нема апелације — примети Милица.

— То и јесте зло — рече Ленка. — И образовани људи слабо се обзиру на праву способност, па хоће да је превиде: а шта се тек може очекивати од проста народа, који не уме ни да је оцени? Него видим ја да ту нема ништа, и да право каже наша сека Пела: „Боље је имати среће, нег памети.“ — И ту нагло устаде и приђе прозору.

„Свако је своје среће ковач.“ — примети Даринка али и она изгледаше као да тек пословицу цитира, а слабо о њој размишља.

— Тако је, — рече Ленка и опет седе — Али и ми смо ово три године ковале и свакојако се мучиле, па дед' реци што нисмо сковале срећу као Анђа?

— Опет Анђа — рече Даринка — Та мани је већ једном! зар је сва срећа у доброј сведоџби? а није она ни крива, што је сретнија, па се повикало одма од почетка да је даровита; а осим тога, ваљда је умела да провиди и свој положај, па узела и бољи правац.

— Правац, правац, — понови Ленка — можда је и то; ал тај није за мене и за моје проклете околности.

— Е па што се сад љутиш? умеша се Милица.

— Што? — и ја нисам у таким околностима или баш те „пузавачке“ природе, па да пред сваким пузим, док општу симпатију и назив „препоручена“ не стечем. Јер и саме знате, да те „препоручене“ и „претпостављене“ и мушке и женске вазда питају из оног, што се последњи пут предавало, а последња лекција најбоље се и научи; а за нас „олош“, дабоме — то је тешко. .

И тако незнам из ког плеснивог „призрења“ и „штедње“ пита на пример мене: Шта је реагенс на скроб? онда, кад се већ ретко ко тога сећа. Тако исто падне на мене коцка, да говорим о електрицитету баш кад сам о акустици и оптици највише штудирала; а поред оног „брда“ од штудије, ко ће у сваки пар баш све у памети имати?!

— Па ни ја нисам боље пролазила — примети Милица — Баш кад сам штудирала о планетама, трабантима, фиксама и кометама добила сам н. пр. питање: Колико становника има, незнам која варош у Америци? или: Кол'ко универзитета има у Риму? а кад сам мислила да ћу говорити из повеснице, дошла је на ред — логика.

— Рђав рачун — примети расејано Даринка.

— Ха! — Ха! баш к'о да је она сретније пролазила — смејаху се оне

— Ја се тиме и не хвалим. Но и ви допустићете, да је понављање душа сваке наставе, па што онда и за себе тражите изузетка?

— А ко га тражи? — осече се Ленка — ја се само љутим, што није обичај да и те „даровите“ пофторавају те „лаке ствари“ па да се види, како и „женијалним дусима“ нису увек сви реагенси и сва својства тела на уму. Онда дабоме, летиле би и њима „за ситнице“

— „четворке“ — и ту се иронички засмеја.

У том стигоше и до прве станице, где уђе нека госпа са двоје дечице, те тако прекидоше пређашњи разговор.

На идућој станици остави их госпа опет, али разговор се и опет дуже времена не поче, ма да им се на лицу јасно видело, да им се мисли врзу око последњих дана свога ђаковања.

— Ала ова жељезница споро иде — прекине на послетку тишину Ленка.

— Бар ћемо се дуже разговарати — рекоше јој у исти мах обе другарице.

Она их само зловољно и тужно погледа.

— Зар није тако? — питаше Милица.

— Кад помислим на своју сведоџбу, речи ми у грлу застају — чудим се, како сам и до сад говорила.

— Мани се детињарије! — рече озбиљним тоном Даринка — И мени је дабоме тешко, што нисам боље оцењена; али ко ће нам свима угодити? И зато нећу да очајавам; уверена сам, да не ће на томе остати, нашу праву вредност оцениће тек народ.

— Дабоме, поздравио те! — љутила се она — и народ гледа и суди по сведоџби.

— Па и наше нису рђаве.

— Нису. Ал' могле су бити и боље; та и Анђа и Душанија и све остале њима подобне незнају више.

— И ја сам тебе чешће поучавала, па си и ти баш из тих предмета боље од мене оцењена.

— Право! — викну Милица — сад си је добила.

— То би могла она и теби рећи — бранила се Ленка, но и опет порумени и заћута.

Неко време ћутаху сад све три и то, Даринка и Милица гледећи кроз прозор виноградима засађену околину, а Ленка чистећи свој путни шешир, што га је скинула била. На послетку — кад је шешир сасвим чист био — одгурну га она зловољно на страну те опет настави:

— Моја љутња вама је детињарија; а ја опет не могу да појмим вашу равнодушност. Та зар ви не видите, да ће нам те, бајаги „даровите“, на рачун својих препорука и одличних сведочаба сва најбоља места пограбити; јер ко те пита, имаш ли ти љубави према томе позиву, или те је руководило славољубље и — мода.

— Немој претеривати — рече сад Милица уклонивши се с прозора — оне и ако нису боље од нас, опет су нам бар равне.

— Та већ видећемо — гунђала је она — Научиле се на лак живот, па ће тако хтети и у школи; а оне главице нису тако женијалне, па треба више стрпљења и разлагања.

— Шта неће огорчење изнаћи — насмеја се Даринка — с те стране још те нисам знала.

— Ја нисам злобна и ако сам огорчена; и моја примедба, допустићеш, да је основана и на месту.

— То ће будућност и народ пресудити.

— Јест, — дода Милица — окушаће се и њихов рад и у животу; видиће народ и њихову ваљаност, а ту тек неће бити неправде, те ће и опет важити, да је свако своје среће ковач.

— Већ добро; видећу шта ћеш и онда саковати. Оне ће добити варош а ти село па се и опет не можете мерити.

— А што не? — питаше Даринка — та свако паметан знаде, да је у добру лако добар бити, него да се на муци познају јунаци.

— Видећу и твоје јунаштво, док доспеш у какво затуцано село са минимум платом и стотину занемарене деце у школи.

— Способности мислим да сам стекла; труда и рада се не плашим, а и воље имам, па што буде могуће зацело

*

ћу успети — рече Даринка одважно, а образи јој се чисто запламтеше.

— Што буде могуће, велиш ти, но и ја напред знадем, да ће све то врло мало бити према труду, што ћеш га имати; па и тај грдни труд биће ти ненаграђен, превиђен и без сваког признања. Људи, драга моја, тек оно цене и уздижу што се сија; а коме би још пало на памет, да види пожртвовање и родољубље у незнатноме раду — сеоског учитељства?!

Даринка уздахну и све три се другарице за часак замислише.

— Знате шта! — рече по томе Даринка — ми ћемо све три временом бити учитељице. Зато вам се обричем, да ћу после три године свога рада — ма где ја била — дати вам извешћа о свом раду у школи, и о мишљењу што сам га за то време о школи стекла; а то ћете и ви мени обрећи. — Примате ли?

— Примамо — рекоше обе другарице.

— Него онда се морамо код мене лично састати, а не тек само преко писма — додаје још Ленка.

— Ево руке! — рече Милица а Даринка јој такође пружи своју руку.

У том стигоше до једне веће станице. Ту уђе и више путница те им говор узе други правац.

— Ено врх торња у моме месту! — викну у једанпут Ленка — а још мало па ћемо стићи и до станице где ћу се сићи и. . .

— Хоћели вас ко' дочекати? — прекиде једна радознала путница, која се можда радовала, да ће уживати „сцену радосна састанка.“

— Не ће ме дочекати. Нисам им могла извесно назначити дан свога доласка — одговори она, па се и опет удуби у посматрање торња.

— Јеси ли га се сита нагледала? шапу јој Милица — Да је тај твој Душан Т. црквењак, ја бих загонетку одавно решила. Овако, гледам, гледам, па опет, баш — обичан торањ.

Она се trже и мило је погледа. — Овде ћу, као што знате кола узети, — рече затим — па хајд'те и ви самном. Ја бих врло волела, а и моји би вас једва дочекали.

— И ми би волеле, ал ти знаш — наше карте. . .

Она уздахну и ућута. Знала је, да су узеле карте до Т. из кога су обе и биле, и да су им родитељи, истина ваљани, али — баш као и њени, — сиромашни људи.

После неког времена стаде влак и кондруктер отвори врата. Оне се искрено загрлише и изљубише; а кад се влак опет кренуо, гледала је Ленка сузним очима за њима и махала марамом. А кад их је из види изгубила, чуло се у купе-у у коме беше Даринка и Милица још задуго угушено и силом задржавано јецање.

И тако је радознала дебела путница уживала бар „сцену растанка“. Међу тим била је у Т. сасвим задовољена. Ту су наше путнице дочекали, осим родитеља још и сродници и познати, те радости не беше краја.

(Наставиће се.)

ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ У НАРОДНОМ ДУХУ.

XXV.

Терет, па терет.

Сунце сјајно све си мени тавно!
Ниси тавно, ти мени одавно;
Већ од јуче, кад ми срце пуче.
Срце пуче, јер га сломи луче;
За то ми је та трава, крвава.

XXVI.

И дикин кер се срди.

Кестен дрво не листа, већ пупи.
Под њим лежи дикин кер на клупи
Кера лежи па на мене режи;
Режи, лаје јер ме не познаје.
Непознаје Зеља пријатеља!

А кад сам му све до јуче дав'о
Леба дав'о, па се умиљаво
Умиљаво, тад ме је познаво.
А гле сада то псето напето,
Чудо беда како не уједа!

XXVII.

Понуда.

Како ми је срце отровано
Од потвора, пакосних злотвора,
Да пољубим твоја уста мала
И ти би се одмах отровала.
Ајде дико да заједно мремо!
Ново Село 1877.

Ја на твоји, ти на моји груди,
Бар ће нас се окануту људи.

XXVIII.

Нада на боље.

Сија сунце пушта зрак
Да просија кроз облак.
Тако моја нада сија
Кроз јаде пробија.

XXIX.

Тврда вера.

Срце моје пући ће на троје!
Та нек срце и на троје пуца,
Само недам да за другу куца.

Десимир.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

III.

Било је већ десет часова. Прво време пута о. Мизерандова прошло је срећно и за њ и за његовог „возницу" Прокофја. Доцније, рекао би, задрема о. Мизерандов с блаженом мишљу о. г. секретару о његовој глави, о северо западу, и о вотки.

Прокофиј није ни тренут изостао иза баћушке. Испрва је певуцао неку песмицу кроз зубе, мало по мало се умири, пусти уздице из руку и — захрче.

Пута бијаше још много: Црква Јована Претече, код које беше кућа свештеникова, била је врло далеко од Присноположенског, сасвим на другом крају вароши.

Кад су прешли четвртину пута, и коњи нађу за добро да стану и задремљу као што дремаше и газда и кочијаш. Царевала је густа помрчина: на ко..има не беше светиљника, с неба не сјаше ни једне једине звезде, из кућа са прозора не допираше ни један прамен светлости с тога, што у то доба чел..ад свуда спавају. Кочијаш није приме..ио да су коњи стали, и кад се већ до....но настајали трже се иза сна о. Мизерандов и стаде будити Прокофја, ма то не беше баш тако лак посао. Будио је и будио о. свештеник а Прокофије спава као заклан, тек онда, кад би га баћушко стао дрмати за руку, Прокофје би викао колико га грло доноси: мир, мир, ђаволе, не дирај, остави све је у свом реду! —– па би опет захркао. Много је стало муке о. Мизерандова док је разбудио возницу.

Освестив се, да га баћушко виче, Прокофиј протрља очи: о, гле рече, ја сам заспао . . . Затим сиђе са свога места у гу..то блато до колена, простре се по њему и — опет заспи. У то се доба укаже баћушки ужасна слика, он занеми, ни једним удом тела није макао. Његово ћутање је добро дошло Прокофију, који се ваљао по меком блату, мислећи да је дома на перини па му се већ досадило лежати на једној страни, те се и преврћао на другу. Дуго је баћушка ћутао, док најпосле дође себи, прекрсти се и веома жалосним гласом проговори:

— Прокофије, Прокофије, — но Прокофије је ћутао, густа помрчина сакривала га је у још гушћем блату; баћушка је једва још могао прошаптати:

— Крсна сила с нама! Господи спаси и помилуј! Одиста и бијаше страшно. На крају дуге перспективе мрачне улице, баш код гробља свих светих — указало се колосално привиђење, одевено белом одором, осветљујући себи пут двама округлим очима, налик на светилнике. Самртнички зној облио је сиротог баћушку; растојање међу њим и грозним привиђом, умањивало се сваког минута. Да се увелича страх баћушкин коњи, који су дотле мирно стојали, у један мах потрче на сусрет страшилу сигурно на светлост његових округлих очију. За час па је баћушко јасно могао видети дуго створење, у белом покрову, с ниже чела се видиле ничим не покрите кости скелата; велике округле очи беху стављене у очне дупље са безубе доње вилице висила је дуга црна брада. За тим се све помрачило у очима баћушкидим — он је био у несвестици. Несвестица његова верно да је трајала за дуго, јер кад се разбудио, било је већ ладно јесење јутро. Коњи су стајали понурив главу у врата куће где је становао о. Мизерандов, он је сам седио на тарантасу — шта је било с Прокофијем, баћушко није могао знати. Отац Мизерандов отре ладни зној с чела и погледа око себе. Кроз магловиту зору видио је овде-онде да се светљуцају беле кућице, из цркве Јована Претече допирала је слаба светлост од кандела што су горела читаву ноћ пред иконама светаца. Још је све спавало, ни близу ни далеко није се видило живе душе. Он сиђе с тарантаса, прекрсти се и закуца на вратима, наумивши да ником не казује, што се ноћас с њиме збило. — А може бити, да је сан! Не, сан заиста није. А опет ко зна? зар се неможе догодити помрачење ума, зар не може бити маштаније! . . .

IV.

Прокофије се врати тек на друго звоно јутрење. Прво звоно одзвонила је служавка свештеникова, но по том звону видило се, да га не креће искусна рука Прокофијева. Очистив се од блата, с руковећу воштаних свећа уђе у олтар и стаде као кривац пред својим судијом. О. Мизерандов се приправљао да отпочне јутрењу. За таке поступке, баћушко би строго накарао Прокофија, но услед страха, кога је сам баћушко претрпио, решио се да не кара свога возницу, но као са стране да га испита, није ли може бити и он сам што видео? По томе, кад је благословио Прокофија, запита ће га:

— Је си ли здраво и мирно?

— Слава богу, баћушко. А ви како? Ја сам крив, ал' шта ћу, сан мој, погибија моја.

Отац Мизерандов спусти очи.

— Сви смо слаби, сви смо људи, рече па дода на питање: дошао сам здраво, а бринуо сам се о теби; с тобом се није ништа догодило?

— Самном ништа, баћушко.

— Ништа баш?

Баш ништа, био сам мало у блату . . . ето то, а друго . . . друго је све на свом месту.

— Тако, тако, остави свеће.

Чудећи се, како је Прокофија све сретно прошло, о. Мизерандов прекине питање и почне јутрењу. Прокофиј опет се крстио и благодарио богу, што је остао читав. Не гледећи на то, што је недеља, црква је готово била пуста. По крајеви су стајале само неколике жене и један мужик у прљавом кожуу. Клир је заступао семинариста философског разреда Шихов, повисок младић, црвене брадице, кудраве косе, удубљених меланхоличних очију с необичним малим носом на врло широком лицу. Певао је како му се најбоље свидило, где кад је ударао ниским басом па га подизао до меког баритона, а за тим прелазио у високи тенор. Све је у цркви ишло обичним редом, до само што се на оцу свештенику опажала нека расејаност: св-

ки час би место једног започео други „возглас,“ једном је чак и кадио мимо црквени устав.

У осталом до свршетка јутрења све се то изгладило и остало неприметним. О. Мизерандов помолив се усрдно за добар исход јучерањег дела, као што смо рекли, решио се да о томе ником не казује, да не би застрашио и узнемирио становнике Н-ска.

О. Мизерандов свршив јутрењу, позове к себи философа Шихова, кад овај с Прокофијем спреми цркву, па се врати кући, где га је већ очекивала ктиторка Черњоруцка, једна од најдарежљивијих приложника храму Јована Претече и духовна ћерка оца Мизерандова.

Госпођа је дошла у свом тарантасу уз пратњу две служавке, мале вашчице и слуге. Служавке су извеле госпођу под руку до у стан оца свештеника и посадиле ју на диван. слуга јој је наместио под ноге клупицу, коју је гђа Черноруцка вазда носила уза се.

Госпођа Черноруцка, око својих педесет година, са великим широким носом, бледобојним очима и двокатним подвратком — тек је села на диван, стаде да виче и да заповеда то овој, то оној служавци:

— Иди. говорила је једној, питај работницу, је ли звонило на достојно?

— Погледај, заповедала је другој, иде ли баћушко? Или опет к слузи:

— Пођи, Игњате, да видиш, срди-ли Дуњка Бижушку?

Слушкиње су ишле, да што брже испуне заповест своје госпође, она сама је пак пажљиво посматрала по дворани опа Мизерандова, и кад би видила, да у њој није што шта у реду, викала би у сав глас:

— Степановна! Степановна, дођи амо!

Работница свештеникова, таруђи руке неким дебелим ланеним отирачем, појави се пред строге очи гђе Черноруцке.

— Рђаво ти испуњаваш своје дужности. Видиш како је запрљана Спаситељева кабаница, зар си ти заборавила бога? А?

Степановна хтеде да проговори нешто ради оправдања, а око ње стоје обе служавке па је коре:

— Е, драга Степановна, шта је то с тобом, дужност. мила, дужност пре свега.

Госпођа Черноруцка јој још додаде:

— Пођи па боље испуњавај твоје дужности, ово није пусто масло, драга моја

Пред оцем Мизерандовим поштена старица, као добра духовна ћерка, устаде и приђе му, да је благослови. О. Мизерандов пре свега изјави своје задовољство, што своју духовну ћерку види код себе, па онда своје чуђење, како да је, преко обичаја, није видио данас на јутрењу. Госпођа се посади опет на диван и тешко уздахнувши рећиће к свештенику:

— Није немарност, оче, али читаве ноћи ока нисам свела од тешкога стр'а. Знаш ли, шта се десило самном? Срела сам се с нечастивим!

— Баш с нечастивим, рећиће о. Мизерандов а глас му је дрхтао.

— Да, да с нечастивим, с њим самим.

Од просте мисли на нечастивог, госпођи поста веома врућина, те скиде мараму с врата и откопча гуњац.

— Била сам ти јуче на имен-дану код Козаматових, самном само слуга и једна служавка. Мало одоцнимо, па кад пођемо по Московској улици, оно нас призајмио ђаво и то не црни, него — бели ђаво.

Ето, куд је пошло! О. Мизерандов се бојао да не пропусти ни једну реч из приче, те ће рећи једва да се чује:

— Бели?

— Шта се чудиш. Јест баш бели ђаво, Аграфана! Поседница тога имена, потрча брзо с одговором.

— Јест, баћушка, јест, бели.

— А како га оно звαху?

— Ергемот се зове, тако стари људи причају, зао дух, бес.

— Бес и јест, — прихвати Черноруцка — слушај, оче, шта је с нама све учинио. Ергемота тога, кажу ни с крстом се не може отерати. Ноге су у њега козије, очи ватрене, велик је као кућа — у бради . . . Потерао нас је, а ми бежимо, у једном се примаче и викну кочијашу: стој! Ја се онесвестим, а после и служавка и кочијаш. Кад сам се освестила, — Ергемота већ није било. Дођемо кући, а шта би ти мислио, шта нам је учинио тај бели ђаво?

— Незнам, госпођо.

— Помисли само: ево ја сам била баш у овом шеширу, на њему ово перо. Дура је имала њену свакидању ћурлију, кочијаш Фиљка опет његову дугу кабаницу. Кад дођемо кући, на Фиљки мој шешир с перушком, а на мени Фиљкина кабаница, на Дуњки неки ћурак од црвенкасте шећерне хартије.

Помисли, тако што учинити, није ли то срамота?

— Срамота, госпођо, баш срамота.

Поражен тиме, што је чуо, о. Мизерандов још је непрекидно стајао пред гђом Черноруцком.

— Тако дакле, то није сан? То није помрачење ума, није маштанија? Тако се врзло по глави свештениковој. Степановна стоји код врата и пажљиво слуша причу о надприродној сили, обе служавке отвориле уста, да им која реч не утече, па се измењују некаквим пантомимама. Кад је свршила причу гђа Черноруцка као у једу проговори о. Мизерандову:

— А што ти, баћушко стојиш, седи, молим те, још ја нећу ићи, премда имам да пођем на неколико места. Седи! Аграфана, истрчи на поље: ја сигурно знам да Дуњашка срди Бижушку.

Једна од госпођиних служавки изиђе на поље, о Мизерандов се спусти на столицу ћутећи.

(Наставиће се)

ЦВЈЕТИЋИ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ШИЉЕ ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ.

(Посвећени миломе куму проф. Мићу Катурићу — у Задру).

I.

У „Српскоме Листу,“ што нам га у приморју ваљани брат Сава Бјелановић уређује, излазе ми Поздрави из Италије. Досад су изашла четири. Има их још.

Одредио сам слати нашем „Јавору,“ честитоме и честитоме нашем листу књижевноме, Цвјетиће из Италије, помишљајући, да га читају и наше сестрице, па ће им Цвјетићи бити милији.

Посвећујем ове Цвјетиће миломе куму професору Мићу Катурићу у Задру Заслужује и више. Љуби ме овај племенити Србин, а љубио ме и племенити отац му Јован.

А како ово би, претеће ме ко чита, те се сад јављам из Јакина а не из Рима? Лијепо: у Риму министар просвјете, красни Гвидо Баћели (Guido Baccelli), жслио би да ми да̂ катедру за наш српски језик, а особито од како предавах на университету славне оне престонице; али — блажена економичка уредба . . . , те ваља чекати, и — да не чекам на празну, ево ме за вријеме у Јакину. Летос ми господин министар вељаше, ако не можете чекати док буде у Риму, послаћу Вас у Неапољ (Napoli), да предавате на оњешњем Азијатичном Институту (које би у Бечу значило Орјентална Академија); а ја се на оно ако не можете чекати полакомих да не ће бити чекања

дуга, и рекох да могу. . . . Сад — ваља чекати овђе. . . . Опет није лоше. . . . Па најзад, не гледајте окле шљем него што шљем; и лијепо још, те не говорим: Држ', попе, што ти 'дају; даровноме се коњу зуби не гледају.

Дакле први вам је Цвјетић приповједчица генијалног италијанског писца Нећељка Ћамполи (Domenico Ciampoli) професора италијанске књижевности на краљевском лицеју у Јакину (Ancona), преприљежнога учноца књижевности славенских, који ће — како опажа важни литерарни лист у Палерму „Il Movimento“ (бр. 15, 1 декембра о. г.) — бити професор ових књижевности на ком од краљевских универзитета, нетом се жалосни данашњи економни одношаји њихови промијене по бољој основи, како жели мудри и либерални министар просвјете господин Гвидо Баћели.

Млад је професор Нећељко као капља, и књижевне му радње датирају тек од године 1878, а већ га „Il Momento“ налази близу Верге (Verga) и Капуане (Capuana), који су „два дива италијанске савремене новелистике (i due giganti della novellistika italiana contemporanea).“

Бави се проф. Ћамполи новелистиком скоро као за одмор. Највећом љубављу учи књижевности славенске. А знате ли ко му бише први учитељи у овоме? Неке љепушкасте грофичице из велике Русије — Блажене љепотице, доста ли можете! — Не знам кога је слушао, грофство или милоту оних анђелака — а и сам је згодан — али видим, да су га упутиле добро. Осим руских класика и славне граматике Миклошића, има у њега и што је љепше српскога: има Историју књижевности нашега Стојана Новаковића; има Штудију „Филозофија у Срба“ нашега Милана Кујунџића — коме српство има захвалити много за све што добро амо учиним —; има Вуков Рјечник и Вуково и Даничићево Свето Писмо, Вукове прве четири књиге Пјесама и Приповиједке; Владичин Горски Вијенац; Бранкове песме; Милићевићеве Зимне Вечери; Љубишине Приповијести; Сундечићеву Вршидбу; Мажуранићевог Смаил-агу; Пјесме Прерадовићеве, и — лако вам је погодити, Пјесме нашега Змаја. Зар је ово мало? Зар није ово избор доброг познаваоца наше књиге? А добавиће и другог, јер ме непрестано запиткива. Проучио је и моје радњице. И скоро је готов с преводом Бранковог Ђачког Растанка, који га заноси, коме се диви као да је Србин. Печатао је неколико превода с руског, печатаће брзо и овај. И као да ће да лијепим својим пером упозна Италију цијелим низом наших књижевника. Све ме припиткује о Доситеју, о Вуку, о Владици, о Бранку, о Ђуру Даничићу. „Кажуј,“ вели ми начином да бих га од мила пољубио, „кажуј, ваља да знаш!“ И кажујем, да како. У Историји Славјанских Литература Пипина и Спасовича, коју непрестано пребира, стоји ово: „поезія австрійскаго Серба Бранка Радичевића, и черногорскаго Владики је-т общее пріобрѣтеніе и гордость всей литератури.“ Заиста „гордост,“ вели наш пријатељ Ћамполи, и одушевљено ми одобрава како сам у Риму, у предавању ми на оном университету, бранио Владику од кривог мнења што га славни Томазео био посијао, јер није могао опростити, што су — владици — биле миле пусте талијанске љепотичице, — што је био и човјек.

Domenico Ciampoli ради као мрав, толико да „Il Movimento“ ово вели: „Зар ће нам бити за чудо кад, на скоро, чујемо, е му је, поред свега што нема него истом двадесетиседам година, одређена једна катедра славенске књижевности на ком университету наше краљевине?“ А лист политични и литерарни у Милану „Il Pungolo“ број 349 (17 дек. о. г.) препоручујући се публици за нову годину, обећаје да ће му у подлистку бити и превод ***Дима*** Ивана Тургењева, с којим се Ћамполи пријатељски писао. „Il Pungolo“ завршује обећања овим: „Уз атративе, што их овај роман има, још је и атратива што га превео један од наших најелегантнијих писаца — Ћамполи (uno dei nostri piu eleganti scrittori qual é il Ciampoli).“ И не само ради сам, него ћера и друге да раде као он. Па му

се чини да бих и ја могао радити више. И искрен и срдачан како је, више ме пута потегне за руку: „Доста смо се прошетали, рад нам је ићи за стô! Кад ћемо што учинити ваљано, молим те! Вријеме је злато, чујеш!“ И није ми друге, ваља да пођем с њим, баш и кад би нешто танашном ми здрављу било добро још се малко мицати. Одвалим ђегод онако на пола збиље на пола шале: „Лако је теби с тим фратарским вратом и еркулским мишицама. На против, још мало па ћеш кроза ме виђети.“ Он је шаљчина, вјешт каламбурирању ријечи. „Јест,“ одговори ми љубезним посмијехом, „виђећу кроза те у српству још доста лијепог што зар не бих био могао виђети сам; ја то и оћу!“ И потеже некуд, бога ми, као да ме унајмио. А ред је слушати, јер ми помаже идеји и те како. Идеја ми је упознати Италију с нашим, он ће помоћи. Идеја ми је упознати српство с тамошњим, с њим ћу боље. Па се заузео и он овђе својски као у Риму чувени лингвиста професор на оном универзитету, Ернест Монаћи (Ernesto Monaci), да ме едитори познаду, да могу моје радње штампати повољније. Јест, и што је овиһ дана први овдјешњи едитор огласио штампање мојих штудија *Serbia e Italia* допринијеле су и препоруке њих двојице Ћамполи и Монаћи.

Ја видим у професору Ћамполи човјека који је одлучио да Славени могну захвално спомињати његово име.

А сад, пошто вас упознадох с ауктором приповједчице, пређимо на њу. Но је ли најлепша његова? Неке путе суди и густус, и већ се одавна говори de gustibus.... У „Das Magazin für die Literatur des In- und Auslandes (Јануар 1883),“ чувени Роберт Хамерлинг пише: Коме је за вољу да се попаслади чиме недржећим се пута књижевне естетике, — оригиналним, новим и такође важним, нека прочита ове приповијетке . . . Из живота су брда и шума талијанске области Абруца (Abruzzi) гдје се Ћамполи родио и неке се могу упоредити с најбољијема ове врсте наших новелиста немачких. . . .“ Овђе госп. Хамерлинг не изриче која је најљепша; овђе су све лијепе. Али изриче у писму што га је ауктору писао 1 декембра о. г. из Граца, уз које му је — красни старац — и своју слику послао с написаним: Генијал оме Ћамполу — Роберт Хамерлинг (Al geniale Ciampoli — Roberto Hammerling) 1883.“ Хамерлингу је најљепша приповијетка Sylvanus, коју је сам прошле године у „Deutsche Revue“ превео.

И „La Coltura“ врло компетентна ревиста библиографичне критике у Италији, под управом финог и крijепког писца Бонги (Bonghi), налази да је најљепша Sylvanus А „Il Momento“ вели за Trecce nere (Црне плетенице). „Увјерени смо да се оне имају уписати, без икојег страха, међу најбоље књиге приповиједака што су издане у Италији овиһ задњих десет година.

Периодични њемачки „Auf der Höhe“ узимље с реда, Узех с реда такође ја. Ево је:

(Свршиће се)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова“ (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи“ (Вук II. 34.)

(Наставак.)

Као што чусмо, у главном је ово: Српски Цар Душан силни разболе се у Призрену, па кад је видела царица Роксанда, да ће умрети, дозива она сву господу, да чују шта ће наручити цар и на ком ће оставити царство. Сви се искупе, и цар предаје у аманет свом милом куму Вукашину краљу све и сва, па и сина Уроша нејаког од четер'ест дана, да њему преда осме године царевину, а за седам година да он њоме царује. Вукашин одбија то од себе због свог сина Марка, који: „кудгод иде никога не пита, где год седне, свуда пије вино, а све ради кавгу да огради.“ После тог на нову жељу цареву прими се Вукашин царства

за седам година, а осме да преда де царство Урошу. Кад је свршио те речи цар Душан, — издане.

Почујмо како је збиља било, шта нам историја казује о том, а послужићемо се штудијом Мијатовићевом. (Гласник XXXV.) Када је најсилнији владар, а први и потоњи до данас, цар српски Душан силни, самодржац: србљем, Грком, и бугаром подигао пред зиму 1355 г. силну војску и на сам Цариград пошао, да га освоји, задеси га на путу напрасна смрт, те је у селу Деволи 6. Децембра 1355. умр'о, оставивши за собом жену царицу Јелену, са сином Урошем. Песма нам казује у Призрену а то за то, што је с временом певач свагда пре помишљао на престоницу српског царства Призрен, него на село које. Песма нам вели, да је била при смрти Душановој царица Роксанда ал то није тако, јер мати Урошева није била Роксанда, него Јелена, сестра бугарског цара Александра. Од куда народном певачу име: Роксанда? Ово се може протумачити само тако, ако би узели да је то име кћери Кантакузинове узурпатора грчког престола, против царици Ани и сину јој Јовану. Тај Кантакузин постао је после царем Византинским. Ѳ тој дакле женидби, при којој су били сватови са сјајним двором византинским особито сјајни, могло се много више приповедати у народу и певати, него о сватовима на двору бугарском; они су много више и дуже мог ли остати у памети певачу и народу, од ових, па уз њих и диадема сватовска: царица Роксанда. Том нам је сведоком и песма народна о женидби Душановој. Гуслар нам даље пева, о краљу Вукашину, куму цар Душановом, како се није хтео примити царевине за седам година због свог сина Марка.

Вукашин, и брат му Угљеша и Гојко Мрњачевићи тако се истичу на позорници историјској, да и није могуће, а да се погледи наши не осврну на порекло им, и деловање у историји српској за Душана и „нејаког“ му сина Уроша.

Презиме им се изводи из села Мрњака, у г..њој Зети откуда су дошли, а изводи се и од имена очиног: Мрњан, који је био казнац царице Јелене, и њу служио он као њезин дворјанин. Познато је да је цар Душан двор свој увеличао по начину грчког двора, од ког је и примио све церемоније на свом двору. Мрњан се могао удворити царици својом верном службом и добити за жену коју рођакињу краљичину, као што је то бивало обично, да су се кћери и сродници краљевскога двора удомљавале у Србији, полазећи за краљеве, властеле, већином оне, који су се дуже време бавили или на двору или иначе у непосредној околини владаочевој. Тако је могао сродити гуслар и краља Вукашина, сина Мрњиног са Душаном, кад га кумом назива. Вукашин, Угљеша и Гојко, биће дакле Зећани пореклом, за које нам наши летописи говоре, да им је главна црта притворство и лукавство, па ако се игде и код иког на то може прстом пружити, то се заиста може учинити код Вукашина, који нам заиста својим лукавством и притворношћу излази као прави Зећанин, као што ћемо кашње чути. Али је Вукашин био не само лукав и притворан, него је био он заиста и способан, вешт и енергичан, јер би га иначе тешко наместио Душан за логофета, а још мање за обласног намесника, а најмање за првог тајног саветника свом наследнику, да у њему осим свог рођака није познавао још и вешта и способна државника. Вукашин је осим свега тога био, што је и најглавније: и доследан и сталан у сваком свом послу да га и изведе, кад га је започео. Као Зећанин, имао је прилике да у трговини пожедни за богатством од рана. Како му кућа родитељска и није баш била врло богата, можно је, да је Вукашин дошао у службу цареву жедан богатства, а кад је човек жедан блага, а није тврдица, онда је жедан силе и сјаја, која се може добити само у власти. Жећ за влашћу, то је средиште, коме су управљене биле све оне лепе стране Вукашинове, као што су: притворство, лукавство, енергија и доследност.

Вукашин, угљеша и Гојко служили су

цару Душану у великим његовим предузећима. За Угљешу знамо, да се особито одликовао на бојним пољима, за то му је и дао Душан титулу ћесара. Вукашин већ није био тако за рат, колко за унутрашње послове, за управу државну и дипломацију, а то је баш добро дошло његовом карактеру. — Као секретар државног сабора, могао је он стећи најбољи преглед о свему што се у држави збивало, и тим је могао прибрати драгоцена искуства за потоње смерове своје. Од цара је добио у том звању још и намесништво у Прилипској и једном делу Маћедоније. Као такав затекао се он, кад га је Душан на самртној постељи својој позвао да прими у аманет царевину и Уроша за седам година,“ а додамол’ да су уз Вукашина била још и два брата му, Угљеша и Гојко са својим областима, онда је јасно, да је Вукашин имао доста јака крила, да полети високо, са својим мислима, које му сијнуше у главу у оном тренутку. кад је примио и заклео да ће Урошу верно помагати у управи државној. Вукашин се примио дакле, да уз нејаког Уроша од четрест дана буде за седам година, а осме да даде управу Урошу. — Да видимо је л’ тако? Урош се родио како нам историја казује 1337 г, а Душан је умр’о, 1355 г, по том неће и „нејаки“ Урош бити дете у колевци од четрест дана, него младић од 18-19 година. А што нам је гуслар оставио детенце од 40 дана, то ће сигурно бити и с тога, што је и песма много лепша укусом својим кад отац владар предаје у аманет куму своме дете своје још у колевци, да га чува и пази, да за њега државом управља, та кум је најпречи Србину; „кумим те вишњим Богом и светим Јованом,“ каже нам песник, — Бог па кум, је у помоћи кумчету од 40 дана, у сваком се гане пре срце за сирочетом од 40 дана, нег младићем — од 18 лета. Вукашин је уз Уроша управљао државом, вели народна песма, не 7 година, него шеснаест. Вукашину се дакле омилило, да дуже управља, да дуже буде прави владар, него што се заклео цару на самрти, а нејаки Урош трпео је то 16 година. — Да видимо како и зашто рече гуслар баш шеснаест? Загледајмо мало у историју од смрти Душанове па све до времена, кад ће морати Урош да заиште од Вукашина управу и царство натраг, што му бабо на самрти остави.

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

ОБЈАШЊЕЊЕ УЗ АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР.*)

I.

Зарад читалаца наводимо овде нека објашњења о приликама, које се спомињу у овом календару:

Кад се две планете, или уопште два космична (небесна) тела на својим путовима привидно сусретну и дођу на мање или веће одстојање једно испод другога, то се такова констелација назива **Конјункцијом** између та два тела. (В. последњу страну).

Тако ће Месец н. пр. бити у конјункцији и то:

29. Јануара са Марсом
2. Фебр. са Ураном
15. Јан. и 13. Фебр. са Меркуром
18. Јан. и 17. Фебр. са Венером
24. Јан. и 20. Фебр. са Сатурном
28. Јан. и 24. Фебр. са Јупитером.

По нас лајике ове су конјункције у толико од значаја, што помоћу њих можемо да упознамо једну или другу од-о-тих пла-

*) Како ћемо од сада за сваки месец доносити астрономски календар у овоме листу, то ради објашњења и бољег разумевања доносимо овај чланак из стручног пера. Ур.

нета, коју до тада нисмо познавали, па у тој цељи се исте овде и износе.

При томе је — као што већ горе беше реч — одстојање између једног и другог тела (месеца и планете) кадкад веће, кадкад сасвим близко, а у понеким ретким случајевима догађа се, да месец баш и преко саме планете прелази (њу дакле заклања), на које две последње прилике ми ћемо свагда обраћати нарочиту пажњу наших читалаца.

Тако исто догађају се конјункције између појединих планета са сунцем; између планета међу собом или и са другом којом познатом нам некретницом, помоћу које тада можемо да нађемо непознату нам још планету.

Тако је н. пр. Урана веома тешко наћи обичним дурбином, јер он спада у ред звезда 6. величине те с тога ће мо зачекати згодну прилику, када ће се он некој сјајнијој звезди некретници приближити, помоћу које ћемо тада и њега да нађемо, на шта ћемо такође у своје време да обратимо пажњу наших читалаца.

Но према напред реченоме долази и месец у конјункцију са сунцем, кад нам се оба ова тела привидно сусретну.*) и дођу једно (мање више) испод другог — то је кад је месечева мêна.

Кад нам при томе месец испред само сунце баш и у једну линију дође, и сунце од лести или сасвим својом тамном плочом заклони, имамо п о м р а ч е њ е С у н ц а и то д е л и м и ч н о (парциално) или п о т п у н о (тотално).

Планете: Меркур и Венера, такозване у н у т а р њ е планете (или доње зато што су сунцу ближе него земља) долазе нам поченће у конјункцију са сунцем и то једанпут с о в е стране сунца — д о њ а к о н ј у н к ц и ј а — и тада нам не светле, него нам, као и наш месец у томе положају показују своју неосветљену страну, а други пут с о н е стране сунца — г о р њ а к о н ј у н к ц и ј а — и тада су нам окренуте својом пуноосветљеном страном.

*) Месец сустиже овде сунце.

Као код месеца, тако и код ових планета, доња конјункција је моменат њихове мене т. ј. како Месец тако исто и Меркур и Венера имају своје фазе: прву четврт, пуноосветљену плочу, последњу четврт и своју мену. Како код месеца тако и код обе ове планете дешава се, да нам и од њих једна или друга у једну линију и равниву дођу са сунцем, те је услед тога видимо као црну округлу пегу у сунчевој плочи. — То је било 24. Новембра 1882. год. са Венером; то ће бити 28. Априла 1891. год. са Меркуром (што се међутим код нас неће моћи да посматра, јер се догађа на упоредној нам страни земље за време, док је код нас ноћ.)

Код свију осталих (спољних) планета може бити само горња конјункција (са Сунцем) т. ј. оне нам могу доћи само с о н е стране сунца у исти правац, а никако с ове стране, јер су све од сунца неколико пута удаљеније него земља, па обухватају својим путањама путању земљину.

Исто тако неможе нам месец никада доћи с оне стране сунца, јер се он окреће око земље и тек посредно с овом око сунца.

У ред конјункција спадају даље и прилике, кад месец на своме путу пролази испред неке звезде некретнице, пак је својом плочом заклони (покрије), Такова препокрића догађају се сваки дан по неколико, али за нас могу бити само још оне прилике занимљиве, кад је дотична звезда од барем 2. до 3. величине, премда се то и код звезда I. величине, као код Алдебарана у Бику, Регула у великом лаву, Спике у девојци, Антара у Скорпији такође догађа.

У ред конјункција спадају даље и састанци између појединих планета, као што ће на пример да буде такав један састанак између Венере (која се сад свако вече лепо види на западном небу) и Нептуна 16. Марта 1884. год. само што ће Нептун и том приликом тако ниско да стоји испод Венере, да га ни тада нећемо моћи лако да нађемо са дурбином; иначе то одстојање износи до 7. пречника пуноосветљене месечеве плоче. — 9, Априла пак састаће се Нептун опет

са Меркуром, али се у то доба ни једна од обе те планете не могу видети, што се исто има да примети и о састанку Меркура са Марсом, које ће да се догоди 23. Новембра.

II.

Кад нам земља према своме положају дође у једну линију између сунца и још које планете — н, пр. 8. Јануара између сунца и Јупитера —, онда се каже да је дотична планета — овдé Јупитер — **у опозицији** са сунцем.

У таквом положају дотична планета излази нам на истоку, кад сунце на западу залази; она нам кроз меридијан пролази у поноћ, а залази на западу у тренутку, кад нам сунце на истоку излази.*)

Моменат опозиције неке планете са сунцем по нас је дакле најзгоднији за њезино посматрање, јер:

1. Она нам је сву драгу ноћ над нашим хоризонтом.

2. Она нам је у томе положају свакад — у средњу руку — за 300 милијуна километра ближа него у положају њене конјункције са Сунцем, услед чега нам је.

3. Њезин привидни пречник у томе положају највећи, за посматрање дакле најугоднији. Месец је у опозицији са сунцем, кад је „пун“. (Наставиће се)

*) На разлику од два до три — минута не узима се овде призрење.

КЊИЖЕВНОСТ.

Парисни бракови. Приповетке. — Маркизина мати. — Ујак и нећак. — Написао Едмон Абу. Са дозволом писца превела Милка Гргурова. У Београду. Штампано у задрузи штампарских раденика. Обилића венац 1883. Цена 1. динар. Страна 160. Осмина.

Име Едмона Абуа и као романисте и као политичара врло се штује не само у француској му домовини но и далеко изван ње. Књижевници француски бирају њега да их заступа говором при свечаности Александра Дима-а а његова дела, особито приповетке и романи, преводе се, нарочито у најновије доба, на многе стране језике.

Па ево дочекасмо, да се његове приповетке преводе и на српски, а преводи их — женска, гђа Милка Гргурова.

Књига та, којој смо потпун наслов горе означили, састоји се из две приповетке. Приповетке те, „Маркизина мати“ и „Ујак и нећак“, црпене су, као што се већ и из наслова види, из паришког живота. Обе су приповетке тенденцијозне, а написане су припознатом вештином Едмона Абуа. Оне ће читаоца, а особито читалицу, забавити, ал' уједно и поучити.

У „Маркизиној матери“ шиба писац страсти и похоте за славом и господством и доказује нам лепим примером, да се брачна срећа не састоји у непрекидној хуцибуди и вртењу по салонима, но у мирном и тихом животу. Ова приповетка нам је баш добро дошла, јер у нас већ од неко доба и онако отимају маха карактери à la гђа Беноа, маркизина мати, који жуде само за славом и господством.

И приповетка „Ујак и нећак“ је лепа приповетка, из које се читалац може многом чему поучити, и ако у нашем друштвеном животу нема таких карактера, као што су ујак и нећак

Гђа Милка Гргурова показала нам је овим својим преводом своју добру вољу и свој чист и непокварен укус. Једино се може и мора овом преводу замерити, (а то је богме замашна замерка), — што је језик до зла бога рђав. Да још тога није, ми би могли мирном савешћу замолити гђу Милку Гргурову, да преведе и она два дивна романа Едмона Абуа (Жермен и Мадлон) кад јој је већ и тако жао, што нису преведена на српски језик.

Не може нам се на ино, а да на крају ове оцене још нешто не приметимо, — не гђи преводилици, но „Задрузи штампарских раденика“.

Од неко доба виђа се на мал' не свима књигама, које изађу у поменутој задрузи, грозна нехатња и немарност. То се види и на овој књизи, а још више на последњим „Књигама Љ. П. Ненадовића“. Тај пут нехатње и немара води — швиндлерству и шарлатанству. Треба га се чувати.

Ако нам се још који пут така прилика даде, ми ћемо тада о томе коју више прозборити.
О—нић.

ДРУШТВА.

(Свршетак.)

(*„Матица Српска“.*) 18.) Расправа Мите Нешковића учитеља „о управи и надзору школском. једном савременом педагошком питању“, издаје се на оцену М. А. Јовановићу. 19) Расправа Ђорђа Магарашевића проф. „о Даничићу и књижевном му раду“ даје се на оцену дру Ст. Павловићу. 20.) Умолиће се оцењивач Срећковићеве расправе „О Константину сину Тиховом“, да се пожури, јер писац пита, шта је с тим. Што је већ примљено, штампаће се кад дође на ред 21.) Чита се оцена на расправу дра Л. Костића: „Основно начело, критички увод у философију.“ Према оцени одређује му се награда из фонда Накиног и штампаће се у Летопису, ако др. Л. Костић не изда у књизи за себе 22.) Бранко Мушицки шаље „Искрице Лукијана Мушицког“. мисли покојнога владике и песника Л. Мушицкога, које је у разним приликама ичао на уму и сваки пут прибележио. Уступа се уреднику „Летописа“ да употреба то за Летопис а преписивачу Бранку Мушицком одређује се награда. 23.) Б. Будисављевић шаље чланак Петра Марковића проф. у Пожези „Змаја Јована Јовановића, Ђулићи увеоци и критика“, тај је чланак написан поводом критике на змајеве те песме у хрв. часопису „*Viencu*“, но који *Vienac* није хтео да прими. Према исказу уредника Летописа, тај е чланак написан објективно; зато се прима за Летопис а наградиће ее, кад буде штампан. 24.) Др. Милан Савић чита своју оцену на песме „моба“ и „анакреонке“ од Драгутина Илића. Према повољној оцени примају се за Летопис и одређује им се награда. 25.. Св. Савковић чита своју оцену на спис учитеља Ст. Мерле „о Срему и т. д.“ Према тој оцени неприма се тај спис, нити му се може одредити било каква награда, јер има у њему много и разних недостатака 26.) Осим тога прегледане су сведоџбе разних питомаца матичиних.

РАЗНО.

(*У теснацу*). У селу * налази се суд у близини словачке цркве те послужитељ суда кад би се натринкао — а то је врло радо чинио — узимао је себи кући идући за дирекцију, цркву.

Једном буде послужитељ у српски крај — који је од суда доста далеко — на свечаре позват, ком позиву се он наравно драговољно одазвао.—

Кад је поноћ у велико превалила и време дошло да послужитељ фуруне ложити мора зафали се газди на дочеку и добро нађефленсан пође кући; нуз пут се пак налазила српска црква где је у непосредној близини и школа стајала; послужитељ дремајући путем спази српску цркву, мишљаше да је словачка, а школа је налик на суд, јер су то здања ерарска још од границе остала, која су сва на један калуп прављена, — дакле тврдо мишљаше да је школа суд. —

Без да се дуго премишљао послужитељ Н. ступи у школско здание, набаса на његову несрећу на отворен камин у који се он с тешком муком кроз мала врата провуче, јер је нешто преко фата претурио уђе у камин и исправи се, но кад је опазио да нема код себе машине, пође напоље да у својој соби потражи, али бадава! некако му је пошло за руком у камину се исправити али натраг ни маћи, дувар свуда, а сагнути се, — на то послужитељ ни помислити несмеде. —

У тој несрећи почне псовати, на коју ларму и учa устане, изађе напоље и запита које? Послужитељ поред своје величине био је и енергичан, знајући да у суду несме у ово доба никог бити продере се из свег грла на учу и обаспе га најумилнијим псовкама; уча слаб човек, поплаши се, појури сокаком и узбуни сав крај и тек искупљеном народу испадне некако за руком послужитеља из камина извући.
В. Ј.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

(*Словинац*) илустровани лист за књижевност, умјетност и обртност новом годином 1884 улази у VII. годину својега живота. Излазиће и надаље у Дубровнику на 1, 11 и 21 сваког мјесеца у великој четвртини од 16 страна сваки број, на финој хартији са сликама. Годишња му је цијена за Дубровник 4 фор. а по свој царевини 5 фор. а. в. Преко границе у злату: свуда по Еуропи 15 франака; по осталијем странама свијета 20 франака. Словинац држећи се свагда свог програма, тражи да на књижевном пољу здружи и помири два племена Хрвате и Србе, који су се на своју штету завадили и раздијелили. И сам спознајући колико је трудна та задаћа и да не може за њу настојати него на књижевном пољу, неће пустити ни да га заведе с његове стазе занесеност непријатеља. Јер је у ово вријеме Словинац стекао и непријатеља, а то је наравно да ко тражи мир и слогу буде гледан кривијем оком од онијех што желе само свађу и рат. За такове непријатеље не знамо управо, треба ли се радовати или жалити. Свакако Словинац не мисли се упуштати с њима у залудне борбе, но ће само одговарати разлозима на разлоге а муком на псовке и ружења. Да пак у читању Словинца има прилично поуке и забаве, то је већ осудило јавно мнење кроз његов шестогодишњи опстанак а особито пако наши учењаци, који су нам о томе ласкаве ријечи писали, и да није нечедно, приопћили би та писма. Но никакав реклам нећемо до самог Словинца у себи. Зато сваком препоручујемо наш лист с ријечима. Читајте га. Материјала имамо обилна и бирана. Из науке другу и учену радњу г. Кушара, за забаву лијепу и подужу Ерцеговачку приповц

јест г. Вулетића, из Драматике имамо обећанога „Јан Хуса“ нашега чувеног драматурга г. Матије Бана и „Косовку дјевојку“ велеученог г. Н. Гради, и још много и много. С тога молимо најучтивије оне родољубе који би се хтјели на лист претплатити, да то прије времена учине, е да се наклада првог броја 1884, тачно узмогне назначити, а старе дужнике позивљемо на поштено извршење њихове дужности.

У Дубровнику Декембра 1883.

Уредништво „Словинца.“

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ЈАНУАР 1884. ГОД.

Јануара.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	7 с 49 м Ј	4 с 29 м В.	5 с 59 м В.	7 с 48 м Ј.
2.	7 49	4 31	7 9	8 24
3.	7 48	4 32	8 18	8 55
4.	7 47	4 33	9 25	9 23
5.	7 47	4 35	10 29	9 48
6.	7 46	4 36	11 32	10 14
7.	7 45	4 37	изјутра	10 39
8.	7 44	4 38	0 34	11 6
9.	7 44	4 40	1 34	11 37
10,	7 42	4 42	2 33	0 11 в.
11.	7 41	4 43	3 30	0 49
12.	7 40	4 44	4 24	1 34
13.	7 39	4 46	5 14	2 26
14.	7 38	4 48	5 59	3 23
15.	7 37	4 50	6 39	4 27
16.	7 35	4 51	7 16	5 34
17.	7 34	4 52	7 48	6 44
18.	7 33	4 54	8 18	7 56
19.	7 32	4 56	8 46	9 7
20.	7 30	4 58	9 15	10 20
21.	7 29	4 59	9 46	11 34
22.	7 2[illegible]	5 0	10 19	изјутра
23.	7 27	5 2	10 56	0 47
24.	7 26	5 4	11 40	1 57
25.	7 24	5 6	0 30 в.	3 3
26.	7 22	5 7	1 28	4 4
27.	7 21	5 9	2 31	4 57
28.	7 20	5 11	3 39	5 42
29.	7 18	5 12	4 49	6 21
30.	7 16	5 14	5 58	6 54
31.	7 15	5 16	7 6	7 23

Констелација планета.

Меркура је тешко видети, због његове низине над хоризонтом, иначе пак он почетком Јануара предходи сунцу изјутра пред зору.

Венера сјаји нам на западу свако вече као вечерњача и залази на 2 сата по заласку сунца.

Марс у Раку долази 20. Јан. у опозицију са Сунцем, може се дакле преко целе ноћи посматрати.

Јупитер у Раку долази 8. Јан. у опозицију са сунцем и залази с почетка месеца после 6 сати из јутра.

Сатурн залази почетком месеца око 4. сата ј.

Дневник.

2. Јан. Марс и месец у конјункцији.
4. „ Помрачење I. Јупитеровог пратиоца 8с 49м в.
5. „ Уран и Месец у конјункцији
8. „ Јупитер у опозицији са Сунцем
8. „ Меркур у доњој конјункцији са сунцем
13. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца; излаз 7с 27м в
15. „ Меркур и Месец у конјункцији
18. „ Венера и Месец у „
20. „ Марс у опозицији са сунцем
23. „ Нептун у конјункцији са сунцем
24 „ Сатурн и Месец у конјункцији
24. „ Месец ће да препокрије звезду δ' у Бику, која спада у ред звезда 4. величине и то она залази за месец у 4с 50м, а излази (с' десне стране) у 5с 50м в.
24. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца — излази 10с 18м в.
25. „ Месец ће да препокрије звезду 119 Бика (4. до 5. величине) залаз 9с 42м в. Излаз 10с 52м в.
26. „ Нептун у околини (квадратури) са сунцем.
27. „ Помрачење I Јупитер. пратиоца; излази 11с 16м в.
28. „ Јупитер и Месец у конјункцији
29. „ Марс и Месец „ „
1. „ Пречник сунца — — — — — — — 32' — 34"
15. „ „ „ — — — — — — — 32 — 31"
1. „ „ Сатурнове лопте — — 18"
1. „ Пречници (осе) сатурновог прстена 44' и 19"

Фазе месечеве,

5. „ Месец у екватору пре подне
8. „ Последња четврт 6с 29м ј
9 „ Месец у највећој даљини од земље 12с у подне.
16. „ Мена месеца 6с 7м ј
19. „ Месец у екватору по подне.
23. „ Прва четврт 7с 3м ј
23. „ Месец у близини земље у 10с в.
30. „ Пун месец 5с 53м ј.

(Сви податци по средњем бечком времену).

Прогноза времена.

Дани за које се има вероватноће, да ће бити кише (снега) јесу: 5., 16., 19., и 23. Јануара. На местима, где се земљетрес већ чешће појављивао има вероватноће повторавању на неколико дана пре и после 23. Јануара, али још више вероватноћа имају дани између 14. и 18. Фебруара.

Селим.

Примедба: ј значи „изјутра“; в значи с' вечера; с= сати; м= минута; (°)= степена; (')= минута (кружни); (") секунада (кружни)

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уредн'ку, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. С. у

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 3. У Новом Саду 15. јануара 1884 Год. XI.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

II.

Три године прохујаше, а и четврта се већ у велико бројала, кад Ленка, која је као и другарице јој — већ давно учитељица у неком селу, писаше Даринци и Милици ово:

„Свако је своје среће ковач,“ чула сам често од вас (као што видите, ја вам обема пишем у једанпут, а после ћу тек преписати још један примерак. Тако ми се боље свиди, јер сам научила, да све три заједно и добро и зло делимо, па вас још и сад у мислима радије заједно представљам) И зато сам и ја своју срећу из све снаге покуцавала за ово три године на ономе пољу, који ми је у део пао, али је саковати немогох.

„Права срећа састоји се у задовољству“ говорила је увек Даринка док смо заједно биле. Али ја немогох да се задовољим ни својим успехом у школи а још мање упливом школе на народ. Труд који у своме позиву за ово три године полагах, не исплаћује се ни новчаном наплатом, ни признањем народа; а кад метнем руку на срце, морам још признати, да уз сву своју муку, труд и вољу и народу мало привређујем. Томе, дабоме нисам ја крива, већ околности и немар нашега народа према учитељству и школи. Но баш с тога и оставих тај позив, те сад нисам више — учитељица.

Замераћете ми, да немам истрајности и енергије. Па добро нека је и то! — нећу да се браним — Али главни је узрок, што ја не спадам у природе, што своју личну срећу жртвују општем интересу и онда кад се та жртва превиђа од стране оних, за које се жртвујемо.

Ја у оном стању не бејах задовољна; а свако је своје среће ковач те ја покушах, да је кујем у другоме правцу. И само за то драге моје, напустила сам ја прву поуку Виљема Пена и последњи аманет Вашингтона. „Учите народ!“

— веле додуше ти моји омиљени научењаци — али ја се још врло добро сећам и последњих речи, што их својима изусти Песталоције. Па кад Песталоци — ваш омиљени педагог и отац педагогије — на самрти вели: „А ви децо тражите среће и задовољства у спокојном кругу породичном,“ онда ни ви не можете мени замерити, што сам тако брзо следовала његовом савету. . .

Али како видим, табак је скоро пун. Зато вас нећу даље мучити аманетима мудрих људи, него ћу вам 'нако просто рећи, да сам се — удала још пре три месеца.

Знам да су вам сад прве мисли: за кога? но баш то остављам да погађате; јер колико се сећам обе сте волеле загонетке. . .

Него знате шта! Мој муж вас обе поздравља и заједно са мном моли, да нам о његовом имен-дану — о Константину и Јелени — у госте дођете. Он је рад да вас позна, а и ја мислим, да је већ време, да се опет видимо и да при растанку из школе задату реч испунимо.

Ми се обоје тврдо надамо, да ћете нам доћи; а дотле остајте здраво

вашој

Ленци.

Кад дођете, нетражите ме у учитељичину стану, већ сиђите у ону велику кућу преко пута.

III.

На дан Константина и Јелене стадоше заиста пред оном великом кућом у селу Г. једна кола, а у њима седила је Милица и Даринка.

На прозору указа се у исти мах мушко и женско лице, а за тим истрчаше обоје на поље.

— Терајте унутра! — викаше домаћин, Ленкин муж, још из ходника; али то је кочијаш тек с празни коли учинио, а Даринка и Милица беху још на улици загрлиле милу другарицу.

— Како је лепо што сте обе заједно дошле — примети им она љубећи их.

— Пут овамо води преко С. — рече Даринка — па сам синоћ свриула и по Милицу.

— Моја женица заборавља у својој радости да нас упозна — примети домаћин смешећи се — зато морам и сам рећи, да сам јој муж Коста Т. овдашњи бележник.

— Мило нам је — рече Даринка пруживши домаћину руку — А ја сам Даринка, а она је, разуме се, Милица.

И ту се онако својски и српски без свакога цифрања руковаше.

— Та већ из речи даринчини видео си које је Милица, и зато их нисам „по правилима етикеције“ упознавала; — смејаше се за тим Ленка — а оне знају и без тебе да си ми муж. Сад нисам више учитељица па немогу помислити, да си чича Хараламније мој фамилијаз — и ако до душе на њега личиш . .

— Ти све она стара — примети Милица и с тим уђоше у кућу, где их Ленка и домаћин упознаше и с другим присутним гостима, што дођоше да честитају имендан — иначе не беше никога у кући. Господин Коста не био пореклом мештанин; а осим тога био је и сироче без икакве ближе својте.

Тај дан до у вече проведоше весело у друштву са осталим гостима. Вече међутим беше удесила Ленка да им самима остане. Знала је, да ће јој већ сутра другарице опет отићи свака на своје место. Та и сад могле су јој тек зато доћи, што је данас субота а сутра недеља; иначе нема учитељу у време школско гошћења.

По вечери, кад се о свачем већ доста наразговарале, рече Ленка молећим гласом и погледом, да је већ касно, те да оде спавати.

— Али ја баш нећу! — шалио се он — знам да ћеш им приповедати како си ме уловила. Хоћу дакле да чујем хоћеш ли што слагати. . .

— Е па остани, кад баш хоћеш; но ја мислим да. . .

Па не довршивши питајући погледа своје другарице.

— Којешта! — рекоше у исти мах обе другарице. — Остани ти Коста. Оно што смо ми радиле и доживиле није тако опасне природе, да се баш тајити мора.

Сад су, као што смо чули, већ и с њиме биле „ти“ Ленка је желила, да т. ко буде, а оне се нису много устезале.

— Остаћу, кад допуштате — рече г. Коста.

— Која ће почети? — питаше Ленка.

— Запрви ти, — рече Даринка.

— Одакле да почнем? из писама већ нешто знате.

— Оне можда и знају; но и ја бих волио све чути — уплете се г. Коста.

— Е па почни од краја, — рече весело Милица - а Коста је, к'о што смо данас чуле, хитар стенограф, па може одмах и стенографисати.

— Ако допустите, да тим белешка ма независно разполажем, одмах ћу се дати на посао.

— Нама и онако нису нужне. —

— Ал' ја би их штампао; а то вам већ неби било право?

— Боже сачувај! Ми ништа немамо против; шта више, за твој труд даћу ти и почетак тој приповетци. Он се може датирати још од дана нашега испита; а ја и онако имадем све прибележено у своме дневнику.

— Гилт! — рече домаћин онако по српском обичају. Затим донесе писаћу опрему, те весело узе оловку у руке.

— Почни жено!

— Како смо положиле и како смо путовале знате.

— Али ја не знам — умеша се муж.

— Пусти је само нека по вољи говори; чућеш после од мене што ти још у треба — рече му Даринка.

— Да си ти Даринка добила место дознала сам из миличина писма у коме ми још јављаше, да је и сама постала учитељица у С.

То ми је дало повода, да се слатко насмејем, јер, ко што знате, и сама сам тада, тек од кратког времена постала овдашњом учитељицом такође са минимум платом коју и ви имате. Све три дакле имамо тек девет стотина, а Анђелија сама има у В. осим 500 форината још и нешто земље и стан који најмање вреди 150 форината годишње. Али наравно, она је чедо протекције и среће па има сведоџбу с препоруком; а то је довољно, да и најбоље место добије. Међу тим ми. . .

— На ствар! — прекиде смешећи се г. Коста.

— Право велиш; — ја сам заборавила, да још Даринка и Милица на ред долазе.

— Доселила сам се амо сасвим сама — настави за тим — Мати и отац не могу се из Д. амо селити а сестре су ми још малене.

Зато кад ми после три дана мати оде дома, била сам сасвим сама у своме стану, односно у својој соби, а у другој соби становао је хроми Харалампије са својом наглувом баба Настом.

Баба Наста беше добра душа. Вечито се старала, да ме својим приповедањем забави; али ви знате, да сам ја по кадгод неблагодарно створење, па ме и сад њено ћеретање и приповедање: како грк Јовина Ката нема вољу што је за учитеља дошла „женка“ нехтеде забавити. Шта више то ме је баш растужило. По томе сам видила, каквим осећајима прима ме околина с којом сам осуђена да живим и да се дружим.

(Наставиће се)

*

НЕ УМЕ КАСТИ.

Лепа ли је рујна зора,
Кад је цветни мирис краси,
Кад запоје тице с гора —
Ал ти душо, још лепша си!

Мило ли је сунце цвећу,
Кад му бисер росу пије,
У мирисном пramaлећу —,
Ал ти, чедо још милије!

Црна ли је поноћ глува,
Небо мрачећ' у свем бесу
Бујан ветар кад задува, —
Твоје очи још црње су!

Ал што има у твом оку,
У твом лицу, збору сласти —
Моје речи то не могу,
Не уме ми песма касти!

М.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

V.

Данашње недеље, философ Шихов имао је пуне руке посла, прво ће отићи мало о. Мизерандову, а затим ће да учини једну посету, за коју се приправљао већ читаву недељу дана. Сваки дан. кад се враћао из семинарије у свој стан са још једним богословом и ритором, а кријући од њих –– Шихов је градио неки мали албом, украшујући га сребрнастом хартијом и уским златним первазима тако, да се по његовом мишљењу, те врсте ништа лепше није дало замислити. На једном листу албома, било је насликано, како се љубе два голуба; под том сликом Шихов напише калиграфски стихове, што их је негда читао и запамтио:

„Неоцењив цвете мили,
Мис'о моја теби хити,
Ти си идол моје среће,
Јато жеља теби с'креће"

С тим је припрема албома довршена и кад се вратио из цркве, отвори свој сандук па обуче кошуљу, са дугачком усправљеном јаком управ до ушију, затим прслук од жућкасте млетачке кадифе, па чакшире песковне боје, плавичаст капут са црним сомотским вратником, онда обује ципеле, које је тако ишчистио, да се на њих могло огледати, зглади лепо своју косу, устакне нову семинарску фурашку, метне албом у џеп од капута с леве стране, па се огрне неким ћошковитим шињелом, погледа се на огледало, задовољно се насмеши и изиђе из стана. Тек је дошао баћушки, окле се баш оправљала г-ђа Черноруцка, да по граду што више распространи шта се с њом збило, на врати га дочека Степановна и укратко му каже белај гђе Черноруцке. Сам баћушко у име отпоздрава запита га.

— Је си ли чуо, шта је ново?

— Не, а шта?

— Мислим ђавола.

Шихов, као што се учини баћушки, некако је лакомислено судио о казивању за белог ђавола:

— Слушао сам, човечија измишљотина, држим.

— Каква измишљотина? запита баћушка строгим гласом.

— Ето, измишљотина, да се грађани узнемире, маскарада, и ништа више.

Отац Мизерандов није разумео, те је Шихову ваљало тумачити још једном подробније. Но и то тумачење чинило се баћушки тако површно и лакомислено, да би се једва ритору могло опростити, где још процес логичних мисли није потпуно развијен и где је философија тек с површине дотакнута.

— Шта мислиш, молим те, каква маскарада. Шихов скромно примети, да он тако мисли, но баћушка је срдито одбиіао и за неосновано држао тако мишљење.

— То је буди бог с нама, сила нечастива, па ето!

— У таком случају — прихвати Шихов — крсним знамењем и молитвом ђаво се може отерати.

— Да, људи су грешни, господи помилуј. . . оћеш ли чаја.

— Фала вам лепо, поклони се Шихов, готово немам кад. . . зван сам данас.

— Сигурно Трусовим.

— Јесте, к њима.

— Но, онда нећу устављати. . . Но имао сам нешто рећи. . . шта оно би за бога? Да, реци баби Јелисавети Акимовној, има нешто посла. . . А ако сама по овоме блату не може доћи, нека Машу пошље. Да, нека пошље к госпођи Черноруцкој, видиш мало не заборавих, не знам шта ми је данас. . .

— Оћу, рећи ћу чим дођем, збогом.

— До виђења, цођи кад будеш имао времена.

Како срећан дан! ликовао је Шихов, газећи блато без избора где ће стати. Обично је од празника до празника смишљао разговоре, што ће их водити с Трусовима кад идући пут буде код њих — и опет ништа није смислио: дође, забуњено се стане клањати, поздравља празник, упита се за здравље, онда зацрвени се од забуне, одговара само на питања, која му се стављају. Данас је нешто друго. Прво је албом, ту ће се имати доста говорити. Гледаће га, завиривати, прочитати оне стихове. Друго моћи ће се поразговорити о Ергемоту, што се јавио у граду, ту ће бити читав ред мисли, казивања. Треће, порука баћушкина Јелисавети Акимовној. . . одиста при тој посети ће високо отскочити, блештаће међу дамама својом оштроумношћу и умешности.

С тим мислима се Шихов испео уз дрвене стубе и закуцао на врата од малог дрвеног криоца, где су становали Трусови. Јелисавета Акимовна, старица још držећа, с добрим, благим лицем, у дугој вуненој блузи, с великом марамом на врату — отвори врата пред Шиховим:

— Врло добро, врло лепо, молим изволте, баш сте дошли кад ваља, баш на чај, господи помилуј!

Шихов скиде своју тешку кабаницу, притегне уза се чакшире песковне боје и с осмејком запита старицу:

— Ваше здравље, Јелисавета Акимовна?

— Покорно благодарим, здрава сам.

— Марија Даниловна?

Старица смешећи се пружи руку на врата од дворане:

— Маша је тамо, изволите.

Он је чуо весели смеј Машин, и с незадовољством осети, да није сама, нити би се сама тако могла смејати, свакојако је неко стран код ње. Отварајући врата из предсобља у дочекаоницу, примети, да му срце слути неку непријатност.

Марија Даниловна, кад виде Шихова, уста нагло са свога места крај прозора и потрча му на сусрет вичући:

— Албом, албом. . . јесте ли донели албом?

Шихов дрхтавом руком извади албом из капута и пружи јој га:

— Ево га, какав је, да је.

Маша прими албом и стаде га гледати. Једва ако јој нешто више од седамнасет година, па је опет читава девојка, потпуно развијена. Висока, вита стаса, пуна и једра, румених образа, малог правилног носа, пуног округлог подвратка, жива и ведра изгледа у црним очима. Њезина велика лепа коса беше оплетена у две снажне витице па пуштена низ плећи. Шихову се никад лепшом није учинила. Маша је разгледала албом, па ће рећи:

(Наставиће се.)

НАША ЉУБИМИЦА.

(акростих)

Машта л' је ово заносне душе! —
А можда мирис с пупољка — руже.
Раздрагано ми срце што проспе.
И онда, када недозре, недоспе.
Јест — вере ми, да чудна баја,
Анђелски појав, ко' светлост раја
Ређа се души, ко' снови лепи,
А појав сваки, ко' случај слепи
Јачином силе, веже те тамо,
Куд жеља душу повлачи само.
Очаран гледаш, мислиш да сневаш,
Више би хтео. . . те се загреваш
И помно тражиш везове тога
Ћерђива златна — а срца свога,
Е небил' нашо', шта управ жели,
Вино ил' љубав. . . загрљај врели. —
Ал' испит строги ни једно неће
Српски се понос у њему креће,
Радост је веља, што душу грије
Песма нек' каже, нека излије. —
„Србин сам, волим српско ми име,
Кунем се браћо, погинут' с њиме.
А језик српски, понос је души
Гром ће га скршит'. ко ми га ружи.
Лепојка наша! Ти српски збориш,
У сваком чину — ти српски твориш.
Мишљење, дело, србинству служи,
И понос диже твојојзи души! —
Цареви могу казати: хвала!
А ја ти скромно шапућем: с л а в а!!

М.

ЦВЈЕТИЋИ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ШИЉЕ ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ.

(*Посвећени миломе куму проф. Мићу Катурићу — у Задру*).

(Свршетак.)

ПОВРАТАК.

(Приповједка проф. Неђељка Ћамполи)

Затекла га ноћ три миље далеко од села; ал шта му се мари? Путове оних брдина он зна као прсте на руци, и, нека их је снијег застро, он их умије наћи, рекли бисте: зар по мирису као пас ловац. Чини му се да је од куће пошао јуче, а на против била су прошла двадесет и два мјесеца; много; кад би хтио избројати неби умио. Прошл су брзо; јер откад је престала разлика између великашких синова и синова малог рода, откад је служба војничка као смрт — те не мимоилази никога, да како, први дани домаћег плакања брзо се обрну у дане млађачка свјетског весеља, и овако ваља да вријеме тече а да не осјећаш.

Дали му допуст — од божића до нове године, а њему се чини да већ цијели вијек иде. Да има магарца — летио би како лети вјетар што му уји про уши; али му је ићи на ногама, и, нека је војник bersagliere, миље су вазда миље, а ноге нијесу од гвожђа. Него није још уморан, већ једино му дошла у грло она гука што дође, кад се стигну жалост и радост, јер мисли да ће још до мало пак виђети своју старицу убогу ону мајчицу, те му од неколико није писала. Ко зна и чека ли ме, вели он собом. Писао јој је из региментe дуго писмо, пун лист, бијаше права новина: „Весело, мајко, провесћемо благе дане заједно, и нека ме она хираста Марија не ће, доста си ми ти, задовољан сам и тако! Донијећу ти лијепе бројанице и красну икону од креде, какву нигда још у нашем селу нико није видио. . . . и пукнуће од завиђења, особито Марија којој не ћу дати нити пера с мог клобука. . . .“ Писао је овако из регименте, али није добио одговора. . . Па нека! више је виђети је, него одговор.! И како ће се старица радовати пригрљујући га, гладећи му косу, милујући га по образу, гледајући

како јој је лијепо оћевен са зеленим китама и с перјем берсаљерског клобука на еро! . . .

Иде и собом говори, рекло би се да је махњит; а ноћ га ухватила једва се већ вићело. Напред међубрдицом, на крају је село, на дну брдашца. . . И већ је близу, иза дугог хода. Чини му се да чује кроз хујање оне невјере звоно своје црквице, глас драге мајчице, ђе Марија пјева; али није било могуће ово чути, невјера је тако бијеснила оном међубрдицом, да бијаше рећи е се сви ђаволи онуда гонају. . . Не би чуо ни да пуцају топови. . . Убијелио га снијег, чини се млинар, а лети му перје клобука као да оће да га однесе у поток што продире кроз кршине; мислиш жестока туча навалила. Неке путе не види ништа, смело га, заврти му се свијест; али се он тада добро упре ногама у снијег, рукама у стијену те му је са стране, па — био би јунак ко би га одбио.

И ено га, опет иде, иде. Следило се, пуца му лед испод нога, као да би били комади цакла. Па ђекод се ено склизне, ено ђекод и јако љусне; ђекад студенило што га дише оће да му грло сатисне. И киша вражја, ледена и она, на пљускове, као вијор — и она као да се заклела против њега; оће и да га вода однесе.

Боже мој! . . . ено, облиле га сузе: — а да не могнем допријети до куће; да сиротна моја старица, не видећи ме још, а слутећи да идем, крене ми у сусрет! — Али га овај страх ћера даље, и напредује отимљући се љутим вјетровима; и како по неколико корака иде даље, јача; дивно ли га поможе и жеља да стигне огњишту, да се добро према ватри огрије и врућим-врућим јелом покријепи! — Али испред њега тама све гушћа; и чини му се да је зашао, Стаде часом; једва, ал познаде дрвље ђе Марија обичаваше долазити простирати бијељено рубље, и уздахну. Разабра се: — још уру, а тад, хеј. . . . да се игра коло и шта ти још буде! Него ваља му ићи као да је слијеп, заводећи се, и час улази у једну локву, час у другу, како је ђе лед тањи. Додијало му се. Псује грдно; али се спомене и оне Госпице од креде што је мајци у џепу носи, па — и њој се помоли. Стигао је хвала богу! у завјетрину; нема више оне прије небеске. Почину, треба му одануги. Врти му се свијест, глава пуста отежала, оће очи да се склопе. . . . Не, не, свете ми Варваре, нијесам оволико сустао, не ћу да се следим! Па удари скакутати, чињаше се весели магарчић те још посе. Али кад изађе из завјетрине, опет невјера, да бог мили сачува. По брдима се зар гонили и били сви вјетрови овога свијета. Паде; али се и брзо диже, и смије се, ал и сузе на очима. Оставио је и слику свог носа и образа у снијегу. Богом просто, да не паде оно и другом! Ах! . . . не узда се већ, да ће жив до куће допријети. Јадник! сјутра ће га онђе наћи протегнута, као да је од мермера, ако међу тим ноћу вукови не прославе бадњи дан његовијем месом, а јадна ће старица — скусти своје сиједе власи, као оно кад је бабо отишао за Америку. . . А Марија? . . . Ах њој би било и угодно да га нестане. . . . Ипак не да се, бори се још. Она мисао, да би га могли вуци раскусти, уснажи му корачање, поможе да се не обори на земљу да га снијег застре. Па и жеља да не избрља своју лијепу облаку Берсаљерску, а да оној поноситој Мари, те га већ једном одбила, буде теже кад га види — лијепог.

Иде, добро иде Да грије мјесец, како му у брзу оду вије перје на клобуку, рекла би која наша кума: ено ђавола, те у поноћи онуда пролази!“ јер се само нечисте душе у оно доба онуда веру. — Дошао је црквици свете Ане. Ногама лупа у земљу, стресао је снијег, треба му и повирјети кроз решечицу у они божи дом. Угашено је канђело; али има и утјехе ондолен се већ види село. Паде му на ум, кад се враћао конач с поља, ондолен је махао убрушчићем својој мајчици; ондолен Марији — кад је пошао у војнике. . . . А сад, шта види сад? Загледа се добро, у оној црној мећави угледа неку свјетлост. . . и више. . . и више; потрља удеречене руке, па — иде напријед.

Није му већ зима, не опажа да вјетар махнито дува: онамо, ђе се оно свијетли, онамо се савија његово село, и у селу. . . . .

— Мајко моја, мајко моја, на један пут завапје, пружи пут онамо руке; напало га да се од радости исплаче; мисли већ му је старица на сусрету, па хоће да је загрли. . .

Иде, иде, и како се приближи, тако она светлост расте; село и брдо изнад села изгледају лијепо огњиште. Назад двије године, прије него га оно позваше у војску, и он је са шумарима био насјекао дебелих бадњака дубових и лијепе суветине, и он помогао оне ватре ужећи пред кућама, по гумнима, на врховима, да се топли ноћ које се рађа мали бог; и веселио се притицањем све до јутра, и играо како је сусјед ударао, и пио оно ново вино као да бијаше добра вода сеоског извора. И пада му на ум, што га ли се све весељаху врсници му, каквијем га лудоријама дражаше она поносита Марија. . . . Ал ах још је подалеко! — Мајка зар није још вечерала; зар једнако чека на вратима гледајући оним зацрвењеним очима и засуженим од студа, куцајући с оно мало зуба што јој је још у глави остало. . .

Напријед, напријед! . . . Сад се огњеви виде добро добро, сваки за се. Носи вјетар оне велике искре, пламови се вију као неке заставе; ено се разбирају и куће; јест, оно је. . . оно! Покривени кровови снијегом; гледај кулу, изгледа као неизмерно велика борова бакља, или цер запаљен тек у гранама. . . .

Обузело га нежно миље; узео па трчи, као да нема још доста док онамо допре. Не гледа преда се, него овамо, у оне веселе огњеве, а у прсима — куца, куца! И овако трчући и запиње и упада; ено га носом у снијегу! диже се, проклиње вријеме, тресе главом, псује; све му је у својој радњи, ноге, глава, руке! . - . Али иде даље. . . Онамо је његово село, његова мајка, његова љубав. . . онамо у ономе горењу; боже мој, боже мој, чему је још далеко, чему нема крила? . . .

Ено опет паде. Хаљине пусте већ отежале — отежале, пуне воде; а за ноге једва и зна, као да су од дрва. Хвата се грања, да се помогне; само овако још може да оде даље. Води пут, али како споро! Невјера бијесни у кланцу; према бури је сад као никад; оће да се преда, већ не ухва савладати још оно мало! Студени пот, као да би биле сузе, облио му лице, а у грлу навалила роптовина конвулсивног гњева; час пријети шаком небу, час се обазире ђе је баш ђе ће га нестати. . . Превалио до тридесет миља, одио неких дванајст ура, па гле, управ кад је већ да дође кући издале га снаге. Ах да дође ко срести га, да му барем угаси жеђ што му гори у пустом грлу! . . . Засуо се снијегом; али горе; огањ у грлу јачи, као што је јача и грдна она невјера. . . . Али не, не ћу да умрем овђе затрпан, да бих знао вући се рукама и ногама! . . . И помаже се, и даље, и даље, посрћући као да је пјан, добро пјан. А чини му се, ено мајчице пред њим, ено оне драге старице ђе је слатким насмијехом и сузним очима пружила руке па га соколи: „Потрчи, к мени к мени, да те угријем на мојим прсима својим љубљењем, небоги мејанчићу мој! брже, брже!“

Ено га на тврђему; избавио се водне земљурине; стијење му тврди снагу, повраћа се душа. Па одолен до села већ води пут доста добар, и скоро је пред кућом. Чује гласа весеља, и пуцање из пушака и из прангијица, ударање у дипле и свирале; огњеви велики, изгледају пећи, и око њих чељад, слике неке црне, и чудне и миле приказе; чини му се, чује топлоту оних ватара и све ђе је још, и укријепе га. . . . Ено и гробље сеоско, застрто снијегом, неки крстови једва вире! Глува тишина, и вјетар је онђе мировао, није звијукао него само кроз огорње гране оних борова на које се наш војно bersagliere дјететом пео да скине које тичије гнијездо или по неколико шишарака. . . . Прекрстио се ал пролази ипак неком тајанственом стравом. . . .

Иде, иде. Хвала богу, ено разабире и кућицу уз кућу Маријину; оно је његова кућица. Стаде, да одане; у прсима срце ку-

ца — куца! Како је, те му се сад све сваге повратише? чему већ није уморан? . . . Што ћете, јадно му је, јадно, јер ће у ону кућицу ући како је испрљан. Ал што је он крив те је онај господин бог хтио издушити се оном силом — ирijом небеском? . . Па чему да се много брине? Нико га у ово доба не ће виђети, а кад буде сјутра биће чишћи од огледала.

Сиромашка његова кућица је управ како се улази у село; неколико је корака још до ње, а не види свијеће на вратима. „Или није примила моје писмо, или је легла старичица“ помисли војно у себи, и притрча, и ено га — пред вратима.

Куцнуо је. . . не озивља се нико.

Куцнуо опет и викнуо:

— Мајчице, мајчице! —

Из куће Маријине стижу му кроз прозоре — свјетлост пјевање, ударање, клопотање тањира. Проклиње војно буку; мисли, она смета да га старица не чује.

— Мајчице, мајчице! — опет ће јаче, и лупај лупај у врата објема рукама.

— Ко је то тамо?

— Ја сам, Марија, да није тамо мамица?

Марија лупну прозором, затвори. Јадни Берсаљер — зинуо од чуда, не зна што да мисли. Ал га нешто разабра кад чу с опет зашкрипље, е неко отвара врата.

— Јес' ли баш ти то? припита ђевојка притрчањем к њему и пружењем својих ручица његовијема; — Добро дошао!

— А мамица?

Марија не одговори; обузе је жалост, заплака се, паде му међу руке, и једва могa да му у сузама изрече:

— Нема већ мамице: ах, љубим те сад! . . .“

* * *

Је ли, да је лијепа? Радићу да и друга задовољи; и да сте ми здраво! честит бадњи дан, и божић и ново лето! — „и око и чело, све нам било весело!“

На Варин дан 1883.

Брат Ристо Ковачић.

АОЈ ЗОРО.

Аој, зоро, ала си ми тужна!
Пожутело лишће на дрвећу
Па од њега лаке тице лећу,
Нема зелен да га више краси,
По њем' брује још тихи уздаси.
Жуто лишће лети летом доле
Остале су саме гране голе.
Аој, зоро, ала си ми тужна!

Аој, зоро, ала си ми тужна!
Увехнуло цвеће по пољани,
Па се туга по њему настани,
Од туге се ледно цвеће креће,
Ал и оно дуго цвати не ће.
Одјекнуће поље под ногама —
Одјек тужни тичијих песама.
Аој, зоро, ала си ми тужна!

Аој, зоро, ала си ми тужна!
Ретко сунце пусти свога сјаја
Од голема свога уздисаја,
Магловито небо се натушти,
Па из њега многа киша пљушти;
Пљушти киша док га суза греје,
Из ледних ће снежак да завеје.
Аој, зоро, ала си ми тужна!

Аој, зоро, ала си ми тужна!
Укол ветар хладан север креће,
Да зарони и лишће и цвеће,
Да под њиме своје снове снева,
У грудима топле жеље згрева,
Док му сунце не загреје груди,
Из сна свету у живот пробуди.
Аој, зоро, ала си ми тужна!

Аој, зоро, ала си ми тужна!
Мрка вољa срце запленила,
Па у њему чуства заледила,
Несме радост да се њему јави,
Црна туга целог га обави;
Хоће л' сунце њега да пробуди,
Да весело продрмају груди?
Аој, зоро, ала си ми тужна!

— ар Ар —.

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова" (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи" (Вук II. 34.)

(Наставак.)

Цар Душан је умр'о 6 Децембра 1355 г. По обичају Урош је јавио то свој властели и духовенству и позвао их је на сабор крунидбени, на ком ће се Урош да зацари. Сабори се састајали обично у Марту и Априлу па и Урош се по свој прилици зацарио лицем на Ускрс као и отац му. Урошева је политика била одма чим се зацарио помирљива са суседним држава, а то је било и нужно тим пре, што је Цар Душан умр'о у непријатељству са суседима, а и у земљи самој није се могло надати непоколебивој верности и оданости властеле особито старе, која је забачена била за новом властелом, што је основана Душаном прво на двору, разним достојанствима без земаља, а за тим и самим земљама, што им је давао Душан да у њима буду намесници. Таки су били и Мрњачевићи. Али ипак није могло проћи без рата. Тако се дигао Синиша, Душанов брат по оцу и заступник старе властеле и старог реда на Уроша и нову властелу, али је Урош овле победио, јер је већина властеле била уз престо Немањића. Друге године свог царевања ударише Турци и Грци, но бише сасвим потучени од Вукашина код Филипопоља. Имао је рата и са Бошњацима и савезницима им Угрима, али се ту брзо дошло до мира тим, што је повратио Вукашин земље Угарској и Босни, које им је Душан отео. Овако ратовање, већином сретно, управа државом дала је згоде Вукашину, да је са свим природним начином као главни саветник и управитељ државни дошао до већег уплива и на Уроша и у држави у опште. Сам је осећао, како му се положај све више осигуравао. Међу тим је и брату Угљеши дао у управу област Серес. — Уплив Вукашинов и моћ која му је била на двору Урошеву све већа, да богме да је забринуло многу властелу, а и Вукашин је знао, да мора имати непријатеља. Но енергија и следственост Вукашинова потицала га је све већма у започетим корацима, који су управљени били престолу српском. Он је прогањао људе са двора, јачу властелу, која му је непријатељ била; гледао је како ће да ослаби; крњио им је области а тим крњио и извора моћи и снаге војене. Он није штедио многе и многе да их лиши очију, да их у тамницу баци, та то иште енергија његова. Али био је међу властелом један, који му је врло опасан био и угледом својим по крвној свези са династијом Немањића и силом својом, а то је био кнез Лазар Грбљановић. И ту је нешто успео, јер је одузео од њега Рашку област, део његове земље, и дао кнезу Алтоману, наместнику од Захумља. Властела се заиста морала узрујати, кад је видела, шта чини Вукашин, тај фактични владар српски, а овамо назови помоћник Урошев, на што се и заклео Душану на самрти. Но и Вукашин је имао присталица, као што се то нађе мал не код свакога, који се докопао моћи и власти да му служе смеровима и жељама његовим. Из овога, што смо до сад рекли о Вукашину, види се да је права жеља његова била, да уз Уроша вечито остане фактични управитељ српске државе, а Уроша би пуштао да својом руком потписује и одобрава све оно, што би Вукашин одређивао и наређивао. — Тешко можемо веровати, да је прва жеља Вукашинова била, чим је Душан умр'о, да Уроша убијством са врата скине, јер да је то хтео, сигурно, да неби он пуних 12 година чекао и оклевао или скањивао се, руке своје подиазо на човека, с којим је сваки дан под једним кровом, за једном трпезом, у друштву и на само. Он то није мислио и за то, што је речи Душанове и заклетву своју положену пред Душаном и скупљеним духовним и световним веледостојницима свагда тако тумачио, да је он не привремени, него вечити наветник „нејаком," и мироључ-

вом Урошу, али је било много њих, већина, која је о том, баш противно мислила, а која и иначе није могла више својим очима мирно и равнодушно гледати туђница из света, како је самовољан, силник и грозан према многима и многима соја господскога. Урош пак заслепљен слаткоречивошћу, умешношћу, притворством и лукавством Вукашиновим није тако озбиљно схватао значај Вукашинов, јер је мислио, да је он то који царује, а Вукашин само служи „царство“ његово, а у њему се укоренило и дубоко поштовање према последњој вољи очиној, да му Вукашин буде вечитим наветником, — па тако га је овај уверио. Вукашин је дакле био фактични владар, а Урош сен од тога, која је својом руком потписавала само повеље, градила цркве и задужбине. Урош је дакле живео у сјају, у силним знацима поштовања, којима су га обасипали, те се тако осигурао Вукашин с те стране, да се нема ничега бојати. Ал је све то додијало духовенству и властели, који су били и јаког карактера али суревњива ока, и којима је одма с почетка било противно, да Вукашин постаде царевим наветником. Спомињемо особито властелу: Кнеза Вратка, кнеза Стевана Љубојевића, Вука Бранковића, Милоша Обилића, кнеза Баошу Зетског, кнеза Владимира од Албаније, а пре свега: Кнеза Лазара Грбљановића. Сви су ови сад и то већ помишљали, да сада није више нужно наветништво Урошу, та он је већ 23—24 г. имао, а и доста способан да сам узме кормило државно од Вукашина у своје руке које му Вукашин не даваше. За то га стадоше наговарати да сазове државни сабор, па да се реши на том сабору, докле ће то тако трајати, и је ли Вукашин примио од Душана наветништво вечито или само привремено. То се има сад на сабору решити и то ће казати они, који су били уз Душана, кад је овај на самрти пред њима последње речи изустио. Вукашину да богме, да није ишло у рачун да се сабор за то сазива, ал опет с друге стране мислио је да није ни пробитачно одупирити се жељи толке властеле и сабору, та он нема ни од чега презати, јер је тврдио, да је он вечити наветник Урошу, а не привремени, па кад је то тако, пустимо и сабор, и он ће морати то исто потврдити. И тај сабор предупредио је, да се не пролије крв братска, да не букне рат грађански, међу Вукашином и Урошем, управо: међу Вукашином и њима, који су бранили интересе Урошеве и династију немањића. Архијереји и властела, који знаду праву и последњу вољу Душанову предложише сабор, а Урош је прихватио тај предлог, и тако се сабор састао по својој прилици год. 1363, кад се навршило Урошу већ 25 година. Сабор се састао у престоници српској: Призрену у цркви св. арханђела Михаила, у цркви, коју је сам Душан сазидао, у којој је он сарањен, у којој іе гробница његова била, где су кости његове у сребрном кивоту лежале. Као обично била је пре сабора свечана служба и призивање св. духа на саборнике, на ком чинодејстоваше Патријар са осталим архијерејима и многим духовенством, а после призивања поседаше саборници у своје редове: ту је био цар, царски наветник, властела велика и мала, представници црквене и светске власти, представници правде и неправде доброга и злога — све се то искупило у цркви на гробу Душановом. Око цркве се слегла силна светина, да чују решење, којим ће се пресећи једном гордијски чвор, што је за пуних осам година мучио властелу и сав народ српски. Сигурно да Мрњачевићи нису седели скрштених руку, него да су лепим и ружним, митом и чим год могоше гледали да задобију саборнике за себе, управо за Вукашина, да и на даље остане, који је и био, да реше, да је наветништво не привремено, него вечито. Кад се сви и скупише, саборисаху и после дугог саборисања буде решено и закључено, како нам записа и остави пећски патријарх Пајсије: „веми (знамо) да јесть на тебѣ наручено, дондеже доспѣјеть млади царь възраста, и јегово јесть по родоу и колѣноу; прѣстани, Влъкашине, насиловати.“ — Тај закључак

као муња пролети кроз светину. Око цркве жагор наста велик, Вукашин и присташе му упеше се да противно докажу, док на послетку патријх опет не рекне одлучним гласом: „Слава тебѣ господи дольготрьпѣливе и многомилостиве, призри са висоти светије својеје на озлобленије мзди свои и виждь неправедни соудь, јеже сь. насилиіем вьзыскають“ а смисао ће им сигурно бити овај: Сабор одлучује, сваки покушај Вукашинов, да остане и даље у свом положају поред цара, има се сматрати као неправда и насиље.“ — После овог закључка сабор се сигурно разишао, и Вукашин сад никуд ни камо, већ се поклонити одлуци саборској и оде у своју област Прилипску, не да мирује, већ да својом енергијом, жеђу за сјајем и влашћу настави започето дело.

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

ОБЈАШЊЕЊЕ УЗ АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР.

(Наставак).

III.

У **квадратури** (окомици) је неко тело са Сунцем, кад оно заузме према Сунцу и земљи такав положај, да нам кроз меридијан, (подневак) пролази баш тада, кад нам сунце на западу залази *) (I. квадратура); оно је при томе заостало иза сунца па према истоку за 6 сати или 90 степена кружни (90°).

Месец је у I. квадратури са сунцем, кад је у првој четврти; — у II. квадратури, кад је у последњој четврти т. ј. кад за 18 сати (270°) иза сунца заостане, односно кад нам за 6 сати (90°) пре сунца излази. . У I. квадратури са сунцем биће Сатурн 10. Фебруара, Јупитер 3. Априла, Марс 6. Маја и. т. д. Меркур и Венера као унутарње планете немогу се — са Земље гледајући — никада од сунца за 90° одмаћи, па зато код њих и нема констелација квадратуре.

Помрачења Јупитерових пратилаца Ова помрачења наводе се овде поглавито с тога, што је за лаике, који располажу са колико толико добрим дурбинима, веома занимљиво, да посматрају помрачења месечева неког сасвим другог света· Али ствар је и веома поучна, особито за млађи нараштај, јер овде се у маломе види изложена верна копија коперниковог сунчевог система.

*) Ово важи подпуно за дане око 9. Марта и 9. Септембра, кад сунце у 6 сати излази и залази.

Желити би само било, да што већи број наших читалаца имају увек на уму једну необориму истину, а та је: да ће они сваком приликом своју награду наћи, кад год буду небо макар и најмањим дурбином промотрили; у томе погледу нетреба презирати ни онај најмањи позоришни двоглед.

Тако је н. пр. и са посматрањем помрачења Јупитерових пратилаца; ствар је млого простија и пратиоце видити је млого лакше него што се то обично мисли.

Дурбини којима се пратиоци још добро видети могу, нису тако ретки, а да их неће млоги и од наши читалаца имати. Особито кад је Јупитер у опозицији са сунцем као сад, месечеви ови могу се још и са такозваним „официрским двогледима“ врло добро распознати, кад је иначе ваздух довољно чист. и кад је звезда довољно изнад хоризонта измакла.

Не давно, када се још није имало тако тачних сатова, као што су данашњи кронометри, помрачења јупитерових пратилаца играла су врло важну улогу по мрнаре за изналазење географског положаја — географске дужине и ширине — особито на лађама и у приликама, кад је лађа, буром неколико дана гоњена, свој правац изгубила те и код мрнара онај моменат наступио, где је, сваки појам о месту, где се лађа налази, потпуно престао.

У таковом случају мрнар је најпре дотеривао свој сат према изласку или заласку

сунца или месеца или најпосле друге неке звезде и тиме је постигао, да може у свако доба знати време з а м е с т о, н а к о м е с е л а ђ а н а л а з и. Кад би сад уз ово и тачно знао, колико је у извесном моменту сати и у Гриничу (Паризу или другоме ком месту) он би одма могао и прецизно да каже за колико се степена, минута и секунда кружни он западно или источно од Гринича (или ма ког другог места по коме је његов „Almanach“ удешен) налази (г е о г р. д у ж и н а.)

У данашње доба, лађа, која полази н. пр. из Енглеске, носи увек собом један кронометар, који у свима приликама на свакоме месту веома тачно показује средње време за Г р и н и ч, па кад се дакле на лађи сазна, колико је сати на дотичноме месту, где је лађа, кад је у Гриничу тачно 12 сати у подне, онда је тиме већ и географска дужина за дотично место нађена.

Али кронометра пређе није било, па зато су мрнари у помрачењима јупитерових пратилаца изнашли могући начин за сравнивање времена ма ког места на мору, где се с лађом десе, са временом колико сат у истом моменту показује у Гриничу.

Јер као што код нашег, земљиног месеца, сваки гледалац, ма на ком се месту он на земљи налазио, види почетак, свршетак и уопште све фазе помрачења у једном и истом магновењу (ф и з и ч к о в р е м е) и ако сказаљке на сатовима према месту на коме се који гледалац находи, све могуће цифре показивати могу, — тако у једном и истом магновењу нестаје и дотични пратилац јупитеров (који ће да се помрачи) пред очима свију посматрача, без призрења на место са кога се посматра — само ако се иначе Јупитер тамо види.

Према разлици у времену т. ј. за колико је сата, минута и секунда неки посматрач дотични јупитеров месец раније или доцније из види изгубио (односно овога при излазу из тмине раније или доцније угледао) него што је то по „Nautical Almanaque-у — нему з а Г р и н и ч заказато, он је на овај исти прост начин израчуњавао географску дужину за место где се налази, као што то сад помоћу кронометра ради.

Кад је уз ово још измерио и висину поларне звезде над хоризонтом (или и другим начином) он је већ начисто с питањем био, колико се степена минута и секунда његова лађа находи више или ниже екватора (геогр. ширина.)

Јупитер има 4 пратиоца или месеца, који се према њиховом одстојању од самог Јупитера називају: Први (I.), Други (II), Трећи (III.) и Четврти (IV.) пратилац.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Canti popolari epici Serbi. Versione metrica di Pietro Cassandrich. Zara. — S. Artale, Tipografo-editore. MDCCCLXXXIV.

Пред оваком књигом силно нам срце заигра од радости и поноса. Наше српске песме, које су нам сачувале живу свијест народну, у свету прославиле су име наше. Гусле јаворове, она цигла њихова струна, која је за више векова тешила Србина патника у црној колиби и питала га надом у бољу будућност, која је ајдука осветника храбрила на јуначка дјела за народно ослобођење, та цигла струна прозујала је и у туђи свет. Српској народној песми свуда се диве, где се лепота и вештина поштује.

Како нам овај нови преводилац српских песама каже, књижевни свет упознао је најпре нашу песму о љуби Асан-аге. Путујући Далмацијом чуо је ову песму опат Фортис и издао је год. 1774 са талијанским преводом у прози, у свом делу „Viaggio in Dalmazia“. Исту песму превео је Гете на њемачки.

Српске песме сад су преведене на све важније језике. Велики списатељи страни пропитивали су за наше песме и с њима учили живот и обичаје српског народа, Геније њемачки, Гете, рекао је о једној од ових песама, о „Зидању Скадра“, да је ово најњежнија песма свију времена и свију народа.

Бавећи се талијанским преводима не можемо заборавити нашег Томазеа. Гласо-

вити Шибенчанин превео је неколико од најлепших наших песника и издао их под насловом „Canti popolari illirici.“ Дао им је овај криви наслов с тога што су у оно време туђинци илирством крстили наш народ и Илиријом називали све славенске земље на балканском полуострову. Али у предговору он је истини врата отворио и казао да су ово управ српске песме. Овај предговор био је преведен у „Магазину.“ Треба га се са захвалношћу сећати. У њему је Томазео живо описао судбину нашег народа и постанак ових песама, дао излива својој љубави к нашем народу, коју је до гроба у срцу носио Томазео, син истога народа и љубитељ слободе, потврдио је то своје осећање оном песмом посвећеном Србији, која, ако се не варамо, још није преведена с талијанскога.

Томазео, Грим, Гете и много другијех, исто тако вредаијих списатеља, пребирали су наше песме и Европу упознавали са нашим народом. Сви су за Вуком ишли, благо његово у свој народ преносили и својим гласом одобрили Вукову дјелатност у нашој књижевности.

А шта је Вук урадио у овом погледу? Извадио и на јавност изнео, што је народ као чела стварао, сабирао и од уста до уста предавао. Лак посао као и онај с Коломбовим јајетом. Али се Коломби ријетко рађају.

Вук је народне песме сакупио, он их је написао како их народ пева и назвао како их народ зове. Страни књижевници, који су његов рад точно упознали, одобрили су га и похвалили.

А зашто ово спомињемо? Има и то свој узрок.

Вук је трн у оку некијем, који би и у књижевност хтели своју политику увући, и са књижевности своју политику терати. Така књижевност не може но жалосна бити и жалосна и јест. То је прави метиљ књижевни, који би се и сад хтело под ово ново дело увући, да му се зуби не мрве пред оваким челиком. И Касандрићу замериће се с те стране, јер је пошао путем истине, који су утрли најгласовитији списатељи, замериће му се, што није причекао ново издање српских песама „Хрвацке Матице“ у Загребу. А шта ће нам нова изнети то ново издање? . . . .

Свратимо опет на наш предмет,

Осим Томазеа превео је неколико јуначких песама и наш познати Николић, као „Страхинић бан,“ „Женидба Максима Црнојевића“ и остале. Ове године ево нам у овој збирци једанајст песама на ново преведених. Превео их је млади и ваљани књижевник Петар Касандрић, такијем успехом како смо се надали од њега, који једнаком вештином пише српски и талијански, који је дакле имао нужну способност за оваки превод.

Касандрићева књига садржи ове песме: Edificazione di Scodra (Зидање Скадра) — La cena di Lazaro (Кнежева вечера) — Lazaro e Miliza (Цар Лазар и Царица Милица) — Marco e Musa il mallandrino (Краљевић Марко и Муса Кесеџија) — Marco abolisce la taglia nuziale (Марко укида свадбарину) — Morte di Marco (Смрт Краљевића Марка) — Le nozze di Massimo dei Neri (Женидба Максима Црнојевића.) — Le nozze di Miloje l' alfieri (Женидба Милић барјактара) — Jovo e Maria (Јова и Марија) — La sposa di Assan Aga (Асанагиница). Осим тога има Гетеов немачки превод „Асанагинице“ и на крају песма: I santi si partiscono i poteri (Свеци благо дијеле).

Прелазећи на сами превод ми морамо најпре изјавити, да нам није намјера ласкати и узвисивати, да се не држимо оног хрђавог обичаја, који нам је књижевне прегледе свео на просто хвалисање, а највише кад се за политичне листове пише. Кад кажемо, да је овај превод врло добар, казали смо сушту истину. Можемо и даље ићи. Од свију превода на талијанском језику овај нам се чини најбољи. Никакав нам до сад није тако верно преставио нашу песму на талијанском језику.

(Свршиће се.)

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

Под овим насловом бележићемо одсад новије важније производе књижевне из свију народа великог словенског племена. По том дакле биће то, бар у неколико, преглед умнога живота и кретања на књижевном пољу словенском. А да тај преглед што потпунији буде, то молимо струковњаке наше на том пољу, да нас својски потпомогну у том послу, бележећи новија врснија дела ма ког народа словенског и изричући нам о њима кратак суд.

Да ову рубрику отворимо, подстакли су нас многи разлози. Сви словенски листови — осим наших — доносе давно и давно таке белешке а то много доприноси међусобном упознавању словенских племена. Да не би ни ми, дакле, иза осталих словенских племена заостали у том послу, одлучили смо, да отворимо ову рубрику и ми ћемо се потрудити, да се наши читаоци из ове рубрике бар у неколико упознају са најновијим књижевним радом осталих словенских племена. Осим тога ми се још надамо да ћемо подстаћи тиме и остале наше листове, да се мање баве са белешкама из туђинских литература, као француске, немачке, мађарске и. т. д. да мање приказују и препоручују те књиге, те да пригрле словенске књиге, њих приказују и препоручују, јер су нам оне и по духу и по крви и по језику ближе, много ближе но и француске и немачке и мађарске

Руска књижевност. — А. Фет, још из пређашњег доба добро познати песник руски издао је скоро скуп својих неизданих песама под насловом Вечерније огни, и руска се критика похвално изразила о њима. Ове песме су елегичног садржаја и у њима оплакује А. Фет смрт своје љубљене жене. У том су „Вечерније огни“ сличне за змајевим „Ђулићима увеоцима.“ — Књижар Глазунов у Петрограду почео је издавати скупљена дела славнога Ивана А. Гончарова, кога руски критичари испоређују у роману са Тургењевом, Гогољом, Достојевским и грофом Толстојем. Сва дела изнеће осам свезака а стајаће 13 рубаља. Уз дела долази још и слика и факсимила славнога романописца. Од његових романа преведен је само један на српски. Марија Лебедева превела је „Један обичан догађај.“ — Записки Степњака - тако се зове књига младога новелисте А. Н. Ертеља, коју критика руска врло хвали У тој се књизи описују различни типи садашњега живљења написани вештим пером и топлим осећајем. Најновија новела Ертељева изашла је сада у „Веснику Европи“ под насловом Волхонска госпођа.

Чешка књижевност. — Књижар Ј. Ото издао је у красном облику са илустрацијама дивну песму великог песника чешког Јарослава Врхлицког: Легенда о св. Прокопу. — Јосиф Холечек, знани познавалац црногорскога живота издао је недавно књигу Черна хора в миру. У књизи За свободу (превео на српски К. Данчин.) насликао нам је поменути писац Црну Гору у рату и то у тако дивним сликама, да је милина читати. Са не мањом вештином описана је и Црна Гора у миру и ми се надамо да ће и ово ваљано дело, које се нас тиче, наћи код нас и вешта преводиоца. — У Прагу почео је од нове године излазити красан белетристичан лист Злата Праха. Уређује га Фердинанд Шулц а издаје Ј. Ото. Ово је тако красан лист, да се може упоредо ставити уз све европске велике белетристичне листове. На њему раде најбоље снаге чешке а садржај му је обилат а одабран.

Словеначка књижевност. — Дружба св. Мохорја издала је прву књигу Словенског правника од др. Ивана Тавчара. Струковњаци врло хвале ово дело. — Од Јурчићевих збраних списов изаћиће друга свеска тек крајем Јануара. Што се са издавањем скупљених дела овог заслужног писца тако отеже, узрок је тај, што је првој књизи прођа врло слаба. — На место „Словенскога пријатеља“ који је престао излазити излазиће од нове године Духовни пастир под уредништвом Антона Кржића у Љубљани. Програм је исти онакав као и у „Словенскога пријатеља.“ — Иван Хрибар почеће издавати од нове године у Љубљани лист политичан и поучан, који ће бити у првом реду намењен простом народу, а зваће се Слован.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ФЕБРУАР 1884. ГОД.

Фебр.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	7 с 13 м Ј	5 с 17 м В.	8 с 11 м В.	7 с 50 м Ј.
2.	7 11	5 18	9 16	8 16
3.	7 10	5 20	10 18	8 42
4.	7 8	5 22	11 20	9 9
5.	7 6	5 23	изјутра	9 38
6.	7 5	5 25	0 20	10 10
7.	7 3	5 26	1 18	10 46
8.	7 1	5 27	2 12	11 28
9.	7 0	5 29	3 3	0 16
10,	6 57	5 31	3 51	1 10
11.	6 55	5 33	4 33	2 10
12.	6 53	5 34	5 11	3 15
13.	6 52	5 36	5 45	4 24
14.	6 50	5 37	6 16	5 37
15.	6 48	5 38	6 47	5 51
16.	6 47	5 40	7 17	8 5
17.	6 44	5 42	7 48	9 20
18.	6 42	5 43	8 21	10 35
19.	6 40	5 45	8 58	11 48
20.	6 38	5 47	9 40	изјутра
21.	6 36	5 48	10 57	0 56
22.	6 34	5 49	11 23	1 58
23.	6 32	5 51	0 24	2 53
24.	6 30	5 53	1 29	3 39
25.	6 28	5 54	2 36	4 18
26.	6 26	5 55	3 44	4 54
27.	6 24	5 57	4 51	5 24
28.	6 22	5 58	5 57	5 52
29.	6 20	6 0	7 2	6 18

Констелација планета.

Меркур је 2. Феб. у најдаљем размаку (елонгацији) од сунца, али га је тешко видети.

Венера је вечерњача и залази на 2½ сата по заласку сунца; она се пење све више изнад хоризонта, а светли се из дана у дан све јаче.

Марс у звезданом јату „Рака" види се преко целе ноћи; с вечера он је на источној страни неба, где се по његовој крваво-црвеној боји лако разпознати може као звезда I. величине.

Јупитер залази пред зору, а с вечера види се на источној страни доста високо над хоризонтом, као најсјајнија звезда на тој страни неба.

Сатурн стоји нам с вечера као најсјајнија звезда над главом — залази око поноћи.

Дневник:

2. Феб. Уран и месец у конјункцији
2. „ Меркур у највећем западном размаку од сунца
9. „ Помрачење I. Јупитеровог пратиоца: излази из тмине у 8с 37м в.
9. „ Помрачење II. Јупитер. пратиоца; излази из тмине у 9 с. 21 м. в.
10. „ Сатурн у квадратури са сунцем
12. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца; излази у 9с 34м в.
13. „ Меркур и месец у конјункцији
16. „ Помрачење II. Јупит. пратиоца: излази 11с 57м в.
17. „ Венера у конјункцији са месецем
19. „ Нептун и месец у конјункцији
19. „ Помрачење III. Јупит. пратиоца; улази у 5с. 39м в. — излази у 8с 57м в.
19. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца излази 11с 29м в.
20. „ Сатурн и Месец у конјункцији.
21. „ Помрачење IV. Јупитеровог пратиоца у 10с 54м в.
24. „ Јупитер и Месец и конјункцији (Јупитер горе)
25. „ Марс и Месец у конјункцији (Марс горе)
26. „ Помрач. III. Јупит. пратиоца 9с 29м в.
28. „ „ I. „ „ 7с 53м в.
29. „ Уран и Месец у конјункцији
1. „ Пречник сунца — — — — — — — 32' — 26"
15. „ „ „ — — — — — — — 32' — 19"
1. „ „ Сатурнове лопте — — 18"
1. „ Пречници (осе) Сатурновог прстена 42" и 18"

Фазе месечеве.

1. „ Месец у екватору
6. „ „ „ најдаљем одстојању од земље
7. „ Последња четврт
14. „ Мена месеца
15. „ Месец у екватору
18. „ Месец у близини земље
21. „ Прва четврт
28. „ Пун месец.

(Сви податци по средњем бечком времену.)

Зодиакална светлост. На један сат после заласка сунца можемо сад (Фебруара, Марта, Априла и Маја) свагог вечера приметити на западу — баш тамо где је сунце зашло — један део неба, који је очевидно већма осветљен, него околина му; а кад пажљивије промотримо ствар ми ћемо још даље приметити, да нам се та пријатка приказује у облику неке косе (од десна па у лево к југоистоку нагнуте) купе, којој је основа доле заклоњена нашим хоризонтом, а које врх допире при згодним приликама до изнад Влашића (Плејада).

Тај некој светлећој магли подобан сјај — то је Зодиакална светлост.

По њезином сјају зодиакална је светлост блажија и нежнија и од самог сјаја „кумовске сламе" (млечног пута); она се оку не намеће, него изискује на против од нас, да је ми потражимо — да јој неколико корачаји на сусрет изиђемо, јер осветљене варошке улице нису посматрању овог појава угодне. Докле год још једну горећу лампу пред собом имамо, дотле ће нам и сваки покушај, нашу цељ да постигнемо, безуспешан остати. Из истог узрока посматрање ово може само онда од успеха бити, кад је небо ведро, ваздух чист и кад нема месечине.

Време за које се зодиакална светлост с вечера посматрати може у опште је кратко и траје од прилике 1 сат, ретко кад и нешто дуже; она такође није сваке године од подједнаке интензивности (сјајности) него се већ и уз месечину младог месеца виђала, а тако исто и са улица боље осветлених вароши опажала. Ове године ће јој свакако млого сметати светлост вечерњаче Венере, која је 20. Маја у својој најјачој светлости.

Односно боје имамо још да рекнемо, да је Зод. светлост обично бела, а у тропским пределима, где је она свакодневни појав, она се виђа обично бледожућкаста или и ружичаста.

Прогноза времена. Дани за које се има вероватноће за кишу (снег) јесу: 1., 14. до 18. — Између 14. и 18. такође много вероватноће за олујине, јаке плиме на мору (*Springfluthen*) и земљетреса на разним местима.

Селим.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 4. У Новом Саду 22. јануара 1884 Год. XI.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Баба Наста ми је до душе приповедала и то: да су г. натарош често на своме прозору од кад су госпођа фрајлица овде. Но ја њега тада нисам познавала те јој само рекох, да се српски не каже госпођа фрајла него госпођица; а узгред приметила сам још, да г. бележник зацело нема посла, па зато гледа кроз прозор.

„Бре није;“ рече ми баба Наста лукаво ме гледећи. „Пуши му се глава од посла; него је он бацио око на госпођу фрај. . . овај, госпођицу.“

Прву годину свога учитељевања провела сам како, тако. Труда ме је доста стало, али за то и беше испит, по новијем учитељском изразу — сјајан.

— Морам признати да истину говори, — примети домаћин — само ми је врло загонетно што ти и уз општинску хвалу до неба не беше задовољна, него остави тај узвишени и племенити позив?

— Та немој мислити, да си томе баш само ти узрок. Имала сам ја за тај одсудан корак и других важнијих разлога и покретача — настави жена — Јер треба да знадеш, да главна задаћа сваког савесног и ваљаног учитеља треба да је развијање ума и оплемењавање срца дечијег; а уз то треба да им улије у њихову главицу и сва знања, која су законом прописана.

Ја кад сам у школу ступила хтела сам се тога држати. Али на брзо сам увидела, да је за тај огромни посао десет школских месеца сувише кратак рок а деца и сувише запуштена да би ја, уз њихово често изостајање од школе, душу оплемењавати, рђаве навике одвикавати а уз то и из знања ваљан успех показати могла.

И тако се по дужој борби са својом савешћу прихватих практичнија правца те главну своју бригу обратих знању дечијем; а остало беше ми узгредан

рад, који сам предузимала тек онда кад ми време допусти и кад сам уверена да је остало већ доста утврђено и у реду.

Тиме сам дабоме општину задовољила но не своју савест, која ме је вазда мучила, да сам недостојна тога позива кад га не вршим по своме уверењу. И зато сам и нехотице поцрвенила и застидила се кад сам чула, да ме и образовани људи хвале; а услед тога осећања постадох и незадовољна.

— Гле, гле. — рече Милица — Та ти си боља но многе од нас.

— Немој ме хвалити, јер нисам заслужила.

— Иниси, — рече скоро строгим гласом Даринка — Требала си делати по своме уверењу, а не освртати се не знам на чије мњење и похвалу.

— Лако је теби тако говорити. Али ја не спадам у природе твоје врсте, које у своме заносу, да право и племенито раде, често проиграју своју личну срећу, и. . .

— Ленка! упаде јој муж у реч — ти вређаш.

— Зна она да је за то и сувише волим — рече Ленка погледавши другарицу; па кад јој на лицу виде да је разуме, осмељена настави:

— Јест, ја не спадам у природе што се свога личног права на уживање лако у општу корист одричу. Зато сам уједно имала на уму, шта ће свет о мени и моме знању и способности рећи. И за то сам видиш, тако радила.

— Па тако ради и већина примети јој муж а Милица и Даринка замишљено ћутаху.

— Него штаваздан да отежем — настави по неком ћутању Ленка — Моје је уверење, да ни један учитељ ни учитељица на селу — разумете ли? — на селу, рече, кад на Даринчином лицу виде, да већ зна шта ће да каже и да јој одобрити неће — неможе при данашњем наставном плану и сеоском немару за школу, и ваљан успех са децом у знању показати, и спремити децу за у правом смислу свесне и ваљане чланове човечанствена. Да се то постигне треба за село сасвим засебан наставни план, и што је главно, боља плата сеоском учитељству.

У селу је много теже радити но у вароши, па опет, сваки варошки учитељ и учитељица са највише два разреда, ужива по 4 — 7 стотина плате, јадно сеоско учитељство што мора свако дете најпре да освести, да му је „Баба“ или „баца“ отац а „нина“ или „сека“ мати; то ужива по 3 — 4 стотине плате, а уз то има да наставља по 6 разреда и 100 — 200 деце (разуме се, ако стане у школу). И ту онда покажи пристојан успех и имај воље на учитељски позив!

„На ствар, Ленчице! — рече јој опет смешећи се муж — Ако Даринка и Милица тако стану „разводити“, нећемо ове ноћи ни тренути.

— Не бој се, бићемо кратке примети Милица — Ми немамо као она да бранимо свој пренагљени корак, него ћемо само казивати шта смо за ово три године искусиле.

— Зар је рђаво учинила, што се удала? — питаше он.

— То не. Али могла је удадбом још причекати — одговори Милица — саморадњом у школи сад је тек стекла искуства па је требала тиме и народу дуже да послужи.

— Опет народ! — рече јетко Ленка — а нећеш да знадеш, да се од родољубља не може ни три дана живети. Народ и општина кад хоће да им ваљано служимо, нека се боље побрине за нас, а не да нас мане да у свом позиву мучећи се и глад осетимо.

— Та немој претеривати, — умеша се сад Коста — Гладна ниси тек била!

— Нисам. Али да не беше мога бабе и стрпљивих кредитора, било би и тога. С вашим форинтачама и петицама, што ми их к'о од беде даваете не бих могла храну набављати.

— Ти се баш жестиш! — смејаше се он — Па шта си хтела са оним „ви“? Ја ко' бележник шта сам ти могао помоћи?!

— Та тако ви неучитељи вазда зборите. Па онда вам је сво учитељство криво — Нема вам истрајности, способности и шта знам ја, шта још ви не рећате. А нећете да се сетите, да смо и ми људи — рече она дошавши у ватру.

— Гле, гле, још ћемо се и посвађати — примети он мило је погледав.

Она се трже и поруменивши рече:

— Опрости, то је говорила учитељица а жена знаш како о теби мисли. И с тим још јаче поруменн и за часак уђута.

— Настави само, — ободраваше он пољубив је у чело — и онако знам, да ћеш скоро свршити.

— Сад ми и не остаје друго ван још да кажем како смо се познали и узели, а то се по себи разуме, те није нужно ни да кажем.

— Шта није? — то је баш интересантно прихвати он и остави оловку — Него то ћу им ја приповедати. Ти ћеш можда што слагати.

— Тако ће боље и бити — примети Милица.

— Али ко ће онда бележити? смејаше се Ленка.

— Није нужно да се бележи. Оно што ћу казати остало ми је и сувише у памети, па могу и после додати. — рече он и поче:

— Сека Наста није лагала — Ја сам од како је нова учитељица дошла чешће вирио кроз прозор; а к'о што видите њен стан беше близу, те сам је чешће могао видети да код свога прозора чита, шије или баш гледа кроза њ.

У почетку сам мислио да то чиним из радозналости и несташлука, но кад Ленка о феријама оде дома, дођох до уверења, да би много сретнији био да нема тих проклетих ферија, или да један пут настану вечито па да је она тако к'о сад увек у мојој близини. И да. . .

— Та не мораш баш одвише појетизирати. Знају оне да си и ти парче дрвена песника и да си речит — упаде му у реч Ленка.

— То је за оно „на ствар“ — примети са осмејом Даринка; а он настави:

— Кад сам увидио, да љубав није шала, и да се са срцем несме ни пошалити, хтео сам да поправим своју погрешку, за то се више не хтедох шалити, него најозбиљније тражих прилике и начина да се с њоме ближе упознам. Али то баш беше чвор. У кућу јој нисам могао долазити, јер не долажаше ни један мушки, а она, баш к'о у пркос, ретко је куд ишла, те јој се не могох придружити ни у пратњи. И тако вам ја постадох у правом смислу неутешив љубавник, и сад покушах да сањам на месечини неби ли тиме богињу свога срца умилостивио. Боже мој, ти само знаш, шта сам ја суза пролио и кол'ко чезнећи погледа бацао на њен прозор, који се од неко доба поче много раније завесом застирати. И тако ја сиромах, дођох до уверења, да се тамо преко слабо о мени брине или да су учитељице другога кова и соја, а не од онога, што беху женскиње у које сам до сад био заљубљен.

— Било их је дакле и више? питаше смејући се Ленка.

— Чудно питање! Та ја бар нисам учитељица ни женскиња, да би ми се и те ситнице замерале; — смејаше се на то Коста — а ти знаш, да је обичај већине људи тек онда погрешке не чинити кад се замерају. Мени дакле нико није замерао и зато сам и био час у једну час у другу смртно заљубљен. . .

— Чини ми се да ти је смртну љубав и најбезазленија већ у очима читала — смејаше се опет Ленка — за то би баш волела знати, колко њих је у ту љубав веровало?

— Та то и јесте малер нас мушких,

*

што је проклети скептицизам већ продрьо и у некадању престоницу безазлености и поверења — у срце женино — рече Коста правећи се озбиљан а овамо му очи казиваху како мисли.

— И отров је по кад кад користан; а сумња је овде сасвим на свом месту. — примети Даринка. — Сам кажеш, да ви мушки тек онда не грешите кад вам се замера, а уз тáка друга, питам, ко ће безазлен и поверљив остати?

— Нико! — рече Милица; а Ленка још дода:

— И то је довољан разлог, да и теби Коста, баш ни једна није веровала.

— Па браним ја — рече он слежући рамени — Мене то ни тада није љутило.

Шта више ако ћу да будем искрен, морам рећи, да сам се баш онда љутио, и то баш на себе самог, кад сам осетио, да си баш ти у томе изузетак; т. ј. да се љутим, што ми ти неверујеш, већ ме се свуда, па баш свуда клониш.

— Сам си крив био — упаде му у реч она. — Требао си имати на уму, да сам ја осим усамљене девојке и учитељица па мање завиривати у мој прозор. Овако разуме се, да сам те морала избегавати, ако сам хтела да ми девојачки углед и карактер и у очима торокљива света остане онакав какав је у истини. Знала сам добро, да се нама учитељицама све већма замера но осталом женскињу.

— Мане нам до душе свако види; само је штета што се нико не сећа узроке да истражује — притети јетко Милица.

— Ти би хтела да се и наша околина влада по правилу: „уништите узроке а последице ће и саме нестати!“ — насмеши се Даринка — То правило драга моја, употребљују тек учитељи и лекари, а за остали свет остаће оно вазда тек теорија и фраза.

— Та то ме баш и љути.

— Свет се не може једним раменом исправити; а себичност је најопштије својство човечије, па шта вреди љутити се? Него боље пустимо Косту да сврши, — примети Даринка погледавши у сахат — Ено већ бије девет.

Домаћин на то поче:

— Кад сам на послетку увидио, да не вреди у том случају ни на себе љутити се, јер човек бива све заљубљенији, а ја онда лепо покушам да заборавим оно 2—5 хиљада што бих можда уз жену добио да се нисам у Ленку заљубио. То ме је, разуме се по себи, доста муке стало, али и опет сам „мегдан одржао“ па онда све лепе планове, о зидању лепе куће са жениним новцем, бацио у запећак и тврдо се заверио, да ћу учитељицу т. ј. Ленку за жену узети и у општинском стану живети.

(Наставиће се).

АЛА ЧУДНО . . .

Ала чудно шушти лисје,
Чудну причу причат‘ мора!
Кратка прича, ал дуг низ је
Тајанственог разговора.

Или ћути, ил телали,
Шта ти збори тајни слуте;
Јер ће жеља да ме спали —
Није друкче, одаћу те!

Што шапућеш лисје, то је:
Кад се синоћ смркавало,
Ту се скрило драгих двоје,
Скрило — па се миловало!

М.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕДЕВА.

(Наставак.)

Видићемо, да сравнимо.

Шихов сав претрне, с чим „да сравнимо?“

Још се већма збунио, кад чу глас од оног места, где Маша обично седи:

— Како сте младићу?

Господин који тако ослови Шихова седио је немарно у наслоњачи, или мало или ни мало да је био старији од Шихова, ма да му се обрће с питањем, што би доликовало каквом старом човеку. Господин је леп, висок, одевен врло раскошно. Једном је руком држао велики чибук с лулом, коју је пунио као смиље жутим, мирисавим дуваном, другом се опет играо дебелим златним синџиром са цепног сата. Како је било сиромашно шиховљево свечано руво према оделу тога господина! . .

Шихову тешко паде, што је овог човека видио овде, јер је врло добро знао, да се с њиме није лако мерити. Месец дана у назад, кад је помагао оцу Мизерандову при понoћници код гђе Черноруцке, видио га је први пут. По свршетку понoћнице, запита Шихов Аграфану Дмитријевну, баш кад му је донела чај.

— Смем ли Аграфана Димитријев на запитати ко су овај млади човек, што за вре̑ме читавог дела стоји поред госпође и дрема?

— Унук њихов, одговори Аграфана.

— Унук. гле, а од куд, молим?

— Из Москве су дошли.

— Из Москве? реците, молим вас, за .о су они били у Москви?

Аграфана погледа на све стране, да је може бити, ко не слуша и кад се ув :рила, да у соби нема осим ње и П ıхова никог, почне да шапће:

— Тамо су га послали да учи, да на ке учи, знате, а он место науке, беза ‘‘чик, учи друга свакојака чуда и обешењаклуке, угурсуз, веле да и маћије зна.

— Тако, тако, видите, он није чисте свести.

Служавка срдито одбије руком:

— На чудо смо ми од њега, ето, ићи нам неда мирно: неки дан идем ја ходником па кад видех њега, стадох на страну док прође, а он тако већ учтиво: пројите Аграфана Дмитријевна пројите само! ја да пројем а он ми подмету ногу, те ја колико сам дугачка проетри се по ходнику. . . Говорим негда пре с маћушком, он јој стоји иза леђа те криви уста, плази језик, смеје јој се и да те бог сачува, шта све тај не ради. . .

О истинитости тога уверио се сам Шихов те исте вечери. Попив чај, врати се да узме свештене утвари и да иде кући. Баћушка и госпођа Черноруцка седели су у великој дочекаоници. Млади Черноруцки узме ћошкасти шињел Шихова и као бесомучан стаде скакати овамо онамо. Слушкиње и кочијаш да попуцају од смеја, а сирома Шихов зацрвенив се прибио се уз један буџак и ћути. Черноруцки кад га је видио, нимало да му је било зазорно, него му натаче један рог шињела на главу и одскака с ноге на ногу к маћушки.

Сретнув га пак овде, Шихов га је стао мрзити из све душе, та он је сирома мислио блистати данас пред дамама сам, без тако опасног ривала, лепог, богато одевеног и говорљивог. У забуни узме столицу и посади се таман на врата, што су делила дочекаоницу од предсобља. Маша је видила његову забуну, лукаво смешећи се прозбори још једном:

— Сравнићемо. . . и отворив албом поче на глас да чита стихове и да гледа слику голубије љубави.

Сирома Шихов је од стра'а обуста вио дисање, ишчекивао је приговор, но Маша не проговори ништа, до што пусти кроз зубе значајно:

— Хм, Хм!

Черноруцки, устајућ са столице, запита гласом као и пре:

— Јесу ли ваши стихови; младићу?

Шихов се прокашље:

— Не. . . моји нису.

Маша неким свечаним гласом изјави:

— Сад ћемо читати друге стихове.

У рукама јој затрепери албом у ко рама црвене кадифе оперважен сребрним первазом. Шихов, блед као крпа устане са свога места:

— Албом? прошапће.

Маша покаже на Черноруцког:

— То су они донели. Већ трећи дан они нас посећују и ја у разговору јуче замолим, да ми напишу што у албом кад га будем имала, а они су сами данас и донели албом. . . Но како сте ви то бр зо зготовили? обрати се она Черноруцком.

— Албом — одговори Черноруцки, гладећи брке — ја нисам правио.

— Ви сте га наручили?

— Прочитаћемо, шта сте ми написали, смешећи се нежно, говори опет Маша, слушајмо: Шихов напрегне уши Маша, заруменив се прочита стихове:

„За људе се писат даје
По књигама од артије
А за жене дугокосне,
За девојке витостасне —
Срце има осећаје,
Плаовите, верне, страсне.“

Маша прекине читање па намрго див се, запита Шихова:

— Какво право ви имате, да говорите мени ти?

Шихов се збуни и не појми питање:

— Зар сам вам кад говорио?

Маша покаже на албом, што га је он донео:

— Ево ту, свуда ми велите, ти, па ти, држим, да вам нисам дала повода томе!

— Ево вам:

„Ти си идол моје среће,
Јато жеља т е б и с' креће. . .“

— То нисам ја, прошапће Шихов.

— Па ко је, ако ви нисте?

— Аукtор.

Маша јој дода немарно:

— Да, и то је написано. . . Ласкавим смешењем окрене се затим Черноруцком:

— Ове сте стихове, по свој прилици, ви сами писали?

Черноруцки одмане руком чудећи се:

— А да ко је други? Зацело ја сам.

Шихов је био скуван, а немилосна девојка продужује без поштеде:

— Како ви крупно и ружно пишете; видите ове врсте, они као да бисером нижу. . . Па зашто сте потписали „непознати,“ а они се потписали.

Ту натежући једва прочита: ин-когнито, то је боље.

Шихов поћутав мало, најпосле се одважи:

— Па то је скоро једно те исто.

— Јест, јест, али је и н к о г н и т о боље, лепше. И сатрв Шихова, Маша се остави сравњивања, на велику радост свог старог поклоника. Јелисавета Акимовна наспе чаја и понуди госте. У одаји је била неко доба мирна тишина, коју опет прекиде Шихов, јер се већ беше решио, да тога дана буде занимљив беседник. Попив скоро на душак врелу чашу чаја са необичном, за њега, храброшћу обрати се Јелисавети Акимовној.

— Јесте ли изволили чути новост?

— Какву?

— О појави белог ђавола?

И мајка и ћерка у један глас повичу:

— Чули смо, чули, ето они су казали. Какав страх, боже благи!

И ту неудаћа! и ту га је претекао! Шихов уздане, да се чуло по свој дворани, за тим се окрене, да чује, шта Маша говори Черноруцком:

— Ви сте ме, говораше она, тако оа-

интересовали вашом причом, да ја по што по то, морам видити ђавола.

Черноруцки се замисли.

— Одиста мислите?

— Будите уверени, о том, мислим.

— Али како ћете ви то учинити? пита је Черноруцки.

— Врло просто. Сешћу на моје место код прозора, седићу читаву ноћ, па шат ђаво прође и нашим сокаком.

С обичним авторитетом, Черноруцки одговори на Машине речи:

— Данас немојте седити, бели ђаво неће проћи. И Маши и Јелисавети Акимовној Черноруцки се је чинио необично паметан и васпитан човек, те по томе, одговор његов и приме без икакве критике и сумње.

Маша само учини:

— Да, неће проћи.

— Не, данас никако. . . .

— Штета.

Шихов се даље није могао уздржати. Хтео је како год да избије противника с позиције, коју му је на силу отео и да поколеба његов авторитет у очима дама, особито машиним, те стога и запита Черноруцког.

— А од куд ви то знате, да неће проћи?

Черноруцки набије своју лулу дуваном, пружи је према Шихову и одговори мирним гласом:

— Знам из карти, ја врло добро гатам у њих.

Затим погледа нежно на Марију Даниловну.

— Оћете ли да и вама што гатам?

Е, шта ли је то светско васпитање, помисли Шихов, како се свему довије, свему доскочи, да. . . Ту му паде на ум порука оца Мизерандова, те се опет обрне Јелисавети Акимовној:

— Молим, да ме извините, са свим сам заборавио, отац Мизерандов је молио да одете маћушки њиховој — ту пружи прст на Черноруцког — баћушко говораше, да имате посла. Маша беше устала да довати карте Черноруцком, па не само њих обоје но и старица — све то прште у смеј. Шихов поцрвени као рак, Черноруцки му приђе, увати га за раме, те га подрма дружевно, за тим му рече:

— Баћушко, а што сам ја ту, та зато сам баш и дошо данас, та томе сам ја обвезан и са пријатног познанства овде, како се нисте могли досетити ни у толико.

Шихов као убијен се врати опет на своје старо место; више није говорио ништа, све док је Черноруцки свршио код Трусових јутарњу посету, опростио се с њима и пошао кући.

(Наставиће се.)

ЛАЖЉИВА ПЈЕСМА.

(Народна.)

Возила се по кршу галија,
Игра коња по мору делија,
Гледало га момче с Биограда,
На Земун је пушку наслонило,
Па је момче шари говорило:
„Шаро, пушко, уби ми делију,
Грло теби хоћу позлатити,
Од два грла, од четири зрна;
Два браника, четир' напрашника,
Касу ћу ти од злата салити."
Ч...че пушка са б'јела Земуна,
Па погоди на мору делију;
Мртав паде а жив кући дође,
Те код куће три весеља нађе:
Отац му се у кол'јевци љуља,
А матери сватови дођоше,
Ту пјевају два п'јевца печена;
Полећеше два зеца варена,
Чекају их два ловца ћорава,
И пон'јели пушке без кремена,
И повели два хрта одрта. —

(*Из Лике*) Приопћио М. М-ћ.

ТРГОВЦИ КАО МОНАСИ.

У другој половини 17 и у почетку 18 вијека у Босни владаше нека особита побожност и струја правог аскетизма, кога изазваше чести немири и турске окрутности. Главни град Босне — Сарајево одликоваше се хришћанском побожношћу, којој је године 1722 секретар српског Патријарха Мојсеја „Даскал Висарион“ посветио и пјесму у ритми (Види 38. Гласник учен. Срп. Друштва, страна 174).

По примјеру св. Савве, за кога је народ знао, да је два или три пута ишао у Јерусалим, и по примјеру Патријарха Максима „Поклоника животворящемѹ Гробѹ Господню,“ многи имућни људи особито трговачка класа из Сарајева, Фоче, Чајнича и Пљевља предузимала је оно вријеме тај тешки и опасни пут до Јерусалима, да на Голготи и другијем св. мјестима Палестине засите своја побожна осјећања. Па не само то, него пошто се вратише у домовину те побожне „Аџије,“ многи прими на себе монашески чин било због удовог или бездјетног стања, било под дубљу старост. Шта више, и њихове жене виђамо да се одријечу свијета, и у недостатку женски манастира, живе као калуђерице, у многољудном граду, да својом побожношћу, молитвом и примјером утврде гоњени народ и своје суграђанке. —

Пречастни О. Прото Стефан Баковић, близу стогодишњи старац, прича ми: „Како је још као дијете слушао, да је у вријеме гоњења турског било доста случајева, ђе су се муж и жена договорно раставили и побратили, те живили као брат и сестра, а многи се и покалуђерили.“

Је ли се таково што догађало и по другим мјестима и крајевима српским то не могу знати. Судећи по том, што се код многи Босанско Херцеговачки манастира налази у гробљу по који споменик „Монахиня,“ мислим да их је било по свој Босни и Херцеговини, ако и у мањем броју; и тамо одоше старије особе, на пр: мајка за сином или сестра за братом пође у манастир да спасе душу и да послужи њима и осталом братству у болести.

Примјера ради овди ћу навести — по записнику Сарајевске цркве неколико имена „Аџи Монаха и Монахиња,“ и то који су били у своје вријеме најглавнији трговци и најотменији општинари и грађани.

1. Аџи Иванъ, наречени Арсеніе монахъ (1682).

2. Аџи Драшко Јовановићь, наречени Савва монахъ (1683).

3. Аџи Јованъ, наречени Іѡвъ монахъ (1686).

4. Аџи Софраніе наречени Савва монахъ (1688.)

5. Аџи Марко Коприва, нареч. Никодимь монахъ (Овога и отац бјеше монах са истим именом). —

6. Аџи Јанко, у монашеству Іѡанникіе (1691).

7. Аџи Јово Требиняць, у монаш. Христифорь (1693).

8. Аџи Гавро Јовановићь, у монаш. Геѡргије (1711),

Сви ови још за живота дадоше у цркву по 20000 Аспри да се по смрти њиховој од камате чини сваке године велика „четрдесетница“ за њихове душе.

Оваке прилоге чинише и њихове жене-монахиње.

1. Мара Чичеклина (цвијетића), у монашеству Марѳа а „жена“ Христифора монаха (1671 до 1708).

2. Ефимија Аџи Јовановица, у монашеству Елисава (1667 до 1716)

3. Монахиніа Анна, мати Аџи Гавре.

4. Епраксія монахиніа (1678—1695). —

У новије доба Хаџи Ристо Тодоровић из Чајнича досељен у Сарајево пошто обудовн и оста без дјеце, хтеде све своје продати пак отићи у Дечане, или у св. Гору; но по савјету неки пријатеља промијени мисао и ожени се доста стар, те му Бог даде три сина и двије кћери. Васо Хаџи Ристић син је, а они у Бечу, унуци су Хаџи Ристини, породица врло знатна са своје благочастивости и непомућеног родољубља.—

Данас већ нико не иде у „аџилук,“ а побожност је много мања, особито у трговачкој класи, која се, с малим изнимком, повела другом струјом — луксуза и модом штетном и неприличном. . . . Нижа класа још је побожна, па почем се сваки дан црква отвара двапута и правило са свакидашњом литургиом обавља точно као игдје људи занатлије, пођавши рано на послове, мало који да се неће свратити у цркву, помоли се Богу и ако је кадар, прислужи по коју свећицу пред иконама. Празником и нећељом дубком је пуна црква Арханђелска побожног народа, и много радије у ову долази него у нову: зими због што је топлије у старој, а лети — што се у њој раније свршује Литургија него у новој.

У Сарајеву 10. Јануара 1884. М. С. К

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова“ (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи“ (Вук II. 34.)

(Наставак.)

Оволико историјскога. А почујмо шта нам гуслар српски у својој песми пева о свему том:

Он царова шеснаест година;
Колико је зулум поставио,
Што ношаше раја сиротиња,
Што ношаше од свиле хаљине,
Тад' обуче сукнене хаљине.
Млади Урош соја господскога
Довати се снаге и намети,
Па дозива стару своју мајку:
„Мати моја, царице Роксанда!
„Дај ми, мајко, комад љеба бабов.“
Стара њему мајка говорила:
„Чујеш ли ме, мој млади Урошу!
„Има љеба, но је у другога,
„Баш у кума Вукашина краља:
„Каде ти је бабо починуо,
„На самрти царство наручио
„Баш на кума Вукашина краља,
„Да царује за седам година,
„Осме тебе да предаде царство;
„Он царује шеснаест година.“

И овим се ето завршује песма, т. ј. толико је упамтио певач, да нам спева. Кад смо се историјски упознали са целим овим догађајем, можемо лако сад знати, шта је с[..]е у песми истина, а шта не. Песма н[.] м н. пр. каже: „он (Вукашин) царева шесн[..]ест година.“ По историји чусмо да се В[у]кашин примио наветништва од 6. Децемб[р]а 1355 па је то трајало све до 1363 г. д[о] државног сабора, о ком смо мало час г[о]ворили, а то је свега осам год. дакле б[а]ш онолико, колко је по песми Душан заж[ел]ео, ал ако се узме и то, да је Вукашин и после сабора, као што ћемо чути, ипак управљао државом и после смрти Урошеве и све до своје смрти на реци Марици 1371; онда је збиља свега шеснаест година царевао, дакле то је целокупно царевање трајало, а не до оног времена, кад је Урошу на сабору одређено да сам влада. Види се, како су народни певачи заборављали праве бројеве, а морали су их знати бар у оно доба, кад је песма постала и док је још песма у свежој памети била. Урош иште од матере, „дај ми мајко комад љеба бабов.“ Лебац је овде његова царевина, коју није искао он од матере него је искао преко сабора од Вукашина, у кога је заиста и био тај комад леба бабова, као што му и казује сама мајка његова „царица Роксанда.“ Ми би сад по историји очекивали од гуслара, да н[е] застане у песми својој, која је заиста крња по смислу, него да настави све оно певати што смо чули из историје. Ал место тога и место јединствене такове песме наилазимо ми на гуслара, који нам одговара и испуњава жељу нашу другом једном песмом, а та је: „Урош и Мрњачевићи.“ Чули смо историју, па чујмо и песму народну:

Састала се четири табора
На убаву на пољу Косову
Код бијеле Самодреже цркве:
Једно табор Вукашина краља,
Друго табор деспота Угљеше,
Треће табор војеводе Гојка,
А четврто царевић-Уроша;

Цареви се отимљу о царство,
Међу се се хоће да поморе,
Злаћенима да பободу ножи,
А не знаду, на коме је царство.
Краљ Вукашин вели: „На мене је;“
Деспот Угљеш: „Није, нег' на мене;“
Војвод' Гојко: „Није, нег' на мене;“
Ћути нејак царевић Урошу,
Ћути д'јете, ништа не бесједи,
Јер не смије од три братијенца,
Братијенца, три Мрњавчевића.
Пише књигу Вукашине краљу,
Пише књигу, и шиље чауша
До Призрена града бијелога
До онога протопоп-Недељка,
Нека дође на Косово равно,
Да он каже, на коме је царство;
Он је св'јетла цара причестио,
Причестио и исповједио,
У њега су књиге староставне.
Пише књигу деспоте Угљеша,
Пише књигу, и шиље чауша
До Призрена града бијелога,
До онога протопоп-Недељка;
Трећу пише војевода Гојко,
И он шиље огњена чауша;
А четврту царевић Урошу,
Пише књигу и шиље чауша.
Сва четири ситне књиге пишу
И пошиљу огњене чауше
Све потајно један од другога.
Саставе се четири чауша
У Призрену граду бијеломе
Код дворова протопоп-Недељка,
Али прота дома не бијаше,
Но у цркви бјеше на јутрењи,
На јутрењи и на летурђији.
Кол'ко с' силни огњени чауши,
Колико су силни од силнијех,
Те не кћеше коње одјахати,
Но у цркву коње нагонише,
Потегоше плетене канџије,
Ударају протоп-Недељка:
„Брже хајде, протопоп-Недељко,
„Брже хајде на Косово равно,
„Да ти кажеш, на коме је царство;
„Ти си св'јетлог цара причестио,
„Причестио и исповједио,
„У тебе су књиге староставне;
„Ја л' ћеш сада изгубити главу.“
Сузе рони протопоп-Недељко,
Сузе рони, па њима говори:
„Одбијте се, силни од силнијех,
„Док у цркви закон савршимо,
„Знати ће се, на коме је царство.“
Тако су се они узмакнули.
А кад закон Божји савршише,
Изљегоше пред бијелу цркву,
Тад' говори протопоп-Недељко:
„Ђецо моја, четири чауша!
„Ја сам св'јетла цара причестио,
„Причестио и исповједио,
„Ал' га нисам питао за царство,
„Већ за грије, што је сагр'јешио;
„Но идите у Прилипа града
„До дворова Краљевића Марка,
„А до Марка, до мојега ђака,
„Код мене је књигу научио,
„Код цара је Марко писар био,
„У њега су књиге староставне,
„И он знаде, на коме је царство;
„Ви зовите на Косово Марка,
„Хоће Марко право казивати,
„Јер се Марко не боји никога,
„Разма једног Бога истинога.“
Отидоше четири чауша,
Отидоше ка Прилипу граду,
Б'јелу двору Краљевића Марка.
Кад су били пред бијеле дворе,
Ударише звекиром на врата,
То зачула Јевросима мајка,
Па дозива свога сина Марка:
„Сине Марко, моје чедо драго!
„Тко удара звекиром на врата?
„Баш ка' да су бабови чауши.“
Уста Марко, те отвори врата,
Чауши се поклонише Марку:
„Божја т' помоћ, господару Марко!“
А Марко их омилова руком:
„Добро дошли, моја ђецо драга!
„Јесу л' здраво Србљи витезови,
„И честити цареви и краљи?“
Чауши се смјерно поклонише
„Господару, Краљевићу Марко!
„Све је здраво, али није мирно:
„Господа се тешко завадила
„На Косову пољу широкоме
„Код бијеле Самодреже цркве,
„И они се отимљу о царство,
„Међу се се хоће да поморе,
„Злаћенима да பободу ножи,
„А не знаду, на коме је царство;
„Тебе зову на Косово равно
„Да им кажеш, на коме је царство.“
Оде Марко у господске дворе,
Пак дозива Јевросиму мајку:
„Јевросима, моја мила мајко!
„Господа се јесу завадила
„На Косову пољу широкоме
„Код бијеле Самодреже цркве,
„И они се отимљу о царство,
„Међу се се хоће да поморе,
„Злаћенима да பободу ножи,
„А не знаду, на коме је царство;

„Мене зову на поље Косово,
„Да им кажем, на коме је царство.“
Кол'ко Марко тежио на правду,
Тол'ко моли Јевросима мајка:
„Марко сине једини у мајке!
„Не била ти моја рана клета,
„Немој, сине, говорити криво
„Ни по бабу, ни по стричевима,
„Већ по правди Бога истинога;
„Немој сине, изгубити душе;
„Боље ти је изгубити главу,
„Него своју огр'јешити душу.“
Узе Марко књиге староставне,
Па опреми себе и Шарина,
Шарину се на рамена баци,
Отидоше у Косово равно.
Кад су били краљеву шатору,
Рече таде Вукашине краље:
„Благо мене до Бога милога!
„Ето мене мога сина Марка,
„Он ће казат', на мене је царство,
„Од оца ће останути сину.“
Марко слуша, ништа не говори,
На шатора не окреће главу.
Кад га виђе Угљеша војвода,
Тад' Угљеша ријеч говорио:
„Благо мене! ето ми синовца,
„Он ће казат', на мене је царство;
„Кажи, Марко, на мене је царство,
„Оба ћемо братски царовати.“
Шути Марко, ништа не бесједи,
На шатора не окреће главу.
Кад га виђе војевода Гојко,
Таде Гојко ријеч говорио:
„Благо мене! ето ми синовца,
„Он ће казат', на мене је царство;
„Кад је Марко још нејачак био,
„Ја сам Марка врло миловао,
„У свилена њедра увијао
„Кано красну од злата јабуку;
„Куд сам гође на коњу ходио,
„Све сам Марка са собом водио;
„Кажи, Марко, на мене је царство,
„Ти ћеш, Марко, први царовати
„А ја ћу ти бити до кољена.“
Шути Марко, ништа не говори,
На шатора не окреће главу.
Право оде бијелу шатору,
Ка шатору нејака Уроша,
Догна Шарца цару до шатора,
Онђе Марко Шарца одсједнуо.
Кад га виђе нејаки Урошу,
Лако скочи са свил'на душека,
Лако скочи, паке проговори:
„Благо мене! ето мога кума,
„Ето кума, Краљевића Марка,
„Он ће казат' на коме је царство.“
Руке шире, у грла се грле,
У бијело цјеливају лице,
За јуначко питају се здравље,
Па сједоше на свил'на душека.
Тако мало време постајало,
Данак прође, тавна ноћца дође;
Кад у јутру јутро освануло,
И пред црквом звона ударише,
Сва господа дошла на јутрење
У цркви су службу савршили,
Изљегоше из бијеле цркве,
У столове пред цркву сједнули,
Шећер вију, а ракију пију,
Марко узе књиге староставне,
Књиге гледа, а говори Марко:
„А мој бабо, Вукашине краљу!
„Мало л' ти је твоје краљевине?
„Мало л' ти је? Остала ти пуста!
„Већ с' о туђе отимате царство.
„А ти стриче, деспоте Угљеша!
„Мали л' ти је деспотства твојега?
„Мало л' ти је? Остало ти пусто!
„Већ с' о туђе отимате царство.
„А ти стриче, војевода Гојко!
„Мало л' ти је војводства твојега?
„Мало л' ти је? Остало ти пусто!
„Већ с' туђе отимате царство.
„Видите ли, Бог вас не видио!
„Књига каже, на Урошу царство,
„Од оца је остануло сину,
„Ћетету је од кољена царство.
„Њему царство царе наручио
„На самрти, кад је починуо.“

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

ОБЈАШЊЕЊЕ УЗ АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР.

(Наставак)

дстојање то — од Јупитера — износи код:

419 200

II. 666 300

III. 1, 063 300

IV. 1, 870 600 километра.

Њихови пречници износе и то код:

I. 3780

II, 3410*)
III. 5570
IV. 4750 километра.

Као највећи III. пратилац се и најлакше види, али се ипак најбоље блиста II. пратилац; напротив је IV. пратилац најслабијег сјаја.

(види Јавор 1876. год.)

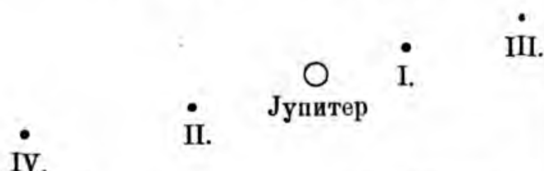

I. Пратилац свршава свој обрт око главне планете у року од 42 сата $27\frac{1}{2}$ минута;

II. За 3 дана 13 сати $13\frac{3}{4}$ мин.

III. За 7. дана 3 сата $42\frac{1}{2}$ минута.

IV. За 16 д. — 16 с. $32\frac{1}{5}$ минута.

Путање су ових пратилаца под врло малим углом нагнуте према равнини јупитеровог екватора, па с тога их скоро свакад и видимо само у једној правој линији: продужењу јупитеровог екватора, који ред само понеки пут у неколико ремети II. пратилац, ј р док тај угао код I. пратиоца износи само 7 секунада (кружних) — код III. и IV. пак само 17 односно 15 минути, он износи код II. пратиоца скоро $\frac{1}{2}$ степена т, ј. 29 минути, што се у извесним приликама дакле може да примети и нашим дурбинима.

Али како се равнина јупитеровог екватора са равнином у којој се јупитер окреће око сунца такође под врло маленим углом т. ј. под 3°26' пресеца, то је дакле угао под којим се пресецају путање јупитерових пратилаца са истом равнином такође још врло мален, усљед чега се тамо помрачења тих пратилаца као и помрачења сунца веома често догађају, тако да се у току од једне јупитерове године (скоро 12 наших) 4400 помрачења пратилаца и толико исто помрачења сунца дешавају.

I. и II. пратилац који су јупитеру сразмерно врло близу, морају се при сваком обрту око главне им планете помрачити, јер морају **сваки** пут да уђу у сенку ове одвећ велике планете, које сенка дакле још далеко даље у васиону вата, него колико износи одстојање ових пратилаца од јупитера. Исто тако помрачава се сваки пут и III. пратилац и само код IV.-ог. овај појав не догађа се при **сваком** обрту његовом, него се то догађа у извесним одмереним периодичким роковима, по којима IV. пратилац може по неколико пута, да обиђе јупитера без да је се и једанпут помрачио, али одма после тога ступа у нов однос према другим пратиоцима и самом јупитеру, тако да се сад опет мора да помрачи при сваком обрту.

Кад је на јупитеру помрачење **сунца**, онда се одавде са врло добрим дурбинима може да смотри једна округла црна пегица на светлој плочи јупитеровој, која се полако помиче од истока према западу: то је сенка дотичног пратиоца, који је помрачење сунца тамо проузроковао.

Кад је пак помрачење неког пратиоца, онда се светлост његова за неко кратко време губи постепено, а затим он тек наједанпут нестане, јер је у томе моменту већ подпуно ушао у јупитерову сенку (која се одавде дабогме невиди).

Исто тако при изласку неког помраченог пратиоца из сенке јупитерове на видик, ми га тек у један мах видимо, да је ту.

Код I. и II. пратиоца нама је могуће свакад при помрачењима да посматрамо или само улаз пратиоца у сенку, или пак само његов излаз из сенке, никад пак како почетак тако и свршетак помрачења, и то при положају (констелацији) јупитера **пре** опозиције са сунцем виђамо само **улаз** а **после** његове опозиције са сунцем само **излаз** пратиочев из сенке јупитерове.

Помрачења ова трају (у екстремним приликама) код:

I. пратиоца	2 с	15 м	44 сек.
II.	„	2	52	4
III.	„	3	33	40
IV.	„	4	44	50

Врло добрим дурбинима могу се на Јупитеру видети неке тамне облацима подобне

*) Пречник нашег месеца скоро исти т. ј. 3480 к м. —

сиве пруге, које се особито у близини екватора и то с једне и друге стране и равноодстојно с истим пружају.

Од 1870 год. приметила се најпосле још и једна црвенкаста пега од велике површине, о којој можемо други пут коју опширније проговорити.

Нашто пак још особиту пажњу сваког посматрача јупитерове лопте обраћамо, то је и његова стињеност; Јупитер је тако стињен (abgeplattet) да се о његовој плочи већ неможе ни говорити, као о округлој, него само као о округласто-дугуљастој површини. Привидни пречник Јупитера износи у средњу руку 38·34 секунада кружних, а прави пречник по екватору његовом 143757 километра; онје дакле 1334·7 пута већи, али само 308 пута тежи од земље.

Најпосле нека је споменуто још и то, да се од јупитерових пратилаца обично виђају 2 3 или сва 4 на једанпут, јер један може н. пр. бити с оне стране, а други и трећи баш правцем испред самог јупитера, пак их и у једном и другоме положају са мањим дурбинима неможемо никако видети, а у току од 200 година одприлике догађа се поједанпут, да сва 4 пратиоца према земљи такав положај заузимљу, да се одавде ни један од њих неможе видети. Последњу такову констелацију посматрали смо 10. Августа 1868. године.

Величина сунчевог пречника рачуна се у средњу руку 32 минута кружна. У самој ствари пак привидна дужина његова најмања је, кад је земља у најдаљем одстојању од сунца: дакле концем Јуна и износи тада 31' — 32"; а највећа, кад је земља сунцу најближа: дакле концем Декембра и износи тада 32' — 36".

Према томе можемо узети, да једна ширина сунца заузима на небу у средњу руку лу од ½ степена кружна, па кад се сетимо, да се у Шпанији предпрошле године (Септембра 1882) на 4° поред сунца видела на да у једна репатица, онда знамо да је то растојање равно ширини, коју би заузеле 8 плоча сунчевих једна поред друге замишљене, јер све две и две сунчеве плоче једна до друге замишљене представљају један степен кружни (1°) на небу.

Исто тако рачуна се и код месеца, да му пречник 32' у средњу руку износи, што се међутим још више мења, него код сунца, јер у извесним приликама кад је он земљи веома близу, пречник му је већи него сунчев, а други пут опет, кад је месец у најдаљем одстојању од земље, његов привидни је пречник мањи од пречника сунчевог.

Према томе и при помрачењу сунца ово може бити:

1. потпуно (тотално) ако је у то доба месец довољно близак земљи, дакле и довољно великог привидног пречника, да целу сунчеву плочу својом тамном плочом потпуно заклонити може; или

2. Прстенасто, кад је сунце довољно близу, а месец у што већем одстојању од земље усљед тога дакле и толико маленог привидног пречника, да са својом мањом тамном плочом неможе да заклони већу сунчеву светлу плочу, те се ово у извесном моменту помрачења као неки светли прстен унаоколо око обима тавнога месеца види.

Што већи привидни пречник месеца при што мањем привидном пречнику сунца условљава уопште што дуже помрачење сунца и обратно, што мањи пречник месечев при што већем пречнику сунчевом условљава што краће (потпуно) помрачење сунца

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Canti popolari epici Serbi. Versione metrica di Pietro Cassandrich. Zara. — S. Artale, Tipografo-editore. MDCCC-LXXXIV.

(Свршетак.)

Ради доказа навешћемо један одломак из „Смрти Краљевића Марка“. Марко је легао и умро. „Доље леже, горе не устаде.“ — „giacque, ne più sorse“. Касандрић овако даље преводи:

Presso al pozzo morto giace Marco,
giace morto ben da sette giorni,
e chiunque passa per la strada
e vi scorge Marco, ognun si pensa
che là Marco dorma e gira largo

perchè teme forte di svegliarlo.
La ventura è presso la sventura,
la sventura è presso la ventura:
e la buona sua ventura addusse
l' igumano Vasa dal mont' Ato,
e con seco il diacono Isaia
dalla chiesa pia di Vilindara.
L' igumano quando scorse Marco
colla destra al diacono fa cenno:
„Va più adagio figlio, che nol desti,
e stizzoso Marco desto appena
ed entrambi ucciderne potria".
E guatando il fraticel come
Marco dorme, l' imminente scritta
ad occhio. la lesse; il triste foglio
vi dicea che Marco è trapassato.
Scende allor di sella il fraticello
ed accorre verso il prode Marco,
ma da un pezzo Marco è già spirato.
Ruppe in pianto l' igumano Vasa
che di Marco molto a lui dolea;
gli discinge le tre zone d' oro,
le discinge, al fianco se le cinge.
Pensa, pensa l' igumano Vasa
dove possa seppellire Marco,
pensa, e tutto ad un tratto si risolve.
Pone in dosso Marco al suo ronzino
ed in riva al mare lo conduce;
poi col morto sale una galea
e remeggia verso il Monte santo;
alla chiesa vien di Vilindara,
nella chiesa lo introduce e quivi
legge a Marco ciò ch' ai morti giova.
Sulla salma stesa in mezzo al tempio
il mortorio celebrò, là diede
sepoltura a Marco il fraticello;
ne vi pose monumento alcuno,
perchè ignota resti, ed i nemici
di lui trar non possano vendetta.

Боље од ове прилике изворне песме не можемо пожељети. Кад је читамо чини нам се чути звук наше песме на нашем језику. Држимо, да ће се исто тако допасти и туђинцима, који ове песме у оригиналу не могу читати. То је Касандрићу већ изјавио један талијански вештак, професор Кјарини, који се врло похвално о овом преводу изразио.

У преводу, као што су читатељи могли опазити, уздржана је оригиналност колико се више могло. Да то постигне, Касандрић је велику препону савладати имао. Пошао је примером Гетеовим, и превод извео метром наших песама, што је новост у талијанској књижевности. Досадашњи преводиоци преводили су једанаестерцем или иначе на који други начин по својству свог језика, што је садржину песме добро износило, али јој извањски облик одузимало. Касандрић је покушао нашим десетерцем, непознатим до сад у талијанској књижевности, и врло добро успио.

У овој је новости први узрок изврсности овога превода. То се бар нама чини, који и у туђој одори тако брзо познајемо нашег знанца, мили створ наше народне маште. Али и сваку другу реч, сваку мисао настојао је преводилац верно преобратити на талијански језик, да у целини уздржи појединости онога живота, који је тако дивно народ у својој песми изразио. Превод је дакле изврстан у својој целини.

Ако ли би која опаска била умесна, ако ли би се која мана нашла, то ће значити, да ништа није савршено и да ништа на свету нема добра, што боље не би могло бити.

Узгредице ми ћемо само коју приметбу изнети, како се на првом читању може, остављајући другим широко поље. У песми „Смрт Краљевића Марка" калуђер спрема погреб Марку, чита му опело и остало — „што самртном треба." Касандрић преводи овако ову мисао: legge a Marco ciò che ai morti giova". Лепо преведено и у точности врло близу извору, али не онако строго како би требало и како се врло лако могло. Песник народни није рекао, да оно читање мрцима помаже, него да мрцима треба, није изразио веру у помоћ молитве, него описао обичај. Маленкост, али која би, да је строго уздржана, боље преставила мисли српскога народа, који мало верује, и обреде црквене извршује као неки обичај.

У песми „Цар Лазар и Царица Милица," Милица моли цара, да јој на растанку, кад полази на Косово, остави једног брата — „једног брата сестри од заклетве." Овај стих преводи Касандрић: „un fratello fido alla sorella." Добро, и овај пут ваља није се боље могло. Али колико је дубља она нежност сестринске љубави у речима: „брата од заклетве"!

У песми „Марко укида свадбарину" из-

остављен је један стих, који је права круна целој песми. Како је Марко слика живота српскога народа, тако је у овој песми насликан гњев народни на свога душманина, освета на крвнику, који је увео свадбарину и љуби „младе и девојке". Марко је све осветио, погубио црног арапина, закупника Косова поља, и све његове слуге, осим четри које шаље по Косову јављати велико дело, да — „Марко за све свадбарину плати." Овога стиха нема, који тако крепко изражава огорченост и поноć ради освете, која је с народног образа љагу скинула.

Ово су тако малене пеге, које се једва опажају и немогу помутити повољни утисак, који на нама превод оставља. Књига нас задобива, савлађива и кад је заклопи мо оставља нам дубоки осећај задовољства.

Овим задовољством могли би и наш преглед закључити, да нам још једна жеља на срцу не остаје.

Где нам је „Женидба цара Душана", где „Косовка девојка", почетак пропасти српске државе, где „Маргита девојка", конац пропасти? Где су нам потоње песме о војевању за ослобођење народно?

Српске песме описују нам народни живот од старих доба до дана данашњег. Народ је својом песмом изразио жалост и уздање своје, описао прошлост и садашњост своју Све је потпуно описано од старијег доба до дана данашњег. Кроз целину, састављену од толико разноврсних делова, провлачи се један конац, конац историје српскога народа.

Преводилац би дакле изнио био потпунију слику српског народног живота, да је у своје преводе уврстио бар једну песму о народној борби за ослобођење. Између о[…]х има их тако красних, као што је н. п „Устанак против Дахија", које могу на и [..]еду стати са најбољим песмама стари је доба.

Јели ово права оскудица у Касандри ћ[…]ој књиви. или је ово она пуста жеља к[…]у у читатељу оставља свака добра књи г[…] те он жали што је тако брзо свршила, и[…] још не траје? Ми не би знали казати. Ми при крају само једну дужност осећамо, да Касандрићу уз признање за овако изврстан превод, изразимо и нашу српску благодарност.

„Српски лист."

РАЗНО.

(*Сваки својим путем*) Сељанин С. пође једне лепе ноћи у крађу и то у оближњу варош Р. јер је дознао да газда Ј има леп чопор свиња; испадне му за руком свиње из авлије истерати и појури друмом кући. — Газда Ј. благовремено осети, пође са једним стражарем за лоповом, стигне га и позове на полицију. — Сељанин пак са свим одважно одговори: „Маните се ви људи мене, свињи иду својим путем а ја мојим. — В. Ј.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Лужичко-српска књижевност*). Лужички Срби, којих нема ни 200.000, раде тако марљиво, да им се мора свако дивити. Белетристични лист „Лужица" излази у 700 егземплара (колико имају наши листови?) Сербске Новини имају претплатника до 2000 (колико има Застава?) *Missionsky Posol* такође до 2000, *Katholski Posol* има их 750. *Serbski Hospodar* има 1000 претплатника, *Časopis Mačicy Serbskeje* има их 400. Календар *Krajan* штампа се у 1000 а „*Predzerak*" у 5000 егземплара. Песничка дела Хандрија Зејлерја излазе у скупљеном издању по свескама. Хандриј Зејлерж је миран, нежан и веома симпатичан лиричар.

(*Чешка књижевност.*) Познати Србима Франтишек Херитес издао је у Отовој Салонској библиотеци други део својих „Арабесака." *Slovansky Sbornik* под редакцијом Едв. Јелинека ступио је у трећу годину и наду, коју смо пре две године на овоме месту изговорили, није нам преварило. У лањској години налазимо лепу студију Јосифа Худеца, који је многе песме, међу осталим и Горски венац превео, о Бранку Радичевићу, расправу „Српски народни добротвори" од Хануша Климе, „Народне традиције у Црногораца" од Јосифа Холечека и од Худеца преведених неколико песама од Ђуре Јакшића и Змаја Ј. Јовановића. Осим тога опширан некролог Ђуре Даничића. Свакоме, који се интересује за словенске прилике препоручујемо Слов. Зборник. Излази по свесци месечно и стаје на годину 5 форинти.

Јулије Цајер (*Julius Zeyer*) издаје код Рајнварта у Прагу своје „Новеле." Цајера смо оценили у чланку „О новијој прози чешкој" лањске године, Сватоплук Чех издао је епску песму „Лешетински ковач," али јој не беше суђен велики број читатеља, јер неколико дана после изласка њеног сетила се власт да је — конфисцира.

Влад. Алин.

Пољска књижевност. У Варшави је изишла пета књига целокупних дела, плодовитога и даровитога пољскога приповедача Хенрика Сијенкијевића. Приповетке су му писане реалним правцем, живим сликањем осећаја и дивним карактерисањем освојио је он прво место у савременој пољској белетристичној књижевности. Пољска га критика меће напоредо са Уидом, Кабалером (псеудоним чувене шпањолске новелисткиње), Брет Хартом и Павлом Хајзом. Последње му је дело „*Ogniem i mieczem*" од кога су изишле две свеске а и трећа ће за који дан да изиђе. У том роману дивно слика Сијенкијевић доба козачког четовања, кад су живели славни хетмани Јеремија Вишновјецки и Богдан Хмељницки. Публика је примила с највећим одушевљењем, тај потоњи умотвор генија Сијенкијевићева а критика га сматра најбољим му делом. У српском је преводу изишла, једна његова приповетка у „Јавору" од прошле године под насловом „Младост-лудост" (прави је наслов *Na marne*) у лепом преводу г. Владимира. Осим тога у „Срп. ил. новинама," „Свирач-Јанко" од Ш. и „Стари Микалај" (Стари слуга) у подлистку румског „Српског гласа". У исти мах излазе у свескама и приповетке гласовите Елизе Оржешкове, коју пољска критика убраја у ред најбољих пољских приповедача Крашевског, Захарјашевића, Балуцког, Сијенкијевића, Моржковског. Приповетке су јој махом тенденцијозне. У „Марти"је изнела тип пољске жене, показавши жалосне појаве модерног васпитања; у „Неколико беседа" бори се јуначки за еманципацију женскиња; у другима опет открива љуте ране данашњега друштва, као што су: „*Prvotni,*" „*Meir Ezofowicz*" и мн. др. Ово последње дело илустровао је са 26 илустрација пољски сликар Андријол, после Дореа најславнија илустратор данашњега доба. Роман је црпен уз чивутског живота. — Познати пријатељ јужних Словена професор Бронислав Грабовски издао је у Варшави красну новелу „*Dom pod cmentarzem.*" — Приликом двадесетпетогодишњице чувенога пољскога књижевника Т. Т. Јежа (Миљковског) изишла је красна књига „*Ognisko, ksiazka zbiorowa.*" Споменица та донела је до двадесет радова чувених пољских књижевника и списатељица. Чисти доходак намењен је слављенику као хонорар а приповетка „*Dolega*" коју је Јеж у „*Ognisku*" штампао донела му је 7128 рубаља хонорара. — У овај мах издаје у Лавову књижара Губриновића и Шмита целокупна дела покојног Мјечислава Романовског родољуба и даровитог песника пољског. Дела ће изићи у четир свеске а стајаће 7 фор. 20 нов. — Д. Згљињски издао је књижицу под насловом: „*Humor w Panu Tadeuszu.*" У тој естетичној скици истражује писац хумористичне стране у ремек-епу Мицкијевићевом „*Pan Tadeusz*" и најзад долази до закључка, да је Мицкијевић најбољи хумориста пољски.

Сем тих белетристичних радова, изађоше у овај мах још два дела, врло занимљива и научне вредности. А. Х. Киркор издао је већ по трећи пут дело „*O znanczeniu i waznosci zabytków pierwotnich wrazumiejentnemich poszukowaniu.*" У томе делу, које засеца у словенску археологију, изнео је тај заслужни радник на испитавању старина словенских, своје студије из давнога доба словенског, о могилама, курханима, спаљивању мртваца и т. д. — Роман Завиљињски, чувени зналац пољских диалеката издао је спис „*Kwestya run slowianskich ze stanowiska lingwisticznego*" у коме износи резултате истраживања тако званим рунама словенским, о којима се мислило да су се сачувале у Приљвици у Мекленбургу и Микоржину. Намера је томе делу, да на основу резултата Јагића и Бодвина де Картенаја, избије Пољацима из главе мисао о рунама словенским, које се налазе цигло на фалзификатима

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив на претплату на „*Глас Истине*" лист за духовне беседе, животописе и старине уређује Ђорђе Рајковић, излази два пута месечно, свагог 15-ог и последњег дана у месецу, на читавом табаку 8 страна велике 4-не. Цена је листу у Аустро-Угарској 2 фор. на целу годину, 1 фор. на пола године, а само 50 новч. на три месеца, за Србију и остале крајеве српске цена је годишње 5 динара или 2½ динара на пола године. Ово је цена тако малена, да га и најсиромашнији држати може. Ми се дакле обраћамо на све слојеве народа нашег, наиме: на црквено-школске општине, г. г. свештенике и учитеље народне, г. г трговце и занатлије, као и на вредне и свесне економе наше, који ће у овоме листу сваки по нешто за себе наћи, молећи их, да нас претплатом својом потпомогну, како би племенитој задаћи овим листом што боље одговорити могли.

Наше вредне и родољубиве скупљаче претплате учтиво молимо, да се и овом приликом својски потруде, те да нам по могућству скупе што већи број претплатника, на чему им, уз топлу захвалу нашу врло радо дајемо 10% од скупљеног новца или сваки 11-ти примерак листа бесплатно.

Администрација „Гласа Истине" у Н. Саду.

ИСПРАВАК.

У 1. бр. „Јавора" од о. г. донели смо алфабетичан списак свију наших досадашњих сарадника, но случајно је изостало име нашег велеуваженог књижевника г. Мите Петровића, чијим се сарадништвом „Јавор" већ од више година поноси. Како је списак тај на брзу руку састављен, то је могуће, да је још које име изостало, што молимо да се извини.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са-

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 5. У Новом Саду 29. јануара 1884. Год. XI.

ИЗ ПЕСАМА КАРМЕН СИЛВЕ.*)

К'о' да сам горски поток охоли —
Јужењем силним када набуји —
Те руши грмље и дроби стење,
Па ваља собом лако, све хуји!

К'о да сам олуј, што незна куда,
Већ само лети, дрма и тресе;
У души му је тако да сева,
У себи самом роји те бесе!

К'о да сам сунце, што љуби жарко,
Тако у мени пламти и горе —
Ја љубљах силно то небо плаво,
Шарену земљу, безмерно море!

К'о да сам песма, што лети шаром,
Те дрхти лако с нежности неке —
Па опет за то с камена ладна,
Из мртва стења креше одјеке!

К'о да сам Боже, што вечно прашта;
Пучини мрклој, што ужди свећу —
Ја љубав љубим силно и жарко. . .
Ја љубим љубав. . ! За њом' умрећу!

J. С. Ч.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Та ти си твојим ђеретањем већ прешао меру — рече му опет жена смејући се — Ко те пита шта си ти закључивао, кад сам ја већ госпођа нотарошевица и у општинском стану. Твоје закључивање разуме се дакле већ по себи; него сврши што пре да и друге чујемо.

— Ал' то је баш важно било. Иначе су могле помислити, да сам се и ја миразу од твога бабе надао, па се по-

*) Познато ће бити нашим штов. читаоцима, да румунска краљица Јелисавета ради на књижевноме пољу под именом „Кармен Силва". Ур.

сле још неби хтеле удати . . . . А треба да знају, да има мушких који умеју и новац прегорети, и. . .

— Место у кавани поред пива, на дому и уз жену новине читати — прекиде га и заврши несташно Ленка.

Другарице јој се смејаху, а муж само рече:

— То нисам хтео да кажем.

— Наравно да ниси, али ми је казало твоје понашање. Кад ја пеглам или шијем а ти ми читаш, а да си узео жену са миразом, читао би и ти у кавани. Но ја ти сад не помогох! Ти си знао, да ће тако бити, па кад си ме тада предпостављао новцу, мораш ме сад предпостављати и кавани, — рече Ленка пола у збиљи пола у шали.

— Кол'ко нам за живот треба одговори озбиљно ал' узрујаним гласом муж — кадри смо заслужити; а ја се са свога поступка до сада још нисам покајао.

— Ни ја — примети она умиљато га погледав, па му наслони главу на груди.

— Е ово би требало да је завршетак вашој приповеци — насмеја се Даринка — ал' ми би волеле чути и оно, што је Коста пре тога хтео да рече.

Ленка се на ту примедбу трже и порумени. Учинило јој се да би приличније било да се и пред другарицама владала по обичају српске жене и да је своје љубавне осећаје пред другима обуздала.

— Тек кад јој општина одвише неуредно стаде плату издавати, добио сам и ја прилику, да јој се приближим — настави међу тим Коста — Али разуме се да сам пре тога постао са свим озбиљан човек. На прозору није ме нико више видео, а кад сам у друштву случајно с њоме се десио, нико није могао опазити шта се у моме срцу збива. И тако мало по мало на сви (а можда и она) заборавише моје вирење кроз прозор; те никоме не беше зазорно што учитељица добија од потароша књиге на прочитање, и што га често по школском детету за њих моли; јер свако је био уверен, да ће јој он тек оно дати, што би се и у цркви читати могло. . . Тако мало по мало задобих и њено поверење. Доказ да је тако, беше њена прва цедуљица у којој ме мољаше да ради тачнијег примања плате коју рекнем у њену користи одбору и црквеној општини.

И тако је на моје заузимање добила тога пута сву тромесечну плату; а што је касније опет неуредно примала, неможе мене кривити; томе је тек узрок немар општине и Срба према школи. Јер шта вреди заузимање појединаца, кад маса сматра школу као неко зло — које „моде ради“ мора да се трпи и плаћа. „Не ће бити попа ни попадија да иде у школу“ обично вели наш сељак. И ту онда нетреба другога коментара.

— Тешко нама, — уздахну Милица. — И онда још имамо образа хвалити се, да и ми у просвети напредујемо.

— Та ваљда нећеш тврдити да идемо у натраг? — рече јетко Даринка. — Поље на коме има учитељство да ради дабоме да је трњем обрасло; али преко трња и води пут срећи, само треба воље и истрајности.

— Тако је — рече шаљиво домаћин — а Ленка је хтела утрвеном стазом да ходи и за то је дошла к мени. А да ће ми заиста доћи, ако само истрајности будем имао, видио сам већ из њене забуне и погледа, кад сам јој честитао друге године њеног учитељевања добар успех, и узгред је уједно жалио, што се одала на тако трудан и неблагодаран позив. . .

— Тако ћемо! — рече Милица. — Место да је храбриш, ти јој напомињеш неблагодарност.

— Шта сам знао, цељ освећује средство — рече смејући се он — и за то је у овоме месту од то доба учитељица и у мени изгубила браните а,

но као у замену за то добила је већ идућих ферија госпођица Ленка писмо, у ком јој се нуди у место назива учитељице титула госпође натарошовице и — натарош још приде. . .

Она је моју понуду показала својим родитељима; а овима беше то место и милије, те тако пре неколико месеца постадосмо нас двоје муж и жена. А што и ви нисте у сватови биле, надам се да нам нећете замерити. Било је у то доба тако блато, да вас ни десет коња преко овог ритског блата неби превукло. Осим тога, ја вас нисам познавао, а она или беше сувише сретна што ме је добила или сувише несретна што остави учитељовање; доста да никог није у сватове звала.

— Ни једно ни друго, већ само збуњена — рече Ленка — онако не бејах задовољна, а знала сам да ће ме овако већина другарица осуђивати.

— Што да те осуђује? — примети Даринка — Твоја природа није да се са незгодама бори; а у ужем кругу, у породици или као што твој муж вели „на утрвеној стази“ моћи ћеш достојно и задовољно своју дужност вршити. Та у томе и јесу по народ боље учитељице но учитељи. Јер прве ако осете да су се у себи превариле, те им се тај позив не мили, могу га без велике своје штете и оставити. Сасвим је то друкчије код мушких учитеља; они сироти и ако касније немају воље за тај позив морају га и киселим лицем вршити.

— Овамо онамо, па опет излази да и ја нисам имала воље на учитељски позив — плану на то Ленка — Но ја ти кажем, да немаш право. Воље сам и ја имала као и свака од вас, него је погрешка у томе, што сам ја обичан човек; а као такав хоћу и да уживам плод свога труда, а не тек вечито да радим без икаквог признања и награде

— Тако је! — викну сад Милица — што ја сам ступила у школу са већим одушевљењем него ти, па опет већ чита борба и незгоде потресле су га већ и код мене, те почињем ладнити.

— Дакле чујмо и тебе — рече домаћин, и узе оловку.

IV.

— Немаш много бележити — поче она. И ја сам у почетку хтела у школи осим учења и да васпитавам, но и ја сам као и Ленка увидела, да је тај посао „неблагодаран“. И тако сам затим и ја мање васпитала а више учила.

— Али баш на селу је васпитање нужније и од учења — примети Даринка.

— Не поричем. Али од два зла треба бирати мање; а уз то је кошуља свагда ближа од хаљине.

— Лепа логика! — плану сад Даринка — онда нам је учитељска школа излишна. Јер науку што се у основној школи предаје кадра је свака отреснија ученица више школе предавати. И онда су заиста неке имале право што су педагогију и психологију училе овлаш и на памет; тиме су бар стекле добру класу, а у животу им и онако тек треба метод, по коме се можда такође без размишљања и механично владају.

— Камо срећа, да смо и ми тако чиниле, биле би можда боље прошле. Јер сад тек видим, да нам је наше учење с темељним разумевањем и дало оцену лошију од знања; а уз то и затуцана села са минимум платом.

— Па зар народ да одкајава погрешке појединаца?! викну Даринка — А иначе благе јој очи чисто севаху — Па зашто смо онда људи? И камо нам разума и хваљеног родољубља?!

— Да се само од родољубља живети даје можда и неби тако било — рече Милица равнодушно слегнувши раменима — Али овако баш што смо људи, себични смо. Осим тога, ја сам једанпут у животу пофалила, па нећу више. Или би ти хтела да због родољубља и мог уверења, да добро радим, и у овом забаченом селу лошије оцењена бу-

дем? Не, тога више неће бити! Кад би ја тако радила видео би се мој грдан труд тек кад би моје ученице одрасле; а то је и сувиши дуг рок и за мене, а још више за свет који је нестрпељив и сујетан, па ужива у стармало наученој деци. И зато је видиш, најпаметнији онај ко свету по вољи чини.

Даринка при последњим миличиним речма одобравајући уздахну, и сви па и домаћин за часак ћутаху.

— У осталом — рече Милица кад виде, да је Даринка не верујући посматра — ви обе добро знате, да ја ваздан блаже мислим но што се можда изражавам; те сам и овде тек изрекла своје мисли, а у самој школи тешко да би и око вештија педагога нишло мане, која би се уз сеоске околности отклонити могла. И тако сам ја и опет по могућству своју дужност достојно вршила.

— Баш као и ја — примети Ленка.

(Наставиће се)

ЈАВОРУ.

О Јаворе мило дрвце
Мога брата једне крвце
Пуст' ме опет под твој хлад! —
Ту сам некад сладко сн'јево
Ту сам пјесме своје пјево
Посјећо те увјек рад!

Пр'јека судба сломи жице,
Слабе моје тамбурице,
Разметнув ми родни кров;
И по бурном св'јета мору,
— Као сироче хлеба кору —
Пођох тражит станак нов.

И под нашим ево небом,
Састави ме братац с хлебом,
Наклони ми нови дом;
Заиграше опет жице
Слабашне ми тамбурице,
Па сад пјевам роду свом!

Први поздрав, којим оре
Моје жице, мој Јаворе,
К теби равна брзи лет;
Да ти каже дрво мило
Да ћ' у твоје зелен крило
Од сад сипат опет цвјет!

Ти на твоје нижеш гране
Цвеће с поља сваке стране
Где се ори нашки глас;
Ти у крилу носиш злата
И за Срба и Хрвата
Јер је велиш „слога спас!"

Мојој пјесми дао си рада
У твом грању увјек хлада
Отварао ми к себи пут;
Зато пјесмом молим Бога
Да нас скоро скупи слога
Све под један сретан скут!

Милан Касумовић.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

VI.

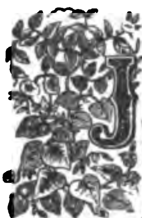

Јелисавета Акимовна и њена ћерка одмарале се само празничним даном. Мировина, коју је примала Јелисавета Акимовна као удовица варошког судије, била је малена, да би о њој могла живети мајка с ћерком, за коју се већ требало бринути, како би се удомила. Радњим даном обадве су радиле од јутра до мрака, највише везући прћије удавачама неским. Са тога рада и могле су њих две уз оно мировине имати удобан и ако мален стан, нешто познанства и добро се одевати.

Шихов, ма да је на свима позици

јама био разбијен тога дана, опет се није могао одрећи Јелисавети Акимовној, но оста код њих на ручку. Старица се што више трудила, да га што својскије угости, како би колико толико заборавио на тешку увреду, што га је Маша данас толико вређала, запоставив га Господину Черноруцком. Сама Маша се старала да му како год подиђе, преломила је с њим кокошиј батак на сврщетку ручка дала му је зелену мирисаву јабуку с речма: узмите, да се сетите.

Шихов и после ручка оста на неколико времена. Јелисавета Акимовна леже, да одпочине, и млада чељад осташе на само: Маша је села на своје место код прозора, Шихов — на врата од предсобља. И ако не обично, али њих двоје тако су седели увек, не гледају ћи, што је читава одаја међу њима. Из спаваће собе чуло се лако хркање Јелисавете Акимовне, куварка је у кујини вардала перући суде, у самој дворани беше тишина, коју прекидаше само често ударање сата на зиду. Поседив мало, Шихов устане, лагано на прстима, како да не пробуди Јелисавету Акимовну. Таман заусти, да проговори поздрав и да пође кући, а у то Маша:

— Говорите, штогод

— Хм' беше кратак одговор.

Ето, видите, продужује Маша, ви сами нећете, да говорите, а овамо се срдите и оћете, да вас човек претпоставља другим кавалерима! Шихов се са експанзивношћу правда:

— Ја се ни на кога не срдим, Марија Даниловна.

— Збиља не? запита Маша тако нежно и невино, да се сирома Шихов сав затресао.

— Не, ја се ништа не срдим, само желим, да бисте појимили, шта ми је на срцу?

— Па кажите, ја ћу вас слушати.

— Али ја не могу да искажем.

— Шта, неумете или неможете изрећи, шта осећате, та бар то је лако. .

— Јест, али ја не могу да се решим. . .

— Не можете да се решите? оћете ли, ја ћу за вас рећи? —

— Ја ћу вам бити благодаран.

— Е изволте. Маша згладн своје велике шишке и почне: — ви мислите ово: Марија Даниловна ме је данас увредила. исмејала ми је албом, исмејала ми стихове, и све је то тим теже, што ме исмејала, где је био човек, с којим се ја мало познајем.

Шихов је ћутао. Маша настављa излагати његове мисли.

— Ћутање је знак одобравања — дода узгред, — ви се дакле на ме срдите, проклињете ме и држите за лакомислену ветрењасту . . Шихов одмане руком у знак неодобравања, но Маша то није видела. јер се већ пушташе вечерњи сутон.

— Једном речи, господине, од данас ви ме мрзите, од данас смо непријатељи.

Шихов није даље могао издржати. Са сузама у гласу једва промрмља:

-- До пријатног виђења! . .

Маша усгаде нагло са свог места:

— Шта, ви већ идете? Срдите се, жао вам је? . . .

— Не, не срдим се, проговори готово кроз сузе.

— Онда можете бити са мном у друштву! Можете ме сносити! а зашто?

Намигуша га је удрила у живац.

— Но, говорите, господине, зашто ме не мрзите, по чему? зашто?

Он је ћутао. Њезин гипки и пријатни глас пролазић му је кроз душу, звонио је, да изнуди признање и објашнење. Нежније но икад изазивала је она из дубине његове душе осећај, кога он никад није рекао ни њој, ни коме другоме, кога је тајао, као што наивно мишљаше, у најскривенијем кутићу свога срца, несећајућ се, да сваким погледом, уздахом, изразом лица, открива тај осе-

ћај јасније, него што би то чинила читава тушта речи. Но она је хтела речи, нагонила га да говори.

— Зато што. . . по томе што. . .

Опет малакше, повуче јако ваздуха у себе, па у некој мешевини од страсти и очајања повиче:

— Зато, што вас љубим. . . да Марија Даниловна, љубим!

И не слушав, шта она говори истрчи у ходник, навуче своју кабаницу, намакне капу и остави кућу Трусових, не мислећи, шта је учинио.

Прихвати га тавна ноћ и јесења студ. Газио је блато без разбирања, од ког је страдала не само његова диван кабаница, но, на штету, и чакшире песковне боје! . . Но и тако му не беше до њих.

VII.

Вест о страшној појави белог ђавола, разнела се по Н ску муњевитом брзином и необично узнемирила духове мирних грађана. Није два-три дана прошло од имењ-дана Присноположенскова, кад се непојмљивом бесу прохтело, да се јави оцу Мизерандову и госпођи Черноруцкој, а већ је сав град говорио о том, додајући што шта и китећи на најразноврсније начине. Време је пролазило и како који дан умножавале се приче, то о једном то о другом грађанину Н-ска, како су у разним деловима града сретали страшног владаоца подземног света. Створила се читава епопеја о појави белог ђавола, што је нагнао на становнике Н-ска панички страх. Продужавале се тавне ноћи без месеца. У шест најдуже седам часова, куће су биле позатваране, а из многих дворишта лајали су велики пси. Вечерњи састанци се прекидоше: свадбе се држале у јутру, поноћница се свршавала за вида. Чим се спустио мрак, све се притајило у куће. Деца, којој мајке нису пропустиле, да причају о белом ђаволу, од тешког стра нису могла да спавају често по читаве ноћи, те су плашљиво гледале по густој помрчини. Госпође, које су мало повише вечерале, па им се није спавало с пуним желудцем ослушкивале су како на улици лају пси, како се нешто ломи и тутњи па су сутра дан причале о томе својим домаћим, наравно приписујући све белом ђаволу.

Што се тиче спољњег облика ђаволовог — сви се гласови слагали у том, да има дуго, високо тело, да је одевен белом одором, испод које се виделе голе ноге скелета, даље да има ватрене очи и браду. Тако су га описивали о. Мизерандов и госпођа Черноруцка, па тако су говорили и доцније очевидци. У погледу моралних својстава пак, мишљења се дијаметрално разилазила. Једни, као Черноруцка и Присноположенски, коме се ђаво јавио 30. Септембра, уверавали су по свом сопственом уверењу, да је то „нечисти“ дух; други опет да је „зао“ што наноси штету из потаје. Господина Присноположенског уставио је ђаво 30. септембра у вече и натерао га да испије читаву боцу неког необичног пића, отприлике смесу од вотке, срчице и пелена. Још и то зна г. секретар, да га је бели ђавоословио назвав га по имену, пружајући боцу, рекао му је: „пиј, Иване Петровићу! . . . у здравље!“ И после тога, кад су се очи г. секретарове повратиле на обично место, ђавола већ није било, но улица, по којој је ишао Иван Петровић, почела је добијати разне облике. Испрва се пењао г. секретар уз брдо, затим је слазио низбрдицом, па се љуљао час десно час лево, батргао се то натраг, то напред а од бојазни, што је срео белог ђавола — није било ни трага. Такав је био случај са Присноположенским. Жена трговца Шиљкина и Красињкова, причале су две нове приче о белом ђаволу, у осталом важности има само прича ове последње. Шиљкина није сама видела беса, но је чула од своје куме, којој је „само као њој“ саопштила куварка госпође Чу-

сове, како јој је госпођа једном у вече награбусила враћајућ се однекуд са села, јер је био срео сам бес и свукао с ње све хаљине па је оставио голу као од мајке рођену. Та прича, истина, бацала је нову светлост на белог ђавола, али због недостатка доказа — светлост сумњиву. Отац Мизерандов причаше то једном у кући гђе Черноруцке, где јој беше и унук, који прекиде причање свештениково и љутито му одговори:

— Пре се ваља уверити, оче Павле, је ли то баш истина, па онда говорити за човека, да је учинио таку ругобу. . .

(Наставиће се).

СРЦЕ ЗА ЂЕВОЈКОМ.

(нар. пјесма.)

Полећело јато голубова
Из сред горе на Јанкове дворе,
Гђе но Јанко зарезује перце —
Пореза се по десници руци.
К њем' долази побратиме Лука:
„Брате, Јанко, боли ли те рука?“
„„Боли срце, а не боли рука,
Боли срце за оном ђевојком,
Што би синоћ на водици ладној,
Што но њојзи ђендар око врата,
На ђендару цекин до цекина:
Цекин звекну, моје срце јекну,
Цекин сину, моје срце кину.““

(*Из Лике*) **Приопћио М. М-ћ.**

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С францусног ђ. Ј. Н.

Ја сам већ више пута говорио у мојим литерарнима расправама о експерименталном методу, примењеном на роман и драму. Повратак природи и натуралистичка еволуција, која данас све више преотима маха, воде све манифестације људских умова на исти научни пут. Само литература са научно одређеним правцем, могла нас је изненадити за то, што није још тачно опредељена и како ваља схваћена. С тога држим да неће бити згорега отворено да речем, како ја мислим да треба схватити експериментални роман.

За тај посао мораћу само да поновим и применим оно, што је на томе до сада рађено, јер експериментални мет д утврдио је још давно и сувише јасно Клод Бернар својим Уводом у студију експерименталне медицине. Дело тога научара, чији је ауторитет од пресудне важности, служиће ми као главни основ. Ту су сва питања о томе расправљена и ја ћу се ограничити само на то, да наведем неколико нужних места из њега, као непобитне доказе за моја излагања. То ће бити дакле само компилација текста, јер ја мислим да се у свему заклањам за Клод Бернара. Чешће ћу морати реч „лекар“ заменити са речју „романиста“ да би моје мисли биле јасније и да би добиле снажног научног ослонца.

Оно што ме је навело на ту мисао и побудило да се послужим у свему његовим Уводом је тај факат, што многи баш медицину, сматрају још за вештину, за роман. Клод Бернар целог свог века борио је се и радио на томе, да медицини даде достојно место и уведе је у круг наука. Ми видимо ту како се наука лагано на основу експерименталног метода труди, да се из емпиризма развије у праву научну истину. Клод Бернар показује нам да тај метод, који је примењен у хемији и физици на изучавање неорганских тела, мора се тако исто увести и у изучавање живих створова, у физиоло-

гију и медицину. И ја ћу гледати са своје стране да покажем, да ако експериметални метод води познавању физичких услова живота, мора тако исто водити и познавању страсних и интелектуалних услова живота Ту може бити питање само о прелазима на једном истом путу, са хемије на физиологију и са физиологије на антропологију и социјологију. Експериментални роман је онда свршио свој задатак, он нема дакле ту више посла.

Ради бољег разумевања ја ћу у кратко изнети овде садржај Увода, јер кад се знаде план и садржина самог дела, боље ће се схватити и моја објашњења о тексту.

Клод Бернар по што је помоћу експерименталног метода објаснио, како медицина, ослањајући се на физиологију, мора ући у круг наукâ, утврђује пре свега разлику између научног посматрања и научног испитивања, експериментисања. То га опет довело на закључак, да испитивање у самој ствари није ништа друго до изазвано посматрање. Свако експериментално резоновање основано је дакле на сумњи, јер експериментатор не сме имати никакве напред смишљене идеје о природи и мора гледати да очува вазда слободу свога ума. Он усваја просте појаве, које се развијају пред њим, чим буду доказане и потврђене.

За тим у другом делу он приступа главној ствари, доказујући да се својевољност живих створова ни у колико не противи употреби експериментисања. Разлика је међу њима једино у томе, што се неорганска тела налазе у спољашној и заједничкој средини, док су елементи виших организама потонули у унутрашњу и савршену средину, али са истим сталним физичким и хемијским особинама, које има и спољашна средина. Отуда постоји апсолутна одредба у условима бића природних појава, како код живих створова, тако и код неорганских тела. Под „одредбом“ разуме он узрок који одређује појављивање појавâ. Тај близки узрок, као што га он назива, није ништа друго до физички и материјални услов бића или манифестације појавâ. Цељ је дакле експерименталног метода и задаћа сваколиких научних истраживања једнака како за жива, тако и за мртва тела — наћи везу која спаја ма какву појаву за њен блиски узрок, другим речима, определити нужне услове за манифестацију те појаве. Научног експериментисања не тиче се дакле зашто, оно објашњује само како и ништа више.

Изложив тако експериментална посматрања заједничка и живим створовима и неорганским телима, Клод Бернер прелази на експериментално посматрање, које се тиче једино живих створова. Велика и једина је разлика у томе, што у организму живих створова ваља посматрати хармонични скуп појавâ. За тим говори о експерименталном раду на живим створовима, о вивисекцији, о препаративним анатомским условима, о избору животиња, о употреби рачуна при изучавању појава и најзад о физиолошком лабораторију.

У последњем делу Увода наводи примере о физиолошком експерименталном испитивању за потврду изложених мисли, а по том даје многобројне примере и за физиолошку експерименталну критику. Он завршује овај део изнашањем философских препона, које срета експериментална медицина. На прво место ставља он погрешну примену физиологије на медицину, научно непознавање, као и поједине медицинске илузије. Све то закључује он најзад доказивањем да, како емпиричка и експериментална медицина нису ни у чему сагласне, треба да буду бар нераздвојне једна од друге. Последња му је реч, да експериментална медицина није никаква медицинска доктрина, или ти какав философски систем.

Ето то је у кратко сам скелет Увода. Надам се да ће ово брзо излагање бити довољно да уништи све провале, које ће мој начин излагања тако немилосрдно стварати, јер наравно мој ће задатак бити само, да изнесем потребне наводе, како би одредио и боље расветлио, шта треба да се разуме под експерименталним романом. Ја и опет понављам, да ће ми они бити главни ослонац и богати извор за све стране

аргументе и доказе. Само експериментална медицина, која тек што проговара, моћи ће нам дати тачна појма о експерименталној литератури, која је тек у развоју и није још тако рећи ни љуску пробила.

I.

Прво питање које се пре свега намеће то је: да ли је могуће испитивање у литератури, која се до сада служила једино посматрањем?

Клод Бернар врло опширно говори о посматрању и испитивању (експериментисању). Пре свега постоји међ њима тачно обележена демаркацијона линија. „Име посматраоца вели он, даје се ономе који процесе, било простог или сложеног истраживања, примењује на изучавање појава и које он не мења, но просто прибира онако, какви су у природи; име пак експериментатора даје се ономе, који употребљује процесе простог или сложеног истраживања на то, да промени или модификује, било у ма каквој цељи, природне појаве и да их пренесе у такве прилике или услове, у каквим их природа није представила“. Астрономија је на пример наука посматрања просто за то, што нико не може замислити каквог астронома, који би буди чиме могао утицати на звезде, док је хемија на против експериментативна наука, јер хемичар дејствује на природу и модификује је. Ето то је по Клод Бернару једина права и важна разлика између посматраоца и експериментатора!

Ја не могу наводити овде сва његова разлагања о различним одредбама, које је он до данас дао. Као што сам напоменуо, он је из тога извео, да испитивање у ствари није ништа друго до изазвано посматрање. „У експерименталном методу изналажење факата, то ће рећи истраживање, прати увек резоновање, тако да експериментатор чини обично испитивања за то, да би контролисао и још боље утврдио, управо оверио испитану идеју. Може се рећи дакле у овом случају, да је испитивање изазвано посматрање у цељи контролисања, надзора.

Да би показао каквог удела може имати посматрање и испитивање у натуралистичком роману, ја ћу навести само овај пасаж:

„Посматралац констатује просто и јасно појаве што су пред њим. . . . Он треба да је снималац појава, његово посматрање треба тачно да представља природу . . . . Он слуша природу и пише што му она диктује. Чим је факат констатован и појава добро промотрена, идеја долази, резоновање интервенише и експериментатор се појављује да растумачи појаву. Експериментатор је дакле онај, који зарад више или мање вероватног, али превременог тумачења посматране појаве, закључује испитивање тако, да у логичном поретку представа добија известан резултат, који служи за контролисање хипотезе или напред претпостављене идеје. . . . Одмах чим се резултат испитивања покаже, експериментатор стоји пред правим посматрањем, које је он изазвао и које треба констатовати као и свако посматрање без напред умишљене идеје. Експериментатора треба тада да нестане или да се и мимовољно претвори у посматраоца, и тек кад констатује резултате потпуног испитивања, као и оне прошлог посматрања, његов ум почиње да резонује, сравњује и одређује, да ли је експериментална хипотеза доказана и потврђена тим самим резултатима.“

(Наставиће се)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова“ (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи“ (Вук II. 34.)

(Наставак.)

Ко год прочита ове песме, сваки ће помислити, неће ли ово бити, што би требало да настави ону крњу песму о смрти Душановој? Кад смо се упознали са историјом, па кад саслушамо и ову песму, тако ће зацело и бити. Али као што није све историјски оправдано у пређашњој песми, тако није ни у овој. Ми ћемо се обазрети само

на главне моменте. Песма каже, да су се састала 4 табора, 3 су Мрњачевићева, а један Урошев. Тако и јесте, само би боље било. да је гуслар споменуо само два табора, један Урошев а један Вукашинов, јер су Угљеша и Гојко радили не толко за себе, колко за свог брата Вукашина. Ипак је дакле историјски нешто истине у овом. Гуслар спомиње Косово да су се онде скупили. То није истина, а не ћемо се чудити, што је Косово спуменуто, ако рекнемо да је овај уметак место Призрена дошао тек после Косовске битке и од тог је времена заиста Косово увек сваком пре у памети, нег и једно пространо поље, на ком би који скуп био. Неке песме певају Самодрежу, а неке Грачаницу, а те се цркве често чују у народ. песми. У песми иду чауши Мрњачевићеви и Урошеви протопоп Недељку да им он каже, на коме је царство, јер је он цара причестио, причестио и исповједио, у њега су књиге староставне. У протопоп Недељку оличио је наш народ и гуслар сво високо духовенство, које се затекло на самрти код цара Душана; оличио је у њему патријарха, епископе и сав духовни чин, који је на сабору решавао са властелом: на коме је царство. А властелу, не спомиње нам гуслар, као што не спомиње у опште ни светски сталеж ни светину. Ако мало боље загледамо у песму, шта нам она каже, и о том више размислимо наћи ћемо и тога у песми. Ко нам је овде Краљевић Марко, који решава, на коме је царство? Краљевић Марко ће нам и овде, као и у свима нашим народним песмама бити представник народа српског у њему је оличио гуслар властелу и мирски сталеж; у њему је оличио гуслар сав српски народ. И песма нам каже обичај и ред, којим се обављаху сабори: 1) Кад у јутру јутро освануло. 2) И пред црквом звона ударише. 3) Сва господа дошла на јутрење. 4) У цркви су службу савршили 5) Изљегоше из бијеле цркве 6) У столове пред цркву сједнули. И пред свима Марко свечано изјави, да је царство на Урошу остануло.

Кад је Вуакшин чуо одлуку саборску, јако се озлојеђио и на сабор, и на Уроша, па је отишао одма у своју област, у своју престоницу: Прилип. Стаде одма савезе склапати са суседима, да се што више ојача, како ће моћи силом доћи до онога, што је желео. Сад стадоше долазити разни гласови Урошу, да се Вукашин спрема другим путем да се докопа царства, стадоше се и разни други гласови разносити, по којима не би ни сам Урош био сигуран својим животом. Благи а и плашљиви Урош шта је знао радити; мораде потражити сигурнија заклона, ког и нађе у свог рођака а тада и најмоћнијег намесника кнеза Лазара. К њему је отишао, а и свуда на путу су га властела, код које је свраћао, уверавала и саветовала, да се не враћа натраг него да остане код Лазара, док се не види, шта ће радити Вукашин, и како ће се свршити цела ствар. Чим је чуо Вукашин да је Урош отишао Лазару, одма га је то морало јако потрести, јер тим одласком пружише и Урош и сва властела прст на Вукишина. Ово је за њега било и опасно, кад је видео, да ће тако сву властелу против себе изазвати. Зато је притворност и лукавство, с једне, а енергија и доследност с друге стране породило у њему сасвим друге мисли, сасвим друге планове. Охоли Вукашин је био у стању сад сасвим се понизити и поклонити до земље Урошу и оним интересима што их заступаше властела српска, ал то је све било притворно. Вукашин одма дође на двор Призренски и стаде свакојаким начином уверавати и царицу Јелену и дворјане о наклоности му к Урошу, да је захтевање његово праведно и де ће се сазвати сабор на пролеће, на ком ће се цела ствар коначно свршити и Урош фактичним царем у свему постати. Стога написа Вукашин ласкаво писмо кнезу Лазару, да пошаље натраг Уроша, али увиђавни Лазар не хтеде се том одазвати. За тим написа друго писмо Вукашин и самом Урошу, у ком га је још ласкавије позивао уз многа лепа обећања, да се поврати у Призрен, и Урош би отишао био, да га Лазар опет силним наговарањима не задржа код себе

Кад је Вукашин видео, да и то не помаже, склони напослетку саму царицу Јелену, Урошеву матер, те она сама написа писмо Урошу, и Урош се на то писмо вратио у Призрен, мада га је Лазар и опет силно задржавао да не иде до лета, док сабор не пређе, на ком би морао Вукашин одржати своја обећања и све му представљао, шта може бити. Кад је Урош дошао пред зиму у Призрен, све је умео дотле Вукашин удесити. Од радости, што се п вратио цар Немањић у престоницу свога родитеља, све је ударило у части и весеља, Уроша окружаваше сјај, ласкање, слава, величање, радост и весеље. После многог и дугог весеља и светковања изађу Урош и Викашин са свитом, да по великашком обичају заврше светковину ловом, а ловиће у **Шар-планини, којаје пуна дивљачи.** Ово што до сад приповедисмо из историје, шта се све збило од сабора до лова у шар-планини, не налазимо у овој нашој песми све тако, него ево, шта нам она пева.

Кад то зачу Вукашине краљу,
Скочи краљу од земље на ноге.
Па потрже злаћена ханџара,
Да убоде свога сина Марка,
Бјежи Марко испред родитеља,
Јер се њему, брате, не пристоји
Са својим се бити родитељем,
Бјежи Марко око б'јеле цркве,
Око б'јеле цркве Самодреже,
Бјежи Марко, а ћера га краљу,
Док су трипут коло саставили
Око б'јеле Самодреже цркве,
Готово га бјеше сустигао,
Ал' из цркве нешто проговара:
„Бјеж' у цркву. Краљевићу Марко!
„Видиш, ђе ћеш данас погинути,
„Погинути од свог родитеља,
„А за правду Бога истинога."
Црквена се отворише врата,
Марко бјежи у бијелу цркву.
За њиме се врата затворила,
Краљ допаде на црквена врата,
По диреку удари ханџаром,
Из дирека крвца покапала!
Тад' се краље био покајао,
Те је ријеч био говорио;
„Леле мене до Бога једнога!
„Ђе погубих свога сина Марка."
Ал из цркве нешто проговара:
„А чујеш ли? Вукашине краље!
„Ти нијеси посјекао Марка,
„Већ пос'јече Божијег анђела."

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

СРПСКЕ СТАРИНЕ.

Устав да се чува општинска тајна.

И се предлажемо (неки патријарх) како Гнў братв Митрополиту (без именом; можда Гаврилу Михићу) тако и вамъ сыновомъ црковнимъ, егда бистѣ котори саветъ тайни имѣли, или ви свихъ са своимъ Митрополитомъ, или ти ѡсобъ междв собою безъ Митрополита: и та саветъ и речь изм ђв васъ кого на поле да не изаћс, никак же кои комв иномв, да ніе просто ни благ словенно, но своимъ сродникомъ и домашн мъ, ни бл жнимъ ни љуботнимъ, ниже н мъ самемъ ни месномъ митрополитв: н еже саветова сте и идеже, тамо и да б тане кромъ что бщимъ сагласіемъ изр четѣ да се јави, дрвго ничто ни предкимъ, а иже би дрзнвѡ иномъ комъ јавити тайнв ѡбщв, ѡнакови да бвдетъ проклетъ и триклетъ ѿ Господа Бога васехдржителіа: и ѿ пречистіе Богородице: и ѿ всехъ стыхъ. Саписато и дато сіе писмо синовомъ стые церкви Богомъ хранимаго мѣста Сараева: въ лето Господне 1748 Фефра 28 ва истиное утврьжденіе и вечное саблюденіе при времѣнв нынiашныхъ сыновъ стые ц'ркви, имже имена сія свть: на страни.

(м. п.)

По свој прилици ово ће бити Патријарх Атанасије II. Гавриловић, јер се спомиње 1749 Фебруара 1. (Далматин Магазин од 1861). — Печат је омањи; у горњој страни има жаба корњача пужећа и више ње писмо А. и глава од владичанске штаке, па

онда састављена два писмена *Н-К*. Под жабом је Христос стојећи у бијелим хаљинама а око њега 11 Апостола, такође у бијелим хаљинама. По дну доле једва се чита: Ар Х. . . србски и година као да је 1739 или је 1749, но посве нејасно.

Опис

Печата Патријарха Арсенија Јовановића под уставом Сарајевске цркве од 1734 Марта 13.

Печат је веома диван и знатно велик, на подобије већег кокошијег јајета. Изокола пише: „Арсеніій М. Б. Архіепископ Пекски и всем' Серблем' и Болгаромъ и всего Иллирика Патріархъ.“ У горњој је страни Христос благосиљајући објема рукама, и два Анђела са стране дувајући у трубе. Под њима је отворена круна са девет пера (као грофовска), но све једно тање а друго дебље. Под тијем у особитом округу или вијенцу стоји црква са пет кубета (ваљда негдашња Патријаршија пећска); више ње у истом округу — крст са окренутим оцилима у нутра с|э с|э Са стране изван круга по један лаф усправљен, сваки држећи шапом по један кључ, а ону страну од кључа — језичце који отварају врата, придржавају зубима. Другом ногом један лаф држи штаку а један опет крст. Испод лафова је по једна грана извијена. —

Ако овај печат није нигдје прије описат, вриједно је да се о њему знаде.

М. С. К.

ОБЈАШЊЕЊЕ УЗ АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР.

(Свршетак).

Пречник сатурнове лопте и пречници (ôсе) сатурновог прстена. —

Као што је познато, код Сатурна имамо да разликујемо:

а.) његову лопту

б.) његов прстен и

в.) Систем његових пратилаца (месечева)

Измере сатурнове лопте износе према одстојању његовом од земље $15^1/_2$ до $21^1/_2$ секунада кружних, што одговара правом пречнику од 122430 км. и према томе Сатурн је 780 пути већи од земље.

Око лопте Сатурнове колута један читав систем уских прстенôва, које ми међутим само као један једини са нашим дурбинима можемо да распознамо. Окретање овог прстена изгледа, као да стоји у вези са окретањем лопте, јер равнина прстена лежи у продужењу равнине лоптиног екватора.

Прстен се сјаји више него лопта, па како је још осим тога и доказано, да површина прстена није равна, него напротив неравна и извитоперена то се мисли, да је маса, из које се он састоји већ отврдла — окорела, док је код саме лопте на против вероватно, да је она од чести још у течно — усијаном стању.

Ових дана тек приметио је чувени астроном Херман Ј. Клајн у Келну, да је јужна половина сатурнове лопте од неко доба млого тавнија постала, него што је то испре бивало, а још се незна узрок овоме сасвим новом појаву.

Сатурнов прстен (ми их овде све укупно као један узимамо, јер их тако и видимо;) није лако са нашим дурбинима распознати; дурбини, којима је то лако могуће спадају већ у ред најбољих инструмената, који још нама лаицима могу до руке доћи, па и ту нам је још потребно знати, кад су прилике за то посматрање најзгодније?

Сатурнов прстен ми виђамо само са стране, дакле никад као потпун круг, него као елипсу, али док се дужина дугачке ôсе те елипсе саразмерно врло мало мења (према мањем или већем одстојању те планете од земље) дотле је то мењање код мале осе тим знатније и њезина је дужина =O, кад земља дође у продужење равнине самог прстена, у коме случају ми га више и невидимо као елипсу, него као линију — то је као са пројицирањем круга под разним угловима на једну непомичну равнину.

Узмимо овај последњи положај, као основни, то ће се са врло добрим дурбинима после неколико дана та линија показивати све шира и шира, док не добије опет облик елипсе. Али та елипса је с' почетка јако опружена — згњечена; мала ôса јој је одвећ кратка према дугачкој. Но у току од

још неколико дана ми ћемо приметити, да та мања оса све више и више расте; елипса се све више заокружава и шири, док не достигне свој максимум, а тај је, када (на средњем одстојању) мала оса према великој стоји у размери као 19: 40*). — Одатле на даље опет ће мала оса да се крати, док се у линију згњечи, па ће опет према противној страни) да расте, опет опада и. т. д. — вечито љуљање, које отуда долази, што равнина сатурновог прстена заузима коси положај (у 28°) према равнини земљине путање.

Месеца Јануара и Фебр. ове 1884. године имамо дужину велике и мале ôсе у 44'' и 18,'' а месеца Новембра и Декембра ти елементи износиће 47 и 21 секунад кружни; то је дакле у овој години најбоља прилика за посматрање Сатурна.

Према напред реченоме јасно је дакле, да се из нашег „Астрономског календара" поуздано знати може, кад је прилика за посматрања Сатурна згодна, а када није.

Код Сатурновог прстена има два момента, када се он највећим дурбинима ј е д в а — и један моменат, када се он у току од неколико недеља н и к а к о не да̂ видети.

П р в и моменат је онај већ напред поменути, када земља дође у продужење равнине прстена и кад нам се овај као одвећ танка линија пројицира; д р у г и кад је равнина прстена управљена управо на сунце, пак је само танка овострана ивица прстена осветљена, која нам се опет као танка линија показује.

Т р е ћ и случај пак онај је, кад продужена равнина прстена пролази и з м е ђ у Сунца и земље, у коме положају нам је само д о њ а н е о с в е т љ е н а страна прстена обренута, пак га — као и наш месец при мêни — и невидимо.

С и с т е м с а т у р н о в и х п р а т и л а ц а састоји се из 8 таквих месечева, који е по реду њихових одстојања од Сатурна азивају и то:

*) Ово је по *Struwe*-у, а Бесел и Секи имају опет своје податке, који се никако међу собом неслажу, али кривица није до њих, него до самог Сатурна, који у разним приликама и разне димензије показује без да се овоме зна узрок.

1. Мимас,
2. Енкеладус,
3. Тетис,
4. Дионе,
5. Реа,
6. Титан,
7. Хиперион,
8. Јапетус.

Инструменти, који дозвољавају увеличање од 50 пути, показују нам п р и з г о д н и м приликама 1 до 2 од-о-тих пратилаца, остали шест пак то су и дан дањи још објекти најтежег посматрања у опште.

Фазе месечеве наводе се овде као и у сваком обичном календару. Да̂ни, када месец кроз екватор пролази; дани месечеве мêне познати су као чиниоци који врло често производе кишу, а без икакове је сумње да и б л и з и н а м е с е ц а упливише знатно на земљу и да се тај уплив често даје познати, не само по томе, што је на приморју плима и осека (прилив — одлив) онда најјача, кад је (уз још и друге узроке) и месец земљи уопште најближи, него се при томе врло често даје познати уплив месечев и на саму нашу атмосферу по томе, што се баш у те дане врло често догађају такве неправилности и крајности, да је свакако вредно овоме предмету што већу пажњу обратити. Ко се о овоме више интересује, наћи ће у новосадским „Илустрованим новинама" од 1881. год. у броју 10. чланак: „Нешто о кишама и нагађању времена" у коме је овај предмет више расветљен.

Ми смо намерни да се скорим на овај предмет још једанпут у особеном чланку вратимо, а међутим обраћамо пажњу наших читалаца на дане између 14. и 18. фебруара ове године, за које има вероватноће, да ће се око њих груписати млоге и јаке атмосферске струје као и потреси земље на оним местима, где се тај појав иначе чешће догађа — где је тако рећи огњиште чешћих потреса.

Београд, Декембра 1883. Селим.

БЕЛЕШКЕ.

(*Српско црквено певачко друштво у Карловцима.*) Има томе десетак година, како су Карловчани ударили темељ сталном црквеном певачком друштву капиталом од преко 1000 фор., које је скупљено све од самих добровољних прилога. Новац тај лежи и данас у данашњој штедионици и вуче леп интерес. Друштво има и своје штатуте; али до ове године није осим тога друкче постојало, јер не имађаше свог сталног коровођу. Но кадгод је требало, нашло се увек у карлов. грађанству толико ваљаних певача, да се могла свака прилика лепо и песмом прославити. Као учитељи певања за таке прилике највише имаде заслуге покојни честити др. Младен Радуловић, који је и сам био изврстан певач и као такав познат и мио свуда гдегод се бавио, и г. Ал. Деспотовић, књиговођа у срп. нар. фондовима, који као велики љубитељ музике сваку прилику употребљује, да с великим трудом и марљивошћу ту своју љубав посведочи. Неколико пута за ово последње две три године заслужан је за унапређење и неговање певања и свирке у Карловцима и млади слушалац богословије г. Светозар Димитријевић родом из Суботице. Штета је за српску музику, да се тај млади Србин није одао тој вештини, колико има дара и воље! — Ове године постаје певачко друштво у Карловцима стално. Карловчани су прегли свом вољом и не жале жртава, да га обезбеде. За први услов да буде стално, кад већ има певача, јесте вештликовођа. Друштво је расписало стечај за то место; а досад се неколико компетената и пријавило. За који дан биће избор. — Ми желимо срећу и напредак том певачком друштву!

(*Карловачка богословија*) је наш највиши учевни институт српски с ове стране. Вредно је, да о њему више водимо рачуна. — Ове је године достигао број слушалаца ваљда свој максимум; има их преко 80. — У јавност продире о колу наше омладине само, кад се што ружно има да каже. Ми с радошћу бележимо, да у тој омладини имаде и лепих страна, што јој заиста може служити на част. Многи се баве ван својих студија и другим стварима, које сведоче, да имају збиља осећаје за лепо и корисно. Тако није редак слушалац богословије, који је прилично изображен у музици инструменталној и вокалној, те красно гуди на виолини, или удара на гласовиру, или свира у флауту. Многоме је и пчеларство, које предаје на том заводу познати наш пчелар г. проф. Ј. Живановић, тако омиљено, да се смемо надати, да ће на свом месту ту грану народне привреде као вештак умети ширити и неговати. Осим тога имаде коло међу њима, које се својски одало на изучивање словенских језика: руског, пољског, чешког, словеначког. И од туд се можемо добру надати. Дај боже!

(*Јавна предавања у Карловцима.*) — Одавно није у Карловцима било јавних предавања. У шездесетим годинама још завео је био у обичај у Карловцима јавна предавања вредни тамошњи професор г. Јов. Живановић. Онда су се често држала не само у скученим просторијама каквог јавног института, него и под ведрим небом пред широм публиком. Та су предавања била тада врло јако посећивана. Ј. Живановић умео је тако да удеси, да су и грађани карловачки излазили као предавачи, те читали штогод из Доситија. Ове зиме поново се уведоше јавна предавања тамо у обичај. Први је предавао г. Јован Симеоновић-Чокић: „О музици"; други г. Стеван Поповић проф. у гимнасији: „О дару за подражавање у људи," трећи г. др. Живко Гојковић: „О душевним болестима"; четврти: г. проф. Јова Живановић: „О душевном животу у животиња, понаособ у чела." С другим и трећим предавањем била је спојена и забава с певањем, играњем и томболом. Сва та предавања била су у тамошњој срп. читаоници, а посећивала их је увек многобројна публика и пратила их са лепим саучешћем. Предавања ће бити ове зиме по својој прилици још које, а све у корист карлов. срп. црквеног певачког друштва. Тим начином, а како се дарежљиво карл. грађанство својски и прилозима одзива, доћи ће певачко друштво до лепе помоћи. Од та четир предавања пало је преко 100 ф. чисте асне. — Тако ваља!

— β

РАЗНО.

(*Прашина на снегу.**) У *Sauerland-у* т. ј. једноме пределу у Вестфалској, између речица Агере и Лене (*Lenne*) 6. Декембра прошле год. падаше снег (као и код нас тога дана) али под сасвим чудноватим околностима. Један од наших пријатеља доставља нам о томе појаву сљедеће:

Беше то 7. (19.) Декембра око 7¼ сата изјутра, кад изиђох из куће и на први поглед приметих, да се над снегом, који је прошле ноћи падао још и један танак слој црне неке прашине слегнуо. Испод тог слоја, снег је имао своју обичну чисту белоћу. Према томе, овај прах мора да је тек пре неколико минути одгоре пао јер у 7 сати још је вејао снег.

На моја даља трагања и испитивања која сам одма на све стране предузео, дознадох да се ова прашина у свима околним селима на велико изненађење тамошњих становника такође спустила: Њиве, ливаде, путови — све то беше једнообразно тим чудноватим прахом посуто. Један тежак, кога се село на ½ сата даљине одавде налази причаше и чуђаше се, да је на путу од његове куће па овамо сав предео том прашином посутим нашао, која беше ситна као најситније брашно и разликоваше се од снега врло јасно, особито кад би се ногом снег одгрнуо при чему би и контраст између црњег и сасвим белог слоја тим јаче избијао.

*) *Wochenschrift für Astronomie, Meteorologie u. Geografie Red. H. J. Klein.*

Из *Ludenscheid-а* пише нам такође један очигледац:

18. (6.) Декембра по поноћи дођох кући; имађасмо тада олак северозападни ветар при 1 до 2 степена ладноће, а снег вејаше у великим праменима. 19. (7.) изјутра у 8 сати настуни југовина при † 1° топлоте; преко дана беше постепено још топлије. Међутим беше ми чудновато, што се на горњој површини снега, који се тек минуле ноћи спустио, показиваше један слој суре (*grau*) прашине, о којој се у толико мање може дати рачуна, што је у целој околини овог места у прошлим данима толико кише падало, да је и стварање прашине сасвим немогућа ствар била.

Причајући о овој ствари у једноме друштву, потврди и овдашњи окр. физик — који се међу нами десно — да сам ја сасвим добро посматрао, јер и он сам — вели — приметио је путујући 19. (7.) у неко место, које је на 30. километра одавде далеко, да је снег од неке црнкасте боје био, рекавши „Такве боје био је тај снег свугде у наоколо“.

Ово коментира астроном Херман Ј, Клајн директор „*Wetterwarte*“ у Келну с' речима: Веома је за сажаљевање, што су посматрачи пропустили ову прилику, те нису од горњег прашином посутог снежног слоја једну количину одвојили и микроскопском извиђају је подвргли, при чему би се вероватно уватио траг и изнашао састав те прашине. Овако међутим неможе се никакови даљи закључци извести и колико је иначе вероватно, да између овог праха и необичног руменила неба, које већ толико месеца нашу пажњу заузима, мора неки однос постојати. По како је могуће, да је овакав појав и на другим местима посматран, то је препоручително, да се при још дешавајућим се падању снега па и кише на то мотри, да ли ће се опет с њима и четице прашине из висине доле спуштати.

Уз ово имали би још и ми да приметимо, да по нашем мњењу мора и неки однос да постоји и између садање неприродно благе, али влажне зиме и оног руменила неба. Из приватних писама из Петробурга дознао сам, да се тамо непамти, да је у Петробургу кадгод била зима тако блага а уједно и тако влажна — вечито блато у вароши каже се у писму. — Блато у Петробургу и то у Јануару!! — Од мале Азије почевши, па све до Еуфрата и Тигра, цела Мезопотамија, све је то под снегом: свугди је влага која с неба пада па тако је и у неким алпијским крајевима.

То неће бити само прост случај; то ће имати свој ду... ьи значај; биће сљедство неког узрока, а узрок је — по нашем мишљењу — оно руменило неба.

За врло кратко време, ми ћемо бити начисто да ... и ова предпоставка има места или не, јер ако ств... р тако буде стајала, као што ми мислимо да стоји, ... нда ће изобиљних киша бити све дотле, докле год ... оно руменило не изчезне; пре или после, оно нам се ... дном мора сасвим овамо доле спустити — и тек онд... — више нећемо виђати. *С.*

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Изашао је 1 ви број „*Црногорке*“, и у њему се налази ово: 1) Из пјесама једног пропалог пјесника. Од? 2) Мозак и срце у књижевности. Пише Јован Павловић. 3) Станко и Хајка. Црногорска легенда. Спјевао Ј. Поповић-Липовац. 4) Милош од Поцерја. Приповјетка из народног живота. Пише Симо Матавуљ. 5) Натписи на неким старим Србуљама у ризници цетињског манастира. Саопштио Марко Драговић. 6) „Балканска Царица“. Први пут престављана па Цетињу 2. Јануара 1884. 7) Књижевни преглед. (Учена друштва). „Црногорка“, лист за књижевност и забаву, излази под мојим уредништвом на Цетињу сваког четвртка на цијелом табаку. Стаје за Црну Гору, Аустро Угарску, Босну и Херцеговичу: на годину 6 фор., на по год. 3 фор., на три мјесеца 1 ф. 50 н. За све остале земље: на годину 20 франака, на по год. 10 франака, на три мјесеца 5 франака. Нови претплатници могу још добити 1.ви број.

Цетиње, 14. Јануара 1884.

Јован Павловић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Приповетке Мите Живковића. Свеска прва. Београд. Штампарија „Беог дневника“ (Кор. Јовановића). Обилићев венац. 16-на, стр. 167 — Ово је збирка врло лепих приповедака, које ће сваки са задовољством прочитати.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић у Бечу 1884. (*Verlag von Albert A. Wenedikt in Wien*). 1. свеска, цена 20 нов. — 50 пара.

Ђанов врх. Забавник. Уређује Лаза Нанчић. Свеска трећа. Цена 30 новч. У Вршцу. Издаје штампарија Ветла и Веронића 1883. 16-на, стр. 80.

Јестаственица за III. разред основне школе. Удесмо Пет. М. Никетић учитељ. (Четврто сасвим поправљено издање). Београд, 1883. Штампарија српске народне странке. 16-на, стр. 103. Цена 50 пара дин.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Од ове корисне и сада већ популарне библиотеке излази већ четврто коло, рачунајући у свако по 24 свеске. У том четвртом колу, које почиње са свеском 73. изишли су до сада ови списи: Свеска 73 ***Луча микрокозма***, од владике црногорског Петра Петровића Његоша. Свеска 74: ***Стара слика***. Приповетка Јанка Крсника Превод са словеначког. Свеска 75. Јована С. Поповића ***Лахан***. Жалосно позорје у пет дејства. Свака свеска ове „Народне библиотеке“ стаје само 16 новч., а издавачи примају и претплату на поједина кола. Тако претплата на IV. коло са 24 свеске (од 73. до 96) износи 3ф. 50 нов. или 7 динара. Под истим условима могу се добити и пређашња кола, свако по 24 свеске. Скупљачи добивају на 8 егземплара 1 комад на дар, а претплатницима се шиљу

свеске о издавачевом трошку. — Библиотеку ову топло препоручујемо свакоме.

Naši zubi. Pouka za svakoga, komu je stalo do zdravih zubih. Napisao prof Dr A. Lobmajer. Sa slikami. U Zagrebu. Tiskara „Naordnih novinah“. 1884. — Ово су здраве поуке вредног лекара своме народу, како да негује тако важни део свога тела, као што су зуби. Савети су врло упутни и сваки ће лаик из ове књижице моћи доста корисног научити.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ МАРТ 1884. ГОД.

Марта.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	6 с 18 м Ј.	6 с 2 м В.	8 с 5 м В.	6 с 44 м Ј.
2.	6 16	6 3	9 7	7 11
3.	6 14	6 4	10 7	7 38
4.	6 12	6 6	11 6	8 9
5.	6 10	6 8	изјутра	8 44
6.	6 8	6 9	0 2	9 23
7.	6 5	6 10	0 54	10 8
8.	6 4	6 12	1 41	10 58
9.	6 2	6 14	2 26	11 55
10,	6 0	6 15	3 5	0 56 в.
11.	5 58	6 16	3 41	2 3
12.	5 56	6 18	4 3	3 13
13.	5 54	6 19	4 44	4 25
14.	5 52	6 20	5 15	5 41
15.	5 50	6 22	5 45	6 58
16.	5 47	6 24	6 18	8 12
17.	5 45	6 25	6 55	9 31
18.	5 43	6 27	7 36	10 44
19.	5 41	6 28	8 23	11 50
20.	5 39	6 29	9 18	изјутра
21.	5 37	6 31	10 18	0 49
22.	5 35	6 32	11 22	1 38
23.	5 33	6 34	0 29 в.	2 20
24.	5 30	6 35	1 36	2 56
25.	5 28	6 37	2 42	3 26
26.	5 27	6 38	3 47	3 55
27.	5 25	6 40	4 51	4 21
28.	5 23	6 41	5 54	4 46
29.	5 21	6 42	6 56	5 13
30.	5 19	6 44	7 57	5 46
31.	5 17	6 45	9 54	6 10

Констелација планета.

Меркур се невиди и долази 18. у горњу конјункцију са сунцем.

Венера је вечерњача и залази — из дана у дан светлија — на 2½ сата по заласку сунца.

Марс у „Раку“ залази тек пред зору.

Јупитер у „Раку“ залази после 2 сата по поноћи.

Сатурн залази пред поноћ.

Дневник.

2. Марта 1884. Помрачење II. Јупитеревог пратиоца; излази 5с 8м ј.
4. „ Уран у опозицији са сунцем.
5. „ Помрачење II. Јупит. пратиоца излаз 6с 26м в.
6. „ „ I. „ „ „ 9с 48м в.
8. „ Почетак пролећа; сунце у „овну“ у 5с 50м ј.
9. „ Помрачење IV. Јупит. пратиоца почетак 4с 57м, свршетак 9с 27м в.
10. „ Марс у најдаљем одстојању од сунца.
10. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца излази 10с 46м в.
12. „ „ II. „ „ „ 9с 1м в.
13. „ „ I. „ „ „ 11с 44м в
15. „ Меркур и Месец у конјункцији
15. „ Помрачење сунца (код нас се не види)
16. „ Венера у конјункцији са Нептуном (Нептун на отстојању од 8 месечева пречника испод Венера)
18. „ Венера и Месец у конјункцији*)
18. „ Меркур у горњ. конјункцији са сунцем
19. „ Сатурн у конјункцији са месецем (Сатурн горе)
19. „ Помрач. II. Јупит пратиоца изл. 11с 36м в.
22. „ Венера у близини сунца
22. „ Јупитер у конјункцији са месецем
23. „ Марс „ „ „ „
27. „ Уран „ „ „ „
29. „ Помрачење месеца (код нас се не види)
29. „ Меркур у близини сунца
29. „ Помрачење I. Јупит. прат. изл. 10с 4м в.

1. „ Пречник сунца — — — — 32′ — 12″
15. „ „ „ — — — — 32′ — 2″
1. „ Пречник сатурнове лопте — — 16″
15. „ Пречници (осе) сатурновог прстена — — — ?

Фазе месечеве.

5. „ Марта. Месец у најдаљем одстојању од земље у 6с Ј
8. „ „ Последња четврт у 0с 19м ј (т. ј. по поноћи)
14. „ „ Месец у Екватору
15. „ Мена месеца 6с 53м ј
17. „ Месец у близини земље 2с ј
21. „ Марта Прва четврт 10с 23м в.
27. „ „ Месец у екватору
29. „ „ Пун месец 0с 50в. (т. ј. по подне)

(Сви податци по средњем бечком времену)

Прогноза времена: Дани за које се има вероватноће, да ће бити јаких неправилности у струјама наше атмосфере јесу: 14. до 18. Марта, у које доба могу се и на приморју исчекивати јаке плиме.

Селим.

*) И ако је Венера тек 20. Маја у својој најјачој светлости, врло је вероватно, да ће се она још и 18. Марта видети на дану и слободним оком. Тога ради треба је тог дана изјутра у 8 сати тражити тачно изнад месеца на одстојању одприлике, колико би простора заузеле 10 плоча пуно светљеног месеца, једна до друге замишљена.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уредништву, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 6. У Новом Саду 5. фебруара 1884. Год. XI.

26. јануара 1864.

ПОМЕН

ВУКУ СТ. КАРАЏИЋУ

часа му умрлог и гроба у туђини.

Ноћ вам дође са Вука једнога,
Данак бели, браћо, са другога,
Онај мишку у гвожђе вам скова,
Овај души вериге раскова. . .

Пут раскрчен, горе њиме ајте,
Ајте горе ал' се и сећајте
Ко-но красна пута вам огради. . .

Бранко Радичевић.

Кад је дана данашњег, који горе забележисмо, зазвонило звоно на вечерње, свуд на све стране крста косовског, где-год србује Србадија православна — да-л си се, књижевниче Србине, сетио у тај пар великога покојника свенародног, оца српске књиге народне?..

То звоно вечерње звонило је и незнанце пре двоест година у исти мах на издан-душе старцу од седамдесет и седам лета — старини Вуку Ст. Караџићу. . .

Дне 26. јануара 1864. око четвртог часа пред ноћ — угаси се драг и мио живот вазвишћача српског језика народног на достојање књижевно и приказивача дивних народних умотворина српских свету учевном.

Старина Вук умрьо је —

пуче глас по Бечу на све стране још оног вечера, а укроћена муњалетилица севнула је и разнела глас тај жалостиви по свем Српству и Словенству, и по свем свету покњишком.

Умрьо је отац Вук —

није старина умрьо већ се родио, да живи живот вечни у народу свом, док је књиге српске народне; а кад, не дај боже, и нестане народа, док-год буде књизи му трага и помена у свету;

угасио се тек жижак живота утруђеном старцу о вечерњу, да се тим већма распламти горостас-лампада, коју старац зажегао народу дуга века свог, да светли и обасјава књигу народну довека;

наступила тек ноћ угашену животу преуморног старца по закону и земану божјем, тим већма да у вис одскочи на обзорју неба србињског

сјајна звезда Вукова, да светли нараштају за нараштајем, те види куд греде и гором и долом, ширећи књигу српску и у књизи разграњујући дивни језик народни. . .

* *
*

Санкт-Марксово гробље украј Беча јесте и по самрти права слика и прилика бечка.

Kô у живу Бечу, у вароши грдосији тој, што разне вере и језици свако својим животом живи и свак својом вером души места тражи оног света до послетка, разбирајући и не разбирајући једно за друго — тако исто у том гробљу тамо, заједничком одморишту по самрти, гроб до гроба нанизô се; у земљици црној прехтихише прах и пепô људи народника разне вере сверoване и различних језика избесеђених.

На том гробљу крајичак је један, сунцу с југа-истока, где често можеш чути и слушати нарицања на драгом ти језику српском, јеку-тугованку српску.

Сред гробова онде, и споменика им скромних и сјајних: војводе са јарка Чиче-Захарије Јовановића, браниоца српских привилегија витез-Ђорђа Стојаковића, Његуша у прози Стевана Митрова Љубише и до јуче ту гроба песника омладине Бранка Радичевића — скроман од камена споменик се виси, и са камена златна слова жалостиво кажу

гроб старине Вука Ст. Караџића.

* *
*

Година се за годином низала и ето данас двадесета навршила, како вредни старац, самоуки трудбеник књижевни за пуно пô столећа века, перо писаће на сто свој на хартију спусти, књигу читаљу народну затвори, у постељу леже, часак један и други да отпочине —

ал, зазвонило звоно на вечерње, утруђена старца и нехотице од сна тргло, још једаред часком да гледне око себе све мило и драго и — санак вечни усни: у гроб тамо у туђини да се усели у хладну раку ледену, немилу кућу своју оног света!

И на освању бела дана данашњег изаћи ће на гроб оцу својему, оцу свенародном, Вуку мила ћерка сêтна Мина — сокô оца свога, као што је од милоште за живота звао — рашириће крила сокоља, беле руке тужна саморанка, да загрли два гроба ледена: родитеља свога и родитељке, и сузама од очију даороси на гробових цветиће оне увеоке, дарак захвалности посмртне, знамен поштовања и свог и омладине и народа српског — праху и пепелу оца књиге српске народне . . .

Потецимо и ми у тај мах мишљу и памећу, и сва листом Србадијо, дична и виђена у свету са народне књиге своје цветаће и дивног ти у књизи језика народног —

потецимо свиколици умом и разбором тај час тамо на гроб великому покојнику свенародном -- старини Вуку Ст. Караџићу:

поклон'мо се гробу, праху и пепелу и костима великога за живота устаоца око књиге народне, будилника свенародног — гробу, ој, тамо у з е м љ и т у ђ и н с к о ј!

* *
*

Под столетним растом седи
Гуслар стари,
Прошлост враћа, душе крепи,
Срца жари.

Хај, што Србин још се држи
Крај сви зала —
П е с м а га је одржала,
Њојзи фала! З. Ј. Ј.

Јаворе, јаворе, с в е т о д р в о Србиново — ти поничеш и гране гранаш најмилије по земљи србињској. Груда с р п с к е земље најбоље ти прија стаблу и корену; под с р п с к и м обзорјем круну шириш најдивније и избијаш гране на све стране!

Јаворе, јаворе, од слободе дрво Србиново — од тебе је сѐди старац садељао гусле јаворове, а певаља вила Равијојла на гуслима струне повезала и певачу без очиња вида у руке дала бугари-гудало

те опева Српску царевину,
Српску славу, српску госпоштину,
И јунаке силне на стотине. Б. Р.

те утеши рају Србадију и подиже љуте осветнике часног крста и слободе златне, с л о б о д е с р п с к е! . .

Детић из Тршића, потоњи старац великан — век свој проведе, купећи по народу тај бисер дробни, то алем-камење, што родише Србу гусле јаворове; и дробни бисер у низ наниза и бесцен камењем низ попуни — те састави в е н а ц г о р о с т а с а н, да се тим краси и дичи и с л а в и С р п с т в о д о в е к а!

* *
*

Санкт-Марксово гробље било испрва подалеко од срца Бечу, куле Стевановове, две три дӯжи хода — доста било онде земље и живима за живљење и мртвима за покојиште;

а л и ж и в и м р т в е г о н е — размаче крила Беч-грдосија чак до зида гробљанског, не да врева људска мира више у гробу мртвима —

и р а з г р о б љ а в а с е Санкт-Марксово гробље: на одморишту праха и пепела покојних да се дижу данас-сутра двори сјајни, нова станишта метежу људском и животу.

А у Срба свој својему с в о ј ј е и по самрти . . .

Туђа земља тешка је претешка — у туђој земљи, у немилу завичају немила је рака за покојне наше, мрачна, црња од смрти најцрње! . . .

Србадијо у краљевству, дај три четир стопе з е м љ е с р п с к е костима Вуковим з а о д м о р в е ч н и тамо уз Доситија!

С а Л о в ћ е н о м и са С т р а ж и л о в о м да с' подичи што пре и А в а л а, б е л и г р а д јој на догледу — гробом великана,

и кад год зазвони с куле цркве српске звоно на вечерње, два три купља да зајекну кô молитва

у покој душа им, с т а р ц а Д о с и т и ј а и с т а р и н е В у к а! . .

* *
*

У Новом Саду. *Погребна дне Вукова. 29. јануара 1884.*

Александар Сандић.

*

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Па што сте онда саме себе побијале? — питаше Коста.

— Што? — понови замишљено Даринка — Ето зашто. Оне увиђају да им у делању имаде неких недостатака, које оне саме без опште помоћи не могу да отклоне, па им је тешко вршити свој позив без уверења, да га сасвим достојно врше; а за достојно вршење треба опет и сувише самопрегоревања.

— Баш ко да ми из душе читаш! — узвикну чисто Ленка.

— Зар ти мислиш да ја никад не долазим у ту врсту искушења, па да вас баш немогу разумети. — рече смешећи се Даринка. — О, наилази и на мене почешће та „чума", али ја се ње брзо отресем, па са удвојеном силом опет прегнем и радим бар колико могу.

— Могла би се мало и штедити — примети Ленка — здравље се не купује на вашару.

— А неће ти нико обесити ни колајну за твој сувишан рад — дода још Милица.

— И кад би хтела да се усиљавам, не бих могла; ми учитељи вазда се морамо освртати и на децу, — рече она замишљено.

— Бадава се браниш — рече Милица — по теби се види, да много радиш; здрава си, а слабија си но што си била у заводу.

— Па шта то чини, само кад сам здрава — рече Даринка насмешив се. Та добро знадеш да је и твој омиљени педагог Викторин од Фелтре мрзио „телесину". А ја не идем тако далеко, него тек велим: телесина не чини човека.

— Та не чини, — насмеје се враголасто Ленка — ал' ето и Коста је већ приметио, да би ти била лепша и од Милице, тек да су ти, већ од природе округли образи мало пунији. . .

— Мушки послови! — рече Даринка, онако и не мислећи, баш као што често и мушки механично изричу, неки томе сличан израз. . . .

Ленка и Милица прснуше у смеј, а она се трже и порумени, јер виде, како је домаћин испитујући мери. А тај поглед уједно јој и казиваше: „Ти или си крајња искреност или крајња кокета и — ђаво."

За то још већма порумени и за часак обори очи, те збуњено рече:

— Заборавила сам, да је и Коста међу нама; но он ће опростити — свуда има изузетака.

— Ваљда да опрости, што си и не хотице истину казала — рече Ленка па се и опет засмеја.

— Мани се церекања, него ће паметније бити да Милица настави; хоћу још да чујем и Даринку! — рече јој муж, па се уозбиљи и опет узе оловку.

— Приповетка ми је не измаку — настави весело и несташно Милица — Цео живот и уверење моје слично је оном што сте од Ленке већ чули. Но како у моме месту нема неожењених натароша а боме ни учитеља; то нема никог ни да ми понуди другу титулу, и зато сам ја видите, још госпођица учитељица.

— Право! — викну Коста и баци оловку — То сам од тебе и очекивао. Но не брини се, ја ћу се већ постарати, да и ти за другом титулом дуго не чекаш.

— Бићу ти јако обвезана! — рече такође у шали Милица — само још морам приметити, да титула немора бити баш „госпођа натарошевица", може она и друкчије гласити. . .

— На пример „докторовица" —

примети Ленка, па погледа крадимице ал' и значајно свога мужа.

— Није ми ни то противно — рече весело она — Него шта ти велиш, госпођице Шултесова? сањаш ли још о каквом Песталоцију, или ћеш се и ти задовољити с обичним човеком? — И ту несташно погледа Даринку.

— Ругај се ти колико хоћеш, али сан је сенка живота, — рече Даринка, а преко лица као да јој прелети тужан израз — Па кад је само сретнима намењено уживање у животу и на јави, ко може замерити људма лошије среће, што се по кад и кад заносе и сенком живота т. ј. сном?!

И зато се мени од педагога Песталоције допада. Он је више хтео, него што је могао; а више се мучио но што је уживао, то све показује његово пожртвовање и челичну вољу. Та и ако није сву мудрост кашиком поцрпео и каблом просипао, опет ми је најмилији; јер њему долажаху мисли од срца, извор великих и спасоносних мисли није памет, већ срце.

— Добро, добро, — рече Ленка шаљиво — ал' за то не мораш ти баш о њему сањати. — Има и других људи!

Даринка се насмеши, и после неколико тренутака ћутања, живо рече:

— Моји санови су друге врсте, — а да и ја сањам о том сте уверене. Па кад сте већ за шалу расположене, казаћу вам, какви се снови плету у мојој машти од кад си се ти Ленка удала; јер ти ће вас снови зацело највише интересовати.

Учини ми се да смо са 10—15 година већ у напред па ми и не хотице дође пред очи слика здраве и снажне учитељице. Она је већ средњих година па је баш јуче можда опазила прво сребрно влакно у својој црној, плавој или смеђој коси, па и ако је још девојка опет се нимало није ужаснула тог новога дара природе; јер знаде, да јој то неће срамоте нанети. Сва промена што је поводом тога на њој учињена, била је то: што се у том тренутку са резигнацијом насмешила и можда тихо уздахнула; осим тога била је сад још мање код огледала а све више у школи, код књига и у свом маленом газдалуку.

Мален стан њен је чист и пријатан, осим тога, пуна јој је школа живахне и веселе дечице, која је сва љубе и поштују, па јој већ на лицу читах, да је сретна.

У сљед те њене среће, хтедох већ да викнем, да ћу и ја вазда тек учитељица остати. Но у исти мах тргох се из свога заноса, те ми се учини, да смо са двадесет година у напред и да сам на неком гробљу. У средини тога гробља лежи и један гроб са обичним дрвеним крстом, на коме беше осим неког женског имена, још и ово забиљежено: „Овдашња вредна и ваљана учитељица.“ Чело главе беше још усађена лепа воћкица а чело ногу љиљан и ружица.

У исти мах прође кроз гробље нека лепа, млада и здрава сељанка; враћала се од свога младога мужа, коме је ручак носила, јер је ту негда сено косио. На лицу њеном видим, да је задовољна и да јој ова земља не покрива драге кости њезиних сродника. Па опет кад дође до средине гробља, пусти суде на стазицу, па се упути гробу учитељичину. Ту код њега клече па по свршеној молитвици прошапута: „Ти си ме научила Богу се молити и разумно живити, и то ти нећу заборавити!“ а очи јој се у сузама засијаше.

И опет сам хтела да викнем, да нема веће среће, од учитељичке кад се и опет тргох, па место гробља уђох у једну кућицу. — На постељи лежи у маленој собици изнурена стара жена а код прозора везе на беломе плату, лепа, чила и веселог изгледа девојчица.

Старица је дуже времена гледала девојче са изразом материнске нежности и љубави. Али мало после зајеча

од бола, што јој изнемогло тело мучаше, те молећим гласом рече:

„Милка, додај ми мало хладне водице!“

„Одмах тетка,“ рекло је девојче; али кад је после 10 минута воде из бунара вадила можда и нехотице шапуташе:

„Кад ћу вез довршити; кад сваки час треба воде! Па и та мати незнам шта је мислила, кад ме је амо довела? Заповрће ме сваки час, па шта ће нам за то оставити? — Ту отрцану кућицу, а тричава учитељичка пензија престаће чим ње нестане.“

— Та то је судба свију учитељица! — викну скоро Милица.

— Незнам — рече Даринка а озбиљни јој израз на лицу пређе у осмеј — Али толико могу рећи, да од тога доба никад не сањам. Чим хоће да ме снађе та беда ја ти се лепо забуним у посао, јер ко' велим: боља је и најгора јава, од тако луда сна. . .

— А зар ти ниси никад сањала пријатније сне? — рече г. Коста погледом пуним братинске искрености и узрујаним гласом — На пример, да си после неколико година корисна рада, настанила се у каквој сретној кућици, уз друга, који би те волио као ја Ленку?

На Даринчином лицу нестаде осмеха, па поруменивши рече простодушно:

— Лагала бих, кад би порицала.

(Наставиће се).

ГЛОСА.

Ниј' у свету небо твоје;
Мируј, мируј срце моје.
П. Прерадовић.

На пепелу мртвих снова,
Посред зиме и ветрова,
Зар перивој — срце моје,
Још зар краси цвеће које?
Још славуји срце струји,
У свет креће над ји среће,
А лед бије, север вије,
Није више. мај то није
Чувај тиче гнездо своје;
Ниј у свету небо твоје.

На дну грудих, у дубина.
Поврх рана, развалина,
На пепелу жеља, нада;
Ту је срце твоја влада.
Ту с' уздаси љубав гласи
С' одкуцаји њи пак таји,
Да нечују злобни људи
Свету тајну болних груди,
Да је мирно царство твоје,
Мируј, мируј срце моје.

У Шиду

И. Ш—ћ.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

Госпођа Черноруцка га прекиде:

— Да, али отац Павле није говорио о човеку. . .

И отац Павле јој притрчи у помоћ:

— Ја заиста не, него о ђаволу; та не доликује човеку хришћанину, а најмање свештенику, да фали нечисту силу.

Млади Черноруцки се збуни, мало се замисли, па после рече скоро исто онако љутито:

— Ја говорим о . . о госпођи Чаусовој говорим, јер немогу веровати, што ви кажете, да жена, племићког рода, уважена у месту, да иде, кажем, ноћу гола с кочијашем. Може ли то бити истина, Маћушка?

Отац Мизерандов најпосле призна, да није било упутно причати таке приче о Чаусевој и то, рекао би, умири Черноруцког.

Много занимљивију вест о белом ђаволу причала је Красињкова, средњо вечна жена, верна привърженица старе вере. Красињкова је живела у својој кући, баш према гробљу свих светих. Једном дубоко у ноћ пошавши да спава, обилазила је одаје свога стана, од којих прозори беху окренути гробљу, а на прозорима не беше завеса. Баш, да упали канђело пред нерукотворним Спасом, погледа случајно на прозор па занеми од чуда. По гробљу је ишао бели ђаво са огњеним очима, којима је осветљавао крсте и гробове — ишао је тако и ишао, најзад се провали у земљу и нестане га. Красињкова од страха побеже у кујину и онесвесла свали се преко неког котла на земљу. По тој причи констатирано је, откуд бели ђаво излази, шта више и само место су му определили и то или до, или баш у самој породичној гробници Черноруцких.

Ово је госпођи Черноруцкој причао унук, кад се прича Красињкове распрострла по граду. Г. Черноруцка седела је у великој двораҷи и шила кроз велике наочаре у сребрном окову. До ње је седила Аграфана Дмитријевна, мучећи се, да удене конац у иглу. У том их је затекао млади Черноруцки, који још с ногу повиче:

— Маћушка, бели ђаво, ето нам је рођак.

Аграфана Дмитријевна поскочи са своје столице:

— Ах, какве ужасе ви причате.

— У истини, Маћушка, рођак! . . Слушајте само.

Ту унук исприча све, како се деси о Красињковој. Госпођа је оставила свој рад, скинула наочари и пажљиво слушала причу. Кад је млади Черноруцки свршио, Черноруцка прозбори наглас:

— Деда Аристовуло Петровић; нико други.

Унук је био поражен:

— Шта, Маћушка, зар он?

— Он, он. Знаш ли, Аграфана, Аристовула?

— Знам, госпођо, како не. Подај му, господи, царство небесно!

На последње речи, Черноруцка љутито примети:

— Могла си изостати с том жељом. Шта ће му царство небесно, и како ће му га господ дати, кад је у паклу? Она зла душа није се могла бољем ни надати, знала сам, да га то чека, ништа друго. . .

Унук је сажаљевао судбину свога прадеда:

— Ах, прадедушка! прадедушка!

— Незнам само како се пре нисам досетила, да је то он, чудила се г-ђа Черноруцка, коме би другом и пало на ум, да учини од мене таку глупост, да ми скине шешир и огрне кочијашевом кабаницом! . .

— Још је то добро, Маћушка, додаје унук, кад није учинио од вас, што и од госпође Чаусове!

— Е, е, кад би смео само, разјуначи се г-ђа Черноруцка, кад је сазнала, да се у виду белог ђавола јавља њој довољно позната душа, с киме је она војевала много, још док је по земљи ишао — само нек се сретнемо још кадгод, даћу ја њему!

— Нећете се препанути, Маћушка? пита унук.

— Аристовула да се бојим! Не, мој баћушко, не! Знаће он, да је од скромне жене заогрнуо кабаницом јунака, знаће, богме, зацело!

На једанпут, као да се нечег сети, довати нагло своје наочари и баци их на патос:

— Узми тога ђавола, Аграфана и баци их, нећу да носим, то ми је остало од њега у наслество. . . узми брзо, носи!

Аграфана уста са свог места, приђе наочарима па прошапта, да се једва чуло:

О, хо!

— Шта ти би, лудо матора?

— Пеку, госпођо, као ватра жива, пеку.

— Да пеку онда би нос у мене био сав испечен, а погледај је ли?

Аграфана погледа у госпођу:

— Не видим, да су нос испечени. .

— То је то, не видиш узми брже и носи на поље!

Но Аграфана се није ни сад усудила, да голим рукама дохвати бесове наочари, него узме чибук младог господина и ужасну ствар натаче на њ, те је баци у јаму, где иначе тура помије и сапуницу. Кад се опет вратила у дворану, поштена старица је под клетвом уверавала госпођу, да је чула, како наочари прште, као врело гвожђе у води, кад их је пустила у јаму од помија. Од тога дана белог ђавола су рачунали као домаће чељаде породице Черноруцких.

VIII.

Ма да се нешто поближе сазнало о белом ђаволу, страх, што га је он задавао, ни мало се није умањио. Само начелство било је приморано, да изда енергичне налоге, како би се страх уталожио и да грађани могу мирно ићи ноћу по улицама. Начелство је заповедило, да се предузму ове мере:

Да, прво, на сваком ћошку стоји стражар са фењером, сву ноћ до зоре, онда да двапут на ноћ иду чувари кроз сву варош и за знак, да су они, нек ударају у бубњеве и треће, да се постави патрола од месног гарнизона. . Све те мере нису учиниле, да нестане белог ђавола него су, шта више, увеличале страх, који је он задао. Стражари су већ у први мрак остављали своја места и завлачили се у стражаре; чувари су се збијали у прво двориште, где би их мрак затекао и одатле лупали бубњевима а никаква вика на улици није их кадра била натерати, да оставе своју позицију, но белог сатану, ништа тако није увеличало као кад се јавио патроли.

Около десетак људи, ишло је једне ноћи ћутећи кроз мрачне улице, осврћућ се то тамо, то амо, јер се бојали, да их како не сретне нечиста сила, о којој се наслушали свега и свачега. Прошав две-три улице крстећи се и читајући молитве, војници су наумили, да се врате у касарне, испунивши часно, што им је било заповеђено. Да би се вратили касарни било је два пута, један краћи између куће Красињкове и гробља, и дужи, од ког први пут остаје на страни. Гробље им се чињаше страшивим, но перспектива, да скоро буду код куће, без опасности, учинилаје те се војници реше, да иду краћим путем. Тек се примакли, да виде белу цркву, тек овде онде провирују из мрака надгробни крстови — кад на своје чудо, опазе бело привиђење, великих ватрених очију, како по гробљу срља овамо — онамо крупним, не човечијим корацима Тада сва колона „најбржим кораком“ окрене назад пут касарне — дужим путем. . .

Госпођа Черноруцка се ужасно наљутила кад је чула од свог унука, да је деда Аристовул победио патролу. Поцрвенив од љутине, викала је старица:

— Славна војска, јуначка војска, одбрана Маћушке Русије; та то је гад, у првој битци с непријатељем она би викнула: пардон! Па још кога, да се боји? Аристовула! Та ја — баба не бих га се бојала!

— Може бити, да би, Маћушка.

— Би, бојала се, добро: хтела сам данас у јутру да идем Казаматовим, онако ћу ићи довече! Да видимо, оћу ли га се бојати, довече. Свршена ствар!

— Сами ћете ићи, Маћушка?

(Наставиће се.)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Наставак).

то то је сав рад, цео механизам. Он је мало компликован, те за то Клод Бернар и каже: „Кад се све то тако сврши у глави каквог научара, који се ода још истраживању тако замршене и огромне науке као што је медицина, тада настаје таква збрка између онога што је изашло као последица посматрања и онога што припада испитивању, да би било немогуће, а у осталом и бескорисно, анализовати у том неразрешивом дар-мару, сваки од тих израза за се. У кратко, може се рећи, да посматране „упућује," а испитивање „упознаје".

Погледав сад на роман, ми видимо да је и романиста тако исто и посматралац и експериментатор. Као посматралац он излаже факта тако како их је посматрао, поставља становиште са кога ће поћи, утврђује чврсто земљиште по коме ће се кретати његове личности и развија појаве. За тим долази као експериментатор и оснива испитивање, чиме хоћу даречем да покреће личности у засебном описивању (историји), да би тиме показао да ће ту наступање факата бити такво као што изискује определење појава, који хоће да се изуче. Готово увек испитивање је ту „да расматра, као што вели Клод Бернар. Романиста полази у истраживање са истине. Каḋ пример навешћу слику барона Хило-а из Балзакове Cousine Bette. Главни факат, кога је Балзак приметио, овде је пустош, до кога љубавни темпераменат доводи човека у кући, у породици његовој и у друштву. Чим је тако изабрао предмет, он је пошао посматраних факата, за тим је отпочео оје испитивање, стављајући Хило-а под тав низ искушења и проводећи га кроз једине средине, како би показао како ме- низам страсти тачно врши свој задатак.

се дакле јесно види да не ради само по- трање но и испитивање, јер Балзак се у кању не држи строго факата, које је он једино прибрао, но на против баш за то и ставља своју личност у прилике, над којима она сама господари. Ту је постављена задаћа да се реши, шта ће најзад бити у погледу на саму индивидуу и друштво од такве страсти, која се налази у таквој средини и у таквим приликама. Такав експериментални роман као што је н. пр. Cousine Bette, није ништа друго до усмени процес испитивања, кога романиста понавља пред очима публике. У кратко, цео рад лежи у томе, да се факта узму из природе и да се простудира механизам тих факата, промењујући непрестано прилике и средине, а не заборављајући при томе ни једнога тренута велике законе природе. Тек на послетку долази познавање човека и научно распознавање његове индивидуалне и социјалне радње.

Не може се међу тим порећи, да смо ми на томе пољу још доста далеко од позитивних закона хемије па и саме физиологије. Ми још немамо никаквих реагената. којима би могли раставити страсти на њихове саставне делове и анализати их. Ја ћу чешће овде напомињати да је експериментални роман млађи од експерименталне медицине, која тек што је изашла на свет. Али мени није намера да констатујем овде резултате до којих је се дошло, но да изложим просто сам метод. Ако експерименталне романисте још тумарају по једној од најтамнијих и најзамршенијих наука, то још није разлог, да она за то не треба ни да постоји. Непобитно је само то, да натуралистички роман, такав како га ми сада разумемо, није ништа друго до суште испитивање, које романиста чини над човеком, служећи се при томе послу посматрањем.

Ово није само моје мишљење, но њега се тако исто придржава и Клод Бернар. Ево шта он вели: „У практичном животу, људи само чине испитивања један над другим."

То ће још јасније доказати целокупна теорија експерименталног романа. „Кад судимо о нашим сопственим радњама, ми имамо извесног вођу, јер врло добро схваћамо оно, о чему само мислимо или осећамо. Али сасвим је друкчије ако хоћемо да судимо о радњама другог каквог човека и да сазнамо узроке који га на то покрећу. Свакако ми имамо пред собом побуде тога човека и изјаве његове, које су, као што ми то тврдо држимо, само начин изражавања његовог осећања и његове воље. Ми идемо и даље и дозвољавамо да постоје још и неки нужни односи између радњи и њихових узрока. Али који су ти узроци? Ми их осећамо у нама самим, ми их не схваћамо као кад би они били у нама самим, ми смо дакле принуђени да их тумачимо, да чинимо претпоставке по побудама, које видимо и речима које чујемо. Ми тада морамо да проконтролишемо једну радњу тога човека, ми посматрамо шта он ради у таквој прилици, речју, ми прибегавамо експерименталном методу.“ Све што ја мало час тврдих, сведено је у овој последњој реченици тога научара.

Навешћу овде још једно место из Клод Бернаровог дела, које је било од велике важности за ме: „Експериментатор је судија познавања природе.“ Ми пак романисте, ми смо судије познавања људи и њихових страсти.

Ми видимо како нам све, са оном знанственом страшћу, којој је материја потчињена, излази јасно пред очи кад се поставимо само на гледиште експерименталног метода примењеног на роман. Многи су бесмислено пребацивали натуралистичким писцима, да они хоће да буду само снимаоци, сликари и ништа више. Узалуд смо ми напомињали, да ми узимамо и темпераменат и индивидуалне изјаве, нама се непрестано одговарало апсурдним доказима о немогућности бити потпуно истинит, кад се хоће да уређују и постављају факта за ма какво вештачко дело. Али сада са применом експерименталног метода на роман, свака свађа престаје. Идеја о испитивању повлачи за собом идеју о модификацији. Ми полазимо са истинских факата и они су нам неразрушима основица, но да би се видео и механизам тих факата, треба још да произведемо и управимо појаве — то је задатак наше моћи изналажења, нашег дара за само дело. И тако не хватајући се ни за каква питања о форми и стилу, о чему ћу ја доцније говорити, ми констатујемо још сада, да је наш задатак, кад хоћемо да употребимо у својим романима експериментални метод, модификовати природу не излазећи из граница њених. Ако се повратимо још ка одредби: „Посматрање упућује, испитивање упознаје“, онда можемо још сада тражити за наша дела ону велику корист, која се добија од испитивања.

Писац коме се тиме ни један трунак не одузима од његових заслуга, чудновато се ту уздиже. Испитивање, па ма и најпростије, увек је основано на идеји, која је сама опет постала из посматрања. Клод Бернар вели: „експериментална идеја није никако самовољна и уображена, но она мора увек имати свога ослонца у посматрању реалности, то ће рећи у природи.“ Ето на тој идеји, на тој сумњи, оснива он цео метод. „Појављивање експерименталне идеје говори он даље, са свим је својевољно, а природа је њена са свим индивидуална — то је оно особито осећање, то је онај quid proprium, који одређује оригиналност, моћ изналажења или генијалност сваког појединца.“ За тим му сумња постаје моћна научна полуга: „Сумњач је прави зналац. Он сумња само о њему самом и о његовим тумачењима, али он верује у науку. Он допушта шта више у експерименталним наукама и критеријум, апсолутни закон, одредбу појава, која је тако исто безусловна за живе створове као и за неорганска тела.“ И тако дакле у место да се романиста спута у тесне узе, експериментални метод оставља потпуну слободу његовој мислилачкој интелигенци и његовом творачком генију. Он треба да посматра само, да разумева, да изналази. Посматрани факат треба да изазове идеју о испитивању која ће опет да заснује роман, како би се дошло до потпу-

ног сазнања истине. За тим то што је размислио и усвојио план тога испитивања, он ће сваког тренута посматрати резултате оном слободом човечијег ума, који усваја само факта сходна одредби појава. Он је пошао дакле са сумње да дође до потпуног уверења, али он и онда још сумња кад механизам страсти, коју је он доказао и још једном оверио, почне да ради по сталним законима природне. Нема огромнијег и слободнијег посла за људски ум. Ми ћемо мало даље видети бедне сколастичаре, систематичаре и теоретичаре о идеалима, поред слављења победе експериментатора.

Да сведем у кратко овај први део поновићу само, да натуралистичке романисте посматрају и испитују и да цео њихов рад полази са сумње, на којој ће они заузимати своје становиште према још неиспитаним истинама и необјашњеним појавима све дотле, док једног дана експериментална идеја од једном не пробуди њихов ђеније да отпочне испитивање, како би анализали факта и овладали њима. (Наставиће се).

НАРОДНЕ ПЕСМЕ

„Смрт Душанова“ (Вук II. 33) и „Урош и Мрњачевићи“ (Вук II. 34.)

(Свршетак.)

Вукашин је дакле окомио своје осветничко копље на свог сина Марка, а то је управо на српски народ, као што чусмо, да склапа савезе са туђином, против свом роду српском. Па шта би из тога: он удара хандаром у црквена врата, из дирека крвца покапала; краљ се каје, ал из цркве нешто проговара, — проговара сам онај, што почива под каменом плочом у цркви, проговара сам цар Душан: „А чујеш ли? Вукашине краље! Ти нијеси посјекао Марка, већ п о с ј е ч е Б о ж ј е г а а н ђ е л а. Народно предање сачува нам до данас одговор на ово питање, које тај „Божији анђео“, што га посјече краљу Вукашине? То сви знамо. На срећу, стадоше нам учени људи у последња времена доказивати, да н и ј е В у к а ш и н п о с ј е к а о б о ж и ј е г а н ђ е л а, јер је овај и после смрти Вукашинове још живео. Можда ће се то с временом још боље потврдити, ал већина књижевних српских и страних споменика и народно предање говори, да га је Вукашин посјекао — да га је Вукашин убио ако не својом руком, а [illegible] но преко другога да је убио Уроша. Ево ка[illegible] о себи можемо о том жалосном догађају створити слику на основу и српских споменика и народна предања: послужимо се овом приликом речма г. Мијатовића који је о овој ствари писао: „Зимње је доба у ве[illegible] настало, лишће је с дрва већ одавно опало; био је 2. Децембар кад се царева свита растурила у ловце по Шар-планини, Сва је прилика, да је Урош био страстан ловац, он се тога дана по својој злој судбини морао далеко упустити у планину праћен неколицином купљених издајничких слугу. Можда је у радосној раздраганости ловца срећног, младог, пуног здравља, с пуним срцем уздања за дуг, славан и сјајан живот следовао каквом вођу злочинцу који га завођаше у густу и тамну честу једну, где је извирало бистро врело једно. Сиромах Урош!

Ма шта народна предања говорила, и пак није вероватно да је с младим царем у последњем часу по планинским честама тумарао и седовласни Вукашин сам собом. Још је мање за веровање, да је то баш његова сопствена рука и његов сопствени буздован био, што су оборили с коња последњег Немањића, За њега је баш од суштаственог значаја било, да се може сведоцима доказати, да он у оном времену, када се је грозна катастрофа догодити имала, није био на близу злосрећноме цару. Он је на сву прилику у исто доба остао негде на другој страни окружен неколиким дворанима из свите цареве, могућно неколиким поштовања достојним властелима, које је као и њега самог старост њихова извињавала, што не гоне лова дубљег у планину. У сатанској притворности својој биће још да је пред тим

верним слугама Урошевим говорио што о својој искреној жељи за срећну владу младога цара. Ал је у исто време расејано прислушкивао, како шушти сухо лишће с једне стране планине, стрепио је да из тамне и мирне горе не одјекне јаук какав, мислима је пратио безазленог Уроша окружена џелатима. Пред мрак ловци се искупише на уречено место, мало по мало искупише се скоро свита Вукашинова и свита Урошева, али цара још немаде да долази, а и још неколике слуге, али знали су да цар воли лов, знају како је голема Шар-планина, с ње се може сићи у толико места царских. Ко зна да уморан цар није ударио најпречим путем к најближем двору или најближем манастиру. Док је свита царева тако час злом слутњом, а час добром надом проводила дугу зимњу ноћ чекајући на повратак царев; док је Вукашин у својој притворној бризи можда час слао људе, да га по планини траже за случај, ако залутао буде — дотле два-три човека куцаху алком на капији манастира Богородичина, (манастира оног, ког је Урош сам са својом матером подигао на оном темељу, што га удари сам цар Душан). Манастир овај лежи скривен на једном куту Шар-планине, више Неродимља, с планине одмах ту струји речица једна, и ту лежи село Шареник. Ноћ је већ била у велико, једна од оних хладних децембарских ноћи, у којима се чини, да је небо од земље још на више одскочило. Монаси су били у својим ћелијама неко у сну, неко у молитви, само је настојатељ манастира и еклисијарах био на ногама. Кад еклисијарах дође и отвори врата, два-три непозната човека унесоше у нутра једног мртваца, рекоше да је то ловац некакав. Мртвац је имао једну рану на челу, ваљда је с коња силно на оштру стену пао. Настојатељ сам не дижући никог од остале браће, још исте ноћи опоји незнаног мртваца и положи га у једну од манастирских гробница; да ли је овај настојатељ знао, коме је те ноћи појао: „вјечнаја памјат!“ — Какав тужан свршетак славне једне династије, која је кроз две стотине година давала Србима краљеве и цареве. Није ли судбина чудна, кад је после три године до гроба отпратила у истом манастиру и калуђерицу Евгенију — царицу Јелену, — мајку Урошеву.“ Ево како можемо себи представити конац живота Урошева. Од свега тога наш певач, настављајући у прва времена, кад је песма постала, цео низ тих догађаја, рече: „Ти нијеси посјекао Марка већ посјече Божјега анђела.“ Не кажем да нема о смрти Урошевој засебна песма, има једна и то црногорска, која овако опева смрт Урошеву, али кад се боље разгледа она, наћи ћемо, да је њу спевао неки човек коме је познато, што се у књижевним споменицима сачувало о том, и тако нам та песма остаје вештачка, а не просто народна.

И тако кад смо све разгледали, можемо у кратко ово рећи: Песма Смрт Душанова и песма Урош и Мрњачевићи ни су две самосталне песме од вајкада биле, него је то била једна велика песма, која је певала смрт Душанову па све даље што се збило, до смрти сина му Уроша, последњег цара српског. Ове две песме што нам их је забележио Вук, које смо сада чули имају доста знакова, да су у њима додаци и измене такове, које нису могле ући у праву песму о овим догађајима пре пада српског царства на Косову, него тек после овог и још доцније, када је Турчин овладао српским народом. Ми смо већ нешто од тога напоменули, а најбоље се види то у карактеристици, којом је песник могао карактерисати Марка тек доцније, кад је Марко отишао у Турке, и кад је цео ток живот Маркова познат био сваком Србину, а особито народном певачу. Гуслар српски кад му је већ позната била цела прошлост Маркова, могао је на уста краља Вукашина изрећи судбину Маркову, као што чујемо на свршетку ове песме речи Вукашинове:

На Марка је врло жао краљу,
Те га љуто куне и проклиње:
„Сине Марко, да те Бог убије!
„Ти немао гроба ни порода!

„И да би ти душа не испала,
„Док Турскога цара не дворио!“
Крал га куне, цар га благосиља:
„Куме Марко, Бог ти помогао!
„Твоје лице св'јетло на дивану!
„Твоја сабља сјекла на мејдану!
„Нада те се не нашло јунака!
„Име ти се свуда спомињало,
„Док је сунца и док је мјесеца!“
Што су рекли, тако му се стекло.

Нови Сад 1884. (*Из јавног предавања*)

проф. Ђорђе Магарашевић.

ЛИСТАК.

ПРИМЈЕРИ ТУРСКИЈЕХ ГЛОБА И НАРОДЊИХ ПАТЊА.

Што год прође — а не запише се, то се у млађем нараштају и заборави. — У записнику Сарајевске цркве имаду цијеле читуље и низови прибиљежених турских глобачина, од којих су неке у пређашњем „Јавору“ (види „Јавор“ од 1880. бр. 36) печатане, а неке ћемо іош овдје изнијети на видик. Ово ће послужити као грађа ономе, који се буде латио посла да опише патничку прошлост нашега народа. И збиља, човјек се мора чудити: како је наш народ остао у вјери својих прађедова, трпећи на свима странама чудна искушења?

Ево неколике кроничне биљешке о Сарајевској цркви, која је била колико душевна утјеха и народња Богомоља, толико и отворена турска благајница, из које су они узимали кадгод су хтјели. Узрок се вазда могао наћи, јер је „раја“ крива само зато што је „жива“. Тлачитељи су имали двије цјељи: лишити народ својих богомоља да се прије турчи, и глобити га са свакоје стране. Црква, или црквена стреха, или што друго поправити у цркви и црквеној авлији, није се могло, док се најприје слано неплати и неподмити.

Лѣто 7152 (1644) Да се зна како погорѣ мѣсто Сараево и церковь христіанска. Паки Божіею помощію сьгради се. — Паки в лѣто 7164 (1656) Ȣніѧ 7. день божимъ попущеніемъ погорѣ мѣсто Сараево и варошъ и церковь христіанска и церковь латинска. Лѣто 1658 да се зна колико било е харча докле сагради се церковь: прво би харча Господи турской аспри 64500. За граћю црковнȣ аспри 42000. Тогда бѣше Арсланіѧ по ρ (1[illegible])аспри(више кошта глоба него сва црква!)

Лѣто 1678 Марта 25 дадо смо мита Пашинȣ человѣкȣ поради гробля 17310 аспри.

Лѣто 1681 Нов. 12 дадо смо глобе Авди-пашинȣ Диванъ-Ефендіи 12580 що озида смо кȣћȣ свештеникȣ ѹ церковной авліи.

За исту ствар — лѣта 1683 опетъ платисмо глобе чохадарȣ Мȣллинȣ (Муфтину) 14880.

Лѣта 1685 И овогъ лѣта изиће ифтира (потвора) на церквȣ и дадо смо глобе 38070 аспри.

Лѣто 1691 за потворȣ да смо нещо новога градили ȣ церкви, би харча 10200 аспри.

Лѣто 1697. Окт. 13 придоше нѣмци божиімъ попȣщеніемъ и плѣнише Сараево и сажегоше до конца и пргнаше христіане и шокцѣ преко Саве, єврежѣ все и Тȣракъ мало завѣдоше. Церковъ же стыхъ Архангелъ оста и несгорѣ милостію Божіею и застȣпленіемъ безплотныхъ силъ, нь поплѣнишею нѣмци, оставшаже ѿ нѣмацъ плѣнише Тȣрци (!), прочааже что да скажȣ, скорбъ и тȣгȣ и плачъ неȣтѣшими. Кто да скажетъ; гори и холми плакахȣ пожигаеми, миже что да створимъ разлȣчаеми матерѣ наше церкви своихъ домовъ злѣще конечное сьгорѣніе. Ȣви, ȣви, и горе вопіюще, плѣнаеміи и пресѣлаеміи ȣ тȣждȣ землю.

Друга записка о истој ствари: Лѣто 1697 Ок. 13. Придоше нѣмци и плѣнише насъ и пожегоше Сараево и пресѣлише насъ ȣ Срѣмъ и ȣ Бачкȣ. Паки волею Божіею возвратихом се во своояси, а други и помрѣше тамо, дрȣгиже оставше и невозвратише се во своояси.

По возвращеніи же нашемъ сьбрахом се ми сынови церковни (т. ј. општинари) ва

лѣто 1699 и призва смо клисаре оне, кои сꙋ били во врѣме плененія и обретохомъ истинно, како христіани кои сꙋ били тогда ꙋ авліи церковной, даали сꙋ изъ кꙋтіе клисарске Шалаварди нѣмцꙋ (?) 10000 аспри а щое остало ꙋ кꙋтіи држимо (да је остало) за 5000 и то послѣди ꙋзеше нѣмци. И то лѣто ꙋзесмо Арзъ (дозволу) ѿ Мꙋлле да поправимо церквꙋ и похарчисмо Мꙋлли и и за кевшь (комисира), кои поће ꙋ цариградъ 21180 аспри и посла смо ови Арзъ на Савꙋ Влаисавлића и посла намъ ферманъ и приказа смо ферманъ и не би како трѣбꙋе. —

Лѣто — 1701 Генваря 22 посласмо Патріархꙋ Србскомъ кѵръ Арсенію Тасъ и ꙋ тасꙋ сꙋдаа 11 и 2 тенџерице и би харча 2840 аспри (ваљда му слаше у Аустроунгарску?)

Лѣто 1707 Фев. 16 дођоше Єньичари предъ церквꙋ ꙋ ноћь и ꙋчинише кавгꙋ (између себе) и изгꙋби церква Гроша 213.

Лѣта 1711 када почеше писати сегмене на Москова и би потрѣба свемꙋ народꙋ да поставе кꙋлꙋкь (стражаре) и да смо Мꙋлли и дрꙋгима 5200 аспри. И то лѣто рекоше ѿврже се Херцеговина и би намъ неволя и дадо смо мꙋлли 77 и по гроша. И опетъ насъ призва мꙋлла и каже намъ, како на насъ христіане весъ шехеръ виче а я васъ бранимъ, и тако би потрѣба и дадосмо мꙋ гроша 50. и млаћима 10.

Лѣто 1715 ѿкꙋписмо роблѣ изъ Црне Горе и похарчи смо одъ церкве 320 гроша или 77000 аспри

Лѣто 1718 кадъ пођоше Тꙋрци на Зворникъ (Овог доба ратоваше Аустрија с Турском) би намъ харча мꙋлли и агама 17840 аспри. И то лѣто дође изъ Травника одъ Паше мꙋбаширъ (судски изаславик) на церквꙋ да смо нещо градили изнова, и би харча 33600 аспри и ненађе іяпіе (грађе) никое изнова, него ꙋчини ивтирꙋ.

Лѣто 1719 Дође мꙋбаширь отъ Паше на церковъ и би харча 9600. И каде прође Паша изъ Херцеговине, дадо смо Господи части 11350 аспри.

Лѣто 1725. Ок. 20. За Евангеліе и честь стыхъ мощи щое и прежде било наше церкве сараевске и пронађо смо ꙋ Янокꙋ (?) и да смо за обое 70 Маћарія (дуката) кое чини у Аспре 54600

Лѣто 1728 Фев. 15 да се зна како латини сараевски заметоше съ нами давꙋ (парницꙋ) за гроблѣ, говорећи, да є полакъ гробля латинскога а пола христіанскога и дигоше съ мехћеме кевша и міі освѣдочисмо и тако ꙋзесмо хꙋћет (исправу) и би намъ харча 15640 аспри. И то лѣто дође мꙋбаширъ на церквꙋ одъ Ахметъ Паше Скопляка и беще ꙋ Сараевꙋ мꙋселимъ Мꙋстафа ере (хера) (херцеговац) Бакамовићь, и би харча 36000 аспри. Потомак овог Бакамовића из Мостара ишао је ономлани на ходочашће у Рим, добивши 100 дуката путног трошка. Чудна промјена.

Ако је по Гнў Витковићу од Пожаревачког мира или од године 1718 до 1739 била Босна под управом Аустроунгарске, чудно ми изгледају ове биљешке, из којих провирује управа везира и муфтија. (види Глас. Ср. уч. Друж. књига 38, страна 197).

М. С. К.

СВЕТКОВИНЕ.

Прослава педесетолетнице књижевног рада дра Јована Суботића, коју је држала „Зора“ на св. Саву.

По свим крајевима, где Србин живи, на далеко, где се српска реч збори, где се српска песма хори — свуда се тога дана чини мио, харан и достојан помен просветноцу српском, првом нам учитељу. Светосавска светковина постала је Србу најмилија, јер му је најближа; Србин је за то и прославља од год' до год понајсвечаније. Чини помен великим заслугама првеучитељевим, са побожношћу скида капу неуморнику, трудбенику за школу, књигу и просвету народну.

И „Зора“ истим жаром сваке године достојно прославља дан првоучитеља србинова, па и овом приликом као и увек; али у исти мах, чини она помен и оним великанима српским, који пођоше стопама првоучитељевим, којим беше на срцу књига народна, којим беше у срцу уписано: народу пишем, или за род певам свој!

„Зора“ је то чинила сваке године до сада, па и у овај мах не пропусти згоде те, која јој се пружа, већ прослави педесетолетницу неуморног књижевног свестраног рада за просвету народну, књижевничку педесетолетницу нашег дичног старине дра Јована Суботића.

Програм свечаности ове беше одабран, а свечаност сама испала је ма да време беше кратко за при-

прему, дивно; следство томе беше свакојако задовољство, угодан осећај.

Позивнице су распослане на два — три дана пре свечаности, а сам слављеник позван је на свечаност овим позивом телеграфски: „Чланови академског друштва „Зоре“, ценећи и уважавајући Вас као трудбеника и неклоника у свестраном раду на просвети народној, радосни су, што дочекаше, да на св. Саву прославе педесетогодишњицу неуморног Вам рада књижевног и поносе се, што у Српству први чине то. Част им је, најучтивије Вас и најусрдније на свечаност позвати.“

На дан саме свечаности тек што се је заказано време примицало, а гости су већ стали долазити што је знак био, да ће забава бити добро посећена. На заиста тако је и било те када дође време почетку, просторије беху дупком пуне.

Потпредседник Г. Екмечић ступи на среду; у неколико речи изнесе заслуге првоучитељеве и напомену, за што чинимо славу велезаслужном старини, те упрaви неколико топлих речи на присутне госте.

После кратког поздрава отпевао је збор складно светосавску песму по композицији Јиржиковој

На трећем месту беше свечан говор о дру Ј. Суботићу, који је држао члан „Зорин“ Н. Вучетић. Поменувши у кратко, од куда да данас прослављамо врлог овог заслужника на књизи, изнео је за тим у кратким цртама живот и дела слављеникова, за тим је у неколико речи представио критички поједине струке, у којима се је све Суботић огле'дао и онда је завршио овим речима: „Педесета је година дохујала, сиједа глава, још се ведријем челом краси; још се чила рука није уморила, још га гони трудба за род свој, још ради роду о добру — педесета је ево на измаку и ми похитасмо, да му је поздравимо; похитасмо да му се од срца захвалимо на дуготрајној истрајности, да му вељу хвалу одамо на многој му заслужности. Суботић је поклонио педесет пунијех љета свестраном унапређењу књиге народне, педесет љета, половину кола оног, што га вијеком кажу, и ми смо му за то захвални; мило нам је, те га још крјепка видимо, одајући му хвалу свечаном приликом овом. Половину вијека ради вољно, неуморно; половину вијека развија свестрану радљивост, за том половином низаће се и друге половине и пуни вијекови и народ ће умети штовати неуморне заслуге великанске, и народ ће се сјећати трудбеника својих и међу њима свијетљедичан лик Суботићев, и славиће имена велика јер „Покољења дјела суде, што је чије, дају св'јема“.

(Свршиће се).

ДРУШТВА.

(*Југославенска академија у Загребу*). Филолошко-[...]орички одсек југословенске академије наука и вештина у Загребу, држао је 14 пр. м. седницу. О тој седници јављају тамошње новине следеће. Између оста[...] прилога, послао је на прочитање многе прилоге дописивајући члан Ст. Новаковић, а сви за испитивање и проучавање старе историје српске литературе. Ти прилози састоје се: из једног дела м. Хилендарца о Петру Корушком, из једног рукописа добро одржаног из XIV столећа; из животописа српског патријарха Јефрема, који је 3 октобра 1575 год. изабран у Пећи за патријарха, и који је пре и после тог избора живео као пустињак, из одломака средњевековне космографије и географије, из апокрифа (немачких списа) штампаних у збирци Божидара Вуковића, познатог славенског штампара у Венецији у г. 1820: из апокрифа Ениха, у којима се описују греси небеских анђела са људским кћерима“ и открића епоха о будућем светском суду, награде праведнима, а казне грешнима после смрти, из гатке о антихристу, и из збирке рукописа народне библиотеке у Београду; из апокрифа о свађи Исуса са сатаном; из апокрифа Кијевске збирке; српски рукопис из XVI века; Требиње Тордош и Савина рукописи из манастира Савине; из једног ракописа о животу Стевана Дечанског. После ових прилога, који су са великом пажњом саслушани и примљени, дошла је на ред једна расправа архимандрита Николе Дучића, у којој се излажу и објашњавају назори Дучића и Новаковића о положају Добруше или Добруче.

РАЗНО.

(*„Карађорђе у Аустријској војсци“*) Бечки лист „*Wehrzeitung*“ доноси у своме 11. броју од 6. Феб. 1884. ову белешку о Карађорђу.

Из биографије Ђорђа Петровића, доцније код јужних Словена прозванога Карађорђа много је писано, и често је тешко истину од измишљотине и појезије разликовати. И Алфред Ламартин писаше о томе свакако знаменитом човеку, и са правом француском дрскошћу начини га — Французом. Јер вели, доцнији српски вођа рођен је у Нанси-у, 1792 борио се (са Французима) против савезника, пак је онда да избегне последице једног преступа у служби пребегао Аустријанцима. Ненадовић, најновији биограф Петровићев, описао је живот Карађорђев потање него други, и остао је доста веран истини, ма да се види да хоће свога човека пошто по то да уздигне до националног Ироја и да га окити нимбусом као прича Краљевића Марка.

Нека је дакле дозвољено навести нешто о служби Ђорђа Петровића у аустријској војсци и о иступању његовом из исте, по једној из аустријских извора црпљеној биографичној скици, што изађе пре својих 30 година. Ненадовић приповеда да се Карађорђе борио прво у фрајкору обрштара Михајловића у Италији против Француза и Талијана па онда против Турака 1788 и 1789, и да је непосредно после Систовског мира и баш због тог мира, иступио из аустријске војске, по што се не могаше више борити против диндушмана. Не обзирући се на ону лепу, за зимње вечери по српским колегама намењену причицу, како се Петро-

вић издавао за људождере небил набавио од Талијана што за јело; сваки зна да су бојеви Аустријанаца против Француза почели управо по свршетку рата са Турцима, и да је бар у почетку рата с Французима већина талијанских држава на аустријској страни била, те по томе да не може бити говора тада о мржњи Талијана на Немце.

У осталом могуће је, да је немирни Петровић после систовског мира заиста иступио из аустријске војске; али је онда морао опет у исту брзо ступити јер га већ 1793. видимо у рајнској војсци и то код 3. комбинованог као фелдвебела славонског граничарског батаљона. Он је по свој прилици и годину пре тога тамо војевао.

У силним бојевима око Мајнца борио се и дотични батаљон и допаде 22. Јула 1793. тешке невоље. Већина официра беше рањена и за бој неспособна, а батаљон поче узмицати. Тада фелдвебел Петровић одушеви своје другове да поново напред пођу и сам пред њима јурне у најжешћу ватру па мада беше у ногу рањен, привије се па брзу руку сам и издржа до краја борбе. За ту успехом увенчању храброст доби фелдвебел Петровић сребрну (по другима златну) медаљу за храброст, коју му Вурмзер Децембра исте године пред унарађеном војском својеручно на прса приджене. Петровић беше истина храбар војник, али за строги запт као да није баш марио, мада је доцније од својих потчињених тражио слепу послушност.

На скоро после тога одликовања, нађе се Петровић од једног официра истог батаљона увређен (можда с правом, а можда не) и изазове га на двобој, с том примедбом, да њему као носиоцу медаље, сатисфакцију нико не сме одрећи ма да је он само фелдвебел. Официр се распита у својих другова, а сви му рекоше да се са Петровићем бити не сме.

После неколико дана изјаше дотични официр по обичају у шетњу но после неколико сахата врати му се коњ, сам без господара у табор. У оближњој шуми нађоше мртва официра, пушчано му зрно кроз срце пројурило. А Петровић? Њега нестаде од тог доба док се после пуних 10 година не појави опет као „врховни вожд“ Срба.

То је био узрок зашто је Карађорђе отишао из Аустријске војске.

Доцније је бивао чешће са аустријским официрима у друштву, а понашао се увек најпријатније и кавалерски. —

То је причица г. Ненадовића, како аустријска војска у Италији беше у невољи, јер не могаху реквирирати хране од Талијана који све сакриваху. Карађорђе пође сам са једном четицом да реквирира храну, пак покупи децу талијанску, разгласивши, да они у нужди и децу једу. Талијани донесоше одмах изобилно свега те одкупе децу.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

Словеначка књижевност. Словеначки народ броји до $1\frac{1}{2}$ милијона душа. Но и ако му је број доста мали, он ипак показује да живи и да својски ради. То нам сведочи број листова, који тај народ на свом језику има. Број тих листова изнаша 28. Скоро свака грана књижевности заступана је по којим листом. Ми их ево износимо. 1.) Новице господарске, обртничке и народне. 2.) Згодња Даница у Љубљани. 3.) Словенски пријатељ у Целовцу 4.) Државни законик у Бечу. 5.) Државни законик за војводину Крањску у Љубљани 6.) Учитељски товариш. Лист за школу и дом у Љубљани 7.) Словенски гласник за народ у Марибору. 8.) Слов. Народ у Љубљани 9.) Бренцељ (комарац) шаљив у Љубљани. 10.) Вртец са сликама за децу у Љубљани. 11.) Господарски лист у Горици. 12.) Соча у Горици 13.) Словенски пријатељ, Политичан лист за слов. народ; у Љубљани. 14.) Слов. чебела за пчеларство у Љубљани. 15.) Назнанила са словенским и немачким текстом у Љубљани. 16.) Единост политичан лист за Приморје у Трсту. 17.) Popotnik лист за школу и народ у Марибору. 18.) Крес. лист за забаву и поуку у Целовцу. Уредник проф. др. Јаков Скет. 19.) Љубљански звон, лист за забаву и поуку Ур. Фр. Левец. У Љубљани. 20.) Словенски правник у Љубљани. 21.) Шола. Гласило горичких учитеља. 22.) Мир у Целовцу 23.) Људски глас у Љубљани. 24.) Кметски пријатељ у Цељу. 25.) Шкрат забавно сатирач и шаљив лист у Љубљани. 26.) Обртник са словен. нем. текстом у Љубљани 27.) Црквени гласник у Љубљани 28.) Цвеће з вртов св. Францишка у Горици.

ОДГОВОРИ.

Г. М. В. у С. — Онај акростих не можемо из педагошких обзира примити у лист.

☛ За допуну једнога егземплара „Јавора“ за 1883. фале нам бројеви 10, 14, 15 и 27. Радо ћемо их купити по 20 новч. од броја.

Администрација.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 7. У Новом Саду 12. фебруара 1884. Год. XI.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

— А шта о томе велиш? — питаше је у исти мах муж и жена.

— Шта? Сад ништа, а онда сам уздахнула — но ту се трже и још јаче порумени.

— Не разумем те? — рече г. Коста питајућим изразом.

— Лако ме је разумети. И ја сам пробирачица, па не могу да се задовољим ма чиме; а мало је и људи што су кадри зарад обичне женскиње напустити план о зидању лепе куће са жениним новцем. . .

— Вараш се! — рече враголастим осмејом Милица — То је можда тако ко[д] друге народности но ми Срби и у то[м] се смо напреднији. Наша интелигентна бр[аћ]а само се из чисте љубави жене. Н[ај]ма је главно жена а народност и нова[ц], за њих узгредна ствар. А да исти[н]у говорим, увидићеш и ти, чим се се[ти]ш оних многих: Немица, Маџарица, В[л]ахиња па чак и Францескиња, којима се наше иначе „ултра Србенде“ и без једног новчића мираза поженише. Заиста, треба само да се добро размислиш, па ћеш наћи, да је код нас Срба у томе погледу још „цвеће“ туђинац, неби ти се оженио Српкињом ни да му је дукатима заспеш! . . .

— Неби Српкиња ни пошла за туђинца, — примети иронично Ленка — Српкиње се још нису толико еманциповале, да је хуманизам и свест и код њих јача од родољубља. . .

— Да то Даринка или Милица говори, — примети шаљиво г. Коста — ја бих рекао, да су злобне, а овако само те морам сетити, да има и Српкиња што пођоше за туђинце.

— У хиљади можда тек једна рече поносито Ленка — а што је више, то се жртвовало можда каквој светијој цељи или је тек узгред носило име Српкиње, а у ствари не беше ни Српкиња ни жена, него тек — лут-

ка. . . А тој: сретан пут! — и онако неће усрећити ни себе ни друге.

— Тако можда мисле и праве туђинке о својим разсестрама што се по србише, — рече г. Коста и не мислећи много о својим речма.

— Мени је мало случајева познато где је Србин узео туђинку; а оно што знадем свуда беху ваљаве женскиње — рече озбиљно Даринка — Али твоје речи Коста, не морају зато бити неоправдане; јер изузетака налази се свуда, а право да кажем ни сама непојмим женскињу, која ће се поред себи равних у туђинца загледати, и зато се и мени чини, да такову женскињу мора можда и уз добра својства карактерисати бар и добра доза лакомислености и саможивља. Или ако не то, онда јој је срце покварено па јој није ништа свето, него је већ ишла на то да ономе пружи руку где ће моћи узурније живети и луксуз терати; а таковој је дабоме мало стало је ли њен муж хришћан или чивутин, млад или стар, поштен или обешењак, сретан или несретан, јер она ужива у лажном сјају па јој је доста кад је уверена да ће поред мужа комотно живети или уз њега некога угледа у свету стећи.

— Тако и ја мислим рече Ленка — и зато ми је и неправо, што ће ти паразитски карактери што им је главна црта лично задовољство, да буду мајке и прамајке нашој узданици српској, т. ј. будућем нараштају повећега дела интелигентнијих Срба. Па и ако се вели: „какав отац, тако син“ опет не остају ни материн карактер и пример без последице на деци.

Него да се манем „филозофирања,“ дода за тим смешећи се — па да чујемо шта ће и Даринка рећи; јер ено Милица већ дрема.

— Ко' велим, расанићу се док чујем колико је табака папира она потрошила док је добила плату, или док чујем како је „почастила“ баба Мара — насмеја се Милица.

— Шта си с том бабом имала? — питаше радознало муж и жена.

(Даринка се насмеја) — Ево шта, — поче Даринка. Прве године свога учитељевања била сам и сувише ревносна, па сам хтела да поучавам и ван школских часова; а баба Мара сетила ме оне практичне изреке: Не плећи се у оно, у што ниси позват! Осим тога научила сам од ње, да и са ревношћу и доброчинством може човек непријатеља стећи, па сам сад ако не боља оно бар паметнија. . .

Ту лекцију примила сам једног децембарског дана. Моје ђачице беху се и сувише најеле бела лука и бела и жута пасуља, а ја „новајлија“ па још не навикнута на тај красни „миомир“ што испуњаваше моју школу (што се простире највише 7—8 метера у дужину а 4—5 у ширину, а у њојзи преко стотине деце) па се морадох и по цичи насамо проћи по чистом ваздуху, те да би и после подне читава два сахата онај школски ваздух без велике штете удисати могла.

У ходању видим, да се код неког зида искупило више жена, а из те групе чула се изнемогла дрека.

Кад сам до њих дошла, видим, да су прокопале зид па кроз ту пукотину провлаче неко болно преболно дете.

Дете је било више мртво но живо и обучено тек у танку кошуљицу.

„Шта ту радите?“ запитам их кад сам им по обичају назвала: „помозбог!“

„Та ето болесно ми дете, па га у име божије провлачимо кроз зид, да се одели на коју год страну; већ ми се досадило патити се и гледати га како се мучи,“ рече ми мати детиња са уздахом и сузним очима.

„Дабоме да ће се одлучити; цича зима, а ви сте узеле дете из топле постеље и још топлије собе, па га тако у

кошуљици овде мучите!“ љутила сам се без нужде ја.

„Тако треба, рано моја,“ поучи ме једна баба, на којој се видело, да је „леку-рад“ мало више из чутурице гуцнула.

„Којешта!“ осечем се ја. „Него но си ти млада дете у собу па зови доктора; то ће више помоћи него те ваше лудорије.“ па се маших детиње ручице, да му било опипам.

Али баба зацело мишљаше, да ћу јој дете отргнути па гњевно викну:

„Држ' ти твој нос у школи, а не мешај се у мој пос'о! Ви'ш ти ње, мисли ли је госпођа, па све зна! . . Тако је рекла и снаш' Пели, да не иде код мене, да јој бајем протисли, него да мете рена на груди и да иде код доктора — а чим сам жени обајала, ко да си руком уз'о!“

Друге жене устрашено и срамежљиво гуркаху је да ћути, али баба се нedаде смести већ провлачећи дете и трећи пут кроз зид, неком смешном иронијом настави:

„Знам ја, да нови касапи под. . .“ па прогута још две речи намигнувши на остале. „Ал' и баба Мару познаје цело село већ од толико година, па ми није ни брига ни од десет доктора и таки паметни госпођа! . . . Фала богу, има у селу јоштер паметни људи па ће вришко и теби дати пут; неће наше девојке бити попадије ни помодуше да им треба учитељка а намирисала сам ја, да баш ни поповима ни си у вољи, па макар да једни по сто пута кажу, да си учена! . . Јест, зна баба Мара све!“ И ту незграпно стиште дете тек једном руком а другом се песницом бесно лупи у груди.

Да је баба Мара блаже говорила, ја бих се зацело јако љутила. Овако видила сам, да су те оштре стреле наперене тек из „борбе за опстанак“. За то сам се од срца смејала и штудирала мими у баба Марину.

Особито ме је веселило кад је поменула попове. Она је морала начути, да при моме избору, ондашњи свештеници недадоше свога гласа за мене из мени непознатих разлога, па је држала, да међу нама — као обично међу Србима — и сада још баш крвно непријатељство постојати мора; јер и ако је баба опет је члан српског народа, па је знала да је Србин злопамтило и да радије копа јаму своме но — туђину. . . И за то је и она на ту „стрелу“ највише важности полагала и баш те речи врло чудноватим покретима лица изговорила.

Али кад виде, да се и та стрела о мене није очешала и да се тек смејем зачуђено погледа, па љутито, али више за себе, рече: „Право кажу да — ал' боље да ћутим; та се никог не боји!“

„Вараш се бако!“ рекох ја па је оштро погледам и метнем руку на њено раме. „Нисам ја баш тако небојша, бојим се ја бога већма него ти, а бабама твоје феле нека је далеко од мене — „лепа кућа“; само се сети, да имаш душу па не мој бар онда да треш крајнике кад си пијана и да бајеш сваку болест на једну форму. . . Јер веруј ми, то ти ни Бог ни људи опростити неће!“

С тим је оставим и уђем у кућу камо је мати болесно дете већ унела била.

Кад сам собња врата отворила, лупи ме врео ваздух баш ко' из какве парне купке, а кад сам се по соби осврнула згрозила сам се. Осим крајње сиротиње, што је већ из очију домаћичини вирила, беше ова соба најбољи сведок крајњега незнања у погледу чувања здравље код већега дела нашега народа на селу.

Болесно дете лежало је сад на неком трљавом кревецу близу пећи уз своју успавану сестрицу; а боловало је, по свима знацима судећи, од „тифуса“ који је у месту владао.

(Наставиће се.)

*

ГРОБАРЕВА ПЕСМА.

(Н. Д. Илић)

* * *

Копај, само копај,
У раду се зноји!
Моје благо цело
Гробови су моји!
Ој, мотико моја,
Теби нек је хвала,
Све што год имадем
Ти си мени дала. —
— Богат и сирома
Не може ме проћи,
Свак умрети мора,
Мора к мени доћи! . .

Ова глава сува,
Кошчура без меса,
Дизала је гордо
Очи у небеса;
Пљувала је рите
Са високог двора,
А сад, погледајте. . . .
Овде трунут' мора! . . .
Овај костур овде, . .
Дуге црне косе. . .
Беше као цветак
Препун свеже росе;
Лепотици овој
У жељи и нади,
Лизали су руке
Многи људи млади;
А сад, погледајте. . . .
Место тога чара,
Са лубањом њеном
Гробар разговара! . . .

Копај, само копај,
У раду се зноји!
Моје благо цело
Гробови су моји!
Ој мотико моја,
Теби нек је хвала,
Све што год имадем
Ти си мени дала. —
Богат и сирома
Не може ме проћи,
Свак умрети мора,
Мора к мени доћи! . . .

Београд 1884.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕЂЕЂЕВА.

(Наставак.)

Сама, да, кажи Фиљки, он ће ме возити, али нек не облачи ону проклету кабаницу, ни капу нек неустиче, но нека се повеже макар каквом марамом.

— Маћушка, срамота је, да се чо век повезује, примети млади Черно руцки.

— Каква срамота, какав човек, Фиљка је мужик, господине млади, и нек је доста примедаба, слушај шта ти се говори! . .

— Војници! — поврати се стара да кори Н-ску патролу, — добри војници! И ти оћеш тамо да идеш, младићу?

Унук је отпустио очи као нова млада и скромно одговори на бабино питање:

— Мора се, Маћушка, и цару служити; не иде вазда носити капут.

— Иди у грађанску службу. . . Него ти реци: оћеш да идеш стопама твог милог прадеда, али док сам ја жива у војску нећеш.

Старица је мрзила војну службу, којој јој је унук нагињао, мрзила је само с тога, што је у њој био и деда Аристовул Петровић, који је, по својој прилици, много што-шта натрунио старици још за живота му. Унук је знао, да се не избија старици тако лако из главе,

кад она што усели, зато ради смеја промени разговор:

— Треба да узмете собом, маћушка, Аграфану Дмитријевну.

Аграфана је била ту и чула, шта унук госпођи саветује, те се од тих речи стресе, а проби је самртнички зној:

— Шта ћу вам ја, госпођо, забога! Најпосле, како вам је воља. . . .

Госпођа Черноруцка ћутећи баци презорљив поглед на њу, и видев је како сва дрхће, пљуну на страну, где је била Аграфана и изиђе из дворане. Млади Черноруцки приста за њом вичући;

— Узмите, свакојако треба да узмете собом служавку.

— О свом послу, млади господине, одби госпођа срдито.

Необично весео тога дана, Черноруцки се поврати у дворану, довати Аграфану и стаде је окретати около себе напевајући грузинску песмицу:

„Тирис, тирис, барбарис
Аграфана поврни с',
Дулас, дулас, поврнула с' ! . .

Окренув је неколико пута, баци је на диван, затим истрча у предсобље обуче се, узме рукавице па зовне Фиљку, да дотера кочије. Фиљка, широкоплећ мужик, ниска раста са врло добродушним лицем, црвенио се тада у својој великој кабаници, коју је носио, да би изгледао јуначније и нешто више. Кад би ишао с барином, Фиљка се поносио, и само, је ли замакао очима, г-ђе Черноруцке, шибао би доста мршаве коње, да су упропницом скакали кроз улице, а он би све више затезао узде и око себе бацао гордељиве погледе. Свога барина волео је необично, причајући о њему млађим у кући г-ђе Черноруцке:

— Наш барин, причао је Фиљка, то ти је прави делија, момак без замерке! Барића — шта: баба, као што јест. . Идем с њом и свим путем ми придикује то није тако, ово није овако. . . . Он је соко, па крај, тако се зна наругати, па осрамотити — да оног часа видиш господина. . . И још нешто, људи, ја страшно волим кад се он почне ругати. . . А, бариња, шта. . .

Фиљка поносито притера кочије, старајући се, да говори најнижим дисконтом, што је по његовом мишљењу било израз високог уважења према младом господину. Седајући на кола, Черноруцки зовне Фиљку:

— Филет!

— Шта ми заповедате?

— Бариња ће довече да иде.

— Довече?

— Да, рекла ти је, да, кад с њоме пођеш, не облачиш црвене кабанице и да се место капе, повежеш каквим убрусом.

Фиљка баци лак подругљив осмејак:

— Боје се!

— Но да. . . Знаш ли онај случај с вама. . . Маћушка се боји, да се не понови. Тако се ти повежи.

— Разумем. К Трусовим ћемо, не?

— К Трусовим, да!

Мршави коњи, као дубоко замишљени прођу мимо кућу laким ходом, а кад замакоше, Фиљка шину камџијом а они полете свраћући то десно то лево, како их је већ управљала вешта рука Фиљкина. Кад дођу до куће, где су становали Трусови, млади Черноруцки, не дочека да коњи стану, но скочи с кола, на велико чудо Фиљкино, коме господин заповеди, да чека. Фиљка је гледао за њим, говорећи сам себи:

— Соко, јунак, наш барин! . .

IX.

Маша прими Черноруцког збуњено, јер је била сама код куће. Јелисавета Акимовна, беше пошла, да обиђе неку болесну прију. Маша је навикла, да разговара с Черноруцким у присуству мајчином, те и с тога је и била збуњена и одговарала на његова питања кратко и усиљено без престанка гледајући на прозор, не иде ли мајка. Черно-

руцком се није то измакло, да не примети, па је запита:

— Шта је данас с вами, ви као да нисте код куће? Она поцрвени и смућено исприча госту читаву истину:

— Видите, ја нисам свикла. . . Ви се нећете љутити, ако вамречем истину?

— Не, никако.

— Мати није овде. . . а ви сте дошли. . нисам свикла. . Кад би била ту. .

Черноруцки се смејао:

— Ја се не кајем, што сам дошао.

Он је седео прама њој, а она је везла по белом платну, нижући по њему црвене јагоде са зеленим лишћем. На њу су падили сунчеви зраци, облита руменилом — вредније но обично промицала је иглу кроз бело платно, незнајући, шта ће да одговори на смеле речи Черноруцког.

— Ви нисте ради, што Јелисавета Акимовна није ту, а мени је то баш врло, врло мило.

Маша се поплашила тога тона, тога почетка. Никад се шта сличног с њоме није десило, а на само с младим човеком — она је остајала само са Шиховим. Но то је било са свим нешто друго. Она је изазивала Шихова на разговор а не Шихов њу; она га је приморала, да призна своју љубав, а он сам се није усудио, да јој исповеди. . . Она се јако нагла над својим радом, не одговарајући Черноруцком, који је погледао са неким одушевљењем и опет јасно пофтори:

— Врло ми је мило, а знате ли зашто?

Машине усне једва прошапћу:

— Зашто?

— Зато, злато моје, анђеле мој, што вас љубим! . . .

Игла јој је испала из руке, поражена таким неочекиваним признањем, мало побледе, па подиже очи, које се сретоше са пламеним великим очима Черноруцковим. Гледајући јој смело у очи, он нешто нижим тоном прозбори као да се правда:

— Шта ћу да радим: љубим вас, па ето!

Руменило, што јој беше пало с лица, опет се врати, а она зажмури и затисне уши рукама, викнув госту;

— Не слушам. . . Нећу ништа да чујем!

Но поседив мало тако, досади јој се жмурити, отвори очи, мучећи се, да се не сусретне са његовим зажареним погледом, од ког се бојала По његовим уснама видела је да нешто говори, и ма колико ца је беше стра, опет је искушење, да чује, шта ће јој говорити, било јаче, те не скидајући руку с ушију, тек их лагано отпусти да је све добро могла чути, шта јој је зборио.

— Незнам, што сте се уплашили. Ја вам не чиним никаква зла ни увреде — говорио је он. Што сам казао о својој љубави к вама — то још није дрскост. Оћете ли ме послушати?

Она је слушала, но није одговорила ништа држећи све једнако руке на ушима. —

— А ако слушате, продужи, то ћу вам и опет рећи, да би свикли: љубим, љубим и љубим вас!

По црвенилу на лицу јој познао је да она врло добро чује, шта он говори, и како још никако не устаје да побегне иза свога шава, закључивао је, да јој његове речи нису баш тако непријатне, као што се труди, да покаже. Охрабрен тиме пође даље:

— Е, шта ја говорим! Обожавам те, љубим те више од свега, моја мала Машењка!

Опет није побегла! . . . и он пође још даље:

— Само да није тога проклетог пр[illegible]зора ту, кроз који завири свака баб[illegible], па и онај мој обешењаковић — ту п[illegible]каже на Фиљку, намигнувши му знача[illegible]но, кад прозора неби било, да види[illegible] како бих те загрлио и пољубио, би[illegible], вере ми!

Добро, што је прозор; мислила [illegible]

Маша, па се намргоди, спусти руке с ушију и опет приону своме раду.

— Машењка; не гледајући ни на какав прозор, ја ћу те опет пољубити, да ће се чути чак у трећу улицу.

Она ниско обори главу, везући јагоде црвеним концем, Черноруцки опет почне:

— Јел' Маша, ти заиста мене љубиш?

Она је ћутала и он одговори сам себи:

— Да како да ме љубиш, заиста, друкче не може бити! Кога би иначе и љубила, може бити Шихова?

Ако је истина, ја ћу Шихова удавити! Ако љубиш Теземкина — и њега ћу удавити. Машењка! викао је у одушевљењу, ти незнаш, како сам ја сад већ срећан, кад знам да ме љубиш, сад кад још ниси моја, али ти ћеш бити, је ли, хоћеш ли?

На врати од авлије шкрипну брава и Јелисавета Акимовна прође крај прозора. Маша се диже, да сретне мајку, но Черноруцки је ухвати за руку питајући непрекидно:

— Хоћеш ли, Маша?

Да би ослободила своју руку, Маша се окрене од њега и прошапће:

— Пустите само, хоћу. . . па истрчи пред мајку у ходник.

Ћутљивог сведока ове љубавничке сцене, Фиљку, удостојио је барин, још са неколико значајних намигивања, а њему се од задовољства смеј разли по широком лицу; затим се окренуо и шетао тамо-амо пребацив преко рамена своју црвену кабаницу, на подобје каквог старог римског сенатора.

Маша обли пољупцима своју мајку, да се ова једва могла поздравити с Черноруцким.

— Ви сте тако давно отишли, мамице, тако давно, е сам ја сама навезла читав оплећак без вас. . . то није мало, мамице, погледајте само. . .

Јелисавета Акимовна баци поглед на вез и зачуди се:

— Шта си чинила, Маша, како си ово везла, зелене јагоде са црвеним лишћем, ко је то видио!?

Маша је била као громом поражена, нити је знала како ће да правда своју расејаност. Черноруцки јој поможе:

— Па то може бити. Има и зелених јагода нпр. — грожђе, а лишће црвени обично у јесен.

— Оно, тако је, одговара Јелисавета Акимовна, но ми је опет чудо, ето видите, овде место грожђа изишле су вишње. . . . хм, хм. . . .

(Наставиће се).

С ЈЕДНЕ . . .

С једне цигле Божје речи
Овај диван свет се створи,
Име му се славом слави —
Све га хвали, све му двори.

Е тако је једна речца!
Рај ил пако мож' донети;
У заносу сјајне дворе
Сазидане разорити!

И ти си ми реко речцу
Тако ми је драга била;
Веруј мени жиће ми је
Самим миљем обавила.

Од те речи створило се
Сјајно небо жићу моме;
А остаће ведро сјајно
У сећању вечитоме.

Једна само цигла речца
Рај ил пако мож' донети —
Најсјајније срца наде
Тренут може разорити.

Софија Стефановић.

ЉУБАВ ПТИЧИЈА И ЊИХОВ ФАМИЛИЈАРНИ ЖИВОТ.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА.

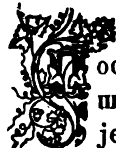

Посматрајући са човечанског гледишта, духовни живот и разне осећаје, онда је свака животиња само једна машина, која се само за абсолутне животне потребнице креће, због којих се са својим супарником и у најжешћи бој упусти и то само за један мастан залогај; она нема своје воље, која из чиста срца потиче — пламенити осећаји непоказују се никада.

Ово вели и тврди свака заробљена животиња.

Али ко слободно у природи посматра животињски свет, тај ће брзо увидети, да почињући од најниже животиње има известни степенски ред у животињском свету у коме на врхунцу стоји најузвишенији и најсавршенији створ — човек. Ко тражи сличности између човека и животиње тај ће је и наћи и тај неће то сматрати за своје и човечанско понижење — те он ће себе видети на врхунцу тога великог светског низа, као најсавршеније биће земаљско.

Ја сам за данас баш такову тему изабрао за предмет мога предавања, који ће да увери и растумачи да с погледом на осећаје између човека и птица никакве разлике нема.

Човек и птица!

Колико су удаљена та два створа једно од другог! Каква ужасна дубљина, грозне провале раздвају их! А неби ли се како год могао наћи мост преко кога би се могло прећи — који би ово двоје спајао? — Не би ли био какав ланац који би ово скопчавао? Не би ли било што чиме би се могло показати и доказати да и у птици станује један мали човек.

Избиће на површину, у току овог мог предавања.

У наслову мога данашњег предавања са две сам се речи послужио: љубав и фамилијарни живот, што између разних човечијих идеја заузима једно место; премда нема животиње у којој би љубав и фамилијарни живот у онаковом идеалном облику наћи могли у каквом се облику оно налази у нами. Али док ми смемо и можемо да говоримо о човечијој љубави и притворној и лажној љубави и о несретном фамилијарном животу, дотле ћу ја бити слободан да говорим о правој љубави птица и о сретном фамилијарном животу.

Животом птица годишња доба управљају: у пролеће и њима живот процветава, и оне саме цвате: у лето се плоде а зими трпе нужду и нестаје их. Ово је природни закон; али има и ту изнимке. Природа поклања поклања — даје — дарује а и даје јој нагон — инштинкт — на оно што јој је нуждно, отвара јој богаштину своју — слободу, вољу не крњи јој не одузима јој. Слободан као птица! Тако велимо за оног који потпуну слободу ужива. Птичијој слободи заиста и човек може да позавиди.

Али свака птица гледи да ову слободу на корист своју и општу употреби, хити љубав да осећа и — ако јој је могуће — и да ужива. Птица, мужак, још у своме жутокљуном оделу познаје већ разлику између рода, разликује мужака од женке; тек што се тако рећи извалио из љуске а он већ воли, већ се улагује, ласка, већ хоће да побеђује. Прве љубавне покушаје редовно од себе старијој женци управљају, које наравно ове младе „каваљере“ без сваког заустезања одбију. Али самосвестни младић у толико живље ступа у вртлог страсти и жешће се улагује и ласка — али безуспешно. Јер женкама „млади господин“ није повољан; не само да није повољан него он никоме и нетреба. Још и младе женке гледе за старијим и искуснијим мужацим[а]. Хја! и ово има свога узрока. И код птиц[а] се држи да је боље и целисходније да ј[е] старије код куће; и не само за то што с[у] старији мужаци искуснији, него и за то шт[о] су много пријатнији и љубазнији, мно[го] жешћи и ватренији. Луда би била она же[н]ка, која би незрелог и неискусног млад[ића]

мужака себи за пара изабрала када може да изабере искусног и ваљаног и зрелог мужака поред кога ће се много срећнијом осећати. Потпуно развијени и одрасли мужаци и поред својих душевних особина имају особите и телесне спољне особине које су красније и дивније него оно детинско руво које још младићи нису честито ни збацили са себе. Красота перја само се може наћи код развијеног и времешног мужака; код њих налазимо оно отликовање, што код нас ужива невеста у свом оделу. И ово „невестино“ „венчано“ односно мужанско многи тек после више година добију. Орлови, совуљаге за 10 — 15 година као што треба развију се и онда младићи тек оно красно одело добију. И напослетку такав мужак допада се свакој женци и мио јој је — али ипак опет га одбија јер има више удварача, пошто међу птицама има много више мужака но женки.

„Матор момак“ наравно ни један није рад да остане, зато се сваки стара да што пре себи пара стече. Међу птицама женка је обртна тачка живота, птичији дом и све. Мужак је приморан тражити је, свугде тумарати и у далеке земље путовати. Ова се појава увек може опажати. Ако мужака од спарене женке убију, она на мах има већ неколико који јој се нуде, напротив кад женку убију онда мужак мора да тумара и да се мучи док новог пара стече.

Женку наравно да опколе силни удварачи и сви се старају да своје чари и дивоте изнесу јој за видик; певају, коче се, холе се, горде се, свакојако се криве само како би јој срце освојили. Па зашто онда на то да не буде охола и непопустљива? Или зар јој може ко замерити што је велика избирачица?

(Наставиће се.)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског ђ. Ј. Н.

(Наставак).

II.

Ето то је експериментални метод. Дуго се одрицало овом методу, да се он не може применити и на живе створове. И то је најглавнија страна питања, кога ћу ја овде испитати са Клод Бернаром. Резоновање ће бити онда тим простије — ако се експериментални метод узмогне пренети са хемије и физике на физиологију и медицину, он ће се моћи тада пренети и на физиологију у натуралистичком роману.

Да не наводимо друге, поменућемо само Кивија, који тврђаше да се експериментисање, које је примењиво на неорганска тела, не да применити и на живе створове. Физиологија је по њему била само наука о посматрању и анатомској дедукцији. Виталисте допушташе још и виталну силу, која би се у живим телима налазила у непрестаној борби са физичким и хемијским силама и која би неутралисала њихово дејство. Клод Бернар напротив не признаје и пориче да постоји икаква тајанствена сила, но тврди и доказује да је експериментисање свуда примењиво. „Ја ћу се старати да покажем, вели он, да изучавање појава живота не може имати никакву другу основу но што је има изучавање појава на мртвим, неорганским телима и да у том погледу не постоји никаква разлика међу законима бијолошких и физичко-хемијских наука. И цељ коју постављa себи експериментални метод једнака је свуда, — она лежи у томе да се испитивањем вежу природни појави за услове њиховог бића или за блиске узроке.“

Ја нећу овде улазити у подробна испитивања и излагања Клод Бернарова. Он се стално држи тога, да код живих створова постоји унутрашња средина. „При експериментисању неорганских тела, вели он, треба

водити рачуна само о средини, спољњој космичкој средини, док код виших живих створова готово увек ваља две средине посматрати: спољну или екстраорганску и унутрашњу или интраорганску средину. Једино због те заплетености унутрашње органске средине сретамо ми огромне тешкоће при експерименталној одредби животних појава и примени средстава којима се она даје модификовати.“ За тим доказује да постоје стални закони за физијолошке елементе у унутрашњој средини, као што постоје стални закони и за хемијске елементе у спољашњој средини. Ето за што се може експериментисати са живим створовима као и са неорганским телима — треба се само поставити у захтеване потребне услове.

Ја и опет тврдим и понављам, да најважнија страна питања лежи у томе. Клод Бернар говорећи о виталистима вели: „Они сматрају живот као неку тајанствену и натприродну силу, која ради својевољно ослобођавајући се свеких одредаба и називају материјалистима све опе, који се труде да сведу животне појаве на одређене органске и физичко-хемијске услове. У томе и леже баш погрешни појмови, које је тешко искоренити кад они једном ухвате чврстог корена у умовима људским — њих ће моћи искоренити само напредак наука и ништа друго.“ За тим он поставља ово начело: „И код живих створова као и код неорганских тела услови бића сваке појаве потпуно се дају одредити.“

Ја прекидам, да не би и сувише зашао у излагања. Тај прогрес наука је дакле дошао. Последњег столећа тачнија примена експерименталног метода, створила је хемију и физику, које су збациле са себе све што је лажно и натприродно. Анализом се нађе да постоје стални закони и овлада се појавима. За овим се учини још један корак напред. Живи створови, у којима по виталистима беше још и неке тајанствене силе, доведени су и сведени на општи механизам материје. Наука доказа, да су услови бића сваке појаве у живим онакви исти као и у мртвим телима и од тада физијологија све више и више задобија ону позитивност' коју има хемија и физика. Но да ли ће се ту стати? Очевидно неће. Кад се докаже да је тело човечије само једна машина, са које ће се једног дана моћи по вољи сваког експериментатора скидати и намештати поједини делови, прећи ће се и на саме личне и интелектуалне радње човечије. Од тога часа ми стајемо на становиште, које је до сада припадало философији и литератури — наука ће дакле одважно заузети хипотезе философа и писаца. Наша је експериментална хемија и физика, наша ће бити и експериментална физијологија, а доцније ће се још добити и експериментални роман. То је дакле напредак, који ће неминовно морати наступити и чија се крајња мета лако даје још сада предвидети. Све то стоји у нераздвојној свези. Требало је поћи са одредаба неорганских тела да се дође до одредаба живих створова, и кад знаоци, као што је Клод Бернар, изјављују сада да стални закони владају телом човечијим, онда се може слободно тако исто рећи, не плашећи се ни најмање да ћемо се преварити, да ће куцнути једном час када ће и закони мисли и страсти бити стално формулисани. Исти закони мораће владати тада и каменом на путу и мозгом човечијим.

То се мишљење налази и у Уводу. Ја не могу већ довољно да напоновим да све моје доказе узимам од Клод Бернара. Пошто је објаснио, да са свим специјални појави могу бити резултати скупа или асоцијације све већма и већма сложеније из органских елемената, он вели: „Ја сам убеђен да све препоне којима је са свих страна окружено експериментално изучавање психолошких појава, већином долазе због тешкоћа поменуте врсте јер при свој дивној природи и деликатности њихових манифестација, ја држим да је немогуће да се не уведу све мождане као и друге појаве живих створова у законе научних одредаба. То је јасно. Наука ће свакако доцније наћи ту одредбу свих мождaних и сензитивних манифестација човечијих.

Наука ће тада стати на наше становиште, на становиште нас романиста, кој

смо сада само анализатори човечији са његовим индивидуалним и социјилним радњама. Ми ћемо продужити и даље нашим посматрањем и испитивањем да радимо посао физиолога, као што је он продужио посао физичара и хемичара. Ми састављамо у неку руку научну психологију, да допунимо научну физиологију и да би довршили еволуцију, наша ће задаћа бити само да у изучавање природе и човека унесемо моћно оруђе експерименталног метода. Речју ми треба да радимо на карактерима, страстима, на фактима човечанским и друштвеним, као што физичар и хемичар ради на неорганским телима а физиолог на живим створовима. Детерминизам влада свуда. То је научно истраживање, то је експериментално резоновање, које обара хипотезе идеалиста једну за другом и на место романа са чистим уображењем, поставља роман са посматрањем и испитивањем.

Ја не мислим овде изнашати законе. При данашњем стању науке о човеку збрке и мрачних страна има још тако много, да се никако не би могло упустити ма и у најмању синтезу. Све што се може рећи то је, да постоји потпуни детерминизам (одре ђеност) за све појаве човечије. Чим пак то стоји, истраживање постаје дужност. Ми имамо метод и онда ваља да идемо напред, па ма целог живота не извојевали више до један трунак истине. Погледајте само на физиологију. Клод Бернар је у њој огромна открића учинио и умрьо је, признав да не зна ништа или готово ништа. На свакој страници својих дела он признаје тешкоћу свога задатка. „Међ односима појава, вели он, таквих као што су у природи, постоји вазда већа или мања заплетеност. Том стању ствари ваља додати још, да је замршеност минералних појава много мања од замршености животних појава, с тога су се науке које изучавају неорганска тела и могле много брже усавршити и потпуно обрадити. Код живих створова појаве су врло замршене, а уз то још и непостојаност животних особина чини да их је много теже прикупити и одредити.“ А какве ли тек тешкоће очекују онда експериментални роман, који одузима физиологији њене студије о најзамршенијим и најделикатнијим органима који расправља најузвишеније манифестације човечије, као индивидуе и члана друштвеног? Очевидно је, да се анализа ту још већма замршује. Ако је се дакле физиологија данас тек почела заснивати, са свим је природно, да је експериментални роман тек корачио на тај пут. Он се предвиђа само као неминовна последица научне еволуције данашњег века, али је могуће још поставити га и на позитивне законе. Кад Клод Бернар напомиње „несигурне и непотпуне истине бијолошке науке“, још је јасније да су истине науке о човеку са гледишта интелектуалног и страсног рада његовог, још већма несигурне и непотпуне. Ми још тако рећи лутамо по помрчини, ми смо последњи изашли на тај пут, али то треба да буде само још један покретач више, који ће нас повести ка егзактним наукама, тим пре, што имамо уза се моћно оруђе, експериментални метод и што је наша цељ јасна — упознати се са детерминизмом појава и овладати њима.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЗАКОН ЗА МИТРОПОЛИТА.

Саопштио м. С. К.

Сарајевска општина имајући доста посла и неповољности са владиком Гаврилом Михићем (при патријарху пећском Ганићији Карађи, о коме се зна, да је оплијенио патријаршију и све готово српске монастире, коме је на руку ишао и сами Гаврило босански Митрополит,) по свргнућу истога, а при избору новог Митрополита Паисије Лазаревића, општина учини с њиме уговор, или боље рећи прописа му

ниже следеђи врло занимљиви **закон**, по томе се има владати. —

„Преосвященѣйшіи и словеснѣйшій ѿцъ и Господинъ Паисей М. Б. М. Дабробосанскій, намже ѿче и благодѣтелю.

При томъ во увѣденіе преставляется вашемꙋ Преосвященствꙋ, іако воля и намѣреніе насъ есть цѣлаго собора Христіанъ ѡбретающися здѣ въ мѣсте семъ при храме стыхъ Архистратиговъ и прочихъ внѣшніи ѡколніи селъ ва Богоспасаемой Епархіи Дабробосанской ѡбретающися еже вашему Преосвященствꙋ првенствовати желающе вси единокꙋпно вамъ санъ архіерейства, просяще Божіе милосердіе, да сподобитъ насъ Господь молитвами вашими святими, ва добромъ и целомъ здравіи напоминяемое дѣло по достойности ѡкончати, и да подаетъ всевишній Творацъ вамъ во здравіи пребити и въ любви междꙋ нами сего **света** до сретной кончини и на многая лѣта, аки свѣтилникꙋ сіяющꙋ, іако ѿ томъ Христосъ глаголетъ стыми усти во светомъ Евангеліи: Тако да просветится свѣтъ твой предъ человѣки іако да видятъ добра **дѣла** твоя и прочая. —

Но ѡбаче подъ сіомъ кондиціомъ (!) за еже би ваше Преосвештенство пꙋнкте долꙋ именовате, котори подлежатъ добре хранити **изволили** и ѡпасно блюсти и тщателно исполняти, намъ же ѡбразъ всяки благочиннію и благонравію показиватъ тщаніемъ непременнимъ ѡ свомъ благомъ постꙋпце. —

1. Пꙋнкт. Что би сте намъ се ѿбещали са **клетвою** великою, еже бисте држати восхотѣли правꙋю каѳолическꙋю вѣрꙋ, си есть по предавію сты Апостолъ и богоносних ѿтецъ 318 на седми соборовъ и по ꙋставꙋ стыя нашея Матери соборнія и апостолскія восточнія церкве, іако ѡ томъ пророкъ и царъ Давидъ глаголетъ, словеса Господня, словеса чиста. сребро разжежено и искꙋшено земли ѡчищенно седмерицею и прочая. —

2 Пꙋнкт. Что би сте изволили имѣти любов со всякимъ Христіяниномъ нелицемѣрно іако же съ великимъ сице и малими понѣже любовь есть: всемъ добродѣтелемъ совершенство и ктомꙋ еще изволили насъ поучавати словꙋ Божію и наставляти дꙋхомъ кротости ѿ пꙋти же всякаго злаго ѿлꙋчати а не яростию и гнѣвомъ ѡбличати кого безвинна, намже подобаетъ повиновати се вамъ во всемъ іакоже благолюбивая чада своемꙋ **ѿтцꙋ** по Апостолꙋ глаголющꙋ: повинѣйте се наставникомъ вашимъ и покорайте се и прочая. И паки аще би се некотори что ѡбрелъ винованъ въ чемъ, да **безсоглашенія** Господина Патріарха и собора епитропъ церковны кого клети или наказати невозможно вамъ, ѡ томъ и Апостолъ Павелъ глаголѣтъ: Таковъ намъ подобаше Архіерей преподобенъ, незлобивъ, безкверненъ, ѿлꙋченъ ѿ грешнихъ и више небесъ и прочая. —

3. Пꙋнкт. Что би сте нам' се **потписати** восхотѣли со клятвою чиновно на свитокъ церковни, котори имѣемо урежденни ѿ преждних сто почившихъ патріарховъ и митрополитовъ и во свитце начертанное, еже имѣетъ, ни ваединей **чртве** (черте?) престꙋпити во дни живота вашего. —

4. Пꙋнкт. Когда би сте милостиню примати восхотѣли ѿ Христіанъ, благимъ и кроткимъ словомъ ѿ кождаго по силе и вазможности, а не насиліемъ, чрезъ венчаница: сице и ꙋмерших да не имѣете више ꙋзети кромѣ више ꙋреченномъ свитцѣ (таксе нисам могао наћи. препис) ниже паки ѿлꙋчитъ священника ѿ домовъ Христіански; а котори би вамъ нечто више ѿ милостини даѡ ѿ своего **усрдія**, то невозбранено.

(Свршиће се).

СВЕТКОВИНЕ.

Прослава педесетолетнице књижевног рада дра Јована Суботића, коју је држала „Зора" на св. Саву.

(Свршетак.)

Суботић је своје учинио и њега су достојне оне пјесникове ријечи:

„Сретна мајка, што те роди,
„Сретан народ, што те има."

А ми, омладино, свиколици примимо из његовијех уста велике Змај-пјесникове ријечи:

„Где ја стадох — ти ћеш поћи!"
„Што не могох — ти ћеш моћи!"
„Куд ја нисам — ти ћеш доћи!"
„Што ја почех — ти продужи!"
„Још смо дужни — ти одужи!"

Брату говорнику имали би смо замерити, што се није трудио, да нам јасно изнесе Суботића као таковога на прелазу и у том смислу његов значај.

После тога прочитани су поздрави, који су тога вечера друштву стигли. Ми ћемо навести само ове. Слављеник сам послао је друштву овај телеграм:

„Мила зоро, јел-ли данак нам казујеш,
„Кад старије труде пред свијетом поштујеш;
„Јер признање труда други рад довађа,
„А заслугу хвала још јаснију рађа.
„Што ми започесмо, ви млађи продуж'те
„И боље и лепше: тим нам се одуж'те!"

Наша дична ђимнасијска омладина послала нам је овај телеграм из Н. Сада:

„Зазори „Зоро" оплети венце,
„Нек јекне славе радосни клик;
„И омладина с народом кличе:
„Живео књизи трудбеник!"

Добили смо поздрав и од г. Исидора Ћирића, који овако гласи: „Књижевнику, који се за педесет година неуморног и најплоднијег рада огледао на свим пољима писмености наше, сјајно толи пута овенчаном, кличем: Слава! Живио!"

На четвртом месту беше „соло-"певање. Брат Рус, г. Јосип Исидоровић-Бирнбаум певао је више песама и на више језика, а пратио га је на гласовиру г. Миша Милићевић, син честитог Србина г. Ђоке Милићевића, овдашњег уваженог грађанина. Уз силно тапшање морали су све ново и ново комађе изводити.

За тим је збор отпевао „Смесу нар. песама" по композицији Корн. Станковића, које је доста добро ишло, кад се узме у обзир, да збор не беше потпун, доста слаб, време за учење кратко, а и друге неприлике сметаху.

Гђица Вишацка одсвирала нам је на гласовиру: „*Le fou*" од Калкбренера и „Бранково коло" од Пачу-а.

После тога повратила нам се је опет тачка четврта, где нас је брат Рус на силно пљескање нагонио.

Била је и декламација, а декламовало се је „Девет крвавих дана" од З. Ј. Јовановића. Брат Миланковић, ма да неје баш свуда одговорио декламаторским захтевима, ипак је показао, да се трудно и још с мало труда, па ће моћи без приговора изводити тешке задатке, који се ишту од декламатора.

При завршетку нам се указа опет збор са Јенковом композицијом: „Онам' онамо . . ." Ово је отпевано добро и без приговора. И тим се завршио први део ове свечаности.

Да је овај део овако красно испао, имамо захвалити поштованим суделачима: гђици Вишацкој и г. г. Миши Милићевићу и Бирнбауму, који не пожалише ни труда ни времена, да само што красније испадне свечаност та. Хвала гђици Вишацкој и г. Милићевићу на родољубљу њиховом, хвала и г. Бирнбауму на братском одзиву.

Други део свечаности, забавни део, беше још заживрји. — Беше то прави забавни део, јер мишљесмо, колико нас је год било, да смо у ужем кругу у породици, тако беше весело и раздрагано. Час летеле здравице, од којих је пало између многих тих прва слављенику а за тим красна здравица љубљеном нам Змају, који је такођер раздрагавао и много свечаности својом присутношћу допринео, час се је опет разлегала тиха песма, и измењавале се песме и мелодије са свих страна, где Србин живи, где дивне песме цева.

У мало, те наста тишина, на позорје ступи девојче, прави анђелак — мала Вида Деспотовића. „Анђео Срба" зачу се ситан детињи гласак, и настави даље и сваку нам реч песникову у срце усади својим гласићем тананим. Вида декламацију сврши а свима се отисну глас са усана: живела! Свакоме се видела раздраганост на лицу, виделе се на лицу црте свакојега душе . . . .

Здравица једна мину, за њом се коло песама отпева, а гле, погледај како се све утиша, све упре поглед на једну страну и у један глас захори се: Живела Јованка Милићевића, живела! Гђица Милићевића да нам свира, живела! живела! хорило се је за дуго и хорило се је, док се не стиша.

Погледај сад широм, какво задовољство обузело листом васколике: гђица Милићевића лако ступи и свирати нам стаде. У онај мах, видели смо, какве вештачка свирка осећаје може у души човековој учинити, како брзи лет лаких прстића све веће и јаче осећаје, усхитности, чини. Поносимо се, да нам наша дична Српкиња ту вештину тако негује, а захвални смо јој, што је својом вештином овој забави много учинила.

Забава се и даље наставила и трајала је до зорице беле. кад се сви весели дома разиђосмо.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(*Српско народно позориште*) приспело је овамо после скоро две године, како нас је оставило, и почело је претстављати у недељу 22. јануарија о. г.

До данас је дато свега осам представа; међу тима је једна трагедија: Стеван, последњи босански краљ написао Мита Поповић; три драме: сиротињски адвокат написао Павле Мерис, превод с француског, Адријана Лекуврерова, написали Скриб и Легуве, превео с француског К. П. Х. и Виљем Тел од Ф. Шилера превео С. Д. К.; даље је једна позоришна игра с певањем: сеоска лола, написао Е. Тот превео и за српску позорницу удесио С. Дескашев; три шаљиве игре: Наше жене, написали Г. Мозер и Шентан, превела Персида Пинтеровићева. Рукавица и лепеза, написали Бајар и Соваж, превео Ф. Оберкнежевић и Саћурица и шубара с певањем написао Илија Округић.

Од ових осам позоришних дела само су две оригиналне: трагедија од М. Поповића и шаљива игра од Илије Округића, друго је све превод и то с француског је преведено три, с немачког две и с мађарског једна.

Први пут гледали смо пет, а први пут с новом поделом улога два позоришна дела.

Колико нам место у овом цењеном листу допушта, рећи ћемо о свакој појединој глуми по реду, како су приказиване.

Сеоска лола је прерада а оригинал је узет из сеоског живота мађарског народа и кад би виделя чисте Мађаре на бини знали би, с ким имамо посла, а у преради гледимо Србе и опет нису — Срби. Ако и није овај комад међу најбољима а оно је међу добрима по захтевима, по којима се пишу позоришна дела, јер је пун живих епизода из обичног живота. — Приказ је био добар; највише се одликовао г. Ружић као стражар Крадић; сеоског лолу представљао је г. Марковић и што се тиче певања сасвим је задовољио публику, но у приказивању је могао бити бољи; улога је доста тешка а г. Марковић је млад глумац, зато ће се увеџбати и у приказивању у опште. — Други су мање — више и према улогама одговорили своме задатку.

Наше жене су без икакве замисли, тенденције, а уз то и без радње, једино је неспоразум јако, и сувише јако заступљен; дијалога је много и дугих па често и досадних. — Приказивачи се трудили, да попуне вештом игром, што нема у самом делу, но нису ипак то могли учинити, ма да је престављање гђе Добриновићке, г. Ружића и г. Димитријевића било без икакве замерке.

Сиротињски адвокат није управо адвокат, него јогуница нека и неки свуда и свакоме опозиционар, често је морао да мења боју али ипак да остане онај, који је и био. Ко је рад, да плаче, може слободно доћи, да гледи комад „сиротињског адвоката,“ ко је рад, да види приличну порцију покварености, нека иде на „сиротињског адвоката“, ко је рад да слуша дуге диалоге, сме гледати „сиротињског адвоката“, — иначе неће наћи у њему ништа више, јер јогунлук адвокатов није ваљан карактер његов, а остала лица или су без икаквог карактера или рђава. — Представа није ишла баш као што би могло бити, видело се по самим приказивачима, да им се нешто не мили, и — опет спомињем да су у тој глуми били ангажовани сви глумци и глумице.

Рукавица и лепеза јесте једна од „финих“ глума и износи нам велике сплетке на малом двору још мање кнежевине, иначе је без икакве вредности али се ипак даде гледати, јер је пуна вештог и интересантног заплета, интриге и лепих призора. Приказивање је задовољило гледаоце и слушаоце, јер су глумци и глумице потпуно схватили, како треба да се приказује ова глума: фино, елегантно, углађено. Главне улоге биле су у рукама гђе Рајковићке, г. Ружића и г. Димитријевића, а уз њих је пристао и г. Дипић.

Саћурица и шубара црпљена је из нашег живота, из живота иришке слепачке академије и допада се нашем свету, зато се и посећује јако; комад је престављан више пута већ и познат је многима. Представљање је ишло живо и весело, можда се у нечем и претеривало.

Стеван, последњи босански краљ извађен је из српске историје. Трагичан моменат је у том, што Стеван, син краља Томе, а потоњи краљ, прелази у католичку веру; колико је ово жалосно истина, али само по себи није довољан моменат за трагедију. Стеван каје за то, заручница га изневери, маћија га проклиње, властела га оставља, помоћи од краља Матије не добија, те — подлеже турској сили, али не подлеже, што је баш тако требало да буде, већ што је невешт био; напоследак га сустиже и последња казна — лудило. Трагедија је у почетку изведена много брижљивије, но што ближе крају, све је слабија и ипак ће свако радије гледати ју него какву туђу исте толике вредности па баш и бољу, јер свакоме је милије своје па ма и лошије било. По представи се видело, да глумци радо, весело па и добро престављају наше народне глуме, зато би нам могла управа дати више таких дела.

Адријана Лекуврерова је драма, која је написана зато, да се неке глумице у њој покажу у свој својој и потпуној вредности, иначе драма није за нашу позорницу; за више, рецимо, аристократске слојеве била би нешто обично а за нас је необична, та у њој нам се таки, чим се представа почне показује војвоткиња са кућевним пријатељем свештеником својим, а он ју прати и иначе увек, она поред рођеног мужа је страсно заљубљена и тражи грофа Саксонског, и да човек није на позоришној листи прочитао, да јој је војвода буљонски муж из читаве драме једва ако дозна; истина ове ствари нису главно у драми али се истичу јако. — Приказ није ишао баш, мада се гђа Рајковићка као Адријана а особито г. Лукић као Мишоне одликовали; за њима долази гђа Ружићка, г. Димитријевић и г. Суботић. Г. Милосављевић као војвода био је сувише хладан према жени, и више него што је заслужила.

Виљем Тел је позната историјска личност из буне Швајцараца против аустријског царског наместника у Швајцарској, и приказана је код нас са доста натеге, томе је сигурно узрока у томе, што је више улога било у почетничким рукама, иначе се старији чланови а особито г. Ружић и г. Лукић и овом приликом одликовали.

С —

БЕЛЕШКЕ ИЗ АСТРОНОМИЈЕ

Венера и месец у конјункцији 17. Фебруара 1884 год. у 4 сата по подне. 17. ов. месеца у 4 сата по подне доћи ће нам Венера — наша садања вечерња звезда — у тако згодан положај према месецу, да ће

на први поглед знати место, где је треба тражити, те ће мо је без сумње тако и слободним оком и на дану видети моћи. У речено време дакле гледајмо само тачно испод месеца, на одстојању, које не износи ни толико колико је широк котур пуно осветљеног месеца, пак ће мо је на томе месту видети. У 3 или 2 сата, она ће бити мање или више у лево, а у 5 сати мало више у десно испод месеца.

С.

РАЗНО.

(*Стари споменик.*) На бријегу „Павловцу" јужно од Сарајева 1 ½ сахат удаљено а с лијеве стране негдашњега града Которца (то Ка́тера, више села Топлика,) налази се без икаква натписа дивни споменик босанскога војводе Павла (Рађеновића?) те се и тај бријег по споменику Павлову назива „Павловац." То је монуменат — „стећак" тако огромне величине, да му у свој Босни и Херцеговини ваљда ни једнога нема равна. Онакови је, као што их описује Г. Лука Зоре у „Словинцу" од 1881, број 22 страна 451, само што је надгробна плоча једноставна са истим саркофагом, (т. ј. све је од једног комада). Споменик је од бијела жутца камена и добро сачуван, а издалека изгледа као каква бијела колиба. Чисто се човјек мора чудити: каква вјештина усијече ту слоту, и каква га снага и справа пренесе, или докотрља на бријег?! Одма од бријега Павловца к истоку спушта се питома долина или село „Топлик", у коме се налазе од тесанца камена развалине турског турбета капелице, ђе почива неки потурчени брат, рођак или братић Павла Рађеновића. Народна легенда вели: да још прије фета (покорења Босне) Турци су продирали у Босну и неки се незадовољници потурчили, од којих и брат Павлов, те је био у служби код Турака. Пред своју смрт дође кући у Топлик и брзо се разболи. Предвиђајући да ће умријети, зовне брата Павла да се с њиме прости и „халали". Пошто се пољубе, потурчењак жестоко угризе за нос брата Павла. „Зашто ме овако пагрди. Бог ти судио и платио"?! упита га Павле. — „Зато," одговори овај, „да никада више невјерујеш потурчењаку." Турци му послије подигоше турбе, а и Павле је умрьо прије фета, те им гробови стоје један према другом да се могу вијђети, само што је турбе у Топлику, а овај на бријегу, около кога има још неколико стећака, по свој прилици од војводине породице.

К.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Бугарска књижевност.*) Бугарска књижевност поела се право развијати тек после рата за ослобођење, већ за ово кратко време показала је красан напредак. Јбоље је код њих заступљена књижевност публицистична, — а листови политички не ограничавају једино на политику, већ доносе у својим ступцима чланке етнографичке и литерарне. У листу „Марици" што излази у Филипопољу (Пловдиву) штампао је недавно г. Икономов „Писма из Србије", у којима је међу осталим беспристрасно напртао садашње одношаје између Срба и Бугара. У истом листу штампано је опширно дело: „Из источне Румелије", од Константина Иречека, унука знаменитога Шафарика. Иречек је родом Чех, био је професор на прашком университету, а после ослобођења балканских народа преселио се у Бугарску, где и данас обавља једну од најважнијих служаба у министарству. Иречекове су расправе о Бугарској врло знамените. Од других листова можемо споменути „Балкан" што излази у Софији, „Съединеніе" у Пловдиву, који се највише бави питањем о сједињењу автономне Румелије са бугарском кнежевином; „Народний Гласъ" орган бугарских либералаца, и „Южная Болгария." Имаду и они свога „Стармалога" — имаду лист „Кукуригу" на коме много ради и један од најдаровитијих млађих песника бугарских П. Р. Славейковъ. У Софији излази још неколико новина н. пр. Съзнаніе, Здравие итд. Има ту и један турски лист „Внимание" — турски „Дикат" Пре је излазио и на бугарском језику, но сада само на турском.

Од научних листова заслужују особиту пажњу „Наука" и „Периодическо списание". Науку издаје у месечним свескама од 6—7 табака учено књижевно друштво у Пловдиву, а уређује га несебан одбор. Лист тај доноси расправе из свију грана наука, доноси песме, приповетке и народне бугарске умотворине, које се данас на све стране у великo скупљају. Раде на њему први бугарски књижевници, међу осталима и њихов најбољи песник и приповедач И. Вазов. —

И иначе излази доста књига у Бугарској, но највише превода из страних литература; пошто још немају довољно својих радених сила. Наравно да ће боље бити, док се у отаџбину врате сви млади људи, што се сада налазе по разним страним великим школама, где слушају науке. Онда ће и Бугарска моћи савладати све непријатеље, који јој још и сада прете са свих страна.

Још на крају да напоменемо, да се у последње доба почела будити свест и код оних 15.000 Бугара, што се населише у Угарској. У последње доба поче онде под уредништвом једнога учитеља да излази један лист на бугарском језику, а и иначе се показује живље народносно кретање. — Бадава; деветнаести је век век народности — а притиснуто јаче, све на више скаче.

(*Књижевност лужичких Срба.*) Код нас је тако мало познато о нашој лужичкој браћи, да тек толико знамо о њима, да још дишу — да их још није сасвим потопило велико немачко море . . . Многи људи махну тек са сажаљењем руком, кад им се спомену Лужички Срби, али да се у истину дубље загледају у нов живот, нову литературу тога народа, видели би да се јако варају, и да ће Лужички Срби данас сутра високо дигнути главу и поносно показивати на бор-

бу са великим непријатељем, из које су сретно помлађени изашли.

Лужичана су већином протестанти, — католика има тек на неких 10.000, Но њих вера ни најмање не дели јер они сами кажу, да је то лична ствар свакога појединца, а народност им је главно. — Највеће им је књижевно друштво „српска матица;“ она броји до сада око 200 чланова. У Будишину излази њен „*Časopis*“ под уредништвом Михаила Хорника. У том се часопису доносе научни чланци и расправе а понајвише народне песме и приповетке. и тако се купи грађа за језик. Досада је изашло до 70 свезака. Уз један од последњих свезака изашле су лужичке народне песме стављене у ноте, што је знаменито за музикалну интелигенцију.

Председник „Матице“ је у последње доба свештеник М. Хорник, а пре је био Смолер, уредник „*Serbske Nowiny.*“ Смолера су и сада били изабрали за председника, признавајући његов велики и многогодишњи труд за добро народа, но он се није могао тога примити. У истој седници одлучише сви једногласно, да јавно одбране част свога бившега председника, кога је *Schlesische Zeitung* пре неког времена јако напала, да је ревностан политички агитатор, и да ради против Германије. Сви изјавише свечано, да су Срби Лужичани увек били верни поданици саксонскога и пруског краља. — Како се види из извештаја „Матице,“ била је увек њена главна цељ, да снабдева народ с књигама, па тако је и ове године продано и раздано члановима 8400 егземплара, а народним библиотекама је разаслано 640 егз. —

Споменути нам је још и белетристичан месечни лист „*Lužica*“ што га издаје такођер у Будишину млад, вредан и врло даровит књижевник Е. Мука, учитељ у будишинској ђимнасији. Исти Е. Мука саопштио је у лањском „*Časopis*-у“ три чланка, врло знаменита за познавање лужичко-српскога језика.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Die Serben im südlichen Ungarn, in Dalmatien, Bosnien und in der Herzegowina. *Von Theodor Ritter Stefanović Vilovsky. Mit einem Anhang:* ***Die südungarischen Bulgaren*** *von Géza Czirbusz Wien und Teschen. Verlag der k. k. Hofbuchhandlung Karl Prohaska. 1884.* Ово је једанаеста свеска од етнографског и културно-историјског дела „*Die Völker Oesterreich-Ungarns,*“ што га издаје дворска књижара Карла Прохаске у Тешну. Остале су свеске о Немцима, Мађарима, Румунима, Чивутима, Циганима, а од 8 до ове 11 књиге говоре о словенским народима: Чесима, Пољацима, Русинима Словенцима и ова последња о Србима. Свака свеска чини за себе целину и може се и обашка купити. Материја је у књизи тако подељена, да долази најпре географски положај, у колико земља има утицаја на карактер народа, на телесно и душевно развиће његово; за тим долази насељавање и државно одређење, пак онда о вери и душевном животу дотичнога племена, друштвено развиће, економно, статистика, обичаји, народне гатке и песме, положај племена тога према осталим народима. Заиста је велика заслуга свакога издавача и писца упознавање свога народа са страним светом, а уколико је писцу овога српског дела испало то за руком, нека стручна пера искажу, ми би на први поглед рекли, да ће овај део читаоца задовољити и да провејава кроз цело дело родољубив дух и добра намера. Цена је делу овом „о Србима“ 3 ф. а. вр. (увезаном 80 новч. више.)

Српска читанка за ниже гимназије. Књига прва Саставио Јован Живановић. Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 8-на, стр. 281 и 4 листа. Цена 85 новч. — Давно се осећала у гимназијама нашим потреба, да се саставе добре читанке, јер је досадања застарела — у њима је још онај стари правопис — а београдске су овде забрањене за употребу, С тога с радошћу поздрављамо ово дело, у толико више, што га се латио човек, који је томе послу заиста дорастао.

Граматика немачког језика по Маку. Превео и прерадио Стево Чутурило. I. дио. Панчево, 1884. Наклада књижаре браће Јовановића 8-на, стр. 77. Цена 25 новч.

Еј људи, што се не жените или под папучом. Шаљива игра у четир чина. По немачком од Јулија Розена. За српску позорницу прерадио Бранко М. Јовановић. Издање српске књижаре браће М. Поповића, у Новоме Саду, 1884. стр. 152. Цена 50 новч. — Ово је шеснаеста свеска „Зборника позоришних дела,“ што га речена књижара издаје. Позоришни комад овај врло се допао на позорници, те ће и књига бити занимљива за читање. Желети би било, да свеске овога „Зборника“ чешће једна за другом излазе, како би се публици пружили још и многи други позоришни комади на читање, нарочито оној публици, која нема прилике да види саме представе. Наравно да то зависи од одзива публике на ово дело, које заиста заслужује сваку препоруку.

Брачна правила. Поука младожењама, невестама и младим женама, како треба у брачном животу да се владају. По Книгеу. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду. 1884. Стр. 29. Цена 20. новч.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 8. У Новом Саду 19. фебруара 1884. Год. XI.

ТРИ ЗАВЕТА.

(у аманет српској омладини).

Ој, побрате, ходи ближе,
Да распалиш срце моје,
Обоје нас једно тишти,
А бићемо јачи двоје!
— Та што би се венац вио,
Да не значи ништа — више?
Цвет до цвета лепше стоји,
Боље, јаче замирише.

*

Цвет имаде својега мириса,
Тело има опет своју душу
— Србину је душа православље.
Душо моја, моје православље,
Е, лепше те не знам прославити!
Па када ми моје душе вредиш,
Дајем веру тврђу од камена,
Твојим дахом да ћу верно дисат',
Док ми тело у земљу не пређе!
И том вером у Бога верујем,
У несрећи кано и у срећи!
— Силни Боже, на врху небеса:
Напој вере,
Свете, праве,
Верну децу,
Светог Саве!

Мирис тече из дивнога цвета,
Душа дише из крпнога тела
— А ја веру у Српство одевам.
Аој, Српство, јуначка помисли!
Колико је мучно србовати,
Све крвавим у десници ножем,
— Још под правдом данашњега света —
Сто пут више слава ме уздиже,
На брегове косовскога греха!
Ти ми суди, судијо судија',
Ако Срба и сном изневерим!
— Силни Боже, на врху небеса:
Ужди срца,
Врела, жарка,
Храброј деци,
Срба Марка!

Једно цвеће на много је места,
Људи има колико је земље
— А Срба је на четири стране.
Бели данци и те ноћи тамне,
Чарне горе и те воде ладне —
Сву ми браћу изделише телом.
Ој, моја гора водом усанула,
Моји данци никад не сванули,
— По тој вери, по тој, Боже, мери —

Ако икад из кола се пустим,
Из онога кола свесрпскога!
— Силни Боже, на врху небеса!
Дај да кликну.
Гласа танка,
Сви из кола,
Нашег Бранка!
*
Ко Савином вером дише,
Ком' Марково срце бије,
Нек се хвата а што може,
У Бранково коло прије!
Српско коло. . . сушти венче. . .
Ала кажеш много. . . много. . .
Омладино, цвеће наше,
Ој, тако ти Бог помог'о!

У Карловцима 1884:

Светозар Разуменић.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Обоје деце беше покривено најпре неким топлим губером (ћилимом) а преко тога грдном дуњом.

Осим тога били су и прозори засути песком скоро до половине окна; а под постељама лепршале се две квочке с пилићи и још једна што ће се кроз који дан зацело излећи.

Но уз све то мени се чињаше, да би ваздух могао чистији бити, за то се још боље обазрем по соби, и заиста, опазим за пећком кацу с ракијом а на пећи озго био је кошар са комловом и неколико пари обојака, што их је домаћица без сумње јутрос опрала на прострла да се суше.

Домаћичино лице показиваше благу и измучену душу, па како сам сличне појаве и у имућнијим кућама виђала, утишах своју злу вољу па јој само рекох:

„Зар ви немате штале, кад сте у соби ракију налили?“

„Имамо, ал' о'де ће се пре крепути.“

„Тако је;“ рекох јој ја „ал' онда ће ти дете дуже боловати. Кад ракија у соби ври, шкоди и здравима, а болесника може и сатарити. Па неваља ни комлов ни обојке у соби да сушиш. То све шкоди и здравима и болеснику.“

„Ју боже, а ја ко' марва, не знам ништа“, па устрашено шчепа кошар с комловом, покрије га чаршавом и неким старим кожухом, и изнесе у коморицу што је била до собе.

„Сад да ми је Мија ту,“ настави забринуто и тужно „ома би и ракију изнела у шталог. Та боље је да ми се и ракија поквари, него да ми пропадне моје слатко и паметно чедо!“ па се надвири над постељу и убрише зној са детиња чела.

Ја сам узрујана била гледећи њену безмерну материњску љубав, сиротињу и незнање, те се за часак дадох у мисли. Али кад ме она из заноса трже, нудећи ме да седнем, рекох јој, да дете сувише не утопљава нити да собу тако јако греје; да с прозора песак уклони и да собу чешће обдан ветри.

Трудила сам се, да је приволим да зове лекара, но кад у томе нисам успела, препоручила сам јој неколико кућевних средстава и затим се од ње опростим.

Путем сам много о томе размишљала; па и ако сам своју поуку у здравственом погледу од то доба тек на саму школу ограничила опет штудирам „кућевни лекар од Н. сремца“ и друге томе подобне књиге. Читаш ли их ти Милице? — То нам је на селу нужније и од кућарства — дода затим више као за себе.

— Још ми и то треба! — насмеја се Милица — Не свиди ми се „лекција“ баба Марина! . .

— Незнам ко би уз толике неприлике и на то воље имао?! — умеша се и Ленка.

— Онај ко суди и себи, и од себе. — примети Даринка оштрим гласом.

— Ти си дакле са својим околностима задовољна? — питаше радознало г. Коста.

— То баш не могу рећи. И ја патим са незгоде, што су је оне већ навеле; боли то и мене као и њих, али ја знадем, да се долази до цељи и споро ходећи. Осим тога — рече смешећи се — нисам никад ни била „чедо среће“ па нисам научена да примам награде за своја дела. За то се и не обзирем на мњење своје околине, већ радим тек по своме уверењу; а ко тако ради мора бити бар са собом задовољан.

Ја знам -- настави по малој почивци — да је и код нас Срба: пут дугачак а време кратко; рад потребан и голем а силе слабе, малене и растрзане на хиљаду страна. И за то се и не држим наставна плана и прописаних правила као слепац вође, него из свега вадим језгро и што нам је најпрече; а ко је у бољим околностима и има каде, од воље му да гледа и на сјај, лепоту и узгредне ситнице.

— То би све добро било, да није светске критике; — рече Ленка — а шта ће рећи и претпостављена власт, кад се не пређе све што је прописано?!

— Свет вазда ужива у клеветању туђих дела, па се не треба на њега освртати; а предпостављена власт мора тај поступак тек одобрити; јер закон се ствара за људе а не људи за закон. Осим тога, и сама знадеш, да сваку наставу треба прилагодити способности и околности ученичкој. И за то, нико ти неће замерити, ако се која приповетка и друго што не пређе!

После овога за часак сви заћуташе.

— Зар немаш ништа више да кажеш? питаше по малој почивци г. Коста.

- Кад сам већ почела — настави Даринка замишљено — казаћу вам искрено баш све мисли своје, и ако видим, да се у многоме не слажемо.

— Говори само! — примети Ленка мило је погледавши — Та ето ја и Коста нисмо баш „начелни“ пријатељи па опет смо муж и жена; па ма шта даречем ваљда ћеш ми тек лична пријатељица остати?!

Даринка је само загрли и смешећи се настави:

— Не могу сасвим да одобрим ни ваше тужакање, да вам силно учење отима време за васпитавање; јер сами предмети што се у народној школи пре дају по себи већ васпитивају, и ако не баш у оној мери, у којој је за сеоску децу потребно. Зато ко је уверен, да по могућству достојно врши своју дужност може бити собом задовољан. Осим тога, сви знамо да од два зла треба бирати мање. Па кад је тако (а уз то смо својим успехом и радом незадовољни,) не треба се вајкати, него напустити тај позив, као што си ти Ленка урадила, или се латити оног правца у настављању, који ће и у том незгодном стању, бар у нечем користити.

— Али камо тог правца? — прекиде је у речи Милица -— Није доста тек рећи, него и показати га. — И ту се презриво насмеја.

— Немој се љутити; ја нећу никог да учим, него тек казујем своје мишљење — рече Даринка — А тај правац чини ми се, да треба према потреби своје околине сваки учитељ сам себи да створи. Не треба да се ограничимо на она правила и упутства, што смо их у учитељишту добили, нити да се само на узоре угледамо, него треба оштрим погледом тражити главне препреке, што нам напретку сметају, па их треба отклонити, ма и оним средствима, које људи не хвале и којих се у бољим околностима ни сами не би прихватили.

Тако н. пр. знате, да ја као ђак нисам била поштовачица Бело-Ланка-

старова начина, да и деца учитељу при настави помажу. Али време и искуство научило ме је, да је и у лошем често баш добро скривено и да најбољи начин ако није околностима примерен не може користи донети.

И зато ја некадашња противницу ланкастеровог начина увела сам већ у половини прве године свога учитељовања у своју школу неки томе сличан начин. Упала сам у школу са четири разреда и преко стотине деце, која уз то редовно школу полазе тек од новембра до половине марта, а пре и после тога видим их у школи, што' но веле, „тек од жеље.“ За то да кол'ко толико себи и деци олакшам, а да уз то не буде механизма и у оним предметима где се баш не сме трпити, прихватила сам се и тога иначе мени не повољног средства.

— Па како си то урадила? — питаше г. Коста.

— Знате да код нас на селу ни два десета кућа нема сата, а немамо ни стална школска послужитеља, који би путем звоњења могао деци јављати кад је време да у школу дођу, и с тога су деца вазда раније у школи но што би требало. Ја сам покушавала да их од тога одвикнем; но тада ми опет долажаху сувише доцне, па које с тога, које из напред реченог узрока, наредила сам за сваку скамију по једну надзорницу, која ће док ја не дођем своју скамију препитати из оних предмета што истога дана на ред долазе, и за тим по својој увиђавности прибиљежити и класификацију у своју зато одређену књижицу.

По себи се разуме да овамо спада понављање предмета и тек они предмети што сам ја најпре деци добро разјаснила и у којима сад већ није неопходно нужно учитељево вешто питање. Исто тако не питају деца ни из оних предмета што служе поглавито за развијање разума.

— Ти као да ниси помишљала на злобу и завист што се отуда изродити може — примети Ленка.

— И на то сам помишљала, те баш за то сваке недеље мењам те своје надзиратељице, па како је у свакој скамији по шесторо деце то у шестонедељном току времена свака ученица једанпут своју скамију надзирава; а само ради тога не искључујем из тога реда ни иначе најслабију или најгору све док сама не увиди и не призна, да за то још није дорасла или док се не покаже тога позива недостојна.

Тим начином досад нисам опазила код деце зависти. А да неби и саме надзорнице грешиле пазе и на њихове поступке као и на целокупан рад у школи још две до три над-падзорнице.

О целокупном раду своме дају ми опе извештаја путем својих књижица и усменог исказа тек сваке суботе по подне. Том приликом похвалим ја вредне а лење пооштрим и све класе уводим у свој записник.

— То би све добро било кад неби те надзорнице и вице-надзорнице своју власт злоупотребљавале и можда и саму учитељицу варале — примети Милица.

— Ја не дајем ни једној баш ни какве власти. Право награђивања и укора само је моје, а и то вазда чиним у договору целе школе а никако се не држим тек исказа поједине надзорнице; јер те исказе тек онда уводим у записник кад их најпре већина потврди или одбије.

За време тога учитељевања само су два извештаја одбијена, а срамоту што је тога пута та мала варалица морала осетити, може појмити тек онај, ко је видео у праведној срџби пламтећа лица осталих девојчица и презриви поглед оне јаднице којој се та неправда хтела нанети.

Него истине ради морам признати, да су ти извештаји већином благи и пријатељским духом задахнути. Свак

се сећа да јој „господство" неће дуго трајати, а зна да је и сама погрешива па несме ни своју другарицу строго да оцени.

Али ја сам задовољна и тиме; јер вазда волим пропустити и десет криваца, него једног невиног осудити.

Тако видите, помоћу тих малених својих помагачица остаје мени више времена за рад око развијања дечијега разума и осталих врлина и способности.

Тек тим путем могуће је мени поред незгода што их учитељи на селу трпе, да по чешће проведем по више сахата дневно — један до два — у живом разговарању са децом, што дечији ум ни мало не мори а много им користи и полажење школе омили.

Него и опет морам признати, да се ја и у предметима што се више механично уче не ослањам сасвим на децу, него и њих предузимам кад год ми време допусти и кад код је одређен час за то; само што се не задржавам при њима тако дуго као год оних предмета, у којима ми деца помоћи не могу.

— Али шта је с првим разредом, — питаше Ленка — он ти тек немо же писмена извештаја давати?

— Дабоме да не; — одговори она — али ја сам заборавила рећи, да на цео разред тај пази један од двеју главних надзорница и тихо их препитује оне приповетке и молитве, што смо већ прешли; а често при поласку своме из школе нацртам на школску таблу какав за њих згодан и занимљив предмет, па га прецртавају док не дође време, да и ја у школу дођем.

— Види се да си свој занат испекла — рече шаљиво домаћин.

— То не поричем, — дода му жена — али и опет велим, да се та брига и рад не исплаћује и да би паметније било да си мање ревностна. Нико ти неће добру вољу уважити, него ће се још наћи злурадих критичара што умеју само језиком радити па ће ти пребацивати и најмању погрешку и недостатак.

— Погрешке своје радо ћу чути, а хвале и не тражим — рече озбиљно Даринка — за мене је довољна награда чиста савест и уверење, да ми је рад примерен потреби и по томе и користан.

— Кад те човек чује, могао би помислити, да си потпуно сретна, а сама признајеш, да и тебе штошта тишти — рече ироничким осмејом Милица.

— Има природа што их тек патња челичи — рече замишљено домаћин.

Даринка се трже и поруменила. Та примедба изгледаше јој иронија па поносито рече:

— Нећу никога да вређам; али учитељ, који тражи друге награде и хвале, осим уверења, да је користан члан човечанства није ни достојан тога позива и нека се стиди што не уме да чита у срцу своје околине ону хвалу, што је најскривенија и која се речма никад исказати не да.

Непрестано вичете да нисте награђене, а не видите и нећете да видите најлепшу награду! — а очи јој се при тим речма запламтише — или зар вас баш нимало неусрећује кад вас на улици задржи чак четврто годишња девојчица и пита: кад ћеш и мене у школу примити? па на послетку зар није награда и оно уживање што сам га уживала ја и свака од вас већ при првом испиту са својим ђачицама?

(Наставиће се.)

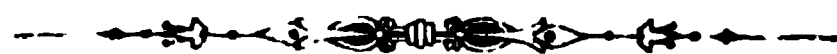

ПРОБУДИЛА...

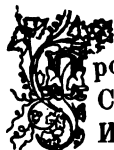

Пробудила рујна зора,
Своје чедо драго,
Из мора га свету диже
На рукама пуног миља,
Те одагна мрак —
А по бистрој ено води
Сија сунчев зрак.

Грдно море ко колевка
Свог дива пријана
Стере плеће, да по њему
Пође живот јарког сунца —
Тај заносни сан —
Поврх њега чујеш ромор;
Освануо дан.

По кристали ладне воде
Рибице се ено виде —
Зар и оне жељне дана,
Ил је крвца раздрагана,
Што је прошла ноћ?
Истурују мале главе —
Да му виде моћ.

Чиле тице лако лећу —
Часом сунцу, часом мору,
Ту се мију меке груди —
Таласић их чедно љубне;
Па у недоглед —
Док му сура ладна стена
Не устави крет.

Дигди опет видиш де се,
Диже шајка и јадрило —
Лаким пловом, поносно се,
У јутарњој зори смеши
На смијони дан —
Хај — та морски живот ти је
Миљем обајан.

Нема вике, ни клопота —
Ни петлова кукурека,
Па ни лавеж паса тамо,
Не допире — у даљину
У освећен мир —
Ту је вечност усновала
Своју неувир.

У Ст. Футогу

Владан.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

X.

Черноруцки се вратио кући пред ручак. Код куће је нашао г. Приснопо́ложенског с госпођом, а за о. Мизерандова била је отишла Аграфана Дмитријевна. Гости су играли „на дураки.“ Г. Приснопо́ложенски говорио је много и добијао највише. Госпођа Черноруцка је срдито кашљала, кад би год г. секретар рекао: и то је моје, ви ћете остати „на капот“. . .

Унук приђе баки, и веома је скромно запита:

— Ви, маћушка, нећете данас Казаматовим?

Љутита са неудаће у картама, госпођа одговори јаким гласом:

— Ићићу, да како!

— Ја бих, као рекао, да неидете, ето друштва доста, играјте, вече ће проћи весело.

— Ја сама знам, шта ћу радити, савета не требам, јаје нека не учи кокошку!

— Ја вас не учим, маћушка, опет ће унук, него се бојим за вас, оно и ако је сродник, али је бес свакојако. . .

— Страшљивци! Добра је душа тај бели ђаво — говори г. Приснопо́ложенски.

— О његовој души, не говорите ми, молим вас ништа, ево, овде ми стоји, видите ли? . . .

Ту госпођа Черноруцка метне руку на врат, да би казала, колико јој је тежак деда Аристовуло.

— Ето, — заврши она иронично —

куд је пошла душа племића, који се оженио готово простом шваљом.

Старица није могла опростити сво ме деди, који се оженио младом девојком обичног, не племићког рода, а преко обичаја свих Черноруцких. Само кад би се сетила тога брака, стара би говорила унуку:

— Немој се порадовати таком сродству, док сам ја жива, не!

Унук је ћутао вазда на те речи, па урођеном скромношћу пустио би очи к земљи.

Ручак је прошао у живом разговору. Јунак тога дана био је г. Присноположенски. Сваку чашу испијао је он са дотичном примедбом. Ако је прва чаша одлетела „колом“ друга ће „соколом“ а трећа се мора пити, јер „без треће, нема среће,“ а четврта се није јер „без четири ћошка, кућа не стоји.“ Аграфана Дмитријевна се толико смејала, да јој најпосле приседе залогај, те стаде кашљати, Марија Ивановна је поче тући шаком за врат, а отац Мизерандов примети:

— Незвани гост.

И кад је већ по трећи пут поновио исту примедбу, г-ђа Черноруцка рече зловољно:

— Маните се, бога вам, какви незвани гости!

Тада сви примете, да је г ђа Черноруцкова веома нерасположена, говорила није ништа, наслонив главу на руке стојала је само пребирајући неке мисли кроз главу. Дубоки уздај унуков, измами у бабе примедбу опорим гласом:

— Шта је било? . . Шта је вама, господичићу, кога жалите, кад тако веома уздишете? . .

— Бринем се о вами, маћушка, смерно одговори унук.

— Брини се ти за себе, твоје бриге и старања не требам!

Присноположенски хтео је да расtера магловите мисли од госпође домаће, те је све употребио, да ју развесели, но бадава. Напразно му је било и показивање „игре бојадерке“ и како опет игра циганка са својом ћерком Приликом ове пробе, знала је сирота Аграфана Дмитријевна, јер јој је г. секретар тако завртао руку, да је осећала како је боли читава два месеца. Видећи гости невољну домаћицу, почну се спремати, да иду кући.

— Куда? запита домаћица као иза сна.

— Време је већ, слатка, одговара Марија Ивановна, кад ћемо већ кући доћи.

— Кући идете? Шта вам је то на ум пало?

— Ви ћете и сами, слатка, да идете. . . .

— Ја ћу отићи на часак Казамотовим, па ме ето.

— Требало би кући. . .

Черноруцка је протестовала:

-- Каквој кући, за бога? . . Зашто? Останите, куда ћете? . . И ти, оче Павле, остани. . . Места има за све, останите, па ћемо ноћити, ја ћу у часу бити овде. . .

Слична копачења у Н-ску била су постојана још од пре, а са појавом белог ђавола се још учестала. Гости најзад остану, у нади да ће бити пријатна и весела разговора, а може бити, да ће се домаћица срести с. . . па и то ће занимати, ко зна, шта ће с њоме учинити? . . Како се ближило вече, разговор је бивао све тишији, сваки је мислио о опасности пута, ког вечерас мисли предузети домаћица. Она сама није говорила скоро ни речи; а кад би јој ко саветовао, да остане код куће, она се љутила, и набусито одбијала савете, но опет ти савети умножавали су њезин стра, али опет није хтела признати, да се боји. Па да јој на лицу стра не би приметили, г-ђа Черноруцка, није допуштала ни свећа у одаји да се запали, те су гости седели у мраку, а тек су каткад проговорили један с другим.

По одласку госпођином дворана чи

сто оживе, донесоше неколико свећа, које осветлише дотле мрачну дворану. У кујини засвира хармонија и уз њу се зачу весео глас песме; у предсобљу два слуге почеше се бити по носу кад би који добијао у карте. Аграфана Дмитријевна се направила домаћица па ревносно послужује госте јабукама и орасима. Млади Черноруцки измаче из дворане, те нова домаћица пође да и њега послужи слатким, држећи, е је у свом кабинету. Узев десер, старица ступи на врата од кабинета и запита:

— Не ћете ли, може бити, и ви, господине, окусити мало слатког?

Никаква одговора.

Старица уђе унутра, па слуша, слуша и ништа, најпосле опипа диван у мраку и кад се уверила, да га ту није, изиђе и запита слуге у предсобљу некако достојанственим гласом:

— Нисте видили, младог барина?

Ни један не подиже главе с карата и тек промрмљају, да нису. Тек се Аграфана врати опет у дворану и усплахирено исприча гостима, како младог барине нигде није — кад се у једном зачу јака лупа на вратима. Гости поустајаше да виде, ко је, а на капији оштар глас госпођин:

— Та отварајте, јесте ли глуви?

— Боже, кад пре? . . отрже се гостима на један мах. Сви јој изиђу у сусрет јер су знали, да тако рани повратак значи нешто необично.

— Шта се збило слатка? почеше жене.

Она тек уђе задувана, посади се на диван и ману руком:

— Видела сам, говорила. . .

Иза Аграфане Дмитријевне зачу се преплашени глас унуков:

— Ах, маћушка!

Поцрвенив, сигурно од зиме млади Черноруцки ниче као испод земље те сажаљујући своју бабу, гледао је на њу као невино детенце, што би гледао своју мајку.

— Маћушко, вас је неко поплашио? . . .

Госпођа је све једнако седела на дивану, не свлачећи горњег огртача, а тешко дишући. Марија Ивановна и Аграфана Дмитријевна помогну јој свући огртач, а око ње стану гости сви у полукруг. Госпођа бледа као мртвац једва прошапће:

— Аграфана, дај ми воде и убрус.

— Оћете ли кључале воде, слатка?

— Ваљада да ме нећеш кувати, нек је топла, али не кључала.

— Зашто ће вам, маћушка? пита унук.

— С њим сам говорила, чедо моје, па може бити, да ми је надухнуо што у лице. ваља се умити.

— Говорили сте, маћушка?

— Да. . . .

Аграфана оде, да испуни, што јој се каже, још као укочена седећи госпођа, опет почне:

— Ах, окајани грешник, како ме је уплашио! . .

— Где сте га срели, маћушка? пита унук разумевајући белог ђавола.

Госпођа се хитро обрне младом човеку:

— Удостојила сам се части, да с њиме идем, мој младићу, да, с њиме!

Тада гости у један глас:

— Ах! . . ужасно, ужасно! Како сте ишли маћушка!

— Па лепо, као с тобом; узела га на кола, села поред њега и ишла. Ето, тако!

— Дођем тамо сретно, ма да не би требало, да сам ишла, али кућа затворена, сви спавају, те ја натраг. . .

— Опасно је време, гостију не чекају, те су и заспали рано. . .

— Кад сам се враћала, кад на по пута нешто се стаде кретати. . .

Аграфана, идешли већ?

— Ево ме, госпођо, оћете ли, да истаремо лице?

(Наставиће се.)

ЉУБАВ ПТИЧИЈА И ЊИХОВ ФАМИЛИЈАРНИ ЖИВОТ.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА.

(Наставак)

Удварач сва јој своја добра својства износи на пазар, од љубави сав је већ утрнуо — сав се збунио; заборави и на јело и пиће, на очи му не долази сан; пева, цвркуће, подскакуће, своје лепо перје чисти, намешта и све љубљеној неви показује како би је само како год примамио. Песма му није ништа друго него излив нежних љубавних осећаја — ово је освајачко средство, оружје и све: подиже се, подмеће се, погне се, разнежи се, туробан је, невесео, плачан све једно друго сустиже и мења. Ко каже да у птичијој песми нема правог осећаја, да нема унутарњег чуства, да она то чини само нагоном — тај никад није могао или није хтео да разуме птичије певање.

Наравно да певачи и то само добри певачи гледе да тиме срце милојке освоје; орлови пак, господари ваздуха у коме се удварају на најсмешније полете и летаје, тамо амо лете са свију страна показују своје красоте тиме жељеној љубљеници.

Ласта седи поред свога пара, брбља јој, цвркуће јој и шта јој још тамо не ради; осећаје своје изражује живим покретима тела свога, цвркутањем, тамо амо лети и пева, по том јој опет прилети да последње звуке своје мелодије у уши јој каже.

При спаривању још морају и вештину играња да употребе својој „благонадеждној.“ Ради примера није нам нужде да далеко идемо. Ено тамо у нашем дворишту охола петла, горда пауна, и глупава ћурка; па још и фазани а особито глуви фазан што су ловци имали више прилике видети, како овај дивно игра и у тако одушевљеном стању да и за сам свој живот заборави. Али он тиме боме јако упливише на женку, која под дрветом чепрка и чиме год се „вента ради“ занима. Као што учини такав утисак сватовска игра тако исто и сјајност и деликатност пауновог китњастог репа.

У Хималајима живи неки р о г а т и ф а з а н, који над очима има као неке чврљуге, које може да ваздухом надува и избије као неке мале рогове. Код ових мужак иде у прошњу невесте чисто углађен као у свечаном руху, што још допуни са своја два рога и са брадом јасне боје — крестом. Удварање и он са игром почиње, од чега се сав напослетку занесе. Стане пред женку и непрестано се клања, потом кречећи унаоколо трчи, повраћа се, застане пред изабраном и опет се клања. Два своја мала рога према небу издаже — а брада му горе од црвени. Потрчи јој, шири и скупља крила, полеће, облеће, ногама немирује, иде тамо амо са свом олимпском лепотом и красотом око своје љубљенице.

Па и мала г о в е д а р к а покушава да задобије љубав своје омиљенице са игром и непрестано се око ње врзе и облеће, тако да човек посматрајући је, мора је и сам са њене нежности заволети.

Ж д р а л о в и, ови дугонози, такође играју и то врло дивно и вешто тако, да се не би постидео ни од каквог француског балетског играча.

Па и к о н д о р и не лење се играти пред својом милојком, али са свим достојанствено и озбиљно, као што му се и приличи.

А шта на то вели љубав „даме“? Ништа. Једва да ће га удостојити и једног озбиљног и пријатног погледа. Равнодушна је, скоро да је безвољна. Може јој бити; у потпуној женској важности уме да се одржи. Али је ово несаучешће ипак привидно; пажљиво и ако крадом и из потаје, посматра сваки покрет свога удварача, само се зато прави равнодушном, да тиме може боље да испита и провиди добро све добре и рђаве стране свога удварача. Јер при избору „мужа“ само један закон руководи женку а то је: унапређење животињског света. Између многих удварача онога ће себи за друга изабрати, који је најлепши, најјачи, који је у сваком погледу за ваљан подмладак способан — по њеном суђену тај је најбољи.

Равнодушност женке само већма дражи удварача и већма му страст распаљује чиме живљи и немирнији постаје. Покрети су му снажнији и живљи него у почетку, па и страшљивица се охрабри а бојажљивац слободнији бива. Како се ова два разна пола труде да један другог освоје и придобију то се неда описати. — Кад који до те слободе дође да јој се усуди приближити, у миг ока створио се поред њега и други супарник да овај пожње ловорику Тим поводом заподене се жесток бој, који се већином крвљу заврши а понекад и животом.

Орлови отворе жестоку битку у летају у слободном ваздуху што је заиста врло диван и чудноват али и ужасан призор. Како ове две снажне птице — господари висова и ваздуха гледе како ће један другог да победе, како ће се бранити, па та вештина и та распаљеност заиста да се неда лако описати. Када могу један другог да домаше, оштрим ноктима заривају се један другом у тело и тако са огромном снагом сјурвају се обоје на земљу. Доле извуку своје и нокте и канџе, пусте се, поново се вијну у висину и наново отпочну бој, до год се један као славан победитељ не види уз женку. Дотичан јунак нема се само борити са једним противником, много се пута догађа да се мора борити са њих 10-12 и као главни јунак онда долази победоносно женци.

(Свршиће се).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Наставак).

Не истављајући дакле никаквих закона, ја држим да је питање о природном наслеђу од врло великог утицаја на интелектуалне и страсне манифестације човечије. Исто тако ја дајем велику важност и самој средини. Треба почети једном говорити о Дарвиновој теорији и разрађивати је, што је само општe изучавање експерименталног метода, примењеног на роман. Но ја бих отишао далеко, кад бих се почео овде упуштати у појединости Рећи ћу само још неколико речи о срединама. Ми смо мало час видели пресудну важност, коју даје Клод Бернар изучавању интраорганске средине, о којој се мора и треба водити рачун, ако хоће да се добију одредбе појавâ код живих створова. Кад је тако, онда ја држим да је за изучавање породице, у опште неког скупа живих створова, социјална средина од огромне вредности. Једног дана физиологија ће нам свакако објаснити механизам мислй и страсти, ми ћемо знати како ради индивидуална машина човечија, како он мисли, како љуби, како иде од разума к страсти и лудилу, — но сви ти појави, све те радње органског механизма, не врше се изван њега и одвојено споља. Човек није сам, он живи у друштву, у друштвеној средини и тада је за нас романисте та средина важна, јер она модификује појаве без престанка. Наша најглавнија задаћа и лежи баш у томе, у тој наизменичној радњи друштва на индивидуу и индивидуе на друштво. За физиолога су спољна и унутарња средина чисто хемијске и физичке, те он може лако да им изнађе законе. И ми не одричемо да је и друштвена средина хемијска и физичка. Она је то по сигурно, или још боље она је промењиви продукат гомиле живих створова, који су савршено потчињени хемијским и физичким законима што владају и над живим као и над мртвим телима Кад је тако, онда ми видимо да се може радити и на друштвеној средини, радећи на појавима којима ће се овладати код човека. Ето ту је дакле основа експерименталног романа — овладати механизмом појава код човека, показати путове интелектуалних и сензитивних манифестација његових онако, како на

их физиологија објашњује под утицајем природног наслеђа и околних прилика и најзад поставити живот човека у друштвену средину, коју је он сам створио, коју мења сваког дана и у чијим недрима на послетку и сам непрестано трпљиво сноси све промене. Ми се дакле ослањамо на физиологију, ми узимамо просто човека из руку физиолога, да продужимо решавање задаће, научно разрешимо питање и дознамо како се понашају људи и шта бива с њима кад су у друштву.

Те главне идеје довољне су сада да нас воде. Доцније, кад наука коракне у напред, кад експериментални роман даде пресудне резултате, критичар ће какав тачно одредити оно, на шта сам ја данас кадар само указати.

Међу тим и сам Клод Бернар признаје како је тешка примена експерименталног метода на живе створове. „Живи створови, вели он, нарочито више животиње, не падају никад у ону физичко-хемијску застајалост са спољном средином, но су непрестано у кретању, у органском развијању, које изгледа да је стално и самовољно, и ма да су том развијању потребне спољне прилике да се манифестује, оно је ипак независно у свом раду и властитим силама.“ Он закључује, као што сам то и ја рекао: „У кратко, само у физичко-хемијским условима унутрашње средине, налази се детерминизам спољних животних појава.“ Но ма колика била замршеност која нас чека на нашем раду, па и онда кад се јављају сами специјални појави, примена експерименталног мет·да остаће у снази. „Ако су животни појави заплетени и привидно се разликују од неорганских тела, та разлика постоји само зарад с рећених услова или зарад оних, који се д·ју одредити и који су њима својствени. ·кле, ако се науке животних појава могу р зликовати од других њиховом применом в њиховим особеним законима, не могу се р ликовати научним методом.“

Да споменемо још неколико речи о гран ама, које Клод Бернар поставља науци. По њему нас се никад не тиче и не знамо з а ш т о је нешто, ми можемо само знати к а к о то бива. Ево шта он о томе вели: „По самој природи нашег разума ми увек гледамо и тежимо да дознамо суштину или з а ш т о ствари. Тиме се ми старамо да одемо даље од цељи, која нам је постављена, јер искуство и испитивање нам одмах показују да ми не треба да излазимо из граница к а к о, т. ј. граница блиских узрока или битних услова појава.“ Мало даље он наводи овај пример: „Ако не можемо да знамо з а ш т о опијум и његови алкалојиди успављују, ми смо у стању да сазнамо саму радњу или механизам нагињања ка спавању и дознамо к а к о опијум или његови закони успављују, јер сан овлађује за то, што активна супстанција долази у додир са извесним органским елементима, које она модификује.“ Отуда се практички даје извести ово: „Наука има просто ту привилегију, да нас научи ономе што не знамо, замењујући осећање разумом и искуством (испитивањем) и показујући нам јасно границе данашњег нашег познавања. И она нас чудновато за то награђује, јер у колико већма понижава наш понос, у толико већма увеличава нашу моћ.“ Сва та посматрања дају се тачно применити и на експериментални роман. Да никада пак не би запао у философска посматрања, да би заменио хипотезе идеалиста лаганим сазнавањем непознатога, он ваља тога само да се клони у истраживању, з а ш т о то и то бива. То је прави задатак његов и одатле он црпе, као што ћемо мало даље видети, и свој поставак и своје биће и свој морал.

Тим смо дошли дакле на ово: Експериментални роман је неминовна последица научне еволуције нашега века; он продужује и допуњује физиологију, која се опет наслања на хемију и физику; он поставља на место изучавања апстрактног и метафизичарског човеча, изучавање човека таквог као што је у природи, потчињеног физичко-хемијским законима и утицајима средине у којој он живи; речју, о н ј е к њ и ж е в н о с т н а ш е г н а у ч н о г с т о л е ћ а, као што

је класичка и романтичка литература била књижевност схоластичког и теолошког века. Да пређемо сада на једно од важних питања о примени и моралу.

III.

Цељ експерименталног метода у физиологији и медицини је, да изучи појаве и овлада њима. Клод Бернар на свакој страни његовог Увода понавља ту мисао. Он вели: „Натуралистичка философија своди се у кратко на ово — познати законе појава, а цела експериментална проблема опет на ово — предвидети и управити те појаве.“ Мало даље он наводи овај пример: „Лекару експериментатору као и лекару емпирику нужно је само да зна, да кинин лечи од грознице, но оно што се њега још највише тиче то је да сазна шта је то грозница и да испита саму радњу, како ју је кинин отерао. Све се то тиче лекара експериментатора за то, што чим он сазна сам рад како кинин лечи од грознице, то неће бити више емпиричко изоловано дело, но научан факат. Тај факат ће се придати тада условима, који га везују за друге појаве и ми ћемо доћи тако до сазнања закона у организму и бићемо кадри да одредимо њихове манифестације.“ Пример овај постаје још јаснији код шуге. „Данас, кад је узрок шуге нађен и тачним испитивањем одређен, све је постало научно, емпиризма је нестало... лечи се увек, — ту нема изузетка — чим се постави у познате експерименталне услове зарад постигнућа те цељи.“

То је дакле цељ, то је сав морал експерименталне физиологије и медицине — овладати животом, како би се могао руководити и управити куда треба. Узмимо да је наука напредовала, да је се сазнало потпуно оно што је било непознато — научни век, кога је Клод Бернар видео у сну, биће остварен. Лекар ће бити тада господар болести, он ће лечити по сигурно и радити на живим створовима за срећу и снагу свога рода. И доћи ће једном такав век, у коме ће свемоћни човек моћи потчиноити природу и користовати се њеним законима да на нашој земљи завлада свуда велика правда и свака слобода. Племенитије, узвишеније и веће цељи од те нема. Задатак је дакле сваког разумног створа — проникнути у зашто ствари, да би постали моћнији од њих и да би их потчинили нашој вољи.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

I.

Месец овако говораше:

Волим загледати у одају где деца спавају. Они тако мирно почивају, тако се блажено осмехивају у сну, као какво језерце у заклону, које ни поветарац не узнемирује.

Чуј шта сам једаред видео.

Прозорске завесе беху спуштене, али почем нешто недостајаше од ширине им, то могох завирити кроз узани отвор. — На краткој постељи седело је мушко дете у кошуљици. Очи му се сјајише, на устих му осмех играше, а лице највећу радост показиваше. Видело се да је задовољан. У руци је држао сребрн двадесетак, па га је превртао и непрестано загледао. Ово је први новац, што га је трудом својих руку заслужио. У врту беше нађикала трава; отац му рече: „Иди, Илмаре, оплеви ону цвстну леју у врту, па ћу ти дати један двадесетак!“ Мали Илмар латио се посла, грбао је тамо око цвећа једно цело вече и оплеви свеколико цвеће. А кад је свршио свој посао доби од оца двадесетак, нов новцат двадесетак. Како ли беше леп, светао, да га се Илмар не могаше довољно нагледати. Па и кад шћаше лећи у постељу, не могаше се растати од њега; седео је и сад у постељи са двадесетаком у руци. Бога ми да га отскуд види мати е још није заспао! Најпосле

ипак стаде му слетати сан на трепавице, вид му потавни а глава полако клону на узглавље, — Илмар заспа. Али од двадесетака свог не могаше се ни у сну растати; тако га је држао, пршћима притискао, као да се бојао е ће му когод покрасти благо. На устих му лебдијаше осмех. Шта ли је уснио? За цело је премишљао шта да ради са огромним благом својим. Уста му се мрднуше и он проговори: „Узми, јадни Едварде, па купи за њ хлеба!“ Пружи руку, и сребрн двадесетак испаде му кроз прсте на земљу.

Ох, чедни и непокварени уме детињи! Можда ће Илмар некад бити богат, веома богат; али да-л ће му многе хиљаде причинити кадгод оваке невине радости као овај цигли двадесетак? Можда ће Илмар некад бити дарежљив човекољуб, можда ће силне иљаде жртвовати за благостање своје сабраће. Али да-л ће икад уживати таково блаженство, као кад се решио да једини свој двадесетак невољнику даде?

II.

Много пута слушао сам — продужаваше месец — да хвале ружину лепоту. Кажу да је најлепша онда, кад росна капљица заблиста на њој, као оно драги камен на челу младе невесте. Чувши то, вазда сам желео да видим ту слику, али баш о сунчевом рођају, кад се роса спушта на цвеће, ја морам да се скријем у своје скровиште.

Па ипак сам једаред видео читаво поље, пуно најлепших ружа, а на једној од њих беше кап росе, лепше и сјајније од свих оних које ви људи превазносите.

Било је зимње доба. Ја сам ходио поврх једног пространог пешчаног поља Прекодан владаше ту највећа живахност, а сада смрт и пустош. Прекодан грмљаху топови на том месту а убојна вика мешала се са јадоликим вапајем рањеника; сад беше све мирно. То је шијкајочко поље. Борила се ту финска војска са пламеним одушевљењем за отаџбину своју. Од жарка пламена љубави ов[illegible], израсло је цвеће по снежној пољани у ср[illegible] зиме. Докле год могох догледати, свуд цватијаху крваве руже по белом снегу. Док ја посматрах те руже, дотле се нека женска ближила крвавом пољу. Дошавши међу мртва телеса, стаде се обзирати десно и лево, па најзад клече крај леша једног младог војника. Из грудих његових просипаху се румене руже по снегу; девојка их смотри, око јој засузи, и бистра суза откотрља се на једну крваву ружу у снегу.

Видиш, ово је била најлепша росна капљица на најлепшој ружи!

III.

Овог пута је месец нешто раније одекочио, па поздравивши ме, продужи:

Путујући једаред својим усамљеним путем, стигох на најсевернији крај земље, стигох у земљу којој и само име довољно је да човека ужасне — у Сибирију. Видех реку Об како брзо ваља своју каљаву воду у хладна недра Леденог мора, извесној смрти у чељуст. На обали стајаше осамљена самоједска колеба, до полак у земљи заривена. Цели предео беше пуст и изумрьо. Снег је раширио свој бели простирач по голим мочарима и кржавом растињу, па се играо и витлао у северном ветру. Жива створа неси могао видети ни чути, само урлање гладног вука мешало се са тужним фијукањем северног ветра. Беше ово постојбина смрти и црне ноћи. Сунце је давно пре тога отпутовало у срећније земље. Ја сам овда онда разбијао густи мрак својом слабачком светлошћу а и поларна светлост често је слала амо своје разнобојне зраке.

Завирио сам у колебу из које продираше светлост. За столом крај слабе светлости сиромашна жишка седео је човек бледа лица, а главу је рукама подупрьо. Образи му усахнули, а многи рад и немаштина беше му зарезала небројено бразда на челу. У очима његовим горела је ватра а из паћеничких грудих час-по отимао се пиштећи уздах. Сад подиже главу горе и поново узе перо у руку. Ја тек за тренут могах очију му сагледати, али се на мах опоменух да сам то лице давно пре тога већ видео. То је било далеко одавде, у Хелзингфорсу, главној вароши финској. Тада је из једне

омалене кућице весела светлост продирала ваn, и живахан разговор избијао на улицу. Загледао сам унутра. Одаја беше пуна веселе омладине; са пламеном у оку и зажареним лицем говораху они о драгој отаџбини својој, о лепим надама и мучним подвизима који чекају на њих. Па се опда руковаше и заверише да ће живот свој посветити напретку и благостању Финландије, и да се ни саме смрти неће ужаснути, ако то спас и част миле им отаџбине буде искала. Ово свршивши разиђоше се. Али становник ниске колебице још дуго је после тога остао на прозору; са усана његових чула се молитва: „Оснажи ме, боже, да можемо извршити што данас уговорисмо!“

Ја чух тада заветовање њихово, — сад је оно испуњено. Искра ове љубави свете, коју тада видех да се разгорева, сада се ево распламтела у неутуљиву ватру; она га је изгонила из далеке му отаџбине, овамо у овај пусти и непознати крај; она га је довела у овај мрски и ужасни предео — да Финландију прослави. На пољу беше студена зима и мркла ноћ, у срцу његовом пак питомо лето и светао дан. Можда већ погађаш име његово? Име му се свуд проноси; међу именима врлих синака његове постојбине стоји светло име: Кастрен!

По мађарском С. Мл. Б.

ЗАКОН ЗА МИТРОПОЛИТА.

Саопштио м. С. К.

(Свршетак)

5. Пѵнкт. Что би сте се примити восхотѣли намъ сей потрошакъ котори кеса 35 (17500 Гроша) нинѣ имѣесмо, что смо потрошилі донелѣже смо се ѡпростили владике Гаврила и ѿ везира милость полѵчили по захтѣваню нашемѵ молитвами стыхъ Архистратиговъ, за кои и міі цели соборъ хощемо вамъ дати рѵкѵ помощи по силе нашей. Аще Богъ подасть здравіе когда се долга опростимо. Паки еще изискѵемо еже би сте намъ се обѣщали со клятвою, да намъ хоцете давати ѵ црквѵ (?!) ѿ епархије ваше на всако годище по 100 (прва цифра нејасна, нити има ознака, каквих новаца) во дни живота вашего.

6. Пѵнкт. Да неимате чинити никакве „тасламе“ (напијања) и одѣянія неприличнаго носити, кромѣ приличнаго и употребляющаго Архіереомъ, ниже паки хатова іахати ни рахтова себерни на нима носити безмерно, но всемѵ мера да биваеть, „іасакчія“ (каваза) више неимѣти кромѣ два, ниже со евреи никаква совѣта имати, егда Христосъ пріиде во Јерѵсалимъ, не пріиде на хатѵ любителю немира (très-bien!) но пріиде съ кротостію на хѵдомъ скоте ѻслице, тишини и мира рачителнице, іако агнецъ незлобиви іави се, не что (не) може, нѡ елика восхотѣ. —

7. Пѵнкт. Еже бисте изволили уредити школу и велико о ней попеченіе имѣти (право Бога ми!) чрезъ ѿрочать нашихъ еже обретается и ва прочихъ хѵждши мѣста, кои и мы желаемо дети наши узрети цв'тѵщи плодом ученія и приспѣвающи ѿ сіли въ силѵ понѣже то есть должность архіерейская, за кое имѣете Богѵ ѿвѣтъ дати на второмъ пришествію, іако ѡ томъ царственни пророкъ глаголетъ: начало премѵдрости страхъ Господень, разѵмъ же благъ творящимъ его, и прочая. —

8. Пѵнкт. Аще би се в'некоторое слѵчило время ратѵ (војни) бити, іакоже бивало да намъ се изволити ѿбещате со клятвою неоставити до нѵжде великія и до своея капле крови насъ цѣли народъ, понѣже Христосъ глаголѣтъ во св. Евангеліи: Азъ есамь пастырь добри, дѵшѵ свою полагаю за овци. —

9. Пѵнкт. И аще се слѵчитъ комѵ убогомъ смертъ, неимѵщемѵ що ставитъ вамъ да неимате съ насилиіемъ искати ѿ нѣго нища (т. ј. од његове родбине). Кои има, оставиће ѵ тестаментѵ по силе свое, кои нема, да мѵ речете: Бог да га прости, а не за забраните священника ѿ него іакоже Гавро есть забранивао, и за вѣнчане да неимате съ насиліемъ искати но съ кротости, що ви тко да. —

10. Пѵнкт. Аще би сте преступили свитацъ узаконени ѿ сто почивши Патріарховъ и Митрополитовъ, и више реченни 10 Пѵн-

ктовъ, да се имате лишити сана Архіерейскога (ваистину оштро!), понѣже есть преступио Гаврилъ Михићъ, ѿ коего преступленія да сохранитъ Господь Богъ свакога и нѣга ѡбратитъ на покаяніе, и преступленія ради своего лиши се сана Архіерейскаго: и Ваше благословеніе архипастырское да пребудетъ съ нами ѡ Господѣ нашемъ Јисусѣ Христѣ вовѣки вѣковъ, аминъ.

ѡстаемъ

Вашего Преосвященства

міі цѣли соборъ Христіански стыя Матере нашея церкви храма стыхъ Архистратиговъ, понизно покорни у служби готови:

Въ мѣстѣ Сараевѣ Мая 31. 1752 года.

(слѣдују потписи општинара).

Даље слѣдује обвеза митрополита Паисије и његов печат.

„Паисеі М. Б. П. М. Д. и Б. Понеже зде ва семъ свитце предписана предложише намъ благородна Господа епитропи стые церкве сараевские съ прочими Христиани места сего, еже ѡпасно прочатахомъ и своеволне валасною рукою потписую и ѡбецаю крепко садржати до конца жизни мое и вишега вероятия ради полагаю на семъ свитакъ нашъ М. Печать предъ нинѣшними Господ Епитропъ.

ІС. ✠ ХС.
ПАИСЕЙ
М. Б. П. М.
* Д. Б. *

Епитропи:

Јосифъ Хаџи Лазаревићъ сведокъ.

Стефанъ Хаџи Трифковићъ сведокъ.

Гавро Јовановићъ сведокъ.

Милутин Јовановићъ сведокъ.

и іа Савва Иовићъ Ћирковићъ сведелетвуемъ.

Димитріе Хаџи Дамяновићъ свидетслуемъ.

Јованъ Симићъ сведет.
Јованъ Чипићъ „
Филипъ Гавриловићъ „
Хаџи Ђорђе Николићъ „
Симатъ Јовановићъ „
Тодор Милетићъ сведст.
Тодор Селаковићъ „
Лазо Петровићъ „
Ристо Братулевићъ „
Милутинъ Дамяновићъ „

КЊИЖЕВНОСТ.

Нана роман Емила Золе превод с француског I. свеска са 2 слике цена 50 пара д. Београд, парна штампарија задруге штампарских раденика 1883. обичан октав, страна 62.

Људи који приповедају морал, и критикују савремено друштво, издају сатиричне листове, да бичем сатире шибају пороке, и лече мане људске, — ти људи постају шпекуланти, они издају романе a la Нана, да њиме попуне џепове, који се тако брзо празне по кафанама београдским. Наша књижевност слаба у оригиналима, а оскудна у преводима, могла је са свим бити без овога реално-безобразног романа, коме наклада брижљиво удешава, да изађе што лепше и елегантније. Књижевни референт „Самоуправе“ врло је згодно карактерисао ту књигу као „књижевни штанцмарин“, и заиста само блазирани људи, који по „тингл-тангловима“ траже од шансонетки, које су прошле све степене друштвене покварености, душевног уживања, могли би препоручити ову књигу нашој читалачкој публици, чији литерарни укус није толико развијен да би могла разликовати пријатан мирис љубичице од загушљивог задаха што базди из какве париске клоаке.

Преводилац је сигурно поводећи се за славом, коју је Емил Зола врло брзо стекао, али која као да ће се напослетку свести на нивô обичних романсијера, који се одликују од осталих детаљнијим описима, и живим сликањем предмета. И заиста Зола је у томе вештак, он описује све до најмање ситнице и то тако живо као какав сликар; он је микроскопичар вели зањ један његов критичар — само је несрећа што он у претераној ревности за натурализмом постаје ни више ни мање но скандалозни Пол де Кок, због тога и почиње мало по мало

да бледи његова реална глорија, чему је нарочито „Нана“ много допринела. Права реалност састоји се у самој природи, она је њена нераздвојна целина, она је истина, али изнети истину, показати ствар онакву каква је може се и другим начином, ако се већ неће да писац својим изнемоглим читаоцима даје „штанцмарин.“ И Тургењев је реалиста, али инак зато код њега ћете поред реалности наћи и естетичног укуса, и то му ништа не смета да буде заиста први приповедач. Било би глупо и смешно аконто реалности и натурализма описивати све физиолошке процесе које храна претрпи од почетка па до краја, као год и генеративне односе и т. д. То ће знати будућа поколења да им се и не износи у романима. Али ићи тако далеко као Зола са својом „Наном“ то је ни више ни мање но запосити омладину, која хита за пустоловним животом, од којег је баш треба чувати.

Штета је само да је проводилац више пажње поклонио преводу „Нане“ но Јакобијевој „Идеји социјализма,“ која као да га је мање интересовала од Золиног романа.

Многи веле Зола је патриотичан лекар, који лечи болест свога народа, о томе нећу да спорим, али ја сумњам да та болест постоји код нашег народа, да би је морали лечити по париском рецепту Е. Золе. Па и код нас већ почиње мода са натурализмом, као нешто ново, у осталом тај је натурализам — како лепо вели Нордау — стар колико и литература: Омир, Шекспир, Гете и други били су такође натуралисте, и сваки је онај натуралиста који казује истину. Зола назива своје романе „експерименталним“. Нордау који је иначе његов велики поштовалац вели да „појам романа искључује унапред појам експеримента.“ Експеримент има посла са фактима, а роман са уображењем. Зола мисли да прави експеримент кад измишља лица, којима су нерви болесни, и кад их ставља у измишљене односе, да врше измишљену радњу. То је толико исто — како примећује Нордау — нервопатолошки експеримент колико лирична песма што је биолошки експеременат.

БЕЛЕШКЕ.

(*Енглез о нашем Бранку.*) *A. L. Hardy* у Лондону издао је недавно у *Contemp. Review* занимљиву и ваљану студију: *B. Radičević and the Serbo-Croatien literature*. Требало би да који наш књижевник, који је енглеском језику вичан, преведе ову студију, да и наш свет види како Енглез суди о Бранку и нашој уметничкој поезији.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Хрватска књижевност.*) Недавно је издао проф. др. Марковић, најбољи критичар хрватски, књигу под насловом „Кнез Медо Пуцић“, у којој описује живот и рад и естетички оцењује песме овог гласовитог Дубровчана. Скупљене песме овог славног дубровачког песника издала је пре неку годину књижара браће Јовановића у Панчеву. — У „Хрватској библиотеци“ што је издаје академијска књижара Лав. Хартмана (Кугли и Дајч) у Загребу, почела су излазити „Драматична дела Виљема Шекспира“. Досад су изашле две свеске, и то „Ромео и Јулија“ у преводу Августа Шеное и „Отело“ у преводу Ивана Трнског. Ми желимо овом подузећу сретан успех! — Од нове године или крајем прошле године, почели су излазити ови хрватски листови: „Хрватски народ“ у Загребу, „Светлост“ у Карловцу и „Стеклиш“ у Задру, „Бич“ са сликама у Загребу и „Обади“ у Задру. Прва три листа су политична о ова два хумористично-сатирична.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 76. Гетејев *Егмонт*. Жалостива игра у пет раздела. Превео **Александар Сандић.** Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића. Цена 16 новч.

Dello svilupo civile di Ragusa considerato ne' suoi monumenti istorici ed artistici memoriè e studi del Prof. Giuseppe Gelcich. Raguza Karlo Pretner Tip. Edit. 1884. велика 8-на, стр. 120. Цена 1 ф. 60 новч. Са сликама.

ОДГОВОРИ.

Г. Св. Мл. Б. у Ђ. Молимо да нам и оне друге дивне причице пошљете, ми ћемо их у лепом Вашем преводу врло радо штампати.

☛ Ко би имао да нам пошље 14. бр. „Јавора“ од 1883. год. радо ћемо му платити за њ 20 новч. Администрација

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 9. У Новом Саду 26. фебруара 1884. Год. XI.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

Већина публике је обично чист сељак, што ни читати ваљано незна; они нам дабоме немогу рад наш оценити шта више, можда су нам до сад били и противници и својим оштрим и ако глупим доскоткама, често и мучили. Али сад при испиту, обасјана су и та злобна лица сјајем племенитијих осећаја, па често осећамо на се би њихов и преко воље поглед пун поштовања, или изненађења. Тај поглед је за ваљана учитеља накнада за сву досадашњу неправду; а сузе што их том приликом рони по нека мајка, деда или меког срца баба морају сваког бар за часак усрећити, учинити, да све увреде заборави.

— За часак! — понови Милица — добро кажеш; јер да си већ сутра дан у томе одушевљењу само десетицу помоћнице искала, — зацело је неби добила.

– Право велиш! — насмеја се Даринка — али и ту не треба бити сувише осетљив. Има и томе основана узрока; сви знамо да је наш народ сувише сиромашан и да се већина и глађу бори.

— И то је истина — примети Ленка — али и опет могао би марљивији бити и према школи.

— И то морам одобрити — заврши Даринка и поглед јој паде на белешку, што је г. Коста већ одавно на страну оставио.

— Зар немаш ништа више да кажеш? — питаше он опазив тај Даринчин поглед.

— Готова сам — рече она — Али ти си твој посао давно напустио, мој говор ниси ни бележио, сад немаш целу приповетку.

— Ти си му обећала почетак — рече шаљиво Ленка — а ја и он ваљда ћемо и остало накрпити; само пре тога морамо видети и дочекати и свршетак

који је увек најлепши, кад се весело и са сватови свршује.

После тога ћереташе још мало и на послетку одоше спавати.

Сутри дан одоше обе другарице још зарана дома и ако их г. Коста и Ленка искрено и својски задржаваху. За њима је Ленка дуго махала марамом, а и г. Кости беху гошће омилиле, јер је и он чешће понављао заједно са женом молбу, да им опет скоро дођу и да им чешће пишу. Оне су ово последње радо обећале, и своје обећање су тачно и вршиле.

VI.

Школске су ферије, и то на две године касније од оног разговора наших позналица о имендану г. Косте.

Даринка и Милица и опет су код Ленке. Дошле су да проведу неки део ферија и код ње; јер као што већ знамо г. Коста их беше заволео као и жена му, те од њихове стране не беше позивима краја. А осим тога, сад су се већ сматрали као сродници, па је и мала Смиља, погодишња ћерчица г. Косте и Ленке требала тетке да позна.

Већ је три недеље, од кад су код њих, па навалише, да иду и својим родитељима, али Ленка и г. Коста не даду „ни прословити;“ а њима се придружио и ондашњи млади лекар Сава Гавриловић, најприснији пријатељ господина Косте.

Доктор Гавриловић је човек близу, а можда и преко тридесет година, ваљана карактера а спољашности не баш лепе али и опет угледне. Осим тога, био је још испре најбољи домаћинов пријатељ па и „најотровнији језици“ не могу његове честе посете двосмислено тумачити. А што је он случајно неожењен, а наше познанице неудате, то је свету сасвим обична појава, те и нашим позналицама не беше то необично — у самој ствари дабоме да је друкчије стојало, но то је тајна господина Косте, његове жене и младога доктора, који се беше смислио женити, а Даринку и Милицу познавао је још од оног имендана — И зато се и нас ништа не тиче.

Једнога јутра врло рано дође доктор Гавриловић своме пријатељу Кости, ког застаде у врту код кошница.

— Жену сам ти опазио, да у штали музе краву — рече му рукујући се — а гошће ти зацело још спавају?

— Та тек је четир сата — рече г. Коста — Него кажи ти мени момче, шта још оклеваш? Мени се то одлагање не свиди; оне ће сутра прексутра већ дома, а писмено све теже иде. Зато реши се ма на коју страну!

— Та зато сам и дошао. Гледај да буде прилике, да девојци могу казати и одговор чути.

— А за коју си се решио? питаше врло радознало г. Коста.

— Право да ти кажем, избор ми је врло тежак — рече збуњено доктор — обе високо ценим, ал' опет претпостављам Милицу.

— Милицу! — викну г. Коста а лице му узе израз, к'о да му пријатељ тврди, да се сунце на западу родило. — Не Саво, то није могуће! та ти се море шалиш! — Даринка је тек жена за тебе.

— Ја ти кажем како ми је ово да на на срцу — рече доктор не дижући очију.

— Е, онда се и сам вараш. Посматрај ти и испитуј још данас озбиљно, и онда решавај. Та ја их обе волим ко' сестре, ал' таком пријатељу као што си ми ти, тек Даринку желим за жену. Она је много претежнија, и ако је и Милица врло ваљана.

Доктор само ћуташе и шараше својим штапом по трави.

— Нећу брате да те учим — рече даље г. Коста — али добро пази; Даринка је чисто злато и ако можда не сија као Милица. Па и ту, — дода одушевљено — загледај боље, па ћеш наћи, да и Даринчине искрене и благе

очи не уступају Миличином пламеном погледу. Док Миличин поглед можда пали, Даринчине очи казују ти, да су створене, да трпе, теше и ране лече; а то је брате, својство што ствара најсрет није бракове.

— Та немој тако ватрено! — насмеја се доктор — ако те чује Ленка.

— И она дели моје мишљене и ако јој је природа сроднија са Миличином.

Доктор се на то беше озбиљно замислио а г. Коста приђе својим кошницама те кроз стакла гледаше унутра, и ако се на њему јасно видило, да су му мисли далеко од чела и кошница. . .

— Доћи ћу после подне, и онда ћу видети имаш ли право — прекиде доктор тишину својим звучним и крупним гласом. — Лако је могуће, да сам се и преварио, обе једнако поштујем; само што ми Милица на први поглед уливаше симпатије а Даринка ми изгледа, да сувише много мисли а да може кога искрено волети.

— Много мисли! — викну г. Коста — Та човече, зар ти је милија лутка и лептир, од благе и разборите женскиње?

— То не, ал ти знаш, да ја ни кад ни сам волио хладно и поносито женскиње, а. . .

Коста се трже те прекиде доктора пре но што је довршио. Учинило му се да је у оближњој сеници неко уздахнуо и да је за тим трава јаче зашуштала, баш ко да је неко на другу страну врта хитро и лако протрчао.

— Причинило ти се — рече доктор. — Ја нисам ништа чуо.

— Чуо сам, ал' ваљда је било у суседном врту — рече г. Коста па се пусти на оближњу клупу, а доктор се посади до њега и за часак обоје ћутаху.

— Ја те брате нећу одвраћати од намере — рече сад Коста — јер и Милица је ваљана девојка. Али опет ти молим рећи, да се у Даринци вараш. Ти најбујније доба твога живота провео у туђини и међу „Немчадијом"; а карактер Српкиње и туђинке врло је различит. Туђинка брате, и кад те љуби и не љуби срета те љубавни и изазивајући погледи, којима смера, да те задобије или изигра. Друкчије је брате код Српкиње. Она баш и онда кад би и душу за тебе дала, опет ти се неће прва приближити; шта више често ће ти се учинити, да је она хладна, дурљива и необразована према предусретљивим туђинкама. Али она воли да и то о њој помислиш, но да можда посумњаш, да хоће да те задобије. . . То је, драги мој Саво, по моме схваћању женски понос и карактерна црта Српкиње, која још карактерише баш у највећој мери оне женскиње, што најживље и најдубље осећају.

Доктор се сад само играо ланчићем свога златног сахата и замишљено гледаше у даљину, а друг му настави:

— Што сам ти рекао знадеш и из искуства. И мени је Ленка изгледала хладна и горда, и то баш онда, кад ме је можда најжешће волела — а Даринка брате, поноситија је и од ње.

— Ти дакле ниси за Милицу?

Та већ сам ти казао, да је и она ваљана девојка и ако је по моме мишљењу много хладнија и себичнија од Даринке — рече г. Коста скоро зловољно — Осим тога њу свет по заслузи и оцењује, па јој је лако ћеретати, а Даринци дабоме да није до тога: Сам велиш, да много мисли, а ко премишља мора на послетку и увидети, и своју вредност и опачину и плиткоћу неких. .

Али последњу реч прогута и нагло устаде приђе опет својим кошницама а лице му се беше запламтило.

— Та ти се море, баш љутиш! — рече му доктор зачуђено мерећи га — још се нисам с Милицом венчао. . . И ту се засмеја.

Г. Коста се трже. Био је од оне врсте људи што на мах плану и за оне ствари које их се не тичу. Но уз све

*

то беше опет разборит човек и крајна добричина. За то га сад смеј пријатеља одмах сети, да нема права срдити се, те опет седе на старо место и као извињујући се рече:

— Разљутило ме, што се ми мушки вечито правимо важни те желимо и тражимо од женскиње озбиљност, разборитост и здраво мишљење; али само у теорији а у пракси т. ј. у животу нама су чисти и неизмајсторисани осећаји скученост срца и хладноћа или чак и необразовање; а озбиљно размишљање за нас је увек гордост, славољубље и сувопарно филозофисање. И онда још имамо образа викати противу моде, кокетерије и измајсторисане наивности женскиње; јер како она може бити друкчије, кад јасно види, да већина нас тражи тек новац, спољашњу лепоту и углађено понашање.

— Твој говор нема овде места; сам признајеш, да и Милица доста вреди и да се може допасти.

— Ко говори против ње! — осече се г. Коста — Мене само љути што морам да признам оно што нисам још јуче хтео одобрити Даринци и својој жени а што сад и нехотице морам и ја да одобрим ту проклету еманципацију женскиња. . .

Јест, оне су ми рекле, драги мој Саво, — рече за тим шаљиво и добре воље господин Коста — да је та проклета еманципација жена неопходна потреба за цело човечанство и не тек за женскињу наособ; јер већина нас мушких не воли озбиљност па и не почиње онде љубити где треба да поштује. . .

И с тога — каже — већина жена постаје лутком или кокетом па квари цело човечанство. Мањину опет — веле оне — ако неће да је права лутка свет обично неправедно оцењује, исмејава и презире, док сиротице и оне не подлегну те постану као и прве или омразе и себе и свет па постају, за нас мушке, нека страшила и неприродна чудовишта, која би се и с врагом здружила, само да може рушити оно што је њу — убило. . .

То су, видиш, речи, у које ни сам хтео веровати и које сад одобравам; јер кад и мој Сава већ неће жену што мисли, — а свака боља мислити мора — какав тек мора бити укус у мање интелигентних људи! . . .

— Промислићу се — рече на то поруменивши доктор — само напред кажем, да се не надам никаквом успеху код Даринке. Све ми се чини да ће ме одбити.

— По чему судиш?

— Само један пут погледао сам јој мало ватреније у те — као што ти велиш — „искрене очи“ али се згрозих од поносите хладноће што у тај мах из њих суну. Од то доба вечито избегава мој поглед; тек неки дан добио сам куражи, да је као кривац молећи погледам, но и ту је само поруменила и више ништа. Па како ме Милица и уз све ватрене погледе моје још није тако дочекала; закључујем, да ме и воли.

— Даринку су можда тек неприлике и дволичност у животу пратиле, па јој то неповерење није замерити — примети г. Коста — Али ако је само то, онда брате, покушај; јер веруј, њој је тек светска неправда што је у животу сретала навукла ту одвратну и хладну маску на лице, а срце јој је врело и чисто као злато.

— Обричем ти, да ћу је усрећити; само ако ме не одбије — рече доктор некаквим меким гласом и пружи руку своме пријатељу, коју овај радосно прими и својски продрма.

(Наставиће се.)

ГРОБ У МОРУ.

Умукну звекет љута мача
И дође војни крај;
Победилац се вес'о враћа
У драги завичај.

У вељу јаду душман цвили
У ланце окован,
У праху, гару дом му мили,
Ој, сјајан негда стан!

Победиоца чежња гони
У милени му дом,
Још море само да преплови,
Па ј' стиго свако свом.

И бела лађа хитро плива
Кроз глатко море то —
Ал плану бура смртна кива,
Затресе води дно!

Са бесни вали брод се бори
И веће губи спас,
Из хучног мора проговори
Тајанствен неки глас:

„Неситој земљи многе мртве
Крвави посла бој,
И море хоће своје жртве,
У мору гроб је твој!“

На дому многа љуба вене
У чежњи пламеној,
Ал заман сузне наде њене —
Не дође војно њој!

Д. С.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА.

(Наставак.)

Тари. . на пола пута, знате ли, продужује Черноруцка, нека грдосија стаде преда ме.

— Је ли на главној улици? запитају гости.

— На главној, да, шта је то помислим, кад оно дође к мени у кола и лепо седе до мене!

— Ах!

— Људки, дај ја ћу сама. . .

Последње речи рекла је госпођа Аграфани, која је од стра са њене приче променула воду и тако читав ибрик кључале воде изасула госпођи за врат. У том Черноруцка дохвати сама воду и убрус те се почне умивати и истирати.

— Онемила сам са таке дрскости, он почне говорити, слушам. . . Ари говулкин глас. . .

— Боже, шта ли је с вама говорио, мајушка? запита унук.

— Брине се за тебе, чедо моје, за тебе, одговори стара мирно.

— А шта је говорио о мени?

— Много. . .

Ту погледа госте редом, па стаде, да казује свој разговор с Аристовулом.

— Почео је ево овако: добра ти срећа, драга моја рођако!

— А шта ви на то? упита Аграфана.

— А шта ћу, ништа, него ћутим. . А Фиљка, обешењак умотао уши убрусом, па ништа, госпођа му седи и говори с бесом: њему све једно.

— Шта даље, шта даље? зачу се са свих страна.

— Чуо сам, говори он, да си ове године узела из школе мог праунука, твога унука и да му тражиш грађанску службу, а он би желео, да ступи у војску. У војску га и дај, то и јест за племиће.

Унук, чисто поражен заузимањем свога прадеда, пита бабу:

— Шта ви, њему, маћушка?

Но гости ударе у вику:

— Чекај те, за бога, дајте маћу-

шки да доврши, говорите, госпођо, шта би даље?

— Још сам чуо — продужује баба свој разговор с бесом — да ми је унук већ на женидбу, а ти га још неженим. Што пре ваља да га жениш девојком. .

Унук устаде усплаирено са свог места, баба доврши свечаним гласом:

— Девојком Маријом Трусовом. По томе ми је претио, ако то не учиним, да ћу се зачудити, шта ће ми чинити сваке ноћи у мојој кући.

— Па још какве глупости заповеда. .

— Какве, слатка? пита Аграфана.

— Купи, вели, Фиљки козачку шубару и велики ћурак црне боје, а црвену кабаницу нек носи Аграфана а Присноположенском реци, нека испије читаву боцу вотке „перцовке“ за покој моје душе. . . И кад је то рекао — неста га.

— Куда за бога?

Черноруцка одмахне рукама:

— А ко би то знао, сигурно је отишао. од куд је и дошао.

Сви су седели као громом поражени, у дворани је за дуго била нема тишина. Тек у неко доба стаде унук, да се противи заповестима свога прадеда:

— Ја поштујем спомен покојног прадеда, зато што морам у опште уважавати старије, али против ваше жеље, маћушка, ништа нећу учинити!

Присноположенски је био веома задовољан с налогом белог ђавола:

— Врло благородна душа, рећиће с веселим осмејком.

Аграфана Дмитријевна као кроз плач запита:

— Оћете ли мене возити кроз град тако нагрђену у црвеној кабаници?

— Оћу, да, возићу те!

Млади Черноруцки се исправи и опет запита бабу:

— Шта, маћушка, зар ћу ја против и своје и ваше воље ступити у војну службу?

— Ступићеш, и стари ти се нису од сабље бојали, па што би ти, а ако не учиниш то, онда морам сваке ноћи, да зебем од овог угурсуза.

— Па зар ћу се и оженити девојком не племићког рода?

— Није него ћу те оженити инфанткињом шпанском! Трусова је ваљана девојка. У осталом ћеш чинити, што ти кажем.

— Разумем маћушка.

XI.

Прошло је већ месец дана, како је Маша приморала Шихова да призна своју љубав. За све то време сиромашни филозоф није ишао Трусовим незнајућ. како ће се појавити после свог признања Маши пред очи. Он је често проклињао себе што је био толико слаб, да открије пред њом најтајније помисли и заветне маште своје. Испрва, кад се вратио од Трусових, није мислио, е ће му се тешко бити идући пут јавити Маши, но кад је дошла идућа недеља, тек је Шихов онда појмио тегобу, да прекорачи Трусовима праг после свега, што се десило. Тако је пропустио прву недељу, надајућ се, даће идуће бити слободнији, но прође и друга па и трећа недеља, а Шихов несме ни да помисли, и бог зна, како би се то свршило, да Шихову идуће недеље не донесе у стан Трусовљева куварка писамце од Маше. Кад је писамце примио, срце му је силовито куцало, подузела га је нека ватра, глава му је клонула, да је једва прочитао лаконску записку, која је гласила: „Дођите сутра по јутарњој к нама. Имам нешто важно, да вам саопштим: бићу сама код куће. М. Трусова.“ Хиљаду питања и одговора родило се у његовој глави после тог писма. Саопштити ми! а шта? Зове ме кад је сама код куће! Никад се шта таког с њиме није случило. Разговор на само. . . То је онда т а ј н а? . . . Он поцрвени, пљесне се рукама па повиче: да није да није о о н о м. Руке су му дрхтале, учинило му се загушљивим у маленој

сиромашној собици, камо су већ требали доћи његови другови, богослов и ритор. Хтео је ваздуха, хтео простора, да се тамо разговара са својим мислима.

Устакне своју фурашку, огрну се коластом аздијом, истрча из собе у авлију, где га срете газдарица:

— Куда, куда? Та ето већ се мрак вата. Зар се не бојиш?

Шихов уватн руком за кључаницу:

— А шта да се бојим?

— Но, белог ђавола, рече газдарица опет.

— Е, каквог ђавола, не плашим се ја тога.

С тим изиђе из авлије, па је гледао ведро небо и оне стотине сјајних звезда, међу којима светли месец, што обасјава беле кућице и блатаве улице, по којима је пролазио, фантазирајући на рачун сутрашњег дана. . . Разговор на само, тајна. . . Но, лепо, доћиће, збунити се сигурно, сешће на врата од предсобља, Маша код прозора, зацрвениће се, тако ће бити, сигурно тако. . Па даље? он се неће решити, да говори, те ће обоје ћутати неко време. Маша ће започети. . . рећиће, хтела сам говорити с вама на само. . . како сте? Фала, а како ваше здравље? Добро. — А Јелисавета Акимовна? Фала, здрава је. О, како ће претрпити, док Маша почне говорити о главном, о оном, ради чега га је звала. Почеће, наравно, она, не он. . . . Како ће му закуцати срце, кад чује, како ће му се остварити оне мисли, што их је снивао о њој у дугим зимњим вечерима! Да, злато моје сјајно, што сам до сад био у тами — то је ништа! Сад се просипа на ме јасна светлост сунчева! Био сам нем, без гласа, а сад ћу да певам веселу песму опште радости општег ликовања! Сад ће ми живот обасјати нове луче, кад си ми ти, душо моја, дала нову снагу, нов живот! . . Пођимо, рука об руку. . . Нетребају нам богати и велики градови, у скромним сиромашним селима, у сеоским храмовима ћемо се молити богу, учићемо се мучити. Тамо ћемо затирати сузе сиротињи, из болесничких изнемоглих груди изнудити уздах! . . Ах! Ах! срце моје, како је леп свет, како је справедљив! Да, леп, зелена поља. . . сунце, цвеће, широке ливаде! . . . да леп. . .

— Чувај се! зазвучи снажан глас поред ушију замишљеног философа. Он се склони с пута, испред њега прохујаше кочије, у којима је при месецу познао лепо лице Черноруцког, који му проговори:

— Охо! видиш јунака! а ђавола се не бојите?

— Не бојим се неверујем, измишљотине!

— Мислите, да су. . . у осталом —

Фиљка ошину коње јаче и Шихов није дослушао последње речи, но пође брже и настави прекинуте нити својих мисли: Може бити, срце моје, ви нисте задовољни са скромном судбом сеоске попадије, може бити, ви бисте хтели бити протопопадија у граду? . . да у граду сте се и родили, обикли. . . Хтели би, да идете у шеширу и лисичијој шуби, хтели би, можда, дворану са цвећем у прозору. . . Не бисте хтели живити које како, досадило би вам се? . . Помислите, решавајте ви, ја с моје стране сам све готов учинити, за тебе, свете мој! . . .

И још мало. . . Но, одмах ћу свршити: Ти мене знаш, може бити, бићу ти кадгод досадан. . . помисли, све се то може у напред израчунати само ме не остављај, не бежи од мене, анђеле мој, јер ја ћу умрети, свиснути без тебе, злато моје. . .

(Свршиће се).

СРЕЋАН БЕЈАХ...

(по мађарском)

рећан бејах, док се дивих
Оном њеном лицу снежну,
Док се дивих коси црној,
И док гледах руку нежну,
Докле слушах збора мила
Примамљиве слатке гласе —
Ој тад још сам срећан био
Докле даље нисам мнио.

Ал одкад ми на ум дође:
Да ме лишце то додирне
Црна коса на ме падне
Нежна рука загрли ме
Па још гласак онај мио
Шапне само: да ме љуби —
Од тад жуд ме мори нека
Оде срећа од менека.

Н. Сад 1884. **Т. З.**

ЉУБАВ ПТИЧИЈА И ЊИХОВ ФАМИЛИЈАРНИ ЖИВОТ.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА.

(Свршетак)

оводне птице такође се боре са истом жестином за своју невесту у води као и они у ваздуху. Заљубљеници гњурке нападају један на другог и за капицу се хватају и повлаче доле; гускови један другог до крви бију.

Овај бој и женке виде и гледе и према свему овоме су равнодушне. Само кад се победитељ њој приближи, онда му пружи и поклони своје срдашце, из равнодушности се на мах породи нежност, умиљатост па на послетку и љубав. Само тако, барем могу доћи до друга; са овим начином се долази до спаривања. Али овакав онда пар може бити пример сваком брачном животу; једна воља — наравно женска — руководи их. Дурење, недопадање, међусобна мржња међу њима не постоји. Овако спојени пар остаје до смрти. Птице остају верне једна другој па ма како да оматоре увек се једнаком и постојаном жари љубави воле. Сваког пролећа бацањем старог перја са себе и мужак и женка ново одело добијају, па у овом новом оделу поново се још већма обљубе; љубав им не опада него се сваким пролећем подмлађује. Колико су времена многе птице селице једни и исти парови; по једним се местима гњезде — то нам силни примери доказују. На једној и истој кући годинама непрестано један пар рода долази и гњезди се, као и ласте што у јесен обоје оду а у пролеће исте се поново у старо кућиште враћају. — Мужаци папагаји врло су добри и угледни примери многим мужевима, не само да се лицкају и љубе непрестано са својим женкама, него што је главно припомажу много женки при одгајивању младих; све терете деле са својим паром.

У Африци поред једног језера, видео сам један пар рода онда, кад су се остале све већ повратиле у Европу. Ни са̂м нисам знао шта ће то значити. Узмем пушку и убијем их обоје. И заиста, дознам пошто сам их прегледао да је женци једно крило било рањено и с тога се није могла са другима на пут кренути. Мужак веран јој жртвова се за љубав њену, јер је не хтеде оставити, остао је сам с њоме и неговао ју је док му је међутим остало друштво у Европи настанило се. У Немачкој сам наишао, да је опет мужак остао поред свога верног друга и преко зиме се напатио големе невоље борећи се и зимом и недостатком у јелу. Морао је просећи ранити је; летио је од куће до куће и што је нашао за јело или што је од милостивих људи добио то је брижно покупио и носио као понуде својој женци. — Овака је породична верност птица!

Наравно да има и изнимака. Женка која је од мужака свога јача и уверена је да га може победити, како јој се приближи од-

мах напада на њега. Женка славуј ономе ће своје срце поклонити, који је најбољи певач, тако да ће свога мужака оставити ако је лошији.

Али зато не бацајмо се каменом на женке птичије. Оне се само покоравају ономе закону, коме је име природни избор. Та тако што може се наћи и код мужака; а и грђе што-шта чине. Патак када му женка у гњезду на јаји лежи, одлети к потоку и проваћа се са другим паткама, много се пута деси да се више натраг и неврати. Оваке су и јаребице. О овима би више шта могли рећи него о женкама.

Најлабавија је брачна свеза код оних где влада полигамија — многоженство — као што је случај код кокâ. Са похвалом морамо рећи да код птица полиандрије — многомужтва нема.

Птичије брачно љубоморство је вечито.

Кад једно постигне каква невоља или несрећа онда друго тужи и врло је невесело за својим паром. Премда ни удовачка жалост није ни овде једнака. Кад мужак угине, женка не жали дуго, него брзо себи стече другог друга. Али јој се ово не може у грех уписати, јер је одмах, како је удовицом постала, тако рећи у опсадном стању од многих мужака односно удварача. Мужаци на против кад обудове јако туже и невесели су, они врло тешко и великом муком пара стеку, што је баш и узрок њиховој тузи О некој мртвачкој птици и њеном ноћном тумарању веле када је свога пара изгубила, да мужак који је у животу иза женке остао, да није ни јео ни пио од жалости ништа, до год није од велико туге подлегао смртном удару.

Премда ни ово није увек тако. Има случајева где одељена женка од свога пара, не прими никад више другог мужака. — Једна врабица је сама излегла и неговала своје младе и без мужака. На кући Хомајера нагњезди се један пар рода. Мужака убију: али се не нађе ни један „кавaљер“ који би био у стању женку својом лепотом и ласкањем обљубити. У јесен оде она са свима осталима; у пролеће се натраг врати сама, и сама заузме своје старо гњездо и сваког је појединог удварача немилостиво одбила. Напослетку је била приморана, да неком другом пару рода своје гњездо уступи и тако оде од ове куће. Када су у јесен поново све роде отишле, на једанпут се укаже ова сиротица удовица на кући, три је дана седела у гњезду и тек по том оде за осталима. Хомајер је дознао, да је у суседном пределу сама пребивала и никад није другог мужака себи примила. Народ је прозвао **пустињачком родом**.

Ето неколико примера из птичијег живота, из птичијег осећајног света. Ко сад може да рече да ове неосећају? Нека верује и мисли свако ко што хоће. Ја то казати нећу, немогу никада.

Сомбор 22. апр. 1883. **Превео С. Коњовић.**

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Наставак).

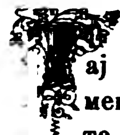

Тај сан физиолога и лекара експериментатора је тако исто и сан романисте, који примењује експериментални метод на природну и социјалну студију човека. Наша је цељ и њина. И ми хоћемо да овладамо појавима интелектуалних и индивидуалних елемената, како би могли њима управљати. Ми смо речју моралисте експериментатори, показујући на основу искуства, испитивања, шта бива са страшћу једном у њеној социјалној средини. Оног дана кад овладамо том страшћу моћи ћемо је расправити и умањити, или бар учинити колико толико безопасном. Ето у томе лежи практична корист и високи задатак наших натуралистичких дела, која испитују човека, скидају и опет

намештају сваки комад на машини човечијој, да би је пренели да ради под утицајем средине. Кад се буде коракнуло у напред, кад се сазнаду закони, остаће још само да се ради на индивидуи и срединама, ако хоћемо да наступи једном боље стање у друштву. Ми смо дакле и практични социјолози и наш рад помаже и политичким и економским наукама. Ја не знам, и опет понављам, племенитијег рада и од огромније примене но што је тај — бити господар добра и зла, управљати животом, владати друштвом, решавати увелико све задаће социјализма и поставити нарочито чврсту основу правди, решавајући на основу испитивања и искуства сва криминална питања. Зар то не значи бити најкориснији и највећи радник на добру људи?

Сравнимо само за часак рад романиста идеалиста са нашим. Овде се под речју идеалисте разуму они писци, који неће да знају за посматрање и испитивање, но оснивају своја дела на натприродном и лажном, који уводе речју свуда тајанствене силе место детерминизма појава, који траже тако рећи „преко леба погаче". Клод Бернар ће и овде рећи коју место мене: „Оно чиме се одликује експериментално од сколастичког резоновања то је обилност првог и бесплодност другог. Сколастик просто верује, да му је довољно да има потпуну позитивност, којом не долази ни до чега, а то је са свим појамно, јер он се на основу апсолутног принципа, поставља ван природе у којој је све релативно и неће за њу да зна, док на против експериментатор, који вечито сумња и за кога потпуна позитивност не вреди ништа, постиже да господари над појавима око њега и да распрострe своју моћ и на природу."

Одмах ћу сада прећи на питање о идеалу, које у ствари није ништа друго до питање о недетерминизму. Клод Бернар врло умесно вели: „Интелектуална моћ човекова је у томе, да смањи и одбаци од себе недетерминизам у колико већма експериментални метод осваја земљиште детерминизму." Прави задатак романисте експериментатора лежи у томе дакле — ићи од непознатог ка познатом, да би овладали природом, док романисте идеалисте остају вечито на непознатом услед разних религијозних и филозофских заблуда, изговарајући се у својој забуни, да је непознато лепше и боље од познатог. Што нашим суровим радовима, што нашим ужасним сликама ваља каткад и опростити, наћи ћемо за то пресудног разлога код Клод Бернара. „Ми не можемо никада доћи до обилних и јасних уопћења животних појава ма да сами собом испитујемо, експериментишемо, завирујемо по болницама, амфитеатрима и лабораториjама, гурамо се по смрдљивим кутовима и радимо на животу који још куца . . . . Ако би ваљало дати слику која би објаснила ову моју мисао о науци живота, рећи ћу вам да је то једна величанствена сала, која бљешти у читавом мору од светлости и у коју се може ући само кроз једну дугачку и страховито-грозну кухињу."

Ја остајем чврсто при ономе што сам рекао о моралистима експериментаторима, примењујући то и на натуралистичке романисте. Нарочито ми је пао у очи онај пасаж из Увода, у коме се говори о животном circulus-у. Ево га: „Мишићни и нервни органи одржавају радњу органа што приправљају крв, али крв даје после храну органима што је производе. То је органска или социјална солидарност, која одржава неку врсту вечитог кретања све дотле, док какав поремећај или прекид радње каквог преко потребног животног елемента не поквари равнотежу, не поремети или са свим заустави кружење животињске машине. Задатак је лекара експериментатора дакле, да нађе прост детерминизам органског поремећаја, т. ј. да се дочепа главне појаве . . . . Ми ћемо видети како прост застој или какав поремећај у организму, који на први поглед изгледа веома заплетен и замршен, може бити сведен на прост и главни узрок

(детерминизам), који изазива за тим најзамршеније узроке.“ Замените само овде реч лекар експериментатор, са романиста експериментатор и цео тај пасаж тачно од речи до речи важи и за нашу натуралистичку књижевност. Социјални циркулус је потпуно једнак са животним. И у друштву као и у човечијем телу постоји солидарност, која везује поједине чланове његове и поједине органе међу собом тако да ако један од њих само попузне, повлачи за собом све остале и општа болест појави се на мах свуда.

Ето за што ми у нашим романима, испитујући какву тешку рану која кужи и трује друштво, радимо као лекари експериментатори и тежимо да нађемо прост главни узрок, како би дошли за тим до сложеног узрока (детерминизма) чијој смо радњи следовали. Опет ћу навести пример барона Хило-а из Cousine Bette. Погледајте само крајњи резултат, развој романа: цела породица сатрвена и сваковрсне споредне драме јављају се под утицајем страсно-љубавног темперамента Хиловог. Ту, у том темпераменту је главни узрок. Један члан, Хило, пада и одмах се све око њега почиње да квари — социјални циркулус је поремећен, здравље друштва је дошло у опасност. А колико ли је се Балзак морао задржати на слици барона Хило-а, док ју је тако тачно анализсао! Испитивање лежи баш у њему, јер је ваљало сазнати појаву те страсти, да би се могло руководити њоме. Чим се пак узме да се Хило може излечити, или само допусти да се под уздом држи или учини безопасним, драме нестаје, за њу нема више места, равнотежа или боље рећи здравље у социјалном телу повраћено је. Натуралистичке романисте могу се дакле с пуним правом назвати романисте експериментатори.

Тако смо сада дошли до оног грубог прекора, којим мисле да ућуткају натуралистичке романисте, сматрајући их за фаталисте. Колико и колико су се пута трудили да нам докажу, да ми, чим одбацимо слободну вољу, чим почнемо човека сматрати само за органску машину, која ради под утицајем природног наслеђа и средине у којој је, падамо у груб фатализам и хоћемо да ставимо човечанство у ред стада, којим управља палица судбине! Но да се разумемо. Ми нисмо фаталисте, ми смо детерминисте, а то држим да није свеједно. Клод Бернар врло добро разликује та два израза: „Ми смо назвали детерминизмом блиски или одређујући узрок појава. Ми не радимо никад на суштности природних појава, ми радимо само на детерминизму, на одредби њиховој, и тим самим, што ми радимо само на њему, детерминизам се разликује од фатализма, на коме ми никад нисмо радили и не знамо, да радимо. Фатализам узима и предпоставља потребну манифестацију појаве независно од њених услова, детерминизам је пак потребни услов појава, чија манифестација није силом изнуђена, није неприродна. Кад је једном истраживање поставило детерминизам појава као основни принцип експерименталног метода, нема ту више ни материјализма ни спиритуализма, ни мртве ни живе материје — ту може бити само појава којима треба одредити услове, другим речима, ту су прилике које у свези са појавима врше улогу блиског узрока.“ Зар то није јасно? Ми примењујемо само тај метод на наше романе, ми смо дакле детерминисте, ми испитујемо, тражимо да одредимо услове појава, не излазећи никако при том нашем истраживању из граница природних закона. Клод Бернар врло лепо каже, чим ми можемо да радимо, чим радимо на одредби појава, мењајући на пример средине, ми нисмо и не можемо бити фаталисте.

Ето тако треба схватити моралну улогу романисте експериментатора. Ја сам толико пута рекао и опет велим, да ми не изводимо никакав закључак из наших дела, закључак је у њима самим, у самим делима. Експериментатор нема ту шта да закључује и изводи, јер то је бар јасно, да испитивање, да искуство изводи и закључује само. Он ће сто пута, ако треба, поновити опет пред публиком, он ће га објаш-

њавати износити, али за то се он никад неће а и нема за шта да се љути и доказује: ето то је истина, ето такав је механизам, такав је рад појава. То је ствар друштва, хоће ли оно понављати и усвојити тај појав или неће, према томе, да ли су резултати, последице његове, корисне или опасне. Ја не могу да замислим, као што сам то још на једном месту рекао, таквог научара или знаоца, који би се љутио на азот за то што је он несвојствен и убитачан за живот — он ће га просто уклонити кад је шкодљив и ништа више Како ми немамо те силе и моћи коју има научар, како смо ми само експериментатори а не практичари, то ћемо се и задовољити само истраживањем, остављајући законодавцима и људима чији је то посао, да се брину како ће и кад, доцније или раније, управљати тим појавама тако, за развијају и даље добре а стају на пут рђавима, како то већ захтева опште добро људи.

Да сведем у кратко задаћу моралисте експериментатора. Ми указујемо на механизам, на рад корисног и штетнога, ми крчимо пута и развијамо детерминизам људских и социјалних појава, како ће се моћи једног дана овладати и господарити њима. Речју, ми радимо, заједно са читавим столећем нашим, на великом делу освојења природе и сили моћног човека. Ми гледамо даље како поред нас раде писци идеалисте, како наслањају свој рад на натприродном лажном, и како сваки њихов полет прати жесток пад и потонуће, метафизички хаос. Ми смо дакле сила, ми смо морал.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

БИЉЕШКЕ О ЗАХОЛМСКИМ ВЛАДИКАМА.

I.

По врло оскудним и досад мени познатим изворима, какове за сада имам при руци, спомињу се ове захолмско-херцеговачке и „пол херцеговачке владике.

1, **Гаврил** 1044 (Види књигу о „Богомилима“ Бож. Петрановића, стр. 27).

2, **Иларије**
3, **Теодосије**
4, **Методије**
5, **Неофит**
6, **Никола**
— Сви по Троичанском Требнику у Пљевљима. (Види „Гласник“ Срп. Учен. Друштва, књига 12. старог реда, свеска 29, страна 175).

За некога Методија епископа једни оће да кажу, да га је Стеван Првовјенчани слао у Рим ради круне 1220 године. Ако је то истина што тврде, онда је могућно, да је горњи Методије био у тој политичној посаобини српске државе оног доба.

7, **Теофил** 1269 (Mon. Serb, 50).

8, **Евстатије** 1293—1302 (Mikl. op. cit. p. 60).

9, **Јован** 1305—1313. (У повељи краља Уроша. Mon. 69.)

Сад настаје период чисто мрачан, који мени јако у очи пада, и у коме се спомињу само на два мјеста Милешевске владике. Зна се, да је неки православни митрополит (?) у истоме монастиру крунисао славнога краља босан. Тврткa I. 1376 године. Тако исто познато је, да се митрополит Милешевски Давид догодио при смртној постељи православног Херцега Стјепана 1466. Изузевши та два случаја, од 1313 па све до 1570, ја неналазим ни једнога захолмског митрополита! Могућно је, да у „Српским љетописима“ и „Магазинима“ (којих ја врло мали број имам) и другим растуреним биљешкама има штогод и о њима. Без сумње, г. архимандрит Дучић има о томе највише података, и врло би добро учинио, кад би изнео на видик све херцеговачке владике и попунио ту празнину до патријарха Макарије; донесавши и коју важнију биографију.

10, **Антоније**. 1570. Спомиње се као братић патријарха пећског Макарије (Гласн. књига 6. свес. 23, страна 245).

11, **Висарион** 1596 (види чланак Г. А -

хим. Дучића, Гласн. 42, страна 174. Голубински, стр. 583).

12, Силвестар 1602 (Гласн. 42, стр. 174. Далмат. Магазин 1839).

13, Симеон 1615—1633. (Голубин. стр. 713 Податци за Историју Срп. цркве од г. Јастребова, стр. 33).

14, Логин 1622 — 1639. Мислим да је управљао сјеверо-источ. Херцеговином и називао се „пол Херцеговачки," а сједио је у монастиру Милешеву (Голуб. 585) До 1657 спомиње се и босански митрополит Логин, пак да не буде ово тај исти Логин у м. Милешеву, који је поред босанске епархије управљао и горњим крајевима Херцеговине?

15 Максим 1639. Управљао је јужно-западном Херцеговином, а можда и неким дијелом Далмације (Голуб. 630).

16, Максим 1663. Да небуде савремен Логину босанском? или онај исти горје Максим од 1639? Зна се пак, да је управљао у неким приморским градовима, што ће се мало доцније виђети.

17, Пансије Колашинац 1668. (Глас. 43, страна 60).

18, Свети Василије Острошки 1665—1670 (Гласн. 43, стр. 61).

19, Силвестар 1665 (Гласн. 12, свес, 29, стр. 164).

20, Симеон 1674. Ове је године поклонио Сар. општини књигу минеј за мјесец Новембар, а г, Јастребов налази га и још 1692 (страна 204.)

Од године 1663 до 1722, са дозволом Мљетачке републике, имадоше духовну управу у приморским градовима и као намјестници пећског патријарха ове владике: Максим, Теодосије, Исаије Лакетић, Саватије Љубибратић и Стефан Љубибратић; последња оба родом из Пиве, племена Рућића (в. Шематизам Далматински" за год. 1883). Па уколико су они управљали и Херцеговином, барем половином то их и стављамо у ред захумски владика: --

21, Теодосије 1686—1693 (?)

22, Саватије Љубибратић 1691 Сіе с҃тое Еѵангеліе Монастира Житомишлића, окова сѧ Богохранимомъ мѣстѣ Сараевѣ, при васеосвященомъ Архіепископѣ киръ Аџи Арсенію србскомъ и Митрополитѣ захолмскомъ Саватію Любибратићѣ 7199 (1691). По Шематизму Далм. он је био у Далмацији од 1695—1716.

23, Исаије Лакетић 1693—1695 (в. горњи Шематизам).

24. Нектарије Зотовић 1702. Ове је године био у Русији. (Голуб. стр. 582).

25, Герасим 1713 (Гласник 43, стр. 61).

26, Стефан Љубибратић 1717—1722. Мислим да ће његов печат бити оно, у коме се назива Митрополитом Херцеговачким и Захолм. (види Slovinac Dubrov. od 1881, стр. 146).

27, Аксентије 1729. Ове се године потписао на Признаници зајма у Сарајеву ради исплате „старинскога" дуга у Цариграду, и то поред потписа Патријарха Арсенија и Митрополита босанског Мелентија, као свједок (в. Гласн. 38, стр. 179).

28, Филотеј. Немогу се сада сјетити, за што сам и одкуда покрај овог имена ставио годину 1712 (?) Преминуо је у Монастиру Житомишлићу 1751: Здѣ почиваетъ Христовъ рабъ преосв. Митрополитъ Херцеговачки Господинъ Фылотей. Престави се лѣто Господнѣ 1751, Мая 29. бѫди емѫ вѣчная радость. —

29, Аксентије Паликућа. Рукоположен у Сарајеву од Патријарха Атанасија 1751, а умрьо у Мостару 18 Марта 1763.

30, Стефан Милутиновић, иначе Мркоњић по селу Мркоњићима одаклен је био родом. Ту је имао и своју ћелију, а највише је живио у м. Дужима, ђе је и умрьо 1777. Он је посљедњи владика од српске народности, и први грчки владика затеко га је у Дужима 1776. Пошто су се суочили, Антим грк, у мјесто братскога поздрава и упита, одма почне псовати и грдити Стефана; по свој прилици зато, што је овај на неколико дана прије тога рукоположио неколицину, ђака, који се спремаше за св. чин, како их неби грчки владика могао после глобити за хиротоније. —

Сад долазе владике од грчке народности по паду пећске патријаршије.

ДРУШТВА.

(*„Српско археолошко друштво“ у Београду*). У Београду се основало ново друштво са горњим насловом и управа се обраћа на све родољубе у свима крајевима Српства, који се за старине српске интересују, да се лате скупљања чланова и да се и сами уписују у ово корисно друштво. Доносимо овде кратак извод из друштвених правила, да би читаоци видети могли смер и састав овога друштва. „Смер српског археолошког друштва је: одржавати, прикупљати, изучавати и на свет издавати културне, историјске и уметничке старине из свију периода преисторијског и историјског живота на српској земљи. Оно радњом својом обухвата 1. Све предмете преисторијског и класичног доба (камене, бронзане и гвоздене ствари, разне грађевине, судове, алате, камене и металне кипове, натписе и т. д.). 2. Све предмете из средњег века и повијег доба до краја 18. века, као: разноврсне грађеви е, разне вајарске радове од камена и метала, радове живописне и цртачке, како црквене тако и световне. 3. Разне историјске споменике из најстаријег доба, који се тичу не само живота политичког, не и приватног, вероисповедног, уметничког и занатлијског (старе књиге, повеље, списе, записе и т. д. на кожи, хартији и под.) Смер свој постизава друштво: I. Бирајући и постављајући чланове повеенике у местима, у којима има важних старих споменика. 2. Прибирајући и истражујући старине, и помажући друге морално и материјално у истом раду. 3. Предавајући печатњом рад свој јавности у повременим књигама и потпомажући издавање стручних списа. 4. Старајући се о вршењу свију законских наредаба, које се тичу чувања старина и трговине њима, и попуњујући их према потреби. 5. Оснивајући по унутрашњости подружинице. 6. Држећи повремене јавне изложбе старина и јавна предавања. Друштво састављају чланови утемељачи, радници, повереници, помажући и почасни. Сви чланови (осим утемељача и почасних) плаћају 2 динара при упису у чланство и 6 динара годишњег прилога. Утемељачи плаћају најмање 120 динара једанпут за свагда.

(*Болничка задруга трговачке омладине*) у Н. Саду држала је у недељу 12. фебр. своју осму редовну скупштину, коју је отворио председник јој г. Мита Кода и поздравио чланове добродошлицом. За овим се прочитао извештај управе и лекара задруге о раду и стању задруге. По извештају том имала је задруга 95 редовних и 68 потпомажућих чланова; 1. јануара 1883. имала је задруга готовину од 2709 ф. 85 нов., до краја године пак имала је примања 1196 ф. 62 н., а издавања 686 ф. 31 новч., по томе је дакле задрузи у овој години остао сувишак од 510 ф. 31 новч., које са готовином од 1. јануара чини своту од 3220 ф. 16 новч. Задруга је добила у току г. 1883. ове добротворне прилоге: од „Задруге за међусобно помагање и штедњу“ 20 ф., од г. С. Лазића 1 ф.; осим тога поклонио је г. Јован Кода више књига и повремених листова за задружну књижицу; а госпођа Љубица Димовићка једну икону матере Божије. Даље се јавља у извештају да је пок. Катарина Ђорђевића оставила овој задрузи легат од 100 фор. и да је задруга смрћу изгубила свога потпомажућег члана Перу Натошевића. Из извештаја задружног лекара види се, да је од 95 чланова боловало преко године 53, већином од лаких болести и стање је здравља уопште повољно било. За овим се утврдио буџет за г. 1884. и претресали се поједини мањи предлози. Напослетку су обављени избори часника задруге, управљајућег одбора и лекара. За председника би изабран Мита Кода, за потпредседника А. Јојкић за главног благајника Лудв. Алтвирт, за подблагајника Мита Стајић, за перовођу Јован Стојшић, за одборнике: Панта К. Јовановић Ђока Дамјановић, Коста Петровић, Ђура Мариновић А. Штумес, Мита Живковић, Адолф Шосбергер; за лекара др. Илија Огњановић. Сви су избори обављени једногласно. — И овом приликом препоручујемо свој омладини трговачкој да се уписује у благодетну задругу ову, а грађанству нашем мећемо на срце, да се по који пут у љубави сећа овога подмлатка нашег, те да приступањем у потпомажуће чланове и иначе по којим, ма и најскромнијим прилогом, потпомогне задругу ову у њеном благодетном, хуманитарном делању.

РАЗНО.

(*Српски фрајкорци у прошлом столећу*). У бр. 44. старих српских новина од г. 1793. „Славенно-Сербскія Вѣдомости“ читамо ову занимљиву белешку: „Из главне тиролске вароши Инспрука 29. маја пише се, да је оно јутро једна компанија Вурмскаго фрајкора от 230 људи онамо дошла, и узела пут преко Брајзкау дал ше. Ови су људи сви на турској граници увербовати и зову се Сервијанци, а ништа ужасније и страшније не може себи човек представити, него вњешње одјејаније ових људи. Они носе широке чакшире от различне фарбе, а от кољена до пете уже су и различнима пантликами обвијене: на ногу имаду, тако речене, опанке; њеки имаду пруслучић с рукави, а по виша част само до лактова рукаве имаде, а даље широки от кошуља рукави покривају им руке. Червено јапунче виси им текем преко плешча, како что су његда пандури Тренкови носили. Глава им је готово до полак ошишана, и шепицом червеном покривена. Около тјела појасом опасују се, а за ниме по 2. по 3. пиштоља заденута носе, с дугачким турским ножем с којега је держало рашљато, да могу наслонити пушку, и управније на нишан пуцати; зато обично легну они на тербух, забоду нож у земљу наслоне пушку на њега, пак бију куд понишане, како хитра муња, нит се може с нинога нишана ј аје петак. да и грошић уклонити. Кад су дошли у град зачели су турски (?) попјевати, и у своје свирати свирале, а прошли су покрај двора херцогиње Елисавете, која овде живи, и која је човека по чове

лепо даривала." А у бр. 51. речених новина говори опет једна белешка о овим „Вурмзеровим фрајкорима" и вели међу осталим о њима: „Они су здрави и крјепки; овде ће се мало одморити, пак пслазе својим путем даље. Овде су по домови расположени, а у рату им је камење јастук или подглавије, постеља с душеци черна мати земља, а покривач или јорган мило небо над ним. Архидукеса Елисавет јеја краљевско височество по својему великодушију и шчедрољубију обдарила је све ове војнике."

(*Школе и просветни заводи у кнежевини Бугарској*). Средње школе, које држава из државa ове су: 1.) Духовно семениште у Лесковском манастиру код Трнова. 2.) Софијска гимназија, до сада је била са шест разреда, а ове се године отвара и седми разред, који ће бити последњи. У овој гимназији има до 500 ученика. 3.) Четир реалке са седам разреда. Осим тога у Габрову је полуреалка, а у Лом-Паланки отвара се ове године седми разред, у Кјустендилу и Варни шести. 4.) Две женске гимназије у Софији и Трнову са пет разреда, од којих је последњи педагогијски течај. Предаје се осим обичних предмета, француски и руски, педагогија и женски ручни рад. 5.) Две педагогијске школе, у Враци и Шумли 6.) Две трoразредне школе, у Силистрији и Цариброду. Ове ће се године отворити трговачка школа у Свиштову; више женско училиште у Варни; и Академија у Софији.

Број ученика непрестано расте свњке године, као што показују бројеви:

Школска год.		ученика.	ученица,	свега.
1878/9	„	365	—	365
1879/80	„	918	160	1078
1880/81	„	1353	220	1573
1881/82	„	1643	297	1910
1882/83	„	2093	364	2457

Па и у другим државама има доста бугарских ученика, а међу њима до 40 њих с државном стипендијом од 900—1800 франака годишње. Многи правници у Бечу, Паризу и Москви имају 2400—3600 франака.

Од других завода, што стоје под заштитом министарства просвете, споменућемо: Народну библиотеку.

Сваке се године умножава и броји до сада 6968 дела у 12957 свезака, од тих су 865 на бугарском језику. Осим тога умножила се и збирка старина с неколико каменова с надписима и старим новцима. Наново се основало: Бугарско књижевно друштво, које је било престало за време силних преврака међу странкама. Друштво издаје: своје „Периодическо списание."

Књижевност код Бугара, за сада слабо напредује, је је мало умних снага, особито песништво је заостало. Ето, овако је стање просвете у кнежевини Бугарској, а из свега се види, да џиновским корацима иде напред.

В. Ђ. Ј.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Руска књижевност.*) „С.-Петербургско Славянско благотворительно общество" отпочело је у Октобру прошле године да издаје месечни лист „Извѣстія." То друштво постоји већ много година, а цел му је да по могућству потпомаже Словене, а особито јужне Словене. (Тако н. пр. има између 27 друштвених штипендиста 12 Србаља.) Осим тога, што ће овај лист извештавати своје читаре о деловању поменутога друштва, задатак му је још и ово: доносиће чланке за међусобно упознавање Словене, како би у своје публике подржавао интерес за опште словенску узајамност и делање; доносиће дописе из свих словенских земаља, и редовно јављати својој публици све нове појаве у животу западних и јужних Словена; доносиће књижевне белешке о свим словенским књижевностима; упознаваће Словене са деловањем словенских добротворних задруга у Русији (а таквих има много, н. пр. у Петрсбургу, Одеси, Кијеву), и на послетку, припомагаће да се заметне и одржи веза између „Петрсб. благ. общества" и других сличних друштава у Русији и изван Русије. — Из овог програма се види, како је огроман и тежак задатак том новом листу, но из четири до сада изашле свеске види се, да се тај задатак ваљано врши. Ми обраћамо пажњу свакога интелигентнога Србина на тај лист а сад ћемо у кратко да наведемо садржај његов.

Одмах у првој свесци има красан чланак од А. Кирјејева, у коме је развио програм „словенофилске странке" у Русији и јасним аргументима одлучно одбио сва опадања и лажи, „житейской (чуть не сказалъ банкирской) мудрости," којима се којекакве чивуцке и швапске новине набацују на исту партију, називајући је нихилистичком (!) и себичном Обазрьо се надаље у истом чланку на све оне евентуалне примедбе, којима ће протусловенски листови поздравити „Извѣстія." Кад бисмо хтели макар само најлепша места из тога чланка читаоцима овде навести, морали бисмо га читавога овде исписати тако је красан и језгровит. Чим је изашла прва свеска, узвитлала се силна прашина по чивуцким редакцијама, те им је А. Кирјејев у другој свесци поново морао да одговара. — „Извѣстія" су тачно одговорила и оној тачци свога програма, где кажу, да ће међусобно упознавати Словене. Од културно-хисторијских чланака изашло је до сада: „Из поѣздки къ Лужичанамъ," где се црта културан живот Лужичких Срба; затим чланак 200 годишњици победе Собјескога над Турцима, од проф. Којаловића; „Археологическое изслѣдованіе Босніи и Герцеговины" — (то је преведено лане на српски у „Застави"); „О современомъ положеніи Словаковъ въ Венгріи" где писац описује жалосно стање потиштених Словака у Угарској, а обазире се у неколико и на Србе, с којима се почело исто тако маћухински поступати, и на послетку у најновијој свесци: „Изъ путевыхъ замѣтокъ по Хорватіи." — У свесци за Новембар 1883. има красан велик преглед најновије срп-

ске литературе од П. А. Кулаковскога. Кулаковски је био четири године професором рускога језика и руске литературе на београдској великој школи, те изврсно познаје све одношаје српске. У његовом чланку изложено је сасвим објективно стање српске литературе; карактерисани су сви српски политички и књижевни листови, описана сва просветна друштва.*) Исто тако леп чланак од истога писца „о бугарској литератури" изашао је у 1. свесци. Споменути нам је још мање белешке из словенскога културнога живота, као н. пр: о Миклошићевом јубилеју, о југославенској академији, о отварању чешког народног позоришта у Прагу, о преносу Бранкових костију итд. Осим тога има још сијасет ситних приказа нових словенских књига, бележака итд. — На послетку понављамо још једаред, да би сваки интелигентан Србин требао да набави и чита тај лист. Цена је свакој свесци 25 новч. а шаље се претплата на адресу: „Н. Н. Страховъ, редакторъ „Извѣстія С.-петрсб. слав. благ. общества," на площади Александринскаго театра № 7. С.-Петерсбург.

„Славянски Ежегодникъ" што га издаје кијевско „Славянско общество" донео је у руском преводу „Зимње вечери" од Милићевића. — А Платом Кулаковски издао је недавно књигу: „Праздникъ „Славы" у Сербовъ," у којој је живо и опширно описао обичај „крсног имена," како се врши у разним српским крајевима, а уједно је разјаснио тај обичај са гледишта историјскога, показавши и митолошку основу тога празника. Господину Платону Кулаковскому нека је од стране Србаља искрена фала на његовом племенитом заузимању, да сваком приликом упозна нашу руску браћу са српским народом и тако још већма учвршћује оне вековне симпатије, које су увек спајале ова два братска народа. нш

*) О „Јавору" се овако изразио: „Јавор" излази већ десет година. Власник му је славни српски песник Змај Јован Јовановић, а уредник Др Илија Огњановић. Не можемо да не приметимо, да је прећашњих година био Јавор богатији садржајем, а сада је често пун преведених приповедака, које немају особите вредности. („Јавор" доноси и сада још поред оригиналних приповедака врло радо и преводе са свију словенских и несловенских језика, а ако ове нису увек по укусу г. Кулаковског, и ако се у нас добре приповетке ретко пишу, томе није криво уредништво „Јавора." Прим. Ур. „Јав.") Но особита је заслуга Јаворова у томе, што се у њем износе на светло писма из времена препорођаја српске литературе, преписке неких знаменитих књижевника, као н пр. Рајића и др. Ове године (1883.) наштампан је у Јавору низ врло ваљаних чланака г. Владимира Алина „О чешкој прози," а то је доказ те лепе црте Јаворове, што он прати развиће литетура у широком словенском свету."

У Петрограду су почела излазити скупљена дела бесамртнога руског и светског романописца Ивана Тургењева. Израда тих књига је врло лепа а редакција Глазунова и Стасуловића врло коректна. Уз прву књигу изашао је опширан животопис тургењевљев и значај његових дела од Стасуловића, осим тога лепа слика и факсимила. Сви десет свезака изнеће око три стотине табака и коштаће седамнаест рубаљ. Писма пак Ивана Тургењева издаће „Друштво за потпомагање сиромашних књижевника и научењака." — Руске новине јављају, да чувени романописац Толстој пише сада нов роман из руског народног живота. Толстој је и недавно издао један роман, под насловом „Вјероисповест," — али у само педесет примерака. Један примерак стајао је 25 рубаља. — Ј. К. Лебедев који се крије за псеудонимом Морски издао је скоро збирку новела под насловом „О детјах не дла детеј" (О деци ал не за децу.) Прекрасно ово дело илустровао је најбољи руски илустратор Каразин са 118 слика. У овој збирци налазе се свега шест новела узете из дечијег света, али писане за одрасле људе. Најлепша новела, у целој збирци је „Ноћ." — А. В. Островскиј, најбољи драматичар руски, написао је нову шаљиву игру у четир чина: „Крив без кривде." —

НОВЕ КЊИГЕ.

Познавање природе. Књижица прва. *Јестаственица за малу децу.* Удесио Др. Ник. Ј. Петровић. У Београду, краљевско-српска државна штампарија. 1884. 8-на стр. 65 и 4 листа. Цена 60 пара дин. Са врло лепим сликама наших домаћих животиња и некојег биља. Књижица је врло лепо и разговетно писана, деца ће је лако разумети и доста из ње научити. Нека им дакле родитељи набаве ову књижицу за читање. Ово је издање књижаре В. Валожића у Београду. Местимице су згодно уплетене и чика Јовине дечије песме о овој или оној домаћој нашој животињи.

ОДГОВОРИ.

Г. г. Претплатницима у Србији. — Број 6. „Јавора" је појела помрчина у Вашој славној полицији напредњачкој. Бадава је дакле рекламовати кад га непуштају. Без сумње због оне невине белешке под „Разно."

☞ *Ко нам пошље 10 и 14 бр. „Јавора" за 1883. платићемо му радо 2 новч. од броја.*

Администрација.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 10. У Новом Саду 5. марта 1884. Год. XI.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Наставак.)

VII.

Још док се г. Коста и доктор у врту разговараху, уђе Даринка збуњеним лицем Ленци у собу.

— Куда си се ти опремила? питаше она бацивши поглед на Даринчино путничко одело и шешир, што га је на главу метнула.

— Заборавила сам ти рећи, да ме је синоћ молила твоја познаница госпођица Драгиња, да с њоме идем њезиној тетци у Х. Ја сам дала реч а мислим да је и теби право. Поћи ћемо одма сад, па ћемо се још зарана и вратити.

— Небраним; али до који дан већ одлазите, па бих волела да нас данас не остављаш — рече Ленка молећим погледом.

— И мени је жао — врло ми је жао, ал' мора да буде — па страсно загрли другарицу и одјури из собе.

— Чекај бар доручак; сад ће и Коста доћи! — викала је за њом Ленка.

— Доручковаћу тамо — чуло се већ из дворишта, а Ленци се учини, да је Даринчин глас чудно дрхтао; али у исти мах беше јој се разбудила ћерчица те тепаше: „мама, мама“ и то јој не даде да даље размишља.

У том дође и г. Коста.

— Јел' устала Даринка? — беше му прво питање.

— Већ је отишла с Драгом у Х. тета Јели у госте; вратиће се тек довече.

— Хо, ето му! — љутио се он — Та девојка баш бега од среће. Ал' и ти си крива; требала си ми јавити.

— Та чисто је одлетела из собе — бранила се она — А на послетку и ти јој неби могао забранити.

— Забранити. . . Забранити. . . ал' ја би је задржао — гунђао је он. — Ал' ти, дабоме, ниси ни покушавала, доста ти је кад је само оно преклапало, Милица, уз тебе.

Ленка га чудно и неверујући погле-

да, па прсну у смеј. — Чудно му је зловоља и кисело лице доликовало.

— Лако ти је церити се, кад заједно с твојом Милицом имадеш више среће него памети, — рече љутито па обуче капут па и он без доручка и први пут без опроштаја са женом пође у општину.

— Куда се ти, Коста журиш? — питаше га Милица која се у исти мах весела и добре воље указа на врати своје собе.

— На посао — рече он тоном којим се с гостима не разговара.

— Та још је рано, — рече она не приметивши то

— Ти се додуше никад не журиш, нити се бринеш за што, па опет друге престижеш! . . рече иронично и јетко он и оде из куће.

— Твој муж је данас зловољан — примети она за време доручка.

— Љути се што је Даринка отишла а њему то није казала.

— До душе и није лепо домаћину се не јавити, ал' гостима се што шта мора кроз прсте гледати — смејаше се она не пазећи много на своје речи, јер се у исти мах доктор Гавриловић указа на врати.

— Косту сам опазио где оде у општину — рече он кад их је поздравио — Али камо госпођице Даринке?

— Данас Ленчице, као да нико није задовољан с нашим друштвом — примети вратоласто Милица, а из пламених јој очију суну — можда и у шали — прекоран и многозначећи поглед на доктора. — Али то не иде; данас се баш морате и с нашим друштвом задовољити — и ту га опет вратоласто погледа.

— Како то? — питаше збуњено он.

— Та ето и Коста оде од куће љутит што је Даринка јутрос рано отишла без његова знања с госпођицом Драгом у Х. А и Ваше прво питање тицало се Даринке, — ђеретала је она — а то се мени не свиди, па баш завидим Даринчиној срећи. . . И ту се онако скоро детињски засмеја.

Доктора к'о да нешто у срце текну при веселом звуку тога смеја те управи ватрен поглед на весело девојче.

Али у исти мах обори очи и заћута — Беше му и нехотице изашла пред очи Даринчина слика па премишљаше како би њеном искреном лицу тек тај смеј доликовао. . .

— Та што сте се замислили г. докторе? — рече сад весело Ленка — То нимало не доликује ни Вама ни моме Кости, који је такође од кад се јутрос с Вама разговарао врло зловољан. Мора бити да болујете обојица од једне болести.

— Није могуће, — рече опет Милица — Коста зацело пати од цепне болести; месец је већ на измаку. А г. доктора друго тишти; јер док беше Даринка овде није било ни зле воље. . .

Вратоласти осмеј којим беше та примедба пропраћена учини да се доктор задовољно насмеши.

— Тако; то ми се допада — рече Ленка — а не она натуштеност! Ето до који дан одлазе нам и гошће, а Ви и Коста баш сад нађосте да се бринете.

— Зар већ одлазе? — питаше он.

а — ферије су већ на измаку, уздахну Милица — а и Даринка је навалила да се прек'сутра кренемо. Родитељи нас већ одавно чекају.

— Хајд' забављајте се ви како знате, а ја морам на посао — рече Ленка и оде у кујну.

— Хоћете ли нам до године опет доћи? питаше он кад сами остадоше.

— Незнам; а и нашто ћу! — рече она. Један дан Даринчиног отсуства више се осећа, него да ја читаву годину не дођем.

Ово је такође у смеју и шали изговорила, али тиме је „на јуриш“ задобила лако запаљиво срце доктора. И он мишља: „Луда би био, кад бих тражи

више. Ова ме воли, а како она друга осећа — питање је.“

Па нагло устаде те отвори гласовир и засвира познату песму: „без тебе драга.“

И Милица приђе гласовиру па разгледајући неке ноте, што се ту нађоше испитујући посматраше доктора на чијем се лицу огледаше необична узрујаност.

— Од куда се сетисте те старе песме? — питаше она кад звуци од свирке престадоше.

— Стара је, ал' и вечито нова! — рече он па устаде и нагло је узе за руке — Јест, госпођице, — рече затим нежно и ватрено гледећи јој у очи — она је вавек истинита; јер ево и ја био бих много сретнији кад би вечито с Вама живео. Зато Вас искрено питам, хоћете ли бити моја жена?

Њему се огледаше у очима страст и узрујаност од које се Милица трже и задрхта.

Она је говорила више у шали, а сад је тек видела погрешку, то јест, моћ, својих непромишљених и изазивајућих речи. Но и ако се тргла опет се није покајала; та доктор није био таки човек, да се неможе трпети, а уз то беше он и ваљан и уважен, па је морала према њему наклоности осећати, а држала је да је он и сасвим добра партија за женскињу без мираза. . .

Та наклоност што је Милица према доктору осећаше дабоме да беше далеко од љубави, али ко ће се још и да нас при ступању у брак и на љубав освртати! . . .

И зато нико неможе ни Милицу осу[...]ти, што је и она мислила, да је на[...]лоност у случају „добре партије“ до[...]љан услов за срећу у браку. . .

Кад је Милица од узрујаности, што [...] поводом докторовог погледа снађе, се [...] дошла, насмеја се и шаљиво рече:

— Морам и на то да пристанем; [...]чели сте ми руке тако, да се иначе не бих могла ни отети. — И с тим изви своје из његових усијаних руку.

— Госпођице! — рече он потресеним гласом — зар је то одговор?

Она му погледа у очи па и сама задрхта и поруменивши обори очи. — Чудно је тај његов поглед на њу утицао, па је тако морало да буде. . . . Али у истом моменту учинило јој се, да и он и она смешно изгледају, па се засмеја и диже главу.

— Одговор, госпођице! -- молио је он, али поглед као да му је сад мање ватрен био.

Милица за часак неодлучно и збуњено ћуташе и после неколико тренутака тихо рече:

— Примам Вам понуду; и поруменивши пружи му руку, он је ту руку страстно стиснуо и у свом заносу и против српског обичаја и пољубио. Али срце као да му у истом моменту опет нека ледена рука дирну. Миличина рука је истина сад дрхтала, а из очију сипаше јој такође необична ватра али он и опет уздахну. У тим ватреним очима беше и сада у овом тако потресајућем тренутку више осмеја но туге, а он би баш сад тако радо у њима видио сузе или бар оног благог израза и смутње којим су га чешће Даринчине очи за тренутак и крадимице гледале. . . с тога је он поново и нехотице уздахнуо кад га је после некога времена Милица несташно Ленци приказала као свога вереника, и кад је збијала шалу и онда кад јој је он у присуству Ленке вереннички прстен дао.

— Нећу да га примим — говорила је она -- ствар још није свршена. Ми смо правили „рачун без бирташа“. А ко зна шта ће на то мој и твој баба рећи. Они могу још све покварити. . .

— А зар се ти томе не би противила? — Питао је пламтећим ал' тужним погледом он.

— Ко би све у напред знао — рекла је у смеју она.

*

— Тако је! прошапута доктор — ко би све у напред знао. . . И ту му изађе пред очи Даринчина озбиљна и блага слика, па наново уздахну. Милица је тај уздах приметила те се трудила да подсмехом те се ману шале. С тога се доктор који и сувише љуб љаше пламене погледе и опет после једног сата крену дома као најсретнији вереник.

— Красан човек тај мој Сава — рекла је за тим шаљиво она — Само данас ми је и сувише сентименталан но ја ћу га већ од тога одучити. . . .

Ленка је испитујући погледа.

— Реци ми Милице искрено — рече за тим — волеш ли ти њега здраво?

С Миличина лица нестаде оног несташног израза а очи јој узеше за часак неки благ израз те загрливши другарицу рече: — Видим да сумњаш о мојој љубави према њему. Но ја ти кажем да ћу му свагда верна бити; јер видим да ме воли, па и ако се сад и сама добро не разумем, опет видим, да ми је мио и да га поштујем; а љубав држим да ће доћи и сама, то јест, ако није љубав оно стање, што сам га осећала кад ми је рекао да ме воли, а ако је то, онда је већ и наступила. . . . И о тим седе за гласовир па стаде свирати неку веселу песму.

(Свршиће се)

НА МОРУ.

(Хајне)

Морем плове задње зраке сунца
У вечерњој тами;
Седили смо пред кућом рибарском
Седили смо сами.

Магла с' диже, плима нам се ближи,
Галеб нас облеће;
Од очију умиљатих твојих
Суза сузу креће.

Глед'о сам их: капљу ти на руку,
Клекох — санче мио! —
а пребеле са ручице твоје
Сузице сам пио.

Од тог часа венем; нестаје ме,
Жудња душу лâма;
Отрова ме несретница-жена
Са својим сузама! . .

Милорад Шимић.

БЕЛИ ЂАВО

ПРИПОВЕТКА Н. К. ЛЕБЕЂЕВА

(Свршетак)

XII.

Маша срете Шихова веома збуњено, ма да се трудила, како би се показала ведра и весела. Он, тек је свукао кабаницу и упитао је за здравље, узе столицу и седе до врата предсобља, она, на његово чудо, не узе свог обичног места, но се посади до њега и започе питањем, коме се је Шихов врло чудио:

— Слушајте, реците истину, би ли вам било жао, кад бих ја умрла?

Шихов је погледа и пobледе, при једној помисли на губитак тако драгог створења.

— Да, било би ми жао. . .

— Но, онда би, сигурно и заплакали.

Шихову су биле пуне очи суза и окренув се од ње, да их невиди, проговори, да се једва чуло:

— Како чудни разговори! Оставите, молим вас. . .

Маша је видила све па ста ударити руку о руку, као да би хтела рећи: „тако, знала сам.“

— Но, да! А кад бих ја уједанпут необично, неочекивано постала срећном, би ли се ви радовали? да?

— О да, свакојако!

— А кад би моја срећа зависила од вас. . .

Он се узнемири:

— Од мене?

— Не, не, поврати се Маша, но кад бих ја била срећна мимо вас, би ли тада ви? . . .

— Био срећан?

— Да!

— То не, никако не!

— А како не? зашто не? слушајте, ви сте умни, учени, добри. . .

Шихов је прекиде, доватив је, што никад није чинио, за руку:

— Немојте, Марија Даниловна немојте се трудити поради мене. . . Мени је све јасно, све разумем. . .

Маша опусти главу, као да се осећала крива пред њим. Шихов је говорио мирно, не бунећ се, што никад до тада:

— Гледајте ми право у очи, Маша, говорите слободно, ви ми нисте дали ваше речи, па да је сад узимате назад, по томе је савест ваша чиста.

Она заусти, но Шихов јој недаде изговорити:

— Чекајте. . . Знам, шта сте хтели рећи. . . Хтели сте говорити о том, што сте ме при последњем виђењу приморали, да признам. Но то још није зло, није кривица, што ће младој девојци пасти на ум, да изнуди тако признање. О томе није потребе говорити, ја мислим нешто друго.

Његов глас, који је до сада звучао јасно и звонко, сад чисто паде, постаде апавији, тежи:

— Колико сам разумео, Марија Даловна, ви ћете се удати?

Она климну главом у повлад.

— За господина Черноруцког?

— Да.

Шихов је узе за обе руке и запита ледав је нежним погледом:

— Заслужује ли вас, Марија Даниловна?

— Он ми је мио.

— Тако, тако. . . Са осмејом кроз сузе гледао је на њу. Но зашто сте ме и питали, хоћу ли бити срећан, да, издалека ћу гледати на вас и ваша срећа биће моја, о, како ћу још бити срећан, да!

Он се још толико осмели, да је пољуби у лице. Маша је плакала.

— Не плачите, драга моја. . . Не плачите. . . Ви сте јуче били срећни с њим, данас сам ја с вама. Утрите сузе. . . невести то не доликује. Но! последњи пољубац и збогом Не задржавајте, те, не зовите ме али увек мислите, да сам близу вас и будете ли у невољи — нигде је близу вас не било — оком једним само мигните, ја сам ту. . . Збогом, збогом. . . Е, Шихов баћушко, јеси ли икад мислио о каквој другој срећи? Не, заиста не? Будите срећни, драга моја, збогом. . .

XIII.

Читавог тог дана Шихов је тумарао по граду, и тек у вече науми, да пође кући. Месец је сијао као и јуче клизајући у беле облачке, као и јуче на улицама је било све тијо и мирно, да је чуо само његове кораке, како их одаје смрзнута земља. Сва варош се позатварала по обичају врло рано, нигде се није чуо ни човечиј глас ни корак. Шихов је пролазио час поред малих дрвених кућа, час су те дрвене замењивале камените куће са два спрата, па ту је и црква, чији златни крст сјаје на месечини а усправио се пут ведрог, звезданог неба; ту је и стан гувернера, ту зграда племићког састанка, ето и нечији споменик са статуом музе, ограда женског манастира, полицајска управа, буљвар. . . па све је то немо, све спава некаквим мртвачким сном.

Са главне улице, Шихов сврати у малени, узан сокачић, у ком је био његов стан. Његова великодушност је па-

ла, па га притисла нека необична туга, тек је сад осећао разлику међу јучерањим и данашњим даном. У то зачује за собом тешке кораке, па се обазре. На неколико корака иза њега укаже му се пред очи страшно привиђење, од кога је сва варош у страу, привиђење белог ђавола! Но Шихов се није препао. Стане на страну те је мотрио месечином обасјано привиђење, што му се приближавало. Пре свега се чудио необично великим корацима ђаволовим, обученог белим оделом, са дугом брадом. То нису били кораци, њему се учињело, да ноге почињу испод самог пазува, видио је још, како ноге при кретању испомажу руке. Тело је стајало, рекао би, на високим штулама. . . Обмана! помисли Шихов и ишчекивао је мирно ђавола, И сам се ђаво зачудио, видев, е се Шихов није препао, и он постоја за час те га је посматрао. Видев ту необичну разлику међу њим и н-ским грађанима, ђаво сврну с улице што је била светла месечином, па оде у присенак. Шихов се грохотом насмеја:

— Ниси погодио, да на оваког ноћи плашиш људе, за тај посао иште се помрчина, лупежу!

И недав ђаволу ни да се прибере у два корака је био код њега, те уватн за дрвену ногу испод беле одоре, тело изгуби равнотежу и простре се по улици. Нечији познат глас промрмља:

— Фу, ђавле, мало нисам пребио ногу!

— Шта!?

С тим узвиком зачуђености пусти привиђење из својих снажних руку. Како дрвене штуле беху пале, необични раст ђаволов, спао је на средњи узраст човечији.

— Сад, доле маску! викао је Шихов. Оћу лице да видим, доле маску!

Маска од хартије паде и Шихов је видио испод беле капурице лице младог Черноруцког.

— Ви! . . . проговори Шихов једва од чуда, то сте ви? а зашто? није вам стидно, шта чините?

— Шта има ту, да се стидим? смејао се Черноруцки,

— Како шта има? плашити народ, нагнат оволики стра!

— Народу је до воље, нек се плаши, ето ви се нисте уплашили.

— А зашто сте то чинили? Слушај те: ви сте у мојим рукама, одвешћу вас управ у полицију, ако ми не кажете зашто сте то чинили! Разумете ли?

Черноруцки довати једну од својих дрвених нога:

— Оно, младићу, нисам ни ја којешта, да ти под претњом казујем, с добре воље, ако хоћеш, онда сам готов.

— Оно, с добре воље, добро, ја пристајем. зашто?

— Испрва, кад сам из Москве дошао, ради смеја, ради забаве, а после ради користи. . .

— Ради какве користи, какву сте корист могли имати од тако вртоглавог манитог посла? прекиде га Шихов.

— Ја сам поплашио своју бабу, присилио сам је, да пристане, како бих ја узео девојку која ми је мила. . . Ето таку корист. . .

Шихов срдачно стисне руку Черноруцком:

— Ја сам знао, да сте ви честит, ваљан човек, па усрећите ону, која вам је поклонила своје срце. . . знао сам. . . знао. . .

Бели ђаво престао је својим појавама плашити грађане Н-ска. Госпођа Черноруцка оженила је свог унука Маријом Трусовом, испунив заповест деде Аристовула Петровића и тиме је успокојила немирну душу свога сродника. О белом ђаволу остала је само успомена. . .

С руског **Новак Ковачевић.**

ОЈ ПУСТИ МЕ...

Ој пусти ме, пусти лане,
Да т' на врелу паднем груд,
Да с' огрејем, јер од свуда
Ледени ме шиба студ.

Ој па спусти тада на ме
Твоје косе свилоплет,
Па ме покри, да од куда
Не види ме злобни свет.

Да не види злобни свете
Како сам ти сретан — ој!
Да не види каквим с' миљем
Крави смрзнут живот мој.

Карлово.

Љубомир Лотић.

НОВИ НАЗОРИ О ПОСТАЊУ СВЕТА.*)

У нас има једна сорта људи, који би пошто по то хтели да буду славни људи, али и то на врло јевтин и на врло лак начин: треба се само наозбиљити, па са напућеним лицем — како пева Мирза Шафи — успети се на висину каквог ауторитета и одатле као Зевс загрмити како се не треба одавати ни изучавати празне философске теорије, како треба упознавати се са фактима и т. д. Нећу да говорим како ти уображени ауторитети немају никаква права, да такво што говоре, јер баш они нису ничим показали нити су још својим радом стекли права да могу другом пребацивати оно што су они сами до јуче чинили па сад наједанпут истичу се да буду саветници научни и литерарни. И кад неби то било просто из тежње да се покажу више као људи зрели, озбиљни, и учени, онда би такве предике имале смисла и биле би оправдане, али иначе сва њихова уображена озбиљност остаје само маска њихове сујете. По моме мишљењу не само није никаква штета упознати се и пратити напредак у науци и књижевности већ шта више и дужност је сваког образованог човека да зна све резултате до којег је дошла ова или она група наука, а исто тако дужност је оних који се занимају науком да те резултате износе на јавност и пред нашу публику, ипак мора бити који ће научне резултате популарисати, који ће их уносити у књижевност, те да те истине научне постану опште добро свију, ако се хоће да учини крај незнању и заблудама.

Могућност да су се клице организма на нашу земљу пренеле са друге какве планете, мисао коју су неки испитивачи раније исказивали као да није никакав апсурд. То је мишљење изнео Томзон у једном свом предавању, којим је 1871 год. отворио британску природњачку скупштину у Единбургу и Ханштајн у најновијем делу „Протоплазма." Томзон мисли да је живот на земљи могао бити пренешен са другог каквог тела. Ово мишљење није апсурдно у толико, што новији изналасци и новија испитивања којима данашње доба изобилује потврђују другу страну тога питања, наиме: да су метеори зајиста органског порекла, и да је први почетак наше планете а према томе и осталих био органско образовање.

Тек на основу тог доказа, да су метеори биље или бар да је биље у метеорима, не може изгледати чудновато да је први живот на нашој земљи био пренешен са друге планете. По Хладнијевом рачуну метеори падају на земљу двапут дневно, али они не носе никакве клице органске, но они нам дају вероватне, убедљиве вести у својим каменим и гвожђаним сликама, о њиховој исконској органској творевини сличној са светом наше земље. Један је ове слике покушао да протумачи и да их учини приступачним и разумљивим и за друге. Истина да се тиме обара мишљење које да-

*) Видя од Хана: *Die Urzelle;* од истог: *Die Meteorite (Chondrite) und ihre Organismen.* Прајса: *Die Psychische Bedeutung des Lebens im Universum.* И извод из ових дела: од Е. Капа у Вестермановом часопису 299 броју под насловом *„Zur neuen Weltanschauung."* По овом чланку а ослањајући се на горња дела, писати су ови редови.

нас влада у науци е су се организми развили из неорганских теля, али ипак је та вајда што с отвара поље новим испитивањима, и што се објашњавају друге заплетеније појаве што са тим питањем у свези стоје.

Тако је Др — О. Х а н у своме делу „Метеорити (Хондрити) и њихови организми“*) обогатио науку са једним највећим изналаском свога доба.

Било је то око половине 60 године кад је од Монреала у Канади допрла вест у Европу о једном изналаску који је обратио пажњу Геолога и Палеонтолога. Нашле су се у Серпентинском кречњаку лаурентинског гнајса ужљебљене куглице у којој су окамењени остатци животиња. Строј тих животиња показује да су то из времена првог органског доба, и због тога је добио име Eozoon (Eos јутарња румен) који је за кратко време био предмет најжешће дискусије, и који је узрок, те је читава литература о њему писана. У тој препирци научењака учествовао је и О. Х а н при свем том што је адвокат тврдећи да Еозоон није животиња и тај му је рад донео од природњачког факултета у Тибингену титулу доктора. На позив Канадске владе отишао је он тамо да се на месту о свему увери. По повратку изнео је своја микроскопска испитивања да је кречњ..к лаурентинског гнајса у Канади најстарији седиментерни слој наше земље и да се у њему находе биљни организми из фамилије Алзи. Еозоон није био дакле животиња него биљка и прозвали су је Еофилум.

Тиме је био отпочет рад удивљавајућих изналазака ханових, саопштених прво у делу које је изашло 1879 под насловом „Die Urzelle,“ у коме се доказује, да се гранит, гнајс серпентин, талк. извесни пешчари, базалт и метеорно камење и гвожђе састоје из биља. Три стотине слика дају доказе за ту његову тврдњу, као и за неуморан труд и о:биљан рад. Карараски мермер, вели он, није ништа друго до биљка: коју је назвао, M a r m o r a D a r w i n i. Трахит је смеса живих и мртвих ћелија и т. д.

Ма да његов рад испрва није налазио одушевљеног одобравања, и ма да је како вели Х а н наша наука скептична, то ипак је покушао један да философијом потпомогне тврђење његово. В. Х. П р а ј с под насловом: „П с и х и ч к и з н а ч а ј ж и в о т а у У н и в е р з у м у“ покушао је да докаже космичко порекло живота. Филозофски назори његови потпуно се слажу са емпиричком тврдњом Хановом. И ипак су сваки на свом пољу самостални, да није потреба да један другога допуњују. „Први почетак планете био је ћелија“ вели Х а н, „земљина кугла је само носилац организма и они су прво носиоца створили. Сва је материја била органска“ вели Прајс, и код обојих једна иста мисао — једна иста тврдња.

Гдекоји противници били су се већ почели појављивати са нападима пр тиву Хანових назора, и то га је побудило те је с новом вољом и енергијом предузео да ради. У камењу које на нашу земљу пада из бескрајних простора разпознајемо ми животиње, у њима ми виђамо парче планете како је била у постајању. Да му се неби пребацила фантастичност у сликама то он не жалећи ни трошка ни времена ни рада. све своје микроскопске препарате није прецртавао већ фотографисао ма да такве фотографске слике нису потпуне, и мање показују од самог предмета. Због тога проф: К а р с т е н и вели: на жалост аутор је због неких не критичких оцењивача оставио методу прецртавања и узео ради објашњења фотографије.

Односно радова Ханових Ч а р л с Д а р в и н у писму на др. Хана вели „. . . it seems to be very difficult to doubt that your photographs exhibit organic structure,“ и признаје изналазак као: „one of the most important.“ А кад му је др. Хан лично показао оригинале Дарвин је устао са свога места са узвиком: „Almighty God! What wonderful discovery! Wonderful!“ И после опет: „ Now reaches the

*) Метеорити су или к а м е н и или г в о ж ђ а н и, и кад су оба облика помешана зову се П о л а с и т и а ако су помешани и са више различних минерала који су и хемијски различни зову се х о н д р и т и,

life down.“ Др Вајнланд у Еслингену и проф. Г. Јегер обојица су сагласни да се Хан ни у једној форми није преварио. Тако Вајнланд у писму на проф. Квенштета (Schwäbischer Mercur број: 88 год. 1881) вели како је Хан дао доказа да су у метеоритима органске форме, и тај епохалан изналазак је дакле његово дело, а он — тј. Вајнланд — ставио је себи за задатак да органску структуру њихових слика микроскопски докаже, и да упореди оне чудновате форме са других планета са животињским облицима наше земље и тај интересантан нови ван земље животињски свет на основу стављеног му материјала зоолошки оснује и т. д. Одмах после тога дошао је проф: Квенштет из Тибингена код Вајнланда и потврдио му је органску природу облика које је Хан нашао, и тиме је добивен један ауторитет за ново мишљење ако су за факта у опште нужни ауторитети. Истина, да је Француски академичар Daubrée у својој „експерименталној геологији“ покушавао да Метеорите вештачки направи смесом оливине и Енстатита, Хан му примећује на то да је он све могао спајати топити, раздвајати, само не видети; — и тражио је да му он те метеорске облике које је топљењем добио пошаље, али племенити париски академичар није нашао за вредно то да учини и свога немачког колегу тиме да разувери. Међутим Квенштет је одлучно тврдио да ти Добре-ови фабрикати — које је он у Хајделбергу видио нису ни налик иа Ханове Метеоритске слике. Сем тога Др Вајнланд писао је у „Ausland“-у бр: 16 1881. год. један чланак под насловом „Корали у Метеорском камењу“ наводећи како су метеорски корали прави лилипутанери спрам земних.

(Свршиће се).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског ђ. Ј. Н.

IV. (Наставак).

Ја сам још у почетку поменуо, да сам узео Увод за основу ове моје расправе за то, што медицину многи још и данас сматрају за вештину. Клод Бернар доказује, да је она наука и да то мора бити. И ми гледамо развиће науке — призор, који је сам собом врло поучан и који нам тврди, да научно земљиште постаје све шире и шире и да све више и више сазнаје манифестације људског ума. Па кад медицина, која беше вештина, постаје наука, за што онда не би могла и литература експерименталним методом постати наука?

Треба имати само на уму вазда, да је [illegible]ве то тесно везано једно с другим и да [illegible]то је круг рада лекара експериментатора [illegible]ко човечије са појавима његових органа у [illegible]рмалном или патолошком стању, онда је [illegible]ло исто и круг нашег рада тело човечи[illegible] са његовим мождaним и сензитивним по[illegible]јмима у здравом или болесном стању. Ако [illegible]емо да останемо на оном знању из класичког доба, на метафизичарском човеку, онда треба да водимо добро рачуна о новим идејама природе и човека, које нам наше столеће пружа. Неизбежно је, понављам и опет, да ми морамо наставити рад физиолога и хемичара, као што су они наставили рад физичара и хемичара. Чим то постоји, ми улазимо у науку. Питање о осећању и форми остављам овде, да доцније о њему говорим.

Пре свега да наведем шта вели Клод Бернар о медицини. „Неки лекари мисле да је медицина основана само на претпоставкама и изводе из тога, да је лекар вештак, који треба својим даром и личним способностима да ради на допуни недетерминизма неких посебних случајева. То су антинаучне мисли против којих се треба свом снагом борити и дизати свој глас, јер оне су и учиниле те је медицина тако дуго остала на оном ступњу, на коме је од вајкада била. Све су науке у почетку биле основа-

не на претпоставкама, па и данас још има у свакој науци тамних и необјашњених питања. И медицина је још пуна таквих тамних питања, таквих претпоставака. Ја то не одричем, али хоћу тиме да покажем, како модерна наука баш за то треба из свих сила да ради на томе, како ће изићи из тог тренутног стања у коме је, јер њиме се не може положити никакав дефинитивно научни основ ни медицини, ни икаквој другој науци, Положити тај научни основ на коме ће се уздићи медицина, биће врло тешко, јер је она пуна замршених и заплетених питања и појава, али цељ је сваког правог знаоца лекара, да у својој науци, као и у свим другим, неодређено доведе на одређено“ Цео рад једне науке, од постанка па до развића њеног, лежи у томе. Лекаре за то сматрају за вештаке, што се у медицини огроман део оснива још на претпоставкама. Појамно је, да романиста још већма заслужује то име вештака, јер он је још сав окружен неодређеним претпоставкама. Кад Клод Бернар тврди, да замршеност појава чини, те медицина неће моћи још за дуго да добије научну основу, шта ли је онда остало за експериментални роман, у коме су појаве још замршеније? Али то неће смести роман да не ступи на научни пут и подлегне општој еволуцији нашег века.

У осталом и сам Клод Бернар говори о том развићу ума људског. „Човечији ум вели он, у разним перијодама свога развића, прошао је наизменце кроз три ступња, — осећање, разум и испитивање. Пре свега је само осећање покренуто разумом, створило истине вере, т. ј. теологију. Разум или философија овладала је за тим и дала сколастику, Најзад дође испитивање, т. ј. изучавање природних појава и показа човеку да се истине спољњег света не налазе испочетка у опште нигде формулисане, ни у осећању ни у разуму. Они су само наше нераздвојне вође, али да се дође до тих истина, треба се спустити до објективне реалности ствари, где се оне налазе скривене са њиховим природним обликом, формом. И тако се са свим природним развитком ствари, појави експериментални метод, који резимује све и ослања се свуда на три гране тог непромењивог тројства — осећање, разум и испитивање. При истраживању истина помоћу овог метода, осећање има вазда иницијативу, оно порађа идеју a priori или посматрање, разум или резоновање развија за тим ту идеју и изводи из ње логичне последице. И тако, ако осећање осветљава моћ разума, разум опет мора бити вођен испитивањем.“

Ја сам навео целу ту страну за то, што је одвећ важна за нас. Она одваја јасно у експерименталном роману саму личност романисте од стила. Чим осећање постане полазна тачка експерименталног метода и разум се за тим умеша, да би довео до испитивања и контролисао га, дар експериментаторов постаје све и сва. Ето то је узрок што експериментална метода, која код других није ни за шта, постаје моћно оруђе у рукама Клод Бернаровим. Даречемо дакле што јесте: метод није ништа друго до оруђе, а радник, идеја коју он износи, ствара урнек-дело. Ја сам већ помињао ово: „То је оно особито осећање, то је онај quid proprium, који ствара оригиналност, моћ изналажења или ђенијалност сваког појединца.“ Ето и удела ђенијевог у експерименталном роману. Врло лепо вели Клод Бернар: „Идеја је семе, метод је земљиште које има све услове где ће оно понићи, успевати и дати природи своје најлепше плодове“ Све најзад зависи од метода. Ако ви останете на идеји á priori, на осећању, не ослањајући се на разум и не оверив га испитивањем, ви ћете запасти у хипотезе које ништа не доказују, ви ћете се бескорисно и у залуд мучити око неодређенога, што често само шкоди. Чујте шта се вели у Уводу: „Човек је већ од природе своје метафизичар и поношљив, те је за то могао у то и веровати, да су идеалне творевине његовог ума, које одговарају његовим осећањима, реалност, да представљају реалност. Из тога излази, да експериментални метод није ништа ново и неприродно човеку, који је дуго и дуго лутао за теолошким и ско

ластичким расправа, па најзад и сам увидео како су бедне и немоћне његове силе на том путу. И човек дође тада до уверења, да он не може заповедати законима природе за то, што ни сам још не познаје критеријум спољњег света, он увиде на против, да ако хоће да сазна истину мора изучавати природне појаве и подвргнути своје идеје, ако не свој разум, испитивању, што ће рећи критеријуму факата.“ А шта би са даром, ђенијем експерименталног романисте? Он остаје дар, ђеније, идеја à priori, само њега контролише испитивање. Разуме се по себи, да испитивање не може уништити дар, но оно га на против још боље утврђује. Узмимо песника. Је ли потребно да за то, што он хоће да има дара, ђенија, његово осећање, његова идеја à priori буде лажна? Очевидно није, јер ђеније ће човеков бити тим већи, што и испитивање већма потврди истиност његових сопствених идеја. Само наш век лиризма, век романтичке болести, може ценити дар човечији по количини глупости и будалаштина које он пусти у свет. Ја завршујем понављајући да ће доцније, у нашем научном веку испитивање бити доказ за ђенијалност.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

БИЉЕШКЕ О ЗАХОЛМСКИМ ВЛАДИКАМА.

II.

Владике захолмске од грчке народности.

1. Антим 1776. Пошто је обишао своју нову епархију, у истој години остави „кршну“ Херцеговину и оде у Цариград, те се више није ни повратио.

2, Ананије 1778 до 1802. Он је 1801 године потајно освјештао покретну од гвожђа частну трапезу православној општини Дубровачкој, и том су се трапезом, која се на „багламе“ склапала и пружала, служили при св. Литургији, коју су такође тајно свршавали, и то вазда по један калуђер из Дужи монастира, који је такође долазио више тајно, и браду би морао увијек чиме замотати. (Така је била слобода вјере у оно доба!). Ананије је умрьо у Мостару 6. Јануара 1802 и сарањен је код цркве. (Види Далм. Магазин 1848, страна 178).

3, Јеремије 1803. Умрьо је од куге у онастиру Житомишлићу 29. Јунија 1815. ‚адашњи прото Сарајевски о. Стефан Баовић послуживао га је у болести и спуштио гроб са још двоицом, који су ту болест ‚рекужили били, а Баковић је није никако ‚ боловао, премда је уз Јеремију неодмич‚ најближиј био! (види о Јеремији Гласник у чланку „Босанске старине“) Јеремија имађаше некаква опаког „дели“-Архиђакона, правога кесеџију и посве богата, да му је намјештај био јако скупоцјен и јастуци по диванима од дупле и скупе кадифе. Због његових интрига код Турака многи су Христјани страдали, а умрьо је од куге прије свога јеронде у Мостару.

4, Јосиф братић Митрополита босанског Калиника. Дошао је у Мостар 1816, а прије тога био је епископ код босанског митрополита. О њему је много писато у новинама, особито Пештанским, које је издавао пок. Павловић. Године 1835 Априла 20 буде позват у Цариград од патријарха Григорије, и то по личном предлогу покојнога књаза Милоша Обреновића, који се тога доба налазио у Цариграду и патријарху том згодом притужио: „да митрополит Јосиф његову браћу Србе у Херцеговини опада код Турака, глоби и врло зло поступа са Христијанима, и да он (Милош) то неможе равнодушно слушати ни трпити“. Ријеч „Кођа“-Милоша одма буде уважена!

5, Прокопије (бивши доцније Сарајев. Митрополит). Дошао је у Мостар 1837. Фебруара 11; а те исте године 13 Децембра, такође на позив патр. Григорија позват у Цариград и послат на епитимију у Кесарију Кападокиску. Том приликом више је њих

митрополита послато у заточење, јер су склопили били неку завјеру против Григорија. Међу овима бјеше и речени Јосиф послат у св. Гору, ђе је неколико година одпостио!

6, **Аксентије** родом Бугарин из Самокова. Дошао у Мостар 1838 Априла 1; а године 1848 Априла 27 буде премјештен у Велес. Однио је у злату 12000 дуката осим другог новца (по причању мени покојног архим. Памучине). Његов је живот описан у једном Магазину од покојног јеромонаха Серафима Шолаје. Аксентије је чувен по својој јакој и енергичној борби ради одцјепљења Бугара испод управе цариградског патријарха, због чега је са још једним бугарским митрополитом послат био у заточење. Пошто Бугари добише ексарха, помилује Султан и Аксентија, те га Бугари демонстративно сретну и допрате на окићеној лађи. Преминуо је у Цариграду и Бугари га прогласише за свеца, те га славе 6. Фебруара.

7, **Јосиф** по други пут. Упливом свога зета Јована Анђелопула и још неки трговаца код Али Паше Сточевића, а овај у Цариграду изради, те Јосиф опет дође у Мостар 1848 Јулија 19, и био је до 1854. Августа 16. Неки веле, да је јеванђелским правилом пружао сиротама и тавничарима милостињу. Презадужен у Цариграду, буде дигнут са епархије и доживотно, а под дубоку старост пробавио је у неком монастиру на острову, доста бједно и патнички. Грчкога устанка (1821,), кад је изишла била наредба да се сијеку и мирни Хришћани, Травнички је везир три пута изводио Јосифа да га посијече, а тако и пок. Симу. Пупића трговца сарајевског. Овога због некакви појавивши се новаца „Ардлија“; али их том приликом смрт мимоиђе.

8, **Григорије** 1855 Фебр. 17 до 1860 Априла 19. Овај кад је дошао, није знао ама баш ни једне српски бекнути. И о њему су писале новине са р'ђавије стране, т. ј. да је био љубитељ игре и мастика. Ускоци га хтједоше једанпут у Бишини оглобити, те га множина пратилаца Турака спасе. У монастиру Косијереву или Пиви други пут препао се до лудила, и то овако: Мислим 1856 или седме године ускоци — осветници оног доба убили су зликовца Мују Тановића и главу му осијеку те с њом у торбу. Дођу у монастир Косијерево, ђе се задесио и митрополит Григорије, те пошто му пољубише руку, или да се похвале или нарочито да га поплаше, из тресе један пред њега осјечену главу из торбе као главицу купуса. Сирома Григорије паде од страха у несвијест, те калуђери полијевај водом и сирћетом под нос док га поврати, — али пола луда и усплахирена. Ускоци га тад оставе на миру, пошто му најприје даду 2 талијера да их помене, а он њима благослов и по шаку дувана.

Сјећам се случаја о погибији реченог Тановића из дописа у Биоградским новинама тог доба, у којима и ових стихова, које су спјевали ускоци, кад су дошли на вечеру у кућу Гаговића:

„Весели се бако Гаговића!
„Ево главе Мује Тановића;
„Не може ти с медом приганица (колачића)
„Јера нема доњије вилица“! —

9, **Прокопије**, родом Бугарин. Дошао је у Мостар 1864 Априла 6. Чим је приспео, по обичају говорио је у цркви поздравну бесједу, измијешану у три или четири језика, налик на ону окружницу у „Сиону“ од 1875, страни 509. Пошто је намирисао турско-црногорски рат, на његову сопствену молбу буде премјештен у Меленик (Македонију) 1875, Јунија 7. Како увјеравају, однио је до 6.000 Наполеона, а био је и сувише мајстор и штедљивац.

10, **Игнатије** садашњи Митрополит Херцеговачки он је први владика Херцеговачки који је свршио Теологију у Халки Дошао је у Мостар 1875, Јулија 29.

На мој упит код пречастни архимандрита: троичанског Христифора и дужкога Мелентија, одговорише ми: „да немаду никакви података о Херцеговачким владикама; а пречастни архимандрити: житомишљићки С. Перовић и мостарски А. Радуловић пославше ми неке податке о доцнијим владикама, те им овом приликом лијепо захваљу-

јем. О. Христифор из Тројице послао ми је препис читуље са проскомидије, у којој су како ми се чини имена неки патријарха Пећски и Херцеговачки познији владика те је прилажем онако како ми је послата:

„Помяни Господи души усопшихъ рабовъ Божихъ Архиіереовъ

Атанасија	Аксентія
Гаврила	Стефана 2. пут.
Мелетиа	Ананія
Аксентія	Јоаникія
Ефрема	Еремиія
Јоанникія	Паисија
Арсеніія	Јосифа
Єврема	Аксентія
Доситеа	Григорія.
Филотеа	

У Сарајеву. м. С. К.

КЊИЖЕВНОСТ.

Слике и прилике из српског живота. Приповетке Павла М. Јовановића.

Загребачка „књижевна смотра“ доноси ову оцену о овој књизи:

Ова књига садржаје 15 цртица из народнога живота страном босанскога, а понајвише из дољних крајева, од прилике онакових, какове смо читали, у „Зимњих вечерих“ од Милићевића и у „Босанчицах“ нашега Ливадића. Од тих су цртица 11 изворних, а 4 преведене или боље прерађене по Росегеру. Нема сумње, да писац има веома лијеп дар за писање оваковиx приповиједака. Његове су слике и прилике веома вјерни снимци народнога живота. Поједини карактери сасвим су према нарави; а њихов нас рад и гов р и нехотице увађа у кругове, из којих су црпљени. Једном ријечју, писац је јако добар фотограф народнога живота, бољи него ли је Росегер, јер су њеви карактери пуно истинитији, него ли Росегерови. И на толико смо сасвим задовољни са овим сликама; дапаче морамо рећи, да смо их с правом насладом читали. У њеком обзиру неби нам ипак жао било да је писац мање вјерно снимао, наиме што се тиче језика. Оваковe се цртице радје читају у средњих разредих пучанства, радје него ли дуги романи; па ако су добро писани, могу јако лијепо дјеловати на укус и племенштину срца. Тога ради не одобравамо, ако писац у таковиx књигах вјерно копира и мјестимично хрђави језик, који је у тих разредих убичајен, осим ако је то баш потребно, да се становите особине истакну; а те потребе не налазимо, да је код писања ове књига било.

Језик је додуше у обће правилан, гладак и лако разумљив; али га је писац без потребе нагрдио силесијом које каковиx туђих и неспретних ријечи; а ми би рекли, да је наша дужност, свој народ и у том погледу оплемењивати и бољему приучавати. Та чему смо се ми онда толике школе учили, толике књиге превртали; ако се нисмо научили ни говорити љепше, него ли говоре они, који су остали код рала и мотике, код шила и огњила! Ми морамо и у том своему народу предњачити, а не још својим угледом учвршћивати онакове грдобе у језику, каноти: немам цајта, остати на нумери, имамо њешта грунта, нема куражије, ићи у бирцауз, платити естрај, царски квартиљ, ограђен плац итд. Зар то нису грдобе, које су само на ругло и срамоту нашему лијепому, богатому и звонкому језику? Тако употребљава писац и некоја скраћивања н. пр. казла (казала), касти (казати), притељ, 'двокат, брац Андрија итд. Ако их народ и раби, али она не ваљају, па се никако неби смјела рабити, у књигах, које су намењене народу за поуку и забаву, јер ће онда народ мислити, да то ваља, а не ваља до зла бога.

Толико буди мимогредно речено о језику; приповиједке саме, оне су заиста лијепе и трајније вриједности, него ли су то обичне чрчкарије. Ми је дакле срдачно препоручујемо нашему обћинству; јер смо освједочени, да се не ће нитко покајати за ону форинту, што та књига стоји, као што се ни ми покајали нисмо. Изашла је пако накладом браће Јовановића у Панчеву, па јој је и њезина вањштина пристала и угледна.

ДРУШТВА.

(*„Матица српска"*). Књижевни одбор имао је 1. фебр. о. г. свој састанак, на којем су предузимане ове важније ствари. Решено је да „Матица 10. јуна о. г. прослави педесетогодишњицу књижевнога рада српског уваженог књижевника дра Јована Суботића, и то тим начином, да се држи свечана седница књижевнога одељења, у којој ће секретар друштвени А. Хаџић говорити у прославу књижевног рада Суботићевог. Позваће се и јубилар да дође у седницу. Даље ће се за Матичину дворану набавити слика дра Ј. Суботића, као некадањег председника Матице и уредништва „Летописа". Јубилару ће се дати леп лаворов венац од сребра са сходним натписом. — „Наход Лука" приповетка Петра Мирковића издана је на оцену члану дру Милану Савићу. — Прочитана је оцена на расправу Панте Срећковића под насловом „Костантин, син Тихов", па је иста расправа издана на оцену и члану Милану А. Јовановићу. — Прочитана је оцена Мите Петровића на дело „Српкиња на дому, у народу и у свету", које је А. Хаџић поднео на расписану награду од 50 дуката из закладе Јована и Терезије Остојића. На основу те оцене и оцене Стеве В. Поповића досуђује се писцу награда од 50 дуката. — Чланак Глигорија Ламбовића из Панчева с насловом: „Биографија дичног Србина ц. кр. фелдцајгмајстора барона Мијајла Мијаљевића" издан је на оцену Милану А. Јовановићу. — В. Владисављевића Каћанског из Београда расправа за докторат „*Quis est victor?*" предана је на оцену Андрији М. Матићу. — Чланак Моје Медића „Принос народној терминологији биљака и животиња" предан је уреднику Летописа. — На основу оцене дра Ст. Павловића прима се за Летопис чланак проф. Ђ. Магарашевића „Ђура Даничић, српски књижевник" и досуђује му се награда од 120 ф. — Чланак Драгутина Ј. Илијћа „Бранко Радичевић" издан је на оцену Миши Димитријевићу. — Новела дра Милана Савића „Последњи пољубац" за Летопис награђује се са 60 фор. — Истом писцу одређује се 15 ф. за рецензију на књигу Приповетке Мите Живковића. — Превод Шекспировог „Хамлета" од дра Лазе Костића издан је на оцену дру Мих. Политу-Десанчићу. — Рукопис „Стојан Рамекић, славни хајдук нашијех доба" враћа се писцу натраг, Бранка Мушицког „Мало грађе за биографију Ранићеву, и Мушицкову" награђује се са 8 ф.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Српско народно позориште приказивало је код нас у Новом Саду после драме „Виљем Тел," коју смо последњу навели у нашем пређашњем извештају до данас дванаест нових вечери и само један једини пут се приказало два дела, иначе сваког вечера по једно.

Од ових дванаест позоришних дела трагедија је: Ромео и Јулија од В. Шекспира у преводу с енглеског од др. Лазе Костића а жалосне игре су: Светислав и Милева написао ју Ј. С. Поповић, и Марија Стјуартова од Ф. Шилера, с немачког, драма је две: Милош Обилић од дра Јована Суботића и Две сиротице од Оксенфорда превео С. Петровић, даље је приказано три позоришне игре: Гренгоар од Т. Банвиља превео Ј. Ђорђевић, Наши робови од Сахер-Мазоха, превео С. Петровић, Циганин од Е. Сиглигетија, посрбио Ј. М. Шимић, шаљивих игара било је највише и то пет: Мати се мора удати од М. Гинтерева превео Ж. А. Радивојевић, Еј људи што се не жените, од Ј. Розена, прерадио Бранко М. Јовановић, Библиотекар, написао Густав Мозер превео Б. Галац, Муж на селу написао Бејар и Жиж Вељи, с француског, Проводаџије, написао Милан Савић.

Међу овим глумама само је три оригиналне: жалосна игра од Ј. С. Поповића, драма од Ј. Суботића и шаљива игра од Милана Савића; две су прераде: Циганин и Еј људи што се не жените; прва с мађарског, а друга с немачког; остало је превод.

Први пут могли смо гледати три комада а први пут с новом поделом улога један, остало комађе приказано је већ који пут.

Држећи се пређашњег приказивања дела, која су представљена овде, наставићу онде, где сам тада стао.

Милош Обилић је тужна успомена из још тужније историје српског народа и то баш из онога доба, кад се држава српска приближила пропасти својој. Сваки своје треба највећма да воле па се то и показало при представи горње драме: публике средње и ниже класе било је баш доста, многа интелигенција канда мање радо гледа таке ствари, њој су ваљда милији продукти страних писаца, који су удешени према духу времена; приказу се нема баш ништа замерити, а да је тако показала је и публика у више призора.

Две сиротице су баш сироте, али је сирота и публика, која мора да гледа с плачем плачевне сцене, које ју потресају до дна душе, но ипак их многи радо гледе; доиста било је много слушалаца и гледалаца. — Приказ је у целини добро ишао, а како да и не иде, кад су све добре и боље снаге нашег друштва приказивали у овој позоришној игри, тако г. Ружић, гђа Ружићка, гђа Добриновићка, гђа Рајковићка и гђца Л. Хаџићева.

Мати се мора удати казује нам, како пасторка све и сва употребљује, да уда маћију своју, јер смета лепом и младом брачном животу између ње и мужа јој; приказује нам се ново нешто, да поред пунице и матер треба разгласити као камен спотицања у брачном животу. Међутим то је сасвим свеједно јер, ако је жени мати, мужу је пуница, само што обично бива, да се мати и кћи слажу а мужу је криво, овде

пак зет и мати слажу се а кћери се то не допада. Приказ је ишао лепо. — Гренгоар се држи на нашој позорници одавно већ и држаће се дуго још не толико ради предмета, који се у њему излаша већ више ради улога и приказивача, јер Гренгоар, Лудвик XI. Лујза, све су улоге, које глумцу дају прилике, да покаже, шта зна и може и — да се публици допадне; наши приказивачи се доиста изврсним показали, а особито г. Ружић и г. Лукић.

Марија Стјуартова представљена је доиста дивно у целини, као што и приличи трагедији цеумрлог песника Шилера. Гђа Д. Ружићка као краљица Јелисавета показала је доиста ремек-дело и као краљица и као жена и као супарница Марије Стјуартове, која је опет у гђи Рајковићки нашла достојну приказивачицу у сваком призору од најпоноситије жене и јунакиње до највеће покајнице. —

Светислав и Милева је жалосна игра из најпознатијег доба српског народа свакомСрбину, која пониче још 1827. год. а из пера слушаоца филозофије Ј. С. Поповића, а која је приказивана већ на даскама, што српски свет значе. Трагедија ова је више роман но трагедија, са те стране не може дело издржати ни блажију оцену али као дело из српске историје и као дело од првих позоришних дела српских добро је дошло свакомСрбину и — опет се није искупило гледалаца као што би се очекивати могло, а ако додамо, да су глумци све силе уложили, да допуне оно, што Стерија трагедији у бујном заносу младићском дао није, — мало је публике дошло.

Да би се омилио људма брачни живот, те се женили и они, који се још промишљају на тај страшни корак приказана и шаљива игра „ej људи што се не жените," али не верујем, да је ко добио „густ", да се жени; од читаве те игре чиста је асна, што се гледалац сит насмеје у комичним сценама, које се ређају једна за другом и које производе кратковрата Мутибарићка (гђа Добриновићка) и богаташ „под папучом" Јагодић (г. Ружић). Са приказом је била публика задовољна.

Наши робови су слика из више сфере друштвеног живота и радо се гледа код нас, јер су наши господари, удовица Левенбергова, и друге даме, занимљиви а њини робови мање-више смешни карактери, а друго, што је читав склоп вешто удешен и изведен и што има лепих сцена. — Приказани нису наши робови потпуно ни складно."

Библиотекар је лакрдија, који производе ...ци-трошаџије, кад их повијају шнајдер и други. ...зер је истина бацио ту игру на енглеско земљи...ге, као да тога и томе подобних ствари нема по це...м белом свету. У Библиотекару веје и неки ...критизам, коме је представник стара гувернанта. ...а и прави библиотекар са којачем су не смешпе ...го лакрдијашке особе. Приказу смешном, доприне... су највише гђа Љ. Динићка и г. Динић, г. Ру...ћ је мало претеривао.

Циганин је г. Лукићу, да се у њему покаже као прави цига, којега ће тешко ко тако приказати као он, премда је он пређашњих пута више диспониран као циганин. И иначе је читава представа ишла нешто слабије но другдаш, мада се поред г. Лукића и г. Димитријевић као спахински пандур одликовао који је бесан док га слуша ко, а кад га не слушају, ћути. Као што се на г. Лукићу у свакој прилици познао природан цигo тако и на г. Димитријевићу чист пандур од пете до уста и бркова и даље до обрва. — Публике је овог пута било врло много.

Муж на селу сувише је пикантан за наше прилике. Зет је под папучом пунице своје а рођена жена му зависи од ћуди мамичине, и влада се, како мамица хоће. Зато није ни чудо, француз, муж, тражи друга места, где га радо гледају и где је газда у кући и — кад год му дотужи код пунице и жене и обожатеља пуничиног излази на село под изговором само, у истини иде љубазници својој и тамо весело проваља. Тако што може бити само са французом. — Приказ је ишао одмерено.

Ромео и Јулија представљена је за наше прилике на задовољство, особито се показали г. Ружић и гђа Рајковићка у насловним улогама и г. Лукић као отац Лаврентије, но мало више живости и калуђеру не би шкодило.

Проводаџије нам се износе у пуних пет чинова у доста неприличној форми и са драстичним речма. У њима су заступљени сви сталежи: правници, адвокати бекрије, економи, публицисте, удовице, посластичарке и имените стара пријатељица и добра проводаџиница, но ако је наше друштво баш онако, како се износи — боље да га није. — Глумци се трудили, да доста развученој, особито у прва три чина, игри без много радње, даду што јој треба, па да у целости добро испадне. — Каса је овог вечера највише примила.

По досадањем приказивању располаже српско народно позориште са доста добрим персоналом то се показало у више представа, но у онће ми је приметити, да не иду сви прикази вољно и весело; често се јавља нека малаксалост, нешто се тешко и без воље приказује, а тога не би требало да буде ни код мушких ни код женских чланова, та ваљда се приказује пред публиком изабраном и што је главно пуним клупама напред, да ни једног празног места нема, шта више више их је него што их у истини и има.

С —

БЕЛЕШКЕ.

(Јавна предавања у Карловцима). У 5. бр. о. листа прибележили смо, како се у Карловцима држе вечерња јавна предавања. После она четири било је још два, и то: О срп. нар. песмама и о Краљевићу Марку као носиоцу народне мисли предавао П. Марковић, проф. у гимнасији; и: О постанку брегова с погледом на нашу Фрушку Гору предавао Владимир Шајковић, варошки мерник.

И та су предавања била добро посећена као и она прва четир. Услед лепог одзива од стране публике Карловачке, а пошто је чист приход од тих предавања намењен певачкој дружини, решио је одбор, да и целог ускршњег поста приреди опет вечерња јавна предавања. — Сретно!

(*Лубања Бранка Радичевића.*) као што је познато, одбор за пренос костију у Бечу нашег бесамртног Бранка дао је приликом ексхумирања последњих песникових земних остатака начинити калуп, по коме је зготовљено десет отисака те лубање у гипсу. По један примерак послат је на сахрану народном музеју и вел. школи у Београд, Матици Српској у Н. Сад, музеју на Цетиње, музеју у Загреб, срп. правосл. црквн. општини у Брод као родном месту бранковом, богословској православној семинарији у Задар, срп. вел. гимназији у Карловце и Н. Сад, а један срп. акад. друштву „Зори“ у Бечу.

β

РАЗНО.

(*The Times*) највећи лист енглески донео је ланске године свршетком децембра две ваљане расправе под насловом „*Among the Southern Slavs*“ (Међу јужним Словенима) а из пера *Mr. Mackenzie Wallace.* Писац је родом Шкот и свршивши своје студије у Хајделбергу отишао је у Русију у којој је седам година пробавио прошав је у накрст. Том приликом је написао опширну књигу о Русији која је у своје време начинила велику сензацију а и превођена је била на више језика европских. Затим је *Mr. Wallace* отишао у Египат а после тога у Цариград, где је био дуго времена кореспонденат *Times*-а. Лане је путовао по јужним словенским земљама а последица тог путовања су — те две расправе у *Times*-у. — Можда ће занимати наше читаоце ако овом приликом проговоримо неколико речи уједно и о том највећем европском листу *Times*-у. Један број прогута грдан материјал, више можда но сви наши политични листови за недељу дана. Уредништво отпочне свој посао око 10 часа у вече а до $2^1/_2$ часа ујутро морају сви рукописи готови бити. Тај сав материјал наштампа се за један час а ради се на три парне машине. Око 4 часа отпочне разашиљање. У колико се примерака штампа, то је тајна. Претплатника има *Times* врло мало а огромна количина листа распрода се у Лондону и свим осталим енглеским варошима по улицама и по трафикама. Ако желиш да ти лист кући долази, наручиш га, за колико дана хоћеш, у обллжњој трафици, када промениш свој стан наручиш га опет у оној трафици која ти је најближа. С тога ту и нема никакве шепртљарије с пошиљањем листа када се адреса промени. Како *Times* врло богато награђује дописнике своје, које имаде у сваком већем месту на целом свету, то би он морао брзо пропасти, да нема нешто и — огласа. Како многе велике политичне листове тако и *Times* држе ли огласи.

БЕЛЕШКЕ ИЗ АСТРОНОМИЈЕ

Уран, који се као звезда 6. величине при згодним приликама даје видети и слободним оком, додирује се скоро — око 20. Марта — са звездом β (3. величине) у звезданом јату „Девојка“. — β пак лежи на средокраћи и скоро и у једној линији између обе познате звезде 1, величине: α Девојке (Спика) и α Лава (Регула). Уран је при томе горе, а β девојке доле.

Тог дана Уран (и β) пролазе нам накратко после 11 сати ноћу кроз подневак (меридиан) треба их дакле у то доба тражити тачно на југу на средњој висини неба. — Ово је особито згодна прилика, коју нетреба пропустити, јер и ако ће 7, Јула и Марс на тако исто блиско одстојање да се приближи Урану, то ће обе те планете у то доба бити знатно према западу измакле при чему ће вечерњи сутон свакако унеколико да спречава и смета јасном посматрању. Селим.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Словеначка књижевност*) Драматично друштво у Љубљани, издало је 51 свеску „Словенске Талије“. Садржај ове свеске је овај: 1. Едда, драма у четир чина. Написао Ј. Вајлен провео Ј. Цимперман. 2.) Матерни благослов. Позоришна игра с певањем. Превео је Цимперман. 3.) На Осојах. Позоришна игра у пет чинова. По С. Х. Мозенталу пословенио Ј Огринец. 4.) Дамоклејев меч. Позоришна игра у једном чину. 5.) Француско — пруска војна (Француско — пруски рат). Шаљива игра у једном чину, написао Коста Трифковић пословенио Мирослав Маловрх. 6) Шолски надзорник (Школски надзорник) весела игра у једном чину с певањем. написао Коста Трифковић пословенио Мирослав Маловрх. У овој књизи има до 30 штампаних табака, цена јој је 2 фор.

Од Јурчићевих скупљених списа изићи ће скоро друга свеска, што ова дела тако лагано излазе, узрок је што се прва свеска слабо продаје. Продано је тек 400 комада.

Од Крајчеве „Народне библиотеке“ изишле су 6, 7, 8 и 9 свеска. У шестој свесци су V. буквице. Крајнске Чбелице. У Седмој свесци је Крвна освета из списа Черкеског часника, пословенио Ф. Мировчков. У осмој и деветој је „Несретница“ од Ивана С Тургењева превео Ј, Пр

Г. А. Ајншпилер обуставио је од нове године издавање „Словенског пријатеља“, који је излазио у Целовцу 27 година. Р. А. Кржаћ издаје у Љубљани нов лист под именом: „Духовни пастир“. Овај лист излази у месечним свескама од три табака У опште програм му је исти као и: Словенскоi пријатељу“. — Од нове године издаје у Љубљани г. Иван Хрибар нов лист: „Слован“. Лист је политичан и поучан и намењен је простом народу,

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 11. У Новом Саду 12. марта 1884. Год. XI.

ТЕЖАКОВА ЉУБАВ.

Имао сам белу кућу у селу,
А у селу лепу мому веселу, —
Ја сам мому из свег срца љубио,
И свет би јој, да сам мог'о, купио,

Али цура није мене волила
Срце своје другоме поклонила,
Удала се за тежака богата:
По села му вреди марва рогата.

Тужио сам, тешке јаде јадов'о,
Ни д'овској се киши нисам радов'о,
Земљу своју оставих у парлогу
Кућу своју на једноме на рогу.

Имао сам четир коња вилена,
Дуга грива била им је свилена,
Лепи моји, добри коњи претили
К'о крилати соколови летили.

Четир своја добра коња продао,
Па се онда, па се пићу одао,
Из мејане ишао у мејане
Песмом, вином поздрављао сељане.

Гајдаш ме је увек кући пратио
Док све лепо полагано стратио,
Е тако сам дику своју жалио,
Човек био, па к'о човек — фалио!

Мита Поповић.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

Код госпође М. била је вечерња забава. У месту се живо разбирало, ко је на ту забаву позван. Знало се, да се у тој кући увек добро проводи. Домаћица је мила, весела, увек готова, да госте своје што боље задовољи; а домаћин гостољубив, који је својим свежим досеткама кадар и најбрижнијем госту разагнати са чела облаке. Имао је само једну ману: госте пре зоре није пуштао кући. И ја сам била тако срећна, да се

уврстим у ред позваних гостију тих врлих домаћина; ал како сам имала да обавим неке своје домаће послове, било је већ прилично касно, кад сам стигла на поменуту забаву. Никад нећу заборавити израз, који сам спазила на лицу госпође М. која ме је у трему дочекала. Била је то нека смеса радости и прекора, љутине и задовољства. Њено иначе ведро чело било се набрало, само јој веселе гараве очи нису знале за претварање. Из њих сам читала, да је врло добре воље и да ми се од срца радује.

„Та како се већ може доћи тако касно!“ рече и поможе ми, да збацим са себе свој огртач „знате ли, да вам никад не бих опростила, да ми данас нисте дошли.“

„Да како да знам“ рекох јој смејући се, „зато ме сад и видите пред собом.“

„Ходите“ рече и узе ме под руку „имам већ много лепих гостију.“

Ступим у мали, ал веома укусно намештен салон, поздравим се са присутнима, ал нисам могла, а да домаћици не изјавим своје допадање. „Нађите ми кога“ рекох јој показујући руком по салону, „ко се не би поклонио вашем укусу!“

Салон, у који ме је домаћица увела, могао је доиста и у оку најстрожијег критичара изазвати допадање. У угловима крај прозора стојала су два канабета од плаве свиле, а над сваким од ових велико, дивним оквиром опточено огледало. Између прозора уздизала се једна висока из златна прућа исплетена котарица, пуна најлепша цвећа, које се скривало чак и под плаве свилене завесе, што се спуштаху низ прозоре. На сред салона било је такође од плаве свиле мало округло канабе, изнад кога је трептео златан полијелеј, сипајући своју блештећу светлост по углађеном патосу. Осим тога налазио се у салону један столић, на коме беху истакнуте мале уоквирене слике из домаћичине породице. Преко од овог стола била је мала вештачки израђена полица са књигама у којој би љубитељ поезије могао наћи имена класичара разних народа. Још кад додам, да су беле, златним жицама испреплетане зидове, — по којима је одсјајивала плава боја свилених завеса — украшавале слике, онда мислим, да сам с правом смела похвалити домаћичин укус.

„Та није баш бог зна шта“ рече домаћица, на моју горњу примедбу у својој скромности, „него вама се мој салон можда с тога допада, што сте ви заузети за плаву боју. Јесам ли погодила?“

„Па зар није плава боја најлепша између свију боја?“ рекох окренув се гостима. Сад се изроди право препирање о бојама. Једна од госпођа била је за ову, друга за ону боју. А домаћица, бојећи се зар да не дође до тога да она „ни по бабу, ни по стричевима“ изрече на коме је царство, нађе за најумесније, да нас за тренутак остави саме, изговарајући се, да мора ићи, да надгледа вечеру.

После те препирке повео се разговор о мушкима: како их дуго нема, како су сад друкчији, него што су пре били, како им је сад најмилија забава седити у загушној пивари крај чаше пива, како је у друштву све мање и мање играча, — и бог зна о чему још није била реч.

Ја сам седила баш некако преко пута пећи, и гледала сам кроз отворена врата у ватру. Крај пећи је стајала справа за држање машица и ватраља, а беше начињена у облику мајмуна. Погледам на мајмуна и нехотице помислим на постанак човека.

„Куд сте се замислили?“ рече ми госпођица Јелка, која је била у друштву права гошћа, јер се њој за љубав управо и давала вечерња забава.

„А ко би био у стању да изређ све мисли једну за другом, што се једном тренутку измењају.“

„Изгледа, као да нисте данас добре воље,“ рече госпођа Т. а уз њу присташе и остале.

„Можда имате право“ био је мој одговор. „Данас сам добила једно писмо, и то је јако упливисало на мој душевни расположај.“

„Писмо?“ зачу се из неколико грла у један мах.

„Да, писала ми га је једна пријатељица, за коју већ одавна ни сам ништа чула. Можда би вас све занимало, кад би вам приповедила по нешто из њеног живота.“

„Ја бих вас баш молила за то,“ рече Јелка.

„Не могу сад. Била би то врло дуга а суморна приповетка; него ако вам је по вољи прочитаћу вам њено писмо. И оно ма да је тужно, опет је веома занимљиво.“

„Па брзо, брзо, док још нису дошли остали гости,“ рече домаћица, која је међу тим била ушла, „прочитајте нам писмо, а са приповетком ћемо вас задужити.“ — Сад ме поче и остало друштво молити и ја сам пристала, да им угодим. Оне се све скупише око мене и нестрпељиво чекаху да отпочнем читати. Не знам зашто, ал некако сам највише била љубопитљива, како ће читање тог писма упливисати на Јелку. Можда за то, што се на њеном лицу највише огледала радозналост. Извадим из џепа писмо и ево шта сам читала:

„Јел' да си се зачудила овом писму? Најмање си се могла надати писму са оваким поштанским жигом. Давно је то било кад сам ти се јавила последњи пут. Мислићеш можда, да сам у срећи и задовољству заборавила на оне, који су ми од пре били драги. Ал није тако. Ово писмо ће ти много што-шта разјаснити. Биће у њему сасвим обичне ствари. Могла би ти можда у кратко рећи: ја сам најбеднији створ под небом; ал ти треба, да знаш све, с тога те молим, наоружај се стрпљењем, и јачином духа, јер оно што ћеш чути биће опширно, а испреплетано највећим јадима. Сад сам доспела да овако опширно пишем — јадна мајци — сад ме не узнемирује нико. Ноћна је тишина. До мене не допире никакав шум, до тихо кврцкање воштаница, што гору у побочној соби крај мог мртвог детета. Немој да се грозиш матере која може крај свог мртвог јединчета да пише писма. Волела сам ја моју Смиљку јако. јако сам је волела; е ал ево је бог узе. Волела сам је, велим с тога сам и растерала све бабе чуварице. Шта ће ми оне?! Та ко ће мени моје анђелче боље и свесрдније чувати од мене?!

Гле, та ти и незнаш, да сам ја имала кћер. Чудновато. И прво, што ти о њој имам да јавим, то је, да је мртва. Ех, проклета вратобоља та јој је дошла главе. А тек јој је четврта годиница. Само да си је знала, како је била лепа, ти се сећаш на њеног оца — мога мужа — па иста је така, као он. Све ми се чини, да сам је с тога тако и волела, што је налик, на њега. Хоћеш ли да ти јавим што и за њега? Па чуј: он ме је пре две године оставио, а сад — сад је — ал о том други пут. Чудиш ли се, што ти то тако хладно казујем? Хеј мој синко, треба најпре патити онолико, колико сам патила ја, па би се онда свако уверио, колико је јака жена. Штета, што се не могу сама пред собом поклонити, а баш сам то заслужила. Да се дели мученицама награда, веруј, да би прву награду добила ја. Да, друго моја, тако је то. Ти знаш како и на који начин сам се ја удала за човека, кога сам толико волела. Па видиш уз тог истог човека трајала сам најуђе дане, док ми нису загорчали тим, што ме је оставио. Знаш ли, како сам га волела? Јел' да знаш? Онда знаш, и шта сам патила, кад сам остала без њега. Па све то чинило се богу, да је мало. Требало је, да ми окуша и последњу душевну снагу. Он ми

узе јединче. Ал тим је бар свршено моје мученишство. Бог је видео да и то умем поднети. А знаш ли, да се ја јачином својом поносим?! Чудна врста утехе у невољи јел'? Па и опет је тако. Ја сам видиш тог уверења, да бог јаде дели онима, за које је уверен, да под њима не ће клонути. . .

Са једном књигом мог живота сам готова; сад би требало, да отворим другу, ал то ћу оставити за други пут. Буди са овим задовољна.

Смиљку ћу сахранити сутра. Да, немој, да ме жалиш. Ти знаш, да ја никад нисам марила за то. Ти си видиш једина, којој сам о себи овако писала. А знаш, зашто пишем само теби тако? Јер ми се чини, да ћеш ме само ти разумети онако како бих ја хтела. Немој ми ништа одговарати, док ти ја опет што не јавим. С богом. Сад опет идем мојој Смиљи. Она не ће замерити, што сам је оставила саму, док сам теби писала, јер ја тебе јако волем

твоја Нада.

— — — — — — — — — — —

Ја сам писмо спустила на крило и мој поглед паде на Јелку.

„Шта велите?“ рекох јој.

„Мени је зима“ рече она, и доиста се била стресла.

„Та то је ужасно“ рече домаћица.

„Е, видите, да сам имала право, кад сам рекла, да данас није прилика за моју приповетку.“

„А кад ћете нам приповедати живот те јаднице?“ Упита ме госпођа К.

„Та бар да и ја чујем“ дода Јелка, „баш би ме то јако занимало“!

Међу тим су се већ и остали гости искупили. То вече се као и обично добро провело, ал на растанку сам мојим слушалицама морала обећати, да ћу им жељу испунити што ево на овај начин врло радо чиним:

(Наставиће се.)

ОД СРЦА К СРЦУ.

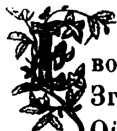

Ево срце плам сунчани
Згориће ми мушке груди,
Ој пољубац твој удани
Јер за њиме силно жуди.
К'о што сунце силно купи росу,
Свог живота чедне уздисаје
И мог срца жеља траје
Да покупи чар
Што ти се по усна просу.

Н. Г.-Огњан.

ИЗ УЧИТЕЉИЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИПОВЕТКА ДРАГИЊЕ ГАВРИЛОВИЋЕВЕ.

(Свршетак.)

Сретна природа — прошапута Ленка, па опет оде у кујну; јер је била недеља па је требало мало више посла око ручка положити.

За ручком није г. Коста ни ваљане две речи прозборио, а кад му Милица ћеретајући рече да јој сад није потребна његова помоћ у погледу удадбе; јер је већ вереница г. доктора, нагло се тргао и место честитке само рече: — Знао сам да ћеш га уловити, кад је она луда баш сад нашла да оде. . .

— Леп коплименат за Даринку! — смејала се она држећи да се домаћин тек шали.

Он опет да прикрије свој јед, устаде од стола, те гледаше кроз прозор на улицу.

— Шта си се данас тако дуго задржао? — питаше га опет она.

— Требао сам раније доћи, да видим како се пренемажеш и како си се „накинђурила“ и педесет машлија на себе натрпала, -- рече он гласом који је за шалу сувише озбиљан био. Но ту се трже и засмеја. — Поглед му је пао на њено одело, те је видео да је на њој проста хаљина, а уз то баш ни једне пантљичице. . . Но он се и сувише љутио што се доктор за њу решио, па му се чињаше, да се она труди да доктора задобије. — Био је као што је већ речено, за свашта што је држао да је добро и сувише занет и у делању ревностан.

Да поправи своју погрешку пристаде у шалу али му се она вазда претвараше у сатиру противу Милице. Стога и опет оде у општину на посао. Кад је опет дошао нађе ту и доктора који му одма прикаже своју вереницу, Милицу.

Он им је искрено пожелео среће. Али кад се сетио Даринке и своје намере уздахну па бајаги у шали и опет рече: „Е тако је, медвед увек добије најлепшу крушку“ . . .

— Укус је различит — примети му само доктор, али се за неколико тренутака и опет замисли; а Милица весело примети:

— Мој вереник не заслужује тај назив.

На ове речи Коста се од срца засмеја а доктор се трже и мило погледа своју вереницу у којој је толико простодушности и веселе безазлености.

Кад се доктор од свог друга праштао — рече му овај:

— И с нама можеш бити сретан у добрим околностима, а задеси ли те каква незгода, сети се да је уз тебе дете, које те не може разумети кад више што осим љубави од ње желио будеш.

— Како то?

Ето тако — рече Коста — Она је добра срца а и образована је, али је жена, која уме љубити тек оне, који њу љубе и више — ништа.

И том пресудом оцењена је Миличина природа, и свију њој подобних женскиња.

VIII.

Доцне у вече тога дана дошла је тек Даринка.

Коста беше својој жени казао свој јутрошњи план, те сад беху обоје љутити и спремни, да Даринци поштену лекцију очитају. Али кад је у собу ступила учини им се да је и сувише бледа и тужна те заборавише своју намеру.

— Нешто си бледа, да ти није зло? — питаше брижно Ленка метнувши пред њу хладно печење и теста, што им је остало од вечере.

— Није, — насмеја се Даринка — сад ћеш видети, да ми је желудац сасвим здрав — и смести се за сто. Но уз сву њену хвалу изгледаше као да јој залогаји у грлу застају, те на брзо остави јело.

Коста је са саучешћем погледа, и опет не могаше срцу одолети већ примети:

— Зар се твој пут морао баш данас десити! Њиме си много изгубила.

— Кад се твој „маневер“ неби мене тицао — рече болним осмејком она — и ја бих тако судила. Али ја сам и сувише поносита, да се коме намећем; а и срце би ми морало бити и сувише скучено, кад би се у место љубави задовољила у браку са јадном наклоношћу или чак — сажалењем. . . И ту се гласно засмеја а очи јој се запламтише необичном ватром. — Не, Коста, то није за моју природу; ја друкчије схваћам те ствари. Брак код мене није трговина, и ако сам хладна и неосетљива женскиња. . .

— Ти си дакле била јутрос у сеници? питаше збуњено он.

— Сасвим случајно. Тамо сам читала, а ви нисте баш шапутали, па сам морала чути.

— Сад ми је јасно — примети Ленка — Ти си Драгу позвала у Х. а не она тебе.

— Тако је. Узела сам кола и рекла јој, да морам нешто важно дома телеграфисати, па је позвала са мном њеној тетци.

— Нашто то? — питаше г. Коста.

— Морала сам ма куда одавде. Нисам хтела господину доктору да служим за психолошку студију — примети она горко. То би и њега довело у неприлику, да размишља. А тада би можда стекао према мени и симпатије. . .

— Па могла си га просто одбити а не бегати — рече Ленка.

— Одбити — дабоме. . . — рече узрујаним гласом — Али. . . па порумеңивши ућута.

— Кажи све! — рече Коста — иначе ни ја не видим узрока за. . .

Али он и не доврши а Даринка бризну у плач па нагло пође у своју собу у којој је Милица већ давно спавала.

На прагу собњем окрете им се опет па искреним ал једва чујним гласом прошапута:

— Лаку ноћ! сада не могу сутра ће те све чути.

— Вечита загонетко! — уздахну Ленка а г. Коста замишљено и нагло ходаше по соби.

Сутра дан нађе Даринка Ленку и Косту у врту у послу. Чим је опазише пођоше јој на срет.

— Наставите посао! — викну им она, па се засмеја — Боже мој, чудан ти је човек; све га нешто копка да ту ђу тајну дозна, и ако га се ништа нетиче!

— Не тиче! — викну у исти мах муж и жена, а прекорни је погледи сретоше.

— Опростите! мислила сам тек у опште, а о вашем пријатељству доста сам уверена. Осим тога јуче сам видела, да ме Коста прилично и познаје. И зато и нећу од вас ништа тајити.

Коста се спусти на оближњу клупу а оне седоше до њега.

— Корете мој поступак, — поче она — и не разумете ме. Е, па чујте! Доктор Гавриловић је први мушки, чију сам симпатију желила стећи, а баш он ме је јуче таксирао „ладним створењем“ и отворено изрекао, да му симпатију не уливам. Друга би можда баш сад трудила се, да му покаже да се вара. Али ја сам баш противно од оне за коју ме свет сматра и за то је видите то повредило мој женски понос па сам морала чинити оно, што сам и учинила.

— Боже мој, зар је то баш тако неопростив грех био! — примети Ленка — Требала си остати па би видела да би се он за тебе решио.

Даринчине се очи опет запламтише узрујано и прекидајићи викну:

— Тако! — Дакле ја треба целога века да друге извињујем и да се борим за оно што другима и само долази. Не Ленка, за опште добро тражићу и милостињу, али за себе — никад . . Зато сам и сувише поносита. . .

— Осим тога — настави — овде сам имала и других разлога. Приметила сам већ одавно, да Милица киселим лицем учитељује и да и она радо гледа доктора. Па кад му она већ улива симпатије, нека се и узму. Ја сам се уклонила у одсудном часу да доктора не доведем у искушење, кад покуша и он да размишља. . .

Последње речи опет је изговорила с иронијом.

— Само ти увек тако ради, па ћеш далеко дотерати — примети јетко Ленка.

— А да шта ћу? — рече Даринка слегнув раменима — Ни моје срце није машина, па да навијем осећаје онако како би практичније било. И ја сам човек па хоће осећаји кадкад да искипе, а јуче сам у најосетљивије жице била дирнута. Та није то првина, да сам морала увидети, да више вредим, него што ме свет цени, та судба пра-

ти мене још из ране младости моје. Јест, мени се вазда и трн у оку види. док се у оку мени равних ни балвана не опажа. . . И ту се за часак загледа у даљину.

Дабоме да и то није без узрока, — настави опет тихо — нисам ја сама на то осуђена; осећају ту неправду и друге мени равне сестре што су осуђене да више размишљају, но што је то некима по вољи. . .

Коста тихо уздахну али мишља да му је дужност, да говору даде веселији правац, те примети:

— Позната је ствар, да многе мисли праве главобољу. За то буди од сад паметнија, па се мани тог лудог посла. . .

— Само кад би се могло — примети она па се засмеја. Али не као до сад него обичним веселим смејом.

— Тако видиш, то ми се допада! — рече Коста — сад видим да твоја љубав није много значила.

— Љубав! — понови она и порумени — за њу мислим да је осећај што га према доктору осећах, сасвим примерен био, али га је нестало још пре но што се љубав могла развити.

— Но да је већ ту била, ко' велим, теже би се ње отресла . . . . примети Коста.

— Можда и неби у овом случају много напора стало, — рече расејано она — мени је ближа 27. но 17. година.

— Баш као и Ленци и Милици дода она наглашујућим тоном.

— Нисам то хтела да речем.

— Него?

— Хтела сам казати, да се у томе добу и о љубави озбиљније размишља.

— Разуме се — рече Ленка — али је баш свако. Милица, на пример, није њој никад ни размишљала, па се опет удала . . . .

— Волео би знати како ти, Даринка љубави мислиш? рече Коста, видећи се на ту примедбу Даринка и опет мислила.

— Сад ти не умем рећи, али кад будем о томе озбиљније размишљала, казаћу ти — рече она и устаде.

— Хајдемо у кућу — примети за тим — Милица је зацело већ устала па јој треба честитати . . . .

Сутра дан отпутоваше дома обе гошће, а идућих месојеђа венчаше се доктор и Милица. Сватови им беху врло весели; а била је позвата и Даринка али она не дође — доцније им је писала, да је била у јаком послу . .

IX.

На годину дана по миличином венчању стајаше Даринка једно послеподне код свога прозора у руци јој беше писмо, које је већ више пута прочитала па се и опет повратила на један став у њему што беше крупније написан и подвучен.

„Е мој добри и радознали браца Коста,“ прошапута и савије писмо „Још једнако те копка и мучи сумња. А тео би свршетак приповетке са сватови. Али брате мој, и ако је све већ давно прошло опет нам се приповетка не може по вашој вољи свршити.“

Тога вечера још написала је као одговор Кости и Ленци подуже писмо што је гласило одприлике овако:

Мили моји!

Почетак нашој приповеци, могу вам дати, али за онакав свршетак к'о што га ви желите још није а држим, да и неће куцнути час . . . .

За такав свршетак морала бих ја бити много богатија, мало луђа, мало млађа и мало лепша. Или ако н е то, оно бих бар морала имати мало хладније срце и скученије осећаје, па да и без љубави ономе руку дадем, код кога ћу моћи комотније живети и левентовати.

Првим особинама к'о што вам је познато, не могу се баш похвалити, а проклето срце опет неће да знаде, да је у женским грудима па да тек уз оне

особине и до осамнаесте године сме по вољи осећати, па и оно неће да се околностима потчини и прилагоди, него још вазда осећа младалачки и вечито тера — опозицију . . . .

Уверена сам да ме разумете; а кад ме схваћате онда вам је и јасно, да нам се приповетка баш неможе по вашој жељи свршити. Али кад баш од намере неодустајете послаћу вам почетак а свршетак нека сваки читалац по своме ћефу замишља. Тиме ће приповетка бити бар и необичнија и интересантнија, а добро знате да се и онако тек необично и интересантно од нас удаљене ствари радо читају и да све остало иде — под купус . . . .

Него си ти браца Коста, баш затуцано сумњало! — све једнако те мучи сумња, да ја за твојим доктором тугујем. —

Да те један пут те бриге опростим и загонетку решим, ево ти из мога дневника од речи до речи белешке што сам ја на дан миличиног венчања у њега прибележила. — Кад њу прочиташ знаћеш и моје мишљење о љубави које ти и онако још од пре дугујем. —

„Љубав је као ватра; док јој дајеш горива пламти и гори а чим престанеш давати, она згара оно што имаде, па кад и то изгори остаје пепео који временом ветар разнесе . . . .

Гориво љубавно долази од особе коју љубимо. Код неких је то гориво бело лице, вити стас, бисер-зуби, чарне очи, румен-образи и томе подобне ствари, а код неких је опет разборитост, искреност и друге душевне врлине. (И зато и има трајне т. ј. вечите љубави и љубави што за мало траје. Трајна је љубав она што јој је гориво душевна врлина, а пролазна она је што потиче из поштовања бела лица и дивних трепавица . . . Милице, тешко и теби, ако ти нешто очи оболу! . . . или се и твоме мужу вечито ћератање досади . . . .)

Нестане ли тога горива у љубљених особа то нам га не могу више ни пружати и онда и наша љубав мора да престане. Па ако нам је љубав чиста и јака она згара оно што је примила све док и последњу искрицу не претвори у пепео — у успомену . . .

Ако ли је љубав слаба, онда и то гориво не претвара у пепео, већ у место њега остаје угљен о који и кад се исхлади може планути, али ретко ватром љубави, а обично ватром — злобе и мржње . . —“

То је видиш, моје мишљење о љубави, па кад ти још додадем, да је за мене љубавно гориво уз остале душевне врлине на првом месту и разборитост онда можеш бити уверен, да су доктореве речи, што сам их код тебе у врту чула најбољи доказ, да у њему нема довољно онога горива, које ја тражим и које би моју љубав све до сад одржало.

Осим тога онај осећај и не беше љубав, него тек почетак поштовања, које и ако је близу љубави опет није једно и исто. — Од поштовања до љубави, каже се, да треба тек један корак, али мени се чини, браца Коста, да баш тај корак мора да је „џиновски;“ јер поглед по свету казује ми, да људи ретко из истинског поштовања у брак ступају. А за брак је тек потребна сушта љубав! . . . .

Немојте се срдити што овако говорим. Ја знам, да свуда има изузетака и да сте и ви баш један „егземплар“ од те врсте изузетнога „раритета“ те се на вас моје речи и не могу односити. Али изузеци још не чине већину, па ми не можете замерити, што и код мене — већина решава . , . . И што већине ради не могу ову истином „филовану“ „кнедлу“ ћутећки да прогутам, него је и вама „пакујем“ па кад доспете ви је лепо и „на тенане“ анализирајте, а уверена да ће те и ви наћи, да су саставци чиста истина, која је обично непријатна укуса и за вољно

„ајнемовање“ и друкчијим „је јуначинама“ горка а камо ли мени, обичној и — слабој женскињи . . . .

Осим тога морате ми ову моју слободу већ и с тога опростити, што сам данас и ја весела, а весељу знате, да се и нехотице гледа „кроз прсте“ . . . .

Добила сам од једног сељака на поклон једну лепу кравицу од три дана — угинула му је крава па је мени теле поклонио. Он вели, млеко ме неће толико коштати, да могу одрасну краву купити, а временом ће и ово теленце бити добра млекоша. Па онда ове зиме било је лепо и суво време а натрефила сам и на поштена обућара, те сам које на обући које на оделу заштедила двадесет форината што за десет година чини баш 200 форината; а то је много за учитељицу која има за живота своју „минимум“ плату а после смрти — пардон! после двадесет година рада „сјајну мировину“ . . . .

Пишите ми о свему, па не заборавите још рећи, хоћете ли и малу Смиљу за учитељицу изобразити? Или можда се и ви надате, да ће донде наступити сретније доба у коме се мислеће женскиње неће морати тек за учитељски позив решити!

Уверена да ће те се на ово онако двосмислено насмешити. Но и опет за то, ја хоћу да се надам; јер и онако је нада хришћанска врлина, а уз то и потреба без које је тешко живети . . .

С поздравом ваша

Даринка.“

То је писмо што га је Даринка као одговор Кости и Ленци отправила, а они и ако јој више не досађују својим опоменама, опет се надају, и очекују, да им се приповетка и без њиховог посредовања по вољи сврши.

Међу тим ја сам погодније створење; јер нисам ни навикнута, да се околности по мојој вољи и замном окрећу, па сам и сад написала и њихову приповетку како се могло; а тврдо се надам, да ће ми и они ту слободу као и погрешке у приповеци радо опростити. Особито кад им још кажем, да сам и ја — учитељица.

ЗИМЗЕЛЕНУ.

Зимзелене, зимзелене,
Што си невесео?
Да ти није досадио
Тај твој покров бео?

Или немаш другарице?
Или верна друга?
Ил ти жао што славуљак
Побеже из луга?

Не плаши се, зимзелене,
Пролеће је близу;
Чућеш песму малих тица
У шарену низу!

„Другарице немам, брале,
„Сам сам као стена,
„Прошлост моја препуна је
„Тужних успомена!“ . .

Што ти немаш другарице,
Нека ти је жао; —
И ја сам се једном тако
Горко заплакао.

Мислио сам у сузама
Себи наћи лека; —
Али сузе одтекоше
Као брза река!

А срце ми само оста
Да за драгом тужи;
Оста да се од сад с тобом
Зимзелене, дружи! . . .

Драгомир Брзак.

НОВИ НАЗОРИ О ПОСТАЊУ СВЕТА.

(Свршетак.)

Хан пак бавио је се искључиво Хондритима находећи у њима ткања најнижих животиња — сунђера, корала и изумрлих криноидеа а никако не конгломерате Оливина и Енстатита. Из 20 Хондрита направио 360 је препарата, и уверио је се да су то органска створења али не биљке већ животиње биље (зоофите.) Метеорити — вели Хан — носе водене животиње које су дакле у води и водом постале, трагови ватре не опажају се на њима. У метеорском гвожђу — по тврђењу Хановом — не налазе се само биљни остатци већ и животињске форме и тиме отпадају сва минералошка својства Хондрита, и све хипотезе о метаморфичном и плутонском камењу. Тако исто и теорија о ватреној и течној унутрашњости земље као да се губи и свео би се сав узрок вулканских појава на запаљиве гасове нарочито на сумпорне гасове. Кант-Лапласова хипотеза о привлачењу масе, као да маса постаје услед привлачења масе мења се у толико што маса к а д ј е т у може се привлачењем увећати, али не може тиме п о с т а т и. Маса дакле по Хану може постати или услед кристализацијоне снаге, или снагом органског образовања. Првом се неда објаснити планетско образовање, остаје дакле друга снага — о р г а н с к а. Посматрање структуре метеорског гвожђа, убеђује нас, да је почетку у наше земље као и осталих планета био органски узрок. (стр. 8 и 9 Die Meteorite)

Сва та испитивања и логични закључци своде се на то, да је почетак наше планете и свију осталих органско постање, и језгро наше земље у односу ка њеној тежи да се састоји из гвожђа. „Гвожђе Овифак"-ско од ког је Норденскјелд правио пробе са Базалтом, Хан сматра да је то гвожђе Овифакско земљино језгро.

У својим философским закључцима Х а н је нашао — као што смо споменули — једног одличног поборника који се појавио у исто време кад и он. То је био П р а ј с.*)

*) *Die Psychiche Bedeutung des Lebens im Universum.*

Он вели да је органско старије од неорганског. Неорганско је ексорганско. Наша је земља носилац организма, а овај (т. ј. организам) је носиоца сам створио (стр: 20). У почетку наше светске ере, цела материја света била је подељена у сићушна тела, која су као исконски организми или биолошке јединице слободне, т. ј. које се без видљивог закона у хаотској игри покрећу и потврђују се овим слободним покретањем као почетци организма. Састојећи се из дискретних делића скружавале су се доцније скупа у светску куглу. Праорганска материја преобраћала се у неорганску, и тако је произашла неорганска земна кугла, и организми на њој. Тада у првом постању у преобраћању органске материје у неорганску, физичке и хемијске снаге нису још дејствовале, оне су биле везане у агрегатном стању биолошких јединица, и тек су се из ових развили организми. Што је се више увећавала неорганска материја, то је се умањавала органска. Тек доцније пошто су почели да дејствују сунчани зраци наступило је храњење организма, а с тиме и оплођавање. Из овога следује да су пређе сви организми другчији били. Неорганске материје пошто су постале, подстицале су на веће развиће организме. П р а ј с даље тврди да је човек стар колико и земља и да је човек још у клици био кад неорганске материје није ни било. Цео је се свет дакле развио из исконске органске материје. На место Дарвиновог учења о развићу он ставља п р е о б р а ж а ј, као да се развићем облици органски не могу преображавати.

Свет је — вели он — покретање и осећање. Сваком нашем покретању основа је осећање. Х а н и П р а ј с одлучно устају противу механичког почетка земље, јер је органска материја почетак образовању масе. Морају се — вели Хан — доказати организми у гвожђу у језгру земљином. Тако он је и у Еофилум кречњаку нашао најранију и прву животињу коју је у почаст Биз

марка назвао Titanus Bismarckii. Почетак планете био је ћелија и у томе се слаже са Прајсом, дакле исконска ћелија била је основа свему. Бивши професор Бонског универзитета Ханштајн наговешћује у својој књизи „Das Protoplasma als Träger der pflänzlichen und thierischen Lebensverrichtungen“ о ономе што доцније Хан потврђује, У тој се књизи он бави питањем о почетку и мети облика што праве живот, ма да на та питања он недаје никаква позитивна одговора, Ханштајн је назирао, у далекој будућности потврђење назора које је наскоро Хан у својим делима почео да доказује.

Налажење сунђера, корала, и криноидеа у метеоритима даје Хану доказе, да је све живот, и оливин који је најближи хондритима, находи се у слојевима земним, и у њему се находе органска образовања, гвожђе је пак одмах испод њега — што нам доказује и специфична важина земље —, органски облици морали су се тек метаморфисати у стене, и према том Хан изводи закључак: да су организми у најнижим слојевима узрок образовању масе, и да су узрок почетку и самих планета. Остаје само да се докажу организми у гвожђу, у језгру земљином. Међутим Хондрити су само ткање животињско. Најнижи облик, што га је Хан нашао у Хондритима прозвао је Urania.

Видманштетове слике у метеорском гвожђу Хан вели да су једноћеличне биљке. Хемијски елементи метеорита исти су који и наше земље. Метеорити су у почетку били саставни део наше земље и то онда, кад су на земљи постали оливински слојеви.

У V одељку II глави својих Метеорита (стр. 45) о образовању земље, Хан вели да се просек земље састоји из истог реда стена из којих и метеорити, који прелазе од гвожђа к паласитима (оливин са гвожђем), одатле к оливин — енстатит (пољски шпат) камењу. Гранит није постао из воде већ из организма и т. д.

У главном то су резултати Хановог испитивања. У колико су тачна та испитивања и истинити ти резултати није моје да пресуду изричем, ма да има млого што шта необјашњеног и фантастичног. Ја се уздржавам од коментарисања већ и по томе, што последња реч о томе још није пала, а разложни читаоци увидеће, да макар и сумњиво било органско постање планета, да ипак остаје вероватноћа у могућност планетских организама. Даља испитивања показаће или истинитост или погрешност Ханових закључака.

Ужице 2 фебруара 1884.

Доброслав М. Ружић.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Наставак).

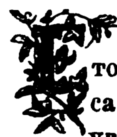

Ето о томе се ми непрестано препиремо са идеалистичким писцима. Они полазе увек са ма какве лажне основе, као што на пример „откровење,“ традиција или ка- признати ауторитет. Клод Бернар лепо ке: „Нема ничега тајног, само има поја- и услова појава.“ Ми, натуралистички пи- , подвргавамо сваки факат посматрању испитивању, док идеалистички писци узи- у неке тајанствене силе одбацујући ана- и остајући вазда на непознатом, ван закона природе. То питање о идеалу научно се своди на питање о неодређеном и одређеном. Све оно што још не знамо и што нисмо кадри да дознамо, идеал је, а цељ је наших људских сила да испитамо тај идеал, да дођемо до истине у непознатом. Само ја зовем идеалистима оне, који прибегавају непознатом једино из задовољства да буду тамо код њега, који се одушевљавају најчудноватијим хипотезама и сматрају за понижење да их подвргну

контроли испитивања, изговарајући се да је истина у њима самим а не у стварима. Они, ја и опет велим, раде узалудан и бескористан посао, а посматралац и експериментатор једини су који раде на добру и моћи људи, док их мало по мало не начине господарима природе. Нема те племенитости, узвишености, лепоте и морала, који не би тобож знали да лажу, а претендовали би да су тим већи, што више падају у погрешке и обмане. Само су она дела велика и узвишена која су истинита.

Али што треба усвојити то је оно, што ја зовем покретањем идеала. Свакако наше је знање и сувише скучено према оном грдном броју ствари које још не знамо. И баш та огромна маса непознатог која нас окружује са свију страна, треба да нам даде воље да га нађемо, да га објаснимо научним методама. Реч није овде само о научарима. Све манифестације људског ума стоје у свези, све наше силе осећају потребу да овладају истином. Врло лепо објашњује то Клод Бернар кад вели. „Науке су свачије, ако није ту сопствени метод, оно су бар особити начини. Шта више оне узајамно служе једна другој за оруђе. Тако математичари служе за оруђе физичарима, хемичарима и бијолозима у разним приликама како им кад устреба, физичари и хемичари служе опет за оруђе физијолозима и лекарима. У тој узајмичној помоћи, коју пружају науке једна другој, треба добро разликовати научара који ради на унапређењу науке од онога, који се њоме само служи. Физичар и хемичар није и математичар, јер он само употребљује рачун, физијолог није хемичар и физичар, јер он се само служи хемијским реагентима и физичким апаратима, као што опет хемичари и физичари нису физијолози за то, што они само изучавају састав или особине извесних течности и животињских или биљних ткања.“ Тако одговара Клод Бернар за нас, натуралистичке романисте на све оне критике које исмеваху наше нагињање ка науци. Ми нисмо ни хемичари, ни физичари, ни физијолози, ми смо просто романисте, које се ослањају на науку. Појамно је да ми и не претендујемо да чинимо изналаске у физијологији, по што на њој и не радимо, но само, како имамо да изучавамо човека, ми држимо да не треба са свим пренебрегнути и ни мало не водити рачуна и о најновијим истинама физијолошким. Ја ћу додати још, да романисте и јесу одиста радници, чији се радови оснивају на највећем броју наука, јер они расправљају сва питања и морају све да знају, по што је роману постало главно, испитивање природе и човека. Ето како смо ми дошли до тога, да применимо на наше радове експериментални метод онога дана, кад тај метод постаде моћно оруђе за истраживање научних истина. Ми резимујемо испитивање, ми тежимо да нађемо идеал, употребљујући сва знања до којих су људи дошли.

Мислим да се већ само по себи разуме, да ја говорим овде само о како а не и о зашто ствари. За знаоца експериментатора, идеал који се он труди да нађе, неодређено, лежи само у како. Он оставља филозофима онај други део, оно за што, о коме он очајава да ће га наћи. Ја држим да тако што и романисте експериментатори, не треба да се брину много о томе непознатом, ако мисле да не падну у оне исте заблуде песника и филозофа. Доста је огроман посао већ и то, изнаћи и сазнати рад, механизам природе, а не бринути се још сада и о постанку тога механизма. И ако се он једног дана нађе, то ће бити заслуга метода. Боље је дакле почети са почетка, изучавања појава, у место да се надамо, да ће нам неко изненадно „откровење“ открити тајну света. Ми смо само скромни радници, а остављамо теоретичарима то непознато за што, око кога се они бакћу већ толико векова и држимо се само непознатог како, које сваког дана сретамо на нашем испитивању. Једини идеал, који постоји за нас, романисте експериментаторе, то је да ми можемо завладати и освојити.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

О НОВЦУ.

Предавао проф. Стева Милованов у срп. читаоници у Н. Саду, дне 26. новембра (8. децембра) 1883.*)

Поштовани гости!

I. 1. Давно и давно прошло је време, кад је човеку мало требало, кад је са малим задовољан и сретан био, па и то мало, што му је требало, налазио је већином готово у природи и ретко је коме морао рачуна давати, откуд му то, што има. Нема данас тога, то је било, било па и прошло. Ако ти данас што треба, па хоћеш, да имаш, мораш већином дати за то од твојих ствари оном, који има, што теби треба, иначе лепим и поштеним начином нећеш добити.

У целом ваљаном и поштеном свету враћа се оно, што се од другог узме Враћа се, али се враћа различито.

Познато вам је, мили слушаоци и слушалице, да се и данас по-гдешто мења: један човек даде другом ово а тај други наплатиће првом у чему-год другом. Овога је доста по сели међу суседима, комшијама и конама. Међу Цигани се мења, или черија, још и више, премда они ишту увек и приде.

У опће сам овим хтео рећи, да добити могу оно, што ми треба, ако за то дадем оно, што имам а не треба ми. Тако се прво куповало и продавало: м е њ а л о с е.

У данашњим изображеним, у данашњим цивилизофаним државама нема тога, али има у народа, који ниже стоје: неразвијенији и неразвијени народи не знају ни данас за друкчије плаћање него враћањем у другим стварима.

На Друштвеним острвима певала је јеаред нека француска певачица а погодила е, да јој се плати трећина од свега, што адне на каси. Она је том приликом доба: три свинчета, двадесет и три ћурана, четрдесет и четир кокошке, пет иљада кокосораха, осим тога неброј банана, лимунова и неранаца. Пѳмислите, кад би се и овде плаћало на улазу у позориште или на бал са прасици, кромпири, ..., можда са фехерима и лепезама, — ала би то био пазар, и шта би радили они, којима се то донесе! Споменута певачица морала је напоследак, да храни живину са добивеним орасима, бананама, неранџама и лимуновима, јер за новце није могла ништа добити: издашни становници на тим острвима нису знали, шта је то новац, нити су га примити хтели, и — госпођица певачица није имала најпосле ни живине ни воћа.

Многи путници морају, да носе са собом ножева, марамица, ..., ако су ради, да по местима, где свет новац не познаје, добију хлеба и друге хране: они дају људма те ствари а од њих добијају јела, иначе би могли помрети од глади поред свег новца, што га можда имају по цепови.

Код таких народа није новац ништа, нема баш никакве вредности, јер се не да ни на што употребити; ти људи знају и цене само оно, чиме се могу послужити.

Још и дан данас долазе неке ствари из других крајева, као са западне обале африканске, само тако, ако се промену са стварма, које се тамо однесу из Европе те промену: за новац се не би ти предмети добили никад.

2. Овако примитивно куповање, рецимо мењање, незгодно је највише због тог, што се не налази лако двоје, па да једном треба управо оно, што други има, да даде; често много њих имају исту ствар на одмет а овамо им свима друга и иста ствар треба:

Ловац долази из лова, где се сит натукао тица и тичица, наубијао зецова, носи пуну торбу дивљих гусака и патака, да само седи и једе па не може појести, много му је дакле, али у шумици није уловио ко-

*) Предавање ово штампа се много краће, но што је у истини било, јер су изостављене већином рефлексије на данашњи друштвени живот. — Рађено је по *W. Stanley Jevons: Geld und Geldverkehr.*

ју чашицу ракије или вина, а радо би пио; дао би за чашу вина читава зеца, али је и у оног доста дивљачи, у кога је и вино, па неће да зна ни за препелице ни за шеве ни за и што; он би дао вино за добру шубару, јер му треба.

Некоме се не допада кућа, у којој живи, већ је бацио око на суседову и хтео би ју добавити; та за њега би била преизредна! Јест-хоћеш, али газда неће да се мења никако, или, ако би и хтео, наћи ће се друго што, због чега се неће обојица згодити и погодити, те ни кућа променути.

Купцу и продавцу може се само онда помоћи, ако имају обојица таку ствар, коју ће свако у свако доба да прими те да ју чува, док не устреба другом или док њему не устреба штогод, па ће моћи дати за то оно, што чува и има.

Така ствар је у данашњем добу **новац**

Споменућу, да су у Лондону почеле излазити новине, које су доносиле, шта свеко има а не треба му, већ што му за то треба, — тако се дакле преко новина почело мењати.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(*Одбор за подизање споменика Бранку Радичевићу у Карловцима*) који је изабран 11. (23.) јулија 1883. на општем збору у Карловцима, отпочео је давно онај посао, који му је у том збору поверен. Председник му је г. прота **Јован Борота** проф. у богословији, перовођа г. П. **Марковић** проф. у гимнасији, благајник г. **Коста Павловић Табаков** трговац, а чланови г. г. др. **Живко Гојковић** адвокат, **Лаза Обреновић** вел. бележник, **Јован Симеоновић Чокић** чиновник у народ. фондовима и **Владимир Шајковић** градски мерник, сви у Карловцима. Одбор тај не излази још у јавност са извештајима о свом раду; а то ће учинити за кратко време, док изађе најпре у јавност дефинитиван рачун о примању и издавању одбора за пренос песникових костију. Рачун су тај поднели одбори (бечки и карловачки) ревизионом одбору, коме је општи збор поверио тај посао. Као што чујемо, ревизиони одбор у велико ради свој посао, те ће за кратко време и рачун бити предат јавности, па ће онда и одбор за подизање споменика свој извештај о досадашњем свом раду поднети.

(*Хрватски вајар И. Рендић*) који је познат са својих уметничких радња (н. пр. надгробни споменик П. Прерадовића) довршио је недавно радњу, која ће надмашити све досадање и у погледу замисли и техничке израде. То дело је надгробни споменик покојном Србину Иванковићу, те ће бити постављен на православном гробљу у Трсту. Кип приказује младу, красну херцеговку, како обавија врпцу око венца, кога ће спустити на гроб. Споменик је израђен по источном начину, те сведочи о ванредном таленту Рендићевом. — Рендића је недавно „српско учено друштво" изабрало својим чланом.

(*Књижевна иницијатива царевића Рудолфа.*) Царевић је Рудолф најинтелигентнији од свију садашњих престолонаследника у Европи. Особито се занима за производе на пољу књижевном и уметничком, те је већ и сам више ствари написао. Већ од дужег времена опазиле се, да размишља о важној некој ствари, а пре кратког времена изашао је с њоме на среду. Пред М. Јокајем и грофом Вилчеком открио је недавно, да намерава позвати најбоље књижевнике и уметнике свих народа у Аустро-Угарској, да заједно раде на огромном делу, које би се односило на литераран, уметнички и етнографски цоложај народа читаве монархије. Досада су већ учињени први кораци к извршењу те замисли, позвано је наиме већ двадесет књижевника, да први отпочну посао. Како ће то дело бити огромно, види се отуд, што се већ сада зна, да не може бити готово пре десет година.

РАЗНО.

(*Старине из Сарајева*). 1 **Плата учитељска**. Лѣто 1728 Маія 1. в Сарајевѣ, приде ѿ Ниша даскалъ Михаило и погодисмо га да ѹчи децѹ и да мѹ дамо на годинѹ Гроша 72 и плати смо мѹ за шестъ месени гроша 36 и паки ѹчи децѹ месеца 4. и дадо смо мѹ гроша 24. — Лѣто 1729 Марта 8. престави се даскалъ Михаило бѹди емѹ вечни покой. и наћо смо мѹ ѹ готовиемъ аспрама (новцима) цекина венетискихъ (венецијанских) 20. — и сицирлію 1 и ѹ біеломѹ ашлѹкѹ аспри гроша 26. — Овога доба 10 гроша чињаше 2400 Аспри. — 1712 Арсланія 1 вриједила је 240 Аспри (по записнику Сар. цркве.)

2. **Доста крупан интерес**. Лѣто 1727 Юнія 15 дадоше синови церковни Гнѹ Патріархѹ србскомѹ киръ Арсенію Јовановићѹ ѿ церковнихъ аспри цекина 250. За исте **іаспре** бише емци Гнъ владика босански киръ Мелентіе и владика Херцеговачки киръ Авксеніе и владика Рашки киръ Ефтиміе и дадоше свой темесѹкъ и ѹговорише да дају фајде на годинѹ цекин-

45. Симъ бише сведетели аџи Арсеніе еромонахъ Троичанинъ, аџи Ђ ро Јовановићъ, Атанасіе аџи Братыловићь и Петаръ Ефремовићъ из Нове вароши.

Године 1729 Септембра 9 узео је исти патријарх Арсеније из Сарајевске цркве зајма 500 дуката пред више поменутим херцеговачким и босанским владикама. (Види Гласник Ср. Уч. Друж 38 књига, страна 179). —

3. Лијеп примјер. Лѣто 1728 Генвирија 10 предаде синовомъ церковнимъ Хаџи Стоіанъ подрекломъ Рѕдићъ готовіе аспри 60.000 и рече де мѕ се ове аспре предадѕ на каматѕ и одъ овіе Фаиде да дају ѕ кѕтию сиротинскѕ по 1600 аспри: и още када бѕде коіа сирота девоика за ѕдаю да йой се да ѕ помоћь 1600 аспри, и още да се има давати сиромакомъ кои сѕ затворени за харачъ по 1600 аспри (и то сваке године). — Лѣта 1710 даде церкви Хаџи Јово Дѕчићь Мачаріа (дуката) 40. —

М. О. К.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Чешка књижевност) 26. Фебруара умрьо је у Прагу млад, али врло талентиран књижевник чешки, Антон Кукл у 24 год. Премда је био још тако млад, већ су га по читавој Чешкој знали, а у Прагу је био врло уважена личност. Писао је красне фељтоне у „*Narod. Listy*"; недавно је издао књигу „*Písne o mozzlochj*" састављао либрета за опере, — новеле и веселе игре. Чешки се народ многоме надао од њега, а сад стоји над гробом, који му га је за увек отео.

Изашла је књига „*Z naši doby*", омањи списи Јос. Л. Турновскога. Турновски је познат и вредан чешки журналиста и списатељ, а изашао је на глас са својих дела „биографија Ј. К. Тила," и „Из живота једнога путујућега глумца." У овој последњој књизи скупио је своје фељтонистичке радове за последњих 10 година, а дели се на три дела. У првом су делу некролози, биографије и мемоари заслужних чешких родољуба, међу осталим П. Хохолоушека, Јаблонскога Каролине Свјетле. У другом је делу низ чланака о постанку и оснивању чешког народног позоришта, а све је то испреплетено занимљивим епизодама и црицама из позоришног живота. У трећем се делу налазе путописи, а из сваког редка провирује родољубива душа писчева. Књига та пружа много материјала културне историје чешке, зато јој и вредност неће про пасти. — У исто доба изађоше и песме Богдана [...]нског „*Ztracene volani*." По својој замисли нису те песме са свим нове и оригиналне, но велика им је врлина, што се види да иду песнику од срца, из дна душе.

У накладе родољубивога и вреднога књижара Ј. Ота у Прагу почело је да излази огромно и красно илустровано издање, каквога чешка литература још није видела. Наслов је том издању „*Čechy*," а уређује га уз сарадњу књижевника и вештака чешких Фр. Шуберт. У тој ће књизи бити описан сав народан живот и све што спада у културу чешку. Изашло је већ десет свезака.

Знаменити композитор Фр. Сметана издао је у делу „*Sbírka českych spevu*" красну композицију „*Česka pisen.*" Сметана је један од старијих и најуваженијих композитора чешких, а гласовите су му опере „*Hubička*" (Пољубац) и „*Prodána nevěsta*". Пре неколико дана прослављена је у Прагу у *Umeleckoj besedi* шесдесетгодишњица његова, а у тој су прослави учествовала сва чешка књижевна и уметничка друштва, а телеграфски поздрави стигли су са свих страна Чешке и Словенства.

(Бугарска књижевност.) Песник бугарски Иван Вазов издао је у посебној књижици своју приповетку „Митрофан", што је још пре три године штампана у часопису „Науки." Сада је знатно прерадио и поправио. Вазов се већ огледао на свима пољима поезије, писао је песме, приповетке и драме. 1878. године издао је у Букурешту збирку песама под насловом „Избавленіе съвременни стихотворения које се односе већином на рат за ослобођење. Први број „Предњице" донео је лепу песму Вазова „Стари књижар" а у преводу М. П. Шанчанина. — Изашла је у Трнови приповетка младога бугарскога приповедача Д. Стерева: „Мита, или излъгано момиче" (Мита, или обмануто девојче). — Из Пипинове „Историје словенских књижевности" превео је Г. Колушски један део, те га наштампао у Софији под насловом „История на Българската литература." — Издавательском делатношћу истиче се особито књижар Христо Данов, који има своје књижарске радње у Пловдиву, Рушчуку, Лому и Софији. Недавно је издао попис бугарских књига, што се код њега могу добити, попис врло занимљив за оне, који се интересују за бугарску књижевност. — Вредно је напоменути, да су Бугари ђаци у Паризу основали академиско друштво „Братство", где ће се састајати, разговарати, читати итд. Чланова има за сад 24. И бугарски учитељи основаше учит. друштво под именом: „Св. Кирил и Методије"; управљајући је одбор у Пловдиву, а у сваком окружју има окружних одбора. Доскора ће почети издавати школски лист.

(Пољска књижевност.) По примеру напреднијих народа основали су и Пољаци лист, који ће се бавити једино књижевношћу. Др. Владислав Вислоцки издаје у Кракову месечан лист „*Prewodnik Bibliograficzny*", у коме приказује публици све новије књиге пољске, а и знаменитије књиге из других литература. Годишња је цена томе листу само једну форинту. — **J. J.**

Перволф, професор на варшавском универзитету приуготавља дело „Узајамни односи и свезе Словена“, у коме ће штампати старе словенске споменике, што их је нашао по разним библиотекама — Почели су да излазе изабрани романи Е. Орзешковића; у првој свесци изашло је: *Ostatnia Milošč.* — Песме чувенога пољскога песника Ј. Коцијелскога нашле су лепа одзива у пољске публике. Ласкаву критику о њима донео је и немачки *Magazin für die Literatur des Auslandes* — Зенон Прзесмицки издаће „Антологију чешких песника,“ где ће у пољском преводу издати песме најбољих чешких песника, како би се Пољаци упознали са чешким Парнасом. Уз песме изаћи ће и биографије дотичних песника. нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Краљевина Србија. Ђ. Нови крајеви. Географија — орографија — хидрографија — топографија — археологија — историја — етнографија — статистика — просвета — култура — управа. Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду, штампа и издање кр. срп. државне штампарије. 1884. Цена 5 динара. Велика 8-на стр. XXXVIII и 481. — Ово је додатак великоме делу Милићевићевом „Кнежевина Србија“ и о овој важној књизи донећемо скорим опширнији реферат.

Дела Доситејева, XVII. Седма књига. Преводи Доситеја Обрадовића. Панчево, наклада књижаре браће Јовановића. Цена 16 н. Ово је 77. свеска „Народне библиотеке“.

Српски правопис за школску потребу. Саставио Стево Чутурило. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића. 8-на, стр. 44. Цена 18 новч.

Литургија за два гласа. Приредио Мита Топаловић, ликовођа панчевачког српског — црквеног певачког друштва и учитељ певања и музике на панчев. вишој девојачкој школи. Панчево, 1884. Наклада браће Јовановића.

Урођеност или моћ наслеђа од Л. Бихнера, Превео Ј. Миодраговић. У Београду. Краљевско српска државна штампарија. 1884. Цена 1 динар. 8-на, стр. VIII. и 68.

Педагогија према другим наукама. (Извештај министарству просвете и цркв. послова). Од Ј. Миодраговића, прештампано из „Учитеља“. Београд, штампано у краљ. срп. државној штампарији. 1884. — 16-на, стр. 72. Цена 50 пар дин.

Илустрована историја српског народа од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За школу и народ. Друга свеска, стр. 33 — 65. Цело ће дело изнети 12 оваких свезака и у претплати стаје 2 ф. 40 новч. или 6 динара. Поједине свеске стају 20 новч. или 50 пара, Претплату ваља слати издавачу г. Кости Мандровићу у Беч (*Landsstrasse, Seidlgasse Nr. 15.*) или на коју књижару.

Први дар. Забавно поучна књига за малу децу. (Са сликама). Написао Ђорђе М. Бугарски. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 8-има стр. 100. Цена 50 новч. или 1 динар.

ОДГОВОРИ.

Уредништву „Нов. Беогр. Дневника“ у Београду. — У 50. бр. вашега листа доносите Ви претрес београдскога листа „Авале“ и аналишући садржај првога броја, доносите одмах и смртну пресуду над отим новим књижевним подузећем. У истоме чланку додирујете Ви онако нузгредно и „Јавор“ и врло багателишући говорите о „непажљивом“ уређивању овога листа, а ту „непажњу“ налазите ви у томе, што је „Јавор“ у 8. бр. донео осуду романа „Нане“ од Емила Золе, а овамо у истом броју чланак Золин о „експерименталном роману.“ Ово нам долази, као кад би и то била „непажња“, да који лист донесе теорију „драме“, а овамо у истом броју и критику на какву рђаву и безобрзну драму! Код нас још нигде није писано о томе, шта се хоће са „експерименталним романима“, а ваљда треба и сваки интелигентан Србин да зна шта се хоће с том врстом романа, о којој се данас у целој светској књижевности толико говори, па је с тога и „Јавор“ држао да ће учинити услугу својим читаоцима, ако их о томе обавести и то баш чланком самога творца те врсте романа; а што се онако оштро осуђује што се „Нана“ на српски преводи, томе се може чудити само онај, који „Нану“ није читао, или онај, коме је морал под ђоном. Не мора „експериментални роман“ бити шкандалозан и отрован по читајућу публику, а против оваких ће романа поштена критика увек војевати, па ма се и називали „експерименталним“. Кад сте тако изгрдили „Авалу“ и обагателисали „Јавор“ са Ваше Јупитарске висине а Ви онда велите даље: „Писац ових неколико редака (није неколико „редака“, него неколико „ступаца“) уверен је, да би била врло занимљива студија о нашој белетристичкој журналистици и распитивање узрока, због којих она не може да се одржи.“ Ево ћемо и ми у томе да вам помогнемо: Један од главнијих узрока је и то, што други небелетристични листови, као што је и Ваш „Дневник“ у место да народу препоручују књижевне листове, те да би се ови помоћу народне потпоре све боље и боље могли развијати, а они их грде и багателишу, као што Ви ето „Авалу“ и „Јавор“ погрдисте пред Вашим читаоцима. У осталом уверени смо да „Нов. Беогр. Дневник“ није никакав ауторитет, чије ће мњење бити код свесних читалаца меродавно, па нас то уверење теши и даје нам наде, да ће „Јавор“, која већ једанаест година ужива поверење у пошт. публици, и даље се овим поверењем и љубављу моћи поносити. Баш при завршетку ових редака дође нам и бр. 52. „Нов. Београдског Дневника“, у којем се међу осталом вели, да „Беогр Дневници“ „стварају српску читалачку публику“. Ко ово прочита а ко је ма само и један једини број тога вашарског листића видео очима — мораће се сит насмејати тој детињастој а овамо опет арогантној тврдњи, и ми се заиста кајемо што смо и ово неколико речи потрошили око овога разговора.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.   ***Уредник:*** Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 12.   У Новом Саду 18. марта 1884.   Год. XI.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

Село Н. је једно од најлепших села у Бачкој. Сокаци су му прави и широки. Куће чисте и готово свака црепом покривена. — знак, да су у селу Н. људи газде. На великом сокаку дуж кућа, засадили су вредни људи диван дрворед дудова да је милина шетати под њима. На великом сокаку има и таких кућа, да би с правом могле пристати уз редове многих кућа у вароши. Једно од таких је и кућа госпође Недићке. Има од прилике десетак година, како је обудовила, под вредним и вештим руковањем им, домазлук не осећа, да је лишен е домаћинове. У кући све тече сво старим редовним током. Број чељаостао је у кући онакав исти, какав био за живота домаћинова, јер не ђева удовица земљу још умложила. ди, који су били у невољи, смели су поуздано закуцати на врата недићкина, јер су знали, да ће се дома вратити задовољни и утешени. Је л' било ког сиромаха у селу, коме није остало иза жетве семена за идућу годину, није морао ићи, да од каквог чивутина купује по скупе новце, знао је да само треба у Недићке заложити поштену реч — па семена у зајам не фали. А све то научила је Недићка од свог покојног мужа. Ал је и јесу нешто поштовали у селу! После попе, била је она прва личност у селу, па тек онда је био на реду натарош. Изгледало је, као да су сељани поштовање, које су указивали покојном Недићу, пренели на његову удовицу, те је она сад уживала од њих удвостручено поштовање. Ако је ко у селу што приповедао, па изустио: „наша госпоја,“ то се онда знало, да се те речи тичу Недићке. Само једно јој сељани нису могли да опросте. Недићка је држала под

своје једно девојче и трошила је на њега, као на своје рођено дете. А овамо је имала јединицу кћер и од ове јединицу унуку, које су живиле негде у горњој Мађарској. По њиховом мишљењу, требало је, да је Недићка што више имања збирала за своју рођену децу. Све, све, и што је узела поменуту девојку под своје и што се за њу старала; ал чега ради је дигла на моду? За што је тако размазила? А овамо у свом селу није нико знао поуздано, чија је кћи Нада. Било је до душе неких радозналаца, што су се усудили, да за Наду запитају, ал Недићка би тада намрштила чело и рекла би само: „свет нек гледа у њој моју другу кћер.“ Свет се мало по мало навикао на тај одговор, и није јој више досађивао таким узалудним питањима.

Недеља је. Недићка седи у врту под липом, а крај ње седи Нада, па гласно чита. Недићка воли читање; она није жена старог кова. Пропутовала је та, што-но веле, пола света, и кадра би била пристати и уз најузвишеније разговоре. Много је читала, а у младости млого учила, с тога се и чудио сваки, како се могла удати за човека обична, као што је био Недић. Истина, овај је био имућан, ал и у ње је било мираза. Но било како му драго, Недићка је са својим мужем поживела и добрих и лепих дана, и никад се није покајала, што му је руке пружила. Она је још јака, држећа жена; и нико, ко је угледа не би могао рећи, да јој је проседу влас љубнуло пролеће већ по шесети пут.

„Прочитај-дер ми још једаред тај последњи став девојко“ рече благо. Девојче диже своја два велика ока, и задржа их мало подуже на лику недићкином. Беху то чудновате очи. У њима се огледала нека смеса сентименталности и јогунства.

„Зашто да поново читам, што ти се просто допао тај став. или из дубља узрока?“

„Је си-ли јако радознала?“

„Да.“

„Е, а ти махни књигу, па ме за тренутак почуј.“ Нада одгурну једном руком гранчицу руже тугованке, што се савила доле, милујућ је по образу, а другом примаче своју столицу Недићки, наслони своје обе руке на недићкино крило, па рече: „говори!“

„Кад би човек хтео својим сасвим простим речма да разложи оно, што је тај писац тако китњасто рекао, значило би, да човек никад не треба поуздано да тврди оно, што је скривено у будућности. Ја ти то казујем из искуства. Било је то пре млого година, кад сам ја једном у друштву неких госпођа држала моју Јулку на крилу. Разговор се поведе о томе, како не би ваљало, да матере дозволе, да им се ћери удају за људе који ни су њине народности.“ Недићка умукну, приметив да се Нада стресла. „Теби је, чини ми се, зима“ рече по том. „Огрни се, видиш да је хладно вече!“

„Ништа, ништа ми није,“ рече Нада збуњено и наслони своје зажарене образе на Недићкино крило. „Молим те говори даље.“

„Ми смо се, готово рећи, препирале“ настави Недићка. „Неке од госпођа су то одобравале, а ја сам била највећа противница томе. Па — — но ти знаш, шта се збило, — моја кћи се удала за Буњевца, а што не знаш то је, да су ћери свију оних госпођа, што су тада биле са мном у друштву, поудавале се за људе њине вере и народности.“

„А з управо зашто си ти била противна томе да, да“ — Нада није нашла речи, којом би наставила започету реченицу.

„Да се узму двоје, који су не једнаке народности,“ поможе јој Недићка.

„Да,“ изусти Нада, а још никако да подигне главе са недићкина крила. Уједаред јој почеше дрхтати колена.

„Девојко“ повиче Недићка, ухвативш

је за руку, „ти као да си у грозници. Боље да уђемо унутра. Е видиш, то си навукла својим раним шетњама по пољу. Још су то хладна јутра. Идеш тако по роси, поквасиш ноге, па ето видиш, шта је крај томе.“

Нада се диже и после неколико тренутака биле су обе у соби.

Не прође ни по сахата, а у собу уђе поштански момак. „Писмо за госпођу“ рече, остави писмо на сто, и нестаде га.

Недићка узе писмо, „Јулка јавља, да ће за који дан стићи,“ рече пошто је прочитала писмо, „и ако буде истина, треба већ сутра, да буде код нас.“

„Једва једаред!“ рече Нада, па узе и она да загледа у писмо.

„Ја идем да надгледам по нешто по кући, и да наредим чај, вечерас ће нам доћи поштар са женом и гостом. А ти не излази више из собе, сад кад добијамо госте, ваља да смо потпуно здраве.“

Нада погледа на врата, кроз која је Недићка изашла. „И она мисли, да ме је бог зна како обрадовала, што је звала поштареве. Сирота. Ал шта је ту је; њој за љубав морам бити весела. Ух, само бар да ми нису дошли данас! Тако бих радо говорила с мајком о њеним назорима о удаји. Чега ради је она управо противна, да се узму двоје, који су неједнаке народности? Данас већ с њом нећу моћи о том говорити, а сутра у сејином и Смиљином друштву још мање. Па зар да дуго чекам?“ И што је иза тога мислила, учинило јој се тако страшно, да се и сама својих мисли поплашила. Осетила је, како јој се стежу груди, чинило јој се, да ће свеж ваздух све њене јаде разагнати, огрне мараму, па оде у врт.

Поштареви су били. Нада је на недићкино питање о поштареву госту одговорила, да је доста изображен човек. Назвала је Недићки лаку ноћ и упутила се у своју собу. Како ли разне мисли беху те ноћи у Недићке и Наде. Док је Недићку успавала радост о доласку кћери и унуке јој, дотле се Нада заман трудила, да силом сведе очи. Она је непрестано у себи понављала недићкине речи: „ја сам била највећа противница, да се узму двоје, који су неједнаке народности.“

* * *

На шест недеља после доласка недићкине кћери и унуке, уранише једног јутра Нада и Смиља, да се мало по житима прођу. Ишле су путем, који је делио две њиве. Крај првих сунчаних зрака блистала се роса по класју, мислиш е је каква издашна невидљива рука преко ноћ посула по њему драго камење. Ал пуно влаће није се тим својим накитом понело; оно је смерно оборило главу, као да је тим хтело дати примера својим раним гошћама. Док су надини тужни погледи стршили правцем истока као да би га хтели питати, да ли ће јој оданде скоро сијнути и сунце њене среће, дотле је несташна четрнаестогодишња Смиљка непрестано приповедала о самостану у коме је неколико година пробавила учећи и васпитавајући се. Једна приповетка гонила је другу. Таман је опет хтела започети нешто ново, кад примети, да је Нада не слуша. Бр р р захори се са њених усана, и док лупиш длан о длан, већ се окренула на једној пети, прекрстила руке и стала пред Наду. „Додуше ја имам лепу публику“ рече пола преговарајући, пола смејући се, „ја ти ту наговорила пуну торбу, а ти — бог сам зна, куд мислиш.“ Нада се трже.

„Говори само“ рече, „знам ја све, што си приповедила. Изгледам ти можда озбиљнија, него што сам обично, но то долази отуда, што сам рђаво провела ноћ.“

„Ал ово што ћу сад да ти кажем, баш мораш слушати. Данас кад сам видила Петра са његовим црвеним носом, сетила сам се моје „сестре“ Марте,“ рече Смиљка и засмеја се, да су јој се

*

видили сви бисер-зуби. „Та сестра видиш имала ти је исти таки нос, као што га има Петар; а главно је, што ја због тог њеног носа нисам једаред добила ручка. Ух, кад се сетим на то умрла бих од смеја.“ И при том се Смиљка опет окрете на једној пети.

„Ти си право дете“ рече Нада, гледајући како се тај мали несташко врти тамо амо по пољу. „Ал доиста би било вредно знати, од куд да буде крив нос те сестре Марте, што ти ниси добила ручка.“

„Е чуј: Ни једној од калуђерица није било лако да изговори моје име — знаш ја сам била једина Српкиња у самостану — ал сестри Марти као да је баш било понајтеже. Та иста сестра Марта била је један од најружнијих створова, а црвени нос њен показивао је, да је она била код бога у великој милости, кад је делио носеве. Не претерујем ништа, кад ти кажем, да је био баш оволики,“ и при том показа своју стиснуту песницу; „а био је црвен као као онај турчинак,“ дода брзо, радујући се, што је нашла згодно сравнење. „Колко нас је год девојчица било у самостану, све смо је мрзиле; јер нас је увек карала и кад је требало и кад није. Једаред, не знам шта сам се са једном другарицом препирала, а она ме хтеде опоменути, па место Смиљо, рече ми Шмиле. Ја сам се умирила, ал последица сестра Мартине опомене била је та, да су ми се деца ругала, пркосећи ми Шмиле, Шмиле. Ја сам то све поднела, ал у себи сам се заверила, да се за то сестри Марти осветим. Прође после тога и две и три недеље, када је једном сестра Марта дошла у наш разред да отпочне предавање. Мој поглед паде случајно на отворен гласовир, па онда на нос сестре Марте. И чудновато, мени паде на ум, како би ванредно смешно било, кад би сестра Марта својим чудотворним носом прешла неколко пута по диркама. Одмах то пришанем својој другарици, која је седила крај мене, ова је то телалила даље, и кад се сестра Марта, пошто је најпре истраживала неке природописне слике, окренула нама, имала је шта и видити: све смо се зацениле од смеја. Отпоче истрага. Сасвим је природно, да су ме издале, и мени тај дан нису дали ручка. Ја сам радо гладовала, јер сам се у себи радовала, што сам се сестри Марти за њено мрско кумство, ма и нехотице осветила. Била сам на то готово заборавила, ал јуче ме, као што ти рекох, Петар потсети на то.“

(Наставиће се.)

ЈЕДНО СРЦЕ...

Једно срце, један бог,
Једна је и мати, —
Млого је изгубио
Ко је гробу прати.

Негу, љубав, утеху,
Души десно крило, —
Од тога би и једно
Врло млого било.

Ја верујем, добро знам,
Да така губитка
Нећеш више имати
Никад за свог житка.

Ал' не тужи, утоли,
Стегни срце, дане!
Осмехни се, убриши
Очи уплакане.

Та још има, ко тебе
Чува, воли, брани,
Ко би хтео, да су ти
Увек златни дани.

Ко те душом опас'о
Ка' острво река —
Ко би дао за тебе
Оба своја века!

* * *

Ја те тешим, а срце
И моје се цепа — — —
Али ништа, песма тек
Тако бива — лепа!

Мита Поповић.

СТРАСТ ЈЕ ЗАО ДРУГ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА-ОГЊАНА.

Ођурђеву дну, када одморна земља, бујном топлином дисати почне, те по витим гранама дрвећа и цвећа проспе зелено лишће и окруни их разнобојно; тада оживе у човеку душа новим свежим животом; па му се на осмејку покаже лепша нада на будућност.

Срце тада је најчистије; па у невиним жељама ужива, из којих се полако почињу ројити нове и нове, које особито младост одводе у сањав и маштав живот.

Опасно је за страстне људе, ако у томе заносу напрасно до истине дођу, јер нити знају, нит' могу да обуздају жеље, нити могу својој страсти границу да поставе. Они су као и зверови, јер их само крв засићује. —

О Ђурђеву дну слави Сомборска саборна црква славу.

Стари обичај беше, да се тога дана по подне скупи народ без разлике сталежа у црквену порту, па да се ту провесели онако, као што то бива и дан данашњи по многим местима у равној Бачкој.

Тутор је глава слави; он разапне шатор: а за трпезом седе свећеници, господштина, трговци, богатији ратари и странци гости. — Ту се наздравља и пије, звона прате сваку важнију здравицу; а прангије разносе на далеко почаст. —

Тамо даље, игра се коло. — Онде се пак скупио народ около гуслара, па га грозничаво слуша, и пун осећаја прати сваки његов израз, сваки његов миг. —

Порта је била заграђена старим зидом, који је на једној страни развалљен опао био. — Ту је била добра згода, ао нека клупа, те се могло по зиду едети.

На тој дери стајала су весело расложена три младића, па су гледали шта народ у порти ради. — Двојица од њих беху родом из Сомбора; а трећи је из Кршне Лике. — Но ево је већ годину дана, како се овај Личанин настанио стално у Сомбору.

Сва су тројица свршени правници. Онај један, што изгледа онако доброћудно назива се Рада Матић, наслонио се лактом на зид па се смеши, и мудро посматра около себе.

Онај други пред њим, што оштро мотри под чадор, то је Милан Завишић, врло жесток човек; али не само жесток у беспослици, већ у озбиљном раду. Милан није никад свој рад прецењивао; па није допуштао да се пред њим ласкање просипа. — Он је био човек отворене душе и љубио је ван свега истину. — Није се никад сам хвалио; али ако му когод није у његову реч поверовао; то је он био кадар тог часа од жестине и љутости, без промишљења на последице, доказе својих речи јавно изнети. —

Близу њега стајао је Стеван Јуришић Личанин. Узорита слика висок и снажан, као да је Марков син. — —

Стеван је човек, сурове нарави, ваљда као што су и кршне стене његове постојбине. — Био је самомислилац, јогунасте ћуди, па кад што зауми неда се ни од чије речи убедити. — Тек по некад, весело би се насмејао, кад му Рада у доброћудности то јогунство пребаци. —

Стеван Јуришић је син врло сиромашних родитеља, али је бистре памети, и учио се као ученик одлично, с тога су га добри људи дали на науке.

У Пожуну се упознао он са Радом и Миланом и ови му одлакшаше издржавање . . . па ево баш на њихов позив настанио се прије годину дана у Сомбору.

Њих тројица, нису ту ваљда ни десет минута стајали, када, као лагуна

тица стаде пред њих красно девојче, туторова ћерка Јелена, па им рече, да их отац учтиво моли да код њега под шатру, на добру реч и бољу чашу вина дођу.

Јелка се заруменила, као у зору бајна ружица.

Ал и јесте дивно то девојче. Бадава ћеш бацити око ма на коју страну, не ћеш видети занимљивије створење, но што је Јелка.

Па јели баш одиста тако лепа?! Нос јој није као у Венере, врат јој није као у Афродите; а није ни смерна као Мадона, па и опет неко ванредно чуство побуђује нас на посматрање.

А кад тамо, невидим на челу ништа значајног; на образи обична кожа, бела па румена. — Можда су јој уста изванредна! Истина руменија су него у другог женског створења; али нису тако малена као у миша.

Управо кад разместимо све што је за посматрање, онде можемо казати, да је рука лепа, а оно друго врло обично. Па ди лежи та чароб, што тако заноси?

Она је сливена у гипкости целога тела и у дубини њенога ока. . . Када се Јелка покрене, пасмеје, проговори не сравњена је. И она баш мора да и сама знаде ди лежи њена сила, те је живахна као веверица; а брбљава, као разговорно дете.

Наравно да су на Јелкин позив, наша три знанца били вољни одмах приступити. Под шатром беше разнобојно друштво; ту у зачељу и около отменици, а даље по реду седеше остали грађани по старешинству и сталежу.

Одмах тутор поздрави нове госте; тропар се одпоји; а мало касније Јелка већ носи тас.

Част се зове туторова, ал госте сваког тrostruko и многоструко кошта; а како не, кад Јелка зна тако пријазно, тако умиљато да моли, па њојзи за љубав и св. цркви за љубав, дадеш много већи прилог него што си мислио. А Јелка знаде и да употреби прилику; она онда моли и проси, кад се добро расположиш. Признати ваља, да је Јелка за време трогодишњег туторства много привредила св. цркви.

Стеван је био потпуно очаран том живахном девојчицом. Он је врло радо свој прилог Јелци пружио; а уз прилог и ласкаву реч.

Готовост Јелкина у одговору, још га је већма занела. Он се беше замислио, па ће тад упитати изненада Милана:

„Ти си мени много пута Јелку хвалио, и много лепо о њој причао, и ја увиђам да си имао право: само те једно питам: „ваљда она није твоја љубазница!“

— Зар се ти томе чудиш! одговори Милан весело.

„А знадеш ли ти, да би то сувише од тебе смело било, кад би се ти уобразио, да она тебе љуби“, рече Стеван опоро.

— А кад да би то истина била? упаде Милан поносито.

„То несме истина бити,“ рече Стеван, још оштрије. .

— Зар би ти Стеване на тај начин хтео у тајну мога срца да завириш, махни се Стеване, прихвати Милан ублажавијући разговор.

„Та се тајна назива сопствена хвала,“ рече Стеван подругљиво, те прихвати чашу и нагло је испије.

— Тај глас вређа ме пријатељу. Ја нисам рад отварати срца свога, у ком се храни највећа светиња мога живота. Махнимо се тога разговора, а боље би учинио, да си куцнуо у моју чашу, те би у мислима у здравље њено испили. Милан прихвати чашу те и он испије.

„Ти си будала Милане, и ја ћу те уверити о противном, ти мени нећеш мозак завртати;“ настави Стеван све жесточије.

— Немој ништа на коцку мећати. У осталом ја сам драги Стеване у мом

стању сасвим задовољан," одговори Милан пола оштро, а пола иронично.

— „А јесам ли ја?" упита Стеван јачим гласом, и то тако напрасито да је Рада морао умирујући посредовати.

Оба противника, погледаше се озбиљно; а Рада брижно упита:

— Зар је на тебе овај тренут какав утисак учинити могао, да сада са ужасом погледаш на свога друга и пријатеља? —

„Приправљено огњиште, ласно ватру прима. Годину дана слушам ја твоје сиренске звуке о том девојчету, па чему се сада чудиш. Овде осећам страшну борбу, гори ми у грудима, неће добра бити," рече Стеван ухватив се за груди.

Милан је на ту изјаву Стеванову плануо, па проговори:

— То је луда беседа. Јелка је брате моја вереница, моја јараница. А не дам ти побро Јелке, ма живота дао!

„Охо, да моћне силе у теби" цикну Стеван бесомучно, „ти животе делиш, па би ли и твој коме уделио?"

— На обест чију, морао би, одговори Милан, поруменив од жестине.

„А за правду?! упаде Стеван.

— Боље, да кажеш, за беспослицу, упаде Рада, коме је већ досадила њина све озбиљнија распра.

„Шта ти разумеш у твом изразу?," упиташе га обојица наједаред.

— Љубав разумем, одговори Рада слегнув раменима.

„Шта! љубав зар безпослица! плануше поново обојица.

— Грђа од грђе, витезови моји, одговори Рада скочив на ноге.

(Наставиће се)

СРЦЕ.

(по немачком.)

Срце нам је харфа жива,
Чудна харфа са две власи:
Једна срећу оплакива,
Друга срећу само гласи,

Крута судба жице креће
— Па, посилна, свашта може:
Данас млади венац меће,
Сутра пева „Свјати Боже. . !"

Из дружине „Слоге" Бенчиловац.

ВИДНИ ПУРПУР

од Оскара Дренера

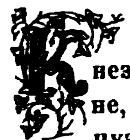

Кнез разбираше о стању моје отаџбине, колико данка плаћају нама Французи и Инглези, која је код нас владајућа религија, како се праве стеаринске свеће, како се вози паром, и најзад како се праве фотографске слике. Употребљује ли се ту — рече он — течност из човечијег ока? За ту цељ су мисијонари у Тренџину у њиховом заводу за васпитање, деци очи боли, но народ се побуни, и мисијонаре поубија . . ."

Ове епизоде из аудијенције коју је имао 1871 год. руски испитивач Пржевалски код једног кнеза монголског и нехотице се сећам, кад год помислим на овај предмет коме ћу сад да говорим и ако се узму место мисионара немачки испитивачи, а место хинеске деце жабе и албински зечеви, то онда монголски кнез има право.

Али шта је око? Са решењем ове загонетке мучили су се људи вековима, и то не само песници — јер они одговор никад неће испевати — него испитивачи. Још у старом веку препирале су се две партије о томе. Еуклид и Стоици држали су да је око светлосни извор, тврдећи, да виђење бива помоћу зракова који од ока излазе, тако да ми кад предмете гледамо, њихову контуру и облик учимо исто онако као и слепац који предмете у свим деловима мало по мало врхом свога штапа опажа. Тако нпр: очи су сјајне, и с поља испупчене, а нису као дру-

га чула у нутра и као што је шупља и згрчена шака исто тако и око мора се напред испупчити кад хоће што с поља да прими у се. И најзад наводили су чак и поједина лица која су и по ноћи могла видети. И листа њихова пажљиво је навађана кроз цео средњи век, тако да је и Мушенбрек подругљиво једног цитирао који је такође ноћу видио али само кад се доброг вина напио. Друга партија Питагорејци и привржениці Епикура тврдили су напротив да из самих ствари излазе извесни чулни облици или светлосне маске. У почетку су те светлосне маске тако велике као и саме ствари, што су удаљеније то су мање и напослетку су толико мале да у око улазе. Плато који је уопште био народно либерални човек — као што обично мисле — гледао је да посредује између тих противних назора. По његовој теорији истиче светлост и од ока као и од тела; сусретну ли се ти истицаји то постају слике које се у оку натраг враћају. Ове теорије су се одржале све до пробуђења егзактних наука. Свака је налазила међу научарима присталица за и против, а ипак сви ти разлози и оштроумне примедбе нису ни најмање разсветлили предмет, што нас не треба ни најмање да чуди, јер је лакше плочицу са цифрама каквог сата спекулацијом испитати из унутрањег механизма, но биће виђења из спољнег посматрања ока. Тек кад је метода индуктивног испитивања завладала, кад су анатоми око брижљиво раздвајали а физичари поједине делове испитали у њиховим оптичким радовима добио је се тачан појам о бићу самог видног акта. Тако нашло се да светлосни зраци пролазе прво кроз рожњачу, затим кроз мали отвор •пупилу у сочиво, ту се прелама и умањена слика сједињује се на мрежњачи. У мрежњачи се находе крајеви конаца од видног нерва, а они примају слику, и видни нерв саопштава утисак мозгу. У опште око личи на камеру обскуру које код сваког фотографа има, на затворен сандучић на чијој предњој страни находи се сочиво које сједињује светлосне зраке озади у малу и обрнуту слику. А да би слика и споља била видна меће се обично озади углачано стакло. Са овим упоређењем дуже времена били су задовољни преузносећи само природну камеру обскуру вештачкој. Али при свем том ток виђења још није био објашњен. Јер управ најважнији део тога и то како крајеви конаца видног нерва примају слику није се могло себи јасно представити. Индуктивно испитивање није смело зато код добивених резултата остати. Најважнији и њен најближи задатак био је да докаже да ли видни нерв или мрежица игра главну улогу при преобраћању слике у осећање? Решење је се у скоро нашло. И тај преображај не збива се у видном нерву, јер сваки надражај његов било притиском, ударом, окидајућим материјама, електрицитетом и т. д. у мозгу се осећа као светлост. Па баш кад се он пресече, у мозгу се примећује пламен муње. Шта више успело се да се докаже и овај чудноват факт, да је видни нерв и за саму светлост неосетљив. При уласку његовом у мрежњачу он није превучен њеним ткањем; пити светлост директ пада на њу. А место гди светлост пада јест тако звана „слепа пега“ мрежњаче. Зраци који су тамо пали не примају се, као што се можемо простим експериментом у свакој физици уверити. Таласања етра, која светлошћу зовемо, морају у мрежњачи да се претворе у надражај за видни нерв, или да у истој изазову постање таквог надражаја. И овај надражај мора у различним ступњима и разним начином да дејствује на видни нерв, те да у мозгу постане јасна представа о облику и боји посматраног предмета. Да би се такво загонетно питање решило физиолози су имали доста муке да унутарњи строј мрежњаче сазнаду. Но свака добра ствар потребује и времена. Протекла је која година док су физиолози уклонили сметње које су томе стајале на пут. Али мрежњача је врло танка, јер седам таквих кожица дебеле су скупа један милиметер. Због тога су морали испитивачи да се лате микроскопа. Али ни то није млого помогло. Кожица је била врло мека, и није се могао ни-

какав раван просек да направи. Па и на највећа увећања није се могло ништа дознати о унутарњој структури, јер је тај чудноватти предмет било сасма провидан и безбојан. Но ту је помогла хемија. Она је дала читав низ хемијских материја које имају ту лепу особину да финим органским ткањима даду нужну чврстоћу и извесну боју, тако, да господа микроскопичари могу по милој вољи препарате сећи, и посматрати. Што се специјално мрежњаче тиче то употреби осмијумовог једињења (осмијум је сличан платини и врло редак метал) имамо да заблагодаримо што смо тачно сазнали унутарњи строј мрежњаче. И тако по Шулцеовом испитивању 1872 год. са осмијумовом киселином, мрежњача се састоји из десет различних слојева који представљају час мехуриће са зрном у средини а час опет фину кожицу. Први девет слојева су без боје и провидини, само је последњи непровидан. Какву улогу игра управ ова чудновата прилика при виђењу, о томе на жалост наука не може тачна извешћа да даде. На сигурно се може тврдити: сувишан један слој. Али од свију изгледа да је најважнији десети слој, у коме као ограда страше на поље штапићи, а између њих кугласти чепићи. Ови чепићи и штапићи јесу најглавнији органи светлосне перцепције, а то наговешћује читав низ физијолошких опита. Али како? О томе ни један од тих покушаја не даје нам извешћа. Постављане су различне хипотезе, и међу њима зајиста ђенијалне, које такође на велику вероватноћу изазивају, али свима недостаје онај пробни камен експеримента од којег се егзактно природно испитивање несме диспензирати. Зато је испитивање у овом делу дошло дуже време у стање стагнације.

Тако је стајала ствар још у 1876 год: док једном младом немачком испитивачу Францу Болу у Риму не испаде за руком да нађе праву бакљу за даље испитивање у овом делу. Његов изналазак као и сви прави изналасци изилази врло неприметно. Он се односи на боју мрежњаче у живом стању. Као што је поменуто до тад држала је се мрежњача до крајњег слоја за непровидну.

(Наставиће се)

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског ђ. Ј. Н.

(Наставак).

Истина, на лаганом освајању тога непознатог око нас, ми понизно изјављујемо и признајемо незнање, у коме смо. Али ми смело почињемо да идемо напред и ништа више. Наша једина и права сила је у методу. Клод Бернар по што је напоменуо, да је експериментална медицина још у повоју, не премишља се ни мало да остави потпуну слободу рада емпиричкој медицини. „У ствари ј, вели он, емпиризам т. ј. посматрање или случајно испитивање, био основа свију наука. У замршеним наукама човечанства, емпиризам ће неопходно морати још за дуго владати у практици, много дуже но у прочијим наукама.“ И он се као што видесмо ни најмање не стиди да призна, да је боље на болесничкој постељи радити и емпирички, кад одредбе патолошких појава нису још нађене, што је у осталом и природни ток наших сазнавања, по што емпиризам неминовно претходи увек научном акту сваког знања, сваке науке. Јасно је, да кад се лекари треба да држе емпиризма готово још у свима случајевима, и ми романисте тако исто и још са више разлога, треба да га се држимо, јер наша је наука много заплетенија а необрађенија. Није главна ствар у томе створити од сваке гране науку о човеку као индивидуи и члану друштва, но у томе да се лагано, мало по мало и лупајући главу где

год је то потребно, изађе из мрака у коме се налазимо и у погледу на нас саме, па да, ако се тако само узмогне утврдити једна истина, ми испитујемо, а то ће рећи да ми ваља још дуго и дуго да се послужимо и лажним, док не дођемо до истинитог.

Таква је сила. Клод Бернар се бори жестоко против свију оних, који хоће да сматрају у лекару само вештака. Он добро разуме пребацивања оних, који се претварају да сматрају експерименталну медицину „као теоријски појам, коме за сада још ништа не осигурава и практичну реалност за то, што ни један факат не сведочи да се може у медицини постићи научна прецизност експерименталних наука." Али се он не да тиме смести, но доказује, да је „експериментална медицина само природна несвестица практичног медицинског истраживања, којим управља научарски ум." И ево шта он закључује из тога: „Наравно, ми смо још далеко од оног доба, када ће медицина постати научарска, али то нам ни најмање не смета да појмимо могућност тога и да прегнемо свим силама нашим, да и постигнемо ту цељ, тражећи да се у медицину од сада унесе метод, који ће нас њој повести."

Све то, ја морам непрестано понављати, важи и за експериментални роман. Замените и овде реч „медицина" са речју „роман," па вам више ништа не треба.

Младом књижевничком поколењу, које је с дана на дана све веће, упућујем ово неколико дивних и великих речи Клод Бернарових. Ја не знам боље од њих. „Медицини је одређено, да се мало по мало опрости емпиризма и она ће га се опростити као и све науке, експерименталним методом. Ово дубоко убеђење подржава и управља мојим животом, који је сав посвећен науци. Ја сам глув на све гласове оних лекара, који траже да им се експериментима објасне богиње и скарлатина (грозница са црвеним оспицама) и који држе, да ће ту наћи аргуменат против употребе експерименталног метода у медицини. Та обесхрабрујућа и одрицајућа пребацивања излазе у опште из систематичких и лењих умова, који више воле да се одмарају на њиховим системама и спавају у помрчини, у место да раде и прегну свим силама, да је ее опросте. Експериментални правац који овлађује данас медицином, пресудан је. Истина то није акат тренутног утицаја буди чије системе, то је резултат научног развића саме медицине. Овде је моје тврдо убеђење и у том правцу мислим ја да проникнем њиме умове младих лекара и медицинара, који слушају моја предавања у колежу француском . . . . Пре свега у омладину ваља уселити научни дух и упознати је са основним појмовима и тежњама модерних наука."

Врло често сам и ја те исте речи исписивао, те исте савете давао, а поновићу их и сада. Само је експериментални метод кадар извести роман из лажи и заблуда у које је он запао. Цео мој живот посвећен литератури, руковођен је тим убеђењем. Ја сам глув на све гласове критичара, који ми траже да им формулишем законе природног наслеђа код појединих индивидуа и законе утицаја средине. Они који ми чине те обесхрабриве и негативне прекоре и напомене, чине их само услед лењости ума њиховог, услед заузетости за традиције и услед више или мање савесне привезаности ка философским и религиозним веровањима. . . . Експериментални правац, који овлађује данас романом, пресудан је. Истина то није дело тренутног утицаја буди чије системе, то је резултат научног развића, резултат саме науке о човеку. То је моје тврдо убеђење и тим правцем трудим се ја, да проникнем младе умове, који ме читају, јер држим да у њих ваља уселити научни дух и упознати их са основним појмовима и тежњама модерних наука."

V.

Пре но што завршим, ваља да расправим још нека ситнија споредна питања.

Оно што треба нарочито одредити то је нелични карактер драме. Пребацивали су Клод Бернару да он хоће да заводи новачење, на што им је тај велики ум одговорио: „Ја за цело не претендујем, да сам први изнео, да ваља применити физиологију на ме-

дицину, јер је то препоручивано давно и давно и многобројни покушаји чињени су у том погледу. У мојим радовима и предавањима у француском колежу, ја продужујем дакле само ту мисао, која већ доноси своје плодове њеном применом у медицини.“ Исто сам то и ја одговарао, кад су ми пребацивали да ја хоћу да уводим новине и будем глава школе. Ја сам рекао да не уносим ништа, но да се старам само, да у мојим романима и критици применим научну методу, која се већ одавна употребљује. Али наравно они су се правили да ме не разуму и продужили су и даље да говоре о мојој сујети и моме незнању.

У залуд сам ја толико пута понављао, да натурализам није ничија лична фантазија, да је он шта више умни покрет нашега века, као што то са више важности вели и Клод Бернар, те ће се њему ваљда већма веровати. „Революција, коју је експриметални метод вели он, изазвао у целокупној науци, потврђује да је он заменио лични ауторитет са научним критеријумом. Главни карактер експрименталног метода је у томе, што он тежи да се уздигне само самим собом, јер у њему једино лежи критеријум — испитивање. Он не зна ни за какве друге ауторитете до ли за ауторитет факата, он је се ослободио сваког личног ауторитета.“ Ту нема дакле више теорије. „Мисао, идеја, треба увек да буде независна, не треба је у ланце спутавати нити научним нити религијозним и философским веровањима! Треба бити смеон и слободан у манифестацији својих идеја и исказивању својих осећања и не обзирати се ни мало на онај детињасти страх и противречност разних теорија. . . Треба мењати теорију како би се прилагодила природи, а не, мењати природу да се прилагоди теорији.“ Отуда и долази тако огромно поље њеног рада. „Експериментални метод је научни метод. Он прокламује слободу мисли. Он стреса са себе не само јарам философски и теолошки, но не допушта шта више ни какав научни лични ауторитет. Он то не чини никако из гордости и величања. Експериментатор на против понижава себе тиме што обриче лични ауторитет, јер он сумња и у своје сопствено знање и подвргава људски ауторитет ауторитету испитивања и природних закона.“

Ето за што сам ја толико пута говорио, да натурализам није никаква школа, да се он не да, као романтизам, оваплотити ни у каквом ђенију једног човека, ни у гомили будалаштина једне групе, но да се састоји просто у примени експерименталног метода на изучавање природе и човека. Ту престаје сада све и овлађују велики закони развића. Само још један корак напред и цео свет постаје радник — сваки према својим способностима. Све су теорије дозвољене, и она која је најтежа врло често објашњује највише ствари. Изгледа да нема већег а директнијег књижевног и научног пута. Сви, и велики и мали, крећу се ту слободно, раде на општем истраживању сваки на своме послу, и не познају никаквих других ауторитета до ли факата потврђених испитивањем. У натурализму нема дакле никаквих новака, никаквих првака и глава школа. Ту има само радника, где су једни бољи од других, али ништа више.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О НОВЦУ.

Предавао проф. Стева Милованов у срп. читаоници у Н. Саду, дне 26. новембра (8. децембра) 1883.

(Наставак.)

Тешко, врло тешко је удесити, да баш другог има за мењање оно, што мени треба, али исто тако незгодно је и то, шта да дам за оно, што ми треба: која би госпа још дала свилену аљину за цицану, ко би примио старе ципеле за нове? . . .

Незгодно је даље у том мењању и промењивању и то, што не знам, колико да дам

од једне ствари за другу, јер се не слажу по вредности својој: колико да дам меса за толико и толико жита, жита за сир, сира за јаје . . . . . .

Сва незгода отпада, ако знам, колико ћу дати нечега за ствар какву, те онда, колико ће ко примити за исту свар другог чега: знам ли, колико ћу добити жита за по киле сребра, па онда, колико кудеље за исто толико сребра, — знам одмах, колико могу кудеље добити за оно жито и — слободно смем мењати.

Још је једна незгода, ако би се хтело мењати само: мало је предмета, који се могу лако комадати, делити: жито, хлебац, месо, свила, вуна . . . ., даду се сећи и делити; од њих могу добити више или мање, могу добити, колико хоћу, колико ми треба. Представите, шта да ради кројач са готовом аљином, коју је рад дати пекару за хлебац! Аљина је куд-и-камо вреднија од оног хлеба, што му треба. Аљину не може исећи у комаде, те комад по комад давати за хлебац: та која би хлебарица узела по аљине за хлебац.

Из свега овог видимо, да се не да увек мењати ствар за ствар; мора се тражити једна, која је згодна, да се од ње може давати и мање и више, како кад треба за какав предмет, који ми треба.

Ипак и дан-данас има и међу изображеним народима промене, па се често то ни на ум не узима: слуге и слушкиње добијају нешто од плате у храни, у стану, у новцу, каткад и у поградама; надничарима се плаћа често храном и са неколико крајцара на дан, даје им се каткад и по чаша вина. Свакоме је мање-више познато, да се у сувачи и у воденици ушурем плаћа, врло ретко новцем. Овуда је промена, али се лако мења, те и не примећујемо, да се мењамо.

3. Кад се не да мењањем лако доћи до оног, што немам, покренула се са цивилизацијом и та брига, како да се томе злу доскочи, те се тако дошло до тога, да се све незгоде уклоне новцем. Једну ствар мењам са новцем а новац са другом ствари, те тако посредно другу ствар са првом. Ово је дакле и опет мењање, али носи већ друго име: продавање и куповање, трговање.

Новац није по томе ништа друго него еспап, који сви поштују као и иначе хлебац, одело и украс, који сви радо примају па чувају, да га могу дати за ствари, које им кад устребају.

Сваки предмет могао би у првој линији бити новац, но ипак се не употребљује све као новац, јер се не да згодно употребити. Међутим, све што имамо, новац је.

4. О новцу се даде много говорити и у разном правцу; мени допустите, да говорим, како се дошло, да се новац прави и онда од чега.

Као што иначе све, што је старије и старо, занима доста данашњи нараштај, држим, да ће многи од вас, штовани слушаоци, наћи забаве у томе, ако вам изређам што краће, шта су све људи узимали за новац.

Најпростијим и најобичнијим начином заслужује се храна и одело ловом на дивљач, и — код ловаца је све имање уловљена и убијена дивљач. Од дивљачи добија ловац месо, и то му је храна, али се месо не да остављати на дуже време а да се не укварн те да се употреби тек онда, кад би ловцу требало било за храну било да мењањем друге потребе подмири. Но поред меса добија ловац од дивљачи још нешто, што може на дуже време оставити те употребити, кад му треба па чак и у замену дати: то су крзна и коже. Ово је био први и најпростији новац.

Имамо примера и доказа, да су многи ловачки народи чували коже и крзна, па се тиме служили као новцем.

У књизи Јова вели се у глави II. 4. „кожу за кожу и све, што човек има, даће за свој живот“.

Из овог видимо, да су коже код старих источних народа служиле, као што данас новац служи, но доказано је, да су народи према северу још и пре коже и крзна преобраћали у данашњи новац. Реч, која у естнијском језику значи обично новац, у сродном лапском језику значи кожа или крзно, те се и данас у том смислу употре-

бљује. Тако приповедају, у Русији је до Петра Великог прављен новац од коже а класични писци кажу, да је циркулирао и у Риму и у Шпарти и у Картагини новац од коже.

Али не треба, да се враћамо далеко унатраг, па да се сретамо са таким простим новцем; до скора су трговали становници на острвима у хедзонском заливу са северо-американским Индијанцима и плаћали крзнима и кожама. Шта више, кад се међу Индијанце увео садањи новац, остала су крзна још неко време, да се њима купује и плаћа; тако се за пушку давало обично двадесет крзна.

5. У мало изображенијих народа, у пастира, овце и друге животиње најобичнији су иметак; лако их је пренашати, та саме иду с места на место, могу да трају годинама, — по томе су врло удесне за новац.

Да је оваког новца било, имамо доказа у многим традицијама, у књигама и у етимологији речи.

У омировим песмама се врло често и јасно спомињу волови, по којима се одређивала вредност предметима. Тако је дијомедово оружје вредило девет волова а главково је стајало равно сто волова. Троножац, та прва награда за рваче, вредио је, по 23. књизи Илијаде, дванаест волова; робиња здрава, и која је знала радити, уцењивана је у пуна четир вола.

У многим језицима за новац су исте речи, које за неке животиње а особито за домаће: латинску реч за новац, pecunia, изводе од речи pecus, која значи марвинче; из есхилова Агамемнона дознајемо, да се на новцу прво и прво правио во; то исто, мисли се, било је и у Риму са новцем as. Нумизматичним испитивањем није се још доказало, да је ово истина, зато се држи, да су ове скаске измишљене, да би се доказало, како се слажу имена животиња са именима новца.

Међутим и у новијим језицима има те сличности међу именима новца и животиња: кад Енглез плаћа какву суму новаца плаће са fee, а то је англо-саска реч и значи марвинче и новац и сасвим је сродна са немачко Vieh. Грчка реч *κτῆμα* значи иметак, стадо, марвинче и новац, па ју чак изводе од *κέτω* или *κετάω*, што значи марву хранити; Немци извађују од ове основе и речи, које долазе у немачком, скандинавском, готском и англо-саском језику а све значе иметак, имање, благо, трибут, плаћу — и све се рачуна у марви; у Руса се дуго и дуго рачунало на куне, и куна је био новац а име је дошло од животиње куне, којих у Русији има много и дају скупоцено крзно; компаративно са овим извести се даде и наша реч новац од овца — овац, јер се на-овац лако добије оно, што Србину треба а нема.

По старо-немачким па и српским законицима казнили се преступи са толико и толико комади говеда, у зенда-вести ређају се хонорари лечницима, и ту је читав ред награда и свака је по нека врста марве.

У многим старијим државама, па и данас је још таких, били су робови имање и богаство појединаца: робови су дакле новац.

Садања реч капитал дошла је отуд, што се у старо време имање ценило по томе, колико ко има глава марве, а глава значи латински caput. Та и дан-дани се баш по неки српски крајеви рачуна имање по главама стоке.

6. Кад се почели украси носити, били су они новац, а то зато, што могу да трају а да се не исквare, што се лако преносе и што их је свако поштовао и ценио.

Леп је пример за ово в а м п у м п е г северо-американских Индијанаца. Украс се овај правио од ђинђува, које су одсецали са крајева белих и црних школьака па их онда остругали и угладили, те на конац нанизали: што је низ био дужи, или што сјајнији или у боји различитији — више је вредио. Црни низови су двапут веће вредности но бели а једнако дугачки. Урођеници се тако јако служили тим низовима, да је суд у Месечузету издао 1649. наредбу, по којој су их могли примати и насељеници. Чудновато је, да су богатији индијански поглавари гомилали те низове, баш као што и ев-

ропске ципије и тврдице чувају и прибирају златан и сребрн новац.

У источној Индији новац је био дуго време ситне шкољке; и данас се купе по малединским и лакединским острвима те шкољке и носе у британску Индију, у Сијам, на западну обалу африканску и у друге крајеве и свуда су ситни новац.

Украс и опет новац био је и ћилибар, изрецкано и углађено камење, зуби од слона и кита и друго.

Дан-данас се носи опет новац као украс око врата и по глави.

7. Као што се даду крзна, коже, животиње и украси употребити као новац, исто тако, па можда још и боље, могу послужити као новац и многи вегетабилни продукти. Због тог су народи, који се земљеделијем бавили, узели неке биљне продукте за новац; тако су у Норвешкој жито чак и позајмљивали као новац.

Што је у Европи са житом, јечмом и са зоби, то је у неки крајеви средње Америке а особито у Мексици било са кукурузом; кукуруз је у пређашња времена био тамо прави новац, па су га богаташи гомилали и чували.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Први дар. Забавно поучна књига за нашу децу. (Са сликама). Написао Ђорђе М. Бугарски. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1884. Осмина. Страна 99. Цена 50 новч. или 1 динар.

Наша књижевност за децу је још млада, нејака. Нема јој ни неколико десетина година. Па баш за то, што је тако млада и нејака треба је добро пазити, хранити је свежом, снажном храном, да ојача и очврсне а особито је чувати од штетних утицаја, јер слаби организам не може много што шта да поднесе, што би јачи и могао.

Не можемо рећи, да та врста књижевности у нас не напредује, али да није сретна, и да не напредује онако, као што би могла, то стоји.

Ако узмемо, да је литература за децу врт, онда слободно можемо рећи, да су тај врт у нас засадили Чика Јова и Чика Стева. И Чика Јова и дандањас још неуморно сади сваких петнаест дана по један невенђбунак више у врт Српчића и Српкињица. Само Чика Стева као да га се одрекао. Ето, прошло је већ толико Божића без „Божића,“ „Бадњака,“ „Чеснице,“ толико Ускрса а да не ускрсне „Венац песама,“ „Слике и прилике,“ „Дан и ноћ;“ толико вакација а да се наша децу не зарадују „Данима одмора“ — „Дечијем радовању.“

То је принудило незване и неспремне, да се лате тога посла и отуда се налази у нашем том маленом врту поред лепа цвећа невена, босиља и др. и помало кукуте и дикице.

Па такав један незван и неспреман гост у врту наше књижевности за децу је и — г. Ђорђе М. Бугарски, који је са својим „**П р в и м д а р о м**“ сад први пут ступио у тај врт, па в е ћ нуди своје стално гостовање.

Први дар нашој деци у „Првоме дару“ г. Бугарског је „Поздрав“ Лепа идеја (да није лепа неби је досад опевали хиљадама њих) у доста течним стиховима. За овим „Поздравом“ нижу се даље у овој књизи приповетке, црте из школског живота, слике из природе и из живота, писма и песме.

Садржај сав да је још и тако врстан, као што је разноврстан, ми би морали похвалити г. Бугарског, али, на жалост, овде није тај случај.

Далеко би нас одвело кад би о свакој појединој песми, приповетци, црти и т. д. посебице говорили. Али на послетку то није ни нужно. Сви су ови чланци по једном калупу рађени, те се међу собно нимало не разликују. Доказ, да их је једнако невешта рука писала. Махне једног чланка су и махне целе књиге. Стога ћемо ми рећи овде само неколико речи у опће о овој књизи.

Књига ова не одговара својим захтевима те тако неће моћи ни стићи ону мету, којој цињну. Г. Бугарски је почетник. Није вајде крити, кад се он и сам одао и то баш овом књигом. Он нема ни рутине, ни он

лакоће која је врло нужна у причању деци, нити каквог начина причања. Он што прича, приповеда сасвим онако као што се збило, просто, обично. Он не уме градиво да огрне у лепу одећу, да зачини шалом и досетком, да је деци милина читати. А ко то не уме, тај није, нити се сме звати приповедачем. Многа деца навикнута на ону драж и чар у Чика Стевиним, Браца Јовиним и др. приповеткама неће моћи ни прочитати ову књигу, нема шта да их примамљује. А деца су најосетљивији читаоци, њима треба много угађати.

На неким местима смејали смо се простодушности г. Бугарског. На једном месту (у слици „Мати и син“) говорећи о својој мајци вели:

„Сетио сам се моје покојне матере! Она труне дубоко у земљи, — а ја живим! . . .“(!)

Па онда у „Писмима из Београда“ где хоће да избрише са срдаца дечијих ту тако важну и нужну реч: хвала. Софиста је хвала богу већ давно нестало, а по свој прилици неће се ни новратити, па баш ни на те морске назоре г. Бугарског о благодарности.

Осим тога ова је књига много скупља но што би требало то да буде. Незнамо, да је икоја књига чика Стевина тако скупа (50 нов.) била и ако врло добро знамо да је било обимом и већих но што је ова.

Завршујемо са жељом да „Први дар“ буде последњи рђав рад г. Бугарског.

О—нић.

РАЗНО.

(Црногорац.). Кад је покојни владика црногорски П. Петровић Његуш, путовао по Италији ради побољшања здравља, повео је са собом Ђуку управитеља двора. Једном владика бавећи се у Напуљу (Неапољ) посети краља, а Ђука га је као секретар пратио. Кад се владика враћао, краљ га испрати чак у ходник. Ту опази Ђуку са сребрним токама, па, опраштајући се, и Ђуки се дубоко поклони. Ђука кад виде: да му се краљ клања — укочи се као кип. Кад сиђоше низ степене рече му владика:

„Болан Ђуко! ти се краљу ни мало не поклони!“

„А богами јеси чудан,“ — одговори Ђука — „Краљ кад се родио, данас први пут гледа црногорца; и то зар погрбљена да га види?“

(За таблетовом). — Учините ми љубав и додајте ми ону чинију са шпарглама, рече пасажер госту старо-седиоцу.

— Изволите — служите се! . . . Шта? зар ће те ви све на свој тањир скинути?

Та и ја радо једем шпаргле!

— Е, али не тако радо као ја! одговори, враћајући му празну чинију.

Ђ. Ђ.

НОВЕ КЊИГЕ.

Зелен зрак, приповетка Жила Верна Превео Миленко Сандић. Београд 1884. Парна штампарија задруге штампарских радника. Накладом књижаре В. Валожића. 16 — на, стр, 171. Име Жил Верново јамчи, да ће и ову његову приповетку сваки са задовољством читати и користити се њеном поуком. Ко пошље новац за 5 књига, добива једну бесплатно. Цена 1 дин. и 50 пара дин.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 78. Јунак нашег доба од Лермонтова, Превео Ђорђе Поповић. Цена 16 новч.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ АПРИЛ 1884. ГОД.

Април.	Сунце излази	Сунце залази	Месец излази	Месец залази
1.	5 с 15 м Ј.	6 с 47 м В.	9 с 54 м В.	6 с 43 м Ј.
2.	5 13	6 48	10 47	7 21
3.	5 11	6 49	11 36	8 4
4.	5 10	6 51	изјутра	8 52
5.	5 8	6 53	0 21	9 45
6.	5 5	6 54	1 2	10 43
7.	5 3	6 55	1 38	11 45
8.	5 2	6 57	2 10	0 52 в.
9.	5 0	6 58	2 41	2 2
10,	4 58	6 59	3 11	3 14
11.	4 56	7 1	3 40	4 29
12.	4 54	7 3	4 12	5 46
13.	4 52	7 4	4 47	7 5
14.	4 51	7 5	5 26	8 22
15.	4 49	7 7	6 12	9 34
16.	4 47	7 8	7 6	10 38
17.	4 45	7 9	8 6	11 33
18.	4 44	7 11	9 11	изјутра
19.	4 42	7 13	10 19	0 19
20.	4 40	7 14	11 27	0 57
21.	4 39	7 15	0 34 в.	1 30
22.	4 37	7 17	1 38	1 59
23.	4 36	7 18	2 43	2 26
24.	4 34	7 19	3 47	2 52
25.	4 33	7 21	4 49	3 17
26.	4 31	7 22	5 50	3 43
27.	4 29	7 24	6 49	4 12
28.	4 28	7 25	7 47	4 43
29.	4 27	7 26	8 42	5 19
30.	4 25	7 27	9 33	6 0

Констелација планета.

Меркур је 13. Апр. у најдаљем источном размаку (елонгацији) од сунца и може се с' вечера по заласку сунца доста добро видети на западној страни неба, као мала, али врло светла звезда.*)

Венера је вечерњача и из дана у дан светлија: она нам долази 20 Апр. такође у положај најдаљег размака од сунца. Дурбинима она нам се показује тада у истом виду, као и месец у својој првој четврти и залази тога дана на читава 3 сата и 20 минута по заласку сунца. До овога дана било је њено кретање право (директно) сад ће за неколико дана да застане (штационира) на месту, где је (што је дабогме само привидно) а затим да се окрене свом повратку (ретроградно кретање — (*rückläufige Bewegung*)

Марс је у Раку и 24. у I. окомици са сунцем**)

Јупитер је у „Раку" и 3. у I окомици са сунцем

Сатурн у Бику измакао је већ далеко према западу, где га почетком месеца још по заласку сунца спазити можемо.

Дневник.

1. **Априла** Венера у кунјункцији са Сатурном (Венера горе на одстојању од 8-9 месечева пречника)
2. „ Помрачење III. Јупит. пратиоца; излази 8с 59м в.
3. „ Јупитер у конјукцији са сунцем
4. „ Помрачење I. Јупитеровог пратиоца; излази 5с 30м в.
9. „ Меркур и Нептун у конјункцији, при чему ће Нептун да буде за само половину месечева пречника изнад Меркура.***)

*) За посматрање меркура ова је прилика најзгоднија у току целе 1884 године; —

**) види: објашњење уз астрон. календ. III. стр. 87.

***) Обе ове планете залазе тог дана на 1 сат и 55 мин. по заласку сунца; оне ће се дакле уопште моћи видети и ако је Меркура тешко наћи — а Нептун би се морао нарочито дурбином тражити, на одстојању, које је горе означено.

13 „ Помрачење сунца (кад нам се невиди)
13. „ Меркур у најдаљем источном размаку од сунца
14. „ Нептун у конјункцији са месецем
15. „ Меркур и Сатурн у конјункцији са месецем
16. „ Венера у конјункцији са месецем
19. „ Јупитер у конјункцији са месецем
20. „ Марс у конјункцији са месецем
20. „ Венера у највећем источном размаку од сунца
20. „ Помрачење II. Јупит. пратиоца излази 11с 14м в.
21. „ „ I „ „ „ 10с 19м в.
23. „ Уран у конјукцији са месецем
24. „ Марс у окомици са Сунцем
28. „ Помрачење IV. Јупит. пратиоца улаз 11с 7м в.
29. „ Нептун у конјункцији са сунцем

1. „ Пречник сунца — — — 31' 55"
15. „ „ „ — — — 31 47

(Сатурн — није за посматрање)

Фазе месечеве.

1. Апр. Месец у најдаљем одстојању од земље 8с в.
6. „ Последња четврт 5с в.
10. „ Месец у екватору
13. „ Мена месеца 4с 3м в.
14. „ Месец у близини земље 10с ј.
20. „ Прва четврт 7с 13м ј.
23. „ Месец у екватору
28. „ Пун Месец
29. „ Месец у најдаљем одстојању од земље 1с ј.

(Сви подаци по средњем бечком времену)

Прогноза времена: Дани, за које има вероватноће да ће бити кише јесу 10, 13, 14, 23, 28. Апр.

Селим.

ПОШТОВ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са идућим бројем „Јавора" завршује се прва овогодишња четврт, те се умољавају штов. претплатници, којима истиче претплата, да ју изволе што скорије обновити, како се не би прекидало разашиљање листа.

„Јавора" за 1880, 1881, 1882, и 1883. имамо још само по неколико примерака и дајемо их у тврдом лепом увезу по 6 фор.

Ко има од г. 1878. залишне бројеве 42, 43, и 51., од г. 1880 број 33. и 1883. број 4, 5, 8, и 10 нека нам изволи послати и платићемо по 20 новч. од броја.

Администрација

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 13. У Новом Саду 25. марта. 1884. Год. XI.

МАВАРСКИ КРАЉ

(Хајне)

У прогон од Алпухаре
Краљ маварски млађан хита;
Неми бол му срце таре,
За њим језди тужна свита.

На хатима лака скока,
На злаћаним носиљкама
Лепојке му буле седе;
Робињице на мазгама.

Сто га верних слугу прати
На арапским враичићима;
Бадри коњи ал' јахачи
Климатају у седлима.

Нит' таламбас, нит' цимбале,
Нит' певанка зрак просеца.
Тек на мазги звонцад јасна
У тишини бо̂но јеца.

На брежуљку, с ког те очи
У долину Дура сведу,
Где с' куполе од Гранаде
Потоњи пут на догледу,

Ту одседе краљу коња,
Па погледа граду стару,
Што у рујно вече рони
У пурпурном, златном жару.

Али, Алах! Чуда дивна!
Полумесец где је био,
На кубети с' Алхамбрини
Шпански крсташ развио.

Гледа краљу, груди му се
Са уздаха разилазе,
Грунуше му сузе вреле,
К'о бујица низ образе.

Мрко гледа с коња добра
Мрко гледа мајка стара
Мрко гледа очај сина
Па га 'холо, љуто кара.

„Боабдил ел Чико" вели
„К'о жени ти сад је жао
Оног града, кога ниси
Ка'но јунак бранит' знао."

Кад краљево чуло злато,
Како мајка љуто кара,
Устреми се са носиљке,
Па загрли господара.

„Боабдиле“ збори она,
„Теши ми се милосниче,
Из понора твога бола,
Диван теби ловор ниче.

„Није само триумфатор,
Нит' победник овенчани
Богињи је слепој мио
И несретник очајани,

„И витешки борац, који
Подлегне судбине мéни
Живоваће вековима
У људскојзи успомени.“

Из дружине „Слоге“

„Брег маварског уздисаја“
До данас се брег тај звао
Где је краљу задња пута
На Гранаду погледао.

Што краљево рекло злато
Дивно ли се стекло, збило,
И маварског краља име
Славило се, узносило.

И неће му спомен мрти
У горкој му слави мушкој,
Док не прсне задња жица,
На гитари андалушкој.

Рајко

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

Враже мали,“ попрети јој Нада прстом, „и теби увек тако које шта пада на ум.“

Међу тим беху стигле до једног камена и седоше на њега, да се одморе. Нада се опет замислила. Тихи поветарац збацио јој са плећа мараму, а испод беле муслинске кошуљице вирило јој обло раме, коме ни око Михл Анцела не би нашло мане. Смиљка се већ опет била дигла и поче брати пољско цвеће; а Нада приметив, да јој је једна витица бујне косе расплетена, скиде свој велики сламњи шешир и поче дотеривати косу. Међу тим се и Смиљка вратила, носећи у руци киту росна пољска цвећа. Уједаред јој се отпусте руке. Она погледа на Наду, па рече готово узвишеним гласом: „Надо, ала си ти лепа!“

Наду обли румен. „То се теби чини“ рече јој благо, „јер ти мене волиш.“

„Но, ал онда мора, да те неизмерно волим, јер ти си мени вапредно лепа. Знаш, кад те тако гледам, а мени се чини, да си ти рођена за какву велику госпођу; а мама каже“ —

„Каже“ изусти Нада, и погледа радознало на Смиљу.

„Да јој је мајка Перса рекла“ дода Смиљка, и по том застаде, погледа Наду готово молећи, поглади је по коси, сагну се, завири јој поверљиво у очи, па рече: „ал је ли, ти се не ћеш за то срдити на мене?“

„Ја се никад не ћу срдити на тебе, говори даље.“

„Па“ поче Смиља устежући се. „Мајка Перса вели, да је твоја мати била праља.“

Надине се руке спустише низ оба колена. За тренутак се ништа није чуло, до нагло дисање надиних плућа. Она подиже главу, пређе руком преко чела, и поглед јој се поново задржа на Смиљи. Смиља је обгрли обема рукама, „ја те нисам хтела врећати. Ја знам, да то није истина. А а-и мама не верује у то.“

„Па и опет је то могуће,“ рече Нада тужно.

„Обећај ми, да не ћеш више о то мислити. Мајка је рекла, да си ти наша а ти ћеш тек пре веровати њој, нег мајка Перси?!“

Нада виде, да са тим дететом не може о том говорити, ал предузе себи, да првом приликом о том говори са Неди

ком. Чега ради је она с њом говорила тако мало о њеним родитељима. Кад год је што о том споменула, добила је кратак одговор:

„Ти си моја девојка, зар ти то није доста?“ „Ни си ли код мене задовољна?“ Њој се тада чинило, да ће после таких речи Недићку вређати, ако је и даље што успита о том. И тек случајно је даред, у току подужег разговора, разабрала је од ње, да су јој родитељи били ваљани, ал сироти људи, и да ју је стари Недић после њихове смрти довео из С. и од тог доба се Недићка за њу стара, као за своје рођено дете.

„Не бој се Смиљо“ рече и помилова јој образе, нисам ја теби замерила, а не би имала ни шта замерати, све кад бих и хтела. Ја се не бих никад стидела својих родитеља. Ево видиш, да се већ опет смешим; хоћеш ли, да ти помогнем брати цвеће?“

„Хвала богу.“ Одахну Смиља. „А гле“ рече показујући прстом правцем пута, који се са њиховим укрштавао, „шта је оно?“

„Биће, да су циганке, јер чини ми се, да на глави носе корита.“

„Па хајде, да нам врачају! Хоћеш ли? Ја сам већ више пута чула, да оне проричу човеку будућност.“

„И увек лажу! О томе можеш бити уверена.“

Ал још Нада не беше те речи довршила, а Смиља већ отрча према циганкама и Нада виде како јој се бела марама, којом је циганкама махала лепрша по ваздуху. Сад погледа на своје крило и спази неколико струкова свенута тарчушка. Без сумње јој је то била Смиљка бацила у крило. Она скупи траву и хтеде се дићи, да пође за Смиљом, ал виде, да је ова већ застала и да се по том са циганкама заједно упутила наград. Нада узе један струк тарчушка, и док су јој провидни ружичасти прсти кидали листак по листак са патуљице: читале су јој усне оно стереотипно, „воли ме, не воли ме.“ Откиде и последњи листић. Усне су занемиле ал су додирнуле голу патуљицу тарчушка. Мора, да је била њоме задовољна, кад јој се тако лепо захвалила. Међу тим се била Смиља вратила са циганкама.

„Да видиш само, све што ми је рекла, све је тако лепо,“ клицала је Смиљка сва раздрагана. „Пружи јој само руку, без сумње ће и теби рећи што лепо.“

„Дај ми руку“ рече циганка, склонив за ухо своју разбарушену косу, „све ћу да ти кажем, што ти је год било.“

Наду у један мах обузе радозналост. „Па да је упитам“ — севну јој кроз главу, па онда као да се сама себе застидела, што је и за тренутак поверовала у лаж, обли је румен. Она махну руком:

„То знам и без тебе“ рече.

„Па да ти кажем, шта ће да ти буде.“

„Ја имам стрпљења, да све по реду ишчекам. Ходи Смиљо,“ рече по том девојчету, окренув циганкама леђа, „чекаће нас код куће, данас смо се и сувише задржале.“

„Ал Надо, за име бога, та тој жени треба платити,“ рече Смиљка „а ја немам ни пребијене паре.“

„Ја ћу јој дати два десетака. Ал готово бих волела, да немам ни ја новаца код себе, бар би сви у селу видели, како госпођицу прати кући циганка, јер јој није платила, што јој је врачала. На подај јој два десетака, ал обећај ми, да ти више никад неће пасти на ум, да још кога питаш за будућност. Знаш ли, да би се морала стидети, кад би морали коме исповедити, куд сам дела та два десетака.“

Смиљка узе два десетака, ал није требало ни да их пружи, циганка јој их готово истрже из руке.

„Ти се срдиш на мене“ рече, пошто се циганке удалише.

„Не, само се чудим, да девојче здрава разума може ма и за тренутак по-

*

веровати у таке будалаштине. Боље да смо та два десетака уделиле ком сиротану, који би нам се од срца захвалио, а ове брбљавице ће још да се слатко насмеју, што су ти на врло лак начин измамиле два десетака.“

„Па нећу више никад“ рече Смиљка, само ме не гледај тако озбиљно. Готово ми је зима, кад ме тако погледиш.“

После кратка времена беху већ пред кућом. „Надо“ рече Смиља, и метну руку на кваку од врата, која су водила у трем, „јели ти не ћеш ником рећи ни за циганку, ни за оно, што сам ти рекло о мајка Перси?“

„Разуме се.“ Био је Надин одговор и после тога врата се за њима затворише.

* * *

Поноћ је превалила. У недићкиној кући све живо је поспало; само је Нада на ногама. У души њеној мора да се роје чудновате мисли, јер наглим корацима хода горе доле по соби. Час по би руком прешла преко чела, као да би тим хтела да се осведочи, да је све, што се с њом збива, јава. У један мах застаде, и ухвати се обема рукама за главу.

„Ако је само каква пуста превара? Ако је ко наумио, да збија са мном какву неотесану шалу?“ Рука јој склизну у џеп. Она извуче једну малу цедуљицу, принесе свећи и прочита на њој:

„Нада нек буде између 13. и 14. ноћу у пола један на прозору, с њом жели да говори неко, коме је врло драга.“ Већ је небројено пута прочитала тај кобни листак; знала му је садржај на памет; и опет му је сваку речцу пратила не насићеним погледом. Сад јој око стаде на сахату: „Време је“ рече, „пробаћу да принесем жртву. Све ми се чини, да може бити каква порука од њега.“ Она сави цедуљицу, стрпа је опет у џеп, духну на свећу и упути се прозору, ког полако отвори. Морала се склонити за завесу. Месечева светлост била је сву озарила.

„Ако доиста ко дође,“ настави мислити даље, „како ћу с њим говорити? Ни за главу не бих, да ме ко види.“ И при том се сва стресе. „Не сећам се да сам икада видела жену, која ми је уручила цедуљицу.“ Сад престаде дисати; учини јој се, као да је неко викну по имену. Једном се руком ухвати за главу, а другу је притисла на груди, па ни да би се помакла с места.

„Надо!“ зачу се с поља тихо, ал Нада је тај глас познала. У тренутку беху јој обе руке пружене ономе, ко је био под прозором.

„Зар ти?“ било је све, што је у тај мах умела изговорити.

„Ја да. Зар си се коме другом надала?“ Зачу се где неко рече, а по нагласку могло се одмах познати, да није Србин. Нада га је само гледала. Усне јој се притисле једна на другу, као да се никад нису умеле расклапати. Човек, што је стојао под прозором збаци са себе свој огртач и сад се пред Надом указа момак ретке лепоте. Гргуљава му коса пала по челу, а два велика плава ока блистаху се на месечини као две најсјајније звезде. Још је држао надине руке у својим.

„Је си ли још моја?“ рече, а Нада осети, како јој је грчевито стисну руке.

„Да,“ рече она кратко.

„Па? Немаш ништа да ми кажеш?“

„Ништа“.

„Ништа велиш? Је ли то све?“

„За данас све.“

„Ал ја бих хтео да с тобом дуже говорим; ти још ноћас мораш решити моју судбину!“

„Ти ћеш бити стрпељив и чекаћеш још осам дана.“

„Нећу. Не знам чега ради?“

„Јер ја тако хоћу!“

„Ти си ужасна. Не. Није могуће, да си ти још она стара. Да ме волиш, не би ме могла мучити.“

„Волим ја тебе; ал бих само хтела, да чиним онако, као што треба.“

„Ти увек извијаш неке философије.“

„Најмање сам заслужила, да ме врећаш; а ти ме врећаш кад сумњаш, да те волим. Кад ти ја велим, да с мајком до сад нисам могла говорити, онда треба то да верујеш, јер то кажем ја.“

„Па кад ћеш говорити?“

„За осам дана, јер се надам, да ће нам за то време отићи гости. Сад ми још реци кад си дома и кад полазиш, па онда ми збиља реци „с богом;“ јер тек нећеш хтети, да на прозору стојим све дотле, док ме ко не опази.“

„Увек, увек та слепа страва. Дошао сам око пола осам, одсео сам у великом бирту, тамо сам ти написао цедуљицу и упутио жену мога кочијаша, која је с нама дошла, да ти је преда. После сам са нестрпљењем чекао уречено време, и ево ме сад пред тобом.“

„Кад се мислиш враћати?“

„Зором.“

„А кад ћеш опет доћи?“

„Данас осам дана, и тада ће од твог одговора зависити мој живот. Рекнеш ли не, онда ми кугла кроз главу не гине.“

„Не волим, кад си тако претеран,“ рече Нада, „ал ево ти моје речи: ја или ћу бити твоја ил ничија. Сад ми дај руку, па иди. Дао би бог, да се у здрављу видимо.“ Павле прихвати пружену јој руку и обасипаше је пољупцима.

„Доста“ ругала се Нада „стопићеш ми руку. Ал сад с богом.“ Још се Павле није ни разабрао, ал надине руке не беше у његовој. Погледа на прозор — капци беху затворени.

„Проклете ћуди девојка, ал биће мекша од памука, само док дође под моју руку!“ промрмља Павле подскочи и нестаде га.

(Наставиће се).

ИЗРЕКЛА ЈЕ...

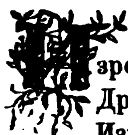

Изрекла је — али једва
Дрхто јој је глас;
Изрекла је ријеч: „љубим“
Мога жића спас.

Изрекла је — ал' је слатка!
Слатка рјечца та;
Слађе нисам нигда чуо
За мог живота.

Н. Т. Кашиковић.

СТРАСТ ЈЕ ЗАО ДРУГ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА-ОГЊАНА.

(Наставак).

Ти си полудио, море, нападоше га обојица.

Рада изађе изпод шатре и позва обојицу ван, па он да настави.

— Прво ћу вама обојици вратити, да сте ви лудоглави, па сад слушајте, јер желим своју реч оправдати. Једног дана, мој пријатељ Никола на питање моје, де је тог и тог дана био, одговори: Код Лепоглавића.

А шта си тамо радио? Он одговори: ило сам се добро тамо забављао.

Ја сам одмах помислио, да је ту било какво знатно друштво, па га љубопитно запитам: С киме си се забављао тамо? Е брате било је ту само женско друштво и то баба Лепоглавићева, па онда сестра Лепоглавића гђа Савићка, њена свекрва, па онда наша мајкица Симићка, па тетка Ружа и стрина Љубица.

Разрогачио сам очи, на одговор мога пришка Нике. Пре би с торња стрмоглав скочио, него што би веровати могао, да се он у том друштву тако

добро забављао. За бога, ма коју од тих женскиња да упиташ за године, рекла би 50; а у ствари можете мислити, колико је. Али ми тад наједаред паде на ум, где ти би у лудо изгубио главу, твој пријатељ Ника је историчар! а те бакице много су којешта преживеле, па су му ваљда коју тајну из прошлости откриле, е, онда наравно да се добро забављао. Заото и упитам пријатеља Нику: . . Па јеси л' скупио важна каква материјала за повесницу? —

Он је на то питање порумени и тихо одговори: „Лепше ствари беху на дневном реду.“

— Лепше ствари! Боже ми прости, ја се упрепастих, па онда љубопитно запитам: А које су те лепше ствари?

„Па како се брате кућа води, па како је то највећа срећа на свету имати добру и благу жену,“ одговори он одушевљено.

Е сад сам се тек збунио; ово је лепо што Никола говори, ал' историчар и диван међу бакама, како се кућа води, није ми се слагало, заото упитам за Лепоглавића, дали је он био дома, јер сам мислио да је он повео тај разговор, па је ваљда прешао све векове, како се кад домазлук водио. Он ми одговори, да Лепоглавић није био дома.

Па кога је још било у друштву упитах ја, јер нисам могао тако олако прећи ту хвалу.

„Била је синовица домаћинова Милица,“ одговори он.

— А, дакле, с њом си се разговарао, заото си тако добро провео!

„Нисам брате на моју ти част кажем с њом ни десет речи прозборио,“ одговори историчар озбиљно.

— Али је често, доста и две речи, па да је човек задовољан. Дакле питам те, јеси ли ти са бабама се разговарао, што си у том разговору задовољства налазио, или што је ту у присутности била Милица?

„Баш искрено ти исповедам, да сам се с њима задовољно забављао, та ја би ти могао речи сваке поједине цитирати,“ одговори Ника.

„Ех онда збогом историјо, овај се свет преокренуо тумбе, ја сам ван њега. Без збогом растанем се од свог пријатеља и отидем у Пожун.

Када сам се после неколико месеца вратио дома, а ја сусретнем свог пријатеља Нику, (буди речено, да се он међутим оженио, и узео Милицу) те га упитам, ди је био јуче, јер смо га чекали у кавани, да склопимо клабер — партију.

„Читава ме беда брате снашла. Представи себи, бејах јуче на ручку код Миличиног стрица, па бар да ми је онда и сходно друштво дозвао, већ' брате саме неке бабетине; и ту ти сад мој историчар, изређа редом имена свију оних бакица, с којима се пређе неколико месеца, онако задовољно забављао. Мал' нисам, настави он даље, свиснуо од дугог времена; ал' шта ћеш кад си још нов супруг. Мислио сам по сто пута; боље би било, да си сад затворен у својој соби, и да радиш ону повесницу, те би имао и сам задовољства; а свет користи од твог дела, овако оде време у бесцен.“

— Не убијај ме пријатељу, викнуо сам ја, ил' се ти зар већ не сећаш оних речи, што си ми пре неколико месеца говорио, пре твоје женидбе?

Он је стајао предамном, и баци питајући поглед на мене.

— Та зар се не сећаш, како си се тада пун одушевлења и веселости хвалио, да си у том истом старачком друштву, тако добро провео. Ја сам на твоју озбиљну и искуствену изјаву, дошао у борбу са својом унутарњошћу. А и како некада ми је добро познато о чему старе баке разговарају; и да се оне међу нама неосећају добро, као и ми међу њима. Нећу да кажем неколико тренутака, или ди се што лично расправља, али, да се цело после подне

задовољно проводи, то мој драги исто ричаре, нисам веровао, али сам се морао твојој озбиљности подвргнути, и признати, да нас има свакојаких.

„Видим сада и сам да је тако, одгори он. Али онда брате, све те мајке, стрине и тетке, волио сам ја као златне анђеле. Свога живота нисам ја био тако учтив, тако предосторожан никоме, као тада њима. Ако се која бакица закашљала, ја јој одмах препоручујем воду са шећером; ако се која потужила на кијавицу, ја одмах да јој одлакшам, желим да пређе на мене; ако је која промукла, ја јој саветујем да си у грло даде са перцетом нишадора удухнути; ако се која потужила, да немирно спава, ја јој саветујем, да раније вечера; ако се која потужила, да јој је терет око срца, ја већ пре ње почнем сузе ронити; заиста направио сам се читава додола, тада сам држао да је то природно осећање; а набрзо за тим уверих се да је то све било због Милице. Ја сам њу волио, па сам волио и све оно што се њено назвало.“

— А шта сад кажеш, драги мој Нико? упитах историчара љубопитно.

„Сад кажем, да је така љубав нај већа беспослица!“

— Шта! упитах га зачуђено, зар баш тако противно оном пређашњем?

„Тако брате. . Мислио сам ја о томе, па ћу ти и казати све шта сам у свом премишљању и искуству видио. . Заљубљен си, као што се већ каже, дође ти жеља да свог идола видиш. Тражиш га и нађеш у друштву сасвим противном твојим осећајима. Али шта ти мариш, молећи се свом видимом богу, што су у присуству многи непријатељи тога осећаја. Они су теби сви лепи, јер имају ил пријатељска ил крвна сношаја, са твојим идолом. Ту у том друштву проведеш 5 6 сахати, ни једне речице ниси могао проговорити, што би духовно сазидало, што би ти срце усрепило. И опет си задовољан, јер си видео жељу твога срца. Шта си за то време корисног урадио? Ништа, прошло толико времена у неповратност.“

— То си ми добро извео, одговорим му ја, али заото опет немогу увидети, да имаш право, кад стално тврдиш, да је љубав беспослица.

„А да како другачије да је назовем. Ти треба да знаш, да један тако олако заљубљен човек, мисли непрестано о својој љубави. Посао, који га живота стаје, пренебригне, заборави он; а само снева о својој драгој, Некада ти је пуна душа, пуно срце, те би рад казати то својој љубави, некада те нека сумња или љубомора потисне, а ти оставиш све, па желиш твојој љубави то приобштити, а неможеш; неможеш је увек ни видети; а камоли с њом беседити, њој своје јаде приопштити. Ти онда идеш, тражиш, уздишеш и напослетку давиш своју сету у пићу. У таким часовима, ако си у положају да имаш нешто за опште добро урадити, па ма да ти је то дужност, заборавиш, пренебригнеш и толикима штету нанесеш. Није ли дакле то безпослица!“

— Има у тима речима доста истине, одговорим му ја замишљено. У то ме онда трже друга мисао и ја га упитах: како брате да онда тумачим оних историчаре мисли, који нам наводе толике примере, де је љубав била покретач најсјајнијих дела?

„Драги мој Радивоје“ одговори он поузданим осмејком. Тамо су брате сасвим друге особе у питању. Друштвени положај сасвим је другачији. Тамо потпуна слобода влада. И баш због тога, што потпуна слобода влада, ствара се и потпуна и права љубав, која брате није беспослица. Она је искусила важност и значај оног предмета ком се поверила. Љута је страст љубав, али има најплеменитије стране, де свест остане здрава. Мушки је агитатор, женскиња прима. У њезиној је руци судбина, обојих. Она руководи ту страст. Ма

како да се мушки избезуми и занесе у прохтевима, женскиња изводи све на здрав пут, и нађе начина, да се тај пламен одушевљења обрати на племенита дела. Љубав ако је постала из самих природних прохтева, а није задахнута духовном лепотом, она нема за живот узвишене цели, и она је просто названи нагон. Љубав треба, да је онај светилник у животу, који води та два сједињена живота, племенитом стварању, који показује сваком делу правац, на ком се живи потпуно човечански. Пламен љубави, несме палити само срце, да буди жеље, већ околни у зраку трулеж, те да буде чист зрак, у ком ће се истина изнаћи. И кад се тај зрак дише, неможе се потиснути човек са станишта врлине. Та љубав брате, створила је у повесници знамените карактере. Напротив, страст је такођер стварала повесницу, али крвљу писану. Па сад ми реци, зар и кроз овај кужан зрак, да нађеш ту истиниту љубав. Зар у овом скученом положају, да познаш виспрену душу, која ће примити сунчане зраке твоје љубави, и из које ће поникнути благословена потпора и подстицање за узвишен рад. Заиста и сам мораш признати и рећи: Не. Немам ли дакле право, кад кажем, да је инака љубав сама беспослица' — — Тако ето каза мени брат Ника, а ви судите, рече Рада задовољан.

(Свршиће се).

ВИДНИ ПУРПУР

ОД ОСКАРА ДРЕНЕРА

(Наставак).

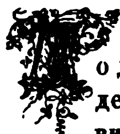

о душе испитивачи су и пре Бола овде онде посматрали да поједини делови мрежњаче сијају у црвеној светлости, и погледали се пажљивије, то црвена боја ишчезава, а остаје само атлазаст блесак, који такође одмах ишчезава. Тај атлазаст блесак држали су с правом за одсјај као код огртача бисерних шкољки, или као што физичари веле за појаву интерференције. Сматрала се такође и она примећена црвена боја која је брзо ишчезавала као појава интерференције, и на то се даље није полагала никаква вредност. И ипак то што се превидело био је кључ тајне: како светлост узбуђује нерве? Фол је показао да се црвени светлац оснива на сопственој боји мрежњаче у живом стању, и да је блеђење са свим њено стање. Ако се жаби која је држата у помрчини одсече глава, и око што је могуће брже извади, па се штипалицом одвоји мрежњача од пигментног слоја, то на први мах она изгледа интензивно пурпурно црвена. Али за десет секунда боја све више бледи, и на њено место долази атлазаста сјајност после и ње нестаје и најзад мрежњача постаје сасвим провидна. У овом стању она остаје једно четврт сата а често и дуже, док грушањем беланчастих тела не постане мутна и непровидна. Микроскопско испитивање скорашње мрежњаче показало нам је да је седиште пурпурне боје у оном слоју чепића и штапића, и то искључиво у спољним деловима штапића. Код многих других животиња нашла се такође особита црвена боја мрежњаче. Успело се да се то и код човека докаже. Из ових и других сличних опита Бол је извео закључак: црвена боја очње задње основе оснива се на црвеној боји мрежњаче. Ова особена боја находи се само у живој мрежњачи и после смрти животиње траје само неколико тренутака. За живота особена боја уништава се светлошћу која пада у очи, а у мраку понавља се опет та интензивна пурпурна боја. Промена у спољним деловима штапића прави без сумње део видног акта.

Обећана даља саопштења Болова очеку-

ју се и кад су изашла, била су махом предварена успесима другмх испитивача, који су се ревносно бавили тако богатом темом. Нарочито је био професор В. Кине у Хајделбергу који је једно за другим читав низ врло интересантних факата о процесу виђења изнео на видик. На супрот Болу он је показао, да особена боја мрежњаче — за коју он предлаже да се зове „видни пурпур"*) — не зависи од скорашњег стања мрежњаче. И после смрти видни пурпур се само светлошћу уништава у тами он у опште не пропада и на 48 сати после смрти он се да видети код жаба и зечева, и ако је мрежњача прешла са свим у трулеж. Даље показао је проф. Кине да видни пурпур не бледи пред сваком светлошћу нарочито је непромењив спрам жуте светлости натронског пламена, што га даје шпиритуозна лампа кад њен фитиљ поспемо сољу. При светлости таквог пламена доказано је хемијско својство нове материје. Она је се показала са свим упорна спрам многих материја које су на њу дејствовале, и са којима хемичари своје испитујуће објекте малтретирају и то млого је упорнија но што су иначе друге органске материје у стању. Тако она је против стајала соној води, амонијаку, раствору соде, сирћету. Она је се могла метути у глицерин, етерисати се, на стаклету осушити и ипак да се не раствори.

Али је увек изобледила чим је на светлост изашла. Као једино средство за растварање видног пурпура нашао је проф. Кине жуч у коме се скорашњи штапићи од једном растварају, тада је филтриран раствор бистар и јако тавнопурпуран, али на светлости брзо пожути и затим је безбојан. Изложили се видни пурпур бојад саној светлости то он најбрже бледи у зеленој затим у плавој и индиго боји, спорије у жутој и наранџастој а готово никако у сасвим љубичастој и црвеној. Код свију досад наведених покушаја држали су животиње — у чијој су мрежњачи тражили видни пурпур — пре сецирања у тами. Но кад је Кине испитивао мрежицу, које је непосредно после осветлења ока на живој животињи при натронској светлости вршено нашао ју је тако исто црвену као и остале.

Исто тако било је кад очи заслепе магнезијумовом светлошћу. Видни пурпур се уништава светлошћу, но како бива да се ту интактно показује и ако је пре тога мрежњача била пред светлост изложена? И ову привидну противност објаснио је наш испитивач. Он је показао да видни пурпур остаје при осветљењу непромењен ако мрежњача стоји на својој природној основи на пигментном слоју. У ствари ипак се видни пурпур уништавао светлошћу али се он непрестано обнављањем допуњује. Међу различним другим доказима за то, успело се да се мрежњача директно одвоји од пигментног слоја, да под утицајем светлости побледи, и затим пажљивим намештајем побледеле мрежњаче на њеву природну основу видело се опет придолажење видног пурпура. Зајиста живе животиње биле су дуже времена изложене сунчаној светлости, затим су брзо поубијане, и тако мрежњача се показала безбојна.

Али избледили у живом оку видни пурпур на месту мрежњаче где светлосни зраци падају то постаје на мрежњачи права слика посматраног предмета, бело на пурпурној основи, са свим онако као код фотографисања што црнина соли сребра на светлости постаје црна слика на белој основи. Највећи пак тријумф новог изналаска био би тај да се постајање оних слика директно докаже т. ј. њих тако фиксирати, да се оне доцније могу прегледати. И у томе је испало за руком нашем испитивачу да читав низ повољних резултата постигне.

При гледању у штапићима се непрестано видни пурпур уништава, од пигментног слоја продире у исто време нов и тако утуљује се стара слика. Због тога само онда можемо очекивати да остане стална видна слика — за коју ми с Кине ом употребљујемо

*) Ја узимам овај израз премда је први изналазач Фр. Бол предложио назив „видно црвенило. По приватном саопштењу Кинеовом изгледа да први изналазач није имао при испитивању прави пурпур, него тек његов први продукт распадања усљед светлости.

име „Оптограм“ — кад или јаким осветљењем живог ока исцрпи се сав видни пурпур, тако да последњи оптограм не може да се уништава или кад је основа већ толико изумрла да она после последњег оптограма не може више свој посао да врши. Ја ћу овде навести само један од многобројних оптограмских покушаја Кинеових. Бео зечић после кратког времена жмурења метут је са фиксираном очњом јабуком спрам једног прозора у соби. После тога на три минута спрам доста облачног неба. Животињи се осече глава, једно око се одма извади и отворено метне у раствор стипсе. Два минута доцније то се уради и са другим оком. Пошто 24 престоји у стипси онда изгледа овако:

Задња страна првог ока које је за живота било осветљено показивала је једва приметну као пега изблеђеност, која је умирући експонирала савршену слику призора са шест четвороуглова и једним луком, бело на црвеној основи са црвеним кретовима. Слика је показивала оздо јаку перспективну скраћеност горњег реда прозора и лука. Из овог покушаја види се како у живом оку регенерација видног пурпура сјајношћу није са свим изчезла, дакле никакав сталан оптограм није могао постати, док при умирању осветљеном оку није придолазио нов видни пурпур, и последњи је оптограм изчезнуо.

(Свршиће се).

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Наставак).

Ево како објашњује Клод Бернар неверовање кога се треба држати према теоријама. „Треба једном бити јак, снажан и не веровати, или боље да се изјасним у науци треба чврсто веровати само у принципе а сумњати у обрасце, формуле. Истина с једне стране, ми смо сигурни да су одредбе ту, да постоје, али с друге опет ми нисмо сигурни да смо дошли до њих, да су оне у нашим рукама. Треба бити непоколебљив у принципе експерименталне науке (детерминизам) и не веровати апсолутно у теорије.“ Навешћу још овај пасаж, у коме он говори о цељи самих система. „Експериментална медицина није никакав нов систем медицине, но на против, она је одрицање сваког система. Са доласком експерименталне медицине, добићемо те резултате што ће нестати из наука свих личних погледа и што ће на место њих доћи теорије, где неће бити, као у другим наукама, никаквих личних и главних ауторитета, до просто правилног и савесног уређења испитаних факата.“ Исто ће то бити и са експерименталним романом.

Ако се Клод Бернар брани да није новак, да није шта више ни изналазилац, који би уносио буди чију личну теорију, он тако исто говори више пута и о опасности, која би наступила за једног знаоца, научара, који би се обзирао на философске системе. „За физиолога експериментатора, не постоји ни спиритуализам ни материјализам. То су изрази једне застареле природне философије, који ће испасти из употребе са самим напретком наука. Ми нећемо никад сазнати ни дух ни материју и кад би овде било места за то, ја бих врло лако могао доказати, да би се и с једне и с друге стране дошло на брзо до научних негација, из чега би изашло, да су сва посматрања те врсте узалудна и бескорисна. Ми имамо да изучавамо само појаве, да сазнамо материјалне услове њихових манифестација и одредимо законе тих манифестација.“ Ја и опет кажем, да је боље да се ми у експерименталном роману држимо тачно тог научног гледишта, ако оћемо да наша изучавања имају чврстог ослонца у њему. Не излазити из опсега к а к о, не пачати се у з а ш т о. Истина је до душе и то, да се ми не можемо увек ослободи-

ти те потребе нашег разума, те немирне љубопитности која нас непрестано гони да сазнамо и битност ствари. И ја држим, да нам тада ваља узети у помоћ и какву философску систему, која је најбоље прилагођена данашњем стању наука, но то просто само зарад самог гледишта посматрања, ни за што више. Да узмемо пример. Трансформизам је данас најрацијоналнија система, јер се најдиректније оснива на нашем познавању природе. Поред знања. поред ма какве манифестације човечијег ума, има увек, ма шта говорио Клод Бернар, и више или мање јасне философске системе. Не мора се за њу глупо привезати и тврдо се држати факата, но оставити систему да ради, да мења, ако то факта захтевају. Ал системе опет за то има и ње ће бити тим пре што каква наука није напредовала, што је основанија. За нас романисте експериментаторе, што још лутамо по мраку, хипотезе су неизбежне. Ја ћу одмах прећи сада на ту улогу хипотезе у књижевности.

Међу тим, ако Клод Бернар одбацује философске системе у примени, он признаје да су нужне у философији. „Са научног гледишта, философија представља вечну тежњу ума човечијег ка познавању непознатог. С тога се философи и држе увек у спорним питањима и вишим областима, узвишених граница наука. Тако они саопштавају научној мисли покрет, који је оживотворава и облагорођава, они ојачавају разум, развијајући га општом интелектуалном гимнастиком у исто време кад га воде непрестано ка неисцрпивом решавању тешких проблема, они одржавају тако ону жудњу за непознатим и онај свети жар ка истраживању, који код знаоца никад не треба да се угаси.“ Пасаж је леп и нико није боље од овога рекао философима да су њихове хипотезе чиста појезија. Клод Бернар очевидно сматра каткад философе међу којима он ласка себи да има доста пријатеља, за музичаре ђенија, којом (музиком) охрабравају научаре за време њихових радова и подржавају им онај свети жар ка великим проналасцима. Што се тиче философа, преданих себи самима, они ће вечито певати и неће никад доћи до истине.

Ја нисам до сада говорио о самој форми код натуралистичког писца за то, што она одиста специјалише књижевност. Ђеније за писца није само у осећању, у идеји a priori но он је тако исто и у форми у стилу. Само су питање о методу и питање о реторици, две са свим различне ствари. Натурализам, и опет велим, састоји се једино у експерименталном методу, у посматрању и испитивању, примењеном на литературу — реторика ту за сада нема никаквог посла. Утврдимо прво метод, који треба да постане општи, па онда уведимо у науке све реторике што их год има на свету и сматрајмо их као изјаве литерарних темперамената писаца.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

ПРИЛОГ ЖИВОТОПИСУ БРАНКА РАДИЧЕВИЋА.

Велеуважени књижевник српски г. Светислав Вуловић обрадовао нас је ових дана писмом и неким податцима о нашем омиљеном песнику Бранку. Захваљујући реченоме господину на драгоценом овом прилогу, доносимо писмо то од речи до речи:

Београд 14. марта 1884.

Поштовани господине!

У вашем листу — особито од прошле године — било је више пута говора о Бранку и прибрано је доста нове грађе за животопис милога песника омладине српске. За то шаљем вашем листу и препис овога Бранкова писма, које ми недавно поклони г. Љ. П. Ненадовић, који га случајно нађе

међу својим хартијама. Г. Љ. П. Ненадовић ми пише: „Имао сам још Бранкових писама али су се погубила, и то је случајно заостало; ако још што год његово нађем, послаћу вам".

„У Родауну (селу близу Беча) ²⁸/₇. 1851

Љубомире брате!

Кад си у Бечу био видео си каквога сам здравља, а за финансије моје чуо си мислим од мене, да су ми рђаво. Сад ми је здравље у нешто боље, али финансије сто пута горе него онда. Имадох од неког злосретног рођака примити 120 фор. сребра, па не само да их не примих, него још изгубих и вас над да ћу их икад добити, и то ме натера, те ти пратим ово неколико речи. Ево те молим, да гледаш како знаш и да ми пошљеш 150 фор. ср. Ја ти те новце вратити немогу, али ћу ти послати 250 књига својих нових песама. Ти их распродај, и намири се од туда, а мислим да ћеш моћи, јер ја у Србију никоме другоме (осим десет комада Перовићу Црногорцу) ни књижице слати не ћу.

То је што те молим, Љубомире. Ти си ми 1849 године велику милост учинио, учини ми и ову сад, па ћеш учинити задужбину. Ја бих ти имао пуно о својој невољи писати, али знајући коме пишем, мислим да је доста. Само ћу још да напоменем једно: ако за месец дана кројачу 120 фор. ср. не платим, мораћу по свој прилици на суд. За то ми што пре пиши, и обесели ме. Писмо управи на Даничића (Landstrasse, 669. Stock II. Thüre 6.) С Богом!

Бранко Радичевић"

У једном писму пише ми г. Љ. П Ненадовић о Бранку ово:

„Прошлог лета неко је писао у новинама „Борби" о Бранку и чудио се како такав песник ни у једној песми није споменуо устанак и ратовање Срба против Мађара 1848 и 1849 године; па завршујући вели: очекујемо, да нам то објасне његови савременици. — Нико не хтеде на то што год одговорити — — — — — — — — — за то ћу вам овде напоменути, да је Бранко у тим годинама био у различитим незгодама — у тим годинама је он први пут на своја уста изговорио за правог поету тешке речи:, та ово човек мора само да се брине како ће овај траљави живот провести и шта ће јести. А међу тим он се око тога није умео бринути. У Бечу проводио је безбрижно ђачки живот. Његов отац, царински чиновник са малом платом, издржавао га и једва је чекао да му син што пре сврши науке и до свога хлеба дође; за то га је по кад кад и опомињао — да не кажем љутио се — што је Бранко проводио време са песмама и што се упуштао у борбу за нови — вуков — правопис (даље г. Ненадовић пише како је I књ. Бранкових песама зло била примљена због новог правописа). Ви не можете себи сада никако представити, како је у оно време стајала та ортографија. Било је много људи, који нису дали у своју кућу унети књигу печатану тим правописом; ко је онда тим правописом штогод штапао, сматрало се да пркоси општем мњењу — Године 1849 ја сам у Земуну, у Медаковића штампарији, печатао прву свеску мојих песама вуковим правописом' и искусио сам прекоре, неговање. — — — — — — — — — — — —

У оно време свет није био навикнут на сатире. Свак је био тугаљив. Кога сте год мало боцнули, скочио је у вретен и непријатељском мрзошћу повео је вечити рат против вас; а таквог боцкања, управо оштрог бодења, било је доста у првој свесци Бранкових песама. Нигда му нису они стари списатељи могли опростити, што је трудбенике око „Матице" назвао трутовима — — — Као велика увреда сматрало се оно, што је Бранко казао у својој песми „Пут", кад је на свом пегазу дошао према Авали и видео два три магарета да носе цивилизацију у Србију:

Ја их видех, де право ка Саве
Удесили дугоуве главе —
Ал' најстариј' уши нарогуши,
Окрете се да ме ногом бије:
„Знаш да носим ја просвешченије"!

То је врло заболело све Србе, који с…

рођени на оној страни и онда у Србији служили и који су у својој души били свесни, да су заиста у Србију донели просвету и државна уређења, па само због тога што су придржавали старославенску ортографију и у српском језику неке старославенске речи, постигла их тако опора грдња.

Бранко је живео у Бечу у кругу којим је Вук владао, и морао се зачудити кад је (1849 год.) дошао овамо доле у кругове, у којима вукови противници владају. Сва она боцкања у својим песмама он је сматрао за невину шалу; али они, којих се тицало, нису сматрали тако. Ја сам био с њиме кад се у београдском читалишту он поздравио и пољубио се некима лозничанима па онда корачио староме Василију Лазићу, да се и са њиме поздрави, а онај му љутито рече: „Ја се не љубим са оним човеком, који је све нас, што смо овамо прешли, и који смо заиста донели просвјешченије, назвао магарцима“. Бранко није ни једне речи на то одговорио, само му је ударио црвен пламен уз његово свагда бледо лице. — — Али ипак он је лепо и пријатно провео своје бављење у Београду међу својим пријатељима. — — — Његове финансије ни тада нису биле у реду. Његов отац, ако би му што год и послати могао, био је — ако се не варам — у Темишвару, а Темишвар беше непрестано опкољен и бомбардан од Мађара. — Та година, у којој се српско војводство гасило, а Срби бегали и страдали, није била за певање, а најмање за Бранкову враголасту вилу. У осталом како би било да је певао песме против Мађара, кад је његов отац био у мађарским рукама; а знамо да су Мађари убијали и вешали онда Србе и без узрока“. —

С љубазним поздрављем Ваш

Свет. Вуловић.

О НОВЦУ.

Предавао проф.Ства Милованов у срп. читаоници у Н. Саду, дне 26. новембра (8. децембра) 1883.

(Наставак.)

У средњој Америци и у Јукатану одавно је већ какао-зрно ситни новац. Колика му је вредност, није сасвим јасно, мада се о том новцу доста спомињало у разним путо-писима: године 1521. износило је тако око тридесет тих зрна један немачки сребрн грошић, а данас се не добије више од десет зрна за грошић тај. Налик на ово биле су и маслине у неким европским земљама као новац.

У појединим крајевима око средиземног мора, као на јонским острвима, у Митилени и у неким мало-азијским варошима, служило је уље као новац.

Међутим нису у новије доба земљини плодови били само ситан новац. Много је пута у северно-американским насеобинама и на острвима западно-индијским тако мало кованог новца било, да су законодавци наређивали, те су веровници морали примати разне плодове у место новца а по утврђену цену. Тако је год. 1618. изишао налог, да се у Вирџинији дуван прима као новац и фунта дувана износила је три шилинга. Ко се не би повиновао тој наредби, робио је три године дана. Као што гласе извештаји, вредила је једна девојка, кад су их у Вирџинију довели, да се тамо разудају, у почетку пуних сто фунти дувана а доцније је поскупила на сто педесет. На западно-индијским острвима морао је у једно време тужитељ, ако је процес добио, задовољити се са сирови продукти у наплату, као са шећером, моласом, дуваном итд.

Из свега овог видимо, да су људи на разни мести врло различите предмете узимали за новац, па и на истом месту у разно доба, но опет додајем, да је новац бивао и памук па и ствари од памука; плели су новац и од сламе пиринчане; на неки мести ишла је со као новац из руке у руку; на Суматри је био новац и од смоле и од воска у форми малих коцака, а на неким острвима тихог океана замењивала су нека црвена перца данашњи кован новац. Неки писци навађају и хоће да докажу, како је у најстарије доба камено посуђе било новац и, како је камење скупо било, имао је новац велике вредности.

По класичним писцима биће, да је у

Византији био и дрвен новац а спомиње се и таленат, новац од дрвета, којим се служили трговци антијохијски и александријски. Да нису таки били и они таленти, које спомиње Исус Христос у јеванђељу?

II. 8. Из овога, о чему сам досад говорио, видимо, да се за новац употребљавале врло различите ствари но уједно видимо и то, да разне ствари нису све згодне за новац: једне се лако кваре, друге се лако троше, треће се не могу лако носити, у опће је скоро са сваким од наведеног новца неке кубуре, зато се одавно и одавно почело размишљати, какав треба да је новац, па да одговори свима захтевима. О овоме се много мислило и говорило, те се дошло до тог, да новац мора имати врло разне особине, јер има и врло разне функције.

Новац мора замевути ствари, земљу, друго имање . . . Све ово је од вредности па и велике, грдне вредности, зато и новац мора имати вредности; не могу се дакле за новац употребити ствари, које немају високе цене, које мало вреде.

Ако се какав предмет узео за новац и, ако се већ употребљује као новац, изгледа као да нема никакве спољашње вредности, јер се прими а само зато, да се опет изда, отуд имају они право, који не знају новац ценити, који не знају новац чувати.

Новац се мора што на даље једнако ценити и уважавати. Штогод предмет какав на мањем простору као новац служи, све више губи вредност а тим је горе за онога, који га има: злато и сребро неће изгубити никад вредности, јер их свуда поштују и о њих се грабе.

Кад би се од новца једино искало, да вредности има, не би тако тешко било изабрати предмет, којим ће се као новцем куповати нужне ствари, или који ће се примати за оно, што имам а не треба ми, те другом продајем. Поред веће вредности иште се од предмета још много што-шта, па да се каже: даде се за новац узети.

Новац не сме сувише тежак ни велик бити, али опет ни мали, да га немаш шта видети а овамо му је вредност велика. Говори се, да је Ликург наредио, како да се Лаћедемонци служе великим и тешким гвозденим новцем а то за то, да их тиме одврати од премногог трговања. Што се за Ликурга говори само, данас је сигурно, јер се гвозденим новцем нигде људи не служе, а не служе се за то, што би врло много требало таког новца и што би морао велик бити.

Новац треба носити, данас га треба и крити, а ко би могао лако уза се носити све, што су људи узимали овда-онда и овде-онде за новац? Истина волови, овце и друге животиње иду и сами, али је тај новац мање вредности, ораси, бадеми, маслине, носе се лако, али је то све мале цене: мање своте могле би се исплатити орасима, јабукама и крушкама али шта ћемо са већим и великим?

Штогод се новац лакше носи, згоднији је. У малом буђелару, у врху од мараме, у чарапи, могу понети доста од данашњег новца, но колико бих морао кола товарити или лађа пунити са орасима, па да имам иоле веће вредности.

Сувише скупе ствари нису за новац, јер таки новац мора бити врло ситан: кад би се од драгог камена, дијаманта, правио новац те хтели, да добијемо вредност данашњег новчића, морали би камен у прашину истуцати и т. д.

Поред свега тог има ипак ситног новца; особито је ситан неки златан новац у Калифорнији. То је четврт долара, тежак је два и по дециграма, лак је дакле па и танак, да се скоро одувати даде.

Што се банака тиче, лаке су истина и често се лако извуку из руку, и нестаје их, али су оне веће и оку приступачније.

Кад се већ неки предмет узео за новац, не сме му се вредност мењати, не сме бити час бољи а час опет гори, не сме се кварити, не сме трунути, не сме рђати, само у ципија сме плеснити, не сме даље ветрити и т. д. и т. д. Новац мора бити постојане вредности и исте вредности увек, догод носи то име.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(*Потрес*) Као што се из Смирне (мала Азија) јавља, око средине фебруара ове год. чула се у Вурли нека чудновата подземска тутњава, којој слєдоваху два јака потреса. И у самој варопи Смирни примећена су два потреса 16. (28.) фебруара и то један око подне, и други око два сата изјутра.

У Гламачу у Босни десно се веома јак потрес 22. фебруара, но причињена штета није велика.

РАЗНО.

(*Српске насеобине у Молиси* (*Molise*). — У *Ausland-y* број 47. пише неки *Kobelt* ово: „Једна потица код Дифенбаха (*Origines Europaeae* p. 207.), која се оснива опет на Петерману и у последњем реду на један кратак податак у *Ausland-y* (1857, стр. 840), побуди ме да у самој Италији, у напуљском крају Молисе, што подробније дознам за словенске насеобине. Кавал,ер Дуримде де Рубертис, садањи кмет (*sindaco*) Аквавиве, дао ми је драговољно опширна обавештења о словенским насеобинама из којих бележим ово:

У провинцији (покрајина) Молиси постоје још и сада три насеобине, у којима се словенско становништво чисто одржало, Аквавива — словенски Вода жива, или такођер прозвана Водајва, Сан Феличе — Славо и Монтемитро. Осим тога словенскога су порекла, но мање више поиталијањена села Палата, Тавена, Рипалда, Ст. Ђиакомо дели Скиавони близу Термола и Сан Биазе. Свега може бити око 20.000 душа словенског порекла живи у покрајини Молиси, али само око 5000 очували су свој језик.

О времену, кад су се они доселили, не слажу се податци; предање га доводи већином у свезу са смрћу Скендербеговом и са падом Албаније под Турке или са миром од 1478. год. кад је Млетачка напустила Албанију. По другом предању они се доселили још у 14. веку после битке Косовске (1389 год.) и по овом другом причању (верзији) изгледало би да су Словени од вајкада припадали римо-католичкој цркви, док се међутим у 15. веку у Сицилију пребегли Албанци у многоме разликују од католика. Свакојако су се тада иселили Словени заједно са Албанцима, и садањи становници Аквавиве настанише се са Албанцима најпре у С. Луцио. Али се брзо посвађају и одвоје. Албанци подигну Монтенцилфене, а Словени Церитело. Но ово село разори у 16. веку земљотрес или куга, и који осташе живи населе се тада у прикрајку простране и плодне долине 22 миље (италијанске) од Кампобасо, и прозову село по мноштву бистрих извора Вода-жива, италијански Аквавива. Предео је овај припадао најпре острву Малти, а доцније породици Кантелми. О првом насељењу нема никаквих докумената, али се по предању вели, да им се је вођа звао Мирко, па и до данас још многе су породице Аквавиви ово име задржале као породично (т. ј. презиме.)

Према овоме, ови Словени нису никоји други, него Срби, које су Талијани вазда називали Словенима. Број ових Срба у Аквавиви наводи калуђер Франсеско Сако у „*Dizionario istorico-fisico*“ 1795. год, на 1400 *Amatu* 1862. год. на 1763. а данас има их око 3000 глава Настава у школи и служба у цркви врши се још и данас на словенском језику, а од народних навика и обичаја много се изгубило; само се још по старом обичају светкује први Мај [1]) као пролетни празник, и тада се певају старинске словенске народне песме.

Од своје ношње имаду само још свој особени огртач, кога и данас зову „кабан“. Осим тога зову сваког „ти“. Они су гостољубиви и радени и сматрају се као веома мирољубиви, али су ипак у бојевима са бригантима показали дивно јунаштво.

Тавена била је још 1805. српска; данас говори својим језиком још око 60 старих људи; али и ови при последњем попису људства рекоше да су Италијани. „јер неће да их сматрају за странце“.

Осим овог нарочитог српског земљишта, постоје још и данас српски називи за више села и околина, као: Селина (од села), Пуц-моли (италијански Поцо Пиколо), Бердо визотри (италијански Коле алто), Језерина (језеро); плодна пољана зове се Равница, овом подобно зове се и Градина, Поплавица, Крижина и т. п.

До скора се ограничавала литература о италијанским насеобинама Срба само на случајне примедбе у земљописним ручним књигама. Истом године 1856. неки Марко Полентер трговац из Вара (на италијанској страни) или Трапи обрати пажњу дубровачког племића Конте Поцо на своје сунлеменике у Италији, и овај изда неколико бележака у „*Osservatore*“ у Задру, за које има да благодари Ђовану де Рубертис професору гимназије у Казакаленди. Професор у Петрограду Бођански преведе исте белешке на руски и тако на то обрати пажњу руске владе, која потом упути професора Макушева да то тачније испита. Он оде 1867. са г. Марином Дриновом, председником бугарског друштва у Аквавиву; и ту сазнаду да им је језик старо-српски.

Од тог доба су ови Срби у непрестаној вези са Русијом и отуда их снабдевају са словенским књигама и т. д. Једну расправу о овим насеобинама издао је у Турину на италијанском језику Велеци-Рускала. Он наводи као пример језика један превод параболе „о изгубљеном сину“.

По њему Срби Молиски нису нити најстарији нити једини словенски насељеници јужне Италије. Године 671. позове Гримоалд, војвода Лонгобарда у Беневенту, Словене-Бугаре у помоћ, ови дођу са својим војводом Ацтеком и добију у име награде за учињене услуге Сепино, Исернију и Бојано, где се после сто година њихов језик одржао. Њихове насеобине пропадоше за време сеобе народа. Исернију поруши 847 год. и Бојано 853 год. један страшан земљотрес, а го-

[1]) Српски пролетни празник, то је Ђурђев-дан — 1. Мај је копија. — Прев.

дине 880. нападну Сарацени под Сагадином ову насеобину и униште је. Данас нема ничега од те насеобине осим имена „*Castropignano dei Bulgari*“ у покрајини Молисе. Но ипак су се још по неки изрази њихови задржали, као „*dia*“ место „*avo*“ (дед) „*baba*“ место „*vechio*“ (стар).

Доцније су се Словени доселили кад је 925 год. војвода Јаташес варош Сипунтум (данас Манфредониа) на подножју брда Гаргано одвојио, и одатле Апулију присилио на плаћање данка, но ипак изгледа да су га одатле са његовима заједно опет отерали.

По трећи пут населише се тада, кад је Ре Феранте (краљ Фердинанд I.), кога је син краља Рене-а у Барлети држао у опсади, Скендербега у помоћ позвао и овај му са јаком силом притекао. Један од његових главних људи, Ђовани ди Гацоли добије 1451. год као уздарје Кастелучију, која се још и данас зове деи Скиавони. После шест година почеше главна досељивања, која су трајала до 1487. год.

Ратник.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Чешка књижевност.*) Јосиф В. Сладек је један од најбољих чешких песника. Врели и дубоки осећај, маркантна појетична дикција, некићена елеганција, то су у кратко својства Сладкова. У чланку о појезији чешкој, који је изишао у Отаџбини год 1881 а из пера друга ми Срете А. Поповића сравњен је Сладек са Ђуром Јакшићем. У колико се тиче живота Ђуриног и Сладековог, Срета Поповић има право. На саму појезију односити се може ова приснодоба само с обзиром на неки тужни тон вејући кроз песме и једног и другог песника, иначе су и Ђура и Сладек два сасма засебна песничка индивидуалитета.

У Чешкој има два главна правца појезије. Један космополитичан са Јарославом Врхлицким, а други народни правац са Сватоплуком Чехом на челу. Сладек сам, премда броји у своје најбоље пријатеље песнике-космополите (Врхлицки је један од највреднијих сарадника Сладековог белетристичног листа „*Lumir*“) иде златном средином.

Иначе Сладек беше увек свој у свачем, а као такав једини чешки песник — песимиста. Као песимиста нашао је и следственика и мислим, да нећу погрешити, ако из млађе песничке генерације споменем Мужика. Ја сам уверен, да су га Сладекове песме учиниле тако тужна и мрачна. — Ако бих Сладека имао ја да сравним, мислим, да бих га с правом приснодобио са пољским Украјинцем Северином Гошчињским. Разлика између једног и другог би била тек та, да Гошчињски приклања епском, Сладек лирском песништву. Црне стране живота, туга, јад, болови, безнад у будућност, тиме можемо обојицу карактерисати.

Сладек беше у младости човек, кога немиран дух тераше у далеки свет. Оде у Америку. Онде му није дуго срећа цвала. Сам себи буде остављен, радом својих руку, непрезирући ни највећи напор физичне снаге, зарађивао је свој свакидањи хлеб. У својој нади преварен, врати се у Чешку. Преживио је у туђини многи горки час, много туге је искусио, зато му и појезија беше тужна. Он престаде веровати у добру судбу човечанства, на све гледаше кроз црне наочаре — постане песимиста. Боља времена, која га очекиваху у Чешкој ублажила су понешто његов песимизам, но небеху кадра сасма збрисати преживеле јаде; тим мање то могаху учинити, јер у самој домовини много горчих зрна мораде прогутати особито онда, када је водио полемику противу Пипинове „Историје словенских литература.“

Када је Сладек издао збирку песама „Светлим трагом,“ чешка га је критика поздравила с радошћу и честитала му, да полази новом стазом, да није више онако тужан и неутешан, да је заиста пошао „светлим трагом.“ Исто тако беше поздрављен издавши збирку песама „На прагу раја.“

Али тек последњом збирком, насловљеном „Из живота“ (изишла је у 13. свесци Нерудиних „Поетичних беседа“) преставља нам се Сладек са ведрим лицем, он хоће да живи, он не очајава.

Најбоље ми се допада 2-ги део (има 3 дела) са насловом: „За дечицу и велику децу.“ У томе делу нико неби тражио Сладека песимисту. Ту су по избор све веселе песмице из дечијег живота; у њима се огледа срећа живота, та и Виктор Иго вели: кошница без пчела, кавез без птице, кућа без деце. Да Сладек особито добро познаје децу и њихову безазлену, невину но ипак несташну душу, знали смо и пре. У збирци „На прагу раја“ налазимо један део посвећен деци „О деци и с децом.“

У друга два дела збирке „Из живота“ видимо Сладека патријоту и љубитеља народне песме.

О звучи и певај гласно и громко
Говоре витешки сиротог света.

Жао му је, што народних песама све више нестаје. Са грлицом сравњује песму народну и вели јој, да се опет врати, каква јесте, макар и тужна, с крвавим крилима.

У овој збирци има тужних песама врло мало, а те су врло лепе (*Nocturno*, Вечерња слика), сем тога има ту и неколико мањих епских песама (краљ Отакар, Страховити брод.) (Свршиће се).

ОДГОВОРИ.

Н. Ш. у З. — Молимо да нам пошљете обећано о словенској узајамности. Поздрав.

М. С. у Срп. Неузини. Није нам познато да је гдегод штампана она песма. Молимо да нам је пошљете.

Б. Тр., Костајница. Од „Касандре“ можете добити све свеске заједно, али не појединце. Обратите се на књижару Луке Јоцића и др. у Н. Саду.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Javora“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го[д.] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стра[не] земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 14. У Новом Саду 1. априла. 1884. Год. XI.

ПЕСМЕ Дра ЈОВАНА СУБОТИЋА.*)

I.

МОЈОЈ САВКИ.

За 1. мај 1882 наш 32 вѣнчани дан.

Први мај ти јутрос рано
Под прозоре сјајан пан'о.
Под прозором твојим стои
Па ти сладку пѣсму пои;
У коси му славуј снѣва,
Па му пѣсми он припѣва.

1.

Мај ти пѣва: Спавај мирно!
Љут те санак недодирно!
Снивај, чедо! снове лаке,
Снове миле, снове сладке!
А највеће моје власти
Нек ти душа пије сласти!

Славуј на то: Сла сти, ти! ти! ти!
Пије! пије! пије! пије!
Ђе гр чи не не! не! не!
Није! није! није! није!
Јок! јок! јок! јок! јок! јок! јок!

2.

Сад мај опет: На јутро твоје
Све милине излих своје;
А позднoм ћу твом животу
Дат' вечера мог диботу!
Спавај, чедо, спавај мирно,
Љут те санак недодирно!
Снѣвај, душо, снове лаке,
Снове миле, снове сладке!
А највеће моје власти
Нек ти душа пије сласти!

Славуј на то: Сла сти, ти! ти! ти!
Пије! пије! пије! пије!
Ђе гр чи не не! не! не!

*) Песме ове нашега велезаслужнога књижевника ветерана добили смо из пријатељске руке и штампамо их овде тим радије, што се ове године навршује пуних 50 година неуморнога и родољубивог рада Суботићевог, што ће народ јубилеумом, што га „Матица српска" припређује прославити. Песме су ове скоро све писане у пређашња времена и нису још нигде штампане. Уред.

Није! није! није! није!
Јок! јок! јок! јок! јок! јок! јок!

3.

Уз славуја и ја у себи
У даљини пѣвам теби:
Спавај мила, спавај мирно,
Љут те санак недодирно!
А душа ти нека није
Сласти, ђе грчине није!
Красан мај ти живот цио
Све до поздне смрти био
Пун милине и мајске сласти!

Славуј и сад: Сла сти ти! ти! ти!
Цио! цио! био! био!
И ми ли не, ли! ли! ли!
Био! био! ци'о! цио!
А гр чи не чи! чи! не! не!
Јок! јок! јок! јок! јок! јок! јок!
У Загребу 1. маја 1882.

II.

Прагу.

Златна Праго, дивна Праго!
Јеси красна, јеси мила,
Ал' што ти је лице сѣтно?
Да л' си мила сузе лила?
Гола стои без уреса
Твоја света дична глава,
Да гдѣ ти је јасна круна
Што ти сама скова слава!

Моје око заман тражи
Твоју дику твога лава.
Што се дично звѣре скрило?
Ил' га царска боли глава?
И Влтава, сестра Саве,
Сасвим јасан глас недаје.
Чини ми се, да те сестре
Једне врсти шуме ваје!
Обукла си, драга Праго,
Сјајно рухо од весеља,
Ал' се види да ти у груди
Срце тишти мука веља.
Но сѣти се мајко мила,
Да не стоиш саморана,
Већ да су ти многе сестре
Многа 'раћа изабрана.

И помисли да имадеш
Сине лаве и соколе,
Што ће сваки главу дати
Да му мајци буде боље.

Спомени се старе славе,
Држ' се твога старог права,
Па ће престат' твоја туга,
Нова ће ти сијнут слава.
Те ћеш сјати међ братински
Међ славенски ти градови
К'о Даница међ звѣздама
Кад' но прати мѣсец нови.
У Прагу 4. Маја 1868.

III.

Пѣсма цврчку

Сунце сѣда а ти цврчиш.
Поj*)

Мали цврчковићу мој!
Мили цвркотићу мој,
Поj!

Птице ћуте а ти цврчиш.
Цврчи само у травици!
Весели ми сан птичица,
Платићу ти за пѣсмицу!
Однећу те у кућицу,
Метну ћу те под полицу;
Ту ће т' зими бити топло,
А по лѣту хладовина;
Хранићу те мрвицама
Од најбѣље од пшенице,
Поићу те медовином
Од најслађег равка меда!
$^{18}/_{6}$ 1876

IV.

Орашчићи

1.

Ко се бои буботака,
Нек се клони дѣвојака;
Коју мрзи модро лице
Нек' се чува кабанице!

2.

Ко се срамоти под стол пасти,
Нек од Бачке бѣжи части;
Ком је мила цѣла глава
Нек га Срѣмска незна слава!
$^{6}/_{11}$ 1856.

*) Овај припѣв придаје се сваком стиху.

3

Ко имати жели мира,
Нек се клони манастира;
Ко свѣт хоће да поштује
Нека с њиме недругује!

4.

Ко нетѣра јака хата
Нек се клони Румска блата;
А ко нема добра паса
Кроз Карловце нек некаса.

⁷/₁₁ 1856

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

* * *

Било је то некако фебруара месеца, а од прилике шеснаест месеца пре тога вечера, када је једном Недићка ушла у надину собу.

„Поручила ми“ вели „снаја Ана, да за неколико дана дођем у Б. хоће неки трговац да ми одкупи све лањско жито. Па како се у Б. увек весело проводи, могла би ме и ти пратити, да се тамо мало провеселиш.“

„Смем ли чинити онако, како бих ја хтела?“

„Смеш мазо, смеш“ рече Недићка вртећи главом.

„Онда ћу остати код куће.“

„Но ти си ми лепа девојка, мислила сам, да ћеш ми пасти око врата од радости, што хоћу да те поведем собом, а ти ни пет ни шест већ нећеш.“

„Па добро, ићи ћу, ал само с тога, што је то твоја воља.“

„Нешто ми данас ниси добре воље. Ал гледај па се спреми, да се сутра можемо кренути на пут.“

„Не ваља ми посао“ мислила је Недићка, мећући ствари у сандук.

„Нисам јој требала све остављати па вољу. Чудновата девојка. Кад каже нећу, а мени се чисто учини, као да има право што неће, тако поуздано уме, да искаже то „нећу.“ Готово не би човек мислио, да у једној души може бити толика количина јогунства и нежности. Таман ја мислим да је накарам, а она ме тек погледа оним њеним великим очима, мислиш прострелиће ме; а ја сам онда одмах обезоружана, и готово бих била готова, да је молим, да се на мене не срди. Није тамо, овамо, него кад бих могла поверовати у чини, мислила бих, да ме је опчинила — тако је јако волим. Па онда кад ми ко каже: туђа крв! По кад и кад ми се учини, да мом детету чиним криво, што њу тако волем, па онда опет кад помислим, да је Нада уз мене била више него Јулка, да је Нада мене више неговала и кад сам оно пре болна била, више дворила него Јулка, — и моја љубав према њој је одмах оправдана. Па сасвим је тако. Јулку сам од седам година дала у завод, таман сам је довела кући, већ сам је и удала. Није ми ни девовала код куће. Сасвим је друго код Наде. Њу сам узела, тек што јој се навршила пета година и под мојом управом и негом расла је она и развијала се све до данас. Па и то млого доноси.“

Дуго би још можда Недићка тако мислила, да је стара Перса не одазва у кухињу. —

После недељу дана биле су Недићка и Нада у Б. и спремале се на једну вечерњу забаву.

* * *

По углађеном патосу једне дворане у Б. шетају млоги играчи и игра-

*

чице. Средом дворане корачају два млада човека.

„Чујем, да ће доћи амо и Ружићеви са својом гошћом,“ рећи ће један од њих коме је било име Павле.

„Да,“ одговори му други. „Кажу, да је то ванредно лепа девојка.“

„Баш једва чекам, да је видим.“

„Но ал пази, немој да по твом обичају и код ње играш улогу деспоте, јер брајко ту можеш насести. Веле да је то врло духовита девојка.“

„Је ли то сва лекција?“ ругао се Павле, ал на мах умуче. На врати, до којих су шетајући дошли, указа се девојка не баш ванредне лепоте, ал је опет било на њој нечега, што је кадро човека занети.

„То је она“ рече Марко. „Но шта велиш?“

„Лепа је. Ал очи, очи брајко. Та море видиш ли ти какве су то очи?“

„Е видиш, да сам те истинито известио.“

„А, за прву четворку је моја,“ рече Павле отсудно.

Док су они тако разговарали, дотле је Нада пролазила кроз све и јављала се онима, којима су се и Ружићеви јављали. Тек што беху сели, рећиће Мара кћери Ружићевој: „Реци ми молим те, ко је онај тамо преко, што тако дрско загледа свакога?“

„Павле Р. Немац је, ал српски говори, као да је Србин, јер се од детињства непрестано дружио са Србима. Родом је из П., а овде је већ неколико година неки мали званичник код суда. Иначе је даровит човек, само му понашање према женскима није баш најзгодније.“

„Како то?“

„Та — како да ти кажем — изгледа, као да има у вољи, да се жене њему удварају. Он је бар то до сад у сваке постизаваго.“

„Намерио се увек на будале!“

У тај мах беше им пришао млади Ружић, брат Марин и приказа им Павла и Марка. Док су се Мара, Марко и Војин одмакли мало у живљем разговору, дотле је Нада остав' са Павлом сама почела хотимице зевати.

„Вас као да не занима ова забава?, рече јој Павле.

„Имате право. Ја бих дала сто оваких вртоглавских ноћи за једну позоришну представу,“ изусти Нада и загледа се сасвим равнодушно у ружичасте врхове својих прстију.

„Зар не играте радо?“

„Не.“

„Ал са мном морате одиграти прву четворку,“ рече Павле смешећи се.

„Нећу.“

„А зашто?“ упита изненађени Павле.

„Јер ја само оно морам, што хоћу.“ Павле се угризе за доњу усну. Овако га још нико није предусрео.

„Онда ја данас нећу играти.“

„Од воље вам је. Ходи Маро,“ рече по том „хтела бих да се шетам; а уједно ћеш ми показати и ону слику тамо преко.“

„О томе ћу вас, — ако ми дозволите — најбоље известити ја,“ рече Павле.

„Главно је, да дознам, шта претставља та слика, а не ко ће ме о њој известити. Ал баш ако хоћете ви, е па добро; хајдмо дакле.“ И они се кренуше.

„Доиста дивна слика“ рече Нада, пошто су неко време стојали пред сликом, која је претстављала пролеће. „Погледајте само, како је лепа глава у те девојке. Какав профил, какве очи, па тек овај враголасти осмејак око румених усана.“

„Ал ја знам овде у дворани једну лепшу слику од ове,“ рече Павле.

„Доиста?“ Павле понуди Нади руку.

„Изволите поћи“ рече „ја сам срећан, што вам је могу показати.“

(Наставиће се.)

ЕВО ПРОЛЕЋА!

Прохујала љута зима,
Ево пролећа —
На природи засијала,
Нова одећа.

Топлији је сунчев зрачак;
Мио нам је дан.
У далеку вечност сађе —
Дуги зимски сан.

Миле ласте долетеле,
У жељени крај —
Са цвркутом, са поздравом,
На свој завичај.

Цветићи се чедно дижу
Из мртвила свог,
Пуни баја — миомира;
Дана пролетног

Травица се осу пољем —
Са недарца свог
Осмејкује на пастира,
Стада свиленог.

И фрула је задрхтала,
У заносу том —
А лаор јој гласе носи —
Сунцу сјајаном.

По шумици чујеш славље,
Ту је сваки свој —
Први поздрав, пролећу је,
Први лепопој.

Свако лепом надом дише
Чило осећа —
Са сви страна радост чујеш —
Ево пролећа.

У Ст. Футогу. **Владан.**

СТРАСТ ЈЕ ЗАО ДРУГ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА-ОГЊАНА.

(Наставак).

Добро си се извукао, упаде Стеван, био сам вољан да те на гломачу бацим, кад хоћеш поругу на човечију светињу да вргнеш.“

— Па кад признајеш, рече Рада добро расположен, а ти се махни даље препирке са Миланом, већ ходи у друштво, да се веселимо.

Стеван, беше вољан да пође, у то ће Милан, сасвим умирен, рећи: То ће бити најпаметније.

Стеван застаде, чело му се набра, крв му у лице јурну, и он се окрене Ради па опоро рече. „Ја посредника никаквог не требам, ја нећу да се ова ствар уталожи. Ја хоћу да је са Миланом расправим, нити могу допустити, да ми лажи казује и срце вређа.“

Рада слегне раменима и оде под шатру, а њих двојица остадоше, да се препиру.

Г. тутор пита Раду, какав је дишпут међу Стеваном и Миланом. Овај не каже како јесте, већ како је боље. Друштво се веселило. Тама се спуштала. Под шатром су свеће, воштанице гореле.

Препирка измеђ оне двојице, не само да се није изравнала, већ нема јој ни краја.

Опет Рада устаде и пође да их мири.

Обојица беху у најжешћој ватри. Један другог вређа најпогрдније.

— Окајте се браћо ћорава посла, викну Рада и стаде међу њих.

Али то нама несмета. Стеван виче:

„Јелена несме, и неможе бити твоја!“ Милан опет виче:

— Ја ћу ти опет показати да ће бити моја.

„Незнам само кад!“ упада иронично Стеван.

— До зоре, знаш већ до зоре, па ако хоћеш и сад, викаше разјарено Милан.

Стеван се поче грохотом смејати: „Но јесил' чуо Милане, ти си баш безобразан човек, када ми у очи смеш казати, да ће сад, сад баш бити твоја, ваљда је нећеш сад просити."

— Хоћу, и ти ми нећеш стати на пут, одговори Милан сав дрхћући од љутине.

„А ја ти опет кажем, да ти то нећеш и да ти то несмеш урадити, јесил ме разумео," повиче Стеван ударив га руком у груди.

Милан се окренуо, као фурија да пође али га Стеван обема рукама ухвати и рече:

„Ти ми нећеш ту ругобу учинити, јер ћу ти се ужасно осветити."

— Не бојим се речи, викну Милан још љуће, у исти мах истргне се из руку Стевановиx и оде управо под шатру.

Забадава је Рада непрестано викао: Окајте се лудорије, будите добра браћа. Све то није помогло, котва се опучила, бесмислица ће своје да уради.

Милан стаде пред тутора и тронут рече: „Ја немогу већ отрпити чекајући на одговор, који ће мени бити живот или смрт. Осам је дана како сам запросио вашу драгу ћер Јелену, и ја не могу овога дана бити весео у овом лепом друштву, живећ у неизвесности. Молим вас, и преклињем овим празником данашњим, да ми кажете, едали ћете благословити нашу љубов."

Тутор није имао речи, да на такво јавно питање одговори, он је загрлио Милана и изљубио га је. То беше јасан одговор.

Стеван је стајао мало даље блед непомичан. Тек кад се Милан у својој радости триумфујући насмејао, поцрвени он ужасно.

Та сцена, учинила је разан утисак, једни су доброћудно одобравали, други су предсказивали зло и сматрали су као повреду црквене светковине. Трећи су говорили: „Видиш ти тутора, како се устегао; а овамо једва дочекао." —

Весеље се почело на ново. Наздрављало се сад и младенцима.

Милан приступи Стевану, пружи му руку и рече мирно: „Ти си хтео! Жао ми те је, ал ја не могу живити без Јелке! —

„И ја не, одговори Стеван оном истом узрујаношћу.

— Да би твојој беспослици крај учинио, морао сам сада свршити. — Јел' да нисам лагао, рече Милан, смешећи се.

„Беспослица твоја, скупо ће те стати," одговори Стеван привидно мирнијим гласом.

— Окани се брате претње, та она је за децу страх. Овако је морало бити. Неваља се предавати тузи, јер она убија човека. Будимо добра браћа, рече Милан и опет пружи руку.

„Савета нетребам твога. Имаћеш доста времена и тужити и кајати се, беше озбиљан одговор Стеванов.

После тих речи устане Стеван, нити да погледи свог бившег друга, нити му руке даде, већ га брзо нестаде из порте.

Ноћ је била прекрасна. Пун месец јасно је светлио, беше видно као да је дан. Милина је обузимала душу човечију. Па како драга беше тек за оне, који сневаше снове слађане љубави!

Та дивна ноћ, дочекала је Стевана, да у њему само још већма побуди страст. Он је уздисао тешко од голема бола, и био је до изумљења због губитка.

Ха, повиче он загушним гласом: „Како несрећа раскида срца"! — Он је дуго ишао, незнајући ни правац, ни цел. Тек се наједаред, задржи код ступца неког, који беше испред куће посађен, да спречи пут колима, да неиду кад је велико блато на стази.

Дуго је ту стајао и размишљао. Тад се трже, и као да га нека нада ободрила беше па рече: „Још ћу једно

покушати, морам још ову ноћ са Јелком говорити.“

Он се отиште од ступца, и упутио се пијацама. Прошав крај цркве, види, да је све мирно, и да су се гости разишли. —

Сада обрне у сокак, и за неколико минута стајао је на шанцу пред једном лепом и бело окреченом кућом. Нова шарена тараба, на прозори зелени капци. То је туторов домазлук. Он дође до капије, али се у дворишту псето почело бунити. Једном руком ухвати се за горњу даску, једном ногом стаде на ступац од капије, и у часу кад је друга рука ухватила горњу даску био је левом ногом горе, сада узвуче и десну ногу, те за један тренут скочи у двориште. Псето се од изненаде тако уплашило, те цикну и побеже под амбар.

Стеван уђе у ходник, и управо оде на прозор Јелкине собе. Свећа је још горила, ваљда је Јелка у драгости размишљала срећу будућих дана. Или је . . . . . ал' то су женске тајне, ми их нећемо погађати.

Стеван куцне полагано у стакло. Јелка разведе завесе и појави се у свој дражести својој. Она се трже кад види Стевана.

„Не бојте се ни чега, рече он. Немогу вам на дуго разлагати мој овако чудан долазак, али вам толико кажем, да је будућа ваша срећа у великој опасности. Ди ћу вас сутра очекивати? Састанак вам неће служити на срам, упита Стеван молећим гласом.

— У 7 сахати у вече на црквеном рогљу, рече лепа Јелка и завеса се заклопи.

(Свршиће се).

ВИДНИ ПУРПУР

од Оскара Дренира

(Свршетак.)

ко скупимо све резултате новијих испитивања то ми о томе напретку можемо себи ову представу саставити: До сад се упоређивало око са camera obscura дакле са једним делом фотографског апарата, данас ми знамо да је потпуно уређен фотографски завод од таквог савршенства како ни најсмелији фотограф будућности не сме да сања. Нек се замисли само какву тричаву камеру апарата и микстура и најсиромашнији путни фотограф мора за собом вући и колико мало може човек дневно да изради. И треба употребити са тим компендијезно и необично за вршење уређење ока. Ти си добро спавао, резервоар видног пурпура у твом секу напунио и штапићном слоју толико је видног пурпура дато да је оптографска плаuица препарирана. Отвориш очи, одмах постаје на мрежњачи најлепши оптограм од onда што је преко пута од очију са сахатом и сликама. Затвориш очи нов видни пурпур продире у слојеве штапића, уништава тренутно стару слику и платица је опет на ново препарирана. Погледаш какво је време; то одмах постаје бело на пурпурној основи и на мрежњачи је нацртан прозор са облачним небом. Ти мислећи на нове порезе узимаш новине, а стари оптограм ишчезава са свим и његово место заузима умањена слика новина, јасно и тачно као микрофотографија.

Устајеш из постеље и оптограм јури један за другим што траје цео дан непрестано, и изгледа да је видни пурпур не исцрпљив, али најзад доцне у вече примећујеш да видни пурпур придолази споро у слојеве штапића, стари оптограми не ишчезавају тако брзо и постаје оно тако непријатно понављање слика, светлост досађује очима, и ти тражиш таму, и тада пигментни слој сакупља нову готовину видног пурпура. Колико би платица потрошио један фотограф који би хтео да произведе само је-

дан дневни рад ока. Човечији рад мора овде да устукне природном раду. Овај факт управ натераће заступнике фотохемије да или подражавају видни пурпур, или бар да даду материје са истом осетљивошћу спрам светлости.

Са понављањем неби тако брзо ишло. Јер видни пурпур као да спада ка оним комплицираним сложеним органским материјама спрам којих хемија немоћна стоји. Хемичари би били задовољни кад би само могли да региструју колико има процента угљеника, кисеоника, водоника и гушника видни пурпур. Тако понека загонетна болест виђења код физички са свим нормалног ока бива свакако од покварености или лабавости хемијске радње ока. Да ли ће осим ове две науке имати и полиција користи од изналаска видног пурпура можемо само предпоставити. Овај изналазак готово би се могао довести у свезу са грозном Сабацковом смрћу у Берлину. Тада се кроз новине вест пронесе да је полиција испитала очи убијеног на оптограму. Врло је невероватно да је код таквог испитивања што у ствари се показало, али ипак није немогуће. По напоменутим покушајима било је, да се услови конструишу, под којима се употребљив оптограм фиксирати може.

Али највећу корист имаће од овог изналаска извесно физиологија. Напред стављено питање: шта је око? тиме истина није још решено, али је ипак к томе један корак ближе се дошло. Већ и упоређење са фотографским заводом може се сматрати као знатан напредак. Али наклоњен читалац запитаће кад је то тако, зашто ја не видим предмете сличне фотографским, него у њиховим природним бојама. И о овоме физиологија стоји са говором и одговором.

При прегледању дивног мозаика оног слоја штапића већи део њихов био је са видним пурпуром испуњен, али један мали део тих штапића био је испуњен течношћу зеленом као смарагд, која је такође на светлости бледила, и сем тога неколико штапића изгледали су у особитој затвореноплавој светлости. Да се из три основне боје — црвена, зелена и љубичаста — све друге мешањем могу представити, то је довољно нахођење три тако видне течности, те да се предмети у својој природној боји виде. Свака ова течност раздваја се не светлошћу своје сопствене боје него светлошћу две друге боје и њихових комбинација али у различном времену. Дневна светлост све три раздваја, јер црвена, зелена, и љубичаста светлосна зрака која заједно у око пада преставља нам се као чиста бела светлост.

Млого буни несразмера између броја црвених штапића и других бојадисаних. Тиме се да објаснити она чиста тако звана црвена слепоћа, т. ј. код црвенослепих лица преовлађују црвени штапићи тако, да је мрежњача за ту боју са свим неосетљива. Тако по свој прилици постаје и онај факт да врло мало лица могу посматрати отворено црвену боју дуже време а да не осете непријатност, док напротив јасно зеленило као нпр. лишће какве шуме постаје врло пријатно нашим очима. У првом случају зелени штапићи побледе, у другом црвени те тако први случај увећава нам непријатност а други ублажава. Са свим заковане Дарвинисте сматраће преовлађивање црвених штапића као преостало наслеђе из оних дана кад су наши предци још весело скакутали с гране на грану. У оном добром старом морало је и око бити осетљиво искључиво за зелену боју, мрежњача је имала млого црвених штапића. Но доста о овим ваздушним спекулацијама, јер нигде није опасније остављати чврсто земљиште као у физиологији. Највише могућности о акту виђења има ово мишљење: крајеви кончића видног нерва опточени су поменутом видном течношћу. У скорашњем стању она је индиферентна, не дражи дакле нервне кончиће, али кад се светлошћу разложи, то она прави неки нагризајући продукт, који узбуђује нервне крајеве а то узбуђење преноси се нервима у мозак, и тај надражај ми знамо из искуства — знамо да значи: светлост у оку. Ова хипотеза која се укратко фотохемичка назвати може, има зајиста нечег подозривог мора се дакле пазити да се ка

факат узме, пре но што се експериментом докаже. Још су велике сметње које се стављају расветљењу бића виђења.

Ту су понајпре у слоју штапића поменути кегласти чепићи који нити видног пурпура имају нити видног зеленила, нити иначе какве течности, која би се на светлости промењивала. И при свему том то морају бити видни органи прве класе, јер баш код тако зване жуте пеге у околини мрежњаче где најбоље видимо, находе се само чепићи а никако штапићи. а свим је могуће да су ти штапићи и чепићи са свим независни један од другог видни апарати, од којих један може још да функционира док је други већ своју радњу оставио. На то нас бар упућују новији низови покушаја Кинови, који прво доказују да жабе, чија мрежњаче јаким осветлењем са свим изблеђи могу ипак да виде, и друго да неке животиње које зајиста врло добро виде нпр: соко, немају никакав видни пурпур, у опште никакву течност у својој мрежњачи, које би светлошћу избледеле. Као што је ту скоро доказано, садрже зато чепићи — и то нарочито код животиња које немају видне течности — јако обојадисане (жуто зелене, наранџасте, и као рубин црвене) масне куглице, али о чијем значају за виђење још су у току физиолошка испитивања. Најзад мора се овде поновити да први осам слојева мрежњаче кроз које пролази светлосни зрак пре но што достигне главни слој штапића и чепића, нису са свим излишни, већ при виђењу своју извесну ролу играју. Као што се види физијолози имају да крцају још доста тврдих ора. Али испитивања новога дела тако су сретно почела са изналаском видног пурпура, испитивање је са свима моћним помоћним средствима што модерном испитивању на услузи стоје без прекида продужено, и постигнут је готово приличан низ успеха, тако да се можемо надати да ћемо скорим моћи се боље упознати са радњом виђења. Ни за распростирање не морамо се бринути, јер су од вајкада испитивачи и лајици заједно се интересовали за испитивање путова на којима бива општење са спољним светом и духом. Нови појмови биће брзо свима познати, и ми можемо још доживети да ће шилерову познату загонетку:

„Знаш ли слику на нежној основи?
Што даје од себе светлост и сјај
И сваког часа она се обнови
А увек цела и нова знај.

На уском простору постоји она
И најужи оквир окружује њу
Па ипак свака што те дира величина
Знаш је тек помоћу слике те“

решити је и какав ђак из ниже гимназије казавши: о п т о г р а м.

Ужице. превео **Доброслав Ружић.**

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНИ РОМАН

ОД ЕМ. ЗОЛЕ.

С француског Ђ. Ј. Н.

(Свршетак).

Ако хоћете да вам отворено изјавим моје мишљење, ја кажем да се данас и сувише велика важност одаје форми. Ја бих могао врло много о томе говорити, кад то не би премашало границе ове расправице. У самој ствари пак, ја држим а метод сам долази до форме, да је сам језик писца логика, природна и научна грађена. Онај који најлепше напише неће бити ... који најбудаластије одјури и падне у хипотезе, но онај који иде право ка истини. Ми смо данас опојени лиризмом, ми са свим неправедно верујемо да је узвишени стил дело неке величанствене збуњености, вазда готови да стрмоглавце падамо у лудило, не, узвишени стил је дело логике и јасности.

И Клод Бернар који даје философима ту музичарску улогу, да непрестано свирају м а р з е љ е з у хипотеза, док се научари на јуриш бацају у непознато; готово исто тако

мисли и о вештацима и писцима Ја сам приметио да би и многи од великих и врло заузетих научара за научну позитивност коју задржавају, хтели да уоквиро како литератуpу у идеал. Они сами као да осећају потребу за изналажењем лажи. После њихових егзактних радова они пригрљавају најсмешније хипотезе и измишљотине, за које добро знају да су лажне и будаласте. И они траже да им се отпева која, те Клод Бернар има подпуно право кад каже: „Литерарни и вештачки производи никад не старе у оном смислу у коме су они изјаве неизмењивих осећања природе човечије.“ И одиста форма је довољна да обесмрти какво дело. Појава какве моћне личности, која узвишеним језиком тумачи природу, остаће интересантна за све векове, а са тог истог гледишта читаће се вазда и какав велики научар за то, што је производ његов, кога је само он знао створити, исто тако интересантан као и дело великог песника. Ништа то не чини што је се научар варао у његовим хипотезама, он стоји вазда на са свим истој висини са песником, који је се тако исто посигурно и сам морао варати. Оно што треба још рећи то је, да у наш опсег рада не спадају једино неизмењива осећања природе човечије, јер нама остаје за тим још и да покренемо прави механизам тих осећања. Ми нисмо свршили тиме свој задатак, кад насликамо само љутину, тврдичлук или љубав. Цела природа и цео човек је наш, не само са њиховим појавима но и са узроцима тих појава. Ја добро знам, да је то огромно поље рада, у које нам хтедоше препречити улазак, али ми смо савладали све те препоне и ми славимо сада на њему своју победу. Ето за то не могу ја да се сложим са овим мишљењем Клод Бернаровим: „У вештинама и лепој књижевности личност је господар. Ту ум ради па својевољном стварању производа и он нема ничег више заједничког са констатовањем природних појава, на којима наш разум не треба ништа да ради“. Ја се чудим, како може један од најславнијих зналаца у тој струци, одрицати лепој књижевности ступање на научно становиште. Ја не знам какву лепу књижевност он мисли, кад литерарно дело дефинише као „својевољни производ ума, који нема ничег заједничког са констатовањем природних појава.“ Без сумње он мисли под тим лирску поезију, јер иначе он не би могао исписати ту реченицу, мислећи на експериментални роман, на дела Балзакова и Стандалова. Ја могу само поновити оно што сам рекао: **ако оставимо форму и стил на страну, романиста експериментатор није ништа друго до специјални научар, који се служи оруђем осталих научара, испитивањем и анализом.** Наш је делокруг потпуно једнак за делокругом физиолога, ако није још и већи. И ми радимо, као и он, на човеку, јер све потврђује а и сам Клод Бернар то признаје, да се мождани појави одређују као и сви други. Ми не поричемо, да нам Клод Бернар може рећи да ми још грцамо у хипотезама, али погрешно би било отуд закључити да ми нећемо никад доћи до истине, јер он је радио целог свог века на томе да медицину, коју огромна већина његове сабраће сматрају још као вештину, начини науком.

Одредимо јасно сада шта је романиста експериментатор. Клод Бернар даје о вештаку у опште овакву дефиницију: Шта је вештак? То је човек који остварује у вештачком делу какву своју мисао или осећање.“ Ја се ни најмање не слажем с таквом одредбом. По томе кад би ја представио неког човека који иде са погнутом главом, ја би створио вештачко дело, ако је такво моје лично осећање. Ја онда не би био ништа више до будала. Треба и ту имати на уму да је лично осећање вештаково подвргнуто надзору истине. И ми тако долазимо до хипотезе. Вештак полази са исте основе са које и научар. Он стаје пред природу, пред идеју *à priori* и ради по тој идеји. У томе се он само разликује од научара, што изводи своју идеју до краја, а не оверава њену тачност посматрањем и испитивањем. Вештаци експериментатори могли би се дакле

назвати само они који воде рачуна о испитивању, али онда би се рекло, да они нису више вештаци, чим сматрају вештину као скуп личних заблуда, које вештак уноси у своју студију природе. Ја сам констатовао, како мислим, да личност писчева може бити само у идеји *à priori* и у форми. Ње нема и у слепој заузетости за лажно. Ја бих се јако радовао да је она и у хипотези, али на то треба још дуго чекати.

Говорило се често и то, како писци треба да крче пута научарима. То је истина, јер ми смо видели из **Увода** како су хипотезе и емпиризам претходиле и припремале пут науци, која се сада утврђује експерименталним методом. Човек је започео тиме, што је се усудио да даде нека објашњења за појаве, песници су исказали њихово осећање, а научари су дошли за тим да контролишу хипотезе и утврде истине. То је вазда био задатак претеча науке, кога Клод Бернар приписује философима. То је племенита задаћа и дужност је свих писаца да је још сада испуњавају. Само разуме се, да сваки пут кад научари утврде једну истину писци треба одмах да се оставе њихових хипотеза и да усвоје ту истину, иначе би они остали непрестано у заблудама, што не би било ни за кога од користи. Ето тако, у колико знање напредује, оно спрема нама, другим писцима, чврсто земљиште, на које ми треба слободно да станемо и бацимо се на нове хипотезе. Речју, сваки одређени појав, обара хипотезу и заузима њено место, а хипотезу ваља тада пренети даље на друго непознато поље, које нам се укаже. Да узмемо један врло прост пример, како би ме боље разумели. Доказано је да се земља окреће око сунца. Шта би се рекло сад о каквом песнику, који би пригрлио старо веровање да се сунце око земље обрће? Очевидно је дакле, да песник ако хоће да се упусти у своја лична тумачења какве чињенице, он мора изабрати такву чињеницу, чији узрок још није познат. Ето, то може бити хипотеза за нас романисте експериментал[не]. Ми треба да усвајамо тачно одређена факта, да не дајемо више маха нашим личним осећањима, која би ту била са свим смешна и да се ослањамо до краја на оно земљиште које је науком извојевано. За тим ту само, пред непознатим, вежбати наше око у посматрању и тако претходити науци, па ништа не чини ако се каткад и преваримо само ако успемо да нађемо начина и пута, како ће се моћи проблема решити. У свему осталом ја се слажем са оним практичним програмом Клод Бернаровим, који је принуђен да усвоји емпиризам као потребан пут ка истини и науци. У нашем експерименталном роману, ми можемо дакле до миле воље постављати разне хипотезе о природном наслеђу и утицајима средине, уважавајући и обзирући се вазда на оно знање о материји до кога је наука дошла. Ми ћемо спремати пут, давати посматрана факта и људска документа, која могу бити од велике користи. Један велики лирски појета узвикнуо је недавно, да је наш век век пророка. Јесте, ако хоћете, и век пророка, само треба добро упамтити, да ти пророци не оснивају своје радове на лажном и натприродном. Ако би пророци, као што се то хоће, требали на ново да замрсе најелементарније појмове, да од природе начине неку чудновату религиозну и философску збрку, да остану вечито на метафизичарском чворену, да све помешају и још боље замрче, такви пророци са свим њиховим говорничким даром, не би били ништа више до велики глупаци, који не би знали „да се укваси кад се скочи у воду“. У ово наше научно доба сматра се за деликатну мисију бити пророк за то, што се не верује више у истине „откровења“ и што треба, да би се сазнало непознато, добро познавати прво познато.

Према свему томе ја бих дошао на овај закључак: ако би хтео да дефинишем експериментални роман, ја не бих рекао као Клод Бернар, да цело литерарно дело лежи у личном осећању, јер за мене је лично осећање само први покретач. А природа је, или бар онај део природе чија нам је наука открила тајну и коју ми немамо више

потребе да кријемо, после ту да нам заповеда. Романиста експериментатор је дакле онај који усваја доказана факта, који показује на човеку и друштву рад појава над којима наука господари и који меша своје лично осећање само у оне појаве, чије одредбе нису још стално утврђене, старајући се да контролише што већма може то лично осећање, ту идеју *à priori*, посматрањем и испитивањем.

Ја не могу друкчије да појмим и замислим нашу натуралистичку литературу. До душе ја сам говорио само о експерименталном роману, али сам тако исто тврдо убеђен да метод, који је прославио већ своју победу и у историји и у критици, славиће је најзад свуда и у позоришту и у самој поезији. То је неминовна сила развића. Литература, па ма шта се говорило, није само у раднику, она је тако исто и у природи коју црта и у човеку кога изучава. Нека научари дакле промену појмове о природи, нека нађу истински механизам живота, и ми ћемо бити принуђени тада да пођемо за њима, да идемо шта више и пред њима и да радимо и даље на новим хипотезама. Метафизичарски је човек мртав, њега нема више и сав наш рад мења се сада и добија друго становиште са физиолошким човеком. Гњев Ахилов, љубав Дидонина, остаће свакако вечно лепе слике, али шта ћемо кад је сада наступила потреба, да анализујемо тај исти гњев и ту исту љубав и да видимо како баш раде те страсти у самом организму човечијем. Гледиште је дакле ново. Оно постаје експериментално у место да буде философско. У кратко све се даје свести на овај величанствени факат: експериментални метод и у лепим вештинама као и у наукама, почео је да одређује природне, индивидуалне и социјалне појаве, о којима је метафизика до сада дала само лажна и натприродна објашњења.

ЛИСТАК.

О НОВЦУ.

Предавао проф. Стева Милованов у срп. читаоници у Н. Саду, дне 26. новембра (8. децембра) 1883.

(Наставак.)

9. Са овим још нисмо готови, какав треба да је новац; има још по што-год, што се захтева од правог новца.

Сваки делић материје, коју смо узели за новац, мора бити истих особина као и читава материја; материје те једнако тешки делови морају једнако и вредити. Разни ситни и крупни новци треба да су таки, да десет комада једне врсте вреде и данас и сутра и увек једнако; новац мора дакле удешен бити тако, да је двапут две јединице доиста четир јединице, двапут два новчића, да су доиста четир.

Предмети, које су неразвијенији народи употребљавали за новац, не могу никад бити овоме по вољи, зато и нису за новац.

Кад напоменух, да новац мора бити у свима једнаким деловима доиста једнак, рекао сам већ и то, да се новац мора моћи делити у мање и у веће вредности, то ће рећи у ситнији и крупнији новац.

Ако би хтели на-што, оно се свака материја даде делити и то дотле, да делиће већ ни видети не можемо али се зато опет не може свака супстанција узети за новац. Рецимо, да се крзно увело за новац, па га изделимо, исечемо, у једнако комађе, и рекнемо, да сви делови вреде као читаво крзно, варамо се, јер ни близу не вреде толико. Да је тако, види се отуд, што се од парчади, па баш и од свију, не да добити и направити оно, што се начини од целог крзна; отуд и не да нико за „рестлове“ оно, што за материју, кад се из целог сече. Међутим је изузетак код женских аљина, јер што је више на њој парчади, више вреди.

Ако узмемо метал какав па од њега правимо новац, не мења се вредност, ако и

ситног новца правимо крупан: четир новчића уједно управо је толико, колико и четир новчића сваки за себе и четир новчића, кад се уједно скују, даће управо четир новчића уједно.

Још једно је, што мора бити код сваке материје, из које се новац прави, што мора бити код сваког новца. Новац иде од руке до руке, па, колико би времена то однело, кад би сваки, који прими новац какав, морао мерити, је-ли доиста тежак, колико треба; кад би морао испитивати, је-ли прави, па, можда, и кемично анализовати; у осталом не може свако ни знати, како се то ради и већина и не зна. Сваки новац мора дакле носити на себи обиљежје, по коме ће се увек познати, да је новац. То обиљежје мора бити тако, да га је тешко другом направити. Даље мора новац исте вредности увек једнако тежак и велик бити, и мора на њему стајати, колико вреди она материја, која новац представља; осим тога новац има бити од таке материје, са којом не може сваки човек радити, што хоће!

III. 10. Навео сам, какав треба да је новац, па да одговори правој потреби, овдеонде наспоменуо сам од чега би било све боље правити новце, и по оном, што се иште од доброг новца, видимо, да су тако-звани метали најбољи, да се од њих праве новци.

Злато, сребро, бакар, калај, олово, и гвожђе, било је мање-више новац код изображенијих народа и у најстарија времена, за која се знаде; особито од сребра и бакра било је, а и данас је, највише и крупног и ситног новца.

Ова два метала тако се одомаћила као новац, да само име па значи не само сребро и бакар, већ често и плату и надницу и новац сам: „исплатио га све самим бакр м“, или „исплатио је ситним новцем“, чуј[е] [с]о почесто.

Прави новац био је од вајкада и свуда о метала; зна се, да је само у Сијаму нек време прави новац прављен од порцелана.

Има опет нешто, што се и металима м[оже] замерити, а то је, да кажем, што немају животне вредности ни као метали, ни као новац. Јесте, метале многе поштује изображен свет и прима их у новац и даје их као новац али неизображени људи неће или слабо хоће, да знају за њих: са силним металним новцем у џепу није се могло ништа купити од дивљака.

Осим овог мења се помало и вредност металима: За Омирева доба гвожђе је више било на цени него бакар, бакар је тада био обичнији метал и више се употребљавао; олово је било слабо познато и на ниској цени, међутим злато, сребро и калај заузимали су већ тада прво место као и данас, што заузимају.

11. Мислим, да вас, штовани слушаоци, уморити нећу, ако у кратко само наведем, кад се од ког метала правио новац.

Аристотел. Полукс и други стари писци спомињу, да се од гвожђа у старије још доба јако новац правио, штета, што се не зна, да-ли игде имаде бар један комад тог најстаријег гвозденог новца; тај се новац морао истрошити, јер гвожђе на ваздуху није постојано. Не зна се ни каквог је облика ни колики био тај новац, но по свој прилици биће, да је изгледао као шипка каква. Доскора се ковао гвозден новац у јапанском царству.

(Свршиће се).

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Српско народно позориште. Са 22. Јануаром отпочела а са 27. Мартом завршила је народна наша позоришна дружина рад свој овде у нас за ову годину. С мирном савешћу може бацити поглед унатраг на тај рад свој те ведрим челом рећи, да је и моралне и материјалне користи по снази својој прискрбила. Новосађани пак први пут после толико времена без зазора смеју поносно се похвалити, да су мезимче народно и дочекали и испратили својски и пријатељски. Али није ни чудо. Ако се сад нисмо имали прилике науживати, позабавити и поучити, онда се зацело нисмо никада нити ћемо икада. Мал те не скроз одабран репертоар, акредитоване наше старе домаће снаге, подмладак, што и мало смелије наде оправдава, па гости, све војводе у српској војсци позоришној — ко ту да се не одзове, ко ту да не пригрли? Но да и не питамо за чињенице, што су ту деловале, сама је по себи радосна, прелепа појава живост та, топло то интересовање за позориште. Има та појава важности, значаја! Гаранција је то, чврста гаранција за много и премного!

Дало се свега ове године 39 представа и то 24 у претплати, 14 ван претплате а једно су вече чланови позоришне дружине испунили вокалним концертом, што је био приређен у корист изложби женских ручних радова од стране овдашње добротворне женске задруге. Нових је комада било дванаест. Три су изворна: 1) од „Матице Српске" награђена шаљива игра Милана Савића под насловом „Проводаџије;" 2) историјска трагедија: „Стеван, последњи краљ босански" од Мите Поповића и 3) слика из живота „Удадба по морању" од Косте Радуловића. Остале су новине били преводи с немачког, француског и мађарског. Новине су те: „Сеоска лола," позоришна игра с мађарског од Е. Тота, „Наше жене," шаљива игра с немачког од Мозера и Шентана, „Сиротањски адвокат," драма с француског од Мериса, „Адријена Лекуврерова," драма с француског од Скриба и Легуве-а, „Мати се мора удати," шаљива игра с немачког од Гинтерове, „Библиотекар," шаљива игра с немачког од Мозера, „Фуршамболови," позоришна игра с француског од Ожијера, „Две цедуље," шаљива игра по немачком и „Лудвик XI.," трагедија с француског од Делавиња. Од тих је новина у два маха даван „Сеоска лола," па „Адријена Лекуврерова" и „Библиотекар," шаљиве пак игре: „Мати се мора удати," и „Две цедуље" омање су те нису испуниле свака за себе вече. Класичари су слабије били заступљени, но што се могло очекивати. Шекспиру су у део пала само два вечера, заступили су га „Ромео и Јулија" и „Млетачки трговац;" Шилер је у једно око био јачи; његови су заступници били: „Виљем Тел" и „Марија Стјуартова," ова у два маха. Од домаће наше прве робе изнео се једаред на пазар Суботићев „Милош Обилић," једаред Стеријин: „Светислав и Милева," једаред Костићев „Максим Црнојевић," једаред Округићева „Саћурица и шубара" и једаред, на жалост само једаред Трифковићева само три одојчета: „Школски надзорник," „Љубавно писмо" и „Француско-пруски рат." Старо страно комађе уз горе спомепуто класично давано је ово: „Рукавица и лепеза," „Две сиротице," „Гренгоар" (у два маха,) „Еј људи, што се не жените," „Наши робови," „Циганин," „Муж на селу," „Марки Виљмер," „Ђурађ Бранковић," „Поштењаци," „Ултимо," „Рат у мирно доба," „Дон Цезар од Базана," „Шоља теја." — За све се приказе просеком може рећи, да су били складни, лепо увежбани, целина је с малим изузетцима била свуда округла а појединих је глумачких приказа било и јединствених у својој врсти.

Давно, здраво давно је већ, како се није покупила овако јуначна легија бораца на бојном пољу уметности. За опробане снаге: Ружића и Ружићку, Добриновића и Добриновићку (до лане Ј. Поповићеву) и за Лукића доста је да се каже, да су живи и здрави — за Добриновића се на дуготрајну невољу нашу али тим већу сад радост ово последње тек од најновијег доба може рећи — и да је изглед да ће још протећи доста воде Дунавом, док и најмање малаксу и клону. М. Рајковићка је додуше још једнако осуђена, да замењује трагичну јројину али зато јој се опет врло често даде прилика, да приказивањем живахних врголастих младих девојана покаже у најлепшем сјају специјални дар свој. Ленка Хаџићева још свагда верно и савесно испуњава своје место као сентиментална љубавница а и С. Димитријевићка још вољно и живо приказује мање епизоде. Женски је прираштак сваке хвале вредан; прираштак су тај: Љ. Динићка, Т. Лукићка (до скора Т. Брашованова) и Л. Петровићева. Динићка је као ванредно вредна и разборита глумица за кратко ово време стекла општу симпатију а Лукићка, приде још и добра певачица, и Петровићева лепо се прилагођавају оквиру, у ком ће се по честитим угледима, што их има у томе оквиру, лагано дизати, да и оне буду некад храбре борилице у првим редовима. Мушких има пола-нових и сасвим-нових. Пола-новима, најпре и најпре Димитријевићу, Динићу и Барбарићу, па онда још и Милосављевићу, и И. Станојевићу морамо, признати, да су од преклане амо јако у напред коракнули а Динић је баш и изненадно. Има још пола-нових, али су ти и сувише мало забављени били ове године. Сасвим-нов је Марковић, млад глумац необично угледне спољашности а као певач заиста добит за народно позориште. Не смемо заборавити ни Ђурђевића, који је у рутини доста одмакао, колико се могло видати на оно два три пута, што је изашао овде на позорницу.

Као гости боравили су у последње време овде, који дуже, који краће, ови чланови београдског краљевског позоришта: Милка Гргурова, редитељи Тоша Јовановић и Милош Цветић и певачица Марија Цветићка. Гостовање је њихово било у сваком погледу занимљиво а и крунисано најлепшим успехом.

Г.

РАЗНО.

(*Карађорђе у Аустријској војсци.*) Бечки лист „*Wehr-Zeitung*" доноси у своме 24. броју од 22. Марта 1884. у подлистку одговор на белешку у 11. броју од 6. фебруара 1884. истог листа. Пошто смо исту белешку и ми у 6. бр. „Јавора" о. г. донели, то је г. писац тога одговора (интелигентан официр, Србин Шајкаш) имао доброту одговор тај и нама припослати. Одговор тај гласи:

„У 11. броју „*Österreichisch- ung. Wehr Zeitung*"-а од 6. фебруара 1884. донесена је под насловом „Из живота Ђорђа Петровића" од госп. Д. Дитриха вест, како је Ђорђе Петровић за једно изврсно дело у боју близу Мајнца 22. Јула 1793 са аустријском медаљом за храброст одликован, али скорим после тога се огрешио злочином мучког убијства једног официра свог одељења и бегством из војске — оба злочина с тиме претежније природе, што су се непосредни пред непријатељем догодила.

Пред госп. Дитрихом нећу због те вести да се правдам, јер ју је он, ако и не са извесним именовањем извора, на основу једне аустријске књиге донео и речено *bona fide* за истинито држао. Ја сам му шта више врло благодаран за дату ми прилику, да ту историчку погрешку исправим. Али ћу се ја потрудити да докажем, да његов извор нема права на необориму историчку истинитост.

Јемац је госп. Дитриха Белонов војнокалендарски летопис (прва година, у Тропави, 1857, штампара и наклада Алфреда Траслера). Белона је дотични спис од речи до речи извадио из „Аустријских новина" од 9. Јануара 1856, бр. 15. Ове новине пак описују у подлистку дотичне догађаје без именовања извора, из којег су оне то црпеле. Тај однош[а]ј већ по себи био би за доста новод, да се вест „Аустријских новина" са опрезом, да се не рекне са сумњом, прими и да се њима већ у опште поверење одрече.

Ја се пак незадовољавам са конштатирањем те оскудице основа за веровање, да је вест „Аустријских новина" на истини основана, шта више, ја ћу се и на друге, с тим скопчаним ауторе обазрети, да бих у том погледу по могућству ствар расветлио и разбистрио.

Ђорђе Петровић није год. 1793, а у немачко-француским ратовима 1792. до 1794. год. у опште, аустријском почастном (за храброст) колајном одликован. Да је он с таким одличјем подарен, његово би име, као и свих других у тим ратовима одликованих, у књизи „Историја награде ц. к. војника, са штатутима за споменице" (у Бечу, код млађег Грефера, прва свеска 1795, год. а друга 1797, год.) овековечено било, јер то дело садржава имена свих оних аустријских војника, који су у напоменутим ратовима за своју храброст почастним колајнама одликовани. Али се налази на стр. 112. исте књиге име једног кадета Милована Петровића од српског фрајкора, који је за храброст год. 1793. аустријску сребрну споменицу добио. И то ће, у свези са другим на Ђорђа Петровића односећим се погрешним публикацијама, бити мотив за подлистак „Аустријских новина" од год. 1856.

Истина је, да је трећи комбиновани славонски граничарски батаљон у једном боју близу Мајнца 22. Јула 1793. год. али само са једним оделењем тешке невоље допао, и није кроз нестрашљивост фелдвебла Јуре Петровића, већ по све на други начин избављен да не допадне ропства. У том боју је одредио и генерал Хоце три компаније Славонаца под пуковником Ковачевићем (командант напоменутог батаљона), а фелдмаршал-лајтнант Сплењ и један батаљон Терци у помоћ стешњеним Прусима, са налогом да Вајер поседну. Али то село беше већ од непријатеља поседнуто. Пуковник Ковачевић дође и у опасност, да је са две компаније отцепљен [...]. У тај мах јурне капетан Грамонт са Градишканском дивизијом на непријатеља и нападе у лево на Вајер, који после заједничког напада опет и заузму. Борба је тако грозна била, да је Градишканска дивизија (дакле не сав напоменути батаљон) све официре и већи део подофицира као мртве или рањене изгубила. (Види „Историју војне границе" од Фр. Ваничека, IV. свезка, стр. 6, који је те податке извадио из „Аустријског војног часописа", год. 1847, 11 свезка, стр. 186 и из званичних ратних аката.)

По себи се разуме, да кроз тај доказ и оно даље у „Аустријским новинама" приповеђено изазивање на двобој, за тим убијство једног официра трећег комбинованог славонског граничарског батаљона постаје *absurdum*.

Исто поверење заслужује и даља вест „Аустријских новина" од год. 1856. гледе дезерције фелдвебла Јуре Петровића од Аустријске рајнске војске. Особито тај саопштај је можда из једног дела Алфонза (а не Алфреда) Ламартина, само са изменом места и узрока дезерције, извађен. Ламартин вели на стр. 170, осме свеске свога дела „Историја Турске (немачки од Јована Нордмана, у Бечу, 1856. год., штампара и наклада Ј. Б. Валисхаузера), да се Ђорђе Петровић налазио са својом регим ентом у Ердељу (време није означено), где је у двобоју једног официра убио и — да избегне смртну казну — у Србију побегао. И то документира мистификацију обележеног дела. Истинитост тог саопштаја Ламартиновог нема тако исто никаквог основа, као и све оно друго, што се на Кара-Ђорђа односи, јер тај француски аутор вели на пр. да се Турска године 1803 том бунтовнику покорила и њега уговором као господара Србије припознала, а противно том опет да се Кара-Ђорђе на позив Александра I, цара Руског тек године 1809 оружија машио; макар да је познато да је Кара-Ђорђе јавно непријатељство против Турака године 1804. али из сопственог нагона и без изазивања са стране отпочео. Ђукић.

(Свршиће се).

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(Чешка књижевност. Свршетак). У 12. свесци „Поетичних беседа" (*Poetické besedy. Redaktor Jan Neruda, v Praze. Nakladatel Ed. Valečka*) изишла је прекрасна идила „Ластавице" (*Vlašťovičky*) од дичне појеткиње Елишке Краснохорске. Реч „идила" нека нико нетумачи у смислу Теокритовом или Виргиловом. „Ластавице" Ел. Краснохорске јесу лирско-епска композиција, основана на истинитом темељу. Све врлине Елишчине музе налазимо и у овом невеликом раду (61 страна ситне штампе — формат као „Народна Библиотека"). Врели, дубоки осећај, симпатична лица, лепо организован догађај, диван, прави песнички говор. — Наслов сам песму нераз-

јашњава. Зато нек ми је дозвољено у кратко означити садржај

Отворивши књигу и прочитавши прву страну преставља нам се двоје сретних људи. Млади муж, млада жена. Он блажен, што води од олтара својој кући дивну женицу, она блажена, јер има мужа, кога неизмерно љуби. Нехтевши да их слуге дочекају, Богдан предлаже Јитки, да нейду кроз главну капију већ задњим улазом у дворац. Јитка мишљаше, да није добро знамење, када се као крадљивац улази у своју сопствену кућу. Но када јој је Богдан рекао, да га неволи, када неће да му по вољи чини, и пошто јој је замерно неки разговор са неким туђинцем, пристане и она на његов предлог. Богдан је испричао сву своју љубомору, када је видео да се разговара с оним туђинцем, за кога му пре рече, да је то неки трговац из Прага. Сада му невина Јитка поче причати о овом туђинцу. Занесен њезиним певањем на кору у цркви, наговараше је, да ступи на позорницу. Јитка очарана дивном перспективом, коју јој туђинац отвараше, хтеде већ пристати, но пре свега заиште неке од оних песама, које би морала певати. Добије читаве партије из опера разних. Невина Јитка, која је у самоћи одрасла и не знађаше за злобу и покварeност света, када прочита и пропева неке партије, страшне сцене, несавладне страсти, нечовечна дела, сасма се одврати од своје намере и одлучи, остати код куће у мирном закутку, у маленом свету, где још није нестало поштења и љубави. Ноте и песме је вратила.

Богдан се умири њеним очитовањем.

Приближујући се своме дому, млада жена опази јато ластавица.

„Здрави Бог вас, ластавице златне!“

Летите птичице, летите к нама
Благослов под кров носите нам.

Ту нам се тек поче разјашњавати наслов „Ластавице.“

После кратког времена стадоше с колима пред кућом, пред вратима, кроз која одавно нико није улазио. Но гле, над вратима баш две птице ластавице творе себи гњездо, које би се уништило, када би се врата отворила. Богдан већ хтеде заврнути кључем, али добра Јитка га моли, да то нечини. Богдан, после малог преговора, где међу осталим вели „да би по њеном мнењу био грех ићи у врт, јер онда може у трави бубу згазити“ — пристане. Сам отрчи по ковача, који ће пропилити решетке, да кроз прозор могу ући у кућу.

Јитка остаде сама. Тек што је Богдан отишао а ето ти нека жена млада али већ увела од туге, где носи дете у наручју. Јитка дозна, да је то дете неверне љубави Богданове. Жалост над минулом срећом завлада Јитком, паде у несвест, а пробудивши се нађе крај себе дете — његово дете. Ево долази Богдан са ковачем. Гледајући, да улаз што пре буде направљен, није много гледао око себе и не примети нити бледоћ Јитчину, нити дете крај ње лежеће. — Готов улаз! Богдан скочи у собу и зове Јитку у своје наручје. Но Јитка му само благодари, да је сачувао гњездо над вратима и изриче наду, да ће исто тако знати чувати гњездо, у којем је преварена мати своје дете оставила. Баци му дете у загрљај. Богдан се упропасти. Као да се скаменио, држаше дете у загрљају и безизразно гледаше преда се. Пренувши се, пробуди се у њему љубав очинска — он поче љубити своје дете. За часак опет сети се Јитке. Остави дете, истрчи напоље и поче је тражити — без успеха. Елишка-Красногорска завршава дивним акордом љубави материнске. После узалудног тражења врати се Богдан и нађе код чеда несретну матер. Плач њезиног детета, привабио је овамо.

То би био у кратко садржај. Догађај једноставан ал' у њему толико лепих момената! Јитка, женска нежност, преварена у срећи својој несретна прва љуба Богданова, очајна но ипак добра мати; Богдан сам, човек промењљив, није несимпатичан.

О Елишки Красногорској имали смо прилике већ двапут говорити. Год 1881. у Српској Зори, када је издала збирку посвећену јужним Словенима названу „Словенскоме југу“. Ту смо је први пут преставили као појеткињу, а о Красногорској - приповедачици говорасмо лане у овоме листу (О новијој прози чешкој). Мој млади пријатељ г. Ш. обећао ми је, да ће некоје песме из збирке „Словенскоме Југу“ превести на српски.

У Земуну, Марта месеца 1884.

Владислав Алин.

НОВЕ КЊИГЕ.

(*Гласник српског ученог друштва*). Књига 55. Расправе и други чланци. Са једном геолошком картом. У Београду 1884. У штампарији краљевине Србије. На продају у књижарници В. Валожића. Преглед: 1. Спољашни одношаји Србије од Јов. Ристића. 2. Одношај између физичних и душевних особина расе и спола од А. Васиљевића. 3. Поглед на борбу између централизације и самоуправе на западу и у нас. Од Глише Гершића. 4. Грађа за геологију краљевине Србије од Јов. Жујевића. 5. Материјали за историју Црне горе, од Марка Драговића. 6. Сердар Никола — Мандрда од Панте Срећковића. 7. Одговор дра Ђ. Мушицког. 8. Изводи из записника Садржај је као што се види врло богат и ваљан. на је 2 динара. Добити се може и у књижари Л. Јоцића и др. у Н Саду, као комисионара Срп. друштва.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по г. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ⇥ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ⇤

Уредник: ⇥ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ⇤

Бр. 15. У Новом Саду 8. априла 1884. Год. XI.

АНЂА.

Сјајне звезде све су веће у колу . . .
Лепа Анђа чека свога Николу; —
Сјајне звезде разишле се из кола:
Анђи ни сад не долази Никола.

Јасне звезде све су опет у колу,
Опет чека лепа Анђа Николу, —
Али заман чека свога Николу,
Јер и он је међ звездама у колу.

„Реци мени, светла звездо, из кола:
Хоће ли ми данас доћи Никола?!“
— „Никад више!“ — вели звезда из кола —
Тебе, Анђо, твој не воли Никола!“

„Сретна била увек, звездо, у колу! .
Ал' не беди мог доброга Николу,
Јер од вашег небескога од кола
Више ми је постојан мој Никола!“

Вели Анђи сјајна звезда из кола:
„Баш сада ти другу љуби Никола!“
— „Потавнела тамо у твом у колу! . .
Ал' ја недам, недам свога Николу!“

Опет збори сјајна звезда из кола:
„Ено ти се прстенује Никола!“
— „Прстенује! . ? Мој Никола, Никола! .“
Пала мома, пала звезда из кола . . .

Мита Поповић.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

Нада прими пружену јој руку, и док су остали застали и гледали за мимопролазећима, дотле је хитри Павле одвео Наду пред једно велико огледало. „Увери се сама“ рече и показа јој њену сопствену слику у огледалу, „није ли та лепша од оне, коју смо мало час гледали?“

Нада истрже своју руку из његове, окрене му поносно леђа и пође.

„Куда?“ упита Павле.

„Да нађем кога ко би вам на ту лепу фразу поташшао! одговори Нада а у очима јој севну презрење. Павле се по други пут уједе за усну. Док је Нада, упутив се свом друштву опет хотимице зевала, гледао је Павле за њом, као да би хтео рећи: „попустићеш ти поносна голубице, попустићеш.“ Ал тог вечера није јој се више приближио. Нада је ту ноћ врло добро провела. Играла је ван свога обичаја врло много. У сваког је она својим поносним па и опет љупким понашањем умела пробудити допадање. И кад се при по ласку опраштала са домаћицом, шанула јој је ова на ухо шалећи се: „пре нег што легнете, гасите угљевље!“

Сутра дан вратила се Недићка кући сама, јер је Мара умела у ње вешто измолити Наду, да је бар за месец дана остави у гостима. И Нада, она Нада, која је са тешком муком пошла од куће, пристала је драговољно уз Мару. „Морам остати већ и с тога, „рече да научим онога памети“ Мислила је на Павла.

Павле се са Војином дружио све више и више, и за кратко време, пошто је код Ружићевих била врло отворена кућа, био је Павле у њој готово рећи свакидањи гост. Он је забављајући се са Надом, видео с ким има посла, и постао је према њој сасвим други човек.

„Ти си га доиста опаметила,“ рекла би Мара Нади више пута, када су се о њему разговарале, „он је постао сасвим друкчији.

А да се и Нада променула, о томе није нико водио рачуна, па ни сама она. Није осетила, да је експеримеnат, којим је она дотеривала Павла па своју руку, био по њу опасан. После једне дуге непроспаване ноћи, дошла је до тог уверења, да јој Павле није онако равнодушан, као што је то био случај у првом добу њихова познанства. Сад је сваким даном Павла све више и више проучавала, и уверила се, да је у њему ванредан дух, и да много више вреди, него што се то може шчитати са његова претерана понашања. Он је Мари и њој доносио књига за читање. Често су по где-што читали заједнички; и она се по кад и-кад дивила речима, којима је он по где што расправљао. Кад-и-кад би га, док би читао, гледала по неколико минута не тренимице и спустила би очију са њега тек тада, кад би приметила, да је он дигао своје очи са књиге и управио их на њу. Тада је увек осећала неку језу и топлину у један мах; и ма шта да је он у тај мах запитао, одговорила би му не погледав га. Руке му никад није хтела пружити; ни кад је дошао ни при поласку. Зашто? Да л се бојала, да ће јој прсти у његовој руци задрхтати? Можда; јер кад јој је једног јутра зора завирила у срце, нашла је у њему крупни слови урезано Павлово име.

* * *

Док је Недићка чудећи се читала надино писмо, у коме је ова моли, да јој не замери, што се решила, да остане још месец дана у Б. дотле се по снежним улицама Б. шетају Павле и Војин, и као што би се на први поглед могло опазити, беху се упустили у врло озбиљан разговор.

„Па шта си наумио?“ Упита Војин.

„А шта ме питаш! Са четир стотине се неда живити, то је све, што ја знам,“ био је Павлов одговор.

„До душе то је истина. Нада, као што сам ти рекао има две хиљаде мираза. То јој је уз опрему у својој последњој вољи завештао покојни Недић, јер она је кћи врло сиромашних родитеља. А оно што зна, присвојила је од Недићке. Чудновато ти је то, да им је Нада била рођена кћи, не би је ти људи друкчије однеговали. А волиш ли ти Наду?“

„Да л' је волим? Зар је потребе, да тебе о том уверавам? Море ево ти моје руке, Нада или ће бити моја, или

— он умуче, ал стиснута му песница показа, шта је мислио.

„А би ли ти имао куражи, да што озбиљно започнеш?“

„Та само ако сам ја њој оно, што је она мени, па ма ми рекао, да препливам море, и то бих покушао, само кад бих знао, да је то услов, под којим бих је добио.“

„Лепо. Ево ја ћу ти нешто предложити. Постарај се, да у току од године дана положиш бележнички испит, па ако си Нади у вољи, биће сватова.“

„Мислиш!“ ускликну Павле. „Ал ја сам Немац,“ дода по том тужно. „Па онда ко зна да л' она мари за ме не. Изгледа ми као да је у ово последње време према мени хладнија, него икада.“

„То се теби чини. То су ти девојачке ћуди. Покушај код ње озбиљније па ћеш видити. А што си ти Немац — то нек ти је последња брига! Лако ћеш се ти посрбити, само ако усхтеш.

„Све, све хоћу њој за љубав. Ал како да покушам озбиљније? Та знаш ли, да сам ја то хтео већ неколико пута, ал кад ме она погледа оним њеним великим очима, а мени је тако, као детету, кад га ухвате на каквом рђавом делу.“

Војин се засмеја. „Та је си ли ти онај стари Павле?“

„И сам се тако питам.“

„Добро. Па хоћеш ли, да ја за тебе код ње покушам?“

„Ни за главу! Она би мислила, да сам кукавица.“

„Е па управо шта би ти?

„Та само кад бих био сигуран, да (и били бар за један сахат сами, можда (их се осмелио, ал овако, — овако дра ı и мој тешко ће ићи.“

„Добро. Дођи ти сутра после подне, : Мара и ја постараћемо се, да ти ни ı ı не смета.“

Пријатељи се руковаше. Још једно (богом, и за Војином се затвори капија.

Сутра дан закуцао је Павле са књигом у руци на надини врати. Са зврјања шиваће машине за којом је шила, није Нада чула, да се врата отворише. Сад случајно погледа на страну — пред њом је стојао Павле. Точак од машине пође натраг — игла пуче. Наду обли румен. Она се диже, па као да се морала извинити рече, пружив Павлу руку:

„Видите, како сад праве рђаве игле, сваки дан готово сломијем по коју.“

Павле се насмеја, ал не рече ни речи.

„Нисам приметила кад сте ушли,“ започе Нада поново, „ал седите,“ дода и показа на столицу.

Павле седе. „Донео сам вам опет нешто врло занимљиво“ рече и пружи јој књигу, „надам се, да ће вам се допасти.“

„Жао ми је, што Мара не може одмах доћи, иначе бих вам рекла, да одмах читате. Ал ако будете имали времена да причекате — Мара ће се за по сахата вратити, па. .“

„Ја за вас увек имам времена“ прихвати Павле. „Него могао бих вам бар по нешто сад прочитати, да видим, шта ћете ви рећи на то.

Нада му врати књигу. „Да чујем“ рече и седе уз њега.

Он поче превртати књигу, ал никако да нађе, што је тражио. Најпосле спусти књигу, па рече готово кроз зубе „боље да вам кажем на памет оно, што сам хтео, да вам прочитам.“ Одједаред заћута и поче се гласно смејати. „Гледајте ме“ рече по том а глас му чудновато зајеча, „гледајте ме! Зар вам нисам смешан?“

Нада га је доиста гледала и није знала шта да мисли о њему. Он уједаред устаде, приђе ближе њој и притиште врео пољубац на њено обло раме. Нада цикну, диже се, очи јој засијнуше, мислиш варпице сипају, ћутећи показа Павлу врата. Он се маши шешира, рече једно потмуло с богом и пође. На врати застаде, окрену се још је-

*

дном и погледа Наду. Она је стојала на сред собе; груди јој се таласаху као узбуркано море, од главе до пете сва беше дрхтала. Очију јој Павле није могао сагледати, јер беху затворене.

„Надо!“ започе Павле молећим гласом, „пробај да опростиш ономе, који те силно воли.“

Нада не рече ни речи. Изнемогла спусти се на једну столицу.

„Погледај ме Надо,“ настави Павле, „ја нисам тако рђав, као што можда изгледам. Реци ми да ћеш бити моја, ове руке носиће те кроз свет као нај светији аманет.“

Надина се уста развукоше, усне јој дрхтање расклопи, она отвори очи, погледа га, ал не рече ништа.

„Надо ти си паметна девојка, пази што ћу ти сад рећи и размисли до сутра о том. Ја ћу сутра опет доћи и тада ћеш ми рећи на што си се решила. Видиш ја знам, да како сад стојим не могу заискати руке твоје, ал за годину дана, тада ћу ти с поносом смети рећи: Надо ја сам ти спремио будућност. Обећај ми само, да ћеш бити моја, да ћеш ме донде чекати. Реци ми једну једину речицу, која ће ми улити наду за лепшу будућност.“

Нада пређе руком преко чела. Ланита јој се зажарила, а из очију као да огањ сева. Она у пола затвори очи и гледаше га кроз трепавице.

„Волиш ли ме?“ рече тихо, да се једва чуло.

„Тако ми бог помогао!“ рече Павле и стаде пред њу. „Не верујеш ли, мети ме на пробу — учинићу све, што год будеш хтела.“

„Верујем“ изусти Нада, а тежак уздах оте јој се из груди.

„Реци ми Надо, реци ми, је л' да ћеш бити моја, је л' да ћеш ме чекати?“ Он је погледа и виде, да се она нечим бори. „Помишљаш ли можда на моју веру, примићу твоју веру, само ако ти зажелиш.“

„О томе други пут.“ Рече Нада.

„Ти ме волиш, ти ћеш ме чекати. Је ли, је л' да хоћеш?“

„Хоћу“ рече Нада и покри лице рукама. „За данас је доста“ настави а никако да скине руку с лица, „па сад иди!“

„Како ме можеш терати од себе кад ме волеш?“

„Иди, казала сам ти, ја тако хоћу.“

„Нек буде дакле“ рече Павле, „ал сутра ћу опет доћи, и прекосутра и — и сваки дан. Смем ли?“

„Смеш.“ Био је Надин кратак одговор.

„С богом“ рече Павле, пољуби Наду у руку и изађе из собе тихо, свечаним, лаганим корацима, као кад побожан човек изалази из цркве.

Павле је долазио сваки дан док је Нада била у Б.; а кад се ова враћала кући, молио је Павле, да му дозволи, да јој сме писати. Нада му није учинила по вољи. „То је у мојим очима детињарија,“ рекла је она „ја сам теби обећала да ћу те чекати, а ти мени, да ћеш се журити, да што пре дођеш до бележничког испита, и да ћеш ме увек волети. Старајмо се дакле, да задану реч одржимо. Кад будеш готов доћи ћеш и јавићеш ми се, а донде с богом. Ја верујем у твоју љубав, па — бог ти, а душа ти.“

Павле је положио бележнички испит и јавио се Нади да је готов. Обоје су у осећајима остали стари, ал Нада хтеде пре но што ће је Павле у Недићке запросити, да она с њоме прво о том говори. Поручила му је, да ће му јавити, кад да дође. Таман је хтела о том с Недићком да говори, кад им дођоше гости. Морало се дакле чекати. А да је Павле био нестрпељив, доказ је, што се оне ноћи јавио код Наде.

(Наставиће се).

ВИЗИЈА.

(По Р. Борнсу)

Нанела ме стаза, поред града стара,
Ко за послом жури ни гледат' га неће;
Кроз продоре пусте ветрина зипара,
По урвини широм просуло се цвеће.

Укрстале муње и тамо и амо.
Облачина густа месечину скрива.
Час пô овде, онде, засевуца само,
Баш кô што се срећа на нас осмехива.

И ту у свесиљу муња и вихора,
Невиђена слика пред-а-мном се ствара,
Слобода се сишла са небеских двора,
У божанском лику слепога гуслара.

Стало ми је срце. Јеже ми се власи
С нечувене среће, што је обећава,
На дивном јој челу пламен се таласи
У пресвета слова: с л о б о д а и п р а в а.

А с гусала њених песма се одваја,
Што из вечна санка и мртваце буди.
Песма муке,ваја, песма уздисаја,
Какву никад живи нису чули људи.

Певала је с болом јаде наших лета:
С поносним осмејком о будућој сласти.
Све, што ми је рекла, истина је света.
Моја ј' песма слаба, да то може каз'ти.

Из дружине „Слоге“

Рајко.

СТРАСТ ЈЕ ЗАО ДРУГ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА-ОГЊАНА

(Свршетак)

Стеван опијен чежњом истим путем, врати се много лакше натраг. Један белај сметао му је у повратку, што га је псето окуражено нападало.

Сутрадан Стеван је преседео до увече у својој соби. Милан напротив, беше пун драгости код своје веренице. Јелка му није у страху и неизвесности саопштила ноћашњи догађај. А није нико ни у кући то знао, јер су сви одмах први сан поспали.

Пред вече, упути се Стеван у порту. На западној страни лево од звоника подизао се мали кућерак, де је црквењак становао. Звонарица као и свака звонарица љубопитна, колко за себе, толко, што је зором дужна све новости реферирати попадији, бировљевици, сенаторки и т. д. гледала је да сваку новост дозна. А баш ако није сама дознала, она је наместила и сплела бог те пита кога и шта.

Чим је видила Стевана у порти, одмах је задрхтала радошћу у нади да ће штогод дознати о јучерашњем догађају. Стеван је опет желио, да уђе у њену собу, јер ту мора Јелка проћи.

Звонарица, изађе пред Стевана и врло га учтиво ослови, те упита дали му је врућина, дали можда хоће чашу воде.

Он се врло лепо захвали, и рече да би радо пио чашу свеже воде из студенца.

Звонарица га уведе у собу, узе чашу и изађе на поље по воду. У тај исти мах прође мимо прозора Јелка. Стеван скочи и брзо изиђе из порте на пијачка врата, да на рогљу Јелку дочека.

Звонарица се журила, и да пукне од радости, што ће моћи коју дочути, све се смешила. Но како се удивила, кад је ушла у собу, и с врата већ проговорила: „Ево, баш свеже, добре водице, изволте, а соба празна. Она се прекрстила и удивила.

Стеван је сав протрнуо, када је опазио Јелку. Она беше доста збуњена.

Стеван приступи и упита је: „Кажите ми госпођице, јели и ваша воља у вољи вашега оца јуче очитована? —

Опростите мојој смелости, али ме околности на то присилише да запитам.“

— Зар у том лежи она опасност, коју ми ноћас споменусте, одговори она.

„Зар је ви неосећате. Јелко ја сам занешен бајом и милотом вашом. Синоћни тренут, грдна ја моја несрећа. Непрегледне су последице ваше одлуке . .“

— Моје одлуке! човеку је мило ласкање; али је истина скривена под копреном самога дела, одговори она страшљиво.

Не желите Јелко дело, оно је ужасно. Та ужасно је и тамо, де се откинула милина најлепшег живота, проговори Стеван а сузе му полише са трепавица.

— Зашто претите господине, то није ни лепо, ни мушко својство. Ви желите бити сретни, па и ја желим бити сретна. Ако су ваше речи истините, тада ће те ви у мојој срећи и своју срећу наћи. Пустите са мирним чуством, да се започето дело и сретно докона, рече Јелка молећим гласом.

„То не могу прије, него што чујем да ли ме мрзите?“ упита Стеван.

— Немам узрока, одговори она умилно.

„А дали љубите Милана,“ упита Стеван дрхћућим гласом.

— То је слатка тајна мога срца, одговори Јелка уздахнув.

„Ви сте мој убијца!“ цикну Стеван.

— Господине, викну Јелка сва протрнула.

„Осветићу се, ужасно ћу се осветити,“ повиче он и грчевито стиште песницу.

— Зар мени, невиној девојци, којој мало час најслађе милине изустисте!

„Над оним благом што га моје болно срце неможе ником уступити, загрми Стеван и отиште се журно улицом.

Јелку је грозница претресла једва је дома дошла.

Стеван је лутао ту ноћ од крчме до крчме, зар да у вину удави свој јад. Пред зору стигне кући, легне и тек се пред подне пробуди. Брзо се сабрао и одмах се обуче, те пође да покуша и последње. Он је отишао до тутора, и изјавио је своју голему љубав према Јелци. Он га је молио да одбије Милана. Наравно, да му није била молба уважена. Без сваке више наде изишао је из туторове куће.

„Љубав је беспослица, шапутао је он. Ја не могу да друге мисли приберем, до ли о Јелци. А то је сама беспослица, дакле ја морам ту беспослицу уклонити.

Читав дај дан, једва се могао дигод у кутић прибити, и умирити.

Но када се почело вече спуштати, у његовој души подигоше се страшни облаци. Муке од једа и беснилука хтедоше да га угуше. Он се осећао понижен, осрамоћен те је час на једно, час на друго место у својој соби седао.

„Зар је Милан раван мени, цикну он. Ох па зар још живим!“ На столу стајао згодан србијански нож. Он га трже из корица, и упути га на груди баш на оно место, де је највећи терет осећао. Рука му се на једаред задржа, паклен осмех прелети му преко лица, и он страховитим гласом рече: „У лепше ћеш груди забости смртни пољубац.“

Он тури нож у корице и метне га у шпаг. Изиђе у двориште, тамо је било везано једно дугачко уже за сушење кошуља. Он га одреши и донесе у своју собу. План је брзо начинио, само му се дуго време учинило до поноћи, када је намерио своје зле опаке мисли остварити.

Напослетку куцну и одређени час. Стеван се извуче тихо из свог стана са свим справама које су му биле нуждне, да учини богомрско дело.

Дошав до туторове куће, попне се на комшински дуд. Једна грана од истог пружила се управо на туторову кућу. По тој грани попне се Стеван на кров туторове куће, ухвати се врха, и тудан

дође до оџака. За горњи део од оџака свеже уже те га пусти доле кроз оџак у кујну. За неколико тренутака био је и он доле.

У кући су сви спавали дубок сан. Стеван је имао крај себе мален жижак и он га припали. Слаба светлост показала је Стевану, куда му ваља ићи да ненаиђе на суде, и да не начини грају. Стражња врата водила су у Јелкину собу. Стеван се дохвати скакавице, врата се полако отворише. Стеван затвори за собом врата. —

Када подиже жижак, опази на чистом и лепом кревету Јелку. Она је слатко, безбрижно спавала. — Руке беше разметнула преко главе; а дуга њена црна коса, просула се по једној страни бела кревета.

Лаган везен покривач, покривао је њене дивне дражи. —

Стеван је приступио нагло на прстима кревету, очи му се закрвавише, страст је сву крв у главу отерала, зуби му шкрипнуше, а кроз зубе отеше се бесомучне речи: „Зар ту милину и драж други да љуби!“ — При крају тих речи погодио је оштар нож у његовој руци малено срце лепог девојчета. —

Она се задрхтала, подигла, очи јој се отворише ужасом, уста се развукоше да јаукну: али јој је глас на уснама изумрьо, она је била смртно погођена, те паде натраг на узглавак. — Крв њена попрскала је убицу, који баци жижак на под; отвори прозор, скочи у ходник, отуд преко капије на улицу: а до зоре био је ван вароши лутајући и бијући се од немила до недрага, док није правда над њиме сламку прекинула —

Сутрадан, када се та ужасна новост чула, било је свакојаких разговора.

Многи су ту видили чак и прст Божији, што се почетак овога дела несмислено код цркве, при светињи славе пркосећи заметнуо. —

Од тога доба, не скупљају се више у Сомбору код цркве у порту, да славе храм — у пићу.

ПОЉСКА ПОЈЕЗИЈА.

Литерарна црта од Владислава Алина.

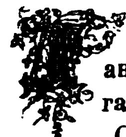

Данас испуњавам своје обећање, што га учиних лане на свршетку чланка „О новијој прози чешкој.“ Говорићемо о пољској књижевности а напосе о п о ј е з и ј и онога народа, који Србима није сродан само по језику и по крви, већ и борбом за живот, народност, веру и слободу. Сасма ћу прећи одношаје Пољака и Руса, нећу у колико је могуће ни спомињати злокобни братски покољ — пољску револуцију, премда је имала велика уплива на литературу а особито на песништво. Моје је мнење, да се о томе не говори, нека та ствар пређе у заборав — нек Рус и Пољак као браћа живе, нек оставе препирке о католицизму и православљу а нек се владају по српској пословици: брат је мио, које вере био.

* * *

Уметно песништво код свију народа културних почело је имитацијом старих римских и грчких класика. Тако беше и код Пољака. У појезију уђе форма старих спева класичних, а та се форма чуваше на уштрб садржају. Класична имитација одржала се вековима — она постаде традицијоналном, а услед тога и песме беху на један калуп. Песници су чували старе форме као неки аманет, њој подчињаваху мисли, док није дотле дошло, да су песме доцнијих псеудокласика имале форме без појезије.

Класично песништво карактерише се неком хладном елеганцијом, неком тегобом читања, монотонијом због једнолике форме. Ве-

чито господство не беше му суђено. Настаде реформација појезије.

Пре него што се појавила свађа између класика и романтика францеских — „романтици“ зваху се нови покретачи — (препирка почиње, особито жестока год 1824. основањем листа „Le Globe“), било је већ велике хуке у пољским пределима са истог узрока, премда не из истих разлога.

По почетцима не даде се судити, да ће нова школа, као што се вели, учинити епоху. Романтици почеше бирати грађу свакојаку, ванредну. Сцене из религије, вештице, пустињаци итд. то им беху предмети за појезију. Но не потраја дуго, а романтици пољски обраћали су се пољској историји, пољском животу; у брзо изникла је појезија чисто пољска и грађом и духом. Појавише се људи ванредне снаге душевне, мужеви бистра разума и јаснога разгледа; на Парнас пољски ступише Малчески, Залески, Гошчињски, Мицкјевич и као учитељ свију професор Брођињски. Ови славни мужеви скрљаше стара правила и показаше пут правој појезији. Они су увидили, да није појезија створена само за забаву отмених друштава, да није, као што вели врли песник и новелиста словачки Вајански, „играчка на столу кокетне даме,“ већ да је потреба душе, средство за подизање пољскога народа, који је после пропасти доста малаксао.

Критичара пишућих по шаблони нестало је временом. Критика доби друго лице и донесе публици пред очи красоте модерних литература, за које се она традиционална критика и појезија не хтеде бринути. Дух Бајронов, па и Гетов и Шилеров славио је поступце улазак у пољску појезију а дух пољски, вејући из појезије народне, добије овом околношћу поткрепљења издашног, који имађаше маха и у доцнијој перијоди, када се више није говорило о смеру Бајроновом, већ о духу Мицкјевичевом, Словацког и Красињског.

Већ у 16. веку родила је Пољска знаменитог песника Јована Кохановског. Он беше класик Унишавши у дух античне појезије, снабдевен правим талентом песничким, створио је дела, за која се мислило да Пољска сличних никад неће видети. Путовањем и борављењем у туђини много-шта је научио, а упознав се у Паризу са Ронсарем (Ronsard) престане писати по давнашњем обичају песме на латинском језику, те поче певати пољски.*) Ма да се данас класицизам преживео (дакле Кохановског дух не могаше дејствовати у нову перијоду), његова је заслуга, да је много учинио за песнички говор и да је, премда много у туђини беше, остао веран духу пољском тако, да су га дуже времена сматрали за песника народног.

После Кохановског**) песништво је додуше падало и улазило у мистику и странпутицу, али песничка дикција све се више усавршаваше. Подражавање Теокриту, Виргилију, Овидију, Петрарки беше само од користи идућем узмаху пољске појезије. Шимонович или Симонидес (идиле), Клонович (Флис) и други мање вредности гајали су песму пољску у античкој форми и завршили су уједно пољско златно доба, јер после њихове смрти (Клонович умре год. 1602) завладају Пољском језујити а куд ови дођоше, ту утаманише сваки литерарни покрет, њима не угађаше, и сами створаху такозвану језујитску литературу аскетичну, шупљу, празну, неукусну. Ни највећи песник пољски 17. века Већеслав Потоцки није остао прост од уплива владајућих језујита; и он писаше о старом стегу „тријумфујућег Исуса сина Божијега над светом, ђаволом, смрћу и паклом.“ Потоцки прославио се песмом „Wojna Chocimska“ и обратио је тиме пажњу к домаћој грађи.

Иначе осим малих изнимака појезија 17. века правца је религијозног; но песници бирали су теме најнеукусније. У 18 веку изгуби се помало језујитизам из појезије.

*) *Raphael Löwenfeld: Johann Kochanowski und seine lateinischen Dichtungen. Posen 1878.*

**) Ове године има 300 година, како је Кохановски умрьо. Том приликом изишло је много расправа о њему: *Jan Kochanowski w swietle wlasnych utworów* (од Хлебовског); *Jan Kochanowski, Wspomnienie ku uczczeniu pamieci w 300-letnia rocznicę jego zgonu* (Шедлицки). и т. д.

Појаве се снаге песничке заиста добре (Трембецки, Красицки, Нарушевич) а свршетком 18. и почетком 19. века певао је последњи од старијих песника Јован Павле Воронич, панслависта.

Године 1795 беше Пољска трећи пут раздељена, народ је постао у правом смислу „подајним“, а спас лежаше само у интелектуалном подизању. У Немачкој и Аустрији почело се свом силом германизовати. у Русији мање се гледало на народност а више на вероисповест. У Галицији и Пруској хтедоше народ пољски понемчити кроз немачке чиновнике, уреде и школе. У Пруској се још организовала колонизација, куповање пољских земљишта и насељавање Немцима. Немци су уверени, да народ, чим изгуби своју земљу, мора се амалгамовати са другом народношћу, пошто је дошао у одношај слуге према господару. — Настаде стагнација у крајевима аустријско-пољским и пруско-пољским. У Русији чудноватим начином цвала је пољска литература и надаље. Онде се приправљало поље новој школи, која Пољској даде златно доба поезије. У Русији скрьаше везе старом укорењеном класицизму а на његово место ступи романтизам, који најбоље одговараше и духу пољског народа и околностима.

(Наставиће се.)

ПРЕД КОЛЕВКОМ СЛОВЕНАЧКОГ БУДИОЦА ВАЛЕНТИНА ВОДНИКА.

УСПОМЕНА С ПУТА ЕДВАРДА ЈЕЛИНЕКА.

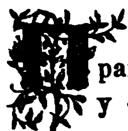

Правило је готово увек, да насеобине у околини великих градова осим летњих станова имућнога света пружају мало што занимљиво и утешно. Тамо тражи уточишта обично недостатком изагнана беда, а где је беда — ту нема утехе.

Неисказано милу, пријатну и ретку изнимку чини невелика насеобина Шишка код саме беле Љубљане. Путника недочекују сјајне виле подузетних богаташа, нити уметне забаве градскога приређења — само просте кућице сличније сеоским колибама него господској згради, али богаташки урешене бујним ћилимом сочних ливада, здравим шумећим бором и везом алпских огранака, који се као облачна слика моћно дижу из магле. Много је промашио, ко посетив Љубљану заборави походити пријатни овај закутак.

А онај, који је крочио на ова благословена места, морао је видети лепу, незанемарену кућицу са штитом, који је додуше набдевен тек простим натписом, нескупоћеним и неизазивајућим али тим значајнијим пуним успомене.

Tu se je rodil 3. svečana 1758 Valentin Vodnik pervi slovenski pesnik

Да, стајао сам пред колевком првога словеначког песника и једног од највећих будиоца свога народа. . . .

То не беше палата, већ сеоска кућа, из које је пре сто и више година изишао Словенцима одушевљени родољуб, који је мушки радио целог свог живота и својевољно је искусивао многе горке тренутке горких дана.

Песме му ушле су у крв народа, његове књиге садржаја језико-словног и повесног будиле су народну мисао па и он спадаше у ред оних, о којима песник пева, да „животом својим дадоше живот целим народима.“ Водник се није плашио, да је народ, око чијег је моралног и народног узмаха радио, незнатан бројем и да ће гроб му накићен бити тек скромним венцем малога народа. . .

Но ипак! Споменик Водников и његових судругара јесте величанствен. Узвишенији је од свију пирамида и обелисака, јер додирује врхунац моћнога Триглава! То је народ сам, који постојано пркоси злобама светским и из дана на дан показује нових и нових успеха изненадног пробуђења.

Није свака колевка словенских васкреситеља толи утешна као Водникова. Нечини

свако словенско село упечатак тако мили као Шишка. 160 колиба или кућа, дивно распоређаних близу стôнога града красне Крајине, назвао бих особитом, ретком насладом словенскога путника.

Што се разлеже око колевке Водникове, све нас се умилно дотиче — народна „читалница", у којој се свет сакупља, особито пред празницима — на беседе и читања, или она лепа „шола" (школа), коју је општина сама подигла. У читаоници народ се изображава, читајући и такве часописе као што је „Ljubljanski Zvon;" у школи нова поколења приправљају се за користан по отаџбину живот.

Али неко рече, да је најбоље свет посматрати у крчми. Одох онамо . . . То беше идеална крчма.

Ступив у избу узорно чисту, из чијих се прозорчића застртих на крајевих снежнобелим завесама отвараше изглед у село, приметих појаву, која ми живо пробуди успомене на чешку отаџбину и узвиси добар упечатак, какав одма у први мах на ме учини Водниково родиште.

У соби беше скуп толики, да нису у први мах ни приметили новога госта. Девојка, којој је могло бити двадесет година, једна од најдивнијих лепотица словеначких (којима је Бог Крајину тако надарио) закуцаваше на зид плакат, чије лице и садржај махом у мени пробуди успомену на велике позиве, којих с' геслом „Народ себи" раширено беше по свим крајевима отаџбине чешке толи велико, велико мноштво. Читао сам у исти пар:

Narodni dom

ki se bode v Ljubljani mogočno dvigal v zrak in navdajal s ponosom vsacega Slovenca, naj bode vidni dokaz celokupnosti našega naroda. Naj ne bode na celem Slovenskem hiše, katera ne bi po svoji mogočnosti pospeševala tega vzvišenega namena; naj ne bode Slovenca, ki ne bi svojega daru položil na žrtvenik domovine.*)

Ој, помислих у себи, сретни народ, коме се може обраћати ради помоћи за здружени рад његов цвет!

*) Позив родољуба словеначких ради прикупљања дарова, да се сазида „Народни дом" у Љубљани.

Онда наместише под одушевљен проглас малу кутију, а први дарак, који у њој зазвучи, беше из нежне руке младе девојке. Звала се, мислим, Аленчица. Произлазећи сам из добрих школа „помагања народних предузетака" усудих се готово у исто време бацити у схрану невелики прилог. И овај новац даде јасан звук а одзив му беше благо, из уста Аленчиних дивно звучеће „хвала!" Девојче ме пријатно погледа и срдачно се насмеши.

Али тога не беше доста.

Поручио сам „четврт" обичнога црвенога вина. Сама Аленчица радосно ме послужи. Изабравши из полице најлепшу чашу уресно злаћену и брушену, отрчи у подрум, стави преда ме праву турску крв, зацело најбоље вино, какво у своме подруму имађаху. Један једини окушај ме увери, да ми је Аленчица пружила друго, скупље вино од онога, какво сам поручио. Имало је оштру искру.

„Какво је то вино?" питам показујући.

„Такво, какво сте желили, по ту исту цену", рече Аленчица с осмехом, нехтевши очевидно изказати истину.

„Опростите . . . . ви . . .

„А зашто питате? Та најбоље је што га имамо."

„Да, да, верујем, али ја нисам хтео најбољег вина."

„Та, непитајте више," паде ми у реч красна Аленчица, „ви сте били д о б р и — зашто да ја немогу бити д о б р а. Учинисте нам радост — зашто не бих" . . . и, ућутавши и показавши ручицом на кутију, у коју сам мало-час бацио незнатан новац — побеже. Још на вратима поздрави ме.

Ој, то беше Словенкиња, добра ћерка свога народа!

— — — — — — — — — — — —

Када сам из овог гостољубивог скровишта одлазио, над пријатном Шишком беше се већ разложио сумрак. Ваздух вејаше тих и благ. На небу сјало је хиљадама звездица а у читаоници блисташе светлост просвете. Овде-онде дозвучивао је вечерњи

акорд божанствене песме народног говора. У таквим тренутцима упада душа нехотице у дубоке мисли. А мени се тада чињаше, да је цело ово село само по себи најдостојнији камен у споменику, уздижућем се над успоменом бесмртног, одушевљеног Валентина Водника!

С чешког **Владислав Алин.**

ЛИСТАК.

О НОВЦУ.

Предавао проф. Стева Милованов у срп. читаоници у Н. Саду, дне 26. новембра (8. децембра) 1883.

(Свршетак.)

Ни у једној цивилизованој држави не прави се данас новац од гвожђа, јер је јефтино, јер се лако прља, лако рђа и лако се отире са њега оно, што је на њему начињено и на послетку, што се од њега лако новац прави. Гвожђе помешано са други метали употребљује се као новац.

Грчки и латински песници спомињу често новац од олова; али и много доцније било је олово новац; и дан данас је у Бирми ситан новац од олова. Чисто олово није згодно за новац, што је мекано.

Први новац од калаја, за који се сигурно знаде, правио је Дионисије из Сиракузе. Он је калај доносио из Британије, отуд је изглед, као да је у Британији први новац био од калаја. По нумизматичним збиркама има доста новаца од калаја, које су правили римски цареви а и енглески краљеви ковали су доста пута новац од калаја. Карло II. ковао је 1680. калајни новац од два фенига, па да га не би други лако правили, на среди је било дугменце од бакра. У Мексици, Јави и другим местима био је новац од калаја, а и данас је око пролаза Малака у стражњој Индији. — Калај је доста добар за новац, јер је лепе беле боје, вага му скоро ништа не смета, исто тако може дуго стајати и на ваздуху, па да се ништа не промене.

Бакар се у сувом ваздуху не мења, лепи је црвене боје, која се врло лепо разликује од боје у других метала а, што је главно, кује се лако и на њему белега остаје најдуже, због свега тог, врло много бакар се употребљавао а и данас се употребљује за новац и то, или је сав новац од њега, или је ситан од бакра, а крупан од сребра и злата.

Први чивутски новац био је од бакра, доцније је сигурно био од сребра а — данас је сав њихов новац.

Римљани су такође правили новац од бакра све до 269. године пре Христа а у то доба почели су и од сребра ковати.

У Русији и у Шведској био је бакар главни новац све до пре сто година.

Свако знаде, како је сребро лепо са своје јасне беле боје и ниједан чист метал није таки, премда има вештачки помешаних метала, легура, који сјајем слабо уступају сребру, само не звече тако јасно; ако сребро стоји дуго на ваздуху, тавни нешто и по томе се баш и разликује од других лепих и белих легура.

Не треба ни да споменем, да се новац од сребра ковао, откако се зна за свет овај; по вредности својој долази сребрн новац данас у среду међу бакар и злато. Сребру се слабо мења вредност и за дуго време.

Колико је сребро лепо али је ипак лепше злато; њему нема пара међу свима супстанцијама. Какве је лепе боје злато, зна сваки. Чисто злато мекано је истина и растегљиво, но чим се најмање бакра помеша с њиме, тврдо је и за новац неисказано, зато се и од злата увек новац правио.

Осим ових метала и многи други згодни су за новац.

12. Говорио сам, како се новац правио од разних метала, али нигде не рекох, како је изгледао.

Први новац морао је бити у комађу

онако сирову, само је једнако тешко било; има неколико старих новаца етрурских и од бакра су сечени но без икакве форме; у музеуму у Болоњи има скелет једног Етрурца, који је полак у земљу укопан а у руци држи парче сирова бакра; ово су му сигурно дали његови, кад су га покопали, да може платити возару Карону возарину на онај свет. И данас се бацају крајцаре у раку.

Доцније се давао новцу, по свој прилици, облик у виду кратких шипака. Стари Готи и Келти правили су новац у дебелом дроту, па га увијали у спиралу и на прсту носили, док га није требало потрошити; оваког новца нашло се доста.

Данас се прави новац у округлој или овалној форми или на четир ћошка па и на шест и на осам ћошкова; печат је и са једне и са друге стране а често и у около; то све зато, да га могу теже правити на то непозвани.

Облик је новцу и данас а у опће је и био врло различит али највише био је новац округао: у немачким државама има на шест и осам ћошкова, у Салцбургу је 1513. ковао Рутберт новац на четир ћошка и по средини је био круг. Најчудноватији пак новац био је у Шведској у 18. веку дебео скоро по палца, тежак до 453 грама, па и велик, зато се тешко и ударао печат на њега и баш ради тога су на сваки ћошак правили кругове и онда на среди један.

У источних народа је новац од чудноватијег изгледа и најчудноватији је био новац у Перзијана, који је изгледао као сабља.

Кад се почео прави новац ковати, тек се у неколико казаги даде: кованог новца за Омирева доба није било, али у Ликургово време већ га има. По томе можемо узети, да се око тог времена почео новац ковати дакле око 900 година пре Христа. Приповедало се, да је први сребрн новац ковао 895. године Федон, краљ од Аргоса, на острву Егини и доиста се нашло на том острву ситних сребрних новаца па још са печатом. Доцније се доказало, да је Федон живео око половине осмог века и да је пре ковао новац у Аргосу него на Егини.

13. По мисирским сликама и по „штемпловани[м]“ цигљама у Ниниви види се, да су печати одавна и одавна били у моди. Прво су били просто зато, да се означи њима чије је што, дакле баш зато, као и данашњи жигови, даље зато, да се потврди уговор какав, доцније су означавали ауторитет, власт. Ако је који владар хтео, да означи и утврди вредност каквом новцу, зацело је на то морао ударити печат.

У почетку су печати на новцу били само са једне стране, тако у Лидији и у Пелопонизу, тако је перзијски ларин био округла сребрна жица, дугачка отприлике шест центиметара двапут превијена и на једној страни био је печат.

Печат је на новцу врло различит.

Споменуо сам, какав је био новац и какав је у људи и у државама а о томе какав је у нас, колико коме треба новаца и како га троши требало би такође говорити и дало би се дуго говорити*), но како сам вас и овако већ доста уморио поштовани слушаоци завршујем ово предавање са захвалношћу на стрпљењу, којим сте ме саслушали.

КЊИЖЕВНОСТ.

(*„Србадија“*. Алманах срп. акад. литер. друштва „Србадије“ у Грацу. Власник и издавалац „Србадија“ Уређује редакциони одбор. Нови Сад. Штампарија А. Пајевића 1884).

Ретка је на жалост појава у нас овостраних Срба, да нараштај, што је на наукама, у овоме облику од себе гласа даде, како је то пре кратког времена учинила Градачка „Србадија“. Од Пештанске „Преоднице“ до Бечке „Зоре“ размак је од пуних дванаест година, „Преодница“ је угледала света 1863 а „Зора“ 1875. Тако ето и од „Зоре“ до овог првенца Србадијиног прође мал те не девет лета. „Србадија“ је

*) На предавању се говорило нешто и о томе, но како су то већином рефлексије на данашње друштво, не наводим овде ништа о томе.

употребила прилику прославе десетогодишње од заснована претходника јој „Сокола“, — „Србадија“ као „Србадија“ постоји тек од конца 1876 год. — да свету на видику докаже да р а д и те је покупила и у облику алманаха на јавност изнела одабраније радове чланова својих. У пропратници, која је књизи на чело стављена, лепо је речено, да је при издавању алманаха тога „друштво руководила воља за рад а уједно захвалност према своме народу, да му даде здраве и корисне забаве“ Лепо је даље и сваке хвале достојно, што су чланови „Србадије“ по гласу те пропратнице „све своје снаге уложили, да би им књига што достојнији представник била“, што „нису жалили ни труда ни времена око ње“. Али о што то, да редакциони одбор у истој пропратници у непријатан положај долази, да у напред одбија сваку замерку, ако тобоже обећања својих није испунио? О што даље то, да се истичу тешкоће, с којима се „малено сиромашно друштво имало борити“? О што најпосле и оно врло тугаљиво признање, да је одбор „толике и тако разноврсне радове за штампу прикупио, прокритиковао и уредио н и з а п у н а т р и м е с е ц а? О што књизи изрично ударати жиг п р е н а г љ е н о с т и, ж у р б е, која се не даје ничим извинити? То је претерана скромност, то је неповерење у себе, то је неповерење у солидност изнесених саставака. Та честита књига никад сувише касно не дође, нађе она себи пријатеља и ако промаши термин објављеног доласка свога! И „Србадија“ је требала доћи на тенани, па би онда и „непристрасној, објективној критици куд и камо лакше било“ пресудити, „уколико књига одговара захтевима и очекивањима“: Овако је пак учињен атентат на непристрасност и објективност критике. Пропратница оваква, ква је, не препоручује књигу, пропратни- је та само извињује а баш тиме према ом француском qui s' excuse s' accuse и тужује. Књигама те врсте, које је алма- Србадијин, не доликују ни предговори, пропратнице, ни препоруке, ни извине правдања. И смер и тежња, и труд и мар, и намена и посвета, и обзири најпосле и околности, све ће се то и само казати. „Преодница“ је само у две три речи означила племениту тежњу, да дохотком од књиге припомогне народно позориште, дедиковала је затим рад свој заслужноме раднику Јовану Ђорђевићу, а за све је остало пустила саме радове да говоре. „Зора“ је већ апеловала на „призрење“ а „Србадија“ је у недостојном томе послу сама себе у процеп довела, јадајући се с једне стране, да јој је в р е м е било сувише о д м е р е н о а хвалећи се у исти мах с друге стране, да н и ј е ж а л и л а в р е м е н а.

Садржај је Србадијином алманаху необично богат и обилан — књига износи до 15 штампаних табака у великом формату — а чланци су махом оригинали осим можда оних „Неколико речи о природи из природе“, за које писац им Стеван Пожарев вели, да их „пише по разним чувеним ауторитетима, пошто није још компетентан, да се у природу и њене појаве дубоко упушта“. Од шеснаест саставака, у које је урачунана и споменута пропратница под насловом: „читаоцима“, шест су песнички саставци, три приповетке, две научне расправе, једна критичка студија, једна историјска слика (recte опет студија), један свечани говор и једна скица.

На челу је поздравна песма Петра Ј. Петровића: „Србадија“, песма задахнута родољубним жаром и заносом. Песми тој ни са које стране нема замерке, замисао је лепа, форма глатка па опет непријатно утиче, јер је с непозване стране — Петар Ј. Петровић није члан „Србадије“ — и сувише топла препорука књизи; а по нашем је мњењу и д а т и с е п р е п о р у ч и т и алманаха Србадијиног исто тако недостојно као и п р е п о р у ч и в а т и с е с а̂ м.

На другом је месту свечани говор покојног сад Јефте Поповића, у коме је изнесена у кратким, местимице и прекратким потезима историја дружине „Србадије,“ која је у живот свој урачунала и две године живота „Соколова“ те тако пре времена дошла до десетогодишње прославе. Референт

није свуда поуздан, податци су некоји сасвим неистинити, оцена рада чланова-утемељилаца „Сокола“ безобзирна и неправедна, једном речи сав је тај извештај работа нетемељна. На једном месту вели известилац, да ни једне године ни пре, ни после 1876, није прочитано ни више, ни бољих радова,“ а мало затим овако се јада: „На жалост, огромна већина тих радова није предата нити сачувана у архиви, да бих вам могао казати и какви су ти радови били“ Заиста је непријатан посао, према покојнику тврдити, да реферат онај о првоме раду Соколоваца није достоверан, да даље од она истакнута два „најврснија члана и најбоља радника“ (без суперлатива веће не би могло бити!) једноме још за „Соколовања“ нису радови баш „прилично стојали над обичним покушајима“ а другоме лирске песмице да нису баш вредиле онолико. Но покојник се најпосле огрешио само о достојанство друштва износећи пред-а-њ на базису нагађања и конјектуре назидану зграду прошлости друштвене, њему има за то да суди само друштво. Ко пак да суди том „редакционом одбору,“ што је у свет, у широку публику, у народ пустио тако непоуздану грађу? Јели редакцијони тај одбор имао на уму, да су онако брзоплетне осуде, као што је пасус: „било је још радова, али не заслужују особита спомена,“ кадре на неправди напасти оне друге чланове-утемељиоце „Сокола,“ који су у интересу друштва својски и савесно радили а које известилац онако тек од ока осуђује прелазећи им ћутке рад и запостављајући их оној двојици „најврснијих?“ Није дакле требало „ни за пуна три месеца прикупити, прокритиковати и уредити за штампу,“ него је требало лагано, савесно радити. Кад је известилац принуђен, да „напред замоли, да се од њега не захтева оне тачности у излагању појава и њиховој оцени, која се с правом захтева при радовима овакве врсте,“ кад даље сам признаје недостатност извора и услед тога нетачност своју, онда је требао редакциони одбор испословати, да свечани говор остане само изговорен говор, јер verba volant али scripta manent.

(Свршиће се).

ЧИТУЉА.

(Успомени покојног *Николе Божанића*, краљ. професора велике гимназије у Госпићу, који је умро 18/₈ 1883. у својој 26 год. живота.)

„Штедимо сузе наше
За доба можда гора,
Ал данас српска душа
Заплакат мора.

Једна је суза горка
Што ј' младо жиће пало,
Друга је јоште горча
Што нам је таких мало.“

Тако ето нариче први наш пјесник, Змај Јован Јовановић, над прераним једним гробом.

Жалоснице ријечи ове достојне су збиља да обиљеже голему и неизрециву тугу горњо-крајишког народа, дуж и широм Лике и Крбаве, за прераниjем и претешкијем губитком, који га задеси са одвећ ране смрти дичног професора Николе Божанића.

Да, голема је то туга, која нам срце стеже, а на очи нам нагони сузе јадиковке. Одвећ је то осјетљив ударац, и немио удес, не само по народ кршне Лике и Крбаве, у којем је покојник и угледао божијег свијета, и у којем је са матерњим млијеком усисао ону крјепку љубав своју према њему — него, та туга мора да и даље сиже, њом треба да је обавита читава домовина двају братскијех народа.

Нијесам, мислим, далеко засегао, кад ово изрекох; јер управо наш народ није преобилан таковијем синовима, који би били наоружани јединим, побједоносним и спасоносним оружјем, чистом и узвишеном науком и уз то жаркијем родољубљем, те који би кадри били посветити домовини на олтар користоносно све умне и домољубне силе своје.

А такав је управо и био наш врли покојник, у њему су те врлине у пуној мјери здружене биле.

Љубио је народ, из ког је поникао био, свијем срцем, свом снагом душе своје, а у том га је осјећању челичило трудом и ријеткијем маром прибрано богато знање његово.

Бројно, а и умнијем силама већи народи осјетили би овакав губитак — губитак човјека млађахне добе, а подпуно спремљена за најсветији рад отаџбине — а камо да га наш народ неосјети, ђе нам је таких мало, и то врло мало.

А да искрено жалити морамо губитак, који са немиљене и неумитне смрти — пакоснице претрписмо, изгубив проф. Божанића, знати ће најбоље онај, који познаје богом и природом маћијски подарени крај наше домовине, голе оне кршеве Лике и Крбаве, јадни боравак народа тамошњег, ђе му чемер и невоља рећ би понајбоље успјевају.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 16. У Новом Саду 15. априла, 1884. Год. XI.

СТАРИ ГАЈДАШ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКИХ БРДА

од Х. Шеренберга.)*

Волео бих него бог зна шта, да сте знали Милутина Милутиновића и гајде му милозвучне — тако милозвучне, да су и тице певачице муком заћутале, кад вам је он кроз шумне шуме ходајући задувао у њих.

Волео бих него бог зна шта, да сте једанпут, па ма само један једини пут, били па видели гајдаш Милутина кад засвира у пространој порти пред манастиром Драгом хитру параћинку а весели се народ око њега у коло ухвати.

Хај! Да сте само једанпут у свом веку видели оне цуре жарка гледа, како се журе на игру, како им се невине груди таласају у веселој радости а но- цупкају по срца откуцају, све хитри и хитрије, све брже и плаховитије — па е то уз чаробне звуке старчевих гајда!

Требали сте бити па видети красне мке, што дођоше из околине у манаир и сјајно им оружје за појасом, како пристају уз црнооке лепојке и како с њима руку у руку хитро коло воде око старца гајдаша, који у среди стојаше; али не — није он никад мирно стојао, беше вам неуморив, цупкао је тамо амо, с једног краја шареног, цветног венца на други и био од свију највеселији.

О, да сте све то видели, што сам вам овде само летимично испричао и ваше би око одсевнуло у радосном весељу уз одсев многог ватреног ока девојачког, и ваше би срце живље закуцало, као срце понеког храброг делије, ког је већ погодила тајанствена муња љубавна. Па да сте тек чули оне нежне, умилне песме, којима је стари гајдаш пратио плаховиту параћинку — обузела би вас силна чежња за срећом и љубављу.

„Па од куд старцу те вештине?“ запиткиваху свуд по шумовитој Србији хиљадама њих, који су Милутина по-

*) Ова приповетка из српског живота изашла је на немачком језику у бечком илустр. листу „*Ost und West.*“ Уредн.

знавали и од године до године слушали тајанствене песме његове, када је путовао по далеким брдима, да народ весели.

Морале су му виле поклопити гајде од хиљаду гласова — — да, да, тајанствене, чудотворке виле, које далеко од људских станишта по осамним стенама скривено живе и на цветним пољанама, по шумама вилинско коло воде.

Само отидите на оне стрме горе, тамо, где се зраци сунчани на заходу одбијају о окомито стење, тамо ћете моћи видети нежне виле, како се на ружичастим, сјајним облацима спуштају на осамне вилинстане, да одатле гледају, шта раде људи, од земље створени.

Тамо ћете моћи чути и њине песме, нежне и умилне — чисто их ни дахом прекидати не смете; а кад ове то чујете и видите, душа ће вам бити тако спокојна и задовољна, као да и сами летите, без брига земаљских, упоредо с крилатим створењима, далеким крајевима.

Па кад умукне вилинска песма, зазвучи у одмену жубор поточића и силни шушањ лишћа на дрвећу! Дивна вам је то хармонија, а у њу лете виле поврх шумског зеленила, да чују, шта шума приповеда, јер баш она издаје вилама, шта људи од земље створени раде, она им својим тајанственим шумом казује, да ли су они, који јој се у хладу одмарају, добри или зли.

Па кад се сунце сакрије за брда и сумрачак нежни вео на земљу простре, скупе се виле на цветним пољанама, по шумама на весели договор; али нека се не усуди ни један од смртних, да их прислушкује, то смеју само они добросрећници, које су виле још при рођењу очудотвориле и послале међу људе као чеда вилинска, да с њима живују. А ако ко други виле на договору прислушкује — тај ће лудо изгубити главе.

Таква чудотворка вила морала је из вилинстана слетити колевци гајдаш-Милутиновој, када је бела света угледао — мишљаху сви, који га познаваху, јер како би се друкчије и научио вештини, да чита човеку из срца као из отворене књиге, од куд му иначе оног тајанственог, вечно свежег даха, којим је оживљавао љубимца свог, миле гајде своје, које су све гласове из васцеле природе у себи спојиле: тихи жубор поточића и силни шум шумскога лишћа, благи дах вечерњег поветарца и моћни фијук бурин.

Где је стари гајдаш, који можда никад не љубљаше, и могао научити оне дивне песме љубавне, умилни пој вилински, па све оне ђаволасте подскочице уз плахо коло — ако није у осамљеним брдима од загонетних вила, које је бар он, љубимац њихов, до миле воље смео слушати?

Најстарији људи у земљи памтили су Милутина тек као гајдаша, али нико знао није, одакле иде и камо је намио, нико га није питао; само га један једини пут неки побожни калуђер запита тако нешто од прилике, али од то доба не виде га манастир, где га питаху о пореклу, никад више. И од то доба га нико и не пита.

Па ипак кад је долазио стари гајдаш, када се зачули чаробни звуци његових гајда — зарадовало се и старо и младо, момчадија се бацила хитрим коњима на рамена и појурила пред старца, да му понуди гутљај ракије за срећна доласка, а девојке и жене ишетале селу на улазак, те га обасуле цвећем — а стари гајдаш седе браде поздрављао их најдивнијим звуцима.

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Милутин беше јединац у оца пастира, који је по осамљеним брдима чувао велико стадо старог Светозара Гавриловића, најбогатијег човека у свој Шумадији.

Богати Светозар имађаше ћерку јединицу, звала се Вида. Милутин је био сиромах, био је син пастирев, па

је ипак жарко љубио ћерку богаташеву. а и Вида га баш није попреко гледала, јер не беше од Милутина лепша и у гледнија момка ваљда у свој Србији.

Кад се о великим празницима састали у порти пред манастиром Драгом, да после божје службе коло поиграју, не беше момка, који би се усудио, да Виду, кад је уз њу Милутин, у коло поведе — не из страха од пламена погледа и јаких мишица Милутинових, већ из пријатељства и поштовања, јер Милутина љубљаше свак' ко га познаваше.

Нашао се, богме по који да им позавиди срећи, али се сваки бојао старог тврдице, оца девојчина — богатог Гавриловића, који је са своје немилосрдности и са тврдичења био јако омрзнут. Како је стицао и стекао, што има — не знађаше нико.

Светозар Гавриловић знађаше, кога му је ћерка изабрала, па се смешкаше, не зато, што је можда желео, да даде Виду са жену младићу, који њу заиста љубљаше, него баш само зато, што је заиста Вида уз лепог Милутина лепше пристајала, него ма уз кога другог.

Стари Гавриловић мишљаше, да му је ћерки ова љубав само невина играчка, па није ни хтео да јој радости квари, док јој не нађе мужа по свом ћефу — наравно прво и прво врло богата.

Слабо се он обзирао на младост и на љубав; он је новаца само желео, новаца, само новаца! Ко тога много има добиће његову јединицу. Па и у Милутину гледаше он само велику живу играчку своје кћери.

Но док је отац између просилаца бирао најбогатијег, расла је љубав међу Милутином и ћери му све више. Још мало, па ће искијати немилостиви старац своју безбожну игру.

„Старче, гледај како ћеш истерати твом синчићу из главе моју ћерку, ако му не истераш, бре отераћу те!“ рече једном богаташ свом слузи, старом пастиру, оцу Милутинову кад је изишао у горе, да стадо своје надгледи.

„А зашто ти се не свиди мој син, газда?“ запита га стари пастир и погледа безазлено у очи господару. безазлено као дете, које не зна, шта се иште од њега.

„Што ми се не свиди твој син?— Не свиди ми се, што мисли, да ћу му дати Виду за жену. Помисли старче, Виду. дете моје, јединицу моју! — Па да човек не пукне од смеја? Он би најбогатију, најлепшу девојку у свој Србији!“ — И заиста, богати газда у мал' што не пуче од смеја; смејао се тако громко, да се тај подругљиви смеј десет до петнаест пута одзивом одбио од стрмих стена, које се дизале око пашњака.

Смеј се орио по страшним гудурама, још и онда. када је с усана богаташевих и последњег осмејка нестало.

„Јеси ли чуо, господару Светозаре Гавриловићу, шта ти виле с оних врлетних висина на питање одговарају?“

Светозар Гавриловић беше сујеверан и страшљив, као све тврдице што су, али сада хтеде, да притаји пред слугом слабости своје. — „Виле?“ рече напокон. „Стара будало, шта ме се тичу твоје виле? Опет се ја плашим тих вештица!“

„Ако се њих не бојиш, бој се бога!“ рече пастир озбиљно „и помоли му се, да те не казни са твојих злочина, јер знај господару: мог Милутина виле штите, он је вилинско чедо. — Па ако је твоја кћи вредна најбогатијег човека у Шумадији, мога се сина ни краљевско чедо не мора постидети — он је честит, поштен и леп, снажан и храбар! Ако га твоја кћи љуби, подај му је, он новаца не треба и без њих ће он с њоме срећан бити. Али ако се мој син увукао у твоју кућу, као што се вук шуња у стадо — отерај га! То ти кажем, газда Светозаре Гавриловићу ја — твој верни слуга!“

(Наставиће се)

*

У ЗИМУ.

На пољу је грозно време,
Пуно студи, пуно мрака:
Од студени камен пуца
А снег веје из облака!

Хеј у тако тужном добу
До певања ником није;
Сваки тражи топло место
Ладно срце да огрије! . . .

Драгомир Брзак.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

* * *

„Воли ме, воли ме“ клицала је Нада оне ноћи, када је испред Павла затворила прозор. „Како сам само могла и за тренутак посумњати у њега!“

Таман је хтела да легне, кад јој се учини, да су нека врата шкрипнула. Поплаши се, да није можда Недићки позлило, те истрча на поље и хтеде ући Недићки у собу. Али се зачуди кад чу неки жив разговор изнутра. Она заста де на врати.

„Реци ми, молим те, шта ти је та јадница скривила, да си тако могла омразити на њу?“ чула је она где рече Недићка.

„А шта ме питаш, шта ми је скривила“ говорила је Јулка оштро, „та није ли свом свету упало у очи, како си тај пробисвет од девојке однеговала. Та та данас заповеда по твојој кући као и ти; а не дај боже да ти стиснеш очи, та Нада, каква је, била би у стању да мене заједно са Смиљком истера из куће.“

Нада притиште срце обим рукама, јер јој се учинило, да ће искочити Болело је што се о њој тако мисли.

„А што си така?“ прихвати Недићка благо. „Ту девојку нико не зна тако, као ја. Ти знаш, да ти је покојни отац њој оставио две хиљаде фор. а ја сам јој обећала удадбену опрему. Нађе л' јој се добра прилика, она ће се удати; умрем ли ја пре њене удаје, Нада је и сувише поносна и племенита, а да би узела, или само и помислила да узме оно, што зна, да није њено. О томе можеш бити уверена.“

„Не знам само како и на који начин је та змија умела тебе тако очарати, да се толико заузимаш за њу.“

„Не намећи јој имена, ког не заслужује — бар пред-а-мном. Ти знаш, да сам ти оцу пред смрт му обећала, да ћу јој бити друга мати, и ја вршим своје обећање.“

„Све лепше иза лепшег. Дакле хоћеш, да си јој не само добротворка већ чак и мати. А јеси ли се добро распитала под чијим плотом јој је мати свршила?“ рече Јулка, а сва пакост њена била се усредсредила у томе питању.

Недићка задрхта и хтеде јој нешто рећи, ал у тај мах чу, где неко цикну пред врати. Устрашена отвори врата и нађе пред истима онесвешћену Наду. Јадница ова је сву погрду како тако поднела; ал кад јој Јулка повреди успомену оне, која је сваком свесном човеку најсветија, подлегну јој племенито срце, издаде је снага, она цикну, и више није знала за себе. Док је Недићка онесвешћену Наду унела и положила на кревет, дотле је кроз ходник чудновато одјекивао Јулкин смех. Њено злобно љубоморно срце није могло да поднесе и гледа, како јој мати милује туђу девојку. Она оде у своју собу.

Нада је била у грозници. Недићка је крај ње пробавила целу ноћ; облагала јој је главу хладним завојима, ал боле сница се није разбирала. Још не беше сасвим свануло, а крај надине постеље стајао је лечник.

„Не брините се, само је јака гроз ница и ништа више," рече Недићки, ко ја га је благодарно погледала. Преписа неки лек, нареди како да га дају болесници, рече да ће после подне опет доћи и нестаде га. Недићка се није ми цала од Надине постеље.

„Ја нисам ништа скривила," бунцала је Нада. У Недићкином оку засија крупна суза и кану Нади на чело. Мора да је та суза била лековита, јер Нада под њом отвори очи. Недићки нешто одлану души. Она се окрете и убриса ру кавом сузне очи.

„Хоћеш ли што ћерко?" упита Наду, милујућ јој косу. Нада је неко време гледала укоченим погледом, по том дубоко уздахну и очи јој се опет склопише. После неколико тренутака опазила је Недићка, да је Нада мирнија. Изгледало је, да ће се иза сна, ког буде проспавала, боље осећати. Пошто се мало утешила, хтеде Недићка отићи да види, шта јој ради кћи и унука. За Јулку се није чудила што није дошла да види Наду, ал' како да нема Смиљке? Та она је волела Наду. Ал не мало се зачуди, кад уђе у Јулкину собу. Чудна јој се слика приказа оку: Пред Јулком је стојао отворен велики путнички сандук, у који је ова слагала ствари, а у једној наслоњачи седила је Смиљка сва уплакана.

„Шта ће то да значи?" упита за ђена и погледа Јулку.

„То значи то" рече јој Јулка озиљно, „да смо Смиљка и ја у овој кући сувишне."

Смиљка бризну у плач: „Мајчице је и да ти нас волиш?"

„Волим вас, синко, како вас не бих тела, та ви сте моја деца, а видиш твојој матери се прохтело, да неразборитим мислима мучи и мене и тебе и себе. Јулка синко та ти си свршена жена; пробај зрело да мислиш. Зар може бити, да мати престане волети своју рођену децу, ако јој је судба доделила, да мора да се брине и за једно сироче? Загледај сама у своје груди; та и ти си мати. Зар не би било смешно да ја, ма да Наду волим, никад не могу у њој гледати оно, што гледам у теби и овом детету, коме си ти силом нагонила сузе на очи."

„Бадава говориш" рече Јулка озбиљно. „Ја најпосле верујем, да ти њу не волиш као мене, ал не могу више да је гледам. Ја данас одлазим. И ево ти се заклињем, да моја нога у ову кућу не ће крочити све дотле, док год се буде у њој налазио траг од стопа оне, која ме је тако за срце ујела. Разуми, да сам је омрзнула."

„Ја доиста не могу да се довијем, чега ради је све то? Колико се ја сећам, никад нисам могла приметити, да те је Нада ма и најмање увредила."

„Не мој ме питати. Кад будемо саме, онда ћу ти рећи, и ти ћеш ми без сумње дати за право."

„Сумњам," рече Недићка вртећи главом. „Биће, да си је рђаво разумела. Нада није у стању, Нада не уме никог увредити."

„Ето видиш," упаде у реч Смиљка, „кажем ја, а мати се опет за то љути, па ни мени не да да видим Наду пре нег што пођемо."

„Са Надом и тако не можеш говорити, она је јако болесна," тешила је Недићка. „Послушај матер, можда ће Нада добити какву прилепчиву болест, па не би саветно било, да си тада у њеној близини."

„Реци Гаври, да за после подне спреми кола," прекиде је Јулка ми треба да се кренемо одмах после ручка, да можемо стићи, до с-ске жељезничке станице."

„Је ли то твоја одсудна реч?"

„Јесте.“

„Добро синко, нек буде и тако. Нећу те присиљавати да останеш. Дакле ће од сад мајка кад се вас зажели, морати хитати вама. Пробаћу да под несем и то. Та ја сам на свашта научена.“ Више није могла говорити, на срце јој пао сињи терет, очи јој засузише — она похита на поље.

„Је ли то моја крв?“ Шану и убриса сузу.

* * *

Другога дана с вечера трже се Нада из сна и управи поглед на Недићку, која је седила крај постеље јој.

„Које је доба?“ изусти Нада тихо.

„Осми је сахат, рано.“ Нади у тренутку паде на ум, шта се с њом збило, па задрхта. Сто питања су јој се врзла по памети, па ни за једно да нађе речи. Хтеде се дићи, ал изнемогла глава клону јој опет на узглавље.

„Како ми је тешка глава.“

„Није чудо,“ одговори Недићка „имала си јаку грозницу. Ал сад ти је већ боље, је ли?“

„Сасвим се добро осећам. А а Јулка?“ изусти да се једва чуло.

„Јуче је са Смиљком отпутовала и поздравила те је.“

„Без сумње си јој у тај мах ти позајмила своје срце.“

„Веруј ми, доиста те је поздравила а Смиљка је обећала, да ће ти писати, чим стигну кући.“

„О томе не сумњам. Ал“ —

„А Јулка ми је наложила, да у тебе измолим опроштај за њу.“

„Ја јој немам шта праштати Није она крива, што ме не познаје.“

„Не замерај јој. Да сам је ја однеговала, била би боља, била би племенитија. Она те — добро си и сама рекла — не познаје, с тога те је нечим окривила, — о томе ћу ти кад будеш јача већ приповедити — а да је само мало дубље мислила, лепо би се растали сви у миру. Млада си синко, ал ако ти икад природа буде поклонила име матере, не поверавај васпитање своје деце туђој руци. Мати је природна васпитачица своје деце. Само она је кадра угушити у деци по гдекоји порок који можда и нехотице у души дечи јој поникне.“ Тежак уздах оте јој се из груди.

„Много је томе што је она така, допринео и муж јој,“ настави она. „Бог нек му опрости, ал није тамо амо већ баш ми је отуђио децу. Сваке године кад год дођу примећујем на њима, како се туђе свега, што је српско. Камо ми моја лепа срећа, да се нисам дала занети, да нисам од свога попуштала, па да сам је удала за оног, за кога сам ја хтела. Е ал ето шта уради љубав, тај Ива, баш као да је био опчинио. Она ме је клечећи молила, да је дам њему; и претила ми да воли умрети, него се удати за другог. Еј, млого муке је мене стало, док сам мог покојног старца приволела на то. Ја и бог знамо, шта сам онда патила. Ти си дакако онда била дете, па ниси о томе ни знала. Ал не дао ти бог да искусиш оно, што сам искусила ја. Па гле молим те“ говорила је она даље као за себе, „од пре је и он долазио, а сад има две године како неће да дође. И шта више изриком вели да не мари за Србе. Тешко је мени то подносити, врло тешко. Ал тако ми треба. Кад нисам умела сејати као што је требало, онако сад и жњем као нико. Видиш, тебе сам ја однеговала, како сам хтела, ти си дакако девојка друге природе и других назора, него што је онда била моја детињаста петнајсто-годишња Јулка, и ја претпостављам, да ти никад не би умела волети човека туђе вере“ — застаде и дигну покривач преко Надиних леђа, јер јој се учини да је ова почела дрхтати, — „ал тек то ти кажем“ дода узвишеним гласом, „кад би се ти хтела удати за ту-

ђинца, не би доживила благослова од моје руке!“

„Мајко!“ зајеча Нада, својим обема рукама стиште Недићкину руку, да су јој се нокти готово укопали у њу, а очи јој севнуше демонским немиром.

„Шта ти је синко?“ одврати Недићка поплашено, спазив на својој руци трагове Надиних ноктију. Мислила је, да Нада поново бунца.

„Да могу плакати, било би ми лакше,“ то је све било што је рекла Нада потмулим гласом и поче дрхтати. Недићка је сад била сасвим уверена, да је Нада опет у грозници. Само је умела да растумачи себи надине речи.

„Хоћеш ли што?“ рече Недићка, видећи како се надина глава немирно врти по узглављу.

„Хоћу, хоћу да седнем, па да ме саслушаш. Све једно, што мора бити. боље да се што пре сврши.“ Недићка је зачуђено погледи, ал се спусти на столицу.

„Како би ти мислила о оном, ко не би своју задану реч испунио?“

„Да је нитков!“ рече Недићка одсудно.

„Имаш право мајко. Е па видиш ја сам неком дала своју поштену реч, да ћу се за њега удати.“

„Ти, — удати —“ муцала је Недићка и прекрсти се.

„Да, немој ми замерити, што сам то без твоје воље чинила. То ћеш ми ти опростити, јел? Ја у то не сумњам, ал има нечега, са чега стрепим. Мајко, човек, кога сам изабрала за мужа није Србин, већ Немац;“ то рече а зуби јој удараху један о други. Недићкина глава клону на наслон од столице, ал не рече ни речи. Нади је било теже, што је морала гледати тако мирну, него да је карала.

„Ти си мајко мало час рекла, да ми нећеш дати свога благослова, ја и нећу силом да ти га изнудим. Не треба да ти казујем, како те волим и поштујем, то ти знаш, ја нисам била слепа ни према милости твојој и добрчинству твоме, али ћеш моћи појмити, како га силно волим кад ти кажем, да ћу се свију па и тебе пре одрећи, него њега“!

Више није могла говорити, јер се од цвокотања зуба њених једва могло разумети, што је казивала. Недићка се диже, мирна, достојанствена као увек, не рече ни речи и не погледав Наду упути се вратима.

„Мајко!“ цикну Нада.

Недићка застаде, осврну се, а Нада виде, како јој се очи сијају од суза:

„Довече синко,“ рече истим мирним гласом, а груди јој се надимаху од бола: „сад треба мира и мени и теби!“ Врата шкрипнуше. Нада оста сама.

(Наставиће се.)

КРАЈ ГРОБА.

Покрај једног гроба
Тужно дете стало,
Па кидало цвеће
Што је тамо цвало.

„Еј! . . . не кидај цвеће!
„Јер ти може доћи,
„Мртвац из тог гроба,
„У сред глуве ноћи!

Детету се сузом
Напунише очи:
„Ох. . . нека. . . нек дође. . .
„Мајка ће ми доћи!“ . . . .

Драгомир Брзак.

ПОЉСКА ПОЈЕЗИЈА.

Литерарна црта од Владислава Алина.

(Наставак).

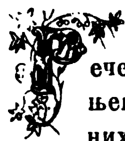

ечени Воронич као и сви други после њега обраћаху очи историји а из њених врела улеваху нов живот у јадни очајни пољски народ. Осим радова недовршених (Лех, Вислички сабор) Воронич је написао песму у смеру романтичном гасловљену „Сибила“ у четир спева, која дише духом свеславенским. „Кост од кости наших праотаца, један род сачињавамо и сви једним духом дишемо! Спојте се и смрвићете свет“*) Но овај глед у будућност беше плод идеалне премисе, којом, баш зато што не беше стварна, не могаше ни Воронич савладати жалост и бољу над пропашћу пољскога народа. Спасович вели: „Жалост даје повода премишљању, стављају нам се етична питања, која трајно узнемирују цело будуће поколење: због чега трпимо? из којег узрока и чијом кривицом. Воронич ни поколење после њега није умело да одговори на таква питања.“

Ако и јесте већ ударио у жице романтизма, Воронич није ипак могао имати велика успеха и учинка за њ, јер не беше песник од позива. Труд и „добра воља“ нису довољни, јер вековма остаће не оборими ставак, да се песници рађају. А Пољска их је заиста родила највише баш у доба највеће покоре своје, као да хтеде доказати, да, и ако нестаде пољске светске државе Пољаци имају несавладну државу духа, која ће владати пољским народом у пољском духу, нег ма каква светска — и која ће га довести доброј, сретној будућности.

* * *

Разјаснили смо у кратким потезима смер пољског романтизма. Врло заслужан по ту нову епоху јесте именовани већ Казимир Броћински. (1791—1835) својим песничким радовима а особито као професор естетике. Обраћајући пажњу ђака својих умотворинама народним, он јасно изрече, да све помисли политичне, философичне и религијозне могу се свезати са потребама народним. Беше тврдо уверен да се препирка о класицизму и романтизму мора свршити победом последње школе, а да би њојзи улио још више животворна сока, гледао је с њоме спојити народну појезију те сам у том духу написа Вјеслава (Wieslaw). Целој новој песничкој генерацији беше он посредно ил непосредно учитељ.

Чеси и Пољаци — ова два најближа славенска народа — имају причу, у којој се казује, да у Бабијој гори (Код Чеха у Бланику) спавају витези, који ће, када Пољска, односно Чешка, буде у највећој опасности ђипити иза сна и сатрти непријатеље. У то народ верује, сматрајући ове витезе за свога Месију. Није дакле ни чудо, ако је у литературу унишао тако-звани месијанизам — deus ex machina —, који ће злу судбу обратити у добру срећу. Као што је Колар код Чеха у „кћери Славијиној“*) видио оком пророковим славну будућност спојеног Словенства, тако се после познатног пољског устанка (1830) породи слична струја у Пољској. „Будућност пољска мора бити славна — Пољаци расцепани у три државе морају се опет спојити“. Такве мисли завладају душевним обзорјем пољским. Ко ће то учинити? Песници дадоше одговор, да будућност пољску мора на добро решити човек непознати имајући силу мисли и чистоћу срца — прави Пољак. Броћињски постане од народног романтика месијаниста а после њега и св[и] други песници мање-више, међу осталим[и] а Мицкјевич (Dziady.)

Броћињски и као месијаниста оста[д]е веран уверењу, да класичност иште стро[го]гог духа, рамантичност или боље речен[о] нова школа нових помисли.

*) Чешки научењак Перволф написао је год. 1879 у „*Osvěta*“ лепи чланак о панславистичном покрету пољском с насловом: *Slovanské hnuti mezi Poláku* 1800-1830. а онде потање разбира и Воронича.

*) О Колару говорасмо 1881. у чланку „Чеш[к]о пробуђење и почетци чешке литературе“ у Јаво[ру].

Мисли Броћињског о народној оригиналности беху иницијативним фактором при оснивању двију пољско-народних поезија — пољско-украјинске и пољско-литванске.

Први достојан репрезентант школе пољско-украјинске беше Антоније Малчески. Делио је судбу многих одличњака. За живота не беше ваљано оцењен. Дух Бајронов веје кроз песме му. Као пољско-украјински песник стоји на становишту народном; лица његових песама прави су типи пољски. Марија, главна особа једине веће му песме ,,Марија" је идеална слика жене-Пољкиње. Такву изразну слику као што је тип дивљег војводе или јуначни тип Мачников није осим Малческог нико нацртао. Малчески бирао је личности из отменијих пољских друштава за своје песме; тек овде-онде помоли се и код њега покоја дивна слика простог света украјинског (козак у ,,Марији".)

Непризнање од стране критике Малческом веома је огорчало живот, јер сам беше уверен о својем песничком таленту и позиву. Појезија му беше молитва а Бајр'н Бог. - а овим славним лордом упознао се у Млетцима. ,,Вели се, да је Малчески причао Бајрону о Мазепи и њега одушевио за песму истог наслова. Малчески опет одао се чари демоничне нарави Бајронове и постане у појезији следственником му' (Спасович у књизи Історія славянскихъ литературъ)

Прича украјинска „Марија" јесте фотографија његове душе страсне, трпеће, живота му тешког и тужног. Tylko sie lampa szczešcia v jej oczach palila i zgasla i swym dymem cala twarz zaćmila (Тек лампа је среће у њеним очима горела — и угасила се и димом својим цели је образ затамнила). Тако на једном месту описује Марију. Зар то није слика његове сопствене душе? Жалост га пратијаше дању и ноћу, песник са правом уверен о својем песничком позиву, смућен непозваном критиком и не самостално судећим читатељима, умире непознат, сиромашан, бедан и јадан, не остављајући за собом ни грошића за погреб. Написао је сам себи песму, јер је готово нико за живота његова није читао; написао је себи трагедију, у којој је сваки осећај узео из свога срца пуног љубави, родољубља и — жалости. Малчески умрьо је год 1826 у 33. години млађаног века. -- Завршићемо сопственим му речима: Co czule, szlachetne, chwilke tylko swieci (Искрено што је и племенито за часак само светли).

Малчески са Залеским и Гошчињским чине славну тројицу песника украјинских.

(Свршиће се).

ПИСМО ЈЕДНОЈ ГОСПОЂИЦИ.

Драга Данице!

Јуче добих твоје најмилије писмо, а данас — остављајући све на страну — ево ти одговарам. Смејао сам се твојој детињој наивности, јер тако си ми исповедила, да си ми и оно, што ти је најдубље у срцу, казала . . . Дакле удајеш се за г. Марића? Па лепо. Јесам ја казао да он не седи у кујни бадава на оној старој канти; кад ти са засуканим ручицама и варјачом врћкаш испред њега. Одма сам знао колико је куцнуло, чим си ми се потужила, да си увек необучена, баш кад он дође; за то сам ти и одговарао: да одело и намоловано лице не занесе и не освоји баш свагда срце човеково.

Кад сам ти био пребацио: да је Марић узрок, што си супу пресолила, љутила си се, а сад — изађе дело на видело!

Из свег' ти срца желим сваку срећу, у том тако важном кораку; а честитам ти и на избору! Ја Марића познајем још као ђака и све сам се до сад с њим дружио, па за то ћеш ми одобрити: да си здраво срећна, јер полазиш за ретко богата човека. Немој се чудити овој мојој примедби, јер ја овде не рачунам материално богатство, него морално, којим је он тако богат,

да га целог свога века расипа, не може га расути.

Ти мислиш, да ћеш се можда кајати, што се тако млада удајеш; а ја мислим, да би се пре кајала, кад би одбила руку Марићеву . . .

У сватове ћу ти свакако дојездити, јер сам ти то још прошле бербе обећао. А сад те молим, и препоручујем ти се, да замећем у сватови (не кавге као Краљевић Марко) већ просте шале; да мало дебелог кума од силне бриге и етикетне церемоније разонодим.

Данас ћу и Марићу писати, да му мало предочим његову искреност прама старом пријатељу. Пре четир дана био сам с њим у В. па ни речи о женидби, ма да сам га о ручку пецкао због тебе и оне ваше старе канте у кујни, која му је, на беле панталоне, сву своју хрђу прешила. Доста је било празна говора.

Сад да пређем на оно, што ће ти бити главно, кад будеш. као жена у Марићеву кућу ступила. Ми смо већ о том много разговарали и дишпутали се, како треба мати своју децу, нарочито женску да одгаја, васпита. Па сад хоћу у овом писму да ти све оно још једанпут поновим. За кратко време постаћеш жена, а после и мати; а кад ово последње будеш, немој да заборавиш на ово писмо и на наше силне разговоре, из којих ти неколико твојих речи цитирам: „Никад небих своје дете гледала да се мази и пренемаже, нит би најмила служавку, да прво учи заповедати; већ бих га учила послушности, раду и озбиљности!“ Ја сам се, драга Данице, већ више пута осведочио да чиниш онако како говориш. Главно је, да имаш увек пред очима, да си жена, а жене које сасвим познају свој позив и подпуно га и испуњавају, од вајкада увиделе су истину: да је породица и дом — узевши у најпростијем смислу — главно поприште за деловање женино, за то треба породици и дому сву своју пажњу да посветиш, и у одгајању женске деце да као основ сматраш домаће дужности.

Како свуда тако и овде ваља најпре главне основе предузети и познати па тек после прећи на појединости и на оно што је узвишеније. Ко друкчије ради, противно ће радити, а после ће имати само два посла. Јели основ човечанском одгојењу рђав, постаће и људски карактер неизвестан, несталан; а што се у младости пропустило, то се у зрелијим годинама тешко — често никако — постизава.

И жена, па ма она била од бољих, изображенијих сталежа, хоће се у животу у мучним приликама боље наћи, ако јој ма како богато развијено душевно стање, изображење, почива на основима правог женског одгојења; ако она буде умела сјати, не само у „салону“ својим духом, него и у дому, у породици, као супруга и мати.

Хиљаду примера показује ти, да се такво право женско одгојење са свим красно даје у склад довести, са изображењем душевним. Али где се душевне науке и више изображење на рачун и на штету женскога одгојења подиже, тамо ћемо врло често наћи лабаве основе же ском достојанству; труле ил' пушљиве.

Није једна кућа на своју штету искусила, колики је квар кад се жена уме само у сјајном салону кретати; кад се она само за друштво стара а за кућу — никад; кад ову оставља на најмљеним и неверним слугама. Та и у највишим круговима познаје се, где у кући влада женино знање и мудрост.

Нека говори ко шта хоће, ал' нико неће паметним људима доказати, да би незнам за какву богату и изображену жену срамота било, да ради; кад би приступила огњишту ил' „шпарерту“ и кувала; напротив паметан човек, већма ће поштовати такову женску и двапут више дивиће се њеном духу. Цинцинат је био добар војвода а добар и орач.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

IV. *)

Месец овако приповедаше:

Прошле ноћи прелазио сам поврх бескрајног океана; на таласима његовим љуљао се један брод. Гордо беше уздигао бела своја једра а на врховима им весело се лепршала застава. На крову је било пуно људи, старих, младих, мушких, женских; сваком је радост и надежда вирила из ока. — Мало на страни од других стајало је неко момче и девојче држећи руку у руци. Момче притиште врео пољубац на усне своје драге и рече: „Сутра ћемо у Америци бити! Тамо ћемо у миру живети, тамо нас нико не познаје! Ја сам син сиромашна оца а ти грофовска кћи; тамо ћемо тек муж и жена бити. Милостиви бог благословиће дело наших руку!“ — На другом крају брода седела је жена држећи нејако чедо на крилу; два старија детета стајаху код ње. Близу њих седео је сед старац а пред њим млад човек румена лица. Потоњи овако прозбори: „Сутра ћемо у Америци бити; сутра смо достигли мету жеље своје! Тамо је награда за посленика; тамо и сиротиња може живети само ако иоле труда заложи. Ох да сретних дана!“ Жена са пуно поуздања погледа га влажним очима; деца међутим грискаху окорео хлеб шапућући једно другом: „Сутра ћемо колача јести!“ Старац пак склопи руке и рече: „Амин! Еда би нам бог више среће подарио овамо!“

Један се младић наслонио на предњи ај брода па отуд гледа пут запада да ли се ш види земља. „Сутра ћемо у Америци ти!“ радосно повика. „Здраво, по иљаду та здраво, ти постојбино златне слободе! укчији је живот овамо него у остарелој анђалој Јевропи; овамо човеку ништа не је на пут да слободно развије снагу своју на спас рода људског; овде не називљу бунтовником онога који прегне да обори нечовечне уредбе; овде нема такових владалаца, који од народне слободе као и од смрти презају. Здраво, ти обетована земљо!“ — У мрачном једном закутку стојао је неки човек туровна лика; дубоко узданувши исправи се с речма: „Сутра ћемо у Америци бити! Тамо нит ме ко познаје нити знаде за мој грех. Дома ме пустише из затвора, али се свако са ужасом и гнушањем окретао од мене, јер нико не хтеде убијцу примити у кућу. А како ли сам се искрено покајао што у гњеву учиних! Тамо ћу сад нов бољи живот предузети. Бог ми је опростио сагрешења, али људи онамо неће то да припознају.“

Са свих страна слушао сам овакве гласе, гласе радости и надежде. А кад је поноћ наступила, људи напустише кров и један за другим потражише одмора у дну брода. Кров брзо опусте, тек корманош и ноћни стражари остадоше да бдију.'

Забављајући се тиме, не опазих црни облак где се на истоку диже из мора; он брзо растијаше па најзад застрв васколико небо, прекиде ми даље посматрање. За тим се подиже страховита бура какви само на мору бива; громови се спуштаху а грмљава тако силно проламаше ваздух, као да ће се сурвати небеса. И тако потраја целе ноћи без престанка; ваздух се не утиша а небо се не изведри до пред зору, кад бејах на заходу. Први поглед бацих на море. Јучерањи брод не могох нигде видети! Уплովио је у пристаниште, помислих у себи и погледах на обалу. Тамо где се разјарени таласи разбијају о горду америчку обалу, смотрих нешто црно на води. Оштро погледах онамо. Беху то поломљени остатци брода, пребијена катарка, празан кров, грдна телесина брода која је сад све већма тонула у усколебане таласе морске. Не далеко

*) Види број 8. о. г.

пловила је једна греда, на њој комад платна, — беше то застава мога брода!

Освануо је други дан, дан, којег путници онако жељно очекиваху, за којим онако јако чезнуше. И стигоше у пристан своје лепе наде: они беху на месту где више нема растајања, нема сиротиње, нема насиља, нема немилосрђа према грешнику.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

(*„Србадија“*. Алманах срп. акад. литер. друштва „Србадије“ у Грацу. Власник и издавалац „Србадија“ Уређује редакциони одбор. Нови Сад. Штампарија А. Пајевића 1884).

(Наставак).

На четвртом је месту песма: „Српској омладини“, на седмом песма: „Пренели смо Бранка“ и на десетом песма: „Пред монументом А. Петефи'а у Будимпешти.“ Под све те три песме потписана је шифра β. Што се песник није потписао рођеним својим именом, томе овде не видимо разлога, Песме су све три пригодне, бар тај карактер у њих превлађује Прва је опет „поздравна песма“ алманаху Србадијином. Песник има право, што Србадијин „рад мален ал леп“ поздравља као оазу у пустињи немара и нехата, што је овладао позваним радницима, на зацело ће се сваки пријатељ народноме напретку зарадовати, ако песник доживи, да с л а ђ е певати начне ону засад јиш шимерну тему, што ју је истакао песми на завршетку. У другој песми даје песник одушке осећају задовољства и радости, што су Бранку из туђине кости пренесене на Стражилово, па пледира прекорно-топло за пренос костију Вука Стеф. Караџића. У трећој пак уздиже „божанствену музу“ великана Мађара Петефије и врло сретно мелема и утехе даје души, коју боли, што песник тај није „н а ш и ост'о — кад је крви н а ш е.“ Млади песник, што се крије под шифром β, саопштио је тек лане у овоме листу баш Петефијев спев: Сечијеву Мару у преводу, који му је необично за руком испао, а и осим тога је досада већ на јавност изнео спевних превода, који се махом одликују погођеном маниром препевавања и особитом лепотом форме — подсећамо само на красне стихове у преводу Хајзове новеле: „Нерине“ у овом листу год. 1880. — па с тога се сад не можемо да начудимо неуглађености облика, у који су ове три песме обучене. Ономатопеје, као што је у првој песми: „Срце ми д р е ч и“, даље апокопе, као што је у другој песми: „Вукниј' песник“ и најпосле синкопе, као што је у трећој песми: ла'ше (место: лакше) не могу никако песми бити на дику. С материјалне се пак стране само похвалити може једрина и здравље мисли песникових, па с тога и јесте штета, што се карактер п р и г о д н о с т и у све три песме онако јако истиче.

Песме још има две у алманаху Србадијином, на дванаестом и четрнаестом месту. Обе су чеда једног оца, спевао их је обе Драг. Трифуновић. Једној је наслов: „Сирочад“ а другој: „Туга и песма.“ И једна и друга је доста слаба. Има додуше топлине у обема али се читалац никако не може да загреје, кад

„На гробу н е к и х (!) сиротих људи
јецаху н е к а (!) сирочад,“

или кад песник жали, што не уме да с в и р а (!), па да с в и р к о м тугу зблажи. Ко ту да се не сети, да и Бранко узима гусле, али не да с в и р а, него „да превуче, да мало з а г у д и“? А чему се још највећма .ора замерити, то је скроз н е п е с н и ч к и језик, на много места и н е п р а в и л а н. Примера ради ево ова два стиха:

„Јуче је људи спустише младу
У гроб тамо код мужа с в о г.“

Или песник не зна употребу рефлексива ил је с ума сметнуо субјект реченични — једно мора да је.

Пето, осмо и петнаесто место испуни.ле су у алманаху приповетке. „Спомена. Саве Мирковића и „Богослов“ Мирка П.повића узети су из грађанског живота, В.јина Монашевића пак „Газда Лаза“ из ж.вота народа на селу. Као приповетке с. све три читају лако и течно; не дају д. душе ниједна доказа о вештини писаца у

зв. архитектоници приповедачкој, распореду материјала, али зато довољно сведоче дар писаца и пажљиву израду, „Газда Лаза“ још и то, да писац врло добро познаје живот и прилике на селу. Недостатака дабогме има много али их је већина резултат почетништва. У „Споменку“ је најкрупнији недостатак то, што није доста мотивован и приправљен немар Јеленин у чувању здравља, па то, што вене и умире. „Богослову“ је пак најјача мана сам б о г о с л о в Сава. Препоручујемо младоме писцу „Карловачког ђака“ Кост Руварца, што је штампан у „Преодници“ и у „Скупљеним списима Руварчевим“, књ. I. уз то још и антикритику Руварчеву на оцену Дамјана Павловића; антикритика је та штампана у „Даници“ год. 1863 и II. књизи „Скупљених списа.“ Видиће тада, какав је карактер Љубинко спрам Саве. У трећој је приповетци заплетено живјете оно убиство на сенокосу, а пред крај је материјал и сувише збијен. Но као што већ рекох, приповетке су све три занимљиве а и написане правилним језиком. У трећој погдегде подмеће ногу лакоме току тек по који незграпан имперфект, коме би у опште у приповетци из живота народног требала далеко да је лепа кућа а овде у толико несносније пада у очи, што чисто заустави радњу, коју приповедачки презент, аорист и перфект сложно воде. Неумесно употребљавање имперфекта просто је афектиран схоластицитет, кога би се у приповеткама ваљало отрести. То ти чисто навија стил, али не да брже пође, него да заостаје и рамље. Па још ни по бриге, кад се према природи својој употреби, да означи трајну или учестану радњу и кад се формира од глагола, који га према значењу своме могу формирати, али има њега и ван тога у нашим приповеткама кијамет. Афектирање и уплив немштине! (Свршиће се).

ЧИТУЉА.

Успомени покојног *Николе Божанића*, крањ. професора велике гимназије у Госпићу, који је умро 18/8 1883.

(Свршетак.)

Био је он ту неуморан у раду своме, прибирао као ревносна пчелица по цвијећу, од рана јутра до у касну вечер, боље од бољега из одабране студије, кроз пуне три године.

Па какву си је, шта мислите, одабрао био струку наш покојник? Идеал свој. Помно изучавање природе — дакле природне науке, у првом реду хемију и природопис.

Природа, коју је покојник идеалом својим називао и који ју је проницавијем својим умом проникао као ријетко који до у најтање тајностне нити њене — њему се је она, на жалост осветила.

Даде јој као врач најдрагоценије благо са своје стране: најприје здравље, а после и сам живот свој.

Проучавајући ју прирођеном вољом, а мрављом и пчелином радиношћу уз сву своју оскудицу, ваљда је већ ту и запатио тешку суву бољетицу, којој мораде и подлећи.

По довршеном тријенијуму, г. 1877., позва га тадања крајишка влада као штипендисту свога, да наступи учитељски рад, те га намјести на петрињској малој реалци.

У то вријеме надође и окупацијона доба Босне поносне, на што као једногодишњег добровољца позваше нашег покојника на војничку дужност.

Ту га опет виђамо, њежна над њежнима, три-ли четири мјесеца дана боравити под ведријем небом, изложена — као што је онда и било — највећијем непогодама времена и несносној војничкој дисциплини.

Иза ове дужности, која му је могуће бољу и потенцирала, нађе и друга исто тако напорна, ал' милија од прве — приправљање за професорски испит.

И то он савлада, и ми га видимо г. 1879. у јесен ђе се поврађа из Граца пун задовољства положив државни испит; а у то му негдје дође жуђени премештај наименовање за првог професора у Госпић, камо се одмах подаде, а да се у Петрињу и неуврати.

Сада настаде право блаженство за нашег доброг Никшу.

Наста сад у њега још озбиљнији рад, а уз то и вођење рачуна о свем јавном раду народњем.

Уписује се он у чланство „Матице Српске,“ ступа одважно и на говорничку позорницу пред одабраном госпићком публиком о Даничићеву парастосу (види бр. 19 Заставе од 16/II 83.) и нагони јој сузе на очи са једрине бесједе своје.

Пише он такођер у то вријеме необичном бистроћом и духоватошћу поучне и научне чланке: „У л о г а п р и р о д н иј е х н а у к а у о б у ц и“ и „П о с т а н а к у г љ е в и т о г к а м е њ а“ у школскијем програмима госпићке вел. гимназије. Једном ријечи, развија обилну и племениту дјелатност на све стране, те мрзи до зла бога сваку неваљаност.

Та колико пута знао сам ублажавати, према кроткe нарави бијаше, у гњеву његову над појекојим збившим се ништавилом, било у овом ил' оном, што се односило на народни живот.

У том, као и у свем раду његову, огледало се обиље поштења, тачност и пријазност, у свему дакле

челик-значај бијаше наш Никша; па није ни чудо, да је он у скором времену освојио био сва срца Госпићана, и да је био једнако од свију обљубљен.

А да је тако, посвједочило је то и само свјесно, љубазно и гостољубиво госпићко грађанство уз ине пријатеље тијем, што је показало силно саучешће не само њему самом за вријеме боловања му, него и после смрти његове, његовијем ожалошћенијем сродницима.

Није било нијендне одличније породице у Госпићу, која му није одала последњу пошту, наложив на одар спомен — вијенац.

Покојник боловаше видљиво доста мало. Негђе у ово доба лањске године пропутовао је овуда кроз Карловац, на суперарбитријум у Загреб. Свратио се био теда к пријатељима својима овђе, који га радосно дочекаше и поздравише, неслутећи да је то последњи с њиме састанак пријатељски и да ће нас тако скоро ожалостити, а у црно увити родбину своју.

Мало иза тог сретна повратка из Загреба, чусмо да је неких десетак дана побољевао; ну то њега не смета отимље се силом својој бољи и врши у другом семестру прошле године своје узвишено професорско звање као и свагда прије.

А та ревност његова, управо и руши немилице и онако слабо здравље његово, па за то и виђамо га, где с дана на дан малаксава и тешком муком завршује тај теготни други семестар, па да јадан нова неодпочне.

Првог августа прошле год. п. р., лицем на св. Илију, жељан одмора и пријатељског разговора иде он са још неколицином пријатеља својих, кроз омиљену му шумицу Јасиковац из Госпића, к витешком поп Јоци Богдановићу, у оближње српско сеоце Дивосело, које се је као од шале наслонило југозападно од Госпића, на природни преградак сињег мора и јадовите Лике — на горостас Велебит планину.

Препун осјећаја за све племенито, и морао је он тежити за природом, да га она разблажи и да му утели пламтећу болну груд.

Да, ал' ненађе овај пут што је тражио у предраге природе своје, неутоли живо срце и пламтећу груд по жељи својој — разпламти му се нагло болна ватра његова, а у том пламу угаси се и племенити живот његов.

И збиља певрати се читав из Дивосела, као што се подаде у-њ, и као што се сиротан надао Шетња му то би задња.

На пречац му позли и морадоше га на коли допремити у удобни стан његов — у кућа препоштеног Србина трговца, Пере Јанковића, у којој је до смртног часа уживао најбољу негу, какова се само замислити може и што ју само свој по крви и дати може.

Евала за то и до вијека нашем браца Пери и његовој љубазној супрузи Милки!

Од тога кобног дана св. илињскога, па до преображенског још кобнијега и жалоснијега, бивало је покојноме нашем Ники часом боље а часом опет горе, а то је и било према нарави његове жуте боље.

Пријатељи његови из Карловца, међу њима и сам, дочусмо тек из друге руке, да је нашег драгог Божанића опасно забољело, и у трен ока упитасмо телеграфски брата Бранка Цвијановића за стање болесниково. Добисмо истог дана одговор: „Хвала богу, боље му је“ и тијем бејасмо у неколико умирени.

Ово „боље му је“ била је последња нада и покојника и његовијех сродника и пријатеља; јер лицем раног јутра преображенског дана испусти он своју племенито осјећајућу душу, предаде је богу у наручје а поврати матери земљи њежно тијело своје и тијем занијемише за увијек оне слатке усне његове обневидише оне очи соколовске, преста куцај милостива срца његова.

Умрије, да живи и на даље, као што рече сам покојник на завршетку научне расправе своје: „Смрт је само живот нови.“

Цик звона св. Ђурђевске цркве и црна застава са вел. гимназије огласише Госпићаном тугу ненадну.

Знајући пријатељи покојникови и наши, колико је стрепња наша над предрагим животом покојниковијем била, дојавише њм одмах, овај пут жицом зле гласицом: „Божанића, нашег драгог Никшу, изгубисмо за увијек.“

На овај жалосни глас бисмо пренеражени, те изразисмо дубоку сућут пријатељску и одредисмо, да му се и од наше стране положи красан вијенац на одвећ рани гроб његов — вијенац неувелог братског спомињања.

И тако ево, поштовани читаоци, с њим заједно полажемо у гроб вјечни, све уздање остарјелијех родитеља и родбине његове, којијем је он почео био обилно враћати задужени дуг свој. С њиме пада у хладну раку на неповрат многа лијепа и поуздана нада домовине и његовијех многобројнијех пријатеља и другова.

С њим покопа књига, школа и наука ревна поборника и заточника свога. С њим заједно предадосмо матери земљи многи још очекивани душевни производ његов.

Да, једном ријечи, све изгубисмо с њиме!

На спроводу покојниковоме показује се оно силно, већ прије поменуто саучешће, и то не само од врлих Госпићана, већ и од ближње и даљне околине. По описивању пријатеља једног вриједног из Госпића био је спровод величанствен величанственијег и многобројнијег да Госпић ни доживио није.

Уз вијенцима управо обасут мртвачки одар ступаше свештенство, српско-црквена пјевачка дружина, тугујућа гимназијска омладина, предвођени ожалошћенијем професорскијем збором, чиновништво, разне корпорације са пјевачком дружином „Велебит,“ многобројне госпође и грађанство; дакле мало и велико, све је похитало, да сузнијем очима заједно са срод

ницима допрате до вјечите куће опште уваженог и обљубљеног покојника.

Бесједе што их том приликом изустише пречасни г. прото Петар Мандић у цркви св. Ђурђа и г. проф. Јулије Адамовић на гробу, обадвојица врсни пријатељи покојникови, којим бесједама orисаше сав узорни живот и рад покојников, бијаху често прекидане сузама саме господе говорника, а тако исто и од многобројно сабраних пратилаца.

Таковијем силнијем саучешћем и морем суза које оросише мртвачки одар покојников, које уједно ублажише бол препукла и ојађела срца родитељског, родбинског и пријатељског, бијаху сахрањени земни останци предрагог нашег професора Николе Божанића.

Лахка ти дакле, драги брате Нико, љубљена земља твоја, дичан ти и спомен међ народом, којег си жарко љубио.

У г. Карловцу на Цвијети 1884.

Јован Бијелић.

БЕЛЕШКЕ.

(Пушка јунака Илије Смиљанића.) У Инђији (у Срему) у ц. кр. коњичког капетана г. Андерле налази се пушка приличне дужине на кремен, права дамашкиња, са још врло јаким витопером; на курјуку је изгравирано узано четворокутно поље, а на њему пише испупченим словима: ІЛІЛ СМІЛАНІЋ 1614. — Сумње нема да је ова пушка била својина славног тога которског јунака. Г. капетан Андерле купио је ту пушку у Бечу од неког стражара и обећао је да је у приватне руке неће дати, али ће је радо уступити којем јавном заводу. Један ма који од наших југословенских музеја јамачно ће ову лепу старину што пре откупити. Ко жели опширније што читати о овоме заштитнику нашега народа против турског насиља у 17. веку нека прочита чланак Тодора Петрановића у „Далматинском магазину“ од 1841. о породици Илије Смиљанића.

У Инђији. **Марко Суботић**, учитељ.

(Изложба сликара Ђоке Крестића у Београду.) Друштво за уметност приредило је у дворани „Грађанске касине“ у Београду сликарску изложбу Крестићевих уметничких радова. Изложба је трајала девет дана. Осим својих познатих већ публици старијих слика (Утопљеница, Анатом, Христос на самрти) изложио је Крестић и ове три нове своје слике: ...станак, Довојка на извору (ова слика бе... лане изложена на међународној сликарској изложби у Монакову) и „Под јабуком“. Поред тих сли... изложио је велики број својих скица, међу којима : Студеница, Портал Студенице, Таково, ...ича, Чачак с Љубићем, Косово поље (Ма... Косово с уласком у велико), Косанчићева кула ...развалине Немањине цркве више Куршу...лије и разна ношива из округа нишког, топли...т, пиротског и рудничког. Ђ. Крестић је родом из старе Кањиже, родитељи му живе у Чуругу а он је већ више од десетак година питомац краља Милана и својим лепим уметничким радовима стекао је себи наклоност нарочито краљице српске Наталије, која га знаменито потпомаже.

РАЗНО.

(Пропаст Монастира Бање.) Лѣто 1697 Запусти Монастиръ Баня. Пропаст овог славног Монастира, храм св. Николе, а задужбина Немањића „Храпавога,“ почиње се од речене године. Овај Монастир лежи за Вишеградом код Прибоја, и то на главноме друму цариградском, водећи из Босне на Нови Пазар. Због тога се по бјегству Патријарха Арсена 1690 није могао дуго ни одржати. Године 1697 бањски калуђери покупише све што је било вредније, те нешто оставише као аманет у Монастиру Троици (у Пљевљима) а нешто и распродаше. Сарајевска општина откупи једно крило позлаћених царских двери и 16 великих Икона, с тим условијем: да то све бесплатно опет поврати кад се обнови монастир Бања.

Дабро-Босански Митрополити пренесоше своју столицу из Добруна у овај Монастир, (Бању) а њиов епископ становаше у Кратову*) Но кад наступише мучнија времена, Митрополити се склонише у Кратово, које није тако на ударцу изложено насртаима као Бања. Године 1686 Кратово бјеше још узгор, а по свој прилици и још много доцније. Горње године 1686 има записка, да је општина слала „курииера“ на Кратово, и кад „дође владика, би харча нѣмѹ и за Курієра 6230 аспри“. Митрополит Мелентије 1717 пресели се у Сарајево на стално пребивање, као што ће се виђети из ове биљешке.

Бога прѣблагаго иже въ Троици светой славимаго и благословеніемъ блаженѣйшаго ѿца и господина моего Патріарха всѣй сербщѣй и поморской земли Гна Мѡисеа, и благосьизволеніемъ всѣго священнаго сьбора преосвященнихъ Архиереѡвъ, по

*) За боље изјаснење читаоцима, стављамо на знање, да су Митрополити Босански по већој чести имали своје Епископе као спомоћнике, који су се звали: Епископи св. „Кратовски.“

оставленіи же самохотномъ преосвященнаго Гда и брата нашего Митрополита преждѣ бившаго Босанскаго Гна Моисеа (Петровића), въспріемници бихωмъ мѝ стые митрополіе Дабарскіе, иже именвется и Босанскіе, пріидохомъ здѣ въ прѣбивателно с намъ тржищное мѣсто Сараево" и т. д. слиједује уредба, шта имаду свештеници узимати и како приходе с црквом дијелити.

1 Јвнія 1717.

Милостію Божіею Мелетіе Митрополитъ Босни и Дабрв писа своею рвкою.

Саопштио **М. С. К.**

(*Вештачко позориште.*) Ових дана долази у нашу варош Бергхерово „вештачко позориште" и даваће у дворани „код Јелисавете" своје преставе. У програм овога позоришта иду механијске преставе, златна мува, автомати, мађије, магловите слике, појаве духова и аветиња и томе подобно. Љубитељи оваквих престава моћи ће уживати у овоме позоришту, јер је Бергхер од чести већ познат нашој публици, пошто је пре десетак година давао већ подобне преставе на Дунаву на једноме пароброду, који се бавно на нашој обали и публика је наша онда врло живо посећавала његове преставе и с њима задовољна била. Бергхер ће се бавити овде око 14 дана.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Прва знања о човеку за малу децу са 30 дрворезних слика. Књижица прва. Од колике је вредности дечија књижевност, излишно би било и навађати. Колико би тек таква књижевност користила деци кад би она била тако удешавана, да иде упоредо са оним што се у школи учи. Таква књижевност још би двојином користила, кад би се поред слога, и сликама објашњавала. Оваке књижице у многоме би олакшале и наставницима и деци. Наставницима би олакшало у предавању у толико, што би деца читајући овако написане и сликама објашњене књижице долазила у школу са већ неким појмом о оном предмету, о коме би у школи слушала. Поред оваких занимљивих књижица деца би се навикавала течнијем читању, и што је најглавније, разгледајући слике, боље би размишљавала о ономе, што је око слике описано, а тиме најбоље долазила до познавања онога, што је у први мах нејпотребније да се зна.

Полазећи са овога гледишта, потписана књижарница паумна је да изда за малу децу једну збирку оваковиих књижица, у разним правцима знања. Ова књижица први је покушај на томе пољу.

Ову књижицу написао је писац по најновијим и најбољим нашим делима ове врсте, а прегледао је и поправио један наш признат стручњак у овој науци. С те стране потписата књижарница држи да ће ова књижица потпуно одговорити намењеној цељи, и да може сваком ученику основне школе послужити као врло корисна читанка за читање и разгледање слика код куће. А нарочито ће ова књижица добро доћи оној деци, која уче познавање човека.

Ова књижица подељена је на два дела. Први део говори о спољашњем опису човечјег тела, чулима и неговању тела; а у другом делу је описан цео људски род.

Цена је овој књижици само 25 новчића,
Може се добити у свима српским књижарама.
Београд 22 марта 1884.

Књижарница Велимира Валожића.

НОВЕ КЊИГЕ.

Љубавно писмо. Шаљива игра у једној радњи од К. Трифковића. „Матица српска" дала је овом делу награду од 100 ф. а. вр. из фонда Накиног. У Новом Саду, трошком књижаре браће М. Поповића, 1874. (На корицама стоји „друго издање" и година 1884). 16 — на, стр. 40. Цена 20 новч.

Народна библиотека браће Јовановића. Изашла је свеска 79., која доноси Дела Доситејева. Књига VII Преводи. Цена 16. новч Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 новч. Излази сваких 14 дана по једна свеска.

Политички атентат, изведен од „Странке српских нотабилитета" против „Српске народне слободоумне странке" у Вел. Кикинди 1. априла 1884. Написао Јаша Томић. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1884. Цена 25 н.

Biblioteka za poviest Dalmatinsku. Upravlja J. Gelčić. Vicko Adamović: „O trešnjama grada Dubrovnika Tiskarnica Joza Flori 1884.

О бракоразводним узроцима православне цркве. Писмо доктора богословије Емилијана пл. Радића адвокату Д. Б. У Новоме Саду. Парна штампарија Николе Димитријевића. 1884. велика 8-на, стр 19.

☛ Ко има од год. 1883. залишних бројева. 7, 8, 10, 14 и 32, а од год. 1881. број 18. нека нам изволи послати и платићемо по 20 новч. од броја.

Администрација.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по године 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 17. У Новом Саду 22. априла, 1884. Год. XI.

СТАРИ ГАЈДАШ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКИХ БРДА

од Х. Шеренберга.

(Наставак.)

Јако се ražљутио богати Гавриловић с ових речи; већ му беху место одговора псовке на језику — али му оне не пређоше усана; гору освету је смислио Видин отац. Шта су псовке? — Истресеш их, као брашно из џака! Он ће отерати охолог старца, отераће га заједно са сином!

С тако грозном намером остави Светозар Гавриловић свог старог верног слугу па се пожури доле у село, да потражи ћерку. Нашао је Виду под густим орасима крај сребрног поточића, који је долину, у којој село беше просецао. Покрај Виде сеђаше Милутин и свираше у пастирску врулу лепе песмице. Ко скамењен гледе старац уз ора, када их виде заједно. Обузе га бес — па се ипак није судио, да крочи напред па да рекне Милутину, оно у брк, што му оцу је; беше Светозар Гавриловић богат човек али кукавица. Да га је овога тренутка срео гдегод у осамним брдима, можда би му иза бусије, без гриже савести и куршум у главу скресао — али не би, не; кукавицу ту страшиле би последице тог грозног дела. Огорчење му је расло и он је смишљао подлу подвалу. Лагано се повукао Светозар Гавриловић из баште и није се више бринуо за кћер. Док је дошао до куће и срок је срочио. — Намислио је да идућег месеца уда Виду за ружног Аксентију Вучића из Јагодине, за богатог трговца, који без број кеса дуката имађаше. Он је Виду већ по други пут просио и ето сад је и добио.

Судбина Видина беше решена.

— — — — — — — — —

У Драчи се славила манастирска слава.

Са свих страна земље Србије слегао се свет, да чује службу манастир-

ску и да ужива у лепој тој народној светковини.

Литургија је одслужена. Старо и младо поседало за обед по зеленом ћилиму, који се простираше између великих древета око манастира.

И Светозар Гавриловић беше са својом ћерком Видом у манастиру. Беше ту још и Аксентија Вучић. За богатом трпезом драчанских калуђера сеђаше Светозар Гавриловић уз Вучића. Док је још трајала част погодише се старци о свадби.

После четир недеље доћи ће у дом Светозара Гавриловића свати, да му одведу Виду Аксентији Вучићу.

Док је Светозар Гавриловић са својим будућим зетом за калуђерском трпезом седео и вредно товарио, седела му ћерка са својом пријатељицом веселом Анђелијом, с којом је једино могла искрено ћеретати — пред манастиром у хладу некога раста и плакала.

„Што плачеш, Видо?“ питаше је пријатељица.

„Можда плачеш што Милутина нема на слави?“ и при тим речима засветлеше Анђелијипе очи, као муња а око усана јој лебђаше чудан осмејак.

„Не плачи, Видо; Милутин је близо. Кад се вратимо са славе видећеш га још пре но што селу стигнемо. Обећао ми је, да ће нас дочекати на извору код три бреста.“

„Или можда плачеш, што ћеш се, као што људи говоре, удати за богатог Јагодинца — за старог, ружног Вучића, што сад у манастиру уз твог оца за трпезом седи?“

„Стишај сузе, девојко, и од тог ће те Милутин сачувати.“

„Јуче смо се пред зору на извору затекли; ја дођох да налијем две ћупе а он да за тебе пита па знаш шта ми је рекао?“

„Па шта је рекао?“ промуца Вида. „Зар ми није оца проклињао, што му је отерао родитеља из службе само зато, што му син мене љуби?“

„Та зар није и мене проклињао, што се не усудих да га против воље очеве видим. О реци, шта ти каза Милутин?“

„Нит' је тебе нит' оца ти проклињао. Али се заклео очњим видом, да неће трпети, да се ти удаш за ону гадну жабу, за Аксентија Вучића из Јагодине; али ако се то и збуде, па се он не освети — нека му се осуши десница као громом погођено стабло дебелога храста. То му беше заклетва, а он ће ју и испунити!“

„Несрећницо! Не видла те звездица, не биле ти виле милостиве, не подигло безазлени поглед на те новорођенче! Усне ти побледеле, пре првог љупког осмејка — ако ми радосније вести не доносиш од драгана!“

„Страшан му је гњев, силнији од љубави,! Он ће се крвљу непријатељском попрскати, и моја хаљина венчана попрвениће од крви, кад ме Јагодинац кући поведе!“

„Али ти ћеш бити слободна, Видо!“ И чудан беше поглед Анђелијин при тим речима.

„По ту цену нећу да се ослободим!“ повиче Вида жестоко, „чујеш ли несрећницо? Нећу!“

„Никад се не бих на онога, у кога је десница крвљу попрскана, могла љупко осмехнути, никад му не бих могла ледне усне пољубити, и никад не бих могла у крилу свом убицино чедо пољуљати, никад ни до века! Волим бити вечно проклета, волим патити — нека се љубав у срцу у сузама утопи — то реци оном, ко те је послао амо да ме тешиш.“ То рече Вида, скочи и побеже.

„Видо!“ викаше Анђелија за њом, али је не могаше довикати — пријатељица јој се већ изгубила међу светом, што се колу журио.

— — — — — — — —

Година је мали педаљ времена за оног, који у весељу живује, на ког се у животу непрестано срећа осмешкује, а вечност несрећнику, коме тешка туга у срцу борави, који не зна за весели осмејак па с страхом погледа сунце на заходу, јер се приближује ноћ, а од ње он дрхће, јер је проклет, јер га сан бега.

Несрећник мрзи људе, бега од њих, али му је заман бегање. Клетва која га је стигла прати га узастопце куд се год макне, лебди над њим и онда, кад је далеко од људи — у пустим горама, прати га у најдаље долине и нигде му мира неда.

Такав несрећник беше и син старо га пастира, Милутин Милутиновић, чедо вилинско.

Али не беше он више онај лепи, поносни младић пред којим су цуре и нехотице поглед спуштале, кад испред њих пролазаше.

У срцу овога што је сад закуцао на капију осамног манастира, у нади, да ће зацело код побожних калуђера утехе наћи, беше плам младачке љубави сигурно већ угашен.

Давно је већ скрхана храброст овога, што тако плашљиво око себе гледаше у мутни сумрачак и што дрхташе кад у близини суви листак с дрвета доле падне. Овај несрећник проиграо је већ поштовање људи, јер је сам себе престао поштовати.

Милутин Милутиновић, вилинско чедо, понос старога оца, постаде убица. Убио је ненаоружана човека — убио га је из заседе.

Ужасног је то дана било, када је он десницу своју крвљу попрскао — [illegible] кад би му тај дан могао из сећања [illegible]чезнути! —

Па ипак је Милутин Милутиновић [illegible]престано мислио о оном злосрећном [illegible]ну. Тај један једини дан беше му [illegible]ек пред очима и у памети. Пред тим [illegible]ним крвавим ишчезоше му сви остали дни живота му.

— — — — — — — —

Једва је година протекла од оног страшног дна. Баш се сунце клонило заходу, када је Милутин Милутиновић из колебе свога оца, кога је немилостиви Светозар Гавриловић из службе отерао, са својом албанеском о рамену пошао у долину. Тужно, погнутом главом, силазио је младић узаном, стрмом стазом, тешка му туга у срцу боравила — јер девојка, коју он љубљаше, беше за другог испрошена а он ју је тако верно, тако јако љубио! На једанпут стаде као укопан те се наслони на неки чворновити храст, око кога беше зелено шипражје — учини му се, као да је тик уз себе чуо у непроходном густижу шум. Али не, сигурно се преварио, можда је то била каква змија, па се брзо завукла у густо грање, кад се он приближио. — Још једном је послушао — беху то сад звуци од гајда што до њега допираху испрва благо и тајанствено, к'о каква нежна песма љубавна, па онда све бурније и јасније и најпосле је већ могао разабрати веселог сватовца. Милутин пребледи.

Погледао је доле на чистину, којом је водио пут од села друму јагодинском. Напред на лаком коњицу јашио је пустосват, а за њим пријатељима својим опкољен Аксентија Вучић, Видин младожења. Тек што прођоше неколико тренутака ал' ето ти младиних кола, а у њима млада нева дивно накићена, по сред' својих пријатељица и родбине; да, баш главом лепа Вида, оно дивно девојче, које и Милутин некада љубљаше. Некада? Не, не, он је њу још и сад љубио. — У овом тренутку љубљаше је јаче но икада, ко бесни олуј обузе га на мах та силна страст. Таман закликташе свати — а из оближњег шумарка загрми пуцањ, а за њим одмах и други и неколико тренутака по том срушише се Аксентија Вучић и млада му, лепа Вида, зрном погођена. Видина дивна венчана хаљина би орошена крвљу из срца.

(Наставиће се).

*

ВЕРУЈ ОКУ . . .

Веруј оку кад у њему,
Гледнеш суза нежни сјај.
Веруј души, веруј срцу,
Кад излети уздисај.

Веруј тузи која крати,
Животу ми даљи тек.
Веруј болу што га сносим,
Па буди му мелем, лек.

Томашевци 1884.

Чедомиљ Ђ. Станковић.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

* * *

Недеља је. Пред попином кућом на клупи седи мало друштво и расправља дневне новости

„Е па да онда не посумњам, да ће се преврнути свет“, рече један старац, а својом палицом поче шарати по песку. „Та наша госпоја, баш може човек рећи, да није онако каз'ти обична глава, и да она да своја оба детета за неверију.“

„Шта велиш?“ упита један млађи, који је брисао од прашине шлингованом марамом свој плави свилени пршњак. „Та не говори“! рече и лупи се по колену.

„Није не говори, већ је тако. До душе Перса приповеда, да баш није са госпојином вољом. Било је ту и по вуци и потегни. Ал' Нада тог момка заволила; па вели ил бити његова ил божија.“

Сад се умешаше у разговор и остали, што беху на клупи, изражавајући своје чуђење. И бог зна колко би о том још говорили, да их звоно не опомену, да треба поћи у цркву. А кад је попа у цркви Наду навестио, било је многих, што нису свршетак службе ни дочекали, јер је сваки хитао, да буде први, који ће свом друштву донети ту вест.

У кући недићкиној у велико се радило око надиних дарова. Па и сама Недићка је живо прионула, те прешива дугмад на поједине комаде рубља. „Обећала си мајко, да ћеш бити ведрија чела“, рече јој Нада, која је крај ње седила и довршавала неки вез, „а данас си суморнија него икад.“

„Главно је, да си ти весела ћерко“ одврати јој Недићка, „а мени некако тешко пада, кад помишљам на то, да ћу остати сама као одсечено дрво.“

Нада је поглади по седој коси, „Јел мајко „ти ћеш хтети, да ти ја често до ђем па-и-и-Павле ће смети доћи?“

„Дакако, да ће!“

„А хоћеш ли пробати мени за љубав, да га бар мало заволиш?“

„Па ја га већ и сад волим.“

Нада се дубоко загледа у недићкине влажне очи, као да је у њима хтела да проникне истину, коју није могла да појми. Најпосле се дотаче недићкине руке и пољуби је. „Хвала мајко“ рече, а глас јој задрхта, „ја ћу учити Павла, да те поштује онако, како те поштујем ја. Сад се Недићка загледа у Наду.“

„Зар сумњаш мајко?“,

„Не.“ Она нагло устаде и изађе из собе.

„Изгледа, као да ми је опростил— а у самој ствари њена постојана вољ пати млого. Никад ја нећу заборавит ту жртву. Ал' навићи ће се она ве. кад буде уживала у нашој срећи.“ Н. да диже са крила хладно кончано пла но и поче њиме хладити своје зажарен образе. „Сиромах мој Павле, наста мислити даље, — има много непријат

ља. Од куд ко год иде, сваки ти зна да каже по нешто против њега. Будале као да ја хајем што за те којештанске гласове. Жао ми је само, што те гласове и мајка не прима тако хладнокрвно као ја. Она се све нечега страши; баш као да сумња у моју праву срећу. Варошица М. у којој ћемо живити додуше не обећава млого примамљивога, ал ја ћу бити са свим задовољна. Павле је мој. Мени не треба више ништа. Како ће бити лепи они тренутци, које ћемо ми заједнички проводити, кад се он уморен послом у писарници врати мени.“ Она се трже, неко закуца на врати.

„Слободно“ викну Нада, и погледа љубопитно на врата. „Хоћу ли вас задржати од посла, — рече јој Богдан, онај исти гост поштарев о коме се Нада изразила, да је доста изображен човек — после прва поздрава.

„Изволите сести,“ прихвати Нада. „Мени су тако драги пријатељи увек добро дошли.“ Нада се с њиме од њиховог првог познанства чешће састајала. Он седе. Преко његова племенита лица прелети врло озбиљан израз. Лице му у тај мах постаде готово укочено; само су му очи играле немирно.

„Наравно, ви не знате, чега ради сам данас дошао.“

„А од куд бих ја то могла знати.“

„Е видите, ја сам дошао, да се с вама опростим.“

„Путујете? Куда? Каквим послом?“ Да Богдан није био озбиљан, можда би се са Надом, поводом њених питања, упустио у препирање о женском љубопитству, а овако јој само просто одговори на сва три питања са једним: „Да.“

„А кад идете?“

„Сутра“.

„А кад ћемо се видити?“

„Можда тек за неколико година, а можда никад.“

„Ви се шалите“ рече Нада и насмесе.

„Што сте мало час од мене чули, била је најистинитија збиља.“

„Као бајаги, видиш сад само.“ рече Нада шалећи се, а глас јој је показивао, да још не верује у Богданове речи; „а зар нећете доћи да играте у мојим сватовима?“

„Ваљда сам луд да играм у оних сватових, где сам хтео, да будем младожења.“ Рече нагло неким крештећим гласом и окрете главу од Наде. Нада се диже. „Шта а-а изусти“ а своја два велика ока управи на Богдана. Овај ни да би се макнуо. „Господин-Богдане, рече Нада, ви сте данас тако чудни.“

„Чудан, е па чудан, па шта онда? Најпосле за што да ја вама не кажем, да вас волим. Да, управо зашто? Ко ми то може забранити? Можда ви? Е, ал ево сад је већ касно. Ја сам већ истрчо“. И опет погледа на страну. Нада скрсти руке, а од чуда не зна шта да почне. Богдан јој је увек изгледао као неки особењак, ал никад је ум није повео да и за тренутак помисли, е је она Богдану више него пријатељица. „Не гледајте ме тако!“ рече након по дужег ћутања, окренув се Нади. „Не тражим ја од вас утехе. Ни сам ја ни први ни последњи, који је те среће. Заволио сам вас; а ви мене не ћете, јер вам је други у вољи. Е, па шта ту има чуднога? Ја бар не видим ништа; само би се по кад и кад сам себи смејао, што сам се одоцнио.“ И сад се̂ насмеја, ал тако, као што се смеју људи, који су на путу, да изгубе памет. Нада стоји као укована, не скида ока с њега, а усне јој занемиле, и незна шта да почне од чуда.

„Но зар то вама није смешно? упита је Богдан.

„Није’, ал управо чега ради!“ — она опет умукну.

„Чега ради сам ја дошао да вами то кажем? је сте ли то хтели рећи?“

„Готово“.

„Е, рекао сам да хоћу да путујем;

па не ћу да одем, а да ви то не знате. А што ме гледяте тако зачуђено? Ја сам при чистој свести. А не ћу се ни убити, не бојте се. Ја морам живити, јер ћу вама можда требати. Ех, знате времена се мењају. Ко зна, како се може свршити ваша сада тако лепа срећа; да, можда, е ал кад би и даље говорио, био би нитков, а пре ћу се склонити на све друго.“

„За име божије.“ отпоче Нада једва, „шта је вама? Не могу да вас познам. Па онда сваки час може доћи“ и она се поче немирно окретати по соби.

„Бојите ли се, да ме Павле овде не застане?“ рече, па онда дода тужно: „бог не би био бог, кад ми не би оставио да проживим бар ове последње тренутке на миру· Велите, да ме не можете, да појмите? Чујте дакле. У вољи сте ми још од онога тренутка, када ми пружисте ону прву шољу чаја. Ја сам вас волио, и надао сам се, да ћу доживити ту срећу, да будете моја. Други је дошао, и отео ми је вас. Е па шта ћу, требао сам се пожурити. Бог би дао, да вас усрећи онако, како заслужујете. Ал дозволите ми, не замерајте што ћу вам сад рећи, ја сумњам у то.“

Нада подиже руку.

„Пустите ме, да свршим“ настави он. „Ви сте племенита, поносна девојка, можда вас нико не зна, тако, као ја, ал можда ни Павла нико тако не зна, као ја, дао би бог, да не погодим, ал мени се чини, да Павле није човек за вас. Ви. . .

„Господине!“ Повиче Нада а љутина јој обузе све тело. „Знате ли ви да пред вама стоји Павлова невеста?“

„Знам,“ рече Богдан тужно. „Ал не мислите, да сам то казао с тога, што бих хтео, да се на подли начин осветим ономе, који ми вас је отео. Не мислите о мени тако, тако вам бог помогао! Ви сте паметна девојка, и појмићете, да ја млого патим, ал ево вас преклињем и молим, да не мислите о мени рђаво, а дођете ли — не дај боже — ма у какву неприлику, обратите се на мене, ма где био, ја ћу похитати, да вам помогнем. Тај страх — видите — да ћете ме можда кадгод требати, одржава ме у животу. А иначе — — шта се то вас тиче. Па сад с богом, задржите ме у лепој успомени. Будите сретни, и не заборавите ни речце од онога, што сте данас од мене чули“! Још једном погледа на Наду тужно, чудновато, од прилике онако, као што човек последњи пут гледа самртника, који му је био све на свету, и као помаман излети из собе.

Нада оста иза њега као скамењена. Тек после неколико тренутака, била је у стању да мисли. Богдан је у њеним очима важио као човек најузвишенијег карактера, па зар и он говори против Павла. Павле може бити сваког тренутка пред њом. Да л' да му каже, шта се мало час десило? Ал сетив се Павлове љубоморне природе, реши се, да му то прећути.

На врати се указа Недићка. „Видела сам Богдана, где уђе, зар је већ отишао?“ рече и погледа на Наду испитујућим погледом.

„Да отишао је. Ал ходи мајко. и мам нешто, да ти кажем о њему. И сад јој изређа све, што се мало час десило,

„То није за мене ново,“ рече јој Недићка.

„Како велиш?“

„Ја сам знала, да те је Богдан волио,“ одговори Недићка, „штета што ти је равнодушан; ја не познајем ваљанијег човека од њега. Сиромах! Он је са мном о теби говорио после неколико дана, када је тебе Павле испросио, и ја сам рекла да се закаснио.“

„Па како ми никад ниси о том спо менула?“

„Богдан ме је замолио, да ти ништа не говорим.“

Нада уздахну: „Мајко то је ваљан човек је ли?“

„Редак човек синко!“

„Па за што и он говори против Павла?“

„А ко би то знао! Видиш синко, и данас сам добила једно писмо. Ал’ пре свега — можеш ли ме мирно саслушати?“

„Могу, говори само.“

„Ти знаш, да није моја воља, што ти полазиш за Павла. Ја сам на све стране распитивала за Павла и ретко је ко за њега рекао што добро. Он је вешт у свом послу, то је било оно, што смо од сваког једнако слушали. Ја сам те световала, готово рећи преклињала, да не пођеш за њега; ал ти си крај свега остала при своме. Дао би бог, да се не покајеш, што ме ни си послушала. Данас ме је видиш ово писмо јако поплашило. Овде се вели — ал ево, на читај сама“! Она јој пружи артију. Нада загледа у писмо и тек што је неколико редака прешла, било је згужвано писмо под њеном ногом. „Лаж,“ то је било све, што је рекла, а очи јој севнуше, као у разјарене лавице.

„Зар је то твој мир?“ Упита је Недићка благо, „Неваља ти пос’о синко, видиш твоја стара мајка навикла се на твоју наглу нарав, па уме, да је поднесе, ал можда ће бити кога, што не ће умети, а можда не ће ни хтети, да је подноси, па ћеш онда патити с тога; ти си паметна, па мораш увидити да то не ваља. Ти не верујеш том писму, е па добро Моја дужност је била, да ти га покажем. Ја хоћу, да је моја савест мирна, а ти ради како те бог учи!“ За све то време оборила је Нада очи, а на груди је притисла обе руке. Морало јој је срце јако лупало.

„Та то је ужасно“ рече најпосле. „Павле карташ! Шта ће још измислити. Зар о томе не би ништа споменуо Војин, који је био с њиме сваки дан?“

„Војин је можда имао узрока, да то прећути, јер и сам не мрзи на кеца“, усуди се Недићка рећи.

„Није истина“, говорила је Нада, а наглим корацима поче ходати по соби, „а најпосле и да јесте, ја ћу га од тог одучити.“ Недићка се тужно насмеја.

„Не прецењуј своју снагу,“ рече јој.

„О, не бој се мајко, мени се чини, да имам велика утицај на Павла. Бар до сад ме је увек послушао.“

„Муж не угађа тако, као заручник“ рече Недићка.

„А најпосле, што свет о мени води толико бриге? Па и ако је Павле нај гори човек, не ће имати зато да подносе они, већ ја. А ја им се зацело не ћу потужити.“

„О томе сам уверена“ рече Недићка, више за себе, „зато се толико и бринем. Ал ти ниси прочитала писмо до краја.“

„Ни сам, не ћу ни да га читам, ни сам љубопитна ни да дознам ко га је писао. Молим те мајко не мој ми више тако што ни спомињати. Разуми једаред за свагда, да ја Павла тако волим, да не могу без њега да будем Па какав је такав је, мој је. Ал ја се надам а и уверена сам потпуно, да ћу те још осведочити, да сам потпуно срећна.“

„Да бог да“ изусти Недићка, а тежак уздах оте јој се из груди. И после тога изађе из собе. Тек што је Недићка изишла уђе Павле. Нада му приђе на сусрет, и док јој је пружио руке, већ је у тренутку том заборавила на све јаде, око ње се вио лук најсјајније среће.

„Седи“ рече му Нада. Он седе и загледа се у Наду. „Имаш ли што ново?“ запита. Надина доња усна задрхта. „Имам“ рече „и ако баш није ништа лепо. Баш су се сви заузели да нас омразе. Ал не ће им испасти за руком, је ли?“

„Ја сам уверен. да не ће. А у чему је ствар?“

„Данас је мајка опет добила једно писмо. ја управо не знам ни од кога, — ни сам хтела ни да је питам — доста, да се у њему вели, да се ти врло често карташ и да си се услед тога и задужио.“ На Павловом лицу указа се неки немир, који се није могао омаћи надином оку.

„Шта ти је?“ рече она поплашено.

„А зар могу бити равнодушан спрам така чуда!“

„Па то није истина је ли Павле?“

„А како можеш и за тренутак посумњати у то?“

„Не замери ми,“ рече Нада готово молећи, „ал тек сам те морала запитати. Ал ми не ћемо више на то ни помишљати. Погледај како ти се допада овај чаршав?“

„Леп је, леп је“ одговори Павле, а готово ни сам није знао, шта јој је рекао.

„Него дошао сам, да ти јавим, да још вечерас морам хитати кући. Добио сам брзојав од подбележника, у ком ми јавља, да нам сутра предстоји неки важан званичан посао.“ Сад уђе и Недићка и пошто су сви троје још мало разговарали, крену се Павле да пође.

„Па кад ћеш опет доћи?“ упита га Нада.

„За осам дана,“ одговори јој он, „па кад после тога опет будем дошао, онда ћу доћи по тебе.“ Нада порумени и пружи му руке. Он се опрости и са Недићком и оде.

(Наставиће се.)

ПОЉСКА ПОЈЕЗИЈА.

Литерарна црта од Владислава Алина.

(Свршетак).

Јосиф Богдан Залески родио се год 1802. у сеоцу Богатерци близу Кијева. Од детињства усисавао је љубав к своме родном пределу, чије дивоте с ничим незна сравнити ни онда, када је (од своје 29 год.) у туђини боравио. Непрестано лећаше му пред очима дивна слика родне покрајине са оригиналним светом малоруским. Унишавши у народни дух, нежан му осећај знао је схватити глас најскривенији и изнети га уресена својом вештином на слух слушалаца. Козаци, хетмани запорошки, бојери, сви се верно огледају у његовим песмама пуним живих боја поред нежне лирике. Имамо пред собом истина нешто идеалну слику Украјине, али зацело „верни отпечатак онога, што некада беше,“ вели Адам Белциковски, при томваља ми приметити, да је Залески сишао по грађу у 16. век.

Козачке „думке“ (најлепша му је „Думка Косињског“) знао је само Залески испевати из целе душе, из срца пуног осећаја према дњепарској покрајини.

У „Степском духу“ хоће да исприча историју човечанства и своје душе, коју је мајка Украјина вилама дала на образовање. Но ваздушна душа оде доле међу људе. Разбира догађаје и судбе човечанства и долази до резултата, да је узрок свеколике беде телесна грамзивост и горди разум, који веру грди. „Żywa piesn“ (Жива песма) прича нам, како је млађан слушао песме дивне птичица шароперних, како су га заносиле танкогласе песме „црнобрвих“ девојака украјинских и славопојне песме козачких јунака.

И онда, када је грађу узео из туђине, Залески ипак је цртао карактере и типе украјинске н. пр. у „Светој Породици“ (Przenajswietsza rodzina), описујући Христову младост. Стафажа по имену јеврејска у ствари је украјинска.

У „Русаљкама“ пева о љубави козака Цислава, о неспоразуму са Зорином (његовом љубазницом) а свршава песму хармонично и пријатно — коначним миром. У оп-

ште ће љуби Залески свршавати песму дисонанцијом.

Рекли смо, да су Залеског песме пуне живих боја, рецимо још, да се диче лепотном формом; једну ману знали бисмо истакнути а то је, да се у том мноштву боја и слика губи мисао.

Ни овде не смемо заборавити Казимира Брођињског, чији је ђак Залески. Од куће познате красоте добише предавањима Брођинског још веће чари. Залески оштрио је песнички свој ум и на веледелих светских, превео је неке песме од Петрарке, Гета и Шилера.

Као емигрант (од год. 1830) — живећи близу Париза — није заборавио Украјину, јер он и онда у песми Бога моли, ако га у небо позове, да му онде Украјину даде.

Залески је велики Пољак, прави песник и искрени Словен. Он сам вели: „Уживам, када се ори словенски глас. Здрав да си Шафариче, слава ти Копитару! Даруј више песама Вуче Караџићу! Остало добеседићемо ми, гуслари.“ Сам је превео доста песама из збирке Караџићеве.

Утеха Залескоме, као родољубу, који тужи над судбом свога народа, нек буду сопствене му речи из „Свете Родбине.“

Милостив Бог је оном, кој' га штује.
Он владар јесте, који руком моћном
У срце згађа противника наших.
Он ломи гордост, из покоре диже,
Он слабе јача, а мале велича.

У славну тројицу Украјинаца долази Северин Гошчињски. (умрьо је год. 1876.)

Залески и Гошчињски беху саученици на гимназији у Хумању а год. 1820 одоше обојица у Варшаву на универзитет, где бејаху ђаци више пута споменутог естетика и песника Брођињског. Узана веза пријатељства није им сродила духове песничке. Правац им беше различит; али Украјину љубљаху истим жаром.

Гошчињски беше и песник и војник. Пером храбрио је, а мачем у руци прилагао, колико у његовој снази беше, за бољу будућност отаџбине. Он беше један од коловођа злокобног устанка год. 1830.

Залески сликао је лепе стране Украјине, Гошчињски вадио је из ње моменте тужне, црне, страшне и дивље — вешала с обешеником, колац и гломачу, ватру, бој и покољ. Гошчињског поезија је тамна реалистична, доцније мистици приклоњена. Он имађаше бујну фантазију, моћан песнички полет, вештину организације у многоструки заплет и разплет. Гошчињски је једини од тројице, славних Украјинаца, који приклањаше талентом к епском песништву.

У својој најбољој песми „Замак кањовски“ слика до лудила страсну љубав Ксеније, коју ни мучење Небабино (предмет љубави јој) од љубави одвратити неможе. Љубав Ксенијина беше Небаби непотребна, када је беше већ преварио и без части оставио. Беше му на путу његовој новој љубави са Орликом, козачком девојком. Орлика, која је иначе Небабу волела, пошла је за управитеља добара, да избави брата, који би био осуђен на вешала, јер је кроз лукавост самога управитеља напустио стражу. Том лукавошћу управитељ добио је и Орлике. Небаба намери осветити се Орлици и управитељу грозним начином. Он позове вођу хајдамачког Швачка са његовим хајдамацима, но пијани Швачко не хтеде Небабу послушати. Овоме ипак пође за руком људе Швачкове одвести, али Швачко, када се пренуо из пијанства похита на замак и очитова намеру Небабину Кањовцима, који се ставише хајдамацима на отпор. Орлика убије подлог управитеља, али будући на чину ухваћена, побеже пред Швачком и грађанима у кулу замка, која би међутим запаљена. Кула се сруши а у њеним развалинама нађе смрт и Орлика и Швачко. Редовна пољска војска победи хајдамаке са Небабом на челу. Небаба буде осуђен на колац. Полудела Ксенија, несретна љубазница Небабина, и сада га љубљаше свом ватром чиста срца и фанатизмом поремећене памети. Као муња дотрчи до коца и даде недостојном, неверном обешчаснику — последњи пољубац. — Цели овај на историји основани догађај тако је дивно Гошчињски испевао, да би му сам „Замак Кањов-

ски“ обезбедио трајно место у кругу славних пољских песника Ни крв, ни вешала, ни лудило, ни грозна злодела Небабина, (који Ксенију међу осталим и у Дњепар беше бацио — но беше спасена), ни подли карактер управитеља нису кадри, да с овога песничког рада скину рухо праве појезије. Како је диван опис полуделе Ксеније, како је изразна, живахна и заносна Гошчињског слика верне љубави!

Довде показао се Гошчињски натуралистом најкрупнијег зрна, а то му је годило више нег доцнији његов мистицизам и религијозитет. Једина „Соботка“ може се још ставити но бок „Замку Кањовском“.

Anna z Nabrzeža, Król zamczyska, то су лепе поеме, ал ни једна недостиже „Замак Кањовски“, који им се противи и духом и израдом, као да све то није плод једног те истог ауктора. Реални Гошчињски постаде фантомистом, аскетом, мистичарем или како да га назовемо. Појезија пољска обдарена веледусима Малческим, Гошчињским и Залеским попела се на степен превисоки. Но музе беху Пољској — после кратке станке — и надаље наклоњене. На пољу пољске појезије налазимо опет једну славну тројицу. Красињског, Словацког и највећег пољског појету, славног Адама Мицкјевича. Ови су репрезентанти појезије пољско-литвинске, која је добила још већег замашаја нег песништво пољско-украјинско.

Најславније доба пољске појезије — песништво литвинско — разбираћемо другом приликом.

ПИСМО ЈЕДНОЈ ГОСПОЂИЦИ.

(Свршетак.)

Од тебе, драга Данице, нико неће чекати, да сваки дан стојиш за огњиштем и куваш; ал’ треба да знаш шта се по кујни и кући ради, а тиме ћеш свакако боље и јефтиније пролазити од оне, која је научила само чекати, шта јој туђа воља и случај на сто изнесе.

Жена, па ма она била како богата, ако држи: да јој је испод достојанства управљати домазлуком (ил бар надгледати га) она исто толико вреди, као човек, који пушта млађима на вољу, да га као луду на сву меру варају.

Жене наших дедова поносиле су се кад су се о празницима могле показати са добрим јелима до подне, а после ручним радовима ткањем, везењем, предењем, заметањем и т. д. а данас је то срамота!! Данашње помодарке кројач и машамодка одева, а јело дају из „трактера“ доносити, које обично хладно на сто долази.

Негда су и саме краљице биле искусне у домазлуку. Кад су грчки поклисари дошли на двор српскога краља Уроша великог, нашли су краљеве снахе у домаћу послу...

Кад би ти само знала, драга Данице, како ти лепо стоји кецеља и засукани рукави... Та овим си атрибутима домаће управе и газдовања и освојила срце Маријћево; а да си била намалана и утегнута, па да си се мазила, падала у несвест, плакала и афектирала, никад неби била жена Маријћева а тиме би много, много изгубила!..

Ја сам ти већ много говорио за Роланову, која је у првој француској револуцији погинула, а сад ћу ти и њено писмо овде цитирати, које — ма да знаш француски — можда ниси читала. Ево тог’ писма:

„Ја иштем, да жена одржава ил одржавати даде у добром стању, кошуље и хаљине, да сама своју децу доји; своју кујну сама уређује и надгледа, а тако нека распореди време, да може и на друге ствари мислити, и уз све то: да се допада веселим расположењем и милокрвношћу мушком полу“!

Роланова је била министарка, па је опет свој позив као жена вршила. И госпођа Ста-

елова. која је за цело знала проценити, духа пуна жена — шта вреди, удара гласом на оне, које до 10. сахата спавају, а до подне се фризирају, и тек око 2. сахата (као пуж кад сунце прегреје) из своје собе изиђу. На оваково жене, драга Данице, пре се може човек гадити него љубити их и обожавати...

Ја нисам противан, Данице, да ти твоју децу — ако ти их Бог да — и на више изображење наменеш. Ми Срби, бићемо у добитку, ако нам буду женске богатије изображене. Нека девојка учи на што има вољу, факултет ил' какову вештину; ал' само основ треба да има женски.

Разум — развијен на здравом основу — показаће им шта је добро, а покварен ум води незадовољству са самом собом ил' је води мушкобањству и претераности женској, а ово требају матере да предупреде.

Кривица је само до васпитања, ако ћемо наћи жене, које неће да виде свој позив у дому како жена и мати; ил' и људе који се несрећни осећају, у већ изабраном позиву. Васпитањем у породици треба не само баш жена, но и човек да се научи неком самоограничењу, како би душа дечија, добила више сталности и тврђа ослона.

Из тога самоограничења добијамо унутрашње спокојство; задовољство са датим, или полученим стањем и одношајем а у једно и силу и истрајање у борби животној и у мирном али сталном ширењу нашега народа. Јер самоограничење у породици, нимало нам не смета, да се у великом животу својски мичемо; а што нам је корен чвршћи у породици, тим извесније после борбе, обмане и пораза у животу, наћи ће мо у породици опет покоја, ограде, снаге, истрајања за нове борбе. . . Човек у себе поуздан у тешком искушењу много лакше и сигурније опоравља се новом раду, него ли онај, који се лелуја, јер нема основа из детинства.

У породици треба да учиш и налазиш: мудро ограничење; а у јавном животу: потпуну слободу и несметено кретање Чим будемо имали уза се неоцениму корист ваљана ослона у породици, ми ће мо се — поред све слободе политичног и друштвеног живота — задовољније кретати; него кад немир и незадовољство, назадно растројство, у данашњем јавном животу налазимо. Као што одмор даје телу нову снагу, тако треба спокојна моћ породична, да човеку увек даде нове снаге за нове борбе. . .

Где муж и жена сложно делају, тамо ће увек срећа цветати!

Ма да знам, да ти волеш оваква писма читати, ипак морам завршити, јер сад знам, да се из посла невидиш. јер ниси ни слутила да ћеш се већ удати, па журиш кошуље свом милом Марићу ил' како га ти зовеш: „Царићу“, ал' ово име неби ти баш никако допустио. Ти знаш да је „царић“ — кад су тице краља бирале — био варалица, а да ти најволиjеш од тица „царића“ врло се чудим, с тога што на такове карактере, као што је „царићев“ јако мрзиш.

Ако ти још што дође у памет из наших разговора, о васпитању деце, пиши ми одма, а ја ћу ти таки одговорити и разјаснити, ако ти небуде јасно.

Поздрављајући тебе и твог пољубљеног, (небила ми рећи) Царића, остајем ти свагда стари, добри, Чика **Ђ. Јовановић.**

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак).

V.

Са тихе Двине долазим, рече месец. Тамо где Двина река прима у себе Пенегу, што од Тундре тече, на обронку прибрежја видех један гроб. Друм је водио поред овог гроба. Кад погледах онамо, смотрих покривене саонице где се упутиле тим путем. Остраг у саоницах седео је неки господин; кад ближе дођоше ка гробу, он из-

вирну и запита бркатог кочијаша: шта је то? „То је, господине, један чудски гроб,“ одговори кочијаш, па продужи: „видите, господине, овде на овој земљи некад је живео богати и силни чудски народ, чије земунице препуне беху сребром и златом, а стада им сами мамути и биволи. Када је пра отацбина наша Новгород тамо почела простирати моћ своју, и ширити свето хришћанство, тада ови упорни поганици не хтеше примити туђински јарам, него са огромним својим благом одоше у подземаљска своја становишта. Тамо живе и данас. Дању их заман тражиш међу овим гробовима, нису ту; али дођи само ноћу, особито у очи Ивањадне, тада из гробова ових сукти плав пламен, и ако се усудиш да кроз пукотине завирнеш, видићеш их тамо око столова како се пехаром обређују. Ја то несам видео, нити ико од садашњег нараштаја, али тако стари приповедају. Неки човек из Петрограда покуша једне ноћи да им покраде благо, али зло прође јадан! Други дан зором нађоше га мртва у овој мочари, То је цела истина, покојни мој отац често је причао тај случај нама деци својој.“ И кирицција као да се бојао да ће приповедањем својим пробудити успаване чудске душе, сабравши дуге обрве фијукну бичем, а коњи са саоницама полетеше као одапета стрела, и за мало па се изгубише у шуми.

Кирицијина бајка покрену у мени стару успомену. Мрачни духови древне прошлости јавише се предамном. Та ја сам ходио некад овуда, ходио сам баш у оно време кад су земљом овом искључиво Чуди владали. Једне ноћи видех овде на обали чун везан ужетом за једну јелу. Ваљда је много благо било у њему јер је дубоко тонуо у води. На седиштима стајаху разметнути цилити и мачеви, по свој прилици приправљени за случај непријатељског нападаја да су при руци.

Неколико људи лежало је у чуну, неколико на суху. Беху то чудски трговци, који овде ухватише последња конака; други дан ваљало им је бити дома да у храму свог божаства принесу жртву благодарну зарад сретна повратка. Они спаваху у дубоком сну; већ ни стражари не беху будни, измучило их дуго веслање, а после — мишљаху — каква их несрећа може задесити на прагу постојбине им! Неколицина извалила се под ведрим небом, — само млади поглавица одмараше се у свиленом шатору, којег на дар доби од неког кнеза на истоку. Ту је он лежао а на уснама му лебдијаше блажени осмех. Шта ли је видео у сну. Видео је бајну суседову ћерку, која му давно потпирила беше огањ у грудих, што га ни санте Леденог мора нити студени дах северног ветра не мога угасити. Отацбина његова сиромашна је, па није могао иставити откупа за девојку што јој родитељи искаху. Шта да чини дакле? Замахну главом у бели свет, пропутова многе земље и државе. те сабравши знатну гомилу сребра и злата, сад се враћа са свог источног пута, а чун му је препун блага. и ретких адиђара. Већ виде у сну своју драгану . . . виде како му паде на груди. чу где га по имену зове . . . и пробуди се.

Али то не беше рука драгане му што га такну; не беше њезин глас што га позиваше, — беше то окорела рука старог му слуге, и храпав глас што га иза сна пробуди. „Устај, господару, ево непријатеља на нас!“ Млади вођ скочи на ноге и испаде из шатора. Док су стражари спавали, дотле је непријатељ мучки напао на њих. Бјарми (око Двине некад су Фини обитавали, које Скандинавци Бјармима, Руси пак Чудима називаху) од првог страха дошавши к себи, јуначки се опреше непријатељу. Међу предњим Викинзима (ово је историјско име шведских разбојника у средњем веку) борио се млад неки витез у панциру са шлемом на глави. Под ударцима његовог палоша падаху људи као јелово стабље громом погођено. На једанпут обре се пред бјармским старешином. Бјармова сабља севну у ваздуху, али се преби у комаде о тврди панцир. „Бјармово оружје неће нахудити моме гвожђу!“ викну Викинг. Палошина његова паде, и бјармова глава одлете са трупа. Ево гроба његовог!

Дуго после тога виђао сам једно девојче где долази на гроб овај и полева га сузама. Али богме и извор суза њених давно и давно је већ усахнуо. Васколики народ бјармски осиротео је, изгубио се. Само још у памети и причама својих победитеља живи.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

(*„Србадија“*. Алманах срп. акад. литер. друштва „Србадије“ у Грацу. Власник и издавалац „Србадија“ Уређује редакциони одбор. Нови Сад. Штампарија А. Пајевића 1884).

(Свршетак.)

Шеста је по реду Јевте Поповића студија: Бранков „Пут“. Из целе се те расправе види, да је Поповић озбиљно проучио и сасвим добро схватио и нарав и тенденцију Бранковога „Пута“. За руком је нарочито писцу пошло те је вешто и згодно изгладио безобзирне оне изгреде великога песника на завршетку „Пута“, разлажући их тако, да се не огреши о пијетет спрам песника. У толико је то веће хвале достојно, што један досад коментатор једнострано, узимљући све за готов новац, о том месту суди а други му тај суд одобрава. Замерити се има расправи, да је увод и сувише дуг — изузевши цитате износи добру половину целе расправе — и да је за поједине моменте претерано навођено текста.

М. Недељковића историјска студија: „Марко Краљевић“ округло је израђен посао, трезвено а уједно и занимљиво написан. Само што на гдекојих местих она сколастичка сувопарност не доликује младом писцу, где у коштац доводи поезију народну са историјским фактом Треба ту дуже и ја[...] студије, па да човек с правом „ск[...]не вео [...] лица нашег легендарног јунака“ (в. О[...]џбину, св. 21 чланак Хајима Давичо: [...]з позоришта“).

Занимљива је још и кратка расправа [...]ве Мирковића: „Спаљивање као најбољи [на]чин погреба.“ Разумљиви и лаки начин, [ко]јим је расправица та написана, кадра је [од]врити читаоца те неће пребацити, да расправе такве врсте нису строго узевши за алманах. Рећи ће нам се: та у тој је књизи изнесен рад чланова „Србадије“ а тај мора бити разноврстан. Онда дакле „дете није крштено правим именом“; онда је наслов књизи требао да је или према „Зори“: „Србадија“, књижевни рад дружине „Србадије“, узевши у обзир презенте оне: уређује и издаје (то много обећаје!) додати још: за годину ову и ову, или још простије и боље, као но „Преодница“, само „Србадија“ и ако се већ у изглед ставља још што, онда прецизовати: прва или која му драго већ свеска. Биле би онда одрешеније руке.

Најслабији су чланци у „Србадији“: Пожаревљева расправа: „Неколико речи о природи из природе“ и Владимира Тројановића скица: „Једна ноћ у бокешком залијеву.“ И не узимамо у обзир, да природословна расправица Пожаревљева ни толико није за ову књигу, колико и Мирковићев чланак, али морамо расправу ту сасвим осудити већ по самој вредности. Тема, што ју је писац узео да расправља — дефиниција природе, разлагање земљетреса — тако је огромна и тешка, да је под њом морала му малаксати снага те тему није могао ни „по чувеним ауторитетима“ свладати. Дефиниције су у расправи тој нејасне, нема правога реда у излагању па отуд и онај силом прилепљени крај на пресечену расправу. И за компилацију се, бар вешту, иште труда и посла, и њојзи треба умети дати облика, целине, округлине!

О Тројановићевом је чланку тешко изрећи суд. За скицу је и сувише претрпан, сувише много има песничког зеља, флоскула, тон је без нужде гдегде здраво уздигнут, у Урошевој јеремијади до зла бога плачан, језик кром поманьих грешака додуше чист али би пре приличио чисто песничком умотвору него оваквој скици; навађање талијанских умних великана: Петрарке, Леопардија, Монтија, Росинија, Доницетија није згодно уплетено, не спада на ствар него пре изгледа као неумесно разметање — бар такав утисак чини при читању. У тужном заносу Урошевом, где се „најојађелијем гласом“ јада другу своме, као ладан душ по-

лију читаоца ове речи: И то је био отац који живи у деветнаестом вијеку. — Бележимо само утисак, што је на нас учинила Тројановићева скица; за тим се утиском поводимо, кад тврдимо, да је скица та слаба.

„Србадија“ је за овај мах дала видљива знака, да живи и ради; нек даде знака тих и даље, па ваљда више онда неће морати „на жалост констатовати, да се Српство, оно исто Српство, коме је рад намењен, ни издалека није одазвало онако, као што би се с правом (!) очекивати могло.“ Сваки је почетак тежак, треба то знати па — не клонути. Али и с друге стране опет не треба сметати с ума, да се рад свагда не мора градити заслугом, има прилика, где је рад — дужност. Без велике зебње али и без великих претензија нек продужи „Србадија“ започети посао, па шат се и Српство мало по мало стане боље одазивати. Г.

ЧИТУЉА.

(† *Коста Костић.*) И опет ево морамо да једно име тужним срцем забележимо у црну читуљу. Увехнуо је опет један пупољак који се тек развијати почео. Коста Костић, свршени правник и чиновник у Београду умрьо је 7. марта о. г. у Фијуми.

А ко је био Коста Костић?

Коста Костић родио се у Баваништу, селу близу Панчева у Банату, где је и прву науку у основној школи поцрпао. Премда су му родитељи ради сиромаштва кубурно живели, опет све прегореше и дадоше Косту у реалку панчевачку. Али се Кости, чим је мало одрастао не допадне реалка, те пређе у новосадску гимназију, где сврши 6 разреда. Одатле оде заједно с родитељима у Београд, где доврши гимназијске науке и положи испит зрелости, па се онда ода на правничку струку. Пре две и по године сврши правничке науке и постане чиновником у Београду. Као што је увек био одличан ђак, тако је био и ваљан чиновник. Али грозна бољетица — суха болест — отрже Косту од оца и мајке, од миле му заручнице, од знанаца и пријатеља — отрже га баш онда са света када је тек ступио чврстом ногом у живот.

У Кости изгубише му отац и мајка јединца свога — последњу утеху својих старих дана; држава изгуби ваљаног. младог чиновника, а српски народ изгуби у Кости нову, младу радничку снагу на књижевном пољу.

Пре две и по године упознао сам се с Костом у фрушкогорском манастиру Ремети. Дошао је да се мало поодмори од тешка рада, јер је баш тада положио био строге правничке испите. За ручком смо се разговарали о књижевности. Коста рече да је главнъ цељ његова доласка у Фрушку Гору та, што је намислио да пише приповетку „Калуђер.“

„Ваљда онако, као што је и Суботић написао,“ рече игуман и намргоди се.

„Не господине,“ одговори Коста, „ја хоћу да нацртам у приповеци калуђера онако, као што треба да је данас сваки српски калуђер.“

Али ту своју замисао Коста не изведе — не даде болест.

Лепо сам неколико дана с Костом провео, па се онда растадосмо.

Летос некако баш на манастирској слави састанем се опет с Костом у Ремети. Али каква разлика: Оне светле очи Костине, које су смело у будућност гледале, беху тамне и упале; лице му беше увело и жуто, као јесенско лишће, кад опадне с дрвета; био је сав слаб и изнемогао и кашљуцао је. Је ли то онај весели Коста?! — Кад сам се с њиме пољубио, потекоше му сузе: мило му је било што се нисам плашио, е ће и на мене његова бољетица прећи. Било је нас више младих другова, који смо на славу дошли, и ми смо весело проводили: певали и играли; а Коста нас је тужно гледао и покаткад би уздахнуо. Сетио се ваљда, да је и он до скора тако се веселио. И нама је жао било Косте, па смо сели око њега и ћереталн, да га расвеселимо, али писац „Разбибриге,“ „Враголија,“ „Весељака“ остао је тужан. Тешили смо га, да ће оздравити да ће нас још којом хумореском из ђачког живота обрадовати, али он тешко уздахну и тихо прошапута: „Никад више брацо!“ — као да је предвиђао, е не ће преболети.

Тужно смо се с Костом растанули. Он је после отишао у Београд, одатле у Беч, да се лечи. Лечници га послаше у Италију. Тамо се мало опоравио, но на повратку му позли и он умре у Фијуми — далеко од своје родбине, где га и сахранише.

Јаван рад његов односи се на књижевно поље и то на поље шале и забаве.

Он је писао већином хумореске из ђачког живота. У повећој целини налазе му се радови скупљени у „Враголијама“ и „Весељаку“. Осим тога је израдио и „Разбибригу,“ а и у савременим часописима и календарима налази се његових радова Писао је и једну шаљиву игру „Није све злато, што се сија,“ која је престављана у Београду, али — мислим — није штампана. А има још и у заосталим његовим рукописима његових радова које довршених, које недовршених. Главна је характерна црта његових радова оригиналност. Критика се у своје време о његовом раду повољно изразила.

Како је поље, на коме је Коста радио, слабо обрађено: можемо готово на прсте избројати књижевнике те врсте — Змај, Абукасем, а од млађих Јефтић и још неки; а како је Кости испала срећно за руком и прва му шаљива игра, која је горе споменута, а и на том пољу после Косте Трифковића слабо је ко ви-

ше шта и с успехом радио, — и како је на послетку Коста млад — почетник на ипак тако ваљан био — то морамо тужним срцем да сносимо велики губитак, који нас је Костином смрћу задесио.

Карловци 1884. Р.

РАЗНО.

(*Славни астрономи.*) Многи славни људи почели су врло незнатан посао или занат или бар незнатнији: али се доцније узвисили у појединим струкама тако, да се данас славе као људи, који сузацело великих заслуга стекли за ону струку научну, на којој су радили. Рад сам, да споменем неке од славнијих астронома, шта су били пре него што се астрономије латише и до славе дотераше: Клинкерфус је радио као прост раденик на гвозденом путу једном и немемо рећи, да га је Гаус пронашао и увео у астрономски свет; најславнији посматрач звезданог неба, Виљем Хершел, у почетку је ишао од села до села, од вароши до вароши и свирао; Хансен је био прво шегрт код сајџије па и сајџија; Медлер је пре но што се бацио на астрономију и метеорологију учио у некој вишој женској школи девојчице леном писању; Карл Брунс је био браварски раденик у Липском и онда је почео изучавати астрономију; најславнији амерйкански астроном, Њуком (*Newcomb*) изучио је дунђерски занат и онда се тек почео бавити астрономијом. — Кад ово узмемо у обзир лако нам је протумачити, што су сви ови астрономи за тим ишли, да астрономију што простије и разговетније прикажу онима, који су слабо и слабије просвећени у вишој студији те науке, што су дакле хтели астрономију популарисати.

(*Највећи, најмањи и најтежи човек.*) Важно је питање, који је човек досад био највећи, најмањи и најтежи, но на то се тешко даде одговорити, јер нема веродостојних података.

Држи се, да је највећи био голијат један коме је космограф Андрија Терет мерио скелет на двору Хенрика III. Тај је човек умрьо 1559. године а био је висок 3 метра и 6 дециметара. — Плиније приповеда, да је за време цара Клаудија живео неки Арап по имену Габара и велик био 3 метра и 8 центиметара, — Неки холандески голијат био је висок 2 метра, 6 дециметара и 8 центиметара; неки Ирац имао је у висину 2 метра, 6 дециметара и 3 центиметара; гарди ла један у оца Фридриха великог нарастао је на 2 метра и 6 дециметара.

Међу најмањима био је Стратон, познат по имену *petit Poucet*, он је имао само 5 дециметара и 8 центиметара. Кепец Бебе на пољском двору био је још нижи. Светоније приповеда о једном кепецу, који је живео за време Августово, и био је још мањи од горњег, а тежак тек' нешто преко 15 кила, али је имао јак глас. Философ Карданије вели, да је видео у Италији савршена човека тек од 6 центиметара; носили су га у кавезу. Ово је баш кепец међу кепецима! —

1. новембра 1869. године давало је „друштво дебелих" у Њујорку ручак и најтежем за тим столом одређена је награда. Један је мерен са брутотежином преко 212 кила, други је претегао 221 килу, но Немац један важио је 230 кила и — добио је награду.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„Српски забавник", лист за забаву, поуку и књижевност. — У Загребу је почео од нове године да излази лист под горњим насловом а под уредништвом Душана Рогића. Излази сваког 5., 15. и 25. дана у месецу. Цена 4 фор. на годину, а за иноземство 5 ф. Претплата се шиље уреднику (Загреб, Жупанијска улица бр. 4).

Црногорка лист за књижевност и забаву. Уредник Јован Павловић. Излази на Цетињу сваког четвртка. Стаје годишње 6 фор., за Србију 20 динара. Претплату примају сви наши књижари и новинарске експедиције.

Преодница. Лист за уметност, забаву и поуку. (Под окриљем друштва за уметност). Одговорни уредник Драг. Ј. Илијћ. Издавалац М. В. Поповић. Излази два пута на месец. Цена 6 фор. на годину; за Србију 12 динара.

Авала, лист за књижевност и забаву. Уређује Бранко Петровић. Излази трипута на месец. Цена 12 динара; за Аустро Угарску 6 фор. годишње.

Садашњост, недељни лист за просвету, привреду и забаву народу. Стаје годишње 3 фор. Излази под уредништвом Паје Петровића у Вел. Кикинди. Претплату прима у месту књижара Јована Радака, а са стране уредништво.

ОДГОВОРИ.

Гђци Анђелини Поповићевој. — Захтевани број 19. од прошле године послали смо Вам у Фењ, јер нам не означисте тачне адресе. Поздрав.

Уредништву „Искре" у Задар. — Радо пристајемо на замену и молимо 6. бр. Вашег цењ. листа, јер га не добисмо.

Ц. Ц. у Ц. — Писање у прози канда вам боље иде од руке, него песме. Немојте наваљивати да их штампамо, а међутим се окушајте на другом пољу.

Гђци С. К. у В. — Писац књиге *„Bilder aus dem serb. Volks-und Familienleben"* (што изиђе у наклади Луке Јоцића и др.) г. Ф. Шерер, сада је уредник илустрованога листа *„Ost und West"* у Бечу.

Г. М. Поп. у Сомб. — ?

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ МАЈ 1884. ГОД.

Мај.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	4 с 24 м ј.	7 с 28 м в.	10 с 20 м в.	6 с 47 м ј.
2.	4 23	7 30	11 1	4 38
3.	4 22	7 32	11 38	8 34
4.	4 20	7 33	најутра	9 34
5.	4 19	7 34	0 11	10 37
6.	4 18	7 35	0 42	11 44
7.	4 17	7 37	1 11	0 53 в.
8.	4 15	7 38	1 39	2 5
9.	5 14	7 39	2 9	3 19
10,	4 13	7 40	2 41	4 36
11.	4 12	7 41	3 17	5 53
12.	4 11	7 43	3 59	7 9
13.	4 10	7 44	4 49	8 19
14.	4 9	7 45	5 47	9 22
15.	4 9	7 46	6 51	10 13
16.	4 8	7 47	8 1	10 56
17.	4 7	7 48	9 11	11 32 в
18.	4 6	7 49	10 21	најутра
19.	4 5	7 50	11 29	0 3
20.	4 5	7 51	0 35 в.	0 31
21.	4 4	7 52	1 39	0 57
22.	4 3	7 53	2 41	1 22
23.	4 3	7 54	3 42	1 47
24.	4 2	7 55	4 41	2 15
25.	4 2	7 55	5 41	2 46
26.	4 2	7 56	6 38	3 20
27.	4 1	7 56	7 30	3 59
28.	4 1	7 57	8 18	4 44
29.	4 0	7 58	9 2	5 33
30.	4 0	7 59	9 41	6 28
31.	4 0	7 59	10 15	7 27

Констелација планета.

Меркур је 5 Маја у доњој конјункцији са сунцем и према томе није га могуће видети. 31. Маја у највећем запад. размаку од сунца и могао би се видети, као веома сјајна мала звезда пред зору на истоку.

Венера је вечерњача (по заласку сунца на западу) достиже 20. Маја свој најјачи сјај и може се и дањ у слободним оком видети, особито 15. и 16 Маја којих дана је треба и то: 15. лево, а 16. десно изнад месеца тражити. Поћу је њена светлост тако јака, да њоме осветљени предмети сенку бацају, што ће се ове године још боље видети него обично а особито почетком Августа — али тада ће нам она излазити зором на истоку као „зорњача."

Марс у лаву излази концем месеца у поноћ, а 20. Маја он пролази врло близу поред Регула (α лава) звезде I. велич.

Јупитер залази око 20 Маја после 11 сати.

Сатурн се невиди и долази 22. у конјункцију са сунцем.

Дневник.

5. Маја Меркур у доњ. конјункцији са сунцем
7. „ Помрачење I. Јупит. пратиоца изл. 8с 39м в.
12. „ Нептун и Меркур у конјункцији с' месецем (невиди се).
12. „ Меркур у најдаљем одстојању од сунца
13. „ Сатурн и месец у конјункцији
14 „ Помрачење I. Јупит. прат. излази 10с 34м в.
15. „ „ II. „ „ „ 8с 16м в.
15. „ „ III. „ „ „ 9с 0м в.
15. „ „ IV. „ „ „ 9с 52м в.
16. „ Венера и Јупитер у конјункцији с' месецем
18. „ Марс и месец у конјукцији (Марс горе)
20. „ Уран и Месец у „
20. „ Венера у најјачем сјају*)
22. „ Сатурн у конјункцији са сунцем
23. „ Помрачење III. Јупит. пратиоца излази 1с 0м ј
30 „ „ II. „ „ „ 1с 25 ј
30 „ „ III. „ „ улазак у сенку 3с 27м ј
излаз из сенке 5с 0м ј
30. „ Помрач. I. Јупитер. пратиоца излази 8с 53м в
31. „ Меркур у највећем западн. размаку од Сунца

1. Пречник сунца — — — — 31' — 41"
15. „ „ „ — — — — — 31' — 35"

(Сатурн се невиди)

Фазе месечеве

6. „ Последња четврт — — — 6с 0м ј
8. „ Месец у екватору
12. „ Мена месеца 11с 42м в.
12. „ Месец у близини земље 8с в
19. „ Прва четврт 9с 2м в.
20. „ Месец у екватору
26. „ Месец у најдаљ. одстојању од земље 4с ј
27. „ Пун Месец 8с 55м в.

(Сви податци по средњем бечком времену).

Прогноза времена. Дани за које се има вероватноће да ће бити јаких неправилности у нашој атмосфери јесу 8, 12 и 20. Мај.

Селим.

*) У дурбинима показује се у виду малог српа и то из дана у дан јасније док се неизгуби сасвим у сунчаним зрацима; најбоље је ово посматрати још за видела, јер њу је сад лако и пр[illegible]ласка сунчева слободним оком наћи.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са[illegible]

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 18. У Новом Саду 29. априла, 1884. Год. XI.

СТЕВАН, ПОСЛЕДЊИ КРАЉ БОСАНСКИ.

(ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА)

Написао Мита Поповић.

ОСОБЕ.

Тома Остојић Христић, босански краљ.
Стеван, краљев незаконити син, доцније краљ.
Радивој, краљев рођени брат, јајачки бан
Косача, краљев таст, војвода св. Саве.
Момчило, бан од Усоре.
Кубретић, војвода зворнички и мачвански.
Томазини, придворски свећеник.
Исак, велики везир Мухамеда II.
Упор, посланик краља Матије.
Старац и двоје деце.
Турски часник.
Ана, краљева мати.
Катарина, краљева жена, косачина кћи
Дивна, косачина сестра.
1. 2. 3. Херцеговац.
Диздар, целат, војници, народ и свита.

Време: 1459—1463.

РАДЊА ПРВА.

(...утро. Дубрава, а у њој горе свеће и канди... Поју: „Хвалите имја господње, хвалите ра... господа, алилуја!“ Стеван сам.)

Стеван.

...а узвишене и дивне песме!
...ко се диже у небне висе,
... издисаји душе пречисте
К'о Авелове жртве негда дим.
Певајте појте, па успавајте
У тој колевци, песми блаженој
Душина будна чеда, боле ми.
И та се песма несме певати
У цркви јавно као некада:
Махнита обест краља, оца мог,
Народној вери предака наших,
Неда пред олтар, неда у цркву,
Већ огњем пали и мачем сече,
Што неће да се Риму поклони.

(Улази **Дивна**.)

Ал одкуд ова сјаја блистава?
Ко је то? Она је, она!

(Поју: „Господи имја твоје во вјек и памјат твоја в род и род, алилуја.“)

Дивна.

Доцне сам стигла,
Јутрење свето почело се већ.

(пође).

Стеван.

Не бежи, стани!

Дивна.

(цикне.)

Стеван.

Не бој се.

Дивна.

Ти си, Стеване?

Стеван.

Јест, Дивна, ја сам,
Што зору чекам, да ме мине мрак.

Дивна.

И сунце се већ давно родило.

Стеван.

Ал' јарко сунце мање је светло,
Нег ока твога један само зрак.

Дивна.

Збориш ли мени?

Стеван.

Ох, кад би знала!

Дивна.

Ваљда је какав издајник?

Стеван.

Јесте:
Теби би хтео да ће удвори.

Дивна.

Мени?

Стеван.

Теби.
Језик би хтео да срца изда.

Дивна.

Окуј у ланце издајника тог.

Стеван.

Да га у оков жежени стегнеш
Бих опет рек'о, да те волим ја.
Олтар си мени, ја сам свећеник,
На тај ћу олтар радо принети
За љубав твоју срце своје сâм

Дивна.

Остај ми здраво. Одох, Стеване.

(пође, стане.)

Стеван.

Да море лежи међ нама двома:
Од љубави бих ја градио брод
Од живих жеља лака једрила,
Броду од вере тврду катарку,
Па бих се онда навезао на-њ,
Па ил' бих стиг'о жељном пристану
На твоје руке, у твој загрљај,
Или би буре црног очаја
Разнеле једра, разнеле и брод.

Дивна.

Не буни ми у срцу молитве.

(пође.)

Стеван.

Не иди, дане!

(Дивна стане.)

И с мојих уста
Молитва лети, молитва пада
На престо мој, на жудно чело то,
На очи твоје, црне звезде две,
На уста твоја, на недра твоја
Где невиности анђо борави.
Чујеш ли, Дивна, моју молитву?
Ако је чујеш, прими је прими,
У небо моје, у срце твоје.
Хоћеш ли?

Дивна.

Не, не. . . Тај изненад . . .

Стеван.

Пусти да падне та реч, та роса,
Са уста твојих, с рујних пупољка,
Па нека живом рај ми отвори.
Ил реци, кажи: ниси л' гробарка,
А груди твоје нема гробница
У коју светле све успомене
Минулих дана закопала си,
Па сада несмеш да је отвориш,
Већ стрепиш, сама себе се бојиш
Што тол'ки душин пород затоми.

Диван.

Гробница? нисам; веруј, то нисам.

Стеван.

Онда си исток, а ја сам север,
Што не мож' никад светлом истоку.

Дивна.

Када би север — — — прости, Стеване,
Не знам шта зборим.

Стеван.

Настави. Даље.
Тај одговор твој наде ми даје,
Да срце твоје слободно је још.
Па волиш ли ме?

(Поју: „От јуности мојеја мнози борјут мја страсти, но сам мја заступи и спаси спасе мој!")

Дивна.

Чујеш ли? Чујеш
Ту молитву, тај тамјан мирисни
Из чиста срца, кадионице,

Што богу лети чак у седми рај!?
Јутрењу ето већ је скоро крај,
А ја сам тужна још увек овде
(Пође, цикне.)
Ево их!

Стеван.

Шта је? Потера?
(Улазе Томазини и више оклопника.)

Томазини.

Посета само.
Чуо сам ове тице у гају
И морам рећи, дивно певају.
Оваком плену нисам се над'о.
Па зар и Дивна? Зар и Дивна ту?
(Стевану.)
Ако су ваше све таке моме,
К'о ово красно чедо невино,
Тако ми вере, прекршио бих
Краљеву можда и ја забрану.
Твој укус нема никакве махне.
(Дивни.)
Ма шта је теби? У земљу гледаш,
Лице покриваш. Чега се стидиш?
(Стевану.)
На здравље. Леп је био залогај.

Стеван.

Безобразниче!

Томазини.

Врло си жесток,
Па не схваћаш свој добро положај.
Да сам ја Стеван, ја бих друкчије:
Капљица једна из пуне чаше,
Неприметна је, незнатна је ствар,
У чаши ипак доста остаће.
Из оне чаше само једну кап,
Па нит' што чуо, нит' што видио,
А ти ћеш потом имат' прилике,
Да чашу ту и до дна испијеш.

Стеван.

Никоговићу!

Томазини.

Не познајеш ме.

Стеван.

[illegible]е познајем те!?

Томазини.

Не познајеш ме.
[illegible]а оном служим, ко боље плаћа.
[illegible] исто време могу и теби,
[illegible]огу и краљу. Мудро, па добро.

Стеван.

Пређе бих врагу душу продао,
Него да твоју услугу примим.

Томазини.

Мож'да ме неси добро схватио.
Од костију сам и од крви сам,
Ка' и остали људи самртни.
Зар ја не могу имати жеља?

Стеван.

Помисли, уштво, на своје руво!

Томазини.

По кроју јесте друкче нег' твоје,
Ал' и под њиме срце удара.
Иди, реци јој, нека се прода,
Па ја ћу одмах у друге жице.

Стеван.

Лупежу, хуло!

Томазини.

Одахни душом,
Тај зор ти лако може шкодити:
Ал' кад већ нећеш као што желим,
То ћемо друкче да поступимо.
(Дивни.)
Преступница си. Хајде пред краља,
Да чујеш како пресуда гласи.

Дивна.

Помоћ!. Ох, помоћ!

Томазини.

Бадава, душо,
Из мојих руку нећеш утећи.

Стеван.

Вере ми, хоће!
(Тргне мач.)

Томазини.

Буди при себи.
Ма каква ти је вајда од мача?
Мог'о би ваљда да ме браниш,
Ал' тиме не би ништа успео:
Та чета за ме одговорна је.
Куда би против толико људи?
Буди ми више мудар нег' жесток,
Раменом својим не исправи свет.
Уз воду немој никад пливати,
Главом не лупај о стену и рид.
Владај се према околностима,
Лажи ако ти у прилог иде;
Буди понизан, буди превртљив:
Људи се тако најлакше дижу.

На савест своју немој слушати,
Не гаси ватру над туђом главом,
Јер лако може да те опали,
Кад ко од тебе запоја иште,
Ти му у води подај отрова,
Утуби добро ову поуку,
Па сада збогом. Пружи ми руку.

(Излази народ из дубраве.)

Срдиш се? Нећеш?

(Војницима.)

Опколите их!

(Војници све их опколе.)

Дивна.

Шта ће то бити? Стеване! Боже!

Глас из народа:

Ох, тешко нама!

Стеван.

До врага с' тобом!

(Хоће да прободе Томазина, ал оклопници га одбију.)

Томазини.

Нисам ли рек'о? Сад видиш и сам,
Како си ништав слаб и немоћан
Прот десне руке краља честита,
Хај'дмо. Ово је збиља богат плен.

(Одлазе. Завеса пада.)

(Наставиће се)

СТАРИ ГАЈДАШ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКИХ БИЛА

од Х. Шеренберга.

(Наставак.)

Освета је извршена, да, двоструко извршена!

„Ти младожењу а ја сам младу" прошапта Милутину неки глас из оближњег шипрага „до виђења!" и сада зашушта грање баш к'о да змија бега; беше то шум, кога је Милутин већ једном на истом месту чуо. Затим наступи тишина, грозна, мртва тишина, која је Милутину ладан зној на чело натерала. Ту тишину нарушише дивљи звуци, клетве и вика у шуми измешана са звекетом од оружја — тражили су убицу.

— — — — — — — — — — — —

У кући богатог Светозара Гавриловића беше у место веселих сватова — погреб. Жене су нарицале око Видиног сандука, оплакивале су сироту несрећну девојку и опевале у тужној, претужној песми тугованци песрећну љубав. Сви што беху око сандука плакаху сви — осим Светозара Гавриловића, оца Видина.

Чело му се скупило у мрачне боре; он није тужио за својом изгубљеном ћерком јединицом, већ за изгубљеним, осујећеним сроковима.

Часни Аксентија Вучић, стојао је уз богатог газду, поред сандука своје невесте — зрно из пушке Милутинове само му је десницу окрзнуло, те ју је сада о повезу морао носити. Није га зрно свалило на тле, већ страх. Никад у свом веку није он оружја у руци имао, па кад је осетио, да је рањен кукавички је пао као мртав у зелену траву.

И још непрестано беше страхом обузет. А поред Видиног сандука још више но икада. Језа му је телом пролазила, кад год је погледао оно блеђано, мртвачко лице девојачко. Кад би га у животу где год убица овај срео, зар му неби живот одузео? Страшна то беше помисао; не, не, ни часка више не хтеде Јагодинац да остане. Хтео је да бега, да остави ово злосрећно место, па пе само то место, већ и Србију саму, у којој му живот не беше сигуран. Тек што је то смислио, удари на мах заједно са женама у плач и лелек од бола, што му га зададе рана на десници; на ћоше, опколише га те га изнесоше на поље.

Сада тек стаде Јагодинац богом преклињати своје пријатеље, да га одмах однесу у завичај — не бил могао тамо на миру умрети.

Али он не хтеде да умре већ да кришом оде из Србије. Све, што имађаше намерио је да прода па да онда умакне, и сви ће морати мислити, е је отишао, да код вила рâни нађе лека, па је тамо негде чемерно пропао.

Док су Јагодинца одвели, дођоше девојке из села, да последњи пут виде своју пријатељицу, несрећну Виду, да јој на сандук по који венчић положе и да се сите наплачу. Све црнооке лепојке дођоше, али погле — не беху баш све ту, најлепшег цвета у венцу није ту било. Камо Анђелије, Видине пријатељице?

„Где је Анђелија, покојничина пријатељица?“ — питаху се сакупљени. „Где је Анђелија, злато моје, чедо моје?“ запитала на мах и мати јој, а поглед јој је заман тражио међу гомилом, што је придолазила, милену ћерку. Нико не знађаше о Анђелији речи рећи. Газда Николин Милан говораше да му се чини, е је видео Анђелију горе у брдима, али поуздано није знао, јер му само тако дође, као да је она била. Он је видео у даљини неку девојку, па је повикнуо за њом, али је она, таман кад му је глас о стену одјекнуо, нестала. Бадава су и распитивали и тражили, Анђелије од то доба не беше дома. Од оних, што су око сандука Видина, видиће је у животу још само један — још само Светозар Гавриловић.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

На Видином гробу цветале су прве руже. Из оближњег шумарка чуло се тужно кукање кукавичино. Голубови су гукали на зеленим гранчицама витог ја[illegible]на, а веверице весело скакутале из[illegible]ђу густог грања чворновитога раста. [illegible]о врх хладовитих ораха, извијале су [illegible]ичице песму пролетњу а у хладу под [illegible]рветом цветале су љубичице те пуни[illegible] шуму дивним својим мирисом. Још [illegible] бисерна роса висила о лишћу када [illegible] Светозар Гавриловић мрка погледа, кроз шуму корачао. Дивно цвеће не хтеде он ни погледати, немилостиво је газио многу љубичицу, што је на стази процветала. Младо неко тиче пало је из гнезда, па хтеде да побегне, кад је видело, да му се човек приближује а Светозар Гавриловић не имаде милости већ га штапом убио. Он не хтеде слушати песму тичију, он не схваташе узвишену песму природину и једини звук само могао га је развеселити, а то беше демонски звекет проклетог злата.

Изгледало је, као да клетва борави на дому богаташевом од како му је ћерка умрла. За ту једну годину дана смањише се многобројна стада Светозарева, више него за половину. Ужасна мора поморила му најлепше животиње. Уз то дође и рђава година, али неким чудним начином баш само за Светозара рђава. Само је Светозареве винограде потукла туча. А уз то су му Турци две најлепше њиве близу бела Крушевца опљачкали и опустошили. Најпријатнија боравишта бише попаљена, чокоће уништено, слуге поубијане а слушкиње у ропство одведене. Преко сто најлепших говеда и хиљадама оваца отераше пљачкашки ратници падишини тог једног дана. Грозан удар беше то богатом тврдици Светозару Гавриловићу; да је стотинити део од свега овог, што је сад на један мах изгубио, поклонио сиротом Милутину Милутиновићу, а уз то му и своју Виду дао — како би срећни били њих двоје!

Али старац није тако мислио, кад је погнутом главом кроз шуму ишао. Грозни су му се срокови вртили по глави; необично му се засветлеше закрвављене очи, када се почео пењати у стрму стазу, која је водила колеби старога пастира.

Стари обешењак, што је родио убицу јединици Светозаревој, што му је гњев вилински на главу натерао — све ће да му исплати!

Све му се мрачније борало чело. Сав

задуван пењао се стрмом стазом, која вођаше оном дивљем стењу, иза кога беше скривена колебица отерана пастира. Грозне, осветничке мисли вртиле се по глави богаташевој. Беше прошла година дана од како није видео старца, али он живљаше још — то беше тврдо уверење Светозара Гавриловића, та он мора још живети. да, да, он треба да је у животу, да би му се само осветити могао Отац нек каје грехе синовљеве. Неки човек из села видео је пастира још пре неки дан, тамо горе на највишем врху оне стрме стене, а с њиме беше још нека женска црне распуштене косе. — нека вила. Она је слепога старца штитила.

Тај женски вођа и хранитељ старчев, морала је вила бити, јер како би иначе и могао онде горе, у својој осамној колебици живот живовати. Он не могаше гледати сјајно сунашце, па ко би га иначе могао хранити и напајати? Па ко би ноћу над њим у оној пустоши и могао пребдити, ако не вила чудотворка?

Из села се нико није смео усудити, да се попне на ону осамну висину. Пастири се никад не смедоше приближити старчевој колеби, јер сви беху сујеверни па се бојали од гњева тајанствених вила које су и Светозара Гавриловића љуто казниле, па му сваког дана, сваког часа нове несреће у дом шиљале.

Не би се никад весела девојана смела попети на стрму ону стену, јер тамо становаше смрт. Људи су мислили, да се Милутин Милутиновић, син старог слепог пастира, с оне стрме стене на којој видеше оца му с вилом, сурвао у страшну дубину, по којој вампир газдује, те мучи душу убицину до суђеног данка. А у друштву тајанствених вила станује сад ту и лепа Вида млада убицина. Увек се о уштапу указује она тамо грозноме убици — а чим се појави губи вампир сву моћ над грешником, али му слика њезина још много грђих мука задаје, него што су све остале неизмерне патње. Па и изгубљена Анђелија, коју код куће несрећна мајка оплакује, борави тамо међу стенама, како за живота, тако и сада, — нераздвојена од своје Виде.

Тако вероваше народ.

Али Светозар Гавриловић већ пуну годину дана не меша се с тим сујеверним људима, он их мрзи зато, што га они плашљиво избегавају. Он их никад није љубио, јер су му они увек били само оруђа, којима је остваривао своје саможиве срокове, само алат, кога бацамо чим нам престане бити од користи.

И што је несрећнији бивао, тим је већма мрзио људе, он им се подсмевао невољи. О, да му је само један трену так неограничене власти над светом — у том би тренутку уништио сав свет, па и себе.

— — — — — — — — — — — —

Тешки су облаци висили над стенама и док је још у долини сунце сијало, севале су на осамној висини, на којој је Светозар Гавриловић сад баш приспео, сјајне муње кроз узбуркани ваздух.

Осамна лежаше колебица пастирева, ништа се у њој не мицаше, не беше ту лавежи од паса или дима из димњака, да навести путнику, да је и ту станак човечији. Кров колебин размрскао је гром, а прозори гледали су у богаташа што се приближивао, као избуљене очи у буљине. Тога се није плашио Светозар Гавриловић, храбро је ступио унутра — а и што да га плаше ове рушевине, кад му и срце беше сама рушевина, а у тај мах кретала га је напред слепа мржња и осветљиви дух.

Унутра сеђаше стари пастир погнутом главом, телом на зиду наслоњен и спаваше.

О, па како је још слатко и мирно спавао слепац док је у Светозару непомирљива страст беснила.

(Наставиће се).

ОЈ!..

Ој, када јарко сунашце гране,
Па кад му гледам злаћени сјај,
Удубљен мишљу у твоју слику,
Кличем ти душо: ти си ми рај!

Твоја ми слика — мој бели дане —
Суморним днима растера вај;
Ти си ми душо, нада и срећа,
Ти си ми злато мој земни рај.

У црним днима суморне туге,
За тобом кад ме покрене жуд,
Сећај на осмех црног ти ока,
Разблажи моју горућу груд

Ал' кад у снима блаженим, рајским,
Будућег жића вијем си сплет,
Отворив очи прошапћем горко:
„О за што ј' само то санак клет"!

Ђ. М.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

* * *

Над снежним улицама варошице М. већ се давно спустила ноћ. Ветар хуји, као да се помамио и немилице разноси крупно прамење снега на све стране. Сад се иза ћошка указа једна у велику мараму заогрнута женска. Више је трчала, него што је ишла. Ветар јој не милостиво дигнуо вео у који је била умотана и сипао јој снег у очи.

Ал она му се није противила, као да јој годи, што јој на тај начин хлади грозничаво зажарене образе. Нешто лупну. Она се трже, застане и поче ослушкивати; мора да је лупнуо какав незакачени капак од прозора, јер она не мога видити никог. Сад се већма умота у своју мараму, и наглим корацима пође даље. Под ногама њеним шкрипио снег, ал она не осећа зиму, па што ветар јаче душе, тим брже и она хита, док се најпосле не заустави ед кућом, за коју је готово свако те у М. знало, да је велика гостиона. Осврну се опрезно неколико пута на све стране, па онда приђе једном прозору и поче прислушкивати.

„Пет форинти боље," зачу се изнутра. „Дакле сам добро извештена," помисли жена, која је стојала под прозором и притиште обема рукама срце. Сад стаде једном ногом у шупљину подрумског прозора, ухвати се рукама за гвожђе, којим је био опточен прозор, успе се горе и завири кроз подрту завесу унутра. У малој четвероуголној собици, која се од дима, што се од цигара уздизао, једва могла видити, какве је боје, седила су за столом четир човека; у сваког је лице ведро, само је један био намргођен; а тај се и лепотом својом разликовао од осталих. Сваки је од њих грчевито држао по две карте.

„Ко даје?" повика један од њих, у кога су биле гнусне, закрвављене очи. „Ја бих дао," рече онај, што је био намргођен, ал немам више ни пребијене паре.

„Без новаца се брајко не игра" рече опет један између њих.

„Ал ја имам добре карте, надам се да ћу повући. Дозволите ми, да у овај мах играм на рачун."

Она тројица се почеше смејати.

Жена, што је стојала на прозору уздахну, и не скидаше ока са њих.

„Па добро" зачу се опет из уста онога, што није више имао новаца, „кад ми не верујете, ево вам прстена."

Он скиде с руке леп брилијантски прстен и баци га у тањирић у коме су

стојали новци. Жена, што је стојала на прозору цикну, руке јој се отпустише; кад је опет почела мислити, нашла се у снегу. Сад се диже изнемогла и пође путем, од куд је дошла. Једва стиже до једне мале, ал врло лепе куће, извуче из џепа кључ, отвори капију и уђе унутра. Једна старија жена дочека је у трему „Спава л' Смиљка?“ упита дрхћућим гласом.

„Мала је била мирна све време,“ одврати старица и скиде јој с рамена мокар огртач и мараму, отвори собња врата, уђе за њом унутра и не мало се зачуди, када јој госпођа извади из колевке дете, које је спавало и обасипаше га пољупцима.

„Јадно, јадно моје дете.“ говорила је она, пригрлив га на груди. „Иди лези Савка“ рече по том старици, „ја ћу бити код детета.“ Савка, јој назва добру ноћ и нестаде је. Ко би у тој јадној жени, што оста сама са дететом могао познати Наду. Образи јој пожутели, очи упале, и тек их сјај издаје, да су оне старе очи. „Дакле је истина,“ шаптала је јадна жена. Дете се trже из сна и управи своје миле очице на матер. „Мораш бити мирна“ рече по том, „Павле не сме знати, да сам га видила. Она положи дете опет у колевку, седе крај њега и поче га успављивати. За ове две године од кад се удала за Павла млого је патила. Није проживила с њиме ни пуних шест месеци, када се он сасвим изменуо. Сваку ноћ долазио је кући све касније, а најпосле поче према њој бити суров. По рачунима, који су сваки дан стизали, уверила се она, да он ништа није плаћао, што год јој је доносио у кућу. А кад му је она једном рекла, да јој се чини, да они више не стоје тако добро као пре, осуо се на њу суровим речма, да је његова брига, како ће се живити. Неко време је јадница била мирна, ал кад се на њега људи почеше тужити, да готово никад није у писарници, забрину се она поново. Ал кад је чула, да се он сваку ноћ карта, тада јој је била решена млога загонетка. Њен новац, који је она у кућу унела као мираз, једва да је залегао дуг. који је Павле задужио, још док је био момак. Она се томе није противила, јер се надала, да ће јој Павле радом својим то накнадити. Како ли се љуто преварила! Једног дана баш када је Павле некуд отпутовао, дођоше неки Чивути и пописаше јој све кућње ствари за дуг, којим им се, као што рекоше Павле задужио. А када је она то Павлу по доласку му рекла, место да је тешио, он је изгрдио, што је била тако будаласта и није рекла да су ствари њене, па их не би пописали. Оно мало сребра, што је имала у кући, све јој је развукао и продао, па и од адиђара остала су им само два брилијантска прстена, што су добили од Недићке. Један је носио он, а други она. Мало час видела је својим очима, шта се збило с његовим прстеном, и сад је само чекала да чује, шта ће јој он о прстену рећи, кад га буде за њега запитала. Хиљадама пута сетила се она Недићкиних речи. Ал сад је све било доцкан. Она је млого патила, свему је била крива она сама. Ма како да јој је било тешко, ником се никад није тужила. Све М. је знало да је Павле према њој суров, ал из њених уста нико није чуо ни речце против њега. А коме би се и могла од срца потужити све кад би и хтела? на Н-ском гробљу давно се бели крст, на коме је златни слови урезано име Недићкино. Јулка је све Недићкино добро продала и одселила се са мужем својим далеко негде у горњу мађарску, где је овај отворио неку велику трговину са вином. Пре три четир дана добила је била једну смртовницу уз писмо, у коме јој Јулка јавља да је изгубила своју Смиљку. Били су, вели, негде на игранци, на којој је Смиљка озебла и за три недеље умрла. У писму се каје, што је према Нади била

тако неправедна, сад јој се, вели, чини, као да је Смиљином смрћу стигла казна божија и моли Наду, да јој он прости. Рекла јој је, да је Смиљка често у болести спомињала и да јој је наложила ако умре, да то јави њој т. ј. Нади. Најпосле је пита, како живи, и моли је, да јој одговори.

Нада јој је укратко одговорила, да јој је за Смиљком од срца жао. Рекла јој је да јој све прашта, и да живи сасвим задовољно; а на последње речи тужно се осмехнула. Сад је наумила, да још једном покуша, да лепим начином поправи Павла. С тога није хтела да легне, док Павле не дође. Ал таку седећу нађе је и зора. Једва једном зачу, где се полако отвара капија. Павле је мислио, да Нада спава, с тога је полако отварао врата; ал кад виде Наду где седи крај колевке застаде као скамењен.

„А што ти ниси легла?“ рече јој благо, како већ није давно.

„Хтела сам, да те дочекам“ одговори му Нада. Па онда се диже, метну му руку на раме, погледа му поверљиво у очи, па рече:

„Павле волиш ли ме још?“

Он извуче своје раме испод њене руке, „иди лези“ рече мало оштрије, „нисам данас расположен за љубавне изјаве.“ Она порумени.

„Реци ми бар где си био?“

„У друштву.“

„А где ти је прстен? рече ухватив га нагло за руку.

„Изгубио сам га.“

„Изгубио,“ рече Нада тужно „ал како?“

„Ти знаш, да ја не марим давати рачуне о себи“ рече јој строго, хтео бих, да ме више о том и не питаш!

„Павле,“ зајеца Нада, „погледај ово каквче у колевци, ако сам ти већ ја равнодушна Шта ће бити од ње, ако овако устраје.“

„Код нас још нико није умро од глади! Анај после зар сам ја крив, што немам среће?“

„Махни се карата“ рече му Нада плачући, махни их се, тако ти бог помогао“.

„Ко ти је то опет слагао?“

„Нико.“

„Ал то је лаж!“

„Онда моје рођене очи лажу, ил ја тебе не познајем!“

„Шта говориш?“

„О не ћеш ме више варати, ја сам својим очима видела, кад си скинуо прстен с руке и бацио га оним карташима.“ Више није могла. Изнемогла спусти се на столицу.

„Кад си видела?“ рече Павле а коса му задрхта на глави.

„Ноћас.“

„И ти си сама ишла ноћу?“

„Јесам, Павле, јер нисам веровала на којекакве гласове, мислила сам да је све клевета. Хтела сам сама да се осведочим, и на моју велику несрећу, видела сам све својим очима.“

„То си дакле ти цикнула крај прозора; дакле ми се није причинило?“

„Ја не знам да сам цикнула.“

„Надо,“ повиче Павле разјарен, „гледај да тога више не буде! Ти ме знаш. Не прати ми кораке, јер бога ми може бити свашта!“ „Павле!“ зајеца Нада и обгрли му колена, зар је твоја љубав, твоје обећање, све, све само лаж? Павле тако ти оног јединчета смилуј се на мене, ја нисам заслужила, да ме тако предусреташ. Та све, све што чиним, све је и за тебе боље.“ Он је диже и одведе је до столице. Њој као да нешто одлану. „Ходи, ходи,“ рече ухватив га за руку. „Ходи, седи крај мене, да се лепо, паметно разговарамо, та ја те још једнако волим.“ Он седе крај ње. „Видиш Павле“ започе опет Нада гладећи му косу, „ја знам да ми врло рђаво стојимо, ал ја знам лепо шити и вести, ево ћу драговољно радити, да ти помогнем. Ти лепо радиш,

само кад хоћеш. Мало ћеш заслуживати ти, а мало ја, па ћемо са за кратко време опростити ове невоље, у коју смо запали, али само ти мораш бити друкчији. Павле, хоћеш ли? Та још се све може, још није доцкан.“ За све време гледао је он мирно, уједанпут сав задрхта. „Је ли, је ли да хоћеш?“ Он јој привуче главу на своје груди и притиште јој врео пољубац на чело. Она дрекну од радости. Тога већ давно није дочекала. Обгрли га обема рукама. Он је ухвати за руку и пољуби је. „Хоћеш ли ми опростити?“ рече, да се једва чуло.

„Све, све ти од срца праштам, само ми обећај, да ћеш опет бити мој стари Павле.“ Он се диже узе дете из колевке, пољуби га, метне јој у крило и рече: „Нека ме бог убије, ако вас још кадгод заборавим,“ рече свечаним гласом. Нада је љубећи дете, клицала од радости. А кад је легла, благодарила је топлом молитвом богу, што јој је повратио срећу.

За кратко време, па није било срећније жене од Наде. Она је радила од јутра до мрака, а радио је и Павле, и већ у току од шест месеци било им се стање сасвим поправило. А што је најглавније Павле је свако вече био већ у осам сахата код куће. И после вечере док је Нада везла, он је крај ње писао. По кад и кад би обоје оставили посао и тада би разговарали о својој девојчици и њеној будућности. Изгледало је, као да их више никад не ће срећа мимоићи.

(Наставиће се).

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.*)

Мисао о душевном јединству свих словенских народности, као природној последици њиховог физичног сродства, не живи тек од јуче; — хиљаду је година већ прохујало, од како се она родила. Први апостоли те идеје била су света браћа Ћирило и Методије, а остваривати ту идеју започеше они тим, што су хтели да саставе један књижеван језик за све словенске народности.

Хришћанска наука свете браће солунске тиме се особито разликовала од науке других учитеља, што су они међу Словенима ширили уз хришћанску веру још једно драгоцено благо — један опћи народни и књижевни језик. Језик тај био је посве савршен својим облицима и врло богат речима, тако, да га је могао разумети сваки Словен, био он члан ма које гране словенске, доказ је томе, што су га одмах сви примили за опћи, свесловенски језик. Никао је недалеко од Балкана, раширио се преко Карпата и Алпа, дуже времена служили се њиме при служби божјој и у књигама сви Словени хришћани, од Висле и Лабе до Дрине и Марице, Дњепра и Волге. Па куд се дела та генијална идеја словенских апостола о књижевном јединству Словена? Где је сада тај први општи словенски језик? — Неки мисле, да је одавна нестало обога; али ако се дубље замислимо у прошлост, ако боље посмотримо садашњост, уверићемо се, да оно бачено семе није пропало, да се наговештене мисли нису изгубиле, а поменути свесловенски језик није умръо; јер он живи још и данданас, само у друкчијем облику, премда то многи неће да признају.

Многи не ће да признају стари свесловенски језик у његовом новом облику, јер људи често замењују оно, што је битно са оним што није битно; често не ће да упознају у старцу пређашњега младића а у сличним цртама синовљевим природна права очина.

*) Др. А. Будиловић, професор славистике у Петрограду, читао је ово предавање у „С.-Петербургском Славянском благотворительном обществу.“ Прев.

Стари свесловенски језик није умрьо, он се само течајем времена и под разним утицајима променуо. Он је данас стар и слаб, али и у старости је одржао пређашње своје достојанство и своју мајестетичност. А уз њега је узрастао првородни син у свој красоти и лепоти, вредан наследник престола и свију права. И заиста није тешко доказати, да се руски језик једини од свију садашњих словенских диалеката развио на основу старога или црквено — словенскога језика, и на тај начин постао баштиником свију његових права.

Много и много година развијаху се српска и бугарска наречја под утицајем старога словенскога језика, којим се писало у литератури, али на једаред збацише са себе стогодишње везе и ланце, те се далеко удаљише од њега. Једини руски народ сачува верно свети аманет не само у црквеном, него и у књижевном језику, а с отим му је сачувао и сва права на частан назив: свесловенски књижевни језик.

А шта би од књижевних језика других племена словенских? — Откако су раскинули живе свезе са књижевним центром Словенства, не подигоше се никад до те висине, да би могли бити опћим литерарним језиком. У нужди се стадоше служити речима из страних језика, речима латинским, немачким, талијанским па и мађарским. Час по попео би се тај или онај словенски дијалекат до приличне висине, али ни један не беше у стању да сачува освојено земљишт:, а камо ли, да себи осигура трајан живот и развиће. Тако се н. пр. у 15. и 16. веку довољано развила српско — далматинска, чешка и пољска литература и језик, али већ у 17. и 18. веку клонуше снагом, па се до дана данашњега не могоше п[illegible]во подићи. Сем тога деле се опет ови, и [illegible]ез тога малени језици, у друге, још ма[illegible] Од чешке се литературе одцепила сло[illegible]чка, која се у северној Угарској раз[illegible]а у нову „литературу“ и нов „језик;“ [illegible] горњо-лужичке одцепила се доњо-лужи[illegible] од пољске кашубска. Па тако имамо [illegible]ас осим руског, још девет других словенских језика, а највећим од ових, т. ј. пољским говори само девет милиона душа, дочим руски говори 61 милион, (осим 10—15 милиона странаца). Ниједним другим словенским језиком не говори више од шест милиона душа.

Српско-хрватским језиком говори од прилике 5,940.000 душа; бугарским 5,123.000; чешким 4,851.000; словачким 2,223.000; словеначким 1,287.000; кашубским 111.000; горњо-лужичким 96.000, а доњо-лучичким 40.000.

Свима овим напоменутим језицима заједно, говори једва тридесет милиона душа, а то је број, који би могао одговорити захтевима тек једне литературе — али никако захтевима литературе првога реда. Таква је литература талијанска; а праве светске литературе, к'о што су енглеска, француска, немачка и руска, надмашују јако тај број.

Што се пак тиче снаге поменутих девет т. зв. књижевних језика, с отим стоји још горе; јер велик број њихове интелигенције учи, пише, и ради туђим језиком, а понајвише немачким, талијанским, мађарским, турским, румунским, грчким и т. д. — Хоће ли се дакле моћи и надаље одржати т.и језици, ако се буду непрестано тако цепали? А ако не ће, шта им је чинити, да се из тога стања извуку? Нема сумње, да се ове мале књижевности не могу надати дугом животу. Све што живи, мора да живи, т. ј. да се бори, и према приликама мења.

Овде предстоји дакле двострука борба: спољашња са страним језицима, и унутрашња за сродним наречјима. О успеху те борбе нема сумње, ако мислимо по прошлости и садашњости у будућност закључивати. Макар да се сви западно-словенски језици у једну целину слију, ни онда им не би борба са остала три велика језика, т. ј. немачким, талијанским и руским била без опасности и без потешкоћа. А уз данашњу расцепканост многих малених језика остаје та борба не само опасна, него безнаде.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

VI.

Месец овако продужаваше:

Варош Хелзингфорс има једно полуострво што се у море пружа, такозвано Катајанока. Куће на њему махом су јадне и опале, становништво му је убого, занима се надничарењем. Нико не би се усудио ноћу тамо отићи, јер се чудновате ствари причају о тамошњем животу. Мени пак дође једаред воља да одем на то место. — Беше дивно зимње вече. Гледећи на све стране по селу, смотрих кроз прозор једне опале колебе светлост. Стакло на прозору беше ишарано разноликим мразовим цвећем, али је ипак остало мало места кроз које сам могао видети шта се збива у колеби. Рекох, да је кућа с поља у лошем стању, ништа бољег не показиваше ни унутрашњост. Зидови су чађави, под је прљав, у једном углу стоји мален орман, на троножним столицама неке поцепане рите, а на ниској постељи лежала је нека девојка, по изгледу још млада, но болест ју је толико измождила, да жалост беше погледати је. — Крај постеље стојао је свећеник; ја га познајем; то је човек од велике науке и чувен са своје лекарске вештине. Он рече умирућој, да је зарад греха својих заслужила вечно одкајавање, али је Бог милостив па ће је помиловати, ако се истински покаје. Он је дуго говорио, и са усана његових просипале се речи као неко убаво цвеће, али душа му далеко беше од овог места. Мислио је на кућу своју и на младу женицу што га жељно дома очекује, па је једва чекао да се отисне из овог грешног и сиромашног легла. Болесница је слушала његов говор, али поглед јој немирно луташе тамо амо по одаји час-по устављајући се на леденом цвећу, које у мојој светлости чаробно растијаше. — Свећеник свршивши свој посао удаљи се, а одмах за њим ступи у одају нека старица, веома сиромашки оденута. Приђе ближе болесници и благим гласом поздрави је, па онда седе уз постељу и заче јој говорити. Говораше јој оно исто што и свећеник, само не у онако китњастим реченицама, — а и где би она могла тако говорити, неука жена — него говораше из свег срца, гледећи благо и нежно болесници у очи. И девојка је са помњом слушала речи њене; сузе јој ударише из очију, али лице све ведрије биваше. . . .

На прозору је лежала отворена књига. Ја загледах у њу и читах ово: „Ако језике човечије и анђеоске говорим а љубави немам, онда сам као звоно које звони, или прапорац који звечи. И ако имам пророштво и знам све тајне и сва знања, и ако имам сву веру да и горе премештам, а љубави немам, ништа сам.“

VII.

Вечерас, рече месец, ништа особитог несам видео, али ми паде на памет једна ноћ, коју никако не могу да заборавим. Догодило се 1415. године. Тада сам баш над знаменитим Констанцким градом прелазио. Ноћ се крају ближила али зора још није била разгонила густу помрчину. Видех кулу на обали боденског језера, на зидовима њеним стајаху уски прозори исплетени гвозденом решетком. Кроз један од ових прокрадох неколико зракова да видим шта се унутра збива. У тесној ћелији на трухлој слами спава некакав човек. На њему је калуђерско рухо; од претрпљених мука и патње лице му је бледо али сан му је мира , као у човека, коме душу никакав грех не тишти.

Врата се отворише, човек што је спавао прену од сна. Три човека уђоше у ћелију, двојица под оклопом и с копљем у руци, трећи у црној калуђерској ризи са кардиналским шеширем на глави. — Карди-

нал овако прозбори робу: „Свети духовни сабор решио је твоју ствар, пресуда је изречена. Али милостива мајка црква која не да да пропадну чеда њена, ево ти још једном и последњи пут нуди милост, ако се одречеш своје криве вере!“

Потмулим али дрским гласом одговори роб: „Од вере своје одступити не могу, јер ми је вера права!“ На ото из очију кардиналових севнуше варнице мржње и презирања. „Погледај!“ рече, и прстом показа на прозор. Роб погледа. Ма да зора није још забелила, могаше се опазити на тржишту необично кретање. Народ се таласао на пољу; неки су носили цепанице на среду, други их слагали у гомилу; са каквом ревношћу и одушевљењем! Около ових искупила се множина љубопитљиваца, сви се живо разговараху и препираху међу собом, показујући то на гломачу то на црну кулу. — „Знадеш ли шта ово значи?“ питао је кардинал, и оштро погледа робу у очи. Али у овима не беше ни искре страха. Лице се његово обли тако дуго невиђеним руменилом; у очима његовим разбукте се небески огањ, и роб овако узрази: „Јест, гуску (Хус — у Чеха Guss — значи гуску) можете спржити, али после, ено тамо већ полеће лабуд, и њега неће достићи крвожедни ваши нокти! Моћна крила своја он већ шири, и горди градови ваши и богомоље ваше претвориће се у рушевине и прах!“

Док је он овако говорио, сунце се пењало на више. Источни крај неба озари се и зарумени, као да у крви и огњу горијаше. На једанпут сијну први злаћени зрачак, за њим други, и из зорина крвава и рујна руменила искочи сунце у пуном сјају, а задња сенка црне ноћи побеже пред њим.

У овај мах ништа више несам видео сам баш тада довршио свој небески пут.

VIII.

Баш сам над Вибургом прелазио, рече ном месец, и сетио сам се овога што ћу да ти приповедим. Било је касно у вече једног септембарског дана, но ваздух је тако топао био, да си лако могао помислити, е си негде на далеком југу, у Немачкој.

Ачи и мимо тога варош Вибург не беше данас као обично. Улице варошке, дугачки мост и стародревна кула Торкел беху листом осветљени. Гомиле народа таласале се на све стране гурајући и живо разговарајући. Површину воде готово са свим прекрилили беху бродови и чунови, а на њима се лепршале силне разнобојне заставе. Од суха и са мора брујао је непрекидан жагор, смех и весео разговор, јер се и тамо и овамо разлевала читава река опојног пића, а из шампањских боца летели су зачепци високо у ваздух.

Као што рекох, овог вечера није Вибург био у обичним околностима; беше обукао на се свечано рухо. Ја можда не бих ни познао варош Вибург, да се није тамо дизала у вис Торкел кула, баш тамо где и пређе стајаше. Са прозора и мазгала њених светлиле су свеће тако јасно да се чинило као да кула са стотину ока гледа ово чудновато кретање у вароши. Ваистину, није кула тога већ давно видела. Некад је тако било, када је Вибург господарио над Карелијом. Тада се чесго виђаху около ње скупови многог народа; од Пјелинеја и од Зајме, од Вуксије и од Ладоге долазили су амо јуначки синци Карелије. Мачеви им севаху, копља одсјајиваху, жељезни панцири куцаху, а војводе одевене у златно рухо летијаху од једне чете до друге духовитом речи побуђујући јунаке на бој.

Времена та давно прохујаше; у боју изгибоше витезови карељски, па и самог кнеза им у ропство одведоше. Од тог дана стоји Торкел кула жалостиво, суморно.

Сад се време опет променило; Вибург опет постаде господарем над Карелијом; поново дођоше у њ људи од Пјелинеја и од Зјаме, од Вуксије и од Ладоге, не више под панцирем, не са бојним расположајем, него из миролљубиве побуде, да плодове својих земаља промену са туђоземскима. Баш сад светковаху дан Вибургова крунисања и наступајући празник ископавања Зајме.

И стара Торкел кула пробудила се из дуга сна; она виде где оживеше прошла времена: радост јој засија у оку, па све јасније сијаше, — на један пут плану, и пламен обузе кулу. Пламен је лизао високо у ваздух, јављајући земљи, свету, да је Вибург поново окрућен за господара Карелије!

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

СВАКОМ СВОЈЕ.

Одговор на приказ моје књиге: „Првог дара."*)

Ко се ма и површно само обазрео на критику, или боље рећи, на начин приказа моје књиге српској читалачкој публици родитељима наше деце, тај је морао увидети неправичност О-нића, којом је то учинио. Ја се поготову и нечудим већ самоме г. приказивачу, колко ми жао и врло жао на поштованога г. уредника цењеног нам листа „Јавора", — коме је зацело позната важност Цицеронове изреке: honos alit artes, — који је опробан писац и пријатељ омладине, па је инак примио у свој одличан лист онакову крајње неразложну и ничим неоправдану погрду на мене, односно моју књигу „Први дар" (Од уредника се не може захтевати, да он мора сваку књигу и сам прочитати о којој му који од његових редовних сарадника оцену напише; шта би онда било са рецензијама на стручна дела? Онда би уредник морао се разумевати у свакој могућој струци, а то није могуће. Што се пак тиче овога приказа о којем је реч, ми ево пуштамо и обрану, па нека пошт. читалац суди, да ли је књига у „Јавору" правично оцењена или није, али свакојако нека буде уверен г. Бугарски, да је г. писац онога приказа врло справедљив човек и да се код њега неда никако претпоставити, да су му побуде при писању оне оцене биле какве злонамерне. Уред.)

На место да ми се у дотичној критици објективно саопшти, шта у мојој књизи не ваља и зашто не ваља, или, ако има чега ваљаног, зашто ваља — па да се користим тимс; — ја сам добио само субјективну пресуду и осуду зачињену ружним изразима, као: кокута, дикица, морски називи и т. д.

*) Види 12. бр. цењ. листа Јавора, од ове год.

У почетку самога приказа моје књиге, г. О-нић пева славопеве нашим признатим књижевним — првацима г. Змају и чика-Стеви. Нисам противан томе; али се то могло и другом приликом учинити, у засебном, тој сврси намењеном, реферату, — а овако су заузели готово половину целога и иначе скученог простора, намењеног другом смеру, приказу моје књиге.

Па, зашто је то учинио г. О-нић? Зацело у тој намери, да боље изнесе несавршеност мога рада, у сравњену са радовима чика Јове и чика Стеве. Лепо! То је имао г. приказивач на уму, не да се опорећи, али то није извео никако, две три фразе још нису довољне за то. Но ја сам много више и основније уверен него и сам г. приказивач, да моји радови, упоређени са радовима чика Јове и чика Стеве губе сву цену. Али, да ли је то и логично, при оцени мојих песама, приповедака и других састава, — за које сам уз то изјавио још и да су ми првенчад, — узети за мерило најлепше радове у опште наше дечије књижевности?! Тако грубу погрешку ја, ни као почетник, не бих никад учинио.

Како бих се ја гадно светио г. О-нићу да сад нешто сравним његов начин критиковања са критикама Вука, Даничића и Руварца! Или са рефератима Свет. Николајевића, Св. Вуловића и М. Савића! А са Кантом, Хердером, Лесингом и другима!

Свако и не може бити Змај и чика Стева. Бар не рођењем; ал' чврстом вољом и истрајним радом да се далеко дотерати.

Па шта је онда хтео г. приказивач са своји славопеви?

Чудна смелост!

Потпуно сам уверен, да се у нас, Срба, не би нашао ни један озбиљнији мислилац, који би писао за монопол на нашу ма коју грану књижевности. А најподлија би импертиненција била таково што и замислити противу наших толико уважених и над

свакидашњим сујетама узвишених књижевника, као што су чика Јова и чика Стева! Наш дични Змај, који једним потезом пера ствара од почетничког рада красна дела и пушта их у свет под именом баш дотичних ђетића, који су имали вазда муке док су и нешто — нешто ставили на папир! . , . И чика Стева, који се ено обрео у сред кола српских ђака, па их потпомаже и умно и материјално, чак им и личне зађевице расправља, само да у слози покажу што лепши успех свога рада! . . .

(Наставиће се)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(*Гђа Марија Рајковићка,*) омиљена глумица наша, оставила је српско народно позориште и ангажовала се у Загребачком казалишту. Иступање ове врсне глумице из наше позоришне дружине изазвало је непријатан сукоб између наша два честита књижевника, који су за време бављења наше позоришне дружине у Новом Саду у листу „Позоришту“ и „Српском колу“ писали рецензије на позоришне представе под шифрама „Ъ“ и „Г“. Рецензенат г. „Ъ“ приписује међу осталим господину „Г“ кривцу, што је позориште наше изгубило тако врсну глумицу и наваћа, да су критике господина „Г“. узрок, што је гђа Рајковићка отишла из нашег позоришта, јер је г. „Г.“ био неправедан спрам гђе Рајковићке одричући јој дара за трагичну јунакињу и наводећи да је она хладна за таке улоге, као и то да она говори „хрватски,“ но тврдећи да је она само за улоге наивне способна. Но кад је недавно гђа М. Рајковићка ступила у Загребу у комаду „Ускочки вођа“ на позорницу донесоше загребачке новине суд о овој глумици, који се на длаку слаже са мњењем господина „Г.“ и тако штованој публици остављамо, да пресуди, да ли је г. Г“ заиста био неправедан и да ли је г. „Ъ“ имао право, што је онако немило напао на г. „Г.“ у „Срп. колу,“ а овде цитирамо једну загребачку рецензију на игру гђе Рајковићке која гласи (в. „*Narodne novine*“ бр. 99,):

Gdja M. Rajkovička vratila se kakva se je i razs. tal s nama: krasna i impozantna pozorništna pojava. I k.no glumica ostala je ona ista. Pa što smo prije dvie god ne o njoj napisali, mogli bismo sada ponoviti: drama tička snaga gdje Rajkovičke neima se tražiti u području tragičnih junakinjah ili u stvaranju dramatičkih figurah sa herojsko tragičnim obiležjem, i dubokim čuvstvovanjem Nj ю je grlo za tu struku premalena obsega, ma da je osta jako ili je možda i dovoljno obsežno ali gospodja R., nije vična izmamiti iz njega dovoljnu raznoličnost srdačnih, strastvenih i herojskih tonovah s primjerenom jakošću registarah. A onda je gdja R. nješto malo prehladna, nečuvstvena bar u tragično-herojskih partijah, što i mi sami nemožemo pravo da shvatimo, jer smo je gledali u naivnih ulogah prikazivati sa pravim čuvstvom i velikom srdačnošću. . . . . Gospodju R., koja ima svojstvo za nas osobite vriednosti: da umije vrlo dobro hrvatski, pozdravilo je občinstvo više putah simpatičkim načinom.“

Овај се суд дакле сасвим слаже са судом господина „Г.“ и то нека му буде сатисфакција за претрпљене неприлике од стране г. „ъ“, чији тон у „Срп. Колу“ према господину „Г.“ не може нико одобрити.

К—ћ.

РАЗНО.

(*„Песма над песмама“.*) У опће се мислило да су стари Чивути били људи сурове нарави и да несу имали ни појма о правој лепоти и о песништву. Ово криво мишљење највише је подржавала помисао на напраситог им Јехову, на честе ратове и грозна опустошавања. Међу тим темељнија истраживања у новије време са свим противно доказују, на име: да су се Чивути још у најдавнија времена поезијом бавили, и њоме одушевљавали. Није друкче ни могло бити, јер то махом опажамо код свију агрикултурних народа, а то знамо да се Чивути тада искључиво земљерадњом и скотоводством занимаху, а не као данас: трговином и шпекулацијом. Ово наше тврђење најбоље оправдава један старински љубаван спев „песма над песмама“, за коју се дуго мислило да је умотвор цара Соломуна, те је узеше у Библију и поштоваху је као свету књигу, премда у њој не налазимо ни трага буди каквом моралу или богољубљу.

Предмет ове доиста красне чивутске поједме јесте: љубав, и то љубав у свој својој источњачкој страсности. Чисту, вечиту љубав пева нам песник овим речма: „Љубав је јака као смрт, и љубавна сумња тврда као гроб; жар је њезин као жар огњен, пламен божији. Многа вода не може угасити љубави, пити је реке потопити. Да ко даје све имање дома својега за ту љубав, осрамотио би се.“

Суламка девојка главно је лице у спеву. Она је кћи просте грађанке, удовице, и заручена је неком пастиру. Браћа је послаше у виноград да га чува; беше врло лепа, тако лепа да је чувари соломуновог харема на силу одведоше у харем царев. Цар се труди да јој измами љубави, али заман, јер је она срце своје већ поклонила другоме — пастиру. У залуд јој цар превазноси лепоте, у залуд јој слади харемске примамљиве чари; не мили јој се дворски раскош и сјај, неће да чује обећање царево да ће је учинити царицом уз себе, јер јој је љубав тврда, непревртљива. Та она за пастирем гори, само о њему снива; вели: „Заклињем вас, кћери јерусалимске, ако нађете драгога мојега, шта ћете му казати? Да сам бона од љубави.“

Па како је дивно описан један спровод цареве невесте. Светина је очарана и диви се сретној невѣи, јер је промисао у царски харем одводи, пак са чуђењем пита· „Ко је она што иде горе из пустиње као ступови од дима, поткађена смирном и тамјаном и свакојаким прашком апотекарским. Гле, одар соломунов, а око њега шездесет јунака између јунака израиљевих. Сви имају мачеве, вешти су боју, у свакога је мач о бедру ради страха ноћнога. Одар је начинио себи цар Соломун од дрвета ливанскога; ступце му је начинио од сребра, узглавље од злата, небо од скерлета, а изнутра настрт љубављу за једну од кћери јерусалимских.“

Међу тим Суламка нити види нити чује што. Она спава у заносу али јој срце стражари: „Ја спавам, а срце је моје будно; ето гласа драгога мојега, који куца: отвори ми сестро моја, драга моја, голубице моја, безазленко моја; јер је глава моја пуна росе и коса моја ноћних капи. Свукла сам хаљину своју, како ћу је обући? Опрала сам ноге своје, како ћу их каљати? Драги мој промоли руку своју кроз рупу, а што је у мени устрепта од њега. Ја устах да отворим драгоме својему, а с руку мојих прокапа смирна, и низ прсте моје потече смирна на држак од браве. Отворих драгоме своме, али драгога мојега не беше, отиде.“

Сретна је кад о драгоме свом снива, али кад мишљаше да га загрли, њега нестаде, оде далеко од ње. Царев харем и мамљиве му чари не могу да јој ослабе прве љубави, па вели: „Леп ти си, драги мој, и љубак, и постеља наша зелени се.“ Даклем природну постељу на зеленој трави предпоставља свили и кадифи, сребру и злату и драгом камену. Несретна је уз цара јер непрестано мисли о драгану своме. Цар дуго не може да се одрече таште наде, па сву силу своје лепоречивости напреже, али неизмерне љубави њене никако није у стању да поколеба. Најзад види цар да је све попеари, пак се и сам мораде поклонити верној љубави.

Не треба ни да рекнемо да Соломун не може бити писац овоме спеву. Сад се већ знаде да је куд камо касније писан; јамачно у време Јеровоамово. Међутим велика је срећа што се мислило да је соломунова работа, јер иначе би и ова красна појема пропала била, као и друга књижевна дела Чивутска. А да је доиста било у Чивута много оваковпх ствари, то се бар јасно види на више места у Библији. И заиста, друкчији беху стари Чивути, друкчијим оком гледаху овај свет, него што то чине данашњи им потомци. Ко буде Библију са помњом читао, а уз то не буде сматрао свако слово за светињу, него помисли да су то писали грешни људи, људи од крви и пути, — тај ће наћи у њој довољно трагова негдашњег а сад пропалог чивутског морала, и дивиће му се. Тек тада ће моћи разумети, како је овај малени народ тако огромно дело могао остварити те се у средини његовој родило Хришћанство, које скоро кроз две хиљаде година тако велику улогу игра у повесници човечанства.

С. Мл. Б.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Руска књижевност.*) Излазе „скупљени списи Г. Успенскога.“ Успенски је један од најбољих новелиста руских, а истиче се особито тим, што све описује врло у кратко, али живо. Особе у његовим приповеткама су сељаци и властела из руских степа, описани здравим хумором и појезијом. Преводиоцима с руског могао би се Успенски особито препоручити. Сва његова дела у 4 свеске стоје 6 рубаља. — Лепом израдом и красним издањем истиче се особито књига М. Фабрицијуса: „Кремлъ въ Москвѣ.“ Искићена многим красним оригиналним сликама из Кремља, а украшена језгровитим и занимљивим приповедањем историјских ствари чини та књига епоху у руској књижевности.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Басне Доситијеве прерађене и приређене. Издање српске књижаре Браће М. Поповића, у Новоме Саду 1884. 8-на, стр. 99. Цена 35 новч.

Путовање по Новој Србији. Пише Сретен А. П. Издање књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду. Свеска једанаеста (од стр. 481 до 528). Цена свакој свесци 20 новч

Das Königreich Serbien, geographisch-militärisch dargestellt von Heinrich Fülek v. Wittinghausen und Szatmárvár, k. ung. Honvéd-Oberst. Mit einer Karte. Pressburg & Leipzig, 1885. Verlag von Gustav Heckenast's Nachfolger (Rudolf Drodtleff). 8-на, стр. 143. Цена 1 ф. 50 новч. — Писац ове књиге служио је дуго време у ц. кр. генералном штопу и путовао је чешће по Србији, те је упознао добро географске и војничке одношаје тамошње, па их је изнео у овој књизи. Прегледна карта, што ју књига доноси, врло је добро израђена у војничком географском заводу у Бечу. Књига се може добити у књижари Луке Јоцића и др. у Новом Саду.

ОДГОВОРИ.

Многим претплатницима нашим у Србији. — Београдска полиција забранила је бројеве 6., 14. и 15. о ове године. С тога молимо штов. претплатнике наш из Србије да их више не рекламују, јер и којима см по двапут те бројеве послали, не добише их.

„JABOP“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по г 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стра не земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 19. У Новом Саду 5. маја, 1884. Год. XI.

СТЕВАН, ПОСЛЕДЊИ КРАЉ БОСАНСКИ.

(ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА)

Написао Мита Поповић.

(Наставак).

ПРОМЕНА.

(Престоница Крешево Краљевски двори. Краљ и Момчило.)

Момчило.

То непријатна беше појава.
Ма виде ли га? Пребледео је,
Од зора сав у телу задркта,
У другом часу зажарио се
У лице сва му тргла била крв,
Па потом оде и не чекајућ',
Да ти довршиш своју беседу.

Краљ.

Не бојим га се. Није опасан.

Момчило.

Ал' може бити.
Зар не познајеш, краљу, своју крв?
Пола је Босне већ у пламену,
А Стеван није благотворни дажд,
Већ бесни холуј.

Краљ.

Пркосићу му.
Иди, успавај ту зебњу твоју,
А ја ћу будан да санове сним.

Момчило.

У сну ће теби очњи украст' вид.

Краљ.

Мача ми неће! Смрт ћу да будем,
Умориђу га и да ј' бесмртан.

(Улази Радивој.)

Добро нам дош'о, бане јајачки!
Ал' где је верни Томазини наш?

Радивој.

А Стеван?

Краљ.

Њему сам веће саопштио ствар,
Ал' он је махнит и бесомучан,
Он је — невера!

Момчило.

Он је издајник!

Радивој.

Зашт' је издајник?

Момчило.

Доказано је.

Радивој.

То је голема оптужба, краљу.
Па доказано! Ја не верујем,

Ал' Момчило је тако рекао.
Какав је злочин? Шта је Стеван крив?

Краљ.

Противник ми је — православан је.

Радивој.

Па то је доста?

Момчило.

Много!

Радивој.

Збиља?

Па то сам онда и ја издајник,
Јер веру ни ја не преверих, — не!

Краљ.

Ал' ја и другог имам разлога.
Да издајником називљем њега.

Радивој.

А тај је разлог?

Краљ.

Моја воља.

Па зар то није доста?

Момчило.

Сувише!

Радивој.

Не верујем ни својим ушима!

Краљ.

Ја сам му дао крила змајева,
А та га крила високо дигла.
Па каква хвала? каква награда?

Радивој.

И ти заиста озбиљно збориш?

Краљ.

К'о тутањ грома.

Радивој.

Ако ћеш тако — —

Момчило.

Онда?

Краљ.

Па онда?

Радивој.

Онда ће скоро пламен да букне,
А ја тај пламен не ћу гасити,
Макар и престо да ти ухвати.

Краљ.

Зар и ти тако?

Радивој.

Тако, и никад друкчије!

Момчило.

Може ли, сме ли да тако збори
Пред краљем својим бан, ил властелин?
Није ли јасно? И он је други
Преврнуо лист?

(Улази Томазини.)

Томазини.

Честити краљу, само једну реч.

Краљ.

Говори, слуго.

Томазини.

Данас, пре зоре

Одох са пратњом у ону шуму.
Кад тамо листом сви православни.

Краљ.

Па где су?

Томазини.

Ту су.

Краљ.

Уведите их.

(Улазе Дивна, више православних грађана и војника.

Дивна! Зар и ти?

Дивна.

(обори очи, ћути.)

Краљ.

Па зар си и ти међ јеретици?
Незнаш ли како гласи забран наш?

(Улази Стеван.)

Прекршили сте нашу заповест,
По којој не сме нико у Босни,
Да православну исповеда веру.
С тог ћемо дакле да вас казнимо.
То јерес-робље у оковима
Вргните доле на дно тавници,
А да с' не каже, да смо пристрасни:
Тој преступници, рођаци нашој
Ус'јаним гвожђем очи вадите,
Па пустите је тамо слободно,
Нек' хвали бога, како хоће свог!

Дивна.

(Клекне.)

Милости, краљу!

(Засужњени клекну)

Један глас.

Смилуј се на нас!

Стеван

(подигне Дивну.)

Устани, Дивна! Твоје је место
На срцу моме. Милости, оче!

Краљ.

Нема милости! . Шта то клекосте?

(Засужњени устану.)

Стеван.

Оче, ох, оче!

Краљ.

Беж' испред стреле!

Стеван.

Стрела је давно већ у срцу мом.
Твоје сам тело, твоја сам и крв,
На ту се свету везу позивам:
Пусти слободно сужне и Дивну.

Краљ.

Што рекох, рекох. Нема милости!

Радивој.

Еда л' си махнит, ил' сиваљда луд?

Стеван.

Ох, то је млого!

(За себе.)

Лакше у груди срце махнито,
Лакше у срцу крви огњена!

Дивна.

Ако сам крива —

Краљ.

Ако си крива?
Гле безочнице!

Стеван.

(За себе.)

Не могу даље!

Краљ.

Водите робље.

Стеван.

Недам га!

Краљ.

Шта је то?

(Војници пођу сужнима.)

Стеван.

Натраг! Ја не знам више за себе,
За природину не знам заповест!

Краљ.

Водите робље! .

Стеван.

Не бој се, Дивна, док је мене ту!

(Вади мач, ал врати га натраг.)

Н з могу! . Заман! . Отац ми је. . ох! . .

(Изводе робље; Стеван пође за сужнима.)

Момчило.

(Стевану).

Б џни лудаче!

Краљ.

(Стевану).

Ти ћеш остати,
Т нећеш с њима: с повреде дрске
Величанства нам из уста да нам
Чујеш пресуду. Узмите сабљу
Несретнику том.

(Стевана обезоружају, Дивну и друге изведу.)

Радивој.

Може л' се збити на наше очи
Овакав покор, овако чудо!?
Зар никог нема овде међ нама,
Да се огради прот насиља тог?
Добро ли видим? Је л' Момчило то?
Срам да те буде свога имена!

Краљ.

Глава ти игра.

Радивој.

Ево, сеци је.
Од данас нисам више теби брат.

Стеван.

Брат, брат! . Ал син! . Ох, то је ужасно!

Томазини.

На утеху ми велику служи,
Што након ове мучне појаве
Пријатно ћу те изненадити.
Видљива глава Исуса Христа.
Ценећи твоје врле заслуге,
Што си их према њему стекао
Примив' и ширећ' веру западну,
По свом викару и стожернику
Шаље ти ову златну колајну
Одликовање што је највеће.

(Преда му колајну, краљ је придене.)

Краљ.

Ово је збиља ванредна почаст.
Двапут ми дражи, двапут милији,
Што изненада посла тај ми дар.

Радивој.

(За себе.)

Претворила се у страшну рану,
Па нек ти трује и срце и груд!

Стеван.

(За себе.)

Ово су страшне, големе муке!

Томазини.

Прими искрено моју честитку.

Момчило.

Ја немам речи а да ти кажем,
Како ми мило, како с' радујем,
Што ти колајну посла папа ту
Цареви силни какве немају.
И још су неки незадовољни,

*

Што тако мудро крманиш бродом
Напретка, среће, славе народне.

Краљ.

Још само нешто, драги војводо,
Па да скинемо за један часак
Државне бриге оклоп гвоздени,
Победни султан, падиша силни,
Посла нам јуче свог поклисара,
Везира прва моћне војске му,
И иште од нас годишњи данак,
Рад споразума, мира и слоге
Између нас и турског народа.
Данак је мали и не осетан,
Три пута десет тисућ' дуката.
Ми смо се с тога данас решили,
Да тај султану данак плаћамо
И одржимо трон и народ тим.
Потписали смо ову исправу

(Показују исправу)

На уверење ваше и наше.
Нека нам дође турски посланик.

(Томазини оде.)

Радивој.

То неће бити, неће никада!

Краљ.

Није ли круна на твојој глави?

Радивој.

Ал' круна лако може и пасти.

Краљ.

Шта сам ја овде?

Момчило.

Краљ си, краљу мој!

Краљ.

Па одкад краљу заповеда роб?

Радивој.

(Удари се по сабљи)

Тако ми мача!

Момчило.

Ала извади га,
Нека од стида вас поцрвени,
Што брат на брата вади британ мач!

Краљ.

Тако ли штује краља подајник?

Стеван.

(За себе.)

Пуцај у срцу везо природина!

(На глас.)

Тако ли штује крунисани краљ
Народну веру, право народно?!
И није доста — чудо и покор —
Што удари на народ у Босни.
Големи данак за фрањцишкане
Те пијавице незајазиве; —
И није доста, што је признао
Врховну власт над собом Угарској,
Што се на нека права позива,
Која су давно застарела већ,
Те бриге о том више не води,
Да самостална буде земља нам,
Већ би и Турком да се поклони
И тим кукавним учином својим
За сва времена утре златни луч
Независности и слободе нам!?
Прод'о је своју савест и душу
За обећања празна западу,
Па беславнички клања се Риму,
Ко незнабошци златном телету.
У разузданом своме беснилу
Слободну реч до грла окова,
А православни народ у Босни
Прогања, треби, затвара, веша.
Сам гради, ето, закон народу,
Сам располаже и с имањем му,
Па сам и драгом крвљу његовом.
Народ, што негда слободан беше
Као северни ветар крилати,
Нит' има права, да објави рат,
Нит' има права, да закључи мир,
Већ се превија под тешким игом
Самовољнога, злосретна краља. . .
Тако ми вере, то неће бити! . .

Краљ.

Бесомучниче!

(Улазе Томазини и Исак паша.)

Томазини.

Честити краљу, ето Исака.

Краљ.

(Стевану.)

Крвниче, хуљо! . како уједа,
Како ме гризе. . . пашче паклено!

(Паши)

Одмах ћу, пашо. (Стевану.) Ох, издајниче
Не могу више да себе свладам,
Тај лешинар ту срце ми пара
Канџама оштрим неблагодара.

(Паши.)

Али, слушај ме, честити пашо.
По жељи твога силног падише,

Решили смо се данак плаћати
С тога смо, ево, издали ову
Обвезу своју на пергамену.
Потписасмо је у име моје
И наследника престола нашег
(Тог издајника и клеветника).
И ударисмо пред сведоцима
На њу државни печат велики.
Ево, прими је, честити пашо.

(Пружа исправу Исаку.)

Исак.

Светли владару! Буди уверен.
Искрени тај твој пријатељства знак
Господар мој ће више ценити
Него најлепши алем у круни,
А мачем својим одбиће сваки
Од трона твога спољни нападај.

(Хоће да прими исправу. Стеван, који је то узбуђено гледао, полети, истргне исправу из руку краља и раздере је.)

Стеван.

То неће бити на моје очи!

Краљ.

Копиле!

Радивој.

Ха, ха, ха!

Исак.

Алах ил Алах, то је ужасно!

Краљ.

Том дивљем плоду грешне љубави
Живом бих треб'о да кожу дерем,
Али, погледом, што је народ нам,
(Да ј' проклет час у ком се зачео)
Нека је изгнан из земље ове
И нека несме никада више,
Пред лице наше, лице очино.

(Радивоју.)

Та иста казна чека и тебе.
Одведите их.

(Томазину и Момчилу.)

Њихова добра
Нека су ваша и фрањцишканска:

(Момчилу.)

Постављамо те јајачким баном.

Момчило.

Ох, светла круно!

Томазини.

Та ретка милост према твом слузи.

Краљ.

Одведите их!

Стеван.

Срам да те буде у том скерлету!

Радивој.

Видећемо се, ал тешко теби!

Краљ.

(Исаку.)

Написаћемо другу исправу.

Исак

(за себе.)

Босна је твоја, славни падишо!

(Завеса пада.)

(Наставиће се).

СТАРИ ГАЈДАШ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКИХ БРДА

од Х. Шеренберга.

(Наставак.)

Неисказано беснило спопаде старог Гавриловића, када га је опазио; а та мирна слика беше отров немирној души Светозаревој. Хтео је да ускрати старцу тога благотворног мира, те је осветљиво ступио пред-а њ. „Устај, обешењаче!“ повиче на мах стара тврдица и при том замахне штапом и удари старца снажно по леђима. „Устај, ниткове! Ти си ми несрећу за несрећом на главу гомилао. Устај, у име сатанино устај! Време је да награду примиш!“ Ништа се ни макло није. Само је потмуло ударац одјекнуо у мрачној колеби, ци. Стари пастир ни руком не маче, али напослетку паде мртво укочено тело од ударца погођено поред зида, уз који беше прислоњено, на земљу. Урлик грома продре у колебу и ужасни олуј затресе јој слабе зидове. И на мах севну муња кроз отвор, па својом бле

дом светлошћу осветли мртво лице стар чево. Светозар Гавриловић одскочи упла шено натраг — он се на мртвацу светио!

— — — — — — — — — — — —

Све је грозније беснила непогода у брдима; Светозар Гавриловић хтеде да бега, али камо да се врне, где да по тражи заклона од буре? Неисказани га страх спопаде. Освета га више није распаљивала, те се кукавичлук повратио.

При сваком одсеву муње задрхтао је и с тога хтеде на поље изаћи, да потражи међу стенама заклона.

Али баш кад хтеде да изађе из колебице, опази пред собом женску прилику. Као дивља звер што се спрема, да те растргне, посматрао му је овај ужасни створ сваки нокрет.

Беше то поглед једне полуделе а језа му телом прође кад је у тој прилици познао давнашњу пријатељицу Видину. Анђелија, повиче старац, и дрхташе целим телом. „Анђелија“ понови полудела поругљиво се смејући. „Је си ли ти то Милутине дошао да ме тражиш? Да, ти си то. Ја те већ давно чекам. Ти тражиш свог оца, ниткове, ког си убио, погле само, тамо борави он вечни санак. Та насмеј се, да те познам. Зар је изумрьо на уснама ти осмејак, којим си веселио драгану своју? Данас ћемо држати свадбу! Зар не чујеш гајдаше?“ И при тим речима зачуо се страшни урлик олујин од тог звука задрхтао је Светозар Гавриловић као слабачки прут. Али још узорније од помамног фијука ветра јечао је промукли смех полуделе. „О, ја сам ти сачувала срдашце Видино“ настави она смејући се „погле само, тамо на зиду виси о оној пушци, којом сам га погодила. Ходи, да ти га покажем; и при тим речима ухвати старца, стаде га вући, као жртву без обране, у онај мрачни буџак, у коме је висила дугачка, сребром окована пушка.

„Убицо!“ повиче ужаснути старац па је снажно гурне од себи и ужасом обузет стаде бегати, али му бегање беше узалудно, за њим са стене на стену летијаше онај грозни створ, те га гоњаше све до врха најстрменитија.

Пред провалијом мораде застати, а тик уз њега укаже се и гонилица. Сада тек поче жестоко рвање. Светозар Гавриловић гурао је полуделу према провалији и свом снагом се упињао, да јој се искобеља из руку, али га ова чврсто држаше, те га након повуче собом у пропаст — доле у грозну дубину.

Кад видеше сељаци, да се Светозар Гавриловић не враћа из брда, осмелише се најхрабрији у селу, да га потраже на врлетној висини. Они нађоше у разореној колебици пастиревој лешину старог пастира а украј леша чворновити штап старог тврдице.

„Светозар Гавриловић је убио старог слепца,“ приповедаху, кад су се у село вратили и овај штап, кога смо украј пастирева леша нашли доказује то недело. Али га је сигурно гњев божији уништио, спомен нека му је проклет! Од нас му ни један неће прекорачити проклетога прага.“

— — — — — — — — — — — —

Дању, ноћу лутао је Милутин од оног несрећног дана по шумама и нигде не нађе мира ни одмора, плашљиво је избегавао веселе људе, јер и шта би с њима, кад је убица, који није свог непријатеља у отвореној битци убио, него га је као грабљива звер из заседе срушио. — Хаљине му беху подеране, свежи образи му побледеше а лице му брига наружила.

Уморио се од вечног путовања па је закуцао на капију неког српског манастира и лепо молио, да га приме.

Од то доба протекоше две године. У осамни манастир, у ком је Милутин Милутиновић као побожни искушеник живео дође једнога дана чета хаџија. Међу њима беше неки болесник, који је код калуђера тражио лека својој бољи, јер црквица манастирска беше надалеко г

земљи чувена као чудотворно божје кућиште. Тога дана беше врло много гостију у манастиру, те побожни оци не умедоше наћи места сиротом болеснику. Милутин дозна за ту незгоду, те га прими у своју ћелију. Али ко би му могао описати изненађење, када је познао онога, ком је сада драговољно понудио брижљиву негу.

Савест је љуто мучила Милутина, што је од његове руке живот један угинуо, и гле чуда, та жртва лежаше сад пред њим, али — жива! О, како му је заиграло срце у грудима од веље радости!

„Не, не, Милутине, ти ниси убица“ зујало му је у ушима. „Богу хвала, ниси убица! Али можда је твоја кривица, што он сад болан лежи. Ти га мораш неговати; мораш поправити што си му скривио.“

Али пре свега хтеде Милутин да буде с том ствари са свим на чисто.

С тога изађе у порту међу хаџије, па их запита ко је и одакле је болесник.

Но како се задивио, када је чуо, да се он не зове Вучић и да није из Јагодине већ из Бугарске и да се са свим некако по туђински зове.

Милутин Милутиновић поново се врати у ћелију, те посматраше црте болесникове, који је онда баш спавао.

Срце му је говорило, да је то Аксентија Вучић и нико други. Болесник отвори очи и погледа зачуђено око себе; али се на мах уплашио, када је брадата калуђера опазио поред постеље.

„Преклињем те богом, и свачим, што ти је свето“ говораше овај „реци ми истину. Јеси ли ти Аксентија Вучић из Јагодине или си његов дух, његова сен, што по земљи хода, те ми се сад оку указује?“

„Аксентија Вучић —“ понови болесник сав блед и грозничава дрхтавина прође кроз-а-њ. „Ја нисам Аксентија Вучић, ти се вараш, оче, ја не познајем Аксентију Вучића, нисам га никад ни видео, нисам ни чуо о њему, ја сам сиромах самртник па сам дошао, да овде мирно изданем..“

„О, па онда не иди у вечно царство с том једном лажју на уснама. Пружи ми помирљиву руку и не силази с клетвом у гроб — опрости ми! Овде, поред самртничке ти постеље стоји Милутин Милутиновић, који свој грех љуто каје, несрећни Милутин, који ће ти се до свог последњег издисаја за душу молити и који ће ти спомен благосиљати. Изреци једну реч, једну једину помирљиву реч, па ми ослободи душу од оног грозног греха, којим мишљах да сам оптерећен. Аксентија Вучићу, говори — опрости ми!“

У осамној ћелији владаше мртва тишина. Побожни искушеник држаше бледу руку самртникову још једнако у својој, још непрестано ишчекиваше с његових бледих усана помирљиве речи. Али те усне остадоше неме. Аксентија Вучић заспао је за навек.

Када су сахранили хаџију нађоше иза њега велико имање.

Последња воља гласила је: „Зовем се Аксентија Вучић, родом сам из Јагодине, то право моје име урежите ми и у надгробни камен. Моје имање и сва моја добра припадају манастиру, у ком будем умръо. У појасу мом наћиђете списак мојих добара и назначене крајеве, где се налазе — сва та добра припадају онима, који ми уступили буду вечни станак и који ми гроб надгледају; све је њино осим једне хиљаде златних дуката, њих нека сачувају, па ако се нађе кад-год човек по имену Милутин Милутиновић, син неког сиротог пастира, запитати га ваља, како се звала његова драгана, па ако одговори, звала се Вида — нека му се даде тих хиљаду дуката с поруком, да сам му опростио.“

— — — — — — — — — — — —

После смрти Вучићеве остави Милутин манастир. Јака га жудња вукла

завичају, хтеде отићи Види на гроб и оцу свом у посету. Пошто му искушенички рок још није истекао, могао је слободно отићи. Он се опрости са смерним оцима и пође у свет као гајдаш, јер не хтеде, да га познају. И отац му беше добар гајдаш и у млађим годинама често је у колу свирао, па је тако и Милутин још од ране младости дувао у гајде. У шуми и на пољани прислушкивао је песму тичију а у селима свога завичаја песму народну. У манастиру је начинио гајде, које ће га на путу пратити. Њима је он често већ, у мутним часовима, када се под буквама, што беху око манастира, одмарао — поверио по који тужни осећај који се прелио у дивну песму туговanку. Сав бол и жудња с надом заједно брујале су у звуцима, који се хармонично један из другог рађали и низали у песму. Бол и радост, весеље и туга изливали се у тим звуцима, често врло тајанствено здружени, као слике у мирном сну.

(Свршиће се).

НАШЕ ДОБА.

а челенци мога рода
Сломљено је крило —
У нас није оно доба —
Што је негда било,

Челенка је потавнела
Рђом од немара —
Из тога се данас пије
Јаднога пеара.

Из њега се лије нада.
Нова лепша жића,
У тој нади створило се
Гњездо нових тића.

Ускрсли су тићи снагом
Свога вољног рада —
Састала се мудра браћа
С надом — и без нада.

Ведра браћа, ведра чела
Без и једне боре —
Они веле — благослов нам
Силази од горе. —

Наша слога учиниће
Нама равна пута.
Кад се масној плати прије —
Да се не залута.

Кад се опет дочепамо
Зафална мандата —
Неће н и к о закуцати
На народна врата.

* * *

У близини видиш грозу
Што нам мори дане —
Та близина и вас чека
Наше великане.

На кога ће клетва пасти
Народ добро знаде —
Он је чедно благосиљо
Оног ког ваљаде.

Савио је смеран венац
Борцу своје славе
Тај је венац и блистао
С мученичке главе.

Оће л' и он потавнети
Од голема стида —
Де се конац наше свести —
Овако раскида.

То ће народ вама рећи
Кад год буде било —
Рећи ће нам ви сте криви
Што се вако збило. —

У Ст. Футогу.

Владан

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Наставак).

* * *

За мало је Нада била срећна. Већ после године дана започе Павле стару песму. Страст се у њему притајала само, а не угушила. Он је већ опет почео изостајати ноћу. Бадава га је Нада молила и преклињала. Бадава се трудила, да му на сваки могући начин омили кућу. Све је било бадава; оно, што је Нада заслуживала, једва је могло да подмири најнужније кућевне потребе. Павле се све више картао, а у последње време морала му је Нада давати и онај новац, који је она крваво заслуживала, да подмири своје карташке потребе. Он се до душе увек умео лепо извињавати, ал тек новаца није било.

Једне ноћи седела је Нада радећи. Павле још није био дошао. Одједаред чу Нада где се отвара капија. Било јој је чудо, што се Павле тако рано враћа кући. Врата се отворише, Павле уђе унутра. Није имао горњег капута, коса му је била разбарушена, а очи су му чудно севале.

„Дај ми новаца“ рече и поче немирно ходати по соби.

„Ти знаш, да немам, јуче сам ти дала све што ми је заостало,“ рече му Нада тужно.

„Лажеш“ продера се он, „јуче си ми рекла да си оставила пет форината.“

„Да, ал за име божије, то сам оставила да узмем детету хаљине и ципеле за божић.“

„То није нужно“ рече он опоро, дај ми новце“

„А зар је теби нужно?“ изусти Нада

„Нужно да, тиче се моје части. Ја сам остао дужан и заложио своју поштену реч, да ћу новце одмах донети.“

Нада се диже отвори орман и извади последњу петицу и хтеде му је пружити, ал тада трже руку па рече: „Па да пошљеш новце по баби, а ти остани код куће.“

Он је немилостиво лупи по руци у којој је држала новце. Она врисну. Петица јој испаде из руке. Павле је зграби, као јастреб свој плен и као поман излети из собе. Нада покри лице рукама и кад их је опет дигла, биле су влажне. Мора да је много патила у тај мах кад је и она плакала. Тада се диже, и погледа на своју руку, која се још црвенила од удара. „Да није овога“ помисли „чинило би ми се, да је све сан. Шта да чиним, овако се дуго још не може. Да га оставим. Ал онда ћу оставити и оца мога детета. Па зар да матер моје Смиљке жигошу именом распуштенице? Никад. Трпићу, па шта ми бог да. Не смем више ни туговати. Морам чувати своје очи мом детету за љубав; јер да данас стиснем очи, Смиљка ће сутра бити просјаче.“ Она се стресе, мора да је било грозно, што је иза тога мислила. Сад јој паде на ум, да јој до сутра ваља свршити једну детињу хаљину. Узе посао у руке — ал се кроз сузе не види радити. Посао је махнула и изнемогла леже у постељу.

На три недеље после тога, дође Павле једно после подне кући са врло суморним лицем. Нада је мислила, да је опет несрећан при игри.

„Надо,“ рече јој Павле, „ми се морамо селити из куће, ја нисам више бележник.“ Нада се прихвати стола, крај ког је стојала и гледаше немо на Павла. Њега је изненадила њена мирноћа. „Зар се ти томе не чудиш?“

„Не. Ја сам се томе надала. А шта си наумио даље?“ Запита га готово нечујно.

„Да одемо из М.

„Куда?“

„То не знам ал ћу знати за најкраће време;“ он уздахну и изађе из собе. Већ месец дана се он мучио, а никако да пронађе начин, како да јој то каже. А сад му се чинило, као да му је пао камен са срца Она је све знала.

На неколико дана, рекао је Павле Нади, да гледа, да ствари и све што јој није нужно прода и да ће сви отпутовати у П., тамо му је, вели, његов пријатељ неки нашао неко мало звање код суда. Уједно му је тај исти пријатељ понудио и једну малу намештену собу и кујну у својој кући, коју је он одмах узео под најам. Нада је све то на велико чудо Павлово саслушала мирно. Она је имала само једно на уму: Павле ће се опростити свог карташког живота и можда ће се поправити. После две недеље путовали су Павле, Нада и Смиљка на лађи за П. Путем рече Павле Нади, да ће кад буду стигао под Е. морати мало изаћи, јер га ту чека његов познаник, који ће му требати због неких послова. Кад су стигли под Е. рукова се Павле са Надом, поглади Смиљку, која му је пружила ручице, по образу и изађе из лађе. Нада диже дете на руке и изиђе на кров од лађе да погледа за Павлом, ал га у светској гунгули није могла да уочи. Дуго је тако стојала у страху, да се не крене лађа пре, нег што би се Павле вратио. Ал Павла никако нема. Звонце зазвони, једеци се отпуштају, лађа се крену. Нада пружи руке према обали, а жут облак навуче јој се на очи. Смиљка се била крај њених ногу заплакала и то је поврати себи. У први мах није знала шта да мисли. Најпосле јој се учини сасвим природно, да се Павле могао закаснити, ако се са својим познаником мало дуже задржао. Она је из приповедања Павлова знала, где јој ваља потражити кућу Павлова пријатеља у П. Новаца је имала доста, да неколико дана проживи, док Павле не буде стигао за њом. Било јој је мало непријатно, што се тако десило, ал тако је морало бити. Сутра дан стигла је у П., нашла је кућу, коју је тражила, соба јој је била по вољи а са њеним домаћином и домаћицом слагала се одмах као да су већ давнашњи познаници. Мучило је само што нема Павла. Надала се, да ће јој бар брзојавом јавити шта је с њим ал све заман. Њена добра домаћица госпођа Р. постарала се да јој трговац један прода шиваћу машину, коју ће му она отплаћивати месечно и набавила јој је одмах посла. Ал прође и недеља дана, а Павле нит долази, нит пише. Једва једном дође јој једног јутра госпођа Р и показа јој једно писмо.

„Драга госпођо“ рече јој дирљивим гласом, „жао ми је, што је баш мени пало у део, да вам саопштим немилу вест.“

„Са мојим Павлем је рђаво, је-л-те?“ изусти Нада а колена јој почеше клецати. „Говорите госпођо, говорите само, ја сам на све спремна.“ Госпођа Р. пружи јој ћутећи писмо.

Нада узе дрхћући рукама хартију, на којој су Павловом руком биле исписане ове речи: „Драги пријатељу! Кад „ти будеш читао ово писмо, моја же„на и кћи биће већ у велико у твојој „кући. Преклињем те, буди им пријатељ „у невољи. Ја им се можда никад нећу „вратити. Ја сам кукаван, нисам их у „стању хлебом хранити, а уверен сам „да ће бити срећнији без мене. Реци „мојој жени, да је молим да ми опрос„ти, што је нисам умео поштовати она„ко, како је заслужила. Не треба да „се плашиш ни чега, Нада је и сувише поносна, а да би се могла коме на„метнути, да је бадава храни. Она ће „својим неуморним радом заслуживати „што буде требало њој и детету. Дао „би бог, да буде сад боље среће! По„знавајући твоју племенитост, ја ти већ „у напред за све захваљујем. Збогом.

Твој Павле.“

Нада спусти кобну хартију на крило. Није плакала, као што се томе надала госпођа Р. Није ни вриснула, само јој глава клону на прси. Очи јој стале, и да јој се груди нису немирно уздизале, мислио би свако, ко би је видео, да је мртва. „Волете ли ви свог мужа?“ упита неким чудноватим гласом госпођу Р., која је пред њом стојала као кип и гледала њен неми бол.

„Волим,“ одговори јој ова изненађена тим питањем, „волим га више, него себе“.

„Онда знате, шта патим ја у овај мах.“

„Ја вас од срца жалим,“ рече јој гђа Р. и убриса сузу.

„Немојте ме жалити. Ја за то никако не марим; а најпосле и какве бих хасне имала од тога, што ме ви жалите? Ја не сумњам у ваше добро срце, ал никад нисам марила, да ме ко жали. Немојте се томе чудити, а немојте ни да се бринете о мени, ја сам на јад научена. Ја не ћу клонути, моја је дужност према мом детету двострука, ја јој морам бити и отац и мати. Па сад будите тако добри и оставите ме саму.“ Све то изговорила је она мирно, ал глас јој је био такав, као да већ неколко дана није ништа окусила. Госпођа Р. је погледа још једном тужно, па изађе из собе. Нада није плакала ни кад је остала сама. Срце јој се скаменило. Осећала је само, као да јој је сињи камен притиснуо груди. Она приђе полако детету, које се забављало на другом крају собе, подиже га на руке и метну га себи на крило. „Волиш ли ти твоју маму?“ рече и поглади Смиљу по свионој косици. Дете је место одговара помилова облим ручицама. „Ми смо сад остале саме“ шану она детету на ухо, „па треба двојином више да се волемо.“ Дете се у њу загледа зачуђено, укочено, па онда врисну из гласа, мора да се поплашило од Надина лица, јер ово је тај мах од грозних мисли морало бити укочено, унакажено. Нада као да се довила томе, притиште дете на груди, називаше га најнежнијим именима и једва јој пође за руком, да дете умири. Од тог доба никад пред дететом није показивала суморна лица. Мало по мало па се и она уживила у свој нов начин живота, За Павла је мислила да је мртав, с тога је носила црнину.

(Свршиће се.)

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

Кад би се све тако догодило, као што смо наговестили, била би победа јаче снаге над слабијом олакшана још тим, што ова последња нема јединства, нити га може имати. И тако би се могла поред спољашње борбе изродити још жешћа и крвавија унутрашња. Српски диалекат стао би се борити с бугарским; словачки с чешким; пољски с руским. Тој борби не би никад било ни краја ни конца, као што се о томе већ и данас можемо у неколико уверити; маћедонски диалекат нерадо се подвргава бугарском, а временом би се могао од њега сасвим одврћи; загребачки кајкавци дижу се све више против српских штокаваца; крањски Доленци и штајерски Словенци нерадо подносе литерарну игемонију Горенаца, а код Словака у северној Угарској има опет толико различитости у језику, да се стану приближавати час руској, час пољској, а час опет чешкој књижевности, као што је то било год. 1790–1840.

Није надаље немогуће, да би се и моравско наречје могло оделити од чешког, мазовско од мало-пољског, као што се то догодило код Лужичана и Кашуба.

И тако бисмо имали место једнога два туцета књижевних језика, с којима би се врло лако дало борити и натецати; а њима је још и у данашњим приликама свака борба тешка и опасна.

Ако се сме према прошлости судити будућност, смели би и ми рећи, да би у тој борби понајпре клонула западно-словенска наречја, т. ј. лужичко-српско, кашубско, чешко, пољско и словачко; а тек онда би дошли на ред Словенци, Србо-Хрвати и Бугари.

Руском је језику будућност осигурана већ ради великога броја рускога народа, ради огромнога земљишта и снаге руске државе; на послетку и ради хиљадугодишње прошлости руског књижевног језика, баштиника старога језика словенских апостола.

У том се погледу руски језик разликује од свију осталих словенских језика. Ови морају тек да се боре за свој опстанак; руски се језик тога данас не боји и никад се не ће требати тога бојати. Он је својом спољашњом и унутрашњом снагом једнак сваком светском језику. Питање о књижевном јединству свих Словена јест за Русе само питање силе, али никако питање егзистенције. Наравно, да би књижеван језик од деведесет милиона Словена био много снажнији, па и непобедив; али и шездесет је милиона доста за млад, подузетан, развијен и даровит народ, да може своме језику осигурати место међу светским језицима.

Премда су Словени тако расцепкани, а уз то страшно осетљиви у свем, што се тиче њихове особине и независности, ипак неки прваци народни увидише, да ће мања наречја словенска наћи спаса само уз веће групе; да ће се моћи одржати само тако, ако прикупе заједничку снагу те отпочну заједнички радити. Зато је и нехотице по гдекоја народност покушавала да свој језик рашири и ван својих граница. Десило се, да је овај или онај језик, као н. пр. чешки у 15. и пољски у 16. веку то и постигао; чешки се раширио по Шлеској, Лужици о северној Угарској, пољски по већем делу Литаве и по јужној Русији. Из тог истог разлога покушавају данас Срби, да нарину свој језик Бугарима, а Пољаци свој Галичким Русима.

Чеси не могу никако да прежале, што се Словаци од њих оцепили. Но још је живља и још енергичнија тежња Мађара, да своју књижевну сферу раскриле над суседним туђим језицима. Мађари додуше нису словенски народ, али сва њихова прошлост — а можда и будућност уско је скопчана са словенским светом. Мађари се очајно бореда уведу један књижеван и службен језик у читавој низини средњег Дунава. Ова борба је посве природна и умесна, само су Мађари погрешили у том, што нису погодили, који би живи језик био најзгоднији за то, да сједини различите народе уз средњи Дунав.

Кад би Мађари загледали мало дубље у етнографијску статистику тих покрајина, видели би, да ту не може владати мађарски, него словенски језик; и то, не који од мањих словенских диалеката, него свесловенски, дипломатски језик.

Из свега тога је јасно, да су Словени својом расцепканошћу јако ослабили, па зато није ни чудо, што су чешће покушавали, да се сједине у веће групе. Само што ти покушаји остадоше увек без успеха, јер није било никаквога заједничког центра, који би својом снагом и надмоћијем савладао своје супарнике.

Покушавало се, да се задрже само четири главна језика: српски, чешки, пољски и руски. Српски би заузео место бугарском и словеначком; чешки словачком и лужичко-српском; пољски кашубском. Четрдесет је година прошло, откако је Колар ту мисао изнео у свом красном чланку: „О књижевној узајамности Словена;“ па не само да та мисао није примљена, него су се многи њом исмевали. (Наставиће се).

ЛИСТАК.

„БРАНКОВО КОЛО“ ОД ДР. Ј. ПАЧУ-А.

Рад сам ма и не врло обширним потезима, да напишем коју реч о оној песми, која је код народа српског постала тако популарна и која на сваког слушаоца чини одушевљен утисак т. ј. о „Бра́нковом колу.“ Држао сам, да ће већ досада ко латити се пера, да опише ову знамениту композицију и да ће се о „Бранковом колу“ као у целини напоменути све оно, што је ту композицију тако знатном и важном учинило.

До сада се могло небројено пута читати у свима српским листовима кад год је реч о каквој беседи и забави била, међу осталим српским песмама и о овој песми и ја пратећи развитак српске музике, која ми на срцу лежи, увек сам могао само о хвали и о одушевљењу читати, кад год је реч о „Бранковом колу“ била. Ја пак за дужност сматрам, да ту композицију у достојној форми пред српску публику изнесем и да напоменем све податке, којим би се важност њена на среду извела.

Познато је, да је музика така вештина која нас изображава и оплемењује срце, оживљује и снажи. Али само она музика, у којој је цела моћ и пуноћа идеја и која је од узвишене простоте и достојанства а не она с разним музичким украсима снабдевена музика, производи тај утисак. Поезија, сликарство, вајарство и архитектура изискују подробно разумевање и пресуду али музика већ сама по себи говори непосредно к срцу. Има данашњим даном много композиниста, ...ји са својима музичким делима могу само ...ренутан али не дуготрајан утисак постићи. ...р. Пачу као изврстан српски композиниста ...едао је, да у својима композицијама буде ...роста а не компликована хармонија, јер му ... увек тај смер пред очима лебдио, да композиције своје у таковом облику народу пре..., како би их сваки и немузичар разуме... могао. То он и наглашује у чланцима својима још од године 1869—1870 пишући о „Нашој музици“ а 1872 год. у чешком музичком листу (Hudebni listy), који је у оно доба био орган заједничких ческославенских певачких друштава. Те наводим из тога ове по српску музику знатне податке: „Без напрезања и тешкоће чујеш певати српске народне песме, слепац тамо тако мирно гуди, пригрлио гусле и срцем и душом а људи се скупљају, да му у славу народа свога кане по која врела суза, да слави своје прадедове, своје јунаке, свога Милоша. Нема ту оркестра, ни извечбаних певача, ни пратње, само слабе гусле и један глас спаја своје звуке, који управо к срцу говоре, да се тело задркће и крв узруја сред дубоких осећаја. Доиста безпримерна чаробна је та моћ, која човека тако узнесе а после га и свлада. Што се тиче хармоније народних песама, може се рећи, да је посве проста, јер пратња није друго, него кретање на првом ступњу с прелазом на доминанту. Не да се порећи, да се за напеве народне неби дала употребити разна хармонија, али је питање, неби-ли песме при том изгубиле од свог природног својства, дакле управо то, што их чини песмама народним. Лако кретање мелодије, проста хармонија и обим једноставан то су та три стуба, на којима почивају сва својства народних песама. Нужно је посматрати, да ли су српске песме сродне са песмама других народности. Погледамо ли их из ближе, видићемо, да су оне плод сасвим својског и особеног израза, без утицаја сваког страног живља; и ако би се који извечбани музичар латио пера, да методичко благо српских песама заодене у руво хармоније, то му народ српски баш неби могао бити зато захвалан, пошто би он за љубав хармоније можда од мелодије што одкрњио и композицију опредељеним бројем удара означио, тако да би туђинска рука његова више хтела задоста учинити музичким правилима него ли пак народним осећајима.

Оволико сам за сада нашао за нужно, да из музичких ческих новина односећег се на моју тему наведем. Бранково коло написао је Др. Пачу још пре десет година. Композиција ова одликује се лаким током мелодије и простотом хармоније, ма да би се код ове песме могла и компликована хармонија употребити само би онда тиме карактер саме мелодије уштрба претрпео. Што сам пак напред навео о музици у опште, то и могу с правом рећи о „Бранковом колу," јер је у њему доиста правим народним осећајима карактер народне музике изражен. После свечаности о преносу костију бесмртног српског песника Бранка Радичевића прозвао је сам народ српски композицију ову „Бранковим колом". Бранково коло певало се први пут у Великој Кикинди 1874 год. а после тога у свима крајевима Српства а и у местима, која се немогу сматрати за искључиво српска. То је још било пре Бранкове светковине, на приређеним беседама пак приликом преноса костију Бранкових, колико сам прибележити могао певало се: у Новом Саду, у Вршцу, Старом Бечеју, Руми, Сомбору, Загребу, Крагујевцу и. т. д. После светковине пак искључиво под насловом „Бранково коло" у овим местима: у Меленци, Мошорину, Бечу, Сомбору, Митровици и. т. д. У Бечу ће пак више пута певало, последњи пут на Тургењевљевом вечеру. Далеко би ме одвело, да сва места понабрајам где се и колико се пута певало Бранково коло. Нема вароши, где се само налази српске публике почевши од Беча чак до Земуна, да није ова песма позната. Скоро на свакој беседи, селу и забави налази се у програму коло од Др. Пачуа а од Бранкове свечаности рачунајићи и у Србији се већ на више места са одушевљењем певало. У самом родном месту Бранковом у Броду на Сави певало се колико ми је познато, тек ове године 26. Јануара приликом беседе, која је онде давана. Морао би човек тачне белешке водити, да прибележи сва она знатнија и незнатнија места, у којима се то омиљено Бранково коло певало. Ја ћу овде да наведем само следећа: Беч, Пешта, Грац, Загреб, Осек, Вуковар, Нови Сад, Суботица, Сомбор, Бечеј, Кикинда, Вршац, Бела Црква, Панчево, Земун, Митровица, Рума, Карловци, Крагујевац, Градиште. Сва места ми поред најбоље воље није могуће навести. Из овде наведених се јасно види, да је то тако у народ прешло, као до сада још ни једна песма. Напоменути ми је још и то, да се скоро свугде и по више пута певало. Укусним издањем књижаре Браће Поповића у Новом Саду угледало је света „Бранково Коло" за гласовир стављено од Др. Пачу-а те је тако барем нашем музичком свету и нашим лепим свирачицама дата прилика, да се с'тим колом и свирањем још боље упознају. Те од тог доба свирало се у Грацу, и Бечу; у Бечу о јубилеју Суботићевом. На свршетку морам приметити, да се певало Бранково коло у мушком и мешовитом збору а у Загребу и с пратњом оркестра, коју је пратњу написао Ајзенхут вредни коровођа тамошњег певачког друштва „Коло".

Што се пак тиче Пачуовог „кола" нетреба га још обашка хвалити и препоручивати, јер нашему свету је Др. Пачу добро познат као српски композиста. Пратња мелодије, „кола" је особито добро удешена, мелодију час подпомаже, час украшује увек тако као што то потреба изискује,

Драгутин Блажек.

КЊИЖЕВНОСТ.

СВАКОМ СВОЈЕ.

Одговор на приказ моје књиге: „Првог дара."

(Наставак.)

Не смем ни самом г. приказивачу да такав грех пребацим, јер је одвећ теретан, неопростим.

Али смем да му приметим: Saepe nihil interest inter amicorum munera et hostium vota, — и смем да му пребацим, да је нервозан приказивач.

Већ у самом уводу свог реферата, да истакне велику важност дечије књижевности, послужио се са фразом: врт. Сравнење доста лабаво и без научне вредности. Змај и чика Стева сасвим друкче схватају важност деч, заб. књижевности. Схватају је

као педагози, то им сведочи рад њихов. И најобичнија, и најкраћа, песма нашег чика Јове, па чак и оне, које од других прима за свој лист, Невен, почивају на буди којој педагошкој основи, на педагошком начелу. Обичне очи често и не виде тога, али је виде педагози; био би јако захвалан посао, да се стручњачко критички пропрати чика Јовин рад за нашу децу. Много скривено зрно бисера изнело би се још на јавност.

Смер дечије заб. књижевности није само забава, није само врт, да се деца по њему шећу ради убијања времена, већ је и помоћно средство — а ово је главно: — за васпитање и образовање њихово. Васпитање и свестрано образовање поставило је себи за задатак познање истине, лепоте и доброте; а томе треба да служи и деч. заб. књижевност. Треба, даље да посредно потпомаже развијање детињег духа, у сва три истакнута правца; треба, да упливише на срце и вољу њихову; треба, да им уноси нове мисли у њихову млађану душу, а треба да им раширује и круг њиховог стварног знања, да потпомаже наставу школску; посебице у нас, аустр. Срба, треба да утврђује децу и још у вери православља а у љубави своје народности. А уза све то писац се мора равнати и по годинама, (по умној моћи схватања) и полу деце, којој је књига намењена.

После, од прилике, оваковог појимања важности деч. књижевности, имала би се оценити једна књига у колико достиже „мету, којој циљну.“

После, од прилике, таковог увода требао је и г. О-нић прећи на оцену моје књиге, тим пре што није „почетник“ и онда према томе објективно претрести рад цео па изрећи пресуду. Како је веома теретно одговорити свима захтевима ваљане деч. књиге, дакако, да би и пресуда била оштрија, али ако је књига и приближно одговорила својој цељи то би ми се за „бене“ додало још и почетништво и ја би онда добио праведну оцену. А ко се изражава „да није вредно толико се бавити са једном књигом, да би га далеко одвело.“ тај нека се не лаћа пера: да само осуђује. За сваку тврдњу има се и доказ изнети!

Што се тиче наметања махне мојој књизи, ту је г. О-нић имао доброту, да за се врло велику слободу и смелост узурпира, — јер тврди, онако in genere, у „опће“: „Махне једног чланка су и махне целе књиге.“ „Какав један састав, такови су и сви!“ Али дотле није ни бар чуда ради навео зар и једну махну, или да је узео у претрес зар и један састав из грдне „разноврстности“ за коју вели, да у књизи постоји. Карактеристична смелост, заиста! И још г. приказивач зацело држи, да је логички реферисао.

Па по тој истој лоћици могао нам је онда у своме приказу и још драстичнију тврдњу очитовати, н. пр. да је моја књига писана на „кинеском“ језику, а већ знамо да је намењена „Српској“ деци! И невина публика, којој није дошла до руку та скаредна књига, узвикнула би ужаснута „Какав скандал!“

Пошто је већ изашао са готовом пресудом, као да се и сам тргао од своје сувишне смелости, јер ми наводи ове махне:

„Г. Бугарски је почетник.“ Овде имам да приметим, е по нормалном схватању почетништво још иде у прилог писцу; а зашто, знаће и сам. Где нема почетка ту нема ни рада, где нема рада ту нема ни развијања, а где нема развијања ту не може бити ни напретка.

Исто је така омашка и што ми се руга да сам „непозван“, „неспреман“ и т. д. јер то се равна по индивидуалном схватању, а примењује се врло ретко, обично на писце, који и после безброј покушаја не уму да покажу ни духа, ни зрели мисли.

Даље ми примећује г. О-нић, да ја што причам приповедам сасвим онако као што се збило, просто, обично. — Овде ћу само да приметим, да се врло маленом броју приповедача може такова похвала изрећи какву је г. приказивач сасвим незнано мени доделио, у мислима, да ме тиме куди. Прошла су већ времена „чудотворних прикљученија“; прошла слава „Развалине града Друденштајна; давно је већ сара-

њена романтика средњега века! Са другог гледишта се оцењују данас приповедачи и њихов рад.

То дакле нису махне моје књиге, већ слабости и знаци непажње самога г. приказивача.

(Свршиће се)

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Словачка књижевност*). Макар што су Словаци са свих страна опкољени крвним непријатељем, макар што им се свугде стављају највеће запреке, где год се прилика за то пружа, напредује ипак њихова књижевност мало по мало. Средиште њиховога књижевнога живота је Турч. св. Мартин. Онде излази политичан лист *„Narodne Noviny,“* под редакцијом г. Петора и С. Хурбана. Лист тај има до 1000 претплатника. Као прилог томе листу излази *„Narodny Hlasnik,“* намењен сељацима, има до 2000 претплатника, такођер леп број за ондашње прилике. И остали листови, као *Černokniżnik* (хумористични) *Včelka* (дечији) *Obzor* (економски) итд. јесу ваљани, само се нашао један *Svovnost* што излази у Банској Бистрици, да ради против интереса народних, а у прилог Маџара. — Св. Хурбан, псевдонимом Вајански издао је књигу: *Besedy a dumy.* У тој су књизи слике и прилике из словачкога живота, а све је писано необично живо, приповедање је пуно здравога реализма. Исти Вајански уређује у Турч. св. Мартину *„Slovenské Pohlády“* лист за књижевност, науку, уметност и политику Излази већ четврту годину, а обазире се на културан живот свију Словена. — Недавно су Словаци почели издавати јефтину народну библиотеку; у 1. свесци је превод гогољеве приповетке „Тарас Буљба,“ у другој Јокајев *„Pater Peter“* (што сад у „Застави“ излази у српском преводу), у трећој је оргинална словачка приповетка. — Баш ових дана донесе „П. Лојд“ глас, да су словачки листови *„Hlas“ i „Černokniżnik“* од власти обустављени „због ширења панславистичких тенденција.“

(*Словеначка књижевност.*) Почетком Марта почео је да излази у Љубљани нов политички лист — службен лист на словеначком језику — *„Ljubljanski list.“* Уређује га познат родољуб проф. А. Шукље, а у свом програму обећава, да ће увек заступати равноправност Словенаца у Крањској. А да ће се лист држати те девизе, јамчи име уредника, који је увек и срцем и душом био заузет за напредак словеначкога народа — Иван Мацун (сада већ покојни) издао је у Грацу књигу *“Književna zgodovina slovenskega Štajerja.“* (Цена 1 фор.) У тој је књизи изнесена књижевна и културна историја Словенаца, а ми је топло препоручујемо свој браћи, која се баве изучавањем новије словеначке литературе. — Скорим ће изаћи у Љубљани друга књига песама *„Poezije“* од Симона Грегорчића. Прва је књига изашла пре две године, а сад се не може добити ни у једној књижарници више, јер је све издање (1800 примерака!) распачано. Док изађе књига, проговорићемо о њој опширније, а за сад само напомињемо, да је Грегорчић најбољи словеначки песник, пак би се и наши песници, нарочито млађи требали већма на њ обазрети, па коју од његових дивних песмица пресадити и у српску књижевност.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Покондирена тиква. Шала у три чина. Написао Јован Стерија Поповић. Издање српске књижаре браће М. Поповића У Новоме Саду 8-на, стр. 96. цена 35 новч.

Уз прело и село, народне приповетке за старо и младо. Садржај: Немушти језик, Седам влашића, Аждаја и царев син, Милан и шуга, Златоруни ован. Издање књижаре браће М. Поповића. У Новоме Саду. 1884. 8-на, стр. 56, цена 20 новч.

Зборник позоришних дела. Свеска трећа. *Честитам.* Шаљива игра с певањем у I. радњи. Од Косте Трифковића. *Мила,* шала у једној радњи, по Гернеру, за српску позорницу прерадио Коста Трифковић. Друго издање. У Новом Саду. Трошком књижаре браће М. Поповића. 1884. Цена 20 новч.

Тердица или Кир Јања. Шаљива игра у три чина. Написао Јован Стерија Поповић. Издање књижаре браће М. Поповића. У Новом Саду, 1884. Цена је 30 новч.

Илустрована историја српског народа од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу 1884. *Illustrirte Geschichte der Serben. Verlag v. Jos, A. Massanetz & Comp. in Wien.* Свеска 3. Цена 20 новч. или 50 пара. (Од 65 до 96 стране.)

ОДГОВОРИ.

Г. у Грацу.* У одговору Вашем на оцену чланка Вашег у „Србадији“ и сами признајете, да сте „заиста мало труда уложили“ у тај посао и да га ни сами нисте „одредили да се штампа“ због „погрешака,“ него да сте „морали пристати“ да дате чланак да се у „Србадији“ штампа јер је одбор на Вас навалио, „којему је фалило радова да се књига попуни.“ Кад тако ствари стоје, онда се не смете на оцењивача потужити, што за ту Вашу скицу вели да је „слаба“ и после такога признања престаје и потреба да се Ваш одговор штампа, јер и онако нема у њему ни чега, што би оцењивачеве тврдње побило.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 20. У Новом Саду 12. маја, 1884. Год. XI.

СТАРИ ГАЈДАШ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКИХ БРДА

од Х. Шервенберга.

(Свршетак.)

Дуго је путовао Милутин од осамног манастира, кроз брдовите крајеве свом далеком завичају, од села до села, од места до места, док напослетку за месец дана није стигао давно жељеном циљу.

Нико га у селу није познавао.

Неки слепи божјак само пружио му је руку при уласку у село. „Мили брате, удели божјаку, не пројђи без дара, ако бога знадеш," рече му он „пружи ми ма и парицу — па шта је то теби, срећни човече, кад ти се живот мили и слади, док ја несрећно у вечној тами трајем јадне дане. Племенити брате, пружи дарежљиву руку своју, умилостиви се, да ти не буде к'о старом, проклетом Светозару, који је увек немилосно покрај мене пролазио, к'о том тврдици, што је и себе и своје унесрећио, па и пастирева сина Милутина Милутиновића упропастио."

Гајдаш баци у крило старом слепцу богате милостиње и стаде, да чује чудновату песму, коју је старац уз тужне звуке својих гусала започео певати. Беше то песма о сину старог пастира о Милутину, чеду вилинском и о лепој Види; о смрти Милутиновој и о мукама, које је морао да претрпи у оној страшној дубини, у којој је — вели песма — умрьо. Певала је песма и тврдицу Светозара, кога је стигла клетва тајанствених вила; тог проклетог богаташа, што је старог пастира убио па најпосле и сам скончао у грозној провалији.

— — — — — — — —

Песма гусларева већ је давно умукнула, а гајдаш је још једнако слушао; вреле сузе котрљаху му се низ мрке образе.

Милутин Милутиновић је дакле умрьо, да, да, беше он заиста мртав — мртав за навек. Па и да је још жив, шта би имао у овом селу да тражи?

Зар нису сви, које је он љубио отишли на онај свет? И на мах, као дивљим неким болом обузет, засвира тај туђингајдаш у своје гајде. Гусле испадоше из руку гусларевих. Та то беше песма, коју је он баш мало час уз гусле испевао, па како је сада тужно, бујно продирала у ваздух, к'о тајном силом неком ношена у далеки свет. Задивљени сељани опколеше гајдаша, који је лагано ишао сеоским друмом, све даље и даље до зелене шуме, која се око села пружала — и ту га је нестало. Али су још дуго, дуго брујале из шуме тајанствене песме, па баш с оног места, где беше вечна кућа Видина. Још су дуго ослушкивали сељани, али од једанпут умуче чудновата песма. Када су девојане из села сутра дан пораниле на студенац, нађоше гроб Видин, сав свежим цвећем окићен, а на камену беше венац од лишћа растовог.

Али тајанственог гајдаша не видеше више за дуго.

За часом час, за даном дан, за сед мицом седмица, за годином година пролази, да се никад више не поврати.

Кућа старог Светозара Гавриловића давно је већ нестала с првашњег места свог, на место ње поздрављало је својим превијањем злаћано класје усамљеног путника. Тамо, у крај поточића, где орахова шумица беше, где се Милутин с Видом некад поверљиво разговарао, беше сад плоча од камена. — Она лепа дрвета давно су већ обаљена, још је само по који суви корен испод земље провиривао. Тице су плашљиво прелетале преко овог тужног места — колико се пута само некад овде одмо риле и склониле, а сада нестаде с целог видокруга красно дрвеће.

Па и тамо горе, на онај стрмој стени, где је некад далеко од људи стари пастир живео, који сада још само у бајци живи — много се што шта променило. Грдне стене се излизале, гребени се срушили, а скотрљано камење покрива сад место, где некад колеба беше.

А тамо, где су некад хладовите шуме стрму висину покривале, изгледаше сад голо и жалосно: проклете руке обалише старе, достојанствене растове и букве.

Први удар од секире растерао је тајанствене виле, сада више нису слазиле са својих ваздушних висина, јер не беше шуме, нит' песме тичије; још је само рапаво крештање орла и јастреба продирало ваздух са голих гребена, на које су крвожедно слетали.

Али још жељнији плена од орла и јастреба, крволочнији и од грабљиве звери беху ратници падишини; они су пустошили земљу и срамно тлачили народ. Тужним срцем чекали су сељаци своју грозну судбу, јер је модар пламен с вечера на вече показивао у околу светлу стазу, којом се крволоци приближивали.

Грчевит страх спопао је иначе храбре и јуначне људе, оковао им је снагу — они су бегали, чим су приметили, да се дивља хорда примиче, а кућу и кућиште остављали су без обране.

Султанова војска гонила је заплашени народ пред собом, као чопор крволочних вукова заплашено, раштркано стадо.

— — — — — — — —

Па и у мирно селанце, у ком су некад боравили Милутин Милутиновић, лепа Вида, стари тврдица Светозар Гавриловић и тамо горе, на осамној врлети стари пастир, отац Милутинов — продре дивља поплава поганих скакаваца из Азије. Ни читав сат од села ударише Турци табор; беху они заузели оближњи манастир те попретише, да ће га и запалити. Неки стари калуђер срећно утече те јави сељацима ову злу вест. Необичном брзином спремише се сви, да бегају. Сваки гледаше, да спасе себе и своје а и што се још спасти даде.

Жалосна је била поворка, што је уз блеђани сјај месечев бегала из села. Младићи и људи, до зуба наоружани, тужна погледа, одлучни да за сваку стопу миле домовине крв пролију, иђаху напред. За њима жене, деца и старци стада испред себе терајући и претоварена кола, а у њих упрегнути јаки волови — ето, то беше све! Поворка се журила у шумовита брда. — Али на оном осамном месту, где је у хладовитом грању скривен био гроб Видин, баш тик уз извор под буквом — на мах стаде поворка бегунаца.

Наоружани људи стадоше слушати; познате песме брујале су кроз ноћни мрак у шуми — нежно и умилно, као песма, којом мајка домовина синове своје буди И деца и матере стадоше слушати ове чаробне звуке. Ти звуци пробудише у бегунцима силну чежњу за оним миленим местом, које су сад баш напустили и измамише из многог мушког ока врелу сузу. Готово нехотице падоше деснице наоружаних на балчак и засветлише се у бледој месечини бритки јатагани и захрзаше ватрени парипи.

Што реч није могла, учинила је песма; она чаробна песма, што је брујала из даљине пробудила је у клонулим срцима наду и нову снагу.

Све ближе и ближе брујала је силна песма; слатки милостреп пробуди се и у грудима слабачких стараца, на мах им се засјаше сузне очи — те како ће они радо жртвовати живот свој домовини, та и матере се без устезања жртвују за љубљено дете своје!

Сви су жељно погледали оним правцем, од куд је песма долазила, као да им она доноси спас.

Све ближе и ближе брујаше песма, али све страсније и живље, док напокон није јасно зазујала дивљим, необузданим одушевљењем, таквим одушевљењем, каквим је само кнез-Лазар могао задахнути свој позив у бој против Турчина; беше то бурна песма јуначка, која храбри оне, који се још колебају, и која улива у срце нову снагу а у мишицу јуначко поуздање.

Ова песма као да је брујала речи: „слобода или смрт!“ — и сви разумеше. И када се из шумске помрчине помолио са својим чаробним гајдама онај чувени, стари гајдаш сребрне браде, довикнуше му преко сто мушких грла: „Ура! Честити гајдашу, свирај песме најдивније! На ноге, честити синови српски, одупримо се душманину!“

И потеже храбра четица нападнутом манастиру, а пред свима честити, стари гајдаш .

Никад још нису забрујале тако ове гајде, као што данас; час к'о меки зефир, час опет као урлик грома, све јаче и плаховитије, као да су у оној јарећој кожи сјелињене стотине егеда, рогова, цимбала и бог те пита још какве свирке.

Поплашени се тргоше ратници падишини из победног заноса, учини им се, да се велика војска приближује, те кад опазише у сјају месечевом одсјај бритких јатагана, стадоше срамно бегати; за њима се даде храбра четица и кад се сунце изнад брегова помолило, крвав је посао већ свршен био.

Још се истога дана стаде мала четица множити; побожни калуђери опасаше светло оружје, те се придружише редовима чете гајдашеве.

За старим гајдашем иђаху храбриови људи од села до села, од места до места, врбујући браћу своју и за мало дана постаде од шаке људи читава војска. Више од хиљаду ватрених коњица заиграваху се по брдима, а још се и више одважних бораца скупило, да бију бојак и да бесном Турчину с мачем у руци покажу к'о је Србин.

— — — — — — — —

„Где си, честити гајдашу, ходи, да ти седу главу ловориком увенчамо?“ повикаше једном оружани борци. „Где си племенити старче, реци нам имена свога,

*

да те побожни калуђери у својим светим књигама вечно спомињу?“

„Где си, победиоче кукавичлука и неодлучности, што се међу нас увукла била? Где си, избавиоче народа свог, што си борцима потпалио у срцима луч самопрегорења? Допусти, да ти видимо светло лице; засвирај још једном дивне, тајанствене песме, које нам победу донеше. Засвирај у славу спаса миле нам отаџбине!“

Па као што хуке од олуја нестане, чим продре сунчев зрак кроз мутне облаке, и као што жубор поточића умукне, кад се стане у језеро уливати — онемео је позив храбрих бораца, којим позиваху свог честитог друга, на дану победе. Стари гајдаш беше нестао за навек.

К'о усијана лопта ватрена помоли се сунце изнад брегова, а први му зраци пробудише побожне калуђере осамног самостана, што је далеко на граници између шумовитих висова скривен лежао. Овамо још није доспела бојна вика, очајана борба за слободу и живот још није на овом светом месту вођена.

Један једини пут, када је дивљи бој већ у велико по земљи беснио, буде и овде свети мир нарушен. Беше то првога дана св. Духова. Весели, победни пој доспео је са сунцем обасјаних висова и до побожних калуђера осамног самостана; војска угњетачка уништена је, и са сунцем на уранку озарила је и слобода једва једном ову несрећну земљу, у којој је народ вековима у окових ропске дане проводио. Тога дана добегоше из густе шуме неколико бегунаца. Беху то ратници падишини, оружје им се сијало на сунцу и с потајним страхом у срцу гледаху калуђери правцем, од куд су Турци долазили. Али им се брзо страх прометуо у милосрђе, јер то беху само потиштени бегунци, који су са собом два тешка рањеника водили и у калуђера тражили заштите од огорчених гонилаца.

Један од рањеника беше млад неки Турчин, син војводин, а други седи неки старац — а уз-а њ на носилима од грања лежале су гајде.

„Побожни калуђери,“ рече вођа са својом малом четицом приспев на манастирску капију, „у име свемогућега, коме се заједно с вами молимо, који сунчаним зрацима озарује вас као и све правовернике, који поштују пророка Мухамеда — молим у вас милосрђа за овог младића, кога више не може штитити рука тужнога му оца. Примите мога сина, штитите га и негујте, као што смо и ми овог старца хришћанина, кога ето видите поред овог младића. Ено, већ нам се приближују гониоци, погинућемо, ако нас не заштитите.

И тек што се закључала капија за бегунцима, дојаше један део храбрих коњаника манастиру.

„Помози бог, часни оци!“ рече неки из њихове средине. „Јесте ли спазили турске псе, који нам побегоше испред осветничке руке, или сте их можда под заштиту примили, те им отворили капије манастирске? Ако је тако, а ви их одмах изведите, да их исечемо на комаде, а гадно им месо да бацимо горским грабљивцима.“

Часни архимандрит манастирски изиђе мирним кроком пред капију међу осветничке ратнике.

„Тако вам имена Христова, честити јунаци“ говораше им он, „не кањајте руке крвљу непријатеља, који су без обране, те су нас због два рањеника замолили, да их примимо. Они, које сад овде тражите, стоје сад под заштитом свемогућега, ком је и ово место посвећено. Ако жедните за крвљу сјурите мач ево у ове моје груди, које милосрђа осећају према потиштенима. Ову десницу, коју сада подижем богу, а у њихову обрану, одсеците мачевима и с мојим мртвим телом погазите и светињу гостопримства.“

Ни најсмелији од ових гонилаца не

смеде оскврнити светињу манастирску; после кратког саветовања одјахаше. Бегунци су доцније побегли преко границе а оставише за собом у манастиру рањеног сина војиног и старог гајдаша.

После мало недеља брижљиве неге опоравио се младић а старцу беше с дана на дан све горе. Побожни калуђери су га неговали како само могли; ране се истина залечиле али се животна снага није могла повратити, и када је једнога јутра осетио, да му је смрт близо, даде дозвати архимандрита и рече му ко је. Још је само шапутати могао; сву је снагу скупио те предаде побожним калуђерима гајде — а богу душу. С Видиним именом на уснама преминуо је стари гајдаш под кровом калуђера, који му двапут у животу међу собом драговољно дадоше станка.

— — — — — — — —

Када, путниче, дођеш кад год осамном манастиру, у ком је некад Милутин Милутиновић као искушеник живовао; изаћиће ти на сусрет седи архимандрит, то је онај младић, кога је отац, када је у боју рањен био, у манастиру оставио те је из благодарности, што се од сигурне смрти спасао у хришћанство прешао.

Тамо, у том манастиру наћићеш и стари неки гроб, и на гробном камену изрезану ову слику: гајдаш неки а пред ногама му стрелом прострељено срце, у десном ћошку на дрвету од руже славуј.

И ако на овом чудноватом споменику нема натписа, то га ипак калуђери чувају као највеће благо манастирско, јер у њему лежи Милутин Милутиновић, стари гајдаш, који је некад свој народ дивним песмама својим из највеће невоље избавио.

У Новом Саду, марта месеца 1884.

Превео С—о М—ћ.

ПИТАМ!

Питам себе врло често
Кад ми умор душу свлада,
Кад ћу једном стићи мети —
Ил за мене нема нада?

По путањи жића мога
Горки јад и вај се креће
По стазама којим ходим
Ниче свуда пелен-цвеће.

Те ме кобне стазе воде
Преко брда преко гора,
Преко дола миомирних
И висова и понора!

И по мору бурних жеља
Преко вечног недогледа,
И никако мирна станка
Моја душа да угледа!

Свлађује ми умор душу —
Дал ћу стићи жељној мети?
Или ће ме тако нестат
У том кобу, боже свети!

У даљини недогледној
Дивна сјајна зора зори
Са сунчеви сјајни зраци,
А нада ми ко да збори:

Још не клони не дај души
Да ти с јада малаксава
Она зора из даљине
Од јада те та спасава.

Не дај да ти клоне душа
У тој тами у том мраку
Једном ће ти засијати
Зора у сунчаном зраку.

Тако мени нада збори
Па ме теши, боже свети,
Да ћу и ја једном стићи
Тој жељеној мојој мети!

А да нема зрачка наде
Да ме теши, — шта би било,
Свенуло би моје жиће,
Срце би ми препукнуло!

Софија Стефановић.

НАДА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написала Милева Симићева.

(Свршетак).

* * *

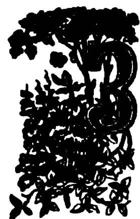

а годину дана поста Нада знатна личност у П. О њој се свуд говорило, као о највештијој везиљи. Једног вечера у месецу децембру, седела је Нада за својим послом. Преко њеног крила разастръо се велик невестински вео, па заузима готово половину њене мале собе; а она се наднела на њега, те вештом руком шара по њему најлепше цветове. Да је знала невестина мајка, какве је суморне мисли Нада увезла у тај вео, можда га не би пребацила преко лица своје ћери. Ал Нада не води бригу о том. Пред њом је отворена књига прошлости и мисао јој преврће листак по листак у њој. Уједаред се трже. Како су јој собња врата била удешена баш онако према степенима учини јој се као да нешто лупа по степенима. Она махну посао, приђе вратима, наслони ухо на кључаоницу и поче ослушкивати. Неко се тромим корацима пење по степенима, и час по застане, јер му је јак кашаљ пречио даљи ход. Она брзо припали свећу, узе је у руку и отвори врата да види ко је. На највишем степену седео је један човек. Лице му је жуто зелене боје, очи упале, а уз мршаво тело прињубио се неки огртач. Нада пружи свећу према њему, да би га боље уочила. „Павле“ врисне она, а рука што је држала свећу оста празна. Павле једном руком исправи свећу, а другом обгрли Наду, јер ова је у тренутку седела уз њега и наслонила главу на груди. Неко време су обоје ћутали, само је Павле осетио, да су му недра влажна. „Имаш ли какав залишан кутак, где могу умрети?“ рече Павле; хтео је и даље говорити, ал се поново закашља.

„Шта говориш о умирању, устани па ходи мени. Ти си мој. Ходи брже у собу; јер се још можеш разболети, ако дуже узседиш. Ја ти из очију читам, да си много патио. Ал данас не ћемо ни о·чем говорити, данас ћемо се само радовати.“ Све то изговорила је она врло брзо, а глас јој је изражавао највеће радовање. Павле се диже ћутећи главу је оборио доле. Да л’ се стидио, ил је изнемогао? Можда обоје. Док су улазили у собу, узе га Нада за руку, ал се на мах трже, јер је осетила, да уз њу стоји највећи болник. И није се преварила, после недељу дана, изнели су из њене собе мртваца. — — —

После оног кобног дана, када се Павле растао са Надом, пропутовао је он млога места. Свугде је нашао по мало посла. Он поче штедити и намислио је, да се не врати жени све дотле, док не нађе колко толко сигурне заслуге. Ал то је ишло тешко, јер таман је стекао којy пару, тада се већ опет појавила у њему страст иштући нове жртве. Међу тим се и разболе. С почетка је било мало запаљење плућа. Ал како се он није чувао, како је, тек што се предигао, почео поново банчити, залеже се у њему грудобоља. Па кад је осетио, да му се ближи крај, решио се, да иде жени, да је моли за опроштење и да код ње умре.

Нада га је од срца неговала. Тражила је за њега помоћи и у највештијих лечника у П. ал већ беше касно. Павле се у највећим мукама растао са животом. „Видиш ли оно дете“ рекао је на неколико тренутака, пре но што ће издахнути, показав дрхћућом руком на малу Смиљку, „да је мушко, рекао бих ти, да га угњавиш, јер само тако

бих био сигуран, да не ће бити картаџија.“ То су му биле последње речи.

Нада се мало по мало већ опет примирила. Време је најбољи лек за све јаде, па то је било случај и код Наде. Она је била жена ванредно јака и трезвена духа. Ма да је изгледало да јој судба куша њену душевну снагу, она никад није клонула, никад па ни онда када је јединче своје изгубила. Било је то некако на годину дана после мужевљеве смрти, када је у П. много деце пало као жртва оне несретне вратобоље. Тада је и Нада изгубила своју Смиљку. Госпођа Р. која је у том несретном своје чају дошла да је теши, није мо⸗ врео по надиви њеној јачини духа власи, одведе ка жена,“ рекла би јој Јна се даде одвидила како као са немљиво дете, седне си терет свој. „А заде рукама па онда но, пустити се јади останем сама.“ Он нами титрају!“ одгор, сутра ћу опет дона то, „наравно млоєве што је потребно“ да помишљале и гречи га нестаде.
зар то не би билана после тога, писала умрети. Мени сеива разлика између овог це саме себи д
ше онога, што
ту. Да, да,
и хтети по
ба намене.
рена, да
ва несре
не. Мож
рићету
нас ов
ко је
шала
позна
го

отвореном прозору своје собице, који је гледао у врт. Дан је био ванредно ведар и топао. По дивном плаветнилу неба тек се по где где вије мали, бео облачак, као какав свилени вео. По ка
и кад пролети крај прозора по који
мен свиле па се после вијне свију и који му благ тихи ветрић од г. В. откује оно доба, што наш којне мајке Небиним летом. Да 15. Маја живити у одевено жутим ме наћи, ако ми будеш пролеће а дођи. А требало би, да ми на већ и с тога, да те даривам саветима и искуством, кога сам врло скупо платила. Веруј, да би тек сад умела свакој девојци рећи, да се само на узајмном поштовању ствара темељ правој брачној срећи. Ал што да ти даље казујем. Казујућ ти то овако из далека, изгледаћу у очима ти можда као оно снашПела. Ако хоћеш, да знаш, шта је права срећа, похитај мени, ја ћу ти спремити највернију слику о њој. Дођи већ и с тога, да видиш, како умем ценити право пријатељство.“ Твоја

Нада.

НЕЋЕ ПОЖЊЕТ’ . . .

пожњет’ хвалу
руштву од људи
не трпи шалу
шаљиве ћуди.

Ко не воли руга
Да се њему даде,
Од поруге друга
Сачувати знаде.

Више и без требе
Човек другог’ учи
А кад треба себе
Незна да научи.

А ово је зато:
Што у сваком раду
Више људи више
Знања имаду.

Крста Поповић.

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

Пако бисмо могли на прсте избројати интелигентније људе, који су хтели, слажући се са Коларевим мнењем, бар главна књижевна језика примити. На словенском конгресу у Прагу год. 1848. и на московској изложби 1867. уверило се, да се прилично разумеле заносне здравице, које су се смеле у матерњем језику наздрављати

али чим би дошло до озбиљнијег разговора, морало се говорити туђим, буд француским буд немачким језиком. Озбиљан језик не подноси казивања прстима, ни других којекаквих тумачења, њему треба терминолошких израза, њему треба потпун језик. Па и сам је Колар признао, да у светској историју има само један пример. на који би се он могао позвати, наиме на Грчку, где је такођер био уведен општи језик Кини ἡ κοινῆ т. ј. γλῶςςα.

Но чим се у Грчкој већма развио политичан и друштвен живот, трговина и књижевност, тим се већма стадоше губити грчка наречја, а њихово место заузе језик кини, којим је Аристотело писао, Александар маћедонски управљао, и јеванђелије се проповедало. Ова чињеница премда је једини преценденат теорије Колареве, говори сама собом против њега и његових присталица код Чеха, Срба, а понешто и Пољака. У осталом, не смемо бали рећи, да је ово развиће грчко јединствено у читавој историји, јер ако посмотримо изближе, видећемо, да се то исто дешавало и са талијанским, француским, немачким и енглеским књижевним језиком. Све ове народности проживеше исто такав период књижевне расцепканости, док нису постигле књижевно јединство. Аристотело стоји у потпуној аналогији са Дантеом и Лутером у развићу талијанске и немачке књижевности. Свагде је пре јединства владала расцепканост. Овоме закону историског развића народа морају се и Словени nolens volens подврћи, а ко отпочне борбу против оног, што се не да уклонити, тај ће пре сам подлећи, него силом продрети. Временом се тек увидело, да је нужна не само узајамност, него је нужно и јединство Словена. Свети Ћирило и Методије оживеше свесловенски књижевни језик, али та је идеја све више и више пропадала, па је требала читавих векова лутати, док се опет у живот вратила.

Први човек, који је ту мисао поново стао дизати и ширити, био је хрватски свештеник Јурје Крижанић. Дошао је у Русију, да шири панславизам, али су га доскора као подозривог човека послали у Сибирију; онде је у Тоболску написао год. 1666. граматику свесловенског језика, како га је он себи замислио. Тај језик био је смеса руског и хрватског језика. Његова граматика остаде до недавна у рукопису, па није ни могла утицати на потоње нараштаје. Тек после 160 година устаде опет словачки научник Херкел, те стаде ширити (свакако не знајући ништа о крижанићевој граматици) свесловенски језик, због чега је год. 1826. издао у Пешти малу граматику. За основу је узео наречје словачко.

Трећи покушај да се уведе један општи језик за све Словене, учини неки Словенац, Матија Мајар. Њему не беше доста што је написао и издао граматику (1863.) већ је тим новим све словенским језиком отпочео у Целовцу (Klagenfurt) издавати часопис „Славјанин.“ *) Узео је за основу свој словеначки језик, а облике и речи је попунио са другим слов. језицима. — Сви ти покушаји, да се створи један нов књижеван језик, остадоше без икаквог утицаја на савременике тих аутора. Пророци остадоше без прозелита.

А ми потомци тих нараштаја, можемо додуше похвалити словенске осећаје тих пророка, али уједно морамо да сажаљевамо њихов бескористан труд и муку, која и није могла донети никакова плода, јер се природа не да створити ни начинити. Историја нас учи, да ниједан књижеван језик нису створили граматичари, него је узет из народа; — а тај душевни продукат не може се никад и никако скрпити из појединих наречја.

Победа овога или онога дијалекта у борби за опстанак јест једини пут, што нам га нарав налаже, и коме нас историја учи. Језик Лација и Рима подиже се више свих других дијалеката Италије у своје доба каогод данасске у новој Италији дијалекат тоскански; дијалекат Jsle de France и дијалекат париски

*) Исти М. М. издао је г, 1865. у Прагу књигу „Узајемни правопис словјанскі, *to je Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska. Spisal i na svêtlo izdal Matija Majar Ziljski. V Zlatnom Pragu.* 1865

постадоше књижевним језиком у Француској, дијалекат саски у Немачкој.

Исто је тако и стари словенски језик био диалекат једне провинције (како се мисли Маћедоније), пре него што је себи подвргао друге словенске језике. Наравно, да је тај књижеван језик доцније покупио сродне елементе других сродних диалеката, али то још не може побити оне тврдње, е су сви данашњи књижевни језици били једаред диалекти, а ниједан од њих да није произашао из главе кога граматичара. Зато би се требало једаред за свагда оставити те непрактичне мисли, да се створи нов свесловенски језик; а требало би један од живих словенских језика признати за општи словенски.

Од западно-словенских научника отпочео је први заступати то начело чешки лексикограф Јосиф Јунгман. Недавно *) је изашла споменица Јунгманова, што је он написао још 1845, г. под насловом: „О свесловенском књижевном језику.“ Ево како он говори:

„Наши старији суседи, Немци, могли би нам бити најбољим примером у свима народносним стварима, у вештинама и у науци. Немачка и словенска народност имаду много што шта заједничко. Северо-западна грана Немаца разликује се од југо-источне исто толико, колико северо-источна грана Словена од западне. Па у чему је онда разлика? Код Немаца је у свима земљама књижеван језик горњо-саски, али у обичном животу говори народ својим посебним диалектима. Немац право каже: ако пишем саски, пишем ипак немачки; а код куће говорим, како ми је драго,

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

IX.

Давно је било, говораше месец, али се и сада грозим кад се опоменем. Хришћанство је бројало 1589. годину од онога дана када је на свет рођен просвећеник омиљене му хришћанске вере. Ја сам баш на обалама Белог мора одмарао поглед, тамо где је море дубоко у недра Финске земље начинило канталатски залив. На обали лежало је село, а лежи и данас, име му је Канталати. Било је баш у половини лета, сунце је у сред поноћи сјало и грејало. Будући је Петровдан био, то су мештани чинили припреме да овај светац прославе. Све становништо збрало се на пољану крај села; омладина се весело играла: девојке су играле и вртеле се у колу, момчадија пак заметала је своје јуначке игре и вежбала се у њима Каква ли слава чека онога који победи на мегдану! Другови га са ускликом поздрављају, а девојке напуштају игру, па љубавне погледе упиру у њ. Старина седећи у присенку стогодишње јеле, гледа тај метеж, и сећа се прошлих дана, када је и његова нога лако скакала, а младићско колено опружљиво било. Најпосле умори се и омладина, па онда сви скупа одоше својим кућама, да се одморе.

Кад се већ ни једна жива душа не могаше видети на пољани, тад иза једне јеле искочи неки човек у ратничком оделу, оружан од ноге до зуба. Грозан смех играше му на уснама; он звижну попут шуме. У тај мах чинило се као да је оживела шума, са дрвећа и иза стабала појавише се људи, ружна лика као и пређашњи, са мачем о бедрима и копљем у руци. Опазно ходсћи ближише се селу; за тренут ока плану огањ на све стране,. и страшна убој-

*) Године 1871. у „*Časopisu Musea Královstvi Českého* св. 3. — У истом листу отпочеше излазити ове године Јунгманова писма Антонину Марку, што их је писао од г. 1823 — 1827. — У тим чешким писмима употребљава Јунгман често читаве руске реченице, а сва писма чисто одишу жарким словенофилством. Прев,

на рика пробуди иза сна становништво. Из заждивених кућа испадоше полунаги ликови, али у страху и бунилу не знађаху на коју ће страну. Куд год се окренуше свуд их непријатељ среташе а од страга ватра гораше. Непријатељ је немилостиво мачем секао, губио, док му рука није малаксала, и ништа није поштедео. Сунце још није мислило да се роди, кад се на месту где беху куће и зграде тек пепео и жеравица виђаше, међу којом стајаху разбачена мртва, изгорела и осакаћена људска телеса.

Попут мора виђаху се чунови, пуни крволочних војника, пиштећег у окових робља и упљачканог покућства. И ко беше тај непријатељ што учини ово крвопролиће? Ево чуј па се грози од ужаса! Ја чух победне знаке и радосне речи, а то беше реч финског народа. Чух последње вапаје умирућих и запомажуће гласе робља: а то беху такођер Фини! Ох, грдне несреће! Брат убија брата; друга вера и страни тирани отуђише их, да већ ето непознају једно другог. Како ли човек може да растави оно, што је бог уједно створио! (Познато је да Карељци обитавају обе поле финске земље. У оно време кад се водили велики руско-шведски ратови, они се непрестано крвише међу собом.)

X.

Било је некако пред Божић. Кроз неколико дана мишљах да се на пут кренем, да наступајући празник у кругу својих милих проведем. Од дуга времена узех неку књигу у руке, а за часак превртах листове по њој, али брзо је оставих, и дохватих једну другу, но и ова ми се не читаше. Мисли ми далеко одлетеше; оне већ беху код оних, које ја љубим.

Оставих се дакле читања и погледах свог старог пријатеља — месец, чекајући да продужи своје причање. Брзо се месец досети шта ја хоћу, те стаде приповедати овако:

Са прибрежја Северног мора долазим, баш са оног места, где мутна река Лаба меша своју каљаву воду са бистрим таласима морским. Ветар је доникле духао далеко по сухој земљи, али на један пут обрте се од северо-запада, услед чега једна десетина бродова појури на ушће реке Лабе. Узех један брод на око. Платна му до врха беху наједрена, он је сиктећи просецао таласе, а дуге змијовидне бразде остајаху за њим. Осем других путника видех једног младог мрнара, где се наслонио на предњем крају брода. Груди му беху пр..пуне узвишеном надом; очи му се сјајише и гледаху дрско у напредак. Тамо у дну небеског свода поче се указивати тамна обала, па се све већма дизаше из мора и броду на сусрет иђаше. Али брза ова пловидба чинила се младићу спора као пужев ход. Мисли му далеко одлетеше, већ стигоше на оно равно пешчано острво, где се он родио, где је одрастао. Већ је видео пред собом зобни усев, како се таласа на пешчаном земљишту; видео је стадо где пасе на пландишту; видео је засевницу кртоле, чији цвет у детинству сматраше за најлепши на свету. Тамо је и колеба његовог оца, са зидовима начињеним од поломљених бродова, показујући овде црну тамо црвену платину; над вратих стоји јасан лик богиње Среће, што је некад служио за украс на каквом пропалом броду, и којем се он у детињству колико пута дивио. . . Тамо је обала на којој је некад купио шкољке и камичке; тамо је и чун у коме је са оцем тако често скакао са таласа једног на други. . . .

Ја познајем отаџбину тог младића. Од прилике има томе двеест година, како сам једанпут у јесен онуда ходио. Ужасна бура беснела је тада; ветар је звиждао од Леденог мора као вучје урлање. Смућени црни облаци часом се збијаху у гомилу, часом се разилажаху по небу. Али моји зраци ипак се умедоше провући кроз њих, и дознадоше шта се доле збива. Сва снага мора беше се ускоЛебала. Читава гомила таласа наваљиваше на обалу; предњи се разбише и расплинуше, али на њихово место дођоше нови, ваљајући се преко првих. За мало пак се приближише, и већ лупаху у врата од колебе, већ потресоше прозоре. Загледах кроз прозор. За столом је седео постар човек

достојанствена лика; на носу имађаше наочари, и на глас читаше из неке дебеле Библије. На противној страни стола седела је жена, држећи дете на крилу; друго једно стојало је крај ње. Сад се један велики талас удари о зид, и задрма целу колебу. Жена пребледи, а деца у страху сакрише очи у њеним недрима. Престаде човек читати и овако проговори: „Не бојте се, мили моји! У божијој смо руци, без његове воље неће нам ни влас с главе опасти. А после“, додаде смешећи се, „ми смо и до сад гледали више оваких ноћи, бура је увек попустила, и таласи се умирили“.

Ја продужавах свој пут. Три дана је бура беснела, па се најзад утиша, — као што је стари прорекао. Одох да видим шта раде на острву. . .

Ох, кукавни младићу! Кад будеш дошао да походиш своју стару постојбину, наћи ћеш на том месту таласаво море. Талас се ваља преко таласа, као гробна хумка: који је од њих гроб твојих родитеља, који ли браће твоје?

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

ПРИКАЗИ КЊИЖЕВНИ.

I.

Граматика старога словенскога језика **за средње школе краљевине Србије, саставио Стојан Новаковић, У Београду. Издање и штампа краљ. српске државне штампарије 1884. — Коло велике 8˚. — Насловни лист и I—X. — Страна 1—163. Цена књизи 2 динара.**

По имену књизи овој види се повод постанку јој и куд смера пребраном садржином својом. Ова је књига намењена, српској средњој школи да се из ње покаже пут српској омладини на науци, како ће учити стари словенски језик, а с тим напоредо изучити из темеља и законе свога рођеног језика народног српског, као што о том згодно вели и сам писац: „Научно је истина, да тек учење словенскога језика може правом научном светлошћу обасјати знање српскога језика“.

Иза првих огледа Јована Живановића ове врсте науке у нас, у изводу првог и другог издања а у трећем и самосталнијег рада „Старе словенске граматике“ — радња ова Стојана Новаковића долази нам као даљи развој у науци језикословља словенског и српског.

Стојан Новаковић израдио је у овој књизи својој прва три дела граматике: науку о гласовима, о основама и о облицима, опширније и потпуније; из четвртог пак дела граматике, из науке о реченицама — додао је он само толико, колико је мислио, да ће бити од потребе и најпрече, да се уочи разлика у том између реченице старе словенске и српске.

„Израда ове граматике — вели писац — наслања се скоро свуда на познато Миклошићево дело о старој словенској граматици (Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen). Има ипак једна главнија тачка, у којој је одступљено, те је усвојено тумачење Шлајхерово. То је начин образовања основе времена садашњег, којега се научна основа најкраће исказана налази у Шлајхеровом Compendium der vergl. Grammatik.“

Књигом овом својом поступио је Ст. Новаковић напред, много ближе к практичном смеру школском, него што је дојако чинио у раду свом ове врсте језикословске, излишним чешће обавештавањем и дефиницијама подужим; те што у овој књизи разјашњује и тумачи, чини он то сад кратко и разговетно, а нарочито све у лаком прегледу. Ово му је особито за руком испало у другом делу граматике, у науци о основама, па у трећем, у глаголским облицима, где оно у заградама исказује наочиглед стихије основи и наставку, и састав им после по законима гласовским и т. д.

Тим је писац постигао, да отвори вољу к овој науци и самоуцима, који прилике немају, ил не имадоше, да у школи у том оразуме и путем даље пођу у науку ову

језикословску; и књига се ова с тога особито препоручује старијем колу омладине и књижевника наших, којима је стало до тога, самоучки да накнаде познање порекла и закона језика нам народног и књижевног; исто тако књига ова, мимо школе, добро ће доћи нашим млађим, а и старијим свештеницима, да постигну и допуне сами собом, што је у школи можда пропуштено ил занехаћено.

Стари словенски језик, како се данас изучава и науком, да речем, васкршава, па свеколико словенство виделом својим обасјава, даје све већма и све достојнијег места свакојему језику словенском у заједничкој, компаративној филологији васколике језичке породице индоевропске.

Врло је добро учинио писац, што је књизи својој с почетка казао кратку историју тому у нас божанскому језику, старом словенскому, и земље и области, куд је допирао и како се у књизи развио — ето за тисућу година!

Изучавањем тога језика, изучава се сада у нас, како треба, народни језик нам рођени, и сазнају се по том чисто и разговетно особине језика старог српског, светосавског и потоњег, па и језика црквеног словенског, којим и дан данас бога славе и хвале три племена словенска, Руси, Срби и Бугари — њих на броју малне сто милијуна душа! . .

Другом приликом, чим доспем, рећи ћу коју више о трудби овој, старој словенској граматици вреднога нам књижевника Стојана Новаковића — ако ме ко у том донде не претекне.

Александар Сандић.

СВАКОМ СВОЈЕ.

Одговор на приказ моје књиге: „Првог дара."

(Свршетак.)

А прва махна, коју је посебице навео и изнео на видик, јесте „простодушност" моја, (тако зове г. приказивач очајање, у које падају људи од срца под притиском првих болова неумитне судбине,) којој се од срца насмејао и којом сам ја ставио у слици „Мати и дете"* само и тренутне боле оних дана свога живота, кад сам и при најобичнијим, свакидањим појавама од једном трнуо у тузи, — сузе ми капале из очију и кад сам умео дати рачуна од њих и кад нисам. Баш с тога, јер сам у те дане и живео миран и материално обезбеђен живот жао ме је било за својом матером. Она се патила целога свог млађаног живота, — а ја живим безбрижне дане! „Она труне дубоко у земљи, — а ја живим!" . .

Осећао сам, да је то грдна неправда, којој нема лека и осећао сам опет, како би тек њојзи, мојој драгојј матери, било мило, да је дочекала своју децу упућену, самосталну! Заборавила би била на све своје раније јаде и сиротовања, као да их никад ни сносила није! . . .

Што се г. О-нић и „насмејао" таковим осећајима, то му не могу да опростим.

И ако му је баш стало до смејања, ево ћу га упутити на још неколико „шаљивих" извора, где ће наћи слична резоновања и врло дивних „простодушности," писаних од најзнатнијег књижевника нашег и минулог доба:

„Моја мати," од Љ. Вуличевића, стр. 34. 73. 75. и т. д. (Од вјека ја причам своје круте удесе . . . Вечити плач. — Ја плачем за својом матером.)

„Појезија у прози," од И. С. Тургењева.

„Себи самом," песма Леопардијева, Шер. Истор. опште књиж. II. 325.

Слично томе наћи ће и не у једној песмици Змајевих „ђулића увелака."

А ако би ми се приметило, можда, да зависи од начина излагања, па да и туга „шаљиве" људе побуди на смеј — ја ћу ево да попуштам и до крајње могућности. Нека је дакле моја сличица „Мати и дете" најлошије испала и онда, зар нисам могао у свог критичара ни толико призрења наћи, да ми се саопшти то на друкчији начин?! Али ја не верујем, — а г. приказивач нека докаже, — да је та сличица тако лоше испала.

Друга би махна била, што ја у „Писмима из Београда" хоћу да „(и) — збри-

*) Види у књизи „Први дар" стр. 25. 26 и 27.

шем“ са срдаца дечијих осећај захвалности, реч хвалу.

А ја се у дотичном писму, (из кога је г. приказивач погрешно назрео ту ми махну, или као што вели: софизам, — који кад би постајао заиста би и био за осуду, —) борим, са педагошких обзира, противу сувишне употребе те речи, јер тиме губи свој прави значај. Ми не ћемо да одгајамо етикетне лутке, већ људе у истини васпитане, који што говоре то и осећају! Реците само детету сваки дан, да је оно „непоштено,“ за извесно време толико ће се навикнути на то, да ће вам се смејати у очи. Изгубила је та реч, услед сувишне и непаметне употребе, у очима детињим важност своју, отупила јој се оштрица. То је драстичан пример; а код речи „хвала,“ „љубим руке“ и т. д. још ће се пре изгубити прави значај. У осталом, да сам ја баш на то нишао својим писмом, објашњују доњи ставови:

„Ја вами чиним, јер вам тиме само **дуг враћам**, дуг, којим су ме твоји драги родитељи задужили. — Племенити људи, кад чине коме добра, не траже никоје благодарности, ни којег признања. Али они, који уживају, којима је поможено том племенитошћу, **дужни су осећати се задуженима и захвалнима према дотичнима и онда ће зацело знати и на други начин бити им благодарни**, него само одчегртати: хвала хвала, па било па и прошло! Или још враћати добро злим!“ . .

Поричем ли ја важност и нужност захвалности? И појми ли, не знам, сад г. приказивач, које ту задужен и ко очитује своју захвалност? И на какав начин? . . .

Изгледа, као да при том пасусу реферата у г. О-нића постоји намерно извртање правога смисла мојих састава; па ја ипак нећу то да верујем, јер би значило злобу од његове стране према мени, — а ја сам почетник, дакле такова претпоставка не би била логична. Биће дакле, кривом схватању мојих састава, узрок: природна кратковидост и лажан аксиом: „почетништво је за осуду,“ те је при извођењу дедуктивног закључка г. О-нић упао сам — у софизам. Тај лажан аксиом свему је крив. Крив и што је цео реферат на моју књигу испао без икоје збиље и научне вредности.

А **ја сам** осуђен!

Дакле две назови-махне биле би највише узрок неконзеквентној осуди моје књиге. А да ли су то довољни разлози за осуду баш и кад би постојали? Сумњам. Међутим ништавост и бесмисленост њихову, мислим, доказао сам; — али пресуда је била изречена још пре навађања и једне махне! Зацело и пре прочитања саме књиге! (!Ур.) Па шта ту да речем?! . . . .

Је ли право сад што сам **ја** осуђен? И могу ли се ја задовољити тиме?

Ако је у мојој књизи све: ништа, па чак и опасно по нашу децу; зар ми се може одрећи и право, да иштем разлоге, доказе за то?

Сваком своје.

Иначе нам је најсветије право и најгаднија неправда на земљи!

11. априла 1884. г. у Бечу.

Ђорђе М. Бугарски.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Чешка књижевност*) У Кутној Гори отпочео је учитељ Л. Куба да издаје дело: „*Slovanstvo ve svych zpěvech*,“ у коме ће изаћи народне песме свих Словена са својим напевима. Српске ће песме бити у деветој свесци. Песме ће бити удешене која за квартет, која за терцет, која за соло — али свака ће бити удешена и за клавир. Ко зна шта је Словену песма, ко зна да Словену песма иде од срца, да су у њој изражени сви његови јади, све радости и наде, тај ће појмити, од какве је важности ово дело не само у словенској, него и светској књижевности. Обраћамо пажњу наших певачких дружина на то дело, тим пре, што је врло јефтино: једна свеска стоји 40 новч. а код издавача 32 новч. — У Брну ће доскора издањем књижарнице J. Барвића отпочети да излази **свесловенска библиотека**, у којој ће излазити црте из социјалног, народног, културног и историјског живота свих словенских народа. Свака ће свеска бити за себе целина, и моћи ће се посебно добити. У првој ће свесци изаћи „Хрвати“, онда Срби, Бугари, Руси и тако редом даље. Претплата се већ сада прима. — Вредни књижевник и познавалац словенскога света **Едвардо Јелинек** издаће у накладе краковске академије библиографију превода пољских у чешкој књижевности, којих има до хиљаду; а уза то ће изаћи попис чешких

дела, што се тичу Пољске. У лањској „Отаџбини“ изашао је сличан Јелинеков рад, наиме преглед чешких дела, што се тичу јужних Словена. А у царској књижници у Петрограду налази се опет његов рад, преглед чешких дела, што се тичу Русије.

У литерарном друштву „*Slavia*“ у Прату читао је Г. Славски недавно реферат „о приповеткама Мите Живковића,“ што су недавно изишле у Београду. — Роман хрватског књижевника Ј. Е Томића што је пре неколико година онако лепо у „Смотри“ оцењен, „*Zmaj od Bosne*“ излази сада у свескама у чешком преводу. Исто се тако преводе на чешки и приповетке Бећићеве. Чеси се уопште врло интересују за јужне Словене и њихов културни напредак.

У књижевној оставини покојнога Вацлава К р и ж е к а нађено је много чланака из културне историје старих Словена. Посмрчад та издата је сада под насловом „*Z dejin starych Slovanu.*“ Покојник је за целога живота истраживао историју старих Словена, али му не би суђено доћи до цељи својих истраживања. То што се у овој књизи налази, јесу већим делом одломци, од којих би се тек имало саставити дело налик на Шафарикове старожитности. Из историје старих Словена имамо врло мало података, зато нам је тим теже, што Крижеку не пође за руком довршити свога дела. Но за сада је и ово доста, а ваљда ће се међу толиким словенским историчарима наћи човек, да продужи дело Крижеково. нш.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ЈУНИ 1884. ГОД.

Јуни.	Сунце				Месец			
	излази		залази		излази		залази	
1.	4 с	0 м ј	8 с	0 м в.	10 с	46 м в.	8 с	30 м ј.
2.	4	0	8	1	11	15	9	34
3.	4	0	8	1	11	42	10	40
4.	4	0	8	1	изјутра		11	50
5.	4	0	8	1	0	11	1	1 в.
6.	4	0	8	1	0	40	2	13
7.	4	0	8	1	1	13	3	28
8.	4	1	8	2	1	50	4	43
9.	5	1	8	2	2	35	5	56
10.	4	1	8	2	3	28	7	2
11.	4	1	8	2	4	29	8	0
12.	4	2	8	3	5	36	8	48
13.	4	2	8	3	6	48	9	29
14.	4	2	8	3	8	1	10	3
15.	4	2	8	3	9	11	10	32
16.	4	3	8	3	10	20	11	0
17.	4	3	8	3	10	27	11	26
18.	4	4	8	3	0	31 в.	11	52
19.	4	4	8	3	1	33	изјутра	
20.	4	5	8	2	2	34	0	19
21.	4	6	8	2	3	34	0	49
22.	4	7	8	1	4	31	1	21
23.	4	8	8	1	5	25	1	59
24.	4	8	8	1	6	15	2	41
25.	4	9	8	0	7	1	3	29
26.	4	9	8	0	7	41	4	22
27.	4	10	7	59	8	18	5	20
28.	4	11	7	58	8	50	6	22
29.	4	12	7	57	9	20	7	26
30.	4	13	7	57	9	48	8	33

Констелација планета.

Меркур је 1. Јун, у доста повољном положају према сунцу, те да би се зором могао видети на источној страни неба као мала али врло сјајна звезда.

Венера приближује се све више сунцу и може се почетком месеца иоле бољим дурбинима видети, у виду малог српића. — Половином месеца она се губи у сунчевим зрацима, а 30. Јун. она је у доњ. конјункцији са сунцем.

Марс и **Јупитер** залазе пред поноћ.

Сатурн се невиди.

Уран у близини звезде β у звезданом јату „Девојка“.

Дневник.

2. Јуна Уран у I. окомици (квадратури) са сунцем
6. „ Помрачење I. Јупитеровог пратиоца 10с 48м в*
8. „ Нептун у конјункцији са месецем
9. „ Почетак лета; сунце у Раку 2с 4м ј
9. „ Меркур у конјункцији са месецем
13. „ Венера у конјункцији са Јупитером (Венера за 4 месечева пречника изнад Јупитера)
16. „ Марс у конјункцији са Месецем
17. „ Уран „ „ „ „
19. „ Сунце у пајвећој даљини од земље у 6с ј
30. „ Венера у доњој конјункцији са сунцем

1. „ Пречник Сунца — — — — 31' — 32"
15. „ „ „ — — — — 31' — 31"

(Сатурн се невиди)

Фазе Месечеве.

4. „ Месец у екватору
4. „ Последња четврт — — — 3с 40м в.
10. „ М е с е ц у б л и з и н и з е м љ е 5с ј
11. „ Мена месена 6с 39м ј
17. „ Месец у екватору.
18. „ Прва четврт 7с 20м ј
22. „ Месец у најдаљем одстојању од земље 2с в
26. „ Пун месец 11с 16м подне.

(Сви податци по средњем бечком времену).

П р о г н о з а в р е м е н а. Дани за које се има вероватноће, да може бити кише јесу: 4, 10. 11, 17 Јуни.

Пера Манојловић.

*) Због незнатне висине, под којом нам се ова планета сад на западној страни неба над хоризонтом показује, посматрање помрачења његових пратилаца не да се више лако посматрати, због чега ћемо ове податке за неко време и изостављати

„JABOP“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 21. У Новом Саду 19. маја, 1884. Год. XI.

СТЕВАН, ПОСЛЕДЊИ КРАЉ БОСАНСКИ.

(ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА)

Написао Мита Поповић.

(Наставак).

РАДЊА ДРУГА.

(Кршни предео. Херцеговци седе око ватре, па пију вино. Косача)

КОСАЧА.

Јунаци, браћо! Веселите се!
Данас при чаши рујнога вина,
А сутра већ на пољу бојноме,
За веру своју и за народност.
Чули сте, знате да ј' босански краљ
Сина и брата свога изгнао,
Што нису дали, да ногом гази
Народна права, веру народну.
Ти увређени, храбри лавови
Већ осам дана моји су гости.
Одлазим по њих, да их доведем,
А ви јунаци, донде весело.

(оде.)

1. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Ј сте ли чули?

2. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Што сам, па шта би хтео?

1. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Т је голема неправда!

2. ХЕРЦЕГОВАЦ,

Шта ме је брига?! Мени је добро,
Па не хајем за празне гласове
По градовима што се проносе.
Пијмо! Весело!

(пију.)

1. ХЕРЦЕГОВАЦ.

На здравље!

2. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Хвала!
Колико капи у том пехару,
Косача нек је тол'ко лета жив!
Но па шта велиш?

1. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Чудна ми посла!
Ту наздравицу већ на памет знам.
Него да кажем и ја коју реч.

2. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Добро, па чујмо!

1. ХЕРЦЕГОВАЦ.

Као што знате
Наш војвода је Остоји краљу
Објавио рат.

2. Херцеговац.

То нема смисла.

1. Херцеговац.

Шта нема смисла?

2. Херцеговац.

Да се кољемо.

Ја све знам.

1. Херцеговац

Шта знаш? Говори!

2. Херцеговац.

Знам, да је краљ војводину сестру у тамницу вргнуо, па с тога је војвода гњевом плануо и краљу огласио рат. Ето, то је све.

3. Херцеговац.

Зар ништа више?

2. Херцеговац.

Ништа. Па зашто да губимо с тога ми своје главе? Зашто да увијамо у црно своје мајке и љубе, кад нам краљ није ништа скривио?

3. Херцеговац.

Разиђимо се. Хајдемо дома.

Гласови.

Хајд'мо!

2. Херцеговац.

Великани би, да онако радимо, као што они хоће, ал ја се увек својом главом мислим.

Гласови.

Тако је.

(Херцеговци поустају.)

1. Херцеговац.

Ал, драга браћо!

3. Херцеговац.

Не слушајте га!

2. Херцеговац.

Из свега тога, што сам навео, велим, да ја нисам за рат.

Гласови.

Ни ја, ни ја!

(Улазе Стеван, Радивој и Косача.)

1. Херцеговац.

Хоћу ли доћи већ једном до речи?

2. Херцеговац.

Само укратко.

1. Херцеговац,

Хоћу да кажем, да је краљ народу много крив.

2. Херцеговац.

То се само тако каже. Ја нисам за рат; није ни други. Питај их. Јесте ли за мир, или сте за рат?!

Гласови.

За мир, за мир!

2. Херцеговац.

Но, јеси л' чуо? Удри о пехар!

3. Херцеговац.

Удри о пехар!

(пију.)

Стеван.

(Косачи.)

Ако је твоја сва така војска,
Онда ја враћам у корице мач.

Радивој.

Луда је, ко се на Трст ослања.

Косача.

Ко каже то, да нећемо рат?

2. Херцеговац.

Сви!

(Наставиће се).

МЛАДА УДОВИЦА.

ХУМОРИСТИЧНА ПРИПОВЕТКА

Од Абуказема.

I.

Боже мој, нема ти ништа лепше на свету од лепе младе и богате удовице! Да нисам који сам — волео бих бити удовица, као год што би Александар велики волео бити Дијоген, да није случајно био цар. А и шта може бити красније од младе удовице. Станеш само на прозор, а већ стотина младих људи искривили вратове гледајући на твој прозор; официрске сабље звече по калдрми, читав ти логор пред кућом, па те бацили у опсадно стање. Ноћу не можеш ока

склопити од серенада. Писмоноша ти не избива из куће, сав се markознојио под теретом љубавних писама. На шеталишту нико и не гледи цвеће и стазице, него упрли очи у тебе, да те се нагледају као ћорав капе. У цркви на служби божијој нико и не слуша придику, него устремили „взор свој“ у женску препрату, па ти пиље у очи као мачићи. На улици кад се провезеш на колима, лупају младићи главе о отворене шалукатре, јер не гледе пред а се него за твојим колима. Ако су с тобом на каквом ручку, остану и гладни и жедни, јер док они у тебе гледе, а печење већ изнели и носе слаткише, за којима се не може пити, нити их који мушки мари. На игранкама не можеш са сваким да доспеш, него раздајеш корпе, као да си каква пиљарица.

Једном речи није „девовање царовање,“ него је „удовица“ права „царица.“

Јелка је била и лепа и млада и богата удовица, а што је њену лепоту још већма красило, то је била та врлина, да није имала деце. Она се у неку руку могла сравнити са царем Душаном: не с тога, што би и она имала какве строге законе, пуне претње и казне, него што је и она куд год се показала, све освајала. Колика ли би, боже, царевина српска била, кад би удовица Јелка зашла десно и лево, преко река и брда, и кад би све постало српско, што би она освојила!

Али Јелка је већином седела код своје куће. Њој је непријатељ сам долазио на ноге и предавао јој се за роба. Она истина није учила војничку тактику али је опет имала такта спрам свакога, ко јој се приближио.

Удовица Јелка у варошици М. била је на гласу, и то на добром гласу. Ни сама Вирса попадија није могла о њој ни речи зле казати. Ама ни речи. Јер и ако је рекла што при „јаузну“ то је само било онако, као да је она „чула,“ али својим очима није се ни о чему уверила; то тако само други „кажу.“

Јелка је имала у Т. једну добру тетку, жену имућнога трговца Глише, материну рођену сестру, па како се приближује ускрс, а Јелка је код куће своје саморана, то науми да проведе празнике у Т. код своје тетке, друге матере.

У Т. се врло добро провађала. Тамо има доста младих људи, који и поред „Уништења естетике“ имају осећања за „лепо“, те су млади чиновници више били око Јелке, него у канцеларији; млади трговци више код ње, него за тезгом, а млади богослови више су у друштву њеном певали „многаја љета,“ него за певницом „Блажени.“ И ти су млади људи поред Јелке заиста се осећали „блажени.“

Међу другим младићима био је и канцелиста Мита, који је практиковао у канцеларији на гласу адвоката Симе Живића. Мита је био старији човек, свршио је неколико латинских школа и имао је врло леп рукопис. С тога је био добар за преписивање, а био је брат старога Симиног пријатеља, те га је Сима и овоме за љубав узео у своју канцеларију. Мита је био врло оригиналан човек. С њиме су други млађи људи радо проводили шалу и смејали се његовом безазленом схватању. И он је долазио у кућу Јелкине тетке. Јелка се од срца смејала Митином понашању, његовој наивности и оргиналности, и лакрдијама, што су другови његови с њиме збијали.

И Мита је укечио очи у лепу удовицу и кад је видео, како се она смеје његовим речима, како је расположена кад је он у друштву и како га позива да чешће долази — то је он правио рђав рачун и тумачио, да је он „виспреношћу“ својом запалио угарицу у срцу Јелкином, коју угарицу песници називају „љубав“ и певају јој толике

*

песме, да већ уредници немају места на тавану, да их у хватове слажу.

Другови и познаници Митини опазили су то, да Мита на удовицу све нешто шкиљи, да све нешто уздише, да јој радо шапуће, да се у игрању „залоге“ највише на њу „срди“, да је више пута „нехотице“ очепи, и у име „пардона“ пољуби је у руку. И Јелка је приметила, да јој се Мита нешто сувише улагује, па јој је с тога био тим смешнији и оригиналнији. Сваку његову реч приповедала је она после у смеју његовим друговима, те су се и ови онда уверили, да није друкчије, него да је Мита у удовицу залуђен и то до ушију.

Њима је то правило „хеца“, те су му бајаги завидели, кад им се он исповедао и кад им је саопштио, да и Јелка спрам њега осећа љубави, јер што би се она с њиме тако радо разговарала и позивала га, да што чешће долази.

На водени понедељак Мита је био први, који је Јелку полио, али и он је трећи дан ускрса добио пун бокал воде на главу, што му га несташна удовица пред друштвом изручи. И то је Миту уверило да га удовица заиста воли, кад му је толику благодет над главом излила.

Ускрс би и прође и једног лепог јутра седе Јелка на лађу, испраћена од свију кавалера т ских и оде кући. Мита јој при поласку даде лепу киту цвећа све сама лала и саса.

II.

Црв љубавни, што се уселио Мити у паметну главу и направио гњездо у не баш млађаном срцу његовом, непрестано се по мозгу и срцу врпољио. Мита је већ дотужао друговима својим, осталим кавањерима т-ским причајући непрестано о Јелци, како му је она рекла ово, па казала оно; како је он уверен да и она њега љуби и да би радо пошла за њега.

Млада господа добију вољу да направе с њиме мало „хеца“. С тога се договоре једнога дана, те се скупе код учитеља Живка и ту се напише женском руком — писала је сестра Живкова — једна карта дописница, која је овако гласила:

„Драги г. Мито!

Од како сам отишла из Т. немам мира ни дању ни ноћу. Све на Вас мислим и о Вама сањам. Ви сте моје срце освојили. Пошљите ми Вашу фотографију, да Вас се бар у слици нагледим.

Ваша Јелка“.

У М

Један трговачки момак ићи ће баш сутрадан у М. у једну трговачку кућу за спомоћника. Млада господа предаду дописну карту њему, те да је кад оде у М. спусти у поштански ковчежић, а адресирана беше на канцелисту Миту у Т.

Ко ће описати радост Митину, кад је карту примио и по поштанском жигу уверио се, да је заиста из М., а женски рукопис није му дао ни посумњати, да је карту Јелка писала.

Трчкао је од једног до другога, те им се хвалио и карту показивао, а ови се бајаги чуђаху и завиђаху сретноме канцелисти.

Сад Мита таки одјури у Н., те се даде фотографирати. Мараму на врату везао је онако париски. Главу је грациозно подигао у вис. Поред њега на столу стоји цилиндар, а у руци танак штапић. Лапац од сахата не бејаше до душе златан, али то се на фотографији не види.

Кад је фотографија готова била седе и напише овако писмо:

„Благородна гђо Јелко, анђелу мој!

Ваша карта дописница, коју сте ми пре неки дан изволели писати, дигла ме је у седмо небо. Уверавање о Вашој према мени љубави чини ме блаженим. По жељи Вашој шиљем Вам моју фотографију, а моја би највећа радост била, кад би скорим и Ви мени послали Вашу. Скорим опширније и о самој

ствари, а моја је жеља, да се што пре сврши.

Љубећи Вас до гроба

Ваш Мита."

Мита је рекомандовао писмо, да се неби по обичају поштанском гдегод случајно забацило.

Адвокат Сима Живић од неког доба није задовољан са својим канцелистом Митом. У канцеларији све неке забуне и задоцнење. Мита час поспе штемплован уговор мастилом у место песком, час умочи перо у песконицу; час на сред чистог табака напише уместо другог каквог наслова „Јелка"; час држа неке љубавне изјаве, а какву хитну апелату остави на страну; чешће бива да у канцеларију и не дође, него оде Јелкиној тетки, да се о Јелки и њеном имању разговара; бива и да заспи после подне у канцеларији, јер код куће није целу ноћ спавао, него све комбинације правио, како ће живети у брачном животу. Једном речи господин Сима Живић није с Митом више задовољан и он му већ стаде претити да ће га отпустити. Мита се ове претње није плашио, јер сад више неће бити сирома канцелиста, него богат економ; неће он више ни узети пера у руку, док се окући, осалаши и овиногради.

Сима се потужи и друговима Митиним и пита их, шта је то с Митом од неког доба.

Ови му приповеде све, па и о оној лажној карти.

Сима се смејао лудом послу и надао се, да ће се Мита од те боље већ излечити, само кад није шта друго.

III.

У Јелкиној варошици М. има један млад лекар, који је као и сви лекари био врло заљубљиве нарави. Он је одавно бацио око на младу удовицу, а упознао се с њоме кад је једанпут лечио од бубуљице на носу.

Али и Јелка је бацила, не једно око, него обадва на младога и лепога лекара, који није био као други лекари сед, ћелав и рапав, него је изгледао више као какав „танцмајстор" ;беше чист, витак, лепо очешљан, у разговору фини и пријатан, а у такве се људе удовице врло лако заљубе.

Већ се по целом М. говорило, да ће Јелка поћи за лекара Стеву. Само је попадија Вирса мало о томе сумњала, јер њено је мњење било, да Јелка воли само официре, те да ће се за официра и удати.

Међутим је у ствари било то, да су се Јелка и лекар јако волели, да су већ озбиљно и о венчању говорили, и да су сватове одложили на јесен.

Једнога дана седи лекар сам у Јелкиној соби, она је дотле у другој соби штоно Српкиње веле „правила тоалету." Лекар премећући на столу албум и књиге, лепо повезане, наиђе у једној дебелој књизи у дивот издању на неко отворено и у књизи раширено писмо: Случајно му поглед падне на прве речи, те и нехотице прочита:

„Благородна гђо Јелко, анђелу мој!"

Сад се већ није могао господин Стева уздржати, а да се не огреши о дискрецију, него зграби писмо и нагло га прочита.

— Чекај лукава лисицо! Дакле ти са мном сватове уговараш, а с другим се дописујеш! Увераваш га о твојој љубави! Иштеш фотографију! А кад ли је писано ово писмо?

Погледи датум, види да је од пре неколико дана. Остави писмо где га је и нашао. Зграби шешир и оде као опарен. Тај цели дан је сваком болеснику, коме је позван био, мећао хладне облоге и пуштао крв.

То је било писмо Митино. Удовица га је добила и одбила му на лудост. Само јој није било јасно, од куда се он на њену неку карту позива, кад она њему није ништа писала.

Кад „тоалета" би готова ушета Јелка у чисту собу, где ју је лекар чекао,

и зачуди се кад виде, да овога нема. Помислила је, ваљда су га одазвали болеснику, а није ни сањала, шта је у ствари.

Цели тај дан нема Стевана, а нема га ни сутра дан, па ни преко сутра. Сад јој је већ било дуго. Да ли је, боже, куд на страну отишао?

Пошље собарицу да га зове, каже да је болесна (као што то удовице већ често бивају).

Стеван дође. Али ни близу онај Стеван, који је до сада био. Нема осмејка на лицу и жива разговора, него онако хладно, као какав бечки професор запита је, шта јој фали.

Јелка је дуго ћутала Најпосле га запита, шта му је. Да није болестан, да му се није каква несрећа догодила? Или да није у бризи за каквог тешког болесника?

Стеван јој хладно одговори, да му не фали ништа и запита је што га је звала; моли је да му укратко каже, јер се мора журити болесницима.

— Па ви се до сада нисте тако журили.

— Ал' сада ми је хитно.

Јелци је све то било загонетка, и то не онако лака загонетка, као што их доносе наши дечији листсви, него тешка загонетка, којој не могаше ни првог словца да разреши.

Кад је Стеван отишао. Јелка је остала тужна и жалосна. Сузе јој ударе на очи (као што то већ код удовица лако бива).

IV.

Младоме лекару беше тешко у срцу, као да му је ко све коморе и предкоморе у срцу залио оловом. Тужан је био као какав београдски министар, кад види да ће га други да потисне са столице, на којој је тако лепо и комотно седети. Било му је као да је добио главни згодитак на лутрији, а изгубио срећку.

— Да ми је само знати ко је тај Мита Н., што јој из Т. пише. Је ли доктор, ил' адвокат или солгабиров? Или је какав официр? Или богат човек? Ха, знам шта ћу радити.

Стеван узе перо и хартију, те пише своме некадањем саученику, а сада адвокату у Т. Сими Живићу, те га у писму пита, еда ли он познаје неког Миту Н. ту у Т, шта је он и је ли њему познато, да он хоће да узме удовицу Јелку из М. Запечати писмо и преда га на пошту.

Кад је Стеваново писмо стигло у Т. друг његов адвокат Сима беше на путу. Отишао је на неколико недеља у Немачку и Италију, а жену је своју опуномоћио да може његова писма отварати, те ако би што хитно било и адвокатског се посла тицало, да преда у канцеларију.

Жена Симина, госпођа Марта прочита писмо и уместо мужа свог одговори Стевану.

А шта му је одговорила?

Одговорила је онако, како је она мислила; писала је оно, што је она знала.

Она је, то јест, виђала Миту често са удовицом Јелком, док се ова о ускрсу у Т. бавила, а Мита, како се свуда хвалио са добивеном картом, тако је и својој принципалици доносио и показивао, а њој нико није приповедао, да је карта лажна и да се удовица с Митом само титра, а да је све то масло Митиних другова. Ни сам Сима, муж њезин, није јој ништа причао о томе, јер он није човек, који мари за лакрдије.

С тога није ни мало чудо, што је госпођа Марта писала г. Стевану овако писмо:

„Штовани господине!

Пошто је мој муж на путу и неће се скоро вратити, то сам слободна, да Вам уместо њега на Ваше писмо одговорим. Мита Н., за кога се разбирате, писар је у канцеларији мога мужа. Што се тиче удовице Јелке могу Вам

јавити, да се он с њоме о ускрсу овде врло добро проводио и видела сам да се дописују; а да ће и сватови бити мислим да могу бити уверена, јер ме о томе г. Мита уверава, а и из једне дописнице гђе Јелке видим да га неизмерно љуби. С поштовањем

Марта Живића.“

Кад је доктор Стеван ово писмо добио био је као громом поражен. Сумње сад већ више није могло бити. Удовица воли Миту, а овај њу. Он је дакле излишан као пети точак у коли.

Од тога дана сасвим је престао ићи Јелци, па и кад га је она једном позвала на ручак, изговорио се да мора одмах ићи на страну и доиста је сео на кола и отишао, па се тек пред вече вратио.

(Свршиће се)

ОТАЏБИНИ

(Песма Н. Д. Илића.)

Отаџбино моја мила,
У теби сам ногом стао
Мајко моја, земљо српска,
За тебе би живот дао!

Шумадијо дивна горо,
Цвеће моје мајке миле!
Земљо мојих прадедова,
Прва слико младих снова!!

У теби сам задовољан
Био богат ил сирома,
Ја не тражим пуста блага —
Ја сам сретан кад је сретна
Отаџбина моја драга!

Соколови деца твоја
Деца твоја браћа моја,
Славе твоју величину,
На боји шту храбро гину
Бранећ' своју отаџбину!

Отаџбино моја мила,
У теби сам ногом стао,
Мајко моја, земљо српска
За тебе би живот дао!. . .

Београд 1884.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

Јосифа Јурчића.

I.

Једно после подне последње јесени прошлога века удараху бурни таласи о обале јадранског мора, како то обично бива пред буру. Утве се надлећу изнад валова а ови се све више комешају и буркају, ма да се осећаше још врло слаб ветар.

Шепави чобан Стоклас, који је пасао свое стадо на мршавој паши кршне приморске обале посматраше зналачким оком небо пребаци преко рамена гуњ од лике, попе се на високу стену, те подвикну, што га је грло носило: „Ој — оој!“

Са противног виса одазва му се исто тако запевајући његов друг. А то беше знак да им ваља похитати кући, како их не би затекла бура на чистини.

За мало нестаде чобана са противног брега у хридинама, које беху даље на копну. Иза тих хридина лежи у плодној и шумовитој оази крашког краја имање деде Басригоја. Стоклас беше чобан код Саморода. Имање Самородово лежи једва пушкомет од мора. Да га бура не прехитри, потера и он своје стадо. Његов дуг бич падаше немилосно по кичми оваца. Ове се збише у хрпу, потегоше на пут, а босоноги чобан шепуцаше нагло за њима деручи се и швићкајући им бичем око ушију.

На путу стоје два коњика, посматрају-

ћи чобаново немилосно поступање. Он их не примети.

„Чекај лоло; показаћу ти, како се муче животиње.“ рече један од коњика и скочи с коња. Коњ беше за њега сувише низак, да су му досизале ноге скоро до земље, кад би на њему седео. Добаци узде свом другу, завитла камџијом, те се продера: „Шта је то? Вуци се овамо!“

Чобан застаде уједаред, као да га гуја уједе. Уплашено стадо потрча још мало, затим стаде и поче пасти. Тај коњик беше његов господар Антоније амород; а онај други, који оста на коњу, Самородов брат, свештеник у парокији, која лежи отуд два сата далеко.

„Махни га, љут си, имаш времена, да га казниш,“ рече свештеник, човек својих педесет година, а растом много мањи од брата Антонија.

Но Антоније се беше већ дочепао Стокласа; једном га руком издиже као сноп, а другом омахиваше љуто бичем, који се омотаваше швићкајући око мршавог чобановог тела, тако, да је мало пре несмиљени пастир сада од бола дозивао Христа у помоћ.

Његово запомагање разлегаше се широм обале да се узнемирише и саме утве; а го син коњ наћулив уши, гледаше, како му се господар забавља са Стоклашевим леђима, да мора и самог Христа да узнемирује.

„Та пусти га, доста му је,“ мољаше свештеник. Али се Самород тешко окане кад се на шта наклати; на послетку тресну њим о тле.

„Ено га лежи! Сачувај боже, убио га је!“ довикиваше престрашено доброћудни свештеник свом бесном брату, који се враћаше коњу. Овај се окрете, застаде мало, те гледаше, како се чобан не помиче с места.

„За име божје, до чега те доведе твоје беснило,“ кукаше свештеник и сиђе с коња у намери да помогне сиротом грешнику.

„Убио сам га?“ засмеја се Антоније и приђе поново Стокласу. „Притајио се, легло му његово, притајио; стани, па да виш' чуда!“ Рекавши то, ошину чобана још два пута, што јаче могаше по босим ногама. Као мачка скочи Стоклас и загребе, што игда могаше, не пазећи ни на камен ни на грм, тако, да се мораде и сам свештеник слатко да насмеје.

„Проклета мачка!“ рече Антоније, бацив се на коња сав зелен од једа.

„Имаш право, што си га пропустио мало кроз шаке; али ипак требало би да обуздаш твоју наглу ћуд, кад знаш, да си празница,“ караше га брат, који беше канда већ и по свом звању на то навикао.

„Махни се карања, ти ме ље више не промени. О чему смо пре говорили? Све ми се врзе мозгом, а никако да се сетим. Помози ми. Да, да, сад се сећам! Теби није у вољи мој гост Алверто Паволи. А зашто не? Канда за то, што је Талијан? Ја знам, теби су милији Шпањолци, Немци и други. Ал' што ћу? Ми приморци највише се с њима таремо, трговина је у њиховим рукама, а и ја сам трговац.“

„На то нисам ни помишљао. Истина је да ме често растужује, кад помислим, како да није наш народ у стању, да потисне одовуд туђ елеменат; али бог и вера, сад ме не муче те бриге. Има неки други узрок, ради ког се не бих усудио ја, да позивам тог Паволија на тако дуга гостовања, као што ти чиниш. Мљечића севаља чувати а особито овога.“

„Што те је навело, да судиш тако о њему?“ запита Антоније зловољно.

„Ти се опет једиш; ја не знам, да ли би ти могао когод што приповедити, а да те не узбуди? Колико беше он код тебе?“

„Ко? Паволи? Вечерас је отпутовао у Млетке, не бој се, не ћеш га видети, кад ти је тако немио, што ја не могу никако да појмим, јер на њему нема ништа страшнога. Овај пут беше мој гост четрнајст дана“.

„Можда би било боље по тебе, да има као што ти рече, што страшног,“ одговори свештеник, ударив необично гласом, „а још би боље било, да се не бави код тебе по четрнајст дана.“

„А зашто? Хтео бих баш да знам, какав ћеш ми разлог навести. Зар заборави, да је наш отац стојао на доброј нози са

Паволијевим дедом и ја имам много да благодарим том познанству?“

„Тако је! Али ипак нема нужде, да се тај млади Паволи толико бави код тебе, а без сваког посла. Ти си трговац и већим си делом на страни, а код куће — не замери, што ти истину говорим — остављаш своју младу и лепу жену с тим младим гостом — Јест баш ти, који ниси већ тако млад.“

„Младу и лепу жену!“ понови Антоније, зауставив коња, и престрашено погледа у брата. Крв му полети у суве и набране образе, а око му дивље севну.

„Шта рече?“

„Ништа!“ одговори свећеник, који се беше застрашио кад виде, шта учинише његове речи код Саморода. „Ја не рекох, да знам што, али само као тако мислим.“

„Ти мора да си штогод чуо!“ викаше Самород.

„Ама баш ништа, вере ми, брате, ништа. Ја сам духовник, па су ми познате људске слабости, и мислим да би требало да молимо увек господа: не уведи нас у искушење! Видиш наша пословица вели лепо: Помози си сам и бог ће ти помоћи; а ми си помажемо у тој ствари тим, ако се приметивши, да ћемо доћи у искушење, још за рана њему уклонимо. Као што рекох, брате, ја као само мислим и ништа друго.“

„Учи ти друге и њима придикуј, а мене поштеди, јер данас је радни дан,“ рече Антоније и ободе коња, да је и свећеников коњ поскочио, а крајеви његове дуге црне мантије залепршаше чудно на ветру.

„Ја мислим, да баш ја имам права, да те опоменем, где је нужде.“

„Да, да! Али чуј, да је ко други посумњао тако о мојој жени, као што ти, знај, за би се друкчије разговарао с њим Антоније Самород.“ Рекав то, замахне песницом знак, како би с њим.

„Већ ти је четрдесет и пета, пребројио си многа мора, по други пут се оженио па си још онакова прзница, какова си био пре тридесет година.“

Антоније не одговори на тај приговор то време ништа.

„Треба да се пожуримо, ако желимо, да дођемо суви кући,“ рече мало после. Оба ободоше коње. А ови полетише, што се брже могло, по слабо утрвеном путу.

А и било је нужде. Јер небо се беше завило у црне облаке, а море поче још бурније да се комеша.

„Хвала богу, ево нас!“ рече свећеник, кад угледаше Самородов дом са брега, на који се успеше.

„Родна кућа! Гле, једва има по године дана, како нисам био овде, па ипак ми се чини, да то беше давно — врло давно.“

Антоније не одговори ни сада ништа, већ ћутећи јежђаше уз брата према свом дворцу, од куда поздрављаше свог госу весео лавеж паса, верних чувара те самохране куће.

II.

Самородов дом имао је више зграда. Над све се пако уздигла кућа, у којој он становаше. Кућа зидана каменом пространа и покривена тешким црепом ради чувене приморске буре. На северо-запад протезаше се плодан крај обрастао уљаницима и шумама, а према југу сам сињи крашки камен.

Осим његове господске куће беше, као што рекосмо, још и других здања за господарствено и трговачко оруђе и за слуге, које беху нужне приморским трговцима као год и поседницима дубље на копну.

Ниже његове куће беше од природе неко мало пристаниште, у ком се љуљушкаше неколико чамаца и средње величине трговачка лађа на јадра. Висока пећина је тако рећи, као рука обухваћала мали залев, да беше могуће саградити Самородовим предцима са по муке приличну заветрину за своје лађе; а можда је то био прави и једини узрок, што овде удрише седиште, јер сам крај а и буре, којима беше изложен, не имаћаше ни труни чара, који би могао примамити људе, да на том месту оснивају себи седишта.

Кад дођоше браћа у кућну авлију предаду коње слузи и пођу у кућу.

„Где је моја жена?“ упита Самород, кад ступише у ходник.

„Код Тоне; сад ће доћи, чини ми се, да вас је приметила,“ одговори служавка.

С намрштеним челом ступи Антоније у собу, а брат свећеник иђаше за њим. Заповеди, да се донесе вино и јело и да му дозову жену.

Красна и млада жена дође и поздрави најпре девера, хладно назвавши му: „Помоз бог господине свећениче.“

„А зашто ме не назва девером?“ упита свећеник пријазно и стиште њену меку руку.

„Зар се мора по тебе слати кад се враћа муж са гостом?“

— Нисам знала, да си већ дошао, — мислила сам, да ћеш доћи ноћас.“

„Ноћас?“ рече муж, отежући, и погледа је оштро.

Она не обори очију, већ подиже поносно главу, да је изгледала у том трену лепше но икад и прожеже бистрим погледом мужа да овај мораде оборити очи.

Нису узалуд почивали погледи скромног свећеника на братовљевој жени, чудећи се њеном дивном расту и лицу.

Могло јој је бити око двадесет година, стаса више окрупног, лица округласта сјајне свијоне косе, очи као жеравица, а глатки образи увек румени, што врло доликоваше њеном лицу.

„Иди, Видо,“ рече господар својој жени пријазнијим гласом, и заповеди, да нам се донесе добра вечера, како се не би могао потужити мој брат, да је горе живио у рођеној кући, него на својој парокији уз досадног капелана и дебелу газдарицу.“

Кад је отишла млада жена, проговори парок:

„Не говоре заман људи из околине о твојој жени: Лепа Вида, како су ју звали, док још беше девојком горе на Баснигојевљевини. Бога ми све је лепша те лепша.

„Али веруј драги брате, да би ја драге воље дао нешто њене лепоте за мало више срца. Теби смем то да кажем,“ рече Антоније Самород, те дигав се са столице, корачаше горе доле по пространој соби, по којој беху поразмештани лепи стоци, столови, ормани — све то беше скупоцено и туђинско али разноврсно и неукусно.

Свећеник наточи чашу црна приморца, те помљиво посматраше румену пену, која се сакупила на вину, мало лизне, а за тим испи чашу на душак и проговори:

„Више срца? Можда си ти сам крив, што га нема. Чуј ја се завери цркви пред олтарем и мишљах да ти кажем, но не свиђа ми се, да говорим много о том. Али ипак мислим да бих ја кад бих имао жену поступао с њом другачије: нежније и блаже, него што ти поступаш.“

„Ја то не могу, природа ми не допушта;“ одговори Антоније тужно. „Покушам ли бити љубазнијим, знам да сам смешан. Оставите ме таквог, какав сам; другачији не могу бити. А да нисам зао, држим и сам. То ћеш ми можда и ти признати, ма да ме увек кориш. А и моја жена, мислим, да ме не држи за таквог. Њу сам замолио да буде трпељива и да се не једи због мојих слабих страна, и обрекох јој, да ћу јој бити зато благодаран.“

„Како видим не можеш се на њу потужити.“

„То не. Али ипак увек је ладна! Зар ниси приметио? Видиш, ти не можеш знати, како то човека пече, кад се врати из туђине, у којој је непрестано мислио о свом злату па га тако предусретне, као што то мени бива скоро увек. Мени се чини, да је њој све једно: био ја или не био код куће. Моја покојна Терезија била је сасвим друкчија; у свему хитра, и ако мало пооштра, увек бона; али имала је нешто, за што не бих био жалио жртвовати по живота; но за Виду жртвовао бих и цео, само да има иоле женске оданости.

„Ха, ха, ха! Нисам мислио, да заостаде у теби још која искра удовиштва,“ смејаше се парок. „То је стара удовачка болест, да почну хвалити прву жену тек по другој женидби.“

„Од како се други пут ожених, не споменух никоме до теби сада моју прву жену.“

„Из те коже никуд. Остави је нек почива. Ти треба да узмеш у обзир и то, да

ти беше онда двадесет година, а сада да ти је више од четрдесет.“

„Јесам ли ја тајио Види године. кад сам је искао? Зар не знаш да ме она, тако рећи, сама на то подстакла?“

„Да, па како си био сретан, вес'о као деран од седамнајст година. А, и ти се дабоме још сећаш, да сам баш ја био онај, који је одговарао тебе, Виду, оца Баснигоја да се канете те неједнаке женидбе. Ја ти не могу помоћи, ако се кајеш, јер сам си крив.“

„Кајем? Никада! То нисам ни мислио, а камо ли рекао. Ма ми колико пребацивао моју старост, ипак је моје срце онако исто младо као и у седамнајстој години. само што се не показује. Мени није још тешка моја старост, а теби је познато, да је наш отац доживео осамдесету.“

„Да, али наша старија браћа одоше сва пре њега на онај свет.“

„Ништа за то! Не смеш ме криво разумети у тим годинама. Ја љубим Виду, ма да је такова, љубим је више него цели свет више него што сам љубио моју покојну, и све би раће изгубио него њу; јер не заборави, да је она мати мог сина.“

„А да, где је мали?“ упита парок весео, Помисао на Самородовог сина окрену предмет разговора.

„Већ спава. Устрпи се до сутра, видићеш, какав је то леп и чврст деран.“

Сад стане Самород и зовне. Служавка уђе, а он је запита заповедним гласом:

„Где је моја жена? Потражи је и реци јој, да дође. Реци Бернарду, да дође и он.“

„Та причекај мало, послао си је, да спреми вечеру,“ утишаваше га парок.

„Чељади имам, хвала богу, доста, и није нужда, да буде она свуда,“ одговори Антоније.

(Наставиће се).

ЈЕДНО МОМЧЕ И ДЕВОЈЧЕ.

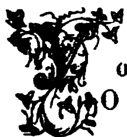

осами живело је момче млађано,
О слободи, о љубави, радо сањало.

За слободом, за љубављу, дуго чезнуло,
А девојче једно лепо за њим венуло.

Сунце сјало, . . . момчету се живет' милило,
Девојче му своју љубав само открило.

Заклеле се очи лепе исчекати на њ',
Радује се бледо момче не ће бити сам.

Мисли момче: очи лепе помоће ми сад,
У осами оне ће ме снажити на рад.

Весело је бледо момче, — тужан ли му дан,
Не зна да су очи лепе само варљив сан.

Сунце сјало, . . . па је гледо очи неверне,
Како су се пред олтаром другом заклеле.

Сунце гледо, па момчету за то јавило
И момче је у осами опет патило.

* * *

Очи лепе, очи клете, што сте неверне?
Та с немилим никад није мило живљење!

15. јан. 1884. у Бечу. Ђура М. Бугарски.

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Наставак.)

о друкчије је код Словена. Пољак ће рећи: ако отпочнем писати руски, престаћу бити Пољак па тако никад да оракнемо напред. Немцима разлика у вери и мало не смета јединству језика и књиевности! Код Словена је разлика у вери највећи камен за спотицање. Немци имају само једно латинско писмо, па премда је ово врло незгодно за њихов језик, задовољни су они ипак њиме, само да се одржи јединство.

„Словени имају ћирилицу и латиницу,

да и не напомињемо силу правописа, као н. пр. руски и српски, чешки и пољски итд. па се тако све више цепају, а један од другог све више отуђују

„Што се и код нас у последње време стала будити мисао о књижевном јединству Словена, то није ништа него слабо подражавање јединству Немаца. Не би ли зар било боље, да попут Немаца узмемо ма које наречје, које би се после могло другим наречјима све више раширивати и дотеривати! Ову сам ја мисао изнео и у предговору к делу: „Изгубљен рај.“ Кад Немци поред једне књижевности и једнога књижевнога језика могу имати толико различитих држава, као: Пруску, Аустрију, Баварску, Виртемберпику итд., зашто и код нас не би могло постојати поред једног општег књижевног језика више политичких група, као: руска, српска, пруско-словенска, турско-словенска итд.?

„А оно страшило, панславизам, — кога се наши непријатељи толико плаше, или се бар чине, да га се плаше, није ништа друго, него изналазак, што га је изнашла себичност и завист, слепа завист, што не види ништа, до ли свога пангерманизма, а стрепи од свега, што би било на то налик. Они се не стиде јавно исповедити своје жеље, да нас до века цепају и до века као слуге држе.

„Ја сам добар Чех и љубим своју народност, али ја ћу у свако доба драге воље чешки језик жртвовати свесловенском, а уверен да остајем Словен, догод говорим ма које словенско наречје. О, кад би ту мисао хтели пригрлити сви они, којих се тиче, па кад би желили оно, чему их природа учи!“

Сви словенски сепаратисте требали би да често прочитавају ове златне речи, што их је написао један од највећих словенских научника. Кад би сам Јунгман у корист Словенства радо жртвовао свој материњи језик, што га је он основао и у законе сложио, за који је он читав свој век дао, испитујући и проучавајући га*) — којим правом смеју онда други дизати оно што је чешко, више онога што је словенско? Сад се само пита који би словенски диалекат био и по јунгмановом мнењу најзгоднији за општи језик свију Словена.

Мислим, да се нећу преварити, ако кажем, да је Јунгман био за руски језик, јер је чешће пута Пољацима препоручивао да га узму; но јасније није смео о томе говорити због прилика у којима се находио. Ваља наиме знати, да је у Аустрији та идеја и велеиздајство једно те исто. Најмања сумња бијаше довољна, па је Јунгман због предговора к „Изгубљеном рају“ био више година под надзором тајне полиције. То и јесте прави узрок, зашто Ханка ни Челаковски ни Ербен о томе ништа нису писали, премда се зна, да су и њих ондашње прилике и покрети са свим за собом повукли. Можда ће се временом наћи и од њих какав заостали рукопис о тој ствари.

Да су се овом ствари бавили и најбољи научници западнога Словенства, види се из једног Шафариковог писма, што га је овај писао Колару 1. Марта 1826. и које је штампано у часопису чешкога музеја 1874: „Мач, а не перо решиће, који ће од словенских језика бити општи; потоци крви показаће слова, а где ће потећи највише крви, онде ће изнићи опште словенско писмо.“

Ако добро размислимо, видећемо, да је заиста тако. Но Шафарик није под „мачем“ разумевао само физичну, него и моралну снагу, па је и имао право. Мачем, то јест борбом, решиће се ова ствар, а победиће као свагде тако и ту, снага, која буде јача, свеснија, храбрија, која ће на непријатељској страни све рушити, а на својој све дизати. Нико није до данас тако лепо растумачио мисао о словенском јединству, као славни словачки борац за слободу и књижевник Људевит Штур. У његовом делу „Словенство и свет будућности“ („Посланица Словенима на дунавским оба-

*) Јунгман је уредио огроман речник чешкога језика, као што је овај Даничићев речник срп. језика, што сад излази у Загребу.

Прев.

лама“) што је изашло после његове смрти читамо ово:

„Словени треба да се спремају за јединство у књижевности, јер ко не увиђа, да толика множина књижевности смета узајмном разумевању и узајмном раду? У Словена има сијасет малих књижевности, које нипошто не могу да задовоље великим захтевима напретка и људскога развитка, а још ће мање моћи задовољити, док Словени већма изиђу на светску позорницу. Ако их испоредимо са књижевностима западнима, немачком, француском, енглеском, видећемо да су све, осим руске, врло непотпуне и мале. Догод остану овако расцепкане, не ће моћи створити ништа знаменито. Какова одушевљења, каквих средстава, какова рада могу те мајушне књижевности у својим трањавим приликама имати, и како могу напоредо са људским развићем напредовати? Књижевна узајмност Словена заслужује сваку похвалу и пажњу, али она је још преслаба, а да би у нужди могла пружити руку помоћницу; а никада јој није могуће продрети дубље у живот свих грана словенских.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

XI.

Мај месец је настао. Зима је већ била прошла, али је оставила за собом пуно омета и одирака, што обично бива кад се усељеници мањају.

Нови усељеник, пролеће, стиже овај час, па још не имаде времена да своју кућу доведе у ред. Као што прашна паучина виси са слемена, тако су одвисели сури облаци са небеског свода, а морски таласи ваљаху излупано комађе леда. Земљиште је још непочишћено, поље још неозеленело, голо дрвеће изгледа као прозорска оплата са које је уклоњена завеса. Па ни одаје своје не доспеваше пролеће да загреје, јер је сунце заиста слабо грејало.

Пред вече опет ми дође месец на разговор. „Охо!“ повика, „заиста смо овде застали. Како ли се друкчије живот проводи тамо, у постојбини вечитог премалећа! Крана, неисказано красна Италијо! Шта је овај бели застор, што се у лето види над главама вашим, према угасито-плавом талијанском небу? Овде ни звезде не сијају тако лепо као онамо, па и ја се којекако ротуривам, да ме око човечије једва може видети. Хај, све је друкчије у Италији!“

Месец је по изгледу рђаве воље био; као да је у путовању свом озебо. Ућута, и чинило се да је једак, али се на скоро разведри, па продужи: „Истина, истина диван је југ; али не знам за што се магнетска игла вазда к северу окреће? И реци ми: што је у јесен песма тице селице тако сетна и тужна, а кад се у пролеће поврати — весела? За што је то?“

„Али на што овај узалудни разговор: боље ће бити да ти што причам. А почем сам Италију споменуо, то ћу ти сад о њој нешто приповедити.“

Једном лебдио сам над Ницом. Код вас је била цича-зима, тамо пак благо лето.

Морска плима лако је бујала, као груди у спавaћива човека. Ваздух је топал, пун мириса. Лимунова и поморанџина дрва обасута су белим цветом; тамо даље где се небо спушта, видех високе Алпе, као неке стражаре на вратима овог раја, против северових злих духова. Над морем и копном прострло се јужно небо, а са угасита плаветнила му сјале су звезде, као оно златни украси на невестинском руху какве царске кћери.

На морским таласима љуљао се лаки чун. Два возара веслаху, али тек кад и кад пуштаху весла у воду, и тада се бистри таласи разбијаху о чунове бокове, а бисер-

не капљице крунише с тананих весала. Часом се одмараху возари, а потеран чун онда је сам собом пловио полако даље. Остраг у чуну седела је девојка, баш дивна кћи узорите Италије. Као ноћ црна коса њена лепршала се на ветру, а два јој ока стрељаху као муња. Крај ње је седео неки младић; злаћени увојци косе његове, плаве очи и ружичасти ланити белог му лица, на први поглед издаваху дете са севера. Тако они сеђаху ту, рука у руци, а усне им шапутаху слатке речи. Погледаше на небо. Преко њих је летело јато лабудова, крила им шуштаху у ваздуху, весели гласи чујаху се из висине; они се журише пут севера

„Шта ти је опет, драги Антоније; какав то облак скрива сјај моје северне звезде? Што си невесео када се цела природа задовољно весели око тебе?“ Младић показа на лабудове и рече: „Гледај ове тице, оне се журе на север, а и ја сам дете са севера.“ — „Север, север!“ уздахну девојка. „Какви чари може имати тај север? Овде је рај, тамо држава ноћи и мраза; овде си повратио своје изгубљено здравље, тамо те смрт очекива; овде те љубав облеће, тамо пак“. . . Младић кликну: „Тамо је отаџбина моја!“

Наставиће се.

Добротворним женским задругама прирећивачким, женским одборима и појединим Српкињама,

које спремају предмете за новосадску изложбу жен. ручних радова Српкиња, јављамо овим да је отварање изложбе ове заказано из данашње седнице за недељу 22. јула (3. августа) о. г. а затвориће се 15. дана свог трајања, а то је на Преображење 6. (18.) августа о. г.

Поводом тим умољавамо све наше добротворне женске задруге, прирећивачке женске одборе и остале Српкиње, које су вољне да својим радом учествују на овој изложби, а нису то још пријавиле потписаном одбору, да се изволу најдаље још до 1. (13.) јуна о. г. пријавити с колико и којим предметима желе учествовати, како би потписани одбор могао с једне стране спремити нуждан простор, а с друге, да им се могу послати на време нужне листе, које ће на предмете пришивати, да се зна ко је предмет радио и т. д. и табаке, у које ће предмете уписивати кад их стану овамо на изложбу слати, јер без ових листа и табака не ће се моћи предмети примити.*)

Уједно дајемо на знање и молимо, да нам се предмети не шаљу пре Ивана дна, о од то доба т. ј. од 24. јуна (6. јула) о. г. на закључно до 8. (20) јула о. г. примаћемо предмете. После тог рока приспеле предмете не ћемо моћи примити. За то молимо, да се за тих 14 дана спреме и одправе сви придмети који буду намењени за ову изложбу.

Извештени смо са више страна, да се народ наш плаши за своје ствари и не сме да даје за изложбу, бојећи се, да их више неће добити натраг. С тога молимо сваког пријатеља и родољуба, да растумаче народу ствар и да га увере, да ова задруга јамчи имањем својим за све ствари, које дођу до ње, и она ће све могуће употребити, да се ствари чисто одрже и неповредиме у своје време натраг одпреме. Пре тога јамчиће за ствари оне задруге одбори и поједини, који купе ствари; а то је мислимо довољно гаранције за свакога и за све ствари.

Ко би осим овога желео у овој ствари још каква објашњења нека се изволи обратити на потписани одбор.

Из седнице одбора добротворне задруге Српкиња Новосадкиња држане у Новом Саду 2. (14) маја 1884.

Јулијана Радовановића. с. р.
начелница

А. Вараћанин с. р.
перовођа.

ЧИТУЉА.

(† Бедрих Сметана.) Звезда на пољу музике у братског нам народа чешког угасила се. Бедриха Сметане највећег композисте чешког нема више!

*) Који су нам се већ пријавили са предметима тима ћемо скорим послати листе и табаке ове да и у своје време испуне и овамо са стварима пошљу

Тужан догађај, што задеси чешки народ, махом је растужио све слојеве у земљи чешкој, јер музичар а уједно и велики родољуб свога народа био је свугде слављен као творац праве чешке музике, а на посе спевке (опере) чешке.

Његова спевка „Продана невеста“ важи и важиће за огледало и најбољи модел правца, којег се композисте новијег кова придржавати имају. Ко је имао прилике чути његову продану невесту, тај се зацело сећа, да је она сваког пута са највећим одушевљењем примљена била. Већ сама отворка (увертира) по себи тако придобије слушаоца, да најпријатнијим осећајима обузет, жељно чека опетовање. Није наравно овде место, набрајати све врлине споменуте спевке, али толико се слободно казати може, да као почетак, тако и продужење, а и свршетак једнаким народним духом дишу, те није чудо, да је и о 60. годишњем јубилеју композисте, када је по 100. пут давана, удвојеном силом примамљивала слушаоце, као да би се казати хтело: еј не престаните народни звуци!

Сметана је и више опера написао, но ниједна није у тој мери од целог народа пригрљена била, као што је „продана невеста.“

У животу свом претрпио је два највећа удара. Још пре неколико година **изневери га слух**, а на кратко време пред смрт **и ум му је покрила тама.**

Поред толике славе, што је доживио у народу свом, умрьо је као сиромах човек у скученим материалним околностима.

Погреб му је био величанствен, достојан имена и генија првог композисте.

И народ српски осећа губитак, као и писац ових редака, који му је ученик био, баш у оно доба, када је у цвету славе своје писао последњу спевку своју под насловом: „Либуше.“

Нека је слава духу великанском, а мир пепелу његовом.

Др. Јован Пачу.

БЕЛЕШКЕ.

(*Ђорђе Магарашевић*) професор срп. вел. гимназије у Новом Саду, унук пок. Ђорђа Магарашевића, књижевника српског и првог уредника „Летописа“, који је такође био професор на новосадској гимназији і 50 година, положио је недавно професорски испит і класичке филологије за нижу гимназију а ових і на свршио је на Загребачком свеучилишту и испит і старословенског и српског језика и литературе і іске и хрватске за целу гимназију са **одличним** і лехом. Живио и много година делао са успехом у і оме корисноме по народ позиву, а као књижевнику і лимо му да се рад његов и ван школске катедре і о више распростире.

(*Бранкова споменица*) — књига уписница за сва- і , који походи гроб неумрлог песника на Стражилову, налази се од летос тамо код шумара. Сваки похађач може изискати од шумара ту књигу и уписати своје име, те и какав згодан стих или изреку. Досад има у тој књизи до 500. имена и више разних стихова, што су их уписали похађачи које из познатих песника наших и страних, које из своје главе. Нема сумње, да је до данас било неколико пута више похађача на Бранковом гробу него што тај број показује, али нису сви своје име записали. Нема дана, откако је настало ово красно пролетње доба, да се на Бранковом гробу не свије један па и више свежих венаца. — Прошле среде (8. о. м.) имали су ученици карловачких основних школа српских свој мајалес. Чујемо, и са задовољством бележимо, да су господа учитељи и учитељице извели били још одмах у јутру сву децу на Бранков гроб, где су деца отпевала песнику: „Вечнаја памјат!“ и Бранково коло, а ученица Живка Видаковићева издекламовала је неколико Бранкових песама.

(*Српско црквено певачко друштво у Карловцима*) задесио је немио удар, тек што је почело да живи. Пре месец дана добило је било свог првог ликовођу у особи г. **Антона Мартинке** из Табора у Чешкој. Добит је то била велика за Карловце, јер се Мартинка за кратко време, што је био учитељ певања, показао врло способним учитељем, и још већа за то, што је и његова госпа ванредна концертна певачица. Али 18. (6.) маја умре од немиле сушице, коју је собом донео у највећем јеку, дошавши у Карловце у нади, да ће му помоћи промена ваздуха. — Но то не ће бити смртни удар и за певачко друштво. За кратко време расписаће стечај за новог ликовођу са 600 фор. год. плате. Више породица једва чекају ваљаног учитеља, да им децу поучава у свирци и певању, где ће ко дође имати лепе приватне заслуге. — Пев. друштво броји преко 30 чланова певача које мушких које женских. Набавило је себи нов гласовир за учење и почело да прикупља разне ноталије за певање. Желити је, да добије ваљаног подузетног ликовођу, а иначе су сви услови ту, да ће стално постојати и лепо напредовати.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Руска књижевност.*) Критичар Н. К. **Михајловски** издаје целокупна своја дела, до сада је изашло шест свезака. Михајловски је искрен и отворен човек, што мисли то и пише, ма се то извесним људима не свиђа. И сада живи у прогонству у једној од најсевернијих руских губернија, но ипак још увек неуморно ради на књижевности. Споменути нам је, да он у својим делима напада на присталице Золине натуралистичке школе, који се већ и код Руса појављују. Допушта, да је Зола велик списатељ, али не допушта, да би се смели руски писци упуштати у његов начин описивања, јер је руски социјалан живот сасвим друкчије развијен, него француски, а руска је литература пошла сасвим другим правцем него француска. Не

виђа му се ни Золина теорија експерименталног романа (о томе се може опширније читати у прошлим бројевима „Јавора“) јер да се не може експериментирати са читавим друштвом, као са појединим болесницима. Цена је свакој свесци 2 рубље, а може се наручити и преко књижарнице браће Јовановића у Панчеву, као и свака друга руска и словенска књига.

Пре неколико дана представљана је у Петрограду с великим успехом нова позоришна игра најплодније-га словенскога драматичара А. Н. Островскога „Безъ вины виноватые.“ Островски већ по века снабдева руска позоришта оригиналним парчадима из руског друштвеног живота па ни ово најновије дело не заостаје за пређашњима. Ни управа српског народног позоришта не би погрешила, кад би српској публици приказала коју од толиких островсковых драма.

У Москви је изашла прва свеска „сеоских приповедака“ Н. Златовратскога, које су биле разбацане којекуда по разним часописима руским. У тим се приповеткама црта руски живот по далеким селима, до којих још нису допрле мисли западне, и у тим сеоским типовима тражи писац прави руски карактер и мисао. —

У „Извѣстія“-ма петроградског благотв. общчества, у свесци за март о. г. изашло је међу осталим и красно предавање проф. В. Ламанскога, о западно-словенским питањима, која су за Русе занимљива и у мирно доба. У том предавању црта писац одношаје западнога словенства према западној култури, и на другој страни према источном словенском свету. Цела се расправа одликује дубоким, оштроумним проницањем ствари, а у многом се обазире и на Србље. — У тој истој свесци има надаље некролог покојном Србину Пери Сундечићу, сину песника српскога Јована Сундечића, у коме кратким потезима црта скромну поезију младога покојника. — Ив. Сазоновић продужава своје лепе чланке „из путних билежака по Хрватској,“ у којима описује напредак Хрвата у књижевности за последњих педесет година, а нарочито се обазире на то, како се они држали према руској књижевности, и да ли се више наслањали на исток или запад. Из сваког ретка провирује љубав и слатка успомена на оне дане, што их је писац проживео међу сродном браћом. нш.

(*Словеначка књижевност.*) Дуго очекивана друга књига Јурчићевих изабраних списа изашла је. У тој свесци има четири приповетке, што их је Јурчић још као гимназиста написао. Чист добитак од књига употребиће се за подизање Јурчићева споменика. — Дечија књижевност, која се код Словенаца добро негује, умножила се новом књижицом од Ј. Градачана, „*Mlada leta.*“ У тој књижици има дванаест цртица из природе, које из ђачког и сеоског живота. Словеначка критика хвали то делце, да је писано просто, јасно и разумљиво, и да је испреплетено лепим и моралним мислима. — Љубљански књижар О. Бамберг намерава издавати „Словенску библиотеку“ која ће доносити оригиналне радова најбољих домаћих писаца. Издавање ће отпочети с Прешерном, а за овим ће доћи на ред Симон Грегорчић. — Друштво св Мохора, коме је цељ да шири честите књиге у народ, силно напредује. Прошле је године издало шест књига; чланова је имало 28.390. Приход је био те године 32.050 фор. а толико исто и расход. Капитал друштвени износи 16.666 ф. 79 н. Последње године добило је друштво 3916 нових чланова! — Већ је крајње време, да се и код нас Србаља оснује какво слично друштво, к'ошто је предлагано, да се оснује друштво св. Саве, или да то узме у руке Матица по примеру Хрвата. Кад нас већ свугде потискују, да се бар одржимо књижевношћу. нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Кнез Милош Обреновић. I. За српску омладину написао П. Деспотовић. Панчево 1884. Накладом књижаре браће Јовановића. 16-на, стр. 116. Са сликом. Цена 40 новч.

Алгебра за ученике гимназија и реалака у краљевини Србији, као и за самоуке по Халерштајну, др. Ашенборну и другим ауторима. Написао Радован Пенић, професор математике у крагујевачкој гимназији. Београд, Издање и штампа краљевско-српске државне штампарије, 1883. Велика 8-на, стр. XIV и 488. Цена 2 динара,

Sitte und Gewohnheitsrecht der Südslaven von Dr. Friedr. S. Krauss. — Ово је дело истом у штампи и „антрополошко друштво“ у Бечу, које издаје ово дело на свет, послало нам је на преглед прва четири штампана табака. По овима се већ види, да је писац г. др. Фр. Краус, ударио темељитим путем, јер је с једне стране добар познавалац наших правних обичаја и обичајног права, с друге пак стране послужио се најбољим изворима у овој ствари, што сведоче позивања на најбоље ауторе у тој струци и навађање најбољих извора. Да споменемо само имена Н. Крстић, В. Маћејовски, Ђ. Даничић, Фр. Рачки, Мијо Брашнић, Р. Лопашић, Вук Караџић, М. Ђ. Милићевић, Љубиша, Богишић, Вук Врчевић и др. Име др. Фр. Крауса познато је и иначе као вреднога упознавача странога света са словенским, нарочито југословенским народима; тако је он пре две године написао и изд[illegible] лумннозно дело „*Sagen und Märchen der [illegible]dslaven*“ а и иначе је као дописник страних ли[illegible] ва радио на томе, да се стран свет што боље у[illegible] са словенским одношајима.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по[illegible] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За с[illegible] не земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са[illegible]

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 22. У Новом Саду 26. маја, 1884. Год. XI.

СТЕВАН, ПОСЛЕДЊИ КРАЉ БОСАНСКИ.

(ТРАГЕДИЈА У ПЕТ РАДЊА)

Написао Мита Поповић.

(Наставак).

Косача.

Ко људе сам вас оставио ту,
А ко плашљиве наш'о зечеве.
Ви нисте никад људи ни били,
Кад осећања немате више
За племенито и узвишено,
Већ на свом челу ђутке носите
Срамоте жиг.

Радивој.

На колени ћу свој пребити мач,
Што сте плашљивци и кукавице.
Што бичевима шибат' се дате
Као живинче, ил' стока глупа.

1. Херцеговац

(другом Херцеговцу.)

..и умук'о? одговарај сад!

Косача.

..те кући својим женама,
..жене своје пошљите амо.
' отпашите од бедра сабље,
савијте под јарам вратове:
..акав народ ниј.. слобода!

1. Херцеговац.

Где је то звоно?

Радивој

Дајте ми воде, да се умијем
Са лица свога да оперем срам,
Што амо дођох, да вас поздравим.

1. Херцеговац.

Ја сам и био, и бићу за рат.

2 Херцеговац.

Иди, крвави се. Ми ћемо дома. Хај'дмо.
Мене не може нико разуверити

Косача.

Тако ми чиста и добра мача,
Расућу прах и свети пепео
Благословених отаца наших
Нек их разнесу ветри крилати,
Ни тог да нема више спомена
Одропског овог тужног народа,
Ако се листом не дигнете сви!

Радивој.

По разбојима заћићу старим
И покупићу кости по њима

Отаца мојих, отаца ваших,
Па ћу громовним, очајним гласом
Да све пробудим сенке блажене,
Костима њиним да их оружам,
Да њима народ вас потуку свој,
Што ј' тако ниско, дубоко пао,
Те незна више ништ' за мушку част.

2. Херцеговац.

То је све лепо, ал ми нећемо да ратујемо. Хај'дмо.

(Полази.)

Стеван.

Станите!

Гласови.

Чујмо Стевана! Чујмо!

Стеван.

Мало ћу рећи. Хоћу да кажем,
Да ј' вера темељ народности нам.
Узмеш ли лепу веру Србину,
Све може бити, само Србин не.

Гласови.

Тако је!

Стеван.

Ал' краљ је браћо, као што знате,
Забранио, а није питао
Ни властелу, ни веће народно, —
Забранио је (а забран му строг),
Да се онако богу молите
К'о оци ваши што су некада,
Па ил' сви листом у римску веру,
Ил' главе русе мачу леденом.
Није ли против народности то?

3. Херцеговац.

Ако се добро промислим, право говори.

Стеван.

Познато вам је -- ономад беше —
Да ј' краљ од себе исправу дао
Па се обвез'о данак плаћати
Турчину, крвном нашем душману.
Не вређа ли то понос народни?
Нећу да кажем, да наш светли краљ
У својој кући није господар
Јер он признаје угарском краљу
Врховну власт над нашим земљама; —
Нећу да кажем, да сестра ваша
Узор-девојка, сестра војводе
Под црном земљом труне и вене
А с тога само што неће да се
Друкчије крсти него ви и ја, —
Не ћу да кажем — ви осећате --
Да ће с теретна голема данка
За Фрањишкане што га плаћамо
У просијаке пола народа,
Него ћу само просто да питам:
Није ли, браћо, самовоља то?
Није ли, браћо, прот слободе то?

Гласови,

Јесте, јесте!

Стеван.

Поступите сад, к'о што хоћете,
Ко неће с нама, нек иде дома.

2. Херцеговац.

Што јесте, ал Остоја краљ
Дојадио је целом народу.
Доле с престола!

Сви.

Доле с престола!

Стеван.

Јест, браћо, доле! Он је отац мој,
Ал' мрзак ми је к'о сатани крст.
Живот ми кратки он је дао мој,
Ал' ја ћу радо дати живот свој,
Да њиме његов живот угасим,
А да нам живи слобода и род!
Где вам је вера? где вам је веће?
Старешине и права народна?
Ал' ја вам ваљда залуд беседим.
Ви нисте синци силна Душана,
Већ шибљике сте и трске слабе,
Што и од даха летња лаора
До прашине се срамно клањате.
Та да сте Срби, та да сте људи,
Судоперама срамоте своје
По очима би себе шинули,
Што сте и дотле краљу служили.
Ма драга, браћо, пробудите се,
И кликните сви из једног грла:
Да живи народ, живи слобода,
А смрт вампиру српскога рода!

(Сви истргну сабље, па их тресу у зраку).

Сви.

Да живи народ, живи слобода! . .

(Завеса пада).

(Наставиће се).

МЛАДА УДОВИЦА.
ХУМОРИСТИЧНА ПРИПОВЕТКА
Од Абуказема.

(Свршетак.)

V.

елка је очајавала. Љубав њена расла је све већа и већа, као да ју је ко на Лазареву суботу врбицом шибао, а што је њена љубав већа и топлија бивала, то је Стеван спрам ње све већма хладнио.

Попадија Вирса „начула“ је нешто о томе, како млади доктор неће више да иде Јелци. А она је то једва дочекала. Давно је она своме попи говорила била, да би доктор Стева био добра прилика за њихову ћерку Персиду. Но како је виђала доктора, да је код богате удовице Јелке и куван и печен, није ни предузимала никакве кораке, јер се шут с „богатим“ не може бости, како ли се оно каже.

Али сад је сасвим друга ствар. Доктор је сад променуо министарство унутрашњих послова у своме срцу. Досадањи је министар отпуштен, а нови још неће бити да је наименован.

С тога је ваљало брзо делати.

Пре свега отиде она Јелци, па јој онако мимогред приповеди како „кажу“ и она је „начула“ да доктор к њој више не долази, јер се заљубио у кћер богатога трговца Макрића, која је јединица и врло лепа, а била је у првом институту вршачком на наукама, а пре тога је и код мађарских калуђерица у Шарошпатаку васпитана.

Јелци се сад тек очи отворише.

— Дакле то ли је узрок, што ме је оставио! помисли она.

Кад је добродушна и простосрдачна попадија Вирса тако квасац замесила пусти се она и у даље планове.

Пре свега је ваљало доктора увести у кућу. До сада га још никада нису звали, не с тога, што нико у кући није био болестан, него што је попадија Вирса све у кући сама лечила. Знала вам је та више него сви бечки доктори и професори. Кад је једном њен попа идући ноћу са неких свечара озебо и добио протисли, одмах га је она излечила дебелим трепетином и широким листом од дувана намазаним медом, а кад јој је једне јесени ћерка Персида добила мицину, одмах је попадија скувала по сатљиха бела пасуља па изгњечила и омастила, а за тим је додала мало квасца, помешала па на мицину метнула и одмах је прошла као да си руком однео. Шта више и сама себе уме она да лечи (што доктори никад не чине); она, то јест, пати често од стомака и врло јој добро чини по која чашица рума или добре шљивовице.

С тога се нико чудити неће, што доктор Стева није никад видео попине крајцаре, нити му је кад прага прешао.

Али наравно сад је ваљало звати доктора Стевана у кућу, да би се упознао са милом ћерком им Персидом.

За ручком се држао фамилијаран савет и дебатовало се о томе, ко од њих да буде болестан, па да се зове млади доктор.

Попа каже он неће, јер је то вече зват негде на свињску даћу, а он врло радо једе каурме и крварице. Попадија се опет боји, ако би се она учинила болесна, може јој доктор случајно забранити да говори, а онда би се лако могла промашити цељ. А да се ћерка разболи, то опет не иде, јер онда не може обући нову плаву хаљину, не може метнути оне минђуше са дијамантима, што су од старе мајке остале и неће моћи доктор опазити како је грацијозног стаса и лака поносита хода.

Најпосле реше се, да зову лекара,

*

па да га питају за савет, шта да ради попа од тешке угојености, јер већ ни појас не може да му стоји на благоутробију.

Лекар дође и седео је хтео не хтео читав сахат код попе.

Попадија је умела на фини начин да похвали некога „феш“ официра, што га често виђа улазити код удовице Јелке.

— Красан човек! Бога ми красан и „феш“ официр! Сваки јој завиди.

То је она онако случајно уплела у разговор као нешто мимогредно, иначе је цела тема разговору била ћерка Персида, која је, што се посла и доброте душе и безазлености срца тиче, сасвим „на матер“.

— Знате, да морам кадгод и да се расрдим на њу па је псујем. Никад вам та неће да се мало прође по вароши, да с киме и коју реч проговори, као млада девојка, него вам она све нешто шушка по кући; све тражи посла. Ручак се без ње не сме кувати, крпи очину мантију, везе јастуке, руби мараме, шије чипке на пешкире, што их мој муж на свечарима и при погребу добије; саставља комадиће од добивених воштаних свећа; броји крајцаре, што мој попа донесе из таса кад мироноше и тако ти вам она непрестано ради и ради и незна шта је одмор. Па онда вам је певачица да јој пара нема. Кад она запева: „Ти плавиш зоро златна“, па „Голубице бела“, па „Горко скорбно серце моје“, па онда ону што мој попа воли: „Судба то је, и јестество“, знате као да слушате славуја. Само сад да није промукнула морала би вам баш да чујете отпевати „Сигфриде граде“ ал' је мало озебла јуче у јутру кад је хранила живину; а кажем јој још да огрне топлију мараму, аја — не слуша она, само да јој је да ради и ринта. Ја кажем, благо оном, ко њу добије за жену! Ал' знате још је млада, а јединица је, није нам на одмет, ово што нам је бог дао, то је божије па њено, нећемо ми у гроб понети. Има каде, удаће се. Оно знате, кад би дошла баш добра прилика, ми срећи неби врата затварали, ал' ове досадање прилике, што су се јављале нису за њу.

И тако је доктор Стева морао читав сахат да слуша тако миле разговоре. Кадикад ће тек попа, кад се попадији од говора осуше уста, да понуди доктора да покваси уста чашом вина, а за његову љубав је и попадија увек „скрнула“ (до дна).

Најпосле изазове слушкиња попадију, да пита коју ће кокошку заклати за вечеру, ону белу или ону капорасту, што је донео онај салашанин, што му је покојној жени читао попа молитву, кад је оно пала с тавана, па јој ни сама св. молитва није могла да излечи пребијену ногу.

Попадија Вирса изиђе на час у кујну, а доктор Стева уграби ту прилику, шчепа шешир, препоручи се и оде.

Попини су мислили, да је сад израђено на чисто. Доктору су пустили у уши, да удовици Јелци долази често неки „феш“ официр, ћерку су у звезде сковали, а и мираз су обећали.

Полак је већ готово: они хоће.

VI.

Веће жалости ваљда нема на свету, него видети младу и лепу удовицу да сузе пролева. Срце се цепа у човеку кад види ону белу мараму са везеним монограмом, како уместо нос да брише, (као што је определење сваке беле мараме), а она брише сузе из очију. Очи поцрвенеле као у белог зеца, а сузе се котрљају нуз образе као млазови [illegible] мацуна нуз препуњен лонац.

Тако је жалосна слика сада и на[illegible] лепа удовица Јелка.

Туга за Стеваном, који ју је [illegible] криву ни дужну оставио, неизмерна ј[illegible].

Али не иде ни Стевану боље.

Њега је туга са преварене љуба[illegible] и неверства учинила пакосним и ср[illegible]

тим. Ништа му није право, све грди и постао је прави грубијан.

Ако га зову болеснику ујутру рано, он грди: Шта ћете пре зоре! Ако га позову око подне: Зар ми не дате ни јести! Ако у вече: Зар нисте могли пре доћи!

Ако кројач донесе рачун: Шта? Зар да вам већ платим за хаљине, а још их нисам ни издерао! Ако праља донесе рубље и иште оно мало новаца: Немам ситних, дођи други пут! Ако му се псето умиљава он га одалами штапом, да му све ребра пуцају.

Једном речи све му је било неправо и чисто му се ни живот више није милио

Почео је, штудирајући о Јелкиној неверности и претварању, да пише књигу: „Психологија женске душе.“ Ту је хтео да се освети свима неверницама на свету.

* * *

Ово је врло несносно стање за њих обоје,

Тако је то трајало пет-шест недеља у највећим мукама.

VII.

Адвокат Сима Живић провео је врло добро на своме путу. Не кажем да је за то, што није и ж е н у с собом повео, него што је видео лепих крајева, градова и башта, науживао се гледајући позоришта и утркивања на коњима.

Најпосле досади му већ и вожња, и шетња и плаћање хотелских рачуна, те науми да се врати својој кући и да послове своје наново предузме.

Тако је и учинио.

Кад је стигао кући затекао је све у свом реду. Жена је здрава, Мита ј[illegible] лудује за удовицом, мачка се ома[illegible]ла, виноград потукао лед, ужегла се [illegible]т, хлебац поскупио, нотарош отер'о [illegible]ну, попа добио црвен појас, и већ [illegible] што то бива по варошицама. За [illegible]-шест недеља одсуства, мора се и што ново догодити. Само кад је иначе све у реду.

Сутра дан, кад се мало одморио од „одмора“ на путу, господин Сима оде у своју канцеларију, да види шта се све збивало, док је он био на страни.

Прегледао је и сва писма редом, приватна и званична.

Наиђе и на оно писмо, у ком га доктор Стева пита за Миту и за удовицу. Сети се целе лакрдије, лажнога писма и целе оне историје о тобожној љубави између Мите и удовице.

Госпођа Марта му саопшти, да је она већ одговорила на то писмо. Каже му и шта је одговорила.

— А бог с тобом, жено, како би ти тако одговорила, кад то није истина. Ону карту није писала удовица, него је писала учитеља Живка сестра. То су наши млади људи с овим нашим лудаком Митом проводили шалу!

— Е па ја то нисам знала. Што ти то мени ниси одмах казао?

— Марим ја за ваше лакрдије!

Господин Сима седе одмах и написа писмо своме некадањем саученику доктору Стеви и извињавајући своју жену, која није знала у чему је ствар, исприча му целу ствар како је било.

Кад доктор Стева доби ово писмо, скочи од радости до гредице и појури кући госпође Јелке. Ова је баш седела сама на дивану, тужна, невесела.

— Опрости, Јелка, сад ми је све јасно!

Али Јелци још није било јасно.

Стеван јој исприча како је наишао на Митино писмо, у ком се он позива на њену дописницу, и у ком јој љубав изјављује а из ког је читас, да и она Миту љуби, и како га је и писмо гђе Марте из Т. у томе утврдило било.

Сад му је адвокатово писмо целу трагикомичну ствар разјаснило.

И Јелка је сад тек појмила зашто се лекар на њу срдио.

Да се не би опет каква неспоразу

млења рађала — ако ће се у опште шта рађати, боље нек се рађа шта друго — то се они за најкраће време венчају.

* * *

Попадија Вирса и даље је остала кућевни лекар у попиној кући, нису ни после више звали доктора Стеву.

ВОЛИМ ЗОРУ...

Волим зору, када исток
Руменилом својим шара;
Ал вол.јем твоје лице,
Пуно миља, пуно чара.

Волим сунце, кад се роди
У злаћаном своме сјају —
Еј, ал жарке очи твоје,
Још јаснију светлост дају!

Мила ми је славуј-тица
Кад умилне песме поје;
Али су ми још милији
Слатки звуци речи твоје.

Мио ми је ружин мирис,
Кад у души сласти буди;
Али шта је спрам мириса,
Којим дишу твоје груди.

Дивна ли си, лане моје,
Лепота те краси свака,
Ал најлепши украс ти је,
Што си ћерка Срб-јунака!

Нови Сад 22. Маја 1884.

Боривој Аргировић.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА.

(Наставак.)

III.

Млада госпа дође. Седе до њих, те стаде запиткивати парока: докле ће код њих остати? Где беше с њеним мужем? Да ли беше скоро на Баснијеговини? Како им је? и т. д.

Парок јој опширно одговараше на питања, а глас му звучаше весело и добровољно, те беше очевидно, да си предузе, да их развесели и види где се смеју.

Срећа га не послужи. Вида, за коју је знао, да је била пре четири године највеселија девојка у целом крају, беше данас необично озбиљна. Никаква јој шала не разведри лица, а на питања одговараше као да се ње и не тичу, и све што год би рекла видело се да је присиљено неискрено.

„Зашто је то?“ премишљаше парок, који беше строг посматрач. А и њен је муж приметио, да му је жена данас необично бледа, те ју запита да није болесна; она одговори одлучно и скоро зловољно да није.

Сад ступи у собу Бернард, први међу самородовим слугама, а уједно и крмилар његове лађе.

Антоније му пружи своју чашу пуну црна вина те рече:

„Био сам у Трсту и онде чух нешто — ради чега те и зовем — што знам, да те не ће баш обрадовати.

Преко образа младе госпе — кад се била сагнула — прелети лака румен; нико то не примети, јер упреше обојица очи у Антонија.

„А што господару?“ упита Бернард.

На нашој обали појавише се опет поморски разбојници, тамо некуд од Африке. Ми Приморци треба да смо добро спремни и да чувамо будно стражу.

„Ко ти то рече? упита Вида и саже се да подигне нешто са патоса.

„Тако се бар говорило у гостијоници, где смо одсели,“ одговори муж.

„Позна ли људе, који приповедаху ту новост?“

„Не, зашто питаш?“

„За то јер сам видела данас после подне малу лађу — мало мању од твоје — где плови низ обалу, а људи на њој учинише ми се врло сумњивима,“ рече госпођа не погледавши мужу у очи, већ се играше траком своје хаљине.

„Где их виде?“ упита Самород.

„С ону страну пећине.“

„Из близа? какови беху?“

„Не, из далека.“

„И ти ми то тако приповедаш, као да је што обично. — „Бернарде, гледај, да се подели међу момке оружје. Један нека стражари целу ноћ. Позатварај сва врата и дај да се потегне у луци ланац. Ноћас се не требамо бојати ничега догод потраје бура, но стишали се удвостручи стражу. Тако ћеш чинити неколико дана. Лопови се неће смети овуда дуго задржавати и надам се, да ће нам та беда скоро сићи с врата, ако их пре тога не похватају. Иди, и одма изврши што ти рекох.“

„Да сте сву ноћ на опрезу,“ довикиваше му престрашени парок.

„Што се толико бојите?“ упита Вида с подругљивим осмејком.

„Опрезност је увек нужна,“ кораше ју муж. „Зар ниси слушала како су оно једаред — нас двојице не беше још онда на свету, а још мање тебе, али наш отац волео је да приповеда о томе — напали такови лопови на нашу кућу те убили два човека и починили силну штету?“

Сад заче парок да опширно приповеда како се то збило, и ако никад, а оно бар сад ваља нам бити опрезнима; те како је човек сигурнији за свој живот што је дубље на копну и да лежи наш живот увек и свагде у Божијим рукама.

„А куд си ипла да си видела лађу?“ упита Антоније.

„К својти.“

„Сама?“

„С Вуком.“ Тако се звао пас, који је свуда пратио своју господарицу.

Од данас немаш да идеш сама око мора и у опште никуда из куће.“

„Немам?“ отеже она.

„Не запињи ми за речи, кад видиш, да се бринем за те.“

„Од сада су говорила међусобно сама браћа, млада је жена ћутала; и ако ју је запиткивао парок о које чем’, то или не доби одговора, или му пако одговори, да се јасно видело да то чини из уљудности према њему. Међутим се он побринуо, да задовољи свом стомаку, те попив свој уобичајени део вина—ради бољег сна — устаде и рече, да иде да легне.

Господар и господарица испратише га кроз стари кућни ходник у велику собу, која беше ли за ноћење гостију. Упаливши Вида свећу, а ону коју понесе собом предаде мужу, хтеде, да се удаљи.

„Је ли спавао последњи у овој соби млади Паволи?“ упита парок и погледа за младом госпом, која се и не осврну.

„Лаку ноћ!“ рече она полазећи.

„Зар нећеш самном?“ упита Антоније гледајући за њом.

„Не ђу! Ноћас ћу да спавам код детета, болно је,“ одговери жена осорно и оде до последњих у ходнику врата, која залупи за собом.

IV.

Пођимо за њом у собу. Она заповеди служавци, — која ју чекаше код кревета малог дерана, који је спавао у тврдом сну те му вирила само црнокоса глава испод тешких покривача —, да иде да ноћас да легне у кухињу, јер хоће да је сама. Служавка оде. Млада госпа ставивши на сто свећу, замисли се.

„Морала сам му обећати, да ћу спавати три ноћи у тој соби“ шапуташе она. „Данас је друга ноћ. Што год обећа то и учини. По Трсту је растурио вест о морским разбојницима, да сазнаде и мој муж. Мој муж?“ Вида се стресе при тим речима и збацивши са себе горњу хаљину закључа врата као од беде. Затим седе за сто,

откопча одело на прсима те извуче из белих недара портрет у облику јајета, обрубљен црвеном свилом и загледа се у њ'. Гледала је дуго — врло дуго.

Слика приказиваше младог и лепог човека са талијанским типом, црном косом и обрвама, живим и симпатичним очима, грчким носом и младалачко смелим красним ликом.

Наједаред стаде Вида да страсно љуби слику; сузе јој групуше остављајући за собом светао траг на њеном лепом лицу, а усне шапутаху:

„О ти љубљени човече, што не дође пре предаме, док беше још времена мојој срећи, док не бејах још вечно везана за тог човека . . .“

Она стресе лепом главом, мало застаде а за тим нагнувши се над сликом настави: „Вечно за њ' везана до смрти несретна! Сад си ти на свету, који би био моја срећа, ти, кога створи бог за ме, а ђаволска те воља доцкан мени показа, — не доведе те пред моје очи, које беху слепе, док тебе не угледаше мој слатки, љубљени Алверте, Алверте, о о!“

Напољу бесни бура, киша удара у прозоре, а она наслонивши лактове на колена сакри лепо и разјарено лице у беле руке, ћуташе као да дрема.

Пси залајаше. Млада жена скочи дркћући по свем телу, сакри слику у недра и ступи два корака према прозору; сад стаде те пруживши главу слушаше.

Пси заћуташе. Све је мирно. Само киша удараше и надаље о прозоре, а оздо чује се запљускивање мора.

„Није, не“ одговори она сама на своје мисли те се окрете.

Ако дође као што обећа, ако дође ма да сам га молила! Молила? Ох не, никако. Већ сам била у пола одлучила, да прекинем све везе, да збацим све споне и да полетим срећи у загрљај. Ако ипак дође? Па нек дође, дођи, дођи Алверте мој, без тебе ми није живота!“

„Најко!“ зачу се поспан и отежући дечији глас из кревета; млада мајка приђе кревету, покри откривеног сина, седе до њега и обухвативши рукама његову топлу главицу пољуби га у чело.

„Како могох, да на тебе заборавим слатко моје дете? Само м о ј е, а не њ е г о в о! Та зашто није Алверто твој отац? Он би те повео собом и ја би без по муке пошла онамо где је лепши свет, лепша срећа. А овако те не воли као мене, јер вели да си Самородов син, да си крв тог мрског човека. Но мајка те неће оставити, не, неће слатко моје дете!“

Син није чуо њен говор, јер беше поново уљуљан у тврд детињски сан, а његови прстићи обвише инстинктивно кажипрст Видине деснице, као да хтеде да задржи мајку: „остани код мене рођена мајко, слатка мајко!“

Приседевши мало код сина устаде и приђе к столу, да се свуче. Код стола стаде, извади по ново ону слику из недара и гледаше ју, на послетку удари одлучно ногом о патос те проговори неколико страсних речи. Очи јој севнуше, а она стиште песницу.

„Боже, боже, шта ће бити од мене! Морам ли сићи с ума, живети или умрети? Ево прохујаше већ два дана како оде и чини ми се, да не ћу дочекати трећи и четврти ако га не видим. Ма се присиљавала да мислим о чему другом то ипак мислим увек само о њему; хоћу ли да заборавим на њ', приказује ми се увек и свагда и то лепши, него што јесте у самој ствари. Па како би могла живети без њега? Боже што ми га показа, кад ми га не даш!“

— Седе и задуби се поново у мисли.

Неко куцну на прозор.

Вида се trже и притрча к прозору. Пошто беше на пољу густ мрак, а она још к тому дошла са светла, не могаше упознати оног што стоји под прозором, али ипак при својој тами опази уз прозор нешто црно као човечија глава — у први трен није се могла ни помаћи.

„Видо!“ проговори неко мукло и поново куцне у прозор.

Она скочи и отворивши нагло окно ре[че]

„Ти ту? Бежи за име божје, бежи,

те не одаду пси или да те не примете слуге! Бежи! Он, он . . .“

„Отварај!“ одговори онај с поља.

„Христе!“

„Отварај брзо иначе сам пропао, једва утишав псе, а видео сам да ходи неко око куће, мора да не спавају сви. Отварај!“

Вида се окрете од прозора, нагло пружи руку за свећом, али је сруши ради великог узбуђења, те паде свећњак с великим штропотом на тле; дете се трже и поче плакати, а пси зарежаше под прозором . . .

„Жено, не упропашћуј ме, можда ме не љубиш? Отварај!“ сиљаше онај споља.

„Помози ми боже!“ застења она те тражаше пипајући по зиду кључ. и не мислећи на што ће јој бог, призиваше ипак тог старог али праведног судију.

„Мајко!“ зваше мали плачући у сав глас, јер га трже хладан ваздух, који је покуљао на отворен прозор и врата, а и завијање крова.

(Наставиће се)

КЊИЖЕВНА ПИСМА ИЗ ЗАГРЕБА.

I.

По свом положају Срби треба да прате хрватску литературу готово исто тако пажљиво, каогод и своју. Већа половина аустријских Срба живи измешана с народом хрватским, живи у оним пределима, где хрватска литература развија своју делатност. Неда се дакле тајити, да она не мало утиче и на просвету нашег народа, јер и њему долазе у руке хрватске књиге, и међу њим шире мисли, које се у тим књигама износе. Ко иоле познаје ове наше прилике, зна, како н. пр. Срби ђаци по хрв. школама боље познају и више се занимају књижевношћу хрватском, него ли својом, — а омладина тек треба да се задојава чистим народним духом, а ако чита и туђе књиге, треба да бира оно што је честито и ваљано. Отпочећемо дакле доносити опширније приказе о новијим, важнијим појавама у хрв. литератури, у једну руку због тога, да препоручимо што је ваљано, а одвратимо од читања онога, чим се само време губи; а у другу зато, што је „Јавор“ и онако стао ве године пратити литературе свију Слона, а Хрвати су нам најближи и најсродји. па треба да њихову литературу понајбоље познајемо.

Данас ћемо да посматрамо лист, који ко'што се чини понајбоље продро у нас, па је с тога и од најзнатније важности.

Пре две и по године од прилике, почео је да излази на Сушаку велик илустрован лист „Hrvatska Vila.“ Не потраја дуго, а тај се лист рашири посвуда, тако да данас има — к'ошто у последњим бројевима јавља њен издавач — до 3000 претплатника, а толико није имао до сада још ниједан хрватски белетристички лист. Уређивао га је млади песник А. Харамбашић. Не да се сакрити, да брзом раширењу њеном није толико допринела садржина њена, колико то, што она носи на себи тип „странке права,“ што се око тог листа скупили сами људи те странке, па је и сваки њен присталица држи. Не ћемо сада напомињати. колика је бесмислица и од колике је штете уносити политику у књижевност, па тако и књижевно поље цепати у неколико табора, доста то, да смо за сада оволико констатовали. Отуда је лако разумети зашто су код Vile искупљени само млади људи, — и зашто се старији књижевници, махом државни чиновници, устручавају давати своје радове у „Vilu.“ После годину дана пресели се „Vila“ у Загреб, и ту промену уредника, јер је сад поче уређивати Е. Кумичић (у књижевности: Јенио Сисолски.) После те промене осетила се велика промена и на самом листу, јер се сад почели ступци пунити већином преведенима приповеткама — које бар за хрватску публику не могу имати никакве готово вредности. Тако за кратко време не остаде на „Vili“ тако рећи ништ, до шаре-

ног омота лепог наслова, чисте штампе и угледнога формата, који свакога привлачи. Разгледајмо у кратко садржај првога полугодишта „Hrv. Vile“ од ове године.

Прелистајмо све бројеве овог првог полугодишта па ћемо заман тражити озбиљних, научних чланака. Нема ту овећих литерарних студија, популарних чланака из природних наука, које данас толику улогу играју у свету, — прилога за познавање народне историје, народнога и културнога живота, и разних других чланака, каквима се китили други оваки листови, н. пр. у Руса „Нива,“ у Пољака „Kvety“ у Чеха „Zlata Praha“ у Срба „Српска зора“ „Србадија“ „Илустроване Новине.“ — па и сама Hrv. Vila. док је уређивао Харамбашић.*) У Хрвата нема посебних месечних журнала за научне ствари (осим „Rada jugoslav. akad.“ који ји само за строго знанствене расправе,) каошто је у нас, н. пр. „Летопис,“ „Гласник,“ „Годишњица“ па каошто је била „Стража,“ „Смотра,“ „Отаџбина.“ „Рад“ — зато би се такви чланци са свим лепо могли доносити и у „Vili,“ па би било и много боље и кориснije. И тако немамо од озбиљнијих чланака да напоменемо друго, него студију „Ivan Turgenjev“ од уредника Сисолскога; биографију „Milan Milićević“ од Desideriusa (J. Иблера) „Народни људи“ од Кастелара, назначено да је превео Десидеријус. Но ни то све нема важности: први је чланак књижевна крађа — каошто је доказано, — други је проста компилација из досадних биографија милићевићевих, а треће је прост препис српског превода. М. Ракића. — Па ни честите критике не ћемо наћи у „Vili“ јер оно, што се доноси под рубриком „Književnost“ већином су просте рецензије или прикази.

Пређимо на приповетке.

Од оригиналних поменути нам је понај пре „Pod kabanicom“ из крајишког живота од непознатог писца и „Reformatori“ од Јована Храниловића. У првој се приповетци доста вешто црта крајишнички живот из тридесетих година, цртају се насиља компанијских капетана, који су у селу били све и сва, цртају се народни карактери, људи, који због неправде морају да се одметну у хајдуке, хоће ли да остану живе главе. Грађа за ту приповетку је лепа, но велика и опширна, па није ни чудо, што је писцу често у приповедању клонула снага, па ништо није могао да изрази, што је хтео, а на многим је местима испрекидана. — „Reformatori“ јест приповетка, што се тиче израдбе, савршена — ако се та реч сме употребити. Приповетка је црпљена из новијег покрета хрватског — из живота странке права, па тече глатко и развија се природно — аистрахирајући оне ваздушне говоре, што их писац трпа силом у уста особа у приповетци. Јован Храниловић писао је до сада само песме, но овим покушајем својим показао је, да би и у приповеци далеко дотерао да се на то одлучно ода. У неколико бројева има малих изворних приповедака, под насловом: „Crtice N. Kokotovića“ Кокотовић је један од оних млађих писаца, који су за кратко време стекли доста познато име. Приповечице те не доносе ништа нова, у њима су израђене теме које су већ сто и сто пута употребљене, — разликују се само тим, што се ту све приповеда у кратко, на брзо, па се лакше читају, него кад су израђене опширно. Приче су већином из живота крајишкога, а писац их прича природно, лаким, лепим језиком. —

(Свршиће се.)

*) Довршујући овај чланчић, допаде нам до руку најновији број „*Hrv. Vile,*“ у ком се јавља, да се А. Харамбашић поново примио уредништва. Ми га искрено поздрављамо и надамо се да ће он умети подићи „*Vilu*“ из дубљине у коју је пала, па ће и нама на концу другог полугодишта бити лакше донети лепу оцену о *Vili* — лепшу но што је ова.

О КЊИЖЕВНОМ ЈЕДИНСТВУ СЛОВЕНА.

ОД ДРА. А. БУДИЛОВИЋА.

(Свршетак.)

Словени су упућени на то, да приме један заједнички књижевни језик, гоне их на то општи политични и историјски разлози. А код избора језика не сме бити никакове свађе, ако нећемо, да дођемо с коња на магарца. Све су литературе словенске — осим руске — ограничене на врло малене народе, а по томе и на мален простор. Због тога се и не може заподети питање о другим језицима, него само о руском и о старом словенском. — Но стари се словенски језик не употребљава више нигде у обичном животу; он је на полак мртав, па за то и нема оне гипкости, што је мора имати жив језик, а управо нама Словенима треба више него икоме жива реч. И тако нам преостаје још једини руски језик; јер њим једииим говори велик, слободан и силан народ, који је и онако глава у нашој породици. Уза то је руски језик од свију осталих словенских најбогатији, најјачи и најзвучнији, он носи на себи знак првенства; српски језик долази у том погледу одмах иза њега. Но с отим још нисмо рекли, да не би у другим наречјима нарочито у појезији, требало више ништа писати, кад би се једаред примио општи књижевни језик; — главно је, да не останемо расцепкани у нашим малим књижевним језицима: јер шта је н. пр. данска књижевност спрођу немачке?.

„Руска је књижевност већ и зато згодна за тај посао, што се њеним писмом потпуно и јасно даду изразити сви словенски гласови, а у осталим литературама, осим српске, мора се латиницом свакако натеза-т Људи су по природи својој себични, па з и не требамо мислити, да ће све наш гране хтети ово примити; а уз данашњ политичке прилике не би то ни било мог е. То ће се догодити тек онда, кад наст пе важни политички обрти. А донде ће б и и то доста, ако се будемо чешће бав тим питањем, како би и срце и раз могли за-то спремити.“

Овим речима изнео је Штур јасно и разговетно своје мисли о нужности књижевног јединства у Словена, како то од времена Ћирила и Методија нико није учинио. Хвала ти, славни учениче словенских апостола! — Чудновато! Аустријски поданик, протестанат, отац словачкога књижевнога језика, Штур, бори се за Русију, за православље, и за руски књижевни језик! Он је умрьо прерано, у сиротињи и презрен, не видевши својих идеја остварених, али име његово остаће до века скопчано с идејом свесловенства!

Па како се други одазвали Јунгману и Штуру? — Чешки историк и један од старијих политичких првака, Фрања Палацки, пише ово:

„Сви ми Словени изучаваћемо руски језик тим рађе, што нас већма буде могла руска литература поучити и утешити; али поред тога језика нећемо никада презрети ни заборавти свога језика и књижевности.— Снови о раширењу једног општег језика словенског јесу само снови — и ништа друго — И ако се не може порицати, да постоји нека централизација, што обухвата цео свет, опет је тешко веровати, да божија провидност иде за тим, како би се цео свет мало по мало у монотонији изгубио.“

Палацки дакле држи за немогуће, да би мањи диалекти могли постојати поред једног општег словенског језика. — А зашто то нису Јунгман и Штур мислили?

Зашто су још и дан данас немачка наречја исто тако различита, као што су била и за време Лутерово, а талијанска за време Дантеово, премда су и Немци и Талијани централизовани — премда имаду свој један књижеван језик? Зашто н. пр. није пропао словачки диалекат, премда над њим већ 200 година влада чешки књижевни језик? Како то, да кашупско и мазурско наречје не само што није пропало под утицајем малопољскога језика, него се на против још далеко раширило, нарочито мазурско?

Говорећи Штур о књижевном језику свих Словена, додаје: „Но с отим још нисмо рекли, да не би у другим наречјима, нарочито у појезији требало ништа писати, кад би се наједаред примио општи словенски језик.“ Према томе могла би мања наречја и поред јединства у књижевности задржати своја права у појезији, школи, породици, у друштвеном животу итд. — Писмо и књижеван језик владали би у другим вишим стварима, у науци и у појединим гранама књижевности, у међународном саобраћају, трговини итд. Ако дакле тако схватимо ту ствар, онда не разумемо, како може искрен, паметан човек ставити ону дилему: „Ваља се одрећи свесловенског књижевног језика, и престати бити Чех, Пољак, Србин итд; или ваља примити свесловенски књижевни језик и заборавити своје материње наречје, одрећи се своје народности „па се порусити.“

Нама се чини, да би много боља била друга дилема, које до душе није изрекао никакав нотабилитет, ал ју је историја потврдила: „Ваља се одрећи свакога познавања свесловенске књижевности, па утонути у туђој немачкој, мађарској, румунској, талијанској, грчкој народности; — или се ваља приближити свесловенском језику и у великом Словенству потражити спаса за своје Чештво, Пољаштво, Српство итд.

Против руског, као општег словенског језика устао је и познати слависта и професор Хатала *).

Он види и зна, да је нуждан један општи словенски језик, али тешко му је бирати између девет диалеката. Руски језик има додуше доста спсобности за то, али по његовом мнењу нема оног органског склона, што га има српско-хрватски или словачки у северној Угарској. — Далеко би нас одвело, кад би то хтели побијати, могуће је, да руски језик држећи се душевних производа старијих генерација, није тако правилан, као новосрпски и словачки, али то је можда пре врлина него мана. Ако претпоставимо, да данашњи руски језик засиста није савршен, ко може рећи, да је неспособан за даље развиће? Ко може спречити његово развијање? Зар се не ће и у будуће рађати Карамзини, Пушкини и Гоголи? Зар руска етнографија и лексикографија не напредује сваким даном? Зар се не појављују са свих страна Русије књижевници и научници који богате и шире свој језик? Па зар најпосле не могу и друга словенска наречја на руско утицати?

Зна се, да се пољски језик свакако јако обогатио тим, што су њим писали људи руског порекла, као Мицкијевић, Словацки, Залески, Гошчињски, Малчевски, Грабовски и др. Исто је тако много добио чешки језик са Словаци Коларом и Шафариком и др. Нема сумње, да би тако било и с руским језиком, да би он могао примити снагу и лепоту других словенских наречја, кад би њиме писали даровити српски, словеначки пољски и др. писци.

Још нам остаје да кажемо којим би путем ваљало поћи руском језику, да себи и код других словенских грана заузме место, што му припада. Ту се морамо сложити са Штуром и Н. Ј. Данилевским, који то питање доводе у свезу с великим политичким догађајима, јер држе, да је лакше постићи спољашње јединство Словена, него унутрашње, душевно; пошто је спољашње услов за унутрашње. Није Аристотело грчки језик у Азију и Африку унео већ Александар македонски; није Вергилије учврстио латински језик у Галији, већ Јулије Цезар а и Хапсбурговци и Хохенцолеровци не мало су заслуге стекли у последње доба за раширење Лутерова језика. Али не да се опет тајити, да литература, одељена од државе, може у себи имати толику снагу и моралну и душевну, да јој не сметају никакове политичке границе, већ она себи лако крчи пута не само код сродних, већ и код сасвим туђих народности. Већ досада прокрчише Пушкин, Љермотов, Гогољ, Тургењев, Толстој руском језику пута и у оне кутиће словенскога света, где се никад још није видео руски канон ни руски бајунет. Па тако треба наши велики

*) *Osveta*. Праг. 1872.

књижевници да буду први пионири и код тихог, душевног зближења и свезе са словенским народностима. — Све друго доћи ће временом, у току догађаја, којима се све без разлике мора покорити.

Из свега тога дакле излази ово:

1. Први апостоли јединства словенског у језику били су учитељи словенски, Ћирило и Методије.

2. Идеју ту почели су они одмах и остваривати ширећи један општи књижевни језик.

3. Руски је језик баштиник права свесловенскога језика.

4. Народности и наречја, која се одцепила од свесловенскога књижевнога језика, распадоше се временом у све мање и мање делове, слабећи при том непрестано,

5 Питање о свесловенском књижевном језику за руски је језик само питање о надмоћију; а за друге је словенске народности и наречја питање о животу,

6. Код свију се словенских грана показивала у свако добо нужда јединства књижевнога са њиховим сродницима; али никада не постигоше цељи због слабоће дотичних центара.

7. Идеја Коларева о четир главна словенска језика показа се да је немогућа.

8. Исто тако рђаво прођоше и сви наивни покушаји, да се вештачки створи један општи словенски језик.

9. Мисао да се један од живих језика призна за општи словенски, изнео је први Јунгман, и предложио руски језик.

10. Штур је то питање у теорији решио, одредивши тачно руском језику улогу што би је овај имао заузети према другим словенским наречјима!

11. Хипотезе Палацкога и других о немогућству јединства свих Словена у књижевности, стоје у противности са свима аналогијама садашњости и прошлости.

12. Руски ће се језик још знатно развијати на основу свога и сроднога материјала.

13. Мисао словенских апостола о могућству и потреби једнога словенскога књижевнога језика основана је на историји; она је најлепшим надама уско скопчана са словенском будућношћу.

Превео

Из дружине „Слоге“. нш.

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

XII.

За цело си читао — опет рече месец једно вече — Коперове приповетке о америчанским насељеницима. Умно си их пратио на сваком кораку живота њиховог; жалио си их кад им уморне руке малаксаваху стварајући мађијском силом њиву од честара и шумадије; задрхтао си кад их је убојна вика дивљих Индијанаца иза сна поплашила; борба и очајање њихово изазвало је у теби многу грку сузу; међутим радост и уживљење њихово често је и твоје срце разграло. А знадеш ли, јадан, да и у твојој рођеној отаџбини, може бити баш у твом родном месту, сличан живот проводе, сличне невоље гледају људи, као они у далеким американским прашумама. Али од куд ћеш знати, та о овима не рече Копер ни цигле речице!

Почуј дакле шта сам ја видео. Беше 1827. године у лето Ноћ је била лепа, ведра, тако, да је моја бледа светлост по све излишна била, али сам ја ипак од своје воље невиђено продужавао свој уобичајени пут. Дођох у Карелију, у околину Хутјене. У то време ова најбистрија вода финске земље није била тако плитко и блатно језеро као данас што је. Тада се она простирала више миља у ширину, и дуги, ниски њени таласи запљускивали су високу горовиту оба

лу. Али оне помснуте ноћи није се таласала, него је као неко исполинско равно огледало почивала. Само кад и кад ћарлијнуо је тихи ноћни повстарац врх ње, цртајући ситне боре по површини јој. И пре тога често сам амо долазио да уживам милине овог убавог предела, и вазда сам погледао на неко високо брдо. Тамо ми се и сад очи отеше; свуд у наоколо, докле може око догледати, по брду и дољи прострла се она прастара дивља јелова шума. Али оно више брдо беше нешто особитије. На узбрдици његовој расла је где где млада топола, тамо даље плавио се богати усев, а па њему руменио клас и зрно. Међу стабљем шумског дрвећа таласало се злаћено класје, истина ретк› и мршаво, али је ипак на поглед њихов срце горском сину радосно закуцало, јер беше колико толико надежде. На гребену тог брда стајала је колеба, тако сиромашна, тако малена, да ти, који си навикнут свим угодностима ове вароши, тешко би веровао е је ово људско станиште. Зидове збубане од неотесаних греда подржавају стубови, кров је јадан и опао. Са маховином обраслог крова висе бели струкови брезови, као поцепане рите на кошуљи убогог просијака. Али чађави димњак, и уза зид прислоњени алати показују, да и овде тече живот и борба. Може бити да се је некад и радост као гошћа окренула у овом уском стану, а може бити да су кад-тад и узвишенији осећаји обитавали међу овим ниским зидовима. Но ево сам пресуди!

Колебу ову ја одавно знадем. Кад је први пут видех, од прилике пре својих десет година, била је са свим нова. Неки човек и жена живљаху у њој. Беху млади; на руменом њиховом лицу огледала се снага и здравље. Човек као млађи син у оца провео је пређашње године на дому; доцније кад се ожени, стаде на своју ногу и досели се са женом амо у овај горски предео. Првог лета под најам узеше си стан, али следећег већ подигоше малешну колебу, за сиромаха доста сиромашну; већу и бољу подићи нити су доспевали, нити средстава за то имали, али су бар под свој кров могли главе склопити. Чинило се да се јелашје грози на поглед ове туђинске зграде, и све даље измицаше пред њоме. Место јелашја сада се прострло шарено поље са зеленим усевом. У шуми се мешали гласи звонцета с крављег врата са тичијим песмама, а у колеби принављао се сваке године подмладак.

Међутим сад већ не беше као пређе. Лане у лето растргоше им медведи две краве музаре, а кад настаде зима, принуђени бише и последњу кравицу продати у вароши, јер им је сав усев с јесени пострадао од мраза. Од тих новаца, што за краву примише, купише брашна и додадоше му нешто чамове црвоточине, па ипак не могаху с тим на крај изаћи. Сад, кад завирнух кроз прозор у колебу, видех бледа лица и усахле удове, али они ипак миран сан боравише, и безбрижност, рекао бих веселост одсјајиваше им са лица. Та храна је већ почела жутети, те ће скорим приспети нови хлеб! Осим кућана спазио сам у одаји и два страна дечака; беху сиротице. Очеве и матере отрже им летос немила смрт; сад дечаци беху штићеници ове породице.

Док ово гледах: поглед ми на једанпут помрче. Шта ли беше узрок томе? Отровна душа овдашње мочари не могаше мировати ни у овом ноћн›м часу; устаде из своје блатне постеље, тихо пузећи рашири се по земљи, и целу околину покри сивастом маглом. Паде на сваки цветак, на сваки клас, с таквом брижљивошћу, као што нежна мајка покрива своје једино боно чедо. Али овај застор не брањаше, не загреваше, него смрзаваше, убијаше.

У јутру кад је зора засвитила, прену домаћин од сна. Пође на поље да се радује свом усеву. Лице му још всћма побели, глава клону на прса, нападе га јако узбуђење, и најзад из дубине срца изби страховит јаук. Шта ли је видео? Вас усев белио се пред њиме, и класје се тако весело блистало у зрацима излазећег сунца, као да је сами зли дух из њих вирио.

На јаук тај трже се и жена од сна; изађе. . . . За дуго не могаша се ништа друго чути до ли тешки уздаси, а по лицу

им се просипаху крупне сузе. Најзад разведри се лице у човека, склопи руке и мирно рече: „Бог је дао, бог је и узео; нека је благословено свето име његово до века!“ — „Амин!“ додаде жена и убриса сузе. И за тим укрепљеном и олакшаном душом вратише се у колебу. Деца им се беху већ пробудила. „Оче, гладан сам!“ повикаше као из једног грла. За тренут задрхташе од бола усне у оца, али се брзо умири. Спокојно узе из ормана последњи хлеб, и сваком детету даде по комад. Два сиротана стојаху ту уз њега, и жељним оком мерише остатак хлеба. Човек се за часак колебао; за тим узе и одсече још два комада, и пружи их деци. На ото се окрете жени и рече: „Сутра ћемо поћи одавде на другу страну да тражимо посла, јер овде не можемо дуже остати!“

(Наставиће се)

РАЗНО.

(*Кишобран*) Мислим, да неће бити сувишно, да и наша читајућа публика штогод сазна о постанку кишобрана као и „неба“ у нашим црквама. Ево шта о том пише француски списатељ П. Бенсан у „*Journal de la Jeunesse*“.

„О кишобрану дало би се писати дугачке и занимљиве расправе. Ви ћете се можда зачудити, кад вам кажем, да је то презрено оруђе служило као подлога архитектонском стилу у далеком истоку да је оно дало постанак високим пагодама у Индији и Китају, и кубетима на црквама и мошејама. Нисам рад, да вам сада држим научно предавање, како је кишобран постао. Доста ће бити, да вам речем, да су Индијанци познавали кишобране још у најстарија времена. Приметити морам, да, кад говорим о кишобрану, разумем под тим и сунцобран, јербо је тај назив у тропским пределима са свим оправдан.

„Најстарији је сунцобран онај, што и данас још стоји над подземним олтарем у Карли близу Бомбаја, на западној страни Индије. Овај је предак свију наших кишо-и сунцобрана начињен од таковог дрвета које је најтврђе и најпостојаније од свију дрвета на земљи, јербо стоји на оном истом месту, на коме је и данас, најмање 2000 година. Морамо признати, да је то лепа старост па и за сам кишобран.

„На многим индијским монументима налазимо и лените представнике сунцобрана, који су преживели скоро 25 столећа.

„Како код старих тако и код данашњих Индијанаца држи се сунцобран као обиљежје краљевскога достојанства и племства. Њега су давали у награду за учињена знаменита дела и за велике услуге. Кад који војвода задобије какву велику битку, владалац му поклони у награду црвени или плави сунцобран, и он се тиме тако поноси, као да је добио какав велики орден са кордуном.

„Китајци су познавали од давних времена и прави кишобран, и дотерали су га до таке савршености, да се ми ни данас неби могли тако лако мерити с њима у том. Они први изумеше кишобран, кога су могли по вољи отварати и затварати. Држаље и шипке беху од трске, а шатор од некаквог, само за ту цељ начињеног папира, који поред изванредне своје лакоће, немогаше да прокисне.

„Творнице у *Нан-Као* подмирују данас цео удаљени исток са тим лаким и еленгантним китајским кишобранима, који много дуже служе него наши, а који су при том врло јефтини.

„Пређимо сад у Европу. Ту ћемо видети, да су и стари Грци знали за сунцобран. Без сумње да су га добили из Индије. Код њих се употребљавали сунцобрани само при религијозним церемонијама, а особито при онима, које су, без сумње, примили од Индијанаца. О свечаностима Баха, Церере и Минерве носили су при обходима сунцобране као обиљежје величанства ових божанства. У почаст Меркуру славили су с пролећа светковину, која се звала „светковина сунцобрана.“

„При свечаностима носили су робови над римским царевима широке, богато извезене, и драгим камењем искићене сунцобране.

„Читамо у хроникама из средњега века, да су становници Анконе при повратку папе Александра III. из Млетака у Рим кад је потписао уговор мира са Фридриком Риђобрадим, поклонили један сунцобран папи а један цару. Том приликом рекао је папа: „Подајте један сунцобран и дужду млетачком. Он то заслужује, јербо је посредовао и повратио мир међу нама. За спомен на то дело хоћемо, да у будуће дужди млетачки увек при јавним свечаностима носе сунцобране.“

„Од ових сунцобрана постало је „небо,“ које се над краљевима и кнезовима носило при јавним свечаностима. Тај се обичај одржао до данас при нашим црквеним свечаностима.

„У Француској почели су и употребљавати сунцобрани који се могаху расклапати и заклапати, тек 1860 године. (?) Ти сунцобрани могаху човека заклонити и од кише, као и они у Китајаца. Као што већ рекох, дотле беху сунцобрани тежак, неспретан шатор, који се не могаше скупити, нити га могаше један човек носити; за то беше остављен искључиво великашима, и то само при јавним свечаностима.

„Тако нужна и корисна ствар заводила се у Европи грдним тешкоћама. Дуго времена се допуштало ношење сунцобрана само женскима, па и то само отменима. У осталом и сада још налазимо трагова предрасуде против ношења кишобрана. Нашим частници-

ма забрањено је да се послуже кишобранима кад су у војничком оделу. Није ли и то предрасуда што се надевају свакојака поругљива имена кишобрану и његовим поборницима?

„У Енглеској се брже распрострло употребљавање кишобрана, него код нас (Француза). Човекољуб Џон Хенвај усавршио је сунцобран, продавао га је тако ниском ценом, да су га сви сталежи могли лако набавити. Он се није бојао подсмеха, него је ишао отвореним кишобраном по улицама лондонским, кад је год киша падала. (То је било г. 1756. Ур.) Енглези, тај практични народ, уврстише касније Хенваја међу добротворе човечанства.

„И данас још остављено је само женскима да се послуже сунцобраном. Вели се, да не приличи мушкима, да се сунцобраном сакривају од сунчане жеге. Но при свем том почиње нестајати те предрасуде, јер у нашим јужним варошима не стиде се више ни господа, да разапну своје широке, плаве сунцобране.

„У општи обичај дошао је сунцобран у Француској тек пре једне стотине година.

Од тога доба се брзо развила код нас индустрија сунцобрана. Данас је она постала једна од најглавнијих грана наше трговине. Само Париз прави годишње 8—10 милиона кишо и сунцобрана. Лион и неке друге вароши заједно достижу скоро исти толики број.

„Отуда се види колико велику старост има ово смерно, али и корисно оруђе, коме је наш заједајући дух наденуо тако силне, подругљиве надимке.

— рић.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Чешка књижевност,*) Већ подуже времена излазе под уредништвом песника чешког Јана Неруде књиге под насловом „*Poetické besedy*," у којима излазе дела најбољих чешких књижевника у прози и у стиховима. (У овом је листу већ приказана једна од најлепших ових књижица, *Vlastovičky*, дело Е. Красноhорске.) И Јан Неруда написа за ту библиотеку већ две књижице: „*Ballady a romance*" и „*Prosté motivy*." Име Јана Неруде уско је скопчано са развитком најновије чешке књижевности, он је отац новоме правцу у појезији. У почетку његова књижевна рада нису га умели ни ваљано оценити, јер је био у литератури нова појава, која је пошла сасвим новим правцем. Дотле су се писале само романтичне приповетке, у којима нису долазили људи, него лутке, тек је Неруда почео писати здраво, истинито. Дела су његова духовита, пуна хумора, у њима се нарочито прате све савремене социјалне појаве о свему се суди хладно и непристрано. — Од ранијих дела његових поменућемо: Арабеске, Малостранске приповетке, Париске слике, Космичке песме (од којих су неке преведене и на српски у Илустр. Нов.) Књига песама итд. У најновијој свесци „Поетичких беседа" изашла је хумористичка приповетка Ладислава Квиса „*Trešne.*" Чешка критика у велико фали то дело.—

Јосиф Холечек, Србима добро познати чешки књижевник. издао је друго издање трећег дела својих „*Kresby z boju černohorskych:*" Ту се описује радња Црногораца у Херцеговини, битка на Вучјем долу и њене последице. Уједно позива писац на претплату на трећи део свога дела *Černa Hora v miru.*" Претплатна је цена 1 ф. —

Адолфо Хејдук. један од најбољих лиричара чешких издао је епску песму „*Oldřich a Božena*" која је још пре тога изашла у листу „*Osveta*". У тој песми, која је канда само низ самих лирских песмица опевао песник народну чешку причу, а у свему је подражавао тон народних чешких песама, што му је сасвим за руком пошло, нарочито у првим одељцима, којима је и највише пажње посвећивао.

Трошком Ј. Валимека изашло је у Прагу дело Едварда Јелинека *Polské pani a dikry*" (Пољске госпође и девојке) Успомене из књига, с пута и из живота. Књига се дели на две части: у првој се црта народни и друштвени живот Пољакиња; — у другој су омање цртице у форми приповедака, сличица. Јелинеков је стил лак, а из сваког ретка провирује чисто словенско родољубље. Цена је књизи 1 фор. 40 н.

У најновијој свесци Јелинекова листа „*Slov. Sbornik*" изашле су три лепо преведене песме српскога песника З. — Ј Јовановића.

нш.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српске народне пјесме из Босне (женске) по казивању своје жене прибиљежио С. Н. Давидовић. Панчево, 1884. Накладом књижаре браће Јовановића Стр. 132. Цена 50 новч.

Две три речи о „граматици старога словенскога језика за средње школе Краљевине Србије саставио Стојан Новаковић у Београду 1884." Од Јована Живановића. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1884. велика 8-на, стр. 16. — Овде је стручњачко перо нашег уваженог књижевника изнело крупније мане овога дела Новаковићевог са намером, да се оне у другом издању поправе.

Циганија или Цигани и њихове досетке у народним приповеткама. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду 1884. 8-на стр. 64. Цена 30 новч.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 23. У Новом Саду 2. јуна, 1884. Год. XI.

СЛАВОПОЈ ЉУБАВИ.*)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

С руског превео

Бранко В. Константиновић.

Ево, шта сам прочитао на једном старом талијанском рукопису:

I.

Око половине XVI. века, живело је у Ферари (тада је цвала под скиптром својих дичних херцога, заштитника вештине и песништва) — живело је два млада човека, по имену: Фабије и Муције. Вршњаци, блиски рођаци, нису се скоро нигде растајали; још од раног детињства везала их срдачна дружба . . . једнак удес учврстио ту везу. Обојица беху из старе породице, обојица беху богати независими и без игде иког; укус, наклоности беху у једног к'о и у другог. Муције беше музичар, Фабије — сликар. Сва Ферара дичила се њима, као најлепшим украсима двора, општине и града. По лицу не беху једно другом слични, и ако су обојица били лепи момци: Фабије беше виши растом, бео у лицу, и косе плавичасте — а очи му беху к'о небо плаве; Муције, на против имађаше лице мрко, косу црну и у црнкастим очима му не беше оног веселог одсјаја, на устима оног услужног осмејка, као у Фабија; густе му се обрве дизале над уским очњим капцима — а у Фабија злаћене

*) Приповетка ова бесамртног руског писца, једна је од најновијих. Писао је Тургењев у селу Спаскоје-Лутовинову, у истом месту, камо беше послан после чланка оног о Гогољу, што га нагнамина у посмртницу му у „Московским вједомостима." Ту је пробавио од 1852 — 1854 год., но и по том је одлазио и живео тамо. Приповетку ову што је у преводу доносимо, писао је јунија 1881. год. О њој би имали много што-шта рећи, ал нисмо ради, да читаоцу унапред наметнемо туђ суд пре но што само дело прочита и сам свој суд себи донесе. Споменућемо толико само, да ова приповетка даде прилике неким писцима, да о њој, о раду пишчеву, много зборе и да изнесу — разнолика мишљења своја. Тек сви истакоше грдан таланат и велику фантазију пишчеву у старијим му делима. У осталом, нека читач не пожали труда, те, у заиста дивним чланцима што излажаше у овом листу о Тургењеву, нађе оно место, што о овој приповеци говори. Преводилац

обрве пуштале се у танком полукругу на чистом и равном челу. Муције и у разговору не беше тако жив; и ипак се оба друга допадала женскињу — јер нису залуд били узорима витешке услужности и благости.

У то исто време с њима живела је у Ферари девојка, по имену Валерија. Њу су држали једном од првих лепотица у вароши, и ако се врло ретко дала видети, јер је живела самотно и излазила из куће тек у цркву — и на веће празнике у шетњу. Живела је с матером, благородном, но не баш богатом удовицом, у које не беше друге деце. У сваког — ко је год видео Валерију — будила је чуство и нехотичног дивљења и неког нехотичног, нежног уважења: тако је скромна била у својој лепоти, тако је мало, изгледаше, знала она сама сву силу своје дивоте. Било их је, истина, који су налазили, да је нешто бледа; поглед њених очију, скоро свагда отпуштених, изражавао је неку малодушност и неку бојажљивост; њена се уста смешила ретко — и то мало; гласа јој једва ко чуо. Но говорило се, да је имала диван глас, и да се затварала у собу, па раним јутром, када је у вароши све још спавало, певала старинске песме, уз звуке лутње, на коју је сама свирала. Не гледајући на бледоћу лица, Валерија је цвала од здравља; па и стари људи гледајући на њу, нису могли, а да не помисле: — Ој како ће бити срећан момак, уз кога се превије отргнута грана, још недирнути, девојачки цветак.

II.

Фабије и Муције видели су Валерију први пут о великој народној свечаности, што је приређена по заповести херцога Ферарског, Јекрола, сина чувене Лукреције Борџије. Свечаност та беше у почаст славним велможама, што дођоше из Париза, на позив херцогиње, кћери француског краља Лудвика XII ог. Уз своју матер, седела је Валерија сред дивне трибине, која беше подигнута по нацрту Паладија на главном ферарском тргу, за честите госпође градске. Обојица — и Фабије и Муције — страсно је заволели тог дана. Нису крили ништа један од другога — те је сваки од њих наскоро сазнао, шта се збило у срцу друга му. Уговорише међу се: да и један и други огледају — и кад она изабере ма ког од њих — други да се вољно покори. Кад прође неколико недеља, хвала буди њиној слави, што су им с правом одавали — даде им се прилика, да уђу у двор удовичин, камо тешко беше доћи; она им дозволила, да је смеју походити. Од то доба су сваког дана могли видети Валерију и говорити с њом — и сваког дана разгореваше све јаче и јаче огањ, што беше запаљен у срцима оба младића. Валерија није показивала, да јој је један од њих милији од другог, и ако јој се допадало, кад они уз њу беху. Свирком се забављала с Муцијем; но разговараше радије с Фабијем: с њим беше слободнија. Најпосле науме, да сазнају на чем су — и пошаљу Валерији писма, у ком је мољаху да рекне ком је вољна пружити руку. Валерија покаже то писмо матери — и рекне јој, да је радија да девојком остане; но ако мати нађе за добро, да је време већ да се уда, она ће поћи за оног, за ког јој мати рекне. Честита удовица пролије неколико суза при помисли на растанак с милим дететом; али не имаде узрока, да откаже женицима: она их држала, да су обојица једнако достојни руке њене ћерке Али тајом је волиј била, да јој кћи пође за Фабија, а чинило јој се, као да се и њој већма допада Фабије — те рече да пође за њега. Другога дана дознаде Фабије за своју срећу, а Муцију остаде, да одржи своју реч и да се — покори.

Тако је и учинио; но да буде сведоком свечаности свога друга, свога

противника — није могао. Брзо распрода већи део свога имања — и скупивши неколико хиљада дуката, оде на далеки пут, на Исток. На растанку рече Фабију, да се неће пре вратити, док не види, да је нестало и последњих трагова страсти. Тешко се било Фибију растати с другом из детињства и младости . . . али радосно очекивање блискога блаженства наскоро уништи све друге осећаје — и он се сав одаде љубави, дивотама увенчаној.

Наскоро се оженио Валеријом — и тек тада сазнаде сву вредност блага, којим је овладао. У њега беше прекрасна вила, окружена хладовитим вртом, не далеко од Фераре; он се тамо одсели са женом и њеном матером. Тада наста по њих дивно време. Брачни живот у новој светлости, што очарава — показа сва савршенства у Валерије. Фабије постаде славним сликарем. Сад већ није само волео сликарство, но већ беше вештак. Мати Валеријина се радовала и благодарила богу гледајући на сретног мужа и жену. Четири године прође, као блажени санак. Једнога тек не беше у млађана мужа и жене; не беше у њих деце . . . ал их ипак није остављала нада. На крају четврте године наиђе на њих велико, но тог пута још горе зло: умрла Валерији мати, иза болести од неколико дана.

Много је суза пролила Валерија; дуго се није могла свићи своме губитку. Не прође још година дана, и живот опет потече правим, пређашњим током. А једног дивног летњег вечера, ником не јављајући — вратио се Муције у Ферару.

(Наставиће се.)

НА СЕЛУ.

(*Идила.*)

У улици што кривуда лево,
Испред кућа дрвље се понело,
Прти дрвље, ка сред шуме густе,
Ветар дува, а то дрвље шушти,
Чини ми се, љубко ј' шапутање,
Сродни душа тајно миловање.
Укућани у најлепшем крају,
Дивно ли је живовати с вами!

Дрвље вито, дрвље радовање,
Силно буји раширује грање,
Грање с' вије шором обе стране,
Мале куће чисто затрпане;
Заклоњене од немила гледа,
Тијомиру ништа да не смета.
Укућани у најлепшем крају,
Дивно ли је живовати с вами!

Цвркут тица, друговања чари,
Песму вију на тананој грани,
Песмом милном поздрављају сунце
Здрављу сунце, укућане буде,
Кад пробуде скрију се у ладу,
Да им људи тајне не сазнаду.
Укућани у најлепшем крају,
Дивно ли је живовати с вами!

Тијем шором кућица је мала,
Још пред кућом зелени се трава,
Мека трава, к'о свионе власи,
Ситно цвеће па велича дражи,
(Ко да 'нуда и не иду људи,)
Зелени се, никад се не суши.
Укућани у најлепшем крају,
Дивно ли је живовати с вами!

Кућа мала, мало и двориште,
Ал' двориштем силна живад пиште.
Живад гладна стекла се на рану,
Окупили ранилницу младу,
Ранилница, реко би је дете,
Ал' је дете већ сад дивно лепо.
Укућани у најлепшем крају,
Дивно ли је живовати с вами!

Вита стаса, косе ниже паса,
Бела врата, а ножица мала,
Очи плаве, . . погледале на ме,
Исчекаћу, узећу је за ме.
Узећу је, . . а можда и нећу,
Ал' сељанке волећу на веки:
Ај, сељани, ал' вам лепе ћерке,
Најмања ме највише занела!

16/X. 882.

Ђура М. Бугарски.

*

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

(Наставак.)

V.

унце се помолило иза стена и сјаше по дугој каменитој клупи пред кућом деде Баснигоја. Деда Баснигоје беше сед као овца, човек слаба раста и ма да је имао на грбачи преко седамдесет година ипак је био још доста крепак; па и ако су му, осим једине Виде, Самородове жене, помрла сва деца, ипак беше и под своју старост увек добре воље и не досађиваше ни богу ни људима сухопарним уздисајима и тужбама.

Врата шкринуше а на прагу се показа стара жена, мала, здепнаста и својих десет година млађа од деде Баснигоја.

„Што седиш у кошуљи, добићеш кашаљ“.

„Зар не видиш, да сја сунце?“ одговори деда; жена му приђе, мете до њега кључеве, који су јој обично висили низ црвену кецељу уз ножић, на дугом сребрном млећанском ланчићу

„Морам преточити вино из великог бурета, али канда нема Јарније времена да ми помогне,“ рече старкеља.

„А ти претачи сутра или прекосутра.“

„Е да не би, гле ти ње!“ рече он и тресе својом седом косом, која му беше пала по раменима.

„Ти знаш добро, да има сваки посао свој дан. Дакле не преостаје друго него да сам претачем, кад има Јарније да посвршава друге послове.“

Стара госпа стресе кључевима јер се љућаше на мужевљево пркошење и рече:

„Не ћеш сам претакати, не, не дам ти ја. Боље је да се вино и не пречисти или да пређе у сирће па ма и цело буре, него да се ти струниш при претакању. Није ти нужде! Хвала богу и светом Флоријану, толико ипак имамо, да кад нас позове створитељ на онај свет, не ће моћи рећи Самород, да би више запатио на ком другом месту, да се онде прижењио, него на Баснијеговини; доста ће му остати ма напустили ома цео рад. А зашто би се напослетку толико мучили радњом под наше старе дане, као што ти ето чиниш.“

Жени се оквасише очи сузама, а он насмешив се рече:

„Гле је, гле! Окани се ти прва.Ниси ли ти од зоре до мрака на ногама и код посла тако да не ћеш имати кад ни умрети, кад дође по тебе божја ћерка, црна смрт?“

Сад се и она насмеши.

„Ћути, не знаш да није нужде звати курјака? Знаш по себи, да би ти било дуго време, да не радиш. Само немој да сувише радиш.“

„А ко је оно?“ упита старац показујући према думачи, одкуд јежђаше неко — по прилици још на три пушкомета далеко — према баснијеговљевој кући.

„Антоније је, бар ми се тако чини,“ рече старица метнувши руку на чело бранећи се од сунца и гледаше на коњика, који тераше коња у најбржем трку уз каменит и од кише излокан пут.

„Шта га носи к нами? Синоћ беше овде Вида, па не рече да има код нас какова посла, а особито у радњи дан,“ рече стари Баснигоје.

„Јеси ли приметио, како се она од неког времена чудно понаша? Сва се променула. Пре беше весела, враголаста и преко јего, а сад! Сам бог зна шта је,“ кукаше забринута старица.

„Шта би јој могло бити зло? Сећаш ли се, како си ми говорила оне године, кад се удавала, да не чинимо добро; сад видиш и сама, да јој је боље него нама и да јој иде све, како бог хоће,“ тешаше ју старкеља.

„Сам бог и богородица зна, како јој је. Бож' сахрани, да би ја хтела, да вређам тим Антонија. Он је добар човек, ма да је мало напрасит и својевољан. Али већим делом људи таке природе ти су и добри. З

не беше и Вида, док је била још девојком, нагла и својеглава? Кад ју виде јуче онако чудно, запитам ју: Видо, шта ти је? Она не одговори, те и нехотице помислим, да не погреши, што ју даде за Антонија."

„Ја ју дадох? Зар не пође ли сама за њ'?" изговараше се старац.

„Пст! Ево га."

У то је већ био преспео Самород до свог таста и пунице, скочи с коња и упита:

„Где је Вида?

„Вида?" упиташе обоје старих уставши са клупе.

„Зар није код вас?" упита нагло Самород.

„Није!" одговори мати.

„Шта је то?" упита старац.

Антоније Самород побледи као крпа. „Можда сам се преварио?" рече, затим уседе на коња и одјаше онако исто бр.о, као што и дође.

„Христе, шта то може бити?" нарицаше стара. „Шта се могло догодити? Иди ти, или пошаљи Јована. Јоване, Јоване,"

„Тихо, тихо! Не ће бити ништа зло. Чекај идем сам, да видим, шта је. Рекав то, оде ситним корацима у собу по штап и шешир.

VI.

Пре четири године беху на крашком имању Басјеговини, друге бриге о Види него данас, кад ју дође тражити њен муж, па је не нађе.

Онда је била она девојка од седамнаест година, таман као што треба. Немирна весела, подвикујући често „Ој — ој!" Девојка ватрена, нагла као стрела, лакомислена као севање њених очију,, а при тому несташна — што но веле наши, прави стовраг. Радила је све и ништа, била свагде нигде. Кад би се копали виногради узела мотику од прве копачице, и копала тако агло, да је не могаху стићи остали копачи-а да се знојише од брза рада Али већ осле пô сâта бацила би мотику и оставиви све отрчала би на ледину где пасоше њи, те их гањала ледином или им давала ве од леба; ту би провела неко време док се неби сетила, да не даде данас мачићима млека који се омацише, бог ти га знао где у сенику, тад би трчала кући, што већма може, тако, да се сва запурила.

У таким би ју приликама често карали отац и мати. Но она беше јединица, те је знала, да ју они воле над све, за то се и не обазираше на њихово карање. Кад кад би им и одговорила на карање, али на врло чудноват начин. Час би се насмешила испод свионе косе, која би јој пала по образу, окренула се на пети и ишчезла за кућним ћошком; више пута притрчала би к мајци, грлила и љубила ју, мал' да ју не удави, или би спопала оца за рамена и окретала га,. као да хоће с њим да игра, тако, да је стари пола љут, пола весео викнуо на њу: „Торњај се, сто ти мука твојих!" Кадкад знала би се и отрести на њих, А кад је видела, да је ствар озбиљна, ћутала би као заливена и отишла кудгод и на њој се опажало по више дана, да није заборавила на оно, што се десило. Поред свег тог волела је она правом детињском љубављу своје остареле родитеље, и кад би предузела, да што уради, то би ваљано урадила, да су широм Краша хвалили раденици њену „вешту руку", и повелика басниједовљева дружина није се могла на њу потужити, ма да се могоше похвалити неколицина млађих, да су осетили тежину њене „ручице".

Такова беше Вида пре четири године.

Деси се, да ју једног дана врло оштро покараше, и то најпре мати а за тим отац, јер беше починила неку врло озбиљну погрешку, с тога се сакри она за кућни ћошак и ту је седила на припеци на неком пању, те плакаше од пакости и самоусиљења, који је осећај особито развијен и удомаћен код маза.

„Шта ти је Видо?" запита неко. Она подиже главу и опази пред собом Антонија Самодрода. Црвен јој удари у образе, јер не беше јој најмилије, што ју затече баш тај човек где плаче.

„Шта се то тебе тиче!" одговори му Вида и подупре једном руком главу, доњу

усну напући, што јој врло лепо пристајаше.

Но ипак мени твом старом пријатељу, могла би рећи, који су ти јади на срдашцу, рече Антоније и не узимајући за жао њено увредљиво понашање, те натеже, своје увек озбиљно лице на лак осмејак, и седе без сваког околишења до ње на пањ.

„Остави ме и иди за својим послом". рече она, једећи се све више, што је напротив Антонија све више развесељавало.

„Реци ми најпре, зашто си плакала, онда идем: иначе ћу ту остати", рече он смејући се. Антоније Самород беше присан пријатељ баснијеговљеве куће, зато је и смео, да се тако понаша.

„Одлази!" узвикну Вида љутито, те измахну шаком.

„Но но, ваљда ме нећеш тући"; церекаше се Самород.

„Видићеш, ако не одеш!"

Он се поново зацсрека, али у исто време пљесну њен длан по његовим устима и носу.

Не знам како је то, али је био у истину ударац много јачи, него што би се могло очекивати од нежне и мале девојачке ручице, или је било тај дан предгорје самородовог образа мекше — тек му полети неколико капи крви на њ'.

Кад виде Вида, шта учини, побледи од страха и загрли једном руком свог суседа те рече неописано нежним и забринутим гласом: „Не, не, не, не!"

„Умеш добро", рече Антоније, бришући нос.

„Ја те нисам . . ." уздахне Вида и њена се уста приближише његовом опаљеном лицу, тако да је пала њена мека коса по његовим образима.

„Ниси ме ти, сам сам се", одговори он пола шаљиво а пола корећи.

„Нисам тако хтела" мољаше Вида. Крв му се била међу тим уставила.

„Немој се једити", мољаше она даље држећи га непрестано у загрљају.

„Ако ме једаред пољубиш".

„Хоћу — хоћу, ако ником не кажеш."

„Да си ме пољубила?"

„Да сам те ударила, али никоме не реци, ни оцу ни мајци, ни. . ."

„Нећу никоме, но. . ."

Девојчица се диже у пола, пресави се преко његовог колена и пољуби га; у том часу обухвати је он и снажно ју стиште на своје груди, да јој врати мило за драго — пољубац, затим је пусти до себе, држећи њену ручицу у својој моћној руци, што му она не брањаше, и поруменивши рече јој тихо и збуњено:

„Сад ћеш ми ваљда рећи зашто си плакала?"

„Зато што ми увек замерају."

„А ко?"

„Сви; отац мати. . . свако, ко нема другог посла задире за ме", рече она јетко.

„Можда ти мислиш сиротице моја, да је њима угодно, што те морају корети?"

„Но! Сад почни и ти!" рече Вида и погледа га својим великим и лепим очима.

„Боже сачувај, одговори он; а зашто ми не рече ома шта ти беше? Гле, сад ти могу дати савет, како ћеш се опростити те беде на лак начин. — Удај се!"

„Куда?" упита она непромишљено.

„К нама", рече Антоније пола у шали пола у збиљи, а образе му поново обли тамна румен.

„К вама? Доле на Самородовину?"

„Да! Зар није лепше код нас него овде код вас?"

„Та свагде мора да је пријатније него овде."

„Буди ми жена, све што је моје то је и твоје, и кад год ти срце зажели, можеш своје посетити", рече Антоније, и жеља, која пониче у њему, да би могао он маторац, добити за жену ту младу девојчицу развезе у њему говор и одузе му ону луду мушку срамежљивост, која, рећи увек чини и јунаке кукавицама пред слабим женскињем.

Чудновато, девојци се свиде та ствар. Код куће јој не беше ништа по вољи. Жеља ју је вукла у свет, па било куд му драго.

Што беше у почетку гола шала поста сада права правцата збиља.

Неколико дана после тога ступи Антоније Самород пред оца Баснигоја и запроси у њ' Виду, рекавши изненађеном оцу, да је он с девојком на чисто.

Отац Баснигоје поштоваше врло Антонија Самброда ради његовог општег уважења и доброг стања; Антоније је могао избирати, ког хоће; био је из честите куће и ма да беше Антонијев брат свећеник противан тој женидби, одлучи ипак, да га не одбије, јер ко би могао бити бољим заштитником враголастој Види од њега? Он је дакако зашао већ у године, а к тому је удовац, али што ћу кад га она хоће и чудим се, да има толико памети и не обраћа на то пажње, као што то чини данашњи подмладак.

То су били разлози оца Баснигоја.

Његова се жена крстила од чуда, кад дознаде за то прошење, и у неколико беше томе противна, али је уважавала и мужевљеве разлоге. „Нека буде у име божје, но добро промисли," говорила би Види.

Вида је испрва избегавала и не хтеде да говори о томе. Други пут би рекла „Баш ћу поћи за њ' само да ме не можете више грдити, јесте чули мајко!" Говорећи тако церекала би се што већма могаше.

„И, дête, зажелићеш се ти мене, кад ме већ не буде, и молићеш бога, да би ме имала, ма те онда још оштрије корела" рече стара плачним гласом и окрете се од ње увређена.

„Но, но, но! ускликне Вида. Не лудујте!" Рекавши ту непристојност с љупким осмехом, зграби мајку и окрете се три пута око ње играјући по свом обичају побеже из собе.

Четири недеље после тога били су сватови, под ведрим небом пекли су читавог вола, осушили неколико буради и смазали многе погаче, а Стоклас, Самородов чобан, беше тако пијан, да је, буди бог с нама, огрешио се о самог бога, и држао мачку за ђавола.

(Наставиће се.)

МУХА.

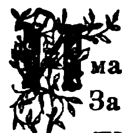ма ли кога, ко муху не познаје? — За цијело да нема, јер она се нас држи као ђаво крштене душе. Зимус бијасмо мирни од њих, али од прољетос почеше нам опет додијавати својом шетњом по голишавим дијеловима нашега тијела. Баш као да зна, да о њој зло мислим, ево једне од некуда кроз прозор, и гле! таман ће ми сјести на нос, не дигла се више с њега! Бадава тресем главом и мрштим чело, она не зна да ваља бјегати, кад домаћин очи разрогачи. Сад ћу лијевом руком да је пригњечим на носу, помишљах у себи, и замахнух да ћу по њој, али она одлеће као стријела, а моја рука кврцну мене по моме носу, а у исти мах кану мастило из пера и начиних „крмачу" на хартији. Па још се чудимо што је у гђекога нос црвен, а не пије вина ни ракије; та колико пута удари се само по њему ћерајући мухе, и почеше се гђе муха бијаше? А колико пута потегнемо за њ, кад „пече ракију"?

Нијесам мирно написао ни један редак, ево напаснице опет и спушти ми се на руку, па ће с ње доиста на нос; и некако је њој нос најмилије мјесто. И није ова без разлога одвољела тај наперак на нашему лицу, та отале прегледа она и миг очију и кретање руку наших. Није учила војничке школе, али зна одабрати мјесто с кога ће свога противника да иједи, а он њој да не може ништа без свога зла.

Увјерен сам, не ће ми дати мира и кад што друго радио будем, али ми је најмржа кад ме сан савлада послије ручка, па закљајам мало, а она ми с уста пије „мед" или сузе од очију, или се завлачи у нос, да види је ли га добро очистила „петорона војека". Добро је још, што се плаши од мрака, али која корист, кад с нама

има у соби чељади, која рано устаје и застираче скида с прозора.

Све су ово мали јади, али ко је соја господскога, па у јелу нађе муху или је још негледуша прогута, тај је тек на њих озлојеђен, — а нема право! За што би их мрзио, кад су оне саме себи судиле, а што су се утопиле у чорби или млијеку, нијесу оне криве што нијесу училе географију, па не знаду за ријеке у којима се род људски дави. Ми пијемо воду из тијех ријека, а чорбу и млијеко не ћемо ни да додирнемо, ако само крило од мухе унутра нађошмо. Па још изгрдимо жену, као да она пасе мухе!

Ја познајем људи, који су килограм штокаквих прашака попили, па сви немогоше им желудац очистити као утопљена муха, када с јелом тамо доспјеше. Лекари! за што овај лијек одбацујете?

И ова се зла некако забораве, али мухе остављају траг иза себе куда год прођу, па то је истом загрдило. Сиромашна жена која хоће да јој је у кући све чисто, изгуби по дана док очисти стакла од прозора од њихове нечисти. Па где су друге кућевне ствари и одијела, до којих она допријети може.

Због свега овога мрзе људи на мухе и прогоне их свакојако, али ни мухоловке различите ни куповна мухиња хартија, хватање руком, пауци са својом паучином, ластавице, осови . . . не могу да их десеткују, а камо ли да истријебе, јер се оне коте без броја као и сваки други гад.

У гноју је њихово легло, али муха одлаже своја јајашца и у пљуваонице, у хљеб и у старо месо, у отворене ране . . . , у вијек по 60—80 јаја у клупку скоро сваки четврт сата. Јаја су веома малена, обла, с једног краја зашиљена, а обавијена су танком, сивкастом опном, која се сјаји. Из њих измиле за ред мали, бијели црвићи, који се зову упљувци. Они немају ногу, а ни очију, па ипак се упију брже боље у ствар у којој су се излегли, и једу је нагло, прождрљиви су. Након 14 дана израсту са свијем, и сваки гледа да се на по се вачахури у земљи. За мало прометну се у мало буренце, чахуру, из које излети 14. дан наша кућевна муха (Musca domestica), одигнувши поклопац с тога буренцета. Тада се чисти, пружа, и најзад хитро полети к нама, да нас обрадује са својим неочекиваним доласком.

Ако ухватимо муху, па је разгледамо, видјећемо, да је обучена у пепељасто рухо. Преко груди има озго четири црна прутка, крај од тијела црно је нашаран, а по трбуху је жућкаста. Глава је на танком дршку порасла, на њој су веома велике очи и уста. За што је муха буљоока, ево ће нам казати наш мили пјесник Змај-Јован:

„Састала се буха с мухом,
Па немајућ' посла друга,
Хајд да с' једна другој руга.
Тихо буха муху пита:
Ао, мухо*) поносита,
А тако ти жива бога,
Што си тако буљоока?
А муха се ништ' не љути, —
Кад ме питаш казаћу ти:
Колико ме видиш малу,
Ја с људима збијам шалу;
Ја им зујим око уха,
Човек маше, трепће, духа,
Љутит скочи да ме смлати,
Ја одлетим — па се вратим,
Па му седнем бесно, смело,
Сад на лице, сад на чело,
Сад му станем на врх носа,
А он викне: Гле, пркоса!
Сав се јунак запенуши,
Ја одлетим — он се ћуши.
А ја онда из буџака
Гледам мирно мог јунака,
Како ј' ост'о под срамотом.
Па се смејем, смејем гротом.
Па од смеха, бухо тога,
Од тога сам буљоока."

*) У „Певанији" штампано је grijешком „бухо" мјесто „мухо."

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНА ПИСМА ИЗ ЗАГРЕБА.

I.

(Свршетак).

Но сада тек долази прави камен за спотицање, а то су оне силне преведене приповечице, које сачињавају већи део Vilinog садржаја. Избор је тих приповедака врло лош. Осим неколико приповедака од Балуцкога, Достојевскога, Херитеса, изабиру преводиоци већином такове приповетке, које се нимало не слажу са хрватским животом — или су чак с њиме у опреци. Коме је н. пр. намењена приповетка „U moru“? Зар „хрватским красотицам“? Зар „хрватској младежи“? Ако је ту приповетку написао писац, који је у Италији чувен, не стоји, да би и Хрватима морао бити подесан. Преводиоцима Вилиним кан'да више импонирају бучна имена страних писаца, но што се обзиру на то, да л' су то приповетке за њихов народ, да л' се слажу са животом хрватским. Код неких приповедака нема ни имена писцу, али име господина преводиоца штампано је дебелим словима. А како су ове приповетке могле добити места у „Hrv. Vili“, „највећем илустрованом и белетристичком листу хрватском“: Klesar (!) Zlatni ključić, Jagode, Hamilkarova osveta, Neprilika, Izdajica (како се ова последња слаже с реалистичним правцем Hrv. Vile ? ?)

Ово трпање толиких приповедака извињавају неки тим, што кажу, да је хрватска публика задојена страним духом, па да не чита поуке, већ јој се хоће само забаве. Но зар ће такова публика давати правац књижевности ? Задатак је литературе да васпитава народ, да разумно води читаоца правом стазом, а наопако, ако ће се литература поводити за размаженом публиком, за књижевним гурманима. Тако су постали и швапски Pfundromani, а „Vila“ тек неће хтети да се с њима уврсти у један ред.

Остаје нам још, да рекнемо коју о песмама. Около „Виле“ скупили се сами млађи песници, листом почетници. Песама има много — и сувише. Шта ћемо, та и њима с пуне ступци! — Истичу се као боље песме једино песме А. Харамбашића, којих има готово у сваком броју.

Код Харамбашића треба да се малко зауставимо, јер је свакако интересантна појава у хрватској књижевности. Он је један од млађих, али најдаровитијих песника хрватских. Песме његове читају се лако занимљиве су, имаду мисли. Харамбашићу је — као што он сам каже — узор Змај Ј. Јовановић — „песник источне браће.“ Гдегде се он и сувише поводи за тим својим узором, те му се хоће кадгод да оманне и по која Змајева мисао или чак Змајеви стихови. У једном од прошлих бројева Vile има једна песма Харамбашићева, која почиње овако:

> Tiho noći
> Moje sunce spava —

а тако исто почиње и XXVIII. позната песма из Ђулића Змајевих, која се данас већ свуда пева. — У 10 броју „Vienca“ у песми „Dragoj“ пева Харамбашић:

> Mila dušo, moja ružo,
> Što ti radiš u taj časak?

А Змај има у VII. песми Ђулића:

> Мила ружо, моја душо
> Шта ти мислиш у тај часак?

Иста Харамбашићева песма почиње овако:

> Tihoj noći u samoći,

А у истој Змајевој песми има један стих:

> Па у ноћи, у самоћи —

Толика licentia poëtica није допуштена, јер ако когод налази у једном песнику свој узор још не стоји, да би му слободно било вадити из њега мисли, па чак и читаве стихове. Но то је у осталом погрешка, којој се лако даде доскочити. — Харамбашић је поред многих песама, што су штампане у Vili и у Viencu издао и две књижице песама, „Ružmarinke“ и „Slobodarke“. У неким песмама својим покушао је Харамбашић да пође новим правцем, он покушава, да у њих унесе дух и начела „странке права.“ И досада су песници били родољуби, и до сад се одушевљавали отаџбеништвом, али тако далеко нису ишли као Харамбашић. Читајући песме његове, мора се човек више пу-

та и нехотице насмешити наивности песниковој, олаком и једностраном схваћању његовом. Ево неколико примера из његових песама:

Hrvatska je bez slobode
Od Adrije do Timoka.

Od Balkana do Triglava
Hrvatska će bit država.

Od Tirola do Balkana
Hrvatska nam tol' je liepa.

На што правити рачун без birташа? На што се бацакати чак до Балкана и Тирола . . . . Но то је у осталом мана читаве омладине хрватске, а ми нисмо позвани, да им о томе овде прелекције држимо. Нека живу у илузијама — јер ко је себи штогод лепа уобразио, тај је сретан — нека иду напред са тим кривим појмовима, док не ударе главом о зид, па се освесте. . .

Иначе се песници Vilini већином тек ухватили за реп сиротом Пегазу, па га муче и натежу, не би ли штогод истесали. Већином почињу те песме овако: По звиезданом своду блиед скита се мјесец" или „Ноћ је глуха, свуда веће — Слегао се густи мрак" или „Ој данице звиездо чарна!" А недоследностима нема краја ни конца. У једној песми нариче песник, како му је „čedo milo" мртво; у другој прича, како му драга некада „za hrvatskih mi noćih bajnih" говорила да га љуби, а сад је далеко негде „преко гора и мора" па можда и не мисли на њега; а у трећој јој присиже вечиту верност. Жив ми Тодор . . .

Но „Hrv. Vili" се мора признати та лепа црта, што у свом „Листку" прати позорно развитак словенских књижевности, нарочито руске и чешке. У сваком готово броју доноси такове цртице, па у њима опширније оцени једно или два од најновијих дела. Ово је веома важно данданас, кад се сва словенска племена тргла иза сна те се стала живље интересовати једно за друго. — Исто тако прати и развитак романских књижевности, талијанске и француске.

Још да напоменемо слике. У сваком броју доноси „Vila" по три слике, од којих је једна салик домаћега или странога књижевника. Пре кратког времена подигао је хрватски лист „Vienac" копрену са поступака уредника техничкога дела Vile, но то је бацило доста тамну сенку на образ Vilin. Наравна ствар, да је нашим листовима немогуће доносити саме оригиналне илустрације, па морају да позајмљују од других страних листова — но код тог треба пазити да се не доносе слике, које су већ донели домаћи листови, које су познате публици, нарочито кад су те слике без газдиног знања узете. То онда није ни поштење ни родољубље, већ мирише на сасвим нешто друго. Но у последњим бројевима пошло је на боље.

Из свега овога видимо, да „Vili" још много и много што шта недостаје, без чега ваљан лист, какав би Vila хтела да буде, не може бити. Људи, до којих то стоји, нека размисле о овоме, што смо овде у кратко навели, па нека оно уваже. што и они нађу за добро. Ми бисмо драге воље и браћи Србима препоручили „Hrvatsku Vilu" тим пре, што баш сад немамо никаквог сличног листа, али док је овакова, к'ошто је била до сада, не можемо то учинити. Шат будемо други пут боље среће.

Из дружине „Слоге". нш.

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

XIII.

Са једног водопада долазим, рече месец опет неко јесење вече. Време је било страховито: ветар је помамно фијукао гонећи тмасте облачине по небу. Што је још заостало лишћа на дрвећу, то је пожутело, и доле падало, па се немирно котрљало та-

мо амо по земљи. Овда-онда, кад би киша за часак престала падати, пролетао је по неки снег. Набујала река страшно је хучала ваљајући мутне таласе. На брегу је стојао један младић.

Ја сам већ видео тог младића једаред на овом месту. Тада није беснела ова ветрина, него је била тиха летња ноћ. С њиме беше и неко младо девојче, он јој овако говораше: „Говоре људи да сам луд, па и јесам луд. Као ова брза река, тако се и моја душа опире тврдој стени; ја сам бујна река, и не могу да се утишам, као што се стишава тихо језеро. Али погле само оно дивно острвце међу вировима водопадским! Грозна рука човечија сав је овај предео опустила потрвши брезови честар, само се још ово острво зелени у прастарој светињи својој, недотакнуто грешном руком, јер га је упорна струја одбранила до селе. Буди ти моје острво, ја ћу те као река опточити, рука ће те моја обгрлити, и ништа те неће узнемирити у почивању твом.“

Они ово вече последњи пут беху заједно; дође час растајања. Младић пође у далеки свет; као нека река тако и он мораде отпутовати у далеку земљу, па све даље одлазаше. — У путу свом виђаше красних прибрежија, обилазаше око цветних острва, а оно малешно острвце, ком се некад обећаше да ће га храбро штитити, избриса се из памети му.

Од тог доба протекло је доста година. Младић случајно поврати се у свој завичај Опомену се прошла времена, па се распитиваше о првој драгој својој. Хај, али верна љубавца давно је већ свенула, питоми голубак давно се изгубио у јаду и тузи,

Сад је младић сам стојао на брегу. Косе му је мрсио ветар, хладне снежне капље падале су на широке прси му, али он их не примећаваше. Само је стајао ту и дрско гледао у водопад. А и шта га се тицала пуста ветрина, кад је груди његове бура пробуђене савести горко кињила; шта је он марио за снег и лед, кад је у срцу његовом студенији лед био; од куда ли је могао опазити ноћни мрак, кад је у срце његово слетела мркла ноћца крајњег очајања; како би могао опазити да пада лишће са дрвећа, када се у срцу његовом мисли све то немирнијеројише! Само је стајао и гледао попут водопада. Таласи се дизаху и ваљаху један преко другог, као оно меки душеци; младићеве очи засијаше: „Овде ћу наћи покоја души!“ рече, и нестаде га у шумним таласима.

XIV.

Погледах на небо и потражих свог пријатеља. Он се већ беше родио, али није светлио. Небо је било пуно облачака, који га истина не заклонише са свим, али му ипак у неколико помрчаше светлост. Мени се чинило да се месец упиње да продре између њих на ведрину: он се заиста журио и упињао. Хоћаше весело смешити се на мене, хоћаше ми нежно проговорити, али они облаци увек му сметаху, и његов осмех преобрати се у уздах. Најзад дође један велики густ облак и са свим га заклони од мојих очију.

Јадни пријатељу, помислих тада, тако бива и са многим смртним човеком, као што ти сад прође. Он би радо био милосрдан према сваком сабрату свом, али му мрачне облачине заклоне срце, т се и осмех његов преобрати у јад, а реч му застане у грлу. Здраво срце глатко је, ласно је дотаћи га се; али у сломијеног срца оштра је ивица, бодљив јој је врх, — па ко би могао томе стати на пут, да кадкад не обрани руку која га се дотакне!

XV.

Месец је овако говорио: Где се сваљује оно брдо, што под именом Таунуса оставља обалу реке Рајне, и допире до северног рукава Мајне, на одронку брда тог могу се видети опале зидине, порушена кућишта, гробно камење са латинским натписима, и још друго које шта. И ако запиташ шта је то било, одговориће ти: римски табор. Па као што побијени чело главе крст чува спомен онога, што се вечно одмара

под травном хумком, тако и ови остатци опомињу нас на оно доба, када се је власт Римљана све довде простирала била.

Живо се опомињем како се овде живело у време цара Августа. Тада је границе римске државе обележавао горски ланац таунусов, а овај табор овде подигоше они за обрану против разбојничког насртаја ђерманских горштака. Лежало је ту два легијона војника. Утврђени шанчеви затварали су простран четвороугао, који са својим кућама и улицама читаву варош представљаше. Прости војници живљаху у кућама од земље грађеним, а часници у красним каменитим палатама.

Из једне од ових, највеће и најкрасније, чујаше се гласан жагор. Загледах унутра. Не би човек веровао да се овде, у отаџбини ових горских синова, свршују границе тадашњег „света." Беше ту читава помпа и сјај заслепљавајуће римске културе: сводове подржаваху мраморни стубови, по зидових и поду мозајици, а у сваком углу дивно изварани кипови виђаху се. Сто беше богато постављен кусним јелима из свих делова света; палерманско вино преливало се као бисер у лепим белим амфорама, а око стола поређане клупе махом беху застрвене пурпурном материјом. На свакој клупи седело је по три човека, главе подупрвши рукама. Уши њихове увесељавала је звучна свирка, а очи наслађавала примамљива игра лепих девојана.

Пировање ово било је код главног војсковође, у знак сретно окончане војне. — Сад устаде домаћин са клупе где сеђаше, и овако проговори:

Нека се велича и процвета Рим до век века! Сретно нек влада наш милостиви ћесар Август над поданици своји, којих је брод већи од песка на обали и таласа на мору. Држава његова ето нема конца: тек што на западној граници седне сунце, а оно се већ поново диже на источном крају. Чак до херкулова стуба, где се Океан разлива по леђима земљиним; — чак до реке Индуса, окле се и дрски Александар морао повратити, — чак до жарке пешчане пустиње јевропке — васколика та земља скорим ће слушати заповести из Рима. Само ова јадна ђерманска гора дели нас од далеког Севера, где морски шумни таласи запљускују ледене стене Тулиса. Али доћи ће једном време када ће Рим целом свету господарити! Скоро ће и ова гора пасти под ноге наше! Неће за дуго бити, пак ће ови дивљи горштаци осетити римски бич на плећима својим! Ови жебраци, што мушком снагом нису кадри своју државу одбранити, него и жене своје у бој воде! — Видесте ли, браћо," додаде окренув се друговима, „ону плаховиту лавицу, што је са другима заробисмо? Потражите је и доведите амо, да упоредимо тромо егуцање северног медведа са лаким покретима источне газеле."

Пак пљесну рукама, дајући знак једном робу да доведе ону заробљену девојку. На скоро за тим допратише једну женску, племенита изгледа али одвећ мргодна лика. Распуштена коса падала јој је по плећима, одело јој у одирцима висаше са груди, руке јој остраг свезане беху а очи је стидљиво к земљи оборила, али их је каткад и подигла, и тада из тих очију севаху муње на околостојеће. Очајање мржња и огањ необуздане дивљачности горијаше у тим очима.

„Но лепотице, Брунхилда, Гунилда, или како се зовеш, не би ли вољна била показати мени, и овој благородној господи, како ваши медведи приклањају колена своја?"

Робиња није разумела ништа од тог говора, али је по покрету усана јасно приметила, да је нешто погрдно речено. Задрхта у целом телу, а испод трепавица, јој севну још дивљачнији поглед. Невероватним напором растрже везе на рукама, и стајаше ту слободна, као жива слика какве фурије, пред устрашеним Римљанима, који држаху руке на мачевима својима. Али она не насрте ни на једнога од њих; само диже очи и руку у вис, па потресеним гласом проговори:

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

II.

Stojan Novaković. — I. ***Lettre de Belgrade*** (Extrait de la Revue Internationale I-re Année — I-re Livraison). Страна 181—186.

Овим скромним насловом забележен је знаменити чланак Стојана Новаковића, а изађе крајем прошле године француски у политичком и књижевном органу „*Revue Internationale*," која излази у Фиоренцији, у Талијанској, по двапут сваког месеца.

Писмо ово из Београда, по пријатељству писца добих засебице прештампано — мал-не у исти мах, кад у овом поштованом листу стаде излазити професора славистике др. А. Будиловића „О књижевном јединству Словена."*)

То ми даде повода понајпрече, да прикажем чланак овај велевредног књижевника нам Стојана Новаковића поштованој читалачкој публици „Јавора"

Није Будиловић први, по свој прилици неће бити ни последњи, који онако хвалисаво говори о превласти руског језика у Словенству, и да се бајаги само језиком руским може постићи јединство духа словенског — панславизам књижевни.

Још године 1867. у Москви на састанку Словена, над вратих дворане, у којој се гости словенски с домаћином, с браћом Русима састаше — златни слови сјало је:

Један народ један језик —
Руски језик словенски је језик.

Тако ми рекоше, који тамо на том састанку бише.

За тим смером теже многи и многи Руси, људи од науке и лепога гласа.

Па тој тежњи и, да речем, том и сличном говору Будиловића ова је француска коресподенција Ст. Новаковића, макда и нехотице, али врло згодан одговор, баш кад треба и како треба; и тим згодније, што изађе на свесветском језику француском, који је приступнији Русима нег' икојем другом племену словенском.

Ево у две у три, шта пише Ст. Новаковић у том свом писму из Београда у мало час поменути лист француски. Као што се на завршетку види, писмо је ово тек приступ даљем развоју и казивању о језику и књижевности српској пред лицем међународнога збора књижевника и читалаца, који се француским језиком служе за обавештај и сазнавање, шта бива у свету у овом погледу.

* * *

Није тому много времена, вели Ст. Новаковић, како је књижевност српска опростила се неприлика и неподоба, које јој сметаху, те пошла самостално унапред правцем одмереним.

А да би могао извести занављање данашње нам књиге и владавине језика народног у тој — враћа се писац на јединство Словена у времена она, кад Срби, Руси и Бугари служише се сродном заједничком књигом, заједничким језиком књижевним, једни исти слови с омањим разликама у правопису, и како се после та заједница донекле одржа. Док на западу европском оте маха језик латински, сави се на истоку свет словенски око цркве православне, око Цариграда, а задржа свој рођени књижевни језик словенски од X. до XVIII. века. Превод Светог Писма, црквених песама и сваколика књижевност верска преведена је и писана тим језиком словенским, ширећи се од мора јадранскога и Москве по широкој Русији па на исток до Свете Горе атонске и до капија Цариграду. Наводи затим укратко, шта се постигло испитивањем и истраживањем те старе књижевности па наставља, како се тек крајем прошлога века дотакоше новије мисли и Словена и потеже свако племе својим смером и правцем, нарочито Срби и Руси а мало затим и Бугари и т. д. па потом изводи на шире препорођај новије књижевности српске за пуно столеће рада једно за другим, Доситија Вука и Ђуре Даничића од год. 1783. до 1882., казујући рад и заслуге око језика и

*) Види бр. 18—22. „Јавора" ове год.

књиге нам народне ове тројице великана књижевника српских. Особито лепо и красно приказује старца Доситија, за којега вели, по својој прилици, ради лепшег стила, како је одрекао се живота манастирског и отишао из манастира на универзитет — у Хале и у Липско. Поцрпао знања и науке и умни напредак просветом на западу, те презирући ограничене и назадне назоре, који су зачамили били у народу српском — занесен ватреном жељом дигао се да изради, да српски народ, што пре могбуде, стече места себи сред европских народа, куд и камо напреднијих. Он је први устао против језика црквенословенског у књизи, прогласио узвишено и смело право свога народног језика за достојање књижевно, те наново задобио места му сред књижевних језика европских. Доситије први је раскинуо окове толико векова, одвојио Србе од општега стабла и показао без поговора, да су Срби знатна јединица и чињеница, која је кадра својом рођеном снагом под-ићи под све захтеве опште такмице напретком у наукама, у знању и умењу, па у књижевности. Изређав редом трудбу и рад поменуте тројице књижевника, завршује Ст. Новаковић то писмо своје од прилике овим речма.

* * *

Странци радо мешају словенска племена и слабо узимају на ум на разлике, које постоје међу појединим самосталним приликама књижевним. Тај начин посматрања, ма да је погрешан, може се донекле и оправдати, јер видимо, како и данас Словени, и нарочито Руси, теже из политичких и других разлога, да се поврати некадање јединство словенско: да се васпостави јединство књижевног језика; словенски језик (којим се и дан-данас заједно служе Руси, Бугари и Срби у цркви) да се замени руским језиком за књижевне прилике знанствене и научне. Али, та заједница, давно прекинута — с дана у дан све се мање даје повратити и извести, јер интереси појединих племена све се већма разкрштају и разлазе, а тим живље, што се интереси књижевни све јаче збијају са интересима народним и политичким.

Странци узимају словенске језике за толико само наречија, колико је племена словенских, онако као што је то доиста у Талијанској и у Немачкој, па онда пита тај свет: зашто се народи словенски не служе једним истим књижевним језиком, као што чине Талијанци и Немци? Руси, који су исто тако оставили стари словенски језик, да унапређују свој народни језик, задовољавају се у главном тим питањем, дубље у то не продирући. Руски језик, потегне-ли за заједницом књиге словенске, неће оживотворити сањарије панслависта, него ће их још већма замрсити, јер тим искачу на видик све већма осећаји и такмачење народно и политичко појединих племена. Па све да би и поднети могло, да се прими један језик у књижевности словенској, и ако се хоће да то буде руски, онда ваља рећи: да руски језик није ни старији, ни богатији, па ни удеснији за то од других. Не може се дакле том захтеву дати оправдања ни пред логиком ствари, а још мање пред осетљивошћу политичких интереса.

Добро дакле чини Ст. Новаковић, што изриком напомиње у том писму свом, како народи словенски нису између себе оно, што су народи талијански и немачки појединим огранцима својим у целини, него је та разлика између словенских народа истоветна са разликовањем племена целокупне фамилије латинске и фамилије германске.

Те идеје и та факта показују јасно оправдани онај и правилни повод растроју некадање заједнице књижевне у Словена, и кад би још бити могло потребе, да се заједница она васпостави и да буде руски језик основа јој — онда би куд и камо било паметније, да није никад ни порушена била. Не треба с ума смести, како разлози, који су подстакли пре једног века напуштање оно старог словенског језика (ја бих рекао: црквеног словенског) као општег језика за књижевне потребе Руса, Срба и Бугара — ти разлози још једнако го-

стоје, и дан-данас су много живљи, нег што су били испрва. О могућности заједничког језика не може више ни говора бити; ко би још веровао у ту могућност, чинио би то са несмислених сањарија и показао би да не зна за узроке, који су изазвали покрет онај логичан и јасан, а што служи за основу данашњој књижевности у три она словенска народа: Руса, Срба и Бугара.

Књижевност српска наших дана захвална је за постанак свој духу самосталности и народне самосвојности, који пониче идејама и смером XVIII. века, и приказује се

1. у књижевности и језику народном књижевном;

2. у стварању српске државе.

То су те идеје, то су ти смерови, који су породили књижевност и државу српску, и који ће је руководити у развитку у напредак. Сва књижевност српска јесте цигло борба против атентата, устремљеног на идивидуалност српску; сав политички живот Србије јесте борба против атентата, напереног на независност њену. Стара црквена књижевност и стара заједница језика и књижевних смерова има и сувише дубоких трагова, и сувише видљивих знамења средњевечних — те се нико и не нада тако лако повратку јој. С дана у дан књижевност српска утврђује своју самосталност, а са стеченог признања, да је књижевност слободнога народа — узела је она озбиљно у руке интересе свога народа и ни мало воље не показује, да их из руку пусти. . .

* * *

Тако вели Ст. Новаковић у том свом писму француском из Београда, а свак Србин без поговора рећи ће му на тај вазглас, из срца и душе: амин!

Зато и рекох ја, да је писмо то, можда и нехотице, одговор професору језика словенских у Петрограду дру А. Будиловићу.

Јесте, право рекао отац Палацки: Снови о раширењу једног општег језика словенског јесу само снови — и ништа друго. . .

Али, нису снови, нити ће нам ико за то замерити: узъуче-ли Срби руски а Руси српски, једном речју, стану-ли Словени учити језике словенске наизменце и живље разбирати и сазнавати, шта се на ком словенском језику књигом и просветом израђује, и како које племе словенско данас напредује—као што сам о том и сам у прилици једној на шире извео.*)

А ко би рад био, да сам собом прочита то писмо Ст. Новаковића у оригиналу, упућујемо га на поменуту с почетка: *„Revue Internationale“* — на тај обзор међународни.

Те новине редовно прате, осим другог и књижевне производе свију земаља и народа просвећених, које изводом које преводом: да читаоци прилике имају, сазнати све, што се ради и књигом где производи — те новине теже да буду на руци у том свакому, а излазе на језику француском зато, што је тај језик најзгоднији посредник и најбољи за тај смер. Мимогред додајемо још на послетку, да су сарадници тог органа књижевног међународног све први људи и на гласу књижевници свак у свом народу. Има редовних дописника и дописа: из Париза, Лондона, Берлина, Беча, Будимпеште, Букурешта, Цариграда, Београда Златног Прага, Софије, Атине, са Занте, Женеве, Брисла, Леида, Петрограда, Кијева, Москве, Варшаве, Штокхолма, Кристијаније, Копенхагна, са Исланда, из Нујорка, Лисабона, Мадрида, из јужне Америке, из Индије, из Китаја, из Јапана и из Аустралије.

Ето то показује најбоље разноврсност у садржини и куд смера тај обзор међународни обавештењем међусобним и просветом.

Срби ваља да буду захвални вредном нашем књижевнику Ст. Новаковићу, што код толиког свог посла другог, вољан је и доспева, да Србе приказује тако лепо пред светом учевним и просветним.

У Новом Саду *о Духових, 1884.*

Александар Сандић.

*) Види о том чланак ми „Круг Слависта у Бечу“ бр, 188. и др. у листку „Заставе“ 1883.

РАЗНО.

(*У Индијани*) у Америци показао је неки младић од 15. година особиту синовљу љубав према своме оцу, који се имао погубити. Док су се поротници саветовали о казни и у опште се мислило, да ће се изрећи смртна пресуда, прићe горехваљени младић судији, што је реченом суду председавао и запита га: „Ако би мог оца обесили, не би ли сте ми хтели уступити његову лешину?“ „Хоћу“ рече судија дирнут овим нежним синовљим захтевом, „али шта ћеш ти с том лешином, ако ти је дадем?“ „Да је продам, господине! Има овде у вароши два лекара, који ми за њу дају 40 фунти стерлинга (400 фл.“) —

(*Право амерички.*) У једном месту на десној обали Мисисипа сарањивали млада човека. Свештеник је при крају држао говор тако, да су сви плакали, и најпосле запита, дали би још когод од милих пријатеља покојникових желио, да приликом те тужне свечаности прозбори коју реч сакупљенима. На то ступи на среду неки странац, изрази своје топло саучешће због губитка покојниковог, па онда још и то примети, да су путеви провиђења тајанствени. А с погледом на ову изречену библијску истину има — вели — да примети, да је он агент за неку изврсну маст што од ње коса расте и да је с поуздањем може препоручити свима онима, којима у тој пространој држави прети опасност да ће оћелавити. Покојник је од више година употребљавао исту маст са величим успехом, и за то он умољава господина пароха а и гробара, да би и они то озбиљно покушали; и за цело ће добро чинити њиховим главама које су већ јако почеле ћелавити. Па онда ће додати: „Флашу, господо, треба добро промућкати, а главу добро утрите каквом потврдом четком“. Но ово последње упутство баш као да су слушаоци рђаво разумели, јер место флаше они „добро промућкаше“ односно „продрмаше“ агента „масти за ћелаве главе“ и пошто су га „својски урибали“ — продужише тужну свечаност.

(*Француски рукосад*). У Глини (у Хрватској) има једна врло лепа башта, око које су у два реда засађена дрвета. Кад човек ова дрвета погледи, изгледају му као какова нападајућа чета војника у виду четворокута. Ова су дрвета садили Французи — кад је оно за Наполеона горњи део Хрватске у француским рукама био. Ако кога пут кроз Глину нанесе, нека сврне у башту и нек види тај француски рукосад.

П. Р.

НОВЕ КЊИГЕ.

Две студентске расправе И. Руварца прештампане из „Седмице,“ лист за науку и забаву за г. 1856 и 1857. и његовим трошком, поводом наумљеног састанка у Бечу г. 1884. оних Срба и Хрвата који су се у годинама 1850—1854. тамо ради науке бавили, издане. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића, 1884. 8-на стр. 116.

Природне науке за народ и школу од А. Бернштајна. Превео с немачког Божидар Савић. Свеска прва. Природне снаге. I. У Београду, краљевско-српска државна штампарија 1884. 16—на,стр. 157,цена 1. дин. или 50 новч. Биће оваких 20 свезака, на које се може и претплатити ценом од 17 динара (или 8 и $^1/_2$ фор.) Скупљачи добивају на 6 претплатника једну, на 10 две, а на 20 четири књиге бесплатно. Књижарима 25% рабата. Претплату, писма и наруџбине валља слати Милану Савићу адвокату у Шабац.

АФОРИЗМЕ

М. Јокаја.

Љубав је већ многе људе нагонила, да буду за живот способни.

*

Женску љубав несмеш испросити, освојити је мораш.

*

Реши ми ову загонетку: Ако од тога мало имаш, можеш поделити многима, ако много имаш, онда је неразделиво. Шта је то? — Жене ће погодити да је то: Љубав.

*

Пољубац је јефтин, — суза је скупа.

*

Покажи, да ниси тако мален, да те клеветници могу шаком блата саранити.

*

Само за длаку одступити од пута части то излази тако, као кад у рачуну само једну бројку промениш.

*

Помисао женина: „Ја сам му била верна као пука сељакуша, а он ме је изневерио као какав гроф“.

*

Који није ничиј, неможе бити ни изгубљен.

*

Женскиња не сме пушити, јер онда престаје бити љуба или љубавница, и постаје коморат.

*

Скочити у бурну реку, то је јунаштво, ал скочити у смрдљиву бару, то већ није.

*

Несретног човека кривимо и осуђујемо за то да имамо узрока одбијати га од себе.

*

Ко живи садашњости, тај живи и будућности.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са[ду]

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 24. У Новом Саду 10. јуна, 1884. Год. XI.

МОЛИТВА.

(*Петефијева рапсодија.*)

една мисо̑ душу м' мори:
— Крвца заври, образ гори —
На постељи, на душеци,
Боже, сина не умори!
Да ко̑ цветак син ти свене
Кад га црвак та̑јом точи,
Ил ко̑ згарак,
Угар-пламак
Свеће мале остављене
Пусту двору у самоћи . . .
Умр'ћа така недај, Боже мој,
Да *т а к о* падне јунак, синак твој!
Већ као дрво моћно, вијено,
Што муња пламом бије, озори,
А из корена бура обори —
Ил као стена громом силеним
(Кад земљу тресе, небо раздире)
С горе ношена,
До̑лу срушена
Т а к а да буде миш'ца скрушена!. .
Па кад с' народ ропски дигне,
Испод ланца зашкргутне,
Кад се стеку слуге љуте
На бојишту,
На крвишту;
Пламен им лице, крвав-заставе,
На заставама свето знамење:
„Слобода свету!“
Слобода, правда
Када покликну,
Зазвекте ланци далек-истока,
Одклич им даде робље запада,
Тиранија се с њима сукоби —
Т а м о да паднем, чуј, оче, вољу,
На светом мре̑лу, на бојном пољу!
Из срца крв ми там' нек потече,
Последње речи када зајече
С усана мојих, нек их прождере
Челика оштра звек,
Убојних труба јек,
Тутњава громка топа силена;
А преко тела мога мртвога
Нек зно̑јне до̑ре синци ободу.
Нека полете чеда гажена,
На победу, на свету слободу —
Т а м' нек' оставе мене смрвљена. . .
Расуте кости нек ми покупе,

Кад дође данак нашем покопу;
Свечаном песмом, тужним попевом
И заставама с црним тракама
Јунаке једном гробу поклоне,
Што лише крвцу з а т е, дивото,
Што паше *за те свету слободо!*

Из дружине „Слоге.“

Видоје Жеравица.

СЛАВОПОЈ ЉУБАВИ.

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

С руског превео

Бранко В. Константиновић.

(Наставак).

III.

За свих пет година, што минуше, откако он оде, не чу за њ' нико ништа, сви гласи о њему изумреше, као да га нестаде с лица земље. А кад Фабије срете свога друга на једној улици Ферарској, мал-те није викнуо, из почетка од страха, по том и од радости — и тај час позове га к себи на вилу. Тамо у врту засебице подигао беше павиљон; понуди свом другу, да се усели у тај павиљон. Муције пристаде радо и тог дана још пређе у њ' са својим слугом, немим Малајцем — немим, но не глухим, и још, судећи по живости његова погледа, врло разборним човеком . . . Језик у њега беше одсечен. Муције донесе собом неких десет сандука, пуних разних драгоцености, што их је скупио за време свог дугог бављења у туђини. Валерија се обрадова повратку Муцијеву; и он јој изађе другевно весело, но мирно: по свему се видело, да је одржао Фабију задану реч. Тог дана наместио се у свом павиљону; размести — Малајац му беше на руци — донесене ретке ствари: ћилиме, свилене тканице, сомотне, и злаћене одеће, оружије, чаше, чиније и луле, украшене емаљом, златне, сребрне ствари, оковане у бисер и тиркис, изрезане конобе од јантара и слонове кости, изрезане боце, животињске коже, перје незнаних тица и још вазда оних ствари — беше тајанствена и не знана и сама им употреба. Међ тим драгоценостима беше богат бисер-ђердан, што га је Муције добио у уздарје од Перзијског шаха, за неку велику и тајну услугу; он замоли дозволу у Валерије, да јој сам мете тај ђердан на врат; њојзи се учини ђердан сувише тежак, и прожман неком чудноватом топлотом . . . пристао јој јако уз кожу. Пред вечер, после обеда, сеђаху на тераси. У сеници олеандра и ловора, стаде им Муције причати своје доживљаје. Говораше о крајевима, које је видео, о горама, што се дизале небу под облаке, о пустињама без воде, о рекама, налик на мора; говораше о грдосијама од здања и храмова, о хиљаду годишњем дрвећу, о цветовима, боје као дуга и тицама; говораше, у којима све градовима беше и међ којим народима . . . . из њихових имена лебдело нешто баснословно. Сав Исток беше знан Муцију: прошао је и Перзију, Арапску, где су коњи благороднији и лепши од свих иних живих створова, дохватио се дубоко Индије, где су људи налик на величанствено дрвеће, беше чак на границама Китаја и Тибета, где живи Бог, по имену Далај-Лама, живи на земљи у виду нема човека с узаним очицама. Чудновата му беху причања! Као очарани слушали га и Фабије и Валерија. Црте на лицу Муцијеву се мало изменуле: од детињства беше мрко, а сад потамнело, загорело под лучама оног јарког сунца, очи му више упале, нег

пре; но израз тог лица постаде други: један исти, важан, оживео би само тада кад би зборио о опасностима, које га задесиле, ноћу у шумама, где се хорио глас тигрова или дању, на путима, где на путнике пазе сујевере, да их даве, у част гвозденој богињи, јер њој беху миле људске жртве. И глас Муцијев постаде дубљи и суровији; покрети руку му, целог тела, изгубише ону слободу- што је урођена талијанском народу. Помоћу слуге свога, ропски-хитрог Малајца, показа домаћинима неколико фокусâ, што их научио у индијских браминâ. Тако на пример, сакрије се лепо за завесом, па се на један мах укаже, седећи у ваздуху, с подвијеним ногама, опирући се лако врховима од прстију о усправну бамбусову турску. То је не мало зачудило Фабија, а Валерију скоро преплашило . . . — да није црнокњижник?*") мишљаше она. А кад стаде свирати на маленој флаути, те тако дозивати из покривене котарице припитомљене змије, када им се тавне, равне главе указаше иза шаране тканице, Валерија се ужасну и замоли Муција, да склони што пре те мрске гадове. За ужином почасти Муције своје другове ширасским вином, из округле боце, с дугим грлом; вино се загонетно засјало, када га разли у малене чаше од јасписа. Беше врло мирисаво и густо, злаћено, а кад се разли зеленкасто. Не беше по кусу ни налик на европска вина; беше врло слатко и јетко; кад га пијеш лагано, у малим гутљајима, буђаше по свим деловима тела утиске пријатног дремсжа. Муције намоли и Фабија и Валерију, да узму по чашицу, и сâм испи једну. Над њену се чашицу наже, нешто прошапута, па махну прстима. Валерија то опази; али, како је у свем понашању Муцијеву, у свим навикама му било нешто туђинско, што не чињаше до селе, то она мишљаше: „Да није прешао у Индији у какву нову веру, или су тамо таки обичаји?“ — По том заћута мало па га запита: дали се бавио свирком, за време путовања? — У одговор, рече Муције Малајцу да донесе индијске егеде. Оне беху налик на садашње, само место четир струне беше у њих три, врх обложен плавом, змијином кожом и танано гудало од трске иђаше у полукруг, а на врху му сјао заоштрен драги камен. Одсвира прво Муције неколико жалостивих, по његовим речима народних песама, чудноватих и дивљих за италијанско ухо; звук металних струна беше жалостиван и слаб. Но када поче последњу песму — тај звук на један мах ојача, затрепери звонко и силно; испод широког гудала разли се страсна мелодија, разли се, гибајући се дивотно, баш као змија, што покриваше својом кожом врх од гудала. Мелодија је та горела таким жаром, таком слављеном радошћу, да и Фабију и Валерији постаде мучно на срцу, и сузе удрише на очи . . . . а Муције оборио главу на егеде, образи му побледели, обрве се наднеле у једну црту, изгледаше још удубљенији, још важнији — и драги камен на врх гудала бацаше на ходу сјајне искре, као да је зажежен огњем те песме. Када Муције сврши — непрестано притискивајући егеде међу подбратком и плећима, пусти руку, у којој му беше гудало. — „Шта је то? Шта си нам свирао?“ Кличе Фабије. — Валерија не рече ни речи — али, изгледаше, да јој све биће понављаше мужевљево питање. Муције спусти егеде на сто — лако махне власима, па с милим осмејком запита: „Ово? Ову мелодију . . . ту сам чуо једном на острву Цејлону. Та је песма међ оним народом, песма срећној, задовољној љубави.“ — „Де још једном је одсвирај“ протепа Фабије.

— „Не, поновити се не може“ — одговори Муције: — већ је доцне. Си-

*) Врачар човек, *Schwarzkünstler*.

њора Валерија треба да се одмори; и ја морам . . . уморан сам.“ За целог дана разговараше се Муције с Валеријом с поштовањем и просто, као дав нашњи знанац; али на растанку, ухвати је снажно за руку, прстима је крепко стиште — и тако јој гледаше у лице, да она, и не подижући очију, осети тај поглед на образима, који јој плануше. Не рече ни речи Муцију, но отрже руку, а кад он оде, погледа на врата, на која је изашао. Сећала се, како га се и пре бојала . . . а сад паде сумња. Муције оде у свој павиљон; муж и жена одоше у ложницу.

IV.

Валерија не могаде одма заспати; крв јој тихо и уморно протицала, а по глави јој шумило . . . од оног чудног вина, као што она мишљаше, а можда, и од приповедања Муцијева, од свирке му на егедама . . . Пред свануће заспи, и усни чудан санак. Учини јој се, за ступа у грдну собу с ниским сводом . . . Таке собе не виде у животу своме. Сви зидови беху обложени плавим пећњацима са злаћеном „травом;“ танани оштри стубови од алабастра подупирали мраморни свод; тај свод и стубови изгледаху прозрачнима, . . . бледо-црвенкаста светлост ударала са свих страна у собу, те озарила све ствари тајанствено и једнолико; лепи јастуци лежали на уском сандуку по сред глатког, као огледало пода. По ћошетима се дизао дим са кадионица, као чудновате зверке; прозора нигде; врата застртa кадифли завесом, ћутећи се црнила у шупљини зида. И на један мах стаде се мицати тихо та завеса, диже се . . , и уђе Муције. Клања се, отвара наручија смеши се... Руке му обухватају Валерију око паса ; сухе му усне стадоше је жећи . . . Она паде полеђице на јастук . . . .

. . . .

Дисаше тешко од ужаса и пробуди се, после дугих мука. Још не знаде, где је и шта је с њом, подиже се на постељи, стаде се обзирати . . . Пође је дрхтавица по целом телу . . . . Фабије лежаше уз њу. Спава, но лице му, при сјају округлог и јарког месеца, што продираше кроз прозор, бледо као у мртваца . . . јадније од мртвог лица. Валерија пробуди мужа. Тек погледа на њу, кличе: „Шта је с тобом?“ — „Уснила сам . . . уснила сам страшан сан,“ прошапута и задрхта . . . .

Но у тај мах, од павиљона разлегоше се силни звуци — и обоје, и Фабије и Валерија — сазнаше мелодију, што им свираше Муције, ону мелодију, коју називаше славопојем задовољној љубави. У чуду погледа Фабије на Валерију . . . она покри очи, окрену се — и обоје затајаше дисање, те саслушаше песму до краја. А када је изумрьо и последњи звук, месец зашао за облаке, у соби на један мах помрача . . . Муж и жена спустили главе на јастуке, не рекоше ни речи — и ни једно од њих не опази, када је друго заспало.

V.

Другог дана дође Муције на ужину; он изгледаше задовољним и весело разговараше Валерију. Уз забуну му одговара, погледа на њ’ журно и баш ухватио је страх од оног задовољног, веселог лица, од оних љубопитних очију, што проницаху. Муције баш да започне нова приповедања . . . . ал га прекиде Фабије на првој речи.

— Ти, мора бити, не могаде заспати на новом месту? Чуо сам са женом, како си свирао јучерању песму.

— Е? зар сте слушали? — промуца Муције. — Свирао сам је, да, али сам пре тога спавао, и уснио чудан сан.

Валерија слушаше пажљиво.

— Какав сан? питаше Фабије.

— Уснио сам, одговори Муције не спуштајући очију с Валерије — ја унишао у велику собу са сводом, намеш-

тену источњачки. Оштри стубови подупирали свод, зидови беху покривени пећњаком, и ако не беше ни прозора, ни свећа, напуни се сва соба црвенкастим светилом, као да беше сва од прозрачног камена. По ћошетима димиле се китајске кандионе, на поду беху лепи јастуци на узаном сандуку. Уђох кроз врата, застрта завесом, а из других врата, баш мени на сусреће — указа се жена, коју негда љубљах. И тако ми беше предивна, да се у мени разбукта стара љубав . . .

Муције заћута. Валерија сеђаше, не мичући се и само блеђаше лагано . . . . и дисање јој постаде теже.

— Тада сам се, настави Муције — пробудио и одсвирао ту песму.

— А ко беше та жена? запита Фабије.

— Ко беше? Жена неког Индијанца. Нашао сам се с њом у граду Дели . . . . Ње није више међ живима. Умрла је.

— А муж јој? запита Фабије, и сам незнајући, што то пита.

— И муж јој, веле умро. Обоје сам скоро изгубио из вида.

— Чудновато! рече Фабије. — И моја је жена ноћас уснила чудан сан — Муције гледаше непрестанце на Валерију — ал ми га не рече, додаде Фабије. Но тада устаде Валерија и изађе из собе. Одмах, после доручка, оде и Муције, рече, да мора послом у Ферару — и неће се вратити, до тек пред вечер.

(Наставиће се).

ЧОБАНИЦА ТОДОРА.

(*Народна.*)

Пасла овце Тодора,
Широм, миром до мора
И до воде Бојане.
На води је напојила,
Под јавором пребројила,
Три пута их хиљадила.
Отуд иде сам делија:
„Боље, боље, Тодора,
Узећуте за сина.“
„„Синоћ сам ти вид'ла сина:
Гони коње на воду,
Нарамује на ногу,
Опанци му клапају,
Обојци му падају,
Ружан је, тужан је,
Невољан је, не ћу за њ.““

(*Из Лике.*)

Приопћио М-М-Ћ.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА

(Наставак.)

VII.

Кад је приспео стари Баснигоје на Самородовину наће сву кућу узбуњену и у највећем страху.

Виде не беше нигде.

Уграбише ју поморски разбојници кад је ишла својти на Баснијеговину.

Тако приповедаху самородове слуге старчу, те мораде сирома отац да седне како неби пао, јер му поклекоше колена кад чу ту страшну вест.

У авлији беше права гунгула; једни трче овамо други онамо, шапћу међусобно, не знају, чега да се лате и тим сметаху једни другима, и не обазирући се при том на бедног старину.

„Где је Антоније за име божије, Антоније, Антоније?“ јецаше стари Баснигоје,

но тек кад после подужег времена дознаде да је одјездио низ обалу према југу, а брат му према северу, да се известе код рибара и да им наложе да пропиткују и припазе на Виду, које још од јутрос нема, и коју зацело уграбише поморски разбојници, о којима се већ синоћ говорило.

„Разбојници? Није могуће!“ кукаше старина не могав си помоћи, а и незнајући шта му ваља чинити.

На послетку сети се, да је она где у кући, а они ју траже по пољу; или да је можда на шеталишту, које није од овуд далеко. „Разбојници, разбојници, то није могуће! Често се догађа да тражимо нешто свуд у наоколо, а оно нам је пред носом и није изгубљено, није не, она мора да је где год близу.“

Несмиљени људи рекоше му, да је траже већ од зоре, да су све код куће и у наоколо преметнули, викали њено име, па не добише ни одзива, а и на траг да нису наишли. Одзива није, јер није могла чути довикивања — а трага, што га спра киша која целу боговетну ноћ падаше.

Старац дрхташе као да га тресе тролетница, и седећи као прикован на свом месту дозивао је у помоћ бога и све његове светитеље и угоднике.

У том страху заборави, да му ваља известити жену о ономе што се зби. А сетив се тога обузе га неки нов страх, што ће бити од ње, кад чује, да њена јединица Вида паде шака дивљим и немилостивим разбојницима.

Већ не беше нужде поручивати на Баснијеговину, јер тамо дознаде дружина да траже Виду, те нагађаху шта мора да се збило с њом.

То дознаде и стара. Удар беше сувише јак за њу, и страх помешан са бољом одузе јој свест,

Старији Самород махнуо се први тражења. „Ту је све узалуд, уздајмо се само у божију промисао, јер не помогне ли она, не поможе нико други,“ рече он изгубивши сваку наду.

За мало па дође и Антоније. Ћутање и изглед његов показиваху јасно шта се у њему збива и какав је резултат његова тражења. Сав уморан клоне на столицу, а тешка глава помало се спушташе док напослетку не паде на сто. Сад му приступи брат и рече с мирном разборитошћу и утехом, као што то чине обично они, које не задеси несрећа у првом реду:

„Антоније уздај се у бога, још није све изгубљено“.

„Изгубљено!“ рече људескара, а рука му паде низ бедро као да није његова.

„Ако ју уграбише разбојници, јавиће ти камо да донесеш за њу откупнину. Њима је до новца и ништа више.“

„Мислиш?“ Рече Антоније и устаде нагло.

„Готовине ваљда има нешто.“

„По томе неће бити да су далеко ти лопови· Стићу ја њих,“ рече Антоније размишљајући.

„Ја идем на море,“ настави он нагло. „Поручи у Трст мојим пријатељима, да се и они побрину са своје стране. Остани неколико дана овде, ако се не би ја скоро вратио. Пази на дете. Устребаш ли новца даће ти мати и отац.“

„Даћемо, даћемо“ рече стари Баснигоје слабим скоро дечијим гласом.

Антоније изиђе из собе и заповеди да се спреми лађа.

Старији брат, парок, био му је од велике помоћи због своје хладноће; а и стари таст хтео би да помогне, да светује, али страшан и неочекиван догађај беше га потресао, да га изневери и говор и само кад кад пр летило му је преко усана божје име.

„Али брате, не мора баш бити истина, да је уграбише разбојници, можда јој се деси каква друга насрећа, можда . . .“

„Није, гледај!“ и Антоније показа н. комад њене хаљине, који нађе на коцу украј стазе. Онуда је ходала, а и на обали познаје се где је пристао чамац. Јутрос чуше рибари веслање.“

То беше довољан доказ.

Антоније пре но што ће отпутова завери се, да се неће без ње враћати,

ма је морао тражити по најудаљенијим странама света — по морским дубинама.

Вест да је нестало Виде на тако чудноват начин, рашири се брзо по целом Крашу те поникоше приповетке у којима се опширно приповеда, како дође Арапин од преко мора, кад је Вида прала пелене, и наговори ју да пође с њим у његов вилајет и да ју сад њен муж тражи, или као што још и дан дани пева словеначки народ о лепој Види:

. . . твој војно остави огњиште,
Море броди, јадан тебе иште,
Тебе иште и за тобом гине,
Мало да се с душом не размине.*)

VIII.

Парок, који дође свом брату у посету баш у несретан дан, морао је онде да остане неколико дана, јер по Антонијевом одласку остаде сама чељад у кући.

Прво што учини беше, што даде пренети дете к баби Баснигојевици, која прионе страсно око свог унучета пошто јој нестаде кћери.

Други му посао беше, да поново све претражи и да се распитује о Види. Наишао је на многе трагове, које су он и Антоније у први мах превидели. При свим тим проналасцима махао би парок главом и сумњиво ћуташе.

Доле на песку где је чамац пристао уз обалу није се могао распознати јасан траг, али се ипак могло закључити, да је био чамац мален. Имају ли поморски разбојници мале чамце? Надаље пса Вука не беше нигде а његов траг видео се донде где је пристао чамац уз обалу и где је била Вида унешена у чамац — ако је била. Чудновато је, да није пас лајао. Сви трагови били су слаби, да не беше могуће доћи до позитивног закључка.

Још чудноватије му се чинило — и нехотице је задрхтао — кад му рече девојка, да је нашла оног јутра рано отворена врата и да је чула малог Тону где плаче. Како је то, да је данас преко обичаја тако уранила? Како да није, пре но што је пошла својти, зовнула девојку и предала јој сина?

Страшна мисао породи се у њему, јер сетио се синоћнег разговора са Антонијем и његове тужбе о њој.

Честити парок није хтео да сумњичи, обриса са чела хладан зној, покуша да растера црне мисли отишав међу чељад, која се беше опет посла латила.

Беше се смркло. Парок сеђаше на јужном кућном ћошку и посматраше тихо море.

Чобан Стоклас утерав овце у обор стаде неких десет корачаја од парока посматрајући га некако чудновато. Нешто имађаше у руци и нога му се више пута помицала напред, као да хоће, да приђе пароку, но боја се, ма да га је волео, јер је добро чуо, како се беше за њега заузео парок, кад га оно јуче Самород на мртво име испребија.

„Шта ћеш?" упита парок опазив чобана

„То," рече Стоклас показујући нешто округлога у руци и корачи својом шепавом ногом напред.

„Покажи шта је?"

Чобан дошепуца и предаде пароку мален, црвено обрубљен портрет. Слика приказиваше младог и лепог човека. Парок баци поглед на слику, промени у лицу боју и упрьв очи у старог чобана упита:

„Где доби то, реци!"

„Нашао сам," рече шепуцало.

„Где? Када?"

„Давно; тамо доле." Рекав то показа прстом на море.

„Ходи самном, да ми покажеш" рече парок узбуђен и ма да беше мрак, корачаше старац тако нагло, да му једва следовао шепави чобан.

„Овде," показа пастир. Није било далеко од места где се познавао у песку траг од чамца. Парок испипа од чобана, да је нашао ту стварцу јутрос, кад је терао овуда стадо, те да ју је опазио чак с врха пошто беше доста видно и сишао се на узео, али да није још ником показао и рекао шта је нашао.

*) Ова четири стиха извађена су из песама Станка Враза. У тим песмама има и песма „Лепа Вида," која је испевана по народном причању. Види Враз стр. 198. Издање Мат. Хрв.

„И од сад ћути. Не говори никоме, да си што нашао. Не ућутиш ли огрешићеш се,“ прећаше му парок.

Стоклас је приметио, да се господин узбудио ради те слике, зато се усуди и запита:

„О мај, мора да је какав велик светитељ или светитељка, кога та слика представља?“

„Ни једно од тог двога, одлази! Али да си ћутао.“

Чобан оде, а парок застав на обали ухвати се за главу те уздахне:

„Боже! јели сад истина? Тако далеко! О мој несретни брате, несретни Антоније“!

IX.

Дође субота. Парок мораде да оде својој кући те остави господарство на чељади. Свршив у недељу своју црковну службу оде Баснијеговљевима, да их утеши те им рече ово:

„Сутра идем ја, да ју потражим. Буде ли божја воља то ћу ју наћи ја пре него Антоније. Благослови ли бог моје дело ја ћу је довести. Вас двоје молите се богу да се вратим пре Антонија. Не питајте зашто: молите се.“

Мати је молила бога, да је скоро душу из тела измолила; дан и ноћ се без престанка молила од како оде старији Самород. Отац Баснигоје изилазио би сваки час на ћошак, да види, еда ли иде когод од парохије са поруком. Једаред је послао и доле на Самородовину; кад је приметио да му пузне седа коса помисли: и последњу влас би дао, све би дао само да се врати. Кад би погледао своју жену сву изнемоглу где непрестано плаче, а особито кад би се бавио око унучета, окренуо би се на страну да сакрије сузу и умовао: „Боже ти сам знаш са шта је заслужила, да мора толико да пати; да није заслужила, и није.“

Парок се врати — али сам. Вратио се пре Антонија, но без Виде и жалостан климајући главом рече старима: „Преварио сам се, преварио сам се!“ Даље не хтеде да говори ни где је био ни у чему се преварио. Тешио је старе побожним беседама, што му беше дужност и навика — затим оде.

И Антоније се вратио — но и он сам. Сва његова истраживања беху безуспешна. О Види и поморским разбојницима не беше ни трага ни гласа; уздуж целе морске обале нико и не чу, а камоли виде разбојника. Како би, да дођоше разбојници и не нанесоше никакву другу штету до што су уграбили Самородову жену, беше недокучимо.

Неко време био је Антоније као мртав. Није радио, ни на шта није мислио, а није ни говорио. Клонио се друштва и већи део дана проводио је седећи сам; у таким приликама пала би му глава на руке, као да онај врат није више у стању да ју држи, очи се склопиле, коса му поче седети, лице добиљаше све дужи облик и многе боре искочише по њему.

Али само неко време. Јер флегматичнији старији брат премишљаше како би га трго из тог дремежа и за мало дође до тога, да треба терати клин клином, а бригу бригом — и успео је. Мали Тона беше се разхладио и оболео. На то упозори парок Антонија и погоди у живац, јер велика родитељска брига, да не изгуби и ово последње што још имаше — сина — деловала је на њега врло пријатно, тако, да рећ' би поново оживе, а кад се опорави синовљево здравље поче се занимати разним пословима, а дело је најбољи мислилац и први утешитељ.

Нада, да ће видети кад тад своју жену не угаси се у њему, ма да не беше ни једног разлога, који би правдао ту наду.

Да ју је волео знао је, а особито сад кад ју изгуби, кад му ју одузеше. Да је умрла не би га толико болело, јер би био на чисто, да није више на том свету, а овако је, бог ти га зна у чијим рукама. Кад год би се тога сетио потресла би га увек страшно та мисао. Упила му се у мождјане те га не пушташе, као год ни гладан курјак ухваћена плена. Трпео је страшне душевне муке, трпео је ради другога, а није питао: да ли је још когод вредан, да с њим трпи?

(Наставиће се)

КЊИЖЕВНА ПИСМА ИЗ ЗАГРЕБА.

II.

Кад су прваци хрватски крајем шездесетих година потиснути били са политичког поља, скупише се у коло, те основаше белестристичан и књижеван лист „Vienac," да снагу своју посвете народу бар на књижевном пољу. Од то је доба Vienac био, да рекнемо, средиште књижевнога рада у Хрвата. Сваки се бољи књижевник огледао у њем, а за ових шеснаест година, како излази, доста се укоренио у народу. Пошто је увек био у ваљаним рукама, Перковца, Дежмана, дра Фр. Марковића, Шеное, а сада В. Клаића, стекао је себи лепа гласа, а својим добрим садржајем потпуно га оправдава.

Од оригиналних радова у прози у овогодишњем Viencu поменућемо понајпре приповетке. Тих има од припознатих књижевника, који раде Viencu од постанка његова — од Ј. Е. Томића, И. Трнскога. У новијим бројевима изашла је овећа приповетка „Hajdukov ponor" од млађега писца Ј. Драженовића. Приповетка је из крајишког живота. Сиже је сличан приповетци Pod kabanicom у „Vili" — хајдуци, капетан у крајишком селу Шваба — свиђа му се девојка сеоска итд. Но сам склоп приповетке је друкчији, правилнији, те сведочи о даровитости младога књижевника. Само језик је сувише напрегнут, речи има таквих, којих писац за цело није чуо из устију народних, а ни дијалози нису наравни, већ некако на силу сковани. Има једна приповетка и од младе песникиње хрватске Милке Погачићеве, под насловом „Žensko srce." А у најновијим бројевима отпочела је оригинална шаљива игра „Anarkiste" од Владка Мажуранића, сина песника „Ченгић — аге." Овај млади књижевник тек је почетник на драматичком пољу, али већ за први свој рад што га је лане написао, добио је награду од „Матице хрватске."

Преведених приповедака има од Бјелинскога, Сијенкијевића, („Uzalud" — што је лане излазило у Јавору под насловом „Младост лудост"), Додета Тургењева, Достојевскога, а преводима се нема шта замерити.

Песама има у Viencu од понајбољих хрватских песника: Трнскога, дра Фр. Марковића, дра Ђ. Арнолда, Харамбашића Каменара, Храниловића и др. Песме дра Ђуре Арнолда су посебне врсте. Он их је спевао већином далеко од своје отаџбине, које у Француској, које у Немачкој. Садржај им није црпљен из живота хрватског, већ из страног. То им даје особит тип. Лепе су, и радо се читају, јер су са чуством написане. Песама има у Viencu много мање него у „Hrv. Vili," али су куд и камо лепше и биранije од оних. — Поменути нам је још једну доста знамениту песму, — покушај, да се из народних песама о косовском боју створи целина. Познато је, да је међу осталима и А. Павић, професор на загребачком универзитету, пре више година саставио основу, по којој би се имао спевати уметнички епос „Бој на Косову." Фра Грга Мартић, познати подражавалац народних песама латио се тога посла, и у 2. броју овогодишњег Vienca издао прву песму свога епоса. Песник уједно позива хрватске и „најпаче" српске стручњаке, да изјаве, да ли је пошао добрим путем, или да се мане јалова посла." Колико је нама познато, није до данас нигде у јавности поведена реч о том покушају; па с тога овом приликом обраћамо пажњу српских стручњака на тај спев, тим више, што се и Стојан Новаковић у својој „историји српске књижевности" изразио о фра Грги Мартићу, да се „особитим тоном и кројем својих песама може поставити на средину међу народном и уметном песмом." У песмама својима „Osvetnici" врло је вешто имитирао народне песме, можда би му и „Бој на Косову" пошао за руком.

Међу поучним чланцима наћи ћемо много што шта занимљиво. Имаде чланака историјских, као што су „Згоде једног Франкопана," — „Млеци," — „Олимпијске игре" — „Кнезови крчки"; — књижевних оцена: „Olyntha" — „Други пут," — природослов-

них чланака: „Клупко пацова.“ Vienac се по могућности стара, да разјасни и прикаже читаоцима својима савремена питања и догађаје; тако је донео чланак „Спиритизам“ — „Хрватска опера“ (том приликом, кад се поговарало, да ће се опера у Загребу затворити). Донео је биографију песника Огњ. Утјешеновића, др-а Фр. Марковића, и кратак чланчић о П. П. Његошу. Ово последње могло се лепше и опширније израдити, тим пре, што је то писао професор хрв. и срп. књижевности у загребачкој ђимнасији. У овој црти тек је гдешто напоменуто из живота владичина, наведено неколико цитата из његових дела, неколико цитата из Новаковића па баста. Једино се писац мало задржао код „Горског Вијенца,“ но требао је и остала дела да оцени и да напомене, тим пре, што је хрватској публици и онако о томе врло мало познато, а требало би јој доста тога растумачити, кад се већ силом хоће, да је све оно хрватско, што је српско. —

Надаље излазе у Viencu чланци вреднога професора у загребачкој ђимнасији, дра Т. Маретића, под насловом „Филологичко иверје,“ а по примеру Бошковићевих чланака у „Србадији: „Нешто о језику“ У тим чланцима хоће писац да поучи читаоце, како треба да се отресу најглавнијих и најзамашнијих погрешака, што но се увукле у хрватски књижевни језик. Све је лако разумљиво, и врло лепо истумачено, само штета, што слабо ко мари за то, јер их нека предсуда одбија од фонетичкога и чистога Вукова правописа, којим Маретић пише. — Поменути нам је још красан чланак с чешкога од Едварда Јелинека: „Пољакиње: госпође и дјевојке.“ Vienac није могао одабрати лепшега чланка за своје читатељке од овога, јер пољско женскиње заиста може бити узором женскињу свију народа. У другу је руку тај чланак и због тога важан, што се таковим чланцима шири солидарност и познавање словенских племена, а то би данас имало бити првом задаћом свима белетристичним и књижевним листовима.

У листку свом прати Vienac савесно књижевност хрватску и српску, општу словенску а и страну. Доноси белешке о напредовању вештина, о позоришним представама. и важнијим културним појавама. На послетку у библиографији приказује све новије хрватске и српске књиге, које му се пошљу на углед.

У сваком броју доноси Vienac по 2—3 слике, кад веће и лепше, кад мање. Нарочито нам је истакнути лепе радње Николе Машића: „Glava starca“ студија; и „Posavkinja“ — израђена по већој слици. И брат истога сликара,. М. Машић, професор на земунској реалци, нацртао је за Vienac лепу студију „Личанин.“ Слика је мал'не савршено израђена — чисто гледиш Ликоту, де седи уз чашу винца пак дими из своје лулице.

Коме је могуће поред српских листова држати и друге словенске листове, томе Vienac најтоплије препоручамо.

Из дружине „Слоге.“ нш.

МУХА.

(Свршетак.)

Очи су јој састављене из више појединих очију, и напуњене су мастилом, као крв црвенијем. Уста су јој удешена за сисање: Има рилце са распрострањеном сисаљком на крају, и може га стрелимке пружати и увлачити; то се добро види, када једе што. Овом сисаљком сише све ствари водене, а тврде (н. пр. шећер) најприје раствори. На грудима има два танка, прозирна крила, а испод њих двије љушчице које покривају двије махалице. Она има три пара ногу, а на стопалу по двије мале гуке, које се лијепе за најглађе ствари, с тога иде она без бриге по стаклу и другим углачаним предметима.

Ето, то је најважније о том двокрилнам инсекту, кога највише има у кухињама, у крчмама, у месарницама, и у собама гђе се кава пије особито мјесеца Августа, јер дотле су већ многа покољења излегла се.

Чим се јесен примакне, већ су спреле, јер почињу саме падати, а много их усмрти и мухиња гљивица (Empusa muscae.) Све оне мухе што их виђамо тада на прозорима, вратима и другђе, а раскречиле су ноге, усмртила је и омотава ова биљка. И Гете је ово приметио, ма није могао довити се томе; ботаничар Брефелд дознао је све на длаку, ма како то бива, не тиче се нас толико, ми смо задовољни што она њих тамани аметице. Али неке презиме у закљученим мјестима, и од ових се изроди она силесија, што нам преко љета зуји око ушију и каља намјештај

Кад се муси откине глава, шврља она којекуда, па отуда и она пословица: „Лети као муха без главе;“ а да не слути на добро кад улети у нос, казује нам Обрад у „Горском вијенцу:“

„Улеће ми једна муха у нос,
Штета ће ме нечесова наћи.“

Кад ко говори што, а други и слуша и не слуша, па припитује за нешто још једном, одврати му се „Одоше мухе на воду.“

Хвала мухама што не презају ни од велике господе; нађу оне и њихов нос. Казују да је рекао Јаков I: „Мале мухе боду и велике људе,“ и „Имам три краљевине, па не ће да изаберу друго које мјесто већ управо моје лице.“ Да су мухе непослушне, увјерио се и Карло, војвода виртембершки, кад је сио за сто да једе. Тада облијетаху мухе око јела и падаху унутра, а њему не би то по вољи, па ће рећи крчмарици: „Постави им за другијем столом.“ Крчмарица послуша њега, и кад би готова рече војводи: „Изволите им заповједити да сједну тамо?“ Још би се о њима могло штошта напоменути, ма на завршетку ево још једне подругљиве приповијетке из народа, онако како сам је чуо, наиме:

„Како је постао и умрьо Мухамед.“

Били су неки калуђери, па ужинали што им драго, у вијек је један од њих морао на кашње меда јести, тако је научио. Пошаље слугу једном да донесе меда. Слуга оде да укладе меда из суда; како она укладе меда у пладањ (тањир), а муха упадни у мед, и тако се слуга с тијем позабавила: кладући а мухе вадећи.

Калуђер виче: „Шта радиш веће? Што чиниш веће?“ Не могао дочекати, већ уста да види шта слуга ради. Слуга му говори: „Драги господине! Кад гођиц метнем меда на пладањ, ва вијек муха у њ упадне. Ја извадим а друга упадне.“

„Стани мало, ја ћу својом руком метнути,“ рече калуђер, па метну меда на пладањ, а муха упаде; он отра и други метну а муха упаде; он опет отра и трећи метну а она упаде. Кад му се то досади, рећи ће:

„Е, вала те више ни класти не ћу, нека стоји сад овако.“

Заврже се од оне мухе у меду дијете, за ред нарасте и проплака. Дадоше га на дојкиње калуђери, да им се отхрани. Дијете би мушко. Кад га поотхранише, надјеше му име Мушо, јер је постало од мухе. Мушо никаква рода не имаше, мон су му калуђери најближи, па се њима придвори. Данас а сјутра нарасте Мушо чоек кршни. Поставише га калуђери за коњушара. Једна њива жита би близу куће на погазу, и Мушо се залијени и леже спавати. Коњи одоше у жито, потраше и поједоше, све жито помељаше. Кад се он пренуо, кад ли жито коњи смели, за то не смједе пред своје господаре доћи с коњма, већ побјеже да се мало укрије и бандижа.

Слуга у једну пећину уђе, да би преноћела. Слуге за њу друге дознадоше, и кријући јој обноћ јести донесоше. Тридесет дана у тој пећини пребиваше Мушо; обноћ му слуге донесу што јести, а обдан нит' је што ио (јео) нити пио. Ту њега нађе Турчин у тој пећинии, и рече: „Што си ти ту? Ајде ти са мном, па ћеш коња јати, скерлет дерати, а велики властелин бити.“

Мушо с Турчином оде и потурчи се; он му даде име Мухамед, јер му путем казиваше, да је постао од мухе у меду.

Поче коња јати и скерлет дерати. На једанпут зажеље да дозна, каквом ће смрти умријети, па ће завапити:

— Господи! Господи! од какве ћу смрти умријети?
— Ујешће те змија.
— Ху, никада горе!
— Уломићеш врат.
— Горе нег' било.
— А ти утопићеш се у воду.
— То је тек загрдило.

* * *

Пође Мухамед на коњу путем крајем једне воде, кад ли из брине (обале) никла врба и надвила се над воду, а вода је поћорокала оздо, остале жиле голе.

Види он на врби гнијездо, па помишље да је каква тичурина нalегла пуно јаја. У томе се змија из воде извукла и уз дрво измилила, савила се и легла у гнијездо. Њега ум поведе, дај да се попнем на врбу и покупим ондале јаја. Кад се наклонио да види, има ли у њему јаја, оздо га дочека змија и у сред чела схвати. Мухамед се у великоме страху дрмну, извали врбу и падоше скупа у воду. До воде врат угломи, а у воду се утопи. Све три му се смрти догодише, као што је речено. —

Проф. Мојо Медић.

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

„Слободну кћер Ђерманије није ласно понизити, као каквог худог роба. Кад друго не помаже, помоћи ће ово!“ И у том часу, пре него што би је когод могао задржати, истрже нож иза појаса најближег суседа, и дубоко га забоде у своје груди.

Са упрепаштењем оконлеше Римљани своју жртву. Радост им одлете са срдаца, а тавна слутња спусти се на ум. Кћери ђерманске чувене су биле са своје пророчке моћи. Па ако је ова одкрила тајну будућности? Ако ли се заиста ближи Риму дан одмаштења?

XVI.

Јеси ли кад био, питаше месец, у којој од оних стародревних вароши у Немачкој. Нова варош са својим широким улицама и лепим кућама простире се пред тобом на све стране, али тек онда, кад си већ ступио у њу; али ако пођеш даље унутра, у средину вароши, тада ти се учини као да си преображен у човека, који је живео пре сто и више година. Нова варош само опасује и заклања стару, као она сјајна боја што покрије стару дрвенарију. Чудећи се посматраш оне уске улице, оне нахерене куће, у којих су свиколики спратови нешто мало испали на улицу, те местом изгледају као кров над улицом, и становници јутром и вечером готово би се могли руковањем поздрављати.

Али у многима од ових вароши има и такав део, на коме се стародревност још већма опажа, а то је чивутска четврт. Овде су улице још уже, настрешнице много мање размакнуте, спратови пак тако близо један другога нагнути, да сунчану светлост готово са свим одстрањују. Човек се једва креће по овим блатњавим улицама, јер су свеудиљ препуњене којекаквим стварима: ђубретом, и људима, што се куповањем и продавањем занимају.

Оваку једну чивутску четврт походио сам једаред у вароши Франкфурту године 1196. Из осталих крајева још се чуо метеж народа, али у чивутској четврти беше све мирно као у гробу. Једва си могао опазити кога на улици. Пошто пређох један ред кућа, око ми стаде пред једном кућом посве жалосна изгледа, на којој се видело да се од многих година већ почела рушити. Прозорски капци беху добро притворени, тако да обично око тешко да би могло кроз њих и саму светлост опазити; али кроз који затвор неће продрети моји зраци! Изнутра са свим друкчије изгледаше него с поља. И ако је споља лоша тим је сјајнија била изнутра. На поду меки простирачи, свуд около уза зид миндерлуци, постављени драгоцени и

тивом, а са свода одвисела је на златном синџиру лампа која сву одају испуњаваше пријатним мирисом. Породица је баш обедовала у тај мах. На најбољој столици седео је стар човек, у црном свиленом кафтану, с тешким златним ланцем о врату. с десне и лева до њега седела су у реду деца: одрасли младићи и лепе девојке, и беху махом обучени у свечано рухо. Из златних чинија јеђаху, а из златних судова пијаху, као неки кнежеви.

Црне очи у старцу сијаше; гордо рече: „Нека лају на нас, нека нас презиру те присталице назаретског пророка, ипак смо ми изабрани народ божији, којег он мимо све друге љуби, пази и храни. И ако нас рука његова отачаска кадкад накара, и преда у шаке непријатељима нашим, опет зато и најзад наша је победа, и он све противнике наше учини подножјем нога наших. Ах, Јерусалиме, ти свети граде! Разорише те, да камен не оста на камену, и народ твој расу се по земљи поганичкој. Али, као што Господ допусти да Јосифа одведу у ропство у Мисир, да га после постави Фарауну за наследника: тако је ваљало целом нашем колену услед разорења јерусалимова разбачену бити на све стране пространог света, само за то, да би се над свима узвисио на господство, на врхунац велесиља. — Шта нам је стало до тих Назарећана, до тих охолих попова, до тих улизаних витезова, и њиховог простог народа, ових гмижућих у прашини црви — та сви су они већ од првог до последњег наши поданици, наше робље! Без новца нашег не би се могли никуд ни маћи. Па баш за ото ваља у награду да нам даду своје родне њиве и грозне винограде, своје светле градове, шта више, и своје худо тело и душу. Све, све је наше; Израиљ и у ропству и у беди гази по главама земаљских силника.“

Овако је говорио старац, а дивљи му огањ севаше из очију, не мање и из очију слушалаца му. Старац продуживаше: „Баш сад се оружају против Мухамеданаца, у чијим је рукама обећана земља. Нека их нек иду, нека се пролије псећа крв потоком! А кад они, робови, сврше свој посао, доћи ће господар да ужива готову корист. Па кад једном дође очекивани Месија са небеском војском, тада ће народ Израиљски збацити са себе ову овешталу одећу под којом се крије његово царско биће, тада ће сванути дан освете!“ — — —

Чини ми се као да ове последње речи старчеве пробудише иза сна врагове осветнике. Са улице забрују страшна вика; хиљаде гласова викаху: „Смрт Чивутима! Смрт убицама спаситељевим! Убите пијавице хришћанске! Убијте их, испеците их! Ни чеду у материној утроби не смилујте се!“

Сви пребледише и пођипаше са својих седишта; деца и жене ударише у плач, младићи дохватише оружје, — али старац овако прозбори: „Бог израиљев још једном куша свој народ; наше време још није приспело бежимо испред поганика!“

Ово рекавши, извади из једног скривеног места неки ковчежић пун драгоценог злата, па онда свиколици избегоше кроз једна тајна врата на Мајну, где их чун очекиваше. — Опустелу пак одају поплави народ, ломећи, крхајући и све уништавајући. — И када у јутро узех збогом од чивутске четврти, беше она голи пепео, развалина и крв. И би тако као што рече пророк Исаија: „Земља је ваша пуста, градови ваши огњем попаљени; ваше њиве једу туђини на ваше очи,“ пустош је као што опустошавају туђини. И оста кћи Сионска као колеба у винограду, као сеница у градини од краставаца, као град опкољен.“

На чланак Драгутина Блажека — „БРАНКОВО КОЛО“ ОД. ДР. Ј. Пачу-а.

У бр. 19, овога листа прочитах чланак г. Блажека под горњим називом. То ме је побудило да и ја две три речи напишем, па молим поштовано уредништво, да им да места у овоме цењеном листу.

О каквоћи композиције немам ништа друго да кажем, до што бих се и ја усудио један цветак у венац похвале г, Пачу-у уметути, и ја бих придружио гласовима слу-

шалаца ове композиције свој глас и рекао: слава Пачу-у!

Г. Пачу је пре свега леп избор за компоновање учинио. Бранко је и иначе омиљен у народу нашем. Композисти само треба да потпуно разуме Бранка, па-да удеси онако исто лаку мелодију, некомпликовану хармонију, да дух хармоније буде чисто народни, као што је и дух Бранкове песме — и та ће одећа — та о да се изразим —бити онако исто мила, слатка и пријатна слушаоцима, као што је Бранкова песма драга и слатка читаоцима.

Овако као што рекох за „Браново коло“ и Бранкове песме, мислим и за остале наше песме. Композиста мора бити будан чувар народнога блага — мелодије, да на крилима народног духа пође у народ, па ће тамо наћи сталног места, биће вазда пријатан, мио, драг и трајан.

Не сумњам ни мало да је композиција „Бранково коло“ ове ретке лепе среће. То сведочи одушевлење, којим српски народ прати ту композицију; сведоче толика места, у којима се „Бранково коло“ певало и пева се.

У поменутом чланку г Блажек вели: да му није могуће навести сва места, у којима се „Бранково коло“ певало, — од места у слободној Србији помену само Крагујевац и Градиште (ни Београда нема)!

Без сваке сумње, да се је ова композиција у Београду не један пут већ толико пута певала, а и не знам да ли има певачке дружине у Србији, која „Бранково коло“ није певала?

Нека ми буде дозвољено доставити, да и овдашња певачка дружина пева (и овде се не зове друкчије, већ) „Бранково коло“ још од 1880. год. Ретко је да се на којој забави не пева, а то се чини по жељи публике, која га увек најодушевљенијим аплаузом поздравља. Па некако и мени се самом чини као непотпуна забава без Бранковог кола. Ако кад год и не уђе у програм забаве, оно се мора после бар за асталом, при чаши вина, отпевати.

Па није само то. „Бранково коло“ пева се и у овд. основ. школи — разуме се, само у тенору —, а од ђака научили су га и друга нешколска деца, па ако кад хоћете од деце да чујете какву песму, то ћете чути „Бранково коло“ — цело, или бар донекле.

У доказ овога да прибележим два врло пријатна случаја:

Пре неколико дана изишао сам био у шетњу ван вароши, кад пред собом угледах дечка, сео на кола тера волове и пева „коло коло наоколо и т. д.“ Мене је то особито пријатно дирнуло!

Другом приликом наиђем у вароши на дечицу од 5—7—8 година, мања само у кошуљицама, седе на сред улице и отежући гласом певају — шта? „кољо, кољо, наокољо“ — још не могу ни глас „л“ чисто да изговоре!

Ето како је „Бранково коло“ распрострањено; ето тако је омиљено чак и у овоме крају; ето како и Врања, до јуче — тако рећи — ропска варош, сада слави ђенија Бранка, узноси име његово, дичи се и поноси њиме!

Јест, и Бранково пророштво живи — „што је пев’о не ће пропанути.“[1]

Оволико нађох за нужно, да о Бранковом колу, омиљеној композицији Пачуовој, одавде са јужне границе Србије, доставим услед наведенога чланка, у коме су у целој Србији само два места набројана, у којима се „коло“ певало.

Ова вест са овога краја знам да ће сваком читаоцу родољубу бити мила и драга, као што и сам осећам особиту пријатност што је саопштавам.

Г. Пачу-у желим и у будуће обилат, користан и срећан рад у духу, у коме је до сада радио. што му је тако лепог уважења у целоме Српству прибавило! Нека би и друге композисте српске тим путем пошле, на коме путу и наш омиљени Јосиф Маринковић сјајне наде даје!

20. Маја 1884. Врања.

Зар. Р. Поповић,
хоровођа врањске певачке дружине.

РАЗНО.

(*Нешто из развитка француске позорнице*). Године 1878. за време светске изложбе у Парису, имао је доброту барон Ватвиљ, у то доба министар просвете, да покаже, и то први пут публици унутрашње уређење, машинерије и декорације позоришног здања. Публика да богме пошто види овај чудан свет само са места за њу одређеног, држи да је промена на позорници са свим нешто обично, она држи, да је промена сценерије нешто што се само по себи разуме, а и не помишља на напрезања и тешкоће, које иза кулиса морају да се савладају, да би се могло све оно да изведе, што тако публику усхићава. Да би се ово боље представило, био је подигнут један павиљон, ту је човек могао да види сву унутрашњу машинерију; под беше на силним местима засечен балван, таласи, чекрци, точкови и велика множина разних једека и ужета, а исто тако и оне справе, које служе за дизање и спуштање у случају ако ко треба са позорнице да нестане, у најбољем реду смештене. Као што видимо читава позорница са свом унутрашњом машинеријом. Над играчем се налази таваница, а са стране кулиса. Овде је техника грдно напред коракнула, јер се кулисе са стране покрећу једецима, који на вечиким таласима стоје, и удешавају се према осветљењу.

Од особите важности је промена на позорници, док је ова још отворена; у овом случају велику улогу игра она справа за спуштање. Што се не може вештином да изведе, ту мора сила да ради, ту се оно што треба да нестане спусти, а друго што је нужно подигне, ако ово последње већ није за првим сакривено стојало. Неку праву улогу *deus ex machina* игра светлост у разним призорима, а од велике је важности оптика још и за ствари које треба укочен положај да представљају. У свима овима стварима лежи нека ђаволија, која је хиљадама година са представама постојала, и која се редовно све више и више развијала.

Познато ће бити, да су у старој Грчкој после богомоља, позорнице заузимале прво место, реч θέατρον (од θέασμαι-гледати) показиваше већ неку мајсторију, и да ли може бити чега, што ће човека већма да усхити, него кад види да се слике пред очима, крећу? Осим тога је позорница у прво доба била храм, у који се није ишло само ради забаве, већ ради хваљена и слављена божаства. Отуда и налазимо у свакој иоле већој грчкој вароши, а исто тако и по грчким насеобинама, на позоришта, која су од лаког дрвета саграђена, док доцније, и то тек за доба Темистокла подижу на подножју акрополиса, Дионисово позориште од камена. Позориште имађаше изглед на море, а један део стене, на коју беше наслоњено, служаше као зид и под. До 30.000 особа имађаху места у њему.

И Римљани пођоше на брзо трагом Грка а Марко Емилије Лепид беше први, који је саградио позориште са седиштима за публику. И Марко Емилије Скаурус, савременик Цицеронов, беше назидао велељепно позориште, у које веле, да је могло да стане 80.000 душа. Али Помпеј први сагради у Риму позориште од камена, и то на ономе месту, где се сада налази палата Урсини. Позоришта нису имала кровова, али тамо ни плаво талијанско небо не имађаше увек таку боју, то назидаху неки ходник на стубове, у којем публика у време непогоде стајала. Доцније покриште позориште са чојом од пурпура или од друге какве јасне боје. Нерο је био поклонио једно ћебе златом извезено, а на среди беше извезена његова слика. Позориште поливаху са неком смесом из вина и воде, у коју метаху саөран, да би у позоришту мирисало и ладније било.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Зборник Правила св. Апостола, васионских и помјесних сабора и светих отаца, која су примљена православном црквом. Превод са грчкога. По најновијем атинском издању. Са историчко-литературним приступом о свима досадашњим зборницима и са азбучним и аналитичким прегледом свију правила, што су у зборнику. Књига ће изнијети преко 25 печатаних табака велике осмине и стајаће за публику 3 өор. добити се може у књижари Луке Јоцића и друга у Новом Саду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Старинар српскога археолошког друштва. Година I. број I. Садржај: 1. Приступ. 2. Откопавања у Костолцу, од М Валтровића, 3. Српске сврагистичке и хералдичке старине, од арх. Н. Дучића. 4. Споменице о узећу Београда од Турача год. 1688., 1717, и 1789 од Хуга Вајөерта. 5. Босански новци нађени у атару села Лисог поља, од М. Валтровића. 6. Још непрочитан српски новац од М. Валтровића. 7. Разне вести. Са 4 өототиписане и 2 литограөисане таблице. У Београду, краљевско-српска државна штампарија 1884 8-на, стр. 1—48. — Друштво броји до сада 35 чланова утемељача, 2 члана радника из унутрашњости Србије, 12 чланова повереника и 147 помажућих чланова. Чланови добивају „Старинара“ бесплатно, иначе му је цена годишње 10 динара; а поједини број стаје $2^1/_2$ динара. Излази свака три месеца по један број (свеска). Дописи, прилози, пријаве за чланство и старине за друштво, нека се шаљу чувару народнога музеја г. Мих. Валтровићу. Топло препоручујемо нашој штов. публици како држање овога часописа, тако и уписивање у ово корисно друштво.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ЈУЛИ 1884. ГОД.

Јули.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	4 с 14 м ј.	7 с 56 м в.	10 с 16 м в	9 с 40 м ј.
2.	4 15	7 55	10 45	10 50
3.	4 16	7 54	11 15	0 1 в.
4.	4 17	7 53	11 49	1 12
5.	4 18	7 52	изјутра	2 25
6.	4 19	7 52	0 29	3 37
7.	4 20	7 51	1 16	4 43
8.	4 22	7 50	2 12	5 44
9.	4 23	7 49	3 15	6 37
10.	4 24	7 48	4 24	7 21
11.	4 25	7 47	5 36	8 0
12.	4 27	7 45	6 49	8 32
13.	4 28	7 44	8 0	9 1
14.	4 29	7 43	9 9	9 29
15.	4 30	7 42	10 15	9 55
16.	4 32	7 40	11 20	10 22
17.	4 33	7 39	0 23 в.	10 51
18.	4 34	7 38	1 23	11 23
19.	4 35	7 36	2 21	11 58
20.	4 37	7 34	3 16	изјутра
21.	4 38	7 33	4 8	0 37
22.	4 39	7 32	4 56	1 23
23.	4 40	7 30	5 39	2 14
24.	4 42	7 28	6 18	3 11
25.	4 43	7 27	6 52	4 12
26.	4 44	7 25	7 23	5 16
27.	4 46	7 24	7 52	6 23
28.	4 47	7 22	8 21	7 31
29.	4 49	7 21	8 49	8 40
30.	4 50	7 17	9 20	9 51
31.	4 51	7 19	9 53	11 3

Констелација планета.

Меркур се невиди и долази 1. Јула у горњу конјункцију са сунцем.

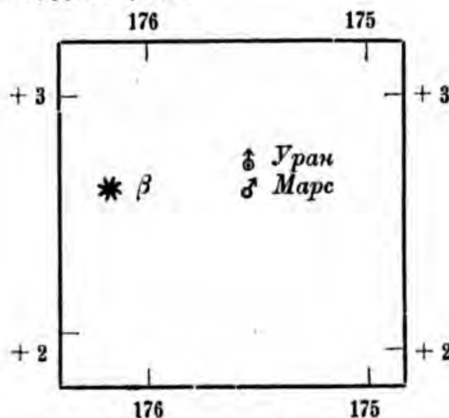

Уран и Марс у конјункцији 7 Јула 1884 год.

Венера се види концем месеца пред зору као зорњача на истоку (дурбинима у виду малог српића).

Марс у девојци залази почетком месеца на 2 сата по заласку сунца, а 7. Јула он је у конјункцији са Ураном при чему се Уран има тражити на одстојању од једног месечевог полупречника тачно изнад Марса (Види нашу слику) Марса је као звезду I. величине лако распознати међу осталим звездама јер његова је боја приметно црвена.

Јупитер је 26 у конјункцији са сунцем због чега се и не види.

Сатурн у Бику види се по поноћи на источној страни неба.

Уран у звезданом јату „девојка“ долази 7. Јула у конјункцију са Марсом (в. слику)

Дневник.

1. Јула Меркур у горњој конјункцији са сунцем
5. „ Нептун „ конјункцији са месецом
7. „ Сатурн „ „ „ „
7. „ Марс „ „ „ Ураном
9. „ Венера „ „ „ Месецом
14. „ Марс „ „ „ „
26. „ Јупитер „ „ „ сунцем

1. „ Пречник сунца — — — — — — — 31' 31"
15. „ „ „ — — — — — — — 31' 34"
1. „ Сатурнове лопте — — — — — — 16"
1. „ Пречници (осе) сатурновог прстена 40" и 18"

Фазе месечеве.

1. Јула Месец у екватору
3. „ Последња четврт 10с 44м в.
8. „ Месец у близини земље 8с ј
10. „ Мена месеца 2с 0м в.
14. „ Месец у екватору.
17. „ Прва четврт 11с 7м в.
20. „ Месец у најдаљем одстојању од земље 5с ј
26. „ Пун месец 0с 12м ј (поноћ)

(Сви податци по средњем бечком времену).

Прогноза времена: Дани за које се има вероватноће да може бити кише, јесу: 1. 8. 10. 14.

Пера Манојловић.

ИСПРАВАК.

У рубрици „Разно“ бр. 22. „Јавора“ поткрале су се ове погрешке: Вели се, да је кишобран у Француској уведен г. 1860 (уместо 1680); а даље, да је кишобран направљен био од „таковог“ дрвета, а треба да стоји „текововг“ дрвета, што молимо да се исправи.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 25. У Новом Саду 17. јуна, 1884. Год. XI.

СЛАВОПОЈ ЉУБАВИ.

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

С руског превео

Бранко В. Константиновић.

(Наставак).

VI.

Пре, но што ће Муције доћи, на неколико недеља, почео је Фабије портрет своје жене, сликао је с атрибутима свете Цецилије. — Подигао се знано у вештини; чувени Лујини, ученик Леонарда да-Винчи долазио к њему у Ферару — и помажући му саветима, предавао му учења свога великога учитеља. Портрет беше скоро са свим готов; требало је само, да с неколико потеза доврши лице — и Фабије би се на правди могао поносити својим делом. — Када Муције оде у Ферару, дигне се Фабије до своје радионице — тамо га обично ишчекиваше Валерија; не нађе је тамо; викну, — она се не одазва. Фабијем овлада неки тајанствени немир; оде је тражити. На дому је не беше; оде у вр[т] — и тамо, на једној од најдаљих стаза, сагледа Валерију. Њој клонула глава на груди, руке прекрстила на колена те сеђаше на клупи — а за њом извириваше из тамне зелени кипариса, мраморни Сатир, са страхотним злурадим осмехом на лицу, а уз свиралу стискивао оштре зубе. Валерија се обрадова мужу — и на његова плашљива питања одговори, да је боли мало глава; ал то не значи ништа — и она је готова, да иде на сеанс. Фабије је одведе, намести, узе кичицу, али на велики јад, никако не мога свршити лика онако, као што жељаше. И не за то, што беше некако бледо, и изгледаше уморним . . . не; но оног чистог, светог израза, што му се тако допаде, и које га навело на мисао, да наслика Валерију под лицем свете Цецилије — тога данас не нађе. Најпосле баци кичицу, рече жени, да није да-

нас вољан, а да и она треба да прилегне, јер не изгледа, да је са свим здрава — те мете молберт са сликом уз зид. Валерија и сама признаде, да треба да одахне — понови, да је боли глава, па оде у ложницу.

Фабије остаде у радионици. Осећаше неку чудну смућеност, и сâм је не разумеде. Беше му досадно, што је Муције с њим под једним кровом, а он га намолио, да к њему дође. Не беше то, што је ревновао . . . . зар би могао да ревнује наспрам Валерије! али у свом пријатељу не опази старога друга. Све је туђинско, незнано, ново, што је Муције собом донео, из далеке туђине — и, изгледаше, ушло му у тело и крв — сви ти магични покушаји, песме, оно чудновато пиће, онај неми Малајац, па и онај оштри мирис, што одудараше са одеће Муцијеве, са његове косе, са његова даха — све је то будило у Фабију чуство, налик на сумњу, ил још боље, на страх. — И откуд да тај Малајац, када служи за столом гледа на њ', Фабија, с таким немилим погледом. — Заиста, могао би човек помислити, да знаде талијански. Муције говораше за њ, да је платио језиком, ал принео велику жртву — за то влада сада великом силом. — Каквом силом? и како је могаде задобити ценом језика? Све то беше чудновато! врло неразумљиво! — Фабије се дигне к жени у ложницу; она лежаше на постељи обучена — али не спаваше. — Када му зачу кораке, задрхта, по том му се опет обрадова, онако као и у врту.

Фабије седе поред постеље, узеде Валерију за руку, заћута мало, па је запита: какав је оно чудан санак преплаши прошле ноћи? Да није био као онај сан о ком причаше Муције? — Валерија поцрвени и брзо протепа:

— О не! не! уснила сам. . . неко чудовиште, хтеде ме растрћи.

— Чудовиште? У виду човека? запита Фабије.

— Не, звери. . . звери!

— И Валерија се окрете, те сакри у јастук разбуктано лице. Фабије подржа још неко време жену за руку; ћутећи, донесе је до усана — и оде.

Не проведоше весело тај дан. Изгледаше, као да се нешто тавно househ наднело над њиховим главама. . . ал шта то беше — не могаху рећи. Хтели су, да буду заједно — као да им претила опасност — а шта да рекну једно другом — не знађаху. Фабије се хтеде латити портрета, хтеде да чита Ариоста, његова се поема баш мало пред тим указа у Ферари, и већ је грмила по Италији — ал Фабије не мога баш ништа. Доцне у вече баш на вечеру вратио се Муције.

VII.

Чињаше се, као да је миран и задовољан — но причаше мало; све је питао Фабија о некадањим им знанцима, о немачком походу, о императору Карлу; говораше, како би рад био, да оде до Рима и види новог папу. Понуди опет Валерији шираскога вина, — и кад га она не хтеде ни окусити, прошапута у одговор, као себи самом: „Сад већ није нужно!“ —

Фабије се диже са женом у ложницу и наскоро заспи. . . Када се за један час по том пробуди, виде, да уз њега никог нема: Валерије не беше с њима. Диже се брзо — и тај час сагледа жену, у ноћном оделу, где иде у собу из врта. — Месец јарко сјао, и ако је мало пре лака кишица падала. — Затворених очију, с изразом тајног ужаса на лицу, без покрета, Валерија долазила све ближе к постељи, руке у напред опружила, опипа је, па леже брзо и ћутећи. Фабије је оде питати — али она ништа не одговори; чињаше се, да спава. Он је додирну — и на њеном оделу, на њеној коси, осети кишне капље — а на табанима голих ногу — песак. Тада скочи и отрча кроз полу-отворена врата. Јарки сјај месечев

обасуо све предмете. Фабије погледа — и на песку виде траг двоје ногу — једне беху босе; те су водиле до дворца иза јасмина, што беше на страни између павиљона и дома. Он застаде у сумњи — и тад на један мах, из нова се разлегоше звуци оне песме, коју је слушао прошле ноћи! Фабије задрхта, те потече к павиљону. . . Муције стоји сред собе и свира на егедама. Фабије се устреми на њега.

— Ти си био у врту, ти си излазио, одело ти мокро од кише.

— Не . . . не знам . . . чини ми се . . . нисам излазио . . . одговараше, отежући Муције, као зачуђен доласком Фабијевим и његовим узнемирењем.

Фабије га ухвати за руку.

— И откуд да свираш опет ту мелодију? Зар си опет снио онај сан?

Муције гледа на Фабија с истим оним чуђењем и ћути!

— Одговарај!

— Месец стаде ко округли штит. . .
Ко змија, река сјајит' . . .
Пробудио се друг, а недраг сни,
Јастреб кокицу гони. . . ,
У помоћ!

— бунцаше Муције у песми, као у сну.

Фабије коракну два корака назад, засташе му очи на Муцију. . . размисли. . . и оде у дом, у ложницу.

Клонула јој глава на рамена, руке је немоћно разбацила, те тако Валерија спаваше тешким сном. Не могаде је брзо пробудити . . . ама, она чим га виде баци му се око врата, обухвати га грчевито; све тело јој дрхтало.

Шта је с тобом, драго моје? понављаше Фабије, гледајући да је умири. Али она изумираше на његовим грудима.

Ах, какве страшне сне снивам — шапташе она, а лице притиште на његово. Фабије је хтео распитивати . . . али она само задрхта . . . .

Стакла на прозору беху обасјана раним обасјајем сунчевим, када је она, најпосле, заспала у његовом наручију.

(Наставиће се)

ЧЕЖЊА.

(Sehnsucht од Шилера)

Ах, из овог зеленила,
што га тамна магла крије,
би ли мога' излаз наћи,
би л' наиш'о на светлије?
. . . Тамо видим леп брежуљак,
тако зелен, тако мио! —
— Преко ове ладне воде,
што ми пута пречит' оде,
кад' бих само крила им'о,
живахно би прелетио
и к брежуљку одлетио.
. . . Сунашце му вршак шара,
јасни зраци на њег' сјају,
а извори у блистању
вечито га умивају,
да све више бреже сјаји
у сунчани пољубљаји.
. . . Отуд' миле чујем звуке,
звуке слатког, рајског мира,
што их носи лахор благи,
пун цветнога миомира.
. . . Златан род се тамо види,
међ' листови где се нија,
и липово лишће меко,
где с на зраку мило сија.
— — Ах, како је тамо лепо
у сунчаном оном сјају,
ох, па ваздух како мири
на брежуљку, у том' рају!
. . . Чунић само да је овде,
да м' пренесе преко воде,
па да љубнем онај крај! . . .
. . . па да седим, чедно гледим
са брежуљка мирисава
тамо горе у бескрај, —
— после тишме међу људ'ма
када градски манух сјај, —
то би мелем мојим грудма,
то би за ме био рај!!!

Ср. Карловци Милутин Трбић.

*

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА.

(Наставак.)

X.

Бледи месец сребрњаше својим чаробним зрацима млетачке канале осветљујући тамне и високе палате, које огледаху своје лице у зрцали-таласима мирнога мора.

У малој, тако рећи мору украденој млећанској башти крај канала, стојаше млада жена више крепког него витког тела, овалних образа и дивна раста. Нестрпељиво пазила је по морској стази те кад дуго не угледа оног ког чека, врати се натраг клупи, седе и подупрвши рукама образе задуби се у мисли. Напослетку зачу лак шум весла, скочи и видевши, да је чамац управљен басамцима код којих она пре стојаше, покличе весело: „Алверте?“

„Већ ме чекаш?“ упита веслач закачујући чамац.

Она устаде, да му пође у сусрет, но као да се предомислила спусти се опет на клупу и ту чекаше долазника, који, приступив лагано к њој, седе и упита:

„Што ти је Видо?“

„Што ми је? Тако доцкан долазиш, остављаш ме толико време саму, да чекам и чезнем за тобом, па ме још питаш што ми је! О!“

Сузе јој се скотрљаше по глатком, мало бледом али красном лицу, које беше покрила рукама.

Он јој скиде руке са уплаканих очију, те ју тешаше, али хладно: „Стишај се, моја драга, и помисли, да морам дању да сам код посла; отац ме не пушта, да му не би застао посао; па види зар нисам сада код тебе?“

„Твој те отац не пушта? А да ли сам ја питала оца, хоће ли ме пустити кад сам све оставила; све, кућу и моје дете! Да, где је моје дете? Зар ми не обећа кад пођо с тобом и кад сам жртвовала све твојој љубави, да ћеш ми и моје дете донети? Где је? Зашто га још немам? Зашто ми увек обећаваш, а не пушташ ме саму да га прибавим? Алверте, Алверте, ти ме не љубиш, твоје срце није као што је моје. . .“

„Видо, не говори тако! Зар би ја био код тебе, да те не љубим?“

„Код мене?“ одговори она јетко. „Сада, само ноћу, а цео дан сам сама и чекам на те као у затвору. Па и оно ми не испуњаваш што ми обећа — да ћеш ми прибавити моје дете, мог Тову. О, Алверте, учини ми то, учини! ја ћу ти за то благодарити на коленима и ако је могуће још ћу те више љубити него што те љуби ово топло срце; твоја је брига како ћеш, само ми га донеси.“

„Ја ти већ рекох, да то не иде тако лахко“ извлачаше се Алверто из зацаре.

„Па зашто ми онда обећа?“ ускипе она.

„Зар ти није довољна моја љубав, Видо? Зашто хоћеш, да стављам свој живот на коцку ради детета, које је — његово, чујеш н е г о в о.“

„Моје!“ повиче жена.

„Ал' не моје. Ја хоћу тебе, а не његово дете. Што ми га увек спомињеш, што мора његова сен, да потамњује моју срећу? Ако ме љубиш, мораш заборавити на све — на све, што оста иза тебе, на све, што беше, на мужа, на дете.“

„Не могу, не, моје дете не могу. Не говори ми то; ти не знаш, како ми је. Моје остављено дете јесте моја црна савест, која ме мори дан и ноћ; прибави ми дете, па ћу све заборавити све, све! Онда ће нестати сени, која би потамњивала нашу срећу — онда ћу се увек смејати, да, смејати и веселити, бићу ти добра и понизна као јање; само ми то учини. Ти можеш и знаш, како ћеш, уграби га, отми га на силу — ма како, само ми га прибави! Без њега нема ни мени опстанка.“

„Љубазна моја, имај на уму, да си код мене, сети се, што ми обећа; сети се, како

си ме љубила пре, него што ти обузимаше мисли и душу чежња за твојим дететом. Чекај. . .“

„Чекај?“ повиче Вида, те ступивши преда њ, погледа га оштро. „Не ћу да чекам. Више те не ћу молити, ти мораш, ја ти заповедам.“

„А шта, ако не морам?“ упита Алверто осменув се, али изглед и бледило лица, што се могло опазити и на месечини, показиваше, да му не иде баш од срца тај осмех.

„Ти се не ћеш од мене пре удаљити, док не обећаш, да ћеш испунити, за што те молим. Не ћу да ме и на даље море мисли и савест ради те ствари. Ако не. . .“

„Но, па шта ћеш учинити, ако не испуним?“

„Оставити те и вратити се кући.“

„Куда? Кући? Твоја је кућа код мене — ти немаш друге. Иди само, зацело те не ће твој муж миловати и гладити. Да те је овуда тражио твој девер, то си већ више пута од мене чула. Не мисли, да је твоја и моја вест о разбојницима нашла тврде вере у Самородовој кући. Иди, па нека сазове твој мили муж крашке кметове, да ти суде на ваш начин. . .“

„Боже мој!“

„Тако је, голубице моја, већ је време да заборавиш оно, што беше. За те сам ја овде, па не ћу да те од сад с ким делим, као што несам ни досад.“

„До сад не?“ понови она задрхтавши.

Он устаде нагло, па рече: „С тобом не може данас изаћи нико на крај. Чудна си.“

„Какова сам?“ упита јетко млада жена.

„Бòна, досадна или како хоћеш. Промисли, па оздрави, те опаметиш ли си, дођи ћу до тебе сутра или прекосутра.“

Рекав то, окрете се нагло и оде к чамцу Она гледаше за њим престрашено и као да не верује, но кад ступи у чамац и завеза, дрекну Вида:

„Алверто!“

„Збогом!“ одговори јој он.

Бледа и изнемогла праћаше Вида чамац сузним оком и кад се изгуби овај иза савијука, паде на кољена, покривши рукама обraзе.

XI.

У трговачку писарницу далеко познате фирме Паволи ступи деран поцепаних хаљина и босоног, те се упути право у другу собу, где преда писмо младом човеку у ком ћемо одмах упознати нашег старог знанца Алверта. Млади човек стрпа брже боље писмо у џеп, порумени, те миже главом на дерана, као знак да одилази.

„Рекла је. . .“ поче деран.

„Ништа! Одлази!“ обрецну се Алверто на њега, који престрашен окрете пете, те отперјаши на сокак кроз отворена врата.

За другим столом радио је човек седе браде, који, заденув за ухо танко гушчије перо, оштро погледа младог друга, који се беше зарумено и насмехнув се сумњиво запита:

„Чији је то деран? Што ти донесе? Већ га виђам данас овде по други пут!“

„Ништа пријатељ. . .“ промуца Алверто и сваки покрет његова тела показиваше да је у неприлици.

„Синко, пази, да ми не дође до ушију опет каква твоја лудорија. Мислим да сам гледао доста кроз прсте. Учиниш ли још што онаково — ти знаш шта — онда ће ме оставити моја трпељивост. Чини, чини!“

Рекав то оде старац у другу собу. Кад се вратио, не нађе више сина. Нагло приступи к зиду и повуче двапута за звоно. Слуга уђе.

„Јакове, иди па пази куд ће Алверто. Баш сад оде. За њим! Али тако да те не примети. Гледај, да му похваташ трагове.“

Стари се слуга поклони и оде.

Брзо стиже Алверта у уском сокачићу па га зовну.

„Што ћеш?“ упита овај љутито.

„Послао ме господин, да идем за вама и да пазим куд одилазите, па да му јавим,“ рече слуга и развали уста, која беху, што но наши веле, од ува до ува.

„Тако!?“ упита Алверто зачуђено те стаде. После кратког ћутања маши се џепа и давши слузи златан новац рече:

„Ево ти; тумарај неко време по сокаци куда ти се свиди, а потом отиди старцу

и реци му, да си ме видео на марковом тргу или у којој гостионици. А сад одлази.“

Слуга потрча нагло напред, затим сави у пограничан сокак. Алверто пак мрмљаше:

„Из тог се може изродити ђаво! Старац као да нешто слути. Луда главо, што се не узе боље на ум?“

„Идући тако и премишљајући срете се са својим неким младим знанцем, који га још из далека поздрављаше питајући га куд иде. Но пошто не доби јасан одговор пође с њим и присиљавајући се запита га поново:

„Да не идеш љуби? Јели истина да имаш опет нешто ново, сакривено, лепо?

„Па што, ако је истина“ одговори Алверто.

„Ништа! Ти си срећан човек. све ти испада добро за руком. Боже мој, само да ми је знати, с чега ти се толико подаје женскиње; да си чедно момче, то ти се мора признати, али и ми смо други од меса и костију и знам да нисмо, да се свет од нас плаши, па ипак ми је узалудан сав посао, а теби се нуде оне саме. Ти си срећан. Зар не Алверте? Видиш ти би могао то поверити свом пријатељу, јер више њих могу боље оценити, него ти сам и што твом оку умакне, то не ће њиховом, а то је штета.“

„Да знаш, с каквим би весељем обесио ти о врат овај пар моју срећу са женскињем и побегао од тебе!“ рече Алверто суморно.

„Охо! шта је то? Реци ми, тебе нешто боли. Да се не свађате? Или ти је невеста? Реци ми брате и откри твоје јаде, а мудар савет неће изостати. Савет и помоћ ако хоћеш; разуме се, ако сам у стању.“

„Доиста не можеш. Али хајде, да попијемо коју чашу руменике па да чујем, што ћеш ми световати.“

Оба ступе у крчму и посадише се до прозора на одељено место, које беше само за два госта; такова одељена места налазе се још и данас у где којој талијанској крчми.

„Имам неку женску — лепа као писана, — но већ сам је сит. Помози ми, како да се курталишем те беде на лак начин,“ рече Алверто те наслони главу лењо на дланове.

„Велиш, да је лепа? запита онај нагло, а образи му се зажарише.

Алверто се бестидно засмеја и прекинув у говору вредног пријатеља, рече:

„Чини ми се, као да се вараш. То није обично, није лако, већ тешком муком задобивено. Скоро се удавих, док је задобих, а пре тога претила ми је опасност, да ће ме раскидати керови. Па ипак сам је већ сит.“

„Боље се изјасни. Где је? Где је нађе? Где си се скоро удавио? Какви керови? До ђавола, ко би те разумео? Говори јасније. Ти си неку опет од некуд довео, не?“

„С оне стране мора.“

„Тако далеко? Па шта онда? Зацело не ће одонуд нико долазити, да је овде тражи, па ако си је сит, пошљи је кући. Шта је? Жена ил' девојка?“

„Жена.“

„Тим боље. Кад је тако лепа, зацело ће је њен муж радосно натраг примити; па ма је и не примио. Шаљи је, па бог јој, а душа јој; но мени ћеш ју, као свом побри дакако показати, како не би могао посумњати, да хвалом сакриваш рђав укус.“

„Да познајеш њеног мужа, не би ми то световао. Дознаде ли, да је била код мене убиће нас обоје.“

„Кад стоје тако ствари, а ти ју избегавај. Јер држим, да смо сувише добри, да нам мере пре времена хват земље“ рече вредни прпша и скресав на искап пуну чашу вина продужи: „Шта мисли тај срећни муж, ко му изваби из гнезда слатку половицу, камо да се дела, да не оде у Рим на исповест или камо другуд?“

„Ја се побринух, да протурим вест, да је однеше морски разбојници. Но неки проклети поп — његов брат — као да уђе у траг, јер већ је био дваред овде, те ме некако чудно мотраше, да се већ побојах. А данас поче и мој отац да сумња, те сам сад доспео између две ватре. Ње се морам курталисати. Али ипак тешко ћу ју прегорети, јер већ се на њу свикох.“

„Једно или друго. Треба да ми ју покажеш.“

„Ходи самном.“

„Али не бадава.“

„Ваљда те не ћу плаћати.“

„А ако си мојом љубазношћу сам плату прибавим, ти ми не ћеш бранити да ју подигнем?“

Оба се засмејаше.

„Видићеш, жена је лепа. Пре сам био у њу врашки зацопан, а у неколико и сада и не би био још досад оздравио од те слатке боље, да ми не обијаше уши, спомињући ми непрестано своје дете. Срећа по ме, што не знађаше, да ме заузда онако, како мислим, да је могла.“

„Ипак дуго још ни једна.“

„Та баш. Али да је видиш! Ходи! Пази на језик, јер није празна; тек други пута ће јој се чудно чинити што те доводим. Лагати ваљда знаш добро?“

„Изврсно!“

„Дајем ти све право, но лажи мораш сам извијати, разумеш?“

„Добро!“ рече онај и попивши вино напусте крчму, те седоше у чамац. Алверто заповеди гондољеру да вози у онај канал где га видесмо са Видом у пређашњој глави.

(Наставиће се)

ВЕЛИКО ПРЕСЕЛЕЊЕ СРБА У АУСТРИЈУ ПОД ПАТРИЈАРХОМ ЧРНОЕВИЋЕМ 1690. ГОД.

Извадио из старе историје Станиша са Кордуна.

Срећа ме намери на неку стару српску историју, у којој наиђо на овај чланак, кога желим штованим читатељима овог цењеног листа саопћити. — Мислим да ће сваки од штованих читатељâ моћи који часак времена жртвовати, да овај толи занимљиви чланак за свакога Србина и Српкињу, у којима ма и најмања искрица Српства још тиња, — прочита. — Тим тако више, што се управ овде истичу славна и јуначка дела наших прадедова, и ми о Српству шире појмове задобивамо. —

Од онога времена, од како је пало српско царство на Косову, а особито под деспотом Ђурђем Бранковићем, сином Вука, почео се је наш народ исељавати из својих земаља, да се уклони и спасе од беснила, од зулума и од крвожедног мача турског. — Кад је Ђурађ Србију оставио и у Угарску прешао, повео је са собом много српског народа, и населио га које у Срему и Банату, које даље у областима угарске краљевине. — Надаље нам историја каже, да је много Срба прешло у Аустрију за деспота Стевана. — Са деспотом Змајем Вуком пређе више одличних Срба, међу којима беше Димитрије Јакшић*) и кнез Павле, који је дозволу имао од краља угарског, да може две сабље пасати. —

За Анђелине Деспотице, Ивана Црнојевића, Павла Бакића и Ђурђа П. Бранковића прешло је много Срба у Аустрију; ну најзнаменитије је преселење под патриархом Чрнојевићем 1690. год. које баш из те исте историје од речи до речи доносим. —

По савету Ђурђа Бранковића; по уверењу томе, што су Срби у старим својим постојбинама аустриску војску радо дочекивали, с њом пристајали и против Турака војевали; по учињеном рачуну на корист, коју су Срби у Угарској дотле чинили, и коју ће чинити краљевству, кад се њи више у Угарској насели, цесар аустријски Леополд I. позове преко патриарха српског Арсенија Чрнојевића сав народ српски, са писмом својим од 6. априла 1690 год. да се пресели. — Леополд је увиђао, од какве ће користи бити српски народ, али опет је он тешко предвидити могао, да ће овај народ њему самом, а после њега његовим потомцима од онолике користи бити, од колике је доиста био. — Престол аустриски није имао између многи народа, које је под собом имао, ниједног, који му је оноликo веран, и који му је, у саразмеру величине народа, веће услуге чинио. —

*) Дакле и Јакшићи су Срби. —

Један од најјачи стубова престола био је свакад народ српски. —

Што се народа и његове користи тиче, тешко је определити, јели за њега боље што се је иселио, или да је на миру у старом свом завичају остао. — Његову постојбину, гњездо славе српске, он је напустио, и сад се по њему потурчени Арнаути шире. — Задужбина Дечанског славни Дечани, данас су у место језгре српског народа, опкољени од ови Арнаута. —

У колико су се у новој отаџбини помогли, идемо да видимо. — У непрекидним ратовима са Турцама на сваки начин изгинуло је нашега народа више, него што би га на миру у старој постојбини изгинуло било. — **Оно, што је желио, чему се је надао и пашто је прешао, получити није могао** —

Цесар Леополд позвао је патриарха Чрноевића и народ српски са писмом поменутим, у ком су између остали и ове речи: „Несумњамо се, да по оном поверењу, које код тамошњи народа а особито Албанаца и Расцијана имате, нећете јако настати, да овом Богом даном приликом јарам турски, под којим сте до сад тужно стењали, збаците *ваше оружје с нашим сајузите* и варварско-отоманско тиранство притиснете и утаманите. — — — Чините дакле за Бога, за веру, за спасење, за слободу, за обновљење сигурности ваше, одите без сваког страха на нашу страну, *отаџбину вашу,* — другове ваше на то опомињите и позивајте, и прилику ову употребите, ако себи, ако деци вашој, ако на послетку милој отаџбини вашој спасеније и добро желите.“

По речима Вартенштајна морало је и други договора, осим овога писма, великој сеоби Срба предходити, јер он вели, да је сеоба била по *учињеном уговору.* — Уговор овај даје се видити из повеље цесара Леополда опет од 6. априла, од 21. августа и 11. декембера 1690., 20. августа 1691. и 4 марта 1695. године. —

Срби су се обвезали, да ће примити аустриско поданство, и да ће бити свакад престолу верни да ће свакад војевати против Турака. — **Зато им је цесар Леополд у поменутим повељама дао и јамчио за ова њиова права:** 1. да се примају као особити и то политични, независни и само једном цесару подложни народ; 2. да ће они имати своју земљу било то стара отаџбина, ако се од Турака отме, било у пограничним њиовој отаџбини областима, које од Турака отму; 3. да ће имати домаће своје народно правленије по старим својим правима и обичајима; 4. да им је обезбеђено бирање Војводе свога; 5. да ће им вера и црква њиова бити обезбеђена и слободна, и да ће поглаваре цркве своје моћи бирати. —

Ово је круна аустро-угарска српском народу обећала и у доцнијој повељи, која је после већ показане храбрости и верности изишла, стоји још и ово: „задржавамо да по учињеном миру нашу највећу наклоност према народу српском и даље докажемо, као што то наша, наши краљевина а и самог српског народа корист и добро изискивало буде.“ —

Како је овај позив цесарев до народа српског допро, дигао се је он радостно листом, сабрао се је око свога патриарха и у једанпут под истим патриархом Арсенијем Чрноевићем пређе од Пећи и околни српски предела 36—40 иљада српски породица преко Саве и прекриле Срем, Банат и Бачку чак до изнад Пеште. — Сам патриарх стани се у Сент Андрији изнад Будима 2 сата. — По свима поменутим местима било је српског народа Бог зна од који времена; по овима местима, између браће своје, распу се и стане нови и силни ови досељеници српски. —

Тек што су прешли одма су Срби, који су за оружје били са осталом својом браћом у рат против Турака ишли. — Цесар пако од своје стране, да испуни своје обећање у колико толико, издао је привелегију народу српском од 27 тачака, којом обезбеђава већ напред споменута права народа српског. —

Међутим је деспот Бранковић био већ у Бечу затворен. — Војска цесарова под генералом Ајзлером била је потучена и почела ударати натраг. — У Ердељу почне Ракоци са Текелијом и још некима дизати буну против цесара а у договору с Турцима. — Сву Србију и Београд освоје Турци на ново. — У Бечу су се већ тако поплашили били, да су у овај град рану спремали, ако би их Турци опколили. — Бранковић је молио цесара да га ослободи затвора, или да му се каже шта је крив. — И народ српски, неимајући главе, слао је посланике цесару и молио га да деспота ослободи и за поглавара му даде, или, ако је крив, да се његова кривица строго извиди и осуди, а међутим, док се то са деспотом не извиди, да може себи изабрати наместника деспотова, који ће се о народу и народним делима старати. — Цесар је на ово народу одговорио, да деспота јошт пуштати неможе док се његова ствар неизвиди и да ће се то што скорије свршити, а будућ да Срби нису хтели под предводитељима другим него својим војевати, одобри им, да међутим себи за наместника деспотовог могу између себе изабрати Војводу. — У овоме је одговору казао цесар и ове речи: „Оћу да народ српски под властитим — народним — властима и поглаварима подпуно свакад остане и да у старим својим обичајима без сваке сметње живи.“ —

Срби изберу себи за Војводу Јована Монастерлију из Коморана одма 1691. год. и цесар га потврди. Турци су међутим Саву и Дунав прелазити почели и пограничне земље отимати и пустити. — Одма Срби под Монастерлијом први пут после Чрноевића Ивана и Бакића Павла изиђу под својим поглаваром Турцима на мегдан. — Они се придруже генералу Баденском, који је цесареву војску предводио. — Код Сланкамена сусретну се и потуку војске. — Монастерлија са Србима заиђе Турцима за леђа, јуриша међу њи, збуни их сасвим и он сам са српским витезовима отме 34 турске заставе и 11 тугова. — На ово јунаштво добио је Монастерлија сведочанства од свију цесареви генералâ. — Бој тај био је године 1691—ве, дакле одма друге године, како су се Срби преселили. — Турци су ту сасвим побеђени. — Велики везир Ћуприлић погинуо је ту са 20 иљада своји Турака. —

После овог боја прелете Срби преко Саве, стану Турцима на пут и отму им муницију и заиру. — Турци пошљу у Паланку на њи војску но они ухвате заседе и потуку све Турке. — И ту су девет застава освојили и цесару предали. — Рат са Турцима није се прекидао и српски народ свуда је и једнако војевао. — Год. 1692-ге ударали су Срби на Босну и тамо су чуда починили. — Срби су имали царско писмо, у коме им се даје право, д је оно њиово, што од Турака отму. — На то су они тим веће право имали, што од цесара нису имали никакве плате, него су о своме руву и круву војевали. — Генерали аустриски нису хтели знати за то писмо, него су од Срба све узимали што су они од Турака отимали. — 1694-те године, кад су Турци Варадин обсадили, Срби су на Дунаву, између Титела и Сланкамена, славну битку добили. — Ту су Срби отели од Турака 12 лађа, и то три лађе праха, олова, пушака и другог оружја, једну велику са шест топова, и остале сараном и аљинама. — Та је победа српска учинила, да се везир од Варадина натраг повратио. — Од онога, што су Срби од Турака добили, нису њима ни паре дали, него су све цесареви генерали узели. —

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Наставак.)

XVII.

Са обале реке Делаваре долазим, рече месец. Стоји тамо лепа кућа, осењена густим јаворовим лишћем. Од опека је грађена, и уз зид тако бујно расте бршљан, да прозори једва жмире из њега, као око у спавању. Око куће су цветне леје, мало даље красна поља и ливаде са живом оградом. Ето ти американске насеобине. Нешто мало друкчије изгледа него оне дрвене колебе и кољеве ограде у твојој отаџбини.

Не далеко од куће стоји стара шупа. Збубана је од брвана и већ иде пропасти на сусрет; поцрнела спољашњост јасно сведочи да је у наследство остала из оних времена, када се први насељеници овде настанише. У дну ове шупе набацала је кутња чељад читаву гомилу непотребних ствари, да им не стоје на путу. Ја почех расматрати те ствари, и шта мислиш, шта сам нашао међу осталим? Нађох финску харфу, на којој се могаше још и по нека бакарна жица видети. Финска харфа! Је ли, ти се чудиш, мислиш у себи: шта ли све неће назрети старачко слабо око мог доброг пријатеља! Како ли је могла финска харфа доспети до једне американске куће? — Па ипак је доспела, и из тога се јасно види, да имаде на овој земљи. на свету, још много ствари које се вас непосредно тичу, и о којима ваша финска филозофија ни појма нема.

Ја сам, видиш, ходио овим крајем пре двеста година. Тада је она шупа у далеко већем поштовању стојала, јер је првим досељеницима служила за обиталиште. Ову садашњу цветну долину покривала је у оно време већим делом шумадија. Па ипак је где где била већ искрчена шума. На тим крчевинама, међу густим димом могао си видети живе створове. Они ваљаху големо опаљене пањеве, а беху махом гарави, ознојени; њихови пак холандески суседи гледали су са разрогаченим очима ово њихово необично окретање.

Кутњег старешину неси могао видети при овом пословању. Он већ не беше способан за такав рад. По ваздуги дан седео је у свом чуну, који лежаше у мирном затону оближњег језера; пецао је рибу, али од лова никад ништа. Само је укочено седео, не мичући се, задубљен у мисли, а и не опажаше како рибе трзају мамак. Мисли му далеко блудише, са свим на другом крају, тамо преко силовитог светског мора, тамо где се он родио, и где се надао био, да ће утруђене кости своје одморити. Када му се деца на позив краљице Христине амо иселише, он их не хте саме пустити, него их допрати у нову отаџбину, која им среће обећаваше. Али стару јелу није ласно покренути с места, као млад изданак; многа се крвна жила прекине у њој, и она доникле животари којекако на новом месту, док се најзад не осуши.

Једне вечери, а беше празник тај дан, владаше весео жагор у тој кући. Младеж из бликих шведских и холандских кућа често је походила насеобину старог Финландесца, где госте увек радо примаху. Није ни чудо, јер домаћинова ћерка са оним финским плавим очима очарала беше срца младих људи. Свираху, играху, весељаху се ту свакојако. Само старац не биваше учесником ове свеопште радости, ка-но и у пословању. Све то беше необично пред њиме: туђа воља, туђ језик. Сваки пут завукао би се у своју одају па би сам у себи певао оне старинске народне песме, што их је некад као дете слушао у својој отаџбини.

Ево већ треће столеће прелази преко гроба старчевог; деца му у друштву са туђинцима полако заборављаху матерњи језик; унуци једва нешто разумеваху, преобратише се у Шведе, у Холандезе, а назад у Инглезе и данашњи нараштај не сећа се

више каквог је порекла. Али харфа старог Фина остала је и на даље заборављена, непознана међу другим олупинама у прашном углу старе шупе.

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Познавање човека. За трећи разред ниже основне школе. Београд, књижар издавач Петар Ћурчић. Штампарија напредне странке 1884; мала 16°, стр. 24. Цена 20. п. дин.

Заиста је жалосно, кад ђак сврши основну школу и пријеђе у I разред које средње школе, па не зна гђе му је тјеме, непце, ресица, желудац, бубрези или други који дио тијела, а овамо на годишњем испиту говораше о химификацији, хилификацији и Бог те пита о чему све не, што дијете у деветој и десетој години не може разумјети, све кад би учитељи при поучавању осим својих прашних (а често и испараних) слика имали ваљане микроскопске препарате и стрвина од домаћих сисара. Ово не говорим од обијести нити од злобе, већ што сам био при таком испиту, и што су баш ти ђаци дошли на јесен и под моје руке.

У основним школама не смије се занемаривати познавање човјека, јер већина ђака не иде даље на науке, па ако у основној школи не чује што о себи и о његовању свога тијела, не ће никада више чути то. За то гријеше сви учитељи, који младежи о том ништа не казују или брзимице раде; а исто тако гријеше и они, који сувише знанствено говоре дјеци. Та на што говорити дјетету о нечем, што оно не види нити може разабрати ма с најбоље слике, па још таким језиком у коме је свака трећа ријеч позајмљена од ког страног језика.

Књижица ова, коју ево приказујем, одобрена је од „Просветног савета“ у Србији и припуштена је у тамошње основне школе. Како ми рекоше, за ово кратко вријеме, већ је и друго издање приређено без икакве промјене. И једно и друго препоручује ову књижицу; а нека је дозвољено и мени коју рећи о њој, ако би на скоро дошло до трећега издања, да њен писац г. Светозар Милетић, учитељ српске основне школе у Земуну, изволи прије тога размислити мало и о мојим примједбама.

Природописна настава, ако није очигледна, не вриједи ни бобова зрна, па било то у заводу које му драго врсте. С тога бих препоручио г. писцу, да из ове књижице изостави све оно, што се не види, нити се да другим којим чулом распознати. Како може дијете разумјети, да је „покожица састављена из ситних мехурића“ (стр. 8); да је жива кожа „пуна ситних чворова у којима се налазе крајеви живаца“ (стр. 9). Неке части ока виде се с поља, а како да га упутимо н. пр. о судовњачи, о мрежици, о срчаном тијелу . . .? Двојим да је ђаку разумљиво, кад је ко „краткэвид“, а кад „даљновид“ по овом што је у књижици. То засијеца у оптику, и тек ту може му се ово разложити као што ваља. Њему је доста да зна, да неко види боље из далека, а неко из близа. Средње и унутрашње ухо не види се, хајде сад упути ђака ко ће, како то изгледа и како они дјелићи пренашају звук на живац акустички. Ђак ће научити на памет много којешта, па ће набубати и те ријечи и лијепо ће одговарати на испиту, али кад га ко стане запитивати за нешто на по се, онда погледа свога учитеља и чисто га очима позива да му помогне.

Кад узмемо ма коју природописну књигу у руке, опазићемо да у нас нема јединствене терминологије. Свак ради по својој вољи, па отуда и настаје забуна мала. Тако читамо и овђе: „Стражњи део лобање зове се потиљак“ (стр. 4) и „Стражњи део врата зове се затиљак“ (стр. 5), а у Вукову рјечнику једно је што и друго. Вук има, у номинативу стопало, а г. писац стопала. Писцу је „мехур“ и „Blase“ и „Zelle“.

Иначе је ова књижица добро израђена, језик је лијеп и разумљив, а што ми се најбоље допада у њој, то је њега појединих

дијелова човјечјег тијела. И због овога препоручујем ову књижицу свакоме, ко зна читати, а није о том ништа учио; а и онима који су давно оставили школу, и њима ће бити од поуке. А нека је најтоплије препоручена и школским властима.

Проф. Мојо Медић.

ДОПИС.

Ицкани (колодвор Буковина) 5. јунија 1884. Сл. Уредништву „Јавора“ у Новом Саду. Од како сам отишао из Србије и нисам се више делателно с књижевношћу бавио, како због непрестаног сељења из места у место, тако због недостатка практике (почем пролазаше по 6—7 година да нисам имао с киме српску реч проговорити), го не знам да ли ово моје писмо неће имати много мана у стилистици, у којој, као ђак велике школе Београдске, нисам управо последњи био, али ипак се усуђујем у једном предмету, који ме особито интересује, написати неколико речи, за које ми, господине уредниче, зацело замерити нећете. Читао сам с пажњом чланак „О књижевном јединсву Словена,“ и ма да сам хтео пре моје примедбе написати, нисам имао времена, и тако ми и чланак о допису г. Ст. Новаковића „Lettre de Belgrade,“ који заиста се може сматрати као неки нехотични одговор на чланак Г. Будиловића. — Г. Ст. Новаковић лепо разјашњује своје идеје, — али више са стране политичне. — Ја узимам ствар друкче. —

Читао сам дело Палацког, у коме говори о немогућности јединства књижевног код Словена, као и многе друге његове списе у оригиналу, и налазим да јесте тако, али ипак није утопија, као што он каже; јер јединство Словена не треба разумевати као стрпавање свију Словена под један (руски) шешир, него као узајамно признавање сваког другог племена као равноправног чинитеља, и дотеривање једног са другим узајамним учењем других славенских наречија, без обзира на многобројност па ни на већу или мању књижевност братског народа —

Зашто не може нико бити за стрпавање под један шешир, а тиме мање Срби ево мојих разлога:

Пре свега треба гледати, како се развијале књижевности европских народа, и како се развијао српски језик.

Пређе је био систем, да књижевни језици свију народа црпаху разне речи, које дотични књижевници нису знали, да ли их у народу има или нема, из старијег језика, или из другог више изображеног, или најпосле и из грчког и латинског језика. —

Шта се тиме добило? Књижевни језик све се више и више удаљавао од језика народњег, тако да ниже класе, а особито сељаци, свој родни језик требали су учити као год и други страни језик, а то мислим да мора изображењу сметати —

Погледајмо на италијански, немачки француски, чешки, руски и друге језике, рецимо да смо их добро научили; али пођимо у најближе село, с каквом муком ћемо се моћи разумевати с народом. — Шта су онда добиле књижевним јединством повеће групе? Добиле су до душе изображење вароши, али и отупљење села и народа сеоског.

Гледајмо сад на правац, који су Срби узели! Срби су гледали, да истуре колико је могуће, оне стране речи, које се увукле превађањем, али у народу нису грађанско право задобиле, после су избацили старо словенске речи, замењујући их са народнима, и тако се књижевност све више и више прикучивала народу, те и овај може оно, што је за видокруг његових мисли способно, лако разумети и схватити. — Таква књижевност одиста потребује више времена, али је много сталнија и постојанија. — Јер ближењем књижевног језика народном језику изображавање народа се олакшава а и књижевности се много већи круг делања израђује но удаљавањем од народа. —

Због тога сваки о себи свесни Словенин, треба да гледи, да своју народну индивидуалност крепи, али ипак да не изгуби из вида остале словенске братске народе, учећи, ако не сва наречија, а оно макар наречије суседног словенског народа. —

Ја не налазим ни узимање речи, као што сам у „Јавору“ видио (влак, и др, које су чисто ческе) за добро, док се пре не испита, ако не би могли наћи равнородних народних речи; али почем сам већ тако дуго удаљен из средине српства, те се бавим још читањем српских књига и Јавора, јер бих иначе српски језик заборавити морао, не налазим се компетентним, да о томе судим. — Ја сам хтео само моје мисли о оним горе наведеним чланцима изразити, и биће ми врло мило, ако их будете могли у нечему употребити.

Примите из даљине мој усрдни поздрав
Ваш одани Г. Нетер.

СВЕТКОВИНЕ.

(Педесетогодишњи јубилеј дра Јована Суботића.) У Новом Саду је у недељу 10. јуна прослављена ретка и узвишена светковина; прослављен је педесетогодишњи јубилеј књижевнога рада Суботићевог, који је г. 1834. као младић од 17 година прве своје песнице штампао, па и сада још хвала богу у крепкоме здрављу дела на пољу народне књижевности наше и као јаван раденик око унапређења просвете и лепше будућности народне. „Матица српска,“ односно књижевни одбор њезин покренуо је ову ствар уважавајући Суботићеве заслуге по народ српски уопште, а по „Матицу“ посебице, јер је Суботић био вредан секретар и председник друштва овог много година и неуморно се старао око унапређења његовог. За сада ћемо само укратко прибележити ток ове важне светковине. Реченога дана искупише се чланови књижевнога оделења „Матице српске“ у дворани срп. нар. позоришта, да држе свечану своју седницу. На седницу ову искупи се многобројни српски свет, мушки и женски, из поштовања према јубилару и његовим делима. Потпредседник оделења г. Филип Оброкнежевић отвори састанак и позове чланове, да изашљу једно изасланство по слављеника, као што и би, те др. Јован Суботић би допраћен у позоришну дворану. Потпредседник поздрави слављеника и позове секретара „Матице“ г. А. Хаџића да отпочне свој говор о животу и раду слављеника за педесет година. Хаџић је у врло јасној слици, у говору пуном садржаја изређао како *curriculum vitae*, тако и богати рад Суботићев, што га је овај пуних 50 година развио све у корист народу српском. После говора овог би откривен лик слављеников, што га израдио ваљани уметник наш Аксентије Мародић. Подпредседник честита за тим слављенику и преда му дар од „Матице српске“: сребрн ловоров венац, на чијим су листовима изрезани наслови појединих дела Суботићевих; начеоник срп. нар. позоришта, др. Лаза Станојевић поздрави за овим јубилара топлим речима и преда му у име „Друштва за народно позориште“ диван сребрн венац са златним пером, за заслуге слављеникове око нашег нар. позоришта; г. Шуница, свештеник Севкерински, поздрави јубилара свесрдно и предаде му красно златно перо у име свештенства протопопијата Панчевачког; гђа Радовановићка, председница „Добротворне задруге Српкиња новосаткиња“ поздрави такођер слављеника одабраним речима и предаде му у име речене задруге велики ловор венац са српском тробојницом, а после тога ређаху се изасланици појединих просветних завода и друштава и честитаху јубилару; тако срп. вел. гимназија, срп. виша девојачка школа, новосадска срп. читаоница, српско учено друштво у Београду и т. д. Напослетку приђе јубилару и високопр. г. Василијан Петровић, епископ Бачки, који је такођер на ову светковину српског књижевника дошао, и поздрави га усрдним и искреним поздравом. Јубилар, дубоко тронут овим почастима, захвали се свима и свакоме и тако се светковина ова, на којој је било публике и са стране, заврши лепо и дично, како по јубилара, тако и по народ, који уме тако лепо да признаје заслуге својим трудбеницима. Са свију страна стигли су силни телеграфски поздрави. У вече беше банкет у почаст слављенику са многобројним гостима, на којем падаху дивне здравице, прва Њег. Величанству цару и краљу нашем Фрањи Јосифу и целом светлом дому његовом, за тим јубилару, дичној и умној госпођи му и деци, а за тим се ређаху и остале здравице, од којих је највећма потресла срца здравица госпође Савке Суботићке своме заслужноме мужу; ова је здравица узбудила свачије срце и многу сузу натерала. Слава дру Јов. Суботићу; дај боже да нам још много година поживи и ради на лепшој будућности народа нам.

РАЗНО.

(Нешто из развитка француске позорнице). (Свршетак). Позоришне представе у Галији беху римскога порекла, а представе су из времена царева. У свима већим француским варошима подигоше по примеру римских позоришта и арене. Горостасне развалине које се данас по целој Француској налазе, јасно сведоче, какав је био укус Гало-Романа за позорнице у доба царева. Са распростирањем хришћанства буду незнабожачка позоришта разорена и анатемисана. Тако се подигоше и опет позорнице само за хваљење бога. На јавним местима подигоше позорнице и украсише их највећим раскошем. Представе беху узимане из црквене историје (мистерије) и то популарисане. Овакове представе трајаху 1536. године у Бургосу четрдесет дана. При светковинама као н. пр. при уласку Људевита XI. у Парис, подигоше на разним местима мале позорнице (налик на капеле) и краљ имађаше прилике да у свакој капели, по једну представу из црквене историје види. Позорнице метнуше

доцније на точкове, те тиме учинише, да се истога дана са једном позорницом представе могаху на разним странама у вароши да дају. Ово је по највише у Лондону чињено; тако се обновише Тесписова кола и у средњем веку. Мислећи да ће бити практичније, они подигоше позорницу преко пута каквом рогљу, и начинише од прозора оближњих кућа ложе, од калдрме начинише партер; тим је позоришна ширина била тачно означена, и само сада зидаху поједине призоре и то једно на друго: Христова мучења, пут у пакао и на небо имађаху три призора, у трећем стајаше бог отац, анђели, свеци и васкрснути.

У ренесанси је учињена та погрешка, да су готово искључиво подражаване старе трагедије и комедије. *Comédiens*-и представљају драму по примеру старих, код којих је читава тежина лежала у појетској реторици. Они подигоше себи позорнице и обрадише их таписима; но и ако ове представе беху просте, то их је свет ипак тако много полазио, да никада ни једно место није остало празно.

За мало, па већ видимо разне спекуланте, који хоће целу ову ствар само за своју корист да употребе. Тако постаде 1548. године позната комична позорница у Хотел де Бургоњ. Она беше, као оно грчки „логојон“ опкољене са три ишарана зида, и имађаше једна велика и двоја мала врата. Ту се прослављаше Комос и Момус са својим шалама и лакрдијама, тако да ово позориште на брзо постаде народним позориштем.

За овим примером пође Александар Харди; у једној сали другога реда у улици *Vieille-du-Temple* подиже и он са свим просто позориште. Комађа за представе беше и сувише; његова, а исто тако Годела и других писаца примаху са одушевљењем. На жалост Харди умре већ 1630. године. Али овај губитак буде тиме накнађен, што се сам Ришеље заузме за позориште. Он подиже поред ова два позоришта и треће у својој кардиналској палати. То је данашњи „*palais Royal*“. Тако имађаше сада Парис три позоришта. На брзо се подиже и у Лувру четврто т. зв. *théatre du Petit-Bourbon*“, које доцније, када се колонада зидаше би порушено. У 16. веку подигоше у Енглеској и Немачкој као оно раније у Шпанији и Француској у двориштима гостијона. Прве сталне позорнице у Немачкој подигоше у 16. веку „*Meistersänger*-и“ у Нирнбергу и у Аугсбургу.

Драматска вештина се подиже у 17. и 18. веку са Корнејом, *Racine*-ом, Молијером, Волтером, Бомаршеом и др. У исто доба почеше и у Италији из простих пастирских игара да се развијају опере. У Шпанији нам се указује Лопе де Вега, а одатле се позорница пренаша у Нидерланд, одатле ју Језовите у Немачку донеше. Али класицизам још једнако владаше. Сада се већ показаше и разни архитекти, који од примитивних позорница грдосије од здања начинише. Сарвандоли велики архитект флорентински, и Фердинанд Библијена (прозван Дали) који 1657 године пронађе декорацију кулиса, учинише те позорнице и у овоме узе други вид. Завесу на позорници веле да је измео Франсоа Дорбеј 1698 године у Паризу. Свакако морало је бити многих људи, који се на даљи развитак позорнице, тог бисера наученљака, а страсти песника и публике одаше.

И тек са Људевитом XVI. можемо да говоримо о сликарима и цртачима разних костима, који по томе на овоме пољу такође спадају међу учењаке и вештаке.

У Паризу ²/II 1882. Др. М. А. П.

(*Из историје руже.*) Ружа није само за то знатна, што запрема прво место међу бајним кћерима матере Флоре, и што се убавом круном на глави узвишује над сестрицама својим, него је и с тога знатна, што јој је постанак тако романтичан, да готово код свију народа игра велику улогу у бајкама и причама.

Анакреон вели за ружу да је овако постала: кад је Венера из морске пене рођена, кануло је неколико капи од те пене на морску обалу па претворивши се у ружино семе, пустило је жиле у земљу и израсло, па онда напупљило и цветало. Само што ове прве руже беху махом беле и без икаква мириса; боју и мирис тек касније получише, опет од Венере, која једном приликом хитајући у помоћ рањеном Адонису убоде ногу на ружин трн, те јој божанска крв прсну на ружу, и од онда остаде румена и мирисава.

Код старих Грка и Латина ружа је била знак ћутања; они су при гозбама метали ружичне венце на своје главе, на сасуде из којих су пили, те је отуда постала она славна реч у њих: *sub rosa dictum est*, т. ј. међу нама нека остане све оно што у друштву рекнемо. Јамачно је и папа Хадријан VI. на то циљао кад је пред исповедаоницу метао расцветале руже; то је опет дало повода оној познатој узречици: штогод коме *sub rosa* рећи. (Види „Јавор“ 1875. стр. 607.)

Ружу познајемо и као хералдичан цвет; на многим племићским грбовима виђамо је. Инглеска међусобна војна у XV. столећу позната је под именом „Војна беле и црвене руже“; јоршка партија имала је белу а ланкастерска црвену ружу на грбу.

Кад је Марија Антоанета после свог венчања ушла у Париз преко Нанси-а, становници (јер беху велики поштоваоци Хапсбург — Лотринашког дома) посуше јој постељу ружама. Међутим знамо да супрузи Лудвига XVI. потоњи дани не беху баш ружични!

У време оба Сципијона (пре Хр. 202. и 133. год.) сматрана је ружа за знак победе. Приликом тријумфалних улазака ове двојице војсковођа у Рим, беху војници ружама окићени. — У Риму за Домицијановог царевања пронашла се згода: како да се учини да руже и преко зиме цвате. Од тог доба улице вароши Рима вазда беху пуне најпријатнијег мириса што га издаваху на кућама навешани венци од ружа. Како је у Римљана ружа високо цењена, види се и из марцеловог узвика: „Јегипћани, пошљите нам хране, а ми ћемо вама руже дати!“

Веома је стари обичај да се мртваци мажу уљем од руже. Омир нам казује да је то чинила и Венера са лешем мртвога Хектора. А на ово је налик и оно наше: Умријети хоћу, пребољети нећу; умиј мене, нено, ђулсијом водицом, а утри ме нено, руменом ружицом; — С. Н. П. I. Вук.

Пре него што би завршили ову кратку историју о ружи, вредно је да споменемо једну фелу руже која највеће чуђење побуђује у природњака, а то је: путујућа ружа.

Опће је позната ствар, да за напредовање свакога биља, неопходно је потребна извесна количина влаге, коју биљка од части из земље од части из ваздуха прима. Међутим није то случај код „путујуће руже.“ Постојбина јој је жарка унутрашњост Афрнке, где врели песак тамошњи по више година не бива кишом расхлађен, те је у след тога биљни живот таман изумрьо. Ова биљка пак може ту да расте, премда и њој треба нешто влаге да може клијати и напредовати. Шта да чини дакле? Она то постиже на врло чудесан начин, т. ј. путује у море по воду. У пролеће пусти своје жиле у оно посно земљиште, израсте, обаспе се сиво-зеленим листом и пупољком, па онда почне цватити. Сунце све јаче прежиже и она брзо прецвета, увене и осуши се. Сад тако осушену биљку сломије ветар и на крилих својих односи је у море, где она неко време плови по води, упија доста влаге у себе, док је који талас не избаци на обалу. За тим се ветар обрне и исто онако на крилих својих односи сад већ мекано набубрено семење постојбини њеној, на пешчану пустињу, где поново пушта жиле, расте, цвета, осуши се, па опет путује на море, — што је да богме врло чудновато, па ипак са свим природно. С. Мл. В.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Руска књижевност.*) Славянскій Ежегодникъ. Изданіе Кіевскаго Славянскаго Общества. Выспускъ шестой. Составленъ подъ редакциею Т. Д. Флоринскаго, доцента Императорскаго Университета св. Владиміра. Кіевъ, 1884. 8°. стр. VI + 382. Цена 1 рубља.

Под овим насловом изашла је недавно у Русији књига, на коју се свакако морамо обазрети. Читаоцима „Јавора“ је познато, да у Русији има по већим градовима друштава словенофилских, којима је цељ помагати Словене ван Русије, колико год више могу. Таково друштво има у Петрограду, има у Одеси, има у Кијеву. Она деле штипендије ђацима, потпоре сиромашним људима из разних словенских земаља,*) а баве се и књижевношћу. Тако петроградско друштво издаје своја „Извѣстія“ а кијевско наговештени „Ежегодник.“

Кад је пре неколико година Ежегодник почео излазити, почео је мало по мало добивати карактер научнога листа, доносећи чланке, који су могли бити од интереса само за стручњаке, но никако за ширу публику. То се осетило до скора, јер се књиге слабо шириле по народу и слабо распродавале. Зато неки чланови друштвени предложише, нека Ежегоднику буде искључиво задаћом обавештавати ширу руску публику о савременом културном положају друге словенске браће. И тако постаде програмом „Ежегодника:“ 1.) доносити преводе разних лепих радова из свих слов. језика; 2.) доносити популарне црте о слов. књижевностима, историји, географији и етнографији. 3.) доносити чланке о савременом политичком и културном положају Словена, и 4.) библиографички преглед. Уредништва се прими г. Флорински, и тако изађе по новом програму ова шеста књига „Ежегодника.“ У њој има: превода са чешкога: „Приповетке из гора“ А. Јираска; и одломак из знаменитога дела педагошког писца Ј. А. Коменскога. „*Orbis pictus.*“ Руси још немају потпунога превода тога врло знаменитога дела. — „Садашње стање Словака“ од Св. Хурбана-Вајанскога; превод са словачкога; — „Покушај Аустрије, да уведе у Далмацији унију с Римом помоћу Галичана“ — од Јакова Головацкога. — „Бугарски устанак у очи последњега рата.“ Успомене из 1876 год. од И. Вазова. Превод с бугарскога. — „Фран Кухач и његове јужно-словјенске пјесме“ од А. Степовића. — Из новије чешке литературе: песме Јарослава Врхлицкога: „Из дубљина“ — „Јубилеј Ф. Миклошића“ — „Некролози Ђури Даничићу и В. В Макушеву.“ — „Песма бугарског песника И. Вазова „Русија“ на бугарском језику, са кратким примедбама уредниковим о бугарској литератури. На послетку има библиографија свију словенских књига, које су изишле од 1879—1881. године.

Није нам нужно даље говорити о тој књизи, по овом садржају њеном види се како јој је разноврстан и знаменит садржај. Ми је најтоплије препоручујемо свакоме, ко се бави руским језиком и занима за словенску узајамност.

Да напоменемо још једно. Имајући пред очима, да пробуди што више занимања за Словенство, и про-

*) Читамо у „Кіевлянинъ“ -у од ове године: „Члан Флорински саопшти скупштини кијевскога славјанскога општества у каквом се бедном стању налази ђакон Димитрије Миленковић који је пребегао у Кијев из Србије да се спасе од гоњења министарства због његових опозиционалних чланака у „Гласу Православља,“ којима је бранио самосталност црквене управе. Дошао је у Кијев прошле године преко Рушчука одакле га је митрополит српски Михаило испратио с препоручним писмима. Премда му се већ дало од друштвених новаца 65 руб. ипак се он находи у крајње стешњеном положају, пошто је морао послати више од пола тих новаца својој породици у Београд. која тако рећи нема ни насушног хлеба. Сад полази предавања на духовној академији. Говорник предлаже да му се даде каква месечна потпора, док не добије какве веће штипендије. Одлучено је давати му 25 рубаља месечно.“ — Из тога се најбоље види благодетна делатност таквих друштава.

буди за њ што живље симпатије, наредило је „Кијевско обшчество" да се трипут на годину држе јавне скупштине, којима би могла присуствовати и шира публика. Ту би се опет имала читати дела о Словенима. — Хоће ли, боже, и код нас кадгод тога бити?! —

(*Словеначка књижевност.*) Уместо сатиричнога листа „Бренцеља" („Зоља") који је излазио 16 година у Љубљани, и морао престати због слабог одзива читалачке публике, отпочео је почетком Јуна да излази „*Novi Brencelj*" у истом правцу, да покуша, не би л био боље среће. — У Блазниковој штампарији у Љубљани изашла је поучна приповетка за народ: „*Ne v Ameriko!*" По наслову се види, што се том књигом хоће. — Ваљано друштво св. Мохора издаје већ од 1874. год. сваке године по једну свеску *Občne zgodovine*" (опште историје), што је пише проф. Ј. Старе. До сада је изашло девет свезака.

(*Чешка књижевност.*) Млади песник Фрања Халуна, који је до сада окушао свој таленат готово у свима чешким белетристичким листовима, написао је у најновије доба историски епос „*Zaviš.*" Исти тај сиже израдио је и славни песник В. Халек у једној својој драми. Халупа се у свему јако држао историје, с тога је можда на неким местима одвише сухопаран, али мало по мало постају му изрази нежнији, топлији и срдачнији, особито се истиче красна идила у IX. песми. — Ј. *Vaňa* почео је издавати библиотеку, у којој ће излазити руске приповетке са паралелним преводом чешким; у првој је свесци „Мали хрдина" од Достојевскога. И у Тамбову у Русији отпочео је Чех Микш издавати Достојевскова дела у преводу чешком. Чеси имаду готово сва дела тога великога руског писца преведена на свој језик. А ми? Ниједно! Нашим књижарима ђан'да се већма исплати издавати вечите календаре и енглеске романе, него подавати публици здраве лектире! —

(*Пољска књижевност*). „*Z chwil wolnych.*" Под тим насловом изашао је у Варшави алманах, у ком су четири млађа књажевника издала своје радове књижевне. И та књига одише чисто духом словенске узајамности, има и преведених радова из других књижевности. Чисти добитак од оте књижице намењен је сиромашним ђацима. Појавом својом подсећа тај алманах на чешки „*Мај*" што га је у шездесетим годинама издавало више млађих чешких књижевника, који данас у чешкој литератури заузимају прво место. — Под редакцијом Е. Јелинека излази у Прагу „*Polska biblioteka*" у којој ће бити издана најбоља пољска књижевна дела; а одостраг ће бити речник пољско-чешки и примедбе. Ово је најлепши доказ, како лепо Пољаци и Чеси остваравају мисао о узајамности књижевној код Словена, која без дела остаје тек пуста фраза, и ништа више. — Тако је исто недавно изишао један терминолошки лекарски речник чешко-пољски, да би могли Пољаци читати медицинске књиге чешке, а Чеси пољске. Овако се онда мора доћи до напредка и успеха.

нш.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића. Свеска 80. Гетејев *Егмонт*, превео А. Сандић. Цена 16 новч. На IV. коло (свеске 73—96 претплаћује се са ф. 3. 50 или 7 динара.

ПОШТОВ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са идућим бројем излази претплата свима онима, који су на по године претплаћени, те их учтиво умољавамо, да сада за даље претплату изволе послати за времена, како не би било прекидања у разашиљању листа.

Претплата стаје за трећу четврт 1 ф. 25 новч. (за стране земље 1 ф. 50 новч.)

Администрација „Јавора"

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. С[ад]у.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 26. У Новом Саду 24. јуна, 1884. Год. XI.

ИВАЊСКИ ВЕНАЦ.

Ој мирисни венче
Цвећа иванскога,
Хоћул' и ја млада
Стећи војна свога?;...

Ил' ћу тужна свенут';
Ка' и твоје цвеће,
Па ме рука мушка
Загрлити не ће?!..

Тајно мома збори,...
... Мисли је занеле, —
Венчић баци мали
На кров куће беле!

Ал' када се трже
Из заноса свога,
Не виде на крову
Венца мирисногa!!! —

Високо ... високо
По зрачани вали
Ивањски јој венац
Голуб носи мали!!!

— — — — — — —

Ноћ је сјајна, тиха ...
Тихо шушти трава,
... Успавано цвеће
Месец обасјава!

На суморној грани
Тужно славуј пева, ... —
... — Из гроба се диже
Анђеоска нева!!!

На глави јој венац
Цвећа ивањскога,
На грудима голуб
Крила анђелскога!!!

Ср. Карловци.

Милутин Трбић.

СЛАВОПОЈ ЉУБАВИ.

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

С руског превео

Бранко В. Константиновић.

VIII. (Наставак).

Другог дана јутром нестаде Муција, а Валерија рече мужу, да би рада била отићи до суседног монастира, где јој живљаше духовни отац, стари и честити монах, у кога имаде безграничне вере. На питања Фабијева одговори, да је вољна олакшати исповешћу душу, обремењену необичним утисцима последњих дана. Гледајући јој на усахло лице, слушајући јој угаснули глас, Фабије јој и сам одобри намеру: честити отац Лоренцо могаде јој дати од користи савета, могаде јој сумње растерати. . . Под пратњом четир пратиоца, диже се Валерија у монастир — а Фабије оста де дома и, до повратка женина, шеташе се по врту, гледајући да сазна, шта се то с њом догодило — и осећаше непрестани страх и гњев и бол неопредељених подозрења. . . Није једном ишао у павиљон: но Муције се не враћаше, а Малајац гледаше на Фабија као кип', с истим страстима оборио је главу, с далеко — тако бар изгледаше Фабију — с далеко затајаним осмехом на бронзавом лицу. Међу тим је Валерија на исповести рекла све своме духовнику, и није се толико стидила, колико се ужасавала. Духовник је пажљиво саслушао, благословио је, отпустио јој невољне грехе — а сам у себи мишљаше: врачарија. . . бесовски чини. . . то се не може тако оставити". . . и заједно с Велеријом оде у њену вилу, бајаги ради тога, да је са свим умири и утеши. — Кад сагледа духовника, Фабије се некако престраши; али много-искусни старац већ је раније смислио, шта му ваља чинити. Кад остаде на само с Фабијем, не издаде тајне исповести, али му тек посаветује, да удали из дома, ако може званца госта, који је својим причањима, песмама, свим понашањем будио уображење у Валерије. Уз то, по мишљењу старчеву, Муције и пре, као што се сећа, не беше тврд у вери, а како је сада тако дуго време био у земљи, не озореној светлошћу хришћанства, могао је собом донети отуд заразу лажних учења; па и ако је старинска дружба имала својих права, то разумна предосторожност указиваше да се мора растати! Фабије се приволи речима честита монаха. Валерија засја сва, кад јој муж рече савет духовников. Супрузи му желили свако добро, уз богате дарове за монастир и сиротињу, оде отац Лоренц дома.

Одмах после ужине хтеде Фабије удесити с Муцијем, али, чудновати му гост не дође на ужину. Тада Фабије науми да одгоди разговор с Муцијем на сутра дан — и муж оде с женом у ложницу.

IX.

Валерија је брзо заспала; али Фабије не могаде заспати. У ноћној тишини још му се живље указивало све, што је видео, све, што је осећао; он је још више задавао себи питања, ал на њих, као и пре не нађе одговора. Да л' збиља постаде Муције црнокњижником — и да није већ отровао Валерију? Она је бона. . . но каквом болешћу? Док се он, положив главу на руку и задржавајући горко дисање, вас одао тешком размишљању — месец изађе опет на безоблачном небу; и заједно с његовим лучама, кроз полуотворена стакла од прозора, са стране павиљона — или се тако учини Фабију? — стаде се разлевати шум, налик на лаку, мирисаву струју. . . тада се зачу бестидно, страс-

но шапутање. . . и у тај мах опази, како се Валерија стаде лако мицати. Он задрхта, гледи: она се диже, пушта прво једну, па другу ногу с постеље — и, као лунатик, без живота устреми пред собом помрачале очи, опружи руке у напред, па се упути према баштеним вратима! Фабије — за часак скочи до других врата на ложници — и брзо отрча око дома, те затвори она врата, што су водила у врт. . . Једва ухвати за браву, кад ал већ осети, како се неко напреже, да отвори врата изнутра, притискује. . . још и још. . . по том се зачу дрхтаво стењање. . .

„Да се није Муције вратио из града“, дође му у памет — и он похита к павиљону.

Ал шта да види?

Њему на сусреће, по путу, обасјану јарким лучама месечевим, иде и он као лунатик, и он с опруженим у напред рукама и отворив очи као без живота — иде Муције. . . Фабије потрча к њему — но он, не опазив га, иде одмерено, корак по корак — и непомично му лице смеши се при сунчеву обасјају, као у Малајца. Фабије га хтеде викнути по имену. . . но у тај мах чује: њему од остраг у дому удари прозор. . Он се окрете. . .

Заиста, отвори се цео прозор на ложници — и: на прозору стоји Валерија. . . руке јој као да зову Муција. . . она се сва устремила према њему.

Неисказани бес запљусну о груди Фабијеве талас, на један мах узбуркани. — „Проклети врачар!“ кличе бесно — и, ухватив Муција једном руком за грло, напипа другом кинџал за његовим појасом и тури му сеченицу све до балчака.

Бôно викну Муције — и стиснув руком рану, побеже, спотичући се, у павиљон. . . Но у тај исти мах, када га удари Фабије, бôно викну Валерија и, као косом ударена, паде на земљу. Фабије притрча к њој, подиже је, донесе је на постељу, стаде говорити. . .

Она је дуго лежала, а ни да се макне; најпосле отвори очи, дубоко уздахну, испрекидано и радосно као човек, спасен од неминовне смрти — сагледа мужа — и обгрлив га рукама, притиште га уз груди.

— „Ти, ти си то“ — шапуташе она.

Мало за тим, руке јој се одавише, глава јој клону у натраг — и, прошаптав с блаженим осмејком: — Слава Богу, све је свршено. . . Но, како сам уморна! — она заспи крепким, но не тешким сном.

X.

Фабије седе уз њену постељу — и не спуштајући очију с бледог јој и ослабелог но већ умиреног лица, стаде размишљати о оном, што се догодило. . . па о том шта да чини сада? Шта да започне? — Ако је убио Муција — а сетив се како је дубоко ушао кинџал, не могаде сумњати о томе — ако је убио Муција, не може то скрити! Морао би рећи то херцогу, судијама. . . ал како да им разјасни, како да им исприча тако непојмљиво дело? Он, Фабије, убио у свом дому свог рођака, свог најбољег друга! Почеће питати: за што? какав беше ту узрок? . . Али, ако Муције није убијен? — Фабије не могаде остати и даље у незнању, — увери се, да Валерија спава, па опрезно устаде са столице, изађе из дома, — и подиже се к павиљону. Тамо беше све тихо; само у једном прозору сагледа светлост. Срце му изумирало кад отвори врата — (на њима се видео траг крвавих прстију и по песку на путу црниле се капље крви) — пређе прву тавну собу. . . и застаде на прагу, сав скамењен од чуда.

На сред собе, на перзијском прострачу, с лепим јастуком под главом, покривен широким црвеним покривачем с црнимројтама лежао је Муције, а све удове опружио. Лице му, жуто као во-

сак, са затвореним очима, с поплавелим очњим капцима, окренуо се према своду; дисања се не мога опазити: изгледаше мртвацем. Крај ногу му, опет у црвеном покривачу, клечао је Малајац. Он држаше у левој руци гранчицу од неког незнаног биља, које налик беше на папрат — и, налегав се лако у напред непрестанце гледаше у свог господара. Малена луча, ударена о под, горела зеленим пламом, и она осветљавала собу. Плам јој се није колебао, није се ни димила. Малајац се и не маче, када Фабије уђе, само баци на њ' поглед — па онда опет погледа на Муција. Од час до час дизао и спуштао гранчицу, тресао њом по ваздуху — а неме му усне лагано се отварале и дизале, као да се из њих разлегале безвучне речи. Међу Малајцем и Муцијем лежао на поду кинџал, којим је Фабије убио свог друга; Малајац удари гранчицом по крвавој сеченици. Прође минут. . . други. Фабије дође уз Малајца, наже се к њему, те у по гласа запита: је-ли умрьо? — Малајац обори главу, испод покривача подиже десну руку, па показа, заповедајући на врата. Фабије хтеде поновити питање — али рука се опет диже заповедајући — и Фабије изађе, невољан, чудећи се, ал покоравајући се.

Валерију је затекао, где спава, као и пре, још с мирнијим лицем. Он се не хтеде свлачити, седе под прозор, подупре се руком — и из нова се даде у мисли. Већ и сунце изашло и затекло га на истом месту. Валерија се није будила.

(Свршиће се).

НА ЗЕЛЕНОЈ ВИТОЈ ГРАНИ

(по немачком.)

На зеленој витој грани
Прижељкује славуј мали
У песмици ниже јаде,
Да му туга срце пали!

Ал је песму разумело
Славујево злато мило
Из далеког туђег краја
Сад је њему долетило.

Штал' јој славуј приповеда
У цвркуту веселоме?
Миловању краја нема
У том грању зеленоме!

А ја гледам па завидим
Том славују драго моје,
Хеј што си ме оставила
Што ми уби жиће моје —

Ја те заман зовем душо
Срце ми за тобом вене
Хеј како би сретан био
Кад би била ти код мене.

У Каћу

Софија Стефановић.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА.

(Наставак.)

XII.

Алвертов друг, по имену Петар Мусолино, беше висок, мршав младић с црвеном кудравом косом и врло великим шиљастим носом, кроз који и говораше отежући лепо. Он беше од оне врс‑е људи, који ништа немају, ништа не ра‑е, а ипак увек добро живе, лепо се носе и имају приступ у најбоље куће; беше игр‑ч, певач, елегантна гоља или како хоћемо ‑а

називемо ту врсту људи, које има у свим већим варошима.

Кад дођоше у жељени крај и ступивши на суво трже се Алверто у неколико што учини тај непромишљен корак те поведе собом свог друга, поцрвени кад се сетио, да се опасно са Видом шалити.

„Причекај ја ћу овамо извести моју пријатељицу“ — рече приши, а у себи мумлаше: ја ћу га од овуд одвести као што га и доведох.“

Мени је право. Кад ме не можеш њој представити у њеној соби, а ти ћеш овде; пожури се да не чекам дуго,“ рекав то седе Мусолино на клупу под пенцером, где су већ толико пута седили Алверто и Вида.

Чим уђе Алверто у кућу и за собом затвори врата приђе му стара жена, код које је склонио Виду, и можда пре ње још по коју лепотицу, те рече забринуто:

Сам вас бог и богородица доведе. Како вас је жељна! Не мош' се изрећи колико сили, да шаљем по вас. Бојала сам се да не сиђе с ума, јер не ће да спава. Бог зна што јој рекосте последњи пут. Па уз то вас још тако дуго нема!“

Тако поздрављен ступи Алверто у собу у којој становаше Вида. Она је стајала уз кревет окренувши вратима плећа. Танахно, бело кућно одело покриваше јој дивно тело, око голих руку светљаху се златне белензуке, а уз пунан врат савио се низ бисера — све албертови дарови. Једном руком упрла се о узглавље распремљеног кревета, који показиваше, да је млада жена тек мало пре из њега устала; другом руком подупираше чело, као да посматра сунце, а рукав јој при том спао, да се видила сва драж њених лепих лактова.

Она није чула кад је ушао Алверто. Те кад јој положи руку на раме зовну је по имену, окрете се она, притрча му нагло подвикујући његово име, загрли га страсно љубљаше га и запиткиваше, но није чекала одговор ни на једно питање.

Било како му драго, њена страст распали и њега те уместо да је утиша стиште ју на груди и понесав ју на рукама до наслоњаче посади ју до себе. Сузе јој потекоше низ бело лице и она је читала у његовим очима испуњену своју жељу не знајући несретница какове се мисли иза њих крију.

„Шта плачеш?“ упита ју Алверто љупко.

„Остави их нека теку, јер то су сузе радоснице, сузе весеља што те опет видим — што ме љубиш! Чуј, чудне ми се мислиројиле у часовима, кад те не беше овде — зашто неси дошао? Ти, ти! Ох, већ сам мислила да ме не љубиш, но ваљда те несам тим увредила. Реци, да ли сам те увредила? Ком речју?

„Ниси.“

„Је л' да нисам? Та сад је немогуће, немогуће да ме не љубиш, да ћеш ме напустити. Зар ниси ти све моје на овом свету? Све; мој муж, моје дете, родитељи, дом, све си ти; све сам напустила јер те љубим. Да ли је могуће да ме не љубиш? Јели Алверте, да то није могуће.“

„Али голубице моја буди веселија — рече он — то си ми већ толико пута говорила.“

„Зашто ми не одговараш? Одговори, па ћу бити веселија, као што бејах негда девојком од шеснаест година. Алверте, што не даде бог, да те онда упознах. Што те не нанесе срећа у мој дом док бејах млада онда кад бејах још девојка.“

„Што бунцаш, ти ниси ни сада стара,“ рече он и испусти њену руку.

„Сада?“ Та чему ме сећаш на разлику какова сам и какова би можда, а и зацело била, да дође ти први ти једини.“

„Ја те на то подсећам? Колико пута ти већ рекох, да заборавиш што беше и да уживаш у оном што имаш.

„Заборавим?“ упита она и црте лица јој показиваху да ју опет мори савест ради учињена греха. Вида спусти главу, која се помало примицаше његовом рамену док се напослетку и не наслони на њ, те рече тужно: „Само кад би могла заборавити? Да могу да избијем из успомене све оне прилике, које ми се душом врзу кад

нема тебе овде. У твом присуству заборављам на све, голубане мој, ма да ме мисао о њима мори дан и ноћ. Па ипакниси тако дуго долазио."

„Немам времена; за то ћу се побринути да ти нађем каково „друштво" одговори Алверто.

„Какво друштво?" упита Вида и подиже главу . . .

Као у пркос отворише се врата од собе и стара чуварица упита да ли сме пустити унутра господина, који напољу чека, те хоће силом да уђе, велећи, да је њему као господиновом пријатељу слободан улаз.

„К мени? упита Вида.

„Реци му да ме напољу причека, рече Алверто старој служавци. Али тек што затвори ова за собом врата, зачу се споља гласан говор и Мусолино ступи у собу.

„Кад тако стоје ствари, не знам како би могао бити на досади добар пријатељ, какав сам ја. Престави ме госпођици или лепој госпођи зашто ме и позва вамо" рече безобразно мувало и приступи к њима.

„Шта хоћете?" повиче млада жена.

„Одлази молим те, ево и мене одма; видиш, да ниси дошао у згодан час," шапташе му Алверто збуњен због своје непромишљености.

„А тако?"

„Тихо! рече Алверто.

Види се међу тим био повратио њен прећашњи женски понос. Исправи се и показа у свој својој лепоти те показа Мусолинију врата.

Ма да беше Мусолино на таково шта свикао не могаше а да не поцрвени пред приликом те корачив два корака натраг поклони се и рече Алверту присиљено шалећи се.

„Красна је твоја пријатељица, то морам признати, ма да ју сажаљевам, што не уме уљудно да дочекује госте, које ти зовеш у кућу. Опростите!"

Рекав то остави собу с погледом, за који се не би могло рећи, да ли изражаваше сурову жељу или злобу, коју прате увек оваке речи: „чекај, биће дана, кад ћеш ме другачије предусретати!"

Алверту не паде тај случај баш најпријатније, но ипак мишљаше да ће ту непријатност лако загладити. Он приступи к прозору те прозбори: „баш је то безобразан човек, ма да сам му увек добар. Кад сам вамо полазио прињубио се уза ме као крља; реко сам му да ме напољу чека, но кад већ уђе, могла си ти с њим лепше поступати, већ и ради тога што је мој пријатељ, чујеш!"

Не доби одговора.

„Морам рећи, да сувише од мене захтеваш и да ниси више она, која си била," продужи Алверто гледајући у прозор.

Опет не доби одговора.

„Мислиш да би била бог зна каква несрећа, што би се упознао с тобом мој пријатељ и дознао што си ми? То није ништа! То се зове слободан живот, а слобода је лепа реч за свакога.

Она и сад не одговори. Њен поступак учини му се чудан, те се окрете к њој.

Стајала је опет уз кревет погнуте главе, коса јој покрила цео један образ, а слободно око беше упрла напоље. У лицу је била бледа, а пошто беше црнпурасте масти, изгледала је као да је лице од воска.

„Ти ме не љубиш, већ ме продајеш" закука Вида тужним гласом.

XIII.

Две године после тога седео је једног зимског вечера парок Самород уз велику пећ попив последњи гутљај вина из чаше, која стојаше пред њим на столу, натаче наочари, поглади ретку седу косу, те узе неку велику талијанску књигу, да си прекрати време читањем. Капелан није био већ неколико дана код куће, а осим њега не беше никога с ким би могао повести разговор; старе своје газдарице Полоне био је сувише сит, јер цео дан имала би да га о чему запиткује. У таким приликама била му је књига једини друг и њом си прекраћиваше време. Велика пећ сипаше угодну јару по његовим леђима, а ноге је опружио на мек сточић, који стајаше до стола, као сваки онај, који си зна у свему помоћи.

На пољу је вејао снег ударајући у прозоре, а бура завијаше своју тужну песму, која личи вучијем урлању.

„Сироти људи," који морају да су по тој мећави далеко од суха крова" мрмљаше стари парок, те се скупи, да пребаци ногу.

У то зазвони неко на кућним вратима, а пас лане двареда.

„О, опет какав болесник! Не ноћу није могуће да идем, не ћу," рече парок и зловољан устаде са столице, наслони се на пећ чекајући док дође Полона, да му јави ко је.

За мало уђе Полона и рече непристојно вичући: „Не ћете ићи! Та за име божије човек не би могао по таком времену ни кера истерати испод крова, а камо ли старца. Бог то не изискује. Сам бог зна да ли ће до сутра живети, а ако не ће, то је боље да овако умре, него да се господин парок разхлади и умре; о боже мој!"

Ко је? упита парок.

„Нека је кому драго ја вас не пуштам; ко би још сада ишао у гору, то је не могуће," јадаше се дебела газдарица.

„Куда? ко је звонио?"

„Смучипер, угљар са Головрха, онај дугачки, црни, гадни."

„Смучипер? Та он нема ни жене ни деце. Биће да је рад чег другог дошао. Рече ли ти штогод?"

„Има, има! Дошао је по вас, да идете исповедати неку младу просјакињу. Бог зна каква је то вуцибатина, та ваљда ће још до сутра живети," примети стара газдарица.

„Зовни га."

Смучипер угљар са Головрха ступи нагло у собу донесав на свакој чизми подобро снега, тако да га мораде послати парок напоље, да га очисти куварица метлом од снега.

Кад је ступио поново у собу, погладли се снажном шаком те хтеде нешто рећи, али не знађаше како би почео.

„Што те донесе тако доцкан па још по таком времену?"

„Зло је, зло, али кад ју видех помислио сам, да не ће дочекати јутра те нисам могао друкчије. Мислио сам, што ће бити од тебе кад дође једном и по тебе смрт — ајде, идем да кажем господину, што је, а он нека чини што зна, како не би могао рећи господ бог, кад дођем пред њега на суд: — Смучипере! ти не учини ни једно телесно добро дело — или како се већ с њим разговара, то ви знате боље од мене, који тек мало знам из хришћанске науке, а к тому не палим кандила ни у очи свете недеље."

За тим је на далеко и широко тешком муком испричоведио — прекидан од парока у причању, што беше нужно ради бољег разумевања, — да је нашао вечерас баш кад поче снег сипити, на стази која води од северне стране, на том и том камену, бону и упола мртву жену, те да не би њега да би на том месту и умрла била.

Морао ју је носити, јер није могла ни да крочи ногом, а врат не могав држати главе пресавијаше се као мразом опаљена травчица. Још је срећа што беше мрак, те га нико не виде кад ју је носио у своју колебу као мало дете у наручју; једине вране пратиле су га од смрековњака до три леске гракчући што им одузима сигурну храну. Рече да није била тешка и да би могао понети такове две; ал ипак не би му било угодно да га ко виде. Сада лежи у његовој колеби, бунца, ништа не слуша и не види, јер сиротица мора умрети, а пошто је сам не би хтео да умре код њега без бога, а особито сад кад изиде сва света водица; жену мора да муче неки тешки греси, но бож' сачувај, да и он то потврђује, јер то зна бог боље од њега; неће му баш и најбоље пасти ако умре у његовој кући, што не дај боже и свакако би хтео, да се пре измири с богом него што се преставни, јер он не виде до сада духова, па не би волео, да му долази с оног света у посету.

После дугог испитавања дознаде парок, да је жена још младолика али сва испијена; да је друкчије одевена него што се носи свет у овим крајевима, а да је морала

некад лепа и нежна бити може се закључити из многог на њој. Непрестано бунца неке речи, које Смучипер не разуме.

Нешто допринесе сама доброћудност, нешто дужност а нешто љубопитство, те наложи часна старина газдарици, нека пошље момка по црквењака, њему да приправи огртач, шубару, чизме, а дерану нека каже, да ће ићи с њим јер је рђав пут, да напуни чутурицу вина и метне црквењаку у торбу парче од боља леба.

После по сата корачала су четири човека, које предвођаше дугачки Смучипер, одмарајући се час по час како је хтео парок по уској завејаној стази, крчећи си пут кроз снег, који све више вејаше, а светлост црквене светиљке бацаше слабе зраке по суморном крају. Требали су јаче од сата док су превалили пут, за што иначе требаше само по сата.

Дошавши на место, ступе у чађаву Смучиперову колебу. На вратима не беше ни спомена од браве. Болесница лежаше на слами, која је служила староме угљару за ложницу. Била је покривена његовом старом поњавом, окренута лицем чађавом зиду.

„Жено!“ викну Смучипер и окрете је немилосно својим јаким рукама. Малу собу осветљаваше црквењакова светиљка и велик жижак, да се могло јасно видети.

Кад угледа парок лице боне жене, побледи, и не окренув се од кревета, показа левом руком према вратима. Она тројица разумеше тај знак, те оду у комору. Овде запрете Смучипер ватру и мрмљаше са црквењаком оченаш и богородицу „за сретна пута.“

Прве речи, које пређоше пароку преко усана, кад боље посмотри мршаво и испијено лице боне жене, беху: „Христе, она је!“

За тим седе на кревет до болеснице, те замишљено слушаше, шта бунца млада туђинка у својој боној фантазији, морао је разумети, јер се више пута стресао и спуштао главу међу дланове; напослетку рече: „Боже мој, па ипак је тако, тако грозно!“

(Наставиће се.)

ПОКЛОН.

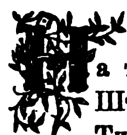

На ти злато ову тицу
Што ти даје драган твој,
Тицу ја сам ухватио
Облетала врт је мој.

У кавез је ти затвори
Нек ти пева дан и ноћ,
Дању нек ти време крати,
Ноћу сна ти крепи моћ.

Када туга срце тишти,
Нек разведри туге час,
А весело кад попеваш,
Нек ти прати песме глас.

Слатка песма, мили гласи
Растераћу јаде, ој,
Ја ћу слушат . . . од милоте . . .
Вес'о бит'ће живот мој!

Никола Теод. Сенђански.

У ЛИЧКОМ КОЛУ НА БОЖЈИ ДАН.

Давно је било, када неки Сријемац путоваше Ликом, те га Божић затече у селу Д—у у такозваном Приочу. А није ни чудо, откуд он тамо, јер као царски човјек би одређен у једно мјесто за заповједника. Први дан Божића једва предурасмо у кући, али зато други дан одмах послије ужине (ручка) одосмо до кола, које играше младеж све по снијегу на тратини око цркве.

Већ унапријед казано му је, да ово наше личко коло није као њихово сријемско али је народна игра; па и ако је једноставна, опет ће се радосно сјећати што је и то видио, а понајвише и због тога, што ће ту виђети најљепшу народну ношњу, што је има ко у своме ковчегу.

Дошавши к цркви, затекосмо коло ухваћено, а у колу понајвише момака и дјевојака, а има и јесенашњих млада и старијих

чељади. Женске су повезале око паса рубац (мараму), а мушко опаше се кајишем ако нема пашњаче на себи, и онда се рукама хватају за то. У коло се ухватио некад црни, а сада сиједи коловођа баш до добре пјевачице, с којом ће да отпјева неколике пјесмице док се свак, ко играти жели, у коло ухвати. Обично се хватају до кога ко воли, али се измијешају по половима.

Играчи не стоје на једном мјесту, него шећу: најприје искораче лијевом ногом на страну, па десном испред лијеве на исту страну праве други корак, онда искораче опет лијевом и стану на њу; одигнувши десну мало у вис принесу је к лијевој, и повративши је натраг спуште је на земљу. У тај мах одигну лијеву и на исти начин принесу је к десној, те кад је сад поврате и спуште, то им је већ први корак што га на почетку начинише. Други прави се десном испред ње на исту страну, а трећи и остало као и мало прије.

Тако шећу докле год хоће, докле мисле да ће се још ко у коло ухватити. За то вријеме пјевају и контају пјесме, грокте и припијевају дјевојке момцима. Ево н. пр. неких пјесама:

„Хајд' у коло,
Кој' за коло!
А ко није, —
Нек не иде.
Коло му је и код куће,
Са злом женом око куће,
Са злом женом и бешиком,
Прострите јој код огњишћа,
Нек болује три годишћа,
Од зле боле, од грознице.
Понуде јој доносите :
Слатка меда у чашици,
Рујна вина у влашици.“

* * *

„Ај, небога Сава — водо!
Не тари се о брегове,
Кано младе удовице:
Гђегод чују, поручују,
Гђегод виде, намигују.“

* * *

„Дође доба, да идемо дома!
Што ћу дома, кад ми није војна?
— Ено војна код Косова бојна,
Гђе узбија по Косову Турке,
Кано чобан пребијеле овце,
Кано јањчар прелијепе јањце.“

* * *

„Дођи, драги, ону вече,
Коју теби драга рече.
— Ја не дођох ону вече.
Коју мени драга рече;
Већ ја дођох другу вече,
Кад ли драга вечерала,
Вечерала, па заспала,
Сјајну св'јећу потрнула,
Огањ ватру запретала,
Сламком врата затворила,
Све пенџере чивијала.
А ја лупам, а ја вичем:
„Отвор' драга, пенџерове,
Да ти видим лишце твоје.“
„„Ој, момчићу, харанзадо,
Је си л' био у дућану,
Је с' видио лист папира,
Онако је лишце моје.““
А ја лупам, а ја вичем и т. д.“

само се за „црне очи“ каже да су као „трњинице“, „обрвице“ као „пијавице“, а „трепавице“ као „рескавице“.

На завршетку те шетње викне коловођа: „Пази!“ — за то да сви корак држе, да не би ко касније кварио коло. Онда заповиједа „Један“, кад искораче лијевом ногом; кад искораче опет том ногом одмах или мало послије, викне „Два,“ а тако исто и „Три.“ Одмах иза овога, прије него искораче поново лијевом ногом, рекне: „Бјежи“ или „Хајде!“

Сад се начини први и други корак брзо, и кад се начини трећи лијевом ногом, спušти се на земљу те се на њој једном поскочи, дочим се у тај пар десна у кољену згрчи. На мах се десна пружи и спусти, те се сад на њој поскочи, а лијева се за овај час избаци напријед. Чим се спушти лијева доље, то је већ први корак, онда десном начини се други, одигне лијева и поскочи на њој и т. д. — докле год се не уморе. — Гђекоји играч кад и кад поигра и овако: два пута корачи наизмјенце лијевом и десном, привлачећи десну за лијевом а брзо; кад начини лијевом трећи корак, поскочи на њој, а у тај пар згрчи десну; сад спушти ову и поскочи на њој, а лијеву избаци напријед. Спустивши њу, то му је

већ први корак лијевом ногом, и сад наставља десном, па лијевом, па десном, па лијевом и поскочи на њој, и т. д.

Ово коло игра се без икакве свирке; па то је Сријемцу необично било, јер он без гајдаша не може ни макнути с мјеста, а камо ли цупнути. Имамо и ми ћурлику, свирале и дипле (с мјешином као и гајде што су), али ово коло не свира се на ниједно, — бар ја нијесам то никада видио.

(Свршиће се).

ВЕЛИКО ПРЕСЕЛЕЊЕ СРБА У АУСТРИЈУ ПОД ПАТРИЈАРХОМ ЧРНОЕВИЋЕМ 1690. ГОД.

Извадио из старе историје Станиша са Кордуна.

(Наставак).

Године 1695-те удари цар Турски Мустафа с великом војском опет на цесареве земље, ал не на Варадин него на Банат. — Генерал Штаренберг, који је аустриску војску на Турке предводио дао је сведочанство, у коме исповеда, да су Срби са својим војводама у свима главним биткама јуначки на Турке нападали и разбијали их, крви своје ни мало нештедећи. — После показане велике храбрости и верности искали су Срби опет у цесара, да им деспота одпусти, који већ 8 година затворен био, — но залуду. —

Године 1696 дигне се цесарева војска, да отме од Турака Темишвар, но није га могла отети. — Српска је војска дочекивала и тукла Турке, који су Темишвару у помоћ долазили и уватила је жива Шарканпашу. — Срби су, као што кнез Лотрински сведочи, свакад напред ишли. — 1697-ме године побије се аустријска војска са Турцима код Сенте. — Од ове војске остало је Султану три иљаде, који су с њим у Београд побегли, а код Сенте су изгинули остали Турци са великим везиром и више паша. — Највише се Турака у Тиси подавило. Говори се, да се преко њиова телеса, као преко моста на Тиси могло прелазити. Срби су се славно и у овом боју одликовали, и као што се из цесарских писама види, истом тога рата примали су Срби рану цесарску. —

После силни ови бојева дође до мира карловачког. У Карловце дође од стране цесареве Волфланг, Шлик и Марсили; од стране султана Реиз-Ефенди и Алексавдер Маврокордат, Грк; од стране Млетчана Рузин; од стране Русије Прокопије Возничин. — Било је ту још посланика од Пољске, Енглеске и Холандије. — Ту се о миру почело договарати 1698 године у Новембру, а свршено је у Септембру 1699-те. По овоме уговору мира остао је Турцима доњи Срем од Сланкамена до Митровице и Банат до Тисе. — И данас је у Карловцима црквица читава која је, подигнута за спомен тога мира. —

Док су се јунаци српски борили на мегдану славно, седио је скоро једнако патриарх Арсеније у Бечу искао је од цесара што је народу нужно. — Цесар је све мање више давао, само Бранковића није пуштао. —

Године 1700. почне се цесар Леополд и крањ француски отимати за круну шпањолску и због тога се зарате. Леополд изашље своју војску под кнезом Евгеном, а Мађари неки са Ракоцием Фрањом употребе ту прилику, да Леополду круну и земље угарске отму. — Намера се та рано отрије и Ракоци буде ухваћен и у Најштат затворен. — Друге 1701-ве године побегне Ракоци у Пољску и почне купити војску на цесара; уђе 1704-те год. у Мађарску и Мађари с њим пристану, Ракоци је писао и патриарху Арсенију, да и он Србе против Леополда подигне, обећавајући сва права и све слободе Србима, које и Мађари имају, а патриарху велику плаћу. — Опомињао је ту Ракоци патриарха, да Немци неће дати Србима оно што су обећали. — Никад нису Срби издајници били, па нису ни тога пута Леополду неверу учинити и

хтели. — Патриарх однесе то писмо Ракоција и предаде Леополду. — Овај је обећавао патриарху, чинити народу што год буде требао, и тако благодарећи му на верности одпусти га. — Патриарх је српски народ на верност опомињао, али није било нужде на верност опомињати онога, који је преко мере и онако увек веран. —

У двору бечком још се нису били уверили о српској верности, па у оним незгодама њиовим побоје се, да деспот Ђурађ не утекне и Србе против Леополда неподигне. — За то су га из Беча у Јегру отпратили. — Цесарева војска која је на Француску послата, била је сретнија него ова у Угарској: — Ову је Ракоци више пута надбио, и био би ју надбио сасвим, да није било Срба и Рвата. — Срби и Рвати скочили су на Ракоција и разбили га са свим Тога су се пута Срби и Мађари љуто завадили: Мађари су српске жене распоривали, и из њих децу вадили и давили, а Срби су Мађарима на челу дуван секли. — Рат је тај трајао од 1705-те до 1811-те године. — Истом ове године побеђен је Ракоци сасвим и његови Мађари. — Зато је време Леополд умро у Бечу а те 1711-те године умре и цесар Јосиф II. и Ђурађ деспот Бранковић у Јегри. —

Подвојвода Монастерлија умро је од прилике 1707 год. После његове смрти није било допуштено, да се, на основу права, други подвојвода бира. Док је с једне стране деспот Ђурађ вечитом затвору предан био, дотле се овамо по смрти првог изабраног његовог местозаступника и подвојводе, није допуштало другог подвојводу бирати. — За предводитеља војске, против обећања и повеље, постављен је Мојсило Рашковић у чину полковника. —

Овај је Рашковић био у Старом Влау кнез и прешао је на навластити позив Леополда са братом својим Јованом у Срем. Он је седио у Шаренграду у Срему. Зидине од његови кула и данас стоје. —

И достојанство патриарха било је по смрти Арсенија Чрноевића упражњено. — И на ово достојанство није Србима било дозвољено патриарха него само митрополита изабрати. У лицу врсног Исаије Ђаковића, владике јанопољског или арадског, изабран је митрополит. —

Тако су се набрзо поменути уговори пореметили. Од стране српског народа они су верно испуњавани. Сви цесари у више прилика и у више писама признали су, да је верност српског народа била безпримерна и заслуга његова за престол непроцењивa. Војсковође аустриске давале су такођер такова писмена сведочанства, у којима су велику храброст српску признавали. Ови су у писменим својим сведочбама исповедили, да су војници српски свакад пред осталом војском ишли напред. -- Поред ови велики сведочанства сведоче за све то и сама јуначка дела и престолу у свакој прилици показана верност. —

С друге стране није се тако о уговорима мислило. Двору се је, као што смо напред речи Бартенштајна споменули, учинило зазорно сав уговор испунити, а нарочито избор и власт војводе. Одма при концу друге године издао је исти Леополд, противно пређашњима, повељу нову, којом се укида власт деспоте или војводе, и ова на митрополита преноси. По речима Бартенштајна налазио је двор за себе кориснији власт ту митрополиту предати, него војводи и ратнику каквом, од кога би теже било ту власт одузети него од митрополита. — Ако се речима истога министра веровати може, као што је ова прилика, и сам је патриарх Арсеније Чрноевић крив, што је ова друга повеља изашла. Патриарх је хтео, да он буде у народу најстарији, и да нема никога поред себе, који би се с њим сравњивати могао. — Министри Леополда мудро су, вели Бертенштајн, употребили ту слабост патриарха. Њима је било лакше са народом располагати под патриархом него под војводом. — Наскоро је та власт политична у митрополиту, која никакоскоро ни оживила није, укинута сасвим и митрополит повељом од 1763 год. ограничен је само на цркву. —

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

МЕСЕЦ ПРИПОВЕДА.

На финском језику пише Суонио.

(Свршетак).

XVIII.

Једно вече беше месец одвећ узбуђен; видех сузе у очима му. Овако ми говораше:

О младићској љубави пишу ваши песници врло много песама, хвале је, диве јој се, цртају је најлепшим бојама. Ма није се томе чудити, јер у младости жубори крв по жилама као поље у пролеће. Али о старачкој љубави не умеју они ни гласка запевати, или ако певају, чине то у шали и из подсмеха. Много пута премишљао сам у својој глави: шта ли ће бити томе узрок? Сад, чини ми се, погодио сам: песници узимају слике из природе; они воле своје мисли и осећаје што мање у земаљско рухо заодети; јест, али љубав двоје старих није више од „овог света“, она је већ почетак оне бескрајне, чисте, благе љубави, која само међу блаженим рајским душама настава. Зато песник не налази овоме подобне слике у природи. До душе, старачка снежно-бела коса и увело лице налик су на јесен али онај тихи но чврсти плам љубавни у њиховим грудима, тај природа није у стању да изобрази.

Елем, почуј ово шта ћу ти приповедати.

У неком свећеничком стању беше необична вика и метеж. Стари слуга олтара господњег и жена му светковаху педесетогодишњицу свог брачног живота. Разуме се да су им деца и унучад сва била на окупу том приликом, а беше их вазда на броју; мимо њих искупила се и добра браћа врлога старине, из близа и из далека, који дођоше да љубљеном свом духовном пастиру среће пожеле, те двориште беше препуњено странцима. Тако око полак ноћи утиша се врева, и гости узеше збогом, бојећи се да сувишно бдење не нахуди здрављу старих супружника. Сад двоје старих сеђаху сами у спаваћој соби, а у очима им сијаше тихо блаженство.

„Педесет година!“ рече духовни отац благим гласом, „педесет година! У животу чини нам се дуго, али стигавши на крај, видимо да није друго до ли тренутак. Педесет година протекло је од онога дана, кад молисмо бога да нам благослови свезу нашу, и он богато изли благослова свога на нас. Шаљући нам то мутне то светле дане, доведе нас својом штедром десницом све до данашњега дана. — Да ли се још опомињеш, мили друже, кад оно, не бојећи се невоље и оскудице, дође к сиромашном капелану под ниску колебицу?“ — „Бога ми, несмо трпели оскудице у тој ниској колебици“, — одговори жена, стискајући руку мужевљеву, „јер усрдни парохијани сваком приликом донашаху поклона свом љубљеном пароху“. — „И сећаш ли се кад нам затим Господ благослови заједницу, са каквом радошћу поздрависмо прворођенче наше!“ — „Па кад доцније ове малише грискаху хлеб, те овда-онда баш испразнише хлебни кошар; колико ли ноћи проведосмо бдијући и главе лупајући о томе: како да их школујемо и васпитамо“. — „И баш тада,“ упаде јој свећеник у реч, „кад нужда највећа беше, подели се парохија наша, и ја постах њеним првим парохом.“ — „Па онда се неси хтео растати од тога предела, премда те позиваху на много боље место“. — „Е, па и овде бејах нуждан; па онда: да ли је већи приход могао накнадити мени оне љубави, којом ме верни моји од тако дуга времена почаствоваху? — Тако је, тако је! Обилна божја милост бејаше изливена на нас, и наш је живот миран и пријатан био, као какво благо недељно јутарце. Али као што се детенце вуче из меке колевке на нежне материнске груди, тако и душа наша ево већ жуди творцу свом, спеши дому оца свог.“

За тим легоше двоје старих да отпо-

чину, а ја одох даље. - Сутрадан у вече опет нђах туд око свештениковог стана. Прозоре покриваше бела завеса. Загледах унутра. Тамо лежаху непомично двоје старих супружника, а на бледим образима им огледао се спокојан поглед у Господу уснулих. Ох, блажени животе, блажена смрти!

XIX.

Дражђанско позориште прошле вечери беше дупком препуњено; сва су „седишта" у напред пограбљена, и ко се није из раније побринуо, огледао је да бар до „стајања" дође, јер чувена светска певачица Линд-Јени обећала је, да ће још једаред певати. И кад је после певала, свако загушиваше и само дисање, тек да не пропусти ни најмањи гласак; а кад се песма сврши, силно пљескање и усклици испунише дворану, да се зидови потресаху.

А овог вечера из устију разглашене певачице не чујаху се какви у школи научени гласоударци, нити то беше какво особито извијено певање, у којима позоришна публика редовно ужива. Песма њена беше обична трошавајућа песма какву ма која простакиња пева чеду своме. Па ипак, досадашње певање јој још никад није учинило таковог утиска на слушаоце, као сад ова песма. Све оне бајне госпођице, надувене госпе, улизани часници, високоучени научењаци, сви осећаху у тај мах у срцима својим један исти човечји осећај, али га не могаху си објаснити: шта је то. Госпођице заборавише на своје лепо лице, госпође на рухо својих суседкиња, господа часници на своје догледе, а научењаци на своју високу ученост. Тако осећаху у том часу, као да несу они тај изображени, одлични, благородни господски народ, него да су сви тек људи и ништа више, људске душе без икаква достојанства, као што некад беху на криоцу својих мајака. Боље посматрајући, могло се и такових довољно наћи, који у заносу беше заборавио да је он над природом господар, да је он тај човек што је одарен меродавним и испитујућим умом, и тако му се чињаше у срцу, као да је тек мала шумска тица, која друго не знаде, до ли понизно уживати дарове створитеља свога, и благодарне песме цвркутати му у име захвале.

Песма се сврши, завеса паде, слушаоци полако опет се прометнуше у бајне госпођице, надувене госпе, улизане часнике и високоучене научењаке. Одоше кући, и замршени ум њихов питаше: шта ли беше у тој простој песми, што их је тако очарала?

Али ја сам то знао. И пре тога много пута слушао сам исту ову песму из Линд-Јениних устију. Видео сам је где љуља чедо своје; видео сам како детенце мило погледа своју мајку и пружи јој ручице; видео сам где радост сија у оку мајчином, и видео сам како јој се груди надимљу најсветијим осећајем. Јуче у позоришту мислила је на свог синчића, те њему певаше, њему извијаше, — и то је она чудновата чар што је осећаху слушаоци, али је не разумеваху. А то беше љубав материнска, од које нема светијег и узвишенијег осећаја на свету. —

По мађарском **С. Мл. Б.**

ТРИ СВЕЖА ГРОБА.

Станислав Грућињски. Браћа Пољаци изгубише 3. јуна по римском једног од најбољих својих синова — Станислава Грућинског. Беше песник, приповедач, новелиста и драматик а у свакој овој грани лепе књижевности заузео је место врло часно; велике наде полагаху у његов приповедачки дар; Украјинске приповетке, најлепши му радови, одликују се врло нежном, да рекнемо сањајућом меланхолијом и нађоше у публици пољској а и у туђини лепа одзива. — Грућињски израдио је врло много а још више би био учинио, да га није млађана у 33 години смрт затекла. Српским преваћачима с' пољског можемо најтоплије препоручити његове Украјинске приповетке.

Јован А. Смолерж Највећи удес задеси браћу нам лужичке Србе. У Будишину, у средишту лужичког душевног живота умре неуморни раденик, просветитељ

и учитељ лужичких Срба Јован А, Смолерж. Дубоко свакога Славена засеца ова вест, јер Смолержа нико не може заменити. С највећим поштовањем гледимо и друге раденике лужичке, но сви имају пуне руке посла, јер није шала, борити се са маленим бројем Лужичана противу безобзирне наваде великога народа немачког и то: борити се с успехом. Ту треба добрих вођа а један такав вођ одселио се на жалост у вечност. Јован А. Смолерж стекао је себи негинућих заслуга у историји, старинарству и митологији и ступио је тиме у ред најчувенијих словенских учењака. Нека му је вечити спомен у Словенству!

Вацлав Бенеш Требиски. Мало која вест потресла је све чешке слојеве тако јако, као вест о смрти католичког свештеника и једног од најбољих писаца историчних романа и приповедака — Вацлава Бенеша Требиског. О њему смо говорили лане на стр. 439 и 440 (чланак: О новијој прози чешкој) Онамо упућујемо штоване читатеље, вадећи из оне расправе само ове ретке:

„Познато је, да је чешко свештенство у првим редовима стајало, када је ваљало будити народ из дугога сна. И данас спада, ма да је великом већином католичко, у прве просветитеље. Оно се у главном не одвраћа с презрењем од хуситског доба, зато што је протиримско, него га признаје за најславније доба народа чешког, јер у њему ступа на јавност цео чешки народ, у њему се показује цела његова морална, душевна и војничка снага. Такав је свештеник именовани већ Vácslav Beneš Třebizsky. Требис у околини сланској му је место рођења а покрајину сланску узима он за место догађаја историчких му радова белетристричних — — — — Бенешу дубио се у хуситско доба — он католички свештеник, одушевљеним нам речима прича о слави хуситској — о најславнијем добу народа чешког. Изврсни му је рад Bludné duše — — — — а верне су срце и душу потресајуће црте „Ze zapomenutich pámêti“ (Из заборављених успомена,) у којима се описује тужним речима још тужниіе доба битке белогорске и после ње.“

Осамдесет узорних замашних радова оставио је Чесима а сви су му еминентно народног карактера.

Умро је у Марјанским Лазњима (Marienbad) у 35 години својој. Одавле пренесоше га Чеси у Праг и сахранише га на старославном Вишеграду, где већ толико славних људи чешких почива. — Имање своје, кућу, библиотеку и новац даровао је Svatobor-у — друштву помажућем уметност, науку и литературу. Славна му успомена!

Владислав Алић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Гласник српског ученог друштва. Књига 56. Различна научна грађа. Са две слике у прилогу. У Београду 1884. У штампарији краљевине Србије. Велика 8 на, стр. VI. и 360. —

Под данашњим уредништвом може се рећи да је „Гласник“ учинио велики напредак; садржај му је како која свеска изиђе све обилатији. Озбиљан научан рад импонује читаоцу. Па тако и ова свеска доноси нам велеважно научно градиво хисторично. Нема тога ко неће чланак архимандрита Н. Дучића „Старине Хиландарске“ монографију манастира Хиландара у Св. Гори, задужбину Стевана Немањића (св. Симеуна) и сина му св. Саве, са највећом насладом прочитати. Ту ће наћи упутак за читање псалтира од св. Саве, типик св. Саве за Ораховицу с примедбама и његов печат (који је по хипотези г. Дучића иреченој овде и у „Старинару“ прерађен у грб кнежевине Србије,) животопис старца Исаије, извод из граматике Костантина философа, повест о словима црнорисца Храбра, стихиру с нотама хиландарског појања и т. д., написано све тако топло и занимљиво, да је милина читати.

За овим долази „Извештај Максима Ратковића, ексарха београдског митрополита 1733,“ што је преписао и приредио наш стручњак за ове ствари г. Гаврило Витковић. Из овога се извештаја види, какво је било стање наше цркве у оним г

јевима (и врпачка дијецеза је ту узета, поред београдске и пожаревачке) после пожаревачког мира (1718) до г. 1739. Школе је онда било у тим крајевима само 3, у Београду, Гроцкој и у Пожаревцу. Може се онда мислити какви су били попови. Овде је у извештају врло занимљиво читати реферат о свакоме попу обашка; ту се квалифицира сваки од њих: већином не знају ни „верују“ ни 10 заповести божијих, читати „натуцају,“ пишу „по мало,“ за једног се вели: „јеговим читањем не толико славит се јелико хулит се Бог.“ Пишет по мало. Читати књиги может, али лживо. Тајне церковне не ведајет, вели да њест учил и. т. д.“ На крају је додат речник за мање познате речи, што у овом извештају ексарха Максима долазе.

Трећи и последњи чланак у овој свесци „Гласника“ „Белешке и натписи,“ што их је прибрао Љ. Ковачевић из старих рукописа у народној књижници у Београду као и у библиотеци Срп. ученог друштва и иначе, са намером да припомогне испитачима наше прошлости.

Препоручујемо свакоме и ову свеску „Гласника“, којем је цена само 2 динара.

РАЗНО.

(Александрија.) Велики Александар цар маћедонски кад је освојио Мисир, основао је услед једног пророштва Александрију пре 2200 година на обали средиземног мора на једној делти реке Нила. После смрти му поделе његове војсковође међу собом пространу државу његову која се простирала на Јевропу, Азију и Африку. Мисир допаде Птоломију у део, и он зацаривши се начини себи од Александрије престоницу. Одавде владаху и потомци му, које историја Птоломејидима назива. За време њихово беше у Мисиру право благостање и Александрија постаде средиштем светске образованости т. ј. трговине, вештине и науке Број житеља достизаше један милијун и Александрија беше богата, сјајна и знатна варош, тако рећи бисер средиземног мора. Од зграда овде је врло знатна била фароска светлећа кула која осветљаваше мрнарима пут у пристаниште. У Александрију се скупљаху грчки научењаци, песници и уметници, јер им дела мисирски цареви богато награђиваху Из тог времена знатни су н. пр. Теокрит писац идила; Евклид математичар, Архимед механичар и т. д.

При крају последњег столећа пред рођ. Хр. паде Мисир Римљаном у руке. Јулије Цезар и Антоније освојише га. Лепа Клеопатра беше му последња царица, која се једном змијом отровала тек да не буде октавијева (сестрић цезаров) робиња. Александрија је задржала своју важност и под Римљанима, шта више, и за време источног римског царства. Али за тим је сљедовало арапско а касније турско завојевање. Арапи спалише чувену александријску библиотеку која у своје време беше прва на свету и више него 700.000 рукописа бројаше, међу њима најврснија дела грчке књижевности. Од тога доба поче Александрија опадати и потчини се Мисиру. Стародревни Копти и грчки живаљ би потиштен а завладаше Арапи, Бедујини, па за њима Турци. Млетци и Ђенова преотеше јој стару моћ, славу и богатство.

У трећој десетини овог столећа витешки Али — Мехмед након крвавих бојева отрже донекле Мисир од Турака, постаде му господарем, подкраљем, али је у Кахиру столовао, премда је и у Александрији имао своју палату и кадкад тамо проводио време. Од тада, а поглавито од како се прокопао суечки канал, опет се стаде Александрија дизати и полепшавати, и опет постаде једном главном тачком источне трговине. Имађаше велико и врло згодно пристаниште, око којег се подигоше многа утврђења; у пристаништу свакои годином овлађиваше све то већа живост, варош се свеудиљ полепшаваше, особито јевропски део, где подкраљ, јевропски консули и више богатих Мисирацаназидаше величанствене палате. Простране укусне чаршије, каменисане улице, шеталишта, водовод са прскајућим кладенцима, осветлење газом, хотели, кафане, музеј, богата књижница, морска оружница, одлични војнички и мрнарски заводи, новчани заводи уз 30 турских џамија и лепе хришћанске богомоље даваху Александрији јевропски, великоварошки значај. Број становника достизаше 170.000 душа, међу њима 12.000 јевропљана, највише Француза и Инглеза, али беше и доста Талијана, Немаца, Грка и друге народности —

Сад се ова лепа и знаменита варош опет преобратила у пустош, више него икада, можда је за свагда нестала. Што варвари Арапи и Турци у мањој мери чинише, то сад у већој мери учини једна цивилизована држава првог реда — Инглеска. Она је у прах порушила александриска утврђења и већину палата јој, а после јој дође у помоћ раздражени арапски пук, испуштени робови, па стадоше палити, робити и немилице убијати. Инглеско пустошење са бомбама трајало је два дана, а палидба, крађа и убијање у унутрашњости трајаше више дана. Већина јевропљана, који се не беху уклонили, бише поубијани; само у банкином здању сакупљени хришћани на броју 3—400 душа очајно борећи се изгибоше до једнога. И од урођеника погибе неколико хиљада. Гдекоји варошки крајеви дуго су после тога горели, а за тим се мисирске чете повукоше и Инглези уђоше у по

рушену варош на успоставише неки тобожњи ред, односно прекидоше немир, а разбојнике и паликуће погонише, исекоше или заробише.

Све ово не беше тежак посао за инглеску поморску силу, снабдевени најбољим убојним прибором, у толико мање, што александријска утврђења махом беху снабдевена старинским топовима, неуким тобџијама и готово никако небрањена. Или кад се већ решише да се тиме прославе, да су се бар побринули да преко утврђења светина не буде изложена тако грозном убијству и разорењу. Место дивне старинске Александрије сад имамо развалине: једно велико гробље. Много је недаћа и удара претрпела ова варош од дивљих освојачких народа, али овако велики и грозан удар никад није као од образованих Инглеза, Страшно је пустошење варварског народа, али је још страшније образованог, кад се у огорчењу баци на кога са свим оним средствима што му их наука и богатство пружа!

Александрија је постојала више него 2200 година — сад је више нема. А да ли ће кадгод бити што од те знатне тачке на мору, то је питање будућег времена. С. Мл. В.

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ.

(*Лужичко-српска књижевност.*) О лужичкој нашој браћи ретко кад имамо шта да јавимо. У најновије доба дошла нам је до руку књига познатога књижевника њиховога М. Хорника: „*Historija serbskeho naroda*,“ што је изашла у Будишину Прерађио је по једном пољском делу, а до сада Лужичани несу имали своје историје на свом језику. — Овом приликом да напоменемо једну немачку књигу, што се Лужичана тиче, а то је синтакса лужичко-српскога језика од Ђорђа Либша. Карактеристичан је предговор књизи, у ком писац себе извињава, зашто је написао ту књигу на немачком језику, пак вели „да се не може у лужичком језику писати научним стилом!“ У осталом нема у тој књизи никаковик нових ствари. — У Марту ове године изашла је 1. св. „Целокупних дела“ Хандрија Зејлера највећега лужичко-српскога песника. У тој су свесци већином почетничке песме, дочим су најбоље и најлепше у другој свесци која је још пре изашла. Но и у овим песмама види се велик дар песнички, а песме те тако су обљубљене у народу, да се посвуда певају и држе за праве народне, пак се већ заборавило, да их је Зејлер спевао, као н. пр. „*Hišće Serbstwo njezhubjene*“ и „*Sym Serbow serbske holičo*“ (девојче). — Има и једна песма преведена са нашега језика под насловом: „*Koho by rada.*“ — Књига је израђена врло укусно, а има уза њу слика песникова.

(*Бугарска књижевност.*) У Пловдиву је изашла нова збирка песама познатога бугарскога песника Ивана Вазова под насловом: „Поља и горе.“ И ово најновије дело његово не заостаје за пређашњима, већ показује знатан напредак и усавршавање. — Ђачка омладина бугарска, што се учи на великим школама у Прагу, издаће ове године алманах „Роса“ — у коме ће већином бити чланци о словенским старинама и односајима, ради бољега међусобнога познавања. — У Бугарској је ових дана изашла четка брошира, која је својим садржајем занимљива за познавање унутрашњих ондашњих одношаја школских. Могло се ових дана читати и у нашим новинама о ђачким страјковима, код којих је морала посредовати и оружана војска. Сад су у тој броширн издали ђаци веран опис својих професора, већином Грка и Чеха који не знају честито ни бугарски, а увек вичу „молчат, не разсуждаг.“ — Коликогод није лепо, да се ђаци дижу против својих учитеља, ал' овде се ипак види, да им је већ дошло до грла. Дао бог, те се на боље окренуло! — Вредан књижевник Св. Миларов издао је драму. „Пад Цариграда.“ Доносећи „Периодическо списаније“ у својој VII. овогодишњој свесци оцену на то дело, каже, да је избор предмета згодан и добро одабран, али да писац није имао довољно снаге да га обради, пошто је био везан за стихове. Да је писао прозом, као обично, изашло би читаво дело много боље.

(*Словачка књижевност.*) Изашла је друга књига целокупних песничких дела младога и даровитога словачкога књижевника, под насловом „*Besedy a dumy.*“ Аутор обећава, да ће концем ове године издати и трећу књигу своје збирке. — Рудолф Покорни издаје у свескама дело: „*Z Potulek po Slovensku*“ које је врло подесно за познавање словачкога културнога живота. Говори се ту о журналистици, о литератури о друштвима словачким итд. До сада је изашло шест свезака. мм.

ЗАГОНЕТКА.

(По немачком).

Ох једна реч је само.
Неколко гласа пусти'!
Ал она је не нађе,
— Ни он је не изусти.

Очи јој беху плачне,
Ал стиште своју груд.
А он је у свет отшо
Лутао, бог зна куд.

А све је ово могло
Најлакше да се спречи.
Стрвена два живота,
Због једне цигле речи.*)

*) Имена оних, који ову загонетку реше, штампаћемо у 28. броју „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 27. У Новом Саду 1. јула, 1884. Год. XI.

КЊИГОНОША.

(Од Николе Ленау-а.)

о тиханој мајској појци
Облачићи бели лећу,
Сред красоте рајомирске
По миломе прамалећу.

Уљуљкано пољем цвеће,
Свака стаза самованка,
На улици сама стража
Месечева блêда зрâка.

И ветричак тихо лêтне,
Да обиђе путе своје,
Где пролетња чеда шарна
Снују миље у сновоје;

А укривуд поток жури,
Та лагахни цветосанци,
Ђирисали миомиром
По ливади, по осамци!

Шуморио књигоноша
Попуцивô бичем живо,
Од висина до низина
Рог му гласно одјекивô.

Дората му четир виле,
Потков звецка, коњи лêћу,
Задовољним грêдом језде,
По травици, росном цвећу.

Поље, шума, села бела
У хитру се губе лêту,
Па ко санци полетанци
Нестају му на доглêду.

* * *

Усред мајске среће лепе,
Малено се гробље дало;
Ту би с пута чедо стало,
Крсту пало, Бога звало.

Нуз подножје блеђан зидак
Од тамнога, бледог сјаја;
А распет- се слика виси
Сред жалости, нêмогваја.

Не дудуче лаган роже
Суморније пошта леће,
Украј гробља коњи сташе,
Пошта гледну на распеће.

„Позастан'мо овде мало,
— Не зазирте дôре моје! —
Ту ми земља грли друга,
Мога друга добро моје!

„Ваљан ђетић то вам био,
Вавек штета, оче света,
Кад дудукне у рог јеком
Трипут одјек гором лета!

„Свагда ми је хора стати,
У вечном ми спава санку —
„Братски поздрав друг му прати
Песмицу му милованку."

Из дружине „Слоге."

И гробљу је додухиво,
Песме своје, милопоје,
Нек однесе поздрав другу
Нек поздрави мртве своје!

А са брега гласак јекну
Дивни одјек јасног рога,
Кô да мртва пошта пева
Јеком пева, слави Бога.

Одјездела пошта моја
Коњицима кајас дала,
Дуго ми се одјек слушô
Од брежуљка — од дубравâ.

Боројe.

СЛАВОПОЈ ЉУБАВИ.
ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА

С руског превео

Бранко В. Константиновић.

(Свршетак).

XI.

Фабије хтеде дочекати, док се Валерија не дигне, па онда рад беше да иде у Ферару — ал на један мах неко лако закуца на вратима од ложнице. Фабије изађе и сагледа пред собом стару слугу Антонију.

— Сињор, започе старац — овај нам је час рекао Малајац, да се сињор Муције разболео, па би рад да се пресели са свим имањем у град; моли вас, да му се даде у помоћ неколико људи, да спреме — а у ручано доба неколико коња и пратилаца. Хоћемоли учинити?

— Малајац ти то рекао? запита Фабије. — Откуд то, та он је нем. —

Ево, сињор хартија, на којој је то све написао на нашем језику — врло правилно.

— И Муције је, велиш, болан?

— Да врло болан, не може га нико видети.

— Зар нису слали по лекара?

— Не. Не даде Малајац.

— И то ти написао Малајац?

— Да, он.

Фабије заћута.

— Ну — па учините, рече најпосле.

Антонијо оде.

У сумњи погледа Фабије за својом слугом. — Можда није убијен? — помисли. . . . и не знаде, да-ли да се радује томе, — или жали. — Болан? — Но, на неколико часова по том — видео га, где беше исто као мртвац!

Фабије се врати к Валерији. Она се пробудила — и дигла главу. Тада погледаше једно другог дугим, значајним гледом.

— Њега више нема? протепа на један мах Валерија.

Фабије задрхта.

— Како. . . нема? — Зар ти. . .

— Отишао је? запита она. Фабију одумину на срцу.

— Још није; али ће данас отићи. —

— И ја га нигда, нигда видети нећу?

— Нигда.

Валерија опет радосно уздахну; блажен осмех прелети јој преко усана. Она пружи обе руке према мужу.

— И ми нећемо о њему нигда говорити, нигда, је ли, драгане? И ја се нећу маћи из собе, док он не отиде. А сада ми пошаљи моје слушкиње. . . ал причекај : узми ово ! — и она показа на ђердан, што га јој даде Муције. — Загрли ме — ја сам твоја Валерија — и немој ми долазити, док. . . овај не отиде.

Фабије узе ђердан, драго камење на њему као да је помркло — и учини жељу своје жене. По том стаде ходити по врту, погледаше из даље на павиљон око ког се већ спремаше. Људи износили сандуке, товарили на коње. . . али Малајца не беше међу њима. Неко силно чуство вукло Фабија, да погледа још једном на све, што се догодило у павиљону. Дође му у памет, да су у последњем крилу потајна врата, кроз њих може доћи до собе, где је јутром лежао Муције. — Он се прикраде до тих врата, нађе их отвореним, размаче тешке завесе и погледа.

XII.

Муције већ није више лежао на простирачу. Беше одевен у путничко одело, седео на столици, но изгледаше лешином, као и онда, када први пут дође Фабије. Глава као од камена клонула на наслон од столице, рука му опружена, те се жути на коленима. Груди му се не надимаху. Око столице, на поду, обасутом увелом травом, беше неколико пљоснатих чашица, с тавном течношћу, са силним, скоро загушљивим мирисом на мошус. Око сваке чаше обавила се, лагано трепћући зла.еним очима, малена змија, бакрене бое; а баш пред Муцијем, на два корака д њега, дизала се дуга прилика малајева. Он беше обучен у шарену хламиду, потпасану тигровим репом с виоком капом, рогатом тијаром на глави. Io он не беше непомичан; он се уз трахопоштовање клањао и као да се чио, па онда се опет подизао, колики је дуг, дизао се на прсте; махао рукама, па их дизао према Муцију, и, чињаше се, претио, или заповедао, тмурио обрве и ударао ногом Сви ти покрети стадоше га доста муке, он је дисао тешко, зној му лио с лица. На један мах застаде, у грудима као да скупљаше ваздуха, чело му се натушти, напреже се, руке повуче к себи, као да у њима узде држаше. . . и на неисказан ужас Фабију, глава Муцијева лагано се отиште са наслона од столице, па се диже према рукама малајчевим. Он их опусти — и муцијева глава опет тешко клоне о наслон; Малајац понови покрете — и послушна глава иђаше за њима. Тавна течност у чашицама стаде се пенушити; чаше зазвонише звонко, а тучне змијице једна као друга, стадоше се окретати око њих.

Тада Малајац коракну за корак у напред, подиже високо обрве, отвори очи, махну главом на Муција. . . и очни капци затрепташе, а испод њих указаше се оловне зенице. Охолим слављем и радошћу, скоро злобном засја лице у Малајца; усне отвори и из саме дубине грла му разли се клик, отегнут, једва изнуђен. Усне Муцијеве се отворише, слабо стењање задрхта на њима, у одговор оном нечовечном звуку. . . .

Но ту Фабије не мога даље издржати: изгледаше му, да је при каквим заклетвама самих бесова! Кличе, па стаде без обзира бегати дома, чинећи молитве и крстећи се.

XIII.

На три часа по том, Антонијо дође к њему с вешћу, да је све готово, ствари су спремне, и сињор Муције спрема се на пут. Фабије не одговори ни речи слузи, већ оде на терасу. Одатле могаше разгледати павиљон. Пред њим беше неколико коња; на самом крилу беше вранац коњиц са широким седлом, за два јахача. Ту беху гологлаве слуге, оружани пратиоци. Врата павиљона се

отворише и с нова се указа Муције, наслањајући се на Малајца. Лице му мртвачко, и руке му висе, као у мртваца — али је ходио. . . да! ходио но гама, а кад га метуше на коња, држао се управо, опипао и нашао узде. Малајац му стрпа ноге у зенгије, скочи иза њега на седло, обухвати га око паса — и сав се поход диже. Коњи ишли у корак, и кад минуше иза дома, Фабију се учини да на тавном муцијевом лицу засја. . . Да није к њему поглéдао? — Једини Малајац, што му се поклони. . . с осмехом, по обичају.

Је-ли то све видела Валерија? Завесе на прозору беху спуштене. . . но, можда она беше иза њих.

XIV.

У ручано доба дође у собу и беше врло мирна и мила; само што се тужила на умор. Али, већ не беше ту дрхтања, ни оног чуда као пре, ни потајног страха; и када другог дана, по одласку Муцијеву, узе Фабије опет сликати њену слику, нађе у њеним цртама чист израз, који је мало пре на његову жалост мало потавнео. . . и кичица мину по платну лако и верно.

Почеше живети пређашњим животом. Муције нестаде за њих, као да га нигда и не беше. И Фабије и Валерија, као да уговорише да ни једним звуком о њему не спомињу, о њему и удесу му: он остаде по њих тајном. Муција нестало, као да је у земљу пропао. Фабију се једном учинило, да треба да рече Валерији, шта се све збило оне ноћи. . . али она као да му погађаше намеру, дах јој застаде, очи јој се намрштише, као да очекиваше удара. . . И Фабије њу разумеде; не нанесе јој удара.

Једног дивног, јесењег дана свршавао Фабије слику своје Цецилије; Валерија сеђаше пред гласовиром, а прсти јој летели. . . На један мах, против воље, под рукама јој зазвуча она песма, славопој љубави, коју негда свираше Муције. У тај мах, први пут, после удадбе, осети у себи трепет нова живота, који се рађаше. . . Валерија задрхта. застаде. . . .

Шта то беше? Да није. . . .

Уз ту реч свршавао се рукопис.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА.

(Наставак.)

XIV.

У малој одаји, које прозори беху помно застрти, лежала је млада жена. До ње седи стара мати, лијући сузе радоснице, кад виде, да се придиже њена изгубљена и на смрт бона Вида.

„Мајко, како дођох овамо?“ упита болесница слабим гласом.

„Ћути!“ рече стара. „Господин заповеди да ћутиш, док он не дође. Да не би њега, била би ти већ давно мртва. Зато ћути, чедо моје, шкоди ти, рече господин.“

„Кад је стара говорила о „господину,“ лако ће сваки увидети, да је ту реч о господину пароку.

„Бићу мирна. Ал’ пре ми реците мајко, да ли ме још и сад волете?“

„О Видо, Видо, како можеш тако што питати? Колико сам ноћи преплакала, од кад те не беше, е сам мислила, умрети ми је, а било ми је тешко, што нисам могла. Буди мирна, чујеш господин рече, стрпи се мало, па ето и њега. Онда ћеш нам приповедати, где си била, сиротице моја. Само ћути!“

Тамна румен прели болесничине обра

зе, која мирно слушаше матер, кад јој на поновљену молбу приповеда о њеном сину Тони, који је већ „велик и леп.“

Парок је заповедио, да га не смеју пред њу извести, док он не види, да ли се довољно опоравила. А господина ваља слушати, јер је он најпаметнији међу свим људима.

„А шта рече он? . . . Антоније?“

„Све ћу ти рећи, — он ће ти сам казати кад дође к нама. . . .“ мољаше старица.

Очи севнуше у младе болеснице и, погледавши брижно мајку, упита нагло:

„Само још то: Зна ли Антоније, где сам била? Сумњали што?“

„О боже! откуд би знао? Зар не рече, да би ишао за тобом на крај света, па и у саме морске дубине, кад би му ко јавио, где си и међ каквим људима? Али нико не донесе глас ни морем ни сухим и већ мишљасмо, да нам те бог узе за навек. Лези, па мируј, да нас неби грдио парок, ако дозна, да га несмо слушали.“

„Он не зна, где сам била . .“ шапташе млада жена и сведе очи, те метнувши руку на чело, мироваше неко време. Наједаред пружи руке и повиче:

„Мајко!“

Престрашена старица окрете се к њој. Вида је опет неко време нешто шаптала, за тим рече гласно: „Да спавам, спавам и преспавам!“

Старица мишљаше, да је заспала, те хтеде да оде из собе, но Вида примети шта она смера и рече:

„Не остављајте ме саму, бар сад не; мајко, помозите ми мислити, мислити, чујете? Како гласи она приповетка, што сте ми је још као детету приповедали; знате, о оном човеку самцу, што имаше кућу уз море; па кад надође једном изненада бура и поводањ, и бура му однесе кућу, а поводањ га понесе собом на дебело море; он је држао пања, на ком је пре тесао, те га однесе море у чудан крај, па кад се вратио кући, није смео, — а и није хтео никоме рећи, где беше . . . . Мајко, како је то било?“

Старица посматраше забринуто и чудећи се њене зажарене образе, те мишљаше, да је померила памећу.

„То је дечија приповедка. Видо, ти си болесна, па чекај, а кад оздравиш, онда ћу ти приповедати таке приповетке. Смири се, — бог ти помогао!“

Као да послуша мајку, сведе очи и ћуташе. Уста би јој се кад кад помицала, као да говори сама собом или се моли богу. Од сад је ћутала цео дан.

Парок не дође. Баснијеговљевица посла сутра дан по њега и кад рече Види, да ће скоро доћи, задрхта ова и окрете се од ње. После кратког ћутања запита:

„Јесам ли ја оно вече, кад дођох кад ме нађосте — говорила о поморским разбојницима? Јесте ли чули? Је ли, да сам говорила, и други су о њима говорили?“

„Мати потврди и од жеље, да дозна, што се зби с њеном Видом, заборави на пароков строг налог и запита:

„За име божије, зар те доиста уграбише ти гадни људи? Куд су те водили? Што су с тобом чинили?“

„Доцније ћу вам приповедити, сад ме махните,“ рече Вида, а глас јој дрхташе од узбуђености, и сакри лице у јастуке.

XV.

Два дана доцније дође парок и нађе Виду у повољном стању. Владало се строго по његовом налогу, јер осим двоје старих није нико у кући знао, шта је с том страном женом и ко је она, а нико је и не виде.

Зашто да је сакривамо и не шаљемо по Антонија?“ упита мати парока, кад овај дође.

„Зашто? И ја сам се већ тако питао, али мислим, да ваља добро промислити, шта да чинимо; устрпити се.“ рече парок замислив се.

Он је знао више, него што и хтеде, па ипак не знаше, како да поступа овом приликом, да не буде веће несреће, него што јесте.

„Хајдемо к њој,“ рече он. и обоје одоше у собу.

Кад виде Вида парока, остави јело, којим се крепљаше, устаде и погледа пароку

тако смело у очи, да он скоро погледа нице и не знаше, како да отпочне разговор, јер га беше смео тај хладан дочек.

„Мајко, оставите нас на само,“ рече Вида и старица изиђе без сваког оклевања.

Парок седе. И она седе.

„Како је?“

Она сведе очи и упита:

„Јел'те да мора свећеник ћутати о оном, што му се на исповести рекне. Није ли тако?“

„Тако је!“

Дакле не смете ни с оним изићи на јавност, што вам рекох на исповести кад ме нађосте код оног гаравог човека?“

„Што ми рече, то ја не знам, не смем знати,“ одговори парок озбиљно.

„Морате ли од брата крити исповедну тајну?“ упита она нагло.

„Твој муж ми је у тој ствари као сваки други,“ рече парок и обори очи.

„Ви не знате ништа, ништа, до што ћу вам сада рећи. Мене одведоше поморски разбојници; одвели су ме у Шпанију и једва побегох од тих рђавих људи, а осим тога имала сам се борити, путујући у мили завичај многим тешкоћама и, као што знате, мал' да нисам платила главом. Тако је. То вам рекох ви не знате ништа друго. Је ли да не знате; реците ми још једаред. Сад вас се бојим, други . . . други нико неће дознати, не сме дознати. Мој, мој — муж не сме, он би ме . . .“

„Више ни речи! Сети се, да ниси сада на исповести,“ рече парок строго.

Млада жена паде пред њега на кољена те, склопивши руке, мољаше:

„Смилујте се, довољно сам искајала, јер целог ће ме живота гристи савест! Све ћу вам рећи, онда ће те друкчије судити о мом прекршају. Смилујте се и не реците вашем брату, мојему . . .“

„Мужу!“

„Знам, да нисам достојна, да изговорим то име, но ради мог детета морам к њему. Морам, а и хоћу! Ви не смете оно очемерити, што ми ослади бог на свршетку моје несреће.“

„Пред њим ћеш сама одговарати. Чини, што ти се свиди. Ја као Самородов брат не знам ништа.“

„Све ћу вам исповедити.“

„Ништа! Боље што не ћеш. Устани и чувај се, да се опет не поболеш. Ја нећу више овамо долазити. А и к вама, кад се вратиш кући, долазићу врло ретко; а кад дођем уклањај ми се, да ме образи не издаду. Сад идем. Више нема узрока да самујеш, зови оца, зови мужа, или иди, куд хоћеш. Већ видим, да . . . знаш!

Парок оде. Она наслони главу на узглавље, размишљаше, чега јој се ваља латити.

XVI.

Сутрадан беше леп дан. Сунце просипаше своје зраке по снегу, те изгледаше, као да си по њему просуо само драго камење. Утрвена стаза водила је са Самородовине на Баснијеговину.

Низ стазу спушташе се стари Баснигоје, забадајући у снег штап, потпору својих старих костију. Спуштао се к мору, да јави сам зету превелику повест, коју мишљаше, да неће дочекати; да се нашла изгубљена кћи, да је дошла Вида из далеког краја, кад су ју били одвели неваљали људи, да им служи као најгора робиња, да трпи бог ти га зна шта, што он стари не може ни да запамти Тако бар говоре људи Али сад је ту, горе у топлом кревету, где има, — хвала богу, те нам даде, — изобиљно.

Ту веселу вест сто иде сам стари Басниговје, да јави своме зету Антонију Самороду.

Старац корачаше погнуте главе, гледајући преда се у снежну стазу. Уста му се развукла, тако да се начинила испод сваке јабучице мала рупица. Суседов раденик, који сретне старца, гледаше за њим, смејући се и мишљаше: Шта је старцу наспело?“

Кад дође у зетов двор, опази га мали унук и, притрчав к њему, викаше:

„Деда, деда!“

„Оди овамо Тоно, оди, оди,“ кличе старац гласом, који се не да описати.

„Дете притрча и упита: Шта ми донесосте, да видим?“

„Мајку, мајку, праву мајку," рече старац весело.

„Где вам је? Ја је не видим," рече сироче.

„Ено је код нас горе, отац ће ићи по њу, по твоју рођену мајку," одговори деда.

„А што није ту код вас? Није она ту, ви лажете . . . Где добисте, деда, ту батину с кљуном, где је добисте, дедо?

„О ти безазлена младости, не знаш и не схваћаш, што ти приповедам; не знаш, шта је мајка, па те више занима моја батина," тужно рече старац.

„Добро јутро оче! Како то, да ми ви дођосте по таком путу?" поздрави га Антоније Самород, који баш сад ступи из куће.

Старац развуче уста и од радости не може да проговори, него се грохотом засмеја.

„Но, шта је?"

„Вида је дошла!" промуца старац.

Антоније га разрогаченим очима премери, те се и не помаче.

„Но да, Вида, Вида, наша Вида, твоја Вида, ето најпосле дође."

„Оче, јесте ли при себи?" запита Антоније.

„А да?! Мислиш ли . . .?"

„Та шта говорите?"

(Наставиће се.)

У ЛИЧКОМ КОЛУ НА БОЖЈИ ДАН.

(Свршетак.)

Токле коло игра, пјевају старији људи а и момци свакојаке поскочице, ма све се то радосно прима и смијехом попрати. Има их које нијесу срамотне као н. пр. ова:

„Скочи коло!
Да скокнемо,
Да видимо
Моремо ли.
Ја не могу,
— Хвала Богу,
Пребио ми
Швалер ногу!"

Коловођа управља колом и сада. Он може кад хоће пуштати своју лијеву играчицу, па играјући све играче у један редак поредати, и тада је од кола постало у ж е. Ако из овога ужа начини коло, али да су леђа играча окренута у коло, онда је коло и з в р а ћ е н о. Кад се ово ради, нека добро пазе на ноге и чувају ребра они што су око кола стали да гледају како је ко одијевен, како ко игра и како му се која дјевојка или удовица свикне. Ма све то није ништа према страху, што га гђеко претрпи, кад је к о т р ш а љ к а. Тада су играчи ухватили коло као што треба. Кад се договоре почну на једном крају мало веће кораке да праве, и изађу нешто натраг из кола. Тада они што су овима насупрот, стоје готово на мјесту држећи корак с њима. Из о к р у г л о г а кола поста е л и п с а. Она неколицина играча потискује оне што су њима на лијевој руци, и кад су се ови удаљили од средишта елипсе као што они прије бијаху, онда се ови силе а они примире, и тако иде редом као и талас на води. Код кола није добро стајати, нарочито кад има припитих играча, јер често се догоди да буде погажено које дијете, а и старији запамте кад су тамо били. Најбоље је стајати у колу, али унутра не пуштају свакога. —

Да разгледамо и народну ношњу. М у ш к о обуче беневреке на гаће од домаћега платна. Беневреци су од домаћега сукна, омодрени су чивитом од сеоских модрила и ишарани су куповнијем траком (у жуту и у црну.) Око листа сапињу се беневреци п а р о в и м а,[1]) а да не иду ногавице уз ноге кад их затегне, оздо је п о т п е т а к пришивен од и в е (окрајка од дућанскога скерлета или ризе.) Онај трак пришивен је по шву са страна; а с приједа по бедрима завијене су и п л о ч и ц е од истога трака. На беневрецима су с приједа двије л а ч м е, простријежи по прилици као што су за џепове на нашим чакширама, само с приједа и на ближе. Оно сукно што је на тој лачми пришито с једне стране с беневрецима, зове се з а л и с т а к, а залисци, гђе се састају, сапети су паровима. Онај узани комадић

беневрека што покрива саставак залистака и кроз којиј се кајиш провлачи као и кроз остали дио, зове се п р е г а ч и ц а; а кроза што се кајиш провлачи, то је п о в и ш њ а к (овењача.) Сврх беневрека обује бијеле чарапе од вуне; све су нека кола по оној шари, што почиње изнад прегипка од ноге. На њих назује црне натикаче, вежене и подрешене; па онда обује опанке с преплијетима, такозване п р е п л е т а ш е. Колијер на кошуљи и колјерићи (на рукавима) навежени су концем домаћим: ту су к р у ш ч и ц е, к р и в у љ и ц е, с к л а п а ч е, к о л и ц а. . . Онда се опаше пасом, а неки припашу још и пањњачу; за њом носе кресиво, арбију, малу пушку, машице, дуван-кесу, нож мали и дугачки, кључеве, новце . . . Око врата носе неки рубац, а неки немају ништа, мон још раздрље прси. Сад обуку куповни пруслук, п р е д њ а ц и су од црног или модрог скерлета, а полеђина је шарена. Ко је имућнији, носи по пруслуку још и јечерму, на којој су с прије́да илике и токе и шаре од зеленог облог трака, а под грлоцем велико пуце лијевано и петља за сапињање. Много њих носе место јечерме кожун од устројене, јарчије коже. По врх свега дође још г у њ а ц или х а љ и н а. Обоје је од црна сукна и с рукавима; гуњац је до појаса, а хаљина до кољена. На гуњцу је колијер пресврађен на њемачки, те је обрубљен скерлетом модрим; с прије́да на обрубљеном комадићу од предњаца има са сваке стране 6 малих пулица, а низа њ су црне пуле с обје стране. Обоје је обрубљено траком (хаљина и ризом, а рукави су извезени) а и вроj око тијела није једнак; па гуњац има џепове, а хаљина нема. Старији људи загрну се и с и њ а ш и ц о м, кабаницом од таке вуне; а и обућа им је другачија у нечему. На глави је концем или свилом вежена капа од црвена скерлета. Момци воле плићу, ћ е п и ц у, а старији д у б љ у. На њој је у момака кита од свиле, и сребра; неки повежу још око ње и п о ш у. Мушке рукавице плетене су на једну иглу, сам палац је за се, а остали прсти заједно су.

Да видимо д е в о ј к у, како је она обучена. Кошуља је у неких скроз од домаћега платна, а неке су на скуте н а ш и л е кошуљак од куповнога. К о ш у љ а к се зове још и оплећак. По кошуљи опашу (т)к а н и ц у па онда навуку на се в у ш т а н[1]), на коме су оздо т а љ к е („карнер)“ и п р е п л и ј е т и. Озго дође ц а р д з а[3]) ма дјевојке и жене Српкиње не носе ову цардзу у ј е д н о ј боји, већ како која воли да отка: у црвено и зелено, или друкчије. Саме преду, саме бојадисаху с в е док не бијаше т а њ г а р и ј а у околини, саме мотају, снују, навијају, уводе, ткају, кроје и шију цардзу своју најмање од четири поле. У дућану купују скерлет за пруслуке, и то је њихов „мидер.“ Које су имућније, обуку сврх њега ж у п и ц у (скерлетни хаљинац модар,) а иначе је гуњац од црна сукна. Око врата има гђекоја шмизл шлингани, а скоро свака прекрсти по прсима рубац, што се зове п о п р ш њ а к. Прегача је за љето, а сад је мјесто ње куповни з а с л а н. На главу повежу рубац рудни или свилени, или капу са сребром; а око врата привежу г е н д а р, м а њ а к[4]) или само струке. Дјевојке плету косе на кикац т. ј. на врх чела уплету мали кикчић, а тако и са страна, па та три кикчића саставе с осталом косом озада на сред ч а ш и ц е (удубине на затиоку), и онда плету један кикац који им виси низ плећи. На кикцу је н и с к о ш њ а ч а од ткања, обрубљена је зеленом ризом; на ткању је пришивен бијели трак а по њему се напришивају цванцике сребрне и направи на три мјеста крст од њих. На доњем крају висе двије ките од свиле и ђул од к у р д е л е.[5]) Гендар припашу синџиром од танке жице, да се не одваљује од дјевојке. Кад је више г е н д а р у ш а (тако зову дјевојке под гендаром) у колу ала је лијепо кад оне сребрне цванцике, форинти и таљери звецају, па још кад је по гендару спуштена струка нанизаних дуката. Свака дјевојка носи рубац у руци, да њиме таре зној са чела, да га опаше кад се у коло хвата а и да понесе у њему кући ако што купи или добије од кога на поклон.

Жене не плету косу овако, већ на крила, и спуште је до обрва. Кике плету пред ушима, уплетњаком саставе оба краја и пребаце их преко главе. Сад су кике предвостручене и ударају по прсима, а уплетњак виси им о врату. Жене имају црљене чарапе, а бабе модре. Жене (и бабе) повезују се повезачом.

Повезача је од жица или другога платна на округу одрезан комад т. ј. да је једнака дужина са ширином платна; може бити проста и грађена. Проста је кад је платно само порубљено, а грађена је везена или шлингана. Девојке не носе повезачу, младе жене воле грађену, а бабе су задовољне и са простом, само воле од ширега платна отпарану.[6]) Кад која женска жали за ким, носи црн рубац, а на повезачи пришију за онај рогаљ што виси низ леђа мало зелене курделе, и то је „под жалбену." Зубуни ће с бабама изумријети; а женске рукавице плетене су од памука или од вуне као и ове куповне.

Још сам тада обећао томе Сријемцу, да ћу описати у ком листу како се то личко коло игра и како се народ одијеваше у то доба, па једва ево и сада свјеровати могу. Биће ми мило, ако ко допуни моје описивање, или ме гђегђе исправи, јер је моје родно мјесто далеко од града Земуна. —

[1]) Куке и споне зову се код нас тако. Имаш ли парова? Имам. Колика су за крајцар? Три! [2]) У Вукову рјечнику стоји код ријечи ф у штан „као сукња од платна, која има преко леђа и преко рамена као уске рукаве." Вуштан у наших дјевојака и жена им је од домаћа платна или од куповна а сапиње се око паса, по каници озго; нема свега онога што Вук напомиње да се налази у Далмацији. [3]) У нашој азбуци нема слова, да се ова ријеч напише као што се изговара. Као што је у Вукову рјечнику, а по овоме и у *Riječ. hrv. ili srp. jez.* написано „царза," не одговара изговору народном, с тога сам ја уметнуо слово „д." Само „крањице" (женскиње римокатоличке вјере) носе цардзе у једној боји и на њих нашију скерлетни прслук. Већ по овоме позна се од кога је закона женско. [4]) То је малени гендар. [5]) Пантљика различито бојадисана. Има уске и широке курделе. [6]) *U Rječniku hrv. ili srp. jezika*" стоји код ријечи бошча „у што се увија што и увијено што." Ја знам зацело, да Бошњакиње куповаху у нашијех трговаца ове повезаче изријеком као бошче, када но пребјегоше на нашу страну за вријеме последњег босанског устанка. Истина је, њихова је бошча већа од наше и ишарана је мавезом (црвеним.) На селима замотавају у повезаче и рупце новце и бољи комад од одијела, и с тога је по моме мишљењу оно прво значење ове ријечи у овоме рјечнику у овом смислу напоменуто. А може се замотавати и у што друго, н. пр. у скуте од нових и половних кошуља.

Проф. Мојо Медић.

ВЕЛИКО ПРЕСЕЉЕЊЕ СРБА У АУСТРИЈУ ПОД ПАТРИЈАРХОМ ЧРНОЕВИЋЕМ 1690. ГОД.

Извадио из старе историје Станиша са Кордуна.

(Свршетак).

При свему томе, што је Чрноевић напуштио укинуто достојанство војводе и ту власт на себе пренети дао, искао је он, по смислу српском народу учињеног обећања и повељом даног права, да се Срем, Бачка и Славонија за област српску означи, к ја ће у оном стању стајати спрам краљевс 'ва, у ком је стајала Рватска. Банат ниј могао искати, јер је онда још био под Турцима. — То је исто искао и митропол іт Ђаковић. — Овај је особито наваљивао, д се Срби и по земљи и по управи од Мађ ра одцепе. — Ђаковић је слао по два п сланика из Срема а по два из Бачке на угарски државни сабор. — Он је искао, да Срби свештеног и светског реда имају стално место на томе сабору, како би користи свога народа бранити могли. Он је искао, да се и привилегије српском народу дане у законик краљевства уведу. С тим је он мислио да права српска боље обезбедити.

Сујетне су биле тежње и жеље родољубивог и мудрог Ђаковића. Док је он то искао и потврђење на то исчекивао, дотле се је још даље о штети српског народа радило. — Мађари, ови, који су престол аустриски дотле два пута изврнути покушавали, мрзили су на Србе, који су им у то-

ме стали на пут, као на своје душмане. — Код двора самог они су се знали удворити. Које они, које свештенство западно приволи и онако на то спремно правительство, да обећања и права српском народу дана неиспуњава него да их мало по мало укине и заборави преда. —

Право бирања војводе најпре је као најсумњивије укинуто. — Право политичне самосталности и зависности од јединог цесара, нису дали Мађари оживити. Право на своју област одвојену било је неким видом уведено у живот с тим, што су све земље: Срем, комад Славоније, Бачка и Банат, у којима су Срби живели, устројене као војена граница. — Тад су Срби од војеног савета аустриског зависили. — Право народни власти било је такође уведено, али само мањи власти. Под угарске власти нису Срби подпадали. Право слободе вере и цркве наскоро је посредствено дигнуто и то посредством унијаћења.

Срби су после самрти патриарха Арсенија и после смрти војводе Монастерлије опет као и пре војевали. Народ је српски живео у Банату, Бачкој и Срему, и подељен је био на војничке команде, као што је граница. — Српски поглавара није било. Једва је једини Танасије Рашковић (који је деспота Ђурђа из Јегре у Крушедол пренео) постао полковник. Иначе су заповедници били над Србима од другог народа. — Од тога времена војевали су Срби под цесаревим генералима, и тако се њиова војена дела нису њима приписивала, него онима, који су над Србима заповедали. —

Турски цар 1715 годьне поквари мир и нападне најпре на Млетчане. Цесар због тога дигне своју војску на Турке и преда над њом команду кнезу Евгенију. Турци то чују и крену на Варадин са 200 иљада војске. Ну одатле су они узбијени тако, да се до Београда нису обазрели, и да се у свима долинама до Саве могло наћи њиови лешина. — У том су боју и Срби као и пре војевали, али се дела њиова неспомињу, јер своји поглавара нису имали. 1716-те године удари кнез Евгеније и на Темишвар и освоји га. Тако је Банат од Турака очишћен, и од тог доба био је сав под Аустријом и њеним правима до 1788 године. — Под угарском круном није никако био; Мађара у Банату никако и ниједног није било. —

Идуће две године освоји Евгеније Београд и Србију до Мораве, Оршаву и Влашку до Олтаве. Кад је то цар турски видио, побоји се и заиште у цесара мира. Цесар пристане и тако закључе 1718 у Пожаревцу на 24 године мир, по коме је цесару припало све с ову страну Олте и Мораве. Цесар је дао оправљати Београд и Темишвар, и поставио је у њима своје управитеље како за војене тако и за друге ствари. Кнез Евгеније начинио је у Београду велики двор, од кога се и данас развалине велике на дунавској страни налазе и које се Пиринчхан зову. У Београду се почну велике куће и велике трговине подизати Митрополија српска тамо се смести. —

Кроз то време ишли су Срби, поред војевања на дому и на Турке, у Италију за цесара двапут војевати, — оба пута борили су се јуначки и били су цесару најпоузданији војници. —

Још није било истекло време уговореного мира, а кнез Лотринг удари на турске области 1736 и освоји Ниш и Ужице. Цесар Карл позивао је српски народ опет и преко патриарха Арсенија Јовановића на Турке, и да се испод Турака исели у његове области. Срби су уз војску цесареву увек пристајали и хтели се и овога пута извући испод Турака, као год и под патриархом Чрноевићем, но их Турци потпазе, зауставе и потуку, а сам патриарх једва је са неколицином у стан аустријске војске умакао. Било је то овако. Кад је патриарх позивни лист примио, одговор пошље генералу цесареву Секендорфу по неком капетану Станиши. — Турци Станишу увате и писмо код њега. Дозову по томе патриарха и метну га под стражу. Док су Турци тражили, да им се писмо проучи и протумачи, старала се је жена пашина да патриарха избави, јер је видила да га намеравају погубити. Она

изради код Ћехаје, који је патриарха чувао, да га пушти до манастира отићи. Кад је у манастир дошао, извуче се вешто из очију турски, и добри коњи спасу и њега и многе од његове породице преко Црне горе. — Али ево невоље за народ. Кад је патриарх од Турака измакао, изашље књиге свуда на главније породице српске, у којима их је позивао, да беже испод Турака на страну аустриску, — Генерал Секендорф био је обећао послати неколико иљада коњаника, који би их од Турака бранили, кад почну од њи бежати. Народ пође на позив патриархов са свију страна, но тек што се је кренуо, пуште се Турци за њим, и које потуку, које у ропство одведу. — И онај јадни народ, који се није кретао, нису Турци оставили на миру, него су палили села и секли старо и младо. По свој прилици од тога времена умалио се је народ српски око Пеђи, Призрена и Прилипа, која су места некад средина нашег народа била. Коликоли су Боже! само тога пута Турци нашег народа потаманили? Опечаљени патриарх снио је једном дневице на Божић, да суд божи тражи од њега одговор за 80 иљада људи, који су оном приликом изгинули од Турака, кад их је он извести био наумио. — Туга његова тај сан му је донела, а околности су му у сну број људи означиле, које су Турци оном приликом потаманили. — И није наш народ једанпут, већ више пута тако страшно датиран. Грдне те сече затрле су доиста најмање половину нашега народа, а то није мала штета, није мала греота, није догађај, који немора срце српско цепати и цвелити! —

На позив патриархов дигли су се многи главнији људи и у већим четама чекали су на обећану помоћ аустријску. Српски синова скупило се је било из Куча, Васојевића, Братоножића и Пипера, а било је и Климента, који су од Чачка и Сенице војску цесареву исчекивали. Кад им се чекати досадило, ударали су и отимали од Турака Пазар, Рожај, Белопоље, Пећ, Ђаковицу и Призрен. — Они су мислили Босну тако од остали Турака одцепити. Из Плеве и Гусиња били су се и потурчењаци наши са браћом својом тога пута сложили. И око Ужица и Драгачева борили су се јунаци ови са Турцима, но не само што нису обећане помоћи добили, него цесарева војска почне узмицати и остави Турцима сву Србију до Београда. Све чете, у којима се је племе Брђана и поглавари Станиша Марковић и Никола Вукосавић особито одликовали, повукле су се к војсци цесаревој. —

У то време, у које је аустриска војска била у Србији, цесарски генерал кнез Хилбургсхаузен ударао је на Босну. — Ту су Краишници из границе много препатили. — Овај је кнез био опколио Бањалуку, но није тај град могао узети, него се врати натраг са штетом. Руси, који су у то време такође с Турцима у рату били, учине изненада са Турцима мир. Тако се сва сила турска крене на аустриску војску, и истисне њу из Србије, почем је код Гроцке велик бој био. — По неком времену ударе Турци на Београд, и освоје га 2. Септембра 1739-те године. Београд је био стекао красне дворове, куће и баште. Све су то Турци порушили. Лепој митрополији незна се ни трага, а цркву красну дали су они разваљивати, и од онаке лепоте оставили су само четири низка и проста зида, која је истом под кнезом Милошем порушена и на њеном месту ова садашња подигнута. Срби су из града, на три дана пре предаје, са оним што су понети могли, изишли и по Срему, Банату и Бачкој станили се. —

Данашњи Нови Сад они су подигли. Митрополија се из Београда пресели у Карловце сремске, и патриарх Арсеније Јовановић буде постављен за митрополита.

Док је цесарска војска из Србије уступала, дотле је бан рватски Јосиф Естерхази покушао на ново на Босну нападати. Ерцеговци и Црногорци подигли су били оружје, да Рватима помогну, но Турци то осете и поглавице поватају, а народ у Ерцеговини почну љуће мучити него пре. —

Са Патриархом Арсенијем Јовановићем избегли су још Нишки и Белоцркванскн митрополити; Новопазарски владика Јевтимије

Дамјановић, Ужички и Ахилски Андријевић, — Осим ови владика прешао је тога пута сродник патриархов Танасије Рашковић са братом Јованом. У то је време земља данашњег Војводства била подељена на полкове или на регименте. — Рашковићи су ови били у полку Варадинском, први као полковник а други као капетан. Танасија је кости Ђурђа деспота, по допуштењу Марије Терезије, из Јегре у Крушедол пренео. —

Турци су се на ова исељивања и ова избегавања народа српског јако разједили. — Особито им је патриаршија била рен у носу зато, што је то други патриарх, који народ у другу државу изводи. Они су одличније Србе, који би им кад шкодити и за којима би се народ повести могао,ватали и убијали. Народ заоставши такође су из освете латирали. — Оне владике које нису избегле, снашла је беда и невоља. — Владику Самовског Јевтимију Турци су погубили На саму Патриаршију ударали су они глобу и већи данак. —

Грчке владике, које то звање као средство за обогаћење сматраху, употребе ту прилику на своју корист. Они почну Турцима доказивати, да српски патриарси и српске владике неће никада престати Турцима штету и издају чинити. Они се понуде, да они буду црквени поглавари нашега народа. Обећавали су Турцима плаћати Епархије. Турци то једва дочекају. Цариградски патриарх купи од Турака за 40 кеса укинуће српске Патриаршије а други Грци покупују Епархије српске. — Од тога је времена народ наш изгубио своје црквене пастире а добио Грке, који га муче и гуле као и Турци. У свима српским и бугарским областима само су Грци митрополити и владике. — И у Кнежевини (сада Краљевини) Србији били су они, док их кнез Милош, као оно што је и Душан Силни урадио, није опремио и у Цариград упутио —

Српски народ, који је у сад тако названој старој Србији остао, жали јако на оба патриарха, што су српски народ из они места кренули; жали зато, што га је због тога онако много изгинуло, и зато, што је сад ослабио, и што су потурчени Арнаути сада онуда на броју јачи. —

Колико је било тешко српском народу, што је изгубио своју политичну главу, толико је то у самом рату осећао. — Војене заповеднике од други народа није он више слушати знао, као што је слушао Монастерлују или друге пређашње поглавице своје, (какове само Српкиња родити може). — А и заповедници сами с њима су као оћуви поступали. По царској повељи имали су Срби права на све покретно и непокретно имање непријатељско, које у рату задобију. — Заповедници су Србима, кад су год што освојили, одма одузимали. — Што је српске ратнике највише тиштало и болело, било је то, што њи заповедници цесарски нису сматрали као остале војнике, него их слали једнако на најопаснија места. Како се је са српским ратницима поступало, најбоље се може видити из речи Бартенштајна, бившег министра бечког. — Он вели: „лакше им је — цесарским генералима — било непријатељској опасности изложити или прегорети *сто* Срба него *једног* Немца, Мађара или Валона.“ — Поред тога и таковог војевања било је изван своје постојбине за обрану круне цесарске, у аустриском наследном рату, у 300 иљада војске, српски војника 100 иљада. — Гинули, немилице гинули су они по Баварској, Ческој, Италији, а после тога по Немачкој, Италији и Француској. — Кад је Срба било по немачким странама у аустриској војсци читава трећина, колико је њи у истој војсци било у непрекидним ратовима са Турцима?! По Бартенштајну било је Срба у области садашњег (бившег) Војводства и на више у Мађарској милион и по. Што је у тој множини било да оружје, то је све војевало. — Срби се, особито онда, нису од рата уклањати знали. — Тај исти вели, да је Срба толико изгинуло у ратовима бившим, да се кроз више година број српског народа попунити неће моћи. —

ЛИСТАК.

ДЕДА.

— СЛИКА. —

Деда има стару наслоњачу. Била је то наслоњача још његовога деда. Она је крај прозора, у њој седи деда по вас дан а чибук му не избива из уста. Чибук је од вишње, а лула је стива. Деда врло цени тај чибук, то му је, вели, најдража успомена. Од кога? Ко би то знао?! Он нам није рекао.

Седи у наслоњачи, пуши, дим се вије по соби у колуте а деда гледа у њега па премишља. Он што види, види кроз дим. А мисли? И мисли његове су лаке као дим, па се пењу горе, горе у небо, где још живе душе оних, чија су тела негда на земљи била, — не као сад, у земљи, — и, живела.

Деда има година, много година, стар је, врло стар. Плуг времена је много пута прешао преко лица и чела му, па је оставио за собом трагове, дубоке бразде; а у тим браздама је посејана нада, нада која ће још цветати и развијати се, нада у — унучад.

Нема вам наш деда већ више ни пријатеља, ни другова својих. Сви су ти већ давно помрли. Деда се вазда сећа њих, вазда о њима мисли:

„Ја сам тица“, говорио је често, „која је заостала од свог јата. Моје је јато све давно одлетело, ја сам заостао, али нећу ни ја дуго овде остати, видете-ли ову зиму?“

И тада би се деда дотакнуо својих седих, сребрнкастих власа.

*

Ми смо деду врло волели. Често смо поседали око дедине наслоњаче, па смо гледали у оно свенуто лице, у оне седе власи. Тај лик нам се дубоко урезао у срце, у душу и зуб времена нам га неће никад отрти. Кад год се будемо сећали нашег деда — и после много година, кад већ не буде више ги њега, па ни оца па ни матере, кад можда и ми некад постанемо оно, што је он сад — видећемо увек пред собом то мило, благо лице, са кога нешто тако чудновато сија.

Деда је само пушио и премишљао. Час по па би се туга а час по па би се радост смешила са његова лица. Ми би гледали у дедино лице, па би и ми мислили, зашто се деда час смеши а зашто час стужи?

И деда је нас волио. Каткад нам је и причао, ал' то беше ретко. Ал' ми нисмо ни наваљивали, нама је доста било, што нам је допустио, да седимо у његовој соби и да гледамо то мило, то благо лице.

А причао је тако лепо. Све му приче беху тужне, тако тужне, да смо увек плакали кад год нам је причао. Најзад се и сам деда заплаче, сузе му оросе оно свенуто лице, — а и како не би, та то беху његови пријатељи, о њима нам је само он причао, — и лице му нешто светлије дође. „Идите децо“, рекао би нам тада, гушећи се од суза, „идите у врт па се поиграјте мало, па онда, онда ако вам је мило опет дођите“.

А кад би се вратили, дедино лице је изгледало опет онако као и пре причања.

* *

Деда је необично миловао јесен. Па и зиму би радије имао но пролеће и лето. Зашто? Ни то нисмо знали. Под јесен је увек радоснији а лице исто тако нешто светлије дође као оно кад би нам причао о својим пријатељима. Шта више, тада се и по башти шетао. Уживао је кад лишће поотпада са дрвећа а одлете тице-селице. Да се није и он тада чему надао?

У пролеће је био вазда суморан и туробан. То беху за њега тмори дани. Тада нам није никад причао, шта више, није нас ни пуштао често у своју собу. Чуо сам га једном и где је тада рекао:

„И опет једна година. . „а ја још морам чекати. Та докле ћу?“ . . .

За нашег деду беше пролеће јесен а јесен пролеће. Зашто? Зашто?

* * *

И опет је дошла јесен. И дедино лице изгледаше веселије но иначе.

Не знам како је то било, тек те се јесени деда разболио. Беше беш доба, кад се тице-селице спремале на пут, на далеки, а ласте су пролетале крај дединих прозора и цвркутале последње: „Жив! Жив!"

Дошли су лекари.Забранили му да пуши.

„Не, то на могу! Тај чибук сам добио од последњег свог друга кад је био на самрти. Шњиме хоћу и ја да умрем. Не растављајте ме са чибуком, са овим чибуком не, молим вас! Оставте ме, пустите ме на миру. О, одавна ја већ очекујем ову јесен."

Лекари су слегли рамени.

Деда је и на даље пушио, гледао у дим, премишљао а са лица му се само радост смешила. Он, и ако беше болестан беше весео и задовољан. Гледао је и кроз прозор, на ласте, и уздахнуо би. Беше то уздах неке унутарње олакшице, а тај уздах као да је говорио:

„Почекајте драге ласте, и ја се спремам на пут, и ја ћу за вама!"

* *

Наступила је дубока, позна јесен. Поотпало лишће што беше жуто као дуван у дединој кутији беше већ давно ветар разнео; а вишња у башти беше гола као дедин чибук. Тада сам чуо задње ластино: „Жив!" беше то гласак тужан и очајан. Да не беше то крик ласте, која је заостала за својим јатом?!

Тада, кад је деда уздахнуо, рекли су, да је издахнуо.

У последњим својим часима говорио је испрекидано и то само:

„Хвала богу! . . . Давна, одавна очекујем ја . . , ову јесен."

Још чим се разболео хтели су да га свуку, да га метну у постељу. Није дао.

„У овој наслоњачи, са овим чибуком у руци хоћу да умрем."

Па тако је и било.

У наслоњачи са чибуком у руци, у оном диму — издахнуо је деда, и отишао је тамо горе, горе где је бивао у мислима сваки дан.

Сахранили смо га. И чибук шњиме; само је наслоњача још остала, да нас сећа на нашег деду са свенутим лицем и са седим власима; на последње године остарела и преостарела човека.

Кад смо сахрањивали деду, спустио се силан дим на земљу. Беше дима, много дима, ниси могао од њега ништа разазнати. Да то није дим од дувана, што га је деда за свог века испушио?

Па и после тога кад смо изашли деди на гроб, беше на гробу пуно дима.

Касније је нестало дима, заменуле су га дедине власи — снег.

Дебели снег беше на земљи, у земљи дедино тело, а душа му беше горе, тамо горе у небу.

*

Вечером сам често гледао у небо окићено сјајним звездама. Која је звезда дедина? На једном месту видео сам седам звездица у скупу. Да не беше то деда са својим јатом? Једна звезда од тих беше ми нешто светлија но остале. Да не беше то нова, дедина звезда?

Из дружине „Слоге" 1883. **О-нић.**

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор г. Бугарском на његову антикритику.

Препречен пословима такве врсте, који се нису могли никако одлагати, нисам доспео, да одмах одговорим г. Бугарском. Но што нисам учинио тада, чиним сада а надам се, да ће ми г. Бугарски опростити, што сам своје важне послове претпоставио одговору њему.

Пажљиво сам прочитао одговор г. прводарца. Па што ми је прво и прво упало у очи? Јед и јарост што га обично рађа преварена нада. И ја то сасвим појмим. Појмим, јер сам уверен, да је г. Бугарски с вољом радио на том свом првенчету и да је положио око њега доста труда а доста богме и материјалних жртава. Појмим, јер сам уверен, да је г. Б. љубио то своје првенче, као што и родитељи своје првенче

љубе, па да је гледао да буде што лепше, што угледније, и да не изађе у траљама.

И књига је изашла. И г. Бугарски је сад још и већма заволио то своје првенче па је зидао златне куле по ваздуху, баш као што и родитељи дижу златне куле о будућности свога чеда у колевци.

И гле!.. Наједаред се нађе неко субјективно, гадно и дрско перо, које није хтело то на уму да има, које није хтело ништа на уму да има, до да једним махом поруши све те куле. На развалинама „на неправди“ разорене куле, преварене наде своје, не зна г. Б. шта сад да ради? Да ли да се љути, јада или очајава.

Не, само не очајавати! Ту има потпуно право г. Б.

И г. прводарац, неимајући тад куд прибеже сад оном другом средству. Јед му је диктирао оне речи у одговору на приказ своје књиге а јарост му их је писала. А зар не зна г. Б. да су cupido atque ira pessimi consultores; а божанствени Мирза вели: „Где престаје јарост, почиње кајање!“ Чувајте се само кајања! а оно вас може врло лако стићи па кад тад.

Сад пређимо на сам ток те антикритике.

Скромно почиње свој одговор г. Бугарски као што га скромно и завршује.

У почетку *чуди се* мени како сам само могао осудити његову књигу а још више г. уреднику, како је могао у свој лист примити осуду на књигу таког капацитета, таког струковњака-педагога као што је г. Бугарски! Та могао је одмах видети, да је оцена састављена из лажних аксиома и да г. Бугарски тек неће ништа којешта написати. О tempora, o mores!

За тим ми одмах пребацује, да сам написао „субјективну преседу и осуду.“ Ту има г. Б. потпуно право. Јест, ја нисам био беспристрасни, неумитни критичар, ја сам био — врло благ. Ја сам знао да је г. Б. млад човек, да се можемо од њега многом чему добром надати, а што му та књига није испала за руком, да то није никаква macula, па сам само у кратким потезима, отприлике, означио где г. Б. греши, мислећи да је „Паметном човеку и комарац музика“, па да ће г. Б. разумети шта сам ја хтео, и између оних редова још и шта више ишчитати и у будуће се чувати таких погрешака. Но ја сад видим, да сам се љуто преварио и да ме г. Б. није схватио или није хтео да схвати. А што се тиче оних „ружних израза“ то сам ја рекао у опће, да, in genere г. Бугарски, а што сте ви то одмах на себе применили, томе нисам *ја* крив.

Даље ми замера, да певам „славопеве“ чика-Јови и чика-Стеви и вели, да није противан томе, али да се то могло и другом приликом учинити, у засебном, тој сврси намењеном реферату. Лепо, лепо! Само се није требао г. Б. еманциповати од истине па рећи, да су ти „славопеви“ „заузели готово половину целога и иначе скученог простора.“

Одмах затим вели г. Б. да сам те „славопеве“ певао на његов рачун, да се само боље изнесе несавршеност његовог рада у сравњењу (упореди, упореди г. Бугарски) са радовима чика-Јове и чика-Стеве. Још лепше!

Прво и прво није ми била намера да певам „славопеве“ чика-Јови и чика-Стеви, као што то нисам ни чинио а о том се може свако уверити ко загледа у моју оцену. Даље одбијам од себе најсвечаније, да сам ја хтео да упоредим чика-Јову и чика-Стеву са. . . г. Бугарским. То ми није било ни на крај памети а што је он то тако схватио томе нисам и опет ја крив. Говорећи о срп. књижевности за децу морао сам напоменути Змаја и чика-Стеву, не можда зато, што су они најбољи претставници те литературе у нас, но што су и једини који су се уздигли над обичним нивоом писања. У осталом, кад бисмо строго узели, у нашој литератури за децу једини се истакао чика-Јова јер само његов рад на том пољу носи тип оригиналности. О том би се дало више шта рећи, ал' то не спада овамо, јел' те г. Бугарски? Па сад какав би то мајчин „славопев“ и био за чика-Јову, кад би, упоредивши га са. . . г. Бугарским нашли, да су му ствари боље. Г. Бугарски! увиђате ли ви нелогичност *ваших* речи?

(Наставиће се).

РАЗНО.

(*Светлост једне свеће.*) Неки физичар прича нам о томе ово: Једног вечера седео сам ја са својом породицом за столом и сви смо читали поред светлости једне једине свеће. Том приликом паде ми на ум ова мисао: Колико делова светлости потребује један читалац сам за себе? Па кад би узели, да је свећа тако намештена, да се ни један део светлости не губи колико би особа могло видети поред те свеће? Свећа је била доста јака, а светлост њезина доста јасна. Изнашао сам, да могу читати у удаљењу од једног метра од свеће из књиге која ми је од очију девет цоли удаљена. Свећа дакле осветљава површину кугле са промером од једног метера. У мојој књизи беше четир стотине слова на једном квадратном цолу. Једна кугла дакле, којој је промер шест стопа може у себи садржати шест милиона петстотиначетрнаестхиљадачетирстотине слова, која једна свећа може осветлити тако, да их око које је девет цоли од књиге удаљено читати може. Светлост, коју једно слово рефлектује, осветљава слово у таком удалењу, али не у једном, но у свима правцима. Колико дакле очију могу поред те рефлектоване светлости јасно читати та слова? Рачун није тежак. Претпостављам, да пупила једног ока износи у промеру осмину цола, што и није далеко од истине. Површина једне полукугле са промером од девет цоли једнака је дакле пупили од четрдесетиједнехиљадечетирстотинешездесетипет очију. Светлост, коју једно слово рефлектује, довољна је да ово осветли половини од ових парова очију. Како је дакле светлост, која на једно слово пада довољна, да исто осветли двадесетхиљадаседамстотинатридесетидвама паровима очију, и како број слова, која на конкавној површини једне кугле са промером од три стопе имају места, износи шест милиона петстотиначетрнаестхиљадачетирстотине, то би та светлост, која на сва та слова пада довољна била за 135 056 540 800 парова очију. У кратко дакле поред светлости једне свеће, када се ни један део светлости не изгуби могу читати уједампут 135 056 540 800 очију. Узмимо сад дакле, да број становника ове земље износи једну милијарду, то би дакле могла једна једина свећа становницима од сточетрдесет оваких земаља као што је наша, прибавити уживање читања, само кад би могле све пупиле из очију се иштетати и поређати се око светлости.

(*К историји о лечењу зуба.*) *Museo Nazionalu* у Неапољу чува међу осталим старим посуђима и стварима која су ископана у Помпејима и неколико финих инструмената, који су без сумње били алати каквог зубног лекара. — У фрагментима т. зв. „дванаест табли“ налазимо ми да су се у најстарије римско доба казниле опе особе које су мрцима вадиле зубе, да би се докопали злата којим су зуби утврђени били (*cui dentes auro vincti escunt [sunt]*). Ово је најсигурнији и непобитни доказ да су још пап.и стари уметали нове зубе и да су се при том уметању служили златном жицом. — Трагове пломбирању зуба налазимо ми још у шеснаестом веку. У књизи у којој се бележили издатци француског краља Хенриха VI. налазимо ми на издатак од петнаест ливара и дванаест солда за „*Or pour plomber le dents du Roy*“ — Већ г. 1642 продавао је неки адвокат у Хаагу неку маст коју је он сам фабрицирао и за коју се вели да је умањавала бол зуба. — У Кинеској се већ одавна знало за таку неку маст а рецепт те масти је преписао неки холандски трговац и донео у Јевропу. Француски повесничар Теламан д' Рео који ово средство напомиње, вели, да се врло много употребљавало у своје време и ако је врло скупо било.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 81. *Дела Доситејева.* XIX. Цена 16 новч. На реду је свеска 82., која ће донети свршетак романа „Јунак нашег доба“ од М. Лермонтова.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. за народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу. 1884. (*Verlag von Albert A Wenedikt*). Цена 20 новч.

Higijena i odgajanje djece u prvo doba života, uredjeno od društvenog odbora. Izdanje franceskog higijenskog društva. U Dubrovniku tipografija Flori. Цена 20 новч. - Ово дело нарочито препоручујемо младим матерама, а за ваљаност му нека јамчи то, што му је постанак овакви: францеско хигијенско друштво расписало је награду за најбоље дело о одгајању деце и стигло је на стечај 53 списа; друштво онда одабере 10 од ових дела, те изабере одбор, да из тих 10 најбољих дела извади што је најбоље и тако је састављена ова мала расправа.

Јадна Долора. Андалузијска приповетка од Фернана Кабаљера. Београд, књижар издавач Петар Ћурчић. Краљевско-српска државна штампарија. 16—на, стр. 119, цена 80 пара дин. или 40 новч.

Поп Коста, приповетка Лудвига Халевија превео Ђорђе С. Симић. Београд, књижар издавач Петар Ћурчић. 16—на, стр. 117; цена 1 динар или 50 новч.

☛ „Загонетка“, што ју донесосмо у прошлом броју, изашла је већ једном (г. 1882.) у „Јавору“, па како рукопис није онда уништен, то је забуном опет доспео у штампарију. Решење је реч: „Опрости!“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 28. У Новом Саду 8. јула, 1884. Год. XI.

САВЕСТ МУ СУДИЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

I.

зачу се строги глас неви дивога бога, који све види: „Кајине, а где ти је брат Авел?“

Тишина у цркви. Те кад и попа на амвону заћути, чујеш само, како са зидова, где се покупилиројеви мува, зазуји зука; а са звонаре одудара на тенани одмерено тик так од шеталице на црквеном сату, па се разлеже по тишини.

Црква није баш дупком пуна, једва мало више нег обично. Но и кад је мање побожних хришћана, није увек така тишина. Поштована остарина бар има по нешто да шушне једно другом. А школска омладина ако ништа друго макар се у тишини надвлачи на прсте, док стари мађистор иза певнице не звркне кога у главу, да поврати мир.

Пре него што ће деда Андрија испојати својим уздрхталим гласом причасну, изашао је попа на амвон.

„Во имја оца и сина и свјатаго духа . . .“

„Амин“ ће казати, кад сврши придику.

Придиковао је о љубави и о нељубави према ближњему.

Неке баке тару марамама очи. По који старац дубоко уздане.

С леве стране на подножју престола мајке божије стоји Совра Бајин. То је његово место; то му не сме нико узети. Први сто до богомајчиног престола његов је. Откако је црква подигнута, старешина Бајине куће стајао је, кад је у цркви, у том столу. Ал има неколико година, да Совра није стао ногом у њ; а још више је, како је он старешина у кући Бајиној. Па опет продати се не сме тај сто; други ко не сме у њ ступити.

— Одступи, недостојни! — Попретио би Совра свечано, било ко му драго да заузме у цркви насљедно место старешина куће Бајине. — Ту не сме

крочити ничија нога, док се не испуни воља онога, (на то упре прстом на икону св. тројице изнад часних двери), који је мене изабрао, да на мени изврши вољу своју . . .

Совра Бајин најпажљивије слуша попину придику. Стоји као кип, боме би когод још рекао као неки дух. Скрстио руке, па упрьо поглед из упалих очију у попу. Мислиш, не трепће; чини ти се, не дише. Разбарушена коса стрши му на глави. А на бледом збрчканом лицу као да нема никаква живота.

Наједаред повика попа строжијим узвишеним гласом:

„Кајине, а где ти је брат Авел?“

Мучна тишина. Кроз зуку мува пробија, што рекох, одмерено тик так . . . тик —

Друго „так“ Совра није чуо.

Над његовом главом у кандилу, што горијаше пред престолом богородичиним, запраска уље, запраска, ал —

У Совриним ушима грмну као гром, па чисто одјекну у његовом громком гласу, као кад човек и нехотице дрекне од изненадног страха:

— Ха, ха!

Све погледа у њега. Попа устукну корак натраг на амвону.

Совра пружио руке према икони матере божије, као да хоће да се заклони отуд од нечега; понда повика попи.

— Стој! Ја ћу га наћи!

И наједаред суну к вратима, те одјури из цркве гологлав као бесомучан.

У цркви наста жагор.

— Охо!

— Шта је сад?

Народ се ускомешао. Неки изалазе за Совром. Гунгула као оно ваљда у јерусалимском храму, кад је Христос растеривао трговце и пиљарице. Попа утишава.

Приметило се дакако не само у цркви него и око цркве, па за кратко време и у селу, да се овде десило нешто необично.

Па зар није необично, да осим попе и други неко у цркви јавно рекне штогод, и да се насмеје, те још тако насмеје, кад попа даје придику, као што се насмејао Совра Бајин?

Са Совром Бајиним није већ од неколико година на чисто. То зна цео свет. Ал ни он није још никад тако што урадио.

Не знаш, шта би с човеком, тек мало по мало, па се одавно већ поговарало:

— Совра полудио!

Не можеш рећи, да је баш јави луд. Јер преко недеље, обичним даном, влада се сасвим као и други свет. Ради, кад је чему време. Говори додуше, само кад мора штогод да говори. Ама чим недеља или светац или празник, а у њега, боже опрости, као да нешто уђе. Хајд што не изостаје од јутрења и службе. Бива да се човек заветује, па није чудо; а и дужност је православног хришћанина, да иде у цркву. Ал шта да мисли човек о њему, кад га недељним даном после подне види, како иде гологлав сокаком, па било зима, да камен пуца од мраза, било лето, да ти, што но реч, проври мозак од врућине? Иде тако средом шором, па носи собом на грудима икону као попа, кад иде за литијом За њим се искупи поворка деце. Па кад дође на раскршће, окрене се истоку, прекрсти се, целива икону, направи лице као преблаги и редовно разведе придику. Говори, млого и дуго. Говори, док и деци не додија, те се не почну џаваљати и кошкати око њега на свој рачун. Придикује о божијој милости; о некаквом посланству о пуном месецу, а заврши бог те пита чиме. После придике редовно оде пред цркву. Трипут се поклони с иконом, понда обори главу, скрсти руке преко иконе на грудима, изгледа, као да је загрлио, и чека, да се врата на цркви сама отворе, те да уђе у цркву, стане у сто старешина куће Бајине и одатле

прогласи народу, да се извршила над њим воља божија, да га је бог помиловао и престао гонити зао дух. Онда ће оставити ону икону, што је носи собом, на патоњу у цркви, одакле је и узео, да је цела општина целива. У том чекању тако затекне га често и мрак.

Није он ту икону из цркве добио одмах на прву реч. Искао је од попе и искао. Попа му је не хтеде дати.

— Црквене ствари — вели, — није слободно ником употребљавати.

— А како смеју тутори о свечарима зарсђати с иконом од свечара до свечара?

— То иде на црквени рачун.

Најпосле рећи ће деда Андрија:

— Подај му је, попо. Ко зна, шта је човека спопло? Па нек му буде на милост божију!

И тако му је попа даде . . .

Тога дана, када је оно придиковао попа о љубави и нељубави према ближњима, па уплео и причу о Кајину и Авелу, догодило се необично нешто не само, као што смо видили у цркви. него и у селу после подне. Совра Бајин није ишао с иконом по шору, да држи на раскршћу своју придику и да чека пред црквом, да му се отворе сама врата на цркви.

Када је изашао, боме да кажем, када је излетио био из цркве, јурио је сокаком.

Који су се десили близу њега, кажу, да су чули. како је говорио:

(Наставиће се)

МОЈА СРЕЋА.

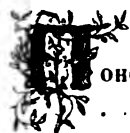

Поноћно доба, . . цича је зима, . .
. . . улица пуста. . . никога нема;
— Усамљен лутам, ма да сам санан,
Ма да ми душа клонуло дрема!
— — Па куд' ме жеље поноћне крећу? ! ! . .
. . . Идем, да тражим неверну срећу!
— — — — — — — — — — —
Сићани снеже завеј'о путе,
Са стреја висе ледене клице,
. . . дрхтим и стрепим, проклињем зиму
И ветре, њене ледене свирце! —
— — Улица пуста. . . никога нема,
. . . Згурена бака, препуна снега,
На студен камен главу је метла,
Па тако дрема! ! !
Чупаве власи, гадно одело,
Крију јој ружно, браздито тело. . .
. . . Вештица ноћна то је зацело! ! !
— „Устани бако, цича је зима,
Ви'ш како ветар ледени стеже! . .
. . . На мокри камен спустила с' главу,
Завејаће те сићани снеже! ! ;“ —
. . . „Остав'ме синко, празна ми ј' врећа,
— Одлази дома, ја сам — твоја с р е ћ а ! ! —

Сремски Карловци.

Милутин Трбић.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

Јосипа Јурчића

(Наставак.)

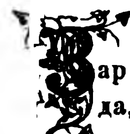

Зар не разумеш? Вида је дошла. Ал' да, ја сам већ у напред знао, да ми не ћеш веровати. Ево и ја сам нисам веровао, док је не видех, ни својој баби нисам веровао. Та иди и ти, да видиш, трчи скочи горе! Ја ћу с Тоном полако за тобом. Ко би с тобом упоредо? Трчи, трчи!“

За мало трчаше Антоније уз стазу према тастовој кући, да се све пушило. У глави му шумљаше. Веровати није могао, ма да је хтео.

А кад дође у тастов двор, читаше са лица сваког чељадета, да је права, правцата истина, што му таст рече. А и

сами врапци канда цвркутаху весело под стрехом, да је Вида дошла.

„Она је бона од дугог путовања, Антоније, и некако чудна," срете га пуница тим речима на прагу. Он је имао само једно питање:

„Где је?"

Кад угледа бледо, упало, но још и сад лепо лице своје Виде, која стојаше уз кревет, држећи се једном руком узглавља, упрвши у њега своје велике очи, као у неки ненадани догађај, прискочи к њој, вичући је именом огрли ју, а сузе потекоше том тврдом човеку као малом детету.

„Јеси ли ти заиста? Проговори, да се уверим, да не сањам, како сам већ доста пута сањао, да си код мене, а кад би се тргао, био сам сам, реци да си ти!"

„Антоније!" рече Вида и, огрливши га сакри лице на његовим грудима.

„Ти дрхћеш, а и бледа си? Уморна и бона. Лези, па уза ме отпочини," рече сретни муж и положи је на кревет, па је пољуби.

„Да ме ниси заборавио?" упита Вида уздишући. Можда јој долазаху ти уздисаји из дубине душе, као да хоће да кажу: „Ја те нисам достојна!"

Антоније Самород беше пресретан, јер опет нађе своју жену, а свом детету мајку.

XVII.

Широм Крапа долазили су људи, да чују за чудо, о ком су им тек неколико наговестили. Дивљи Арапи одведоше на крај света лепу Виду, Самородову младу жену. Онда је предадоше краљици, да јој служи, међутим је она увек плакала уздишући за кућом, мужем и дететом. На чудан начин опрости ју бог руку њених непријатеља; поможе јој утећи, а она је бежала дан и ноћ, дуго, дуго, по пустињама и далеким крајевима, те сретно дође до Баснијеговине, где ју нађе Смучипер, у снегу и пола мртву, и донесе је њеним родитељима. Сад је код куће на Самородовини, где служи свог мужа и негује своје дете, као некад, док је још не уграбише прекоморци.

Тако су приповедали људи на далеко и ко год могаше, дошао је, да се сам увери, да ли дође Вида у истину. Неки су износили ту ствар опширније, неки овако, неки онако, како је који знао; овај грозније, онај занимљивије.

Сама се Вида клонила, да о том опширније говори. Кад би је ко запитао, дрхтала би и молила, да ју оставе како би лакше заборавила на своју грозну прошлост.

Антоније је не питаше, а и другима није дао, да је питају. Штогод је зажелила, све јој је испунио. Пазио је на њу као на очњи вид, као да се бојао да је опет когод не уграби.

И Вида се сва променула, од негдашњег поноса не беше ни спомена. У место пређашње самовоље и упорности, показиваше свако њено дело оданост и скромност.

Према мужу беше љубазна, пазећи на сваки његов миг. С особитом љубављу неговала је своје дете, уживајући у њему. Често је морао упозорити муж, да не ваља, што чини, јер га може разгњевити.

„Што не долазиш к нама сада, кад смо сретни?" питао би Антоније свог брата парока.

„Стар сам, па ми је најмилије, кад могу да сам сам," одговорио би парок, слушајући га неко време како му хвали Виду, па би за тим, а да се примстило, заподео разговор о чему другоме.

Тако прођоше Антонију Самороду две године у срећи, изузев смрт таста и пунице, које једне зиме позва свевишњи.

Да ли беше и Вида сретна за то време? Погрешила није ни у чему. Сви су мислили, да мора да је сретна. Па ко би и био, ако није она?

Око ње беше само изобиље; добар муж, здраво и весело дете. Шта је могла још изискивати? Што јој умреше родитељи, није ни чудо: јер су били обоје стари и спремни, да замене свој дуг живот пун д бри: дела и побожности са бољим, на оном свету.

Из ничега на њој не могаше се закључивати, да је сретна. Нема уста, преко којих се омицаше, док беше девојком, лак и грохотан смех, који се разлегаше по хр

динама, беху сада само збиљи отворена; цело лице имаше неки тужан израз; и кад би покушао Антоније, да је развесели, насмешила би се силом само да му угоди.

Откако се Вида вратила, није никамо излазила до у цркву. Неком страшћу одбијаше мужевљеве позиве, да иде с њим к познаницима или у варош.

„Ја би ипак хтео, да идеш једаред самном," рече Антоније, кад се спремаше у Трст.

Имала је узрока, да не иде. Али једно ради мужа, а друго из женске радозналости, а к тому још и из оне људске лакомислености, која нас поново гони у опасан положај, ако смо већ једном сретно из њега испливали или заборавили на страх пред њим, приволе је да пође с мужем. Он хтеде да остану онде три дана, а био се договорио и с братом, да дође и он трећег дана.

Први је дан за послом, а други дан водаше жену по вароши. Кад иђаху уз море, посматраше Вида неким изванредним расположењем мале и велике лађе, на којима се лепршаху заставе свију народности.

Наједаред обори главу, сакри лице и поче дрхтати.

„Шта ти је?" упита муж престрашено.

Она не одговори, већ сави у први сокак. Он је држаше идући уза њу и питао је, да ли је слаба.

„Није ми ништа," рече она напослетку. Муж не престаде питати. „Није ми ништа. Хајдемо кући." Одведе је у гостионицу, где су одсели. Узалуд је покушавао, да је наговори, да иде у шетњу, јер она сиљаше непрестано као размажено дете, да је води кући.

Не беше друго него водити је, ма да је требао бити и сутра у вароши. Али и то је радо учинио и ако беше зловољан са те изненадне промене.

Трећи дан био је опет у Трсту, и, као што би углављено, стајао је с братом на пијаци, кад опази два човека.

„Паволи!" повиче он и, оставив брата, пріђе к њима.

„То је онај, познајеш ли га?" рече весело, дугачки, мршави, црвонокоси и изванредно дугоноси вредни друг паволијев, нама познати Пера Мусолино.

„Ко онај?" упита Самород оштро, јер не познаваше Мусолина.

„Ништа, ништа, махни се, познаје те из виђења", извлачаше га Паволи, на ком се видело, да је у неприлици.

То доведе Самородa, да још више посумња. Реченица: „То је онај!" чињаше се њему, као да је подругљиво изречена, а пошто не беше од оних, који се свакога боје, упита странца строго, да му разјасни, што значи: „То је онај!"

Мусолино једва дочека. Размахне се, те излане истину на сва уста,

„То је онај, који дође на кисело млеко, кад је већ Паволи побрао скоруп, — онај, кога видех јуче, где шета уз море са женском, која одбеже пре две године к нама или да право речем к Паволију, код ког беше у Млецима. Но јесте ли можда задовољни с том вешћу? Или је можда већ знате? Баш смо тај час о том говорили, каку је видесмо. С вама је ишла. Вас може човек већ издалека уочити, јер сте за једну . . . "

Даље не могаше, јер га већ стиште самородова десница.

„Шта рече!" упита Антоније.

„Помоћ! . . викне Мусолино. Кад се осврте, виде, да га је оставио побра на цедилу.

„Шта радиш, Антоније?" утишаваше га брат, који приступи к њима, видећи по очима, каква бура осећаја бесни у братовљевим грудима,

„Чу ли шта рече?" упита Антоније.

Људи се почеше скупљати.

„Пустите ме!" мољаше Талијан.

„Зар не рече, да је била моја жена код њега и Паволија?Ниси ли то рекао?"

„Не код мене, то не рекох! Код Паволија! Ја нисам знао, да је она ваша жена."

„Антоније пусти га, па хајдемо; гле колико се света сјатило," рече парок, кога беше страх од последица, што би се могле изродити, ако буде тајна сасвим откривена.

„Свет? Шта је мени до света? Где је онај? Паволија хоћу. Зашто побеже? Брате, јели истина?“

Тешком муком успе парок, да наговори брата, те се махну Мусолина, и пођу, да траже Паволија. Антоније беше тако збуњен, да се даде одвести у гостијону те и не примети Мусолина, који поред њега из ње изађе. Али он је уз све узбуђење ипак мислио. Разни случајеви, разне слике, искушења, говора, њено ћутање — све му се врзло у један мах мозгом.

„Беше ли лаж, што ми је приповедала? Је ли ме сама напустила и пошла за њим, а кад га се заситила оставила и њега? Реци, брате, да ли је истина, да је тако?!“

Парок није никад слагао. Не могаше рећи, да није тако, он, коме беше одавна познато све, што је у ствари.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

1.

Љуба Ивана Чарнојевића.

Ивана у Чарнојевића
Зелена му гора око двора
И у гори зелена ливада.
На ливади врани коњи пасу,
Чувала их иванова љуба.
Са очима вране коње чува,
Десном ногом мушко чедо љуља
А рукама ситан везак везе.
Ту долази иванова мајка
Па беседи иванова мајка:
„Снахо моја, иванова љубо!
„Каква ти је голема невоља.
„Да очима вране коње чуваш,
„Десном ногом мушко чедо љуљаш
„А рукама ситан везак везеш?
Ал' беседи иванова љуба:
„Што очима вране коње чувам,
„Да ја моје девере иженим;
„Што рукама ситан везак везем,
„Да ја моје заове удајем;
„А што ногом мушко чедо љуљам,
„Јер ја млада старости се надам.

2.

Десет девојака.

Роди мајка десет девојака,
Девет плела а десету клела:
„Кћери Јано, виле те однеле,
„С тобом виле коло наставиле!
Ал' не прође ни годину дана
Умре мајци девет девојака.
Оста сама јединица Јана.
Разболе се лепе Јане мајка
Па беседи лепе Јане мајка:
„Да је моја Јана мушка глава,
„Отишла би за гору на воду
„Па би мајци водице донела.
Кад је чула јединица Јана!
Она оде за гору на воду.
Кад је била близу воде ладне,
Ал' на води дивно коло игра
И из кола подвикују виле:
„Оди нама наша лепа Јачо,
„Тебе нам је поклонила мајка
„Још нејаку од седам година!

3.

Девојка прстен изгубила.

Белила девојка
У лиду дарове,
У мору мараме.
Белећи девојка
Прстен изгубила,
Прстен изгубила
Па је беседила:
„Дарци, моји дарци,
„Коме остајете?
„Ни оцу ни мајци,
„Ни брату ни сестри,
„Већ проклетој стрини,
„Која ме је клела:
„„Ој дево, девојко,
„„Дуго девовала,
„„Дуго девовала,
„„Мало невовала,

„„И што невовала,
„„И то боловала:
„„На плећи лежећи,
„„Године бројећи!

4.

Троји свати.

Троји свати кроз гору путују,
Троји свати по једну девојку.
Једни свати Краљевића Марка,
Други свати војеводе Јанка,
Трећи свати Златарића Павла.
Кад су били на сред горе чарне,
Обазре се Краљевићу Марко,
Па беседи војеводи Јанку:
„Врат' се натраг, војевода Јанко,
„Немаш куда: моја је девојка,
А Јанко се обазре на Павла:
„Врат' се натраг, Златарићу Павле,
„Немаш куда: моја је девојка.
Павле ћути, ништа не говори.
Кад су дошли девојачком двору,
Лепо су се сватп уредили:
Кум до кума, девер до девера,
Младожења један до другога.
Ту излази девојачка мајка
И изводи лепоту девојку
Па беседи девојачка мајка:
„Ћери моја, лепото девојко,
„Ако хоћеш за јунака поћи,
„Ево тебе Краљевића Марка.
„Ако хоћеш за војводу поћи,
„Ево теби војеводе Јанка.
„Ако хоћеш да пођеш у благо,
„Ево теби Златарића Павла.
Девојка је мудра и разумна,
Она грли Краљевића Марка:
„Куме Марко, мој венчани куме,
А од Марка загрлила Јанка:
„Братац Јанко, мој ручни девере,
Ал' не може да загрли Павла,
Веће грли коња павловога:
„Добар коњиц господара мога!

5.

Млада Милићевка.

Везак везла млада Милићевка,
Везак везла у зеленој башти.
Туд пролећу два врана гаврана
Па беседе два врана гаврана:
„Коме везеш, млада Милићевко,
„Коме везеш танану кошуљу,
„Или везеш твоме господару,
„Или везеш брату рођеноме,
„Или везеш твом јединцу сину?
„„Ја не везем моме господару,
„„Нити везем брату рођеноме,
„„Већ ја везем мом јединцу сину.
Ал' беседе два врана гаврана:
„Не вез' везка, млада Милићевко,
„Не вез' везка и не троши злата
„Већ се попни горе на чардаке
„Па ћеш видет' до три раке црне:
„Једна рака твога господара,
„Друга рака брата рођенога,
„Трећа рака твог јединца сина.
Кад то чула млада Милићевка
Она трчи горе на чардаке
И кад види до три раке црне
Она врисну као љута гуја:
За господарем косу одрезала
А за братом лице изгрдила
А за сином очи ископала
Косу реже коса опет расте
Лице грди а лице израсте
Али очи не могу израсти
Нити срце за јединцем сином,

6.

Лепа Јана.

Вино пије Малеш господару.
Вино служи Јана, лепа Јана,
Вино служи грозне сузе лије.
Питао је Малеш господару:
„Шта је теби, моја лепа Јано.
„Вино служиш грозне сузе лијеш
„Јели теби понестало блага,
„Ил' је твоје руво повештало,
„Или си се зажелила мајке?
Ал' беседи Јана, лепа Јана;
„Није мени понестало блага.
„Нит' је моје руво повештало,
„Већe има девет годиница,
„Како моју нисам вид'ла мајку.
Кад то зачу Малеш господару,

Он дозива слугу Михајила;
„Михајило, моја верна слуго,
„Ти упрегни коње у кочије,
„Носи Јану нека види мајку.
Кад су били на првом конаку;
„Глас допаде Јани, лепој Јани:
„Врат' се натраг Јано, лепа Јано,
„Умрла ти сва четири сина.
Ал' беседи Јана, лепа Јана;
„Ја се натраг повратити не ћу,
„Ма умрле све четири кћери,
„Док не видим моју стару мајку,
Кад је била на другом конаку,
Глас допаде Јани, лепој Јани:
„Врат' се натраг Јано, лепа Јано,
„Умрле ти све четири кћери.
Ал' беседи Јана, лепа Јана:
„Ја се натраг повратити не ћу,
„Макар умр'о Малеш господару,
„Док не видим моју стару мајку.
Кад је била на трећем конаку,
Глас допаде Јани, лепој Јани:
„Врат' се натраг Јано, лепа Јано,
„Умр'о ти је Малеш господару.
Ал' беседи Јана, лепа Јана:
„Да се вратим док је поранијe,
„Да не буде још и доцканије.
Па се врати своме белом двору.
Кад је била близу бела двора,
Угледала свих девет гробова.
Стаде Јана нарицати млада:
„Четир сина четир сока сива,
„Кад летисте, кад земљи падосте,
„Зашто мајку у двор не чекасте?
„Четир кћери, румене ружице,
„Кад цветосте, кад-ли опадосте,
„Зашто мајку у двор не чекасте?
„Сунце Јарко, Малеш господару,
„Кад-ли сину на за гору зађе,
„Зашто Јану у двор чек'о ниси?

Прибележио од стрина-Кате у Б. П. Селу

— о — 1.

СЛОН.

Енглески подузетник Харисн беше саставио 1802. године једно трговачко друштво, како би се што више набавило и распродало слонове кости. Седиште му је било у Суравајн.

Ово друштво најми једну стотину врло вештих ловаца па их посла у затон од Агое с налогом, да продиру што дубље у унутарњост Африке, да опколе слонове са стране оних дивљих пустиња, што ударају на језеро Макада, на којима широм расте шећерна трска, што ју је сама природа засадила слоновима за храну.

Харисн хтеде сам собом да управља првим овим ловом. Беше му око 34 године. Како је рођен у Индији, то је имао сва преимућства и сва својства дивљег и цивилизованог човека, за то је и улевао својим пустоловима велико поверење. Бацише се дакле на онај пут свом слепом жестином, јербо су чули да је он до сада пожњео велику славу и задобио силан новац.

Једнога дана, када је ветар пирио од планине Лупате, што је држаху да је крај света, небојећи се да ће их издати човечији дах, кога слонови из далека оњуше, усудише се наши ловци, те уљегоше у неку обретку шуму где се по лиснатом и као природни ходници сведеним лијанама могло судити, да ове светске грдосије често овуда пролазе. На једно три до четири миље ненађоше ништа; али одмах за тим опазише кроз једну пространу чистину три слона, који мирно и непомично стајаху, те наличаше онима у подземним индијским храмовима. Сва прилика да је то извидница слоновске насеобине у Вилијакарми. Једна од ових грдосија дадe знак немира; као да је осетила, да се земља гиба под корацима непознатог непријатеља; те пусти дуг потмуо крик у знак повлачења. Неустрашими Харисн прошапта најближем до себе:

— Пред нама је читаво стовариште слонове кости! па обазриво пође напред.

Како је африканска природа врло ћудљива, то се они брзо нађоше на голом, ш-

љастом камењу, а ужасна пустош показа им бездане провалије, тамне, гранитске долине, голо, суморно стење, које је наличило грдном ждрелу скоро угашеног вулкана. На доласку једне узане долине опазише сивога камења, што се котрљало са планине; али кад сунце изађе иза облака и осветла ову гомилу, ту не беше оптичке варке. Под лажним стењем указа се живот. Беше то предводница вилијакар свих слонова, која непомично стајаше. За то што је храбар држао је Харисн, да је и вешт војвода; али се сад превари у својој стратежији. — Обмањен површином земљишта, а непознавајући чудновате геолошке прилике унутарње Африке, мишљаше, да су се слонови у својој глупости повукли у неки ходник без изласка у неки ћор-сокак од гранита, те ће се ту моћи на лак начин доћи до велике бербе слонове кости. Треба их само из пушака утерати у теснац.

Но беше врло погрешна мисао о слоновима. Тако се и римски конзул преварио у њима у клаудијском кланцу, као и наши ловци, што се преварише. Али су слонови много искуснији и од Римљана и од наших ловаца. Околина је имала изласка и ударала је на планински ланац Лупате, као што пут Жуфроа спаја улицу Гранж-Бателијер са булваром.

— Треба најпре ударити на предводницу, помисли Харисн, а после ћемо на цео чопор пуцајући са обе стране низбрдице у долину.

Пошто даде ловцима уговорени знак, опали, а стотину пушака одјекну на један мах, и три слона падоше.

Никада до сада није се чуо у овим пределима пуцањ пушке, који се разлегаше по овој пустињи до најдаљих даљина. Дивља дрека, цвркут тица, рика дивље зверади измеша се са пушчаним одјеком, те проговори у унутарњој Африци Семовим, Хамовим и Јафетовим потомцима и непознатим езиком.

После овога треска подиже се у пустињи ужасна бура, која не беше ништа друго, него израз јарости слонова, законитих баштиника ове пустиње, који се помамише на тај дрски упадај у њихово добро. Праведни гњев ових грдосија разлегао се у ваздуху, а ловцима се најежи кожа, као да их је дирнула електрична струја. И најхрабрији задрхта. Неусуди се више ни један да напуни своје пушке. Једини Харисн остаде хладнокрван, те проматраше непријатеља кроз густи пушчани дим. Кад се дим мало разишао, опазише ловци шест слонова, како се управо њима упутили. Сад се чуо само један глас: Беж'те! Харисн хтеде да поврати бежеће ловце; али страх нема ушију. Војска остави свога вођу, пак је нестаде у шумском лавиринту

Слонови не хтедоше да гоне своје непријатеље, ма да су бржи од коња, што коњски продавци неће да признаду. Дивљач не хтеде да пуца на ловца. Они се задовољише да својим сурлама оиколе Харисна, да им он не умакне.

Један од њих беше рањен у уво. Слон, као ни лав, неће се у таком случају никада преварити; он увек позна ону руку која га је из далека ударила. Харисн беше једини кривац; остале пушке учинише само узалудан тресак, и више ништа.

Рањени слон приближавао се свом убијци озбиљним достојанственим кораком, али би му се троми корак брзо окренуо у скок, да је Харисн хтео да бежи. У тако ужасном тренутку и најхрабрији би се уплашио. Оно, што сад ловац учини, неможе се назвати кукавичлуком. Видећи грдосију, где се њему приближује, и посматрајући успламтелим очима махање претеће сурле, паде Харисн на колена, склопи руке, као што би учинио пред свемогућим краљем, да га моли за свој живот, или бар да се одложи извршење пресуде. Кажу: да су лавови осетљиви према изразима учтивости. Неки путници то потврђују, а господин Беге ме је о том живо уверавао. Нетреба се дакле чудити, ако и слонови познају, кад се когод каје за учињено зло, а и ако су према покајнику великодушни. Слон замишљено стаде пред Харисна. Мисли се брзо рађају у том великом, слоновском мозгу. Ловац се у

смртном страху молио и препоручивао је Богу своју душу. Остали слонови из далека посматраху ово својим малим очима. Овај узвишени призор у пустињи неимађаше никаквог другог сведока осим сунца, најзнаменитијег повесничара, кад би умело да опише све оно, што је од вајкада видело.

Слон лагано дохвати Харисна својом сурлом око појаса, описа њим у ваздуху велики округ, па га лагано спусти себи на леђа. По том спусти четвороножни цин ситан глас, и пође према долини. Остали слонови пођоше за њим као да су разумели намеру свога пријатеља.

Харисн седећи на грдосији пушком о рамену и даље је читао своју самртну молитву јербо је држао, да је само одложена казна, и да ће се после извршити у присуству целе насеобине, да се мало позабаве ови беспосличари пустиње. И опет то беше једна од оних људских заблуда, кад сравњују своја дела са здравом мисли ових грдосија. То је погрда на њихово душевно својство, кад човек држи, да су и они у стању да убијају људе; као на Гревском тргу, само да забављају глупе слонове.

У осталом треба Харисна у овако страховитом тренутку и извинити. Та није он као Бирон, седео на мекој наслоњачи пред Лејовљевом сликом, што представља слона са својим вођом. Несретни ловац сам собом одкајава своја погрешна зоологична посматрања.

Харисн дакле мораде да издржи оно, што немогаше да преиначи; предао се свом непобедивом непријатељу на милост и немилост.

Слон је ишао долином поузданим кораком, као човек који познаје своје земљиште; уђе у неку дивну шуму испресецану хладовитим, толико високим ходницима, како могу слонови по вољи пролазити. То као да беше главни стан слоновске насеобине. Да ловац не беше у самртном страху, би се дивио овој искусној природи, која га окружаваше свима својим чарима. Искон-ски грмови правише на све стране непроходне сводове, који се разлегаху од тичије песме; извори избијаху из стена, правећи мала ал дубока језера, или се разливаху по бујној трави. Хиљадама разна, непозната цвећа, производи топле афричке флоре, красише стабла од дрвећа, као дивне арабеске, те испуњаваху ову пустињу својим балзамским миомиром. Свеж ваздух оживљава ти душу и расхлађује тело, као да ниси у сред жарке Африке. Ах! Злочинац, кога воде на губилиште, нема кад да ужива таке дивоте!

Уђоше у пространу, округлу травом обраслу пољану, где мирно обитаваху силне слоновске породице, далеко од тигрова и лавова, којих се нису толико бојали колико им беху несносни у њиховој тишини. Матере уживаху гледећи несташну сигру своје деце по густој трави или по свежој води у језеру, што беше ишарано воденим цветовима. Озбиљнији оцеви занимаху се кућевним послом; једни беру својим сурлама зреле плодове лебнога дрвета, кога им синови још немогаху да дохвате; други доносе у амбареве читаве снопове шећерне трске. У овој малој, чудноватој држави владаше потпуна слога. Ту беху сви и краљеви и опет робови своје дужности.

Рањени слон полагано спусти на ледину свога заробљеника. Браћа га дочекаху изразом велике радости. Грдосије, које још никада невидеше човека, нехтедоше ни да погледају на маљеницу, кога донесоше у њихову средину. Но то је врло мало врeђало Харисново самољубље; а није ни чудо, у каквом се положају налазио. Кад ловац осети, да се може слободно кретати, погледа около себе, небил' опазио какву узану ниску стазицу, којом би могао да умакне али брзо увиде, да је налог већ издан. Четир слона мотрише на њега уздигнутим сурлама, а спуштеним зубовима. Стајаху као стражари, којима је дан одмерен налог, да с места пуцају на заробљеника ако би хтео да бежи.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЕПИЗОДА ИЗ ЖИВОТА АЦЕ РАДОВИЋА.

Многи ће се опоменути иронично-сатиричног говорника, кои је на благовешт. сабору 1861. год. са својим изврсним говорима све присутне више пута развеселио.

То је био Аца Радовић дистр. вел. бележник и адвокат, родио се у Вел. Кикинди, и ту је ове године умро.

Као што је у говору комично изгледао, а хумора свагда озбиљног био, — могло би се млого што-шта из његовог оригиналног живота приказати, ал' ова једна епизода особито је интересантна, и заслужује да се за спомен прибележи.

Поштени и часни Ацини родитељи имађаху више деце, и због сиромаштва, никад нису намеравали ни једно дете школовати.

Али Аца, најмлађи им син, одважи се, да сам себе школује.

Већ у 10. години свршивши у месту српске школе, — оде у Карловце гди помоћу алумнеа, и учењем туђе деце с добрим успехом сврши ђимназију, — пак онда исте школе, од првог до последњег разреда, понови у Пешти.

И то ево како се догодило:

У оно време пре 50 год. био је тај скроман обичај, да су имућнији грађани, а и Србљи спаије, — преко ферија мање имућније српске ученике, радо у свој дом примали, издржавали и по могућству подпомагали их. (Гди је то данас?)

Мене је мој отац спремао да почнем латинску школу, и зато је свог познаника ...на, родом из Бочара, сад упокојеног Архимандрита Кипру, — онда зовомог Косту ...гануловића, у кућу довео, да ме за пред...ните преправи.

Аца, свршивши са Кипром заједно ђимназију, дошао је кући својим родитељима, и ...вши у суседству, проводио је цео дан ...нама.

Мој отац, бивши занатлија, једном однесе наручени еспап спаији Дивану у Падеј, — и том приликом говорили су о ђацима, јер и Диван имао је сина, ког је школовао, — доста до тога, кад је мој отац кући дошао, он нам рече, како му је Диван казао: Шта си ти мајсторе бољи од мене, да издржаваш три ђака; ја ћу по њи кола послати, па нека дођу. да „факацију" са мојим сином и његовим „префектом" проведу, па ћеду више профитирати.

И већ други дан, око 10. сати, пред нашом кућом стадоше у каруца упрегнута 4. коња, и ливреисан хусар (онда редкост) јави: да је дошао по „штуденте."

Мати моја, на брзу руку справи неколко завежљаја, које са собом узмемо, поседамо сви тројица на каруце, и на подне стигнемо у Падеј, — гди нас спаија са свима својима љубезно дочека, одведу нас у две собе, овде се умијемо, преобучемо, и на ручак одемо.

Код астала било нас је осморо. У зачељу седила је једна стара госпа, — Диванова рођакиња, јер је био удовац, — до ње с' лева Диван, до њега Кипра и ја, — с' десна, Диванова 11. годишња кћи, префект — талијанац из Далмације, — и 15—16. годишњи син, — завршавао је астал Аца, — од старе госпе vis a vis.

При ручку конверсирало се српски, — које је сваки час са талијанским прекидао префект, — јер је тешко, и некако комично изражавао се српски, ради чега, Аца га је приметно пецкао, а он се није дао, — па та сцена особито се допадала спајији и старој госпи, те су хотимице продуживали разговор и у веранди, — гди смо до у вече провели.

Спаији и госпи, допао се Аца, како лепо и чисто српски говори, није никад ни једну реч из страног језика умешао, а ни један стран језик проговорио, већ са језговитим досеткама, довео је у забуну „префекта," а спаију и госпу у највеселије

расположење тако, да ће при вечери спаија започети: како је намеран свог сина, са префектом послати да путују по Италији, — и наведе: ето вам децо прилике, покажите се, научите говорити талијански, пак се јавите мени, ја ћу сваком дати 300. фор. да имате прилику видити класичну Италију.—

Јели 300 фр. у сребру — запита ће Аца, — јер са 300. шајна недаје се далеко ђипати, — и ако је тако, хоћу одма од сутра да почнем, и да научим талијански, јер хоћу још ових ферија, да тамо путујем.

О-хо, млади човече, — рече Талијанац — неда се то тако лако научити, — ту треба година, да се научи један језик . . .

„Ал ја хоћу тако, — и само ако је талијански језик подобан латинском и влашком, — онда ћу ја, — ако само купим граматику, за 7. за 3. а можда и за један дан научити га.

— Па ево баш при руци ми граматике и ако ви овиx ферија научите талијански говорити, — макар и шкрбецали, — ја се обвезујем, дати вам 100. фор. у сребру. —

„Кад је тако, ево и ја додајем 100. фор. сребра — примети стара госпа. —“

„А ја ћу се поболшати — са 400 фор. сребра, дода Спаија.“

„Ај — хај! — узвикне Аца, — ето мени 600 фор. молим вас госп. префекте, задајте ми из те граматике много, — али врло много лекције, јер ја ћу одма сутра да почнем учити. —“

— Ето вам даклем, све ове речи поради изговарања на памет да научите, — нема ни пет листова, — а можете и деклинације научити, — свега 8. листова . . . .

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Познавање човека. За четврти разред ниже основне школе. Књижар издавач Петар Ћурчић. Краљевско-српска државна штампарија 1884. Мала 8°. Стр. 24. Цена 15 пара дин.

У бр. 25. „Јавору“ приказао сам књижицу за трећи разред, а сад ћу да рекнем коју и о овој за четврти разред, у којој се говори: о унутрашњим дијеловима човјечјег тијела и њиховој њези, о јелу и пићу, о одијелу и о стану. О свему овому написати по нешто, па још разумљиве и дјеци, а на оволишно простора, за цијело није шала. Али оно што одабере писац, мора бити тачно описано, и ако се и како може, ваља му избјегавати све што је споредно те заводи ђаке странпутице. Свако поучење ваљало би започети добрим примјером.

Освртањем на ово не допада ми се „рад мишића“ (стр. 3). Рад мишића може се дјеци протумачити најбоље на руци. Кад се рука у лакту пregне, опазиће дјеца другом руком, да у том часу бива мишица с горње стране дебља и краћа; кад се пружи лакат, примјетиће, како мишица постаје тања а дужа. Теже ће им бити распознати, да мишица и с доње стране бива наизмјенце дебља (краћа) и тања (дужа). Не ће се њима сакрити, да доња страна отанча, кад горња одебља, и наопачке: кад ова отанча, да доња одебља. Сад им се може казати, да су мишићи утврђени једним крајем за лакат, а другим за рамењачу, па кад се с горње стране мишићи пократе, да се лакат примакне к рамену; а кад се они с доње стране пократе (јер у том часу растегнути су), онда се лакат пружи и т. д. Овим ће се и цигло ђаче увјерити, да се мишићи наизмјенце грче и пружају, и да се сви у исти мах не грче. И једно и друго није наглашено у „раду мишића,“ јер тамо стоји: „Кад се мишићи згрче, онда се кости, па и цело тело покреће,“ — а ја бих рекао, кад се сви згрче, да нам не треба ни хљеба ни паленте. Да писац само напомиње грчење мишића, читам и код срца: „Срце се од рођења па до смрти наше грчи и то без наше воље.“ По овом морало би се дијете родити са великијем срцем, кад би се ово до смрти само грчило и тим грчењем потискивало крв. Мало ниже пише писац „Кад се срце згрчи. . .“

Писцу није јасно, шта је прибор о-

гански, јер вели: „ . . . с тога су и они (мишићи) прибор за кретање“ (стр. 4); И кости су прибор за кретање (стр. 5). Желудац је дакле прибор за варење. Тај прибор састављен је из ових делова: из уста, ждрела, једњака, желудца (а за што не желуца) и црева (стр. 14).“ Кад је желудац сам за се прибор, одкуд може бити онда дио тога прибора?

Писац пише: „Кости, за које нису прицети мишићи обавијене су неком кожицом, која се зове покосница (стр. 5), а у зоологији од Панчића читам на стр. 91: „Свака је кост с поља омотана чврстом и жилавом навлаком, покосницом — . . .“

Да се не поведу дјеца за ријечима: „Коморе су једним попречним зидом подељене. . .“, за што се тај „попречни зид“ или презид не би звао у опће преграда или претин, кад ову ријеч и Змај-Јован употребљава.

„Предкоморе су у свези са коморама с помоћу отвора, кроз које се спушта крв у коморе“ (стр. 8). Кад се не би „отвори“ могли затворити чиме, могла би т. ј. морала би крв натраг јурнути, кад се срце „згрчи“, али је ту по један залистак, који се може отварати само у комору. Ово се дјеци може добро показати на собним вратима. А и „рад срца“ није разговијетан, јер о стезању и ширењу комора и пре ткомора на изм јенце нема ни спомена; ту се израђује све само грчењем. — „Кад се пије или једе, не треба то нагло чинити, јер може лако да упадне мрва у гркљан, . .“ (стр. 13). — а кад се полагано једе, па се насмијемо? Боље је казати, да се загрцнемо и покашљујемо, кад што пијемо или једемо, а гласнички поклопац добро не затвора улазак у гркљан и душњак.

Рад желуца није потпун, јер по овоме желудац не прима ни мало хранљивих честица из каше; писцу исисавају све што је потребно за крв, мљечне цијеви у „цреву од дванаест палаца“ (стр. 14). „У устима“ се храна сажваће и помијеша са пљувачком, а њу луче жлијезде, што се налазе „у устима.“ Ја бих рекао „да ове жлијезде нијесу у устима: „Die Speicheldrüsen sind Nebenorgane der Mundhöhle,“ (Thomé, Zoologie, стр. 59).

„Крајеви извесних живаца улазе у главу, где се налази као неко клупче, које се зове мозак.“ (стр. 15). Дакле је мозак клупче, али какво? Да је мали мозак састављен из многих једно на друго наслаганих листића“, не бих рекао, и ако су вијуге по њему напоредо.

Говори се о „грудној шупљини“ и „трбушној шупљини,“ а нигђе се не каже шта их дијели. Исто тако не спомињу се ни бубрези, као да они нијесу важно оруђе. Или се стиди писац казати, да они израђују мокраћу, па их за то изостави.

Да је месо најбоља храна, зна и наш народ, јер вели: „Нема меса без меса.“ Није све једно, кад се месо куха, да ли је метнуто у хладну или врелу воду, с тога би добро било да је напоменуто, е је боље метати га у врелу воду. „Месо, у води кухано, најбоље храни а најтеже се вари; на против печено се месо најбрже вари а најмање храни,“ вели писац на стр. 18; а проф. Ф. Сигмунд учи овако: *) „Durch das Braten des Fleisches ergiebt sich kein anderer Vortheil, als dass die löslichen Bestandtheile desselben mehr zusammengehalten werden. Die Nährfähigkeit des gebratenen Fleisches ist jedoch nicht grösser als die des gekochten.“ Таман противно, — па кога да послушамо?

„Млеко је најсавршенија храна,“ учи писац, а Сигмунд не да тако говорити: „Die frühere Ansicht, dass die Milch der Grundtypus aller Nahrungsmittel sei, ist längst widerlegt worden, . . .“ (стр. 95). И гледе јаја не слажу се.

Писцу није сир добар, „јер се тешко вари,“ а Сигмунд вели, да нема хране у којој има толико бјеланчевина, und es ist daher kein Paradoxon wenn Johann v. Mül-

*) Види у књизи: *Aus der Werkstaette des menschlichen und thierischen Organismus*, на стр. 99.

ler behauptet, dass die Freiheit gedeiht, wo der Käse bereitet wird“ (стр. 136).

Маст је врло важна храна, јер од ње добива тело своју топлоту“ (стр. 19), — а Сигмунд овако каже: „Die Athmung ist die Quelle der animalischen Wärme“ (стр. 384). — Црни хлеб боље храни и брже се вари од белог хлеба“ стр. 19), а на то одговара Сигмунд: „Was endlich die Armenkost, Schwarzbrot, betrifft, so erklären Panum und Heiberg, dass das Beibacken von Kleie zum Brot nur dem Bäcker Vortheil bringt, indem da die Verdaulichkeit dadurch bedeutend sinkt, auch die menschlichen Verdaungsorgane nicht im Stande sind, die Eiweissstoffe der Kleie genügend auszunützen“ (стр. 136).

Кад није казано, за што је зими боље носити одијело црне боје, није нужно било тумачити, за што је љети боље да је бијело (стр. 22).

На посљедној страни побија се сам писац. „Ако таким становима досађује лети велика жега, ваља испред прозора засадити дрвеће“ Куће не ваља подизати „у шумама, јер ту увек има влаге;“ а најпослије каже: „У опште је добро кад око станова има засађеног дрвета. . .“ У шуми не ваља начинити кућу, јер ту има влаге, а кад засадимо око ње дрвеће, зар то није исто?

И у овој књижици по готову је писац боље израдио његу унутрашњих дијелова него што их је описао; па јер ће ваљан учитељ и сам неке погрјешке исправити моћи, и јер се надам да ће г. писац, потакнут мојим примједбама, и сам мало боље размишљати о свему, препоручам и ову књижицу и учитељима и ђацима.

На завршетку желио бих, да су у ове двије књижице уврштене лиепе слике, јер и оне много припомажу, да се садржина боље разумије.

Проф. Мојо Медић.

Одговор г. Бугарском на његову антикритику.
(Наставак.)

Испочетка нисам могао никако да схватим, како је г. Б. могао и доћи на ту мисао, да сам ја њега хтео да упоредим са Змајем и чика-Стевом. Али касније, кад сам видео, где он ***сам себе*** упоређује са Тургењевом, са Леопаридијем, са Вуличевићем, па и — гле чуда! — са самим Змајем, е, онда ми је било са свим јасно. Па је-л' то дакле логика, — кад се већ г. Б. толико држи, или би бар да се држи логике, — замерати ми, да сам узео при оцени његових саставака за мерило најлепше радове наше мале и сиромашне дечије књижевности а овамо одмах затим ***сам*** упоређивати ***своје*** саставке са најлепшим радовима велике и богате светске књижевности?!

Сад долази на ред освета г. Б. јер и она је заступљена у том одговору. Сасвим педагошки!

Ако је г. Б. баш стало до освете, — може ми се светити. Моја пак намера никад није била, нити ће кадгод бити, да се коме светим, а још мање да се служим са изразима: „Чудна смелост!“ „Карактеристична смелост!“ „најподлија импертиненција,“ „природна кратковидост“ итд. И ту се онда још ***мени*** пребацују „ружни изрази,“ који све и да су ружни, нису били управљени ни на какву личност а ови су очигледно на мене наперени. Ја не велим, нити могу рећи, да сам непогрешан, могао сам ја врло лако погрешити ма у чему при оцењивању књиге г. Б. „Првога дара,“ та за бога — errare humanum est. Па сад, ако се г. Б. осетио неправедно осуђен, то се он требао ***достојанствено и разложно*** бранити а није требао ни покушавати да икога понизи па неби ни сам себе понизио, нити би дошао на ту, заиста гадну мисао: да се свети. Пре, много пре би се могли чудити г. уреднику што је примио ***вашу*** антикритику.

„Свако не може бити Змај и чика-Стева. Бар не рођењем; ал' чврстом вољом и истрајним радом да се далеко дотерати.“ Те речи и ја потписујем. И упамтите их г. Б.! И владајте се по њима, па нећете доћи више у таку прилику, или боље рећи у таку неприлику, да пишете онакав одговор на приказ своје књиге. Бадава, и скромност је врло лепа врлина! Јел'те? Та ви то баш као педагог морате знати!

А што се тиче монопола, да видите, не би баш згорег ни било, да се уведе за п

гдекоју грану наше књижевности. Онда н. пр. већ не бих смео ја написати онакову крајње неразложну и ничим неоправдану погрду на Вас, односно Вашу књигу „Први дар“ — дакле видите-ли користи од монопола! — али и то већ из тог простог узрока, што онда ни ваша књига не би могла угледати света.

Даље вели г. Б. да сам хтео да истакнем велику важност дечије књижевности, па да сам се послужио упоредом — лабавом и без научне вредности. Вели, да чика-Стева и Змај сасвим друкчије схватају важност деч. књижевности а и не зна зар, да баш у тих писаца — представника те литературе у нас — наилазимо на таку упореду. Или зар г. Б. не појима велику важност врта? Или зар г. Б. мисли, да је врт само „ради убијања времена“? Криво је учинио том речи г. Б. и врту али и врт је добар, па ће му и он опростити а г. Б. само нек се пашти да га што боље упозна — а то је благодаран посао — па ће и у њему наћи истине, лепоте и доброте.

После, отприлике, таког појимања важности деч. књижевности оценио сам ја књигу г. Б. „Први дар.“

После, отприлике, таког увода прешао сам ја на оцену те књиге, а што нисам о свакој појединој црти те књиге засепце говорио, то мислим, да сам напред довољно констатовао.

А што сам рекао, да су „Махне једног члана, махне целе књиге“ то и сад потврђујем. Г. Б. нема никаквог начина писања. Он пише све једним тоном и приповетке и црте из школског живота и писма и описе из природе. (Али овде одмах морам упозорити г. Б., да ја нисам овде хтео рећи, да се његова писма и описи из природе читају лако као какве приповетке, — јер иначе бих опет можда дао повода кривом схватању.) ...акав је један састав, такови су и сви и ја ...ам уверен, да ће доћи време, кад ће се и ... Б. о том уверити.

Овде морам приметити, да сам из овог говора г. Б. научио, да онај који најмање има логике, да се тај њоме највише размеће. А то су ваљда већ научили и штов. читаоци.

Још сам нешто ново чуо (ал' нисам научио) у овом одговору и то: да почетништво иде у прилог писцу. Затим се г. Б. сам пита зашто? и одмах за тим и одговара, да ћу ја знати и сам, а ја бога ми, незнам. Ја само знам толико, да је почетништво заиста — ***за осуду*** и то почетништво изнешено у нас у оваком облику као што је „Први дар.“ Ко је почетнак тај може и треба да ради — јер „Где нема почетништва ту нема рада, где нема рада ту нема развијања, а где нема развијања ту не може бити напретка,“ и ту има потпуно право г. Б. — али никако да се трпа где не треба и да попуњује празнину једне читаве гране књижевности. Јер онда биће почетништва, ал' неће бити развијања, биће рада, ал' неће бити — напретка.

За сад бар, господине, заиста још нисте позвани и спремни да ***Ви*** попуњујете ту празнину у нашој деч. литератури, па ма били баш и педагог. Морао сам вам то рећи и ако бих много, много радије баш противно тврдио.

Нисам ја мислио ни овим речима: „да г. Б. прича сасвим онако као што се збило, просто, обично“ комплименат да му учиним. И опет то криво схватање! И ако је прошла слава „Развалина града Друденштајна“ ал' још није прошла ***слава поезије***. Поезије мало, поезије г. Бугарски! Та и наши народни умотвори су сасвим просто састављени ал' оно што их краси то је она дивна и божанствена поезија. А тога нема г. прводарац. Не тежим ја за средњевековном романтиком па баш ни за романтиком нововековном — и боже ме сахрани, — али за поезијом. И то не за поезијом сањалачком, месечарском, болесном но за једром, ведром и здравом поезијом. С тог гледишта се оцењују данас приповедачи, с тог гледишта сам и ја Вас оценио.

Дакле, чије су то слабости и знаци непажње, (ја бих рекао и незнања) г. Бугарски?

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*Србиново име овековечено у геолошком музеју у Лондону.*) У Бечу, 14. Јуна 1884. Данас предадосмо мајци земљи кости нашега милог брата Србина, Ђорђа Бркића, родом из Сомбора, практичног геолога и власника руде на живу близу Идрије, код села Каномле и Бресника у Крањској; и руда на камените угљен. Умре нам вредни радeник, у 52. својој години у сред најживљег рада свог, где је баш био добио патенат за аустро-угарску монархију и законито пуномоћје на проналазак нови стручњака, саксонског професора Шварцеа на справу, којом се преиначе над свима огњиштима димњаци, да се не пуше више, да не диме, који начин уштеђава огрев за 10% од оне дојакошње; и тек што поче у тој струци радити, те пивара у Лисингу доби преиначене димњаке, и осведочише се сви живи, да је доиста проналазак Шварцеов диван, и тек што му буде у ратном министарству обречено, да ће цела наша марина на ратним лађама дати преустројити своје димњаке: и директор јужне железнице г. Прохаска три дана пред смрт покојникову пише му, да ће све димњаке на етаблисманима железничним по том начину преградити. У сред тог замашног рада, који треба да му награди обилато све муке и труде и жртве његове материјалне, уграби га нам немилостива смрт.

Покојник је био племенитог срца у највишем вр хунцу тог појма. Са пожртвовањем, са самопрегоревањем је ближњему помагао. У друштву је био нежног и отменијег понашања, јер је покојник при свом бављењу у Петербургу, у Бечу, и Паризу а особито у Лондону имао прилика у највишим друштвеним круговима примљен бити и бавити се; био је питом, умиљат; у причању озбиљан и истинит. ма да су гдекоје од његових прича почем је толико по свету путовао, и много што шта претурио преко главе — изгледале као измишљене и невероватне. Писац ових врста се је уверио потпуно, да је свакад истину говорио.

О њему пише једна књига, печатана на немачком језику под овим насловом:

„*Exposé über einen grossen Freischurf-Complex auf Quecksilbererze bei Idria, Eigenthum des Herrn Georg Brkits, Bergwerksbesitzer. Wien 1877. Geroldssohn.*“

Од његове руке писана и печатана је књига ова:

„*Exposé über die Asphalt Steingrube in Vergoraz, Dalmatien von Georg Brkits, Begwerksbesitzer.*

Wien 1883. Reiser et Com.

Његово је име инглески народ овековечио у своме геолошком музеју у Лондону овим начином:

Сиви или жеравасти кам графит служи људској потреби у слици оловнице за писање; ал при рудокопњу служи графит као твориво од кога се праве и неку котлићи и грнци, те у овим се опет топе у најжешћем, у беломе жару: злато, сребро и свакн род тврдога метала. У Европи, па и на целој земљи добива се и доми се тај кам: У Чешкој, Моравији и на другим местима има га доста. Ал на васцелој земљи један једини од тих графита, онај са острова Цајлона у индијском мору, има својство и способност, да могу од њега градити оне котлиће и лонце и препове за топљење метала.

Британија је само овај графит могла употребљавати, и стајала је једна тона на месту Лондон на 22 форинта.

Ђорђе Бркић намерио се једног дана у Бечу у минералошком царском музеју, и упре очи на грумен графита, што га ломише у Штајерској. Њему се учини да је црновити састав, да је боја и цела природа тога графита иста као оног са Цајлона. Он оде у Штајерску, извади један грумен, однесе га у Лондон, и да га од првог државног хемичара растворити.

Овај нађе, да су хемичне стихије сасвим оне исте као у цајлонскоме, а да га Инглези не могу требати, јер је жут, крт, није либав не да се месити као тесто. А ово му је својство нужно.

Сад Ђорђе Бркић помисли и предложи: како би било, да ми овај штајерски графит замесимо с оном инглеском глином земљом (*Thon*) и на сунцу сушимо, можда ће добити тада графит либавост, постаће гњечљив.

Целу годину се о том радило и месило и пекло, јер од размере обе стихије је све зависило.

И гле доби из тих проба графит, који ни у чему није се разликовао од цајлонског.

У геолошком музеју у Лондону стоје на полици котлићи, грнци и лончићи са натписом

„Бркић графит.“

Оволико нашем свету о том успеху.

„*Срп. лист.*“ Ј. С. В.

ИСПРАВАК.

У чланку „У личком колу на божји дан“ поткрале су се и ове замашније погрјешке: Одмах на почетку у 3. ретку мјесто „Прилочу“ — да је „Прилогу;“ на стр. 846 редак 16 оздо мјесто „од сеоских модрила“ треба да је „модриља;“ а на стр. 849 ред 9. озго мјесто „повевача је од жица“ ваља да је „Повезача је од „жуца, јер жутац је платно жуто. Молимо читаоце, да бар ово исприве. —

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 29. У Новом Саду 15. јула, 1884. Год. XI

ПРОЛЕТЊА ЗОРА.

злетела зора млада,
буди зимњи свет,
па просипље из недара
мирисави цвет! —

Мирис бајни подкрао се
у девојчин стан,
па јој љуби нежно лице
Растерује сан!

Она сања зору младу,
сања бајни цвет,
сања извор кривудави,
анђеоски лет! —

Уснице је раширила
на благ осмејак,
као да је осетила
зорин пољуб драг!

— Устај дево — тиче цева
слатко весело —
устај душо, да ти не би
цвеће увело!

Видиш, како журно пружа
малу главицу,
како гута слатко, жељно
благу росицу!

Ено душо и сунашце
зору пробија,
и славујак дивне песме
зраком иззија!

Све ј' устало, оживело
новим животом,
миомирни ори с' ваздух
тихом молитвом!!!

— — Мома слуша бајне речи,
ал' је сладак сан,
а ово је први данак
први пролетан!

Плаве јој се очи шире,
виде сунчев зрак,
и осети, где је хлади
поветарац благ!

На прозору виде тич.,
испод њега цвет,
виде небо лепша сјаја,
лепши виде свет!

У оку јој суза засја
са милоште те, —
. . . рујна зора осмехну се,
па је нестаде!!!

Ср. Карловци. Милутин Трбић.

САВЕСТ МУ СУДИЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

(Наставак.)

Ја ћу га наћи. Ја знам, где је он.

Сваки се осврнуо за њим и гледао, куда ће.

А куда ће?

Бог би га знао.

Они, што су изашли за њим из цркве, стали пред порту, па гледе за њим.

— Људи божији нешто ће бити, — приметиће неко између њих.

Њега савест мучи. Ја бих се смео сад кладити, да је збиља само он и кадар наћи Ђуру, ма да за јамачно држим, да је тај међу покојнима, како га је оно пре шест година нестало.

— Није чист посао.

— Е, није него ће њега бог баш изабрати за свог посланика! Ко ми је, не знам, он?

Тога дана гдегод се ко с њим састао, било је речи о Сincome Ђури Бајином, кога је пре шест година нестало.

Претресао се цео живот њих двојице и целе куће Бајине, откако је ко памтио.

II.

Око неко доба ноћи, када се и последњи с рогља разишли куцнуће неко на попин прозор, најпре тихо, п'онда јаче.

— Попо! — зачу се са сокака пред прозором из тиха рапав глас.

Кад се из собе нико не одазва, поновиће исти опет.

— Попо!

— Ко је? — повика из собе глас као из бунила.

— Пст! Ја сам.

Попа се указа на прозору. Спрам месечине позна некакву човечију прилику.

— Које добро?

— Добро је, нашао сам га.

Попа позна глас.

— Ти си, Совроније.

— Пст! Ја, да!

— Па шта је?

— Хајде.

— Куда?

— Нашао сам га.

Попа се сети данашње своје придике у цркви и Совриних речи. Разне мисли пројурише му кроз главу.

Дал' да иде? Добар комад је ноћи превалио. Куда ће сам с лудим човеком? Слутио је грозан какав призор.

Да не иде? Совра није никаква зла ником учинио, ма да је на њему била грозна сумња. А од њега је јако зазирао. Можда се тиче спасења грешне душе. Свештеник је: Блажени који верују, јер ће их вера спасти. Има ли луд човек вере? Има ли болестан мозак савести? А вера у вечну милост кадра је само ублажити тешку клетву неумитне, нечисте савести? Свештеник треба да продрма заглушену савест, да пробуди успавану веру у неизмерну вечну милост. Па и не нађе л' је на овом свету, доста је, да с тим уверењем оде на онај свет. Је ли свештеник толико учинио, доста је, да оправда свој тешки, ал узвишени позив као слуга божији и бриговођа поверених му душа.

— Хајде, попо.

— Ево ме, Совроније.

Попа се обуче и изиђе на поље. Под пазувом носи умотан епитрахиљ, а у њему крст.

— Хајдемо у име божије.

На сокаку нигде живе душе.

Код друге куће скренуше у прогон, па ће отуда ледином.

Пун месец просипа своју бледу светлост. По каткад наиђе на њ какав црн облак, те га мало по мало целог прикрије, или му само који део крзне.

Дугачке сенке њихове пратиле су их устопце. Попа је додуше доста ходао по џомбовитом и неравном путу, али као ту ноћ никад није ишао тако тешко. Совра иде уза њ сигурним кораком.

Ћуте обојица.

Да их је ко видио, попа и поред њега гологлава човека, не знам шта, би помислио; ал зацело би се прекрстио. Бива да попа и доцније иде сокаком; ал само кад иде, да ком на смрт оболелом чита молитву. Бива да и човек гологлав ходи сокаком; ал то је, кад му на столу на дому лежи самртник, или кад се лудира, као оно Совра Бајин.

Него куд ће сад, у ово глуво доба, тим путем?

Совра први прекиде ћутање. Попа се и сувише необично осећао, а да је знао, како да заподене говор.

— Јесам ја казао, да ћу га наћи? — Рећи ће онај као више за себе.

— А јеси л' знао, где је? — Прихвати попа.

— Него. Па ја сам га тамо и наместио. Хе, није му могло бити баш и лакше. Ал шта ћу? Нисам имао шта да подметем пода њ.

Попа се поче домишљати, о чему овај говори. Стаде да доводи у свезу те речи с оним, што се сумњало на Совру. Све је већма долазио до уверења, да га Совра води на место, где је зацело извршио некад свој злочин. Неугодно се осећао. Ал сад — натраг се не иде. Што не узможе достојанство, помоћи ће, мисли, снага, ако баш дође до невоље.

— Ниси се никога бојао? — Настави попа.

— Зашто? Нико није видио, нико чуо. Ето видиш, ни данас нико ништа незна. Ноћ је била, ноћ као ево ова сад, додуше месечина али сами смо били, . . . сами нас двојица.

— А ниси помишљао, да над нама има неко, који све види и све чује и све зна?

Совра се трже. Примаче се ближе попи, на му обазриво шапу.

— Да, знам. Тај је над нама и у нама. Је л'?

— Над нама и у нама, јест. Ал ти га онда канда ниси имао у себи.

— Чуо сам му глас . . . доцкан. Било је већ давно . . . доцкан . . . Пст! Само лагано . . . Ено видиш тамо горе. Погледај . . . Гледај; или зар не смеш ни ти? Ја не смем.

И Совра окрену главу на страну, као да не види.

— Ја сам га доста пута гледао. Ал откако сам онај глас чуо, не смем.

За тим се опет окрену попи.

— Јеси л' видио? Је л' да је сјајан? Ја бих га тако радо скинуо доле, да га закопам, да га нема. Ноћ треба да је ноћ. Чему та светлост? . . . Видиш ли оне црне маснице по њему? Јеси ли се кадгод загледао у њих? Видиш ону што стоји. Права слика и прилика човечија. Је л'? Па гле, како је замануо буџом. Познајеш ли га? Кажу људи, то је Кајин? Није истина. Какав Кајин? То сам . . . ја.

Последњу је реч тако изговорио, да се једва чула.

— А оно, што лежи преда мном . . . Мислиш Авел? Одкуд мени Авел? Оно је . . . он.

Попу прођоше мрави. Погледа у Совру. Кад му допре месечина на лице,

страхота га погледати, већма одсјаује бледоћа му с образа и с чела него зеница у оку. Никада није видио таког човека. Доста је самртника опојао; но ни један не беше тако страшан, не, јер беше мртав. Ал Совра изгледаше прави живи самртник.

Неколико корака су ишли, и Совра је ћутао. Понда ће опет.

— Исто је тако и онда месец сјао. Па видиш, то су наше сенке . . . Какав Кајин? Откуд он да зна, како треба одударити? Али ја сам га добио онако . . . баш у по потиљка.

На те речи замаху будаком, што имађаше у рукама, да ваљда на очи представи попи, како је било.

Попа сав претрну, па одскочи два три корака на страну.

Будак фијукну, па се закопа у земљу.

— Он се стропошта, колики је дуг био. А ја замахи, па још једаред. Него како је то дошло чак на месец, не знам.

Велика је моћ божија, — рече попа.

Совра га погледа несвесно; загледа се у њега, па обори очи преда се, као да није разумео, шта овај каза . .

(Свршиће се.)

МЕЂ' ЗВЕЗДАМА.

Гуна миља нојца тија
У тавнини вео свија
У шарени свет . . .
А звездице, чеда чара,
Сред небески' ти' недара
Бајни сплећу сплет . . .

На звезде ми поглед леће,
Па међ' њима лако шеће —
Међу узор тај . . .

И к'о пита: од безброја
Њих, која је звезда моја
Што ј' њен за ме сјај?

А звезде се поосме'ле
К'о би тиме рећи' теле:
На што жудња та?
Да звездицу знадеш само,
Кад ти имаш сунце тамо,
Што ти давно сја?!

Београд.

Милорад J. М.

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

ЈОСИФА ЈУРЧИЋА.

(Наставак.)

XIX

Већ се смркавало. Стари парок чекаше нестрпељиво брата, који га остави у гостионици, те оде, да тражи Паволија. У обичним стварима упливисали су његови савети на брата, али сада, кад пламћаше у њему бес освете, и не саслуша их. Као луд јурио је кроз градске сокаке, заклињући се, да му мора пошто по то у трагући. Пароку не преостајаше ино, него да се моли богу, да се не сукоби са Паволијом, јер знађаше, да ће бити борбе на живот и смрт. Чекајући брата, чињаше му се, да је сваки минут цео век.

Једино, што учини, беше да посла весника на Самородовину, да извести и Виду, да је Антонију позната њена тајна и да се одмах склони кудгод, док га не мине први јед. Што би из ње учинио Антоније, на то не смеде ни помислити, а познавајући га добро, бојао се најгорега.

Мрак је већ био пао по целој околици, кад се вратио Антоније сав изнемогао у гостијону. Седе за сто, те подупре главу

рукама. У лицу се сав променуо; поглед му беше дивљи, а коса размршена. Парок се бојао да поведе с њим реч.

„Нисам га нашао: за данас ми побеже“, рече Антоније потмуло.

„Тако хтеде бог, да не учиниш у првом гњеву штогод, ради чега би се доцније кајао, кад хладније размислиш о тој ствари.“

„Жао? Мени жао?! Могу ли га више пута убити? Да има стотину срдаца, кроз свих стотину протерао бих му нож! Бог? Што може у томе бог помоћи? Зашто га не сажеже онда муњом, кад ми ту наказу доведе први пут у кућу? Па нека га пропусти мени, да се ја с њим разрачунам па ма знао, да ћу не једаред већ сто пута погинути.“

„Не вређај бога!“

„Не страхуј ради мене. Не ћу пре погинути, док обоје не казним. Њега и њу (сад назва своју жену таким именом, које не забележисмо). Ха, ха, ха! Пљуни ми, брате, у образ! Ја нисам човек. Та и баба која већ само на се заборави, не би се дала толико вући за нос и варати колико ја. Смеј ми се, брате. Грозно сам смешан! Жена ми утече са талијанском протувом, а кад га се научивала вратила се к мени, ја је дочекао с раширеним рукама и све јој веровах. Реци ми, да ли би још когод веровао? Реци, како да је задавим?“

„Остави казну богу. И сувише је кажњена ради лакомислености; понижена је, а бог ће јој опростити,“ рече парок.

„Довољно кажњена? Колико? Рече ли лакомисленост? Тим ваљда хоћеш рећи да је напустила мене с т а р о г а и пошла за м л а д и м талијанским кицошем. Мене старога? Па не само мене, не само мене! завапи Антоније, а очи му дивље севнуше.

„Напустила је своје мало дете, моје дете. Мачка би се упустила у бој са тигром, пре него би отишла и оставила свој пород, плашљива зечица брани своје зечиће; а само проклета баснигојевљева кћи била је кадра, да напусти свој пород и побегне са туђином! И ти ми светујеш да је не казним? Бог не сме оставити то без казни. А пропустили он, не ће Антоније Самород, разумеш ли? Да је напустила само мене, рекао бих можда: хајде, како јој драго, нека иде па нека се засити . . . (даљи говор Антонијев није да се саопшти). Али нека ми и не долази. Но жена, која је кадра, да напусти своје д е т е, да престане бити м а ј к о м, та не може са мном хлебац делити. Чу ли кад о такој мајци? Зацело ниси! Вида је једина; и гле ја сам љубио ту жену! Не стидиш ли се таквог брата?“ Сад покри Антоније лице дланови ма, а сузе му потекоше од силног једа.

Што је могао парок на то? Да је правда, значило би још више подјаривати ватру. Оба су ћутала неко време. Само би Антоније ударио кад год песницом о сто, што показиваше, да му се роје страшне мисли.

„Пи, па да идемо на починак. Имаш сутра времена, да размишљаш, чега да се латиш, рече парок.

Антоније не хтеде да пије. Већ сам на чисто што ћу да чиним. Не ћу пре да почивам, док не буде у мојим шакама. Кад онај . . . (не смем написати, што рече Антоније за Паволија) престане живети, онда је она на реду. Тад ћу да мирујем или што даде бог. Можда је онда на мени ред; све једно, што било, да било. Она за њим! Ти ћеш ићи кући. Одузми јој дете, а с њом не говори, ако си ми брат. Вида није више моја жена. Жена! Ха, ха, ха! Како, да је назовем? Реци најгадније име, којим да назовем ту бабу, коју тражих скоро на крај света, да сам скоро скапао од бола, и за коју бих био онда дао, да ми ишчупају живо срце из недара. Реци ми најпре име, које јој доликује.“

„Не заборави, да је била заведена, да је била премлада, кад пође за те. Пази више на се,“ рече парок.

„Заведена! Да, али зато треба двоје — заводитеља и оне, која се даде завести. Ево ти се кунем, да не ћу пре свести ока, док не нађем заводитеља.“

„Куд ћеш га тражити, ако је напустио Трст? Биће боље, да идемо сутра кући.“

„Не! Идем још вечерашњом лађом у

Млетке. Он не оде другамо до куђи. Сутра ми је већ у шакама, а онда — долазим куђи. Затим је ред на њу. . . Видиш га!“

Рекав то забоде свом снагом дугачак нож у сто. Тако ми бога, који умре за нас на крсту, велим ти: крвав и горак донећу куђи тај нож ишчупан из срца талијанске змије, — затим је њен ако је затечем код куће, и не побегне ли далеко — далеко, куд не допире сунце. Отми сина. Но ћути! Да не говориш, док не дођем ја куђи!“

Пароку беше страх. Покушавао је, да га стиша, али Антоније и не слушајући га продужи своје, а кад приспе време и месец се показа, да заузме владу тихим светом, диже се и оде, да се укрца на лађу, која га имала однети у Млетке — на крвну освету.

Седом старини не преостајаше друго, него да моли бога, да он уздржи његовог брата од убијства. Он знађаше, да само случај, не буде ли Паволи код куће, може предупредити зло. Збуде ли се тако, не ће му бити баш најнеповољније, што оде у Млетке, јер ће моћи сакрити Виду испред разјареног мужа.

XX.

Путујући парок куђи беше тврдо уверен, да не ће наћи Виде на Самородовини, већ да је, као што јој писа у оној хитњи из Трста, кудгод умакла и сакрила се. Знао је, да ће је наћи, па била где му драго; зато науми, да је још боље сакрије, ако буде нужде. Време, мишљаше он, промениће Антонија, ублажиће му срџбу, и, даде ли бог. изравнати ствар, што буде боље могуће. Рачунао је на малог сина, који ће бити у тој ствари добар посредник и најбољи молитељ за своју мајку. Само не треба губити времена, још може бити све изглађено.

Али како се зачудио, кад је дошао на Самородовину и нашао Виду. У први час, кад доби поруку, послушала је била по природном нагону да се одржи, побеже у родитељску куђу на Баснигојевину, где је Антоније не би одмах тражио, а ако и би, могла би се онде пред њим сакрити. Но друго јутро вратила се натраг пре парока на Самородовину. Вратио је онај понос, који јој беше још као девојци својствен! „Нека се збуде што хоће! Нека чини с њом, што му драго! Нека је убије, отера, на вољу му!“

„За бога, што чекаш; одилази, да те не нађе; код куће не смеш бити,“ мољаше парок.

„Ја хоћу да сам код куће!“

„Ти га не познајеш, какав је у свом бесу. Он те може, — убити!“

„Нека ме убије! Али пре него што то учини, мора да ме саслуша. Рећи ћу да сам крива и да има право, што ме убија. Али нисам сама, он је, . . . ви, моји родитељи, сви сте криви. Помозите, да му то кажем, а онда нека ме убија. Ви то знате боље. Колико пута сам премишљала, па ипак не знадох како ћу, зато ми помозите ви. Кад све чује и размисли о томе, као што сам ја, можда ће ми све опростити. Не ћу да бежим! Кад се вратих овамо из моје срамоте, нисам мислила лагати; ништа нисам мислила да тајим. Држала сам, да он и сав свет зна за моју срамоту. Но, кад видех, да не зна ни он, ни мати, у опште нико, шта се са мном зби, употребила сам измишљене бајке. Жеља, да видим своје дете, нагнала ме куђи, а кад га видим једаред, нека чине са мном, што им драго. Остадох код њега, он не слућаше, да лажем, као што сами знате. Ноћу нисам смела уза њ' лежати од страха, да у сну не одам, што ми лежи на души. То поможе, да га научих доцније поштовати, кад га више не бејах достојна. Нисам се усуђивала никоме излазити, нисам знала, шта да говорим; бојала сам се сваког странца и назирала у њему издајицу, свак разговор међу људима страшио ме, а запиткивања узнемиривала. Тако сам живела. Сад нека дозна све, па нека се и то већ једаред сврши. Кад сам видела у Трсту ону несрећу, дрхтала сам и слутила, да је дошао издајица, што у истину и би. За то га махните, па нека ме убије, ако му се баш тако свиђа. Али саслушати ме мора. За што је био с почетка са мно[м]

онакав? Зашто доведе оног човека и прилику ми даде? Ви сте видели, да није добро, што полазим за вашег брата, и сећам се, да сте ме одговарали од тог корака. Али зашто ми не рекосте све! Ви ми не рекосте, да га морам „љубити“, ако хоћу да за њега пођем и сретна будем. Ко ми то рече? Мати не, отац не, он не, ви не, а ја сама нисам знала. Пошла сам за њега из лакомислености и дечије безазлености. Онај човек, његов знанац Паволи морао је доћи да ми каже у чему сам погрешила; укресао је у мени из искре, која у мени дремаше, врућ пламен страсти, који ме одагна донде где бејах и где сам сада! тај ми пламен показа небеса — а сурва ме у пако. Млад беше ко и ја, леп, таман с прам мене; говорио ми је, као што жељаше моје разбуктало срце и као што нико до њега није са мном говорио. Ја сам му веровала. А како и не бих, кад ми се чињаше, као да сваки мој уздисај хиљаду пута потврђује истину његових речи. Онда сам вас све проклињала, што ме тако рано упрегосте у јарам, који ми беше непознат; проклињала сам, што ми отесте срећу и љубав, коју сам имала права потраживати, као год свака друга женска, да, још више него друга која. Зашто ме остависте у незнању; зашто доведе човека и даде ми прилике, да му верујем, јест том човеку, кога проклињем данас до небеса? То да му кажем, морате ми помоћи; па онда нека убија, шта више, сама ћу се попети на стену, а он нека ме гурне у море.“

„Сиротице! Да те ко пре научи, не би му веровала. Мушици се свиђа пламен буктиње, лети к њему по већу срећу, него што се налази у сумрачку, а нађе муку и смрт. Мени је то познато. А и твом мужу не ће за цело од сада моћи непознато остати. Остави га мени, ја ћу му рећи временом, што хоћеш сама да учиниш. Зато мораш отићи,“ рече парок.

„„Неидем никуда.““ При тој, тако рећи тврдоглавој одлуци остаде Вида. Била је опет својеглава, поносита, као негда девојком — но колика разлика између онда и сада.

Ма да парок употреби све и сва, да је наговори, да остави кућу на неко време, оста она ипак при своме. Бацила се била у неку апатију и ништа не одговараше. Старцу беше тешко око срца и страшно се бојао сваког дана, који надолазаше.

Остао је на Самородовини. Хтео је, морао је да буде у присуству, кад дође брат, јер он га једини могаше утишати; и одлучио је, да дела из петних жила, како би предупредио све неугодности.

Чекао је два, три дана, пет дана целу недељу. То беше за њега сувише дуго време.

Антоније не дође.

Парок биваше сваки дан све блеђи. Послао је човека у Трст, да се распита.

После четрнајст дана доби писмо.

Однео је писмо Види, погледа је значајно, тако, како те благе и мирне очи до сада још никада не погледаше и бацив јој писмо пред ноге, рече:

„Не бој се, жено, твој ти муж не ће ништа рђаво учинити, не може ти, ти си му све.“

Рекав то окрсте се и оде.

Вида се саже нагло за писмом, те, држећи га у руци, дрхташе по целом телу и не смеде да прочита, какову вест донесе. На послетку читаше, читаше, читаше, писмо јој испаде, она га подиже, ухвати се за косу, дрекне страшно да се разлегало по свом Самородовом замку, за тим — клону.

(Свршиће се)

ДОБАР ПУТ НАУЦИ.

Путова је разни
Што науци воде,
Зато нису власни
Да сви једном годе.

Изабереш-ли други
Противан за себе
Подложан си руги
Пропаст је по тебе.

Узмогнеш-ли наћи
Богом дана дара
Умом да предњачи
Да пут тај отвара.

Само знати треба:
Да на земљу амо
Савршенство с неба
Не пада нам само.

Јер човека нема
Савршена, права:
Науком се спрема
Њом се савршава.

Крста Поповић.

Слон.

(Наставак.)

Ловац, роб оне дивљачи, коју хтеде да лови, седео је на ледини; предао се својој судбини. Донесоше му довољно плода лебнога дрвета, ушећерене трске, и сваковрсна воћа овог дивљег врта. Један поток са свежом водом жубори поред њега. Није се дакле морао бојати, да ће скапати од глади или од жеђи у овој слоновској варошн. Али ту беше у изгледу са свим друкчија смрт. Могао га је какав извршни орган ових грдосија врло лако кврзнути по носу својом сурлом, пак је онда готов. Глава не расте као смоква.

Харисн се дакле непрестано бојао тог могућег случаја, али се мало по мало охрабрио гледајући те доброћудне сурле својих чувара. Шта више он се усуди, да седне за свој ручак. На послетку натерала га је на то глад и жеђ. Ни један му слон не сметаше у том за живот тако важном послу. На против, они који беху ближе његовом зеленом столу, на коме му беше постављена ужина, врло се обрадоваху, кад видеше, како им се гост наклопио на јело.

До сад је све добро ишло; али како човек није никада задовољан својом судбином, па ни онда, кад је био и у рају, тако је и Харисн, кад се најео и кад се умирио, разбијао себи главу, шта су слонови наумили с њим. Тек су ове животиње имале неку намеру с њим. Ваљда нису хтели да својој беспослици само угову.

Сад се примети међу њима неки жубор. Тешки кораци задрмаше ледину, на којој је ловац седео. Неколико слонова, који беху као неки достојанственици у овој насеобини, задрмаше својим сурлама, гунђајући шупљим гласом. Младеж продужи и даље своју несташну сигру, као она деца на слици Сабињана; али им се родитељи врло забринуше. У осталом, то кретање неизгледаше, као да је против њега управљено. Па ипак га је то узнемиривало. Није могуће, помисли у себи, да би се слонови тако ужурбали, кад би имали намеру да погубе оваку мањеницу, као што сам ја. То ће бити много озбиљнија ствар. То ће бити нападај дивљих зверова, које су осетљиве сурле намирисале. Могуће је, да ћу присуствовати у битци између лавова и слонова, а у том комешању неби било никакво чудо, ако би добио ударац или од сурле или од шапе. Добро би било, да употребим овај општи метеж, те да се одавде полако очистим Сад ме ваљда неће приметити.

Потом полегне наш Харисн по трави, стаде потрбушке пузити, као лукава гуја, небил' дошао до какава изласка. Али његови тамничари стадоше уздигнутим сурлама пред-ањ. Они беху, истина, врло учтиви; али му дадоше разумети, да су му провидели намеру, па да мора од ње одустати, или, тешко њему.

Но! То је заиста чудновато! помисли ловац. Како то, да слонови у тако свечаном и озбиљном тренутку још на њега помишљају, па још пред тако ужасном битком, као што је повесница светска још није забиљежила?

Сад постаде са свим покоран.

Тим хтеде да увери слонове, да му небеше намера да бежи.

Са слоновима може човек да се споразуме и са знацима? Можда они разуму зн-

кове боље него људи? Можда би они умели боље оценити главне моменте у балету, него гледаоци у партеру?

Непрестано се чује тутњава под невидљивим корацима; беше сувише потмула, а да би се могао предпоставити нападај лавова. Слонови обратише своје погледе на ону страну, одкуда се тутњава чула. Изгледаху више узнемирени, него уплашени. Каква загонетка за природњака!

На послетку изиђе један слон из једног ходника, после други, па и трећи. Ове дошљаке примише живим изразом радости, а у исти час зачуше се са дрвета крештећи гласови, ал налик на пакосни, ђаволски грохот.

Сад и Харисн виде какав је то нападај, од кога се слонови толико узнемирише. Читава војска великих мајмуна спусти се на оближње гране, те почеше да изводе уши парајућа концерт; по том стадоше ова четворорука чудовишта брати кокосове орасе, те их чудноватом вештином бацати слоновима на главе, а грохот им се разлегаше ужасно на целој мајмунској прузи. Заиста беше то призор достојан сажалења. Безобразни шумски нитковн да узнемирују ове племените животиње на њиховом рођеном земљишту!

У таком случају неда ее дуго размишљати; за то грозничаве мисли брзо и раде, пак се за час сведу на једну мисао. Наш ловац тужно помисли:

— Ето, шта су ти људи! Ми држимо, да су ови добри слонови сретни, кад су се завукли у средину својих лугова, на обалама својих језера. Познавајући своју огромну снагу, а никад се њом не служећи против својих суседа; живећи у крилу своје породице; ове неме старешине, лишене сваког говора, што им одузима могућност, да своје ближње оговарају и вређају. Али, ето! Писано је да среће нигде на свету нема! Мајмуни су створени, или их је сам ђаво избацио на овај свет, да узнемирују ове озбиљне, благе мудраце у њиховом невином весељу и при обеду, да их узнемирују у њиховој љубави и њиховим наклоностима. Често се питало нашто су мајмуни? Ето на што су: Да живот слоновима огорчавају.

Тако размишљаше наш ловац. Природњаци ће рећи, да то није истина; па ипак је тако.

Цика, дрека и пакосни смеј, што у овај мах узнемирише ову лепу пустињу, није још достигла свога врхунца. Као да из облака паде читаво јато пернатих лакрдијаша, да помогну четвороруким пркопцијама у њиховом ужасном концерту. Беху то папагаји свакојаке врсте, свакојаке боје, што знадоше сва наречија животиња ове пустиње. Ови наметници летијаху за мајмунима, јербо им ови прибављаху ране, стадоше купити орахе, што им их мајмуни својим гвozденим вилицама поразбијали. За то се и они умешали у дреку и крештање мајмунско. То беше и сувише за нежне уши слонова. И сама деца оставише своју сигру. Овако чудо могло би се замислити у малом, кад би несташни ђаци упали у консерваторију у онај мах, кад оркестар изводи најдивније комаде, те својом виком и дреком направити — читаво чивутско вечерње, певајући сваки своју песму.

Сад приђе Харисну рањени слон, погледи у њега таким погледом, да би немогуће било описати му прави израз.

Харисн, као човек, није могао одмах да разуме ту нему слонову молбу. Мислио је, погледао је час на врхове дрва, час на ледину. Али све бадава. Грдосија се уздрхта од нестрпљења. Ала су ти људи звекани, рекао би, да је умео говорити. А да му је при том још била позната стара повесница, он би још додао нешто, што би јако вређало људски понос. Он би још рекао. Кад је Пиро, краљ од Епира, године 251 нападао на Римљане, није се уздао у своју снагу, него је позвао у помоћ слонове, па је помоћу наших предака потукао Римљане у битци код Ираклије. Дакле, глупи Харисне мислиш ли ти, кад сам ти опростио моју рану, кад те нисам смлатио мојом сурлом, кад сам те довео у нашу средину, мислиш ли ти, да сам то чинио,

да те покажем мојој браћи као неку реткост? Ти не појмиш моје намере? Мислиш ли ти, да ја нисам тако бистар, као Пиро, краљ од Епира? Сад ми тебе требамо. Ти треба да растераш ове мајмуне, што нам отешчавају живот, и што нам сметају у уживању наше породичне среће. Хајде! Кад си тако вешт, да раниш једнога слона, и да учиниш зло дело; де сад! послужи се својим оружјем, које даље носи од наших сурла; употреби своју вештину и учини услугу поштеним људима, које тако нитковски прогањају.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ЕПИЗОДА
ИЗ ЖИВОТА АЦЕ РАДОВИЋА.

(Свршетак.)

„Е-е мој господине, то нејде тако, — (мислили смо да ће се Аца натраг повући, ал он продужи) мени је то мало, јер ја ћу с тиме за један сат готов бити, — задајте ви мени цео елементарни одсек, — целу граматику, — да вам прикажем! —“

— Немојте само тако ватрено, млади господине, -- имаће те прилике и с овим знојити се, само научите добро то, што сам вам означио —

Други дан у зору у 3 сата, испод прозора спаваћих соба, разлегала се вика и ларма од Ациног читања талијанске граматике, — и узнемирени буду сви спавајући, па и сам спаија пробудио се, кои кад дозна, да Аца, ходајући баштом, своју лекцију учи, — заповеди, да га не узнемиривају. —

Тај дан спаија са својима — осим старе госпе, одпутовао је негде на ручак, и само сам ја и Кипра, са госпом ручали. — Аца је непрестано у вики учио, и молио за један комадић леба, јер има млого да учи, и неможе да прекине посао.

У вече врати се спаија, — и сви јучерањи, нађемо се при вечери.

Спаија одма запита: како иде са учењем.

Префект у застопце одговори талијански, да се ученик само хвалисао, јер се није одазвао са приказивањем лекције.

„Ви говорите о лексији господине префекте, — одговори Аца српски, — ви ме ни сте за лексију ни запитали, а ја вам ево кажем, да сам сву књигу појео, — па све што је у њој било, од корице до корице, стрпао сам у моју главу. —“

Префект опет талијански: могао си књигу појести да су ти на салату исекли, и к' тому поред доброг прасећијег печења, са зејтином и сирћетом зачинили, — па кад би ја тврдим корицама везану граматику онако момачки у главу ударио — на тај начин можда би се могла пре у главу стрпати; — пак онда окрене српски, — само ево, да вас испитам из слога, што сам вам задао. . . —

Аца нечекајући на даље питање, већ у чисто талијанском језику одговори:

„Questo savio consiglio é piú longa strada, quella mia tema, — „ваше мудро разчлањивање, дужа је улица од моје лексије, — и требало је, да сте најпре испитали ме, па да се уверите о мом тврђењу, — сад могу ја вами ударити граматику о главу, јер ми она више није нужна, што сам из ње све изцрпио, и тако научио као што видите, да ју боље него ви, — и него онај што ју је написао, — знам.“

Ове на особито лепом талијанском језику говорене речи Ацине, све су нас у чудо довеле, а највећма је забезекнут био Талијанац.

За дуго нико није могао проговорити, докле напоследак стара госпа није започела.“

„Е кад је тако да ви талијански знат ја ћу моју реч да одржим, и одма сутр вам полажем 100 фор.“

Тако исто изрази и спаија, — да ћ 400 фор. издати.

Овима се Аца учтиво на талијанск захвали, — и окрене префекту, позвавши ı да се изјави, хоћели и он своју реч одр жати.

Префект, почне врдати, и наводити, да то није лепо, што је Аца при јучерашњој конверзацији ћутао, и није се одао, да зна талијански говорити.

„Од куда сам знао јучс говорити, кад сам тек данас збубао граматику, — и то сам зато само навалио, да могу још ових ферија видити Италију.“

На то ће госпа и спаија навалити на префекта, да сад нема куд овамо и тамо, већ да мора одржати своју реч, — на које се Талијанац, и напослетку склони.

Аца, сутра дан примивши 600. фор. — замоли да га кући одведу, — како би се одма на пут спремио, и обећа да ће се на путу сваки дан, и из сваког града писмено јављати.

После тога нисам видио Ацу до 1842. године, и кад дођох исте године у Пешту да слушам права, — између слушалаца опазим и Ацу, — ком се одма приближим, — и после поздрава запитам га, шта он ту ради?

„Уписао сам се да слушам права.“

„А гди си досад био?“

„Е гди сам био; — од растанка, кад сам се из Италије вратио, дођем у Пешту, ту затечем покојног Текелију, ком се представим, и он ми одма саобшти, да сам од Дивана препоручен, одреди ми стипендију и намести ме у „текелијанум,“ — ја му се потужим, како незнам мађарски, и да би желио на ново ђимназиум у Пешти слушати, које ми одобри, — и тако сад постао сам твој саученик.“

Ми смо, — његови саученици знали, да Аца млого чита, и то бира класике на разним страним језицима, — уверили смо се и о томе, да сваких ферија путује, докле је свршавао права, писао нам је једне го[ди]не из више градова у Француској, — друг[о]г пак, у Енглеској, — која смо писма, у о[во]ца постојећем „недељном листу“ и „Скор[о]течи“ саопштавали, — ал до прошле год[ине] ни кад се није издао, да је он још к[а]о карловачки ђак талијански научио. — П[р]ошле пак године дошавши послом, задр[жа]см га при мени као госта, на недељу дана, — да се из старог доброг времена проразговарамо, и једном приликом из „реминисценција“ и ово ми сприобћи: „ја сам помоћу „благодјејанија“ и учећи туђу децу свршио ђимназије у Карловци — и за тих 6. година, научио сам, осим латинског, немачког, још и језике: француски, талијански, и влашки; — у Пешти, научио сам мађарски, енглески, словачки, руски и пољски, — па како сам заљубљен био у чисте и бистре науке некористољубивог Доситија, — мислио сам његовим трагом да пођем, и пробао сам да ли ћу моћи за народ што боље и важније написати, — ал ми је „всује“ труд био, јер што се живота и практични наука тиче, колко сам гођ страни ауктора проучио, — нигди нисам бољи, и толико језгровити наука за народ нашао, колико садржавају дјела незаборављеног нашег Доситија, — ја што сам скупио и написао, — кад сам прочитао стидио сам се испред доситијевих дјела, — и прежалити немогу, што нисам у Грчкој, Цариграду, и Русији био, — јер кад сам после револуције из Беча кући дошао, затекао сам у животу болесну матер, — и да јој од помоћи будем, оженио сам се, — мати на скоро умре, а ја домаћим стањем будем предупређен продужити, што сам себи у младости предузео, — тако ме старост затекла, и ја све моје списе у ватру бацим, — при том жао ми је, што сам скупљене Берарове стихове уништио, — у коима је по нека изрека млого језгровитије звонила, него у нашим најбољим народним песмама.“

Приметити ми је, да је, Васа Берар земљеделац у В. Кикинди свагда и течно у сликовима говорио, — и Аца Радовић неки је пута по цео дан ишао, и по крчмама пратио Берара, и бележио, — што нам је у разним приликама прочитавао.

Аца Радовић и као чиновник стојао је свагда на страни опозиције, гди гођ се задесило питање народног интереса, — већ као вел. бележник нападао је дистрикта поглавицу Рацковића. — затим је резигнирао, да у управи мање вештте велике капетане Видића и Оберкнежевића, још љуће

нападати може, — а био је иронично-сатиричним говорима своима тако заједљив, да је најфлегматичнијег човека у крајну јарост довести могао, — најбурније седнице текле су из његових говора, — који нису на просту свађу смерали, и ни су границе пристојности остављали, — али су њима слушаоци у срце згођени били, и морали дражима подлећи.

Сад више нема на свету Аце — а можда ни Берара! Саопћио **Октар**.

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор г. Бугарском на његову антикритику.

(Свршетак.)

По схватању г Б. је *прва махна* коју сам му ја у својој критици посебице навео и на видик изнео „простодушност.“ Да је г. Б. критику моју схватио или хтео бар да схвати, он би увидео, да сам му ја пре тога већ наговестио више замашнијих махна, и онда би схватио и то да сам ја ту реч простодушност само зато употребио, што нисам хтео ништа грђе да рекнем, и ако би то грђе било ближе истини.

Ја сам уверен, де је г. Б. добро мислио и добро осећао. Али те своје мисли и осећања није могао у слици „Мати и дете“ да стави на хартију онако, како је мислио и осећао, јер није песник, није приповедач, па су и испале само неколике фразе — без смисла.

Па напослетку, зар да се одмах очајању одајемо? Зар нема нигде, никакве наде ни утехе? Има, и мора да буде, а особито код српскога песника, и то, ако ни у чем другом а оно у срећи и напретку нашега народа.

Г. Б. је навео Змаја.

Па молим га, нек отвори баш „Ђулиће увеоке,“ па ће наћи:

„Бол нек вас диже,
„Нек вас не обара!“
или
Сад често у сну чујем
Дечице моје глас:
„Де год је Српче које,
Љуби га ради нас!“
И тог је гласа тако
Рајски утешна моћ,
Од гласа тог се ведри
Жалости моје ноћ.
итд. итд.

А налазимо ли ми таког чега у „Матери и детету“ од г. Б.?

Не.

Али и у Тургењева и у Леопардија и у Вуличевића ћемо наћи.

Сад пређимо још и на другу „простодушност.“ (Је-ли г. Б. схвхтио ваљда да је и то „простодушност?!)“

Г. Б. вели, да се из педагошких обзира бори против сувишне употребе речи: „хвала“ јер тиме губи та реч прави свој значај. Па зар се г. Б. тако бори против сувишне употребе, што хоће да и у оним приликама збрише са срдаца дечијих ту реч кад је баш од потребе? Што нам није навео пример с у в и ш н е у п о т р е б е?! Ја пак из искуства знам, да наша деца, не само да не употребљују и с у в и ш н о ту реч но ни онде не где би требала и морала. Па онда з а н а с бар нису нужне борбе против сувишне употребе, но баш на против. Што ми да гасимо нашу кућу зато што се запалила не комшинска, него нека колиба чак у деветом селу?

И сад долази завршетак антикритике г Б.

Ту је тек забугарио г. Бугарски. Ту све кипте „педагошки“ изрази.

Напослетку пита се г. Б. ко је крив што је његова књига „Први дар“ осуђена.

Ја велим, да је он крив; што је написао тако рђаву књигу? Ил зар се може така књига препоручити, у којој се налазе три до четир приповетке а у свима се описује само рђава дечурлија. Нигде ни једног карактера, да га деца узму за углед. Дечији пороци су сви мали а ти се не лече отровом, но карактерима угледним и узоритим. По мом, непедагошком мишлењу, не треба децу опомињати са о да се чувају ових или оних порока, но им усађивати клицу ове или оне врлине а врлина, кад се укорени у срцима дечијим истиснуће полако сама све пороке и то је најлепши и најрадикалнији лек. У приповетци „Слуша-

те своје родитеље“ удара г. Б. против најбоље скоро гимнастике телесне — тоцињања и то само с тога што може бити опасна и навео је пример. (Г. Б. је рекао да чика-Јовин Змајев рад, па и најмањи почива на буди каквој педагошкој основи. А баш у чика-Јовиним радовима у „Невену“ наилазимо ми на толико места где се препоручује тоцињање ил' као што чика-Јова вели крчуљање. „Педагогија“ је у овом случају дошла у шкрип. Ко има право?) Још мало па ћемо ваљда дочекати, да ће г.Б. написати приповетку против купања и пливања — јер се може удавити, а још мало касније ће нас можда изненадити са приповетком у којој ће учити децу, да не треба да трче или иду у шетњу јер могу пасти и сломити ногу. Или зар се и при таким приликама неда не један пример — зао удес — навести? Хоће-ли г. Б. да начини од наше деце саме материне мазе а касније кукавице и мекушце? Морао сам и ово напоменути, јер сам увидео, да г. Б. није „и комарац музика,“ а техничке слабости тих приповедака сам већ напред довољно доказао.

И то пише педагог! И тај педагог се онда још и чуди што је осуђен!

Ту заиста морам се *ја* чудити, а уверен сам да се чуде и сви штов. читаоци редом самном заједно.

И тако, ко се п о в р ш н о обазрео на књигу г. Б „Први дар“ и моју оцену на ту књигу, тај можда још и може мислити да је г. Б неправедно осуђен, али ко је ***пажљиво*** све то прочитао, тај ће, уверен сам, осудити рад г. Бугарског.

А ко је био крив што је г. Б. написао мени онакав одговор?

Било је криво криво схватање г. Б. А ако ме г. Б. још и опет не узразуме биће и опет криво то криво схватање.

А ко је крив том кривом схватању?

Ево ко, и шта је криво!

У 3. бр. „Стармалога“ изашао је „Позив на претплату“ на књигу „Први дар“ од писца књиге г. Ђорђа М. Бугарског, слушаоца више педагогије. Тај „Позив“ ми је сад тек до руку дошао и, добро дошао, јер он нам тумачи најтачније шта је криво кривом схватању г. Б.

Ево, шта се вели у том „Позиву“:

„После први мањи књижевни покушаја у нашим повременим, дечијим листовима, ја данас ево већ излазим и са већим, самосталним, а могу рећи и у многоме изворним радом, пред српску децу и пред српски. наученији свет.

Пред српску децу, кажем за то, јер сам њима наменуо своје књижевно првенче „П р в и д а р“.

Деци нашој нек су посвећени моји први радови за то јер се њи и дотичу. Њима, јер већим делом њлов живот и описују, и њлове мисли казује. Њима, јер су задануте најчистијом и најузвишенијом љубављу, љубављу према родитељима, школи и српској мисли! . . .

А пред српски, наученији свет, кажем за то, јер су ови дужни пратити сваку појаву на нашој књижевности. Дужни су пак понаособ, пратити дечију књижевност. Јер ако уди одраслој младежи, па и зрелим људима, дати рђаву књигу у шаке, колико то тек мора удити недораслој младежи, деци нашој!? — — —

Али у томе погледу, ја ступам са ведрим челом пред непристрасну критику нашу.

Јесте да су ми ти радови првенчад, али се ја ипак не плашим за њи. Не плашим, да ће ме постидити пред нашим ученим светом за то, јер знам, осећам, да ми их је казивала чиста љубав према деци нашој. А љубав ствара само оно, што је добро и лепо! . . .

Овим сам много рекао.

Али моје прве приповетке, Јогуница, Мирко Дујин, Слушајте ваше родитеље, Школа и живот, Мати и дете и други радови, надам се, да ће ми оправдати ту смелост и неће ми се пребацити, да прецењујем самог себе.

У осталом, ипак, што буде на њима за поправку што ми се буде рекло, у корист мога усавршавања, на томе пољу, ја ћу то радо усвојити и у будуће се по томе владати.

Нисам непријатељ непристрасној критици, шта више захвалан сам јој, а ни која ме неће заплашити од даљег рада“ итд. итд.

Томе не треба каментара. С тога и пуштам тај „Позив“ ево без икакве примедбе.

Да завршим. Јер ако се још и даље будем пуштао подробније у описивање махна те књиге нећу бити скоро готов. Но ја мислим да ако г. Б. није било доста оно, што сам му рекао у 12. броју овога листа, да ће му ово зацело бити доста.

У осталом ако г. Ђорђе М. Бугарски ни с овим још није задовољан, ја ћу му и на даље у свако доба стојати на биљези јер сам кадар о свакој речи дати рачуна што сам је овде написао.

Напослетку велим још г. Бугарском, да не треба да му је на мене ништа криво, јер ја сам и *сад још* врло благ био према њему. Шта више, треба да ми је још — захвалан. **О—нић.**

БЕЛЕШКЕ.

(*Одбор за подизање споменика Бранку Радичевићу у Карловцима*) дао је ово дана у нашим јавним листовима изјаву, да надгробни споменик Бранков не ће бити готов ни до 8. (20.) јулија о. г., када би требало, да се по решењу одборском прослави годишњица песниковог преноса као у недељни дан, који је најближи дану, када је Бранко прошлог лета пренесен на Стражилово. Одбор жали, да је тамо наишао на највеће сметње где се није смео ни могао ни најмање надати. Колико је нама познато, сметње су те у подузетника, код кога је одбор погодио камење за постоље. Жалост је заиста, да подузетништво ни толико родољубља није показало, да бар на време по уговору испуни своју дужност, што би му збиља служило само на част и било у корист! — Одбор уједно изјављује, да се и годишњица преноса одлаже на дан, када ће се открити споменик тај надгробни, да не би на брзо једно са другим пало две свечаности. — — Овом приликом примећујемо, да већ два или три месеца не нађосмо нигде у јавним нашим листовима никаквог извештаја од стране одбора о јавним новчаним прилозима на подизање споменика Бранку на карловачкој пијаци. А колико се сећамо, одбор је већ једном дао од себе изјаву, да није ни кадар подносити редовних месечних извештаја, пошто прође по месец дана, па нема ни откуд никаквог прилога. Ево, као што приметисмо, и више месеци већ, па ни сад још ништа нема. Шта да кажемо па то? Зло и срамота, ако је томе крив немар нашег света! Зар вечито да нас та болест убија? Зар је код нас одушевљење тако тренутно?

(*Стражилово код Карловаца*) било је и од пре чувено из Бранкових песама; али како је Бранко овилетос 10. (22.) јулија тамо пренесен, наново је оживило. Као да се почео био да губи обичај у српском свету у околини, да се о Духовима тамо скупља. Но ове године било је толико много света, да нико не памти, да га је икад толико било. Други дан Духова беше ту толико народа као на највећој манастирској слави; и никог није било, а да није посетио песников гроб на Бранковом вису. Ни гроб ни крст није се могао видети од силних венаца. — Ове године приредиле су тамо мајалес срп. основне школе и срп. вел. гимназија карловачка. И једни и други најпре су походили песников гроб, те отпевали „вечнаја памјат“ и по коју Бранкову песму. И карловачко срп. цркв. певачко друштво приредило је прошлог месеца излет на Стражилово, те је дакако и оно најпре отпевало на гробу „вечнаја памјат“, преносну Бранкову химну и неколико његових песама.

(*Српско цркв. певачко друштво у Карловцима*), најмлађе усред срп. пев. друштвима, претрпило је, као што смо јавили, велики удар, изгубивши свог првог ликовођу одмах после два месеца дана. Али друштво није услед тога ни привремено престало. Учило је песме и приредило два села у башти срп. читаонице и излет на Стражилово. У тим приликама показао је и привремени ликовођа г. Светозар Димитријевић богослов, који из добре воље поучава друштво, свој лепи дар, као и певачи велику вољу и труд, а све то награђено је лепим успехом, што је дакако подстрекнуло и певаче и певачице, те су прегли, да с још већим одушевљењем приону око напретка свог друштва; а грађанство ће од своје стране притећи и боље потпомагањем. — На упражњено место ликовође свог изабрало је друштво младог Чеха г. Штирског за свог новог ликовођу. Чим он дође, почеће друштво учити црквену службу, да што пре пева у цркви. — Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња позвала је друштво, да суделује на беседи, коју иста задруга кани приредити у Новом Саду при отварању изложбе женских ручних радова. Друштво се драговољно одазвало позиву, пријавивши се, да ће две песме отпевити мушки збор тога друштва. — — Овом приликом приметићемо нешто свима нашим певачким дружинама: Како ми немамо, пити, на жалост, можемо имати стручан орган за музику и певачка друштва, а како су певачка друштва важан чинилац у друштвеном и културном животу народном, те је само од користи и по њих и по народни развитак, а се више води разупа у јавности о њиховом крета у. — то умољавамо сва сл. срп. певачка друштва, да изволе у наш лист слати извештаје о својим в к нијим корацима. Ми смо додуше и до сада прати и и бележили у „Јавору“ важније појаве у нас, али нам није могуће поред најбоље воље прибележити све, што би требало. Недостатци ти могу се попунити баш тако, ако нам, као што напоменусмо, с на

пев. друштва буду слала своје извештаје. То молимо од њих једино ради општег интереса.

(*Женски одбор за новосадску изложбу*) склопи се и у Карловцима још у своје време под председништвом гђе Ане Т. Чакића са заменицом јој гђом Јеленем Ст. Лазића. Одбор се пријавио новосадској срп. женској задрузи и изложиће неколико красних рукотвора вредних Српкиња из места и околине, међу тима скупоцен застирач на налоњу, ког су даровале карловачке Српкиње карловачкој саборној цркви. Мило нам је, да и вредне Карловкиње нису заостале иза својих ваљаних друга, и као Српкиње и као најближе сусетке Новом Саду!

РАЗНО.

(***Liederbuch des Alex. Radfschewitsch Sch. der III. lat. Schule***). Тако се зове књижица написана лепим немачким рукописом на неколико листића, којих је зацело и више било. Исписао је без сумње сам Бранко својеручно као трећошколац у карловачкој гимназији, дакле 1838. год. Рукопис је, може се рећи, врло леп и читак. Зацело је то најстарија заоставштина песника српске омладине. Да ли је онда још слутио дечко у својој четрнајстој години, да ће он препородити, да ће управо он створити вештачку српску поезију на основу срп. народног песништва! Да ли је Бранко прве утиске у свом срцу осетио из немачких песама? У Бранковој поезији нема ни трага космополитисму, или ичему туђинском он је скроз и скроз српски песник; али је ипак занимљива ова оставштина његова. Ваља имати још и то на уму, да је најстарији песнички производ Бранкове виле, за коју се зна, немачки, које је он написао још као карловачки ђак. У првој књизи негових песама најстарији датум обележен је „1843 Јула,“ дакле баш кад је Бранко био у Темишвару. Је ли могуће, да Бранко који је у својим песмама тако овековечио Карловце и њихову околину, који је својим штампаним песмама само Српство славио и љубио, да тај Бранко није још у Карловцима српски пропевао него немачки, а да је српски почео тек у Темишвару? Овај *Liederbuch* сведочи нам додуше само, да је радо читао и преписивао песме, али ено доцније видимо да их је и сам састављао. Али зар најпре баш само немачки? Врло је лако претпоставити, да је Бранко још и у Карловцима морао писати српске песме; али што нема ни једне штампане у збирци његових песама, биће без сумње он сам узрок. Познато је да је прве две књиге својих песама он сам још за живота издао, а трећу након смрти његове отац његов. На познато је и то да су песме у трећој књизи доста недовршене према онима у прве две. Тешко би их Бранко и пустио у свет таке какве су. Тако је лако поверовати, да је Бранко имао песама својих још из ђаковања у Карловцима и на српском језику, али их није намерно сачувао, а још мање уврстио у своју штампану збирку сматрајући их тек за слабије своје прве покушаје.

— Зацело ће занимати читаоце, да виде, какве је песме Бранко одабирао и преписивао. Ево ћемо овде навести наслов и почетак песама, које су у овом његовом *Liederbuch-y*:

1. Der Mädchen liebte ich viele.
2. Lob der Liebe:
Freut euch der Liebe!
3. Denkungsart der Weiber:
Des Weibes ganzes Denken
Ist nur — um uns zu kränken,
4. Schlachtgesang:
Feinde ringsum!
Um diese zischende Schlange,
Vaterland! ist dir so bange?
Bange? — Warum?
5. Abschiedslied:
Mich heute noch von dir zu trennen . .
6. Die Macht der Liebe:
Kein Kohlen, kein Feuer
Kann brennen so heiss,
Als heimliche Liebe,
Die Niemand nicht weiss.
7. Von ungetreuenen Mädchen:
Horch! Wiederklang
Am Felsenhang
Ich klage dir mein Lied! —

Српче од четрнаест година преписивало је и читало немачке песме. Али ипак Алексије постаде доцније Бранко, не измете се нити се одмете, као што се одмете на штету српске књиге Србин Стеван Миленковић у *Stephan von Millow,* и као што се измете Бранко Петровић у *Petöfy Sándor-a.* Хвала и слава у томе божанској српској народној песми, неоцењивом труду старине Вука и узорној свести Бранковој! Највећи абсолутизам, у државној тактици који је тежио тада за понемчавањем, најцрњи конзерватизам, којим су наши потентати хтели да спрече сваку напреднију мисао и дело, сузбила је песма простог народа презреног од својих „учених“ синова, а уведена у књижевност. Узвишени и слободни дух тих простих песама пробудио је у сину абсолутистичног аустријског чиновника, у Бранку ћенија, који нам је однеговао напреднију омладину, а ова оборила ауторитет теленсаних кумира, која само у лажном класицизму и поквареној словенштини налажаху високоученост, а у томе скриваху своју неученост. То је заслуга Бранкове виле, а ту је заслугу народ и признао свечано и достојанствено 10. (22.) јулија 1883.

Рукопис овај Бранков својина је г. Ауера груптовође код кр. кот. суда у Карловцима. Код његовог оца био је Бранко више година у стану као карловачки ђак. Хвала му, те нам је показа и сачува као најстарији спомен од Бранка!

—К—

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ АВГУСТ 1884. ГОД.

Авг.	*Сунце*		*Месец*	
	излази	залази	излази	залази
1.	4 с 53 м ј	7 с 15 м в.	10 с 30 м в	0 с 14 м в.
2.	4 54	7 14	11 13	1 25
3.	4 55	7 12	изјутра	2 32
4.	4 57	7 10	0 3	3 33
5.	4 58	7 9	1 1	4 27
6.	4 59	7 6	2 7	5 14
7.	5 1	7 4	3 17	5 55
8.	5 3	7 2	4 28	6 29
9.	5 4	7 1	5 39	7 0
10,	5 5	6 59	6 49	7 30
11.	5 7	6 57	7 57	7 56
12.	5 8	6 56	9 3	8 23
13.	5 9	6 54	10 7	8 52
14.	5 11	6 52	11 9	9 23
15.	5 12	6 50	0 9 в.	9 56
16.	5 13	6 48	1 6	10 35
17.	5 15	6 46	1 59	11 17
18.	5 17	6 44	2 49	изјутра
19.	5 18	6 42	3 33	0 5
20.	5 19	6 40	4 13	0 59
21.	5 21	6 38	4 50	1 58
22.	5 22	6 36	5 23	3 1
23.	5 23	6 34	5 53	4 7
24.	5 25	6 32	6 23	5 16
25.	5 26	6 30	6 52	6 23
26.	5 28	6 28	7 23	7 38
27.	5 29	6 25	7 55	8 51
28.	5 30	6 23	8 32	10 5
29.	5 32	6 21	9 13	11 16
30.	5 33	6 19	10 1	0 23 в.
31.	5 34	6 17	10 57	1 27

Констелација планета.

Меркур је 11. у највећем источном размаку од сунца али га је тешко видети (с вечера) на западу.

Венера је зорњача и достиже 9. свој најјачи сјај, при чему се може лако видети и на дану, а особито 5. Авг. када ће се л е в о и 6. Авг. кадаће се десно од месеца у скоро истој висини наћи моћи.

Марс види се с' вечера ниско доле на западном небу и залази пакратко после заласка сунца.

Јупитер у „Лаву“ виђаће се око половине месеца из јутра на истоку као најсјајнија звезда после Венере (зорњаче.)

Сатурн у Бику излази почетком месеца око поноћи.

Дневник.

2. Августа 1884. Нептун у конјункцији са месецем
3. „ Нептун у квадратури (окомици) са сунцем.
4. „ Сатурн у конјункцији са месецем
5. „ Венера „ „ „ „
8. „ Јупитер „ „ „ „
9. „ Венера у најјачој светлости
11. „ Меркур и Уран у конјункцији са месецем
12. „ Венера у највећем источном размаку од сунца
12. „ Марс у конјункцији са Месецем
29. „ Нептун у „ „ „
31. „ Сатурн „ „ „ „
31. „ Помрачење III. Јупитеровог Пратиоца улазак 5с 15м ј.

---

1. „ Пречник сунца — — — — 31' — 39"
15. „ „ „ — — — — 30 — 45
1. „ „ сатурнове лопте 16"
1. „ Пречници (осе) сатурновог прстена 40" и 18"

Фазе месечеве.

2. „ Последња четврт 4с 14м ј
4. „ М е с е ц у б л и з и н и з е м љ е 6с в.
8. „ Мена месеца 11с в.
11. „ Месец у екватору
16. „ Прва четврт 4с 27м в.
16. „ Месец у најдаљем одстојању од земље 12с пн.
24. „ Пун месец 12с 1м подне
25. „ Месец у екватору
29. „ М е с е ц у б з и з и н и з е м љ е 7с в.
31. „ Последња четврт 9с 22м ј.

(Сви податци по средњем бечком времену).

П р о г н о з а в р е м е н а: Дани, за које се има вероватноће, да ће бити кише јесу 4. 8., 11., 16., 25., 29.

Пера Манојловић.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ
у бр. 26. „Јавора.“*)

Загонетка ј' ваша
Елегична тона
У срцу нам буди
Осећања болна.
Ал знам шта је треб'о рећи
Или он, ил она.

Или он, ил она.
Или обадвоје.
Ради мира свога,
Ради среће своје.

Много пута тако
У животу бива:
Тренутак јогунства
Будућност разрива.

А како је кратка,
А како је слатка,
И топла и сјајна,
Мелемна, значајна,
Било у близини,
Било у даљини,
Било у младости,
Било у старости,
Ова реч: ОПРОСТИ!“

Катица Ивковићева.

*) И ако смо већ донели решење ове загонетке, то не можемо, а да не донесемо и ово решење у овако лепим стиховима. **Ур.**

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 30. У Новом Саду 22. јула, 1884. Год. XI

ПУСТА ЖЕЉА.

Еј да ми се претворити:
Сурли оро,
Ти би кућа моја била
Чарна горо!
Би лећео зором рано —
Тица сива —
На чардаке, ђе ми злато
Санак спива.
Спустио се на те њене
Бјеле груди,
Ту почив'о док се мића
Не пробуди,
Гледајући груди бјели'
Таласање,
Слушајући срца њеног
Кукуцање.
Чим би мин'о чедо моје
Лаки санак,
И син'о ми са лица јој
Бјели данак,
Гријо би се на сунашцу
Њена ока,
Напио се са устанца
Медна сока

У Бечу, 1854.

Ристо.

САВЕСТ МУ СУДИЛА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

(Свршетак.)

III.

Нису ишли још једну дужњива, па су дошли на Бајину воденицу.

— Ту смо, — прошапну Совра.

Попи поче срце јаче да куца. А и нехотице је свој штап све већма стискивао у песницу.

— Ту смо, — рече Совра и опет, и седе на воденичарски камен, који беше узидан поред зида место банка.

Попи страшно необично око срца. Обазире се сад овамо сад онамо; а није рад никако, да испусти из очију Совру.

Сами су.

Сад му, што ваљда никад свог ве-

ка није доживио, стадоше да се нижу по памети све гатке, што их је још бог те пита кад слушао о нечистима, што се најрадије купе на усамљеним местима. Тајанствено му изгледа непомични сен од великог воденичког кола и дебелих врба и топола што беху засађене око воденице и дуж гâта. Тајанствено му шумори лишће по густим тим дрветима. Тајанствено жубори вода, што прелази преко уставе, те као водопад пада у оток и ромори даље по ред тих врба и топола. Осим шума, жубора и ромора ништа се друго чуло није . . . ништа. Небом се вијаху све гушћи облаци. А погледи л' даље око себе, свуд пусто, свуд нема тишина.

Пред собом види човека, који је прозван као луда, који га је довео амо, кад време није, на место, где је могао слутити само грозан призор.

Суморне се мисли врзу попи по памети. Наједаред му сину кроз главу: „Ја сам свештеник!“ И за тим се осети сигурнијим. „Све то пада преда мном.“ И јаче притиште уза се епитрахиљ у ком је био увијен крст.

Совра се наслонио лактовима на колена, а главу подупрьо обема рукама, па говори, као да се и не обзире на попу:

— Да, овако сам седио исто пре шест година . . . исто овако, сам самцит; а у самоћи се нижу бриге на човека ако их иначе и нема. Погледам једаред нешто преда се . . . Човек . . . да, баш човек се упутио амо. Познао сам га. Он је био. Пијан . . . Свађаћемо се и опет. Ја бегам од куће, да се не свађам; а он . . . баш ме тражи. Смрће ми се једаред пред очима, бојах се, па ће бити белаја . . . Дође, па не вели ништа.

— „Ђуро . . . овај . . . да,“ рекох, „боље би било, да си код куће. Ја сам већ овде.“

— „Ја хоћу да сам ту,“ вели он.

— „Не можемо бити обојица на једном месту, кад има посла па више страна.“

— „А ко је старешина овде?“

— „Бог па ми.“

— „Ја и нико више,“ осекну се он на мене.

— „Још није тако, а, бога ми, не ће“ рекох, „ни бити.“

— „Е, видићемо.“

— „Па шта ћеш?“ А он ти узеде омут сламе, па укреса ватру, потпали га и пође на таван.

— „Стој!“ Викну ја на њега, па полетим, те му зграбим омут из руку, бацим под ноге и угасим. Ал сам га незгодно гурнуо, те се онако пијан стровали на земљу. Цикну као гуја. Подиже се, па полети мени. У руци му сину нож спрам месечине . . . Да, била је исто овако месечина као ево и ноћас. Ја окрени леђа, па бежи. Ал он за мном. Сетих се, па полегох, а он преко мене, колико је дуг. Псује, псује, ништа не остаје на миру ни на небу ни на земљи. Хоће да се дигне, па да ће опет на мене. Ја дохватим неко тврдо сапиште, . . . замани, па како икада звиз њега у по потиљка. Како се смотао, више није устао. Ја удри још једаред. Било му је доста. . . . Дуго сам стајао, гледао у њега, гледао око себе. Надвирим се, да видим, дише ли. Ни знака од живота.

Совра ућута. Понда настави.

— Плакао сам . . . Не, нисам плакао. Нећу да сам плакао . . . Сутра дан, када је сунце већ одскочило било на подне, дођоше од куће, да ми јаве, да га нема тамо, нема га у крчми, нема га нигде. „Не знам ни ја, где је. А откуд ћу ја знати?“ После два тр[и] дана јавише власти. Власт га је тр[а]жила. Нема га нигде. Ал ја сам зна[о], где је. Да, само ја. Јесам казао, да ћ[е] га наћи?

Устаде с камена. Пређе ближе по[]пи и пришану му:

— Сад ћеш га видити. Ја сам [...]

синоћ баш спремио, да га ти видиш . . . Сад ћеш га видити.

. . . Ту, ту. видиш, страшно ме нешто тишти. (Мету своју шаку на чело.) Тишти ме од оно доба, кад се онај глас, знаш онај од горе, у мени пробудио, па ме запитао: „Где ти је брат?“ Ево сад ћеш га ти видити.

Совра уђе у воденицу.

Попа ни сам не зна зашто, тек наједаред баци на себе епитрахиљ, а крст узе у десницу руку. Скиде шешир с главе. Ветрић му се заигра седом косом. Тајанствено изгледаше тако достојанствена свештеничка прилика обасјана месечином.

Совра изиђе. У рукама носи неки џак. Наједаред изручи тај џак пред попа.

И пред овим се просуше неки комади, куцкајући једно о друго, а куцање то одаваше од себе шупаљ звук. Нешто бубну, па се округласто откотрља мало по даље.

Беху то кости човечије, а оно округласто празна човечија лубања.

Совра узеде лубању у руке и стаде је окретати.

— Ето, то је он . . . Не познајеш га? Да, друкчи је изгледао . . . друкчи. . . . Ено, на!

Пређе ближе попи, пружи му лубању и погледа у њ Наједаред је спусти из руку. Сав се скупи и посрну. Глава му клону. Заљуља се и паде на зид.

Попа се згрози кад виде пред собом суве кости. Али се брзо прибра. Усправи се достојанствено. Подиже крст у десници. Строге погледе упре у Совру. Свечаним и ако узбуђеним гласом узвикну:

— Несретниче!

— Милост!

Прошапута Совра, да је попа једва чуо.

— Нема милости, где нема кајања. Кај се! А милост дели само бог. Кај се и моли се вечној милости.

Совра клече, подупре главу рукама о земљу. Заплака се; плакао је као мало дете.

И попа клече поред њега. Побожно је склопио руке и искрено се мољаше:

— Милост!

*

Сутра дан је лежао Совра у бунилу и непрестано је бунцао и трзао се.

Седми дан даде му попа причешће. Био је сасвим при себи. Тако је бар изгледало. А те ноћи, кад се делила ноћ од зоре, погледа све своје око себе, и рече мирно:

— Молите милост!

И издану . . .

Над гробом, где су пренели и оне кости из воденице, изговорио је стари попа после опела неколико топлих речи, а завршио је речима:

Савест је најбољи судија . . .

— Савест му је судила!

Јов.

„ДОБРИ“ СУ ЉУДИ . . .

Добри су људи, и свет је добар, —
Са усана сваког све тече мед;
На сусрет иде ширећи руке, —
У срцу носећ' претворство, лед. . .

„Добри“ су људи — за се предобри:
Кад им носиш ма какав дар,
Сваки је пријан, све кипти љубав,
Свију ћ' ти брижно штовања чар.

„Добри“ су људи, — а зашто неби —
Док им „доброта“ доноси ћар; —
Чим тога нема — опет су „добри“
Ценећи тебе ко сваку — ствар!

„Добри“ су људи, — да нису такви
На свету мањи био би јад. . .
Не „добри“, само нека су људи
Па мир и срећа цвет'ла би тад.

М. Ђ. Призренац.

*

ЛЕПА ВИДА.

РОМАН

Јосифа Јурчића.

(Свршетак.)

XXI.

Јадранско море лежало је мирно и осветљено последњим зрацима јесењег сунца, да беше милота гледати. Човек би гледао тај призор, али га се не би могао нагледати, па би рекао: „Еј, леп је тај свет, веселимо му се, док живимо, јер не ћемо за дуго, а кад нас нестане, весели ће му се други, буду ли паметни!“

Али Стокласа, самородовог чобана, није занимала величанствена слика глатке морске површине, с којом се љубљаху последњи зраци вечерњег сунца. Корачао је за овцама, које пасоше између стења; није ништа видео, ни своје љубимице, која се последња ојари, ни јарића, ни старог овна, на ког је морао увек пазити, јер му често заведе стадо. Ничега није видео до репове и кичме оваца, које провириваху кадкад између стења, и своје керче, које га често погледаше, као да хоће да запита: „Стоклаше, што ти је, што плачеш? Гле, рониш сузе, ко би помислио, да умеш и ти плакати?“ С оне стране стења огласи се неко кличући: „Ој-ој!“ Он би знао увек одговорити оном иза стења много лепшим: „Ој-ој!“ Али данас дрхће му глас, грло се сузило и зауставља дах, да не може ни са својим кером, ни са својом љубимицом овцом да разговара, а камо ли да подвикне, да чује од преко закупников чобан са Баснијеговине. Но једно што му беше нужде, да се коме изјада, друго, што га непрестано довикиваше пријан, протера стадо према њему. Данас не падаше његов бич немилосно по овчијим кожусима, већ лако, као да их опомиње или моли: „Дед', дед', миле моје, дед' пожурите се!“ Кад се приближише један другом, махнувше стада, нека пасу; они пријђу један другоме, као какове две војводе у агамемноново доба, а пси стојаху за њима као побочници.

„Седи, па ми штогод приповедај. А што се зби код вас на Самородовини? Чудни се гласи разносе. Је ли истина, да није господар већ подуже времена код куће? Да су га ухватили прекоморци, па га не пуштају, већ да ће га натаћи на ражањ и пећи, што побеже од њих његова жена?“ упита пријан Стокласа, кад се спусти до њега на камен.

„Прекоморци?“ упита Стоклас, „шта још не! Ко рече, да га ухватише прекоморци? Међу Талијане допаде, да, Талијане, оне од преко, нико га не ће више видети; сви веле, да ће га погубити.“ Стоклас се опет заплака.

„Опамети се! Ако не будеш његов чобан, бићеш код другога. Што заборави, како те онда испребијао?“

„Испребијао! Не марим, ма ме тукао, да ме свог облије крв, ма висела с мене кожа, ко закрпа са старог кожуха, само да се врати и да ми га је још једном видети.“ рече Стоклас. Ја верујем тој честитој души, да беше истина, што рече.

„А за што ће га убити?“

„Што ја знам! Мора, да се што страшно збило, јер наша госпа као да је сишла с ума, откада дође од преко порука, не зна, шта говори, те ме чисто, страх, кад се с њом сукобим. Помисли, што учини јуче, кад ме затече за обором? У рукама је имала дрвен клин и мислила, да је нож, па ми рекла, да је њим пробуразим. Нагло се окренем, па беж' на сеник и нисам се смирио, док не очитах два оченаша и верују.“

„Ипак мора да је што скривио? Што се говори?“

„Мени се чини, да их многе потуче, тако за какве по војске. Право им је, не беше га једити. Ти не знаш, што је кадар починити мој госа, кад дође у ватру.“

„Па ипак му дођоше Талијани главе.“

„И није чудо, кад их је толико. И зоње,

кад их навали цео рој на човека, могу му дођи главе, а не ће људи, рече Стоклас.

Показа се коњик на путу, који води на Самородовину.

„Ко је оно?“

„Господин,“ рече Стоклас, те устаде.

Господин беше само парок.

„Њега питај, он мора све потанко знати, јер му је брат“, наговараше га пријан.

„Истина он зна, али ја се не усуђујем, да га запитам. Питај ти. То је већ други пут, како оде на дуже времена од куће. Биће, да долази од преко, да испроси или ако не друкче, а оно да искупи брата. Па гле, сам је. Иди, питај!“

Оба приступе ближе к путу.

„Како је госпи?“ упита парок Стокласа.

„Данас је не видех,“ одговори овај, а парок ободе коња.

„Је ли истина, да ће господара убити Талијани?“ упита други чобан дрхћући од страха.

„Молите се богу за њ. . . ,“ одговори парок и одјезди.

Док се чобани сагласише, да мора рђаво да стоје господареве ствари и да ваља молити се богу за онога, који је већ умрьо или ће наскоро умрети, био је већ приспео парок на Самородовину.

По свему се видело, да нема у кући главе. Чељад је радила, што се коме хтело, а при томе развлачећи госину тековину.

Вида беше у соби. Кад уђе парок, погледа га она бојажљиво. Седела је на клупи уз велику пећ само упола обучена, неумивена, чупава, подбулих очију, бледа и мршава — ни спомена од некадање лепе Виде.

„Како је?“ упита он.

Она не одговори.

„Хоћеш ићи са мном? Антоније жели, да с тобом разговара, рад је, да те види, да ти каже, да је све заборављено, све опроштено,“ рече парок љубазним гласом.

Она се и не помаче. Служавка уђе и рече пароку: „Цео дан седи на том месту, па не говори и не слуша.“ Залуд се упињао парок, да поведе с њом разговор. Ничега се чије сећала, ништа видела.

Згрозила се била, кад је чула, да је њен муж, убив онога који њу заведе и још једнога, који га хтеде ухватити уапшен, те чека смртну пресуду неумитног туђег закона.

Она беше грешница, па и њему дође главе! Он најпоштенији човек мора ради њеног греха на губилиште. Мисао, која је тако велика, тако страшна, да је у стању уништити свезу, која веже дух и тело, уништити ону велику моћ, која чини човека човеком!

Парок ожалошћен тим призором седе до ње и удуби се у мисли. Није требао далеко лутати за предметом свог мишљења. Пред њим је седела жена, која се у срећи не задовољи својом срећом, која је хтела, да буде још сретнија, а паде у највећу несрећу. Незадовољност с малим, тежи за великим; човек несит добра и оног, што се постићи може, иде за бољим, најбољим, и не само да нађе горе, већ шта више своју и других пропаст.

XXII.

У мрачној и загушљивој одаји млетачке апсане седи некада поносни Антоније Самород на тврдој дрвеној клупици наслонив главу на сто. Кад би се помакао, зазвечале би вериге, којима му беху сапете ноге и руке. На столу беше бокал са водом и вином и разне јествине. Пред судом није тајио, што учини, а шта би му и помогло, да је тајио. Нашао је Паволија у крчми, стискао га у ћошак и с њим шаптао, наједаред крикну Паволи и стропошта се погођен ножем посред срца. Самород потрча на врата, људи појурише за њим и ухвате га на сокаку. Али нису баш олако с њим свршили, јер више њих буде рањено, а једног стражара сигурности уби. Сад чека пресуду. Не беше сумње, каква ће бити. Код млетачких републиканаца иде глава за главу.

Први дан, како га уапсише, мислио је једино на оно, што му ваља још свршити. Држао је, да не ће остати у тамници већ да ће му поћи за руком, да умакне. Али кад се мало стишао, показа му се његов положај у јасним бојама. Смрти се не бојаше,

но ипак не беше рад, да умре пре него што изврши код куће, што му као мужу ваља учинити, а онда нек се збуде што му драго. И о томе је другачије судио, кад увиђе јасно свој положај.

Писао је брату. Овај дође. Приповедио је, да не помажу ни молбе ни новац. Све, што беше могуће, све је употребио, да га избави.

Самовање и блискост смрти улева у човека моћ. И Антоније дође за мало други. Поручио је брату, нека му доведе сина, да га још једаред види. Кад му рече брат, да пусти и жену к себи, јер да је то још једино средство, да дође к себи, беше задовољан и накан, да јој све опрости.

Нестрпељиво је своје очекивао. А кад шкрипну брава у необично доба, стресе се, чуо глас свог сина.

Подиже га у наручја, а дете га обгрли и опазив вериге, упита:

„А што вам је то?“

Дете није знало, да грли последњи пут оца и утисак новог призора деловао је јаче на њега него бог зна какова брига.

„Где је она? Зар не хтеде доћи?“ упита Антоније брата.

„Не може,“ одговори парок потмуло.

Уапшеник мете дете на земљу, те устаде као да није у стању седећи саслушати вест, коју у души слуђаше.

„Зашто не дође, реци, не чекај.“

„На том је свету не ћеш више видети.“

„Умрла? упита Антоније нагло, те још већма побледи.

„Да! Бог је реши свију душевних болова.“

Антоније клону на сто, саже главу и после неког времена рече:

„Ти знаш, што ми је она крива, колико ми јада нанесе; знаш, да рад ње овамо доспех, од куда ћу изаћи тек онда, кад ми буде ваљало, да речем свету последње збогом. Али не знаш, како жељно очекивах, кад ћу је још једном видети, само још једном на овом свету.

Рекав то, издигоше му се груди, као да би се хтеле распући и гласно заплака. Старијему брату потекоше сузе, а и син, видев где плачу отац и стриц, заплака се такођер; сам стари тавничар не плакаше, та он беше свикао на такове призоре и, погледав према вратима, зазвони кључевима, као да хтеде рећи: „Махните се плача, како је тако је боље посвршавајте за ово још мало времена послове, које имате.“

У истини време беше и сувише кратко.

Четири дана после тога паде самородова глава под секиром млетачког закона...

Његов син одрастао је, свршио науке те постаде велик господин. Не знамо, да ли се кадгод сетио својих родитеља, али познато нам је, да је народ надалеко одовуд у разним причама и песмама описао судбу лепе Виде. *)

---

*) У данашње време говори се, треба да се Словени удружују, а особито јужни Словени. До удружења мислим, да ћемо доћи, једино ако се будемо упознавали, и то на књижевном пољу. Кад се већ толико преводи, зашто да се не бацимо на превађање са сродних нам језика?

Ја се латих тог најуспешнијег средства, латих се да преводим из словеначке књижевности, која ма да има у себи много лепа блага, оста тако речи не дирнута. Почео сам са Јурчићем.

Ретко је који писац те среће, да одмах осети у себи онај дар, за који је позван, да га усавршава — а исто је тако ретко, да су и прва чија дела са одушевљењем од публике примана. Од таковиx је реткости и Јосиф Јурчић. Јурчић је отац романа и драме у словеначкој књижевности. Што је најважније код њега то је да је скроз оригиналан. За узор у писању романа узе си Скота, али он се не подаде да имитује — већ задржа своју индивидуалност. Друго; што се не баци на туђе поље, већ потражи материјал за своја дела на домаћем земљишту. А треће, његове су особе све живе, а не „апстрактне“, какове се налазе у других писаца. Говор, радња сваке његове особе је природно изведена. Најважније је код њега карактеризовање. Он не околиши много, већ са неколико вештих црта, изнаша нам пред очи своје јунаке. Но канда је сретнији у карактеризовању мушкараца. „Лепа Вида“ је више уметнички роман, али највећу славу стече са: „Десети брат,“ „Др. Зобер,“ „Професор,“ „Цветни сад,“ који на жалост остаде недовршен, и са драмом „Тугомер,“ које дело требао би који од наших књижевника да преведе, да се и наша публика упозна с тим ремек-делом словеначке књижевности. Осим тога написао је још нека дела као: „Сврекарев Антоније,“ „Брашнар,“ „Мартин Спак“ и т. д.

Да се прекорачи тај јаз, који нас тако близу ке раздваја, требало би да се својски отпочне превођење његових дела, а наша публика држ[illegible], да би их радо читала.

Осим Јурчића истичу се код Словенаца обилним и лепим радом Ј. Стритар, Крсник, Ерјавец и др. Надамо се, да ћемо наскоро изнети у овом цењеном листу стритареву приповетку: „Господин Миродолски.“ Преводилац.

Из дружине „Слоге“ **Новица.**

ДРУГО КОЛО НАРОДНИЈЕХ РИЈЕЧИ

што их нема у I. дијелу „Rječnika hrv. ili srp. jezika," или су тамо па значе нешто друго или имаду исто значење са ријечима које нијесу уза њих напоменуте.*)*

Нека ми се не замјери што сам зашао мало и на ово веома занимљиво поље, јер се нијесам спремао за оваки рад. Али опет мислим, да ће завољсти стручњак ове моје мале додатке к овоме огромноме дјелу, јер све ове ријечи с тумачењем нијесу измишљене, нијесу непоуздане већ су скроз народна својина. Ако би ко посумњао о којој, нека ме изволи запитати како год хоће, а ја ћу му казати гђе сам коју чуо и од кога. Не вјерујем да има ма гђе толико надимака, као код нас на Тромеђи, и ова неколика у овом низу ријечи пришивена су с малим изузетком још и сада живој чељади.

Аћимац, m. dem. Аћим

Аћимчев, adj. што припада Аћимцу. То је Аћимчева писарија израдила.

Аћименда, m. augm. Аћим.

Аћимендин, adj. што припада Аћименди. Ово је млин Аћимендин, а и ступа је Аћимендина.

Ајам*), тумачење Вуково није рђаво, само се ајмови засебно купују готови од ајмара. Али се ова ријеч чује у множини код вршилаца, јер они кад вршу уајме коње у ајмове што су их начинили од попруга. Дај, дијете, ајмове! Гђе су? Та је ли их Стеванца начинио? Бобме није. Чуј донеси попруг са самара, отеће нам вријеме вршај.

Ајмар, m. човјек који прави ајмове.

Ајмити, impf. овај глагол не памтим да сам чуо кад сам, али често с приједлозима у и из; Кола су готова. Јесу ли коњи уајмљени? Јесу. А ко ће нам изајмити кад тамо дођемо? Ко вам и драго.

Алибегац, m. Турчин по имену Али који је мали бег, бегац. Алибегац Човка.

Андра*, у Лици Јандра.

Андре*, код нас Јандре.

Андрица*, тамо Јандрица; а што припада њему, то је Јандричино.

Андрија*, тамо Јандрија, па још и Јашо, а adj. за обоје Јандрини и Јашин.

Армадура, f то је она направа с које зидари зиђу кад су зид озидали са земље већ високо, па не могу више да с ње дохваћају. Код нас на селима, гђе су куће ниске, лако се постарати за армадуру. Неколика дрвена коња и дасака, брвана или треница, па је готова радња. Да се не буде одмакао, поклопила би га армадура. Види лазила или скела у Вукову рјечнику.

Армица, f. види у Рјечнику царина под 1 и под 2. Колико си платио армице за твој воз вина? Гђе си стигао моје путнике? С ону страну армице.

Армичити, impf. платити за трговину која се увози шта ишту. Јеси ли ово вино армичио? Чешће се чује с приједлогом у. Гђе је уармичена ова комовица?

Арсе, m види Арса. Знаш ли, да ти је Арсе умрьо на војсци?

Арсин, adj. што припада Арси. То је син Арсин.

Бабини дни*, зову се још и Јарменици. Приповиједају да је баба гонила јарад, па да им је говорила: „Ајд' те моји јарчићи педљорошчићи." Једном их ухвати велика студен у страни, било је то по св. Сави други дан, и преледи и бабу и јарад, и окаменише се ту. И данас се виде и рози и глава на камену на Купресу иза Гламоча (у Босни), а баби тече вода. . .

Овако сам ја чуо ово, кад сам питао своје сељане, знаду ли што о овој приповијеци. Мени се чини, овђе је боље казано да су јарчићи „педљорошчићи" него што је Вук прибиљежио „петорошчићи." Откуда јаре са пет рогова; али, кад је рошчић од педља, онда је јарчић већ велик и не боји се студени. А с тијем се баба и поносила.

---

*) Види „Јавор" бр. 51. од год 1883.

Ријечи с овим знаком налазе се у овоме рјечнику.

Бабо*, m. надимак човјеку. Ко је код оваца? — Бабо.

Бачветина, f. augm. бачва. Ко ће ту бачветину увалити у кола?

Бајазет*, m. или је надимак или је право име „ћелавом Муслији“ (Мусломану?), или значи што друго. Само у овој пјесмици:

„Кад се жени ћелави Муслија,
Калпак меће на ћелаву главу,
Жуте чизме на егаве ноге,
Мор доламу на грбава леђа.
Гледале га свасти и пунице
Са чардака, са кокошињака,
Па говоре свасти и пунице:
„Нуте зета, нуте бајазета,
Кои да га је крава породила,
А кобила мл'јеком задојила.
Магарица пупак одрезала.“

Ја бих ипак рекао, да се ово односи на пијетла; „калпак“ је увор (креста), „жуте чизме“ су жуте ноге, а „мор долама“ била би црно перје.

Балан*, име брату Ревекину. Ревека рече: 'Ајде, синко, растави се од њега, 'ајде моме брату Балану. (1). *)

Баланов, adj. што припада Балану. „. . . и запита чобана: гђе је кућа Баланова.“ (1).

Бандати, impf. говорити којешта у тутањ. Шта ту бандаш?

Батачина, m. augm. батак. Завргло се дијете батачином, много ће му нахудити.

Батинати*, у рјечнику значи „говорити којешта.“ Али значи још и батином лупати кога. Ако не послушате ову заповијест, сви ћете бити батинати.

Бедевица, f. dem. бедевија. Чија је ово бедевица овако лијепа?

Бегац, m dem. бег.

Бѐка*, f. погрда рђаву ножу, тупу. Што си ми донио ову беку, дај ми бољи нож.

Бештијетина, f. augm. бештија. Таке бештијетине нема што је женског уха

Безнабожан, adj. види безбожан. И што су могли доћи за 40 дана, нијесу кашње дошли за 40 година, јер су били безнабожни. (1).

*) Реченице иза којих је број (1), узете су из причања из старога завјета, што ми их причаше један сељанин мој.

Бибо. m. да је надимак, знам за цијело, и то за мушко; а је ли крштено име, не могу за право рећи, ако прем знам да су једнога човјека звали и штили Бибом.

Бијеле кокице, f. pl, у загонеци о зубима: Бијеле кокице испод стрехе вире, нити им кисне ни потјече, а у вијек су мокре.

Бијелин, adj. што припада Бијели (надимак мјесто презимена). Стеван Бијелин.

Бире, n. гушче; у Сријему и у Србији.

Бирка*, f. види бире.

Биртов, adj. што припада бирту. То су биртове овце.

Благовијести*; за што се каже: „Благовијести приповијести“ и код нас, питао сам чешће људе, и од једнога чух ево ово: На благовијести било је троја меса: од змије, вратоломије и студени. На тај дан излазе змије, па су ујеле некога и умрьо је; тај исти дан била је така врућина да су се говеда штркљала и скапавала, а на једном окрену јака студен, да се некака баба смрзла. За то се и говори: Благовијести приповијести.

Блунчина. f. augm. блуна. Што си послао ону блунчину, та он не зна ни како му је име.

Боб*, у загонеци о кози и брабоњцима: Од куће иде, боб сије, кући иде, боб сије.

Бобова година, f. чуо сам да сељани често спомињу ову годину, јер је тада била жестока глад завладала, а која је то грађанска година, за сад не могу за стално казати.

Бобољусци. m. pl. Ово је право име за село у Босни у котару петровачком, што је у овому рјечнику названо „Бобољуска.“ Све да и не познајем неколико људи с Бобољусака, ево за свједочанство и напијаљке народне; „Здрав', јуначе! Бог ти дао, помогао, синове женио, ћери удавао, ш њима се поносио као Бања Лука пазаром, Лијевно шеваром, Унац кубурама, Цвјетнић младама, Расточани кожунима, а Бобољусци кумпјерима“ (кромпирима).

(Свршиће се)

Слон.

(Наставак.)

На један мах дође Харисну паметна мисао. На послетку разумеде! Израз задовољеног поноса зажари му лице. Сад ће да учини велику услугу својим пријатељима, слоновима.

И он покуша, да се споразуме са својим пријатељем. Бојао се освете мајмунске; за то му је требало тврда бедема и безопасна заклона, одкуда би могао пуцати на те ниткове. Слон сместа разумеде ловца; мету га полагано међу своје зубове испод издигнуте сурле.

Кад се Харисн виде у тој неприступној тврђави, зграби своју двоцевку, узе на нишан две четвороруке вође, који се љуљаху на крају једне дугачке гране деручи се и кезећи се, а око којих се поређало у округ читаво јато папагаја. Кад их је добро узео на око, избаци обе цеви једно за другом.

Само је чуо један једини глас; ужасан урлик; а онда настаде нема тишина, као да су електричном струјом загушене животиње, које мало час урликнуше. Грдан облак папагаја подиже се на врхове дрва, те изгледаше, као шарени свод, који се опет расцепи на хиљаду комада, када га је унутарња бура разбацила по ваздуху. Беше то један од оних чудноватих призора, што их унутарња Африка само за себе задржава, или их показује само оним јунацима, који се усуде, да их изненаде у страховитој им тајанствености.

После овог треска разлегао се бескрајни одјек по гудурама Лупате, а насеобине лавова, које беху расејане по планинским пећинама, одговорише риком на тај грви, непознати им глас људске цивилизације.

Харисн није промашио. Она два мајмуна стропошташе се мртви на ледину. Два слона притрчаше, зграбише својим сурлама, па их вешто хитише на највише гране, као да их шаљу родбини и пријатељима, да их прегледају. Свуд настаде ужасан, тужан, сковечански јаук. Мислио би човек да то запева цео један народ за својим љубазним владарем. Но Харисн недаде се том мајмунском тугом разнежити, него напуни опет своју двоцевку, пак је опет напери на великаше и вође тих безобразних нападача. После оваког пуцња спремне и веште сурле зграбише мртве непријатеље, те их бацише у грање, у наручје тужној својти. Сад мајмуни помишљаху на устук. Најстрашљивији између њих дадоше оштрим вриском знак, што би на мајмунском језику, гласило: Беж' те, браћо, куд који! За тим се заљуљаше на дрвету гране, као да их је каква бура покретала, а тужна запевка овог ожалошћеног народа губила се мало по мало у даљини, будећи по шумовитој пустињи и остала чудовишта, која, од како је света и века не беху узнемиривана у сред дана у свом мирном сну.

Сад се Харисн као што то људи обично чине, стаде кочити и поносити као победилац, мислећи да ће му слонови, које је овим својим делом веома обвезао, своју благодарност да изреку.

Грдосије, од природе скромне, непоказиваху, да примећују Харисново гордо кочоперење, него му изразише своје признање доносећи му најлепшега воћа, што га могаху својим сурлама докучити, а које се висећи на крајевима виткога грања, немогаху руком обрати.

Сад настаде у крилу слоновске насеобине велико весеље. Матере миловаху своју децу; невесте ствараху у себи своју будућу срећу, коју им неће више моћи нарушавати никакви пакосни мајмун; старци се надаху мирној смрти, а младићи се одадоше на свакојаке шаљиве досетке; браху цвеће, задиркиваху старце, кидаху траву по ледини, увлачише својим сурлама воду из језера, пак је штрцаху у вис на дрвеће. Сретне мајке посматраху сузним очима тај мили призор, и благосиљаху вештога Пира, који им је прибавио тако лепу забаву.

После првих часова свога поносног заноса замисли се Харисн, пак се сневесели.

Сад је смео и на глас говорити, те управи сам себи следећи говор, да чује барем свој сопствени глас, кад неможе туђ:

— До сад је све лепо и красно. Постадох краљем у овој слоновској краљевини. Слонови су ми обвезани, пак ће ми досађивати својом благодарношћу. Држаће ме као сужна у Попилијевом округу, начичканом самим сурлама, кроз које се неда тако лако продрети. Шта ће на послетку бити са мном у тој мојој срећи? Да целога века ждерем самог воћа и пијем саме воде! Таку владавину неможе поштен Енглез дуго издржати. Овако млад пак да живим целога века у овом четвороножном друштву. То ми се чини немогуће. П' онда бих имао неисказану вољу, да људима приповедим ове чудновате ствари, што их овде доживих, и ако овде умрем, неће ми бити никако могуће, да опишем своју повест, па да је пошљем сер Вилијаму Бентинку. Морам дакле гледати, како ћу да умакнем одавде, а да не опазе. Племић, као што сам ја није рођен, да целога века чува стадо слонова, и да га брани од мајмунских насртаја. Бежи, брајко, међу своје друштво; употреби најзгоднију прилику, најтамнију ноћ.

Но слонови су већ разумели, шта је Харисн наумио; па ипак су деликатно поступали у својој тамничарској улози. Као случајно полегаше они на све излазе, а оставише без надзора само густи шипраг ове пустиње, кроз који се неби могао ни ђаво провући.

Трговачки дух мало расеја нашег ловца. Својим рођеним очима гледао је толико богаство у слоновој кости. Ценио га је у најмању руку на шеснајст хиљада фунти штерлинга. Никад невиде никакав ловац толике слонове кости пред собом. Беху то за њега Танталове муке. Зубови ових грдосија беху изванредно чисти и големи. Златом би их мерили на тргу у Батавији. Али, де их ишчупај из уста власницима, ако си кадар! Златно руно, што га Аргонаути задобише, беше Харисну само детиња сиграчка.

Један слон, што је на једној пољани стражарио жмиркајући на једно око, пусти потмуо глас. Старци, који лешкаху, изиђоше из свога хладовитог скровишта, те се договараху између себе, шта би могао значити онај шум, што се чује из планине. Наш ловац посматраше ово кретање слонова, па уверен о непогрешивости чула ових грдосија, мишљаше, да се мајмуни наново и у вишем броју искупили на бојно поље, те да је опет позван, да учини услугу својим пријатељима.

Но неостаде дуго у неизвесности. По обранбеном расположењу слонова увиде, да је ту много озбиљнија опасност.

Слонови се поставише у бојни ред према оној страни шуме, одкуда је претила опасност. Старци и деца уклонише се натраг. Харисн користећи се овим индиректним саветом и сам оде међу старчеве, намести се тако, да је могао врло добро видети, шта ће да буде.

Промукло гунђање прође кроз редове слонова, сурле се уздигоше као буздовани, а зубови се окренуше на једну исту страну.

Три грдне главе са бујном гривом помолише се иза дрвета, и стајаху као Сфинга непомично. Указаше се три дивна лава која су без сумње послани да извиде онај крај пустиње, од куда се чули они чудновати звуци, који до сада небеху познати у аналима лавова.

Лавови су обдарени оном истинитом храброшћу, коју човек неможе достојно да оцени, оном разборитом храброшћу, која искључује свако хвалисање и продрзљивост, две људске погрешке, које се често налазе код наших јунака. У лавова нема тако званих ироја. Сви су они храбри у истој мери, а то никога непонижава. Кад ови племенити становници планинских пећина чуше до сад непознату им грмљаву пушака, они се зачудише и постадоше љубопитљиви. А они имају да бране своју децу и своје старе родитеље. Три дакле лава својевољно одлетеше на лице места, где се збише тако непојмљиви догађаји.

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

„СРПСКА МОЛИТВА"

за мешовити збор уз пратњу два гласовира од Др. Јована Пачу-а.

Знајући живо заузимање од стране српске публике о свима композицијама Др. Пачу-а нека ми је дозвољено, поред „Бранковог кола," које је у целоме Српству познато и са највећим одушевљењем примљено, да опишем једну у српском народу мање разпрострањену ал исто тако важну композицију његову за мешовити збор под горњим насловом. Српска молитва састоји се из три става. Први став обухвата две строфе, други и трећи став сваки по једну. При понављању исте песме долази на сваки став увек по једна строфа. Написана је у F dur гласовиру и означена са темпо „Andante religioso." Њен почетак „кад се Србин могу моли" који се почиње са pianissimo, као из даљине да чујеш све ближе и ближе до оног forte је од особитог ефекта. Онај став пак „кад и мрва муке страха" у којем пева само сопран и тенор и остали гласови паузирају отликује се са прекрасним pianissimom и коректним упадањем алта. Од највећег ефекта пак је последњи став „На бојишту" који се врло јако пева и који на слушаоце величанствен утисак проузрокује.

Мелодија је лако разумљива и по све српским духом задахнута. Српскија песма и то још у облику молитве неда се замислити. Јер је композитор свео у српску молитву на питања: „Кад се Србин Богу моли," „Где се Србин Богу моли" и „Зашт' се Србин Богу моли" потпуно одговорајуће мелодије. У целоме је утисак српске молитве узвишен и дуготрајан. Уздржана срџба угњетаваног народа, тежња за слободом, побожност, јунаштво и победа све ове различите осећаје је композиста тако карактеристично пропратио. Хармоније су од особитог утиска и правој српској мелодији сходне. У хору је пак све тако вокално промишљено и човечијем гласу прилагођено, да сваки певач удвојеном радошћу исту песму певати мора. Што се пак тиче пратње гласовирске, која је за два гласовира удешена, морам приметити, да пратња првог гласовира изискује повећу технику; други гласовир пак стојећи у свези с првим попуњује по нека места још већом снагом. Српска молитва певала се, колико ми је познато први пут у Панчеву а потом у Сомбору приликом беседе у корист преноса Бранкових костију и довела је присутну публику до највећег ступња усхићења. Приликом Арањевог концерта пак свирана је први пут у Сомбору на хармонијуму и два гласовира и примљена од присутне публике одушевљеним усклицима допадања. Овдашњи српски лист „Родољуб" у Сомбору овако се о њој изразио: Мелодија је тако звучна и мека, тако право српска, да незнаш или је црквена или је народна. Звуци се преливају један из другог са таким природним током, да ти чисто из душе и срца говори нешто, да то друкчије и неможе бити. Већ први звуци одмах те наведу, да и немислећи и нехотице мораш прекрстити руке, мораш се сав предати осећају и молити молитву најсрпскију, какву је само српски ђеније могао изказати а српски уметник јој звуке и склад улити. Молитва Јовановић-Пачувљева од таког је утиска на чист српски осећај, да кад свирка престане, она се у усели у душу човечију, те дуго и дуго држи човека у нежно побожном и најумиљнијем расположењу. Као год што је постепено освајала осећаје човечије, тако постепено умирује човека. — И овдашња сомборска не српска публика је занешена утисцима молитве, неизмерно изражавала своје одушевљење и мађарски листови, који у Сомбору излазе узносили су српску молитву као ремек дело свим могућим изразима признања. „Сваки народ за својим али и ми за нашим" то је узвик нашег уметника, који је

још пишући чланке о српској музици јавно обележио, и у ком се огледа сав његов музички рад. Његова српска молитва и Бранково коло су песме над песмама два бисер зрна у музичкој литератури српској.

Оволико за сад о његовим композицијама. Идућом приликом пак рад сам да нацртам важност, коју Др. Јован Пачу у народу српском као вештак на гласовиру заузима.

Драгутин Блажек.

КЊИЖЕВНОСТ.

Неколико речи г. Аугусту Харамбашићу на његов „Odgovor Javoru" у „Hrv. Vili" бр. 36. о. г.

Стани мало од Добоја Мујо,
И ми коња за трку имамо!
Српска нар. песма.

Кад сам оно узео да пишем у Јавору чланчиће „Књижевна писма из Загреба," било је то из најчистијих намера. Видео сам, како се од неко доба сва словенска племена стала живље интересовати једно за друго, видео сам, да у Јаворовим белешкама „из словенских књижевности" има случајно понајмање помена о књижевности хрватској, видео сам, да би српској публици ваљало ипак коју опширније речи о књижевним приликама наше најближе и најсродније браће, видео сам како у и с т и н у стоје наше прилике, да Срби мало читају хрватске књиге. а Хрвати још много мање српске, — пак сам покушао, не би ли оним својим чланчићима бар колико толико попунио тај недостатак. То су биле једне и најчистије побуде, које ме нанукаше на онај рад; а знао сам уједно да то није тако лак посао, па ми је пре свега било лозинком, да не говорим „ни по бабу ни по стричевима," да будем сасвим беспристрастан, да на сваку реч, што је напишем, узмогнем пред свакога ведрим челом стати и на њу одговорити. На послетку морам напоменути, да оно нисам писао толико за оне, о којима пишем, већ за српску публику, да се упозна с неким важнијим појавама у братској литератури; није ми толико било на уму, да строго критички рашчиним дотичне књижевне појаве, колико то, да се Срби с тома књижевношћу упознају у неколико главнијих потеза с том литературом. Случајно је било, те је прво писмо било посвећено „Hrv. Vili," а и право је тако, јер за њу кажу, да је први књижевни лист хрватски.

„Hrv. Vila," лист о коме је реч, донела је у свом 34. броју од о. г. цео онај чланак од речи до речи прештампан, обећавши, да ће се на њ поближе осврнути. И збиља, већ у 36. броју изађе „Odgovor Javoru," а потписан је под њим садањи уредник листа, г Аугусто Харамбашић. Не маримо доносити читава тога чланка, само ћу овде у кратко навести, шта има у том „odgovoru," да се знамо и разумемо.

Почиње тиме, што на дугачко и на широко развија своје „осведочење" — којим је задахнут као члан странке права. Прича на тенане, како он под „нашом" — „хрватском" књижевношћу разумева књижевност словеначку, хрватску и српску, — зашто он то чини, онда како „smo mi Hrvati pred braćom Srbi naprednịji barem za pol vieka" — како штује свачије уверење, само ако је поштено и тако даље.

А онда наставља: „Зато сам се чудом зачудио критичару новосадскога Јавора, који у свом књижевном писму из Загреба вели, да српски ђаци на хрватским школама од своје, српске, боље познаду хрватску литературу, премда им је она — т у ђ а! Да ми није до плача, ја бих се тој опасци грохотом насмејао."

Затим помиње неколико имена старијих књижевника, да тим побије моју тврдњу, е су се старији књижевници у с т р у ч а в а л и давати своје радове у Vili. — Онда прелази на моју оцену о поуци „Хрв. виле" пак двапред искрено попавља: „да је суд Јавора о Хрв. вили доста строг, али и доста истинит." — Уз то се немило очешао и о несретнога Desideriusa, који преводи са српскога на хрватки, о његов критички рад.

Затим прелази на обрану pro domo sua — на обрану својих песама. Почиње тим, како му је и Јавор признао да је даровит, — како је он издао већ две књиге песама, нема никога да му их оцени, како се

слаже са оценама, где су га у звезде ковали, — прича, ко је њега увео у књижевност и како га још и данас подупиру нека господа књижевници. Затим побија оно, што сам му ја замерио, а понешто ми и „признаје“ и „од срца је захвалан.“ На крају се обазире у име техничкога уредника на оно, што сам рекао о сликама, пак приповеда, како је г. Албрехт уступио Гринхуту, власнику Hrvatske Vile читав сандук својих слика на употребу. Ту је крај харамбашићеву „Odgovoru.“

Упозоравам на то, да сам ја у свом књижевном писму говорио 1. о оуци Vilinoj. 2. о приповеткама изворнима. 4. о приповеткама преведенима. 4. о песмама свију Вилиних песника — и на послетку сам узгред напоменуо слике. Да видимо дакле је ли на ово г. Х. одговорио, шта је одговорио и како је одговорио. Ићи ћемо узастопце за њим.

Највећи мој деликтум, којим се понајпре оборио г. Х. на мене, да најјаснијим аргументима покаже, какав је тај „критичар новосадскога Јавора“ — јест то, што сам ја (по речима г. Х.) рекао, да је нама — хрватска литература т у ђ а. Ја то нигде нисам изрично рекао, али кад се већ нашао неко, да оне моје речи овако тумачи, добро, ја ћу и за то узети одговорност на себе. Понајпре ћу подсетити г. Х. на то, да је појам речи „туђ“ врло релативан — што је он у своме плачу или смеху рад моје опаске — сасвим из вида изгубио. Он вели софистички: „Мени није ни пољска, ни руска, ни чешка, ни бугарска књижевност — „т у ђ а, него н а ш а, у ширем смислу с л а в е н с к а. — А ја на ове речи г. Харамбашића могу рећи: мени није ни француска, ни талијанска ни немачка књижевност т у ђ а већ н а ш а, европска.“ — Или: „мени није ни европска ни американска књижевност т у ђ а већ н а ш а, ч о в е ч а н с к а.“ Ето, како је релативан појам речи т у ђ, како се она све може употребити, а да се не погреши. Но да не идемо даље, ја молим г. Харамбашића, нека буде тако добар, па нека преврне овогодишњу Hrv. Vilu најновији 37. број, страна 590. па нека прочита још једаред онај пасус „чешка књижевност,“ што га је можда он сам написао, а ако и није, а оно је свакако прошао кроз његове уредничке руке. Ту се приповеда, како је у једном ч е ш к о м листу изашао леп, похвалан чланак о хрватској литератури, од Ф. Попелке па се завршује овако: Тај чланак донећемо у преводу нашим читаоцима, који ће и том згодом видити, како о хрв. књижевности суди *туђинац* учењак . . .“ — — —

Ето г. Харамбашићу „најрукопипателнијег“ доказа, како се реч „туђ“ релативно може употребити, један пут овако, други пут онако. И „Хрв. вила“ назива у овом случају Чеха т у ђ и н ц е м премда јој је чешка литература н а ш а, с л о в е н с к а. Немојте дакле, г. Харамбашићу нити плакати, нити се грохотом смејати; а о критичару „Јавора“ будите уверени, да ако икоме, а оно њему није до партикуларизма, већ да му одиста лежи на срцу братство и искрена међусобна узајмност свију Словена, а највише слога и бољи одношаји једнокрвне браће Хрвата и Срба. Ово за сада додуше не могу још доказати, већ ако г. Харамбашић усхте да ми верује; а доћи ће време, кад ће се уверити, да не говорим празних речи, већ да ми и ту иде свака реч од срца. — нш.

(Наставиће се.)

ДОПИС.

У Београду, 12. јула. — Народна банка београдска расписала је почетком маја о. г. награду од 800 динара, ко од уметника зготови и поднесе банци најбољи цртеж папирнога новца од 50 динара, који се намерава увести овде у Србији. Од десет конкурената (међу овима вештака из Липиске, Беча Париза и Франкфурта) усвојен је цртеж под' знаком крста, а то је као што приватно дознајем, наш млади уметник Ђ о р ђ е К р с т и ћ. Занимаће читаоце ваше да вам укратко опишем цртеж тај, што га је банка усвојила, и како ће дакле први наш папирни новац изгледати. За основицу (Hintergrund узео је уметник српски (Пиротски) ћилим

са целом његовом орнаментиком, оквир му је византијска орнаментика, с леве и с десне стране по три стуба византијска стила, на која се наслања с једне и с друге стране анђео са штитом, на ком су амблеми с једне стране трговачки, а с друге занатлијски; средину горњег дела оквира захватио је српски орао, а доњу ивицу ћилима покриле су три слике: жетеоци, сточари и ковачи. На полеђини банке узео је уметник за мотив Србију, идејалну фигуру, увијену у драперију, која је орлићима окићена, наслоњена десном руком на штит, на ком је и опет српски двоглави орао с круном, левом руком пак наслоњена на стуб, преко ког се спушта ћилим, који је открио гомилу оруђа (Stilleben,) и разних предмета, као буре за шљиве, трговачке амблеме, справу за сечење дувана, дуван, рибарску мрежу и рибе, наковањ, тестеру и сва занатлијска оруђа. Све ово обавијено је једним полувенцем од земаљских производа: кукуруза, жита, воћа, грожђа и т. д. Иза венца види се Београд над којим се сунце рађа; сунце је „50 динара“ около ког броја је и словима исписано „педесет динара“ (под тим и француски исписано то исто;) речи, као и број и „сунце“ из једног су потеза, дакле једном кружном линијом све је изведено. — Белгијски директор Бошман кад је разгледао све поднесене цртеже изразио се, да је Крстићев цртеж једини, који је оригиналан, остали су сви копије. Чујем, да ће се Крстићу поверити, да је и изради и да настоји кад се буде резала, да што лепше и верније испадне.

Госп. професор Валтровић држао је у овдашњој грађанској касини предавање о Крстићевим сликама, и у предавању том прешао је тек три слике његове и обећао, да ће остало наставити путем штампе. Мислим да ће то донети овдашњи лист за уметност „Преодница.“ — о.

БЕЛЕШКЕ.

(*Бранкови венци,*) што су преко 60 на броју стигли о свечаном преносу 10.(22) јулија прошле године из свију крајева срп. народа, те као знаци народне љубави и признања према песнику народног јединства окитили мртвачки одар песников на карловачкој пијаци, смештени су у један грдан стаклен орман у српској карловачкој читаоници. Когод дође тамо, моћи ће их разгледати. Карловачка читаоница, која је у месту стецишта друштвеног живота, добила је тако виши значај, јер је постала у неколико Бранков музеј.

(*Одбори за пренос костију Бранка Радичевића у Бечу и Карловцима*) разрешили су се, положивши јавно рачун о приходу и расходу општих прилога, који су им били поверени на руковање. Из тог рачуна видимо, да је тамо за пренос Бранкових последњих земних остатака народних прилога (бечком одбору 966 фор. 96 новч., карловачком 59 дуката 11 динара 20 пара 7971 фор. 86 нов.) свега 59 дуката 11 динара 20 пара 8938 фор. 82 нов. Од тога је потрошено (бечки одбор 951 фор. 92 н., карловачки 4 дуката 2062 фор. 33. новч.) свега 4 дуката 3014 фор. 25 новч. Остало чистих (бечком одбору 15 фор. 04 новч. карловачком 55 дуката 11 динара 20 пара 5909 фор. 53 нов.) свега 55 дуката 11 динара 20 пара 5924 фор. 57 новч. О приходима својим давали су одбори редовне извештаје у своје време у нашим листовима, а опширан извештај о трошковима изашао је у прилогу 102. бр. „Застави“ о. г. Рачун су тај прегледали, испоредили с предложеним документима, те нашли да се слажу, па и потписали чланови ревизионог одбора: г. г. прота Јован Борота проф. у богословији, Стеван Лазић управитељ карлов. гимназије и Васа Вујић професор у карлов. гимназији, које је на то изабрао и умолио општи збор од 11. (23). јулија прошле године; из тога извештаја вадимо још то, да је стара плоча с натписом с Бранковог гроба у Бечком св. марксовом гробљу послата на сахрану народном музеју у Београд. Јавили смо већ у своје време, да је одбор разаслао на 10 страна музејима и срп. средњим и вишим заводима по један отисак Бранкове лубање у гипсу, и да се код шумара на Стражилову испод Бранковог гроба налази од летос књига уписница за посетиоце Бранковог гроба. Цео чист приход, што је сад остао од прилога за Бранков пренос, предат је одбору за подизање споменика Бранку Радичевићу на руковање, који је тога ради изабран у општем збору 11. (23.) јулија прошле год., те ко би одсад имао у тој ствари с одбором каква посла, нека се обрати председнику тог одбора г. проти Јовану Бороти професору у богословији у Карловцима. — Ми од своје стране желимо одбору за подизање Бранковог споменика исто тако сретан успех, као што је успео одбор за пренос Бранкових костију. А како то не зависи само од њега него највише од српског народа, који је збиља заслужио највећу славу и част прихвативши и испунивши толиком љубављу, одушевљењем и пожртвовањем жељу свог великог песника, — то позивамо наш народ, да не клоне. Народ је почео, заложио је своју част; он ће је, надамо се, и искупити.

РАЗНО.

Како се бирају и иншталирају црквени Тутори (клисаре) у Босни. По својој Босни и Херцеговини црквени тутори и послуга безплатни су, т. ј. ту дужност врше хришћани добровољно и редом, кроз годину дана. Та почаст од вајкада сматрана је као особито повјерење народње, и даје се људима само поштена карактера. У Сарајеву бирају обично ожењене људе док су још у снажнијим годинама, а на против у Мостару бирају неожењене младиће; но и једни и други морају бити честни и поштени грађани, па ма и не били богати. Има доста случајева, да се од занатлијске струке изаберу и они, који немају ни своје сопствене куће ни свога дућана, него живу од дневне зараде, пак се опет непамти да су кад проневјерили цркву.

Обично се бирају троица: један од трговачког реда и писмен човек, који записује приходе црквене, и тај стоји за банком ће се свијеће продају (изван цркве у авлији Архађелског храма, а у новој је тај банак у цркви;) подноси „достојну" икону онима који се после дужег отсуства поврате с пута или странцима кад дођу у цркву ове намјешта тутор на отмјенија мјеста у столове покрај црквеног зида) да стоји комодније преко службе и т. д. затим двоицу од занитлијскога реда, који пале кандила чисте цркву са своим слугама и најемницима, звоне, измењују и пале свијеће по цвјетовима и стубовима и т. д. Ови обично стоје са стране по један пред олтарским јужним и северним вратима, а по једно или двоје дјеце стоје у олтару ради кадионице и друге послуге око свештеника.

Избор клисара бива тајан у општинској сједници, те изабрани незнаду прије да су изабрани него тек кад се њиова имена јавно прочитају у цркви пред „Благословено царство," па ма и брат изабранога да је као члан у општини не ће му казати.

Од назад 215 година постоји особити образац, по коме се избирају клисаре, те г. ево износим овдје на видик:

Лѣто 1669. Испис како се поставляю нове клисаре цркви мѣста Сараева: — Сьберѫтьсе Синовѣ церковни (општина) и изберѫтъ три брата (из народа) добріихъ и вьпишѫтъ ихъ во сію книгѫ (записник црквени). И когда бѫдѣтъ празднику стыхъ Архистратигъ на првомъ часе изнесѫтъ листъ написанъ ниже ваображена и подадѫтъ попѫ рѣдовномъ и прочьтетъ на сьборѫ (у цркви) и тогда поютъ достойнѫю пѣснь новимъ клисарамъ.

Испис листа (Иништалација).

Изволѣніемь безначалнаго Ѿца и поспѣшеніемъ в'сѣстаго и животворѣщаго Дѫха и ѫзаконенимъ повелѣніемъ прѣжде бившихъ стопочившихъ Митрополитѡвъ нашихъ и пособіемъ настоещаго свяштенѣйшаго гдна нашега Митрополита киръ Н. и са сьвѣтомъ всѣго сьбора церкви сараевскіє поставляютсе слѫжабници церковніи — клисаре: првѣе бртъ нашъ Н. Н. второе братъ нашъ Н. Н. и треіе братъ нашъ Н. Н. да слѫже стомѫ Архангелѫ како є подобно. —

М. С. К.

НОВЕ КЊИГЕ.

Метода Тусен-Лангеншајтова. 20. писмо. Настава за темељно учење мађарског језика од Адолфа Родера. Издање књижаре М. Каракашевића у Сомбору. Штампа Ф. Битерман у Сомбору.

Ethnographische Fragebögen *der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. I.* ***Südslaven*** *Dr Friedrich S. Krauss. Wien 1884. Comissions Verlag von Alfred Hölder K. K. Hof und Universitäts-Buchhändler.* Мала 8—на, 48 стр. У овој су књижици 740 питања тичућих се етнографије. Антрополошко друштво у Бечу разашиље питања ова свакоме на захтевање бесплатно и на српско-хрватском језику. У интересу је науке, да се из свију крајева словенскога југа јаве сарадници, који ће допринети што овоме послу, како би друштво што веће и потпуније материјал прикупило за народопис јужних Словена. Адресовати ваља писма: *Anthropologische Gesellschaft, Wien. K. k. Naturhistorisches Hof-Museum. Bellariastrasse.*

Познавање човека, за трећи разред ниже основне школе. Друго издање. Београд, књижар издавач Петар Ћурчић. 16—на, стр. 24. Цена 15 пара дин.

Познавање човека, за четврти разред ниже основне школе. Београд књижар издавач Петар Ћурчић. 16—на, стр. 24. Цена 15 пара дин.

Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek Pripovedni spisi. Садржај: *Domen. — Jurij Kobila. — Dva prijatelja. — Vbran smukova ženitor. — Golida. — Kozlovska sodba v višnji Gori.*) *V Ljubljani, 1884. založil „odbor za Jurčičev spomenik.“ Natisnila „narodna tiskarna.* Стр. 277. Цена 70 к.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 82. М. Лермонтова *Јунак нашег доба.* II. (Свршетак) Цена 16 новч.

Русо, Песталоција и Коменски. Три највећа васпитна пророка свих времена и народа. Педагошка студија са гледишта народног нашег васпитања и просвете. Написао професор М. Миловановић. Београд, парна штампарија задруге штампарских раденика (Обилићев венац) 1884. 8-на. стр. 99.

ПОЗИВ

НА

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ ИЗЛОЖБЕ

НАРОДНИХ И ВЕШТАЧКИХ РУКОТВОРИНА СРПКИЊА

У НОВОМ САДУ

дана 22. јула (3. августа) 1884.

Част је „Добротворној задрузи Српкиња Новосаткиња“ јавити српском и осталом свету, да ће се изложба народних и вештачких рукотворина Српкиња свечано отворити у недељу 22. јула (3. августа) о. г.

Распоред свечаности овај је:

У 8½ сахата у јутру призивање светога духа у св. Николајевској цркви.

После свршеног призивања светог духа долази се у порту св. Николајевску, где ће се на месту, удешеном за то, обавити свечано отварање изложбе овим начином:

Начелница задружна Јулијана Радовановићка поздравља госте и отвара свечани састанак.

Перовођа задружни Аркадије Варађанин говори о постанку и задатку изложбе.

Начелница отвара изложбу.

При свечаном отварању суделоваће војничка глазба ц. и кр. пуковније баруна Филиповића.

Изложба се налази у просторијама овдашње српске основне школе.

Изложба ће трајати од 22. јула до 6. августа (3—18. августа) о. г.

На ово свечано отварање позива се учтиво сва поштована публика.

Из седнице одбора „Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња“ држане у Новом Саду 7. (19.) јула 1884.

Перовођа: Аркадије Варађанин. Начелница: Јулијана Радовановић.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижаар Луке Јоцића и друга — Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 31. У Новом Саду 29. јула, 1884. Год. XI.

НИНО И МАСО.

По Сијенској једној хроници прича Павле Хајзе.

. . . У то време — мисли се почетак петнаестог века — збио се у граду нашем чудан догађај, што се мора свакоме коснути срца а зацело заслужује, да се на овом месту спомене међу већим јавним догађајима и политичним случајевима те да се не заборави. У своје је време догађај тај узбудио душу свим становницима и неколико месеци није било друга разговора, до само о њему. Спомињао са тај догађај као велик какав рат и друге невоље и морије. Обоје њих, којима се то случило, били су у свем граду Сијени не само сваки за себе познати и обљубљени, него их је још везивала тако чврста и неразрешива веза пријатељска од детињства па до преране им смрти, да су у очима суграђана својих били некако особито светли и сјајни и чисто надземаљски славни, као људи из других времена. Дичили се чисто Сијењани, што имају таква два делије, који у оданости један спрам другог нимало не заостају за јунацима оним, што су их песници певали, за Дамоном и Финтијом, за Орестом и Пиладом, шта више чак их и превазилазе заједничком својом смрћу.

Били су њих двоје суседска деца али су одрасли у сасвим различним околностима. Антонино дел Гарбо звао се син једног од најугледнијих и најбогатијих грађана, који је неколико година отправљао чак и звање гонфалонијера, све док га није љута рана, задобивена у бојевима с Фијоренцијом. приморала, да се одрече свију јавних послова и достојанства. Живио је даље само још зато, да васпита јединца свог. Сам га је обучавао у почетцима свију знаности а уједно му је плаћао највештије наставнике за телесне вежбе и лепе вештине. Нино је био отворена глава а уз то и озбиљан дечко, осим тога још и леп као писан, иста мати, која је била родом из дома Каландринијева. А отимао се и да у витешким вештинама дотле дође, да мо-

же бити раван оцу, кога су сви хвалили, те се тако од њега створио савршен узор момка, који би свом завичају некад на дику и понос могао бити.

У кући до Гарбових — та се кућа са домом Гарбовим није могла мерити ни по спољашњем накиту ни по унутарњем богатству — живио је мали неки златар, мајстор Буонфиљија. Томе је рано умрла жена а оставила му два детета, Томаса или Маса и Лисабету. Девојчица је била убава и умилна а одрасла је у нези и бризи старе неке рођаке, коју су у кући звали тета-Бригидом; син је пак већ рано морао помагати у радионици очиној а у осталом је морао сам себи прикупљати знања, како је знао и могао. Па пошло му је то за руком; од природе додуше није био леп, али је зато имао два бистра ока и два фина ува, за чудо добра, те тако се није могло по њему видити, колико је мало седио у скамији и гутао школску прашину. Честити златар није имао новаца, да држи своме сину скупе наставнике, као сусед своме, све да је и могао бити без њега крај таоника и вајарског стола. Вештачки му занат, ма да га је мајстор Буонфиљија испекао, тек му је управо толико доносио, да се није морао задуживати а себе и своје да је могао пристојно издржати. Имао је наиме једну ману а та је била сувише раздражљива му и вечито незадовољна савест занатлијска. Не би ти тај за живу главу пре дао посао из руку, док га не би најстрожије испитао те је тако са најмање грешке којег помоћника волио цело претопити и почети сасвим с нова. Па тако богме и није баш прокопсао бог зна како. Али се зато није љутио ни он, ни син му. Син додуше није наследио цепидлачку нарав свог оца, али је у толико више имао сретну лаку нарав, са којом је у животу наилазио сваки дан на све нове радости и све нове наде, ма да му се од фантастичних снова ретко који испунио. На руци му је у томе била пре свега срећа, коју је уживао у страсној љубави спрам суседа свог, спрам младог Нина дел Гарбо. Штогод је богаташ Нино имао, изгледало је, као да Масо све то у тишини сматра за своје сопствено законито имање, а у томе га је подржавало то, што му је озбиљни ћуталица Нино враћао љубав и оданост. Није било дана, кад се њих двоје после школе и других лекција и кад се радионица затвори, не састану, понајвише на бедемима, што су опасивали град, или по лепим, пуним грмља и дрвећа долинама пред капијама градским. Па ту онда разговору никад краја, као да претресају бог зна како важне ствари. Са осталим се парњацима својим нису дружили. А очевима је било сасвим право, јер је и један и други добро проучио сина суседова, да ли је згодан, да се с њиме може друговати а и мање им је опасно изгледало то искључиво дружење, него општење са руљом неваљале и бојџијске деце.

Свет им се свакојако ругао; говорило се за њих: „два голуба, драгани, десна и лева рука“ а кад су већ дошли у момачке године, свако ти је то онда проницао, како ће бити сад крај њиховом пријатељству, јер ће женско ући међу њих а зна се већ, да женско од вајкада већ сије семе раздора међу људе или бар сваком младом ветрогоњи тако обузме сва чула и мисли, да не остаје више места за трећег кога, па ма то био и најневинији друг и присни пријатељ.

Али је тај паметни свет на велико своје чудо морао доживити, да му се проницања нису испунила. Као да није ни Нино ни Масо приметио, да су их младе жене и девојке Сијенкиње уписале у списак оних, од којих се очекивало, да се заљубе или чак и озбиљно жену себи запросе. Ладноћи тој није се свет толико чудио у Нина, јер у

њега сви држали за млада философа и аскету-особењака. Али је било свакоме чудо, што је и Масо такав. Та његов поглед бар никад није бегао испред лепих очију, које би нанишаниле нањ; шта више гледао је Масо све, штогод је било лепо и красно на свету, гледао весело и радо а то му се баш свагда и видило. Е али дабогме њему је свеједно било, био то какав сјајан накит, била румена јабука а била женска млада и лепа. Човечанство му није ништа било важније ни занимљивије ни кориснији, него сва друга лепа дела руку творчевих. Пријатељ му је канда једини био такво неко више суштаство, а од нежнога пола није канда знао ни за кога другог, до ли за Лисабету, која је неколико година била млађа од њега те ју је с тога пазио као око у глави и бдио над њоме брижно и чисто љубоморно, као права мати.

Дође доба те се Нинову оцу учини, да је већ време, да пошље сина у Болоњу, да неколико година слуша права на ондашњем свеучилишту. Први је тај растанак нанео побратима толико јада, колико иначе осећају само двоје драгих, кад се морају растати. Али им стид и понос није дао, да пред икиме издаду боле своје.

(Наставиће се.)

САНИТЕТ МОРАВСКО-ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ 1876.

ОД Др. ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА.*)

ула 28. у јутру поднео сам моје предлоге за организацију санитетске службе при моравско-тимочкој војсци, и то најпре начелнику штаба, а доцније и главнокомандујућем, и они су их оберучке прихватили и наредили одмах да се изврши, све што с м ја предложио.

А ево шта сам ја у томе тренутку држао да је најважније. Од укинутих дивизија, само је јужно-моравска имала све своје пољске болнице организоване, остале дивизије које су ушле у састав моравско-тимочке војске н. пр. шумадијска, дунавска и комбинована дивизија, не имађаху ни једне пољске болнице већ само своје санит. трупе, а тимочка дивизија имала је свега две пољске болнице. С тога дакле ваљало је постарати се, пре свега, да сваки новоформирани корпус добије, бар по две пољске болнице. То сам постигао поделивши оне три пољске болнице јужно-моравске дивизије на шест (у свакој по сто кревета са потпуним прибором који иде уз 100 кревета), и образовавши из болничког материјала који се у Алексинцу био нагомилао, док сам ја био у Оризишту и на Суповцу, још три болнице, и тако добих девет пољских болница, 8 за четири корпуса а девету за изолацију свију дисентеричних, који се у то доба беху у Алексинцу прилично умножили. Према наговештењима начелника штаба о распореду појединих корпуса на целом нашем ратишту, ја сам ових 8 пољ. болница распоредио овако: у Прћиловици, Алексинцу, Делиграду, Ражњу, Св. Петци (респективе Доњој Мутници), Лукову, Ал. Бањи и Бовану. Девету болницу искључиво за дисентеричне одредих да се смести у

*) Овај је одломак скица за једну партију у другој књизи „Историје српског војнога санитета“ истога писца, од које су до сада изашле прва и трећа књига. Како су се у последње време јако окомили на писца ове историје и руски и бугарски „славенофили“ (види чланак г. П. А. Кулаковског о српској књижевности у свесци другој „Извѣстія С. Петербургскаго Благотворительнаго Общества од ове године, и бугарски лист „Срѣдецъ“ (година I, бр. 25) и то због неколико врста у његовој књизи „*Die Entwickelung der öffentlichen Gesundheitspflege im serbischen Königreiche vom XII Jahrhundert an bis 1883. Berlin, Max Pasch*“ које врсте та господа или нису луцки прочитала или нису навалице хтела разумети, — то им износимо ову скицу, а ако у њој не нађу довољно доказа да руска приватна помоћ рањеницима и болесницима у првом рату српско-турском није била оно, што је могла бити по штедрим поклонима рускога народа, послужићемо их са још 50 штампаних табака званичних доказа.

*

селу Краљеву. Првих осам болница отворено је на побројаним местима до конца рата осем прћиловачке, која се још у почетку Августа морала преместити, а девета није се могла ни отворити. У осталом и дисентерија је на скоро престала.

После болница ваљало се побринути за нов распоред целокупног лекарског, помоћничког, апотекарског и осталог персонала, за формацију нових корпусних санит. одељења, којих није било, јер је наше устројство било основано на подели војске у дивизије, ваљало је на ново распоредити постојеће санитетске трупе.

Како је то извршено види се из ове наредбе главнокомандујућега од 28. Јула:

„У интересу једнообразне и напредније службе санитетске у моравско-тимочкој војсци, наређујем следећи распоред санитетских официра, лекара, старешина, трупа и завода:

I. Санитет. одељење у главној команди.

Начелник: мајор Др. Владан Ђорђевић лекари: Др. Бодеман*) Др. Шчербак; апотекар: Димитрије Милутиновић (но како он није дошао то је постављен г. Панић.)

писари: Љуб. Симић, Мијаило Николић, Никола Герман.

II. Санитет алексиначког корпуса:

Начелник: капетан Др. А. Вермински.

а.) Корпусно санитетско одељење: командир капетан Др. Мијаило Лазаревић, лекарски помоћник г. Медвеђев.*)

б.) Пољска болница у Прћиловици: командир, Др. Боднар, лек. помоћник г. Марковић и г. Николаћи Манасовић.**)

в.) Пољска болница у Алексинцу: командир капетан Др. Милутин Поповић. Лекарски помоћници: Видаковић и Мијаило Спиридоновић. — Апотекар Аурел Калмар.

г.) Алексиначко бригадно санитетско одељење: командир: лек. помоћник г. Јанековић

д.) Ћупријско бригадно санитетско одељење: Санитетски поднаредник Адам Јанековић с производством у чин наредника.

ђ.) Катунско санитетско одељење: командир лекарски помоћник г. Карло Липолд.

е.) Санитетско одељење алексиначког логора· командир г. Др. С. Попс.

ж.) Санитетско одељење за војску на Вукањи. Лекарски помоћници: г. г. Рихтер, Фришхауер и госпођица Милева Андрејевићева (студенткиња медицине)

з.) Болница за дисентеричне у Краљеву. Шеф Др. Ђорђе Димитријевић. Лекарски помоћник Сава Компањенко.***)

*) Др. Бодеман беше из Америке, и у свему диван тип Американца. Он се није дуго скрасио код мене, час је био у Крушевцу, час у Алексинцу, час у Параћину, час је пратио некога инглеског лекара Др. Маредина, који се такође није могао скрасити, већ је ишао у лов за „интересантним“ хируршким операцијама с једног краја ратишта на други. При крају рата дође ми Др. Бодеман, и стаде ми се тужити како му се колеге у Параћину подсмевају да се он боји куршума, па да се за то маје по резервним болницама, и за то је он дошао да ме моли, да га пошљем на завојиште, где је најопасније, што сам ја и учинио. Пошто се свршио рат добио сам једно писмо од њега, које је тако карактеристично, тако американски, да нека места хоћу да преведем: За неколико дана ја морам оставити Србију да се вратим кући у Америку, јер ми јављају да сам насљедио двадесет хиљада форината. — Ја јако и од срца желим, да се из овог рата вратим без одличија (о ви американски најчистији републиканци!) и за то је моја највећа жудња да се вратим с рангом мајора и с таковским крстом. Ја не тражим никакве плате ни ауторитета већег. Од обојега имам доста. За ме би велика част била кад бих мојим рођацима у Лондону и у Америци дошао с таквим одличијама. А заслужио сам. Кога сам год оперирао сваки је оздравио. У осталом ако ми то и не израдите, кад год дођете мојој кући (*Mississipi. Burlington)*, моја кућа, четири коња, два чамца, ловачке пушке, све вам стоји на расположењу и т. д. *F. E. Bodemann.*“ — Др. Шчербак беше руски лекар, врло вредан и способан, о њему ћу доцније рећи коју више. — Апотекара Милутиновића не видех за време целога рата, и ако сам га небројено пута рекламовао. Он је непрестано био по некаким мисијама, лиферовао дрва, олово и подобне апотекарске потребе.

*) Но како је он на скоро молио да се врати у Русију, да му не пропадне школска година, то сам га отпустио а на његово место поставио лекарског помоћника г. Љубомира Веçовића.

**) То беше некаква протува, родом Бугарин. Није ни отишао на своје опредељење, него струго је некуда. Доцније сазнадох да је чак од Књаза(!) искао инструмената и лекова да иде бугарским добровољцима.

***) И овај је молио да се отпусти кући те је отпуштен пре алексиначких бојева.

и) У болницама у Крушевцу: Др. Хајнц. Др. Бајер. Др. Јуренка и лек. помоћник Богосав Бауше*)

III. Санитет делиградског кора.

Начелник: Др Павле Стејић.

а). Делиградско санитетско одељење: Командир лек. помоћник Андрија Петровић.

б.) Пољска болница у Делиграду: командир капетан Др. П. Остојић. Лекарски помоћници: г. г. Бочаров и Станојло Вукчевић**)

в.) Пољска болница у Ражњу: командир Др. Бикл, лекар Др. Леви, лек. помоћник Јован Баић, апотекар Јулије Драшкоци.

IV. Санитет бањског кора.

Начелник: капетан Др. Лонткјевић

а.) Бањско санитетско одељење: командир Др. Васа Булић

б.) Пољска болница у бањи алексиначкој: командир: Др. Алоиз Кумер, помоћник апотекарски Љубомир Божиновић.

в.) Пољска болница у Бовану: командир Др Лаза Стевановић***) (доцније Др. Петико), лек. помоћници Коста Араницки и Самуел Шик, апотекар Трухли.

V. Санитет луковског кора.

Начелник мајор Др. Ст. Недок.

а.) Луковско санитетско одељење: командир капетан Др. Јул. Ленк.

б.) Пољска болница луковска (у селу „Кривом виру.") командир капетан Др. Ј. Данић, лек. помоћник Каваљов, апотекар Христифор Димитријевић —

в. Пољска болница у Св. Петци и Доњој Мутници: командир капетан Др. И. Милијић, лек. помоћници: Димитрије Герасимовић и К. Матејић, апотекар Новаковић. (пошто се он разболео, Ценић.)

г. Резервна болница у Параћину: шеф Др. Хирш лекар, Др. Баркан, лекар. помоћник А. И. Отрок, апотекар Ерлик

д.) Резервна болница у Ћуприји: шеф докторанд Стеван Ђорђевић, помоћник санит. поручник Ђ. Ђорђевић.

ђ.) Резервна болница у Јагодини: Др. Клинковски, лекар Др. Станишевски.

Свака од пољских болница имаће по 40 дук. ц. месечно на поболшавање болесничке хране, на осветљење, прање и канцеларијске потребе; свака ће имати по 100 постеља са потребним инструментима и апотекама, завојним прибором, судовима за кување јела, за ручавање, са прибором за прање рубина. Према томе досадашњи командир пољске болнице у Прћиловици капетан Др. Остојић предаће само половину целокупног болничког прибора и послуге своме прејемнику, а другу половину понеће са собом у Делиград где ће образовати своју болницу под вењацима, које ће му тамошње трупе пионирске саградити. — Капетан Др. Милијић предаће тако исто половину свог болничког материјала и нижег персонала досадашње III-ће пољ. болнице јужно-моравске дивизије Др. Ђорђу Димитријевићу, који ће образовати болницу у селу Краљеву где ће му кулучари начинити нужни број вењака а другу половину треба да понесе са собом у Св.

*) Болнице у Крушевцу импровизоване су тако рећи иницијативом али на сигурно енергијом г. М. Панића професора в. академије. који је тада био интендант комбиноване дивизије. Доцније је за болнице у Крушевцу био од велике користи г. Милан Ст. Марковић, секретар главног одбора срп. друштва црвеног крста. — Лекари су у Крушевцу били махом Чеси, међу собом су рђаво живели, али болнице су биле у реду и рањеници су добро неговани и видани. Помоћника Бауше морао сам доцније у Делиграду послати у казамате (на „гауптвах") у апс јер ми је дошао по служби трештен пијан.

**) И ова два руска ђака на брзо одоше из војске

***) Али он се врло брзо измолио због болести на одсуство, и кад се један пут дочепао своје куће он се није више вратио. Тако је радио Др Булић из Смедерева. Др Ковачевић из Крагујевца, апотекар Туцаковић из Крагујевца Сава Димитријевић из Пожаревца и врло многи други лекари (махом Срби). Они су се под видом одсуства или болести извлачили испод моје команде, а после сам добијао депеше из министарства војног како је „Г Министар наредио да тај и тај лекар остане код своје куће да у месту врши лекарске услуге, што вам се јавља ради знања." А што се там начином извуче већина српских цивилних лекара из војне службе, што у санитетској служби на бојишту беше све мање људи који могу разумети рањеника, и све више страних ђака медицине, који нити знадијаху заната нити језика, то се у министарству војном није тицало.

Петку и Доњу Мутницу, где ће употребити за болницу манастирску кућу и механу, школу и механу доњо-мутничку. Тако исто и капетан Др. Милутин Поповић предаће половину материјала и болничара досадање I-ве пољске болнице јужно-моравске дивизије, г. Др. Биклу за ражањску пољску болницу, а сам ће остати с другом половином у Алексинцу.

(Наставиће се.)

ШАЛА ПОТЕМКИНОВА.

Историјска приповетка Ф. Лиле.

Једног јануарског вечера год. 1789 приредио је сјајну част победилац од Очакова, кнез Григорије Александровић Потемкин, у дивном двору што му га је на дар дала царица Катарина која већ није знала чиме да обаспе свога љубимца.

Потемкин је у то доба био најсилнији Рус у држави а све вољом царичином, ма да је она и у своје старе дане снажно управљала државом те би тако још лепшу спомену оставила након себе, да није млого што-шта гледала кроз прсте овом суровом ратнику и уопште својим љубимцима.

Потемкин, од незнатна рода и колена, сад је био: кнез, министар, фелдмаршал, врховни заповедник руске војене силе, велики адмирал флоте, председник у ратном савету, гувернер од Тауриje, Татарске, генерал-ађутант, генерални инспектор армаде, обрштар преображенске гарде-регименте и осталих регименти, генерални надзорник свију апсана, тополивнице и т. д., велики атаман свију покорених козачких племена — да и не узмемо још на ум она силна достојанства, која је све у своме лицу сајединио. Имао је све руске ордене а и многе стране тако, да већ није имао места где да их придене. Осим дивне тавријске палате имао је млоге дворове, силне спахилуке и добра са многим подчињеним му мужицима. Укупно имање износило му је више него 50 милиона рубаља, а са таким имањем и могао је терати највећи раскош као што је и овом приликом посведочио.

Част на горе споменутом вечеру била је лукулски приређена у једној дворани где је горело до хиљада свећа а лиснатим дрвећем џбуњем и најшаренијим цвећем је била чисто у башту преобрнута. Једва би човек могао и помислити да је месец јануар и то у Петрограду, тако је лепо топло, тако је лепо мирисало оно цвеће у тој зимној башти. Нева се смрзла четир стопе дубљине, по сокаци грдни сметови а у двору се виде по столова трешње и кајсије, млади раци и још друго пролетње и летње воће. Свега је било пуно, ма-да је можда сваки комад кајсије и осталог воћа до дукат стао.

Гости се чудили са усхићењем овом сјају и блеску, а бар да су и помислили да је то све са зноја јадног народа, што они сад тако немилице тропе. Свему се чудили; да би се допали мрачном силноме домаћину, дивили се чак и лепој дугој бради његова коњушара која му је допирала до појаса.

Наиме у оно доба био је обичај, код великаша да држе коњушаре и остале млађе са лепим, дугим брадама. Закон Петра Великог, којим је заповедао, да није слободно држати велике браде, сад је сасвим у заборав прешао.

Горди Потемкин, у својој златом искићеној униворми на којој се блистали ордени пуни драгог камења, задовољ-

но се смешио, кад год би му когод поласкао. Био је толико частољубив да се поносио тиме, што баш он једини у свој престоници има слугу са најлепшом брадом.

„Видите," рече смешећи се и добро расположен, овога слугу сам довео из Волиније, из оног краја свете Русије, где су најлепше и најдуже браде, као што сам имао прилике видити при мојим честим путовањима по оним крајевима. Тамо таке браде и нису баш богзна каква реткост. Верујте ми, господо, да сам у једном малом сеоцу у Волинији видио једнога старца, коме је брада чак ниже колена допирала!"

Жубор чуђења зачу се свуда око стола. Па како су мислили, да је домаћин заволео староруске дуге браде, које је цар Петар некад тако гонио, на све стране наста одушевљење за таке браде.

„Живи ли старац тај још?" упита госпођица пл. Наришкин.

„Мислим, да живи, грофице," одговори Потемкин.

„Ту чудновату браду баш би волела видити!" повиче млада госпа, да покаже тек како је то занима а овамо није баш бог-зна шта мислила.

„Богме бих и ја то волела видити!" пристаде уз њу нека друга госпа врло живе нарави.

Била је то млада, лепа кнегиња Браника, потемкинова нећака а жена надвојводе пољског.

„Ваша жеља мени заповест," одговори домаћин нагласивши то. „Ви ћете већ видити тог човека и уверићете се својим рођеним очима, да нисам вишта претерао кад сам му браду описао као таку. Само ћете се мало морати претрпети."

„Па тако баш нисмо мислили," пропапута грофица Наришкин. „Боже мој, па тиме вас и сувише оптерећавамо."

„А, то не!" одговори мирно Потемкин. „То баш никако, а кад ја што хоћу то и могу!"

Затим узе из џепа књижицу и у њу записа, да не би заборавио.

Весеље је међутим узело сасвим други правац и најпосле се весело и задовољно заврши.

II.

У неком малом сеоцу Волиније а недалеко од Шитомира живио је један трговац старац Лука Шилкин. Било му је седамдесет година, али је још био крепак и снажан. Прамичци од косе бели као снег а брада му ниже колена По свему је изгледао простосрдачан и поштен старац.

Баш он је био онај старац са брадом, чију је пажњу привукао на себе кнез Потемкин, кад је свемоћни господар земљом путовао.

Шилкин је био ожењен али која вајда кад му је старица болна и преболна била на самрти.

Кућица му је била малена и од дрвета саграђена. Трговао је са лани, мељом, шафраном, семењем од слачице и другим производима што их сељани сеју. То би од њих купио па би их онда са нешто добити препродао великим трговцима у варош. Сав свој век је у поштењу провео и све што је имао, поштено је стекао.

Старац је имао једну удату ћерку, али она је већ одавно умрла. Исто тако и два унука његова одоше на силу у војнике. Није старац знао, да-ли још живе ил' су већем давно мртви. Можда су пали у крвавим ратовима с Турци.

— — — — — — — — — — —

Једног пролетњег дана, кад је зима почела већ узмицати, дође омање војничко оделење у село и све се у њему узрујa. Кад год би их видили, никада се добру нису надали.

Војени часник одседне у гостионицу и дозове себи сеоског кнеза, који је на заповест одма дошао али сав дрхтао.

„Еда-ли је у вашем селу какав старац беле до колена браде? упита часник.“

„Јесте. ваше благородије,“ одговори кнез. „То ће бити сигурно Лука Шилкин. Тај има најдужу браду у целој земљи. Висока господа из Петрограда, која су овуда пропутовала посматрали су његову браду и јако се чудили.“

„Онда је он то,“ одговори официр. „А је-ли слаб и болешљив кад је тако стар?“

„Он је потпуно здрав и још при снази, само му се жена на смрт разболела.“

„Добро. За два сата имате опремити за Шитомир кола са два коња и још уз то поузданог кочијаша.“

„По заповести.“

„Да тог човека уапсим — ја сам добио налог.“

„Та како би то могло бити, ваше благородије? Шилкин да буде уапшен, тако добар и поштен човек — та он никоме досад није зла учинио?“

„То ме се ништа не тиче. Мени је заповеђено да га ухватим и у Шитомир одведем. Оданде ће га у Петроград послати. Мора да је велик какав злочин учинио, иначе не могу да се довијем, зашто би баш петроградска полиција наредила да се ухвати.

Сеоски кнез је махао главом. Да честиту старину Шилкина заробе, то га је јако зачудило, тим више, што ето чак и официр није знао за што. Али да распитује — то није смео, јер се бојао, да и сам због одвећ великог заузимања не потпадне под сумњу.

Када се часник мало поодморио и јела прихватио, оде са својих шеснајст коњаника пред кућу Луке Шилкина а одвео их је сеоски кнез. Ту сјахаше са коња.

При необичном звекету оружја, када се зауставише пред кућом, остави стари Шилкин за часак кревет миле болеснице и изиђе пред кућња врата да види шта је то.

Туга и брига за жену јако га је оборила, али је ипак био спокојан јер му је савест била чиста; тако је стајао на прагу седе главе и дуге беле браде као какав патриарх из старог завета.

Мирно је посматрао коњанике који су га са чуђењем гледали.

„Ви се зовете Лука Шилкин? упита официр.

„Баш тако, господине,“ одговори старац.

„Има-ли у селу још кога који носи тако дугу браду што у очи упада?“

„Нема никога.“

„Онда вас позивам у затвор у име царичино на заповест председника петроградске полиције.

„Мене у затвор?“

„Јесте, вас, јер ви сте тај и нико други.“

„То мора свакако да је забуна каква, господине. И бог и сви људи ће посведочити, да никад ништа нисам радио, за што би ме закон казнити могао.“

„То није моја ствар, да ја испитујем. Ја се заповести морам покорити. Ако сте невини, тим боље по вас.“

„Куда хоћете да ме одведете?“

„У Петроград.“

„Због чега сам оптужен?“

„То вам не знам рећи. Али изгледа, да је томе узрок ваша дуга брада, јер ова је баш изрично споменута и потанко описана а за име вам и не знају.“

„Али то није злочин носити дугачку браду, као што ја мислим. Не живимо више у добу Петра Великога, који је жестоко гонио па чак и затварао оне, који се не хтедоше подвргнути маказама. Данас пак. . .“

„Знам већ шта хоћете да кажете. Али колико год вам уапшење ваше изгледало чудновато, то се ипак морате предати својој судбини.“

„То ми се мора растумачити. Свакако морам искати за дозволу, да се то одгоди дотле.“

(Наставиће се)

ДРУГО КОЛО НАРОДНИЈЕХ РИЈЕЧИ

што их нема у I. дијелу „Rječnika hrv. ili srp. jezika," или су тамо па значе нешто друго или имаду исто значење са ријечима које нијесу уза њих напомените.

(Свршетак.)

Боц, гласови узети од ријечи боцнути, који се изговарају кад се хоће да каже како је ко кога боцнуо. У једној приповијеци: Ја онијем шилом боцнем предњега, а он се окоси на задњега; ја опет боц, а он на њ просу ватру.

Бочити се*, чује се и за вјетрове. Боче се вјетрови.

Богосовац, m. види богопсовац. Већега проклеца, кривоклеца и богосовца нема надањ, није га мајка родила.

Босица, f. надимак женској која у вијек боса иде. Ето босице с воде.

Босјак*, доиста је бос во, јер у Приморју поткивају волове као другђе коње, иначе би по оном гредињаку одрли папке па не би могли ни макнути.

Ботетина, f, augm. бота под 2, ц. Што тај ждере, читаву ботетину паленте може у мах да прогута.

Ботица*, f. dem. бота под 2. ц. Ето! толико смо година отишли од њих, још нам нијесу послали ни ботицу масла.

Божичин*, adj. што припада Божици. Код нас се по акценту распознаје, да ли се име „Божица" односи на мушко или женско чељаде, за то није божица (под 2) према нашем изговарању. А и придјев овај је двојак.

Божурда, m. augm. Божо. Видиш ли што Божурда ради?

Божурдин, adj. што припада Божурди. То је Божурдин рукосад.

Брадеша, f. брадата кокош. У овој пјесмици:

„Гавран гракће на јели!
— Питај дер га шта вели.
Бобме добро не вели —
Да се момак ожени.
— Шта ћемо им пиру?
„Једну козу гњилу,
Другу чеврљиву,
Трећу џандрљиву,
И кокицу брадешу,
И волића галешу,
И три пећи крува спећи,
Три барила вина стећи."

Браторођенство, n. долази на два мјеста у причањима из старога завјета: Сад је авле старији, а Јаков млађи. Старији брат оде у планину и рупи гладан, и нађе млађега брата а он зобље лећу. Онда рече њему: „Дај ми то продај варице, ја ћу ти дати браторођенство, т. ј. да си старији од мене;" и: Оступи она крв, прије крв браторођенства, одљути се и рече му: „Ајде! ајде!"

Брванце, n. dem. брвно. Шкода је ово брвно кварити, да ти је какво брванце.

Бриц, adj. види брицаст. Старији (Савле) је руњав, а млађи (Јаков) је бриц (1).

Брка, f. вуница.

Бркља, f. зове се и она дрвена греда којом се затвора државни пут, да не би ноћу провезао се ко не плативши што би морао дати од свакога коња. Види бркљача (под 6.)

Брусов, adj. са супстантивом чорба у овој приповијеци, коју сам чуо од једне Сријемице љепорјечице:

Било је више браће па се сви иженише. Отац им је давно умро, а стара мати још је живљела. Синови би отишли по послу, али би при поласку рекли женама да припазе на матер и да јој спреме што бољега за јело.

Снахе нијесу вољеле своју свекрву, већ су жељеле да је нестане, и за то су јој сваки дан кувале брусову чорбу. Од тога се није могла старица удебељити, већ је сваким даном била слабија и слабија. Сину Јефти би жао што му мати пропада, па ће је некако ухватити на само и упитати: шта јој је кад је тако опала. Мати му казаше, чим је снахе хране. Јефта не хтједе вјеровати у први мах, да би то снахе могле урадити; па да би се увјерио, попе се крадоми-

це на тавак и ту чекаше док је редуша позвала стару мајку да једе.

Ту се деси с редушом још једна снаха њена, па ће јој рећи: „Не дај још јести, док не поигра мало.“ Свекрва мораде поиграти; али снахе заповједише нека и подвикне што на то ће она подвикнути:
„Погледај де, сине Јефто, с тавана,
Како игра стара мајка снајама
— *За брусову чорбу! За брусову чорбу!*

Бӯ, бӯ, глас којим изазивају говедари бакове да бучу, а иначе играју се и дјеца „бу, бу . .“ Двоје дјеце поставе се као и два вола кад почну буцати, па све се ближе примичу и најзад сретну се главама. Тада једно друго главом потискује док не попусти, и онда је оно друго овоме добило. А у вијек вичу: бу, бу . . .

Буџак,* име њивама одмах крај Госпића. Гђе је католичко гробље? У Буџаку.

Букарица, f. dem. букара. Донеси де воде млаке у букарици, да се обријем.

Бурица,* види „коба“ у Вукову рјечнику. Да ми је мало већа кȍба, биће му мало млијека у овој кобици. Да улијеш у кобетину, све једно је, опет ће он замлазу начинити себи.

Бурило,* види „вучија“ у Вукову рјечнику. Не можеш ти санијети ту вучију, пребиће ти леђа. Натовари те двије, а вучицу метни у антрешељ.

Циганка,* f. неко врело на Дреновутијесну у Босни, на путу из Бихаћа у Крупу, изнад села Радића.

Цигари m. pl. Страг вину цигари и тереџије: Чуј свак и почуј свак, гђе се од силе цара Фараона раступи сиње море(1)

Цијеђ* зове се још лукшија; а у оном првом примјеру: „Миј цеђем млаким бистрим“ — има у наших жена посебно име „*мйтило*.“

Цију,* долази у загонеци о цаклу: Цију вију, цикле ти уши, не било ти покој души, ако не погодиш.

Цота f. надимак хромој жени.

Цренуља,* види пека у Вукову рјечнику; пеке наших сељана јесу од гвозденог лима, и под њима се пече крух сваке врсте, кромпири и месо који пут. Кад је малена зове се ческица. Докисао ми је крух, а још ми није онај печен, чуј долети од које жене њену пеку.

Цагаљ, m. види цегар под 2. Мали и велики цагаљ. У Госпићу.

Цеститина, f. погрда за рђаву цесту. Враг ће се возити по тој цеститини, отпали би бубрези и најздравијему.

Цревара, f. нека риба. Помријеше од глади велике. Између свијех њих нађе се само један хљебац и једна риба, име јој је цревара (1).

Црљен дука, m. у загонетци о пијетлу:

Црљен дука
По потоку кӯка,
Црљепа му капа
До ушију клапа.

Црна вас*, да то није оно мјесто, што се у наше вријеме зове „Црна власт,“ те је на путу између Врховина и Бабина потока?

Црнчев, adj. што припада црну човјеку. То је црнчева појата.

Цупкало, m. надимак човјеку који не може мирно стајати на једном месту, већ увијек цупка.

Цвијет*, у рјечнику стоји под — *ф ф* (стр. 866): цвијет ракије, у једнога писца прошлога вијека биће најљућа ракија, препеченица. Ова ријеч чује се и у наше вријеме у Лици, али не значи препеченицу, већ ону ракију што се најпре ухвати кад котао ракијски процури. Оваку ракију зову Сријемци „првенац,“ а пошљедну „патока“. Долази и без супстантива. Ова блуна попила је пуну чашу цвијета, па се не зна шта ради од себе,

Чађо*, надимак човјеку мрку као чађаву.

Чавлењача, f. суд у ком се држе чавли. Чавлењача је с поља налика на коцку, нема поклопца, и кад дрвођеље покривају куће шимлом јеловом или буковом, наспу чавлењачу пуну чавала и опашу је конопчићем око себе.

Чавли*, pl. у загонетци о бури: Мећед рда преко девет брда, репом вија а чавле прибија Чавала има кованих и лијеваних („од жице").

Чанибула*, у Срijему зову je „цанибула" што се још боље слаже са њеним постањем од була (Туркиња) и цан (душа), цани (драг), Тешко тежаку ком по житу цанибула расте.

Чапласт, adj. Ако четири црне птице дођу чапласте, наказне, и почну се клати, а ти 'ajде и не обзири се на ме.(1).

Чаштетина, f. augm. чаша. Дај ми мању чашу; које још ракију пио из оваке чашетине.

Чеговић*, види коговић у Вукову рјечнику.

Чекићак, m. dem. чекић. Не знам ком смо дали онај чекићак наш.

Челаш, m. само у овом подругљивом оченашу:

„Оченаш,
Поп челаш,
Поп се вере,
Туке ждере и т. д.

Честа,* зове се у Сријему још и „гулеж".

Чешњак, m. види чесан. Имам три решпте (вијенца од сто главица) лука чешњака.

Проф. Мојо Медић.

С Л О Н.

(Свршетак.)

Слон мрзи на тигра. То je у великом мрзост вашака према мачкама. Али он уважава и поштује лава. Њему je познато великодушије и мудрост ове племените зверке, овога цара пустиње. Лав опет, знајући, да се неможе тако лако борити са овим грдосијама, мудро избегава оне крајеве пустиње, у којима слонови станују. Ако би се пак на свом тумарању случајно срео са слоном, ту нема кавге. Чине се, као да се непознају, као да један другога и невиди. Ни један непоказује знака своје надмоћности нити изражава какве увреде. Ни један не убрзава свога хода, да тим не увреди своје лично достојанство. Они иду сваки својим путем, као да се нису ни сусрели, а у себи се радују, што су један другоме одали пошту као што и треба да буде међу поштеним људима, коју су разнога мњења!

Ова три лава, што дођоше као извидници, нису се надали, да ће на толики чопор слонова наићи у том крају пустиње. где се толика тајанствена чуда сбише, те гледаше, како да разреше ту загонетку. Лавовско им достојанство недопушташе, да се одмах окрену, а да неизврше свога задатка. Неко време дакле стајаху ту непомично. Хтедоше тим да докажу да се небоје ни целе једне слоновске насеобине, а кад тиме одадоше пошту својој народној части, они се упутише полако својим пећинама.

После одласка лавова остадоше слонови још једно четврт сата у бојном реду. Што се тиче нашег Харисна тај беше жив, умро од стра. Ко се неби бојао лава у својој слободи? Несмеде кукаван ни да дане. Обузе га нека туга. Осведочио се, да се лавови шуњају око његова обиталишта. Чинило му се, да му je сад бегство немогуће, или барем много опасније. На ловца су мотрили овде слонови а на пољу лавови. Бежи сад, ако си кадар, код оваких тамничара,

Предавање својој судбини после надежде je најлепши дар Божији што нам га Бог улева у душу нашу. Харисн се дакле предаде својој судбини. Ослони се на Божије провиђење. Једина му надежда још остаде, да задобије поверење у слонова, како би их првом приликом заварао. Ово лукавство, пород лудске покварености, а које je можда животињама непознато, чинило му се као једино сретство к спасењу. Све му се мисли усредсредише у том. Напослетку беше то у таким околностима и оправдано.

Харисн се дакле посвети својим слоновима. Служио их је и забављао. Неговао је децу и старце; пливао је на њиховим леђима по језеру; гулио је горњу кору са шећерне трске, да сирота деца могу лакше гристи; замакао је у воду снопове шећерне трске, да је осlади, што се слоновима врло допадало. Па како су му за то ова добра створења била благодарна! У овој насеобини не беше неблагодарних слонова. Они сматраху у Харисну свога добротвора. И дању и ноћу показиваху се они благодарни према Харисну. Али је Харисн на несрећу ужасно слабио и мршавио. А како и неби на овакој храни! Не беше он тако јака телесна састава, као Тивандски пустињаци. Једући корење и воће, а пијући само воду, беше тако ослабио, да се једва држао на ногама. Требало је дакле употребити оно мало снаге, што му још остаде, па да умакне.

Слонови су се већ били навикли, како се Харисн пење на дрвеће. Скидао је слончићима папагајска гњезда. Проводио је кад и кад по читаве сате на дрветима у густо лишћу, с којим се испреплетале вијугаве лијаке. Слонови сматраху Харисна као члана своје породице. Премда су непрестано бодро пазили, да их неби когод напао, ипак нису више подозревали Харисна, да намерава да утече. Та они држаху, да је он сретан, што међу њима живи. Нимало се нису узнемиривали, кад им се пријатељ на кратко време изгубио у густој шумарици. На послетку, није било по њиховом мишљењу ни могуће, да човек може као тица ваздухом летети. Срећом је Харисн познавао индијски начин, како се може проћи кроз шуму, а да се не стане на земљу.

Једно после подне, пред смиривање сунца, и кад се поштено најео, попе се Харисн, као обично, на највише гране. Решио се, да се или спасе, или да погине било од лавовске шапе, било од пријатељске сурле.

Пентрајући се по гранама брзином, што је очајање даје, брзо дође на чистину при уласку у неплодну долину. Ту се задржа само толико, док је опрао своје изгребене, крваве ноге и руке, пак се брзим кораком упути према истоку. Звезде му беху путовође. Он би могао најбоље описати све оне догађаје, што му се десише на том трудном путу. Није се нигде задржавао, докле није дошао до затона од Агое, где се случајно на оправи налазио брод Бирд, који је путовао у Сурату. Може се мислити, како су га радосно поздравили сународници му, а особито кад им поче казивати своје чудноватe догађаје.

Харисн се задржао у Сурату само четир месеца, па је отишао у Калкуту, куда га је позвао сер Вилијам Бентинк, тамошњи гувернер. Овај га именова врховним управитељем великих лавова са годишњом платом од 500 фунти штерлинга, нешто више од 12.000 франака. Лепа награда, али ју је и заслужио.

(из: Le Danube) — рк.

ЛИСТАК.

ИЗЛОЖБА ЖЕНСКИХ РУКОТВОРИНА У НОВОМ САДУ, ОД 22 ЈУЛА ДО 6 АВГУСТА 1884.

У лепој згради основне школе у Николајевској порти могао је свако, кога би пут онуда нанео, у последње време приметити неку живост, које иначе у то доба године, кад је одмор школски, нема на томе месту. Радило се то живо, примали се, уваћали и намештали предмети, који су са свију страна стизали, све лепши од лепшега. Па хвала вредноћи и истрајности дичних одборкиња добротворне задруге Српкиња Новосаткиња те је све било спремљено и готово до заказаног дана, до Недеље 22 Јула. Пет великих дворана, дупком пуних женскога ручног рада, укусно разређена и понамештана, чисто с поносом изгледају час, кад ће се отворити, да преко две недеље дана дочекују честите госте,

које ће све до једног морати задивити урођен и развијен осећај лепога у Српкиња и вештина руку им. Освану тако и дан свечаног отварања те изложбе. У Николајевској је порти дигнута скромна трибина а над њом велики слови пише, да се туда иде у „изложбу народних и вештачких рукотворина Српкиња“ и да су „добро нам дошли мили нам гости!“ Око трибине су понамештане столице и на те је још пре заказаног часа поседао леп отмен свет. Око 9 сати освети водицу прота Александар Захарић, мало после дође и високопреосвештени епископ Василијан Петровић, председница добротворне женске задруге Новосадске, гђа Јулијана Радовановићка, поздрави срдачно присутне госте и изјави да је с тим даном изложба отворена. За њоме узме реч перовођа Новосадске задруге, Аркадије Варађанин, и разложи цељ и важност ове изложбе, захвали свим трудбеницима око извађања лепе замисли, да се приреди изложба а беседу своју заврши здравицом Њег. Величанству и прејасном дому владалачком. Свирка на то удеси царску химну а одлични гости, на челу им високопреосвештени епископ, пођу горе у изложбене просторије.

У дворани „код царице Јелисавете“ била је тај дан у вече беседа, на којој су суделовали осим Сомборске и Карловачке певачке дружине још и познати вештаци: виолончелиста Роберт Толингер, пијаниста Фрања Гал и певач Стеван Дескашев. У броју суделача сијало је и име племените госпође Савке Дра Јована Суботића, која је у духовитој и одушевљеној беседи рекла скупљеним Српкињама, шта вреде и како им ваља ценити труд и рад. Млада консерваторискиња, госпођица Јелена Углешићева такођер је достојно пристала била у то друштво већ тиме, што доказује, да је вољна и рада настојати и радити, како би дошла до лепа гласа у вештини певачкој. — Оба споменута певачка друштва певала су свако по две песме, Сомборско једну у мешовитом а једну у мушком, Карловачко пак обе у мушком збору. Мешовити лик Сомборски певао је уз пратњу два гласовира Змајеву „Српску молитву“ у композицији Пачувљевој. Та је композиција у издању браће М. Поповића баш неки дан угледала света, удешена за гласовир. Српски су мотиви у њој те с тога годи српском уву али само не можемо да будемо доста паметни, шта се мисли са том пратњом чак два гласовира. По нашем је мњењу песма та сама себи доста снажна па јој није нужде наслањати се ни на пратњу једног гласовира а камо ли тек два. Да та сувише помпезна пратња песми не само да није на руци него јој чак може и уштрба нанети, то се на жалост видило баш при ексекутовању на овој беседи. Оно истина здраво звучи: „с пратњом два гласовира“ али на то тек неће много давати композиста Пачувљева гласа — или се варамо? Смеса „бачких напева“, коју су Сомборци у мушком збору певали, била је такођер овде нова али је срећнија била од друге своје на овој беседи; публика ју боље примила. Пачу је у тој смеси вешто нанизао два три лепа бачка напева а Ника Грујић је савесно обучио своје певаче те се тако необично и допао тај број у програму. — Карловчани су додуше изашли на среду са старим песмама али тако сложно и јуначки, да су отпирили прашину са њих те их изнели у обновљену сјају и лепоти. Мало их је било али су били баш људи. Светозару Димитријевићу треба да је понос и дика стајати на челу таквој чети. — Да сад дођемо на три вештака, што се то вече чисто отимали о палму, не бисмо знали, коме би с правом досудили првенство. Сваки је од њих троје у своме показао, да је мајстор. Толингеру не можеш сит да се надивиш топлини израза у кантилени и бравурезној вештини у пасажама, Гал те заноси уметнички-разумном свирком својом а Дескашева би слушао ни сам не знаш докле. Није нам само једно било право, што је певач на Бранков „Укор“ у умилној композицији Ивана Зајца уместо намишљене Јенкове песме: „море ми је —“ надовезао каватину из Gounod'ове „Маргите.“ Не мислимо тиме ни најмање побити цене честито-

ме певачу али баш зато, што му лепи дар искрено ценимо, морамо зажалити, што тако солидан уметник, као што је Дескашев, долази у прилику, да од дваред превученога с мора бегати замењујући га са *as*. Положај гласа у Фаустовој каватини не одговара Дескашевљевим регистрима. Порећи се не да, да је певач и са том каватином као и са Радичевић-Зајцовим „Укором" у правом смислу речи палио и општу једнодушну љубав целе публике стекао па да са успехом својим мора бити више него задовољан. Али и јесте то глас, па још онај чисто уметнички занос, онај израз у певању!

Ретко долазимо у прилике, да се пред нама натичу такви вештаци, па смо с тога захвални приређивачком одбору добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, што је дозвала нам и на суделовање приволила и Толингера и Гала и Дескашева.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Неколико речи г. Аугуту Харамбашићу на његов „Odgovor Javoru" у „Hrv. Vili" бр. 36. о. г.

(Наставак.)

Не стоји дакле прва замерка госп. Харамбашића.

Помињући моју примедбу, да је од штете уносити политику у књижевност, допушта то и вели: Нека буде. — А затим прелази на оно, где сам ја рекао, да се старији књижевници устручавају давати своје радове у „Vilu", па наводи неколико старијих књижевничких имена; — но ја молим г. Харамбашића — да добро погледа у бројеве првог полугодишта овогодишње „Vile", а ја сам, — као што изрично напоменух, само то полугодиште узимао у обзир, — па не ће у њем наћи нигде ни једнога од оних имена, осим једног јединог чланчића од Коха — Кухача — у једном само броју. Ако баш г. Х. силом хоће, могу му рећи и то, да од Х. Бадалића има само једна песма и то још у I. години, од И. Кукуљевића, мислим такођер само један чланак, од г. г. Кухача и Гржетића не могу рећи овако на памет колико, јер немам Vile при руци. Али било што му драго, г. Харамбашић поред свега не би никако могао доказати, е је рад старијих књижевника у „Hrv. Vili" био онолики, колик би заиста морао бити на листу, који хоће да буде првим књижевним листом у једној књижевности. То сам ја показао, наводећи као пример неке друге највеће листове словенских књижевности, а поменуо сам изрично и то, да је Vila имала такођер добрих чланака, док ју је пре уређивао Харамбашић. — Овај недостатак старијих књижевника свакако је знак, да се они устручавају давати своје радове у „Hrv. Vilu." Ја сам у примедби под звездицом изразио наду, да ће то умети Харамбашић окренути на боље, — али писао сам само факта.

Молим дакле г. Х. да други пут позорније чита оваковe ствари, да не прави неприлике ни себи ни мени, те да морамо овде ваздан дангубити, бистрећи појмове и своје речи десет пута оправдавајући.

Не стоји дакле ни друга замерка госп. Харамбашића.

Идући редом, прелази г. Х. на моју оцену о поуци „Hrv, Vile", па каже: „изрично велим, да је суд Јавора о поуци Хрв. виле доста строг, али и доста истинит." А ми би рекли: ни најмање строг, али истинит — јер не видимо, какове би строгости онде могло бити, и да ли би се могло о оном штогод блаже рећи.

Ни ту дакле г. Харамбашић није имао ништа да замери.

Онда прелази г. Х. на обрану својих песама, и на оправдање оних примедаба, које сам ја приметио. И ту ћу се држати реда, да ништа не изгубимо из вида.

Понајпре обећава, да ће себи опомену Јавора добро запамтити. Добро, мило нам је чути. А онда наставља овако:

„Јавор ми предбацује, да одвише опонашам Змаја Јована Јовановића. Признајем. Али не признајем, да је песнику пре допуштено, да од свога узора посуђује целе мисли и него ли поједине стихове, како то тврди Јавор." —

Овде бих се могао чудом зачудити честитому браниоцу загребачке „Vile", ко

је могао тако штогод из мога чланка прочитати, и радо бих видео тога, ко би могао то извести из ових мојих речи: „Ако когод налази у једном песнику свој узор, још *не стоји* да би му слободно било вадити из њега мисли, па чак и читаве стихове.“ — Ја сам дакле посве осудио то посуђивање мисли, а несам тврдио, ко што каже г. Х., да је то допуштено. Чудновато је то, како данас не сме човек да каже ни једну реч, а да му је не изврну наопако па га онда њом туку у очи. Поново молим госп Харамбашића, да унапред позорније чита оваковe ствари, да не прави неприлике ни мени ни себи, да не морамо оваковаздан ни око шта дангубити.

Даље г. Х. признаје, да му је узором З.-Ј. Ј. — и зато га је „опонашао“; — њему се неизмерно свидела многа змајева песма, пак је према њој спевао своју, у коју је нарочито уплео поједине змајеве стихове, да се одмах види, где јој је извор. — Ово је лепо, ал је жалостиво Морамо признати г. Харамбашићу, да је то врло леп изговор, а могли би се за њим повести сви књижевни крадљивци. И они би се тако најлакше могли извињавати, да су узели туђу ствар само зато, да се нарочито види, где јој је извор. И поштовани Desiderius — чије се име овде помиње као Пилатово у „Вјерују“ — нашао је за добро извинити своје превођење са српскога на хрватски тим, што је рекао, да он то чини зато, да се види како Србин лепо преводи — дакле да се види, где је извор. — Али није то тек онако, да се могу узети туђе ствари и туђи стихови, како је кога воља, особито овако лепи, какве је Харамбашић узео, пак их онда mir nix dir nix под својом фирмом издаје. Како би било н. пр. да се нађе когод, па да почне своју песму с овим Харамбашићевим стиховима.

Pojmo pjesmu mili druzi
Pjesma nam je srdca jek!

само мало да измене, да узме из средине:

Gdje su Zrinjski, Frankopani
Gdje su ona lava dva? —

Кад би се то смело, ја бих се с места уписʼо у песнике, узео бих један или два стиха из Харамбашића, малко бих раширио, па ето готове песме, ето ме првим песником. Али то неје тако. Треба то да се напише, како Берне вели, крвљу свога срца и соком својих живаца. А што је г. Х. ишао прештампати напоредо Змајеву и своју песму, то је опет било сасвим сувишно, јер ја сам конштатовао само толико, да су прва два *најлепша* стиха из Змаја; а тако је исто и с оним другим стиховима, *најлепши* су из Змаја, о чему се сватко може уверити, ако испореди стихове, што сам их ја навео у I. Књиж. писму. — Г. Х. позива се на то, да сликар „опонаша“ слике већих уметника; — то је додуше истина, али друго је питање, да ли му онда слике имају толику вредност, и да ли се може такав сликар међу прве сликаре уврстити. — Позива се на Шапчанина, да је и овај имитирао Прерадовића у песми „Срцу“ — али ту се г. Х. сасвим криво позива, јер само онда би можда било то позивање оправдано, да је Шапчанин иза сваке строфе поновио Прерадовићеве стихове:

Nijʼ u svetu nebo tvoje
Miruj, miruj, srdce moje!

Или тако штогод. Тако се исто г. Х. криво позива и на Змаја, кад вели, да Змај „опонаша“ народне песме. Змај је додуше дивно имитирао неке народне, а и неке Бранкове песме — али није нигде ни једнога стиха морао узети, па се ипак види, „где им је извор.“ Змај је имитовао дух певања а није вадио стихова, и то тако красно, да му се дивити морамо. А то је сасвим нешто друго, и тим се г. Харамбашић нипошто не би могао подичити. — Госп. Харамбашић каже, да је узео од Змаја само форму. Но ми видимо да је узео и стихове, а чим је узео стихове, онда је заиста с њима морао узети и оне мисли, јер мисли су везане за речи. Тога додуше нема много, а ни ми то нисмо тако за зло узели, како то г. Х. можда мисли, јер смо одмах приметили, да је то погрешка, којој се лако даде доскочити т. ј.

које ће се г. Х. лако одучити, чим га когод на то упозори. Још ћемо само да ставимо г.-у Х. на срце оне Бајронове речи, да се по томе оцењује песник, како умије лепше изразити оно што мисли, што осећа, како умије изабрати лепше речи, и мисли у њих лепше заодети. Тиме мислимо, да је ова ствар испрпљена и свршена, тим пре, што и сам г Х. о томе савршује овако:

(Свршиће се).

ЧИТУЉА.

(† *Мојсило Видаковић.*) И опет је неуметна смрт покосила једну младу и ваљану душу српску. У прошлу среду 11 Јулија сарањен је у Сомбору у 26 години млађеног века свог Моја Видаковић, ђакон и катихета српске основне и више девојачке школе Сомборске. Видаковић се родио у Сремским Карловцима, где је свршио основне и гимназијске науке, а потом и Богословију, добрим и ваљаним успехом.

Дошавши пре две године у Сомбор стекао је за кратко време љубав и поверење код грађанства и свакога, који га је иоле познавао: то ваљаном радом својим школским; то опет оним добрим срцем, што је у њему не задуго куцало. Беше са свим добар и сви га волеше, па до последњег часа му. То сведочи и она последња почаст, што му учинише при свечаном погребу сви пријатељи и знанци а то ће посведочити и она туга која ће сваког обузети који га је год иоле познавао, кад чује да доброга нашег Моје нема више међу живима. За собом је оставио неутешену верну љубу и нејаку ћерку. Лака му земља и вечан спомен међу свима нама!

ИЗ СЛОВЕНСКИХ КЊИЖЕВНОСТИ

(*Руска књижевност.*) У Москви је изашла врло занимљива књига „Турецкiе Анекдоты“ што је написао познати пољски писац приповедака из живота запорошких Козака, Михајило Чајковски. (познато је, како је тај човек отишао у Турску, онде се потурчио и сада се зове Садик паша. И у нашој литератури има више његових приповедака, нарочито истичемо „Крџалију“ и „Чајчину могилу.“) Ове су успомене из тридесет годишњег живовања његовог у Турској, а писане су јако интересантно за свакога, и за онога, који тражи само забаве, и за онога, ко хоће да дубље зарони у смисао они речи. У предговору помиње сам писац, како је те цртице писао далеко од света далеко од својих рођака, далеко међ глупим страним народом, кајући се за своје грехе, што их је починио у младости.“ — „Не пишем“ — вели даље на другом месту, — „ову књигу за своје савременике, не пишем је за своју децу, шта ће то њима? — Већ их пишем за нашу унучад, нек она види какви смо ми били пока нас она суди.“ — У почетку говори о султанима, који су бивали у Турској за његова пашевања, затим о самом државном уређењу, прелази у Бугарску, а готово највише се задржава у Босни и Херцеговини описујући стање ондашњега српскога народа. Све ово није исприповедано сувопарним начином, већ је испреплетено ситним причицама, којима се верно истиче дух онога, што хоће да истакне. Има ту доста непознатих ствари о Милошу Обреновићу, о Карађорђу и другима. — Гледаћемо, да по кају од ових ствари прикажемо и на српском језику.

К. К. Карјелин издао је „Путевыя картины въ Болгарiи.“ — То су путне слике из 1877 - 1878 г. у којима црта писац места и догађаје што их је сам видео и доживео. Књига носи на себи више субјективан карактер. јер се писац много бави сам собом и својим доживљајима. У неколико би се то дело могло испоредити с оним Холечековим „За слободу“ о Црногорцима; али је много веће.

Професор Карјејев издао је „Основе философије историје.“ Дело је стручњачко, а критика га и руска и страна врло фали. И нашим историцима би могло добро доћи. — Изашла су целокупна дела критичара Бјелинскога у дванаест књига. **нш.**

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 83, *Женидба и удадба* Јов. Ст. Поповића, Позоришни одломци у 3 одељења. Цена 16 новч. На ову ваљану библиотеку може се и претплатити и то са 3 ф. 50 новч. (7 дин.) на 24 свеске. Излази сваких 14 дана по 1 свеска.

Србинови записници, записује и издаје Србин Милош Грабовачки у Земуну. Излази месечно по један број, који стаје 5 новч. Годишња цена 60 новч. или 6 гроша динарских. Ко поручи 100 комада добија 40% рабата. Претплата се шаље у Земун издавачу.

Чокотова уш или филоксера. Написао проф. Мојо Медић. Цена 10 новч. Земун. Штампарија Сопрона и Пајића. 1884. 8-на стр. 15.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Српска молитва. песма Змај-Јована Јовановића. За гласовир по мелодији написао Др. Јован Пачу и посвећује Змај-песнику Јовану Јовановићу. У славу и спомен прве изложбе „Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња“ ручног рада и народне домаће радиности Српкиња. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. Цена 80 новч. — Топло препоручујемо нашим свирачицама ову лепу композицију нашег омиљеног уметника.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижар Луке Јоцића и друга — Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 32. У Новом Саду 5. августа, 1884. Год. XI.

ДЕВОЈАЧКИ СУД.

Млади Данко брат је сивом соколу,
Таког момка нема више у колу,
Кад поигра, цело коло понесе,
Кад попева, све девојке занесе.

Леп је, као да га сликар сликао,
Ил' као да је из зумбула никао,
А добар је, као бела шеница
И млогима он очима зеница.

Кад узјаше свога коња зелена
И горскога што би стиг'о јелена,
Па се вијне за момцима из села,
Да је шећер жива бих га изела.

Грдна штета, што се тако понео,
Није ми још ни махраму донео,
А још већа, што је као од леда
Па девојке неће ни да погледа.

А девојке све за њиме лудују,
У звезде би да га сјајне укују;
Ал бадава, јер Данко је од леда,
Па девојку ни једну да погледа!

Кад би Данко једном мени дошао,
Живота ми, не би добро прошао:
Коњу би му бела дала шећера,
А он нека с' уста мојих — вечера!

Мита Поповић.

НИНО И МАСО.

По Сијенској једној хроници прича Павле Хајзе.

(Наставак.)

Ноћ пре одласка Нинова пробдили су њих двоје у Масовој сиромашкој изби. Кад је у рану зору млади ђакела у пратњи својте своје и својих пријатеља изјахао изграда, а није било Маса међу онима, што су Нину у опроштај махали рукама. Седио је Масо у радионици и радио вредно на вештачки искићеном балчаку мача, што је обећао био да ће послати за пријатељем.

Али кад је за месец дана био го-

тов с тим балчаком, нестаде га једног дана из града, нико није знао, куд се део. Оцу је оставио лист један, на којем је било написано, да ће се за недељу дана вратити. Касније се дочуло, да је пешке отишао чак до Болоње, не би ли само један једини дан провео с Нином. Отац га је волио више свега пак му није то ни пребацио; само се Лисабета мало срдила, што јој од Нина ништа није донео, доли само поздрав.

Остале лепе девојане, што се надале, да ће сад бити Нинове наследнице и незабављено срце младог усамљеника задобити, провариле се. У часовима, које је иначе провађао с другом својим, ударао је Масо сад вредно у лутњу па скоро се баш лепо извештио у њој. А и састављао је и сам најлепше песме и риспете па их је певао много коју топлу ноћ у баштици за кућом; и сестру је подучавао у тој вештини. Али се ниједна лепа Сијенкиња није могла похвалити, да је Масо вештин своју ноћу под њеним прозором показивао, ма да су га многе погледима храбриле, кадгод би се среле с њиме на улици или у цркви.

Није прошло дуго а ни њему самом није било више до певања и свирања. Отац му, стари мајстор Буонфиљија, умре изненада па остави сину бригу о кући и младој сеји, која је тек ушла била у петнаесту годину. Сад богме нестаде смеја са ведрог, доброћудног лица. Досад је своју вештину радио тек млако, али дабогме доста вешто. Сад се пак одао њој свом душом, јер је намислио, да Лисабетучији састави леп мираз а отац се покојни за то није ни најмање бринуо.

Па како је тако од рана јутра до мркла мрака седио код свог вештачког посла, често још и после, тога све до поноћи цртао нацрте за своје калфе, којих је имао неколико врло вештих, то му се на очиглед множило имање а и порастао је углед у његовом рувету. Остало му је уз то не излишна времена, да погледи, шта му ради друг, који међутим такођер није седио скрштених руку те се за неколико година са докторским шеширом вратио дома. И његови су родитељи међутим били умрли те је сад свако мислио, да ће млади доктор, чим прође година, запросити себи жену из прве које куће у граду и заискати почасно које звање у грађанству. Мислио је то свако, да је згаснула стара претерана љубав и пријатељство са сином суседовим или да се бар сасвим охладила, јер су другови могли толико дуго бити један без другог.

Место тога пронео се скоро глас, да се млади дел Гарбо уписао у цеј адвоката и да се исти дан верио са сестром свога друга. О томе се неко време говорило свашта, ругао се свет, јер погани језици у Сијени не могу, као и у Фијоренцији, тако лако да престану, кад им шака дође добар залогај. Али је с временом та новост као и свака друга остарила и овештала, било их је чак, који су говорили, како су богаги већ од вајкада казали, да ће то тако бити и да не може бити другчије и да је то тако у реду. А и присни пријатељи, сада троје њих, или четворо, кад се урачуна и тета-Бригида, нису много излазили међу свет, него највише ако се у тихој баштици на месечини опет чула свирка Масова а уз њу и нежни гласић младе неве; Нино је пак, као и досад, мало говорио те гледао само свог посла.

Сватове су одложили на по године, јер је Лисабетучија морала сама себи спремати своје даре па је сваки боговетни дан имала с тета Бригидом пуне руке посла. То дабогме не би било доста разлога толиком одлагању за младожењу, коме би се чинила хиљада година, док би љубу своју могао одвести у своју намештену кућу. Али се Нино ни најмање није журио, ма да се по њему видило, да убаву девојану воли

и цени. И Лисабетучији је упало у очи, да Нино баш не гони на журбу, па се најпосле потужи старој својој неговаљи како јој је вереник ладнокрван. Чинило јој се, као да је не би нигда био изабрао, да није Масова сестра, јер Масо је управо његова једина љубав. И баба-Бригиди је та ствар изгледала чудна али је ипак гледала, да утеши зеницу своју, што већма може, па је већ у потаји намислила, да ладнога љубавника позове на рачун, да ли је риба или саламандар, те не може да се загреје ни на ватри тако милих млађаних очију. Дође ли он онда у вече са мирном, сањалачком својом веселошћу па пријатељски, али и равнодушно стане диванити са Лисабетучијом, као са рођеном сестром, то ипак није имала баба-Бригида петље, да му се попне на врат, него је све мислила, промениће се то једаред, кад пламен сопственог огњишта стане растапати лед.

У то се случи баш у месојеђе, те угледан неки и зјело богат нобиле позове Маса у Млетке, да се с њиме посаветује о адиђару ћерке своје, која је била заручена с неким француским војводом. Ваљало је наново оковати драгуље, које се у породици материној већ од више векова амо силазиле с матере на ћер, па ваљалло је надопунити најлепшим, што је долазило са истока. Масо је био рачунао, да ће за три недеље свршити посао. Али се и он исто тако тамо допао, као што му је вештина одговорила лепом свом гласу, те су му тако натоварили сијасет посла; морао је правити све нове и нове нацрте и упућивати слабије мајсторе, па је сто и сто пута проклињао час, кад се упустио у сав тај посао.

А кад је прошао богме и Март а још никако краја послу, напише својима писмо, нека у име божије спремају сватове, нека даду навестити у цркви па нека му поуздано јаве, кад ће бити венчање, он ће онда доћи па ма га везали златним веригама о кампаниле Сан-Марка.

На ово писмо не дође богме одговор пуних четрнаест дана. Масо није знао шта ће од немира и нестрпљења него пошље поузданог слугу једног, да оде у Сијену, па да се одмах, чим добије одговор, врати опет у Млетке. Тај тек ако је прошао Фијоренцију, а ево ти жељно очекиваног писма. Писмо то није написала ни Нинова рука а ни невестина. Нино је за последњих месеци — тако се бар изговарао — имао толико посла, да никад баш није доспео, да ма и две три речи напише. Стара је Бригида сама написала писмо; видило се, да је перо запињало и да је силно узбуђење у перо казивало ове речи:

„Драги нећаче! Мили и љубљени мој Масо! Откако си морао бити без вести с дома нашег, права је жалост била на дому, пак ако премилостиви Господ и преблажена дева богородица не окрену још све на боље, престаће у њој за свагда радост и умукнути смеј те ће последњи дани старе твоје Бригиде прохујати у бризи и невољи. Али како знадем, даје виновник тога зла и те жалости теби милији од вида очњег, то сам тако дуго оклевала, те ти нисам о томе ни речце писала, знајући, драги Масо, да теби у туђини за дело твоје треба слободна духа и свеже воље, не би ли био себи на дику и понос и не би ли постидио завидљивце. Али сад сам дужна другом неком, који ти је крај друга твога срцу најмилији, прекинути ћутање, да би, кад дознаш, у каквој је опасности и невољи, могао што урадити, што би још могло отклонити крајње зло и помоћи свима нама, те да будемо опет срећни и задовољни.

„Морам ти наиме јавити, мили синко, да је друг твој изневерио вереницу своју, невину твоју сеју те да већ три недеље њојзи не долази а и не јавља ништа, зашто не долази. Кад си ти

*

отишао није прошло дуго а у град нам дође страна нека женска, кажу из Емпола, сасвим млада удовица, мадона Вијоланте, снаха подести нашем Ви телију; пре неколико се година била упознала с његовим братом на трговачким његовим путовима па је онда и пошла за њега. Муж јој је на скоро затим умр'о а, не слутећи тако рану смрт, није завештај свој оставио сасвим у реду, те су овдашњи рођаци хтели с мало новаца да исплате удо вицу, која баш није била на гласу са честитости своје. Зато је та госпа Ви јоланте дошла у Сијену, да приговори томе и да се у летњиковац свог покојног мужа, као у своје удовичко добро, усели. Својта ју је подестина једнодушно с прага отерала те ти она онда преда ствар суду и потражи помоћи у најнаученијег и најугледнијег адвоката; јавио јој је мњење препоручило твог Нина. Тај се у прво време латио ствари те сасвим савесно па нам је о свему а и о лепој тужитељци причао тако просто душно, као да чита из књиге; још је тада долазио сваки дан у нашу башту, да продивани час два с Лисабетучијом. Али за неколико недеља баш је на очиглед бегао од тог разговора, а увек се збунио и поцрвенио, кадгод би Лисабетучија у шали заподела тај разговор. Најпосле је једног дана мома наша бризнула у плач — стала ју морити љубомора, — пала му око врата па га стала богорадити, да њој за љубав гадну ту парницу преда којем пријатељу и колеги, јер ће та парница њега стати веселости његове а њој ће отети његову љубав. Он је онда жестоко ју притиснуо на груди, сав узбуђен промуцао неколико збуњених речи па се затим извио из њених ручица и као бесомучан одјурио.

„Од то доба, драги Масо, није нам више завирио у кућу, ма да су нам куће тако наблизу, ма да су и сватови били већ пред врати и ма да сам му ја шиљала поруке, све једну за другом. А кад сам најпосле сама рупила му у кућу, да му у очи кажем, да ће тиме, што се туђи, расцепити млађано срце које му је толико одано, те самртни грех натоварити себи на душу, онда ме је један његов писар отправио, господину је доктору, вели, зло па не може никог примити.

„Можеш мислити, синко, да тај изговор нисам узела за готов новац. Шта више у страху и огорчењу старога ми срца, које само још вас двоје миле деце на свету има, станем вребати па још то вече приметим, како се честити твој пријатељ, чим су све поштене хришћанске душе легле да отпочину санак, из куће ишуњао сав затрпан у свој огртач. То се додуше није слагало с болешљивошћу му али је његова болест била љубавна врућица, којој не може наудити никаква зимска ноћ. Ја пак, ма да сам зуби цвокотала од једа и зиме, издржим ипак јуначки на горњем прозору а све сам мислила, својим ћу очима видити, како неверни издајица хоће главе да дође милој мојој рањеници. Кад сам га најпосле око четир сата после поноћи видила, где се враћа улицом и где се опет ушуњао у кућу, једва сам се одржала те му нисам из гласа викнула, шта је у мојим очима и да се надам, да ће га небесна правда већ умети наћи. Али сам стисла зубе, да не би суседима издала срамоту, коју нам је нанео, а и промислила сам, да је твоја дужност и ничија више, штитити срећу и част сеје ти. Њој пак нисам рекла што сам те ноћи видила, ма да се од то доба сваку ноћ поновило, те би сиротанче моје, да зна, како је срце дала недостојном, можда у том горком уверењу нашло средства, да оздрави од заноса свог. У томе нисам била можда на правом путу, јер сам остарила па више не знам, шта младом свету треба и шта је кадар, зато се најпосле решим, драги синко.

да теби све верно исповедим и да ти на вољу оставим, да радиш, што мислиш да ваља радити. А сад, пре но што те препоручим заштити свете Тројице и свих светих, морам те још молити, да дуго не оклеваш. Престравићеш се, кад видиш, како су јади срца подгризли цвет млађане лепоте у љубимчета нашег, те ти она сад као сенка хода по земљи а и најгорег туђина срце заболи, кад види како млада нева, што је де сад била чила и весела, сад сагла главу као увео крин.

(Наставиће се.)

САНИТЕТ МОРАВСКО-ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ 1876.

ОД Др. ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА.

(Наставак.)

За бованску, бањску и луковску пољску болницу узеће се материјал из овдашњег санитетског депоа, и ставља се у дужност досадањем администратору алексиначких болница капетану Др. Лонткјевићу, да пре свога поласка у Бању подели на три равна дела цео тај материјал и да их експедира командирима пољских болница у та три поменута места. Што буде фалило да се свакој болници намири све што је нужно за стотину постеља, нека узме из овдашњег филијала српског друштва „црвеног крста“ у коме се налази довољно постељног материјала, а ако и преко тога буде фалило штогод, што је за сваку болницу неопходно нужно, нека у овд. вароши купи*)

Носила за вешање у кола („Leiterwagenschweben)“ која се налазе у овд. санит. депову, капетан Др. Лонткјевић треба да подели подједнако на сва четири корпусна санитетска оделења.

Један пар пољских апотека који ће претећи, нека капетан Др. Лонткјевић упути главном начелнику санитета, а тако исто нека му капетан Др. Лазаревић пошље велики клинички инструментаријум.

Да би се формација првих шест пољских болница што брже извршила, наређујем, да се сви болесници и рањеници који могу поднети транспорт евакуишу у Крушевац, осем дисентеричних болесника, који ће се из досадашњих и нових болница слати у Краљево, јер је та болница намењена за изоловање и лечење тих болесника.

Препоручује се окружном начелнику и начелнику овд. станице да што скорије и свима силама пораде да дотичним командирима пољских болница могу ставити на расположење довољан број кола за евакуацију њихових болесника и за пренос њихових болничких намештаја до места.

Алексиначком амбулanторијом управљаће шеф алекс. пољске болнице.*)

Сви болничари народне војске и сва болничарска комора, која се налази у Алексинцу стављају се под команду г. Др. С. Попса, који ће с њима кад год нема борбе и пре и после подне радити по 2 сахата привремене завоје, товарити рањенике на кола и стоварати, у кратко вежбати целу болничарску пољску службу.

За случај борбе на Алексинцу, Др. Попс ће бити командир главног завојишта, на коме ће радити и остали лекари алексиначки у колико нису везани за службу у болници.

Желети би било да се све личне промене и сви премештаји, наређени овим распоредом што скорије изврше, али најдаље до 1-ог Августа у јутру мора бити све извршено, под строгом одговорношћу онога који буде узрок каквом задоцњењу.

Сви лаки рањеници из Алексинца упућиваће се одмах у Делиград, и одатле у

*) Срећом беше већ у Бањи материјал књажевачке а у Кривом виру материјал зајечарске пољске болнице, где га је и сувише било.

*) У колико је то нужно било, јер свака је бригада имала по једног трупног лекара, и који несу ушли у овај распоред.

унутрашње резервне болнице по етапној линији Делиград-Ћуприја.

За случај одступања алексиначких трупа, њихове санитетске трупе и болница са својим болесницима повлачи се у Делиград.

То вреди и за санитетско одељење катунске војске. На против санитетско одељење капетана Др. Лазаревића образоваће завојиште за време борбе или у селу Вел. Дреновцу или у селу Лужанима, према томе где буде наша војска на левој обали Мораве примила борбу на Суповцу или у Тешици; а за случај одступања, то одељење треба да се повуче у Прћиловицу, а одатле ако буде нужде с материјалом и рањеницима у Ђунис.

Санит. одељења на Вукањи и Јанковој Клисури повлаче се за случај одступања у Крушевац, одакле ће се болнице у подобној нужди евакуисати у Јасику.

Одступница за остале санитетске трупе и заводе у случају повлачења наших трупа ово је: из Делиграда у Ражањ. Из Бање, Бована и Краљева преко Мозгова у Ражањ. Из Лукова и Св. Петке у Параћин.

Дотична г. г. командири санит. трупа и завода треба да се благовремено обраћају командантима трупа којима принадлеже и да од њих ишту довољан број кола за пренашање својих болесника и рањеника*) у случају повлачења, како ни један наш болесник или рањеник не би пао непријатељу у шаке. Команданти а тако исто и начелници станица и кметови дужни су чинити све са своје стране, да потребни број кола ставе на расположење санитетским старешинама, иначе су сви солидарно одговорни за несрећу ако се каква год несрећа догоди болесницима и рањеницима.

у Алексинцу 28. Јула 1876
Главнокомандујући моравско-тимочке војске,

Ђенерал

Чернајев с. р.

Али не беше доста декретирати само устројство од девет пољских болница, одредити персонал и материјал за њих. Тако исто важно беше и наћи локале за смештање тих болница. Пре мобилизације наше војске ја сам 6 недеља путовао по алексиначком, ћупријском и крушевачком округу, и уверио сам се да ни у самим окружним варошима нема места за смештање великих болница, да би се и у њима морале болнице распарчавати у 10—15—20 раштрканих кућа и кућица, што би опет захтевало 3—4 пута већи санитетски персонал па да се служба приближно добро врши. О мањим етапама као што је Бован, Св. Петка, Медвеђа, и т. д. није могло бити ни речи да би се у њима могле сместити веће болнице. С тога сам ја још из Крушевца, далеко пре наређене мобилизације наше војске, предлагао министру војном да се од грађе, коју би лиферовала шума што је оборена око Делиграда због фортификацијских радова, а помоћу народних пијонерских чета на извесним тачкама подигну болничке бараке по америчанском павиљонском систему, али — г. министар војни није одобрио тај предлог. Једва сам израдио те се од материјала, који је лежао неупотребљен и трулио на слагалишту ћупријског понтонирског радилишта начинила једна једина барака на вашаришту ћупријском, па и то не бих успео да предрачун за оно што би се имало у новцу потрошити није био онако јевтин (не пуних 100 дуката) и да несам мотивирао с тиме што ће се та барака моћи употребити и у мирно доба за болницу ћупријског гарнизона, који и онако нема локала.

Сад је ваљало на врат на нос, за време борбе с непријатељем подизати болничке павилоне.

Ево наредбе којом је то наређено:

„За примање и лечење болесника и рањеника моравско-тимочке војске, потребно је да се на извесним тачкама подигну бараке (дашчаре) у којима ће се болнице пољске смештати, и то треба да се подигну у селу Краљеву 4, у Бовану 4, Прћиловици 2,

*) Јер транспортних срестава за њих ненађосмо других сем комордијских и сељачких воловских кола.

у Делиграду 4, у Ражњу 20*, у Св. Петци 4, у Параћину 10, у Ћуприји 10**)

Свака од тих барака треба да је 15 хвати дугачка, 3 хвата широка и 2 хвата висока. Земља на којој се буду бараке подизале, треба да се набије песком и угљеном. На свакој уздужној страни сваке бараке треба да има 7 прозора, а на свакој краћој страни треба да имају велика двокрилна врата и над вратима по један велики прозор, тако да свака барака има по 16 прозора. У свакој бараци треба да се на једном крају прегради једна собица од квадратног хвата за купатило и једна с друге стране за дежурног болничара и за ручни завојни прибор. На том крају бараке а кратким покривеним ходником састављен с њоме треба да је нужник тако удешен да се с поља подмеће под седиште буре, које ће се односити и замењивати празним колико год пута затреба на дан. Према томе свака барака или болнички павиљон треба да у основном пресеку изгледа као што ова скица показује (сљедује цртеж.)

(Наставиће се.)

*) Јер ту мишљасмо као у центруму распореда целе моравско-тимочке војске да сместимо што више постеља како се ни један тежи рањеник не би морао даље преносити на нашим немогућним средствима за транспорт, ту мишљасмо да концентришемо сву обилату приватну помоћ са стране, која беше почела са свију страна долазити.

**) У та два места мишљасмо да сместимо две главне резервне болнице за моравско-тимочку војску.

ШАЛА ПОТЕМКИНОВА.

Историјска приповетка Ф. Лил.

(Наставак.)

То не може бити, јер заповест гласи, да вас морам одмах уапсити и у Петроград послати.“

„Али ја се тој сили не могу покорити. Моја жена је на самрти; ја је не могу оставити. Педесет година сам делио ш њоме и радост и жалост па сад ваљда тек треба да јој очи склопим кад се са мном растаје за навек.“

„Заиста, то дира човека у срце, али ја вам, на жалост, не могу помоћи. Ако не ћете од своје воље, мораћете силом.“

„Кад не знате, господине, шта је то сажалење, немојте се надати, да ћете и сами икад код бога милости наћи! Зар хоћете силу да употребите против мене слаба и немоћна старца? Па добро, али знајте, да ће вас клетва божја кад-тад постићи. Ја од своје воље не ћу да идем с вама, јер ми савест налаже, да останем код своје жене на самртном часу!“

Притом се окрене и врати се натраг у кућу.

Официр је поново заповедио сеоском старешини, да кола што пре овамо дођу.

Сеоски кнез послушно се поклони и удали се а био је ражалошћен са немила удеса свога старог пријатеља Шилкина.

Дванајст војника добише заповест да чувају стражу с поља. Остала четворица уђоше у кућу. Официр је отворио двоје врата и одједанпут се нађе у болесничиној соби.

Старица је лежала на ниској постељи а њен страшан ропац продирао је кроз загушљив ваздух.

У соби је била још стара слушкиња и један свештеник, који ју је причестио.

Лука Шилкин седио је на једној столици покрај кревета а топле сузе су му јуриле нуз збрчкано лице. Ово двоје стари, који су толико времена сретно и задовољно проживили, ето сад ће смрт да их одвоји једно од другог!

Сад ступише унутра коњаници.

„Што нарушавате мир ове куће?“ упита свештеник озбиљно. Дух божји је у овој соби и ето призива себи једну душу!“

„Је-ли старица већ мртва?“ запита четовођа.

„Издише,“ одговори свештеник.

Официр заједно са својим људима се дубље у собу повукао и чекали су на миру.

Тако је прошло читавих десет минута, који су трајали читаву вечност.

Ропац је бивао све слабији и најпосле умукну.

„Издахнула је рече свештеник и прекрсти се. „Бог је узео к себи, нека му је слава!“

Лука Шилкин се нагнуо над самртником и полако јој очи склопи.

„Хвала богу,“ прошапута побожно, да ниси дознала, да ће ме ни крива ни дужна затворити. Барем те то сад не ће болети. Спавај тихо и на миру, добра и верна моја жено! Лака ти земља била!“

Међутим се официр нешто тихо разговарао са свештеником, растумачио му је, чега ради је дошао.

Затим рече Шилкину.

„А сад се, старче, спремајте! Сад морате ићи с нама!“

„И ви остајете при том?“ упита Лука мрачно. „Зар не могу добити три дана рока, док жену не сахраним?“

„То ће већ бити брига г. свештеника. Више одлагања не смем вам дати.

„Покори се вољи бога свемогућег!“ опомињао је попа старога Луку. Поштен си и побожан човек и ниси никад зла учинио. Без икаква страха и грозе можеш изаћи пред гњев моћне господе која те гоне. Бог ће те чувати у невољи твојој и обелоданиће твоју невиност.“

При овим речима Лука се покорио и предао својим гониоцима а пре тога је последњи пут још пољубио покојницу у хладно чело.

Коњаници га узеше у среду и изведоше га напоље.

Кола су већ чекала спремна.

И велико и мало се ту скупило. Људи су гунђали и кроз зубе псовали, а деца и жене су јецали и плакали. Као муња се глас распростр'о по селу, да ће старога Шилкина затворити и чак у Петроград послати.

Старца подигоше у кола. Затим га коњаници опколише и тако одјуре пут Шитомира.

— — — — — — — — — — — —

Из Шитомира су га послали у Петроград што су брже могли, где га полиција прими.

Одмах су распитивали код екселенције г. председника полиције, шта да раде шњиме.

Овај је разгледао папире и најпосле се сети, да се старац дуге браде има затворити на жељу или боље рећи на заповест кнеза Потемкина.

Но у овај мах је кнез баш био на великим војничким муштрама а то је богме могло трајати и неколико недеља.

Свакако тек на старог Шилкина су морали добро мотрити. Због тога бацише га у неку усамљену тавницу где су поступали ш њиме као са најгрђим злочинцем.

А кад се кнез повратио, није мислио на заробљеника а није бога ми ни председник полиције. Па за бога, ова висока господа имали су о чему важнијем да мисле.

Ето, тако је било, да је сиромах старац, место неколико недеља, морао читавих пет месеци провести у затвору. С почетка је сносио овај зао удес хришћанском трпељивошћу, јер се живо сећао шта му је г. попа говорио. Али, када је све дуже и дуже чамио у затвору, чисто га обузе неко беснило и подивља у тој самоћи. Једини, с киме је имао посла, био је сурови тавничар а и тај га је често заједао и подсмевао му се, кад би стари Шилкин рекао да је невин.

Та он није никоме ништа скривио! Па за што су га онда отргнули и одвукли са лешине његове жене те га бацили у мрачну тавницу да ту чами?..

(Свршиће се).

О МЕТЕОРИТИМА.

Старији један проблем појавио се данас у модерној одећи: на место homunculus-а имамо данас питање о постанку живота т. ј. тражи се она тачка, на којој анорганска природа прелази у органску.

На питање о постанку живота на земљи одговара наука са хипотезама. И до нас допрле све ове хипотезе, но не све заједно да би их човек критички испоредити могао, да види, која има највише вероватности. Ово ћемо оставити за боља времена. — Једна од тих хипотеза зове се космозојиска и учи: да су живе клице пале из васијоне на земљу, а из ових да се даље живот на земљи развијао.

Да ли је овом хипотезом решено питање о постанку живота на земљи, на то може сваки одговорити. — Како се може ово са гледишта философског сматрати: да ли је овим одгоненута једна од седам светских загонетака Дибоа-Рајмонових — у то се не можемо овде упуштати, јер би нас одвело са нашег предмета.

Тек та космозојиска хипотеза Рихтерова или Томзонова (о томе нека се препиру Немци и Енглези) данас отима маха. Ово се има преписати у заслугу једном адвокату, самоуку на пољу природних наука, др-у Хану, који се издао да је пронашао престатке живих организама у метеорском камењу. Проналаском овим показала би се вероватност и могућност речене хипотезе. — Проналазак овај допрьо је и до нас; ено читасмо о том великом проналаску у „Невену" дечијем листу у „сваштицама."

Као што ни један сензационалан проналазак, тако и овај, није био поштеђен, а да не послужи као основ за какав нов назор о свету. То је код Немаца учинио Кап — да не спомињем друге. Кап је на основу споменутог проналаска изрекао ово: да је анорганска природа постала из органске, — јер обратно из мртвила не може постати живот. — Па и ово је доспело до нас. Не давно читасмо превод Каповог чланка у „Јавору."

Колико истине има у овом философском „разглаголствију" Каповом, видити се може само тако, ако се поближе упозна са метеоритима, па и Хановим проналаском. Како пак о самим метеоритима не доспе до нас све онако, као што је у научном свету, то сам прегао, да о њима коју кажем. Нисам до душе читао Хана, нити видио његових слика, јер је дело прескупо; али и да сам читао, толико би се исто аснио као и сад, ако не би видио саме микроскопске препарате.*) Ја ћу дакле о њима да пишем, како сам начитао код људи, који се сами бавили са њима, а који имају светског гласа на пољу минералошком.

Шта су дакле метеорити? — Именом метеорита зове се данас оно камење или гвожђе, што из ваздуха пада. Пређе су звали то аеролитима.

Метеорско гвожђе није хомогено; има увек неколико процената никла; а може да буде у њему још и оливина, графита, пиротина и т. д. С поља је мет. гвожђе сиве боје и изгледа као гвожђе, које је чекићем изударано. Ово је постало на исти начин као и кора у метеорског камења.

Метеорско камење сложено је из више минерала и може бити састава кристалинског или кластичног. Кристаличан састав метеорита наличан је саставу некојег вулканског камења на земљи, а кластичан вулканској седри. Споља има метеор. камење црну кору. Кора ова постаје топлотом, која је опет трвењем у ваздуху изазвана. Ово је последње сасвим јасно, кад се зна, да се тела та крећу брзином планета и да са том брзином упадају у атмосферу, у којој отпор налазе, а трвењем овим ствара се топлота така, да се на површини морају да усијају. На земљу пак падају та тела брзином привлачне снаге земљине.

У обичном метеорском камењу налазе се нека кристалинска тела, која ћемо због

*) Сам Дарвин, кад је видио оригиналне фотографије Ханове, рекао је: да је тешко сумњати, да ове слике не представљају органску структуру. — Како минералози мисле, видећемо.

важности њихове одма споменути. Тела та округла су и са те округлине називају их хондрима; отуда и метеорите називају хондритима.

Поређаћемо сад саставне делове метеорита.

Прво ћемо споменути гвожђе. У метеор. гвожђу налази се осим овог минерала још неко лико процената никла. Видманштетовим фигурама дознало се, да мет. гвожђе није хомогено. Но гвожђе се налази и у мет. камењу попрскачо у зрнадма различите величине. — За тим ћемо споменути једно једињење гвожђа, никла и фосфора, коіе се назива шрајберзит. А у млогом метеор. гвожђу има и једно једињење сумпора и гвожђа, кога минерала нема у земљи. Тај се минерал зове тројлит. У метеор. камењу јединења те врсте имају својства пиротина.

Ретка су пак сумпорна једињења олдамит (CaS) и добрслит (Cr S), која на земљи као минерали не долазе. — После ових ваља споменути: хромит, магнетит и тридимит.

У многом метеор. камењу долази оливин у округлим зрнадима. Многи већ споменути хондри састоје се једино од оливина и имају у себи још плочице од стакла. Оливин пак спада у еруптивно камење, те је са свим јасно што проф. Чермак тврди, да су хондри постали свршћивањем еруптивне течне масе. У хондритима има бронзита, који по свом кемиј. саставу може бити као енстатит или као хиперетен. У мањој пак количини имају хондрити тлагијокласа. — Пирокесна нађе се у многим метеоритима кад више кад мање.

Воде нема у метеоритима, те није чудо што у њима нема кварца ни хидросиликата. —

Кад се ове саставине метеорита испореде са камењем на земљи, онда се мора доћи до тога закључка: да су метеорити преостаци од каквог тела из васијоне. Тело би то имало кору од камена а срце гвоздено. Од коре би долазило метеорско камење, из срца пак метеор. гвожђе. Само како? Проф. Чермак одбија мишљење, као да је сударом двају тела једно се раздробило, и да су метеорити онда та парчад. Кад би метеорити били парчад раздробљеног каквог тела, морали би већи бити него што су. Највеће метеор, камење важи само 294 кд. Преостаје дакле друго мишљење. По овом су метеорити постали вулканском радњом васијонских тела. Па пошто тежа ових телеса није тако велика, да метеорите себи привуче, то ови доспеју у светски простор, а из овог у домашај земаљске теже, која их себи привуче.

Из до сад реченога види се, да се васијонска тела састоје из истих елемената као и наша земља. И кад би још даље ишли, видимо то: да и на другим васијонским телима исте снаге делају као и на земљи, те да се та тела онако исто развијају као и наша земља. —

Осим свега, што смо до сад споменули, налази се у неким метеоритима графита и угља, дакле угљика, који се на земљи само из органских тела добити може. Ово је могло одавна дати повода помисли, да организама има и на другим небеским телима. И у најновије време повикаше неки, да су у метеоритима нашли органске остатке, који би се са земаљским фосилијама испоредити могли. Преостатке ове нашао је Хан, адв. у Рајтлингену. Он је год. 1881 издао књигу под овим насловом: Die Meteorite (Chondrite) und ihre Organismen" (Tübingen. Laupp.) Слике из ове књиге поднете су биле и Дарвину, да их види, о чему горе споменусмо.*) А после Хана испитивао је метеорите Вајнланд, па је дошао до овога:

1. Да је у метеоритима, које је он испитивао, нашао праве органске остатке, шта више да се неки метеорити поглавито из њих састоје.

2. Да су ови остаци права петрефакта, ма да су другом минер. масом окамењени, него што то обично на земљи бива.

*) Тај исти др. Хан издао је још 1879. г. књигу под овим насловом: „*die Urzelle*" (*Tübingen Laupp*.) У овој књизи доказује, да је вулканско камење постало од биљака што је не мало све зачудило. Још чудноватије је пак то, да је метеорско г[illegible] постало од биљака и животиња!

3. Животињски остатци припадају овим редовима: радијоларијама, фораминиферама и коралима.

4. Из виших животињских редова нема у метеор. камењу никаквих преостатака.

5. Из живот. преостатака дало би се закључити, да су те животиње морале у води живети.

6. Животиње су из врло раног доба тих неб. тела, старије су од првих фосилија на земљи.

7. Сви органски преостатци мањи су од фосилија на земљи.

8. Сви органски облици у метеоритима таки су, да се мисао сама намеће да су све то преостатци једног неб. тела:

То су резултати до којих су Хан — Вајнланд дошли. Но и минералози нису седели скрштених руку, него порадише и они и дођоше до других резултата који не праве таку сензацију као Хан — Вајнландови проналасци, али који су важни за постанак метеорита. Немачки минералог и геолог Ласол доказао је: да су организми Ханови кристализације и псеудоморфозе појединих минерала.

Напред смо већ споменули, да се метеорити и хондритима називају са оних куглица (хондри) из оливина и енстатита у њима. Минералошки па и хемијски испитао је та тела прво Г. Розе; он је и име дао тим телима. После њега бавише се многи други на гласу минералози, међу којима је и споменути Ласол, па сви дођоше до истих резултата до којих је дошао и Г. Розе. — По овима дакле минералозима хондрити Ханови нису преостатци животињски, него су то парчад оливина и енстатита. Нису ово корали, јер кад би корали били, то би морали у ватри постати, пошто су оливин и енстатит еруптивног порекла. Ова два минерала не могу због тога дати никад материјал за грађу корала и фораминифера, Ласол мисли, да је питање, да ли је ово последње могуће или не, такав проблем, око кога ће не само сви минералози, него и сви зоолози узалуд своје главе лупати! Фосилије се увек састоје из креча, кога на метеоритима никад нема. Ако се овога на коме метеориту и нашло, то није нађено на метеориту који би на брзо из ваздуха пао, него који је већ неко време лежао у земљи.

Ово се тек може сматрати као противничка тврдња, те се само може веровати као и оно прво. Но овоме придолази још нешто: два француза Daubrée и St. Meunier створише вештачке метеорите са оливином. Чудновато је код ових метеорита баш то: да имају хондре и да ови показују онаку исту структуру као и Хан-Вајнландове спонгије и фораминифере. Тако су слични тим животињама, да би их сваки за таке држао, кад не би за њихов постанак знао. Но сваки који би то тврдио уједно би и то тврдио: да у порцуланској фуруни животињске фосилије постојати могу.

Ово последње неће и не може нико тврдити. По овоме падали би Ханови проналасци; не стоји боље онда ни Капов нов назор о свету. Али са губитком Ханових тврђења добија се нешто ново: да и на анорганском пољу ћелијице постојати могу, које смо до сад на органском пољу само познавали. Ово до душе није ништа ново, јер је још у 60-тим годинама направио вештачке анорганске ћелијице М. Траубе. Експеримент је Траубеов дакле потврђен са свим новим начином и путем.

Из целога овог нашег разлагања изалази то: да су метеорити парчад од васионских тела да су та тела развијала се од топлога ладном; да су куглице (хондри) у њима постале из масе, која је истопљена била и после оладнила; и да ова последња тела имају органску структуру, да су дакле слична животињским остатцима.

—Т.—

ЛИСТАК.

КАСАНДРА.

Дакле тако! Опрости! — Та знаш, кад се човек после распуста врати у Праг, он грли цео свет! А после то је тако и обичај да се људи по повратку грле — нисам се одма сетио, да ти радиш противно тим обичајима! Но, шта си радио непрестано?"

„Ништа! — А ти?"

„Такође ништа! Целога сам распуста осећао како непрестано опада она душевна бистрина и окретност, на какву се човек у великој вароши навикне. Бојао сам се да већ потпуно не отупим."

„Чудан ми страх! Да човек уреди и изједначи оно, што је пре као хитно доживео, незначи још отупити. Напротив! Човек доврши многу мисао, за коју пређе није имао ни времена. У чилом и промењивом животу, многа се мисао не доврши и остаје немоћна као сунчани зрак за зимње доба. Са мислима је као и са таласима. Кад се дигне силни талас, добијамо само утисак од општег покрета, поједини таласићи губе се и са својим особинама; али ако посматрамо тихо језеро, уживаћемо у красоти и најмањих таласића његових, мило нам је како постају и како се губе а њихова слика остаје нам целокупна у фантазији тако, као што се каква смишљена мисао у нашем разуму снажи. Тек кад смо усамљенији, ми уредимо све утиске тако, да назори пре тога општи, добију онда изворну разноликост, по нашој нарави. Ако останемо при овом мом упоређењу, можемо и математички одредити —"

Е гледај! Стале ми се овде мисли врсти, кад се још нисам ни одморио као што ваља. Не, не дам да се потанко описује тај пријатан осећај, који сам донео после распуста!" —

„Пријатан осећај? А пре си говорио да отупиш!"

„Но да, за време распуста сам се бојао да отупим. Пут до Прага ме је сасвим опоравио. Оћеш да слушаш? Знаш да умем лепо да приповедам?"

„То је истина! Имао сам једног стрица — штета што је умрьо, био ми је дужан а нисам имао ни писмено — а он приповедаше —"

„Без све шале! Оћеш ли да слушаш, мораш мало да поћутиш!"

„Ја већ ћутим!" рече Александар, положи парче беле хартије пред-а-се и поче по крајевима цртати арабеске.

„Раставши се са свима, с којима сам се имао да опростим — а то беше цела варошица — нестрпељиво сам чекао на жељезничкој станици бечки воз, којим сам требао доћи у Праг. Кондуктер ми показа вагон, у ком су већ седеле две особе. Кад сам ушао, поздравио сам немим поклоном те две непознате особе. То беху отац и кћи како сам премишљао. На мој поздрав одпоздравио је само отац, што ме је, могу рећи, увредило.

— Зар се нећемо преместити? — упита ћерка.

— Не — одговори седи отац — овај ће господин на сваки начин остати да седи на противној страни. Можда ће гледати у поље!" —

Учинило ми се као да је ћерка кришом уздахнула, кад је отац довршио.

— „Да, то је моја једина забава, кад путујем жељезницом" — одговорим љутито, тако да ме старац зачуђено погледа. Али одма затим гледаше хладно на поље. — Воз пође.

Доиста су ме увредили. Пристојно сам поздравио а г-ђица није ни отпоздравила; уместо тога она питаше, да л' да се преместе. Ваљда се бојала, да ћу се посадити до ње? Но, кад ме је мало час онако дочекала, то није морала страховати. Али нашто онај њен уздах? Сигурно је мрзило што несу остали сами?

Гледао сам зловољан напоље доста дуго. Најзад упрем поглед на старца. Он беше међу тим заспао, држећи на крилу руку ћерину обема својим збрчканим рукама. Била је то прекрасна, бледа ручица, тако провидна, као да је од алабастра. С почетка немогах ока пустити с ње. Без воље ми луташе поглед по руци све даље и даље, док се најзад малим скоком не заустави на девојчином лицу. Чуј Александре, таква лица ни си видео!"

„Не," одговори хладно Александар и метну писаљку на сред хартије.

„Девојка седаше склопљених очију; мишљах да је опазила тумарање мог погледа и у брзо очи склопила. Радо би ти описао њезино лице, ту бледу ружу, но то нисам кадар; пре би, ваљда, испричао утисак, који је оно на мене учинило. Сећаш ли се Хајнеових „Флорентијских ноћи" и оног места у њима, где Максимилијан описује своју детињску љубав спрам неме, свађене статуе и утисак у опште који је на њега та статуа произвела, можеш сам представити, какав је утисак на мене учинило оно њезино лице. Цела глава облика необично нежног, имала је у себи израз потпуно антички. Глатко чело беше од белоће готово прозрачно и слична белоћа беше и у целом лицу; само подужи образи преливаху се мало живљом бојом, беху као лаком румени поливен снег. Слична провидност даваше лицу чаробан израз, таква провидност, да ми се чињаше, е би могао прочитати мисли те девојке. Она се није ни помакла. Главу је непрестано окретала мало на страну, као да слуша удаљене звуке или као да би је мисли пренеле у далека места и времена.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Неколико речи г. Аугусту Харамбашићу на његов „Odgovor Javoru" у „Hrv. Vili" бр. 36. о. г.

(Свршетак.)

„Ја сам ипак Јаворову критичару од срца захвалан, што ми је то опонашање Змајевих пјесама спочитнуо. То ми је најбоља опомена, да покушам стати на властите ноге, да пропјевам посве самосвојно, ако будем могао. Не буде ли у мене за то доста снаге, онда се бар не ћу узалуд мучити, онда с богом гусле и гудало моје!"

Ми желимо г. Х. на том новом путу сваку срећу и добар успех, а најлепше ће нам задовољство бити, ако га она примедбица подигне на „властите ноге."

Још бих имао да се разрачунам с г. Х. гледе на оне његове теорије о велико-Хрватству. Но узалуд би било трошити речи и папир, јер ја не ћу никада уверити г. Х. — когод ни он мене. Ја добро разумем одушевљење његово, и признајем му, да лепо мисли, добро мисли, красно мисли — али бадава, кад је оно све још на врби свирала, што он држи, да је готова ствар. Он и Хрвате и Словенце и Србе трпа под једну капу, нота бене, под хрватску. Лепо би било да је то све један народ, да једнако мисли, једнако осећа; кад би то била једна књижевност, једно све — ех, ал' шта ћемо, кад тако није, кад тако данас још не може да буде. То је посао, који се не обавља за годину, две, дана, то се не постиже тим, ако се негира све, што је српско и словеначко, ако се све само хрватским назива — томе треба векова, док се то разбистри, а ваља радити лагано, постепено, с љубављу и обазривошћу, с колена на колено. Откако ово постоји странка права, откако је она почела да сече тај гордички чвор, видимо; да се сваким даном све већма заплиће и мрси. Што Срби о том мисле, то се види и чује сваки дан, што мисле Словенци, то се види из оне посланице, што је М. Мирко у име словеначке омладине послао хрватској младежи. Свакако су досада резултати рђави, гори, него што су били у почетку. Па и ко ће уз Хрвате, уз такове Хрвате, који не виде нигде ништа него само хрватство, који нам вређају српско име, које смо крвљу орошено у аманет примили од својих дедова, који не могу да изговоре ни да чују ни име наше вере, како је зове бугарски руски и српски народ, не ће да ју зову православном, већ презирно по оном немачком grichisch orientalisch — грчко-ис-

точном. Ено, баш сам Харамбашић пише у овогод. „Vili“, број 28. стр. 444. овако: . . . „Мој отац бијаше тако зване вјере „православне“, па кад већ у мом родном мјесту није било грчко-источне цркве ни грчко-источна попа, хтједе бар да носим „србско“ име — Душан.“ — — У свом одушевљењу велико-хрватском овако поштује вредан син успомену свога покојнога оца, говорећи најпоругљивијим начином онде, где томе нема места, о таквим стварима, које су његовом оцу биле највећом светињом. Казаће ми се можда, да то не спада амо, али нека, нека се види, како стоје ствари. — Оваким се начином не шири љубав, ту нема свести, слободоумља, штовања, ту не може бити напретка ни слоге! — Ко ће, ако бога знате, међу вас оваковe? —

А што г. Харамбашић вели, да су „Хрвати, што се тиче културе, пред браћом Срби напреднији барем за пол виека“ — ту не налазимо за нужно ништа приметити. Ту је г. Х. пре рекао хоп! него што је скочио. У оваким питањима не одлучује се само онако насумце, већ ваља зрело и беспристрасно просудити, — а ту ствар не ће једном речи пресуди ни решити један Харамбашић. Само ћемо рећи то, да се сигурно ни један Србин с Хрватима не би хтео мењати за културан напредак. Међутим г. Х. обећава, да ће он другом приликом опширније о том прозборити. Мило би нам било, да се он ода на тај студијум, можда би временом дошао до позитивнијих резултата.

Но ваља да напоменемо, да мисли Харамбашићеве нису мисли све браће Хрвата, још има ваљда међу њима и такових, који ће умети обазривошћу, љубављу и предусретањем изгладити оно, што је неколицина порицањем, грдњом и презирањем покварила.

Остаје ми још да одговорим г. Х. на оно, где вели, да се чуди „Јаворову критичару“ како је могао написати, да он покушава унети у књижевност дух и начела странке права — пак се позива на Илире, на Виктора Ига и опет на — Змаја. Ја само питам: да ли још когод други осим присталица странке права тврди, да од Тирола до Балкана, од Адрије до Тимока нема нигде ништа него лепа, велика Хрватска? — А што се позива на Ига и на Змаја, то опет сасвим невине људе обеђује; он ради по оном Мефистовом: Für was drein geht, und nicht drein geht, — Ein prächtig Wort zu Diensten steht. — Позива се на Змаја и Ига, али „не иде свака чизма на сваку ногу“ каже једна хрватска пословица, јер се његово певање с Иговим и Змајевим у том погледу испоредити не може. Ако Иго пева против Наполеона и империјализма, ако Змај у својим песмама изриче своје политичко осведочење, — они певају и пишу оно, чега заиста има, а не одају се празним сањаријама, као што те чини г. Х. тражећи Хрватску и онде, где јој не знају за име. Ово смо ми осудили, а осуђујемо увек, међутим г-у Х. од воље стоји остати код свога уверења и свога поступања, ја сам сматрао само својом дужношћу, поменути српској публици и ту црту харамбашићева песниковања. Он се може угледати у покојне Илире, па ће дотерати, куд и они.

А што се тиче слика, то велим, да ја не могу знати, што имају г. г. Албрехт и Гринхут са својим сандуцима, ја сам навео само оно, што је „Vienac“ доказао, и што је „Vienac“ написао. Тек то је фактум, да Vila доноси слике, што су тек пре неколико година већ биле у другим хрватским листовима. Данас сутра могао би изникнути нов хрватски лист, доносећи Viline слике, пак би се могао извињавати, да његовој публици те слике нису познате. Овакве ствари доста су шкакљиве.

Овде се свршава Харамбашићев „Odgovor,“ овде ћу и ја завршити.

У свом „Odgovoru“ није г. Харамбашић нашао за вредно, да одговори на ни једну од главних мојих примедаба. О оцени поуке рекао је, да се и он слаже с њом — о приповеткама, које су, каошто сам и онде нагласио — прави камен за спотицање, које чине већи део Vilina садржаја, због којих смо управо осудили Vilu — није поменуо ни једне речи, — за силне песнике Viline није се такођер заузео ама баш ни јед-

ном речи. Али да ипак буде нечега у „Odgovoru,“ морао је г. X. задрети и о Desideriusa, то му је била згодна прилика да пребаци старијим књижевницима, хрватскима, како не ће ниједан да напише опширну оцену о његовим песмама, — изволео је писати, ко је њега увео у књижевност и ко га и данас потпомаже (а то све иде на адресу „Јавору“) — ухватио се за једну реч што сам је ја написао, развезао је на дугачко и на широко о начелима своје странке и тако даље. — Госп. Харамбашић није се дакле држао главних ствари, већ споредних, узгредних, и наравно највише онога, што се тиче његових песама. Ми смо све савесно поменули.

Ја сам из дна душе уверен, да је који Хрват узео беспристрасно да оцени Hrv Vilu, оцена би му десет пута строжа била, него она, што је донео Јавор, и сви би јој повлађивали. То зна добро и г. Харамбашић. Но кад се усудио да о томе поведе реч Србин, е онда се одмах мора узети, да је он то учинио из мржње, зависти и зле намере. Али да смо судили беспристасно, можемо се позвати на друго писмо, на оцену Vienca, где смо опет само оно рекли, што нам је било на срцу.

Дуго сам размишљао, да ли да одговорим на тај „Odgovor Javoru“ — јер ми је најмржа полемина, особито таква, какву обично води „Vila“ (види њену полемику с Viencem) — где нестаје сваке обазривости, сваких разлога, већ се све изврће у ругање, грдњу, задиркивање. Но кад се сетих да између редака онога „одговора“ вири то, да је мој чланчић наперен на то, да још већма замрси чвор, што се на жалост неспоразумљењем заплео између Хрвата и Срба, — не могох прегорети тога кривога схваћања, можда и нехотице кривога разумевања, већ одлучих да се још један пут за свагда обазрем на то, да покушам поправити и разбристрити што је нејасно. Ако ни то не поможе, онда ми је опет врло жао, али онда морам оставити како је да је.

Бог вам, а душа вам!

У Загребу. НШ.

РАЗНО.

(Старине из Босне) I. Старински статут.*) Знано творимо и пишемо в свиткѹ црковноме ѿ прежде времѣнъ коіа сѹ поставлена ѹчрежденія и обране (?) светопочивши Патрихаровъ и Митрополитовъ са Епитропима ползе ради целаго народа и напретка ради.

Епитропи, кои се наѡде в служби сего храма, да имаю лѹбовъ междѹ собою свакѹ нелицемѣрнѹю и ріечъ правѹ држати, по аторѹ несѹдити ни говорити неправо, ѹ томъ аторъ пазечи можемо свою душу огріешити. Насъ 12: браће саборне каде имамо разговоръ тайни црковни и посалъ общаго народа ради речъ тайнѹю междѹ нами коіа бѹде, тако потврћуемо да бѹде циело са хранена междѹ нами 12: да неби излегла одъ устъ наши на поле да се чѹе ни да има епитропъ сказати брату своме ни синѹ ни сароднику ни лѹбавнику да се ѹчѹва (те погрешке). Само може имати разговоръ епитропъ са епитропомъ тайнѹю: па ако би се искѹсио и изрекао неки и нашао од' епитропа да е сказао лѹбавникѹ свомъ ріечъ коіае ѹ саборѹ речена да естъ излегла па поле. За то да се има они нашъ саветникъ призвати предъ братию и ѿказатъ мѹ да неима више приодити ѹ сагласіе саборно никакво потле међѹ епитропе. То мѹ е (каштига) по обичаю старинскоме такое, и такосе ми епитропи потписуемо свакиі своіомъ рѹкомъ подъ ово писмо верована ради съ нашіемъ хотѣніемъ. (следује 12 потписа).

II. Посебно правило. Саде господари епитропи кои сѹ на служби церкви стаго Архангела Михаила и Гаврила свои саветъ имаю тайни, да неби се нашао кои од епитропа сказати Митрополитѹ месномѹ гнѹ владики риечъ тайну коіа ніе за казиванѣ. Само да би изволели епитропи сказатъ мѹ сви скѹпа коіа е (ријеч или предмет) за казиванѣ. Тако братіе да имамо лѹбовъ и разговоръ договорно о свачемъ, и что знаде 11 епитропа то да има знати и 12-ти. Тако естъ свакѹю вештъ и разговоръ тих(?) са вослѹшаніемъ да неби еданъ дрѹгомъ іарос-

*) Додатак општинској тајни (види „Јавор“ број 5.)

тно одговарао ни срдито ни паки обезчастио (увриједио); тога да неима между нами : сваки да има риечъ рећи щое за болѣ, а коя се обере, она да се има послушати тако да савршимо лубазно, братио : — Ово су посљедице, кад народ изгуби вјеру у свому вођи и духовном поглавару, пак по нужди задржава за себе (општина) самоуправу. Преписач). —

III. Паки Господинъ нашъ Митрополитъ кои есть прежди остао обичай и по немъ сей храмъ — церковь наша влада се данасъ, да неима се владика міешати у наше церкве доходакъ ни полазак (ваљда расход?), кога оставляю Христіани и Христіанке ни томъ битъ мани (завидан) ни пакъ искати ща, како но ниесу ни одго прежде кои су били митриполити запитивали. Тиемъ дохоткомъ наша се церковъ брани ѿ руку агаренски. И Господинъ владика да има разговор са епитропима о ползи народской и епитропи са шњимъ да буде ріечъ тайна и владика да има сагласіе са епитропима поставитъ свештеника у службу церковну, са питанемъ, есули „каилъ“ (т. ј. пристајули на избор свештеника), да виде. ели за те службе, а самъ да неможе поставитъ по своме хотению паки ни да море изметнут га изъ службе церковне безъ сагласія епитропа. Таки имамо обичай Калуђере (које би тек општина призвала на службу из неког монастира) за неосрамотитъ, зашто се ми молимо монастирима да и шалу (као привремене ефимере — пароке у оскудици свештеника мирски) и кадъ и осрамотимо, добавитъ неможемъ. Тако е. —

Примјетба. Општина је држала неку духовну свезу са монастирима особито Херцеговачким, те су више пута, а нарочито уз частни пост јеромонаси отправљали ефемерске дужности из монастира. Дечани, Милешева, Маржића, Троице, Пиве, Косијерева, Дужи и Житомишљића, те је радо задржавала по неко доба и оне, који су долазили ради милостиње, о чему има спомена у записницима. Године 1733 духовник Исаије светогорац учио је дјецу кроз годину дана и исповједао народ уз посте, те му је општина дала награде 23.760 Аспри, стан и огрев. —

Биљешка (на грчком језику).

1767 Марта 18 По предлогу Архијепископа Пећског (ваљда Калиника?) на васионски престол, и по одобрењу всесвјатјејша Патријарха Господина Самуила, дођо смо у Сарајево ради побирања патријаршески прихода, по пређашњем постојећем обичају и постави смо епитропе на мјесто усопших: Господар Димитрију Хаџи Дамјановића „оглу“ — (сина) и Хаџи Ђорђа Николића и Гр. Тодора Милетића и Госпор Лазу Петтровића и Гр. Ристу Бартоловића. Дакле записаше се њихова имена у записник (кодекс) цркве величајших Архистратига Михаила

Босански Митрополит (први грк у Босни)
Серафим с. р.
Ексарх патр.
Данил с. р.

Ако у „Јавору“ од 1880 бр. 36. није састављена и ова белешка, неће згорег бити да се и о њој зна. (Није. Ур.)

1712 Окт. 10. Да се зна како Ахметъ Паша Шапчалиа оглоби насъ на правди Бога, говорећи: ви сте слали књиге (писма) у Москву. И тако запечати намъ церкву и ѿведе три попа и клисару и затвори у хапсъ, и тако говори, хоћу церкву оборити а попове изсећи. И тако би потрѣба давати и молити се и да смо Паши (и другима спомињући по имену) у све 2640 Арсланија.

М. С. К.

НОВЕ КЊИГЕ.

О запаћању талијанских пчела саставио Јован Живановић, почасни члан српскога пољопривредног друштва у Београду и дописни члан хрватскога пчеларскога друштва у Осеку. Са тринаест дрворезних слика у тексту. Издање књижарнице Велимира Валожића у Београду, штампано у кр. срп. државној штампарији. 1884. Стаје 60 пара дин. или 30 н. 8-на, стр. 30.

Српски секретар или упутство како се води кореспонденција и пишу јавни списи, саставио Корнел Јовановић. Друго исправљено издање. Панчево. 1884. Накладом књижаре браће Јовановића. 8-на стр. 235. Цена 1 фор.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 33. У Новом Саду 12. августа, 1884. Год. XI.

ПЕСМЕ

(Из позоришне игре из народнога живота „НАШИ СЕЉАНИ")

1.

Чујеш ли мене, рођена Смиљо,
Санова мојих златна везиљо?!
Чујеш ли твога верна драгана,
Јеленче моје, тицо лагана?

Не сади, душо, босиљак рани,
Већ ходи мени, кратки су дани:
Даћу ти на прст златну бурмицу,
На недра твоја рујну ружицу.

2.

Раде.

Крин се грли с љиљаном,
Верни Раде Смиљаном,
Нема ншит' над љиљаном,
Ништ' над мојом Смиљаном!

Смиљана.

Крин се грли с љиљаном
Верни Раде Смиљаном,
Лепши крин од љиљана
Умре за њим Смиљана!

3.

Певај шево, свитај зоро плава,
Да мој дика, Илија не спава,
Већ да дође, да ме туга прође.
Ранићу га медом из кошница,
Појићу га росом из ружица,
Нек се слади — дост' сиромах ради.

Ако неће меда из кошница,
Ако неће росе из ружица;
Нека ије, нек пије — с усница!

4.

Нек ми каже врула моја танка,
Волил мене још моја Јованка,
Волил мене луче моје бело,
Што ми срце из недра однело?

Свирај вруло нек те чује дика,
Нека падне на срце меника,
Да је љубим у очице сјајне,
Да измамим душине јој тајне.

5.

Свануло је свануло,
Већ и сунце грануло,
Тице поју весело
Разлеже се све село.

Свака твар се радује,
Тек срце ми јадује,

Али нека јадује,
Кад се она радује!

6.

Дико моја слатка моја неверо, —
Под сеоцем зелено је језеро,
Дико моја слатка моја неверо!

Кад изиђеш на зелено језеро,
Чудом ћеш се зачудити, неверо,
Кад изиђеш на зелено језеро.

Лабуд бели пловиће по језеру,
Па ће клети и проклети неверу
Бели лабуд на зелену језеру.

Лабуд бели на зелену језеру,
Што ће клети и проклети неверу
Душа моја биће на том језеру.

7.

Тихо вече, месечина као дан, . .
Ја не берем мирисави јоргован,
Већ ја берем горки пелен и пелен
А сузама росим ситни зимзелен.

Нећу дуго за диком да тугујем,
Нећу дуго с грлицом да другујем:
Скоро ће већ и мене на носила —
Ал' бар знаће, како сам га волила!

8.

Сува стоји јелика. . .
Туго моја велика,
Тежа си од окова,
И од сива олова!

Јарко сунце грануло,
Мени није свануло:
Тешке јаде јадујем,
Сам себе оплакујем.

Звезда сја на истоку,
Мени суза на оку, —
Немој, сузо, падати
Дај ми звезду гледати!

9.

Месечина сву недељу дана,
Набрала сам венац јоргована,
Даћу дики, ког сам изабрала,
Та њему сам већ и срце дала.

Кошуљу сам већ сашила танку
Свом јарану, свом рођеном Станку,
Њему златну, а свекру од свиле —
Нема таких ни у беле виле!

Мита Поповић.

НИНО И МАСО.

По Сијенској једној хроници прича Павле Хајзе.

(Наставак.)

* * *

Писмо то, што се касније још нашло међу артијама Масовим а јасно још имало на себи трагове руке једне, која га је при читању згњечила, добио је млади мајстор на пијаци di San Marco, баш кад је пошао, да кући однесе диван неки, богато камењем украшен сребрн пехар племићу једном, који га је наручио. Прелетио је оком преко писма па одмах рекао слузи, да сам однесе пехар а њега да исприча, да је тај час хитним послом морао отићи кући. Није сво је остале ствари ни удесио а већ је сео у лађицу, одвезао се до Тераферме, најмио тамо коња па најкраћим путем појездио у завичај свој, путем се само толико одмарајући, колико је нужно било, да кући дође при себи, као што приличи судији и осветнику.

Последње ноћи пак, пре но што је дошао до циља, није могао нипошто да заспи па како се бојао, да га може снаћи болест каква и задржати на пустом том конаку, устане, не пробуди крчмара, него сам оседла свог коња, који се тек за нужду био одморио па кроз сиву, ладну фебруарску ноћ појезди друмом у Сијену. Кад је угледао лепи град на висини му, баш је зрак јутарњег сунца оцрвенио куле и врхове дворова

Али је у његовој души остала мркла ноћ. Коња остави у малој некој крчми тик уз градску капију; сам пак пешке најсакривенијим улицама пође кући својој. Мислио је, е никоме неће моћи погледати у очи, јер је ружно понашање свога друга осећао као своју кривицу и срамоту, које треба да се стиди пред лицем бога и света.

Баш је стара Бригида отварала дућан а наједаред искрсне пред њу Масо. Бака крикне па да га загрли а он јој метне руку на уста и заповеди, да ћути. Сирота Бригида послушала га је а сва је дрхтала, јер му је видила упале образе и аветињски поглед неиспаваних му очију. Он ју онда одвуче у кујну, што је била при земљи уз баштицу, сјури пехар вина у грло а сунђер са леденом водом притисне себи неколико пута на чело, па онда јој рекне, да му приповеди, шта је било последњих дана.

Све је остало по старом, само што се у граду већ почело о томе поговарати па су радознале куме долазиле старој Бригиди, да чују, јели истина, што се проноси. Она је, вели, јуначки порицала па волила је рећи, да је Лисабетучија тобоже болесна те да се зато још сватови одлажу. То дабогме није сасвим ни слагала, да је девојана бона, јер је тој сиротици било теже око срца, него многом, коме је куцнуо последњи час.

Да ли је рад да ју види? Горе лежи у својој одаји па зацело ју свладао сан, јер је сву ноћ слабо имала мира од тешка плача и уздисања.

Масо је жестоко дрмао главом. Не сме, вели, пре изаћи сеји на очи, док јој не узмогне рећи, да је спрам ње испунио своју братинску дужност. А то је рад почети овај час.

„Ој Масо,“ викне бака па склопи руке над главом, „помисли на покој душе своје па немој радити ништа силом и неразмишљено. Можда је Нино невин, но што ми мислимо, па можда је само морао подлећи пакленој каквој маштанији. Много њих, које сам запитала за ту туђинку, уверавали су ме, да баш није бог зна каква лепота, па ко зна, да ли ће Нино, ако га подсетим на све, како је пре било с вама двома —“

„Доста!“ промрмља ојађени Масо кроз зубе. „Ево гле, оставићу ту и мач и нож. Голих руку идем до њега. Ако ми реч на уснах не узбуде кадра продрти му до срца, онда ћемо већ даље видити, шта ће бити. Али се морам чувати сам свога беса, да не урадим што, чега ћу се кајати. Зар то није Нино? Могу ли, чак и после свега тога, што ми је скривио, наоружан отићи к њему, као душманину каквом?“

Види тада на столу сандуче мало од ебановине.

То му је сандуче пре неколико година поклонио Нино. Наједаред му сад клоне снага, коју је и онако једва једвице досад одржао, па му из очију потоком појуре сузе. Али се одмах опет свлада, усправи се па даде старој руку. „Лакше ми је сад“, рече, „то ми је спрало маглу с очију. Видићеш, није било ништа, преварили смо се сви, биће још све добро. Спреми ми шта за јело, јер се надам, да ћу се скоро вратити и донети лепа гласа, а можда и њега довести.“

Па тако оде од куће сигурним кроком а заустави се на капији дома Гарбова. Али му је задрхтало срце, кад је чекићем ударио о капију. Попне се онда по познатим степенима, па како га као пријатеља домаћинова нико није смео задржати, ма да још није било доба посетама, то се за час створи пред Ниновом одајом, покуца онако, како је увек уговорено било међу њима, па уђе и не дочекавши: слободно!

Нино скочи с постеље, у којој је тек час два отпочинуо. Као да није одмах познао Маса. Кад је Масо угледао бледо лице, које је толико волио, како га из полумрачног кутка нетрени-

мице гледа, није му могла усана прећи ниједна од оних опорих речи, што је предузео био да ће их рећи. Лагано дође досред собе, на глави му је још једнако био шешир, застане код столице једне украј постеље, лагано узме скидати рукавице, па се главом јави оном другом тако мирно, као да мисли рећи му, да га није рад бунити,

„Добар дан, Нино!“ изусти најпосле несигурним гласом „Дошао сам рано. Али не мислим дуго остати.“

„Јеси ли ти то одиста, Масо?“ викне Нино, сад тек право дошавши к себи. „Еј Масо, зашто ниси дошао прије? Зашто ти није добар какав дух удахнуо оно, што би нас једино можда могло било спасти? Па ипак — да си једва једаред дошао — да ти опет видим лице — чудно је, Масо, дуго сам се тога бојао, да ћеш тако доћи мени, па сад, ма да ниси могао доћи у добри час, сад ми је ипак тако, као да ми је с груди спао наковањ, по коме су злобни демони ударали дан ноћ. Хвала ти, те си дошао!“

Обе му руке пружи у сусрет. Маса је нешто вукло као ужетом, да другу своме падне око врата, али се ипак открене од њега, спусти се на столицу па упре поглед у простирач, што је био на поду. Ни речи није смео да изусти; бојао се, оде му онда сталност.

„Имаш право,“ рече Нино а главу завали у душек. „Још не можеш моју руку узети у своју, док не сазнаш, како је јадан и бедан онај, кога ти мораш сматрати за лакомислена душмана твојој срећи и части твојој. Веруј ми, Масо, стопут сам сваки дан себи у очи рекао, да сам несретник, да ме треба горе казнити него убицу и арамију, да би ме стало само двадесет корачаји, па да исповедим и искајем велики грех свој пред ногама анђела, који ми је даровао своје срце. Али има демона, Масо, који за покајником узастопце иду па га држе, те не може никад доћи на стазу милости. Па тако је ето добро, да си дошао. Ено тамо на столу мача, што си ми га ти сковао и донео у Болоњу. Узми тај мач па нек буде крај мојим мукама, освети сестру своју а ја ћу па издисају признати, да си ми у чинио по правди и правици; твоје ће ми име лебдити на уснах, кад пођем у пакао!“

Затим је у соби била тишина, пре кинута само угушеним јецањем јаднога Нина, који је уста притиснуо на узглавље. Наједаред осети тада руку пријатељеву, како је благо и дрхћући дирнула његову.

„Нино,“ прошапта узбуђени Масо мучним гласом, „реци ми све. Та требао сам знати, да ме нећеш навалице вређати.“

Али се Нино није ни макнуо, него је још час два лежао као да ништа не осећа, само што је сад лакше дисао а и бол канда му је одуминуо, кад му се Масо дотакао руке. Онда се наједаред у пола дигне, наслони се на јастук па почне: „Дао сам читати молитве у цркви, да се јадна једна душа ослободи вигова напасникових, на колених сам молио свеца-имењака свог, који баш зацело више него други знаде, шта је искушење — све бадава! То ти је напасница, али сам ја њен душом и телом. Пре три године, кад сам први пут отишао на велику школу, рекла ми је врачара једна, да се чувам женских, које на телу имају белегу какву. Смејао сам се онда, јер ме у опште никад није у искушење доводила ниједна женска. А сад сам доживио то, да је стрега прорекла истину. Видиш, Масо, у прво време кад сам к њојзи одлазио оним послом — ко би ми тада био рекао, да ћу те жене ради проиграти, што ми је најсветије, да ћу најмилијег пријатеља свога тако љуто увредити и огрешити се о најневиније срце на овом свету, ја бих га пустио, да булазни као луд, па бих у оклопу мирне своје са-

вести био сигуран, да ме неће нико по зледити. Па ипак је сад дотле дошло, да су ме чини опчиниле, да ми је слободна воља убијена, понос обезоружан, те сам пред собом стојим као највећи угурсуз и подлац, који није достојан милости и сажаљења, јер је сувише јадан и кукавица, а да би кадар био утећи испред онога, што презире, и прихвати ти руку, која хоће да га спасе проклетства.“

Обема рукама покрије лице, па опет су ћутали обојица неко време. Масо је био устао те је јаким кроком ходао по соби. Напослетку застане тик крај постеље.

„Мислиш ли је узети?“ оте му се из стиснутих груди.

„Богородица и сви свеци нека ме заштите, да тако не полудим!“ повиче јадник. „Ја ти кажем, Масо, та жена нема душе па ко се њој пода, тај је сигурно пропао за навек. Па и не милује ме та, ма да ми се покаткад тако учини. Ништа ти она на свету не милује, до моћ своју над сиротим будалама, па знам, да бих се код ногу њеnих могао ваљати у самртним мукама а у ње не би задрктала ни најмања жилица. Све ја то сам себи кажем, па кад нисам с њоме, грдим је и ружим најгоре. А кад сунце седне па се око мене све утиша, онда сасвим јасно зачујем намамљиви јој глас, што је благ као умиљавање малог детета, па за час је тада одзвонило моме јогунству, мојој мушкој снази, мојој љутини, морам до ње, морам сисати из очију јој смрт и живот!“

Масо није одговорио ништа. Дуго је нетренимице гледао у високо бело чело друга свог, по којем се просули црни чуперци разроване косе. Онда се наједаред сагне над а-њ, нагло га пољуби у главу, окрене се па појури из одаје.

(Наставиће се.)

САНИТЕТ МОРАВСКО-ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ 1876.

ОД Др. ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА.

(Наставак.)

Растојање између две бараке треба да износи најмање толико колико једна њихова дужина (15 хвати,) и сваки павиљон треба да је положен тако како ће га сунце обасјавати до подне с једне а после подне с друге уздужне стране. У Ражњу, Параћину, и Ћуприји треба да се у центруму начини једна зграда за администрацију (за лекаре, апотеку, кујну, перионицу, магазе прибора, болесничких хаљина, оружја и т. д.,) а павиљони за болеснике и рањенике треба да се око те администрацијонске зграде групирају зракасто, дакле од прилике као што слeдећа скица показује (слeдује цртеж)

Место за бараке свију поменутих болница треба да се изабере на каквом брежуљку, или бар где је земљиште оцедно, близу добре и обилне воде за пиће и за прање, и близу колскога пута.

Нека начелство . . . . . ога округа на основу кредита, отвореного код њега за бараке, актом г. министра војног од 28 т. м. ЕСН° 1772*) одмах приступи подизању тих барака, преко својих окружних инжењера, употребљујући на рад трећу класу народне војске, а по потреби и кулучаре, само нека настојава да се и дан и ноћ ради, како би се у баракама што скорије могли сместати рањеници и болесници чим буде где год која барака готова нека одмах депешом извештава о томе главног начелника санитета подручне ми команде.

За главног инспектора тих војно-санитет-

*) Још 27 Јула ноћу ми смо телеграфирали и молили за кредит на бараке, и 28-ог већ министар одобрава! Како сад иде брзо! А да је мој предлог из Крушевца усвојен, све би бараке биле готове ако не до мраморске битке а оно за цело до борбе на Алексинцу. Овако су бараке (и то из далека не све) стигле тек при свршетку рата! . . .

ских грађевина за надзорника и управљача тим радом постављам енжењера министарства грађевина г. Винтера.

Кров на баракама треба да је прорезан на врху (Reiterdach) и ако је могуће да је покривен ћирамидом или црепом, а где то није могуће, од самих дасака али не старих распуклих које би прокисавале.

У опште као модел за те грађевине, нека послужи барака која је подигнута у Ћуприји на вашаришту.

Г. г. енжењери нека се што се тиче појединости, споразумевају с одличним г. г. лекарима који су командири болница у месту.

Дотична окружна начелства издаваће командирима пољских болница у Прћиловици, Алексинцу, Бовану, Краљеву, Делиграду, Ражњу, Бањи, Лукову (односно Кривом Виру) и Св. Петци (односно Доњој Мутници) свакога месеца по 40 дук. на поболшавање болесничке хране, осветљење, прање рубина, канцеларијске трошкове и т. д. на њихову признаницу, а на основу решења г. министра војног од 28 т. м. ЕСН-о 1773.

У опште нека то начелство свим силама поради да се те болнице што скорије сместе, њихове бараке што скорије сврше и наместе и са свима потребностима снабдију, како би што скорије могле отпочети да раде. Док се бараке не направе болнице које су већ послате на побројана места, сместиће се у сеоским кућама механама, школама, црквама или под вењацима који ће се нарочито начинити, и у чему треба да начелства буду на руци командирима болница.

Г. Г. командири побројаних пољских болница подносиће сваки дан рапорте главном начелнику санитета ма где се он налазио, и то не само о бројном стању болничког персонала него и стручне лекарске рапорте о болесницима и рањеницима, о развијању и потребама поверених им болница.

С № 11 у Алексинцу 29 Јула 1876.
Главнокомандујући моравско-тимочке војске

Ђенерал
Черњајев с. р.

Да видимо у кратко како су те наредбе извршене?

Што се тиче распореда он није остао дуго онако како је наређено, јер се тако рећи сваки дан догађале промене. Или дислокације појединих трупа, или састављање разних трупа у засебне команде (самосталне „отрјаде“) или воља појединих већих команданта премештали су ми персонал, а ја често о томе нисам знао ништа. Из министарства такође добијах сваки час депеше којима ми се мењао распоред а нарочито ослобађаху поједине личности од службе на бојишту и командовању на вршење какве год лекарске дужности у месту где им је кућа. Те ме наредбе министрове често у очи какве битке довођаху у тешку неприлику јер местимице остајах без лекара на кога бих се могао поуздати. Г. министар је сигурно мислио да и онако иде маса добровољних лекара и лекарских помоћника на службу при моравско-тимочкој војсци, па да према томе може рахат вратити неколико окружних, среских или варошких лекара у њихова места, која беху остала са свим без лекара, а у којима се поред тога налажаше не само болесних војника већ и рањеника. Јест истина да су у Августу и Септембру повврвели лекари и медицинари разних народности а нарочито из Русије. али то не беху више добровољци већ самовољци, који не примајући никакву плату од наше државе, већ од одбора који их беху послали, и не полагајући никакве заклетве при ступању на нашу службу, држаху да имају права радити што им је воља, тако да би човек дошао да их назове лекарским башибозуцима, који несу признавали никакве команде, никаквих ни моралних обавеза, који су данас примали на се неку службу да је сутра напусте без питања и без извештаја, и да се шећу од једног завојишта до другог, од једне болнице до друге. Тако се дешавало да сам на извесном завојишту имао рецимо десет лекара у очи какве битке, и рачунајући поуздано на ту снагу, ја сам остали персонал распоређивао на друга места где се сутра не очекује битка. Кад

али сутра дан, обилазећи дотично завојиште за време борбе, ја видим да у место 10 имам свега 3 лекара на њему, остало се растурило или на другу какву „позицију“ где ни мало несу нужни, или чак у далеке шумадијске резервне болнице „да би се и у шпитаљској служби извежбали,“ јер су службу на завојишту довољно познали, или су се разишли просто за-то што их на завојишту хрђаво хране, нема печених „курица“ нема доброг чаја и рума и т. д. Други опет напуштали су кашто гомилама поверене им резервне болнице у унутрашњости земље не јавивши о томе министарству војном у Београд*) јављаху се мени у Делиграду са захтевом да их поставим на такво завојиште „где је најопасније.“ Ја сам им обично чинио по вољи, али они обично несу дуго издржавали на месту где је најопасније, него одлажаху даље другим „армијама.“ Ако сам гдекоме пребацио такву крајњу недисциплинарност, ако сам им приметио да су они дошли да нам помогну, а да то могу учинити само тако ако престану шетати се од једног бојишта до другог, и ако се потчине надлежним санитетским властима које код војске постоје, они ми одговораху да су они добровољци, да могу служити где им је воља и докле им је воља, да они не ће да знају за другу какву власт осем за њиховог главног „ополномоћеног“ ђенерала Токарјова у Београду, и т. д. и ако му је што криво да се обратим к њему. Ја сам се обраћао ђенералу Токарјову писмено — но не добих никаква одговора. Ја сам молио његовог изасланика професора Ринека, и он обећаваше злата брда, али већина остаде — празна обећања. Ни ауторитет ђенерала Черњајева, ни његова претња да ће у руским новинама обелоданити каку малу корист има његова војска од огромних жртава које приноси руски народ на прив. помоћ рањеницима и болесницима, ништа није помогло, хаос је трајао до краја, јер је руско друштво црвенога крста састављало државу у држави. Ово ћу примерима доказати доцније кад будем говорио о мојој инспекцији свију болница моравско-тимочке војске. За сада сматрам за дужност, говорећи о санитет. персоналу, који нам је са стране добровољно дошао у помоћ споменути племените и дичне изузетке, који су у иркос анархији, која је владала у управи приватном помоћу — били од огромне, фактичке користи.

*) Ово знам по томе што сам добијао депеше из министарства у којима се питам, да несу к мени дошли такви и такви лекари, па ако јесу да их вратим јер су они напустили ту и ту болницу. (Од многих примера да поменем само оно што се догодило у Крагујевцу.)

Ту ми ваља на првом месту споменути санитетски „отрјад“ из Дерпта у Русији, који нам је довео г. професор историје дерптског универзитета Висковатов. Шеф лекар тог оделења био је Др. Рајер; и оно је не само организовало најбољу нашу ратну болницу за тешко-рањене у Свилајнцу, на бојиште, где су за време већих битака помагали на завојишту, па онда примали најтеже рањенике, те их лично спроводили до у своју болницу, која је тако добро уређена била да сам много бољих видео у француско-немачком рату. Али о тој болници, и њеном персоналу биће доцније опширније.

Још док смо са штабом били у Алексинцу дође нам и потпуна румунска амбуланција под управом румунском војног лекара Др. Јорданова коју беше опремило друштво румунско црвенога крста, и која беше састављена махом из персонала бугарске народности, тако да нам је та амбуланција била од велике користи. Осим шефа у њој беше од лекара г. г. Странски, Жечев Славков, Петков, Корвин, Гранча, Андреску, Папилијан, Костадинеску, Боснев, Одор; од апотекара: г. г. Пенчов, Славков, Иљев. Према таком саставу ја сам румунску амбуланцију могао да поделим на три секције од којих сам једну употребио на завојишту а друге две у болницама, где сам најоскуднији био са лекарима.

(Свршиће се.)

ШАЛА ПОТЕМКИНОВА.

Историјска приповетка Ф. Лил.

(Свршетак.)

О томе је непрестано размишљао и то му је све већма старе дане загорчавало; баш никакав зрачак није могао да му расветли ту тавну загонетку. Душа његова, која није знала за светске сплетке и остала зла, много је патила и с дана на дан је постајала све мрачнија, док јадник на послетку није померио памећу.

Можда због тога а можда и због другог каквог случаја, тек се сетише виши полицајски чиновници и за њега. И то други пут упиташе покорно председника полиције, шта да раде са старцем дуге браде, јер ето већ пет месеци откако је у затвору. И тек сада предузме његова екселенција тај посао, и јави кнезу Потемкину, да му је жеља одавно већ испуњена.

Кнез је протр'о руком чело и трудио се, да се потсети за то. Затим је заповедио секретару своме какву наредбу да изда председнику полиције.

Три дана после тога опет је приредио у свом двору велику част. Сви они гости, који су били оног јануарског вечера, нису ни сад изостали. Млада грофица Наришкин и кнегиња Браника и у овај мах су све умиљатошћу и лепотом надвисиле.

„Опомињете-ли се," рећи ће Потемкин окренув се г-ђици Наришкин „да сам вам једно пре по године обећао, да ћу вам показати онога старца дуге браде из Волиније?"

„Да, сећам се!" повиче лепа госпођица. „Али ја сам то и заборавила већ досад!"

„Тим је више моја брига била, да се ја за то старам," одговори јој ласкаво и учтиво силни Потемкин." „Та шта све ја не бих вама за љубав учинио, да добијем од вас, лепа грофице, мио и захвалан осмејак!"

„Заиста, ала сте добри, кнеже!" протепа госпођица пл. Наришкин, а трудила се, да га својим осмејком очара. „Дакле ви сте ипак своју дивну идеју остварили! Заиста, кнеже, ви ćте ремек од учтивости!"

„Довео сам оног човека са чудноватом брадом и ви ћете га видити својим лепим очима, ма да није заслужио толико одликовање."

Кнез лупи руком о руку и на тај знак отворише се споредна двокрилна врата, која су дотле била затворена: Полудели Лука Шилкин указа се у величанственој дворани таврijске палате.

Два упарађена послужитеља гурали су напред јаднога старца који је сав дрхтао: немо и укочено је гледао у сјајан блесак, што га у толиком свом веку ни сањао није. Још се држао усправљено, али оно његово лепо старачко лице сад је са свим опало, невоље и патње, што су га до лудила довеле, сад су му лице нагрдиле. Само још бела брада његова та је допирала до ниже колена.

Сви од једанпут погледаше на ову чудновату појаву. И заиста, цело друштво се дивило и чудило дугој бради.

„О да чудне браде!" прошапута кнегиња Браника.

„Таке браде нема више нигде!" рећи ће један пољски староста, који је и сам имао браду од аршина.

И још ваљда на стотину чуло се таких узвика чуђења.

„Ала гадно изгледа тај старац!" повиче г-ђа Наришкин.

„Па како је тек сиромашки одевен! рећи ће кнегиња Браника.

Ако ћемо истину да кажемо, имале су и право обе младе лепотице. Та овај

старац је поникао у народу, који је знао само за јад и терет, па како би за бога онда и био за тако сјајно друштво.

Чуо је, шта су висока господа по викала на их је и разумео. Кроз маглу његова лудила синуо је један зрачак светлости, који му је све растумачио.

Дакле за то, да се позабаве од дугог времена, за то су га отргнули од лешине његове жене и пустили да тру не толико у тавници!

Гњев и беснило савладало га је. Хтео је сву ову господштину грозном клетвом да прокуне, клетвом, какву му је само дивље узбуђење улити могло. Али само је болно заječао па онда га издаде глас. Снаге му је нестајало, пред очима му се смркавало и најпосле се обнесвести и сруши доле.

Неке госпе, које су боловале од живаца, цикнуше које што се уплашиле које што им је жао било.

Домаћин даде знак заповедајући и на мах неколико млађи изнесоше на поље обнесвешћеног старца.

Још једно десет минута се говорило о несретној жртви потемкинове шале, па онда више нису ни мислили на то. Та имали су они још и толико других ствари да претресају . . .

Сутра дан су упитали силнога кнеза, шта да раде са оним старцем из Волиније?

„Пошљите га одмах у његову постојбину,“ заповеди Потемкин.

Тако су повратили старога Луку Шилкина у његово село и оставили пред пустом кућом, коју је већ и стара слушкиња напуштила. Сеоски кнез и остали становници поизлазили су, да га упитају како му је. Са ужасом приметише, да је несретник сишао с ума.

Шилкин је само једну ноћ преспавао у својој кући. Сутра у јутру нестало га је из села и нигде у свој околини не могаше га наћи. Свет је мислио, да је сам себи дошао главе.

III.

Прошло је већ две године од оног догађаја, о коме смо мало час приповедали. У јесен године 1791 био је кнез Потемкин у Јашу да уговори сталан мир са Турцима; тај рат започео је још 1787 а све својој сујети за љубав.

У то доба је у Молдави и околним турским земљама владала куга. Па и у Јашу се почела појављивати та страшна болест, с тога остави Потемкин варош, а наумио је да оде на своја добра близу Оцакова.

Већ га је ухватила љута грозница па и други знаци болести се појавили, а болови су све већма маха отимали. Само неколико слугу га је пратило. Нећакиња његова, лепа кнегиња Браника, седила је поред њега у путничким колима.

Кад су приспели близу манастира Николајева, обузеше га тако жестоки болови, да су га морали подићи из кола и положити на траву под једним дрветом јер није могао да подноси труцкање. Ту на трави се ваљао јечећи и стењући у мукама. Пена му је ударила на уста, лице добило боју као у олова а крупан зној се осуо по лицу. Изгледало је, као да му удови почињу отицати.

Поплашена кнегиња Браника послала је неколико људи у манастир, да потраже каква носила а и лекарске помоћи ако буду могли. Сама пак остала је још са двоје слугу поред свог ујака.

На главном друму није никога било, био је пуст. Пролазили су читави сати, а није се могло видити ни живе душе.

Најпосле, ипак се неко указа — старац беле, ниже колена дуге браде;

био је то стар просијак, подеране хаљине висе на њему а у рукама му дугачак штап. Тај просијак био је Лука Шилкин. Лудило би га покадикад за часак напуштало, па би онда немирно тумарао и просио по овим јужним крајевима.

Ишао је путем па је појао промуклим гласом неку црквену песму.

„Ћутите!“ повиче му један од слугу. „Зар не видите, да овде лежи тежак болесник а он не може да подноси то ваше крештање!“

Шилкин је престао певати и љубопитљиво је ближе пришао па онда рече:

„Та и ја сам болестан, већ откад! И мој мозак горе као ватра. Ко је тај болесник?“

„Свемоћни и свесилни господар и кнез Ђорђе Александровић Потемкин.“

„Ха!“ повика старац и хтеде му нагло прићи.

„Натраг!“ повиче слуга.

„Пустите ме, пустите ме само да видим! Хахахаха! Свемоћни и свесилни господар и кнез Потемкин има кугу!“

„Је-ли то истина, старче?“

„О, та знам је, пријатељу мој. Не ће проћи ни пун сат а свемоћног и свесилног кнеза не ће бити више међу живима!“

Обе слуге се погледаше уплашено. Та они су већ одавно у потаји зло мислили о тој болести па ето сад им је и тај просијак то потврдио. Бојали се те страшне, кужне болести, па с тога не хтедоше више остати, него побегоше и на молбе и преклињања кнегиње Бранике нису хтели ни да се осврну. Само су стари просијак и млада госпа остали код окуженог болесника.

„Зар ме више не познајеш, лепа моја луткице?“ запита је старац дивље весело. „Зар ниси ти та била, што си хтела некад да видиш моју дугу браду? Па нису-ли тога ради отргли мене од жене моје и бацили ме у мрачну тавницу? Да, и ја сам био тамо, у Петрограду, у тавријској палати! Са тога сам ето полудио!“

„Натраг, чудовиште једно!“ повиче госпа уплашено. „Натраг, не иди овамо.“

„Баш не ћу да те послушам! Баш хоћу да видим, како ће тога свесилног господара и кнеза Потемкина ђаво да однесе. Хахахаха! Ти куго руска, џелату од Оцакова, богаташу са сиротињских суза, ти што не знаш за правду и поштење, ето сад те куга грли својим леденим рукама. Та још никад толико добра свету учинила није. Умри и свисни у пакленим мукама! Да бог-да ти у паклу никад зима не била! Проклет био у име свете Русије, у име јадног народа проклет био док је света и века!“

Потемкин је чуо ову грозну клетву. Ропац је бивао све јачи, очима је страшно превртао па онда се стресе. То је била последња и најстрашнија борба — минут после тога није га било више међу живима.

Кнегиња Браника је плакала и запевала. Из далека се међутим указаше послате слуге са неколико калуђера из манастира Николајева. Понели су са собом носила.

Све је било доцкан.

Старац-просијак дуге браде узео је у руке штап па је отишао својим путем а још и сад је појао . . .

Превео

Ж—о С—ћ.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.*)

I.

Сиромах и његов кум.

неком селу живео је један врло сиромах човек и жена, са много ситне деце. Кад и кад тако им је оскудно било, да су се једва могли лебом заранити. Једаред било је већ пред пролеће, нестане сиромаху брашна, а још се није у-времeнило да би се могло заслужити. Тај сиромах имао је у том истом селу кума, врло богатог, па науми да оде до њега те да га замоли за једну мешњу брашна, па кад се увремени он ће отићи па ће одрадити, тако је и било. Одма исти дан узме џак па оде код кума и замоли га за једну мешњу брашна, али и то чим се увремени да оде и да одради. Кум пошто му је требало много радина, натовари му у џак брашна за једну мешњу и сиромах отиде кући. Чим је однео кући брашно жена одма умеси од свег' брашна леба. Тако им је то трајало неколико дана, па опет нестане, а време још једнако рђаво, шта ће сад?

„Па иди опет код кума“ каже му жена „па кад се увремени ти ћеш одрадити.“

Сиромах шта ће, с тужним срцем и — празним џаком — упути се опет куму, па га замоли за још једну мешњу брашна; кум узме џак па му опет натовари за једну мешњу брашна, али му уједно и каже: „сад ћу ти још дати али бога ми немогу ни ја толико давати.“ Сиромах дође кући, жена опет умеси леба; опет је тако трајало неколико дана као и први пут. Леба опет нестане време још једнако рђаво, шта ће сад. Реши се и трећи пут да оде код кума па ма га истерао на поље.

Чим је отш'о код кума, кум већ знајући по чега је дошао одма се испречи на њега: „а јесам ли ти каз'о да ми више недолазиш, оћул ја и твоју децу ранити?“

„Па за бога куме ја ћу то теби одрадити док се увремени“ проговори сиромах: „ја не иштем бадава него да одрадим, па учини ми још и сад'“

„Па јесам ли ти већ двапут учинио, више немогу“ рекне кум. „Зар ти ниси мого и на друго место отићи па заискати, него све од мене.“ „Па да од кога ћу сад искати кад си ме ти одбио“ проговори опет сиромах.

„Сад иди па ишти од ђавола“ рекне му озлојеђени кум — „само од мене више нећеш добити јер треба и мени.“

Сиромах шта ће, дође кући и каже жени како му је кум казао где ће ићи да иште брашна, па каже жени да ће ујутру чим сване ићи на пут да тражи ђавола; жена га стане одвраћати да се окане тога посла; али он што је наумио оће баш да и уради.

У јутру рано крене се он на пут, најпре се опрости са женом и децом, па онда штап у шаке па на пут, а куму свом није тео ни да се јави.

Ишао је тако много времена док на послетку не стигне у једну велику шуму. Пошто је пут водио кроз шуму то се и он упути кроз шуму истим путем, незнајући ни сам где ће и кад ће из шуме изаћи.

Путово је три дана кроз шуму, четврти дан угледа да ће скорим из шуме изаћи тако је и било. Око подне изиђе сасвим на чистину, па опази здраво далеко једну малу кућицу, те се упути управо к њој.

Кад је већ доста близо дошо, опази где су врата од куће отворена и где пред

*) Тоша Грбић је ваљан млад момак тежачки у Новом Саду, но се јако књизи приволео и кадгод има времена свецем и недељом и преко целе зиме а он чита књиге и листове. Он је редован претплатник „Јавора“, а држао је и „Илустроване новине“ док су излазиле. Милина је видети, како он враћајући се пред вече с радње пољске заустави пред књижаром своје таљиге, те уђе по свој број „Јавора“ и разбира се за књиге, које су изишле, „Летопис“ и т. д. И иначе га често виђамо у књижари у оно време, кад други момци по крчмама пију и свађају се. Ово је заиста ретка појава. Сад нам је ево послао неколико народних приповедака, које је сам написао сасвим овако као што их штампамо, и обећава, да ће нам још написати, што буде чуо од старијих жена и људи у јовановском крају, где станује. Гледаћу — вели — само оне да испишем, које још нису штампане нигде. Тоша је млад момак и врло честит, дај боже нашем простом народу много тако свесних синова, као што је овај младић! Ур.

врати клечи један стар човек, са седом брадом до појаса, па се богу моли, сиромах шта ће него управо се упути старцу. Кад је стиго до њега сиромах проговори: „Помоз Бог, оче“. „Бог те помого синко, а како си ти овамо мого доћи кад овде ни свака птица не може долетити“ одговори старац. „Нужда ме натерала“ каже сиромах — „па сам за то дошо.“ За тим сиромах приповеди старцу све: како је иско брашна од кума и како је кум казо да иде да иште од ђавола, и како он сад путује и тражи ђавола. Сиромах запита старца: чија је то кућа и зашто он клечи пред њом и Богу се моли. Старац му проговори: „Ово је синко кућа ђаволска овде они поћу сви долазе па се договарају куда ће који и на коју страну; а мене су — настави старац — уватили и довели да им стражу чувам.“ Затим старац устане и одведе сиромаха у кућу, у којој ништа друго није било осим на сред собе један велики сандук коме је заклопац био једна велика камена плоча. Старац узме неку шипку отвори сандук и заповеди сиромаху: „Ти сад лези унутра а ја ћу те затворити, па немој да заспиш, него кад ђаволи ноћас дођу и стану се договарати ти добро слушај, па ћеш ми сутра приповедати,“ Затим сиромах легне у сандук, старац га заклопи, па је и сам опет изашао пред кућу те је и даље клечао и Богу се молио.

Кад је било, око поноћи са свију страна ђаволи се искупише и почну се саветовати; шта ће који радити и на коју, ће страну која одлазити, Старешина им стане на онај сандук (где је сиромах лежао) а они други млађи његови — стану сви око сандука. Старешина први проговори: „Сад приповедите шта има ново у свету, и шта је који где наилазио.“ Први који је стајо до њега почне овако говорити: „Ја знам једног цара, који има само једну једиту кћер, па већ годину дана како болује, па ни један доктор неможе да је излечи; али да зна ко, кошто не зна, па да уђе у цркву и да увати ону жабу под патосом, што је пре годину дана св причешће појела, па да је скувају па ону воду да попије, одма би оздравила; тај ко би то урадио, добио би силне новце од цара, али то до данас нико незна.“

Кад је први изговорио, онда почне други: „Ја знам једног цара, који је сад скоро умро, па иза себе оставио два сина и силно благо, али пошто на самрти није мого говорити, то није каз'о ни једном сину где се благо налази; а њи двојица од како им је отац умрьо непрестано се свађају и туку, један другом неверују: старији мисли да је млађем оставио, па овај оће да затаји, а млађи опет мисли да је старијем, али да знају као што не знају, па да раскопају огњиште, тамо би све благо нашли.“

Кад је и други изговорио онда настави трећи: „У овог цара у овој царевини три године како није било кише, сва се земља већ испуцала од тешке жеге сунца, а кише никад; али да знају као што незнају, па да онај брег, што је преко од царева двора, раскопају, у њему би нашли дванаест људи који у брегу седе и моле се Богу да не буде кише; па да сви дванајст поубијају одма би било кише.“

Пошто је и овај трећи изговорио, старешина запита имал још који шта да каже кад не буде одговора, он их све распусти а и он сам отиде.

Кад је ујутру освануло, старац — који је непрестано пред кућом клечао и богу се молио — устане, уђе у кућу, довати ону шипку, и отвори сандук, сиромах устане из сандука а старац га запита: „Но синко јесил шта чуо.“ Сиромах све по реду приповеди шта је чуо; а старац му онда каже: „Сад иди код сва три цара па их избави од зла, па ћеш силно благо добити па не ћеш више бити сиромах.“ Сиромах се старцу захвали и оде куд је наумио. Путово је много времена, док је стиго у ту варош; одма оде у двор и јави се цару да би се он примио да му кћер излечи. Цар одма пристане али му уједно и каже: Ако излечиш моју кћер ти ћеш силно благо добити; али ако је неизлечиш одма ћу те дати погубити.

Сиромах на све пристане; само се за-

моли да га пусте у цркву „оћу вели да се прво Богу помолим.“ Цар одма нареди да се одведе у цркву.

Сиромах чим је ступио у цркву стане под патосом тражити ону жабу; и заиста нађе је, па је однесе у двор и као што је већ чуо, оно је и урадио: чим је царска кћи попила ону воду одмах је оздравила.

Кад је цар видио своју кћер здраву обрадује се здраво! а сиромаху да много блага и купи му лепе коње и кола, сиромах метне благо на кола, захвали се цару и оде.

Сад се упути у оно друго царство; па кад је стиго у ону варош где је цар, одмах распита, да ли је истина да су остала два краљевића и да се сваки дан туку за благо па кад је чуо да је све истина, а он управо у двор; где баш и затече њих где се свађају; сиромах приђе ближе иназовеим Бога, на пошто му одказаше, сиромах запита даље: „Зашто се ви браћо свађате?“ „Та како се не би свађали“ одговори старији брат — „кад је отац све благо овом мом млађем брату оставио, па неће да призна.“ „Није мени већ теби“ викне млађи брат. Сиромах кад је видио да је све истина што је чуо, запита их: А шта би ви дали оном ко би вам казао где је благо.“ „Па дали би му половину“ рекоше браћа у један мах. Онда им сиромах каже нека разкопају огњиште па ће наћи, тако и ураде и заиста нађоше благо. Браћа се лепо измире, даду половину сиромаху а оно друго поделе између себе; сиромах натовари на кола и оде управо у треће царство.

Кад је ушо у треће царство, има шта видити, земља се сва испуцала од тешке врућине, и одмах се уверио, да је баш онако као што је чуо; те се упути у ону варош где је цар био.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КАСАНДРА.

(Свршетак.)

После дужег времена, кад поче многи овлађивати тужан, готово грозничав, а ипак тако сладак осећај, при погледу на непомичну девојку, она диже главу и упре очи — не на мене, но управо пред-а-се. Испре би се љутио што на простирач радије гледа но на мене; али кад сам јој погледао у очи, уздрхтао сам и нехотице. Не ваљда с' тога, што те очи не би биле красне — о не, тому особитом лицу, тој црној коси, нису се могле красније очи ни замислити. Али у тим лепим очима почиваше израз такве хладноће, такве узвишености — не, ту не беше узвишености, чињаше ми се пре да је то поглед мртваца, који се је после бурног живота одмарао у гробу а сад, после каквог чудноватог ускрса гледа на живот погледом, неприступним икаквим утиску. Беше ме готово страх, да ме не погледа тим хладним очима, а опет ми беше досадно оно непрестано ћутање, при том мртвом погледу; непрестано ме нешто гоњаше, да привучем на се њезин поглед, а све сам се нечег немилог бојао, што би ме могло јако да дирне. Досад нисам разумео тај осећај — верујеш ли Александре?“

„Верујем!“

„Како би разјаснио тај осећај?“

„Неразумем! Пут те је расејао, красота те као увек занела, а хладноћа те њена увредила!“

„Вараш се, математички психоложе! То све, о чем ти говорах, лежаше одиста у њеним очима. Најзад осмелио сам се толико, те сам проговорио; као почетак испало је то доста глупо — ваљда ћеш рећи: као обично.

— Допада ли вам се г-ђице ова покрајина? —

Девојка не одговараше. Морадох у неприлици силнијих гласом поновити питање.

Чињаше ми се, као да је сад мало уздрхтала. Образе јој обли нагла румен, а после једног тренутка та румен уступи опет

болешљивом бледилу. Окрете ми полако главу. Скоро уздрхтах, кад ме хладно погледа. Није јој поглед лутао а опет не могох одредити, гледа ли ми у очи или је бацила поглед на који други део мога лица. Мишљах е ће ме њен поглед од једном свега прогутати.

— Да, покрајина ми се та допада с' тога, што се приближујемо дому. —

То беше опет увреда, или прозаично суђење? Не размишљах дуго, но продужих.

— Покрајине, којима путујем, имају за мене неизмерну занимљивост, а то с' тога, што ме не заносе само својом красотом, или особитим својим изгледом, но и тим, што свему томе још и сам понешто у мисли додам. По изгледу покрајина судим одма о становницима, да ли су сироти или богати, мисли отворених или затворених, веселих или жалосних. —

— То се дакле варате врло често. Од пре сам и сама судила као и ви — само по другим знацима — додаде девојка уздрхталим гласом. — Мислила сам т. ј. кад чујем свирку, певање или смеј, да сретни и весели људи ту бораве: још нисам знала, да то све може да сакрива често велику несрећу и сасвим друге гласове надвикује. Па и сама кад ме туга мори, почнем да певам. —

Могуће да би ме те речи биле умириле да око девојчино не почиваше на мени хладно и непомично. Гледао сам дакле радије у поље и описивао најодабранијим речима, које сам само могао наћи, појединости предела којим смо путовали. Она ме не узнемириваше; али кадгод би се за тренут усудио да је погледам, увек сам виђао оно хладно и непомично, на ме упрто око и окретао сам се опет брзо прозору. Говорах непрестано даље и даље, све више и више песнички. О предметима ближим већ сам све исцрпео, што лежаше у мени; и поглед ми се сад упро на далеке плаве врхове и управо савршивах примедбом: „ти плавичасти врхунци у својој тајанственој даљини утичу на мене као —“, кад не могах наћи одма никаквог упоређења, за то што сам осетио и што сам са речју као хтео рећи, поновио сам своје речи — „да као“ —

— Болна мелодија, чији звуци допиру до нас из даљине, и једва се чују а ипак нас из дубине душе раздражују — додаде девојка.

Воз сад иђаше полако, устави се и кондуктер јави, да ће мо се ту задржати целу четврт часа.

Старац се разбуди, погледа кроз прозор и рече: — Већ смо код куће, Касандро. — обоје усташе.

— Тај ће господин бити тако добар, да ти помогне, да се сиђеш без повреде. Јел'те господине? — окрете се опет старац мени. Ја сам већ искочио и помагах. Тек сам сад приметио, да је та красна девојка била — слепа. Мислим да Клаурен описује негде љубав према слепој девојци, и то веома несретну. „Бог нек те теши“, последње су речи у тој приповетци „а бог нек те теши“ прошапутах и нехотице, кад отац благодарећи ми одведе Касандру.

Распитао сам за обоје. Старац беше богат човек а Касандра његова јединица Враћаху се управ с'пута несретног. Путовали су најзнатнијим лекарима европским — не беше помоћи.

с чешког —та—

КЊИЖЕВНОСТ.

Нов пчеларски књижевник или пчела туђица.

У „Тежаку“ од ове године у броју 7. изашао је чланак „Живот и развиће пчела по разним писцима написао Драгутин М. Јовановић.“ Ко хоће о пчели да пише, тај мора бити пре свега сам пчелар, морао би сам посматрати живот и рад пчелин, морао би сам бити и пчелар пре него што се маши за перо, да пише за народ у пољопривредном листу „Тежаку.“ Из праксе поникла је теорија. Сваки, који хоће да постане пчелар, ваља пре свега да учи теорију пчеларства, јер ако незна теорије никад ваљан практичан пчелар неће бити. Пракса и теорија напоредо једно с другим иду. Као што не може бити никад добар практичан пчелар, који не зна теорије, тако не може никад ни

онај бити добар књижевник пчеларски, који нема појма о пракси из пчеларства. Писати о пчели за народ, а немати појма о пракси то је заиста чудно. Из горе наведенога чланка видим ја, да г. Др. Јовановић није посматрао пчелу, никад се није ни забављао пчелом, па при свем томе добио је свраб да пише о пчели за народ. Он је себи уобразио да зна теорију пчеларства, али ми му одвикујемо да не зна, јер није био кадар да једнога или два пчелара, прокуха, која је имао пред собом, кад је писао овај чланак, него их је узео пред себе, па их просто преводио како је знао и то језиком рогобатним и непчеларским. Наша ће бити дакле задаћа да покажемо да је Драг. М. Јовановић пчела туђица, која не сабира медљани сок са мирисавих цветова, него, која се увлачи у туђа улишта и готов мед из њих краде и у своје улиште носи. Наша ће бити такође и задаћа да покажемо да г. Др. М. Јовановић није пчелар, нити је видео пчелара, а најмање да је књижевник пчеларски. То ћемо лако показати његовим језиком непчеларским. Њему није познат ни један пчеларски технички српски израз него избацује изразе свакојаке, те лупа њима по чланку горе споменутом као путо о лотру. Да видимо дакле прво како је знао да прокуха оне пчеларске писце, којих се држао при састављању својега чланка. Како сам добио у руке 7. број „Тежака" и превринуо неколико листи од споменутог чланка г. Драг. М. Јовановића, таки су ми пале у очи слике. Одмах сам се довио, да су слике узете из пчеларске књиге Leitfaden für den Unterricht in Theorie und Praxis einer rationellen Bienenzucht von Andreas Schmid Seminarlehrer in Eichstädt und Georg Kleine Pastor in Lüethrst. Mit 151 in den Text eingedruckten Holzschnitten. Nördlingen, Verlag der C. H. Beckschen Buchhandlung. 1865. Кад сам загледао у ову књигу, нашао сам да је г. Драг. М. Јовановић морао добити клишеје од издаваоца споменуте књиге, јер слике су са свим једнаке у чланку г. Драг. М. Јовановића са сликама у споменутој немачкој књизи. Али то није никакав грех добити клишеје и употребити их за свој чланак. То смо радили и ми. И ми смо добијали клишеје на послугу. За што не би један другог послужили кад се може. Али овде имамо нешто друго да приметимо г. Драг. М. Јовановићу. Господину Драг. М. Јовановићу није било доста да употреби само слике из споменутога дела немачкога, него он је из истога дела реченицу по реченицу преводио како је знао. Да не би ко посумњао, ми ћемо неколико реченица из чланка г. Драг. М. Јовановића испоредити са оригиналом немачким. На стр. 411. стоји: „Пчелију задругу састављају од пролећа па скоро до јесени: матица, више трутова и велика већина радилица. А у време нерада, од јесени до пролећа, само: матица и радилице." У оригиналу немачком стоји: Die Bienen leben in andauernden Genossenschaften, die in ihrer höchsten Entfaltung vom Frühjahr bis Spätsommer aus einer Königin, mehren Drohnen und einer überwiegenden Anzahl von Arbeitsbienen, in der Zeit der Unthätigkeit vom Herbst bis zum Frühjahr aber nur aus Königin und Arbeitsbienen bestehen. На стр. истој стоји: „Број трутова у кошници зависи од разних околности и може бити час велики час мали". У оригиналу стоји то овако: Die Anzahl der in einem Stocke befindlichen Drohnen ist von verschiedenen Ursachen abhängig und kann bald gross bald gering sein. А за што г. Драг. М. Јовановић не рече и не разјасни какве су те „разне околности", јер те су врло нужне да зна практични пчелар. Кад пчелар зна те „разне околности", моћи ће многим приликама помоћи улишту и избавити га од пропасти. Али г. Драг. М. Јовановићу несу те „разне околности" познате, јер несу наведене у споменутој немачкој књизи, која је удешена за школу и коју ваља да допуни учитељ својим разјашњивањем и тумачењем. Зар се тако дакле пише за народ! Ви сте г. Драгутине пчела туђица или да вам будем јаснији, јер ви не знате српску терминологију пчеларску, казаћу вам: ви сте пчела крадљивица, која краде из немачких уста мед, па га продаје пољопривредном друштву за скупе новце као свој мед.

(Свршиће се).

УМЕТНОСТ.

(Паја Јовановић сликар). Наш народ је већ дознао из листова наших за име младога уметника српског Павла Јовановића, родом из Вршца. Он је био матични питомац, јер прву му је стипендију, којом се на даље изучавање у својој струци отиснуо, пружила „Матица Српска," изабравши га за питомца Саве Романовића, из чије је закладе имао годишње припомоћи 200 фор. За тим га је држава потпомагала и потпомаже да се може изображавати у својој струци.

Да је П. Јовановић потпуно и заслужио ту помоћ и од народа и од државе, о томе смо добили већ довољно доказа. Још док је био у сликарској академији у Бечу (г. 1882.) добио је за своју слику „Рањени Херцеговац" ђачку награду од 200 фор., а стручни листови још и онда веома су рад његов ценили и хвалили. Тако је у оно време стручњачки лист немачки „*Allgemeine Kunst-Chronik*" донео врло ласкаву оцену Јовановићевог рада, те вели за његову слику, да је „најбоља на овој изложби" (изложена је била на свршетку школске године у дворани сликарске академије у Бечу.) За тим описује и карактерише слику, те вели напослетку: „У целоме ова је слика, која у свима деловима највећи интерес буди — и најлепшу похвалу заслужује."

О новијој једној слици његовој доноси осим немачких листова, као бечког „*Illustr. Zeitung-a*" врло одличну похвалу и енглески лист, што у Лондону излази: *The illustrated London News*" у броју свом од 4. априла ове године.

Исти лист пише:

„Подузетност изврсних критичара и познавача који руководе том галеријом, у најновијем времену извела их је на још много шире земљиште; показало се неколико дела славенских уметника, код којих много лакше беше признати велику им вредност, него ли изговорити имена оних, који су их израдили. У садашњој изложби један српски сликар, по имену П. Јовановић, којему веле да нема више него 22 год. (Сад му је 25 год. Ур. „Јав.") први пут, тако се бар говори, излази пред публику са првом својом сликом и та слика заузима, и то пуним правом, прво место. Ово за тако млада човека сасвим изванредно дело преставља једног српског оца, како ноучава свог синчића у борењу, а помаже му један стари војник водећи и надгледајући дететову десницу. Мајка као оно римљанска мати из старога доба, јако се интересује за борбу, исто тако и једна сестра, а два до три човека гледају и показују своје уживање у том бајаги — двобоју. Са сваког гледишта, било то са гледишта композиције или техничке израде, ово је дело дивно. Кад чујемо, да је млади сликар био ђак бечког професора Милера, (чија су дела на првом месту привлачила свеопшту пажњу по последњим овдашњим изложбама,) онда бисмо се може бити мање зачудили лепим бојама на богато украшеним оделима; но опет је зато госп Јовановић независан исто тако у своме методу као и у свом начину схваћања и подражавања природе. На баш и у оним партијама које нису испале без погрешке, опажа се нека природна простота и удаљеност од сваког манииризма, која обећава, да ће се уметнички рад, који је тако сјајно почет, узвисити временом чак над звездама."

Мислимо да ово много значи, и да ће штов. читалац с радошћу увидети, да П. Јовановић на дику служи српском народу.

Слику ту, о којој је реч у Лондонском листу, купио је ђенерал енглески Гордон за 18.000 фор., а слика му се допала тако, да је замолио Јовановића да му направи и један дупликат. Први на континенту трговци са трговачким произвдима браћа *Wallis* моле уметника нашег, да их само не напусти и да не ступи ни с којом другом трговином у свезу.

Јовановић се сада бави у Скадру ради проучавања оних крајева за свој рад, а био је и на Цетињу.

Паја је врло благе нарави и пун скромности; о себи не воли да говори и својим пословима не приписује никакве вредности.

Србин је срцем и душом.

Да нам га бог поживи на дику и понос пред очима целог изображеног света!

НОВЕ КЊИГЕ.

Ивана Сергијевића Тургењева: Приповетке. (Из „Ловчевих записника") С руског превео Бранко В. Константиновић, студент медицине. Књига I. Панчево, 1884. Издање штампарије Бека и Косанића. 16-на, стр. 205. Са сликом Ивана Тургењева. Цена ? — Књига је ова изашла у врло лепом издању, на жућкастој, глаткој хартији и врло укусном формату; о унутрашњој њеној вредности није нужно говорити, јер су „Ловчеви записници" са своје занимљивости и вредности на далеко чувени. Топло препоручујемо ово издање младе штампарије панчевачке и желимо јој, да при избору списа за издавање увек буде тако сретна као овом приликом.

Крмчија Савинска Описао Др. Никодим Милаш, архимандрит. Задар. Печатња Ив. Водицке. 1884. 8-на, стр. 41. — Ово је опис једног древног српско-словенског рукописа из почетка тринаестог века. Стручњаке и љубитеље ће књига ова јако занимати.

☛ Ко има залишних бројева „Јавора" за год. 1874. број 1. 2, и 3.
за год. 1875 број. 26 и 29.
„ „ 1877. „ 1 32 36 40 45 46 и 49.
„ „ 1878. „ 5, 48, 50 и 51.
„ „ 1879. „ 1,
„ „ 1880. „ 31.
нека нам изволи послати и платићемо по 15 новч. од броја.

Администрација.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга — Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 34. У Новом Саду 19. августа, 1884. Год. XI.

ОСВЕТА.

ЦРТА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

I.

Свако боговетно вече ето ти Стојана у винограде. Док је било летос, а он ти овамо онамо, па ти се обеси, што кажу, о плот код Стане. Како почело грожђе рудити, и Стана отишла у пударину, подерао је већ два пара опанака, кријумчарећи кроз беркове и шипражје у виноград до Станине колибе. Па, као што рекох, свако је боговетно вече тамо. Врати се око неко доба ноћи у село, па, мислиш, нико и не зна, где је био.

Ноћас се тек пред зору вратио. Срео га Дамјан, па га пита, где је поранио.

— Био сам у ади.

А био је врло задовољан.

Синоћ је отишао био Стани и рекао јој:

— Јеси чула, ти ме ни мало не волеш.

— Зашто, Стојане? — рекла је она.

Он јој се примаче ближе, па је ухвати око појаса, као што је то више пута покушавао. А она се оте па удари га лактом у ребра — не баш најмилостивије, као што је то увек радила, кадгод би он то покушавао.

— Је л' то из љубави, Стано? — рече он с прекором и болом.

Стана се насмеја.

— Зар тако? — рећи ће Стојан, па устаде.

Стана се уозбиљи.

Ћути.

Ћути и он.

— Хоћеш да идеш? — проговори она.

— То ће и бити најпаметније.

— Седи, — понуди га Стана и показа му место уза се.

— Можда би ти волела, да је други когод место мене.

— Да! Обрецну се она.

— Е, па добро, ја идем.

То је од прилике бивао скоро обичан њихов разговор, док Стојан не би збиља и отишао. Ал вечерас баш канда

не мисли тако озбиљно с одласком. Окрену се, да иде, па се врати.

— Пре него што одем, знај, да је ово последњи пут.

— Стојане, отвори ми груди, па завири у срце, — уздану Стана. — Шта ти друго могу казати?

— Не марим ја, што ти мени кажеш, него ми покажи. Речи су празне речи. То си ми хиљаду пута рекла.

— Да знаш само, како је мени!

Стана се заплака.

— Стара песма! — рече Стојан бајаги хладно, па пође.

— Стојане! викну Стана тихо, и устаде.

Стојан се врати.

— Ја бих све дао за тебе.

Обави полагано своју руку око њени плећа.

Она се наслони на његове груди.

Седоше.

— Добро, Стојане. Ја сам твоја. Ал ако не одржиш реч добро се узми на ум.

— Сав мој живот је твој, Стано

— Лепо. Ја ти верујем, да ћеш ме узети. Ал не ћу да то буде под морање.

— Какво морање!? Само оно мора бити, што бог заповеда; а што људи хоће, то бива од добре воље. И ти имаш своју вољу. И ти можеш рећи: Хоћу! ил: Не ћу!

Њена је реч изумрла под његовим пољупцем. А нема сумње, да та реч не би била упорна, као оне пре.

Када се Стојан растао од Стане, већ је почела била на истоку да пуца плава зора.

Стана скрстила руке, па се загледала у прозорје, па се и не маче, док први зрак сунчев не паде на врх планине, те не отера оданде несташан ветрић, да се залети и у дом и на брег, те поче као нешто шапутати кроз чокоће, на шину и Стану по врелим образима.

Стана се трже и оде у колибу.

II.

Цело село зна, да се њих двоје воле, Стојан и Стана. И цело село чека, да чују, како ће попа навестити, да је Стојан испросио Стану. Прође и берба, а од тога не би ништа.

Једн› вече рећи ће већ и Стана Стојану:

— Стојане, време је, да одржиш реч.

Е, не знам, шта је Стојан одговорио; хоће., не ће, шта ли? Тек њој је било право.

После неког времена опет ће Стана:

— Стојане, крајње је време.

Опет Стојан завија, ово било оно свило. Не зна ни сам, шта је говорио, ал се — изговорио.

Од неко доба нема га к Стани. А ако се деси с њом, зна увек да нађе изговор, зашто није дошао.

Цело се село чуди, да Стојан не проси Стану. Још мало па ће доћи и божићни пост; сватови у највећем јеку по свом селу.

Наједаред пуче глас, Стану испросио — Дамјан.

Е, томе се није нико зачудио. Свакоме је то изгледало у реду, свакоме, па и њеним родитељима, и ако Дамјан није момак као Стојан, бољи је газда. Па и Стојану право, сасвим право јер је скинуо бригу с врата. Чак и Стана је увидила, да тако треба да буде, јер — јер — но, јер је крајње време.

Елем, свима је, што рекох, изгледало у свом реду. Ама све се живо чудило, да изневерени љубавник није јурнуо сретном ђувегији нож у груди или бар запалио кров над главом; све се томе чудило, па и сам — Дамјан.

Чудили се, па се и начудили. Па док су се још надали, да ће се Стојан осветити, жалили га. А кад то није учинио, презрење дође место жаљења.

Срам га било, тог Стојана! Зар је то момачки! Кукавица!

Цура му не да ни једна близо. Мо-

ци му се ругају и задиркивају га. А песме се роје, како је Стојан кукавица.

А он?

Прошао пост; дошле месојеђе. И још није кадар, ни другу цуру сад да нађе.

Да оде из села?

Куда? И за то треба срца. А он тога нема.

Ако ће на рогаљ, тамо њега певају и руже. Ако ће у коло, цуре ће му се подсменути, а момци га нагрдити. Нема за њега друштва.

И Дамјан му се подсмева са задовољством; задовољан је сам собом и са својом Станом.

Стана ћути, па обори очи. . .

Дође ускрс.

И Дамјан, сретни војно, доби црвено јаје и сина, црвено јаје од своје пунице, а сина од своје жене.

Та га је радост тако изненада снашла, да се није баш обрадовао. Убезекнуо се. Стао, па мисли, па рачуна. И не може да схвати рачуна.

Цело село гракну. А у селу, као и свугде, има људи, који боље схватају туђе рачуне него своје. По ком виду рачуна су решили дамјанов рачун, не знам, тек нису били далеко од увере ња, да Стојан није нула, с којом се не да рачунати.

А Стојан опет као добар рачунџија умео је увек да и од ока одмери пристојну даљину од Дамјана и његовог шора.

И село се томе није чудило. Није се нико ни томе чудио, што је Дамјан почео да злоставља своју жену, нико па ни сама Стана — јадница! Ћутала је и трпила најгоре муке, што их трпи жена од свог мужа, кад је до срца уједен. Коме би се смела и потужити? Да се позива на правду? На милост? Једно је само врило и кипило у њеном срцу. Жеља за осветом.

Освета мора бити страшна, као што је и срамота њена страшна, као што су страшне и муке, што их мора да сноси у свом превареном животу. И када је смислила освету, сама би врата затворила, кад би почео муж да је бије; сама би му на згодно место подметала и најтеже оружје, да му се нађе на руци. А Дамјан није бирао, чим да је бије, није пазио, где ће је ударити, није мерио, како ће је ударити. И њој се и то све чињаше мало. Она би се љуто осветила.

То је само увећавало њену жеђ за осветом.

(Свршиће се.)

МИРУЈ, МИРУЈ, СРЦЕ МОЈЕ!

Мируј мируј срце моје
Остав жеље ман се мани,
Дани су ти избројани.
На гаришту твога храма
Попала је црна тама,
Тек кандило слабо тиња,
Да те сећа кратка миља,
Да те сећа среће твоје,
Мируј мируј срце моје.

Мируј мируј срце моје
Неси само, имаш друга,
Горки јад и црна туга
Клетвом су ти обећали
Сад кад су ти нади пали,
Подићеду трајна стана
Сред увела ђулистана.
На развали среће твоје,
Мируј мируј срце моје.

Мируј мируј срце моје
Не надај се ман' се мани
Са жељама твојим стани,
Куд те воде жеље твоје,
Зар невидиш пропало је,
Вере, нада, с неба твога.
Живота ти увелога,
Заустави жеље твоје.
Мируј мируј срце моје.

Мируј мируј срце моје
У вртлогу злобна света
Тебе ломи пакост клета —
Остају ти црни ваји
Горки тешки уздисаји
Хаос црне светске злости
Без надања и милости
Отео ти благо твоје,
Мируј мируј срце моје.

Софија Стефановић.

Каћу

НИНО И МАСО.

По Сијенској једној хроници прича Павле Хајзе.

(Наставак.)

* * *

Тек кад је дошао доле под капију, сети се, да је заборавио питати нешто. У тај пар уђе у кућу писар један, пошао на посао. Њега упита Масо, где седи мадона Вијолантова а он га знаде убавестити. Али је Масо поооштрио младога писара, да нипошто не каже господару свом, да га је он то питао.

Најближим се путем упути Масо к означеној кући, што је била у омањем једном делу градском. Али је ипак била то угледна зграда; живила је пре у њој имућна нека породица, која је после изумрла. Наследници нису имали воље живити у тој кући те су је издавали, како се кад нашла прилика. Кад ју је Масо угледао, застала му је наједаред нога. Ни сам није знао, да ли се породила у њему црна каква слутња или је хтео, да мисли своје прибере за састанак тај, што ће одсудити судбу свију њих. Тако је час два стајао насред улице а ко је прошао, свако га је скоро познао па се чудио, шта му је. Али му је лице било тако чудно, његов иначе ведар и отворен поглед тако изменут, да му нико није смео прословити ни речи. Најпосле канда је сам собом био начисто па се јуначки приближи проклетој кући.

Залупа на капију. Отвори му слушкиња једна па га запита, шта хоће тако рано. Тек јој је, вели, устала госпођа а обично не прима непознате походе. Масу се баш ни најмање нису свидиле лукаве очи у те девојке, која је била млада и доста лепа; очи су те чисто вребале. Ипак јој тутне у руку један цекин па јој кратко рекне, да је рад говорити са госпођом Вијолантовом о ствари некој, која се не сме одлагати. Слушкиња га на један час остави сама, врати се онда па га запита, како му је име. Он јој каже а она онда као да је на један час застала, није јој канда било нешто право. Али му затим даде оком знак, да пође за њом па га одведе у велику једну, пусту собу и остави га ту сама са бурним му мислима.

У великом једном камину горила је ватра; наслагана су била маслинова дрва, на којима је још било нешто грања с лишћем и осушеним плодовима. Али светлост није допирала далеко те се ликови по тканим ћилимовима, што су били по зидових, тек покаткад указивали, кадгод ватру мало разбукти ветар, што је час по задувао кроз димњак. Две су столице стајале једна спрам друге пред камином; на једну седне уморни Масо па је тако чекао. Кад се сетио, колико ноћи мора да је Нино преседио на том месту, слушајући речи, које су му душу отровале, стегао му је срце силан грч.

Тада се на другом крају дугачке дворане отворе врата па таван женски лик уђе унутра. Мирним кораком пође до камина, крај којег је Масо био устао, тек кад је сасвим близу била, могао ју је познати. На први се поглед зачудио и он, да то није лепше створење, коме је на жртву принесена млађана његова сеја. Жена је та била средње величине, била је на њојзи црна хаљина од кадиве, опшивена фином сивом бундицом. Више јој је та хаљина сакривала лик но што му је припомагала да буде лепши, и то још тим више, што је око врата и плећа обавила била дугачку танку мараму, густу, фину тканину паучинасте боје, провучену лаким златним концима. Било јој је поладно те се у ту мараму све јаче увијала, тако да су јој под њом скривене биле и руке. Из тог г...

стог покрова дизала јој се глава сасвим круто и непомично; само се очи кретале несигурно под густим обрвама а у очију је тих био неки плавичаст сјај. Бујна јој коса лепе кестенасте боје, немарно увијена у чвор, спустила се на плећа, боја јој је у лицу била тавна а кад се госту свом јавила макнув ши једва главом, те усне мало развукла, видио је Масо мале беле зубе њене, како се сјају, а особено то смешење није улепшало лице њено у његовим очима.

„Заиста“, рече у себи, „почињем веровати, да Нино има право, кад каже, е су га чини опчиниле. Како би могла била тако свакидања жена задобити толику моћ над њиме, да је све било у свом реду!“

Није ни речи проговорила него је села на празну столицу спрам њега па му дала знак. да опет седне. Узме онда гвоздене клеште, што су биле наслоњене у куту камина, па стане претати ватру и дометати Видила јој се притом рука, која није била мала али беда пребела и дивота танка. На средњем је прсту имала прстен с каменом црвеним као крв

„Сињора Вијоланте“, поче Масо најпосле, угушивши тежак уздисај, „не знам, да ли сте знали за моје име, да ли Вам је познато, да сам ја брат младе оне девојке, што ће за коју недељу, ако бог да, бити жена другу моме и пријатељу Нину дел Гарбо. Лудо би било, трошити времена лукавим речима и нападајима иза бусије. Кад сам Вам толико рекао, знаћете, шта ме је довело амо. Ви сте verениково срце отели невести и измамили јој из младих очију горке сузе. Није ми намера пребацивати Вам што због тога, било да сте знали о томе шта или не знали. Што је било, то се не да изменути. Али оно, што даље треба да буде, то може човечија разборитост, одлучност и добра воља одвести на другу стазу, пак зато сам дошао ево до Вас, да Вас запитам, да ли и под којим условима пристајете на то, да Нино опет буде слободан.“

За један час је чекао њен одговор. Али је она седила спрам њега напред сагнуте главе, као да је се цела ствар баш ништа не тиче; непрестано се играла са запаљени дрви, што их је гвожђем час распретала час слагала једно на друго.

„Знам“, настави Масо, поћутавши мало, „знам, да иштем од Вас незгодпу и непријатну услугу. Ви сте у наш град дошли ради парнице своје па би Вам изгледала највећа лудост, са љубавником, који Вас обожава, отпустити уједно и браниоца, који ће Вам помоћи, да дођете до свог права. Па ипак не видим никаква друга пута, којим би се могли извући из овог жалосног заплета, него да што пре одете из овог града и да никад више не зажелите видити свога одветника.“

Нагла муња из спуштених очију жениних згоди Маса а усна се опет развуче, да искаже презрење. А и у образе јој се дигла била лака румен те се жена наједаред учинила лепша. Изгледало је, као да хоће шта да одврати. Али је слегла само рамени, увила се јаче у сиву мараму па и даље премећала дрва у ватри.

„Хвала Вам те ме мирно слушате,“ настави Масо. „Жртва, коју од Вас иштем, изгледа непостижива, па не бих Вам замерао, да сте ме истерали из куће као маниту луду. Али чујте, шта имам да Вам понудим у накнаду. Ако пристанете те одете из града, нагонићу Нина, да ствар Вашу преда двојици својих колега, који су добри правници а и људи од уплива; ти ће Вам одсад писмено јављати, како ствар стоји. Уједно ћу Вам дати писмено, ако ипак изгубите парницу, да ћу са целим својим имањем стојати Вам добар за сваку штету а ако не дотегне, да ћу дотле као роб и поданик занат свој терати само у Вашу корист, док до последње

паре не добијете све, што имате права захтевати. Е тако неће бити за Вас опасности ни штете, ако одете одавде. Изгледа ли Вам, да је губитак, одрећи се љубавника, но, па млади сте Ви и лепи доста те место једнога можете стећи толико, колико Вам срце иште, а да зато не морате другој отимати оно, што је било њено, потврђено светим заклетвама.“

На то је настала тишина у дворани. Масо је бојажљиво гледао да прочита са непомичнога јој лица, каква су утицаја имале уверљиве му речи и топла молба. Зној му се осуо по челу, а руку је морао јако притиснути на срце, да му утиша лупање. Јер што је дуже био уз њу, тиме му је бивало све незгодније, да, већ је и потупи нос њен, што су му ноздрве лако дрхтале, и мале уши и меку браду са рупицом угледао лепше и дивније него с почетка те му сад Нинов грех и лудост његова није изгледала више као права манитост. Тада отвори жена та први пут уста па сад чује Масо умиљати дечији глас, што га је Нино сваки дан мислио да чује, кад сунце зађе.

„Ви зборите као разуман човек и искрен пријатељ пријатељу своме, сињор Буонфиљи,“ рече мирно а њега притом и не погледа. „Али шта ја да радим? Ако одем из града и ако је пријатељ Ваш тако јако, као што Ви велите, заљубљен у мене, зар ће бити у стању, наједаред сад опет стати обожавати невесту своју као пре? Као што ће парницу моју моћи без по бриге предати другима, хоће ли тако стрпељиво пристати и на то, да и моју особу даде у друге руке? Идите, сувише сте Ви разборит човек а да би сте то веровали, па ако немате бољег средства, да сестри својој сачувате вереника, онда зло богме стоји са сиротом девојком. Ја је од срца жалим, ма да је не познајем и ма да сам прву реч о оном односају спрам доктора дел Гарбо чула од Вас.“

Масо је био устао; није кадар био одржати седећи; увидио је, да је истина, што она збори а и вређао га је глас, којим је то говорила. Стане ходати кроз дугачку мрачну дворану и гледати по зидовима, као да ће му слике са ћилимова дати савета, како треба да збори и твори. Наједаред опет застане код своје столице па почне потмулим гласом:

„Појмаћете, мадона, да не могу отићи одавде, док ту ствар повољно не удесим, док не извучем из руку Ваших част свога пријатеља и срећу сестре своје. Бог ми је сведок: кад бих знао, да ће Нино уз Вас бити сретнији него уз сестру моју, гледао бих да свладам бол те да не станем на пут срећи пријатељевој. Али то не мислим и не верујем ни ја — ни он сам.“

Муњеван поглед из њених очију продре му до срца. Али брзо скупи сву своју сталност па настави:

„Не, мадона, не мисли и не верује Нино то, сам ми се заклео, да нити верује у Вашу љубав, нити осећа осећај свој спрам Вас као свет и непомућен осећај, који ће трајати целог века. Шта више је тврдо уверен, да сте га Ви чинима опчинили и залудили а чини Ваше не долазе с неба него из пакла.“

Кад му је та реч слетила с усана, умукнуо је. Чисто се уставио, како је у широкој дворани грозно одјекнула реч та. Али жену крај камина канда ни најмање није дирнула. Само се жена та мало јаче сагла, да опет у камин баци дрво једно, што се искотрљало било из ватре. У тај се мах деси опасно нешто. Један крај сиве њене марам , што је висио преко колена, дође сув ше близу до пламена, који је тиња . Док си оком тренуо, ухвати пламен м раму па како је тканина била необич танка, то сад наједаред забукти с дугачка марама као ватрена гуја о тавнога лика, што је неколико тренут ка стојао у самој ватри а ни изгле

није било, да ће се спасти. Масо дрекне па полети њојзи. Али она, као да је сигурна од ватре, као да су јој руке од азбеста, нагло здере запаљене крпе с врата и плећа, пре но што је пламен могао ухватити и хаљину. Црвено прамење бора, што су још тињале, било јој је под ногама а она је наједаред са раздрљени плећи стојала пред забезекнутим Масом а ни макла се није, пити и најмањим знаком слабе женске показала, да се поплашила опасности.

Масо пак није могао изустити ни речи, јер му је срце ударало силно; гледао је нетреминице у њу. Кад је видио најлепши потиљак и дивно створена плећа, као да се скаменио. Али је било ипак нешто друго, што му мал те не одузе свест. На левој њеној дојци, што је била бела пребела а крај црне хаљине од кадифе још јаснија па топло озрачена жаром од камина, видио је чудну неку модру белегу, налик на траг, што канџа мале тице остави на смрзнутом снегу. Нежни тај отисак на мекој кожи као да је био жив, јер се са сваким дахом дизао и спуштао, па није могао човек скинути очију с њега, кад се једаред онамо забуне. Али је све то трајало само неколико минута. Како се онда брзо била кренула, расплела јој се била коса; сад ју пребаци преко плећа те нестане и оне белеге, ладно се победоносно насмеши — Маса тај осмејак сасвим порази — па не рекавши му више ни речи забаци главу, прекрсти руке на груди, па лагано, као што је дошла, изађе из дворане.

(Свршиће се.)

САНИТЕТ МОРАВСКО-ТИМОЧКЕ ВОЈСКЕ 1876.

ОД Др. ВЛАДАНА ЂОРЂЕВИЋА.

(Свршетак.)

Првих дана алексиначке борбе дође нам инглиска амбуланција Др. Мак-Келера, изврсног оператора, који је са својим друштвом до после битке на Пређиловици развио врло благословену делатност на завојиштима моравске војске, за тим је отишао те отворио инглиску болницу у Београду, али чим би се сазнало за какву већу борбу на Морави, он би остављао по неколико својих лекара у Београду а с осталима би похитао нама на бојиште. Прва каруца за транспорт рањеника доведоше нам Румуни и Инглизи. Г. Токарјов је тек при крају наручио неколико рањеничких каруца и она су стигла у Београд кад и оних 6, што их је наша држава купила тек при крају Септембра. Инглизи имађаху још нарочитог свог чиновника који се искључиво имао да брине за транспортовање рањеника, и то је био г. Кенет веома образован и веома енергичан филантроп, који нам ј také велиҡих услуга учинио.

Из разних руских санитетских „отрјада,“ који беху послани о трошку појединих корпорација независних од бирократизма руског друштва црвенога крста, саставио сам доцније једну амбуланцију, која је под командом Др. Шчербака била од неоцениме користи у Св. Роману на завојиштима у В. Шиљеговцу, Каонику и Ђунису. У тој амбулацији беху: Др. Јагодински, Др. Јанковски, Др. Малинковски, Др. Почтарјов, Др. Кашинцев, Др. Рибинин; лекарски помоћници: г. г. Волков, Никољски, студентке медицине: г-ђице Матјеева и Подрјезан.

Кад се наш штаб преместио из Алексинца у Делиград, ту сам застао новгородски санитетски „отрјад“ под управом руског војног лекара г. Дворјашина, који је у Делиграду и на околним завојиштима био такође од велике користи. У том друштву беху осим Др. Дворјашина Др. Чудновски, Др. Флајшер, Др. Шеболдајев, Др. Мошински, лекарски помоћници: г. г. Станојло Вук-

чевић, Булатов, студентке медицине Дрд. Софија Димитријева и г-ђица Курвоазије, апотекар Иванов.

Тако исто беше нам од велике користи једно московско друштво под управом Др. Молова, које је преко два месеца радило у нашој пољској болници у Ражњу. У томе друштву нарочито ћу још поменути г. Ер. Шапфајера.

Сва та друштва одликовала су се неуморним савесним радом, војничком послушношћу према свима нашим војно-санитетским властима, и одлучном техничком спремом, тако да могу слободно рећи, да су наши рањеници од њих видели далеко већу вајду него од оних милиона којима је располагао бирократизам г. Токарјова. Нарочито морам споменути одлично владање, неустрашимост, самопрегоревање, дурашност, и неуморно прилежање којим су радиле госпођица Матјејева, Софија Димитријева (докторанд париског университета,) Подрјезан и Курвоазије. Ово сматрам нарочито за дужност споменути као изузетак из оне гомиле такозваних милосрдних сестара, које су на бојиште долазиле из са свим других побуда а не да негују рањенике, и којима је тако сјајан представник амазонка госпођа Садовска, прилично скандалозне успомене.

Толико о персоналу.

Што се тиче барака, у Прћиловици се нису могле подићи, јер су ме ратни догађаји приморали да евакуишем ту болницу. у Алексинцу је начелство на свој рачун и не саветујући се ни с једним лекаром, подигло у црквеној порти једну монстр-шупу с прозорчићима на једној страни, без просечног дуплог крова, без подзиђивања, просто шупу, при којој се више мислило на госте при црквеној слави у мирно доба, него на болницу за рањенике, и та је грозна шупа коштала, како ми причаху, ни мање ни више већ 800 дуката! У Краљеву није отворена болница за дисентеричне, јер се та болест на брзо угасила, бар је није било толико да би за њену изолацију требала више нарочита болница. У Бовану је пољска болница радила до после битке на Шуматовцу, али како после те битке изгледаше да Турци мисле преко Озренских планина сићи на Бован, те заћи Алексинцу с леђа, то сам болницу из Бована морао евакуисати те тако и на томе месту не дође до грађења рањеничких павиљона. У Бањи алексиначкој беше болница прилично смештена у среској кући и у „старој касарни", тако да павиљони не беху апсолутно нужни. Луковска пољска болница беше смештена у кршу Кривога вира, јер у том селу беше пространа школска зграда, а осем тога беше се без мога знања образовала још једна болница за луковачку војску у Брестовачкој бањи, тако да је за болеснике те војске (рањеника је у другој половини рата било мало у томе крају) било довољно места, тако да је трећа болница луковачког кора у Доњој Мутници ретко била пуна и ако је заузимала само школу и механу у томе селу. У осталом пренашање рањеника преко Честобродице беше тако мучно да је боље било упућивати их преко Брестовачке Бање право у Подунавље, што је и чињено. Али на линији Ражањ-Ћуприја, којом се креташе наша главна маса рањеника и болесника беше апсолутно нужно да се подигну бараке, и ја сам програм горње наредбе у толико раширио што сам наредио да се у важној етапи Јовановцу што скорије подигну бараке. Међу тим или је крива апатија полицајних власти, или немање грађе и вештих раденика (сви мајстори беху при војсци) или брзоплетност г. Винтера, који се на један пут нађе у послу да подиже он бараку књагиње Јулије у — Београду, у место да наваљује да сврши посао за који је одређен — еле доста то, да при крају рата једва беху готове свега две бараке у Јовановцу и две у Ћуприји, а остале болнице осташе распачане по школама механама и приватним кућама.

Јануар 1877.

ДРУЖЕВНИ НАГОНИ У ЖИВОТИЊСКОМ СВИЈЕТУ.

Већина људи признају, да је човјек социјално биће . . . „Ако ћемо закључивати по аналогији са већим бројем четворорука, вјероватно је, да су прародиоци људски, који бјеху мајмунима слични, исто тако социјални били." вели Дарвин у 4. поглављу прве свеске своје књиге о„ пореклу човечијем."

Питања: Шта су социјалне животиње? како је постала социјалност код њих? Каква мора бити та социјалност? — јесу за нас врло значајна; та питања су темељ психологији и социјологији, шта више и етици.

Одговор на прво питање изгледа са свијем прост: социјалне животиње су све животиње које живе у заједници. Ну са овијем ипак нијесмо много добили. Нема ни једне животиње, која не долази у друштво својих сродника. Пауци се баш не трпе, — да ни код једне друге животиње није несношљивост тако јака, — па чак и код овијех „мрачњака," као што их Брем називље, побјеђује надмоћна сила љубави то пркосно непријатељство, и за време парења можемо видјети мушко и женско, гдје се по читаве сахате заједно играју, мушко које је мање, у вијек је на опрезу, да га не би љубавница, потенцирана Месалина, како год по јела. Млади паучићи опет остају, кад измиле из јаја, још око осам дана скупа. Поред свега тога, не ћемо тврдити, да су пауци социјалне животиње.

Прва противност пауцима су корали, који пребивају у сложенијем тованима. Код овијех је спој или склад појединијех индивидува не само д у ш е в а н — колико код корала може бити ријеч о духу — него и о р г а н и ч а н. „Сваки," вели Брем, „комуникује са својим сусједом, сваки се брине најприје и највише за се ал од остатка шаље и најдаљим својим друговима кроз читав систем судова који је смјештен од полипа до полипа у виду мрјеже. И тако живе чланови сложеног слоја по принципу у добро уређеном комунизму. Посредовање сд животиње до животиње бива по правилу помоћу организоване масе, то ће рећи, масе, која учествује при промјени материје оста.а та маса мекана или се скречала. Ова посредна маса прима канале за храну из сусједнијех индивидува и ово жиле, које воде сок за живот, чине, те слој тај полипа расте јединствено до неког извесног степена. Мноштво буде овдје физиолошкијем јединством. Шта јесте један полип и шта једе, добро дође без приговора читавом друштву, а из сувишка рада појединчева, снабдијевају се заједнички додаци. Оваки су шиљци и пањеви: то су они дијелови сложенијех тавана, на којима нема појединијех животиња, чије би нам рашћење било непојатно, кад не бисмо видјели, да у њих иду канали за храну."

Врло се лако човјек да завјести, кад какав слој, таване корала назовемо друштвом. Ну како то учинимо, морамо и свакога црва назвати друштвом, јер сваки се састоји из више дијелова, који могу екситовати, а имају и душевности, дакле можемо их сматрати као индивидуве.

Еспина је то и учинио у својој књизи о „удружењу животињском." Он разликује двије врсте друштава: која служе опћем отхрањивању и која служе разрашћивању. У прве увршћује разне инфусорије, полипе, молуске и црве. Ако хоћемо да узмемо на око ове као друштва, онда морамо, ако хоћемо да будемо консеквентни, и свако скотно живинче тако назвати, јер органски спој између појединијех индивидува код полипа и црви није друкчији, осим као и онај између матере и бремена јој. Сличност је тијем већа, што код разнијех црви, као на прилику код гљиста, поједини делови фактично стоје на разном степену развића. „Чланци" гљистини нијесу ништа друго, него потомци „главе" јој. Па и поједини индивидуви коралног слоја, нијесу ништа, но потомство једног корала, с којим склопа изгубили нијесу.

Друга врста друштва је Еспини брак. Ми држимо, да је то исто тако несрећно,

као и признање црви, молуска итд. као посебнијех друштава. Ако хоћемо да дођемо при испитивању животињскијех друштава до ресултата, који су нешто више, него просто играње с ријечима, онда морамо један појам у вијек са једном ријечи спајати, а не називати један појам разнијем ријечима.

Ну између удружења, као што их репресентују животињски слојеви и брак, па између свију другијех удружења индувидува истог соја, има фундаменталнијех разлика. Код првијех је фисиолошка свеза, код другијех психолошка; прва проузрокују фисиолошке промјене у конституцији дотичнијех индивидува, пошљедња не. Код првијех су са свијем друге претпоставке, други су над њима закони и доводе нас до са свијем друкчијих ресултата, него сва друга сједињења индивидуална, узевши их у једну ријеч, доводи само до конфусије.

Ми ћемо овдје имати на уму по том под именом друштава само така сједињења органски самосталнијех индувидува, код којих није шљедство фисиолошка промјена у тјелесној каквоћи. Међу социјалне животиње узећемо даље само оне, које чине така друштва за дуже времена

Не поставимо ли овијех граница, онда ћемо до пошљетка дотле доћи, да сваку животињу морамо сматрати социјалном, ма да се социјалне од несоцијалнијех разликују обиљежјима, која су врло јако изражена.

Тијем нијесмо још рекли, да ли код сваке животиње можемо одлучити, је ли она социјална или не. Схемати су само у нашој фантасији као помоћно средство нашег успомењућа. Природа не познаје никаквијех строгијех подјела, свуда у њој налазимо много међу-чланака и непримјетнијех прелаза.

Тако налазимо између баш социјалнијех и баш несоцијалнијех животиња низ међу-чланака, који доводе систематичара у сумњу; пријатељу теорије о развићу опет су добро дошли, јер му стављају пред очи степене постојања социјалнијех навика.

Врћи пред очи ово постојање, није баш са свијем лако. И сам Дарвин, највећи и најсвеснији од овијех испитивалаца, показује сумњиво лелујање, чим доспије на поље социјалнијех нагона.

„Често се узимало," држи он, „да су животиње одмах с почетка друже́вне биле и да су се оне, као шљедба овоме, зло осјећале, кад би их разлучивали, а добро, док бјеху заједно. Вјероватнији је назор пак, да су ова осјећања била најприје развијена, да би оне животиње, које би, друже́ћи се у животу, имале користи отуда, за то живјеле заједно, и то исто тако, као што је и осјећај за глад и задовољство при јелу без сумње најприје постигнут, да би животиње на јело наводио."

Нама се чини, да је први назор исто тако бесплодан, као и други, јер обадва излазе на питање: да ли је била прије кокошка или јаје? Шта је било управо прије? глад или навика јелу? Питање нам изгледа врло дангубно. Примање хране бјеше с почетка свакако као и код биљака нехотична пригода, било је то просто сисање храњиве материје, која бјеше ту у околици. С овијем је већ могао бити скопчан осјећај допадања и недопадања, према томе, да-ли је ту било доста материје или не. Као што бива узимање хране као хотимична радња, тако ће се са напретком душевности свакојако у истој мјери и опће недопадање тијела, кад се слабо храни појављивати све то одређеније као чежња за јелом, као глад.

Исто тако дангубна нам изгледа препирка, да-ли је прије постало друштво или уживање у друштву, као што и прије бјеше дангубна препирка, шта бјеше прије: јело или уживање при јелу? Једно без другог се и не да замислити, обадвоје се условљају. Обадвоје су се свакојако скупа развили, једно друго потпомажући.

Морамо дакле узети досадање згод[illegible] покушаје, да растумачимо постајање др[illegible]штва. Немамо да питамо, шта је било пр[illegible]је, друштво или воља за друштвом, не[illegible] морамо испитати узроке обојему. Прво на[illegible] ваља испитати, од куда дођоше животин[illegible] у заједницу и од куда осјетише задовољ[illegible]ство у друштвима?

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

I.

Сиромах и његов кум.

(Наставак.)

Одма отиде у двор и јави се цару, и каже му да би он томе мого помоћи. Цар му рекне добро синко, ако ти то израдиш ти ћеш млого блага добити; али ако не буде истина, ја ћу те дати одма погубити.

Сиромах одма заповеди, да се накупи људи са будацима, ашовима, мотикама и т. д. па да раскопају онај брег што је преко од царева двора. Људи одма почну копати; и заиста нису дуго копали наиђу на дванајст људи; сиромах одма заповеди да се сви дванајст поубијају — које људи и учине.

Чим су их поубијали, таки је киша почела падати и падала је шест недеља дог год земља није сасвим накисла. Кад је цар то видио, да сиромаху много блага — као што је обећао; — сиромах и то потовари у кола па опрости се са царем и упути се управо — кући својој. Ишао је много, док најпосле нестигне у своје село и у своју кућу. Кад су га опазили жена и деца, истрче пред њега и све су плакали од радости Сиромах им све приповеди куд је иш'о и како је прош'о па онда запита жену: „бога ти жено јели жив кум?" . „Јесте" одговори жена „па кад је жив, иди му кажи да сам дошао и замоли га нека ти да његову вику (мерицу) да измеримо новце." Жена одма оде код кума и заиште мерицу „да измере — вели — новце." Кум кад је то чуо, он се упрепастио, па је запита: „а одкуд' вама толики новци?" „Хе па донео мој муж од ђавола, знате да сте га тамо ви послали. Кум јој да мерицу, а и сам пође с кумом да види јели то баш истина; ко кад је отш'о заиста се и уверио. Сад он почне испитивати сиромаха, куд је иш'о, и којим је путем пролазио, и како је тамо. Сиромах му све приповеди: и за деду, за ђаволску кућу, и како је у сандуку леж'о, и шта је чуо; једном речи све. Кум, пошто је био тврдица, то науми да се и сам крене и потражи ђавола; и заиста оде одма кући и каже жени шта је наумио, и заповеди јој да му све справи, већ што треба путнику човеку; па ће се ујутру кренути. Тако је и било. Чим је свануло он се крене на пут. Ишао је оним истим путем, којим је и сиромах ишао; док једаред и он нестигне до ђаволске куће, и опази старца, где пред кућом клечи и богу се моли. Кад је дошао до старца он му назове: „Помоз' бог оче." „Бог ти помогао синко" одговори старац, „каква је тебе нужда овамо дотерала?" Кум све приповеда старцу како је чуо од сиромаха што је на том месту био; затим старац устане, уведе кума у кућу, довати ону шипку отвори сандук и заповеди му: „Сад лези у сандук, па кад се ноћас стану ђаволи разговарати а ти добро слушај."

Кум се сподоби у сандук, старац га затвори, па изађе на поље на своје место. Кад је било око дванаест сати ноћу; ђаволи се искупише, (као и први пут.) Старешина стане на онај сандук, па запита: „шта има ново." Први овако проговори: „ја сам знао једног цара, па је имо кћер болесну па нико јој није знао лек осим мене; а сад су то људи докучили." Други проговори овако: „ја сам знао једног цара што је сад скоро умро, па иза себе два сина оставио, а није им казао где је благо. па нико на свету није знао где је благо, само ја, па и то су људи данас докучили.

Трећи проговори овако: „ја сам знао једно царство, где у њему три године kише није било; па и томе су људи данас лека нашли: него знате шта, хајде да ми отворимо тај сандук, да видимо, да ко не слуша." Старешина се сиђе са сандука довати шипку и отвори сандук, где је кум лежао; кад су га ђаволи опазили, за један час свог су га на комаде искидали.

Кума су код куће дуго времена очекивали, али га нису никад ни дочекали. А сиромах постао богат човек, па са својом женом и децом живи у сваком задовољству.

II.

Црна Ревендура.

Био један попа па имао три сина. Кад је хтео да умре, он их позове и каже им: „Децо, ја кад умрем, све имање што имам поделите на равне делове немојте да отимате један од другог и да се свађате.“ После неколико дана попа умре. Синови поделе све имање на равне делове већ као што им је отац казо, само се стану свађати за — мантију, али напослетку, она два старија брата одобре, и тако остане оном најмлађем. Најмлађи брат звао се Пера, а био је мало понет на упуштен,*) он кад је добио мантију он је обуче па је тако тумарао по селу.

У том селу био је један здраво богат човек који је имао три кћери, од којих ни једна није била удата, па ноћу кад год се човек пробуди кћи му ни једна није била код куће, нит је могао знати кад оду ни кад дођу.

Те његове кћери, имале су виле посестриме, па су сваку ноћ ишле код њи у вилино коло; али то није њихов отац знао, нити су оне хтеле њему казати, ма колико да их пита. Човек је силно благо обећав'о оном ко би их сачув'о и видио, куд они иду; многи су долазили и чували али није мого ни један да их сачува. Чује то и Пера, па науми и он да оде да се јави. Браћа га стану одвраћати, али он ни да чује, већ управо том богатом човеку оде и јави се да ће се он примити да види куд његове кћери сваку ноћ иду. Човек му обећа много новаца ако их сачува, и то за три ноћи. Кад се смркло Пера онако у мантлији легне на кућни праг да спава; а кад је било пред поноћ, све три кћери устану па се лепо обуку, а најстарија најлепше, па пођу; а кад су дошле до кућног прага, где Пера спава, а оне пређу преко њега, а најстарија крене: „Спавај, спавај црна ревендуро, не ће ти испасти за руком што си наумио.“

Али Пера није спав'о, већ како су они одмакли а он за њима назорце, док нису стигли у једну бакарну шуму, и у шуми бунар од бакара а њи три кад су дошле до бунара извуку воде, и заите у бакарну чашу и напију се, а чашу опет онде оставе, у који су мах оне воде пиле, у тај пар је и Пера стиго у шуму, и одма дигне руку горе и откине једну гранчицу, чим је откинуо а шума се сва затресе. „Ију, ко је то у мојој шуми“ рекне најстарија, „та иди богати ко ће бити.“ Тако они оду даље, а Пера кад је дош'о до бунара и он се напије воде, остави чашу па хајд даље за њима. Кад се мало одмако, а он види коло, види свирца како свира а много момака и девојака како играју, види и оне три што их је пратио, и опази ону најстарију, како је отишла, с једним момком разговарала, после с њим играла певала и веселила се све донде док се нису почели разилазити.

Кад су се почели разилазити, Пера се сакрије у шуму, а њих три кад дођу до бунара, напију се опет воде и пођу даље; а Пера кад дође до бунара напије се и он воде, па узме чашу метне у џеп, па сатрчи око њих, оде кући па легне на праг. Оне кад дошле до њега, опет је казала она најстарија „Спавај, спавај црна ревендуро, неће ти испасти за руком што си наумио.“

Кад сутра на вече, Пера опет легне на кућни праг, а кад око поноћи оне устану лепо се обуку, а она средња најлепше, па кад су прешле преко Пере рекне она средња: „Спавај, спавај црна ревендуро, неће ти испасти за руком што си наумио.“ Како се оне одмакле Пера устане, па хајд за њима, док нестигну у сребрну шуму; Пера узбере и од те шуме једну гранчицу, шума се опет сва затресе, а она средња рекне: „Ију, ко је то у мојој шуми“ „та ко ће бити кога ту има одговорише оне две; затим дођу до сребрног бунара напију се воде из сребрне чаше па хајд даље, и Пера се напио воде, па опет за њима. Затим опази опет коло и како играју, и опази како и средња кћи, има љубавника као и прва, и како с њим игра, пева и весели се.

(Свршиће се).

*) Народ оне који су мало луцнути обично назива: „понет на упуштен,“ „ударен гајдама по глави“ „ударен мокрим џаком,“ и т. д.

ЛИСТАК.

ИЗЛОЖБА ЖЕНСКИХ РУКОТВОРИНА У НОВОМ САДУ, ОД 22 ЈУЛА ДО 13 АВГУСТА 1884.

(Свршетак.)

С моралне је стране имала беседа, може се рећи, савршен успех; што пак успех са матерыјалне стране није стојао у правој пропорцији према многобројној посети, какве овде још скоро нигда није било, томе су криве биле неке недосташице у самом аранжману, за које се опет не зна на кога треба кривицу бацити. Но налога је била одиста тако силна, да би и упетостручена пажња једва кадра била отклонити неке злоупстребе, које су оштетиле благајну задружну.

Сутрадан после беседе почело је редовно посећивање изложбе, која је била отворена сваки дан пре подне од 9-12 сата а после подне од 3-6. Посета је бивала с дана у дан све живља; ко је био и видио све те дивоте, умео је зацело осладити другима те их намамити, да не пропусте прилику него да иду да виде, шта уме да изради вредна женска рука. Ревни одбор добротворне задруге Српкиња Новосадских видио је да нема куд, те је и против првобитног закључка продужио изложбу још на недељу дана, тако да се уместо заказаног у први мах дана, Преображења, затворила изложба тек у Понедељак 13 Августа. На Преображење је у почаст гостима, који су изложбу посетили, приређена била игранка с томболом, на којој се изигравале ствари, што су их поклониле поједине одборкиње на ту цељ. Затварање је свечаним начином било обављено на истом месту у Николајевској порти, на коме и отварање. Неуморни радник око изложбе, Аркадије Варађанин, известио је том приликом сакупљену публику о свему, што се односи на изложбу. Према томе извештају посетило је изложбу за трајања јој на 9000 душа те је у благајну утекло новаца преко 5300 фор; од тога има до 4000 ф. трошка око изложбе а 1000 фор. одређено је на премије и то само з а н а р о д н и р а д, као: златан и бео вез, шупљику и ткање ћилимова и фина беза. Вештачки је рад добио само писмено признање и одликовање — дипломе. Прва премија у новцу износи 4 дуката а подељено је пет таквих премија; других премија у износу од 2 дуката било је шеснаест а трећих по један дукат педесет.

На изложби су изложени били излошци у овом реду: у првој је дворани био заступљен Велики Бечкерек и Вршац са околином, у другој Велика Кикинда и Панчево, у трећој Нови сад, Бела Црква, Стари Бечеј, Футог и друга бачка места са Мостаром Сарајевом, Бечом, Батоњом и Торњом, у четвртој Сомбор с учитељском школом и Суботица, у петој Срем, Славонија и Хрватска. Осим тога се у дворани једној при земљи могли видити радови ученица, што се уче по српским основним народним, и вишим девојачким школама у Сомбору, Панчеву и Новом саду.

Засебна би стручњачка студија требала па да се достојно оцени лепота и вредност појединих изложака. Нама је овде само намера констатовати, да је изложба цељ своју сјајно постигла и да први покретач њен, Стеван В. Поповић, заједно са осталим трудбеницима око ње, задовољно може погледати на успех рада свога. Не даје се довољно истаћи важност и замашај те прве српске изложбе женских рукотворина.

Велику је услугу посетиоцима изложбе чинио и на руци им био „Вођа“, што га је по налогу одбора добротворне задруге Српкиња Новосаткиња саставио Стеван В. Поповић. На челу је вођи том иза кратког предговора наштампан и свечани говор, што је изговорио Аркадије Варађанин при отварању изложбе дана 22 Јула.

Одборкиње Новосадске женске задруге, на челу им начелница Јулијана Радовано-

вићка, подначелница Ана пл. Рокнићка и благајкиња Софија Јефтићка, показале су више него женску истрајност, уредивши и спремивши све и будно надзирући. Српски ће им сав свет зацело од свег срца рећи хвала, и њима и осталим Српкињама Новосаткињама, које се на молбу одбора драговољно примиле, да у надзирању испомажу; а ко је изложбу марљиво посећивао, томе је зацело још пријатно у очи упала истрајна ревност изасланица појединих страних добротворних женских задруга. И њима а понаособ госпођама: Нини Петровићки из Кикинде, Емилији Мучаловој из Суботице и Софији Јорговићки из Сомбора, даље и госпођици Нимфи Ђорђевићевој из Великог Бечкерека нека је част и слава на својском им заузимању.

КЊИЖЕВНОСТ.

Нов пчеларски књижевник или пчела туђица.

(Свршетак.)

На стр. истој стоји: „Матица, у правилном стању пчелије Задруге у кошници, носи сва јаја из којих се легу пчеле. Она нема никаквог другог задатка у кошници, до да ношењем јаја одржава трајашност пчелије Задруге.“ Ово у немачком гласи овако: Die Königin ist die einzige vollkommen ausgebildete weibliche Biene in einem Stocke, welche im Normalzustande alle Eier zu männlichen und weiblichen Bienen legt und keinen andern Beruf hat, als durch ihre Eierlage den Bestand eines Volkes sicher zu stellen.

Даље долази реченица за реченицом: „Правилно бива увек само једна матица у кошници. Има истина изузетака у овоме, али ретко.“ — In der Regel ist zur Zeit immer nur eine Königin im Stocke: Ausnahmen kommen vor, gehören aber zu den Seltenheiten. „Само оплођена матица може носити јаја из којих се легу све пчеле и само је оплођена матица у стању да осигура трајност пчелије задруге.“ — Nur eine befruchtete Königin kann männliche und weibliche Eier legen und ist eine solche allein befähigt, den Fortbestand eines Volkes sicher zu stellen. Ову реченицу није знао добро да преведе г. Драгутин, а отуда се види да не разуме теорију пчеларства, премда је себи уобразио да је особито зна. Сваки умни пчелар, који буде ово читао, увидеће одмах по преводу г. Драгутина да исти не разуме теорије пчеларства.

Још смо на истој страни 411: „Јаја која матица носи, како она из којих се легу трутови, тако и она из којих се легу радилице, потпуно су једнака између себе. Увек су беличаста, ваљкаста и нешто мало, у виду бубрега искривљена. На горњем су крају мало дебља и округлија, а на доњем мало тања и шиљастија. Свако јаје навучено је нежном, провидном, ситастом кожицом или љуштицом.

Ово гласи немачки овако: Alle von der Königin gelegten Eier gleichviel ob männliche oder weibliche, sind gleich, 1 Linie lang, $^1/_4$ Linie dick, fast walzenförmig, schwach nierenförmig gebogen, am obern Pole ein wenig stärker und abgerundeter, als am unteren durchscheinend milchweiss, das Chorion netzartig gefeldert, mit der Mikropyle etwas seitwärts am oberen Polende. И овде кад је наш славни теоретичар преводио, изоставио је микропилу, по свој прилици да није знао шта је то.

Превринимо сад страну да видимо имали што за нас лепо и на 412: „Пре но што матица снесе јаје, осмотри ћелијцу, завуче у њу задњи део тела и помоћу жаоке доњим делом устмине, смести јаје на дно ћелијце. Ту га неком лепкавом материјом утврди, тако да стоји управо, но само мало на једну страну нагнуто. Под микроскопом изгледа та материја влакаста.“ То немачки гласи овако: Ehe die Königin ein Ei ablegt, untersucht sie die Zelle, schiebt dann den Hinterleib hinein und setzt das Ei unter Mitwirkung des Stachelapparates mit dem untern Pole auf dem Zellenboden ab, auf welchem es mittels eines eiweissartigen Klebstoffes in der Weis befestigt wird, dass es sich aufrecht, nur leicl seitwärts gerichtet erhält, Unter dem Mikroskope stellt sich die Klebmasse in der Form von Wurzelfasern dar. И из ове реченице ће сваки, који се разуме у теорији пчеларства, одмах увидети да г. Драгутин не разуме

о овом што пише. Испоредите — пчелари! оно што вели г. Драгутин „помоћу жаоке доњим делом устмине“ са немачким unter Mitwirkung des Stachelapparates mit dem untern Pole, па шта велите на то, је ли разумео наш теоретичар то место? И може ли га други разумети шта хоће да каже, а особито почетници?!

Ја мислим — драги пчелари! — да вам је ово доста што сам овде изнео па да се упознате са г. Драгутином, пчелом туђицом. Ја бих вам могао још много реченица из чланка наше књижевне пчеле туђице навести, које нам показује да су прост превод с немачкога, али држим да би то излишно било, јер ово неколико реченица што сам навео, јасно сведоче да је г. Драгутин просто свој чланак преводио и то како је он знао.

Али при свем том на послетку морам навести још једну реченицу, из које ће се јасно видети прво непознавање литературе пчеларске, друго да никад није г. Драгутин ни видео кошнице, а камо ли да је посматрао живот и рад пчелин.

То место гласи овако: „Пошто зависи од воље матичије каква ће јаја носити да ли оплођена или неоплођена, то лежи у њезиној моћи да према потреби у кошници одреди и пол будућим пчелама.“ То гласи немачки овако: Durch die Willkühr, die Eier befruchteu oder unbefruchtet absetzen zu kennen, hat die Königin das in ihrer Macht, das Geschlecht ihrer Nachkommenschaft je nach dem Volksbedürfniss zu bestimmen. Шта хоће овим да каже? Тим се хоће да каже да матица зна шта ради. Она зна кад треба да носи јаја пчелина, а кад трутовска и у које ће снети ћелице пчелина, а у које трутовска јаја. Да матица зна шта ради и да је свесна о оном што ради, држим да је о томе сваки рационални пчелар уверен. Али г. Драгутину учинило се нужно да и свога критичара мишљење изнесе о овој ствари. Чланак г. Драгутина био је на рецензији код г. Анте Алексића, који примећује на горњу реченицу ово: „Обично упливише ширина ћелије на врсту јаја. Шире су ћелије намењене трутовима. Матица у њих спусти лакше задњи труп, те без напора испушта јаје. За узану ћелију више се напреже те тиме семе додирне и женски јајињак те се јаје оплоди и даје женску.“ Ми ценимо г. Ан. Алексића као доброга практичнога пчелара, али овде ће нам опростити ако му кажемо да је за нас нешто ново женски „јајињак.“ Ми знамо да матица има два јајињака, која се у један канал спајају. На тим јајињацима сва су јаја мушка. Кад матица хоће да снесе јаје, онда се јаје одвали са јајињака и пролази каналом поред кесице, која се зове receptaculum seminis. Ако матица спусти стражњи труп у ћелицу пчелину, онда ће јаје, које пролази каналом поред кесице попрскати семеном ако пак спусти стражњи труп у ћелицу трутовску, онда јаје не ће попрскати семеном, јер из свакога оплођенога јајета постаје пчела а из неоплођенога трут. Матица је свесна о овом послу. Она зна шта ради, као што веле Шмид и Клајне у горе наведеној реченици. Сваки умни пчелар, који пажљиво посматра своје пчеле, може еклатантно доказати да матица зна кад ће и у које ће ћелице носити јаја.

Шта мисли г. А. Алексић под „жен. јајињаком“ и како он ту ствар тумачи, требао би да нам разјасни. По свој прилици хтео је г. А. Алексић да протумачи ту ствар онако, како је то тумачио славни Лајкарто, професор медицине, један од најславнијих анатома, најславнији можда ентомолог и ентомотом, који је допринео поред Сиболда да се партеногенеза унела у науку. Он говорећи о пчели вели да матица незна кад ће снети оплођено јаје, а кад неоплођено, и не зна је ли снела оплођено или неоплођено јаје, него то чине спољашње прилике. Кад матица — вели он — тури стражњи труп у ћелицу, ужу, пчелину, онда јој се стисне стражњи труп, те из кесице — receptaculum-a seminis излети семе и оплоди јаје, које поред ње пролази; а кад тури стражњи труп у широку ћелијцу, трутовску, онда јој се стражњи труп не стисне, те не може ни семе из кесице receptaculum-a seminis ни излетати нити јаје оплодити. Ове речи овога славнога човека не вреде ништа

јер су из ваздуха црпене, немају дакле основа у искуству. Лајкарто треба да зна да матица носи јаја у ћелице, које су пчеле тек почеле да граде. Ту је матици онда све једно била ћелица широка или уска, јер ни у једном случају не може стражњи труп јој се стиснути. Па онда матичњаци су још шири него ћелице трутовске, па ипак у њих носи оплођена јаја. Друго матица у одређено време леже само пчелина, а у одређено време опет трутовска. Треће кад има мало пчела у кошници матица не ће никад лећи трутовска јаја, него само пчелина, јер је свесна да треба друштво да размножава. Четврто скоро оплођена матица леже само пчелина јаја, а прелази преко трутовских ћелица, те не ће трутовска јаја да леже, јер зна да јој трутови не требају пошто је оплођена и да јој ваља друштво размножавати. Пето у кошници, у коју би само трутовско саће метнули, из почетка матица не носи никаква јаја, па кад јој се на послетку досади, она онда почне у трутовске ћелице носити оплођена пчелина јаја, јер је свесна, да јој трутови не требају, него да треба друштво, пчеле радилице да расплођује. Оваско мисли Берлепш и сваки други рационални пчелар, који је посматрао пчелу. Сваки рационални пчелар уверен је да матица потпуно зна шта ради. А како она то зна, то је друго питање, на које Берлепш овако одговара: Wahrlich, dass sie diess weiss, ist so gewiss als dass zweimal zwei vier ist. Wie sie freilich diess weiss, weiss ich nicht, sondern allein der, der sie und Alles geschaffen hat. Чудно је да наш славни теоретичар не зна ништа о овом, него наивно навађа још мишљење свога критичара, које не вреди ништа и које се не може ни разумети онако, како га је критичар истакао. Из свега до сад реченога јасно се види да је г. Драгутин М. Јовановић пчеларско-књижевна пчела туђица.

Друго имамо да покажемо да г. Драгутин М. Јовановић није пчелар, јер не зна терминологије пчеларске српске. О јез ку његову рогобатњем не ћу ни да трошим речи. Г. Драгутин зове задругу пчелињу пчеле или рој, а ми знамо да се задруга зове народ или марва. Г. Драгутин зове матичњак матичном ћелијом. Овде се мора човек ухватити за трбух, да не пукне од смеха. На стр. 409. вели г. Драгутин: „Док је била матица у кошници, раниле су је пчеле са медом из свога тела.“ Али та храна што стварају пчеле у своме телу није мед, него се зове „млеч.“ Код г. Драгутина све је то збркано; он не зна разликовати мед од млеча и рђе, нити су њему сви ови технични изрази пчеларски познати. Тако говори о некој „сажватаној кашици“ што пчелари зову рђа, он говори о „грбавом племену“-Buckelbrut, што српски пчелари зову „рђавцрв.“ Код њега ћеш наћи и „жерзонку,“ он зове receptaculum seminis материцом, он има израз „пчелија“ „матичија“ и каквих ти ту нема израза пчеларских, да се мора човек три пут превврстити левом руком кад с пажњом прочита чланак г. Драгутина М. Јовановића.

Из овога што смо до сад написали сваки ће рационални пчелар увидети да г. Драгутин М. Јовановић ништа друго није него пчела туђица, за то српско пољопривредно друштво, које ја врло ценим и којему желим сваки напредак, ваља да затвори за време лето од своје кошнице, док се туђице не одвикну од ње, јер иначе у њој неће бити ни капи меда. Заиста је чудно кад пчелар не зна разликовати својих вредних пчела радилица од пчела туђица! Ко не зна своје пчеле разликовати од пчела туђица није пчелар.

Писано у пчелињаку Јована Живановића.

Ко има залишних бројева „Јавора“ за год. 1874. број 1. 2, и 3.
за год. 1875. број. 26 и 29.
„ „ 1877. „ 1 32 36 40 45 46 и 49.
„ „ 1878. „ 5, 48, 50 и 51.
„ „ 1879. „ 1,
„ „ 1880. „ 31.
нека нам изволи послати и платићемо по 15 новч. од броја.

Администрација.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 35. У Новом Саду 26. августа, 1884. Год. XI.

ИВАНА.

Љуби, љуби, љуби још! .
Не одлази, рано! .
Мало пре је пало тек
Сунце огрејано.

— „Субота је, вече је:
Чекаће ме мама;
Нек у очи недеље
Не вечера сама!“

„Месечина као дан,
А село је близу:
Ти знаш сваки оглавак,
Ти знаш сваку низу.“

Изјавио стадо већ
Стари чобан седи —
Мрђен иза дрвета
И слуша и гледи.

Дигао је секиру,
Оком сева, прети . . . .
„Пала звезда са неба:
Ко ће то умрети?

„Одох мајци.“ — „Срећан пут! .
Кад ћеш опет доћи?“

— „Три пута ће Даница
Дотле небом проћи.“

Иде момак, доцне је,
А чека га мама:
Иде момак, данас бар
Нек не буде сама.

Из јендека пред њега
Искочио неко . . .
„И ја волим Ивану!“
Громким гласом реко.

И удари секиром
Стојана по глави . . .
Стојан пао, остао
На зеленој трави.

* * *

На јастук се румени
Сунце лећи спрема — —
Чека мома драгана,
Ал' драгог јој нема.

Пастир иде за стадом,
Млада зора руди — —
Бедни бабо Ивану
Не мож' да пробуди.

Бежи Мрђен преко свих
Непознатих стаза, —
Бежи Мрђен у гору:
Гора га проказа.

Бацили га под земљу
На двадесет лета — — —

Неће више видети
Никад бела света.

А старица на дому
Кува, пече, меси . . .
А какви су, боже мој,
Какви њени греси !?

Мита Поповић.

ОСВЕТА.

ЦРТА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

(Свршетак).

III.

Стојан је знао, како љуто Стана пати.

А зашто пати јадна?

Сад је тек појмио, како је страшно згрешио, како је пре свега — непоштен био.

На њему је гадна мана. Па то је све већма осећао.

У тај осећај мешао се и други неки. Је ли сажаљење? Је ли пробуђена љубав према правданој драгани? Тек више је нешто него пробуђена грешничка савест, ако може бити што више од тога.

Било што му драго, ал га је нешто гонило, ужасно га нешто гонило, да се састане са Станом, да се разговара с њом, па можда и да је моли за опроштење, шта ли? Тек само да се састане с њом. Дође му кадгод, да сам себе чисто не познаје. Мисли, све би био кадар учинити за њу. Мисли, како је могао бити тако непоштен, кад га је тако силно љубила, тако му неизмерно веровала? Можда се сетио и њених речи, што му их је једном у вече у пударини рекла: „Ако не одржиш реч, добро се узми на ум.“

Једном су се срели. Једва се усудио, да је погледи.

Била је бедна, бледа, изнурена, ни дај боже она ведра и једра Стана, каква је била у пударини. Очи упале, а око очију се ухватила два дебела црна прстена. Но кад га је погледала тим очима, као да се врати у њих стара ватра, па је преко бледих образа прели румен, а усне или задрхташе или преко њих прелети осмејак, тек да јој се покажу оне две чаробне рупице на образима . . .

Најпосле су се и састали. Она кукавица од пре, који је имао толико срца да поднесе онолику срамоту пред светом, Стојан се усудио сад, да се крадом састане са женом човека, који би га смождио да може. Тај Стојан који је својим неверством упропастио породицу читаву, тражи сад љубави од жене, коју је тако подло изневерио.

А жена, која због њега трпи толику срамоту и невољу, плаче пред њим и вели, да му је све опростила.

Стојан хоће да је загрли у дивљој страсти.

Стана се одбрани руком.

— Не, Стојане. Ја имам мужа.

Стојан устукну, као да је босом ногом стао на хладну гују или на усијано гвожђе.

— Па хоће л' до века то тако бити? — рече он жарко.

— Догод је он жив, — одговори она.

— Стано, ја не могу овако живити. Ти си ми све и сва. Отвори ми груди, па завирни у срце. Шта ти друго могу казати?

— То ти само кажеш. Ја сам те-

би и показала, — рече она с горким прекором.

— Ја нисам кукавица, за каквог ме свет држи.

— Ниси, кад треба жену упропастити.

— Немој ме корети, Стано. —

— Ја сам ти све опростила, — прошапута Стана. — Али, Стојане, што је било било, заборави. И знај, да ја имам венчанога мужа. —

— Ја ћу га уклонити испред нас —

Стана задрхта. Зграби га за руку, па једва прошапута:

— Ћути. Чуће когод.

Да је било видети, како јој очи севнуше, а доња вилица задрхта, да би чисто цвокотала зубима. Руком је својом грчевито стиснула његову руку.

Обоје дрхтаху.

— Ја ћу га уклонити, — — прошапута Стојан.

— Не говори двапут, — стишаваше га она . . .

IV.

Једно јутро пуче у селу глас, да је Дамјан убијен.

Узбунило се цело село. Све трчи као на чудо, да види, како лежи сиромах у свом рођеном кревету заклан. Како је легао синоћ пред кућу у комарник, није се ни дигао.

Сви гракнуше на Стану. Сви знају, како је живила с мужем. И сви као из једног грла повикаше, да је она убила.

Стану ставише, у притвор.

Али тек што су њу довели, ево жандара опет у село, па управо стојановој кући. Не нађоше га тамо. Него разабраше за његов траг. И ухватише га у винограду у једној колеби. Почео је био да бежи, но кад му попретише, да ће пуцати на њега, стаде. Ћуташе и само дрхташе док га свезиваху. И отпратише и њега за Станом у суд.

Кад су их извели пред суд, Стојан порицаше најпре одлучно, да је крив.

— Господо, он га је својом руком заклао, — рече Стана.

Стојан не имаде куд ни камо, него у највећој забуни призна, да га је она наговорила.

— Јесте. Ја сам га изазвала на то. Ја сам га пропустила и довела до комарника, — говораше Стана одлучним и сталним гласом с изразом најхладније озбиљности и мирноће у лицу. — Ја сам знала, да ћу и сама бити крива. Али сам хтела баш да се овако сврши. Могла сам га и отровати. Него која ми вајда? Овај би и опет остао жив. Хтела сам, да баш обојицу упропастим. Овај ме је преварио, да сам остала срамотна целог века, пред целим светом. Нисам томе крива. Веровала сам му на реч. Онај ме је злоставио и гонио, мене, преварену жену. Те место да ме је светио на невернику изливао је своју обест само на мени. Знам, да сам крива због убиства. Али због моје прве девојачке погрешке нећу се стидити на оном свету да изађем пред богородицу, да је молим за милост.

Ту удари Стана у плач. Ал се брзо трже и настави:

— Овде ми милости не треба ни пред судом ни пред светом. Кад ми нису знали дати правице, на част им милост . . . Једно не ћу, чини ми се моћи искајати: што сам се поверила оваквој к у к а в и ц и. Није кадар био као човек ни изићи пред човека, да се опере пред оном, коју је тако гадно осрамотио, него га коље као мама у с н у на кревету; дао се наговорити од жене, коју је сам понизио, као што само може бити жена понижена . . . Господо ви чините своје, ја сам своје учинила. Једино вас молим: сина ми мога предајте мојим родитељима, нека га уче, да не буде кукавица и, што је још више, да не буде непоштен. Мени што досудите, право ми је. Ја сам се осветила!

И суд је учинио своје.

Рајковић.

*

СРЦЕ МОЈЕ...

Срце моје, тугованче,
без сунашца тужни данче
без росице блеђан цвету,
шта те држи још на овом свету?!

Или оне црне очи,
црње очи од поноћи,
или оне усне мале,
љубав вечну што ти обећале?!

Па те ломна чува нада,
да те смрви изненада,
кад ти једном зада ваје,
да ти драга невера је!!!

Ил' те држе више силе,
самованке, горске виле,
да не клонеш у свом лету,
у најлепшем жића свога цвету!!!

Срце моје, тугованче,
без сунашца тужни данче,
без росице блеђан цвету,
шта те држи још на овом свету!?

Карлово. **Милутин Трбић.**

НИНО И МАСО.

По Сијенској једној хроници прича Павле Хајзе.

(Свршетак).

* * *

Кад је мало после млада слушкиња опет ушла, нашла је странца још на истом месту, како је упр'о очи у врата, кроз која је домаћица изашла. Тек су га њени кораци пробудили; брже боље покупи шешир и огртач са земље, камо су му били спали па и не мотрећи на злобно церекање девојчино појури из куће.

Где је провео одмах после тога, није умео ни сам више да се сети. Канда је бесвесно ходао по околини градској, гледао једнако пред-а-се а душа му пуна била само својих унутрашњих слика и ликова. Сељаци, што су ишли у град, говоре, да су видили човека једног, који је по узрасту и оделу био налик на њега, у пољу на сат хода од града, како чудно млата рукама по ваздуху, као да хоће да одбије насртај злог каквог духа, онда се опет баци на земљу па притисне очи уз тврду груду, као невољник, који преклиње мајку земљу, да отвори крило своје те да у њ прими очајнога сина.

У сутон пак дошао је у остерију, где је ојутрос оставио свог коња, зaискао је јела па нагло пио вино, што му је донео крчмар; изгледао је, причаше касније крчмар, сав таван и зелен, сваки час је полугласно сам са собом говорио, по који пут се и засмејао али не весело, као што је иначе обично слушао мајстор-Маса — познао га је крчмар — него као да се туђ какав дух смеје из сиротог занешењака. Затим је искао, да га одведу у вајат; ту је одмах онако у хаљинах легао на постељу па тврдо заспао.

Како прошле ноћи није био ни тренуо, то је сад у мирној тој кући неколико сати лежао у дубоком, мртвом сну, који му нису узнемиривали никакви снови. Али кад је киријаш један, који се био закаснио, ушао у двориште крчме те клепет клепетуша пробудио крчмара и сву чељад из првог сна, тргао се и он из свога мртвила. Прво, што му је пред будна чула изашло, било је страшило са белим плећима, што га је вас дан било гонило и крв му сисало. Отетура се низ степене па за један мах му прође кроз главу, да оседла коња па да одјезди до на крај

света. Затим дубоко уздане па пође у град.

На капији га пропусти стража, јер га је познавала као грађанина. Лагано је пролазио кроз пусте улице, све слушајући као неки силан нагон, али му се противило срце и душа. Шта је тамо хтео, камо га је вукло, ни сам није умео себи да каже. Нехотице се десном руком више пута прекрстио па промрмљао малу молитву. Али му је у глави била пустиња и неред, као да је у пићу био прекардашио.

Тада најпосле види кућу госпође Вијолантове а из горњег једног прозора примети да жмирука узан трак светлости. Промисли најпре, дали би га пустила и к о г а би тамо затекао, па га прожеже нагао бол те мораде застати и прибрати се. Баш како је сам себе питао, шта да ради, чује с друге стране узаног сокака журајив тих корак, који се такођер приближивао тој кући. Знао је, ко је то. Али се није као иначе радовао, што ће се изненада састати с тим човеком. Као што човек у сукоб иде душманину своме, с којим хоће да заврши рачуне, тако је и он прегао, да онај не би пре дошао до проклете куће.

Тик пред степеницама, што су водиле до малих врата, сретну се њих двоје.

„Ти си то, Масо!“

„Ја и нико други, Нино!“

„Цео сам те дан узалуд чекао, Масо. Сад није време разговору. Дођи сутра мени. Сад — ме ту чекају.“

То рекавши хтеде да прође покрај Маса па већ диже руку да ухвати черић. У то осети, како му Масо руку жестоко повуче и чује суровим гласом испрекидано изречене ове речи:

„И данас а и сваки дан одсада чекаће те овде узалуд. Никад ти више нећеш прећи овога прага, тако ми бог помогао!“

За један час ћутао је Нино, онда прозбори жалосним, али мирним гласом: „Еј Масо, зашто ме ниси јутрос у првом гњему убио! Та права си имао на то а и моја је жеља била! Онда се не бисмо овако били овде састали. Али сад ти не могу попустити. Све и да хоћу — чини су опет силне и снажне, а јаче су од руке твоје, која хоће да ме задржи, и од старог пријатељства, које ми се обесило о ноге кано сињи терет. Да ми је пред ногама бездан јаз а преко да стоји и да ме виче та жена, ја бих јој у сусрет појурио па нико се не би смео усудити, хтети ме спасти. Ако ти то изгледа манито и лудо, што му драго. Остај здраво па пусти бесомучника, нек судба с њиме управља!“

„Стој!“ повиче онај други, силом угушујући глас. „Још једну реч, пре но што дође до густа. Знај, да сам је видио и да ме исти бес гони. Цео боговетни сам се дан данас узалуд вио у мрежи, коју ми је та напасница бацила преко главе. Па сад сам ето ту, да се о њу отимам, па ма и са оним, кога сам миловао више него сав свет. Ко се усуђује стати међу мене и ту жену, то је мој крвни душманин, тога ја мрзим, његове сам крви жедан, тога ћу ја овим рукама —“

Зграби наједаред Нина за оба рамена па га тако снажно одгури са степеница, да је посрнуо и мал те не о зид ударио. Нину је само са усана сишао потмуо глас беса и љутине, за тили се час с противником својим ухватио у коштац па се тако на степеницах држали а слепо и бесно рвали, као што на мору двоје њих, што на сувише слабој дасци стоје, једно друго гледе да одгурају у дубљину. Само се час по чуо тих жалостан уздах, као да је и један и други унутри рањен. Ниједан канда није хтео пре пустити другога, док га не задави, па се наједаред тако чврсто стисли, да им се додирнули врели образи. У исти мах зазвечи мач, што је Нино носио око паса; одрешио се па

пао на земљу. Тада им обојици и тело и душу прожеже нешто, што им наједаред стару, тако грозно згажену љубав и верност пробуди из мртвила „Нино!“ зајечи један. — „Масо!“ промуца други — па пре но што дођоше к себи и увидише, шта се зби, већ им се душмански стисак претворио у буран загрљај; с очију су им појуриле сузе а уста се тако притисла једно уз друго, да се загушиле све речи оптужбе и извине.

Тако се држали добра три минута, а ниједан није умео ништа друго рећи, доли: „Ej Нино, зар је то могло бити!“ — „Ej Масо, зар је могло дотле доћи!“ — А кад им се прва страшна забуна мало уталожила, кад им очи нису једно друго више гледале кроз сузе те кад се сасвим прибрали, узеће Масо побру свог за руку па му рећи: „Ево ти да јем руку, да ниједној више милошти нећу дати моћи над собом, доли једино милошти спрам мога Нина!“ — А Нино рече: „Исто то и ја присижем своме Масу, тако ми бог помогао.“ — „Амин!“ дода Масо. Онда обрише руком чело и очи погледа горе на трак светлости са прозора па прозбори: „Ако нам је збиља, што смо присегнули, онда нам остаје један само спас: напасница, што се хтела међу нас утутнути, мора умрети!“ — „Истину збориш“, одврати Нино. „Кад би човек могао мислима убити, та већ не би више дисала!“ „За мисли се мора дићи рука а мач мора послужити мислима,“ рече Масо. „Који од нас двоје да јој буде судија?“ — На то умукну обојица. Али се Нино први прибере, „Ја сам кривљи,“ рече „мене већма мучи и кињи. Бог ће мени прије опростити, ако се дигнем против проклетства и напасницу са света уклоним.“ — Сагне се затим, да дигне мач са земље. Али га Масо задржи. „Коцка нека реши,“ рече нагло. „На кога падне, тај ће ипак имати да одговара само за половину крвног дела, пред вечним судијом а и пред земаљском правдом. Обоје ћемо заједно машити се мача, што ту у мраку лежи те га не можемо добро да видимо. Ко ухвати корице, нек је слободан. Ко пак наиђе на балчак, тај нека оде горе до ње па нека се проклетој тој души освети за нас обадвоје, пре но што нас наново завади!“ — —

Никад се није дознало, који је ухватио корице а који балчак, који је затим остао на прагу и задрхтала срца слуктио горе у кућу, дали му ништа не навешћује, кад је урађено страшно дело. Али је била тишина, као да се горе састало двоје драгих, што би да затаје миловање своје. Не прође дуго а на степених се зачују тихи кораци. Онај, на кога је пала била крвава коцка, изађе на праг с пребледим мртвачким лицем па ту на прагу падне на колена. „Свршено је?“ прошапће. „Бог нека прости и нама и њојзи! Један тренутак дуже па не бих био имао више снаге. Па још и у смрти су чини биле јаке. Толико сам био слаб те сам јој с груди сасисао крв.“

* * *

Сутрадан се већ у рану зору разнео по граду глас, да су мадону Вијолантову нашли на њеном дому убијену. На то онда узме барцело, чиновник, који је на челу стојао градској полицији, осам до десет својих људи са собом па брже оде до места, где се збио злочин. Силом се једва протурао кроз силан свет, што се слегао у узаној улици и чак на мрачних степеницах. Горе су нашли самртницу пред угашеним камином на згаженом пепелу на земљи, горње је тело прислонила на столицу, на којој је била непомична глава са разбарушеном косом. Плећа су јој била гола; горе на левој дојци још је био мач са вештачки накићеним балчаком, тако силно сатеран у нежно месо, да су га с тешком муком извукли. А

белеге је нестало; мач са три сечнице управо је испунио ону кобну канџу тичију.

Како је свако знао, ко је тај мач начинио и ко га носио, па како је и млада слушкиња, наричући над мртвом својом господарицом, сасвим гласно бацила кривицу на јединог милог госта у тој кући, то се барџело са својом пратњом одмах упути до куће Гарбове. За њима се дала силна светина. Свима је изгледало чудно, да ће такав човек, као Нино, човек честит и ваљан, који се и онако Темиди заклео био, да ће ју штитити и бранити, на душу узети ичији живот, нарочито кад га није могла презрена љубав навести на последњи тај корак. Кад су ушли к Нину, затекли су њега и побратима његовог, где седе мирно један до другог: на столу је била боца с вином и једна једина чаша, из које су канда обојица пили, осим тога и препис један „Пургаторија“ од великога Данта Алигијерија. Из тога је преписа Нино своме побри на глас читао а Масо је час по ударао по који тих акорд на лутњи, која му је била на колених. Запитају Нина, да ли је тај мач његов и да ли зна, како је страна она удовица, мадона Вијолантова, отишла на други свет, а он им без премишљања одговори: мач је његов а смрт те жене закључили су њих двоје и извели, јер је то била напасница па се није могао човек од ње отети, док је била жива.

На томе су онда остали и кад су их довели пред судију па им судија строго заповедио, да истину кажу, јер се не да замислити, да су тај једини самртни удар могла задати два убице. Жао је било оцима градским, да одмазда страшног тог дела одузме граду у исти мах два тако честита грађана, који су досад били ама баш без иједне замерке. Е али се није могло помоћи, злочинце је требало казнити. Њих двоје нису хтели ништа више да исповеде а и кад су их питали, да поближе шта кажу о чинима покојничиним, ћутали су и један и други јогунасто. Јединој Бригиди, кад је походила свог несретног нећака и љубимца у тавници, открио је Масо све, како је било. Али ни њој није хтео признати, који је од њих двоје задао самртни удар. Молио ју је, да поздрави сироту његову млађану сеју, која је код куће лежала у врућици па још никад није к себи дошла, откако је чула за ужасно дело. Нека је у име његово замоли, да за први мах потражи прибежишта у манастиру, док јој време не залечи љуту рану. А Нино је клекао пред баку, није ни речи рекао али је изгледао тако покајнички, да је бака при свем гњеву и свој невољи својој морала виновнику толике несреће метнути руке на главу и уз силне сузе препоручити га небеској милости.

Осмог дана после дела водили су оба осуђеника на место, где ће их стићи казна. Њих двоје су у свом покајничком оделу за руку се ухватили па тако ишли, не додуше јогунасто али боме ни скрушено. Озбиљно се јављали, нагибљући мало главу, овом или оном из гомиле, који им је рекао последње збогом. Кад су стали на скелу, сву црним обвијену, пали су још једаред један другом око врата па се тако чврсто загрлили, да се сав народ заплакао. Масо је од Нина као неку милост измолио био, да Нино први погине, те тако клекне Нино, помоли се гласно богу у покој своје и побратове душе па без и најмањега знака слабости дочека удар. Тада здере Масо себи хаљину с врата, открије потиљак, да га мач посече, па викне: „Ево ме за тобом, највернији и најмилији ми душе, за тобом идем било у милост било у проклетство; та без тебе би ми и рај био пакао!“ — Неколико тренутака после тога скотрља се и његова глава на крваву позорницу па каже свет, да се те две главе још и у смрти тражиле очима и јављале једна другој.

Лисабетучија није никад више иза-

шла из манастира, у који је отишла била са својом верном неговаљом. Писац ове приповетке добро се још сећа, кад му је било дванаест година да је о слави видио нежан витак један лик за који су му рекли, да је то настојница, а чуо је тада и ту чудну приповест. која је њу из света одгонила у свету самоћу. Ма да је тада већ била старица са цртама бледим као восак, ипак је још изгледала тако чисто надземаљски умиљато, да деран није хтео веровати, да је у младости морала подлећи другој женској, за коју кажу, да није била ни лепа. Касније је и сам доста искусио чини женске те не сумња више, да је од речи до речи све истина, што се овде испричовело.

ПОВЕСТ О ПОСТАНКУ И РАЗВИТКУ СРПСКОГ И НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

I.

Пре педесет година.

Ако је истина, — а биће за цело тако, — да сам се родио 1824. г. био сам 10—11 година онда, кад се у Вел. Кикинди прва српска представа давала.

Од тог доба до данас протекло је управо полак столећа.

И како се неопомињем, да је у том делу штогођ забележено и написано, нашао сам за вредно, да из обзира на постанак и развитак српског, — и данас постојећег народног позоришта, — из тамне прошлости, мени познате околности опишем, и на свет изнесем.

Пре 50 год. већ као отештани старац, долазио је у Кикинду познати српски турист и списатељ Јоаким Вуић, и обично одсеђавао је код онда бившег в. ст. миклушког проте пок. Василија Стојановића, или Аркадије Петровића, бившег срп. учитеља III. разреда.

Онда у Кикинди, гди је становало око 16. хиљада душа, — премда се находила католичка црква и парохија, које је ерариална камара издржавала и плаћала — није других основних школа било, осим три српска разреда.

Штицу и буквар, предавао је једноочни Аћим Јоановић; Часловац Јосим Путник, а Псалтир гореименовати Арк. Петровић.

У двокатници, гди су и сад три срп. разреда смештена, — биле су одељене две собе, у једној из авлије предавао је науке из четир латинских разреда — професор Тома Удицки, кои је плату из дистр. касе добијао.

И то је био тако звани „дистр. мали Гимназијум.“

Из овога су излазили сви стари чиновници и адвокати Торонталске жупаније, и в. кик. дистрикта.

Стари вел. жупани: Игња Хертеленди, Владислав Карачоњи; — Дистр. бирови: Мита Трифунац, Лука Кенгелац, Кузман Рацковић били су ученици пок. Томе Удицког, кои је последњи, пре 40. г. са целом платом од 300 фор. у мировину стављен, и пре 5—6. година умро.

Ученици из III. срп. разреда, и са стране из немачких школа, долазили су у латинску школу.

И тек за моје време отворио се један разред немачке школе, у којем је предавао неког касапина именем „хаускнехт“ син, — овај је у месту свршио и српске и латинске школе, и врло добар наставник био — ал после неколко месеци, усвои га ујак Стерне, — у околини бивши кат. прота, и учини, да продужи школе, и свршивши лекарске науке, постане у Бечу знатан и ц. кр. придворни зубњи лекар, — кои је сваког Србина гостољубиво дочекивао, и пок. патријарх Рајачић свагда је код истога одсеђавао. Имао је господствени стан на Базару, накупио је млого вештачких слика, и богато сребро и злато, у особеним моделама.

По одшеству Стерна, — буду наименована два немачка учитеља, — за млађег неки столарски калфа Антон Шварц, кои је

одма у званије ступио, ал нићу одан, морао га је заменути срп. богослов Антоније, — ако се неварам: Пантелић, — овај је продужио учећи нас немачки, — и латинска писмена познавати.

У другом разреду, по наименовању једне године учитељ Шмидл предавао је.

До тог доба кик. немци посећавали су срп. школе, и у учењу и разговору нису се разликовали од Србаља.

Код Срба чиновника, свећеника и обће код интелигенције завладао је немачки језик, и аристократски „фум" — једва је било неколицина богатих трговаца и мајстора, с' коима су у дружбени додир ступили.

Српска је реч била код њи „гемајн" — и сваке године присвајали су дружину немачког позоришта, и тога ради натеривали су сваког богатијег, да се на прилог упише.

Тако је nolens volens и мој отац на уписивање, и посјету њем. позоришта пристати морао.

Једном, кад је Јоаким Вуић у Кикинди пребивао, — са млогим гостима вечерао је код нас.

Из међу прочих, био је присутан дистр. инџинир Стеван — обће прозван „чика Дилбер," — ово му је презиме било.

Јоаким, у обће водио је реч о свом путовању, и о искуству на развитак разне народности, пак није пропустио присутнима пребацити, што занемарују српску народност, — а потом осуди што се у Кикинди у сред српства немачке представе дају, наводећи како су они са чиком Дилбером као ђаци, — ако се добро опомињем, рекао је: 1818. године у Будиму српски „театер" представљали, и да је први комад био „Крешталица" којом приликом певао је песму чика Дилбер „Сунце моје јарко" — тако дивно и красно, да одушевлењу није било краја, морао ју је неколко пута новторити, а сутра дан по свима крајевима вароши Будим-Пеште певала и свирала се песма „Сунце моје јарко."

Дал би знао Стеване још и сад, да нам одпеваш ту красну песму, — запита Јоаким.

Чика Д. одговори, а зашто не. . . пак скочи, узме штап, и држећи га у место тамбуре, удеси старачким ситним гласом, и дивно одпева „Сунце моје јарко" тако да су сви присутни у највеће одушевлење дошли, па затим морао је чика исту више пута — а и друге песме певати.

Том приликом водио се разговор и о томе, да су више комада представљали, и да се публици боље допадале српске представе, неголи немачке позоришне дружине, — да су морали преко ферија исте комаде, у Коморану, у Ђуру, Ст. Андрии, Тамишвару, Араду и у Баји представљати, — и да би били продужили, да се није Јоаким тешко разболео, — а међу тим глумице удале се, пак друге немогоше за позориште приволети.

Онда су и мађарски наши саученици Сатмари, Сентпетери, Мећери, Лендваи и други, — започели учити и једва за годину дана приправили се, да један мађарски комад представе, — пак како неимадоше женскиње и морадоше женске улоге мушки играти, то се пештанској публици њиова представа ни најмање допала није; — ал напротив, продужи Јоаким, — кад одоше у Дебрецин, публика их с' највећим одушевлењем прими, — научна академија одма у свом колегиуму заведе певачко друштво, варош сагради дом сталног позоришта, а магистрат одреди сваком глумцу и глимици 100. фор. годишњу плату из општ. благајне, — а Дебрецин, вели, једва је нешто мало већи од Кикинде, ако је само нешто богатији с' трговином, пак ја питам, зашто не би могла Кикинда са помоћу других окружни места, имати научну академију, и стално срп. позориште, само ако је воља ту, у средству не би оскудице било, — па да сам ја само 10. година млађи, неби се придржавао дерног Бездина, гди сам накан моје старачке кости оставити, — већ би се овамо доселио, и донде не би мировао. докле се не би научна Академија и срп. нар. позориште установило.

(Наставиће се).

ДРУЖЕВНИ НАГОНИ У ЖИВОТИЊСКОМ СВИЈЕТУ.

(Наставак.)

Први и понајближи узрок састанку животињском је заједничко место, на којем у исто вријеме угледају „свјетлило свјетско." Готово све животиње су у првом времену своје младости дружевне са својим, „сестрама" вршњакињама, па и оне, које се иначе не трпе. Упућујемо само на горе поменути примјер са пауцима. Највећма пада у очи удружење код младијех риба. Како свака женска силна своја јаја на једном мјесту, остави, измиле и младета на једном месту, и остају из прва заједно, ма да их има на хиљаде.

Други узрок, који зове животиње у скуп јесу миграције, дало им томе повода нагнуте за расплодом, или оскудица у храни или ток годишњег времена. Како сви индивидуви имају исту мету, заједно да пођу и да ударе истом цестом, — што није никакво чудо, јер код свију су исти узроци — природно је да у овијем јатима има много, истијех индивидува, а да и нијесу тајанственијем нагнућем за удружење скупљени. Раци сувоземни у западној Индији на прилику иду од фебруара до априла у честијем гомилама са сува у море, да се тамо излегу. Мета им је једна иста а и вријеме, па друкчије се и немогу појавити, већ у друштву. И лососе у исто вријеме води нагнуће за расплодом у водене путеве, јер морају из мора у ријеку да се пењу и ту да се легу. Природно је дакле, да долазе у великијем гомилама.

Друкчије су миграције, које проузрочи глад. Таке су на прилику код леминага и антилопа, нарочито, кад су суве године. Ипак држимо да су ова јата не толико миграције за одређеном метом, колико бјегство од глади, што но веле, куд стигао. Становници предјела којег гдје је глад љута, бјеже у плоднији крај и поплаве га, приморавају старе становнике, да се с њима заједно са исисаног земљишта окрену плоднијем крају.

На против миграције у шљед промјене годишњег времена имају мету, и за то су најбољи примјер наше тице-селице. Ова правилна путовања која подузимљу исти индивидуви сваке године, највише доприносе од свију миграција развићу социјалности. Путовања, ка што су код леминага јесу неправилна и ријетка, а не могу ништа утјецати на навику овијех животиња. Па већином и угину том приликом. Код такијех опет, како их лососи подузимљу, мијењају се индивидуви, који долазе једно с другијем у додир, и не могу да утјечу на навику, као код тица.

Најпослије, а то нам је најважнији мотив, изгледа нам, да је удружење потпомогнуто мјестима, која дају заједничку храну. Позната је и пословица: гдје је мрцина, тамо се скупљају гавранови. Заиста животиње, које се стрвинама хране, као јастребови и гавранови, хијене и шакали, много су социјалније, него већина грабљивијех животиња које траже живог плијена, и за то треба свака шири и пространији крај, као лавови и тигрови орлови и сокolови. Па и за животиње, које се биљем хране, често је храна узрок, да се нађе више индивидува заједно на прилику на доброј паши, на дрвећу плодовитом и т. д.

Али ово разноврсно састајање још нам није доста, да растумачимо постајање друштва. Да би животиње, које су се врло разноврсно састале, и на даље заједно остале, и једна другој се прикључиле, за то је још нужно да се развије и уживање у друштву. Радост ова може се двојако развити: са знањем и без знања. Са знањем ће бити онда ако животиње увиђају корист, коју им удружење доводи и по том се држе удружења. Узрок овај ипак ретко бива; јер прво таково сазнавање захтијева врло висок степен интелигенције, које немају чак ни сви људи, а друго развијају се и саме користи удруживања мало по мало тек из овога, тако да се упочетку једва јасно могоше упознати. Ми ћемо дакле моћи узети, да се је уживање у друштву поглавито без знања развило; и то овако: међу удружењи-

ма животињскијем биће слободнијих и постојанијих. Донесе-ли удружење користи дотичнијем животињама, онда ће ове, које нагињаху ка постојанијем удружењу прије се одржати у борби за опстанак и наклоности су им нашљедне. Нашљедство прелази с кољена на кољено, а наклоност све јача, докле се од ње не створи нагон, од чијег задовољства жеља а незадовољства зловоља буде. Овако се је развило са друштвом и уживање у њему.

Је-ли ово што смо узели, ваљано, онда мора удружење заиста бити од користи за дотичне животиње, оно им је оружје у борби за опстанак. Код родова, којима је удружење од шкоде, јер смета индивидувима при набављању хране, на прилику код вребања плијена, али их лакше ловцима износи на очи него појединe животиње, код овијех случајна удружења не ће — ма да бивају и чешће — бити тога успјеха, да изазову уживање у друштву, јер они индивидуви, који би имали дружевни сустав, прије буду уништени, него други, дакле мање би имали изгледа за расплод.

И код животиња, код којих је удружење ни од користи ни од штете, једва ће се развити социјални нагони, ма да већ и навика, да живе у скупу, може створити нагнуће за иста. Крајман, врста штуке, живи на прилику на Лузијани у свима ријекама и језерима у безбројној множити, кад и-кад и у јатима на стотине, и ово удружење није до сада ништа учинило, што би наличило социјалном нагону.

Узмимо социјални нагон као оружје у борби за опстанак, које се исто тако развило као и сва друга својства животињског свијета, којима је смјер, да одрже врсту, онда ћемо моћи узети, да ће се користи од друштва у два правца за социјални нагон показати: 1. за обрану пред непријатељем и 2. да се лакше дође до хране.

Нарочито штићење младијех од непријатеља је најсилнија полуга код сисара, да се развија дружевност, социјалност, а на против код тица баш лежење врло често прекида удружења. Код сисаваца су скотне женске, а исто тако и младета, много немоћније и требају обране, него мушкарци; ну оне су за то у мноштву много мирније, сносније него ови; за то можемо узети, да код врло многијех врста удружење проистиче од женскијех и то специјално на заштићавању младијех — у колико се може говорити о смеру код случаја, који бива без знања.

Добар примјер ове феле друштва дају нам гемзе, које живе у чопорима кад-и-кад њих 30—40; ну у тијем чопорима су само козе и млади јарићи до друге године. Одрасли јарци пак нијесу социјални, живе сами и придружују се чопоровима само кад је мркање, парење.

Јасно је да су такова друштва једино на заштиту младијех потомака, јер кад би гемзе имале од њега какве друге користи заиста би се и јарчеви козама придружили.

Напредак нам казује већ и парење, кад се социјалнијем женкама и мужак трајно придружи; али међу тијем још једнако живи несоцијално са осталијем јарчевима. Овако се може разтумачити код животиња постанак полигамије. Примјери такијех друштва налазе се код сисаваца и тица у врло великој мјери и — упућујемо само на коње, говеда, јелене, кокоши и т. д. — тако природно, да и не треба на том дуже да се забављамо.

На посљетку на врхунцу стоје она удружења, која нијесу само на заштиту младијем и женкама већ и мушкијем.

Заштита, коју животиње у удружењу имају, јесте у томе, што се лакше могу одупријети и много им је већа будноћа.

Како удружење јако увећава отпорну снагу код животиња, о том дају свједочанства репати мајмуни, који су врло јако дружевни. Брем бјеше свједок, како се један чопор овијех животиња бранио од нападаја кукмастога јастријеба, који је од најсмелијих у својој постојбини. „Кад сам једног дана у прашумама ловио,“ приповиједа он, и изненада чујем шуштање једног од онијех грабљиваца над собом, а на тре-

нутак послије тога чујем страшно кричање мајмуње. Тичурина се бацила на једног, још врло младог, али ипак већ самосталног мајмуна; хтјела га је дићи у вис и однијети на удаљено мјесто, да га тамо лијепо на миру поједе. Али грабеж му не испаде за руком. Мајмун којег је тица зграбила била, ухватио се је чврсто рукама и ногама за грапу, да га није могла одвући, а међу тијем је запомагао, тужнијем гласом у помоћ звао. У тренутку наста комешање у чопору и за часак би јастреб опкољен од њих десетак јакијех мајмуна. Ударе у крич, да се је све разлегало нападну га и ухвате га са свију страна. Сад већ лупежу не беше до плијена, већ у истини једино до својег спаса. Ну и ово му није баш тако лако било. Мајмуни га држаху чврсто и можда би га били и удавили, да се једвице некако није отргао и што брже побјегао. Перје му је пак из репа и са леђа прхало по зраку тамо амо а бијеше то свједочанство, да слободе није купио без штете. Да овај јастреб не ће на другог мајмуна јуришати, било је као свето."

Бабнин-мајмуни су због својег удружења тако јаки, да њиховијем чопоровима ни леопарди ни лавови ништа не смију.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

II.

Црна Ревендура

(Свршетак.)

Кад је било време да се разилазе, Пера се сакрије у шуму а њих три кад дођу до бунара напију се воде, па хајд даље а Пера кад је дошао до бунара напије се и он, узме чашу, метне у џеп, па оптрчи око њих оде кући и легне на праг. Оне кад су дошле до њега средња опет рекне: „Спавај, спавај, црна ревендуро, не ће ти испасти за руком што си наумио."

Кад треће вече Пера опет легне на праг; па кад је било око поноћи устану све три обуку се, а најмлађа најлепше а најлепша је и била, па кад су прошли Перу најмлађа рекне: Спавај, спавај црна ревендуро, није ти испало за руком што си наумио."

Чим' су се одмакле, Пера устане па опет за њима, док не стигне у златну шуму, где је био и златан бунар, и на бунару златна чаша; Пера одкине једну гранчицу и од златне шуме, шума се опет сва затресе, а најмлађа рекне: „Ију! ко је то у мојој шуми." „Та иди богати ко ће бити," — рекоше оне две; затим дођу до бунара напију се воде и оду даље. Пера кад је дошао до бунара, напије се и он воде па се одмакне мало даље и опази коло где игра, па се и сам зачуди, јер је видио да је та најмлађа од свег друштва и најлепша и види како многи момци иду око ње, али она негледи ни у једног, нит' игра нит' пева, само стоји па гледи.

Кад су кући пошли, дођу до бунара напију се воде и пођу даље, кад се оне мало одмакле, Пера изађе из шуме дође до бунара, напије се воде узме чашу, метне је у џеп, па отрчи око њих оде опет кући и легне на праг. Кад оне дођоше до њега најмлађа рече: „Спавај, спавај, црна ревендуро, није ти испало за руком оно што си наумио."

Ујутру, кад је свануло човек запита Перу: „Но Петре јесил' ји сачувао." Јесам" одговори Пера. „А имашли какве белеге." „Имам" каже Пера.

Затим Пера приповеди за све три, што је видио и покаже му чаше, и гранчице од све три шуме. Човек кад је видио врло се зачуди, па одма венча Перу са најмлађом му ћерком; — и оне две је после удомио — али их је одпустио од себе; а после смрти његове Пера је остао у кући са женом својом и живео је до смрти своје.

III.

Тако јој и треба.

Била три брата. А сва тројица били су ожењени, и сви су били у једној кући, ни-

су хтели да се деле јербо их је отац тако заклео, кад је умирао да се не деле да не цепају имање. Најстарији и најмлађи радили су у кући, на пр.· орали, копали, косили и т. д. а средњи брат од детињства био је чобан. Најстарији и најмлађи брат, имали су деце а средњи — што је био чобан — тај није имао.

Једаред донесе му жена ручак, иза села где је овце чувао, па га стане наговарати: „Видиш човече, ти се тако патиш ту по лединама, и дању и ноћу, и по зими и по врућини, а зашто да се патиш кад деце немамо?

Него да се ми оделимо, ишти ти од браће твој део, па ћемо ми за себе радити, а не да се ми за њину децу мучимо па ћемо ми лепо нас двоје живити боље него овако; кад закољемо живину, теби батачић мени батачић, теби криоце мени криоце, а не као овде у кући где има друштва.“ Човек мислио, мислио па науми да послуша жену, отиде кући и каже браћи шта је наумио. Браћа га стану одвраћати али он и неслуша. Браћа кад су видила шта је, оделе га од себе и даду му што је њему припадало.

Кад је дошло пролеће требало орати, доста му је тешко било јер није научио и већ се покајао што је жену послуш'о, али је ћутао, кад дошла кукурузња копња то му је већ теже било а косидба још теже, али било то па и прошло.

Кад дошла возидба онда му је већ доста било па викне на жену: „Хајде жено сад ти да ми бацаш снопље, кад си ме од браће оцепила.“ Жена шта ће него седне с њим на кола па хајд на њиву. Кад су почели товарити неможе жена да баца снопље горе на кола; човек онда шта ће него сиђе с кола да баца снопље; а жена се попне горе да садева, човек, како који сноп баци горе она га и не привати него рекне: „Ха! тај баш ту треба.“ Тако је то било док нису натоварили. Кад су кући пошли, — па док нису до куће дошли — трипут им се воз развалио, а кад су већ и трећи пут натоварили, човек се расрди па с коли управо у гувно код браће, па стане бацати и мешати са њином летином. Браћа вичу: „Хеј нејди тамо ти ниси с нама,“ али он и не слуша него само баца; па кад је све збацио сиђе доле, ували жену своју па предвостручи бич па удри по њој а све јој говори: „Теби батачић мени батачић, теби криоце мени криоце а (непрестано је бије) Ха! тај баш ту треба, Ха тај баш ту треба.“ Па онда се окрене браћи. Дајте ви браћо мени моје овце и мој штап, а ви радите како сте и досад радили.“

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Рачуница за други разред народне школе. Према наставном плану вис. кр. уг. Министарства и вис. школ. Савета а по најбољим изворима написао Аркадије Вуковић учитељ. Панчево, 1884. Издање штампарије Бека и Косанића. 8° с. 29. Цена 10. новч.

Рачуница за трећи разред народне школе. 8° с. 42. Цена 12. новч.

Рачуница за четврти разред народне школе. 8° с. 55. Цена 14. новч.

Међу најважније предмете, који се уче у народној школи, спадао је од увек рачун. Не осигурава му у настави главно место само практична корист, коју даје знање рачунања и која се с правом високо цени, него и за општи развитак духа има добра рачунска настава неоцењену вредност. Као ни један други предмет уноси рачун у мишљење елеменат реда и закона, а то су веома важна својства, без којих се иоле озбиљно учење и других наука тешко даје замислити.

Да и наши народни учитељи посвећују достојну пажњу том предмету, може се судити по њиховом ревносном књижевном раду на пољу рачунске наставе. Имамо већ више дела истога наслова и смера као ове

књиге г. А. Вуковића, а свима су писци народни учитељи. Зар да не тумачимо ту појаву тако, да досадање наше рачунице не задовољавају у свему учитеље, да неки налазе у њима можда какве празнине, ову или ону ману, за коју је сваки познији писац мислио, да ће моћи да је обиђе. Из те тежње, да нешто боље створи, поникла је без сумње и у г. Вуковићу жеља, да даде нашим школама нове рачунице.

Рачунице су одређене за руку ученика, оне треба да буду учитељу потпора при вежбању у ономе, што се кад учило. С тога гледишта не може се рећи да су такве књиге излишне у народној школи, а управо су од велике користи, ако су добро уређене, у школама са више разреда, где се често мора да прибегава тихоме вежбању.

Садржај рачуница не може други бити него примери, који морају бити добро изабрани и добро распоређени према течају наставе. За обим материјала био је г. Вуковићу меродаван наш наставни план, који поред сувише великих захтева из гдекојих других предмета захтева из рачуна пре мало него онолико, колико треба и колико се може уз разумну наставу постићи.

Поред свију узора у страним књижевностима није уређивање рачуница тако лака ствар, као што би гдекоји могли да мисле. Сваки број, сваки знак, свака реч захтева једнаку и то увек велику пажњу. А заиста су ретки људи, који могу за тако дуго време, колико је нужно да се нека књига напише, да очувају запетост духа. Другим књижевницима писање је често забава, писцу рачунице оно је увек рад, мучан, тежак рад, који ни на једном месту не пружа одмора. С тога је тако тешко написати рачуницу без мана и није никакво чудо, ако ни рачунице г. Вуковића нису без замерке.

У рачуници за други разред је „бројање и написивање бројева“ методично упутство за самоуке, које је излишно за ученике, које наставља учитељ. Примери за рачунске операције стављени су кумулативно, а не од десет до десет, као што захтева снат вни план и као што одговара течају наставе. Овако ће се та рачуница моћи с успехом дати деци у руке истом онда, кад се сврши цело прописано коло бројева. Употребљавање скраћених знакова за мере сматрам за прерано у другом разреду. Требао је ући засебан одсек за веома важно вежбање са бројем 100, а врло би добро било, да је то исто учињено и за мере.

И у књизи за трећи разред је бројање упутство за самоуке. Нема примера за вежбање у закључним рачунима. Списак мера на крају садржи сувишних ствари. Каже се, да се 1 квадрат-декаметар зове ар, али нема колико је то квадрат-метара. Иначе се израз квадрат-декаметар не употребљује у практичном животу, а тако ни центилитар, ни хектограм, те због тог им није места ни у овој књизи. У трећем разреду не могу још ученици да појме тесну везу, која постоји између свију наших садањих мера. Кад се дође једном до тога, онда дакако не пружају ни горњи изрази никакве тешкоће. Али без тога је учење тих израза излишно терећење памћења, којег мора школа да се клони.

Књизи за четврти разред има више приговора. На с. 25. читамо: Један dm^3 издубен па напуњен водом која је загрејана на 4 степена по Целзију, износи важина те воде управо 1 kg.“ Каква је то констукција? На с. 35. опет, „да се сваки разломак састоји из два броја.“ Разломак се бележи са два броја, а не састоји се из два броја.

Пошто у овом разреду не треба рачуница да служи само као књига за вежбање, него и као учебник, то одобравамо стављање правила и њихово извођење. Али претварање смешаних бројева у неправе разломке и неправих разломака у целине или смешане бројеве није довољно разјашњено. Наводи се само математички образац, а по нашем мњењу ваљало је то на једном примеру путем закључивања извести. Ни скраћивање разломака није расветљено стварним примером, као што је писац са свим добро чинио код раширивања. Примера за закључне рачуне нема ни у овој књизи.

Наставни план прописује за четврти разред „рачун са разбитцима једнаких именитеља, као и са онима, који се дају лако и очигледно под једнаке именитеље довести.“ На основу тога узео је г. Вуко̀вић у своју књигу сабирање и одузимање само оних разломака, који имају једнаке именитеље. Пошто настава у овом предмету у опште не сме да иступа из круга очигледности, то не држимо горње ограничење наставног плана за оправдано. Сматрамо да није ни мало корисно предузимање науке о разломцима са толико празнина, као што чини писац, ког законска наређења у том везују. Пре би пристали, да се систематично учење обичних разломака никако ни не предузима, него да се у место тога уче деца писању и рачунању са децималним разломцима. То заиста неби било скопчано са никаквим тешкоћама, а према садањим нашим мерама и новцу децимални су разломци за практичан живот од далеко веће важности него обични. Са простијим обичним разломцима и онако се упознају ученици на свима степенима рачунске наставе.

Практични примери, који се налазе у рачуницама, јасни су и извађени су из живота. То је врло добра страна̀ ових књижица, којој радо одајем признање. Ипак има примера, у којима н. пр. цене не одговарају фактичноме стању. Тако читамо, да метар платна кошта 83³/₄ новч. и килограм каве 1 фор 92¹/₄ новч. и т. д. Зацело да ни један наш трговац не ставља таке цене својој роби. Такве измишљене ствари давно су већ осудили и практичан разум и методичари.

Књиге су штампане лепим крупним словима и у опште се спољашње добро приказују.

М. Петровић.

Sagen und Märchen der Südslaven in ihrem Verhältnis zu den Sagen und Märchen der übrigen indogermanischen Völkergruppen von Dr. Friedrich S. Krauss.

I. Band. ***Sagen und Märchen der Südslaven.*** Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich. K. R. Hofbuchhandlung. **Осмина. Страна XXIX, 480. Цена 6 марака.**

II. Band. ***Sagen und Märchen der Südslaven.*** Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich. K. R. Hofbuchhandlung. **Осмина. Страна LII, 427. Цена 6 марака.**

Под првим утиском грдног и обилатог рада Вука Караџића нисмо ми сад још у стању ни схатити од колике је огромне користи његово делање за нашу књижевност. Говори се, да је он отац и утемељитељ нашег садашњег књижевног језика̀ и правописа, — али он није само то. Он је скупљањем српског народног блага стекао толико заслуга, да га можемо слободно назвати и оцем и утемељитељем будуће књижевности српске. Он нам није само пружио леп, прекаљен језик и правопис, па рекао: радите, но нам је скупивши наше народне умотворине показао и начина и тиме рекао: овако радите. Тим је управо ударио Вук темељ нашој књижевности, тврђи од станца камена на ком ће се ако бог да, подићи временом дивна зграда, достојна таког темеља. Без скупљених српских народних умотворина, без тог темеља, наша се књижевност не би могла дуго одржати, а све кад би се неко време и одржала одмах после пропасти своје била би застрта покровом заборава, да се никад више испод њега не укаже. Овака пак, живиће и после смрти. „Eine Literatur, die aus der Fremde eingeschwärzt oder aufgedrungen wird, die sich nicht aus dem Volke heraus entwickelt hat und mit dem Volke in inniger Fühlung sich nicht zu erhalten weiss, ist unfruchtbar und stirbt früher oder später wie ein Baum ab, den man vereinsamt in eine öde, wasserlose Sandebene verpflanzt. Bildung artet leicht in Überbildung aus“ — тако вели др. Краус, а то је уједно и доказ нашим речима, што смо их мало час изрекли.

Али још има заслуга, големих заслуга Вук Караџић и то не само специјално за нашу, него и за општу, светску књижевност — и то баш скупљањем српских народних

умотворина. Оно живо превођење српских народних песама на све изображене језике у тридесетим годинама овога столећа, па оно живо разбирање за све што је народно у свих изображених народа — побудио је Вук, који је скупљањем умотворина народних у своме народу показао и доказао да то нису саме празне и пусте речи које народ у својој доколици изговори, испева. Али у почетку када је изишла прва вукова песмарица, требало је човека, стручна човека и чувена у књижевном свету, који ће изнети и стручно пропратити значај тих песама. И злату се кујунџија нашао, вукова песмарица наишла је на таког човека, и то баш ни на ког другог но на дива немачке књижевности, имењака вукова — Гетеа. Ту после Гетеа потпомогоше браћа Грим, Герхард, Талви и многи други.

И од то доба се са друкчијим погледима гледа на народне умотворине. Нашло се чак и људи, који су себи за задатак ставили да непрестано црпе из тог неисцрпљивог врела народних умотворина. Др. Краус згодно упоређује себе и таке људе са старинарима говорећи: „So befinden wir uns in derselben Lage, wie ein Archaeologe der auf dem Trümmerfelde einer alten, längst zerstörten Königsstadt Forschungen anstellt. Überall liegen Schäfte, Kapitäle, Mauerwerke herum, hier die Spuren einer Wasserleitung, dort das halbverschüttete Becken eines Springbrunnes, und zudem ist Alles durch schattige, hundertjährige Bäume verdeckt und durch üppiges Rankengewächs überwuchert. Um sich ein Gesammtbild der alten Stadt zu entwerfen, wird er zuerst die Einrichtung ihrer Tempel, Paläste und gewöhnlichen Wohnhäuser ergründen müssen, und zu dem Behufe den Schutt wegräumen lassen, wird jeden Stein sorgfältig betrachten, bis er den Grundriss der einzelnen Gebäude erkannt; dann erst wird er über die Baukunst und die sonstigen Verhältnisse der ehemaligen Bewohner, der nun in Trümmer liegenden Stadt, ein annähreñd richtiges Urteil fällen können.“

Ове смо речи зато навели, што уједно згодно карактеришу и рад на том пољу а уједно нас и уче са каквим тешкоћама имају да се боре раденици ти скупљањем народних умотворина.

Пред нами је сад нова збирка народних умотворина и то сказака и прича наших народних али у другом руву, у руву — немачкоме.

Вредни члан антрополошког друштва у Бечу, др. Фридрих С. Краус, који се више пута јављао у бечком листу „Реформи“, доносећи рецензије и студије о нашим српским новијим збиркама народних умотворина, скупио је у ове две књиге до близу три стотине сказака и прича, које морају и нас врло интересовати, а у толико више, што је међу њима повелик део, што их је он сам скупио, и што су сада први пут штампане.

(Свршиће се.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Рачуница за други разред народне школе, написао Аркадије Вуковић, учитељ. Панчево, 1884. Издање штампарије Бека и Косанића. Цена 10 новч.

Исто за трећи разред. Цена 12 новч.

Исто за четврти разред. Цена 14.

(види рубрику „Књижевност“ у данашњем броју.)

Počela geometrije za niže razrede realaka i sličnih jim zavoda. Napisao Petar Nenin, profesor u kr. velikoj realci u Osieku. II. dio, za treći razred, sa 70 slika i mnogobrojnimi vježbami. Osiek. Nakladom pisca 1884. Цена 60. новч.

Der antike, mittelalterliche und moderne Antisemitismus von Jaša Tomić. Werschetz, 1884. Druk von Wettel & Veronits. Цена 30 новч.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду на крају г. 1883-4. Година 7. — Пред обичним програмским садржајем има чланак „о потреби и задатку оваке школе у нас Срба“ из пера вредног управитеља ове школе А. В.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 36. У Новом Саду 2. септембра, 1884. Год. XI.

ЛАЖНА СИРЕНА.

ОД ВЛАДИСЛАВА БЕТИ-ЈЕ.

„Иди, Жане, па кажи оној веселој браћи тамо на другом спрату е се ближи поноћ, и ако одмах не полежу или се не разиђу, сутра ћу им отказати стан! Моја кућа није чарда! Иди брзо!“

Ове речи рече један болестан стар господин, који је уједно најимућнији домаћин у једном пештанском предграђу, и живи на првом спрату своје лепе двокатнице. На првом спрату пак по несрећи за то седи, јер — на жалост — у вечитој подагри лежи, а несрећа је за њега и то. што над главом његовом, обитавајући укућани две три под најам узете собе претворише у станове разних забава и свеноћних теревенака, а у смислу међусобног уговора место свега тога има у реченим становима да влада баш на против потпуна тишина и мир, јер је домаћин, који под ногама њиховим станује, болестан: не може да спава, има покварен стомак, нит једе нит пије што; врећа му уши и сама звека кашика, куцкање чаша, лупање ногама, клокотање грла, — што се све кроз танки пôд чисто и разговетно чути може.

Жан је примио заповест и отишао на други спрат. Међу тим, како се попео тако се и сишао, донесав отуда и тај срдачни поздрав, како — „тамо горе веселећи се поздрављају милостивог господина и уједно поручују, е су се много већма упустили у весеље, него што би им воља била, и не мисле весеља свог до зоре прекидати! Што се пак тиче отказивања стана, то домаћица да би умилостивила господина, шаље вам топлих крофна; свака је румена као развијена ружа!“

Стари господин није се надао оваком особитом одговору; то га је немило дирнуло, па у гњеву тресне румене крофне с тањиром заједно о зид. Жан је бацао жалосне погледе на прекрасно тесто, које би заиста достојније место

наћи могло у његовом стомаку, него на собњем патосу.

— Покупи, изнеси на поље, и избаци кроз прозор! гласила је заповест.

Жан је скупио и изнео, него имајући памети, није побацао красно јело кроз прозор. Кад се хтеде удаљити, стари господин викну за њим:

— Зовни амо домоуправника!

Док се ово збивало, добра воља тамо горе на другом спрату једнако је трајала, па и јача бивала. Гласови песама, лупа од играња и куцање чаша чуло се од озго. Стари господин је стискавао зубе. Еј, да су сад његове ноге читаве, па да га однесу горе!!

Домоуправник ступи унутра. Беше то пун понизности Словак, као што су обично слуге понизне, кад стоје очи на очи са својим господарем. Видело му се из очију да не уме ни десет избројати.

— Трчите горе на други спрат и оним бекријама с места откажите стан; даље од четрнаест дана нећу их трпети под мојим кровом.

Домоуправник се удаљавао да по наредби господаревој дотичнима одрече стан. Међу тим домаћин је хтео у огорчењу мало да се размеће по својој соби, да га разметање то не стаје ужасних болова, те увиде да ће боље бити ако у псовању даде одушке свом гњеву, не лупајући много главе своје са оном мудром изреком неког влашког попа који говораше: крађа је до душе грех, ал ипак је од неке користи крадљивцу; — него који запсивају, велики су лудаци, почем од псовања баш никакве користи немају.

Домоуправник још никако не долази; господин једнако псује, проклињући и онога ко је прве крофне изумео; — каква сатира, подсмех? Овај просјачки свет њему да шије крофне, а смео би се опкладити, да је и брашно за њих на вересију узето, — на вересију, да се никад не плати!

Хоће да се наврши по сахата; господиново стрпљење беше већ на измаку: немирно се врпољио у својој дубокој наслоњачи, белу спаваћу капу кривио је час на десно час на лево ухо. Најзад дође домоуправник и упаде у собу. Хеј, али каква промена! С лица му нестало понизности а место ње види се нешто друго, налик на оно у напитих људи.Ваљда и није био трезан. У рукама је имао служавник, на служавнику беше чаша и у њој пушећи се пунш, којег је услед дрхтања руку и спотицања ногу било више на служавнику него у чаши.

— А шта је то од вас? — продера се господин на њ.

— Мол — Вам — мил — шаље домаћица овај пунш.

Запе, стаде. И сувише је рекао добри домоуправник.

Уз пркос своје тешке подагре треште се господин у својој наслоњачи, па за тим стаде боно јаукати.

— Донесите ближе тај пунш, јао-о-о. донесите, додајте ми га, јао-о-о! Тако, тако, — говораше болесник примајући пунш из домоуправникових руку, па примивши га, изли још прилично врелу течност овоме у очи.

— Ах, пан, ах Боже мој!! дерао се домоуправник слепо јуришећи на врата и не марећи, што му се међу тим и дебела, од сечена стаклета, чаша прсиши о леђа. У два скока сишао се с првог спрата; мало га је и вино убрзало вукући га на ниже.

Дубоко увређени господин остао је седећи у још дубљој наслоњачи својој. Витлао је рукама око себе док најзад срећно дохвати гајтан од звонцета и[illegible] овај дотле трзаше, док му ројта не о[illegible]та у руци.

Дође Жан.

Нашег болесника тако је обузео гњев, да једва могаше изговорити ово некс[illegible]лико речи:

— Брзо чашу воде!

На мах се вода ту створила. Он испразни чашу на душак и после тога се привидно умири.

— Жане!

— Заповедајте, милостиви господине.

— Спава ли већ кћи моја?

— Она је већ легла.

— А муж јој?

— Пише у својој соби.

— Иди брзо и реци му да га молим на једну реч.

Жан се удаљио; наш болесник није се ваљано ни изјаукао а позвани супруг дође. Беше то човек око тридесетпет година, миран, прилично углађен, на први поглед допадљив, премда не пуно правилна лика.

— Ви сте ме позвали, оче, — рече поклонивши се.

— Драги, господине зете, — проговори старац још и сад задухан од пређашња напрезања: — ако ми не желите скоре смрти, што и не мислим. . .

— О молим!

— Дакле помозите ми; осветите ме! . . . ах, удави ме јед, све због овог светског измета.

— Само заповедајте; чиме могу послужити?

— Молим Вас, господине зете, идите одмах на други спрат, овде баш над мојом главом; чујете ли тај паклени жагор?

— Чујем.

— Идите дакле и опомените их озбиљно и строго, да се одмах утишају, ако хоће да ме не виде у јутру опружена! Идите, мили зете; или се можда стидите тог посланства? Видите, ја бих сам собом ишао, али ноге моје, јао, јао! . . . послах тамо домоуправника, али золу опише: послах Жана, њега захранише крофнама! Ах, чујете ли како лупају? . . Паклена ова хука отпратиће ме на онај свет! . . . Идите, идите, ућуткајте ниткове једне, иначе ћу их ја с пандурима растерати.

— Покушаћу, — рече млади господин; — држим да ће ме послушати.

— Тако, тако! Како не би вас послушали; а после очекујем вас.

Млади човек се удаљавао а болесник дахну душом, надајући се зар, да ће сад над главом му све и сва умирити се.

Пролазило је минут за минутом, а жагор не само да није слабио него се чинило е све већма овлађује, као оно кад на гломачу бациш нове цепанице, те се пламење надмеће са пуцњавом исушеног дрвета.

— Није иначе него баш сотона проводи игру са мном, — мумлао је у себи старац; — још најпосле мораћу сам собом ићи, горе; тада ћу их растерати са овом штаком. . . јао ноге! . . . Пуф! ха, ха, за цело је неко пао у игри! Не би ли Бог дао да сломије ногу, бар да се научи мирно и паметно веселити!

Стари господин нестрпељиво је погледао час по на одмерено куцкајући сахат; беше већ три четврти на дванаест. Не чини ништа. После четврт сахата изби дванаест, за тим пола један, па један, па онда два сахата по поноћи! Наш господин зет никако се не враћа са свог посланства! . . Мимо старог господина очекивала је господина зета још једна душа; на свионим јастуцима спаваћива млада женица!

Стану ју ли вештице на другом спрату, кад тако заврћу мозак људима, почевши од послужитеља Жана преко домоуправника све до господинова зета! . .

Сирома старац, сумњао је е неће и овај потоњи изванредни посланик, по примеру својих предходника, са еличним глупим одговором повратити се.

(Наставиће се.)

ЗА ПРУДОМ.

НОВЕЛА ХЕРМАНА ХАЈБЕРГА.*)

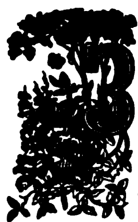а прудом се дало парченце земље травом обрасло. Ту је лежала усамљена кућица, једина у овом крају.

Било је то жарког загушљивог летњег дана када је чувар обале затворио врата и маломе детету, што је у кући остало, рекао:

„Сиграј се лутком, чујеш ли, Карино! Сад ћу се ја вратити.“ — —

Он је отишао. Сури облаци, што се мало час указаше почеше већ да се скупљају; сад је и муња севнула а киша поче промицати.

Он се журио, али на једанпут удари пљусак, и још једном муња засевну, да је изгледало, као да цело небо гори.

И опет је он зато журно корачао даље кроз неки малени кланац. Ишао је по козу и јаре, што су тамо преко на пристранку пасли, да би их скрио од буре што се приближавала. Овде у кланцу беше траве лепе и велике, — иначе тек по гдекоји свежањ, — много у скупу.

Муња, са громом удружена сађе доле, удари човека, обори га на земљу и затрпа га у траву. — — —

Он беше мртав. — — —

Као што постепено одјекује величанствени урлик лава, који једним јединим ударом своје снажне шапе овлада својом жртвом, када оставља своје бојно поље, тако се полако изгубише и љути звуци грома на небесном своду. —

Пре неколико недеља стајао је тај човек сав скрушен над самртном постељом своје жене.

Тамо преко, — ни сат хода, — насред острва сахранио ју је у мирно гробље и сваки дан је очекивао своју неудату сестру, која би му отада кућу водила и старала му се за кћер.

Мала Карина задовољно се сиграла лутком, када је сама остала, али пошто наједаред на пољу гром затутњи, уплаши се. Уплашено повиче за својим оцем, али кад он не дође а на пољу све то јаче бешњаше, шта више и сама се кућа затресла, истрча она из собице и плачући ударала је својим малим прстом о врата што су водила у двориште.

„Та дођи већ једном, тата! — Где си ти? — — Ја се бојим“ — —

Твоје лагано куцање не допире до његових ушију, драго дете! Али, све кад би у даљини и могао чути, он не може доћи, да умири твоје мало, узнемирено срце. — Управо тај удар грома, од кога си се ти тако уплашила, оборио га је и убио. — —

Никад више неће он чути твога слатког гласа, а досад је од тог звука, кад га је слушао, свака жилица срца му од миља задрхтала. Јер ти си му била све, — једина његова утеха и једина успомена на ону, коју је он тако љубио и која се пре њега пожурила. — — Ти га нећеш никад више видети! — —

Он мирно лежи у високој трави и спава и никад се више пробудити неће. — —

Па једва ће га и наћи, да му склопе отворене, преврнуте очи. Јер често прохуја и читава недељица, да нико не сврати у овај крај. Ко зна, кад ће когод закуцати на кутња врата и замолити, да сме ући; па и све кад би, — ти му ниси отворити кадра!

Ти ниси кадра ни сама себи да отвориш! Ти си овде жива сахрањена, ти сирото, мало створење, кад те се сетим подиђе ме милосрђе, пуно страха, пуно

*) Саопштавамо нашим драгим читаоцима ову красну новелу новог немачког приповедача Х. Хајберга кога је и критика и читалачка публика немачка поздравила са одушевљењем. Надамо се да ћемо у току ове године моћи обрадовати наше читалице са још једном новелом овог даровитог приповедача.

муке, што не може описати ни једно перо, а што само они разуму, који познају осмех малих чедних створења, — који и сами деце имају. — —

Кроз сред куће дао се ходник. Десно је стајао орман, држале су га орлове канџе, то су му биле ноге. То му је она донела, и многи странац, који је острво походио, бацио је око на тај орман.

Тик уз врата од дворишта, с лева, водиле су неке старе степенице са глатким, опалим степенима на таван. Шкрипале су кад је ко ступио на њих и када је напољу бура беснила, стењале су и оне горе на гредицама. Према степеницама, дворишту ближе, била је кујна а лево с уласка соба са малом ложницом. Прост, али чист намештај красио је ову кућу; у соби су шта више висиле две красне слике: Наполеон код Аустерлица и глава Лутерова.

Постељица мале Карине била је у мрачној ложници; њезина места за сигру беше соба и кујна, од које су врата увек отворена била, а само данас не, — када је чувар обале отишао од куће, — затворио их је.

Како се човек није вратио, ма да је Карина лупала, потрчи она у собу, попе се на столицу поред прозора и изгледаше тату.

Ломњава буре, која се почела утишавати, изгуби се полако у даљини, с њоме се изгуби и детиња страва а очице јој сад беху упрте на бару пред кућом, коју је начинила јака киша. Испочетка се вијугала у правој линији а за тим се разли у силне речице, које су се све више и више разграњавале. Она је то дуго гледала, та изгледало је тако забавно!

Али мало по мало па је ни то није више дражило — било је подне, — она зевну, стоциља се с столице и потрча поново у кујну. Сад се већ морао и тата вратити! Куцала је и прислушкивала. Ништа!

Сад подиже руке међ пукотину, да отвори врата, али ручице беху слабе за тај посао.

И тако је пролазило време. Она је трчала горе — доле, напослетку отскакута у собу натраг, седе на земљу и сиграла се са својом чизмицом.

Прекотура се једаред зловољно по земљи, па стаде плакати.

„Тата! Тата! Та ти не долазиш! Ја сам гладна. — — Ја хоћу да једем! Ја хоћу да једем. — —

Када нико не дође, и како не чу утешних речи, као што је то била навикнута, кад њезино малено срце у узбуђење дође, мрмљала је још мало по дечијем обичају, док јој се опет све мисли не усредсредише на чизмици.

Она се подиже и покуша, да је свуче. Двапут је пала поребарке на земљу — најзад и полеђушке — ал' ипак јој је испало за руком! Сад ју је имала у руци!

Па док је кидала округла дугмад са чизмице, паде јој опет на ум, да још једном мора у кујну погледати, али кад нађе врата и опет затворена, стаде прислушкивати, наслони лице на врата, напред се погну а ручицу са чизмицом наслонила на леђа. Да, да, право прислушкивало!

И шушањ се неки заиста и чуо, али не беше то тата.

Сад закуца још једном на врата од дворишта, кроз која је изашао, кад је кућу оставио.

„Тата! Тата! Дођи већ једаред! Чека те твоја Карина!"

И удари појаче ногом о врата и то баш десном, са које је скинула чизмицу; и она осети лаган бол и поче тихо плакати.

Тихо плакање претвори се у појаче, напослетку жалосна вриска разлегаше се по целој кући.

Напољу су жегли сунчани зраци. Он

спаваше. Шта га се тицало јадање неке детиње душе — — —

Илити малене пчеле, које су зукале у слободи и тражиле меда!

Сретне пчеле! Оне су биле слободне и нашле су оно, што су тражиле.

А мала Карина беше тако гладна и тако жедна —

На неколико миља у около не беше овде ни живе душе а и природа је била тако мирна и усамљена, да би нам се страх поткрадао у срце и на јасном дану.

Само за прудом удараху тајанствено и једнолико вали, па се опет одбијаху од обале. Никакав гласак није реметио ову усамљеност!

У једном куту, покрај врата, стајала је дрвена лопата. Та лопата привуче пажњу Каринину на се, и она се шњоме толико сиграла док је напослетку не обали на земљу. Сад ухвати је за држак па стане је вући, — а непрестано се освртала, — по ходнику и соби. Напослетку узе лутку, која је имала избелелу ружичасту хаљину, а једно од очију, што су се знале заклапати, упало јој је унутра у главу, — (Карина је чула како лупка, кад ју је тресла) — и посади је на лопату.

Сад је имала и кола. Управо је требала лутка седити; али није хтела.

„Ако нећеш седити, Марико, добићеш батина!“

(Наставиће се.)

ПОВЕСТ О ПОСТАНКУ И РАЗВИТКУ СРПСКОГ И НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

I.

Пре педесет година.

(Наставак.)

У оваком расположењу и лепом разговору, проведоше гости целу ноћ и тек у зору разиђоше се.

И премда је позориште од наше куће доста далеко било, мене су моји родитељи свагда са собом водили, и ја сам дремовно и незадовољно гледао „швапске комедије“, које су немачки глумци — неколко пијаница, — келнери и калфе, и ругобне, посла страшеће се блуднице, представљали.

Не знам управо јели исте или с' годином доцније, после горе описане веч. ре, — за време школских ферија, склопило се једно друштво, вођено Ником Петровићем и Луком Лисуловим, оба правника, и први писац и издавалац романа „Силоан и Милева,“ (? Ур.) — и објаве, да ће се са песмама представљати срп. комад „Светислав и Милева.“

Представа је ова обављена аугуста месеца 1834. год. у позоришту код златног плуга, — у телегравској улици трећа кућа од бивше дистр. касе, — сада болнице, — која је кућа у буни 1848. год. изгорела, и на исто место „Кирхнерова“ кућаназидана.

У тој кући била је пространа и дугачка за позориште намештена дворана.

Ја сам као дете на тој представи био. Да би боље видити могао, наместише ме с' двоје деце у један узвишени и са стране находећи се слепи прозор, — одкуда сам по вољи и публику и позорницу посматрати могао.

Све што сам ту видио и осећао, остало ми је дубоко у души и срцу ужљебљено и то се неда живим речма описати и разјаснити.

Јер као што рекох, ја сам одавна немачке представе посећивао и дворана за мене није била ништа ново, ал' тај дан, као да су и публика и дворана у неко „волшебство“ преображени.

Публика, од највишег до најмањег чиновника, трговци и мајстори са својим породицама, сви у свечаном оделу, изгледало је, као да су у цркву или у отмене свато ве дошли.

Сваком се на лицу радост и жељно изчекивање читати могло.

Иначе мрачне, сад лепо осветљене дворане и греда и зидови, као да се осмејкују.

Са златним папиром поновљена завеса изгледала је инпосантно.

У једанпут одјекну банда донде нечувене српске арије, умилно извијајући гласове из песме „Сунце моје јарко,“ које се по жељи публике и други и трећи пут одсвира.

Сад се на знак звонцета завеса подигже. О, да дивна угледа! Све сами српски витезови у богатом оделу занеше нас у времена душановог царства.

А дивна је, лепа је, и красног створа била Милева, младо безазлено девојче, које високо, као алабастер бело чело, окружено, као угаљ црном шнекластом косом светљаше, а испод чела као небесне звезде сијаху два црна ока, са умилним овалним образчићима, и кармин усницама изгледала је као из раја долетивши анђо, — све је присутне и мушке и женске лепотом очарала. Једва се допадању и плескању учини крај, — и тако је поред највећег одушевлења текла представа, — са непрекидним опетовањем песама, — од 8. сати, до 1. сата после поноћи.

Сваки је желио да не буде крај тој представи, и после поноћи нико кући да иде. Глумци морадоше с' публиком у весеље ући, — и би части и весеља до зоре, — када женске куђи оду, а мушки остану да весеље још цео дан продуже.

Поред овог одушевлења буде уговорено, да се стална позоришна дружина уведе, — да јој се годишња плата из варошке и дистр. касе одреди, — дистрикт, да уступи свој плац, гди је сад гостионица белог крста, — а варош да сагради стални позоришни дом, — и тако смо сви осетили, да смо се из дубоког сна пробудили, или, да смо на ново рођени.

После ове искрене радости и весеља врило је свеопће задовољство у целој вароши, и нико није замислио шта сакрива црна будућност, а проклета судбина само зато постоји на свету, да никаквим узроком Србину пакости, па чим се указало сунце да нас загреје, наведе се мали облачак, да Киринду и поред исте Српство, па и саме глумце у таму баци.

Из отмене српске породице поред најлепше и најпријатније госпођице Милеве, — на позорници у шареном турском оделу најлепши изгледаше Бајазит, иноверац и бивши млад адвокат.

Ови двоје заљубе се, и учине даљим срп. представама, и очекиваним надама крај.

Бајазит запроси невино девојче Милеву, ал мати му не дозволи узети Српкињу за жену.

Син се одрече матере, и дође у Милевину кућу, — а после дужег времена, кад је видила Милева, — која се није хтела без мајчиног благослова венчати, — да мајка ни на јединче свога сина, ни на њу осрамоћену девојку, па ни на невино унуче неће да се смилује, — наговори свога пред светом признатог друга, да се својој матери у кућу поврати, — а она се на скоро уда и венча са опет иноверцем и одгаји у српском духу и језику честиту и ваљану децу, — од којих једну лично познајем, да мужа свог, ваљаног Србина усрећава, и децу у најчистијем српском духу одрањује.

Бајазит, по том, по вољи матере ожени се са Мађарицом, и у трећој години, по кратком боловању умре, оставивши ојађену удовицу мајку, удовицу супругу, и троје сирочади, да оплакују сина, супруга и отца, и да на туђе неге спадну.

Тај несрећни случај, ужасне сваку младу Српкињу, — а и саме младе Србе доведе до тога, да се сви разиђу, и не смеде нико ни помислити, а камоли прозборити, да се „дружина позоришта“ установи.

Тако је онда владао морал, и држало се да су глумци комедијаши, и да глумица не може морална бити.

II. После 10. година.

По ономе, што је пређе речено, и ја сам на школе отипао, и више разреда у Пожуну, Ђуру и у Пешти свршивши, за то цело време, — будући сам рано родитеље изгубио, слабо сам кући долазио, и за цело време школовања, нисам имао прилике ни чути, ни видити, српске представе.

Године 1844. свршивши теорију, на

практику дођем у Кикинду, где затечем дружину срп. позоришта.

Чланови дружине бијаху они србијански чиновници, који су са Михајилом кад би лишен књажевства, на ову страну прешли и у оскудици издржавања склопили друштво за представе.

Исте године нашао се већи број младих Срба, који су науке свршили, и на практику наступили.

Одушевљени наставама бившег нам катихете Стаматовића. — затим Гаја, Хурбана, Зделара и других, — прво нам је било да установимо срп. читаоницу, и да једним гласилом „Кикиндско Звоно“ будимо свест народа и заспали српски дух.

По том настојавали смо, да се срп. позориште, које се у арени давало, — што боље посећује, јер дружина малаксавала је, и тужећи се, да не може са трошком на крај, — била је вољна разметнути се.

Сад их ми узмемо на око, и уверимо се, да није до публике кривице, већ до касира, или оних, који новце на каси примају, — ти новце склоне и дружину варају.

Тако читаоница закључи, да дружину задржи, и поред погодбе у редовну плату узме.

На овај предлог пристану сви глумци.

Кад се скупило нешто новаца за прву четвртину месечне плате, одреди се одбор из 3. лица.

Ја сам био председник и главни руковатељ економије, — Сергије Виримац, богослов и правник, родом из Башахида, (справљао се да положи цензуру и у калуђере да оде, био је изврсни капацитет, ал је погинуо 1849. под Кикиндом на челу уступајући усташа из Мокрина) он је био управитељ представа, и сам је као дилетант суделовао; — трећи је био у одбору Лазар Кирић учитељ, који је са касом руковао.

Новчане припомоћи нисмо имали ни од које стране, — само је црква плаћала 600 фор. шајна, чега су ради глумци, недељом и празником дужни били хорално појати.

Дистрикт. магистрат никако није се дао приволети на новчану субвенцију, — а тако исто и варошки биров, — докле на млоге молбе и опомене на 1834. годину, дистрикт своје зданије код „белог крста,“ друштву на диспозицију стави, — а варош, о свом трошку за позориште преобрати.

Одбор, поред свог и највећег напрезања, увиди, да није у стању глумце на боље и савршеније представе напутити, — и зато дође на ту срећну мисао, да из Беча једног пропалог позоришног управитеља доведе, који ће умети и знати, да глумце уповешти и на бољак изведе.

На поруку да ће такав управитељ поред месечне плате од 200. фор. ако је са женом, — с’ додатком од 50. фор. — код срп. позоришта примљен бити, — дође са женом један Моравац, и он са помоћу пок. Биримца за кратко време од 3. мсца, тако увежбају глумце, — да су могли на прве позорнице ступити.

На тај глас, да се у Кикинди ваљано представља, — из околних места, поузимаше и спајије седишта. Глумца Јовановића уподобише берлинском придворном глумцу Девријену, — а Протића, мађ. глумцу Егреши Габору.

Изванредне глумице и певачице: Олга Поповића, и Ј. Тапавица, — још су у животу, прва удовица бојарка у Крајеву, — друга свећеника удовица, у Дески, находе се.

У каси никад није било оскудице, премда се гардероба непрестано набављати морала.

Друштво је пуне две године, и то искључиво у Кикинди представљало.

Јовановић особито, а и Протић, умели су и гласове компонирати.

Плате су им, као и горњим глумицама на 100. фор. ср. или 250 фор. шајна повишење.

И тако се то руководило до краја јула 1846. г.

Сад наступило време, да се ради полагања испита у Пешту иде, и како тим поводом иступише два члана из одбора, — настави се нов одбор из 5. особа.

Прота Павле Влаховић као председник, један дистр. сенатор, два глумца и стари ка сир.

(Свршиће се.)

ДРУЖЕВНИ НАГОНИ У ЖИВОТИЊСКОМ СВИЈЕТУ.

(Наставак.)

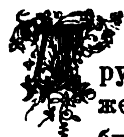

Друга једна врста заштите, коју здружење са собом доноси, јесте већа будноћа, опрезност. Многе социјалне животиње постављају стражу, док траже храну или док почивају, код свију је готово то својство, да опомену једно друго на опасности, које им пријете, а оне их примјете. Узор социјалне опрезности дају нам ждралови. Не само да постављају правилне страже, него, чим дознају, да је човјек близу, изашиљу својем јату уходе, који лете натраг, носе поруку, извијешће; за тијем се пошљу нове уходе ради контроле, докле тек послије свјетовања, и кад пристану најстарији и најискуснији чланови, не пође за њима и јато. Животињи, која усамљено живи, било би такво осигурање немогуће.

Друкчија су удружења, која су за то, да животиње могу лакше храну набављати. Искључиво овај смјер води вука у удружење; то је животиња, која чини пријелаз из исолованости у социјалност. У прољеће и љето, када хране има у шуми изобиља, живи он или усамљен, или све двоје и двоје. Што се ближе примиче зима и што је теже доћи до хране, тијем бивају и веће поворке, руље, вукова, да би заједнице дошли до онога, до чега не може један сам; руље ове учине се хајкама. Хајке хајкају заједнички и испланирано; један дио гони плијен, а други му гледа пресјећи пут и испријечити. Свака појединa животиња, која им дође на сусрет, пропала је, па ма била како брза и јака. Чак и са медвједом сврши хајка вукова; само затворене чорде коња, говеда и крмака могу да даду вуковима вјетра.

Природно је, да се удружења за заштиту и за набављање хране не могу увијек строго разликовати; у много случајева је удружење и за један и за други смјер. Јата мајмуна не бране се само од дивљих животиња и не постављају страже против њих, они нападају заједнички и на плодне њиве, што више, Алварез говори о бабин-мајмунима који живе од ларава, које ваде између камења: „Кад дођу на камен, ког не би могли двојица-тројица ни макнути, намјести их се толико на-њ, колико имају мјеста, покрену га и траже своју милу храну.“ Овдје дакле видимо исти случај, који и код вукова, гдје заједнички раде на набављању хране.

Удружења, која су непрестано за оба смјера: за набављање хране и заштите јесу највећа форма друштва. И људска удружења спадају амо. Људска удружења разликују се од чорада, јата социјалнијех мајмуна само начином како долазе до циља, смјера. Смјерови су овдје и ондје исти. И код човјека удружење није ништа друго, већ оружје у борби за опстанак и то најодличније му оружје. Борбу за опстанак у друштво само пренијети, не значи ништа, доли отети човјеку једно од најбољих му оружја у овој борби. Нека се и господа букачи драпирају природословном кабаницом, па нек чак и славни испитиваоци природини у рог им затрубе и растумаче, да је борба свијех против свију основана у природи и, ако је уклониш, да значи примирје нашег развића па нека још тако презирно назову сентименталношћу сваки покушај, да се рат свијех против свију уклони, тијем ће само доказати, како су мршаво и површно појмили науку борбе за опстанак.

Ако је напредак сваке врсте животињске само у томе, да оружје своје у борби за опстанак усаврши, онда се тај напредак мора изразити код социјалнијех животиња и у усавршењу њихове друштвене организације, дакле у усавршењу борбе свијех за све. У колико-ли више ово случај код човјека мора бити, у којега је најсилније и најстрашније, да̄, једино оружје у борби за опстанак, друштво. Човјек се одликује још од другијех животиња својом интелигенцијом; али је она плод друштвени; исолиран човјек заглупави и постане са свијем тупоглав. Све му друго оружје у борби

за опстанак стоји иза оног код осталијех животиња. Човјек нема оружја за нападање, као грабљиве животиње, не заштићује га величина као слона, воденог коња и носорога. Није брз као вјеверица и срна, а ни губитке своје не може да надокнади превеликијем расплодом.

Па ако му је поред свега тога испало за руком, да се не само штити од својих непријатеља, него да је њихов и читаве природе господар, то му није пошло за руком помоћу тајанствене божанске искре, него једино и само тијем, да је своје најодличније, дȁ, скоро једино оружје у борби за опстанак друштво, развио до савршености, која у животињском свијету није позната. Само у друштву и помоћу друштва се је човјек попео до висине, на којој је сада, само у њему и помоћу њега може даље ступати. Ко друштво атомизира и свезу му раскине, ко уведе борбу свијех против свију у друштво, тај одузимље човјеку најсилније оружје у борби му за опстанак и удара му сјекиром у његову културу.

Ово су поуке, које социјална знаност из праве истине извести мора, да је човјек социјална животиња.

II.

Посматрање социјалнијех животиња је од врло великог значаја по социјалну знаност; исто тако и по психологију и етику.

Са свијем је по природи, да борба за опстанак код изолиранијех животиња мора са свијем друга својства имати, него код социјалнијех. Несношљивост и самољубље су од нȁјвећих својставȃ несоцијалнијех животиња. Пауци нам дају за то доказа. Типична је и југоамеричка харпија, јастријеб, који осим кад се паре, ни једном не живи са женком. Метнемо-ли двоје заједно у кавез, почну се борити „на живот и смрт.“

Са свијем друкчије раде социјалне животиње. Природно је, да је главна црта њиховог карактера, што воле друштво. Најстрашнија казна за социјалну животињу је усамљеност. Полудивља говеда југо-афричка не могу поднијети ни часка, да буду растављена од стада. То ћемо појмити, кад дознамо, да лавови непрестано вребају на ове животиње, које се од свог стада одврље, да пасу на страни. Овако ће доћи до расплода готово само таке животиње, које се држе вјерно својег стада.

Уживање у друштву не протеже се на све појединце у врсти, него бар у слободном стању, самȏ на сачланове једне исте заједнице. Изузети ваља животиње, које не живе увијек социјално на прилику вукови и нандуси. Ови живе за вријеме лежења у фамилијама, а послије тога сјатају се њих до преко 60 комада, који ипак у са свијем слободној вези стоје. Случајне околности растављају јата и збију му се онда дијелови са најближим чопорима на паши. Код строго социјалнијех животиња може наклоност ка својој заједници тако да буде јака, да се појављује као ненаклоност, мржња према свијем другијем члановима исте врсте, а која не спадају у исто здружење. Познат примјер дају нам мрави. Тако и парија-пси, скиталице пси без господара у Оријенту. Свака улица има своје псе, којих они не остављају и тешко оном псету, које се усуди, да посијети туђи крај. „Често сам гледао“ приповиједа Хаклендер, „како преко таког несретника сви други падају и како би га, да се некако не знаде бјегством спасти, били растргали.“ Доста сличнијех случајева можемо често посматрати и код наших домаћих паса по улицама. Код елефаната чини чорда, било у њој десет или хиљада комада увијек затворену свезу. „Ни један други слон не смије прићи и онај, који је тако несретан био, да буде разлучен ма каквијем случајем од једне чорде, можда да остане или да утекне из ропства, мора да живи пустињачкијем животом. . . Усуди-ли се, да се умјеша у коју чорду добије батина са свију страна; па чак и безазлена слоница бије га рилом својим“ приповиједа Брем. На истом темељу почив и мржња племенска код — људи.

Са свијем је сродна са уживањем у друштву и симпатија, саосјећај, који имају једино социјалне животиње. Само се по се-

би разумије, ако само живим у друштву и помоћу друштва, да ми тон, који у истом влада, не може бити равнодушан. Сваки губитак, који задеси друштво, задеси и мене, а исто тако и свака добит. Срећа појединијех другова, убрзава и моју срећу; њихова патња утјече и на ме. Нарочито код друштва, која су за наизмјеничну потпору и заштиту, мора се симпатија борбом за опстанак јако наспорити. Али докази за исту налазе се и код животиња, чија су друштва једино за набављање хране. Примјери су о вуцима, који инвалидне другове, који имађаху рђаве зубе, питаху. Исто то се приповиједа и о псима, пацовима и коњима. Капетан Stansbury нашао је на сланом језеру у Утаху стара и са свијем слијепог пеликана, који је био врло дебео и мора да су га његови другови дуго и врло добро питали.

Нарочито гавранови и ластавице су се у вијек показали у нужди добријем и врлијем помагаоцима. Бихнер наваћа у својој књизи: „Љубав и љубавни живот у животињском свијету“ неколико тако пријатнијех приповиједака, које ово потврђују, да нам наши читаоци не ће узети за зло, ако ток свог испитивања за час прекинемо, да исте саопштимо.

„Прије неколико година“, цитује Бихнер Брема, „гледао сам јато врана; нашле се у послу на подножју дрвета и одлијећу и долијећу својој колонији. Погледам боље и припазим тамо у шупљини између два коријена стару једну врану, која је метком изгубила крило и ногу. Овај кусатак бијеше готово већ зарастао, што свједочи, да су вране своју инвалидну сестру в е ћ н е к о л и к о н е д ј е љ а х р а н и л е.“

„Буде-ли им један од другова убијен или рањен,“ приповиједа Бихнер даље о гавранима, „нарочито из пушке, неће га оставити, као што би могао човјек у истини очекивати на прасак, кад се пушка испали, него га облијећу, скачу око њега и непрестано покушавају, да му помогну. Остане-ли са свијем без крила, а може се кретати на земљи, охрабрују га, непрестано му довикујући лете мало пред њиме и гледају, да и он пође за њима“. Гиртанер шта више каже, да је видио, како је једно друштво дивљих чавака, које су биле на путовању, на гракање једне чавке, којој су била крила подсјечена и ходала је слободно тамо амо, слећело и како је хтјело подсјечену другу великијем постојанством у зрак однијети; у први мах им не пође за руком, а оне по ново шчепаре је кљуновима за крила, доста је високо дигну у зрак и од свога племенитог подузећа одустану тек онда кад су се увјериле, да им је напрезање узалудно. Јесе је видио, „како је један његов раденик држао у руци гаврана, кога је он убио и како је други гавран, пошто је неколико пута око њега облетио, тако се на човјека окомио, да га је готово додирнуо, у нади-ли зар, да ће моћи својем јадном, несрећном другу помоћи. Па чак кад су мртву тицу извјесили на колац у пољу као страшило, посјећивале су је њене пријашње пријатељице и разгледале је. Ну, кад су се увјериле, да је сва нада пропала, оставе поље све и оду. Случај овај изгледа у толико да је вреднији, да се примијети, кад се зна, да гавранови још из далека бјеже од човјека, кад га виде да иде с пушком.“

О осјећају солидарном код ластавица приповједају нам многе, врло вјерне причице. Да поменемо само једну, ону о париској ластавици, која се је била ухватила дугијем, око ноге јој обавијенијем концем на атулу Collège-a des Quatre Nations. Кад јој снага бијеше исцрпљена, висила је тужећи и пиштећи о крају конца, покушавајући час по час да се ослободи. Све ластавице великог терена између туљеријског моста и понефа, а можда и из још даљег краја, скупиле су се биле на стотине око ње, хотјевши јој својим пиштањем узбуђеност и сажаљење своје рећи. Послије дуге узрујаности и ослобођења чинило се је, да се једна досјетила средству, како да је ослободе и да је то својим другама рекла. Намјесте се у редове и пролијетале су, те при том свака је по једном ударила кљуном, по могућности на једно и исто мјесто.

При том је наравно сиротица имала доста да пати. Саразмјерно за кратко вријеме у сложном напрезању пресјеку конац и ослободе своју другу. Јатанце оста још неко вријеме скупа; али цвркутање, чинило се је, да није више бојазан, страх, него радост издавало.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПАГАНИНИ И ДРВЕНА ЦИПЕЛА.

(Историјска приповедчица.)

14. децембра 1832. год. стала су поштанска кола у Паризу пред кућом под бр. 9. у тако-званој улици „вандом.“ Слуга поштански сиђе се са кола и носио је једно сандуче у речену кућу, па га је предао вратару Дидероту са реч’ма: „за господина Паганини-а.“

— Ах један сандучић, — повика Ницета, једна сирота рођакиња вратарева, — зацело је од мог Јована.

А Јован је био вереник Ницетин, који је становао у једном месту у околини Париза, где су и родитељи Ницетини живели, и где се њих двоје, она и Јован заволеше.

Кад је међутим прочитала атрес, на кога сандучић гласи, тужно је повикала:

— Та ово није од мога Јована, шта више није ни мени послато. Ово је за господена Паганини-а!

— Па хајд’ онда носи га горе, — рече јој вратар, — ја се и онако радујем, кад не морам гледати његово кисело и мрачно лице.

Девојче га однесе.

Паганини се после свога путовања по свету настанио 1832. год. у Паризу. Сасвим се изоловао од света и живео је у осами; чаровите гласе и звуке са његове виолине није хтео ни на највеће молбе најугледнијих људи да пушта.

Усљед многих страних надражаја његово душевно расположење постало је тако јадно и тужно, да му никад ни осмех није прелетео преко лица. Никога није могао трпити само Ницету, рођакињу вратареву, која је са својим природним живим покретом тела, својом безазленошћу и наивности често пута загрејала леденога уметника.

— Хм, хм, — мрмљао је уметник, кад му је Ницета сандуче предала, — ко га је само могао послати?

Затим отвори сандучић, и извуче из њега један завежљај од прилике две стопе дуг, који је био у папир умотан, црвеним воском испечаћен и узицама увезан. На папиру је био натпис: „Господину Паганини-у“ Он раскида узице, но и опет наиђе на предмет са таким истим умотком. Са неких десет таких умотака био је послани предмет умотан, и на сваком умотку био је натпис: „Господину Паганини-у.“ Кад је већ и последњи умотак са предмета спао, указа се пред уметником послани предмет, који није ништа друго био, него од дрвета начињена ципела.

Из почетка није знао уметник шта да од једа ради због таког безобразлука. Већ је хтео да послани предмет у ватру баци, но мало се промисли и остави га смешећи се на страну.

Затим се закључа, па је свирао у виолину, као што је само он умео, с’ ватром, тугом, болом, као да је своју душу хтео да издува у слатко-тужним звуцима. После свирке ишао је у уобичајену шетњу, а после ње је цео дан провео у ледној осами као и дотле. Изгледало је, као да је и заборавио на дрвену ципелу.

Удубљен у дубоке мисли седео је он на столици, и само је онда погледао горе, када му је Ницета донела вечеру. Свагда разговорно и несташно девојче било је сад тако сетно тако тужно, да ни једне речи није проговорила уметнику. Када му је сутра-дан донела доручак још је тужнија, још

сетнија била. Лице јој је било бледо, а очи црвене од плача. Паганини је приметио ову промену на девојчету, и уплашено је гледао на бледо јој лице, на очи јој уплакане. Затим гласом саучешћа запита је:

— Шта ти је Ницето? Данас си тако тужна! Кажи ми шта ти је, па ако буде у мојој моћи, ја ћу ти радо из свег срца помоћи.

— Ох! —, уздану Ницета, и вадећи једно писмо из џепа, одговори уметнику: мени се већ неможе помоћи! Ово писмо овде разнело је моју наду, убило је срећу моју. О! ја сам тако несретна.

— Али говори разумније. Таки искрен пријатељ као што сам ти ја, ваљда тек тол'ко заслужује, да му будеш искрена. Па говори, дете моје!

— Ох, господине Паганини, ово је писмо од мога вереника, од мога слатког Јована. Он је прекјуче при извлачењу бројева врло мали број извукао те сад мора ићи у војнике, јер нема чим да се одкупи.

— Е, па кад је само то, онда нема никакве опасности. За добре новце моћи ће наћи себи заменика . . .

— Кад би ја била богата! Али ви знате наше сиромашно стање. Затим, као што се поговара наскоро ће букнути рат, и том приликом је за мање од пет хиљада франака врло тешко наћи заменика

— Небој се ништа, Ницето! Пиши одма твом веренику нека тражи заменика. А остало нек не буде твоја брига.

— О Боже мој . . . и још зар може бити да Јован не иде у војнике, него да остане мој? Ала сам сретна! . . Ал' ви се, господине, ваљда само шалите!

— Тако без срца нисам! Ја ти се заклињем да твој Јован неће бити војник, него ће остати код тебе и биће твој.

Ницета се баци пред ноге доброме уметнику и захваљивала му је много, много. Но он је подиже и пошаље из собе.

За тим се опет закључао и целу недељу дана није се дао видети. Јела, која је он сам заповедао какза да му се кувају, готово нетакнута односила је Ницета од њега. Сви становници те куће љубопитљиво су распитивали и копкали зашто Паганини никуда не иде, али ништа нису дознали.

А Паганини за цело то време само је стругао и дубио; хтео је да од дрвене ципеле начини виолину, која би се имала такмити са знатним аматијевим виолинама.

Једва 20. децембра би тај посао свршен.

Још тог дана објави Паганини, да први дан божића послеподне прирећује концерт, али само поред сто комада улазница, а сваки комад стаје дведесет франака. Још је и то на објави стајало, да ће уметник пет парчади свирати на аматијевој виолини а опет пет на дрвеној ципели.

И приспе одређени дан. Уметници, пријатељи уметности и знатни чланови аристократије искупише се на одређеном месту, да чују свирку знатнога уметника, који већ од толиког времена није ступио на јавност.

Паганини је прво одсвирао пет парчади на аматијевој виолини, после којих је од стране слушалаца сљедовао бурни пљесак и усклик. Затим је узео ону другу виолину, која је тако вештачки била начињена, да нико неби ни помислити могао да је од дрвене ципеле.

Паганини је на овој виолини измамио тако чаровите, тако дивне звуке као никад до сад. Свирао је једну тужну сетну фантазију, у којој су акорди тако жалостиви, тако бони били, да је свако око морало засузити. У њој се огледао први јад и бол два растављена срца, затим заношљива нада и напослетку састанак и венчање. Слушаоци су сви били занешени и појурили су уметнику, сад га грлећи, сад опет посматрајући виолину, која је од дрвене ципеле била направљена.

На завршетку концерта уметник је од ципеле направљену виолину, поклонио Ницети са реч'ма:

— Ето ти, Ницето главнице, којом можеш спасти свога Јована да не буде војник.

Ницета је убезекнуто посматрала сад виолину, сад уметника, који се и насмејао њеној збуњености. Затим мирно настави:

— Јесте, јесте Ницето, ова ће виолина Јована избавити.

— Ова виолина?!

— Јесте, или управо онај новац, који ћеш за њу добити..

Још тога дана дошле су разне препоруке и виолину је купио један пријатељ уметности за десет хиљада франака.

Са узвиком и клицањем носило је девојче у својој прегачи добивене паре Паганини-у.

— Но видиш ли, ти неверно дете, да сам одржао реч. За пет хиљада франака можеш твога Јована избавити, а за други пет хиљада купи, што ти је нужно. Будите сретни и сећајте ме се.

После неколико недеља са сузама радости у очима захваљиваше се венчани пар своме добротвору.

А дрвена пак ципела у виду виолине налази се сада у Енглеској као својина лорда Честера.

По мађарском

Љубомир Лотић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Примери за грчке облике. Према Курцијевој граматици саставио Јован Туроман. У Београду. Издање и штампа краљ.-српске државне штампарије 1884. Цена 2½ дин. 345 стр.

Приказујући овај нови рад г. Туромана, колико би били ради да речемо том приликом о њему коју више, ми смо чисто у неприлици шта да кажемо. Да га хвалимо? Али послови г. Туромана у школској књижевности познати су у опште српској стручној публици као изврсни, те смо онда решени те пријатне дужности, да не би говорили сувишне ствари. Ова околност пак искључује тако исто у опште другу алтернативу, да је ситничарски претресамо и тражимо јој силом мане и ако се види на први поглед да је рађена по најновијим обрасцима а од човека теоретично и практично скроз вешта. Међу тим несмемо се нипошто чинити невешти таком првенцу грчких учебника у нашој новијој скромној књижевности; и морамо како било гледати, да преставимо српској школи овога милога госта, који је дошао, да нас уведе у најбогатију књижевност старога доба.

Начин који остаје за то и којим ћемо се користити јесте просто тај, што ћемо овде да учинимо преглед не како је, јер то по реченоме обострано одпада, него шта је све израђено и изређано у овој књизи. — Састављена је, као што стоји у наслову, према познатој Курцијевој граматици, а по плану Шенклове и других сличних класичних почетница за грчку наставу, — као што се види из предговора, где је то наведено. Из пијетета према Шенклу, којим се толико година красно и корисно служимо, кажемо само да од његове није ни мало лошија ова Туроманова почетница. Ако у Шенкла имају примери за вежбање и у синтактичним правилима, те се добро може да употреби такођер у вишим разредима, особито како је Мусић попунио Петрачићев хрватски превод, — то је ствар плана, по коме је Туроман своју књигу наменио за учење облика, дакле само за нижу гимназију (помишљајући зар мало и на нас с ове стране Саве), а по времену јамачно ће доћи и једна свешчица обашка за синтаксу. Али за то је Туроман обилнији од Шенкла у примерима на облике, што сведоче и величина и број параграфа. Нарочитоваља то за део у ком су реченице на облике глаголске, који је, узгред буди речено, врло ваљано удешен. А почем је овај део богатији градивом од одговарајућега дела у Шенкла, то учитељ у четвртом разреду (говорим опет за нас овамо) неће ни мало кубурити као онамо, шта ће задавати деци да преводе са српског на грчки. — Додата је, даље, по примеру употребљених дела, овим примерима лепа читанка, у коју су ушле 24 басне, — 50 кратких приповедака, анегдота, и карактерних црта, — више митолошких приповедака — све у прози, и три листа лепих стихова. Ови изабрани комади махом су лаки и занимљиви за превођење. На послетку је и

веден грчко-српски и српско-грчки речник и за себе речник за nomina propria. — То је у кратко разноврсни и врсни садржај Примера за грчке облике, чиме се они сами препоручују за употребу у српским гимназијама на место досадашње немачке књиге.

На крају једну примедбу. Кад се буде приређивало друго издање, надамо се да ће који од млађих српских филолога радо помоћи г. писцу у читању и поправљању табака, да не боде и онако у школским пословима ослабеле очи, и да му се услед тога при свој пажњи опет не отимају штампарске погрешке — јер бадава, за грчки стоје увек Доситијеве речи: „што је ситно баш је ситно". А стварно ако буде што додати или изменити, или изоставити то ће учинити г. Туроман и сам.

В.

ДРУШТВА.

(*Књижевно одељење „Матице Српске"*), држало је 27. и 28. августа о. г. своје седнице, на којима је рађено ово: Читају се оцене проф. Јов. Грчића и Ст. В. Поповића на зарад награде приспослане шаљиве игре: „Најбогатија" од Стевана Јефтића, „Подвалу" од Милована Глишића и „Сваком своје" од Драгутина Илијћа; — како се оценитељи у своме мњењу о овим шаљивим играма не слажу, то се оне дају и трећем оценитељу — Миши Димитријевићу — на мњење. — Чита се оцена г. Мите Петровића на чланак „Будућност електрицитета" од проф. А. М. Матића, који ће се чланак према тој оцени и наградити, кад буде у Летопису штампан. — Чита се оцена Мите Петровића на чланак проф. Стеве Милована „Физика у Срба", који је чланак по тој оцени сваке хвале вредан, али оцењивач захтева, да писац допуни свој чланак према примедбама оцењивачевим; други оцењивач г. А. М. Матић препоручује дело за награду. Наградиће се док писац чланак према жељи г. Петровића попуније буде. — Милан Савић чита свој суд о песми „Змај песнику", што ју написа и за Летопис посла Г. Вакаловић; песма се одбија. — Чита се оцена Мите Петровића на чланак „Из науке о електризму" од питомца Матичиног Ђорђа Рокнића. — Милан Савић чита свој суд о драматском спеву Милутина Илијћа под насловом „Краљ Војислав"; спев се одбија. — Миша Димитријевић чита своју оцену на чланак Драгутина Илијћа „О Бранку Радичевићу," који је по други пут послат, и сад га оцењивач прима. Наградиће се кад буде штампано. — М. О. шиље збирку „Српских народних песама;" даје се на мњење А. Сандићу. — Др Стеван Павловић подноси ради награде своју „Малу појетику," намењену средњим школама; даје се на оцену проф. В. Вујићу у Карловцима и А. Сандићу. — Милан А. Јовановић чита свој суд о двама чланцима из историје српске од Синише; решено да се приме за Летопис и да се награде, ако би то писац захтевао. — Ђорђе Глибоњски подноси на награду књижицу своју „Петао и кокошка"; даје се на мњење дру Ђорђу Натошевићу. — Изаслани одбор предлаже, да се фонд Петра Коњовића употреби за сада на издавање популарне библиотеке за народ. Предложиће се скупштини. — Осим тога склопљен је распис награда (који ћемо у своје време у целости донети) и кандидирани су питомци за разне стипендије.

БЕЛЕШКЕ.

„(*Матица Српска*") држаће своју главну скупштину 1. (13.) септембра о. г. у 9 сах. пре подне, на коју се позивају сви чланови њезини.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(*„Љубавно писмо"*), тај позоришни комад нашег милог покојника Косте Трифковића даван је 19. августа о. г. у Панчеву у немачком позоришту, у преводу Александра Ђковића. Панчевачке немачке новине хвале особито овај комад и веле, да је публика била врло анимирана, а и представа да је добро испала. Исти лист (*„Banater Post"*) примећује овом приликом, да се и по овоме Трифковићевом комаду види, да млада српска књижевност и у струци шаљиве позоришне литературе није заостала за књижевности других народа. Комад је даван под позоришном управом директора Дубе. — Познато је, да је овај комад и на мађарски преведен, и да је и у Будимпештанском народном позоришту представљан

РАЗНО.

(*Циганска географија.*) Препирало се у неком друштву у горњој Угарској близу Штајерске границе о томе, да ли неко село спада Угарској или пак Штајерској. Ту се десно и један Цига, те ће рећи: „Па лако је то дознати. Ваља само отићи у то село, те штогод украсти; па ако те одведу у Шопроњ, онда то село лежи у Угарској; одведу ли те пак у Градац, онда је село у Штајерској."

(*Оптужба.*) Тужили Гавру да је Николу назвао лоповом. Гавра се овако бранио: Ја не кажем да је Никола лопов, но само толико велим, да бих ја мој изгубљени буђелар зацело нашао био, да ми га Никола није помогао тражити.

НОВЕ КЊИГЕ.

Počátky slovanštiny (devíti řeči spisovných) a litevštiny. Sepsal Fr. Vymazal. Všeslovanská biblioteka. Sv. I. V Brně. Nákladem českého knihkupectví J. Barviče. 1884. 8-на, стр. 111. Цена 80 новч.

Gramatické základy jazyka srbského čili charvátské-

ho. Sepsal Fr. Vymazal. V Brnĕ, 1885. Nakladem českého knihk. J. Barvič e. 8-на, стр. 127. Цена 70. н.

Илустрована историја српскога народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. у Бечу, 1884. *Verlag v. Jos. J. Massanetz & Comp. in Wien.* Свеска 6 Цена 26 новч. или 50 пара.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ СЕПТЕМБАР 1884. ГОД

Септ.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	5 с 33 м ј	6 с 15 м в.	11 с 30 м в.	2 с 23 м в.
2.	5 37	6 13	изјутра	3 11
3.	5 38	6 11	1 3	3 52
4.	5 40	6 9	2 13	4 28
5.	5 42	6 7	3 23	5 0
6.	5 43	6 5	4 33	5 29
7.	5 44	6 3	5 40	5 57
8.	5 46	6 1	6 47	6 24
9.	5 47	5 59	7 52	6 52
10,	5 48	5 56	8 55	7 23
11.	5 50	5 54	9 57	7 55
12.	5 51	5 52	10 55	8 31
13.	5 53	5 50	11 49	9 12
14.	5 54	5 48	0 40	9 57
15.	5 56	5 46	1 56 в.	10 49
16.	5 57	5 44	2 8	11 44
17.	5 58	5 42	2 46	изјутра
18.	6 0	5 40	3 20	0 44
19.	6 1	5 38	3 50	1 48
20.	6 2	5 36	4 20	2 55
21.	6 3	5 33	4 50	4 5
22.	6 5	5 31	5 21	5 18
23.	6 6	5 30	5 53	6 32
24.	6 7	5 28	6 30	7 47
25.	6 9	5 26	7 9	9 2
26.	6 10	5 24	7 57	10 13
27.	6 11	5 21	8 51	11 20
28.	6 13	5 19	9 52	0 19 в.
29.	6 15	5 16	10 57	1 10
30.	6 16	5 17	— —	1. 53

Констелација планета.

Меркур је 24. у најдаљем западном размаку од сунца и може се под доста повољним околностима видети у зору пред излазак сунца у звезданом јату „Девојци."

Венера је зорњача са из дана у дан слабијом светлошћу и долази 9. Септ. у највећи западни размак од сунца.

Марс на западној страни неба, приближује се све више сунцу и губи се концем месеца у његовим зрацима.

Јупитер излазиі око 5 сати изјутра и стоји у „Лаву."

Сатурн у „Бику" долази 4. у II. околицу са сунцем и излази око по ноћи.

Дневник.

3. Септ. 1884. год. Венера и Месец у конјункцији
4. „ Сатурн у I. околици са сунцем
4. „ Меркур у конјункцији са Ураном
5. „ Јупитер и Месец у конјункцији
7. „ Меркур и Уран у конјункцији са месецем
8. „ Меркур у доњ. конјункцији са сунцем.
9. „ Венера у највећем размаку од Сунца
9. „ Уран у конјункцији са сунцем
10. „ Почетак јесени, Сунце у „Теразијама" 4с 26м в.
10. „ Марс у конјункцији са месецем.
22. „ Помрачење месеца (почетак)
23. „ „ „ (свршетак)
24. „ Венера у конјункцији са Јупитером
27. „ Меркур у „ „ Ураном
27. „ Сатурн у конјункцији са месецем
1. „ Пречник сунца — — — — 31'—53''
15. „ „ „ — — — — — 32' 2"
1. „ „ Сатурнове лопте 18"
1. „ Пречници (осе) сатурновог прстена 44" и 20"

Фазе месечеве.

7. „ Месец у екватору
7. „ Мена месеца 10с 43м
13. „ Месец у најдаљем одстојању од земље 7с в.
15. „ Прва четврт 11с 26м
21. „ Месец у екватору
22. „ Пун месец 11с 6м в. — Почетак помрачења месеца. 9с 21м в.
23. „ Свршетак помрачења месеца о. 54м ј. (по по ноћи)
25. „ Месец у близини земље.
29. Последња четврт. 3с 35м в.

(Сви податци по средњем бечком времену)

Прогноза времена. Вероватноће за кише има се око 7. 21. 22. 25.

Пера Манојловић.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 37. У Новом Саду 9. септембра, 1884. Год. XI.

КОСОВУ.

Суморни су моји дани,
Маглом душа помрчала,
Ка јесења тавна нојца
Без месеца обасјала.

На грудима нескид тешка
Обориво срце чупа;
А наду ми чемер горки
У отрову своме купа.

Не чара ме вечност жива
Гроб ледени мене чека.
У њему се мирно чува
Трошан пепо на довека.

Јарко сунце, месец бајни,
Ситне звезде горда неба,
Вас ћу лако прегорети
У чемеру горка леба.

Врушка горо, рају свети,
Праотаца наших славо,
Сваки те је воло, пево
Сваки ти је своје даво.

Гледао те, чудио се
Твоме миљу, твојим грудма,
И тебе ћу прежалити,
Е тако је то међ људма.

Прежалићу људе, браћу,
Драге сеје негованке,
Прежалићу стару мајку
Сузу бедне тугованке.

Прежалићу верну љубу,
Љубав свету моје душе;
Нек уздаси мог спомена
У чистим се грудма руше.

Ал Косово стари гробе
Тебе гледам у синџиру,
Тебе нећу прежалити
Ни у моме вечном миру.

. . . .
. . . .

Па пуцајте и ви струне
На гуслама мога нада —
Иструните на мом срцу —
На пепелу српског јада.

У Ст. Футогу

Владан.

ЛАЖНА СИРЕНА.

ОД ВЛАДИСЛАВА БЕТИ-ЈЕ.

(Наставак).

То може лако бити, као што се догодило неком земље поседнику, кад је допао у Пешту и дао свом слушчету једно писмо, да га однесе гђи Тинодијевој, удовици, која станује у вачкој улици, број 10., на првом спрату. Заповедио му беше, да се не усуди натраг повратити док реченој удовици лично не уручи писмо, иначе ће му шију заврнути. Деран није био од оних људи што ће од прве речи дати си главу откинути, те се пожури да атресата нађе. И нашао га је. Доцне у ноћ повратио се са трудна посла.

— Но, Јанчика, јеси ли предао писмо? питаше га земљепоседник.

— Предао сам, господару, — одговори он бришући зној са чела. — Него, — вели — не седи она у вачкој већ у улици, „пет шева“, и није 10. но 7. број, и не на првом спрату, но при земљи, и не зову је Тинодијева, но Штефл, и није удовица, но чизмарски калфа!

— Да те гром убије из ведра неба!

За што не би могао овако проћи и добри наш старац?

Елем, да видимо. Као што рекосмо, два је сахата по поноћи; дакле изванредни посланик бави се скоро три сахата на путу свог важног посланства.

Најзад упаде господин зет у собу.

Иначе блеђани образи његови сад изгледаху као развијена ружа, а усне и очи подједнако говорљиве.

— Ах, мили оче, — поче он, намештајући краватлу која се тамо горе услед срдачна дочека мало пореметила.

— Но? Зар се не слуша ваша реч?

— Ах, — — то су вештице тамо горе! Пију ружичаст пунш, пливају у ружичастој вољи, читаво море пунша лева се пред њима, играју као виле, љубе се као хурије, — ах, оче мој!!

— Јесте ли полудели, господине зете?

— Скоро! Није чудо, био сам у рајском весељу.

— Одмах ћу ја то рајско весеље помоћу пандура почистити!!

Млади човек, који је видео свет у веома ружичастој боји, са смехом и извесним патосом рече:

— Немојте се трудити, мили отац! Да славна градомеђа тамо одашље све своје пандуре, опет ће сви пијани посилазити отуда. То су вам вештице!! Мушки вином а женске очима опијају!

— Сине, — рече старац потресено; — идите у своју собу, ви сте сувише узнемирен.

— Јест, узне — узнемирен сам! — рече бришући чело с махрамом: — лаку ноћ, оче, — — кроз четрнаест дана, веле, можда ће се иселити.

Са овим речма удаљи се, не чекајући одговора на последњу примедбу своју. Уђе у женину собу. Лепа жена већ је у велико почивала на постељи; испод спаваћег повеза вириле су витице красне њене косе, снежно бело тело покривао је покривач, а обла рука са које се рукав на више згужвао немарно је одвисела с постеље, док је међу тим левицу на грудима, тик откуцавања срца, одмарала.

Муж застаде пред њом и рече у себи:

— Лепа је, лепа! Али чини ми се да је јуче лепша била! Те вештице тамо горе опчиниле су ме. Једва три часа пробавих међу њима, и тако брз ми однеше срце! . . . Не, не верујем да би лепотом својом одржала с њима мејдан! . . .

— — — Где муж жену и жена мужа почиње сравњивати са другим лепшим, савршенијим, и напреднијим лицима, ту се свршује срећа брачног живота.

— — Сад пак, загледајмо часком и ми у ту пећину нечистих духова, где се вилински игра, хуријски љуби, и од ружичаста пунша у ружичастој вољи плива.

* * *

Ах, на добро место смо залутали! Бал је на другом спрату.

Мушкиње и женскиње шета се по прилично пространој дворани, из које је сем два три стола сав намештај уклоњен. Лоше позлаћен дрвени свећњак виси им над главом, а на крајевима три парожака горе три беле свеће, чији пламенови у игри заталасани ваздухом љуљају се на све стране. Ипак је соба довољно осветљена; и како не би; више глава им свећњак, па столовима упаљени пуншки спирит, и румови, што све веома фантастичну светлост баца на успламтела лица овог раздраганог друштва; — па још срца, па главе, па очи девојачке, како оне горе! Заиста је приредитељ бала врло добро ствар размислио кад је само три свеће припалио. Добар рачун!

Лепи спол заступљен је са 4 — 5 девојчица, које су тако лепе, да једна другој баш ни у чему не уступа. Исто толики број мушких попуњава остало друштво.

Сад је наступио одмор. Пламти спирит у пунчким судовима а модро пламење упаљеног рума лиже тејанс ибрике, сваког тренута претећи им да попуцају, на што се међу тим нико не обзире.

— Гђце Отилијо! Пазите на свећњак више главе! Алавастарска плећа несу вам покривена и вреле капљице од свећа могу их лако опећи.

Ово рече човек око својих четрдесет година, чији прсти натучени беху дијамантским прстењем, и сувише још три висаху на златноме ланцу, не имајући места на руци. Биће да је какав богаташ.

Опоменута женска коракне на страну па се онда слатко смејаше човеку с многим прстењем, јер се на његовом црном фраку једва могаше видети местимице црнина: сав је био свећама покапан

Гђица Отилија је диван створ, лепа, весела девојка; над горућим црним очима њеним сведене су до две пругасте црне обрвице. Она је кћи неког пропалог дућанције, сада пак ради у једној болти којој је цимер: трговина са вештачким цвећем.

Кад оволико знамо о гђици Отилији, одмах смо на чисто с питањем: у каквом се друштву налазимо? Налазимо се у друштву младих шваља, модисткиња и цветарака; круг овај није ништа друго, до ли од великог паришког оријинала у нечем одступајуће и у минијатури представљено пештанско издање.

Женска, која ову вечерњу забаву даје, и коју још не имађасмо част представити, такође је шваља, али с том разликом, што она већ на своју руку ради, држи спомоћнице и о својој радњи уредно води књигу обележених листова са „soll und haben,“ има своју фирму и стовариште у једној пештанској улици. Још можемо додати и то, да није свакидашња лепотица, да је крштеним именом зову Бетика, и најзад, да се броји у прве примерке благонаравних женскиња. Бетика је строга женска, и ваљда баш тој својој строгости ваља да благодари, што има читав легијон удварача. Има у томе непостижљивом, или не без муке постижљивом, нечег очаравајућег што људе са удвојеном снагом к себи привлачи. Са љубављу лепе Бетике није се још нико похвалио; чинило се, е свакога једнако воли, — не хотећи зар никог непријатељем својим учинити. Петру се исто тако смешила у очи као и Павлу; једном је топло стискивала руку, другом је потајним уздахом одговарала, трећег је уверавала да га воли, и примаше од

*

њега на поклон украсе; четвртом рече, да га је у сну видела, и за то доби од њега драгоцени источњачки шал на поклон; петом је приповедала о куцању срца и о непреспаваним ноћима; шестом је прешанула по који несташан догађај из свог живота, који је очајника махом испуњавало надом, а обнадеждени јуноша поново би отварао груди своје, и — новчаник на жртву. Ето какво је особито створење била та лепа Бетика; мудра женска! Није дакле чудо ако је због ње по гдекоји ветрењаст каваљер луднице допао!

Број удварача њених био је као што рекосмо: легијон; и тај легијон ништа друго није чинио, него ју је непрестано један од другог чувао. Међу тим Бетика беше философкиња, која није спала на њихово чување, мислећи: „која женска није у стању сама себе да одбрани, ту треба чувати.“ Ово је била њена лозинка, (а ја бих је могао свакој другој женскињи препоручити!!)

Бетици се једна трећина престонице чудила, друга трећина ју је поштовала а трећа волела.

Бетика нема родитеља, нит рода, нит сродника. Добро је што има пријатеља и пријатељица, — иначе сама стоји на белом свету.

У осталом, лепа девојка брзо нађе пријатеља, а леп момак пријатељица!

— — А сад погледајмо бал.

Осем гђце Бетике све је друштво на окупу у соби за играње. Оркестар се беше удаљио да вечера; склопљен је пак из једног слепог харфисте, једне младе плаве Чехиње кларинетисткиње, једног Циганина „бегеша,“ и једне Јеврејске виолинисткиње. Вештина нема свог језика, нема своје домовине, и опет се свуд код куће налази. И овде је код своје куће: Циганин, Чех и Јеврej.

— Хахаха! — смејао се без сваке етикеције један млад човек, туривши свих пет прстију сазад у плаву своју косу барусећи је; — не бих дао за читаву једну градомеђу, што нисам заљубљен у гђцу Бетику!!!

— Ах, Артуре, прихвати једна црнојка пурпурних усана, чије се једно око ваљда и онда смешило, кад је друго сузе ронило: — ви сте заиста јединствени пример удворности. Пожурићу се да ово ваше искрено очитовање саопштим Бетици.

— Станите, Клементино, не треба одмах издајица бити, премда реч своју не могу узети натраг; казаћу вам за што: видесте ли мало час тог несрећног Павла Дериња?

— Зета домаћиновог, мислите, који сад оде?

— Видели сте шта је радио? Дошао амо горе да нас умири, а најзад је сам подигао највећи немир. Јестели приметили, да је изгубио памет?

— Јер му се допадала гђца Бетика! Па шта особитог има у томе? — примети Клементина, она црномањаста девојчица у које се једно око вавек смеши, а усне јој стоје готове то на ћеретање, то на љубљење, то на сркутање пунша: — шта особитог има у томе? Гђца Бетика довољно је лепа да се један Јовиш за рад ње претвори у златну кишу, а лирични Аполон врбује за „баканцоша“ на осам година! . . . Ах, — — како греје овај пунш, гледните, бароне, како ми гори чело!

Ове потоње речи управила је на оног господина са златним ланцем и дијамантским прстењем, који на мах похита са својим дланом пут девојчетова чела. И девојчетово чело у истину гораше.

— Је ли слободно да пустим на врело чело један врелији пољубац?

Женска слеже раменом, насмеја се па узрази:

— А шта ме се то тиче!

Пољубац паде.

После овога поново узе реч онај плави младић, продужујући започети говор о Павлу Дерињију и чинећи примедбе на домаћинова зета.

(Наставиће се.)

ШТО СЕ КАСНО УВИЂА.

(По Жан-Полу.)

Сладости меру праву
Свако је дознати рад,
И дозна, —
Али кад?
Тек у времена позна,
Кад више није млад.
Па њему кад не ва;ди,
Другима збори тад:
Слађи је дуги над,
Нег кратки изненад.

J.

ЗА ПРУДОМ.

НОВЕЛА ХЕРМАНА ХАЈБЕРГА.

(Наставак и свршетак).

Би рекао, да је лутка чисто жалостиво погледа а дете разви још читав низ укора: Како ти то хаљина стоји! па ципелица! Ју, како си хаљкава! — јес' чула; да будеш добра!

Споменувши луткину чизмицу сети се и своје, па је тутну Марики у наручја. С почетка, као да ју је мала другарица срдачно пригрлила, ал' за часак па јој клонуше руке сасвим млитаво доле.

Лутка је била кажњена, а кад није ни то помогло, пришије јој ћушку, да је научи памети. па онда — да марикиној доброј вољи у помоћ претече намести је на леђа а чизмицу јој метне на груди. Возећи је тако удари о ћошак старога ормана, у коме као да неки тајанствени живот дрема и пажљиво мотри на детињу игру.

Па јер је Марика при том опет изгубила равнотежу, па се изврнула, зграби мала Карина своју јогунасту другарицу, те је за казну обрне лицем доле. А лутка је лежала, тако укочено тако непомично, баш као отац тамо на пруду — — — —

Време је све више и више одмицало, па кад глад поче да стеже, похита дете још једном кујни.

Та за бога одатле је свеђер јело долазило! Трзала је нестрпељиво за врата, ал' врата нит' се мичу, ни помичу.

„Ја сам гладна! Ја сам гладна!" довикивала је вратима, плачући је грувала о несмиљена врата, што нехтедоше да се отворе.

Напокон се посади на земљу те се упне, не би ли се дочепала врата. Да, невоља присили човека, да се свачему довије — а куд ћеш веће невоље од глади! Доле беху врата мало искочила, та временом се свашта истроши — ту је могла ручице, да утисне. Ал' шта су кадре, те мале слабе руке, та мушица би могла толико исто да учини!

Окренула се од врата, па пође да пребира својим прстићем малу белу дугмад на загаситој хаљиници. Бројала је:

„Један, два, три, осам, девет, сто, пет, седам" — — —

То су тек били пусти гласови, што јој се причули уз мајку и бабајка, па их је са: важно понављала као каква велика.

Та мала мила голубица, није знала да броји, једва је једвице срицала. Али и бројању би једном крај а глад поче све јаче и јаче да салеће.

„Мајка! мајка! Где си за толико!"

То јој се име није већ од неколико недеља извинуло из нежних јој груди. А сад је опет од једаред искрснула покојница у њеној успомени. „Што бар она не дође, кад оца нема да се врати." — —

„Она је отишла драгоме боги на небо! Али Карина ће њу опет видети," — одговарао јој бабајко, на силна за-

питкивања. И за то јој се сад кратке мисли управише за мајком. Озго је милио један паук. Ево где се спушта вредна та животињица, за час се спузио по својој пређи до накита на орману.

То је занимало Карину све дотле, док из небуха — баш иза старог ормана — не поче миш да глође.

До тада је сасвим безбрижно јурила и скакала по кући, а сад је у један мах опет спопаде бојазан од тога незнанога грускања.

У први мах беше тихо; — час по па опет заклопара — — — — мала потече сасвим усплахирена у собу.

И опет се успентрала на столицу, па вирила напоље.

Један је галеб од језера прелетао у ковртањ зелено поље.

„Ти! ти! викала је Карина и куцала на пенџер, кад се птица спустила преко пута у малу локву.

Ти! ти! врискала је сиротица куцајући још јаче.

Ама галеб се врати опет сланој пучини, тражећи буру; није чуо куцање на прозору, већ развио широка крила па се крилио тако ниско, мислиш, е земљу додирује — одлетео је и он својим путем.

На пољу ни живе душе!

Само се један пут причуло од оне стране козије мекетање. Можда се стара коза отргла, ил' је мирни, непомични ваздух преносио звук из далека. Па опет је Карина пљескала ручицама.

„Ево Петра! ево Петра!"

„Дошли су! дошли су! За цело је сад и отац дошао!" — —

„Бабо! Петре, Петре! Бабо!" Ђипила је — прилубила лице уз оканце, да може боље извиривати — да их може још из далека видети где долазе.

Ал' на пољу не беше никога! А унутра је лежала лутка полеђушке на земљи, непомична, лежала је у соби расkопчана чизмица, нема, без учешћа.

Извиривала је боже, извиривала — ал заман. Напокон се сва бледа опет сишла са столице, па се попела на наслоњачу.

Навукла је на се покривач баш као и отац јој, кад би се на наслоњачи одмарао, ал' се и намучила сиротица, док га је људски наместила. Сад јој ножице вире, сад се спузи покривач на страну, сад јој смета ово, сад оно — на послетку је било све, како је желела!

Ал' за бога, та ваљда ће тек и лутка уз њу да спава! Е сад је опет због тога морала све да поквари, што је с толиком муком удесила и ево је, где се силази на земљу, да и лутку донесе. Сад поче опет поново да удешава, држећи Марику у наручју и једва у неке наместише се јодно поред другога сасвим повољно, док није сиротица — изнурена плачем и глађу — заспала.

Анђелак у сну стајао је чело главе, посматрао сузним очима безбрижне црте, мотрио како тихо, лако дише. Та ни анђели нису кадри, ни да докуче, а камо л' да измене што је господ досудио и тај крилати дух зирајући у будућност прошапута ганут: „Па опет, чедо моје слатко, то је тек почетак твојој патњи!" — — —

Кад се сумрачак тихо ухвати, кад су предмети мало по мало у сутону ишчезли, као да се копрена над њима надвила, пробудила се мала Карина. Протре очи, збаци нагло покривач са себе — па не марећи. што јој Марика оклизну из наручја, ђипи са наслоњаче.

Бабо! бабо! Слатки мој бабо! почела је с почетка као кроз сан — безбрижно. Санак јој збрисао из свести све, што је пређе било. Видела је само, да се смркава и осећала је, да је сама у соби.

Мале, лаке ножице однесоше је за час до ходника и до кујне. Кроз пукотине од врата продирао је загушљив задах, који јој беше непознат, од кога се престравила. Па кад јој отац на њен

вапај не дође — паде јој из ненада прошлост на памет: да га је она још јутрос тражила, — да тад још не беше дошао! Сетила се, да је гладна била, да је и сад глад мучи још већма него пре, да је жедна, да никога, ама баш никога нема, ко би је одатле избавио. — — — Детињом душом овладало неко тајно страховање у тој пустој кући, — у тој сумрачној пустињи, — у тој осами. — — — „Бабо! слатки бабо! молим те, молим те, дођи својој Карини“ — — — — отело јој се тужно из нежних груди.

Плакала је и плакала, а у том јој на један пут сину мисао, да је он мож да отишао у спаваћу собу, да отпочине.

Жустро похита у малу собу, сметнувши у први мах с ума свој страх. — Ту је већ била помрчина као тесто. Није могла ништа да разпозна, једва је напипала кревет, па стаде трзати за покривач.

„Драги бабо! Молим те! Ал' кад те молим! Ја сам тако гладна! — — — Спаваш ли ти? — — Устани! — — Зар ниси ту? — — Бабо! бабо! Ево твоје Карине“ — —

„Бабо бабо! — драги бабо!“ — јечала је молећивим гласом. Ништа! Ал' и овде је миш грускао под креветом.

Страх — језа — па и сам ужас увуче се у душу детињу.

Побегла је као без душе.

А где је Марика? Та она бар нека је уз њу! Потражила је и нашла. Цмакала ју, ма да је у сутону једва разазнавала искварено лице луткино. Вече је хитро витлало пред собом своје тмасте сенке. Час по час па се богме сасвим смрче а баш у томе тренуту осети дете како онај чудни задах бива све загушљивији, како јој све јаче груди тишти.

Сад је већ био у собу продрео. Дрхћући успела се сиротица на наслоњачу, па се завукла под покривач. Није могла да скине очију са осветљених прозора. —

Нису ли то на пољу кораци одјекнули? Није ли неко дошао до врата? —

„Ах! ево једва једном мога слаткога бабе!“ —

Накренула се па слушала Срце јој лупало, трудила се да продре очима кроз тмину, — прислушкивала је недахнимице. — —

Ништа! — — Ама опет је нешто у оближњој спаваћој соби заштропотало, баш као да је шта преко пода смукнуло. — — — —

„ Мајко! бабо! Кад вас молим дођите својој Карини“ викало је дете у самртном страху, — — ал се нико не одазива. И кад се нико не одазва, бојала се од свога рођеног гласа, од страха је и дах притајала.

Велике јој се очи усплахирише, па је тако лежала мирно; није смела ни да се макне. Самртан зној је облио а жарка врућина са узбуђења разлила јој се по целом телу.

Па опет, — са најмањег шушња, кога би јој чула у бунилу још појачала, прошла би је језа!

Мала Карина лежала је у грозници. — — — —

И задах беше све јачи; није га видела, ал је осећала, како јој се љуто на груди навалио, како јој отештава дисање. — —

Морала је да кашље. — — —

Упрепастила се. — — Кашаљ је био чисто туп. — — —

С прозора блудили јој плашљиви погледи на врата. — — — Шта беше то? Нека светлост је продирала с поља у собу!

Гледала је онамо непрестанимице. Било је све сјајније и сјајније. Праскало је. У светлости је приметила као неки плави облак!

Претрнула је; јер је сад букнуо неки блесак, па га за тили час нестаде, и опет беше све тако мрачно као у

гробу. — — — — Али задах се гомилао, засузиле јој надражене очице и врло је болеле.

Заиста то беше дим! Горело је у кујни. Неопажена се ватра разбуктила па захватила све у наоколо.

Сад је било и у соби видно као на дану и дете похита кревецу што га је само наместило.

Нагон самоодржања надвлада све. Скочила је с кревета, па се успела на прозор. Лупала је, куцала, плакала, запомагала. И разлегали се вапаји по соби и продирали на поље кроз одушке на прозорима.

На пољу се одмарала спаваћива ноћ са склопљеним очима и није чула вапаја ни запомагања — — — —

Па отац ипак мора доћи, да дим растера, да своје мало девојче, као и свако вече, за ово последњих недеља сам свуче и с врелим пољубом у постељу смести. Те се мисли врзле детету по глави. И опет је пршталo и праскало! — Беше ли то миш? Не! Јер сад је запуцало и с места се нешто сурвало, — и то беше на пољу. И преплашено се сироче шћућурило, тресући се од ужаса.

И при том је мучио жесток напон да кашље и — загушљивост страшнога дима. — — —

Притегла је лутку чвршће уза се и успужала се па прозор. Мал те' се ни је стропоштала у помрчини и збиља грунула је марикином главом у окно, те се ово разпрштало.

Како ли се дете упрепастило!

Како је то страшно зазвекетало — —

Ал ваздух, што јој је пробио у плућа удухнуо јој је олакшице у том загушном простору, те је притисла усташца на отвор и удисала вечерњи ваздух.

Тако је стајало дете у грозници, измучено самртним страхом а глас јој се разлегао далеко по ноћној тмини:

„Бабо, — — бабо, — — Дођи сад, та дођи!“ — Било је тужно, да би се камен расплакао.

Тај кога је дозивала, лежао је још свеђер непомичан на пруду са укоченим очима, боравећи вечни санак. Он није чуо. — — — Па ипак беше само још који тренут на расположењу, јер сиротица је већ осећала, како ужасна јара продире у собу, а кад се у страху обазрела, лизао је већ прождрљиви пламен, као грабљива звер, од ходника на врата. — — —

Сваки се пламичак грабио, да окуси ту жртву, што ју судбина хтеде на тенане да умори.

Дете је тако ужасно врискало, да би се и зидови морали смиловати, ал у зидова не беше смиловања.

Држала је Марику пред собом, као да би хтела да се њоме заклони, ал то је трајало за тренутак! Тада је самртни страх упути, те разбије лутквном главом и друго окно, ал је и лице и руке израњавила, па јој крв капимице цурила.

Болело ју, ал је тиме олакшала својим плућима, која су јој сад чисто грамжљиво удисала ваздух.

За чудо! Што је бржа ноћ хитала, све се брже прождрљиви пламен ближио и наметао. А ноћ се журила тако брзо, мотрила тај ужасни призор, — ал у ње не беше саучешћа!

Беше без саучешћа, као и она вода за прудом, која је иначе најљући душманин ватри и која би могла једном јединим навалом да уништи све, што је претило и грозило жедноме, — гладноме сирочету, које је од ужаса скоро померило памећу — — —

Још једном продираху очајни вапаји у ноћ, па мало по мало умукоше. Јара и дим испунише собу и угушише све што је живо било. Ужасан израз се појави на лицу малога анђелка, — испаде јој лутка — и сама се за њом отисну с прозора — и паде мртва на земљу.

И жарки пламен прштао је и пуцкарао ликујући суну горе.

Такав је огањ и оца јој схватио и убио. Али без разузданога елемента не беше на пољу тако грозан.

Ударио је с неба и саставио човека са земљом.

А ово мало, мило, невино сироче мораде на тенане у нечувеним мукама душу да испусти.

Ватра је све загрлила пагубним пламеном и тад зашушта крилима анђео смрти, однесе душу детињу горе.

И кад се пламен утулио и све у пепео претворено било, тад понесе благи вечерњи поветарац прах од тела детињег кроз ваздух и сахрани га на пруд поред мртваца, коме је бледи лик месечева светлост обасјавала. И тако Карина на послетку била уз свога драгога оца. — — — —

Из дружине „Слоге.“ Л.

ПОВЕСТ О ПОСТАНКУ И РАЗВИТКУ СРПСКОГ И НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

II.

После 10. година.

(Свршетак.)

ек што ови почну руковати, увиди стари касир, да се са трошковима на тај начин неће моћи на крај изаћи, — и изступивши из одбора преда новом касиру готовине преко 6000 фор. у шајну, — с' којим новцем нов одбор не само велељепну и велику гардеробу, него и за целу банду нова инштрумента наручи, и даде из Беча послати, — којих ствари трошак изнесе, да се каса исцрпи, и са 2000 фор. обтерети.

Кад смо се кућама повратили, — било их је већином одсутних и читаоничких одборника, — нисмо се доста могли чуду начудити, пак будући у обвезници стајала је читаоница, то смо сви навалили, да ову од пропасти сачувамо, — а позориште буде напуштено, или управо упућено, да у друге вароше пође. —

Тако дружина оде у Темишвар, а одтуд у Панчево, — гди је после кратког времена прешла у Београд, и онде под надзором пок. Стерије Ј. Поповића до 1848. године одржало се, а исте године, мушки чланови, ступе у својевољчике, и ратујући већином изгину.

Јоановићу као бившем књаж. секретару није било дозвољено у Београд повратити се, и он је умръо у Земуну у највећој оскудици.

Протић рањен у ногу — умро је као пензионирати шајкашки надпоручик. —

Прочи се тако разметули, да се о њима извесно ништа дознати није могло.

Остао је још Јоца Кнежевић, кога сам затекао у служби код фрањевачке општине — од куда је и родом, — и ту је одправљао звание форш. комесара и задржавао се до 1861. године.

Тако је прошло кикиндско срп. позориште.

Дистрикт није настојавао, да са својом касом срп. народне цели унапреди, — већ непрестаним партајама свађајући и трвећи се оставио је преко два милиона актива да то у вармеђске руке пређе, — а ни толико није се постарао, да своје старе чиновнике мировином осигура.

У непрестаној кавзи и свађи, приликом иберландског одкупа, заборавило се рекламирати милион осам стотина хиљада фор. којих је катастрални ерар од државе у име растеретнице за накнаду урбариални земаља примио.

И она каса, коју је вармеђа присвоила, то није била дистриктуална општа имовина већ сопственост урбариални поседника, јер ови су за одржавање дистр. области, сами себи десетак давали и при крају године, кад се та рана продала, — примљени новац депонирао се у дистрикт. касу, — тако би имали право урбариални поседници искати, да им се прво од државе исплаћена

урбариална растеретница, — а друга готовиност диштр. касе, исплати.

III. Народно позориште.

То већ у човечанској нарави лежи, да кад га тешка катастрофа постигне, а он у жалости, једу и љутини, збуни се, заплете се, и нема способности, ни себи да помогне, нити стрпљења, туђе савете да саслуша и да им следује.

У то стање кад дође човек, затупи му се памет, падне у очајавање, пак или ништа не ради, већ ода се својој несрећној судби — или ради безпослице, писличари, хвата се сад тамо сад овамо, из несреће у несрећу, из беде у беду улази, на врата кроз која је ушао помоћи да тражи, на брзо се натраг враћа, и сад, о један и други рагастов главом тресне.

И није сакривати и тајати, да смо ми Срби тако радили, од кад нас је ужасна катастрофа 60. и 61. године постигла.

По том дало нам се времена до 68. године, и имали смо прилике, да се у нашој невољи прикупимо, и сви скупа на олакшицу нашу радимо.

Али смо ми то време, у међусобним зађевицама пропустили, ми смо себи сами криви, што смо навукли, да нас удар за ударом постизава.

Ова упитна катастрофа, млого личи на косовску битку, којој се сва несрећа у чизму трпа, и приписује, што је српско царство изгубљено, и што је српски народ у пропаст пао.

А косовска битка није ништа друго била, него да је издајством ил' неслогом војвода, на главу цара Лазара несрећу навукла.

По најновијим доказима, косовска битка није за један дан пала.

Распуђена срп. војска искупљавала се, задоцњене војводе, са својим четама долажаху, и како је срамота било, да се когођ са Косова жив дома врати, — то су Срби шест недеља са мањим—већим четама нападали на огромну турску војску, и као лавови борећи се, у смрт упадали.

Бајазит кад је видио, да ће тај народ сав погинути, — закључи мир, и остави земљу, државу и царство Милици и сину јој.

Српски државници и вође, да су се знали у тој несрећи наћи, имали су времена, и могли су, и државу и народ спасти, али у очајању изгубивши правац и моћ здравог разума, радили су тако, да су из једне у другу нужду упадали, докле напоследак силе им се не исплакаше, — сами себе уништише, државу изгубише, а народ у пропаст вргоше.

Па и ми што смо од 61. године радили, само смо једно добро учинили, а то је, да смо са неким назови фондом обезбедили опстанак глумаца при названом срп. народном позоришту.

Како је текла ствар, докле је срп. позоришна дружина, која је 1861. године у Н. Саду упала, — за стално народно позориште примљена, — то ће бити из новинарских чланака свима познато.

Напротив, биће интересантно знати, да свој постанак дружина има јеврејском упливу благодарити.

И за то је можда срећнија, од свију пређашњих дружина.

Један за војводину ил озбиљно, ал пре ће бити притворно одан Јевреј из Ст. Миклуша, још 1859. године о малој госпођи дође у Кикинду на вашар, и у великој гостионици, при вечери, чисто срп. језиком проговори, како је то срамота, да у срп. војводини, нема срп. позоришта, па се он заузео да на свој трошак једну дружину састави и на тај конац у Чанаду, и у В. Ст. Миклушу, неколико особа придобио, а овде у Кикинди, баш ни кога наћи није могао. —

Сутра дан и код мене се пријавио, да га ради тог посла подпомогнем и упутим.

Оставио ми је своју карту, коју сам Мити Моцики правнику из В. Ст. Миклуша, распитујући се о личности Јеврејина показо, — и овај ми рече, да Јеврејина по чувењу познаје, — да је заузет за Српство, — и како сад послом у Бечкерек иде, нада се, да ће тамо такове особе наћи, и Јеврејину одвести. Ја сам му карту предао, а име

Јевреја нисам прибележио, и немогу да га се опоменем.

По кратком времену ја чујем, да је дружина представе у Чанаду отпочела, за тим у Сент-Миклуш прешла. и већ идуће године рано у пролеће у Кикинди дебитовала је.

И ја сам у дружину неколицину чланова послао, од којих данас још један члан у нар. позоришту находи се.

Дружина после представа у Кикинди, отишла је даље; — са истом установитељ Јеврej у Кикинди није био, премда сам чуо, да им је још он био поглавица, и да их издржавао; — затим је дружина из Кикинде у Бечеј и даље отишла докле се напоследак није у Н Саду појавила.

Овиx дана чух, да је син пок. Јоце Кнежевића тврдио да је дружину, сад већ народног позоришта, — његов покојни отац саставио, и представе одпочео.

То није истина, јер Јоца Кнежевић никад није био члан, а тим мање установитељ исте дружине.

Јоца је до 61. године стајао у општ. служби у Фрањеву, исте године, или је изгубио, или је оставио — службу, пак је скупио дружину, с којом је у Банату и у потисију бачком представе давао, и за њега се могло рећи, да је доста вештине имао, особито је умео народне представе украсити, тако да су се исте и самим инородницима у пуној мери допале.

Лепу је успомену оставио у Старој-Кањижи, где једва 300. Срба станују, а више од 8000. Мађара, — ту се дуго бавио, јер само је „Зидање раванице“ једно тридесет пута, у препуној кући представљао.

Тако се тај комад свима допао, — а он га је представљао у песмама по начину како је научио у кикиндском позоришту од 46. године, —

Ја нећу да тврдим, да је Јоца Кнежевић са његовом дружином бољи уметник од дружине нашег нар. позоришта.

Ал како је у оно време Јоца дебитовао Кањижи, и ја сам представе посећивао, — догодило се пак да је у Н Саду дожана прва скупштина ради установе нар. позоришта, и том приликом дошавши у Н Сад посетио сам представу нар. позоришта, па сам одма изјавио, да је Јоцина дружина далеко напреднија и боља, што се тиче народних комађа.

Па и сад дружини нашег нар. позоришта ништа друго неоскудјева, само начин, како да се живо сликају улоге које стручњачке вештине изискују, да сензацију код гледалаца произведу.

Публика то изискује.

И за то се немогу ни управитељ ни глумци укорити.

Јер сви, са управним одбором, нису у стању, да ону нужду накнаде.

Али би се и са мало већим трошком, — који би богато накнађен био. — школовани вештак могао употребити, који би умео глумца на пут потпуне вештине извести.

И дружина само ће онда цељи у подпуној мери одговарати, ако поред родољубија и добре воље, глумци и вештину покажу.

Пак особито кад је мали број глумаца, — онда је двострука вештина нужна, да она особа, која је јуче улогу младића обављала, сад не појави се у другом комаду, да истом интонацијом улогу старца представи.

Особито код жењскиња је тај случај, да се прве за главне улоге грабе, — понда или озбиљним и заповедајућим гласом перорирају и декламују, — или плане, ма како промењуле глас, ал свагда уздишу, — и неке књауфују, — које код глумца ни једно не сме се показати, — и то што публику највећма деранжира, само у струци уметнички вештак, одма је у стању приметити, и на своју меру свести.

С' оволико нека је крај приповедци, — и сваки кога се тиче нека не прими, да је ово из себичног користољубија, или буди какве страсти, — већ једино и искључиво у хатар поболшања, — тако написано.

Један који прати све народне отвари.

ДРУЖЕВНИ НАГОНИ У ЖИВОТИЊСКОМ СВИЈЕТУ.

(Наставак.)

Исто тако, као што се уживање у друштву појављује, појављује се и симпатија. Она је ограничена обзиром на заједницу, највиши закон социјалнијех свију животиња. Salus rei publicae suprema lex esto (добро општинско нека буде највиши закон) важи за друштва животињска, као и за људска. Добро укупно не ће бити као доказано право само према индивидувима, који стоје ван заједнице, него и према онијем, који су у границама исте ако јој од њих опасност пријети. Гдје пријете рањене или болесне животиње, да ће намамити грабљиве животиње, друштво их искључи или баш убије. Букстон је могао посматрати такав случај код каролина-папагаја. Исто то долази још и данас и из истијех узрока код многе дивљачи. Још за времена Тацитова код Германа су старци и инвалиди убијани.

Развије-ли се симпатија до особито високог степена, онда за њом долази и смјелост на пожртвовање, која се, да другу у помоћ притече подвргава незгодама, па и смртнијем опасностима. Таква кураж пожртвовања већ нам се је показала код гавранова. Ну такова пожртвовања показују се и код већине другијех социјалнијех животиња. Најближе нама људима стоје наравно мајмуни. Брем сретне се једном са гомилом бабнин-мајмуна у Абесинији; мајмуни су ишли једном долином; некоји су били већ на другој страни долине, а некоји још у низу. Ове нападну пси; али старци мужаци дојуре са стијене и тако страшно заурлају, да су се пси уплашили и повукли натраг. Напикају псе по ново на мајмуне; али ови су се већином дочепали били својих обранбенијех висова; само их је још мало доље било, а међу њима и мајмунче једно од по године. „Оно гласно засквичи,“ приповиједа Брем, „кад је опазило псе, побјегне брзо на стијењу плочу и пси га опколе. Ми смо већ себе ласкали, да ћемо овог мајмуна заплијенити, кад оно али испаде друкчије. Охоло и достојанствено, ни мало се не журећи и не пазећи на нас, дође с друге стране један од најјачих мушкараца, пође без страха пред псе, бацајући на њих оштре погледе, попне се полако на стијену к мајмунчету, улагивао му се је и врати се за тијем с њиме баш поред паса, који су се тако забленули, да су га са његовијем заштитником пустили да прође.“

Узрок, који симпатију до сјмелости пожртвовања, којој се дивити ваља, проширује, морао би се у првој линији у борби за опстанак тражити. Дарвин мисли да богме, да су увијек најхрабрији опасностима извргнути и за то се не ће тако лако расплођивати као себиради и плашљивији чланови у гомили. Ми се ипак не можемо овој мисли придружити. Чорде, код којих су храбрији тек изузеци, свакако ће их рано изгубити, а с отијем и способност, да могу у борби за опстанак издржати. А гдје су храброст и кураж пожртвовања опште раширене врлине, сваки ће члан заједнице те уживати обране, колико је треба; тако ће дакле покољења напредовати, а социјалне ће се врлине у њима расплођивати. Мора се помислити, да су код праузрастне једнакости васпитања и животнијех услова изузеци у добром и рђавом смислу ријетки и отуда ће одважност у друштву бити са свим раширена или је неће ни бити. Па при социјалној борби за опстанак не побјеђује гомила, која има у себи најодважније, него она, у којој је највише одважнијих.

С Дарвином држимо пак, да при развоју социјалне одважности има удјела и славољубље, а поред њега и особито дјејство заједнице које је — ма да опште познато — ипак по нашем мнијењу први Еспина увео у социјологију и психологију. Изводи он на једном мјесту у својој књизи, већ горе поменутој, како страсти животињске и људске у друштву расту. Многобројно посијећену скупштину говорник ће друкчије одушевити, него слабо посијећену; али и она одушевљава говорника са своје стране много јаче. Иста примедба важи и код животиња. „Храброст

сваког мрава," пише Форел, „увећава се код сваке врсте у директном одношају према броју другова или пријатеља, до којих досећи може, и смањује у истој мјери, у којој исоловање расте. Сваки становник врло настањеног мравињака је много одважнији него иначе са свијем једнак раденик врло слабог мрављег свијета. Исти раденик, који би се дао десет пута убити, кад је са својим друзима, показује се врло бојажљив и бјежи и од најмање опасности, па и од много нејачег мрава, него што је он, ако је двадесет метара од куће своје усамљен." Исто тако се је приметило, да су и стршенови много љући, кад их је више.

Својство ово, које је мање или више код свију социјалнијех животиња изражено, битно би требало да допринесе повишењу социјалне одважности, које не треба помијешати са разбојничком крвожедношћу или несношљивошћу несоцијалнијех животиња.

Даљи узрок, да се ово појача требало би свакојако бити славољубље. О овој се тачци мало испитивало; ми ипак знамо, да су кућне животиње које су прије биле социјалне и које стоје на високом степену интелигенције тако, да нас разумију, способне са свијем да приме хвалу и куђење, не само пас и коњ, већ и слон; несоцијална кућевна мачка, ма да је именованијем врсница по интелигенцији, врло мало разумије што о хвали и куђењу.

О коњу вели Брем: „Чежња његова за трчањем и са племићством и охолошћу му дају у римском корсо-у невјероватност. На дани знак спремни су коњи, да почну у трку: јасно захрзавају, ударају ногом о тло нестрпљиво. Онда јурну путем и хоће један другог да прехити. Нико не сједи на њима, нико им не говори, о чем се ради, нико их не слободи; они то примијете и сами. Сваки слободи сам себе и сваки га куражи; и тај, који први циљу дође, хвали се сам и људи га хвале. За то је осјетљив; али не можеш код њега примјетити зависти или мржње против побједиоца. Пун поштеног осјећаја сам себи кад-и-кад шкоди, јер хоће увијек да је на пријед и натрчао би на смрт, кад га не би задржали. . . . Каково-ли се поштење не развија у енглеског утркиваоца! Како-ли се улагује коњ генералов! Примећује узоритост, па ма био и краљев хат, ком част приличи и „да се штује."

Видимо, колико се племенитијех нагона из удружења извија; потпуна наклоност општинству, симпатија, пожртвовање, одважност и славољубље дакле управ она својства, која се показују старијем Грцима и Римљанима, а с њима и свијем природнијем народима као најизврсније грађанске врлине. Па чак и данас стоје код нас ова својства у са свијем другом угледу него доцније стечена својства чистоте, умјерености, скромности и овијем сличнијех. Она су исто тако у нашој природи установљена, показују нам се као добро, јер су нам наше пранајособитије биће исто тако као што нам се показују рђаво несоцијална својства самољубља, безобзирности, несношљивости и кукавичлука.

Нађемо-ли пак врлина и код животиња, онда је тијем пошљедња ограда између човјека и животиње пала. Обично се мисли да се строј тјелесни, а и интелегенција животињска, дају свакојако сравнити са својствима, која им код човјека одговарају, морал напротив да је само овоме својствен. Примјери, које смо навели, показују, да морал природнијег народа, па и нација, које стоје тако високо, као у Грка и Римљана, налази своју аналогију у животињском свијету. Бабнин, који је свог младог друга опасношћу свог живота спасао, није био ништа нижи од Хорација Коклеса. Гавран, који се не марећи за пушку, окомио, да се приближи к своме мртвоме другу, учинио је слично дјело, као оно, које нас испуњује дивљењем за Антигону; па чак и бик, који убија болну краву, да не би крдо штетовало, ради са свијем по максимама старе врлине, па није ништа неплеменитије учинио од побједоносног Хорацијевца, који убија своју сестру, што је тужила за непријатељем, кога је он убио.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ДОКТОРСКИ ИСПИТ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ.

Историк талијански Цитадела нашао је у архиви Фераре докторску диплому, у којој је потанко и сам испит означен. Неће бити без интереса, да читаоци виде какав је испит био, и у исто време на ком је ступњу сама медицинска наука била. Тај докуменат гласи овако:

Cajetanus Modoni, comes, Judex sapientum, ac sapientes Magistratus civitatis Ferrarae.

„Пошто смо ми медицинско знање и способност господина Ценероза Маринна, и вредност његовог чудотворног тајног лека такозваног orvietano, јавно испитали и нашли да је добар, који је лек он у сред вароши Фераре у присуству целог становништва славног својом образованошћу и ученошћу, као и пред млогим странцима и људима из ниже класе показао, потврђујемо ми следеће: пред нашим и варошких чиновника очима узео је он различне живе корњаче, али не такве, које је он сам донео, чиме би побудио сумњу у обману, него корњаче, које су људи, који га непознаваху донели, покупивши их по пољу и предали му тек онда, кад је експеримент правио. Један судски чиновник изабрао је од скупљених корњача пет највећих, које је поменути Ценерозо Марини ставио на клупу преда се и у присуству свију гледалаца са једним великим ножем расеко у две половине. Узео је један пехар и у сваку руку по половину мртве корњаче и изцедио из ње сав сок и течност у пехар, тако је после радио и са осталим, па пошто је све то добро промућко, прогутао је све. Пехар је оставио на клупу ступио је крају бине, стојећи тако неколико минута, затим је побледио као мртвац, његови су удови дрхтали, и цело тело поче да се ужасно надима, да су сви гледаоци мислили, да се он од отрова, којег је прогутао неће никад опоравити, и да ће у скоро смрт наступити. Наједанпут је узео из једног крчага што је поред њега стајао његов славни orvietano, метуо је једну дозу од тога у уста и прогутао. Дејство ове чудновате медицине показало је се одмах у томе, да је избацио отров корњаче, и стајао је пред слушаоцима у потпуном здрављу. Народ је давао одобравање његовом таленту којег је неоспоривим доказима показао, и позвао је млоге учене међу присутнима да га до куће отпрате те да им своју апотеку, као и своју збирку од противних отрова покаже, међу њима и прашак од мале змије камењарке, као снажна лекарија противу свију врсти грозница, као што је доказао опитима на различним добродетељним и угледним људима које је све што су патили од грознице излечио. Он изнесе и један балсам што га је он изнашао којим се са великом брзином све ране и отоци лече, а уклања све младеже и пеге. Исти Ценерозо Марини врло је вешт у вађењу зуба. А чиме се он највише одликује то је његова чудновата снага с којом он може да млога лица излечи од различних неизлечимих болести.

Признавајући вилики таленат који је сињор Ценерозо Марини развио, и за доказ наше љубави и поштовања према његовој мудрости, то смо ми силом ауторитета што га имамо у рукама закључили да га наградимо дипломом, по којој ће он опште признат, поштован, и хваљен бити. За потврду тога ми смо наш потпис и јаван печат општинског савета у Ферари под овом повељом ставили.

Data in Ferrara, con grandissimo applauso il di 27. Juglio 1642.

Johannes Cajetanus Modoni Jude[illegible] sapientum Civitatis Ferrari Fra[illegible]ciscus Altramari, Cancellarius.

Ђилберто из чије смо књиге: „Л[illegible]креција Борџија“ ову диплому и извадил[illegible] наводи врло лепе податке о стању садање[illegible] лекарства. Тако бербери су и тада врло [illegible]

лику улогу играли, и у опште мање су се на њих тужили, но на лекаре које су отпуживали као велике среброљупце. За време куге 1520 год. изнашао је неки шпански лекар Пијетро Кастањо, славни арканум olio contra peste (Зејтин против куге). Он је тим својим изналаском стекао такво име да га је општински одбор не само са великом платом примио у службу, него му је и новац давао да би могао у већој мери свој зејтин справљати. У варошкој архиви Фераре находе се требовања једне болнице за време куге. Тако између осталог стоји рачун за 1000 шкорпија, 21 змије, за малвасију и т. д. Змије су у опште биле на гласу са своје лековитости.

Д. М. Р.

ДРУШТВА.

(*„Матица Српска“*). Књижевно оделење „Матице српске“ држало је 3. (15.) септембра о. г. своју седницу ради конштитуисања и ради избора књижевног одбора. За подпредседника књижевнога оделења изабран је г. Светозар Савковић, професор на срп. вел. гимназији у Новом Саду. За чланове одбора изабрана су ова г. г.: А. Хаџић, др. Ђ. Дерра, проф. Јован Грчић, проф. Милан А. Јовановић, проф. Филип Обрknежевић, др. И. Огњановић, др. Милан Савић, Сава Петровић, проф. А. М. Матић и проф. Стеван Лекић. — На овој седници проглашене су на основу оцене награде шаљивој игри Стевана Јефтића „Најбогатији,“ позоришном комаду Милована Глишића „Подвала“ и приповетци Милана Савића „Разни путеви.“ На предлог дра И. Вучетића закључено је, да се у смислу штатута награде за самостална дела проглашују само у књижевном оделењу, а у књижевном одбору да се награђују само чланци за „Летопис“. Решено је и то, да се седнице књижевног оделења држе четири пута у години, и да се на свакој седници одреди дан, кад ће се идућа седница држати, и да се то и свима члановима са стране што раније јави, како би ови своје послове тако удесити могли, да на седницу одељења доспеју.

РАЗНО.

(*Апел*). Кад се славни сликар Апел бавио једном у Александрији, усуди се неко да га доведе у забуну тиме, што га позове на неку свечаност, коју је давао краљ Птоломеј. Краљ није још онда ни познавао Апела, те га није ни звао, него је онај то из несташлука учинио. Кад Апел дође у двор, краљ га као непознатог му странца запита срдито, ко га је звао. Апел се упропаста, но брзо зграби угљен и нацрта на зиду лик онога, који га је позвао. Нацртао га је тако добро, да је краљ одмах познао кривца. Но овом приликом заволео је Апела, као тако вештог сликара и од тога дана био му је велики пријатељ и добротвор. — Исти сликар Апел намоловао је једанпут Александра великог на коњу његову букефалу. Али кад је Александар видео слику ту, он не беше задовољан а нарочито је кудио коња. Апелу се то на жао дало, није хтео краљу да противуречи, али даде довести букефала, да га са сликом сравни. Тек што букефал опази насликанога коња, а он стаде хрзати, као да хоће да поздрави свога пријатеља, а Апел се окрене Александру те рече: „Ето твој се коњ у сликарској уметности боље разумева него ти.“

(*Рафаило*). Два свештеника високог реда, посете једном славног сликара Рафаила и замераху му, што је на слици апостола Петра и Павла лица им тако јако црвена намоловао. „Господо моја,“ одговори Рафаило мало срдито, „не чудите се томе, јер ја сам их насликао како на небу изгледају, а они с тога тако црвени изгледају, што се стиде, како се сад ружно на земљи са црквом управља.“

(*Појам народности.*) Ако бацимо поглед на историју колена људског и на његову садашњост, сместа нам упада у очи подељеност рода људског у групе, које се међу собом очигледно разликују. Разлика та показује се пре свега на спољашњим телесним цртама, као крoју тела и боји коже.

Без сумње је та разлика у првобитна времена далеко већа и приметнија била, када је род људски малобројан био и када су групе ређе биле, јер тада се поједине групе слабо или никако не мешаху међу собом. При свем том и данас постоји голема разлика у том погледу, између такозваних раса људских. Али сасвим ствар стоји друкче између европских народа. Код њих је данас доста тешко определити, само по крoју тела и боји коже, у коју групу поједини спада; јер силним мешањем крвним, која су се историским процесом збила и која се непрестано збивају, губе се разлике и све се више изједначују.

Друго је што нам упада у очи: говор поједини х група. Приступимо ли ближе једној таквој групи, чујемо људе да говоре, но их неразумемо, јер говоре сасвим други језик. Ова црта — говор — највећма жигоше поједине групе, она нам најјасније показује њихову разлику.

Уђемо ли дубље у један стран народ, приметићемо, да се и његов начин живљења посве разликује од нашег, он има друге обичаје и навике, друкчије се рани и одева и т. д. И ове разлике свакојако нису биле у прва времена тако велике, када је и народа мање било. Тек развитком, цепањем рода људског у више група, и мањом или већом одељеношћу једних од других — немешањем међу собом, самостално се код појединих развијали обичаји и т. д. — Но данас на прилику код европских народа, услед њиховог непрестаног мешања, опажамо, да се у том погледу народи све више изједначују.

Осим напоменутих црта, има и других особина које карактеришу поједине народе, као живост, телес на развитост, лепота и т. д.

Све ово што досад казасмо даје појам о народности, или може се у кратко назначити једном речи: народност. Народност је дакле особена раса људи која говори особени језик и живи особеним животом.

(*О васпитању.*) Као све друго, тако и образовање није и неможе да буде само себи цељ, оно је потреба човекова, оно је сретство, као и све, што човек својим трудом прибавља, да намири своју потребу — Пре свега шта је образовање?

Образовање прво морамо разликовати у телесно, умно и морално.

Телесно образовање састоји се у опште у вежбању телесних удова, или у свему оном, што иде на то да развије и одржи нормалан, здрав организам човеков. Оно је темељ умном и моралном образовању. Само здрав човек може да има здраву душу и здрав, непокварен морал. Због тога је телесно образовање од велике и превелике важности.

За телесним долази умно образовање; оно се дели у опште и специјално.

Опште образовање вежба, занима умну снагу човекову, помоћу здравог мишлења и расуђивања; оно даје човеку основне појмове о човеку и природи; оно га учи мислити и здраво судити о стварима и догађајима у друштву и природи. Нема сумње да је ово скопчано са великим трудом и временом, но је и најважнија радња умног образовања. Ко непојима опште појмове о стварима и догађајима, тај се неможе разумети у умно образовање. — Опште образовање дају нам природне, историјске и друштвене науке. Њима се постизава богатство у знању и мислима, оштрина сватања и расуђивања. Без њега све ово није могуће. У колико је човек свестраније проучавао природу, људе и друштво, у толико је већа моћ сватања и расуђивања у њега. Опште свестрано развиће умно од великог је, огромног значаја; без њега никуд ни камо — вечити слепац!

Специјално образовање учи човека једном извесном корисном, директно или индиректно производном раду, занату. Сваки човек без разлике, који хоће да има право на живот, треба и да зна по један користан производан рад, иначе га ваља као трута избацити из средине људске, нека у самоћи од лењости угине

Ми смо најзад споменули и морално образовање. Морал је појам односне природе; постоји само код људи. Кад људи живе удружено, морају да имају неке везе, које их држе, а пре свега има мотива, који су их нагонили, да се удруже, и да удруженим снагама раде на опстанку и напредовању.

Та веза, то су обвезе, то су дужности које поједини на се примају. Морал није ништа друга него извесна сума одредаба, које нам показују какве жудности имају људи међу собом. Та правила су општа за цело човечанство и за навек, док је људи. Ова имају важност да како само онда ако се савесно, верно и тачно врше.

Дакле морално образован бити значи, јасно појимати свој положај, своју зависност међу људима, а према овима и дужности; моралан бити значи, савесно испуњавати те дужности.

Такав свестрано образован човек узвишује се, над обичним земаљским бићем; он уноси светлост међу људе, вечним умним суштаством све обухвата и уређује; он је један део силе, која све друге целисходно распоређује и примењује, у корист и напредак рода људског — силе друштвене и природне.

Ово је крајња цел образовању. Свеопште образовање је сила, која креће род људски напретку, као парна снага справе, која ће кад тад створити хармонију у човечанском животу. Нека сваки појединац посвети снагу свога живота овој узвишеној мети, овом идеалу слободе и братства!

НОВЕ КЊИГЕ.

Извјештај о православном богословском сјеменишту у Задру за школску годину 1883—84. Год. VI. Задар. Печатња Ив. Водицке 1884. — У првом делу су ови озбиљни и ваљани чланци: Књига о јединству цркве светог свештено мученика Кипријана, епископа Картагенског (са уводом); Крмчија Савинска са уводом и коментаром дра Н. М. (и за себе штампано) У другом делу су обичне ствари, што иду у програм школски. Слушалаца богословије има 16, а приправника за богословију 30.

Ратник, лист за војне науке, новости и књижевност. Година шеста. Издаје главни ђенералштаб. Одговорни уредник начелник хисторијског одељења, ђенералштабни пуковник Драгашевић. У Београду. 1884. — Сада баш изиђоше свеске за јуни, јули и август са обилатим садржајем.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 38. У Новом Саду 16. септембра, 1884. Год. XI.

ВЕЧИТИ ЂАК

СЛИКА ИЗ МАЛО-РУСКОГ ЖИВОТ

ОД САХЕР-МАЗОХА.

Стоји зука мува на прозору, а пера није да пишу већ све шкрипе, и није шала асистенат данас први пут замењује професора физике. Плаво-жућкасти пламен шпиритусне лампе, која гораше на катедри, све крцка, а кад престане шкрипут пера, настане зука ђака као чела у кошници, који употребе паузу да полу-гласно прочитају оно, што су написали.

Но поред све те тишине, не беше богзна колике пажње и ревности код слушалаца, то је асистенат приметио; ал је приметио још нешто: да у последњој скамији седи човек, који тако ећи гута сваку његову реч, коју он зговори.

Он никако не скидаше очију са аистента.

Ова прилично проседела глава изедаше доста чудновато, необично меу детињим главама осталих слушалаца, кад се предавање сврши а ђаци поустајаше изгледаше та проседа глава са својим телом као високи и широки раст међу нежним младицама.

Који је тај господин у загаситом капуту? запита ће асистенат фамулуза.

Овај се насмеја. Та какав господин! одговори фамулуз; то је вечити ђак, или мебл наше школе; тако га бар зову. Иначе се зове Вуислав Велински. Он је скоро дотурао до четрдесете, а већ десет година како је застао код Логике.*)

Отац Вуислављев беше прави Малорус, раста осредњег, стања приличног, по занату ковач, живио је у једном предграђу вароши Лемберга. Његов бледи, слабуњави синчић, штркљаст као рода, није показивао наклоност ка ковачком занату; најрадије седео би у углу собе држећи у руци мајчин молитвеник, као да нешто из њега чита. А кад су

* Некад имађаху гимназије у Аустрији 6. разреда; почињало се с Парвом а свршавало Реториком. Садашњи седми и осми разред зову се Логика и Физика, и сачињавају философски одељак.

га запитали шта воле, одговорио је плашљиво да би најрадије ишао у школу, и да би прочитао сва дела што има на свету. Његов отац, који беше неписмен, и коме сва рачуница беше рабош, мислио је друкчије о свом синчићу, него мати и остала родбина, који су вазда говорили да Вујислављева глава није за школу.

Зар да ове мале нежне ручице измахују тешким чекићем, узвикнуће ковач једног дана показујући руком на свог малог Вуислава, имајте срца, сажалите се! И они се доиста сажалише, и једног дана доби Вуислав читанку, катихизис и таблу, те у десетој години пође у основну школу. Учење му је тако пријало, да се на скоро разви и у ширину и у дужину, а његове повелике ручице обећаваху још већи успех. Ал се његов дух не развијаше у сразмер с телом. У колико га већма обузимаше жеђ за науком, у толико све мање биваху његове умне способности. Та то ти беше неуморна, дуготрпељива душа, у гладијаторском телу, душа, на коју се сваки живи морао сажалити, ал му наравно нико није могао помоћи.

Па ипак се Вуислав сретно провукао кроз гимназију, и кад је нарастао на ужас свију, учио је без престанка, дању и ноћу. Наравно у сваком се разреду задржавао по две године по што је морао већ да се учврсти у оном, што је прве године научио; а код реторике и три, али опет дође и тај жељани дан, кад и Вуислав смеде понети ђачку „тољагу“ и кад га професори почеше титулисати са „господин,“ и кад је једном до те славе дошао, да се философом може звати па ма то било и у 26 год. његовој радости не беше краја. Кад се роми на високи брег успне, њему изгледа призор с брега много величанственији и појетичнији, но човеку са здравим ногама, који се много лакше на брег успне.

Вуислав беше весео, као да је печат Соломонов разрешио. Он је тако јако буљио очи као да ће пробити кроз таму, а тако се правио „вниматељним,“ кад професора слуша, као да има четворе, а не двоје уши, али ипак пробити тему није могао, све што је чуо оста за њ' празна љуска и ништа више.

Он се страшно мучио, али мука беше без успеха, страшљив као зец, а онда што но Руси веле: какъ процкав, да су га професори па чак и ђаци сажаљевали. Мртви га је зној спопадао над књигама, он се од њих није одвајавао, с њима се шетао, с њима је јео, у једној руци држао је кашику или виљушку, у другој књигу. Као са живим разумним створовима тако се он разговарао са својим књигама. Он је тражио од њих да му изведу закључак, ласкао им, свађао се с њима, проклињао их, заклињао их са сузним очима али оне осташе неме за њ'.

Ма да је сирома по сву драгу ноћ проводио над књигом, поред своје лампице, опет никад и ништа није могао да упамти. И пошто је двапута на испиту пао, и бог га је заборавио у једном истом разреду.

Премишљајући о својој судби рече он једног дана свом оцу, ја не могу орати, не могу ни копати, ја морам започете студије наставити, па ма да ми од руке не иде.

Старина се само насмеши. „Учење је твоја ствар, а храна моја. Где сви једемо, биће и за тебе.“

Ал се Вуислављева поштена природа опираше томе. Он одпочне сам себе издржавати, дајући лекције, и преписујући улоге позоришне, а становао је код инспицијента (надзорника) позоришног, а хранио се у једној Јеврејској прчварници. Једном речи протурао се као и сваки други ђак, кога је судба осудила да од своји руку живи. Хтео је и по трећи пут испит да полаже, ал је такође желео да и даље остане ђаком, јер му се већ чинило да је не-

могуће да школској клупи и црној табли једном за свагда рече з' „богом“ и он се реши да и даље остане ђаком.

Професори су га гледали радо, јер им је служио као пример вредноће за остале ђаке, а ђаци су га сматрали као наслеђе, које су примили од својих предходника са веселим срцем, а које ће опет с тугом морати оставити својим последницима. Они су га у шали звали, „вечитим ђаком,“ а то је имало свог оправдавајућег узрока, ал за то су га ипак волели. Управо њега је цео свет волео, а тешко га је и било мрзити.

Тешко му је било наћи равна на далеко, који би био тако дружеван, весео, без мане, одушевљен за све што је велико, истинито, и лепо, као што беше Вуислав Велински.

Никад ти тај није изостао с часа; распуст у његовим очима беше само нужно зло. Он просто није могао да појми како неки могу да се за време предавања са нечим другим занимају, или чак да зевају и то нота бене, млади философи, који то све сад први пут слушају, а што је он већ толико пута чуо.

Никодим је знао све, што по реду долази. Њега није ни најмање изненадило кад је чуо, да после Јулија Цезара долази Август, исто тако знао је да ће при првом прозиву каталога настати лупа штапова, и да ће при тако названој магарећој ћуприји у геометрији настати општи смеј. Исто тако знао је да ће љубимац ђачки Шваба Маус наћи миша на катедри сваке године при првом свом предавању из историје, и да ће с необичном веселошћу изговорити ове речи: Ја се зовем Маус, зато ти севај напоље.

Ништа га дакле није изненађавало, ал ипак је слушао с највећом пажњом, шта више често се до лудила усхићавао, кад седи професор са седим власима, с белом марамом о врату, а младићским жаром говори о великим делима великих Римљана, или поједине пасаже из етике, или о каквом чудноватом одкрићу из природних наука.

У кругу својих другова понашао се Вуислав као и у школи. Кад би се сакупили код нечије куће па о нечему дебатовали, он би се осећао срећним кад би седио у каквом ћошку па слушао. Врло ретко да би му се омакао узвик: То би било нешто! или; Како то? А још ређе се дешава да климне главом. Кад би когод од друштва почео коју песму, или који стих из Фауста декламовати, а кад не беше оне тишине; која је Вуислављевом срцу годила, узвикнуо би: „О ви младићи пазите на се.“ Склепали који од ђака који стих, па га прочита у друштву, тад се обично дигне Вуислав и објашњава, како дискусији да л' су стихови добри или не, нема места. Вуислав није трпио да се когод исмева, и кад би се тако што десило вртио би се на столици, махао би рукама, па би напослетку скочио и пољубио младог стиходељца.

Вуислав је весео и задовољан кад у друштву ђачком страда, и зато је чинио омање услуге својим колегама, а управо је постао нужни фактотум свих философа.

Веран слон при љубавним авентурама, права теглећа животиња при каквим екскурзијама, тако исто кројач, обућар, бојаџија, по мало и вештак. А био је у свом животу једном фамулус, и једном црквењак. Подеране ципеле знао је тако окрпити, да си могао у највећи салон ући, а од старог капута с црним концима, ако хоћете баш и с белим, које је он знао тако вешто офарбати мастилом, направити тако рећи нов. Ко би могао пребројати оне ноћи, што је он код болесника провео? и све зеленаше и интерешџије, с којима Вуислав у живом саобраћају стајао. Управо нема ничега на овом свету у чему се Вуислав није бар од „части“ разумевао и наравно да је сваки ђак, који је имао што

*

да прода или заложи узимао Вуислава за посредника. Да новаца за тили часак нађе, био је прави геније.

Био је вазда у блиском пријатељству са Шмолом Хершелом кога никад није хтео теретити каквим старим пан талонима, или поквареним сатом.

Шмол Хершел није тражио векслу, као што обично остали Евреји раде, он је давао новац само сигурним људима. Сигурни људи код њега не беху они, који су богати, већ они који му се допадају, и како Шмол Хершел беше фини познавалац људи, то му се само племенита благородна лица допадаху, и он се нигде није преварио.

Тако лице имађаше Вуислав Велински и Шмол Хершел дао би ако би за тражио и десет хиљада форината. Поред тога Вуислав је стајао у великој милости и код лепе подебеле госпође Шмол Хершел, којој је доносио често по коју забрањену књигу, и с којом се више пута диспутово о литератури и позоришту.

Кад Вуислав дође код Шмол Хершла тад обично почне говор о новцу, па после о нечем другом, а то је волео и Хершел; и том се приликом обично развије жива дискусија односно интереса.

„Нешто сам вам донео,“ почеће једном Вуислав, „знам извесно да нећете погодити госпођо Хершел.“

„Требате ли новаца?“ Шапуташе му Хершел са умиљатим тоном на уво.

„Чик погодити господин Хершел,“ продужи Вуислав, извукав једну књигу из цепа.

„Како врага да погодим? Нисам ја философ као ви,“ рећи ће Шмол и затим додаде лагано нежно. „За кога ћете новац.“

Вуислав подигну корицу од књиге па је пружи госпођи Хершел, која од радости из коже да излети.

„Путописне слике од Хајнеа“

„Да, путописне слике од Хајнеа“

„Треба да је у златан фини повез повежете господин Велински“ гугуташе госпођа Хершел.

(Свршиће се.)

ПОЉУБАЦ.

(из Халмове драме „Wildfeuer“)

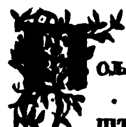

Пољуб је чедо слатка заноса,
. . . устанца звуке тајне осете
што из дубине душе извиру,
па их на тренут миља подсете!
— Рука се љуби седом старини,
. . . пољупцу пружа поштовање плам; . .
— тиран се смеши кад му љуби скут
злаћаних рита слуга обуздан!
. . . — А пољуб онај злаћаних нада
безнадежноме отвара рај,
када се спусти са благи крили
на сетно чело, где влада вај!
— Невино чедо млађаних снова,
та љубав дивна, како ли сја,
када се усна уснице такне
у рајском миљу светог тренута!
— А када душа живот живује,
живот за себе, тајан . . . самотан,
на уморено око се спушта
пољубац благи да му крепи сан!
— . . . Милених чежња златниројеви
стварају пољуб крила сјајани',
а уздах лаки носи терет свој
у даљне путе, тужној драгани!
— — — Ал' пољуб само, пољуб онда тек
у души твојој рајским миљем сја,
кад га је чедо свете истине
из душинога дигло наручја . . .
— . . . и тад' ти греје охладнелу груд,
или ти ледну своју пружа студ! — —
. . . Срдаца у њем' живи разговор,
питање тајно, тајни одговор! — —
. . . Он јарост тиша, блажи беснило,
ил' диже страсти, дражи слепило!
. . . Испаван живот, радост, осећај,
из санка буди топал пољубљај,
ил' живот сретан, дичан, слободан
сломије пољуб, мржњом отрован! ! !

Карлово

Милутин Трбић.

ЛАЖНА СИРЕНА.

ОД ВЛАДИСЛАВА БЕТИ-ЈЕ.

(Наставак).

Не бих се чудио Павлу Дериньији што је за кратког овде бављења ум толико помрчао, али кад тако лепу жену имаде . . . .

— Ах, ах, као да се њему не може и гђца Бетика допадати! примети му несташна Клементина: — да сам ја мушкарац!

— Пак, да сте ви мушкарац?

— Али нисам то.

— То знамо; али да сте?

— Учинила бих да се све девојке у мене заљубе! То је врло лак посао!

— Лак?! — узвикнуше свиколици мушки, у мало не испустивши из руку чаше са пушећим се пуншем: — не би ли нам открили ту тајну?

— Јест, па да после мене оставите на цедилу!

— Никад! никад! никад! чуло се из свих грла.

— У осталом не треба да се бојим, јер сте сви ви кукавице, као већином што су мушки.

— Клементино, ви заборављате да сам се и ја три пут борио, и увек за женске!

— Јесте; за женске се борите а са женскињем не умете да поступате!

— Тајну! тајну! — повикаше опет сви: — како може мушки учинити да се свака женска у њ заљуби?!

(Опростиће ми мили читатељи, — мени, који ове редове пишем, позната је ова неоцењива тајна, али не могу је пред цели свет изнети, јер би је тада многи гладан каваљер, сујетан витез, ожењен, и неожењен човек употребио на своју корист! И друштвено стање би се преврнуло. Баш с тога не дам ни Клементини да даље говори, — — него ћемо продужити приповетку.)

Овог тренутка ступи у собу гђца домаћица, мудра, чистосрдачна и тајне пуна Бетика.

Лепа девојка! Усне су јој доста румене, очи доста црне, плава коса бујна и дуга, стас прав и витак, као трска, као кедар ливански.

Долазаше гђца Бетика у свакој руци по једну боцу носећи. У једној је мадејра, у другој токајско.

Никад није несташнији осмех красио женска уста, као овај, попут којег Бетика ступаше у собу.

Ухо и око на њу беше управљено.

— Зар је већ отишао Павле Дериньија? питаше Бетика.

— Отишао је анђо! — рече човек са златним ланцем: — отишао је и носен на крили љубавног и винског мамурлука. Видећете, да ће сутра на очиглед своје лепе и младе жене куглом си главу размрскати.

— За што?

— Јер сте га ви опчинили.

— Ех; ни једном речи не изразих му да га волим.

— Али му стискосте руку.

— То јест'.

— И дозволисте му да вас загрли!

— И то јесте.

— И дозволисте му да вас пољуби!

— И то јесте

— Шта више, повратисте му пољубац!

— И то јесте.

— И дадосте му рандеву.

— Само за то да у његове руке положим кирију.

— Разумемо! Број госпођичиних жртава опет се једном умножио. Сиророма Павле Дериньија! Сирота жена му!

— Ах, ви сте сувише досадан! Окајмо се тога разговора; хоћете ли пити једну чашу мадејре?

— Ја обожавам мадејру.

Гђца Бетика редом пуњаше малецне чашице.

— Ах, гђце Бетико, ви сте данас сто пута лепша од сто пута лепе!

— Клементино, не пиј много пунша, нећеш моћи спавати.

— Отилија је још више пила! — речеословљена девојка.

— Отилијо, како то седиш у фотељи? Мислио би човек е си сујетна на своје ножице. Fi donc!

— Тако ми Бога, гђца Отилија има тако лепе ноге, да би јој ласно могла каква кинеска принцеса завидети. Како су мале, па пропорционирате.

— Господо и госпођице, знајте да се зора ближи. Похитајмо да се веселимо!

— Сутра ће нас за цело у новине изметнути.

— Изметнуће нас, бога ми, али из стана!

— Не бојте се! — рече Бетика: — сутра ћу сама собом отићи к старом господину. Остало на ме ослоните!

Лепа Бетика после ових речи поново стаде пунити чаше.

Игра поново започе; пламенови капајућих свећа на висећем свећњаку опет се повијаху од заталасана у игри ваздуха; пламтијаху лица горијаху срца, надимаху се груди, а главе лепих девојчица често тражаху одмора на мушким раменима! . . . . Овде један стисак руке, тамо један пољубац, онамо један загрљај! . . . Ох, како ли умеју људи рај с неба да дочарају!

Свиће.

Две сенке прате весело друштво; једну сенку бацају на њих догореле свеће, а другу пробуђено сунце.

— Ајдмо да спавамо! . . .

* *
*

Прошло је осам до десет дана како је држан бал на другом спрату. Од тог доба преврнула се цела кућа, као да је сваки њен укућанин замађијан.

Домаћин није више поручивао лепој шваљи да се сели из стана. Домоуправник није се сад пео на други спрат да отказује стан, него да од бајне Бетике добије по који гутљај срцекрепећег пића; а у опште су је вештицом називали, почем је сваког знала опчинити.

Но све је ово ништа! . . . Али Павле Дерињија зет домаћинов, како ли се он променуо! — — — Безазлени, мирна духа муж, који је своју жену волео, непрестано код куће седео, жени се удварао, који није умео ни воде помутити коме, — на једанпут преврну нарављу својом.

Стаде се уредније облачити, недељно више пута браду бријати, сваки дан косу бреновати; и док је овако сву бригу на се обраћао, дотле је жену по све занемарио. Била у жене му на лицу нека незнатна пегица, а господин Павле, одмах после оне теревенке, обеди је да је то лишај, прави, застарео, неизлечиви лишај. — — Сирота жена, како је горко плакала све због ове невине пегице!

Лепа Дерињиница беше права вита стаса; тиран муж говораше јој да то није виткост но суха мршавост! Сирота жена, колико је плакала што се и она не броји у врсту оних опште познатих румених, дебељушкатих, касапских лепотица!

— Ах, колико је лепша Бетика! — говораше у себи муж, и кад год ово помисли, увек учини посету код лепе сирене.

Сирена га је срдачно примала, пољупцима обасипала!

Пољупцима обасипала, речима мамила, вилинским својим осмехом — успављивала! . . .

Сирома муж! Сирота жена му!

Временом ухвати лепа Дерињиница мужевљи траг; стопе се свршиваху на бетичином прагу.

— Ха, знам је! Познајем ја ту

врачару, мамљиву сирену, и навек смешећу се девојку! — — — Стаћемо јој на пут!

Уђе код оца свог, код болесног домаћина, и представи му живо, како има важних узрока да се ова тајанствена женска са другог спрата одмах протера.

И сад се приправте мили читатељи да чујете такво нешто, чему се нико не би надао!

— Шта?!! Отерати ону женску? . . . Ону која ми — да и не спомињем друго, — најтачније плаћа кирију?!! — дрекну отац оштро окренувши спаваћу капу на глави: — ни речи више! Како не бих, — — протерати је из куће, ону, која ми љубимицом постаде — — — која се мени топлим крофнама и врелим пуншем удворава, — — — која редовно слази к мени да пријатним својим разговором дуге сахате несносне моје болести прекрати! — — — Отерати ону, која ме је и јуче са неким американским рецептом изненадила по ком „нема више подагре“! — — — Отерати ону, која ми доноси и чита књиге, те ми сахати, које пређе држах за дугачке дане, сад као кратки минути пролазе! . . . . Ах, мила кћери, ти си рђаво рачунала, кад си ову несмислену молбу на ме управила! . . . . Волим сам из куће отићи! . . . .

Ове речи изговорио је добри стари господин, који је пред тим на неких десет дана с пандурима намеран био балске јунаке растеривати. Лепа жена окрете се; убриса једну сузу с лица и удаљи се.

Вештица је дакле и са старцем игру своју заподела.

Други дан у јутру, после бала, сишла се к њему Бетика. Употребила је сву своју вештину и препреденост, којом располагаше, којом побеђиваше. С најнежнијом кокетеријом седе крај старца и приповедаше му разне чудновате догађаје из свог живота; казиваше како има пријатеља, које ли за то не може да одбије, јер би иначе сама самохрана остала на белом свету. Она нема никог свог, сем тих сумахнутих младих људи, који све у залуд обијају прагове њезине и у очајању троше и расипају новац.

Добри домаћин слушао је њене речи са запетом пажњом, које чаробно одјекиваху са устију лепе девојке, тако, да поче заборављати своју подагру, и подмлађиваше се са двадесет година! . . . Чудно створење; како уме вешто да овлада људским срцем.

Сирена је и други дан дошла да разговором својим вида болешљиви дух старог господина; дошла је и трећи дан, и четврти дан, и сваки дан. — Стари господин узнемири се. Поче играти улогу младог човека. Своју невину спаваћу капу, која никад никог није увредила, ударио је о зид, говорећи: у шкарат с њом! Поштењејше своје чарапе, које му многих лепих услуга чинише, бацио је под постељу: у шкарат с њима! У шкарат оде и дубока наслоњача, у шкарат оде и штака. Стари господин подмладио се у двадесет година! Ал ноге своје не могаше у шкарат метути; њих је могао само пензионирати. — Људи кад остаре увек се тиме теше, да им је срце још младо, женске пак врло мало дају на младу душу — старих људи! . . .

— — — А сад да видимо страдалницу младу Дерињиницу, како је себи остављена и шта ће бити од ње? . . . Ко би избројао безрој уздаха и суза њених? И ко би измерио величину страдања њеног?!

(Свршиће се.)

ВАЗДУШНА ЛОПТА И ЗОЛОГИЈА.

МИСЛИ ДРА В. БРАЈТЕНБАХА.

Ваздушна лопта и зологија! Шта ће ово једно с другим ? Питаће овај или онај мој читалац. Додуше на први поглед тако бар изгледа, као да су ово две ствари, које немају ништа заједничког; па ипак како се мени чини, како мени моје мисли казују, то двоје стоји у некој свези. Известан низ золошких чињеница и закона даје се сасвим лепо применити на ваздушну лопту, и радећи то доћемо до врло интересантних јер неочекиваних закључака и посматрања. Као што је познато, још није решено питање, како да управљамо са ваздушним лоптама; све конструкције досад показаше се као узалудне. „Зашто“ је то тако, што до данас не успесмо, чини ми се, као да ће неко золошко посматрање дати за многе случајеве одговора. Но читалац нека не очекује после ових мисли и посматрања, да ћу изаћи на среду с новом конструкцијом ваздушне лопте; ови су редци више посвећени сравњивању ваздушне лопте и других машина за кретање са животињама, и то сравњивање у толико ми се чини да је од интереса, што ће тиме један особит појав бити ако не сасвим а оно барем у многом разумљивији.

Почећемо са проморфолошким посматрањем животињског тела. Ернст Хекел први је године 1866 у својој „генералној морфологији“ изложио науку о основним облицима живих створова, и тим је себи поставио задатак, да изнађе идеалну стереометричну основну форму, која је постоље свакој животињи, и затим да је протумачи. Да би могли ухватити те основне форме, морамо повући извесне идеалне осовине, на које можемо као привезати поједине делове организма, и према којима имају ти делови известан релативан положај. У другој једној науци одређивање тих осовина и по том облика тела, који с њима стоје у свези, врло је важан, скоро најважнији задатак, а то је у кристалографији. Минералог одређује и конструише идеалан математски облик задраног реалног кристала према односним положајима, који заузимају ћошкови, површине и сеченице његове према извесним замишљеним осовинама, које иду кроз кристал. Кад тако испитујемо животиње па конструишемо њихове идеалне основне форме, тада ћемо наћи два основна типуса, једно је т. зв. двострано-симетричан или боље дипљеуричан а друго је радијалан или зракаст типус.

Те ћемо типусе да с примером прикажемо. Замислимо, да је пред нама пас и то тако, да му глава гледи на лево, а реп на десно. Кроз тога пса провуцимо три осовине, које иду кроз једну тачку и стоје све једна на другој усправљено. Прва осовина нека иде од главе према репу, уздужна осовина; та лежи дакле пред нама хоризонтално. Друга нека иде од леђа према трбуху, стоји дакле пред нама вертикално. Трећа напослетку, попречна осовина, иде од леве стране тела према десној, стоји дакле вертикално на самом посматрању. Сад замислимо равнину, која је провучена кроз уздужну осовину, и кроз ону осовину што иде од леђа према трбуху; та равнина свакојако дели тело пса на десну и леву половину. Узсравњујемо ли те две половине таки ћемо дознати да свију органа, којих има на једној страни, има и на другој. Тако има на свакој страни по једно око, по једно уво, по једна ноздрва, по две ноге, итд. Па ипак обе те половине нису међу собом једнаке; јер што је с једне стране лево од равнине, то је исто на другој страни десно. По томе обе те половине несмемо рећи, да су једнаке, него их означујемо, да су симетричне, да су као оно предмет пред огледалом и слика у огледалу равном, или као рукавица за десну руку према рукавици за леву руку. Делови једне стране јесу додуше деловима с друге стране релативно једнаки, али имају сасвим, апсолутно противан положај. Сад замислимо равнину провучену кроз попречну осовину

и осовину од леђа према трбуху; тиме је очевидно тело пресечено на предњу и стражњу половину, које међу собом нити су једнаке, нити симетричне, него су неједнаке. На једном је крају глава, на противном крају реп. На послетку конструишимо равнину кроз попречну и уздужну осовину; та равнина цепа тело на горњу и доњу половину, које су као што се можемо одма уверити, такође једна другој неједнаке. Са те три описане равнине можемо дакле тело псеће расцепити на десну и леву, на предњу и стражњу, на горњу и доњу половину. Први је пар симетричан, друга два пара су неједнака. Прва је равнина уједно и таква, којом се може тело разделити на две симетричне половине. Таква тела, која можемо једним секом пресећи у две симетричне половине, зовемо двострано симетрична или боље диплеурична тела. Кичмењаци, артикалата, мекушци и црви јесу н. пр. дипле-уричне животиње.

Уз ове дипл еурично склопљене животиње има друго одељење зракасто или радијално склопљених животиња. У телу таквих животиња има само једна главна осовина, која иде од горе на ниже. На тој осовини има четир или више узгредних осовина, које су све на главној усправљене, све су у истој равнини и секу се све под једним истим кутом. Равнина која иде кроз радијалне осовине цепа тело тих животиња на неједнаке половине — горњу и доњу половину. Провучемо ли пак равнину кроз главну осовину и две противне радијалне, што леже у правој линији, тада ћемо добити сваки пут две симетричне половине. Зракасто склопљено тело може се дакле у толико симетричних половина расећи, колико има радијалних осовина. Тај одношај можемо врло лако с једним простим примером представити. Замислимо отворен кишобран, у таквом је кишобрану штап главна осовина. Кад год замислимо, да је кроз штап и два противна лука уздуж — кишобран пресечен, добићемо две симетричне половине. Такве зракасто склопљене животиње јесу медузе и сродне им животиње.

Разлике између та два животињска главна основна облика јесу дакле ове: у дипле-уричних животиња има симетрично десно и лево, неједнако горе и доле, неједнако сапред и састраг. У радијалних пак је различно само горе и доле; све остале стране јесу симетрично једнаке, т. ј. у њих додуше има апсолутно истих делова, али ти делови имају релативно противан положај. —

Са извесног становишта физиолошки је сасвим оправдано, животиње означити као неке машине за кретање. Та наћемо често у популарно писаним физиолошким књигама, како се сравњује човечије тело са локомотивом и у најмањим ситницама! Кад допуштамо, да се тако што сравњује — а и морамо допустити — онда нећемо рећи да није оправдано, наше вештачке машине за кретање, ма се оне како звале, сравњивати са природним машинама за кретање, са животињама, барем што се основне форме тиче. Учинимо ли то, упосматрамо ли н. пр. ма каква кола или локомотиву, па ће нас нешто веома интересантно изненадити. Провуцимо само идеалне осовине, па ћемо видети, да су таке исте, какве су и у пса; и збиља сва наша кола, локомотиве, итд. саграђена су по истом основном плану како су склопљене и двострано-симетричне животиње — јесу дакле дипл еурична. На сваким ћемо коли наћи неједнако спреда и са страг, различно горе и доле, али су десне и леве стране сасвим симетричне. Ма најмање загледали, па ћемо се одма уверити, да је тако. Устражимо ли између наших вештачких машина за кретање такву пак, која је саграђена по зракастом или радијалном плану, наћемо је у нашим обичним ваздушним лоптама. И у ових је машина неједнако само горе и доле, сви радијални делови пак према главној или уздужној осовини јесу релативно једнаки.

Све те прилике упадају јако у очи и и драже нас, да даље мислимо! Све оне основне форме, које налазимо код животиња које се мичу с једног места на друго, налазимо и у вештачких од човека конструисаних машина за кретање, и само те и

никакве друге. Је ли то свесно намерно или случајно? Да ли су људи градили своја кола, локомотиве, и ваздушне лопте према плану животиња, или имамо ту паралелност захвалити само случају? Свакојако, да ће пре бити ово последње; јер да има два основна типуса животињска — диплеуричног и радијалног — зна се тек од скора, напротив диплеуричним колима има већ више хиљада година. Сличних појава у осталом наћемо још и у другим приликама; има доста механичких опрема, које су, чини нам се удешене сасвим по неком биљном и животињском обрасцу; па ипак за те се опреме давно знаде, много пре него што се дознало за дотичне опреме у биљака и животиња. Доцније ћу споменути неколико таквих случајева. У овај мах ћемо пре свега мало поближе испитивати необичну сличност у главној основи животиња и наших вештачких машина за кретање, па ћемо се још више дивити.

(Наставиће се.)

ДРУЖЕВНИ НАГОНИ У ЖИВОТИЊСКОМ СВИЈЕТУ.

(Свршетак.)

Морал дакле није једино човјеку својствен, па и не оснива се на тајанственој божанској искри, која је у човјеку; она је и човјекова и животињина и то су социјални нагони, из којих произлази.

С овијем спознањем за етику је нова епоха почела. До сад се састојала просто из предика, позивања: рјечица **треба** имала је у њој велики мах, била је дио теологије. Данашња етика је напротив продукат дарвинизма, поред Дарвина су још Х. Спенсер, Тилор, Лубок и т. д. битно допринијели подизању зграде етичне. Не испитује она, шта **треба** бити, него шта **јесте** и шта **је било** и тражи, да оно из овог растумачи. Негдашњи морални закони за ову школу нијесу ништа друго, него продукти негдашњих форама друштвенијех и социјалнијех инстиката, које смо од својих мајмуњих предака попримали.

Исто тако од фундаменталног значаја, као за етику, јесте наука о социјалнијем нагонима и за психологију. До сад се није знало јасно растумачити, од куда се појављује симпатија. Она почива на јегојизму, кажу једни; помажем сабрату, јер желим, да у сличном случају и он мени помогне. Али, кад би то било добро, то човјек на прилику никад не би могао сажалити пороткињу, јер он за иста никад не ће доћи на њено мјесто. Други опет, а међу овијем су врло знани мислиоци, тумаче сажалење тим, што човјек замисли, да је на мјесту патниковом и болове ли за то саосјећа. Тијем некако саосјећај би био ствар фантазирања. Али кад видим некога, гдје се дави, хоћу-ли ја најприје ту стварати дуге представе о његовијем боловима, прије него што му помогнем? За истину не. У такијем случајевима радимо, а не промишљамо, радимо **инстинктивно**. Још је важније брањење, да се сажељење код многих народа једино на **сународнике** односи; симпатија са свима људима није читавом људству нешто својствено, него је то продукат некијех хисторијскијех одношаја. Кад би пак призор патње сам по себи већ у срцу моме побудио рефлекс бола, то би морало важити за бол сваког човека, Ми знамо пак да је исти онај Римљанин, који је свој живот метнуо на коцку, да спасе суграђане, могао послати хладнокрвно у арену хиљаду гладијатора, да се међу собом кољу и сијеку, не били му тако прије прошло вријеме.

Све су то потешкоће, преко којих досадањи назори о постајању симпатије не прелазе, тако да се је и Шопенхаујер у својој забуни нашао побуђенијем, да јој постанак за **мистеријум** прогласи.

Из ове забуне нас извлачи дарвинова теорија о социјалнијем нагонима. По њој симпатија не почива ни на размишљању ни на фантазији, она је борбом за опстанак

развијени инстинкат, за којим се иде, а и не дајући рачуна о њему, као што и јато тица шљедује миграцијоном инстинкту, ако му и није потпуно јасно значење истог.

Дарвинизам је до сад видио једну од својих главнијих задаћа у томе, — да би смањио јаз између човјека и животиње — да улогу инстинкта у животињском свијету колико је можно, потисне и да докаже, да премишљање опредјељује велики дио животињскијех радња. Држимо, да би се овај јаз могао премостити, да бисмо могли с другог краја почети и улогу испитивати, која је инстинктима у животу човјековом додјељена. Код животиње има више размишљања него што се држи; код човјека се налази више инстинкта него што се држи. Колико пута ради човјек инстинктивно, да не зна, и тек за тим да измудри главне мотиве те да то стави као промишљено. На име су социјални инстинкти, славољубље, симпатија утјецај наше околине или, као што се вели „јавног мнијења“ који непрестано на нас дјејствује и опредјељује.

Далеко би нас одвело, кад бисмо хтјели појаву социјалнијех инстинката у човјечјем животу још даље помињати. Већ из оног што смо казали, јасно је довољно, од какве је важности наука о социјалнијем нагонима за најразноврснија поља знанствености. Тако видимо, да Дарвинова теорија о развићу дјејствује и обара не само у кругу природнијех наука, него дјејства своја простире у поља, која су од ове врло далеко и доноси нам обавјештаје не само о душевном животу човјековом, него баца нову свјетлост и на науке политичне економије па и на моралне законе наше.

* * *

Доказали смо, да се клице моралнијех својстава човјековијех налазе већ код социјалнијех животиња. Ну, чињаше се до сада, да човјек има једно, као првенство над животињом: могућност традиције, предања. Човјек, ма како стајао ниско има предање искуства његовијех предака, а код животиња се до сада ништа сличног не нађе. Ну изгледа, да је пошло за руком, и ову разлику одстранити.

Др. Фриц Милер у Блуменау у Бразилији испитивао је у „Nature“ листу питање, е да-ли и животиње имају традицију? Он упућује на животиње, које живе социјално, код којих само природно, — ако и у опште, — нека врста традиције с кољена на кољено прелази. „Зар то не би било могуће?“ пита Милер, „да у некијем заједницама извјесне навике могу надвладати, које не би биле ни пошљедак нашљеђенијех инстинката ни индивидуалног искуства, него су просто тијем постали да млади мајмунишу, што виде, да им старији другови раде?“

„Познато је да Америчке челе без жаоке (Melipona и Trigona) саће зиђу хоризонтално, и оно се састоји просто из једног слоја ћелијица, које, ако има доста простора, доста правилну слику показују, гдје су уједно крајње ћелијице све готово подједнако удаљене од централне ћелије. Дне 4. фебруара 1874 нађем гнијездо мале тригоне у врло ускoj рупи старог неког канела-дрвета гдје су челе биле приморане ради оскудице у мјесту, да даду сату врло неправилан облик, који је одговарао пресјеку рупе. Челе ове живјеле су код мене код куће у пространом орману од прилике годину дана, до 10. фебруара 1875, у које доба више не бјеше ни једне ове челице живе, које сам ја из канела-дрвета био донео; али поред свега тога наставе оне даље неправилно саће правити, а међу тијем су више друштава исте врсте, које сам у исто вријеме гајио, са свијем правилно саће правили.

„Овај случај даје још већи доказ за то. Кад праве сат за обранак својих младијех и велике ћелије, да у њима чувају мед и исијевке, не употребљују наше meliponae и trigonae чиста воска, него га помјешају са разнијем смоластијем и другијем супстанцијама, које дају воску особите боје и форме, Донио сам био кући са два разна и доста једно од другог удаљена мјеста два

друштва наше обичне мелипоне (која је врло сродна са melipona marginata-ом,) једна од овијех имађаше тамно црвено смеђ, друга блијед, жућкасто смеђ восак; сигурно за то што су узимале смолу са разнијех дрвећа живјеле су више година под мојом бригом и свако је друштво продужило у својој новој постојбини, да скупља исте супстанције, као и прије, ма да сада, гдје се налажаху тик једна уз другу, обадвијема бјеше свако дрво приступачно. Ово се тешко може приписати наслијеђеном инстинкту, јер су оба друштва била исте врсте, исто тако не може се то приписати ни индивидуалном искуству о одличности разнијех фела смоле (које су у истини подједнако добре биле), него мора, колико могу пресудити почивати на предању, гдје свака генерација млађих чела прихваћа навике својих старијих сестара.“

„Према томе би,“ придодаје редакција „Козмоса“ на овај извештај „остала човјеку још само као дистингвентна својина она врста традиције у ужем смислу, која посредује опредјељенијем, намјером саопштења другијема изведенијем знацима и гласовима — а ко не би требао имати права, да некојим друштвенијем животињама, као мравима, вранама, бабнинима и т. д. призна и ову способност смјерне традиције.“

Свакојако изгледа и овдје разлика између човјека и животиње квантитативна а не квалитативна; то ће рећи између човјека и **социјалнијех животиња**. Једино социјалне животиње су то, код којих се до сад примјетили трагови предања и једино су оне, код којих га може бити. Екзистенција традиције јесте у једно и екзистенција **напретка**. Код изолиранијех животиња са смрћу њиховом пропадају и искуства; код социјалнијех се предају потомству и тако расте вјечито сума искуства. Читав напредак у интелигенцији човјековој оснива се на том, да може даље радити, стојећи на плећима својих предака, да му стоје на расположењу искуства читавог рода људског. Не само моралност, него и интелигенција, знање човјеково имају свој почетак у његовом социјалном животу.

Из „Новог времена.“ В.

ЛИСТАК.

УВАЖАВАЊЕ ЖЕНСКИЊА КОД РАЗНИХ НАРОДА.

Одломак из философских писама Емериха ди Мол-а

Ти си ме умолио, да ти у низу писама изречем моје мишљење о женскињу и његовом односају наспрам мушкињу. Ја пристајем, јер је увек лакше препирати се о једној већ изреченој реченици, него да се тек полако на њу наводи. Ако ти по несрећи одма моје гледиште издам, и ти се са истим не будеш слагао, то ће ме доста муке стати да те придржим; у противном случају ће ти као читатељу ласкати, ако те полако тамо доведем, где сам хтео, ти ћеш онда мислити, да баш и ти сам неби другим путем ишао, него тим, на који сам те ја извео.

Твоја примедба: да при разном уважавању женскиња, код разних народа, морамо и на климу обзира узети — није сасма умесна. Можемо покушати, то испитивање може веома корисно бити, али не можемо се надати да ћемо првим покушајем до истине доћи. Ако посматрамо положај и уплив женскиња у разним климама, то би ми исте једнострано као какав природан продукт, који упливом топлог сунчевог зрака, где пре где касније сазрева посматрали. Посматрајмо прво женскиње у топлим климама; видићемо да се код њих телесно развиће много пре свршава него душевно, зато и женскињ у свом најлепшем цвету нема више вредности, него једна лепа ствар, која чула радрага. Зато и заузима женскиња тамо јак потчињен положај, јер је код њих само спона лепота која привлачи, а кад наступи доба душевне моћи онда је нестало лепоте, нестало и привлачне снаге за мушкиња,

тако није женскиње могло никаквог уплива, никакве душевне моћи над мушкињем стећи. Девојка од дванајест година је подпуно телесно развијена, душевно развиће је пак тек око двадесетпете године довршено, и онда кад би усљед душевног развића мушкињу права друга постала, нестало је за њега дражи, јер је нестало свежине, младости, и лепоте. Усљед тога је женскиње тамо без икаквог уплива, ништа више него робиња; још као дете љубљена, јер беше лепа, као душевно развијено женскиње слабо поштована. Час обожавана богиња, без уплива јер је душевно неразвијена; час презрена робиња, без уплива јер је нестало лепоте.

Ми можемо природи пребацивати да је неправедна, ал не можемо источним народима замерити, да друкчије штују и љубе него ми. Погледајмо на север! Код нас Германа свршује се готово у исто доба телесно и душевно развиће женскиња те оне и заузимају много поштованији положај у друштву, и стекле су доста велики уплив на мушкиња. Код романских народа чини се да је уважавање женскиња велико, а ја велим да је то уважавање само привидно, јер ту морамо узети брак за мерило, а не љубав. Романи држе средину измед Германа и Оријенталаца. На истоку је љубав неограничена као тропска флора, ал полигамију не можемо узети као брак; код Романа, још се жарко љуби, ал и код њих брак не одговара својој свреси. У хладном северу су брачни одношаји много бољи, ал љубавни занос није тако велик, као код наших врелокрвих суседа, где драган драгану безмерно обожава, али муж жену слабо штује и уважава.

Горостасан напредак и развиће здружених држава северне Америке, њихова разграната индустрија, и демократско-републи-нска слобода много су допринеле; да смамо северну Америку као класично земште, за културу и напредак цивилизаци. Северна Америка је земља материјалног предка, и сви они, који ступање цивилиције једног народа по томе мере, како тај род своје женскиње цени и уважава, моу и ту Американцима првенство уступити. Како ће мо себи ту аномалију разјаснити, да баш код тог трезвеног, практичног народа женскиње најлепши и најпоштованији положај заузима.

Постанак здружених држава била је колонија злочинаца, а знамо да је у тој грани мушкиње јаче заступљено, а и сами насељеници, којих је број сваким даном све већи и већи бивао, састајали се већином из мушкиња и усљед те огромне мањине женскиња, поникло је то велико уважавање код њих. Мени се чини, да је и код Римљана, у старо доба, поштовање ког је матрона уживала, поникло из те мањине самога женскиња. Непрестани ратови у којим су толики Римљани смрт налазили, требали су ту разлику да изравњују. Ал баш главно с' тога је и била матрона штована, што је рађала држави грађане, а отаџбини јунаке, и браниоце.

Ал то што сам горе навео није једини узрок зашто је женскиње у здруженим државама тако поштовано, тако одликовано, како ми Европејци себи ни замислити неможемо. У борби против спољашње, човеку на супрот тежеће природе, мора слободан човек сву своју снагу да употреби. Та борба није нигде тако жестока као код народа англосаксонских; ту је сваки човек борац, борба је жестока, па и само женскиње мора у њој учествовати. Нећу тим да речем, да је американско женскиње приморало да врши тешке послове, то би био знак некултуре, кад би женскиње морало обаљати тешке послове, који нису удешени према њеној физичкој снази. Слободан рад који се обавља својевољно, увек је бољи од оног, ког врше робови; жена постаде у Америци савезник мушкиња, а да то буде морала је пре свега постати слободна.

Као што је знање моћ, тако је исто незнање слабост, немоћ, а слаб савезник није Американцу од користи. Код њих се не прави разлика у науци, све што учи дечак учи и девојка, знање и образовање женскиња стоји на истом ступњу на ком и код мушкиња. Знање није нигде тако једнако подељено као код њих, мало њих је пребогато

знањем ал сваки уме толико заслужити колико му је потребно за живот. У школама уче обоје анатомију, женскиње се тако упозна са многим опасностима, које наша наука васпитања као какву тајну скрива. Практичан Американац је увидео, да се од опасности коју познајемо лакше бранити може него од непознате, и зато је женскиње унапред на све опасности животне упозорио. Ја нећу даље ићи, јер ми није намера, да о појединим васпитним методима говорим, него сам хтео само да наведем узрок, зашто једно женскиње које је одржано знањем, истина није тако љубазно, ал у толико више мушкињу импонује, и у извесним приликама му се и боље допада. Вредни Американац нема кад да сања, да бүји по нашем европском начину, зато тражи он у женскињу не играчку, која ће га забављати у безпосленим часовима, него правог друга, који ће му бити ослонац у сваком раду, и неће малаксати под теретом живота. Само се чудим да се Американкиње као умно развијене женскиње, још придржавају они мајушних навика, оног истраживања, пажљивости и ласкања од стране мушкиња, које ми нашем женскињу, као знак слабости одајемо. Узрок тој недосљедности можемо само у прелазном стању одношаја измеђ оба пола тражити.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Sagen und Märchen der Südslaven in ihrem Verhältniss zu den Sagen und Märchen der übrigen indogermanischen Völkergruppen von Dr. Friedrich S. Krauss.

I. Band. ***Sagen und Märchen der Südslaven.*** *Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich. K. R. Hofbuchhandlung. Осмина. Страна XXIX, 480. Цена 6 марака.*

II. Band. ***Sagen und Märchen der Südslaven.*** *Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich. K. R. Hofbuchhandlung. Осмина. Страна LII, 427. Цена 6 марака.*

(Свршетак.)

Није нам намера овде хвалити те приче и скаске. Хвале се оне и саме. Па ако се оне и не допадну маси и размаженим ововеким читаоцима — то ће онда баш бити и највећа хвала за ово дело, према оном гетеовом:

„Das einfach Schöne wird der Kenner loben.
Verziertes aber sagt der Menge zu.“

Кад би се подубље упустили да испитујемо, како се развиле ове народне наше скаске и приче, нашли би, да су оне у нечем врло сродне са скаскама и причама осталих народа и то би нас онда довело на ту идеју, да све скаске и приче поничу из једног врела. Пажљивом и стручњачком оку неће никад умаћи, — па ма како то замотано и измењено било, — и у овим југословенским скаскама по један наш Тезеј, наш Херкул, па, шта више наићи ће и на неколико слика из тројанског рата па и из лутања Одисијева. Наравно да то све није тако „рукопипателно“ али да има оног нита што се провлачи кроз старе грчке скаске и у нашим причама, то стоји. Па сад нам се силом намеће питање: „а шта је са словенском митологијом? не би ли се можда и она могла створити из словенских сказака и прича?“ На то питање треба да нам одговоре стручњаци, који су сав живот свој посветили том послу те имају пред собом и најбољи преглед не само јужнословенског него и свег словенског народног блага. Тек свакако, да би одговору на то питање била излазна тачка свеколике народне умотворине свесловенске.

При послу овом свом служио се др. Краус најизврснијим делима те врсте у нашој литератури, осим што му, као што већ напоменусмо, беху на руци и многе до сад нештампане приче и скаске. Па још, кад додамо, да се и из тих најизврснијих дела одабрало само оно што је најизврсније, онда наравно можемо слободно рећи, да су у ову збирку ушле наше најлепше и најодабраније скаске и приче што су досад сабране. Осим

тога др. Краус посветивши се искључиво том послу тако се већ уживио у дух тих сказака, да се не може ни замислити да није погодио начин причања у немачком језику, — те му се тако ни с те стране не може ништа замерити.

Др. Краус нам је овим својим делом учинио двојаку услугу. Не само да је изнео наше скаске и приче пред стран и научен свет немачки, како ће тиме и осталим образованим народима приступачније бити, но је и сам неколико нових бисер-зрна уметнуо у нашу ризницу народних умотворина. Од користи би било и по нашу књижевност кад би та нова бисер-зрна изашла и на нашем језику, а особито сад, кад је стара гарда изумрла а млађе снаге нерадо се лаћају тог заиста благодарног посла. То је наша молба.

На крају овог реферата имали би нешто, као Срби, и да замеримо др. Краусу али да нам се не пребаци да увек терамо мак на конац и да ништа нећемо да прећутимо зарад братске слоге, задовољавамо се засад само овом напоменом.

О—нић.

РАЗНО.

(*Герик*), славни енглески глумац враћајући се из Француске г. 1765. хтеде да посети породицу једнога свога пријатеља, која је становала у неком селу близу Лондона, но дошав онамо не нађе свога пријатеља, него породицу му у црнини и жалости, а особито дивну ћерку свога пријатеља, који је био умрьо, а имање његово доспело неком преваром у туђе руке, место да га је породица његова наследила. Герику је врло жао било, што му је пријатељева породица у такву невољу доспела, и дође на неку особиту мисао. Он се тачно обавестио о томе, како је покојник у последње време изгледао, да је био 60 година, да је носио перику, да се непрестано свађао и да је кашљуцао. Онда узме он одело покојниково, обуче га и удеси се тако да не би нико рекао, да није то покојни његов пријатељ, уз то је умео вешто и говор покојников да погоди, тако кад је викнуо старог покојниковог послужитеља, који је баш тој спремао, и кад овај уђе са шољацама у собу и види онако прерушеног Герика, помисли да је покојни господар његов оживео те у страху испусти шоље на земљу. На ту лупу дотрчи цела породица и видећи Герика онаковог чисто се ужасну и онеме од чуда и страха. Сад Герик онако обучен отиде ономе човеку, што је преваром дошао до имања покојниковог, а то беше неки из далека рођак покојников трошаџија и расипикућа, који је баш био на путу, да и то отето имање до последње крајцаре упропасти. Било је вече кад отмичар тај чу чудновато куцање на својих собних врати. Он не отвори одмах а куцање се понављаше. Вилем — тако се звао — отвори, а на прагу се појави прерушени Герик, наслоњен на штап и гледаше укочено преда се. Виљем се препаде, устукне натраг и не могаше речи прословити; зуби му цвокотаху а ноге клецаху од страха. Герик је видео да је успео. С тога после неколико тренутака поче тихим и дубоким гласом: „Виљеме! Виљеме! шта ти уради: Ти си моје наследнике опљачкао! Ти си се усудио да против моје последње воље радиш, те си одузео моје имање од оних, којима сам га ја оставио. Чуј моје речи и оне нека ти буду опомена. Савест твоја нека ти каже, шта ти ваља чинити; ако до сутра не поправиш погрешку своју, то ћу ти сутра у исто доба доћи и повести те с собом на далеки пут!“ Уз ове речи направи Герик страшно лице, за тим се лагано одмаче, и нестаде га у мрачној ноћи. Варалица помислио беше, да му је последњи час куцнуо; он паде на колена и тако је саслушао ужасни говор Гериков, ког је држао за повампиреи дух покојников, и држао је за срећу, да ће се спасти беде, ако поврати отето имање. Тек што дух оде, скочи он на ноге, те узе одмах истраживати све хартије, што беше отео од удовице покојникове, запечати их, те таки оде да их преда законитим наследницима. Међутим је Герик приспео кући, пресвукао се и сео с породицом заједно, те им стаде приповедати шта је урадио. Таман он у речи, а послужитељ пријави Виљема. Како уђе а он рече: „Ја сам држао, да имање ово мени припада, те сам га и узео. Но сад сам се боље известио, те вам га доносим, јер ви имате више права на њега, а што је било, заборавите!“ Међутим се Герик уклонио, те опет обуче покојниково одело. Кад је Виљем предао већ све хартије и хтео да пође, а Герик онако преобучен стаде пред њега и рече: „видим дакле, да си послушао моју опомену, те тако те нећу повести на далеки пут“! Лопов се убезекне; позна га и виде, да је пао у клопку. Али беше већ доцкан и ништа му друго не остаде, нега да се што пре одапде чисти, да не слуша руге и срамоте.

(*Нестрој*) Око године 1860. била је у Пешти велика ларма дигнута против шешира, што се зову „цилиндери.“ Гдегод се ко појавио у таквом шеширу, на тог се дигла граја и није прошло а да му „цилиндер“ не натуку на главу. У то време добије бечки глумац и писац Нестрој позив од управе немачког варошког позоришта у Пешти, да уз хонорар од 400 фор. од вечера суделује као гост у томе позоришту. Нестрој одбије ту понуду овим речима: Не могу доћи, јер сам баш јуче купио нов цилиндер.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ОКТОБЕР 1884. ГОД.

Октоб.	Сунце				Месец			
	излази		залази		излази		залази	
1.	6 с	17 м ј	5 с	13 м в.	0 с	5 м в.	2 с	30 м в.
2.	6	19	5	11	1	14	3	2
3.	6	21	5	10	2	22	3	31
4.	6	22	5	8	3	29	3	59
5.	6	24	5	6	4	34	4	26
6.	6	26	5	4	5	39	4	54
7.	6	27	5	2	6	32	5	23
8.	6	28	5	0	7	45	5	54
9.	6	30	4	58	8	44	6	29
10.	6	32	4	57	9	41	7	8
11.	6	33	4	55	10	33	7	51
12.	6	35	4	53	11	21	8	40
13.	6	37	4	51	0	3	9	33
14.	6	38	4	49	0	42	10	30
15.	5	40	4	48	1	17 в.	11	32
16.	6	42	4	46	1	49	изјутра	
17.	6	43	4	45	2	19	0	36
18.	6	45	4	43	2	47	1	43
19.	6	47	4	41	3	17	2	52
20.	6	48	4	40	3	48	4	5
21.	6	49	4	38	4	22	5	19
22.	6	51	4	36	5	1	6	36
23.	6	53	4	35	5	47	7	52
24.	6	54	4	34	6	39	9	4
25.	6	55	4	32	7	40	10	10
26.	6	57	4	30	8	46	11	5
27.	6	59	4	29	9	55	11	52
28.	7	—	4	28	11	5	0	32 в.
29.	7	2	4	26	изјутра		1	6
30.	7	3	4	25	0	14	1	36
31.	7	5	4	24	1	21	2	4

Меркур се невиди и долази 23. Окт. у горњ. конјукцију са сунцем.

Венера је зорњача са из дана у дан слабијом светлошћу.

Марс се невиди.

Јупитер излази концем месеца у поноћ.

Сатурн у „Бику" види се с вечера на источном небу.

Дневник.

2. Октоб. 1884 Јупитер у конјункцији са месецем
3. „ Венера „ „ „ „
5. „ Уран „ „ „ „
6. „ Помрачење сунца (код нас се не види)
23. „ Нептун у конјункцији са месецем
23. „ Меркур у горњ. конјункцији са сунцем
25. „ Сатурн у конјункцији са месецем
30. „ Јупитер у конјункцији са месецем
1. „ Пречник сунца — — — — 32'—9"
15. „ „ месеца — — — — 32' 17"
1. „ „ сатурнове лопте 18"
1. „ Пречници (осе) 44" и 20"

Фазе месечеве.

7. „ Месец у екватору
7. „ Мена месеца 10с 43м ј
11. „ Месец у најдаљем одстојењу од земље 2с в.
15. „ Прва четвр„ 6с 0м. ј
21. „ Месец у екватору
22. „ Пун месец 11с 6м в.
25. „ Месец у близини земље 3с в.
29. „ Последња четврт 0с 18м ј.
31. „ Месец у екватору.

(Сви податци по средњем бечком времену.)

Прогноза времена: Дани за које се има вероватноће, да ће бити кише (снега) јесу: 7. 21. 22. 25. Окт.

Пера Манојловић.

ОДГОВОРИ.

„Шајкашу" Пристајемо на понуду, пошаљите поштом.

Г. г. Б. С. у З. и Ђ. С. у Вел. Б. Понуђено нећемо жемо по ту цену требати.

Радмилу. — Неке ћемо штампати. Оне друге ћемо послати уредништву „Стармалог" по жељи вашој

Многу господу, која траже одговора, да ли ће им се песме штампати или не, поздрављамо, да им не можемо одговорити, па ни онда, ако поштанску марку пошаљу, јер би нам за то требало девет писара, пошто нам неки песници све по 30 песама у једанпут шиљу. Спрам песама ћемо уопште од сада строжији бити.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по го 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга — Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

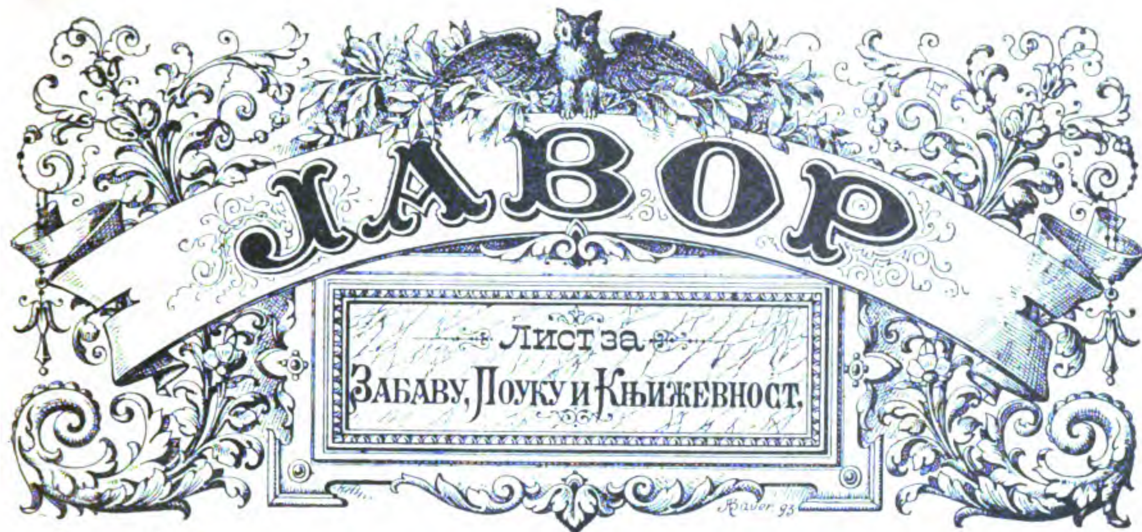

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 39. У Новом Саду 23. септембра, 1884. Год. XI.

ВЕЧИТИ ЂАК

СЛИКА ИЗ МАЛО-РУСКОГ ЖИВОТА

ОД САХЕР-МАЗОХА.

(Наставак).

„Дакле ево педесет форината,“ рећи ће Шмол Хершел, па их тури Вуиславу у џеп, „и ли вама можда више треба.“

„Потребно ми је само двадесет за правника Глинског, његов отац има пољско добро у тршопољском округу.“

„Та ко вас то пита,“ прекиде га Шмол Хершел. „Ја новац вама дајем, и шта ми је потребно да знам, да ли господин Глински има оца, и да ли господин отац има или нема имања. Ви ћете мени вратити моји педесет форината, и мени није више ништа потреб но да знам.“

Како се срећним осећао, кад се ђаци вечером сакупе код овог или оног пријатеља, па пуше, пију и ђачке песме певају — а то су биле тада строго забрањене ствари, — и тада га обузимаше неко осећање ко да учествује у завери против Цезара, и кад би се кући враћао, певао би обично „Gaudeamus“, а ударајући о калдрму својим филозофским штапом давао је такт.

Један део његове радости сачињавала је и мала собица, у којој је становао, а становао је код инспицијента позоришног, на трећем спрату самог позоришног здања.

Наравно одатле је имао леп изглед на таван где се рубље суши, и ћилими вешају, који под ударцима шпанске трске пуштају читаве облаке од прашине, али зато ипак могао је видити по кадкад и парче плавог неба, а сваке године зидаху ласте гњезда под његовим прозором. Цео се намештај собпи састојао из једног проблематичног кревета, једног чудноватог астала, и једне столице, која му у свако доба стојаше на услузи, да науку о равнотежи практично примени; цела гардероба могла је стати на један ексер, па

тако му орман није био од потребе; место друге столице могао је врло лепо послужити црвеним застирачем покривен сандучић, који је у исто доба био и огњиште на ком је каву кувао, и где су судови за кување стајали.

Врата собна била су тако ниска, да се морао сагибати кад је улазио и излазио, а таваница је била толико велика, да је могао ући а да главу не удари, али зато зидови беху излепљени сликама из бечких позоришних новина, и тако се и могао у свако доба наслађивати сликама из најновијих позоришних игара и оперета. Читаве гомиле прљаве и неочешљане дечурлије дерали су се и скакали око његове собе од јутра па до мрака, али у накнаду зато слушао је од времена на време мелодичне звуке позоришног оркестра, кад се у позоришту држи проба, и ако ништа друго слушао је звуке велика добоша и њихове је звуке уподобљавао звуцима небесним, гледао је даље кад радници позоришни довлаче из магацина декорације, и наслађавао се гледајући дрвеће, стене, водоскоке, престоле небеске, и још којекаквих триста чуда.

У кујни се по кадкад фатално димило а дим је имао ту фаталну навику да пролази кроз рупе, којих је било по више на његовим вратима у собу, али зато му нико није бранио да отвори прозоре, но кад би случајно промолио и главу кроз прозор, могао је наћи на ретко уживање могао би вребати глумце, који су већином у позоришном здању становали као из „луфт балона“, или као оно роми даба Он је на „Дон Карлу“ сузе лио, и замислите само како се сутра дан успокојио кад је видио Поза где пуши на чибук, краља Филипа где своју инфантену на рукама љуљушка, а Еболу где крпи чарапе свом мужу.

Доручковао је код куће. Кафа је изгледала као сапуњава вода, а укуса, као кад би помешали петролеум и загашен креч али зато му је инспицијент причао интересантне ствари о глумцима, а особито о глумицама, Вуислава је то јако интересовало јер он је знате био по мало и вештак.

Најсвечанији часови настајаху за Вуислава кад вече дође. Тад се обично није ништа кувало, дим му није досађивао, дерање је такође у то доба престајало, јер тад деца спавају. И тада је обично седео за столом у свом старом „шлофроку“, пушећи на дуги турски чибук задубљен у какву књигу, а обично сте могли наћи пред њим „Историју умног развића од Дрепера“, из које је учио читаве цитате, и стране речи, или је преписивао што коме од професора, или какву позоришну улогу. И ма да је мртва тишина владала, он опет не беше сам.

Он је био љубитељ животиња, и врло би радо држао псето, или какву тицу певачицу, али по што му то финанције џепа не дозвољаваше, то се морао задовољити и с пауком, који је своју мрежу разапео био преко његовог стола, и с мишевима, који обитаваху испод патоса Кад он пише паук се љуља на кончићу своје мреже или трчи по артији, а мишеви шпацирају по соби. Он је налазио необичност уживања, да гледа мишеве, како се отимају, кад им баци какав комадић.

Најблаженији часови беху они, које је Вуислав код свог оца проводио. Кад је поред доброг паметног старца седео, у великој соби, тад је осећао највећу радост. Његов отац беше једини човек, коме је Вуислав могао импонирати својим знањем и он му се заиста и дивио. Чисто га сунце огреје кад му Вуисла дође. А овај му је причао све важниј и чудноватије ствари из новина, све што се у свету догађа, он му објашњава ово или оно, шта тада духов занимаше, даље све новије изналаске одкрића и никад му небеше досадно д на сва старчева питања одговара. Че

сто би се заплакао поштени старина, кад га његов син остављаше и са неким поносом говораше својим пријатељима и сродницима: „То је глава кад само почне говорити, имали би се боме чему научити.“

Од инспицијента добио је Вуислав „фрај билету“ за позориште. И пењао се уз стрме степенице са оним осећајем, с којим и већи део публике одлази у позориште. Кад би узео седиште треће галерије значи да је морао бити особити комад. Оно време које је у тишини и помрчини проводио, пре но што ће се завеса подићи, имало је у себи нечег тајанственог, он је обично слушао како остали ђаци полугласно критишу прошли комад или игру глумаца.

За време представе био је право дете; смејао се, плакао, љутио се, трзао се, и шта ту још није било с њим. Шта је чуо и видио то за њ' не беше игра већ права збиља.

Његов идејал беше госпођа Лемницка, која није била баш тако млада, али зато даровита и учена глумица, која је, нек је на част публици и протекцији дирекције, играла све најбоље улоге, како крволочну Леди Магбет, тако и несретну шкоткињу Марију.

Вуислав је обожавао госпођицу Лемницку. Чисто дисање стане у њему кад се на даскама позоришним појави, шум њеног шлепа потресе га, њен глас овлада потпуно њим. Сваки њен тон налазио је место у његовој души, он је под њеним упливом пролазио кроз разне метаморфозе, постајао је час нежним час страсним, час опет дрским раскалашним, жалостивим, па чак крволочним и сплеткарошем.

Ох како би он сретан био, кад би могао само једном видети из њене гардеробе црвену као крв бунду, у којој се облачаше као Варвара Радцивин, белу ноћну хаљину Дездемоне, или панцир Јованке Орлеанкиње.

Сваки дан при доручку запиткиваше инспицијента о госпођи Лемницкој. Све што она ради чинило му се важно и интересантно, шта једе и пије, и у колико часова устаје.

Ах кад би могао само једном близу ње доћи узвикнуће Вуислав једног дана „десет година мога живота дао би за тај један тренутак.“

Та није то баш тако скупо, не треба ту десет година живота, одговори инспицијент „дајте ми само цванцигер, па ћете моћи ту срећу једног целог вечера уживати.“

Погодба би свршена, и онда још идућег вечера поведе га инспицијент са собом на бину обуче му јахаће чизме, панталоне, и пршњак, мету му капу на главу, и припаса му мач.

„Па шта сам ја сад?“ запитаће Вуислав као са неким страхом.

Ви сте паж грофа од Кроанса, и имате да предате у трећем чину писмо херцегињи бургундској, госпођици Лемницкој.

Вуислав мету писмо у џеп, па се сакри иза кулиса. Глумци обучени и набељени долажаху и одлажаху с бине, терајући између себе уобичајену шалу. Напослетку зачу се шум шлепа, а госпођа Лемницка ступи пред завесу, окренута лицем публици. Вуислава обузе нека ватра и неки неисказан стра, али њен високи стас, еластични ход, а особито њено лице црне очи, с којима те чисто пресече кад те погледа, доведоше га у неко пијано стање и он се окуражи.

Извуче брзо писмо из џепа, и кад боље завири има шта и видити, — чист лист артије. Брзо се реши да напише неколико речи, у којима изказа своју оданост, и брзо стрпа тај фантастични документ у џеп од пршњака.

(Свршиће се.)

СУВО ЛИШЋЕ...

Суво лишће са још сувље гране
На земљицу попадало веће,
Суво лишће носи на све стране
Ладни ветар, што га север креће.

Суво лишће, моје свеле наде,
У мом срцу јад и туга тресе.
Хај, да нешто одкуд ветар знаде,
Па да дуне, да и то разнесе.

Карлово, ⁸/IX *1884.*

Љубомир Лотић.

ЛАЖНА СИРЕНА.

ОД ВЛАДИСЛАВА БЕТИ-ЈЕ.

(Свршетак).

* * *

Прошло је 4—5 недеља од оне знамените теревенке.

Видимо у одабрано рухо обучену жену, суморна лица, како несигурним кораком иде на други спрат пут бетичина стана. То је Дериљиница.

— Је ли дома гђца Бетика? питаше потресеним гласом кад ступи у предсобље.

— Јесте, — одговори служавка.

Дериљиница уђе. Бетика сама беше у соби.

— Гђца Бетика? . . .

— Ах, милостива! — рече сирена устајући и пред гошћу ступајући; — једва верујем очима, — ова изненад на срећа! . . . .

— Јесмо ли саме? — питаше Дериљиница, а усне јој дрхтаху и у целом телу стрепијаше.

— Милостива! . . .

— Госпођице, — рече тихим бојазним гласом Дериљиница, седајући у једну наслоњачу коју јој додаде Бетика: — ви знате за што долазим, и ви ћете овај мој корак извинити. Спокојство, срећа, цео живот мој у вашим је рукама.

— Милостива! . . .

— Саслушајте ме молим вас! рече госпа бојажљиво повлачећи очи по лицу младе женске: — ви сте чудотворно суштаство, које људска срца уме опчинити и њима владати. Ако добро погледам, видим, све се мушкиње ове кује вама подчинило. Међу њима и мој муж.

— Али, милостива!

— Муж ми је немилосрдан те ми даје осетити то. Коре ме, позива се на вашу бајност; истина — — ви сте претежнији од мене, али права никаква немате. Ја волим свог мужа, премда ми од месец дана само погрешке истражује; а то је тако тешко подносити!

Госпо, ја знам да сте ви невини! — узрази Бетика, посадивши се на једну ниску столицу, готово крај госпиних нога, и гледаше јој право у лице на коме јасно беше исписана потајна туга. — Ви неправедно страдате, али — не због мене. Ја не љубим вашег мужа; ово му као поруку од мене можете понети. Он ме дан на дан походи, — — то је истина. Ал хоћу ли затварати својих врата пред њим? Собе су моје вазда препуњене посетама. Несам ја томе крива што ме толики свет љуби, без да је и љубљен од мене! . . . Шта би ви, госпо, чинили на моме месту? — продужаваше Бетика, ухвативши госпу за руку и примакнувши своју столицу ближе к њој: — шта би ви чинили? . . . .

Госпа ћуташе. Упрвши очи у ружичне образе девојчетове у себи говораше: — колико је лепша од мене!

Девојка не добивши одговора, продужи:

— Хоћете ли веровати мојим речима, госпо?

— Молим! — рече ова, руку непрестано у њеној руци држећи, јер јој нежно стискивање руке неко мило осећање буђаше у грудима.

Бетика продужаваше;

— Рећи ми ваља само једну реч па да вам повратим спокојство; једну једину реч, и муж ће вам се обратити, — ако ми обећавате да ову једну реч нећете против мене употребити.

— Обећавам госпођице, — рече госпа пригнувши се к девојци, која — седећи на ниској столичици — једва допираше њој до појаса.

— За сад ћу вам рећи само једну реч; после ћу вам и опширније разјаснити; други пут, временом, кад једном будем имала среће и вас пријатељицом својом називати, и кад ме од дуга времена будете похађали. Ви ћете ме чешће походити?

— Хоћу, — рече госпа, не знајући ни сама за што, али се врло добро осећаше крај девојке; неки непојмљиви, тајни уплив дејствоваше на њу; сама не знађаше шта је то, само осећаше да је веома пријатно гледати у очи овој чудотворној девојци, и одмарати руке у њеним рукама.

Бетика устаде са столице и сагнувши се к лицу госпином, шану јој на ухо једну реч.

— Ах, небо! — викну млада Дерињиница, хитро подскочивши на ноге и упустивши руку девојчетову.

— Е, госпо? — рече веселим лицем девојка: — зар нисам чудновато створење? Како ли умем завртити ум људски!

— Заиста, заиста! Чудновато створење! — говораше Дерињиница збуњено и упаљеним лицем, којег црвенило хотећи сакрити, навука вео на лице.

Каква је могла бити она тајна реч која Дерињиницу тако доведе у неприлику, те се као оно Туркиња уви у копрену?! Шта ли јој је могла пришанути ова проклета девојка, која тако особите игре проводи с људма, младићима, старцима, шта више, и са — женама?!

— Останите, милостива, — узрази Бетика са извесним смешењем: — тако се добро осећам у вашем присуству!

— Не, не! — одврати јој Дерињиница, тргнувши руку из њених руку, као да се живе жеравице дотакла: — бојим се, страх ми је од вас!

— Ех, зар сам ја тако страшна? Ето мало час страховасте за мужа и — видите — како неосновано.

— А сад страхујем за себе, и то не без узрока.

Девојка се смејала. Уживала је у забуни лепе жене.

Дерањиница хтеде отићи, али је волела и остати. Чародејна девојка и њу је увврачала.

Сад одјекиваху с поља кораци; врата се отворише и на њих уђе Дерињиничин муж, елегантно обучен, као кад ко иде да се удвара женскињу.

— Ха, мој муж!

— Моја жена! — рече улазећи, у забуни једва направивши један вешт комплименат.

Лепо их је било видети.

— Шта ли тражи моја жена овде? Ваљда није рад мене дошла овамо?.... Жено? . . . .

Место Дерињинице проговори Бетика:

— Потражила ме је, вели, милостива ради заметаћих мустара, а једним путем је и брисселских чипака наручила у мене. Срећна сам што имам обећање њено да ће од сад и разне женске ситнице код мене наручивати. — Је ли по вољи место узети?

Муж се умири на ове речи и седе; дакле жена му не дође амо да прави немир!

И Дерињиница поново седе. Чисто се радовала што јој се даје прилика да и даље остане у друштву с Бетиком.

Разговор је одвећ једностран био. Муж се не могаше девојци удварати у

женином присуству; на против Деринициница, од кад је тајну дознала, само би се добро насмејала мужевљевим комплиментима.

Кад иђаху од Бетике, Дерињиница говораше мужу:

— Како је умиљато девојче та Бетика! Грехота би било истерати је из куће! Од данас ћу је редовно сваки дан походити. А ти, мужу?

— О, ја сам ли тебе ради два — триред био код ње; хтео сам те њеним дивним ручним радом изненадити.

— Изванредно љубазна женска! Поносила бих се да је могу пријатељицом својом називати.

— Једну шваљу!

— Све једно ми је! . . . . Од сутра почевши узимаћу лекције од ње из заметања, само да могу с њом у друштву бити . . . . тако ти је то умиљата враголанка!

— — — После једног сахата седела је Дерињиница сама у својој соби, кад јој Жан предаде једно писамце од гђце Бетике!

У писму је стајало:

„Милостива госпо! Ви знате моју тајну, а ја имам ваше обећање да ту тајну нећете употребити против мене. Да вам повратим спокојство које са мужа свог изгубисте, морадох вам открити да нисам женско но — мушко. А шта ме је навело да узмем образину? Проста ствар. Женски свој лик, стас и глас употребих на то да неко време угодно, безбрижно проведем. Испало ми је за руком. Стотина младића окружаваху се да ме заклоне од материјалних и прозаичних мисли. И ја им за све то љубав — не, но наде давах. Безумни, задовољаваху се тиме, док се не уморише у ревности својој. Држим да ћу још једну годину дана моћи играти ову корисну улогу; — још једну годину, велим, јер ће ме за тим усљед телесног развијћа природа обдарити брадом и брковима, а тада: збогом' кринолини моји, сукње, атласке ципеле, укосни накити и адиђари, — збогом трговино моја!! Ласкам вештини и промућурности својој што ћу још једну годину дана моћи удвараче за нос вући; кад будем браду пустила, и сама ћу међу удвараче ступити! збогом и т. д. и т. д.

Бетика.

Дерињиница се слатко смејала писму, и поцепала га је на ситне комадиће, да како поввереној тајни не буде неверна.

— — — Павлу Дерињију пак од тог доба једно не иђаше у главу то јест: од куд му жена у један пут постаде тако милостива, те га сад више не мучи љубоморством!!

Превео **Светозар Мл. Бајић.**

НОВ НЕПРИЈАТЕЉ ПРИВРЕДЕ.

(Leucania extranea)

У новије време у Америци северној појавио се лептир од ког гусеница ужасна опустошења на усевима чини у толикој мери, да се штета на милијуне рачуна. Али пре него што ћемо о њему да говоримо обрати ћемо пажњу читалаца на неку другу, много мању животињицу, која у нечем сличне особине са горе именованом има.

Боже благи, шта нема на свету! можеће ко год рећи; а тако и јесте. Има на свету створова, да се човек не може доста да надиви лепоти њиховој; има пак доста и таких, да човек мора да окрене главу од њи гнушајући их се; а има и таких, од који више пута мора да застрепи и у срцу неки тајанствени страх да осети.

Овде приказујемо једну животињи

којој би рекли да нема сличне на свету. Не опомињемо се да смо кад чули или где читали, да се она кад год у српских крајеви појавила и за то нити јој знамо, нити смо где могли наћи њено српско име којим се она у нашем народу назива.

У великим, нешто мочарним шумама неких европских крајева и то Јунија или Јулија месеца у највећој шумској тами појављивала се кад-кад једна страшна животиња суре боје, која изгледа као каква три четир метара дугачка змијурина, која није свуд једнако дебела него је искривудане дебљине; на неки мести са три, на неки са четир прста широка, а тек са палца дебела. Јест, као змија, али није змија. Како да буде змија, кад не само да нема репа, него што је најчудније, нема ни главе! Чудовиште овога света! Страхота је погледати где се из таме шумске једва напред помиче по лишћу, те се једва приметити може да се пужијим ходом напред одмиче. Овај призор пред оним који први пут то чудовиште својим очима гледи и који је лајик у природној науци мора у срцу стра и сујеверицу побудити у толикој мери, да мора помислити, да има нешто на свету што је и против божије воље. Није шала: го наг дугачак комад меса суре боје, без главе и ногу, гледи човек својим очима, да се тек једва приметно напред одмиче! Стоји ли што на путу, па ако је мања ствар са највећим напрезањем почне се пењати на њу и напослетку је пређе. Али ако наиђе на већу сметњу, коју ће теже и много лакша животиња прећи онда се ту појави грозан призор. Видимо пред собом обаљено дебло дрвета, а животиња се упутила својим правцем к деблу. Помислили би да ће код њега животиња стати, променути правац свога путовања, те ће дрво обићи; али смо се преварили. Предњим се крајем свога тела на кладу у највећим мукама попела, па је пошла преко ње, никад не мењајући правац свога путовања. Већ је прешла предњим крајем, дохватила се друге стране земље; стражњи је део теретан, па је предњем тешко га вући преко кладе, те се у један мах на извесном месту одкине и први део преко дебла пређе, па на другој страни као да се одмара. Док је први део животиње преко кладе прелазио, дотле се други усиљавао да се на кладу попне, те се тако исто напрезао да је пређе; но и овај комад није могао цео прећи, него се на извесном месту и он прекине, пређе и састави се са првим делом, те тако се ово чудовиште више пута на три-четир места кида, док кладу пређе. Али што је најчудније на другој се страни оним истим редом, један за другим састављали и животиња је свој пут продуживала. Напослетку је састављена путовала као да се никад ни кидала није, и колико је год клада или других којих сметња наилазила, никад није свој правац променула, него их је све тако највећим напрезањем прелазила.

Страхота божија! — Гледајући ово чудовиште крв да се у човеку смрзне од стра и чуда!

Из почетка су људи издалека гледали са највећим страхом, несмедоше се приближити; а кад се мало великог стра ослободише и приближише јој се, па видеше како се сама кида и опет у магновењу ока сама прирашћује и даље свој пут продужује, добише уверења, да јој рука човечија неможе наудити, те порасти у њима сујеверје до зла бога!

Први пут се чуло за њу у почетку седамнајстог столећа и то у Шлезији. Разнео се био глас по целој земљи, да су људи видели неко чудовиште које изгледа као змија без главе и репа, којој не може човечија рука да науди; кида се сама и прирашћује. Из почетка оваким речима слабо су веровали, али кад се једном после неколико година поново појави и то на више места у разним немачким провинцијама у Европи, онда у један мах престаде сумња и људи помислише, да нешто мора бити истине у тој ствари и почеше тврдо веровати, да је то појав који мора имати нека особена значаја.

У немачком народу, особито пак међу простотом још и данас има врло много предрасуда и сујеверја, а кад помислимо на

оно време, кад се ово необично створење појавило можемо себи представити, што се међу људма морало нагађати! Од уста до уста ишле су речи, које су ужасну слутњу наговештавале. Сваки је зло слутио, сваки је стрепио и очекивао да се несрећа међу народом појави. Тим још већма, што је у то време код Немаца верозаконо и политично стање ужасно заплетено било. Тек што није онај ужасни тридесетогодишњи рат букнуо, и у тим страшним околностима није чудо што је народ још тада врло сујеверан, на ову страшну појаву у природи много штошта нагађао и прорицао. Али међу тим верозаконе и политичне околности у Немачкој све су заплетеније бивале, те за кратко време букне ужасан рат у сваком смислу пустошећи целу Немачку и продуживао се од године у годину, у бескрај. Узрок пак целој овој несрећи бацао се на ону природну појаву, те је назваше: Kriegswurm, Heerwurm, Heerschlange, Wurmdrache и т. д. а латински: sciara militaris.

Крв се немилице проливала јер се околност све већма код Немаца замршивала. Рат је највећи мах узео и трајао је тридесет година и у толиким годинама неколико се пута појављивало то чудо од животиња, а народ је просипао речи и протеривању није било краја. Неки говораше да су је видели од пет до шест аршина дугачку, а од дебљине човечијег тела. Други говораше, да она нити једе, нити пије; нити има главе, нити уста, а чуше да риче тако страховито, да се сва земља под ногама тресе; а од куд гласа пушта, то се не може видети. Истина да се после рата ова претеривања утишала, али тек остало је велико сумњичење на овој појави и то врло необично дуго, јер томе сама она даје врло много повода. Све до скора, па и дан-данас простота јако верује, да кад се она појави, биће рата, неродице и глади, болештине и самрштине. Али и није ово у свима крајевима једнако н. пр. брђани верују ако се животиња из брда долинама упутила онда она прориче свако добро; а ако се у брда упутила, онда доноси велику несрећу брђанима и због тога јој међу на пут сметње небили се натраг окренула, али тако што још се није догодило, него је својим правцем путовала, па ма преко највећи препона; често се кидала више пута, али је свом нагону свагда верна остала. Е, може се онда лако помислити, колика је слутња простих брђана! Овакима и овима подобна нагађања код простоте било је, па има још и данас у простом свету.

Сама наука много је година ову појаву испитивала и није могла никако да нађе у њој природне истине, док најпосле науком не клонуше сујеверна нагађања са појавом и изнађоше да иста није једно и исто тело једне животиње, него је то хиљадама хиљада ситних црвића салепљено једно за друго и заједнички путује. Јест, наука је дознала каква је то природна појава, али узрок да се црвићи у једну масу слепљују, што путују, шта је цељ њиног путовања и и од куд је то врло ретка појава, о томе нико баш ништа није знао. Многи од најзнатнијих природњака латише се посла, да скину вео са те природне тајне, али немогоше то учинити. Тек пре петнаест година са неуморним трудом неки Немац Beling који је био надзорник шума изишао је са истином на јавност да у природној науци ова појава нема тајне. Од то доба престала су сва нагађања код научених природњака.

Овај се црв највише појављује у влажним лиснатим шумама од краја Јуна до половине Јула месеца и то на земљи, али не на голој, него под горњим покровом опалога лишћа тако, да постеља његова стоји далеко од голе земље; дебело је лишће сасвим на голој земљи попадало, па тек близу површине, под танким покривалом од опалог лишћа, живи сићушни црвић, тек до седам милиметра дугачка ларва. Њихово се легло може врло лако познати: подигнимо неколико горњих листића са површине опалога лишћа, па ако приметимо, да је полутрухло лишће сво изедено, само је остао скелет као мрежица од лисних жилица, то је већ знак, да ту тога црва има, јер то је њихово дело. Почнемо ли посматрати место, наићићемо одмах на лар-

ве које имају црну главу са два ока која се једва могу видети, а уста су наоружана са зубастим вилицама које се отварају и затварају готово непрестано. Вилице нису јаке, али су доста снажне за ону мекану храну са којом се ларва рани, а то је: трухло лишће т. ј. трухло месо од лишћа, а жилаву мрежицу већ није у стању изести и зато је остави.

(Наставиће се.)

ВАЗДУШНА ЛОПТА И ЗОЛОГИЈА.

МИСЛИ ДРА В. БРАЈТЕНБАХА.

(Наставак).

Читаву грдну гомилу правих животиња или метазоа делимо на ова главна одељења или типове: Зоофите, црве, тунikате, брахијоподе, мекушце, артикулате, кичмењаке. Од ових су једино зоофити склопљени зракасто, радијално; сви остали типови, дакле велика већина има диплеуричан телесан склоп. Од свију животиња су зоофити, барем у неколико, најпростије организовани. У први мах, тако нас учи теорија о развитку, биле су додуше све животиње зракасто сложене. Од тих првих простих животиња развитак је пошао и ишао у два дивергентна правца. Једно оделење животиња, а то су зоофити, задржало је зракасту основу, јер се привикло у први ма барем, на седећив живот. Друго одељење пак у коме су све остале животињске класе, привикло се на пузање у једном извесном правцу, те је тако постало двострано-симетрично или диплеурично. (Види дела Хеклова: „Natürlihe Schöpfungsgeschichte“ u „Generelle Morphologie.“) Диплеуричне су се животиње развиле по том у врло разноврсне форме животињске, које живе на сувој земљи, у ваздуху и у мору све до највиших сисаваца, урачунавајући амо и човека — зоофити пак застали су на једном саразмерном доста ниском степену организације и развили се тек у неколико и у уским границама. Поједине групе зоофита показују нам у свом унутарњем склопу врло незнатну типичну разноврсност, него што нам се показује у билатералних животиња.

Још једно! Билатералне животиње мичу се већином односно у два медијума: ил на суву и у ваздуху, као нпр. инсекти и тице, ил на суву и у води, као већина мекушаца и ехинодермата. Радијалне животиње пак крећу се једино у мору. Ових животиња, укратко да рекапитулишемо, има мало на броју, просто су организоване, најједностраније су по елементу, у коме се мичу. Напротив диплеуричне су животиње врло многобројне, савршеније, многостраније по елементу у коме живе. Како се крећу те две форме животиња? Има ли и у томе погледу какве битне разлике, или су међу собом једнаке? Диплеуричне животиње крећу се увек у извесном правцу, и један известан део тела (обично глава) иде том приликом напред; и баш у томе моменту по свој прилици биће да је најважнији узрок зашто се развила диплеурична основна форма. Радијалне животиње напротив не држе се таквог одређеног правца у своме кретању; у њих може у извесном моменту сваки зрак ићи напред, и сваки натраг: сваки зрак може ићи напред. Како ми према принципу о подели рада онај апарат било вештачки или природан држимо за савршенији, у којега сваки орган, сваки део има да обавља известан рад или функцију, по томе ћемо дакле морати рећи, да су диплеуричне животиње више, а радијално склопљене ниже животиње. Из овог нашег досадањег посматрања види се, да је диплеурична основна форма она форма, која је у току животињског развитка освојила највећи терен, показала се за напредак дакле да је најприкладнија, а радијална основна форма показала се за већи напредак неспособна. Радијалне су животиње дакле у сваком обзиру заостале.

Узмемо ли сад опет да сравњујемо наше вештачке машине за кретање, па ћемо наћи опет неочекиваних подударања. Пре свега, скоро да и не кажем, зракасто начињених машина за кретање, ваздушних лопти, има врло мало на броју. Затим су, као што ће свако признати, најпростије организоване. Какве ли се компликације пак виде на нашим обичним колима за терет, па на каруцама, а како ли је тек, из много делова сложена локомотива, па парна лађа! Како су пак према томе просте наше ваздушне лопте! (Добро узмимо на ум, в а з д у ш н е л о п т е, а не ваздушне л а ђ е!) Увек и исти склоп, увек иста форма, нека врста амбрела, звоно, као год и типични зоофити, па медузе. И као год што се зоофити крећу увек у истом елементу, у води, исто тако и ваздушне лопте у ваздуху. Још једне разлике ваља ми се овде сетити Већина диплеуричних животиња састоји се из одсека („чланака“) који долазе једно за другим (метамера), раздељена је у дужину или сегментисана. У зоофита такве метамерије са свим нема! Где је тек привидно има, као што је у неких сифонофора није од искони, него секундарне природе. Привидне метамере нису метамере, него индивидуа вишега реда, персоне у тектолошком смислу. И наше вештачке машине за кретање сложене су из метамера, ако не баш све а оно бар многе, н. пр. сва кола, која имају више од два точка; па и ова т. ј. двоколица сложена су из више делова, који леже једно уз други, и већином су једно према другом покретљиви. На против ваздушне лопте су увек једна целина, без чланака.

Видили смо дакле, да се вештачке машине за кретање и природне животињске машине слажу у свима битним тачкама, што се односи на конструкцију ради кретања. Кад би смо још поближе испитивали, нашли би још и више сличности. Но ми ћемо се задовољити са овим што је до сад наговештено, и само ћемо их још у једну таблицу нанизати, у којој ће се видити у чему се слажу природне и вештачке машине за кретање.

Таблица за сравњивање природних и вештачких машина за кретање.

А. *Диплеуричне*

I. Природне (Кичмењаци, артикулата, мекушци и т. д.)	II. Вештачке (Кола, локомотиве, лађе, и т. д.)
1) Има их највише.	1) Има их највише.
2) Највећма организоване.	2) Најкомпликованије су.
3) Најразноврсније по месту задржавања.	3) Најразноврсније по медијуму, где се крећу
4) Сложене из метамера.	4) Сложене већином из делова, који су једно за другим.
5) Одређен правац кретања, и одређен део гледи увек напред.	5) Исти део при кретању гледи напред.

Б. *Радијалне*

I. Природне (Зоофити)	II. Вештачке (Ваздушне лопте)
1) Има их мало.	1) Има их мало.
2) Просто организоване	2) Просто начињене.
3) Само у једном медијуму.	3) Крећу се само у једном медијуму.
4) Немају метаметара.	4) Немају делова једно за другим.
5) Сваки део тела може ићи напред.	5) Сваки део може ићи напред.

Нису ли ова довде спменута проморфолошка посматрања згодна па да нам се питање о ваздушној лопти, управо о пловљењу по ваздуху прикаже у чистијој светлости? У неком обзиру ја држим да јесу. Успробамо би ми то, онда се читалац, — још једанпут велим — несме надати, да ћу му у овај мах скројити план за ваздушну лађу, којом би се могло управљати. Моја је намера само та, да покажем, како две н први поглед хетерогене ствари, као што с ваздушна лопте и животиње, инак јесу у неколико сродне.

(Свршиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

IV.

Чудновате руже.

У једној пустињи, иза једног села — живио је један старац и баба, они су у тој пустињи имали кућу и око куће велики комад земље. Њих двоје много су година већ провели у тој пустињи, па пошто нису имали деце, то им је већ дотужало живити у самоћи. Једаред у вече за вечером рекне баба старцу: „Ала човече! докле ће мо ми овако сами живити? што ми неби присинили какво мушко дете па да нисмо сами.“ „Та добро, ја бих, само ко ће нама дати дете у ову пустињу“ — одговори старац. „Знаш шта човече, ја сам се досетила, узми ти новаца, па отиди у цареву војску па исплати једног момка, који нема оца ни матере, па ми ћемо му бити отац и мати.“

Старац узме новаца, оде у цареву војску, и баш кад су се егзецирали, опази он једног добошара, леп момак само тако може бити. Старац приђе му и запита га: „Синко бил' ти хтео бити мој син па да те исплатим.“ „Па зашто неби, и тако немам баш коме кући отићи, кад немам ни оца ни матере“ — одговори добошар — „па здраге воље ја ћу бити ваш син.“

Старац оде старешини и да му много новаца за оног' добошара, али му уједно и каже: „Ја оћу да ви њега одпустите сасвим сад ко' што јесте: у хаљина и с добошем и једном речи што се сад налази код њега тако да га одпустите.“ „Па нашто му сад добош и ово одело“? каже старешина. „Па нек' се има чиме забављати“ — рекне старац — „и тако друга посла неће имати.“

Старешина га одпусти, и старац заједно са својим сином дође кући. Кад је старац дошао са Радом кући — тако је добошару било име — баба се здраво обрадује и од радости направе велику част, зато што су изненада добили сина.

Сутра дан, оде старац и баба да надгледе радине своје, а Рада остане сам код куће, па од дуга времена шта ће него узме добош па је добов'о и њиме се забављао.

Близо те куће, било је једно језеро, и ту су сваки дан долазиле три паунице, да се купају, па кад скину кошуљу а оно девојке, лепе, да неможе лепше бити.

Једног' дана оде старац и баба опет да надгледе своје радине; а Рада опет остане сам код куће, он шта ће него узме добош и стане добовати; кад око подне долете три паунице на језеро, и почну се купати; Рада је све то видио: и кад су долетиле и кад су се свукле — па кад је видио да су девојке, он се полагано приближи и, украде оној најмлађој кошуљу; па је опет узо добош и добов'о. Кад су се њих три окупале, изађу из језера да се облаче, ал' јест', најмлађој нема кошуље; — оне две одлете — а она најмлађа шта ће, — ко и друга женска у правом женском оделу — упути се управо у двор код Раде.

Како дође назове му Бога и запита га: „Јесил ти момче узео моју кошуљу.“ „Нисам“ одговори Рада. „Та шта ниси кад јеси“ каже му пауница „ко би други узео кад никог и нема овде осим бога и тебе.“ „Па је, сам, ја сам, баш право да ти кажем,“ одговори Рада.

Она га стане преклињати, да јој да кошуљу, и да она без кошуље не може живити, и моли га бог зна како; ал' то Рада и неслуша него јој рекне „остани ти овде, ја сам се у тебе заљубио, па прва недеља кад дође ми ће мо се венчати.“ Она га је једнако молила и преклињала ал' он то и не слуша. У том' је и вече дошло.

Дође старац и баба кући, па кад виде девојку, обрадују се што ће скорим и снау имати; Рада им све приповеди по реду; а старац им обећа да ће их у прву недељу која дође одма венчати.

Сутра дан оду опет старац и баба својим послом, а Рада и његова паунница остану код куће; она га опет стане молити за

кошуљу: „ал' дај ми да је обучем само још једаред, па ћу још лепша бити него што сам.“

Превари се Рада и да јој кошуљу; она чим' обуче, полети и викне Ради: „Збогом Радо ја одох.“ „Па кудаћеш, и где ћу те наћи“ виче за њом Рада. „На стакленом мору“ одговори пауница и — одлети.

Рада шта ће сневесели се и стане тужити за њом, али не помаже ништа, у вече кад су дошли старац и баба виде њега тужна и жалосна; запитају га шта му је. Рада им приповеди све шта је и како је па им рекне: „ја њу морам наћи па ма где било.“ Старац и баба стану га одвраћати, али он и не слуша.

У јутру чим' је свануло, Рада се опрости са старцем и бабом, узме добош на леђа па се крене на пут, да тражи стаклено море.

Иш'о је много времена. док једном не стигне у једну пустињу, и угледа у тој пустињи један двор, он шта ће него управо у двор; кад је ушао у двор наиђе на једну женску што је служила ту у двору; он јој назове бога и запита је каква је то кућа, и ко живи у њој. Она му каже да је то кућа змаја једног, и да он сад није код куће. „Па каква је тебе нужда овамо натерала“ — настави даље слушкиња — „кад овамо ни свака птица не може долетити“? Рада јој све приповеди по реду, па је запита: „били ја смео дочекати змаја? „Можеш га дочекати“ — каже му слушкиња — „али те морамо најпре сакрити. док невидимо оћел' змај бити добре воље.“

(Свршиће се).

ЛИСТАК.

УВАЖАВАЊЕ ЖЕНСКИЊА КОД РАЗНИХ НАРОДА.

Одломак из филозофских писама Емериха ди Мол-а

(Свршетак).

Ја сам се подуже задржао код Американаца, јер би по твом мишљењу, могли наћи ма у којој земљи мерило, за опредељено уважавање женскиња, зато сам узео Америку у првој линији, јер је у извесном правцу најнапреднија земља. Видели смо да у многим земљама зависи уважавање женскиња и од климатичних околности. Америка је пак изнимак, што се и самих њених социјалних околности тиче, у толико више морамо и положај, којег код њих женсњиње заузима сматрати као изнимак.

Цео један народ ретко налази истину, ми сами један по један морамо се трудити, да је нађемо, морамо неуморно за њом ићи, и сретни бити, ако јој се полако све већма и већма приближимо.

Уметност.

Ваљада се сећаш драги пријатељу, да сам у једном од мојих писама, са доста омаловажења, о уметности и литератури женскиња говорио. Сад морам ту погрешку поправити, јер смо од оно доба одступили од једностраног посматрања женског интелекта и узвисили смо се до посматрања женскиња у опште. Један велик филозоф вели: сваки човек који од милости своје музе живи, није бољи од жене, која својом лепотом тргује. Већина песника тако исто тргују, истина не лепотама телесним, те доходком који одтуд долази, подмирују своје животне потребе. Обичан прозаичан човек неосећа мање бола, него песник, који ради да се лебом рани. То је истина, ал неприморава увек само нужда да песник своја дела јавности преда, узрок данашњој поплави књижевних производа лежи већином у томе, што поједини аутори свој дар прецењују, а не у нужди која их гони да своја дела јавности предаду. То је већ својствено мушкињу, да мање преза, да своје најтајније мисли и осећаје пред свет износи. Стидљиво женскиње ће се пак увек више устручавати, да своје осећање своју светињу јавности преда,

Песнички производи као епос, драма, који су више објективни, ретко су приступачни женскињу, у толико ће оно више се устручавати да се лати субјективне лирике. С'правом се перо назива оружјем да се њиме управљати може, треба много више умне моћи, него физичне за мач. Перо је тако исто оружје мушкима као и мач, и зато нам се чини неприродно, кад га у руци женскиња видимо. Сваки младић, који је с тешком муком и најмању песмицу сковао, већ се сматра за песника, и једина му је тежња да чује то и од публике потврђено. Младо девојче се страши да ономе, што јој срце и осећај покреће израза даде; а зашто? не што јој говор није може бити удешен према осећају, него што неће да довикује одма целоме свету: одите и видите ово новорођенче! Ја тврдим да у женскиња има више скривене појезије него у нас, јер се код њих ређе наилази на неразумевање, и неинтересовање за поезију. Један француски аутор вели: Женскиње је само по нежном бићу већ поетичније, него мушкиње, његова оданост и самопожртвовање шта је друго него „de la poésie en action.

Као што око све друго, ал само себе невиди, исто се то може и за женскињу рећи, ма да је од природе већ поетичнија, и да јој душа лакше утиске прима, оно ипак неможе то све у једну живу слику и да обе лодани. Радени песнички дар лежи у нас више на површини, и загрејан топлим зраком нашег ума, може најлепше плодове донети. Скривена песничка моћ у женскиња, лежи пак дубље у срцу, и зато оно може ретко речима изрећи, што као унутарњи песнички жар осећа, њему већином недостаје говорнички дар, с' тога и стварајућа моћ, ал праву истиниту песничку осећајност неможе му нико опорећи. Зато признајмо, да женскиње има богату ризницу скривене појезије, но због његових умних особина, неможе се та везана појезија никад ослободити, и ако кад раскине свезе, то ће се то течно злато у ладној умној атмосфори претворити у незнатну плаку.

Као што видиш, то су природне особине женскиње криве, да она ретко може, што велико као песник ил списатељ стварати. Ал шта би ти драги пријатељу рекао кад би ти ја доказао, да није увек неспособност узрок што неможе женскиње на књижевном пољу тако да ради као ми? Више је томе осећајност крива, те оно неће усљед исте да ради. Сувише стидљивост, која је у женскиња јако развијена, задржава га да опроба јавно своју умну снагу, често пак, ако је и од природе обилато обдарено, умним особинама неизлази на јавност с тога јер осећа да има лепше, узвишеније дужности да испуњава, и налази више задовољства у добрим делима која неприметно у свом кругу чини, него у светској слави. Пре кратког времена упознао сам једну списатељку која заиста заслужује поштовања, она је од кад је удата престала радити на књижевном пољу, ма да ју је њен муж више пута молио да то не чини. Она живи само за свог мужа и за своју децу, незна за другу славу, него да буде добра мајка. Ето то је права женска појезија. Легуве вели: Једина књига у којој треба права жена да пише, то је душа оног човека којег љуби.

Замисли себи једног уметника, песника или философа, којег је жена болесна, и треба најбрижљивију негу, истина такав човек неће у свом раду сасма своју болну жену заборавити, ал ће се зацело увек крадом удалити од болне постеље, да прибележи коју мисао или исправку, која му је баш на ум пала, док је врелу руку своје болне жене у својој држао. Шта ради права жена? Она је оличена оданост, и пожртвовање у сваким приликама, она неодступа ни онда од постеље болника, кад је једнако мирно дисање уверава, да је крепећи сан свео очи болеснику. Узмимо да та жена ради на књижевном пољу, то буди уверен да јој у таким часовима неће ништа пасти на ум, што би јој се чинило вредним да прибележи. Ако то чини, онда је више списатељка него жена, писана појезија је за њу претежнија него жива, духовитост више него срце. Оно ваљада мора да је тако, да сваки, који више у душевном свету живи, заборави лако на

своје моралне дужности, као краљ Алфонзо од Кастилије, који је тражећи људе у месецу оставио своје поданике на земљи да помру од глади. И ми сами сматрајући то као какву сасма природну ствар, готови смо сваку генијалну лакомисленост умних људи да опраштамо. Али ко се више са уметницима и списатељима дружио, тај је увидио, да није само то гадна црта њиовог карактера, тежња, да се делима уметности поезије и философије прославе обесмрте, пониче већином из славољубља, а славољубље је врло гадно својство. Морална надмоћ женскиња баш у томе лежи, што је оно мање себично, те не тежи за садањом и потоњом светском славом. Истина да је тај себичан нагон славољубља, у мушкиња створио дивотних дела уметности, ал је често био и покретач великих зала. Женскиње за то славољубље незна; с тога истина да ретко ствара што уметничко, ал ствара и много мање зла у животу. Она предпоставља свакој светској слави њено тихо, неприметно, добро делање.

Даница Николић.

ДРУШТВА.

(Распис награда.) „Матица Српска" расписује из фонда Јована Наке В. С. Миклушког за годину 1885. ове награде, тражећи да се за њих напишу:

I. Ова дела:

1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50—500 фор. — Рок Петров-дан 1885.

2. Срем и Фрушка Гора, са историјског, културно-историјског, географског и народописног гледишта. — Награда од 300—500 фор. по вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1885.

3. Књига за народ „О заражљивим болестима." Награда 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1885.

4. Популарно дело: „О пчеларству." — Награда од 100—150 фор. — Рок Петров-дан 1885.

II. За чланке за „Летопис":

Естетичка, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда од 100—300 фор. — Рок Петров-дан 1885.

Дела за расписане награде не могу писци послати под својим именом, него ваља да на делима својима метну какав потпис или знак. Име, презиме карактер и место, где станује списатељ, ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком, који је с поља на самом делу.

Само ће се она писма отворити, на којима је исти натпис или знак, који се налази на делима, којима се награда досуди. Остала ће се писма спалити.

Рукописи се не враћају.

Награда се издаје тек онда, кад писац поднесе дело наштампано, осим ако с „Матицом" о томе што друго не уговори.

Награда се губи, ако писац своје дело не изда на свет за годину дана, а међутим није што друго уговорио.

Писац је дужан од свог награђеног дела, кад га штампа, уступити „Матици" 25 комада.

Чланци и расправе за „Летопис," као и награђене новеле и приповетке, штампају се најпре у „Летопису," а после остаје право и писцу и „Матици" да их могу прештампати посебице.

Према количини преосталога новца „Матица" је вољна примити и по вредности награђивати и друга научна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима, да могу слободно бирати предмете.

Нарочито се напомиње да је главна скупштина овластила књижевно одељење и одбор, да могу издати из фонда Накиног награде и оним чланцима и делима, која дођу и мимо расписане награде или која су већ стигла, па се налазе на оцени и то у течају године и пре скупштине, ако књижевно одељење или одбор пронађу, да припослани саставци заслужују да се награде.

Из главне скупштине „Матице Српске" у Новоме Саду 1. (13.) септембра 1884.

А. Хаџић, секретар.

Др. Ђорђе Натошевић, Председник „Матице Српске"

РАЗНО.

(Из прошлих времена). Било је то у Вуковару године 1822., кад је грдни пожар упропастио до 400 породица, које осташе без крова и ужитка. Несретни пожар тај десио се Ивањске ноћи речене године. Погорелци, већином Срби заnатлије, скупљаху се у порти своје цркве, храма св. оца Николаја; ту се кувало, јело и живело, док нису своје домове поправили или испродавали. Ту се они зближише и боље спријатељише, јер их је заједничка невоља гонила. Невоља је та дуго трајала, те јако осиромашише. Године 1828. настуни међу њима велико огорчење против општинских старешина, јер су ови добровољне прилоге и милостињу, што је са свију страна за погорелце стизала, врло неправедно делили, раздавајући те прилоге својим рођацима и делећи их међу собом, те су они куће градили и помагали се, а највећи страдалници једва су добијали по нешто. Тако рођаци оних старешина, који пре тога беху сиромашни, сада се огазднше и презираху страдалнике, а ови опет гледаху завидљивим и кавгим оком, видећи ка-

ко се шире и терају раскош, докле они ни најнужније потребе не могаху да намарују. У таквим приликама скупљаху се почесто поменуте старе занатлије Вуковарске час код једног, час код другог пријатеља и при чаши вина договараху се, да се туже највишем месту на неправду са неупутне поделе милостиње. Најрадије су се састајали код Глише Пециковића, колунџије, који је имао виноград, па и доста вина, те се ту чуше тужбе и жалбе и ту се договараху шта да чине. Оваким приликама, а при чаши вина, наравно да се по кад кад збијаху и шале, јер Србин уме и у невољи да се шали. Тако је Ђока Брусић, чизмар, умео да продуцира своју прију, која је била дебела и која је по кадкад мало више из бокала повукла, па је знала и да пева: „Сека Анка што си тако танка; ја сам танка од мога постанка." Она је само из бокала винце пила, а није била пријатељ чаше, него бокал иде од руке до руке те се тако пије, тако је био адет у старо време свуда; даље ју је продуцирао како је говорила: „ја закољем пиле и врло мало поједем од њега: криоце — шиоце, тртичицу — батачиће и ребарце, а друго све дам млађима!", а он јој на то рекне: „пријо драга, па шта је онда остало млађима: глава и ноге! Мећер си за то ти тако дебела!" Тако је Гаврица чизмар из Платичева, који је такођер јако пострадао, морао друштву да приповеда, како га је пуница и жена хранила, доносећи му јаја из гробља, куд су неке кокошке ишле и легле. Тако је невољницима било често и до шале. Ту су се састајали и Андрија Бошковић, капамаџија (отац честите старине Петра Бошковића, свештеника у Бешки), Совро Плавшић, Нестор Амицић и Глиша Пециковић, који г. 1828. узме гостионицу код црвеног крста у доњој махали под аренду, и ту се од тога доба састајаху и почеше смишљати, да направе тужбу због неправедне деобе милостиње и због насилног истеривања кулука спахијског. Из тога се изроди грдна парница и против општинских старешина и против спахије, па и против жупанске власти; ту се код Глише купише и потписи на тужбу, и скупише до 800 потписа и ударише 16 цеховских печата и послаше тужбу цару Францу I. На ову монштр-тужбу побоји се цар да неће опет букнути буна у Срему, као оно под Тицаном г. 1816. и нареди најстрожији испит и да му се што скорије пошље извештај, да ли је народ умирен. Но уместо да се даде народу задовољштина а оно жупанска власт затвори Глишу, што су се код њега потписи купили и Нестора Амицића, који је по кућама заишао и купио потписе и печате, а цару се јави, да је народ умирен, пошто су покретачи затворени, а остали се одрекли својих потписа. Сад се тек опет почеше страдалници скупљати у Глишиној гостионици и ту се приповедало, како је судац Вешељенија гонио и натеривао људе да се одричу својих потписа, а који није хтео тог је затворио по дан-два, док није приморан био, да се свога потписа и имена одрече. И овим приликама бивало је више пута и веселих сцена. Једног благог дана наши пријатељи се на збору тако изопијају, да нису један другог ни познавали, нити разумели, а један ће међу њима рећи: „Браћо! Кад нема овде правде, него нам Глишу и Нестора већ шест месеци држе у затвору на правди божијој, а оно ајде сви листом да се у Босну селимо!" (Око г. 1828 и 29 било је врло добро у Босни живети). На ове речи сви се онако натрескани подигоше да иду у Босну, те неки од њих иђаху плачући за женом и децом, па се тако из гостионице упутише управо к бари, од које се преко целе вароши поток у Вуку слива, те не имајући превоза (за Босну!) пооткидаше неко прошће и ограде, начинише неки сплав и уђоше у њ', а чим један повиче „вози," те се одгурне сплав у бару а они сви листом у бару и у оно блато, те с тешком муком извукоше један другога из глиба и онда се врате опет у гостионицу онако каљави. Цела им се варош смејала. — Међутим Глишу и Нестора оковаше у тешко гвожђе. Но ово се јави цару Францу, који изашље повереника у лицу Адама Алберта Бјато, који сав ред поврати, али за кулук и милостињу не учини ништа, него као што се говори, прими 30.000 фор. (шајна) и пуну шајку дебелих свиња, сланине, насољених моруна и оде у свој завичај. Тужба се поново учини и цар пошље барона Кулмера, који нађе у општини преко 40.000 фор. дефицита, те поскида чиновнике а услед тога се Вешељенија отрује, а исто тако и спахијски управитељ Ковачевић, кога на руке мртва спахијски фишкал Пасковић прими, против кога је после породица Ковачевићева парницу подигла, да је из грудњака покојниковог извадио буђелар са 30.000 ф. Он се захвали одмах на служби и одсели се у Нови Сад. — Глиша Пециковић је после водио дуго — око 30 година — парницу за општу свету ствар народну о своме трошку. У том га и смрт нађе, а захвални Вуковарци сахранише га свечано г. 1857. Старији се још сећају племенитог пожртвовања и родољубивих дела Глишиних, који је у општини тој уживао некад велико поверење.

Саопштио J. П.

(*Глумац Лео*). Овога врснога глумца изазове једном публика, кад се њему чинило да није баш заслужио да га изазову. Он ипак изиђе, поклони се, подигне очи к небу, склопи руке и рече: „Оче опрости им, јер не знају шта чине!"

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Међудневица писма, приче, и слике из живота у Србији. Ево ме опет међу вас, драги познаници, да се поразговарамо, да се пошалимо, да се насмејемо, и да се — поразмислимо! У „Кнежевини Србији", у „Краљевини Србији", ја сам вам казивао само што јесте, и онако како јесте. Тамо није било шале. То је од мене тражила тачна наука; то је дужна била вршити моја књижевничка савест. Али, за Бога, књи-

га над књигама, Свето Писмо, вели: „О самом хлебу не може човек живети“. А како би смо могли ми бити сити и довољни једином тачном науком? Науци смо, по своме знању и умењу, учинили дворбу и угодбу, а сада у Међудневицу уносимо разне појаве из народног живота; уносимо шалу и пошалицу; а ако се у којој шали нађе повећи део истине, од тога никога глава не ће заболети. Међудневица се не пружа преко граница лепих српских земаља; она не излази из оквира народног живота; она описује појаве, слика слике које су или накит, или руг, или, просто, обележје народному животу. Она се радује у радости нашој, весели се у весељу нашем, тугује у тузи нашој; чак и ране наше испира или благом сузом учешћа, или љутим млазом шале и подсмеха: које кад брже лечи! Може се нека прича, или нека белешка, учинити неком и опора. Али за то не могу бити крив ја који причам, или бележим, него живот који тка таку тканицу.

Међудневица ће, дакле, донети ове саставе:

1. Писма из нових крајева. То је сумеса шале и збиље, која се завршује причом о љубави и покрштењу једне Туркиње девојке.

2. Драга дража од вере. Приповетка из живота (Истинити случај).

3. Пустињак у Космају. Део једне повеће историјске приповетке.

4. Преступ, суд, милост. Низ догађаја: на сабору, у суду, и у Двору.

5. Несрећа од самоће. Прича како су изгинули учитељ Јанко и његов ђак Живан (Истинити случај).

6. Први штап. Мисли и осећења једнога гимназиста, по што је положио „испит зрелости.“

7. Породица у вароши, и породица у селу. Две слике из живота. Тема врло озбиљна, тек напоменута.

8. Кврга. Прича у скупштини, као помоћ против назадњаштва.

9. Хајка. Прилог за изучавање живота у животиња.

10. Неколике новине у Србији. Писмо мојој унуци.

11. Један дан у Министарству Унутрашњих Послова. Само записник онога што је било.

12. Под Орасима. Низ бележака онаких каке су оне у „Зимњим Вечерима“.

Књига ће изнети више од 20 штампаних табака, оне величине као што су „Зимње Вечери“.

Цена је, у Србији, 2 динара.

У Аустро-Угарској, и у другим земљама, 1 фор.

Новци се шаљу напред, да би се знало колико се књига сме штампати.

Ко пошаље новце за 10 књига, добија 11-ту књигу за труд.

Ко пошаље новце за 20, добија две књиге, од којих једна ће бити везана у тврде корице.

Штампање се не ће почети док се не прими толико претплате, да се бар штампа обезбеди.

У Београду 8. Септембра, 1884.

М. Ђ. Милићевић.
Цетињска улица, 19.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Од ове ваљане библиотеке народне изишле су ове даље свеске:

Свеска 84: *Песников роман.* У писмима написао Михаило Витковић. Превод с мађарскога I. Цена 16 новч.

Свеска 85: *Скупљени списи Глише Ірлајића.* Цена 16 новч.

Свеска 86. *Отров.* Приповетка Павлине Виљкоњске. Превод с пољскога. Цена 16 новч. Претплата на 24 свеске ове библиотеке износи 5 ф. 50 н.

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Г Вл. В. у Пожуну. Понуђено не можемо примити.

Шајкашу. Послато по прилици примили смо; хвала вам: и оно друго узећемо за 3 ф. комплет.

Ђ П. у В. Н. За 16 ф. можете одма послати.

Ко има залишних бројева „Јавора“ за год. 1877. број 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 13 и садржај. За год. 1883. број 10 и 16. Нека нам изволи послати и платићемо по 15 новч. од броја.

Тражимо „Јавор“ комплет за годину 1875, 1876, 1877, 1878, 1880 и 1883.

Понуде са ценом нека се непосредно на нас упуте.

Администрација „Јавора.“

ПОШТОВ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са идућим бројем овога листа навршује се претплата свима оним претплатницима нашим, који су за три четврти године послали новце.

С тога их умољавамо, да претплату изволе што скорије обновити, да не би било прекидања у разашиљању листа.

Цена на четврт године 1 ф. 25. н. (за стране земље 1 ф. 50 н.)

Администрација „Јавора.“
(Књижара Луке Јоцића и др. у Н. Саду)

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 40. У Новом Саду 30. септембра, 1884. Год. XI.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

Дочек.

Војници се враћаху победоносно са бојишта.

Све грађанство подигло се, пошло је у сусрет да дочека витезове, да их поздрави и да похвали њино јунаштво, да им честита на извојеваној победи.

Од уста, до уста пронео се глас: „Најлепша ће девојка метнути јунаку лаворов венац на главу.“

Најлепша девојка! — одиста је то мађијска реч.

Хиљадама млађаних срдаца заиграше од драгости, слушајући ту звучну, умилну реч: „Најлепша девојка.“ Па опет и мучна је та реченица: зар неће изабраник вазда стрепити, знајући да лепоту сваки човек радо гледи; да се за њом заноси, да је најзад и освојити жели.

Колико ли ће понуда њојзи у сусрет да пођу — па ако је сујетна, раскалашна, колико ли ће живота, да упропасти!

„Најлепша девојка!“ прошапута неки угледни младић, ватрених очију, живахна погрета, а осмешкујућих се усана. „Можда људи и незнају шта је лепо! Можда се то само тако каже, јер се често нешто у јавности каже, што далеко од истине одстоји! Но свеједно, за љубав те лепе девојке идем и ја пред војску.“

Народ је гомилама пролазио мимо тог младића, и упутио се далеко ван вароши у пољану: шта више, они, који су чекали своју, отишли су до првог села, да што пре виде своје, и да се радосно поздраве.

Пред градском капијом заузеле су разне депутације од разних друштава место: а ту ће и „најлепша девојка“ увенчати јунака, венцем неувеле славе.

Онај младић, ком беше име Миодраг, упутио се полагано за осталим народом и доспео је до градске капије.

У исти мах појавише се прваци на коњима.

Срце је задрхтало у свачијим грудма. Сваки је вољан био да гласно повиче: хура! Полагано, али сигурно ступала је војска напред. Прах је попадао по оделу, оружју а и по лицима. Војници беху весели, одушевљени, радосни, јер су близу дома, а и одмо-

ра, — напред јахаше војсковођа са својом богатом свитом.

На знак, ударише таламбаси; а музика свира „Возбраној војеводје побједителнаја.“ — Сада се из свију грла захори урнебеско: „живио, слава и хура!“ војници бацаху капе у вис, опште весеље.

Пред градском капијом застаде војсковођа. А из једних кочија искочи као лака тичица „најлепша девојка.“ Ал' и јесте бела као сунчани зраци, повисока као млада борика, а танана као вилино чедо. На лицу јој почива небеска милина; а у очима се одсјајује светлост небеског плама. Она стаде пред војсковођу одважно и сигурно; а народ се поче гурати, да види то дивно створење. У часу заборавише на војнике, јер мио звучан глас девојчин проби највећим утиском у свако срце. Она рече:

Са крила бујна природе красне,
Носим ти знаке у сусрет јасне
Јуначе врли — теби је хвала,
Што су огњишта мирна остала,
Што дрва цвате, што поља вреде,
А људи више од стра небледе. —
Носим ти спомен дома милога,
Невено лишће — живота твога —
Дело је твоје, спомен без краја,
А ово биће док и нас траја. —
Пред војском су ти врази дрхтали,
Слава вам скупа, теб' дарак мали.
С тога те наши позиви моле:
Сиђи са коња јуначе доле.

Војсковођа пун задовољства и радости сиђе са коња и клече пред „најлепшу девојку,“ а она му положи венац на главу.

Усклицима у народу и војсци не беше краја. Војсковођа се полако дигне на свог коња, и скупа кренуше се сви у варош.

Миодраг је по жељи својој тако сретан био, да је нашао место у близини „најлепше девојке.“ Он је осетио да је народ пуно право имао када јој је тај сувише чаробан придев дао; па је с тога сасвим предано гледао у лепо девојче; његове очи почиваху час на дивно—белом образу, час на пурпурним танким уснама. Он је дуго тако гледао, с тога му је поглед добио вид заноса, који прострељује у дубину душе. —

„Најлепша девојка,“ или је случајно, или неком неодољном силом привучена, погледала је на ону страну, де је Миодраг стајао: она је спазила тај досад јој непознати и невиђени поглед; али је одмах повукла своје очи на страну; но у исти мах осетила је да се нешто необично у души јој збива, што је гони, да још једном тамо погледи. Сада су јој веђе задрхтале, а крв јој се подиже у образе, она се збунила и више није смела на ону страну да гледа; тек у поласку приметила је преко ока да се тај чудан човек непомиче са свога места, већ да је непрестано управио своје страшне погледе за њом. —

Миодраг је уздануо: „Одиста је ово дивна девојка.“ — Он се са погнутом главом, ал' и са рањеним срцем врати у варош натраг.

Новине.

Новине су највећи чинилац како у друштвеном, тако и у политичном животу.

Милионима људи црпе отуда своје мишлење за општност.

Новине обрну у државама и земљама јавно мнење. —

Људи су се навикли већ тако јако на новинске вести и на суд новински, да неће о једном предмету ни да мисле сопственим суђењем већ чекају суд новинарски па да се по томе управљају.

Ко за себе задобије глас новинарски, тај победоносно и без зазора напред коракне; а ко падне под оштар суд новинарски, тај мора да бежи из друштва људска, јер на тога и деца прстом упиру.

Вештаци се прво труде, да задобију благоволење новинарско, па је онда и успех сигуран. Публика се задовољава, кад новине похвале. —

Десили се у коме пределу или месту, каква знаменита свечаност, то цело грађанство по недељу и две недеље дана, нестрпељиво очекива новине, да чује шта ће публициста о свему рећи. И може бити, да коме год такова пресуда није сасвим угодна; али се мора повиновати гласу новинарском.

Па тако беше и сад. —

Љубопитно грађанство очекивало је н—

стрпељиво да новине донесу опис, како је војска у повратку са бојишта дочекана.

Већ је десет дана протекло. — Многи се почеше јако једити, што се ненађе перо, које би написало тај величанствени дочек, па да се насладом чита. —

А кад једанаести дан, питају весела лица једно друго: „Јесил читао данас „Новине!“ . . Они који су читали већ, ти смешећи се веле: „Дакако!“ А који нису читали, ти одоше журне да нађу новине, па да читају. Читаво отимање за новине; јер ни један читач нехтеде казати шта стоји у новинама, већ вели: „Читај само!“ —

Опис дочека победне војске, био је тачан и веран; али једно место било је штампано са разметнутим словима, ваљда због важности; и то место читао је сваки читалац двапут, а и трипут, а гласило је:

„Лаворов венац, ставила је и окрунила главу јунакову „најлепша девојка“ — Није ли то највећа награда, када се небеска милина спусти на земљу, да самртног човека дарива неумрлошћу. Тај анђео својим сунчаним блеском, надмашио је све узбуђење нашега духа. Осећаји патриотски, нису знали већма уздрмати нашу груд, но што их је распалила пламом својих очију најлепша девојка. Њен је глас, опијајући занос, усрећеног певца на гранчици, крај гњезда своје миле драгане. Ил' не, — говоре људи да има раја, а у рају анђелских песама; па ето у томе њеном гласу, изражава дух милина своје златно доба, своју рајску милост и срећу. —

Ако је правда увек једна и иста, и ако суд правде у човеку буди задовољство, или бар само познавање исте, тада кажем, да човек неби никад мислио ни осетио друго осим правде, чујући суд из уста „најлепше девојке.“

И сам јунак, који пред непријатеља пун свести и пожртвовања изађе, стојао је пред красном девојком као побеђен. Он није знао ништа казати, јер пред њиме стајаше најлепша и најкраснија беседа, коју неби никада престао слушати ил читати.

И зашто баш очи свега народа, тако нетренимице посматраху ту лепу девојку! Па зашто баш сви пођоше за њом, а само мене нешто привеза за исто место; зашто се моје ноге скамениш и непокретне остадоше! Патници жељни дома и пријатеља, прођоше весело мимо мене; а ја тек назорце за њима. . . мислећи о свему што се збило.“

Потписано беше: „Један њен посматралац!“

Наравно, да су читаоци били веома љубопитни, да дознају, ко је тај неми посматралац. Нагађало се свакојако, али нико немогаде ни близу до истине доћи.

После осам дана дође у забавном листу „Бојка“ песма под насловом „Најлепша девојка;“ која опет побуди поново већ утишано грађанство на љубопитство и распитивање. Песма је гласила:

Најлепша девојка.

Бејах као стена хладна
За свет овај јадовити.
Вера беше да на земљи
Неможʼ више среће бити.

Али од кад тебе видех,
Разбила се магла, тама,
Сумња она моја стара
Угинула у сузама.

Ја верујем. . . да крај тебе,
Свака боља пасти мора. . .
Твоја чароб, од колибе
Усхићеном диће двора.

Реци дево ол' си анђо,
И шта ти је жеља твоја?
Дал ћеш да животе дижеш
Ил да рушиш без покоја?

Јел у тебе људско срце?
Знаш за милост бисер-цени?
Реци дево — сунчанице
Потрешеној реци стени!

Миодраг.

По себи се разуме, да су читаоци желели знати, шта на ово мисли „најлепша девојка“; али како да дознаду то! Они који су били с њом у пријатељском додиру, запита ће је па ће чути шта она мисли, но већина је њу тек први пут видела при дочеку, а колико је њих што је ни видели нису; а код ових се баш љубопитство утростручило.

*

Но како се и једни и други и трећи изненадише, када се пронео глас од уста до уста да је „најлепша девојка“ под именом Палмира, одговорила у листу „Бојци“ на упитну јој песму и то:

Миодрагу.

Или да ти кажем хвала,
Или да те корим љуто.
Што но гледам своје „ништа“.
Сјај-бисером обасуто.

Потамнеће светлост дневна.
А остати јадна сенка
Сметан вид ће бисер носит
Догорела црна стенка.

Смејаће се деца мала,
Док се низ од бора створи, —
Та за хвалу, није оно
За промену што се бори.

А кад питаш, шта је жеља!
И то ево нек ти буде —
Ништа више, већ у свету,
С в е с т, и с т и н а н е к а с у д е.

А ако си стена био,
Непријазан роду своме, —
Не жалим те. Ваља копља
Преко срца да се ломе.

Палмира.

Колко људи, толко ћуди.

На песму Миодрагову будило се љубопитство у сваком читаоцу, шта мисли, „најлепша девојка“. Клештама би ишчупао њено срце да могу само прочитати њене осећаје. Она је тој општој жељи сама на сусрет изашла; али гле сад ужаса. Назваше је безобразном, и шта се њих тичу њени душевни покрети; неплаћају они лист да читају којекакве лакрдије, одрекоше јој сваку важност, нађоше јој хиљаду махна и т. д. Напротив било их је; а то су понајвише они, који нису лично интересовани — ти су са добродушношћу пратили ову необичну појаву. Али мимо свију највећма је у тој појави заинтересован био срдар Стеван Балшић господар од Вихорграда. Њему доста беше та реч: „најлепша девојка“ Ја је морам видети, прошапутао је он.

Па после осам дана донесе лист „Бојка“ од Миодрага

Очитовање.

Дан почиње зором, ја ћу почет с крајем,
Још и сада часе све једнаке трајем.
Моје срце беше — вазда пламен живи.
По души трепере, зраци милостиви.
Живот ми је зајам народне слободе.
Племените мисли њега светом воде. —
Нисам крта стена, без покрета лака,
На којој с' одмара, мрак црних облака,
Нисам страшан студен, који лик немења.
Ја постадох стена — од веља чуђења.
Изненада силне, твоје спољне дражи.
Рече, да мишљење моје ништ неважи. . .
Гледо сам те немо, . . ал' хладноћа моја
Са топлином дражи неиздржа боја.
Миље душом пође, те разори стену
И отвори извор који сладост крену,
Ту бисерних капљи просуло се тушта,
Сваки бисер беше и истина сушта.
Купио сам дево те бисере драге.
И низао од њих ђерданиће лаке.
Што је тренут дао дал' вечности вреди,
У то око наше тог тренута гледи. —
А за децу бисер ја купио нисам,
А људи познају како но је низан,
Кад деца преживе своје младо доба,
И када им нога стане према гроба,
Смејати се неће сену слике своје,
Не бојим се, дево, за бисере моје. .
А ако си вољна укору девојко,
Ил' можда си хвали сјајана лепојко.
Нека ти је воља та је увек мила,
Срећан човек ком би у близини била.
Ој на небу тамо тако ј' сунце мило,
О да неб' међ људма око твоје било.
Не бојим се тога . . . једно м' тешко беше,
Што не знадох камо твоје жеље теже,
Сад истина света неоспорна стоји:
Да ти лепо тело лепшу душу гоји.
И сада сам мало у истини казо —;
Ти се свети дево — ја сам бисер спасо. —

Миодраг.

— Е, ово је већ љубавна изјава, прошапутала би кроз зубе нека матрона, ово је нечувен безобразлук, то је Содома и Гомора.

„Да, да, ово се јасно чита, да је тај дедак заљубљен,“ промумлао би какав „љубитељ нравоученија.“

Али да ли ће на ту изјаву Палмира одговорити, то је било много важније питање колко за читаоце, толко двапут више за Миодрага.

(Наставиће се.)

УДАЉЕНОЈ.

Тамо тамо,
Живот је само,
Де она дише,
Груд јој мирише,
Пољуб јој сласти
Живот је страсти

Осмех јој благи
Лечник је драги.
А реч јој мила
Анђелска сила.
Тамо ох тамо
Живот је само.

Н.

ВЕЧИТИ ЂАК

СЛИКА ИЗ МАЛО-РУСКОГ ЖИВОТА

ОД САХЕР-МАЗОХА.

(Свршетак.)

Дође трећи и чин. Вуислав стајаше већ приправан код врата, стегнувши једном руком јуначко срце, кад је видео госпођу Лемницку како лежи на кадифли постељи. Инспицијент даде с' ђаволском збиљом знак, а Вуислав се искашља као да ће говорити монолог из „Хамлета“, ступи достојанствено пред госпођу Лемницку, клекну пред њом, предаде јој писмо.

Госпођа Лемницка отвори писмо, разгледа га механично, за тим баци поглед на човека који клечаше пред њеним ногама, и с неким владалачким покретом рече му: „кажи грофу да га чекам.“

Вуислав се подиже поклони, и брзим корацима удали се с бине.

Госпођа Лемницка остави писмо испод хермелина, прочита га у гардероби, и у почетку четвртог чина запита инспицијента „Ко је тај младић што јој је предао писмо.“

„Ђак,“ одговори инспицијент шмрчући бурмут, „младић из добре фамилије, који је готово до лудила одушевљен за вас. Он је желео да само једном близу вас дође, и ја сам му ту жељу испунио.

Госпођа Лемницка насмеши се. У последњем чину имала је да говори један монолог, и да наслонив се на прозор посматра како сунце залази. Она се наслони на прозор, и на велико њено изненађење има шта и видети. Вуислав дуби под прозором, ни мртав ни жив, он би радо побегао с тога места, ал му се ноге чисто залепиле за под, а самртни зној капаше му с чела. Али шта се деси на један мах. Између стихова изговорених са особитим патосом, зачу се са анђелски усана: „Чекајте ме после преставе.“ Вуислав беше ван себе од радости. Брже боље одјури у гардеробу, пресвуче се, и кад је завеса пала већ је био спреман у ходнику који води на бину. Он је чекао још подуже; док се појави при светлости готово угашене лампе, повисока женска прилика, замотана у женску бунду, климнувши главом, даде му знак да је прати. Вуислав не имађаше куражи, да јој руку пружи, каку руку? ни да поред ње иде, већ је кроз цео ходник, и уз степенице, које воде на први спрат ишао за њом као лакај у одстојању за два корака. И кад су дошли у њен мали салон све му је играло пред очима, дрктао је као прут, да се чак и бунда госпође Лемницке затресла, оклизла из руке, и пала на патос. Поседаше на столице, и глумица поче говор са: како је особито мило, што има част упознати се са искреним пријатељем вештина. Увераваше га како је то највеће задовољство после преставе говорити с неким образованим младићем о комаду и њеној улози. Госпођа Лемницка про-

дужи говор и даље, а његов се цео речник овог вечера састајаше из речи Да, не, и чудновато. Кад је кући пошао спотакао се три пута, први пут о шлеп, кад је хтео руку да јој пољуби, за тим о праг, а трећи пут на басамацима.

После два дана играла је госпођа Лемницка „Федру," и пошље Вуиславу билету седиште првог реда. Он беше ван себе од радости; ал што се више приближиваше час преставе све га већи стра обузимаше, и како је сео био из међ једне даме и једног официра збунио се сирома, ко кад се пиле у кучи не заплете. Није знао куд да гледа, десно, лево или право, куд год погледа све му се чини, да су све очи и сви догледи на њ' управљени. Тад се закуне да се са треће галерије неће никад спуштати доле, у тако опасне регијоне, и он оста својој заклетви веран.

Госпођа Лемницка брзо би на чисто са својим поштоваоцем. Строго узевши то је било са свим излишно. Вуислав је њу обожавао, љубио је свим жаром свог срца, и он се осећао срећан кад к њој дође, задовољан кад би ш' њом шољу теја попио, а блажен кад њен поглед са позоришни дасака ма једном на галерију залута. Вуиславу се није никад омакла реч, која би његово осећање издала, он се никад није смео усудити ни да јој врх од прстића додирне. Он је био тако рећи подпуно заћорио у њу, — и можда па његову срећу. Зар би он можда срећнији био, кад би видео да је ово цвеће давно прецветало, да госпођа Лемницка, која се зна врло вешто да намести, образе и уснице боји, а у глави туђе зубе носи? Зар би било за њ' пријатније да је учинио одкриће да је госпођа Лемницка из најгаднији гримаса састављена? Извесно не. Њему су њене гримасе импоновале, па шта више и усхићавале га. Час јој светлост очима смета, Вуислав трчи и спушта завесе, наједанпут је обузме нека несносна ватруштина, трчи Вуислав и отвара прозоре, готово у истом тренутку јој је нека зима трчи Вуислав и затвара прозоре, и замотава је у стотину којекакви бунди, или јој се прохте за јело нека реткост, а сирома Вуислав да обије ноге трчећи по вароши, а све јој то служи само на то, да се интересантном и необичном покаже.

Он је кадкад цео дан касао по вароши да њене поруке испуни, и кад би се мокар, а можда и гладан к' њој вратио, она би му пружила лепу малу ручицу, коју је он пољубцима обасипао, а за све труде то му беше једина награда. Она се вазда држала на висини свога положаја, и кад је требало љубазном да се покаже показивала се милостивом, а то је било довољно овом сиротом непорочном јуноши. Он би био чак и тада срећан, да му није ни једну једиту добру реч поклонила, и да се није на њ' никад ни осменула. Госпођа Лемницка употребљавала је Вуислава за разне ствари. Тако н. пр. једном за преслишавање улоге, други пут да сат навије, даље да у публици изазове аплауз, да згодном приликом узме иницијативу при приређивању серенаде, или да јој баци венац или букет. Употребљавала га је као „глас из публике," и да каком дрском критичару намести ребра.

Ма шта свет о њој говорио, Никодим је вазда остао њен пријатељ. Све што је он тражио то је, да је сме волети и обожавати па за што му то неби дозволила госпођа Лемницка?

Она га је исто тако радо трпела око себе, као што су га професори трпели у школи, а ђаци као врсту spiritus familiaris. Има људи, који целог свог века само трпе, један од таких је и наш Вуислав.

Па напослетку шта смо друго, и ми сви остали на овој кугли земљиној, но животиње, које вечно трпимо.

М. С. Рад.

———

ЗБОГОМ.

Збогом душо, збогом злато.
Збогом јање умиљато,
Збогом сунце жића мога,
Ти полазиш у туђ крај;
А остављаш срцу моме
Очајнички уздисај!

Та тек што си дала пасти,
На живот ми мале сласти,
Што их дивна љубав пружа
Животу нам јаћаном
Све покупи при растанку,
Бол са руком хлађаном.

Остао сам бедан, тужан,
Овог света прави сужан,
Заман у свом срцу тражим.
Миловидни сунчев зрак.
Тебе нема, дана нема,
На души ми лежи мрак.

Још и сада пољуб гори,
На усана рујни двори,
При поласку што га даде
Да је тежи опроштај,
Да осетим најзад како ј'
Хладан света загрљај.

О, доста је, доста мени,
Та у овој васелени,
Свака тварка мира нађе,
Само мене вара над.
Само моју срећу лепу
Вечно прати изненад.

Само моја љубав пати,
Да се с чезњом среће сврати,
Мене нико не разуме,
Да осети силну жуд,
Која сладост жићу даје
А са миљем пуни груд.

Сретно пођи чедо драго,
Моје срце, моје благо,
Па сети се моје жудње,
У туђини несносној.
Те пошаљи зрачак наде,
Мојој души жалосној.

М.

НОВ НЕПРИЈАТЕЉ ПРИВРЕДЕ.

(Leucania extranea)

(Наставак).

Тело животиње састављено је од тринајст прстенова различне ширине, који се разговетно распознају и толико су провидни, да се храна у унутарњости готово сасвим видети може, те изгледа као неки црни сен. На прва три прстена на телу има на сваком по две, дакле свега шест ногу, које изгледају као неке сићушне брадавице. Осим тога и на крају тела има два одупирача са којима се служи у ходу и то овако: стражњи део трупа скупи па се подупирачима подупре и предњим делом тела почне напред пипајући пузити. Дуж обе стране тела су јамице за дисање које су црним прстеном окружене, али су оне тако ситне да слободном оку изгледају као ред сићушних тачкица. Додирнемо ли лавру голим прстом, свагда ће се за прст залепити јер се она непрестано зноји масним и врло лепљивим знојем, који тело свагда влажно и лепљиво одржава. Ларва има природан нагон за удружењем; кад се једна са другом састане, залепе се и више се неодвајају, те тако једна за другом тежећи често се скупе у чопор од више стотина, позалепљују се и тако преживе под лишћем у тајности свој живот. Али кадкад се у растојању од неколико десетина година у ком пределу у густим шумама догоди тако угодно време и све остале околности њиховом расплођењу, да се толико намноже, да где се обично стотинама појави, тамо ее сад у много хиљада појавила. Запита ће когод: па какво им је најугодније време за тако ужасно разплођење? Теш-

ко је на ово питање одговорити; обично се зна, да је њиховом великом умножењу најпријатнија топлота и неки извесни степен влаге, али и то се зна да су оваке околности више пута биле па и прошле, а силесија ових животињица није се већа показала него што се обично показује. Тек кад-кад се у пријатним околностима овај гад у великом појави, па онда је сасвим природно, да и лишће на земљи почне јако трухнути јер то влага и топлота унапређују, те тако природа приправи трпезу ларвама богато храном окићену. Али силесија ларви је тако велика, да и та нагомилана храна коју им је природа зготовила у леглу ларви за час нестане. У том док се ларве у своме леглу храниле, дотле је лишће у околини још много пре него што ће се учаурити сасвим иструхло, а површина од лишћа опет још није тако оме шала, да је ларва за рану употребити може. Осим тога често се и то догоди, да после излежења за два-три дана постане суша, лишће се осуши и престане трухлење пре него што је одмекло и за храну овим животињама постало способно. У оба ова случаја настане врло велика оскудица у храни и страшна глад. Поред ове невоље ларве се све већма развијају и што су веће, то је све већа глад и најпосле кад осети да у својој околини ни мало хране нема, онда мора ларва да потражи земљиште на ком хране довољно има, — она мора да путује.

Навели смо да ова животињица непрестано удружењу тежи, и то тим већма кад осети да мора због оскудице у рани да путује. Све ларве које се у једном леглу излегле, почну се једна за другу хватати и лепити једна поред друге, једна на другу и по средством свога лепљивога зноја тако се једна за другу залепе у ширину од три прста до целе шаке, у дебљину једног човечијег палца, а у дужину колико изађе тако, да цело друштво од хиљадама хиљада бледи ларви постане једно тело без главе, репа и осталих удова, које на човека, као што смо већ навели, ужасан утисак чини. Одкинемо ли силом то тело ма на ком месту, оно се за кратко време опет састави и путовање продужи. Бива, премда врло ретко, да се кад-кад неколико легла са разних крајева шуме заједно састану, саставе те постане као једно тело и онда пут све ларве заједно продуже.

Дуго се није знало, од куда то бива и какав то мора да буде нагон, да их у толикој мери гони, па да оне једно друго са разних крајева шума наћи могу. Из почетка мислили су људи да их нагон води извесној којој страни света, те се тако састану; али ово се није осведочило. У најновије време дознало се и осведочило се да их мами ветар трулежи задахнут са оних страна, где се много лишће налази, које је почело да у трулеж прелази.

Ако дуже време узпутују, а хране не нађу, онда се многе тако залепљене учауре, али већином ждеру још неколико дана на оном месту, где су хране нашле, па онда изгубе своју стаклену боју, унутарње се изчисте, око себе неколико танких кончића омотају, скупе се и учауре се. У овом постане 3 до 4 m. m. мала чаура, испочетка жуто беле, а после загасите, управо мрке боје, а на оном месту где ће крила да буду виде се загасите мале прље. Чаура стоји осам до десет дана, па се онда после тога времена свака распукне и из ње изађе мушица. Из мањих чаурица изађу мужаци који се пре учауре и излете, а из већих изађу женке које су веће и много их више има него мужака. Мужаци су исто као и женке сасвим загасите боје; готово црне, због тога их Немци и назваше: Trauermücke. Крилца су јој сасвим црна, тако исто и страњи део тела; само саставци прстенова су нешто загасито жути. Ноге пак које су проћу тела сасвим кратке мрко црвене су. Остало је све на њој црно. Пипци су од седам делова и заодевени су танким маљама. Крила кад су на миру онда су положена као обично у свију мушица што је. Живот ових животињица траје највише два до три дана, и пре него што ће угинути завуче се у влажно лишће, снесе јајце и на месту мртво остане. О овоме се може човек врло лако

уверити, јер кад одгрне мало лишће наћи ће или баш на самој земљи под лишћем или под површином лишћа сићушна бела зрнца која су тако малена, да тек 14 до 16 комада могу заједно толику гомилицу сачињавати колико је једно маково зрнце велико. Та ситна јајца измешана су са мртвим мушицама које су их снеле. Јајца нису свако по себце, неко леже у гомилицама до стотине комада. Пред пролеће јајца поцрне, а чим их мајско сунце јаче загреје одмах ситни црвићи у њима оживе и на свет изађу.

Ове животињице има по целој Европи и то највише у лисним најчешће пак у буковим па и у јаворовим шумама. Али веле да се кад кад и у јужној Европи виђала у јеловим шумама само с том разликом што се овде у малом броју налазила и никад у толиком, да су оне због оскудице хране морале се у једно тело салепљивати и путовати тражећи себи хране. Да не би когод помислио да је то може бити која друга врста, наводимо, да је ово строго више времена испитивано, и увек' у сваки пут нађоше, да је то једна и иста животињица.

(Свршиће се).

ВАЗДУШНА ЛОПТА И ЗОЛОГИЈА.

МИСЛИ ДРА В. БРАЈТЕНБАХА.

(Свршетак.)

Ваздушна лопта је машина за кретање; према томе можемо је на два начина скројити, да буде радијална или дипleурична, трећ: га начина нема. Све своје досадање справе за вожњу човек је скрајао по те две основне форме; треће форме још није измислио. Па и природа, којој су неизмерна спомоћна средства на расположењу, није више од те две форме извела. Је ли само једна од оваких конструкција употребљива, или се могу обадве употребити, кад хоћемо да начинимо ваздухопловну справу? Свакојако обадве; дед да видимо зашто! Зракасти зоофити живе само у једном течном медијуму, и само у њему; изгледало би дакле, као да је за тај медијум и то зато, што на суву нема никаквих зракара, радијалан крој најзгоднији. Али се само тако чини; јер има и диплеуричних животиња које живе само у води, н. пр. рибе. А да је њихов екскизитно диплеуричан склоп тела води сасвим прилагођен, неће ваљда нико ни хтети порицати. Па и ваздух можемо рећи да је у једну руку течан медијум. Разгледајмо животиње, које живе у томе медијуму, па ћемо видети, да су све без изузетка диплеурично склопљене. Све те летеће животиње, као што наука о развитку убедљиво доказује постале су из таквих, које су се пређе, у прошлој једној периоди филетичног развитка кретале по суву. Отуд се даје врло лако разумети, зашто данас нема ни једне радијално склопљене летеће животиње. Јер кад се једном диплеуричан склоп показао за даљи развитак као згоднији, није се више могло натраг. Из тога, што данас нема у ваздуху летећих радијалних животиња, несмемо никако можда закључити, да радијалан склоп за ваздухопловну справу ваља сасвим одбацити; то не, него само није нуждан. Узевши у обзир врло важну чињеницу, да је у царству животињском напредак тесно скопчан са диплеуричним склопом, затим, да су радијалне животиње показале врло слаб напредак, онда можемо слутити, да радијално склопљене ваздухопловне справе неће имати бог зна какве будућности, напротив, да ће се диплеурична конструкција ваздухопловних справа јако развијати и усавршивати. Права основна форма, коју нам пружа сама природа у својим створовима, и која се највише даје развијати, јесте без сумње двострано-симетрична или диплеурична дакле таква, коју изузев нашу ваздушну лопту имају све наше справе за вожњу.

Ја могу мислити, да ће се многи смешкати на овај закључак, који је изведен из золошких посматрања па пренет на техничко поље. Па ипак историја пловидбе по ваздуху сасвим јасно казује, да је сасвим пра-

вовањан. Загледајмо у све најновије пројекте за ваздушне лађе, којима би могли управљати, па ћемо се уверити, да је у већине склоп јасно дипљеуричан. Да су творци тих справа за вожњу или планова дошли на њих са золошких посматрања, као што су ова овде наговештена, никако не можемо предпоставити. То је такав исти појав, као што је онај, о коме је било у почетку спомена, т. ј. све наше справе за вожњу биле су одавно дипљеурично прављене, пре него што су золози докучили за дипљеуричан склоп животиња.

Овде ће бити на свом месту, ако споменемо још неке сродне појаве. Ми имамо вазда механичких опрема, које као да су прављене по неком животињском или биљном обрасцу, а у истину дошло се до оних опрема и незнајући за те обрасце. Где ћемо наћи боље вентил-затворе, него што су у систему судова у људском телу? Има ли простије и целисходније опреме од затвора на венама, кад хоћемо, да недамо течности, да се у цев врати натраг? Семе многих композита представља нам у својој перастој круни диван амрел лепши, него што би ико могао и замислити. У такозваним кугластим зглавцима имамо идеал, како да се споје два чврста тела, па ипак да се могу мицати. Лептир који сиса, ништа друго није него жив шмрк, који казује, како треба дизати течност из низине на висину. Многе морске животиње, као н. пр. Velella, и др. изгледа као да су биле образац за лађе на једра. Семе некојих геранијасија могло би нас научити, како нам ваља поступати кад хоћемо какав чврст предмет сигурно у земљу да забодемо, т. ј. да још незнамо. А штаће крман у лађи бити друго, а ко не реп рибљи?

У кратко, куда год се окренемо и загледамо, свуда ћемо наћи механичких справа, које је човек измислио, а све те справе налазе се склопљене у најлепшој форми у царству биљака или животиња. Кад ми животиње с пуним правом схваћамо као машине и кад се сетимо, како су уопште животиње потпуно прилагођене њиховим условима за живот, зар онда није могуће кад би, скоро да кажем, технички изучавали царство животиња — да би дошли и склопили више таквих справа, које би могле бити врло важне за практичан живот. Има у царству животиња по гдекојих опрема, од којих по њиховој механици не можемо савршеније шта ни замислити, и ја сам уверен да кад би их какав вешт техничар изучавао, да би из њих много шта могао научити. Особито су у томе смислу инсекти par excellence сваке препоруке вредни — те живе справе од полуга. Ја сам у своје време опширно изучавао сисаљку у лептира. Као што је познато, сисаљка је њихова састављена из две половине, свака та половина изгледа као олук испод стреје, које су слепљене тако, да изгледају као цев, на коју сиса лептир сок из цвећа. Како су те половине слепљене у једну цев, заиста је ремек-дело механике и ради самог куриозитета ваљало би једном пробати, да се направи у великом (Види пишчев рад у: Jenaische Zeitschrift für Naturwissenschaft B. XV Heft I S. 151—214).

Зацело можемо препоручити, да се золошки образовани техничари занимају с тим и таквим питањима, па ће доћи до неочекиваних резултата. Ново поље, да се сроди зологија и техника — достојно да га обделавају највреднији и најбољи!

превео **А. М. М.**

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

IV.

Чудновате руже.

(Свршетак.)

За тим га уведе унутра и покаже га змајевој жени па га онда сакрију. Мало затим, ево змаја, како дође он повиче: „Овде има крштена душа, дајте је напоље ништа јој нећу.“ Рада изађе напоље. а змај га запита: „А од куд' ти овамо.“ „Нужда ме натерала“ — каже му Рада — „дош'о сам да те питам, знаш ли ти за стаклено море“ и Рада му затим припове-

ди све по реду. „За стаклено море ја никад ни чуо нисам.“ — рекне змај — „него ја имам још два брата, онића сигурно знати.“ „Па кажи ми пут ја идем да их потражим“ — каже му Рада. „Мани се ти тога, него седи да ми вечерамо, па ћу ја тебе у јутру однети управо код мог брата.“ Затим су сели обојица и вечерали, па после вечере легну спавати. Ујутру чим су устали, змај узме Раду на леђа, и за час одлети с њиме управо код другог змаја; први змај препоручи Раду код свога брата, и одлети опет натраг.

Рада приповеди и другом змају све шта је и како је и запита и њега бил' му знао казати за стаклено море. Змај му одговори: „ја сам само чуо за њега, ал' био нисам; него ћу ја тебе однети код нашег трећег и најстаријег брата, он ће сигурно знати.“ Затим узме Раду на леђа, и за час га однесе т. ј. одлети с њиме управо трећем и најстаријем брату, ту га препоручи, и опет одлети натраг, као и први.

Рада и трећем змају, све по реду, приповеди па га запита; „бил' ти мене знао упутити на стаклено море?“ „Ја би те мог'о упутити, и ја знам где је“ — каже му змај — „али је тешко тамо отићи, јер близу стакленог мора и њиховог двора има две планине, у доњи једној има два лава, што се већ седам година туку за неко седло, и та обадва лава то су обадва змаја; а и пауничин је отац змај, па су они то седло од њеног оца отели па се зато и туку, јер немогу да га поделе; а то је седло тако: да чим седнеш на њега па помислиш само тамо где си наумио, одма се тамо и створиш; па зато ти кажем немој ни ићи тамо кад нећеш добро проћи; а најпосле баш ако оћеш ја те могу однети до та два брега где се лавови туку, ал даље несмем ни ја ићи.“

Кад је змај све изговорио, Ради ни то није било доста него каже змају да ће ићи; змај га узме на леђа и за час га тамо однесе, па га онде остави а он се врати кући.

Кад је Рада сам остао он шта ће него узме свој добош на леђа, па се упути оној двојици што се туку: приђе им ближе и одмах им викне: „Помоз' Бог, браћо.“ „Бог те помог'о брате“ — одговорише обадвојица, — а од куд' ти овамо?“ „Нужда ме натерала“ — каже им Рада — „а што се ви браћо тучете?“ „Тучемо се за ово седло“ — проговори један лав — „неможемо да се намиримо, па сад ко буде јачи онога ће бити седло.“ „Па ајде ја вас да поделим“ — каже им Рада. „Па како ћеш ти нас поделити“ — упиташе га лавови.

„Па ево овако: ви се попните, један на један брег, а други на други брег, а ја ћу остати овде, па кад ја задобујем у овај мој добош ви се стрчите доле, па ко пре дотрчи онога нека буде седло.“

Лавовима се то допадне, и они се попну један на једно брдо а други на друго; а Рада кад је видио да су се попели, он брзо седне на седло па помисли да је на стакленом мору; и заиста тамо се створи.

Ту је био један леп двор; Рада прво сакрије седло, па добош на леђа те управо у двор; чим' уш'о у прву собу опази њих три — оне паунице — где седе и везу. Чим' га опази она најмлађа одма устане те пред њега и повиче му: „Одкуд' ти Радо овде, што дође да главу изгубиш, јербо сад ће нам отац доћи, па док те види одма ће те погубити.“ „Мани се ти тога посла, него спреми се ти да ми бежимо,“ — каже јој Рада. — „Бадава ће мо бегати кад ће нас отац стићи.“ „Неће он нас стићи“ — каже јој опет Рада — а затим јој приповеди за седло и све како га је од лавова отео; а она кад чу за седло одма се спреми и њих двоје седну на седло; Рада помисли да је у првом селу, што је најближе старцу и баби, и — заиста се тамо створи. Кад су видили да су скоро код куће, Рада јој каже: „Сад ће мо се овде мало одморити, па ћемо после да изненадимо нашег поочима.“ Чим' је Рада сишао са седла, седне онде на траву да се одмори, навали сан на њега и он заспи. Пауница кад је видила да је он засп'о, узме три трна забоде их у ледину онде где је он спаво, па онда седне на седло па повиче: „Збогом Радо ја одох.“ Рада се одмах пробуди, и стане је молити да се

врати, ал' она и неслуша него му онако са седла викне: „Иди Радо кући, и немој више да ме тражиш, ја ћу сама доћи.“ „Па кад ћеш доћи?“ — виче за њом Рада — „Док на та три трна руже видиш цветане“ — рекне пауница и за час је нестаде.

Рада шта ће, него хајд кући старцу и баби; кад су га видили здраво се обрадују што је дош'о: а Рада им све приповеди куд' је иш'о и шта је видио: једном речи све им приповеди. Онда ће му рећи старац: „мани се ти синко паунице, него има овде у првом селу лепа девојка па да ми тебе одма оженимо?“ „Па не марим“ — каже Рада. — Старац одма отиде — као проводаџија — и испроси је, и нареде у трећу недељу да буду сватови.

Кад је дошла трећа недеља, у дедином двору спремају се сватови да иду по девојку; сви су весели и домаћин и кум и други само је младожња невес'о он је једнако тужио за пауницом.

Кренуше се сватови у село по девојку.

Кад су дошли на ону пољану, где је Раду пауница оставила, виде сви сватови три трна и на њима цветале три лепе руже. Рада одма отрчи тамо и ону у среди узабере; чим' је узбро ружу одма се створи пред њим: седло и на њему његова пауница. Рада је одма одведе на њено место где треба невеста да седи па оде са њом у цркву и венча се; ту су после правили велико весеље па кад су се сви разишли кући, Рада остане код старца и бабе са својом пауницом; а кад су старац и баба умрли, он је сво имање насљедио.

ЛИСТАК.

ХИЉАДУГОДИШЊИЦА МОНАСТИРА ДЬБРА ИЛИ ДОБРУНА.

Сам промисао неба хтјео је, да ни толики вјекови, ни ватра ни вода, нити зуб времена немогоше утаманити најдрагоценији нам православни споменик и натписе више врата добрунске цркве, коју данас штедра рука Баронице Николића оправља чувајући што више, да се одржи оно, што се кроз толико времена одржало и сачувало, и пред којом светињом ја сам се неколико пута дубоко поклонио и сит исплакао од усколебаног узбуђења радости и размишљања о нашој прошлости. —

Још даклен само седам година пак ће се навршити 1000 и словом: Х и љ а д у г о д и н а, како велики жупан Петар п р и з и д а п р и п р а т у уз прије постојавшу цркву Добрунску (њој ће бити ваљда 1000 година), и коју је подигао његов отац Прибислав. — Натпис је много искварен од ватре и дуга времена, особито с почетка; али што је најглавније то се одржало.

Петар жупан вели: „Тѣнь же (тако) и поревьноваxь гнѵ ми и родителю жупанѵ прывнѵ и создахь припратѵ,“ па иза још много ријечи наставља: „и ѡци и братi и кто прочитають сiѣ словьца, простѣте ме и благословѣте раба божие мѣреннаго Iѡна а зовомь мирьскимь великаго жѵпана Петра“ и т. д. па онда каже, да је то било при игуману И е ф р . . . (ваљда Ефрему?) „и б о г о м ь Д а б р а“ ѡҁѧ (891) Марта л.

Ово преважно откриће за православну цркву и историју српску донијећемо ако Бог да здравља, у идућем Шематизму, и то у колико могуће буде што потпуније, а за сада износимо у „Јавору“ само оволико и што је важније као материју историцима да се и они мало позабаве и о нашим старинама промозгају; јер нијесмо ни ми тиква без корјена. — Српско Учено Друштво, које има доста вјештих људи и средстава, добро би учинило, да изашље когодо Добруна, па да скине цијелу факсимил натписа. —

Као што се види из ријечи Петра жупана, његов отац бјеше Прывислав или Прибислав, а не Гојиник. Петар се покалуђерио под именом Јован, и као такови зидао је препрату 891 године, па незнам како і

он као калуђер могао водити рат са Бугарима и владати до 914? (Види Историју Срба од Мандровића, свеска 1, страна 22.) —

Седамстогодишњица Монастира Озрена.

Још само три године, пак ће се навршити седам стотина година, како Протопопа Теодора поп Јаков озида монастир Озрен т. ј. 6205, а род бјеше од племена Немагићь (можда је Немањић).

Примјетба. Погрешно ми је послат препис са натписа, који је печатан у „Јавору“ 17 фебр. 1880, бр. 7. ђе је стављена цифра 7 умјесто 6 — земља умјесто зело. У идућем Шематизму биће што опширнијега са још неким натписима овог монастира а тако и о монастиру Возући донијећу моје скромно мњење.

Трудан пут од Маглаја преко планине Озрена и до монас. Озрена и од Возуће, и ријеком Кривајом кроз три дана јашући на коњу и спуштајући се пјешице низ планине и врлети толико се бијах уморио, да не могох изићи још кршнијем странама, да разгледам развалине Гостовића, што сам оставио за други пут. Задовољите се за сад и са овим малим трудом и привредом.

Сарајево 12 Септ. 1884. **Митр. С. К.**

ДРУШТВА.

(Главна скупштина „Матице Српске“) 1. (13.) септембра 1884. Извештај подпредседника књиж. одељења Филипа Оберкнежевића о годишњем раду књижевног одељења и одбора.

„Славна скупштино! С обзиром на цел „Матице Српске“, да материјалном и умном снагом потпомаже, развија и распростире књижевност и вештину српску: веома ми је угодно, што могу и овом приликом ступити пред ову славну скупштину са тим уверењем, да се рад књижевног одељења „Матице Српске“ у горепоменутом смислу и ове прошле године све то боље и обилатије развијао, чему је, осим осталога, најбољи доказ и та околност, што је Накин фонд који је намењен на књижевне цели, за ову годину већ исцрпљен; јасан дакле знак све то већега и живљега рада око ширења и унапређења српске књижевности, разуме се, према нашим материјалним средствама, којима за сада располажемо, о чему ће те се и сами изволети најбоље уверити из овог подробног извештаја, који ми је част изнети пред ову славну скупштину.

Књижевно одељење имало је 4 седнице, и то две редовне и две свечане, а књижевни одбор 8 седница. Осим тога држана је и једна заједничка седница књижевног одељења и управног одбора ради избора питомаца, о којој ће се засебан извештај поднети.

Књижевно одељење држало је по давно заведеном обичају и ове године о св. Сави свечану седницу, у којој је достојно прослављена успомена великог добротвора, овога друштва, пок. Петра Коњевића из Пожеге, који је „Матици“ оставио 30.000 фор. Том приликом говорио је члан књижевног одељења др Илија Вучетић у спомен том честитом добротвору народном и откривена је слика покојникова.

И 10. (22.) јуна о. г. била је свечана седница књижевног одељења, у којој је прослављена педесетогодишњица књижевног рада дра. Јована Суботића, некадашњег председника овог друштва. У тој седници, на којој је присуствовао и сам јубилар, држао је секретар друштвени А. Хаџић говор о животу и раду књижевног ветерана дра. Ј. Суботића. На тој прослави и откривена је слика слављеникова и предан му је од стране „Матице Српске“ сребрн лаворов венац са натписом. На листовима од венца изрезани су наслови од свих знатнијих дела јубиларевих. Том приликом поздравиле су слављеника разне депутације, стигло је небројено брзојавних поздрава са разних крајева и држан је банкет њему у част и славу. Ово све напомињем овде само у кратко, пошто је у своје време опширније јављено о тој реткој прослави.

За 1884. годину изишле су 3 свеске „Летописа“, које су разаслане члановима, а четврта ће за кратко време угледати света. „Летопис“ у опште излази свагда уредно и на време.

Од награђених дела изашла су из штампе:

1. „Свиларство“, од Мите Петровића. Писац је поднео прописани број егземплара, Тај спис награђен је са 120 ф. из фонда Накиног.

2. „О коњу“, од Ђорђа Глибоњског. То дело награђено је са 50 фор. из фонда Накиног. Писац је поднео прописани број егземплара.

На расписане награде из фонда Јована Наке стигла су ова дела:

I. „Цар Јован“, историјска трагедија у 5 чинова, написао Мита Поповић. Писац је ту трагедију послао прерађену, али је повукао натраг. За оцену исте били су одређени др. Милан Савић и Јован Грчић.

II. Ове шаљиве игре: 1. „Подвала“, комедија у 5 чинова с певањем, написао Милован Ђ. Глишић; 2. „Најбогатији“, шаљива игра у 3 чина с певањем, написао Стеван Ј. Јефтић; и 3. „Свакомe своје“, комедија у 4 чина с певањем написао Драгутин Ј. Илијћ.

Ове три шаљиве игре биле су издане на оцену: Јовану Грчићу и Стевану В. Поповићу, па пошто је први оцењивач препоручио све три за награду, а други им одрекао сваку вредност, то су исте издане дру Милану Савићу на даљу оцену.

III. „Разни путеви“, приповетка дра Милана Са-

вића, која је издана на оцену: Милану А. Јовановићу и Сави Петровићу.

IV. „Физика у Срба“, расправа из српске књижевности за „Летопис“, од Стевана Миловцнова. Оцењивачи: Мита Петровић и Андрија М. Матић препоручили су ту расправу за награду под условом, да је писац у нечем допуни. Писац је узео свој спис, да тај услов испуни.

Осим тога стигла су „Матици“ још и ова дела, чланци, расправе и оцене:

1. Критика Јована Бијелића на књигу: „Хемија за средње школе од М. Петровића.“ Штампана у „Летопису“ и награђена са 30 ф.

2. Оцена Ђорђа Рајковића на рукопис: „Радња срп. нар. сабора године 1769“, што га је поднео И. Павловић. Оцењивачу одређена награда од 5. фор.

3. Оцена Ђорђа Рајковића на рукопис дра Ђорђа Мушицког: „Одговор на изјаву г. Ј. Живановића о судбинама кирилски писмена у аустро-угарској држави“. Та је оцена награђена са 5 фор.

4. Шаљива игра дра Милана Савића под насловом: „Проводаџија“ (која се пре звала: „То ћемо видити“), награђена је са 200 фор. из фонда накиног. Писац ће дело за кратко време издати на свет. Оцењивачима те шаљиве игре: Миши Димитријевићу, Јовану Грчићу и дру Лази Костићу одређено је свакоме по 10 фор. награде. Ово дело било је прошле године поднесено на расписану награду.

5. „Садржај српскога Летописа од 1825 до 1882 године, или од 1 до 132 књиге“, уређен по струкама од Ђорђа Поповића; по оцени Јована Бошковића и А. Хаџића награђен са 100 фор. из фонда накиног. Решено је, да два члана зготове и регистар по писцима, па да се онда преглед садржаја по струкама и писцима штампа у засебној свесци „Летописа“.

6. Др. Илија Огњановић, поднео је веран препис латиницом писане „Уредбе“ Марије Терезије за оснивање шајкашког батаљона, издане у Бечу 20 априла 1764. Штампаће се у „Летопису“.

7. Приповетка Паје Марковића: „Газда Мија“ штампана је у „Летопису“ и награђена са 35 фор.

8. „Лекари, лекарнице и болнице, прилог за монографију Новога Сада“, од Ђорђа Рајковића. По оцени дра Илије Огњановића штампан је тај чланак у „Летопису“ и награђен са 40 фор. Оцењивачу одређено је 5 фор.

9. За оцену списа Ђ. Глибоњског „О коњу“ одређено је оцењивачу Мити Петровићу 6 фор. награде.

10. Чланак Ј. Миодраговића: „Култура и српство у културној борби“ примљен је за „Летопис“ по оцени Милана А. Јовановића и награда ће се одредити, кад изађе штампан. Оцењивачу 5 фор.

11. Песме Драгутина Ј. Илијћа: „Моба“ и „Анакреонке“ примљене по оцени дра Милана Савића за „Летопис“ и награђена са 30 фор. Пошто је писац међутим у својој збирци песама штампао и те две песме, то је обећао, да ће у накнаду за њих послати други какав књижевни рад.

12. Није примљено делце Ђорђа М. Бугарског: „Први покушаји на дар доброј деци“.

13. Критика Стевана Миловaнова на књигу М. С. Лозанића: „Хемија са гледишта модерне теорије, II. део, органиска хемија“ примљена је за „Летопис“ и наградиће се, кад изиђе штампана.

14. Критика Гојка Змајевића (псеудоним) на књигу: „*Poviest hrvatske književnosti za kandidate učiteljstva. Sastario Antun Pechan.*“ — Штампана је у „Летопису“, а награда ће се доцније одредити.

15. Спис дра Лазе Костића под насловом: „Основно начело. Увод у општу философију“ — по оцени Мише Димитријевића, Дра Младена Јојкића и дра Ђорђа Дере, примљен је за „Летопис“ и награђен са 250 фор. Осим тога ће се од тога списа 400 егземплара отштампати из „Летописа“ и предати писцу.

16. За критику Ј. Вукадиновића, која је штампана у „Летопису“ на књигу дра Н. Милаша: „Славенски апостоли Кирил и Методије и истина православља“ — одређена је награда од 40 фор.

17. Рукопис о косовској битци из год 1769. под насловом: „Житије и повјест о славном кнезу Лазару и војеводи Милошу Обилићу и о осталој српској господи, како бој бист на пољу Косову с турским царом султан Муратом“, што га је поднео Светозар М. Бајић, није примљен по оцени Стојана Новаковића, пошто је до сада већ три пута штампан.

18. Спев Ивана Живковића Шупука Пашкина: Стојан Рамекић славни хајдук нашијех доба“ — враћен је писцу по оцени Јована Грчића. Оцењивачу је одређено 10 фор.

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

† (*Др. Милан Ђорђевић.*) С тужним срцем бележимо овде за сада укратко, да се у Руми упокојио вредни раденик на пољу јавнога рада за народ српски, др. Милан Ђорђевић, бивши уредник „Заставе.“ „Завичаја“ и „Српског гласа,“ посланик сабора Загребачког и срп. нар. конгреса Карловачког, и некадањи уредник календара „Сокола.“ Покојник је цели свој век посветио раду, али дуготрајна бољетица ућута га у последње време, докле нам смрт његова одузе сваку даљу наду, да ће његово перо још који пут у обрану народних интереса његове мисли и предлоге увети да бележи. Милан је оставио после себе верну љубу Марију, рођ. Јеремићеву, ћерку нашег вреног грађанина Новосадског г. Лазе Јеремића, и троје женске дечице, која ће у своме доброме деди наћи свога старатеља и очиног заменика. Нека бог утеши тужну удовицу Миланову, и све његове знанце и пријатеље, који ће га у вечитој и часној успомени задржати.

(*Педесетогодишњица песме: „Ој Словени јоште живи.“* . .) прославиће се у Тур. св. Мартину, у Прагу и у Бечу, а као што чујемо и у Загребу свечаним начином. Самујило Томашик (види „*Наше* Ј

Slovnik" IX. 501.), чувени Словачки песник и новелиста, родио се г. 1813. у Јелшавској Топлици у Гемерској жупанији. Године 1834. путовао је као теолог преко Прага у Јену и Берлин; дана 26. октобра 1834. присуствовао је онде први пут у свом животу словенској позоришној представи. Ова је представа тако јако деловала на племениту душу младића, да је одмах, чим се из позоришта у свој стан вратио, написао песму: „*Hej Slovane ješte naša slovenska reč žije,*" која је за кратко време постала свеславенском песмом. Посрбио је песму ову покојни словачки мецен бискуп **Моисес**, још као професор богословије у Загребу. Словаци и Чеси обдариће старога већ песника, који је парохом у Хижном у Гемерској жупанији (пошта Јелшава) успомен-даром. Ваљало би свакојако да се и словенски југ одазове у то име те да се докаже истина оних речи: Ми смо, браћо, синци једнога племена словенског!

(*Светковина у Црној Гори.*) На Цетињу се спремају да идуће године свечано прославе 400-годишњицу оснивања Цетиња као престонице црногорске. Исто тако прослављаће се до године и 25-годишњица ступања на престо Кнеза Николе и уједно и његовог сретног брака са светлом кнегињом Миленом.

РАЗНО.

(Из српских старина) У селу Домркама, у Гацку (Херцеговини) има стара камена црква, храм св. Димитрије. У њој се налазио приличан број писатих србуља, међу којима и једно својеручно писмо св. Саве; али је то све пропало у прошлим бојевима турско-црногорским!

Из исте цркве видио сам један мали дрвен поклопац са неког ковчежића, и на њему овај натпис лијепо минејски исписан:

„Сіе мощи благочастиваго крала Стефана монаха С. Сумеѡна синь првовѣнчанаго крала Стефана прьви оуроша храма стаго Димитріа. —

2. У селу Ракељићу, приједорског котара, у цркви дрвеној налази се Антиминс на лијепо израђеном ланеном платну и прекрасним сликама погреба Христова, са овим натписом:

„Обстій (?) сі сты и божественніи Андимисъ по дарꙋ Дꙋха всесвятаго Рꙋкоделствоване Гна П. М. Д. Б. кvрію кvрію М-ю Умиленковичꙋ Лѣто Господнѣ 1730. —

На истоме лицу с другог краја:

Слꙋжителю Господнь. Помени смѣренаго Арсеніа Архіепископа. Изобрази се въ лѣто Гнѣ ҂аѱке (1725). —

П. М. Д. Б. значи: Преосвеш. Митрополита Дабро-Босанскога Мелентија).

3 ҂ӡрпѕ (7186) Мца Ген. 8. Смѣрени и маньши Христифоръ и по милости Бож. последни приставникъ Епархіе Босанскіе пишетъ да се зна како повелехъ и подписахъ да има ити ꙋ црковь стаго Архистратига Михаила и Гаврила ꙋ Сараев: ѿ нашего смѣренія приложихъ трети сарандаръ церковни да есть, и два да сꙋ на хисе (части) како се ꙋрече са настоещими попови. Того ради пишемъ прве свещеникомъ и кои бꙋдꙋ настоещи ꙋ семя храмꙋ да то имаю давати, синовомъ церковнимъ безъ васакаго прекословія що смо ми грешни рекли и ваѡбразили. Кои ли свещеникъ начнетъ расколство творити, такови да бꙋдетъ проклеть и триклетъ и зде и пред богомъ. Тако да се зна".

У печату: Христифоръ. Изокола: Милост Бож. Митропол. Босански." За овим нејасна три писмена, па онда ЂиШКІ. (може значити: Жички, Нишки, Рашки или Зворнички?) Под овим уставом имаду потписи:

„Азъ грѣшни корсе (токорсе!) протопопа Вукоманъ. И азъ грѣшни попъ Іѡванъ вишеречене речи подписꙋемъ. И азъ грѣшни попъ Лаꙋшъ више речене речи подписꙋемъ. Слѣдују њиови печати. —

4. 1656. Априла І. Сабраше се васи Христіани и саборисаше съ благословеніемъ нашего настоещаго Архіерея кvръ Логина и поставише по три человѣка на васако лѣто да слꙋже стомꙋ Архистратигꙋ, и да пазе сасꙋде церковне и чтое ѡколо церкве и что иде ка церкви и что иде паки ѿ церкве и да се зна щое церковнихъ люди да ꙋзимлю церкви."

1668 Патріархъ Максимъ поклони два Минеа.

1680 Посла дꙋховнихъ Милешевски Нектаріе Триодъ Фарисеевацъ.

1680 Патріархъ Арсеніе Миней Мца септем.

1680 Дꙋховникъ одъ Раче Христифоръ Минеи Мца Авгꙋста

Пꙋтник одъ Мон. Маржићь Димитріе 2 Минеа.

1692 Долази Патріархъ Каллиникъ.

1676 Нареди Митрополит Христифор да свештеници дају цркви трећу четрдесетицу, и горње године дошло их је цркви 38. Може се узети рачун да је те године умрло у Сараеву православних 114 душа. —

М. С. К

НОВЕ КЊИГЕ.

Путовање трију Руса и трију Инглеза по јужној Африци. Прича Жила Верна. Превео Бранко Мушицки. Издање српске књижаре браће М. Поповића. У Новоме Саду 1884 8-на, стр. 216. — Име Жил Верна као писца ванредно занимљивих и поучних романа нека буде најбоља препорука овој књизи, а г. Бранко Мушицки је добар зналац српскога језика. Књига је урешена лепим бојадисаним корицама и сликама на засебној жутој хартији. Цена 1 ф.

Кула Ђуришића и Чардак Алексића, 1847. године, Спјевао Петар Петровић Његуш, владика Црне горе и брда Издање књижаре Браће М. Поповића У Новоме Саду, 1885. 8-на стр. 32. Цена 15 новч.

Приповетке из Старога и новог завета, са тридесет слика. По преводу Вука и Даничића, саставио Ђорђе Магарашевић, гимн. професор. У Новом Саду Издање књижаре браће М. Поповића. 1884. Штампарија дра. Свет. Милетића. 8-на, стр. 155. Цена 50 новч.

Јеврејско питање. Написао Јаша Томић. Прештампано из „Српског кола" за годину 1884. У Новоме Саду. Парна штампарија Николе Димитријевића. 1884 Цена 25 новчића. 16- на, стр. 102.

Ивана С. Тургењева *Клара Милићева.* С руског превео Милан Данин. Вел. Бечкерек 1884. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. 16-на, стр. 94. Цена 30 новч.

Основно начело. Критички увод у општу филозофију. Написао Др. Лаза Костић. У Новом Саду. Српска штампарија Дра Светозара Милетића 1884 — Цена ?.

„Српче," лист за „Српчад." Година IV. Уређује: Ј. Миодраговић, изашао је 1. број са овим садржајем: 1. Малим читаоцима од уредника. 2. У Берби песма од В., 3. Бисер приповетка по руском од Д. Ј. П. 3 Цар Душан са сликом, 4. Непослушни Ђорђе од Драг. Н. Лапчевића, 5. Мала Љуба песма од П. А. 6. Бео свет за један цвет од Јан. С. Ложичковића, 7. Клацкавица песма од Драгољуба Бр., 8. Мајмуни са 4 слике, 9. Вук Караџић са сликом 10. Моје пушење од К 11. Летње вече од Драгутина. 12. Крава са сликом, 13. Добротворја, 14. Коштуњци, 15. Српчетова пошта и 16 Читаоцима.

„Српче" излази у Београду двапут у месецу. Цена је за Србију на годину само 4 динара За Аустро-Угарску и остале земље 3 фор. на годину. Рукописи за лист треба слати па име уредниково Ј. Миодраговић Космајска улица број 22., а претплату на издаваоца

М. В. Поповића.
обилићев венац. бр. 22.

Ко има залишних бројева „Јавора" за год. 1877. број 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 13 и садржај. За год. 1883. број 10 и 16. Нека нам изволи послати и платићемо по 15 новч. од броја.

Тражимо „Јавор" комплет за годину 1875, 1876, 1877, 1878, 1880 и 1883.

Понуде са ценом нека се непосредно на нас упуте.

Администрација „Јавора."

ПОШТОВ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са овим бројем овога листа навршује се претплата свима оним претплатницима нашим, који су за три четврти године послали новце.

С тога их умољавамо, да претплату изволе што скорије обновити, да не би било прекидања у разашиљању листа.

Цена на четврт године 1 ф. 25. н. (за стране земље 1 ф. 50 н.)

Администрација „Јавора."
(Књижара Луке Јоцића и др. у Н. Саду).

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 41. У Новом Саду 7. октобра, 1884. Год. XI.

НА МИХОЉ-ДАН.

Тавне очи, дуге боре,
Слаб сам, ломан, блед:
На глави ми снег и иње,
А на срцу лед.

Празан би ми живот био,
Тужан овај век:
Да не чујем из прошлости
Оне песме јек.

Оне песме, што сам негда
Теби писао,
Кад шарена беше још ми
Свака мисао.

Када сам се од љубави
Жарке топио,
Пољупцем се твојим првим
Слатко опио.

Кад ми срце не запара
Још болова трн,
Кад још живот није био
Мени тако црн.

Кад на крили светлих снова
Дизах се у рај . . .
Суза ми на оку блиста,
Крај је свему, крај!

Преда мном су још и сада
Црна носила,
Што су негда моју срећу
У гроб носила.

На дрвету живота ми
Спржи лишће студ:
Вихор бола однесе га
У шир у кривуд.

Један оста на њем' само
Листак зелени:
Тај зелени, драги листак
Све је сад мени.

Нек ми чува дуго листак
Милостиви бог:
Т е б е, љубо, надо, снаго,
Живће живља мог!

Мита Поповић.

СВАТОВСКО ГРОБЉЕ.

ПРИЧА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА ОД НЕКАД.

I.

Наједаред цика и врева.

— Вештица! Вештица!

Ноћница лепирица залепршала се кроз прозор, те се залетела на сред стола на свећу.

А девојке прснуше куд која по соби, па их стала цика и врева.

— Бог с вама, децо, — зачу се бака с кревеца, — рекох ли ја, да пенџер треба ноћу да је затворен, кад свећа гори?

Тек кад је лепирица спржила своја крила, па пала на сто, осмели се једна од девојака, пређе столу, узеде лепирицу међу два прста и

— Јух!

Цикну и баци је кроз прозор, те прозор затворише.

На лепиру беше мртвачка глава, баш јави мртвачка глава.

— Је л', нано, па зар збиља има нечисти? — Проговори једна.

— Дакако, ћерко. Има богме, дакако. Па ти се претвори и у штогод хоће, па не можеш да је познаш. Ја не волим, ни да је сним. Кад њу видиш знај, да није добро. Тако приповедала мени нека баба из Србије. Пребегла била отуд амо, па баш код нас живила, кад се тамо била дигла буна на Турке. Приповедала ми, како су још и онда виле ходиле по земљи.

— Виле!?

— Да шта, виле боме, дакако! . . . Било лето, некако, чини ми се рече, у очи светог Илије. А некакав попа . . . Није онда било тамо у сваком селу попа . . . Па попа узјашио коња . . . Адакако, попа баш узјашио коња . . . Па пошао у друго село, да служи . . . Јест, боме било је то, сећам се сад, . . . било баш лицем на светог Илију. Поранио попа, па узјашио коња, па иде у друго село, да служи јутрење. Иде, иде, па све кроз шуму. А шума густа, боже, једва нешто пута за коњаника. Кад баш сред шуме, а коњ поче под попом зазирати, па час наћуши уши, па стриже, стриже; час рже на ноздрве, као да се помамио. Шиба га попа. Ајак! Кад ал наједаред спази он две жене пред собом, баш живе две жене. Све бело, боже, бело на њима као снег, а коса дуга дугачка па црна, па се расплела, па им пала по плећима, мислиш, по земљи се вуче. Лепе су, лепе, боже, као зора. „Камо ћете, снашице?“ Пита их попа. Оне нит говоре нит роморе, само иду поред коња једна с једне стране, друга с друге. Јест, дакако. Нит говоре нит роморе. А коњ се умирио као јагње, па иде, ни бриге га! Пита попа и опет: „Камо ћете, снашице?“ Ћуте, па ћуте. Е, богме, попу почеше подилазити мрави; па му се, вели, ниже нешто око срца, ниже, мислиш, да се следи; а кика му расте, расте, да му падне, па да му падне шешир с главе. У неке се сети попа часног крста и божијег имена. Прекрсти се, па помену име божије. И нема вам децо боље одбране од нечисти него часни крст и име божије. Еле, прекрсти се попа и помисли: „Боже, помози!“ Кад ал жена поче нестајати. Види, одмичу даље, ал нит иду нит лете тек их нестаје. Буди бог с нама, децо, као опсена. Понда их нестаде. Понда не знаш, шта је: анђели су сишли на земљу, па певају, или се небо отворило, па одонуд долазе херувимски гласи? Па све тише, па све тише пондак сасвим тишина. Попа се занео, па не може човек да дође к себи. Понда се трже, као иза сна. Довати пиштољ иза појаса, окину, да сва шума јекну. Ободе коња, па како ик[...] да дојезди у село. Кад приповедио људима, шта је видио, а они узели махати главама, па сви у глас: „Биће крви“

Па и било је! Тукли су се јадни, да су се и Срби и Турци у крви ваљали! . . . Е, па не волим ти кад ми се тако прикаже каква нечист. Буди бог с нами, децо, и часни крст! Само да на добро буде!

И бака се прекрсти.

— Молим ти се господе, ако си што наумио, нек је што даље од наше куће и нашег села!

Девојке не могу да дођу к себи. Оставиле на крило која шав, која вез, или шта која радила, па се чисто опрекојасиле.

Само се Јела прислонила уз прозор, па и не слуша бакине приче. Памет јој се за другим занела.

Кроз прозор једва допираху гласи неке песме.

Она отшкрину прозор.

И све јасније и јасније продираше глас од песме у собу.

Познала га је. Снажан је то мушки глас. У њему се сливала туга с очајањем и болом. Добро је разумела речи, баш их је добро разумела:

„Је л' те жао, што се растајемо —
„Еј — је л' те жао, што се растајемо...“

Кад дође спрам јелина презора, ућута.

Јела упрла очи на поље.

Мушка нека прилика седи на коњу, отпустио улар, па му коњ на тенани ходи. У повод води друга два. Прође тако средом сокаком, па сврну за рогаљ.

А бака с кревеца се накашља па ће рећи Јели:

— Затвори, бога ти, тај пенџер, па гледај свог посла! Гле јако!

Јела послуша, а мал' не бризну у плач . . .

Кад се друштво разишло, рећи ће Јела Славни:

— Чини ми се, друго, ја тим даровима не ћу даривати мојих сватова.

— Није него, Јело.

Јела паде другарици на груди, па се заплака.

— Шта је теби? — Пита је она.

Јела се трже, угуши плач, само јој се сузе круне од очију, понда рече одважно:

— Не ћу за недрагог.

— Бог с тобом, Јело.

— Никад.

— А твоја браћа?

— Не марим.

Наједаред дохвати ђерђев с везом, што га почела вести на недра свом недрагом веренику за даровну кошуљу. Зграби нож, те распори вез уздуж пре, него што је Славна могла и помислити, шта ће бити, а камо ли, да јој задржи руку.

— Шта уради, да од бога нађеш?

— Идем, да им кажем —

Славна је задржа.

— Јеси л' поманитила? А заручни дар? Мислиш да ће ти га браћа повратити?

Јела се трже, па клону.

— Јело, — рећи ће Славна, — мени паде нешто у памет.

Јела је погледа, а очи јој синуше.

Славна јој пришану:

— Одбегни за њега.

Јели се згрози.

— То сам могла и одавно, — рече хладно, па онда живље: Па да пружају шором прст на мене? Зар да кажу: „Јела Иванића поред своје браће наметкиња. Иванића злато није злато, већ рђа, што за свако гвожђе приања.“ Зар је он кукавица, да му девојка сама дође? То није ни он никад хтео. . . Нек ме отме. Нек ме украде —

— А твоја браћа?

— Па зар да сам целог века невољна или срамотна?

— Е, добро, Јело. Ја ћу казати тако мом брату, па —

— Слатка, рођена . . . Иди сутра. Још вечерас . . . одмах . . . Па иди . . . Ја ћу га чекати, где хоће . . . на сокаку . . . иза гувна . . . испод баште . . . гди хоће . . . Иди . . .

*

II.

Силни су два брата, два Иванића. Тешко оном, ко с њима заподене кавгу! Где ударе мелем не помаже. Ако један у мејану, све се сели, што зна, да му није у вољи, помркне л' само оком. Ако један хоће, цело коло мора да застане. А када се поднапије, хвата потајницу гују иза обојака, па боде ножем у сто од силе и обести, да све трне од страха.

Ко им сме шта?

Спомињу се браћа Иванићи, што је села ваљда стотина унаоколо и још даље по јабани.

Чији су коњи најбешњи и најгојазнији? Коњи Иванића. Чија кола најлепша и најјача? Кола Иванића; да се громовник повезе на њима, па да небом грми! Чији су амови најкитњастији? Иванића. То је доста, да знаш, ко је најбољи газда у селу и далеко по јабани, да и не спомињем гроздних винограда на најбољим местима, да и не бројим, колико је витала воденица.

А чије је оно злато, белолико, што као паун поносито хода међ другама, где јој равне нема, ни у сто села унао коло и још даље по свој јабани? То је сеја браће Иванића.

Као јела порасла је Јела танка па висока уз два бора зелена, уз два сво ја брата рођена. Што је лепа Иванића Јела, да станеш, па да јој се дивиш! У песми је и не зову друкче већ Иванића злато.

Кад заигра у колу, нема момка, који ће је надиграти; па кад се повије, па заведе, па поведе, па уситни — Мараму пашите, момци, око појаса, па на рамена руке, да вас девојке хватају око струка, јер нисте момци у колу, кад је Јела у колу!

Тек једног је мајка родила, да јој буде премац. Ако ћеш да поигра, у врзино би се коло ухватио. Ако ћеш да запева, Обилића би био натпевао; а Милош је, знате, песмом вилу постидио. Ако ћеш по лепоти, леп је као Косанчић Иван, као писан. Ако ћеш по узрасту, узрастао је мајци као Топлица Милан, па је све момке стасом надвисио. Ако ћеш да се пошали, мртва би уста, што но реч, насмејао. Ако ћеш да се рве, двојицу ће понети, а с једним ни почети не ће.

Е, то вам је Милан Радоица.

За њега ми запела оком Јела Иванића. За Јелом уздише Милан Радојица. Злато, брате, за злато. Та, за злато рђа не прианја.

Па кад заигра уз Милана Јела, пуштају се момци и девојке из кола, да стану, па их се сити нагледају.

Ал су пусти браћа Иванићи. Колико су пусти, па им криво, кад Јела пева, а Милан јој отпева; па им криво, кад им сеја поигра, а Милан до ње. Криво им, ал им није за вајду. Мрко гледе, али ћуте. Не смеју му зар ништа, колико су силни.

Бољи је момак од њих, па и момци га зову господином.

Један на другог не удара. Милан јединац, па без заменика, без освете, ама челик. Иванићи кремен камен, па се боје, кремен ће се о челик истрошити.

Милан не сме да проси Јелу, а воли је као очи у глави, као зеницу у очима. Не сме, јер зна, да му је браћа не ће дати, па се боји срамоте.

Иванићи зар знају то, па су поносити. Поносе се, јер знају, да су га кадри како тако осрамотити. Поносе се својим златом; а сеја се мезимица мази браћи својој.

Знају браћа Иванићи то, па је дају за другога. Не бирају по срцу девојци, већ траже кући добре пријатеље. А кућа Рајевића тамо у другом селу иза брега је виђена и угледна хоће да кажу неки, ако не боља, ал за цело није гора од Иванића.

(Свршиће се.)

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Но заман су чекали, дочекати нису могли, кад Палмира није ништа више имала јавно да каже. Читаоци су више бројева листа „Бојке“ радознало отварали но свагда су га остављали незадовољни. — Заиста је свет чудноват. Оговараху девојку што је на прву песму одговорила; а сад су незадовољни, што на другу песму ћути. Но и та појава њеног сталног ћутања имала је у толико посљедица, што је грађанство мало по мало престало о том догађају да говори.

А како је било са Миодрагом, да ли је и он престао мислити о Палмири, пошто је она занемила? — Не, он је баш усљед тога постао јако немиран. Он није могао да се разбере, какав положај да заузме.

Ћутање Палмирино, можда хоће да искаже њену несагласност, са његовом изјавом; а можда јој и скромност недозвољава; а стид неда, да једну реч свога утајеног осећаја на јавност изнесе. Но то можда није напослетку ни најмање задовољило унутарњи расположај Миодрагов. Празнина нека остала му је у души, која се почела испуњавати делом . . Више пута хтео је да ту појаву и утисак збрише, али се то није никако дало. Долазио је и на ту мисао, да је опет јавно упита, зашто ћути! — Али када се добро размислио, онда је осетио да би му понос уштрба претрпио. Он је дакле борио се сам собом, шта ће да отпочне. —

Баш никакав случај да га у близину њену донесе, да јој погледи у непознате очи, небили у њима ишчитао што, а да би завредили његове узбуђености.

Једног дана упути се он у шеталиште. Лиснати платани покриваху врелу земљу дивном засеном, те створаше пријатну хладовину. На многим местима беху понамештани каменити столови, а около истих клупе и столице.

Миодраг се спусти на столицу за један стол, скинуо је свој шешир са главе и оставио га је на клупу близу себе. Милина природе, разнежила је његово срце и он је утонуо у мисли љубавне. Нехотице узе у руке перорез, те по мекој каменитој плочи резаше ове редке:

Палмира.

Де си цуро, де си расла,
На истоку ил западу,
На северу ил' на југу,
На светлости ил' у хладу.

То вилинско вито тело,
Поглед диван бајног ока,
Рујне усне, сласт шербета
Збори да си са истока.

Но кад видим бело лице,
Снежне груди, тајна смера,
Ту красоту заношљиву,
Мислим да си са севера.

Црна ноћи разметница,
Е тако ти коса пада,
Многа тајна у том лежи,
Као да си са запада.

По образи руже цвате,
Глас ти нежна меку тугу,
Мирисаво ти си цвеће
Што приличи само југу,

Као да си сунчаница,
Над тобом се светлост шири.
У том зраку величанство,
Носи те на своји крили.

Али кад ти грло видим,
Месечину красну, младу,
Тада живот зборат' знаде,
О одморном слатком хладу.

Ти си чедо вишње силе,
Ми смртници, скоро бледи
Зар ценити још умемо,
Шта ти красан живот вреди!

Да снevамо о твом створу . . .
То је судба наших дана.
Па то мало, па и то је
Животу нам слатка храна. —

Миодраг није ставио своје име под те речи. — Он је неколико пута са перочником по столу тамо амо превукао, па тада затвори перочник, остави га у пршњи шпаг, уздане, ухвати крај себе на клупи лежећи шешир, метне га на главу, погледи још једном пред себе на стол, устане и отиде. — У својим заносним мислима, није се он окренуо ни десно, ни лево. —

Одиста је то чудан случај, да је Миодраг тако мирно из врта отишао, а да није неки предосећај у души нашао, који би га опоменуо, да се обрне натраг. —

Палмира и малени брат јој долажаху у шеталиште. —

Палмира је Миодрага онда први и последњи пут при дочеку војске видела. Али је утисак његовог погледа тако трајан у души јој остао, да га је она одмах познала, видећи га де се од поменутог стола диже. Миодраг је отишао; а Палмира слутећи нешто у својој унутарњости ближила се неким непознатим покретом томе столу. Одмах јој паде у очи бео прах, што се по столној плочи просуо од резаних слова . . . Протрнула је. Очи јој падоше на насловно име. Поруменила је. Топлота јака обузе јој сво тело. Окренула се, да ли когод у њу гледи. Нема никог. Брзо, чисто грабећи, прелети једанпут, други и трећи пут преко редова. Запамтила је стихове. — У шпагу јој беше игла промаљача. Она поремети слова и редове . . . Но у томе је неки умор свлада, она седе на столицу. Дуго је гледала у те испрекрштане црте. Тада јој се показа на уснама горак осмех. Она прошапута: „Он мене и не познаје. Он ми хоће са ласкањем да свест помути. О то је превара, то је ужас. — Казаћу му!“ Она брзо устаде, оде дома и написа сљедеће редке.

Ласкаоцу.

На гранчици седи тица
лепа шарена,
У шумици пева славуј
тица малена.
Па он зове у шумицу
тицу шарену,
Па јој пева, па јој тепа
песму милену.
Па јој збори, ласке сваке
Сладост медену.
Па јој хвали гору дивну
гору зелену,
И полети тица лепа
тица шарена.
У шумици крај славуја
појца медена;
Гледао је певац најпре
гласа радосна,
Ал' запоја потом брзо
поја жалосна.
Шарена си и лепа си
тицо млађана
Ал' је дража славујица
моја слађана.
Није за те ова шума
за те ј' пољана
Шаренило твоје гаси
тамна дворана.
Ко без миља амо дође
тамом нестане.
А у тами махом жива
љубав престане. —
И одлети постиђена
тица шарена
„Што саслушах“ јадаше се
„појца малена.“

Палмира.

Одговор је са отим био готов, али како да га достави Миодрагу!

У њих служаше служавка Милка, девојче враголасто, које радо гледаше младе господичиће. Пуна живота, окретности, досетке, радо је тражила и слушала новости варошке. Била је пуна, натучена свакојаких враголија. Она је врло волила своју господђицу и радо би јој свашта приповедала; али Палмира није нипошто хтела да слуша варошке плетке.

Па и опет дошао је тренут, да Палмира потражи помоћ Милкину. Врло је тешко на то се одважила; али напослетку неостаде још ништа друго, ако је одиста вољна да достави одговор Миодрагу, већ да то Милци повери. — Она дозове Милку и упита је: Познајеш ли ти господина Миодрага?

„Тога што лудује за вама,“ упаде Милка брзо.

— То те нисам питала! Ако знадеш, где он станује, а ти однеси ову цедуљицу тамо, и то желим, да њему та цедуљица до

у руке; но нећу никако да он види и да дозна, како је у његов стан унешена. Ја се ослањам на тебе и надам се, да ћеш је знати подметнути . .

„То је моја брига госпођице," рече Милка радосно. Када се Палмира удалила, поче враголаста Милка скакати и писмо поврх главе вртити. Она је била веселе нарави, па ако јој се који господичић допао, то се она с њиме радо и разговарала. — Истина, да је њој Палмира наредила, да она то писамце потајно подметне: али она тога није ни мислила, ни хтела послушати; јер јој то писамце беше веома згодна прилика, да се с младим господичићем види.

Милка се дигла на посао: она отиде до г. Миодрага. — Раскалашно и смешећи се ступи она унутра, поздрави Миодрага и упита га: „Знатели шта вам доносим?"

— А ко си ти? упита Миодраг суморно.

„Гле сад, непознаје ме, а чекај само! Ја сам Милка, собарица „најлепше девојке" — одсече Милка и стави се сасвим поносито у озбиљну позитуру пред Миодрага. —

Утисак није био промашен. Миодраг се потпуно изненадио и збунио. —

Милка се сада поче грохотом смејати!

Миодраг се на ото прибере и оштро рече: „Ти ме вараш, ти ме исмеваш девојко

„Може бити," рече Милка заједљиво, и покаже писамце, па дода лако: „ако ова цедуљица вара." —

Миодраг брзо пружи обе руке и приступи ближе Милци те повиче:

— Дај је амо!

„Нашто тако жустро," упаде Милка са подсмехом, моје госпођице није заповест, да вама ово писамце у руке предам, па с тога немогу то учинити" Милка сакрије писамце за своја леђа, и одступаше натрашке полако до врата.

Та немој девојко да збијаш са мном лакрдију, рече Миодраг нежним и молећим, гласом. Додај ми то писмо!

„Недам, немогу дати, рекох вам, јер ми није тако заповеђено," одговори Милка; а све полако натраг узмичући.

— Ти си девојко неваљала, осече се Миодраг љутито.

„Па добро, добро, а ја он да идем. . Збогом господичићу!" махне Милка писамцетом на Миодрага и у једном скоку беше до врата.

„Та немој море да лудујеш . . молим те лепо не одлази, реци желиш ли штогод од мене, за твоју услугу, ал немој ме мучити, придода Миодраг нестрпељиво.

Милка се окрене веселим осмехом па прозбори: „Но то је већ и лепо и паметно питање; сада ће мо се већ упустити у погодбу. Ево видите, моја госпођица наложила је мени, да ја то писамце дегод згодно подметнем; а ја сам опет мислила да то није практично, јер могло би се писамце случајно дегод забацити, а и ја неби ништа користила; а овако на сигурно можемо о боје задовољни бити."

— Па шта желиш, прекиде је Миодраг, брзо, говори.

„Хе, насмеја се Милка, па један пољубац."

— Ђаво те љубио, одговори Миодраг срдито.

„Ја ћу вас," упаде Милка пркосећи.

— Ти си луда девојко, рече Миодраг намрштено.

„Свеједно ма била луда, ја тако хоћу,"

— Па шта имаш од тога! Та ти ниси при себи!

„Свеједно ма да нисам при себи, то је моја жеља."

— Али то није лепо девојко!

„Свеједно, ма да није лепо, ја тако хоћу!"

— Ал ти треба да знадеш да је то грдна срамота за једну девојку!

„Свеједно, нека је срамота, ја тако хоћу!"

— Ал шта ћеш се користити тиме!" —

„Свеједно, ма се ја ништа не користила."

— Али кад ја неволем да ти мене пољубиш.

„Свеједно, ма ви неволели, само кад ја волим."

— Па зар теби неће бити жао, када се ја намрштим?

„Свеједно, ма се ви колко мрштили."

— Па зашто ти хоћеш баш да ме пољубиш?

„Заото што ви волите моју госпођицу, а и ја њу волим, па онда морам да волим и вас.“

— Џаба те, то је сасвим излишно, ја нетражим твоје љубави.

„Свеједно. . али ја је тражим.“

— Хо чевече, та ја ћу полудети, ако ме се неоканеш том лудости гонити!

„Видим ја да нисам наишла на правог човека право кажу да су ти песници вилењаци, и да они само по месечини тумарају. Мисле да су богови, те у небу висе; а не живе међу људима, Видим ја да вама нетреба ово писмо, луда моја госпођица што вам га је и писала, та ви нисте кадри издржати ни један пољубац од оваке наказе, а шта би било да вас моја госпођица пољуби, растопили би се. Казаћу ја њој да се махне она духова, па да се држи обичног света, боље ће проћи. „Збогом!“ Милка прихвати руком за скакавицу да отвори врата и да пође. —

— Стани! повиче Миодраг усплахирен. Та ваљда баш нисмо сасвим готови!

„Богме, ми јесмо. Ја морам ићи, што ме задржавате!“

— Та девојко што си тако немилостива, зар ти немаш ни мрве срца за мене, упита Миодраг нежно.

„О гле, ала сте ви опет милостив! Као да ће вам човек угристи образ тако сте се надрнули. Дашта, да за таке људе немам ни мрвице срца. Ал махните ме, што ме задржавате, пустите да идем својим путем!“ Милка је спустила руку на скакавицу.

— О девојко, ја и опет чисто морам да верујем, да ниси при себи. Зашто не иштеш што друго што кориснпје за себе, већ баш то, па то?

„Зашто! . . . Заото што опет ви то нећете, а хоћете друго. Ја хоћу да вас пољубим, па онда смо квит!“ Милка је стиснула писамце једном руком у шпагу, а друга рука била је већ на скакавици, те ако би јој се Миодраг приближио можда у намери да отме писамце, да може одмах напоље побећи.

Миодраг је то приметио, па није смео тај покушај учинити, бојећи се да ће му Милка из освете после све кварити. Он је дакле морао попустити у нешто, па јој рече:

— Драга Милко, та зар ти неосећаш, да то твоје захтевање нема никакве вредности. Зар теби неће чинити већу вољу, када ти купим какву лепу ствар коју ћеш увек имати и у њој уживати.

„Купићу ја сама себи што хоћу. У овај мах кад сте се ви тако узјогунили, хоћу и ја да се јогуним, мени нетреба ништа друго, јестел ме разумели?“

— И ти баш нећеш ништа друго?

„Нећу, а да знате да ћу одсад све притајати од моје госпођице, па осушите се од јада и једа. Сад збогом и више ме невидесте.“ —

Милка је била у једном скоку у ходнику.

Миодраг је видео, да ту више нема шале. Он полети за Милком, те је једва намоли да се врати; и њена се жеља морала испунити.

Милка преда Миодрагу писамце; а сама у кикоту, пљеску и разузданости одскакута као срна преко степенице доле.

У том тренуту заборавио је Миодраг сцену са Милком, он се задубио у Палмирину песму. — Јели ово мени удар? Јели то слика за будућност? Зашто је Палмира ово написала? Којим поводом? У исти мах дође му на ум његово пасање у шеталишту по каменом столу. Можда је Палмира за оту песму дознала? Можда је она повод овој жалосној изјави? Нестрпење, радозналост подиже га, да отиде на оно место у шеталиште, де је перорезом у камен те неповољне речи урезао. Миодраг нађе то место испарано, нечитко. — То је Палмирино дело. У тај мах учинила му се ствар изгубљена. — Да ли да се махне свега, ил да покуша још једном утиснути на њено срце. —

Мисли га одведоше на ту околност зашто је Палмира њему одговорила! Када се неби интересовала, она би ћутала. А најмање, неби весника шиљала који ће приговор

подметнути. . Миодрагу се почео обзор ведрити, нада му оживе он се осмехне на своју будућност. . Међутим неповољно му се утискиваше Милка са својим безобразним изискивањем. И ако би желео од ње каква разјасњења, није смео тражити, бојећи се наплате. —

У својем размишљавању дошао је Миодраг до тога убеђења, да овим дописујућим, песничким путем неће доћи до цели. Палмира му неће јавно открити своје осећаје; а он ма колико призивао небо и земљу, остаће на месту де и јесте. Ако му случај не донесе начин, онда ће сам да се одважи и да стане лице у лице, око у око те да чује суд из уста „најлепше девојке."

Прошло је неколико дана од тога доба, а Миодраг још никако није нашао пут и начин, како да се нађе пред „најлепшом девојком." — Он је седео замишљен у својој одаји; а дође му добар и искрен пријатељ Милун те га позове у шетњу. Било је шест сахата. Запара је летњег дана попуштала. Миодраг се на прву реч пријатељеву подиже и пође.

Њих двојица веома су волели дивљу природу, па су често чак по један и два сахата у даљину, у шуму одлазили и тамо се по вољи о свему што их је занимало слободно разговарали. — Тако се и данас упутише у поља и винограде. Предео је прекрасан. Са обе стране пута подигнуте су међе засађене шипразима. Тичице на све стране прелећу и певају. Горски потоци шуме. Милина је удисавати тај свежи и оживљавајући ваздух.

Нису ни сами знали, камо их је кривудави пут водио, да ли су се ближили, или су се удаљавали од вароши. — У један мах прострели их врисак женских и забуна мушког гласа. Обојица окренуше се лево на ту страну, јер гласови нису у даљини. Они се успеше на обалу, а испод њих је шумио брзи поток. Обојица опазише да се неко друштво хтело преко уског ал дубоког потока превести, но чамац се о стену гурнуо, а брза вода преврнула чамац и истресла друштво. У први мах нису опазили ни знали, колико их је што се топе. Но ту се није смело питати, ту је ваљало мислити на избављење. Миодраг и Милун прискочише одмах у помоћ. Једна женскиња, добра пливачица беше дошла до обале; али стрма обала није јој дала изласка, те се од страха и стрепње налазила у јадном положају. Миодраг скочи у воду, те помогне јој са Милуном изаћи из воде и спасти се. Другу једну женскињу, изнео је из воде сам возар на својим рукама, она је била онесвешћена.

Како се изненадио Миодраг, када је видео, да је то Палмира, што јој поможе из воде изаћи; а она друга онесвешћена, да је њезина рођака Милица. Палмира беше бледа, уморена, сва је дрхтала; а страх је још већи стиште видећи Милицу онезнањену на трави, Брига њезина за Милицом, није је ни подсећала у каквом се она стању находи. Возар је утеши велећи, да се не боји, да неће Милици ништа бити, само је страх онесвестио. Она се окрене Миодрагу — њен поглед казао му је много. Он је разумео да овде остати неможе. С тога је запитао куда су оне пошле, и кад је дознао да је она на брежуљку кућа њихов виноград и да су тамо пошли, он је са Милицом тамо отишао и послао помоћ утопљеницама; а одмах потом вратише се оба пријатеља своме дому. У путу су много мање беседили но пре; а понајвише су се свраћали на предмет овог мал те не, несретног догађаја.

Палмира се надала да ће их Миодраг и пријатељ му дочекати у винограду; али како се изненадила, када је чула, да је он онако мокар отипао; она се сада почела јако кајати за многи свој поступак.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

Прибрао Ђ. Свитлић у Босни.

1.

Мајка Мару у планине даје,
Мајка даје, а Марија неће.
„Нећу мајко жива у планине,
„Често Турци у планине дођe;
„Често дође, често робље воде.

2.

Траву пасе звијере љељене.
По сат пасе по два ослушкује.
Питала га главита ђевојка:
„Aј! бога ти звијере љељене,
„Што ти росну на сат траву пасеш?
Говори јој звијере љељене:
„Oј бога ти главита ђевојко,
„Имао сам кошуту јарана,
„Сваку ми је вече долазила
„Ноћас ми је до поноћи нема.
Говори му главита ђевојка:
„Oј љељене једне ти смо среће.
„Имала сам у ма'али драгога,
„Сваку ми је вече долазио,
„А ноћас га до поноћи нема.
„Мили боже што ли ми га нема!
„Ил' болује или ашикује?
„Или га је друга премамила,
„Волем чути да болест болује!
„Нег' да с другом драгом ашикује.
„Болујући икад ће ми доћи,
„Ашикујућ никад ни до в'јека.

3.

Сви дилбери мога и твог нема,
Мили боже што ли ми га нема.
Ил болује или ашикује?
Нит болује нити ашикује,
Већ га друга драга премамила.
Која ми га драга премамила,
Да бог да се о а помамила!
Од помаме по гори одила,
Траву јела, с листа воду пила,
Простирач јој студена земљица,
Под главом јој студени камену;
Покривач јој ведро небо било.

4.

Турски коњи бога моле:
„Дај нам боже војевати,
„Саве воде не бродити.
„Јер је Сава заноситa,
„Синоћ Марка занијела,
„А јутрос га изнијела,
„Себи горе на брегове.
„Дај' у Марка своја мајка,
„За дан би му гласе брала,
„А за други разабрала,
„А за трећи над њег дошла.
„Ал ј' у Марка туђа мајка
„За годину гласе бере,
„А за другу разабере,
„А за трећу над њег иде.

НОВ НЕПРИЈАТЕЉ ПРИВРЕДЕ.

(Leucania extranea)

(Свршетак).

Налик на ову животињицу појавила се једна и у северним американским сједињеним државама, само са том разликом што је ова друга од велике штете, јер опустошава усеве, особито пак сенокосе. Истина, по спољашњем изгледу није равна и једнака једна другој, нити су у сродству, али у многоме, и то баш у ономе што их чини опаснима по пољске усеве, имају једнак природан нагон. Европска животињица коју смо у првим редовима описали црв је, али ова, која се у новије време у северној Америци појавила, није црв, него је гусеница од лептира који спада међу совице (Eulen; Noctua), и назвали су је Leucania extranea или unipuncta. У новије време овај се лептир у северној Америци појавио у врло великом броју тако, да је влаће и стабљика од још непокошене шенице сасвим начичкана била. Лептир је прљаво, сивомрко бојадисан; крила су са црним пегицама нашарана, које се ближе ивици све већма губе и на крају

се већ сасвим изгубе. Женка је много крупнија од мужака; јуна или јула месеца почне јаја носити, и носећи свагда их по десет до двадесет комада у ред дуж стабљике од траве ређајући снесе. Чим се која лептирица изнесе одмах на месту за кратко време угине; мужаци пак још нешто дуже време живе облећући њиве и ливаде. Јајца су ове лептирице у први мах стаклено-бела, али касније почну губити своју стаклену боју, постану тамне и бела боја пређе по мало у жућкасту; презиме тако поређана на стабљици, а кад сијне пролеће, те их сунце у мају месецу добро загреје, излегу се из њих гусенице и измиле на свежу траву или грану, те се њоме почну ранити.

Кад човек пажљиво промотри, онда ће се тек уверити, да се ова гусеница излеже и то увек само на нешто мочарним ливадама, а тамо и лептирица хити да своја јаја снесе: Зато се она и појавила прво у западним државама северо-американским у тако огромном броју, јер тамо заиста има много мочарнога земљишта.

Из почетка се гусеница рани понајвише травама и то у свом млађем добу. По себи се разуме, да у траве спада сва стрмна храна, као што је шеница, раж, јечам и зоб, зато ова још док није са свим одрасла, баш је како треба за рану ове гусенице док је она у млађаном добу. Разуме се по себи, да што рана већма расте, да је и гусеница непрестано одраснија и старија, а тим је и све гладнија, те је већ у свако доба себи за рану употребити може тако, да ма кад је рана већ и влатала и докле је год зрно у влату мекано, дотле га ова гусеница непрестано себи за рану употребљује, те ране нестаје куд камо већма, него што је нестајала у свом млађем добу. Гусеница никад не начиње бокор од доле, него га свагда начиње са врха, тако, да кад рана влаћем порасти, онда се и неосврће на сламу, него се искључиво влатом рани, те га начиње од врха и за час га је до доњег краја изела и на други већ прелази. Где гомилама нагрне, ту за тренутак за собом пустош остави. Тако у лето 1880 год. у савезним северо-американским државама, особито пак у пределима: Long-Island, New-Jersey и Connecticut тако се у великим чопорима појавила, да је штету од више милијуна долара начинила. Овом приликом посматрана је цела природа, цео живот и нагон ових животињица. Значајно је да ова гусеница најпре нападне ливаде, па тек у оскудици пређе и на усеве, а кад и стрмних усева нестане, пређе и на поврће и цвеће. Приповедају очевидци да је њихово ждерање ужасно. Као год оно шашка кад падне на усеве, тако су ужасне у опустошењу и ове гусенице: влат за влатом за један тренутак нестајао је изпред очију гледалаца. Почне га од врха и за магновење већ га је појела, само је остало голо стабло без зрна и плеве; тек у великој нужди лаћа се и стабљика.

Кад већ около себе никаква рашћа не види, онда се врло узнемири и тек онда покаже свој природни нагон који је баш најопаснијом чини по нашу стрмну храну. Одмах са свију страна по целој околини почну се купити у заједницу, и толика се силесија скупи, да је страхота погледати. Кад су гусенице приметиле, да су се све из околине скупиле, и да је ретко коју видети ван чопора, онда за један час у миру постоје, а после тога као да су се договориле, или као да су по ветру осетиле на коју их страну чека добра храна, почну једним правцем путовати. У овом путовању нема тога који би могао којим год начином пут им препречити, и дати други правац њиховом путовању. Покушавало се свима могућим средствима, али увек без успеха. Људи и жене, мало и велико изилазило је пред њих, чистили их натраг метлама, згртали лопатама, и копали јаркове пред њих, али су гусенице тако издржљиве нарави, да се опет онако намучене и изгњечене окрену и све листом помиле оним правцем, којим су и пре пошле, те су увек до данас своју цел постигле. Још поред тога, кад наведемо да њихови чопорови нису тако мали, да би их могао велики број радника опколети и савладати, него је силесија толико велика да

заузме земљиште које је готово читаву квадратну миљу велико. Овако огромном броју гусеница требао би заиста велики број радника да их ограничи у путовању и опустошењу.

Кад трава и остала стрмна храна сазре, онда је гусеница већ сасвим одрасла, а поред тога јој је и глад ужасна, због тога почне што више да путује, тражи хране и мора да се задовољи и са самом отавом, само ако је наиђе. Је ли пак до тога дошло, да је у оскудици на отаву гладна наићи морала, онда је иста за два три часа са свим до земље опашена остала. Но на њену срећу, ово се код ње врло ретко догађа, јер у Америци има још врло много земљишта које се необрађује, те ту готово свагда ране нађе у толикој мери, да јој доста буде до времена, док се неучаури. Често је она путовала готово до једне енглеске миље, и опет је себи обилно хране нашла.

Чаура је тек у полу величине гусеничине и по спољашњем изгледу јасно се познаје, где ће да буду крила, где ли ноге и глава у будућега лептира. Она презими и дочека пролеће, а мај месец опет измами лептира из ње, и то тако непрестано бива.

У овој невољи тражили су људи средства да гусенице задрже бар на једном месту. Тераше чопоровима патака и друге пернате живади, вране и разне друге птице намамише се на њих и почеше их таманити али се није могло приметити, да их је мање; ко ће силесију толику да потамани! — Патке и остала перната живина, која се данас гусеницама нараниla, сутра дан већ није хтела ни погледати је, и ако је приморана била само на ту једину храну, онда је почела боловати и гинути.

Кад се видило да ту нема помоћи од овога средства, онда су људи у тој невољи тражили друга срества да овоме злу на пут стану Једно од најбољих средстава је пре свега приљежно хватање лептирова, и поред тога пуштање живине, чување користних птица, које како ових гусеница тако исто и лептирова, па и јаја гомилама потамане. За овим на крају јесени, у сред зиме, или на крају зиме, или пак у рано пролеће, кад уграбимо да је време најсувље, и кад је у пољу све суво особито пак лањска трава, онда треба сву травуљину, отаву и стрњику, сав парлог ватром изгорети. Овим се начином сва јаја, и све чауре од овога лептира потамане. Американци су 1880 године у којој је ова гусеница велика опустошења чинила у јесен сву суву траву које тамо и сувише има, попалили, и идуће године није било ни најмање тужбе, да се иста где год поново појавила. Од овога дакле до данас нема бољега средства.

М. Д. Д—ћ.

ЛИСТАК.

ПОЗИВ НА ПРИЛАГАЊЕ

ЗА СПОМЕНИК ЖАНУ ЖАКУ РУСОВУ.

У Француској намеравају подићи сјајан споменик великоме мислиоцу и реформатору Жану Жаку Русову, и одбор, који води непосредно бригу о том послу, обратио се позивом свима образованим народима на земаљскоме шару, да сваки, са колико који може, буде учесник у подизању споменика човеку, који је својим радом и мишљу, доиста, суграђанин сваког образованог народа. Такав позив послан је и српском народу преко српског ученог друштва. Наше учено друштво одазвало се томе позиву радо, и под својим окриљем саставило потписани одбор који ће се побринути за скупљање прилога по свима крајевима српским, како би, у друштву осталог образованог света и наш народ по могућности принео свој део поште спомену Русова. У оно време кад је Русо живео и радио (1712—1778) народ српски био је у тешким приликама ропства; али, чим је јунаштвом и памећу својом стресао

ланце варварског насиља, и пренуо да живи својим самосталним животом, почео је примати од западних јевропских народа тековине њихова ума и њихових искустава. Са овима познао је он одмах и велике истине, и реформаторске мисли Жана Жака Русова, које су код нас као и код сваког јевропског народа уродиле лепим плодом. Све реформе вршене у духу веће слободе и природности у нашој основној настави; цела она борба око језика, којом почиње наша нова књижевност и која беше у име природности и слободе, а противу постављених извештачених правила; многе од оних тежања друштвених, у којима су се зачеле по неке наше слободније политичке установе и у којима је гарантија за нове још напретке на пољу унутрашњих реформа; цео данашњи књижевни правац нашег народа; посредно или непосредно све се то веже за мисли и дела великог човека, рођеног на обали женевског језера 1712 године, Жана Жака Русова. Он је код свију цивилизованих народа отац сваког природног правца у школи, књизи и друштву.

Ни један од великих мислилаца XVIII-ог века, века просвете и револуције, није покренуо код својих земљака и савременика тако моћне струје као Русо својим животом и списима. У њему се појавио прави дух и карактер француског народа са његовим великим врлинама и заслугама за цивилизацију човечанства. У његовом делу „Друштвени уговор“ он јасно и отворено истиче народно суверенство као начело и регулатора друштвеном поретку на супрот старом тако званом „божанском праву“ апсолутне и самовољне владавине у држави као у цркви.

Његов „Емило“ с дубоким познавањем духа и срца људског, и с пуно уобразиље и поезије црта у дивном облику начела и правац природног породичног васпитања и грађанског образовања на супрот изопаченим формама и себичним тежњама виших повлашћених редова. А у „Новој Хелоиси“ по успоменама из трагичне љубави знаменитог приповедника и философа Абелара и његове веренице Хелоизе из XII века, приказује Русо слике љубави и породичног живота, на супрот развратним обичајима XVIII века у Француској. И што је такођер значајно Русо је своје мисли и тежње о друштвеном преображају и о васпитању омладине потврђивао до смрти својим карактером, својим примером и животом. С тога је и значај његових дела имао жива и непосредна одзива не само у Француској но и у целом образованом свету. С тога се захвални сународници његови сетише да му, поред вечитог моралног спомена у човечанству, подигну и видљив материјални споменик, чега ради и позваше у помоћ цео образовани свет, како би споменик Русову био јасна сведоџба његовог опште човечанског значаја.

Тако великом човеку и таком реформатору и наш народ дугује поштовање, а прилика му се ево сада даје, да покаже своју захвалност овом човечанском и свом добротвору. Потписани одбор мисли, да ће сваки образован Србин и Српкиња, а нарочито учитељи, професори и књижевници српски, примити са задовољством позив послан од француског народа нашој земљи и народу, и да ће учешће наше у подизању споменика Русову схватити као дело, које ће за наш народ у сваком погледу бити часно. За то се он и обраћа српском свету с молбом, да се сваки потруди у својој околини и у свом кругу око прикупљања прилога за споменик Русову, па да прикупљени новац са именима приложника упуте председнику или благајнику потписаног одбора. У појединим местима, особено у окружним варошима могло би се приредити тога ради које предавање, село и т. д. То у осталом потписани одбор оставља вољи и увиђању оних образованих Срба по унутарњости наше отаџбине, који би усрдно хтели прихватити овај позив, и који узмогну овој ствари жртвовати свога труда. Одбор би имао само још ово да примети: колико је желети да сума, коју Србија пошље за споменик Русовљев не буде неприлично мала, толико је још више желети да на овом делу

ских културних народа учествују Срби и Српкиње из што више српских крајева.

Председник одбора за прикупљање прилога за споменик Ж. Ж. Русова,

А. Васиљевић

Благајник	Пословођа
Катарина Миловукова	**Јован Бошковић**

Чланови одбора:

Анка Нед.ћка	**д-р Војислав Вакић**
Мила Драгашевићка	**Стеван Тодоровић**
Леп. Анастасијевићка	**Стеван Ћурчић**
Стојан Бошковић	**Мита Живковић**
Светом. Николајевић	**Лазар Обрадовић**
д-р Михаило Вујић	

ИЗВОД ИЗ ЗАПИСНИКА

УПРАВЕ СРПСКОГА УЧЕНОГ ДРУШТВА.

У Београду 17 декембра 1883. Бр. 3. Председник саопштава, да се у Паризу установио „Одбор за народни споменик Жану Жаку Русову“ од 157 чланова, и изабрао извршне повереникe. У томе одбору су 3 почасна и 1 прави председник (Х. Мартен), државни саветници и чланови научне академије; 2 потпредседника, 1 тајник и 1 благајник; 36 државних саветника; 39 народних посланика; 39 окружних и општинских већника; 4 виша државна чиновника и 4 општинска; 1 генерал и 26 публициста, књижевника и уметника. Писмо, којим се тај одбор обратио српском ученом друштву, гласи овако: „У Паризу 6 декембра 1883 год. Господине председниче, „У Паризу се установио одбор да подигне споменик Жану Жаку Русову“, као што је одлучила народна скупштина од 1789, за спомен томе великом човеку. „Одбор, сматрајући да Жан Жак Русо не припада само Француској, него свима народима, веома би желео да види и Србију где учествује у прослави и општој захвалности, С тога се обратио пуномоћноме министру тога народа, који је с Француском у свези по узајамној симпатији, да га упита, који би био најбољи пут да се у Србији покрене отворање уписивања на то. Ево каквим је изврсним речима г. Мариновић изволео одговорити г. сенатору Х. Мартену, председнику Русовљевог одбора· „„У Паризу 1 декембра 1883 год. Господине председниче, „„Симпатишући са племенитим трудом, којим идете да остварите одлуку народне скупштине од 1789, што се тиче споменика Ж. Ж. Русову, мислим да ћу најбоље учинити, одговарајући на ваше писмо од 30 октобра ов. год. кад вам предложим да се обратите српском ученом друштву у Београду ради купљења писаније. у Србији. на тај споменик. „„Имам разлога да мислим, да ће се то друштво одазвати што више може вашем позиву. Мариновић.““ „С тога, господине председниче, париски одбор и његов председник г. сенатор Х. Мартен моле вас, да изволите учествовати у делу правде и опште захвалности, које су они предузели, надајући се да ће ваше друштво вољно бити да отвори и заштићује јавну писанију, која би српском народу дала прилику, да се придружи народу француском, да прославе као што се пристоји велики споменик Ж. Ж. Русова. „Молим вас, господине председниче, а тако исто и ваше другове, да нам допустите да изразимо своја пуна поштовања и братска осећања. (М. П.) Ај. Кастелан с. р.“ Одлучено: управа се прима, да у име друштва покрене и по могућству изврши тај позив, изабравши за повереникe господу А. Васиљевића, Св. Николајевића и Ј. Бошковића, који ће промислити о начину, на који да се то учини

ДРУШТВА.

Главна скупштина „Матице Српске“ 1. (13.) септембра 1884. Извештај подпредседника књиж. одељења Филипа Оберкнежевића о годишњем раду књижевног одељења и одбора.

(Наставак)

19. На рачун награде за превод Расинове трагедије: „Федре“, која ће се штампати у „Летопису“ одређено је преводиоцу Н. В. Ђорићу 50 фор.

20. Чланак Ђорђа Магарашевића: „Ђура Даничић, српски књижевник“ примљен је за „Летопис“ по оцени дра Стевана Павловића и награђен је са 120 фор. За читање и оцену одређено је дру Стевану Павловићу 10 фор.

21. Чланак Мите Нешковића: „О управи и надзору школском“ примљен је по оцени Милана А. Јовановића за „Летопис“ и награђен са 35 фор. Оцењивачу 5. фор.

22. Чланак Панте Срећковића: „Константин син Тихов“ по оцени И. Руварца и М. А. Јовановића није примљен за „Летопис.“ Оцењивачу Милану А Јовановићу одређено је 10 фор. награде.

23. Бранку Мушицком одређено је 40 фор. награде за: „Искрице Лукијана Мушицког“, које ће се штампати у „Летопису“.

24. Штампан је у „Летопису“ чланак Петра Марковића: „Змај Јовановићеви Ђулићи увеоци“ и критика.

25. По оцени Светозара Савковића и Ст. В. Поповића није награђен спис Стевана Мерле: „*Povjest zavičaja Srema*“; а оцењивачу Св. Савковићу одређено је 30 фор.

26, По оцени дра Милана Савића одбијена је приповетка Петра Мирковића из Бешћа под насловом: „Наод Лука.“

27. На основу оцене М. Петровића и Стевана В. Поповића досуђена је расписана награда из закладе Јована и Терезије Остојића од 50 дуката спису А. Хаџића под насловом: „Српкиња на дому, у народу и у свету.“ Српска црквена општина суботичка, која рукује поменутим фондом, послала је већ 50 дуката, који ће се издати писцу, чим му дело угледа света.

Оцењивачима: Ст. В. Поповићу, Ђорђу Рајковићу, М. Петровићу одређено је свакоме по 15 фор. награде

28. По оцени Милана А. Јовановића није награђен рукопис Григорија Ламбовића с насловом: „Биографија дичног Србина ц. кр. фелдцајгмајстора барона Мијајла Мијаљевића." Оцењивачу 5 фор.

29. Расправа В. Владисављевића Каћанског: „*Quis est victor? Dissertatio inauguralis*" — није примљена за „Летопис"; а оцењивачу Андрији М. Матићу одређено је 8 ф. награде.

30. Чланак Драгутина Ј. Илијћа под насловом: „Бранко Радичевић" примљен је за „Летопис" по оцени Мише Димитријевића и награђен са 15 фор.

31. Бранку Мушицком одређено је 8 фор. награде за неколико рукописа владике Лукијана Мушицког са његовим уводом а под насловом: „Мало грађе за биографију рајићеву и мушицкову."

32. Новела дра Милана Савића с насловом: „Последњи пољубац" награђена је са 60 фор. Штампа се сад у „Летопису."

33. Критика дра Милана Савића на књигу: „Песме Мите Живковића" примљена је за „Летопис" и награђена са 15 фор.

34. Превод дра Лазе Костића шекспирове драме у 5 чинова под насловом: „Хамлет", примљен је за „Летопис", на основу оцене Мише Димитријевића и Јована Грчића награђен са 300 фор.

(Свршиће се).

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Концерат пијанискиње Олге Васиљевићеве, држан у недељу 30 Септембра (12 октобра) о. г. у дворани гостијоне „код царице Јелисавете.)

Млађана уметница на гласовиру Олга Васиљевићева, о којој се са ретко вештe свирке и еминентног јој дара пронео, рек' бих за тили час, најлепши глас, свраула је на првој својој концертној турнеји и у нашу варош и дала овде концерат, на којем су осим концертанткиње суделовале још и гђце Ирма Тотова и Малвина Ернстова и госп. Александар Јорговић. Уметница је у потпуној мери оправдала сва и најпретензивнија очекивања те задобила опште признање и симпатију. Слушаоце је задивила огромна јој снага у нежним младим рукама и дивна гипкост и еластичност у тананим јој прстима. За приповест је одиста савршена њена техника, која шале савлађује све тешкоће. А прилике је имала млада уметница, показати ту своју дивску технику у најлепшем сјају, јер је за програм одабрала комаде, што се чисто отима, које ће ставити веће захтеве на снагу, увежбаност и вештину свирачеву. Ту су пре свега два дела учитеља уметничиног, великана Фрање Листа, једно „*Mephisto Walzer*" а друго „*Rhapsodie hongroise*," даље Шуманова „*Etude Symphonie*" и најмилије српска песма „Што се боре мисли моје" — са брзо-и прстоломним варијацијама Корнелија Станковића. Додала је умиљата млада уметница програму још и глатку Шубертову „*die Forelle*" у транскрипцији Хелеровој и неку врсту „Сватовца," који ће бити да је од непозване руке удешен. Све је то уметница савршено вешто одсвирала, интерпретујући вољно и са пијететом и свога великог учитеља и остале музичаре. У Станковићевом је делу оригиналним финим нијансовањем знала наћи ону праву лепоту, коју обично свирачи и свирачице тога комада превиђају, мећући главну тежину на ексактно ексекутовање појединих варијација а тиме силом натурујући делу досадну монотоност Показала је тиме уметница да је у ње осим огромне технике још и разумевања и свирачке финоће. Може се без зазора рећи, да је Олга Васиљевићева, овако млада, каква је још на сигурном путу, да се дигне до највиших висина у уметности и да подичи и себе и свој народ. Кога је иоле кадра дирнути и занети вештачка свирка, тај ће се зацело са необичним задовољством и захвалношћу сећати млађане уметнице, која га је умела вештином својом усхитити. Топлина и искреност дочека није додуше потпуно одговарала ономе, што је уметница публици дала, али је то већ наша овдашња специјална — ладноћа, да не посумњамо, е би можда била нека врста мудријашлука. Честиту уметницу неће зацело на лепом јој путу спречити и смести ладан дочек — њој дакле отуд никакве штете али за такве дочекаоце прилично лоша сведоџба.

Гђца Ирма Тотова, гђца Малвина Ернстова и госп. Александар Јорговић врло су лепо и пријатно испунили почивке, које су нужне биле уметници ради одмора. Гђца је Тотова с изразом и са пуно живота отпевала две руске песмице, млада пак гђца Ернстова показала је у Доплеровој песми „*Alkonyodik a csillag*" симпатични глас свој а г. Јорговић је по свом начину прецизно и вешто отпевао Волфрамов речитатив и романцу из Вагнеровог „*Tannhäuser*" а у згодном и погођеном српском преводу. Гласовирски је парт у свију тих песама имао у рукама опробани наш Фрања Петрик, који је и овога пута с укусом и обазриво дужност своју испунио.

Г.

БЕЛЕШКЕ.

(***Споменица пок. Скрејшовском***). Др. Живни, уредник Бечкога „Парламентера" издао је у спомен годишњега дана смрти (2/14 октобра) пок. чешкога публицисте и великог Словена Јована Станислава Скрејшовског споменицу са хелиотиписаним ликом и животописом покојниковим. Ко жели да добије ову споменицу нека се обрати на администрацију листа „*Parlamentär*" у Бечу. Један примерак стаје 20 новч.

(„*Till Eulenspiegel*") зваће се нов шаљив лист. што ће га издавати и уређивати пријатељ српскога народа Фрања Шерер (писац књиге „*Volks. und Familienleben der Serben*" и приповедака из српског народног живота, од којих смо и ми једну у овогод.

„Јавору" под насловом „Стари гајдаш" донели). Лист ће излазити у Бечу и биће илустрован. Цена му је на $^1/_4$ године 1 ф. 35 н. или 3 динара. Биће удешен у стилу Монаковскога листа *„Fliegende Blätter"* и имаће на расположењу ваљане раденичке снаге за ову струку. Дописи и претплата шаљу се по адреси: *Franz Scherer Wien VII. Burggasse* 62. Ко поред српских листова хоће да чита и туђе, тај ће боље радити да се на овај лист претплати, јер име уредниково јамчи нам, да се у листу неће грдити што је српско и словенско, него ли пак на оне фијакерске листове, који су пуни грдње против нас а за наше новце.

(*Са новосадске изложбе*). Остало је код потписане задруге 5 предмета, са којих је случајно нестало цедуље и не зна се чији су, те молимо да нам се најдаље до Митрова дне о. г. пријаве они, чије су ствари и да своју ствар потање означе. Исто тако промењено је приликом разашиљања предмета, колико је нама познато, три комада, те су погрешно отишла у стране руке, и молимо, да нам се и ти предмета до Митрова дне о. г. врате. У опште молимо свакога, који би са ове изложбе имао ма каква потраживања, да се изволи до горњега дана овамо пријавити, јер доцније пријављене жалбе неће се у обзир узети.

У Новом Саду 9. (13.) октобра 1884.

Одбор
Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња.

Молимо и све остале наше листове у Аустро-Угарској, да изволе овај проглас штампати.

РАЗНО.

(*Највећа награда*), коју је икада добио какав писац или уметник, биће јамачно она, што ће се у Петрограду издати 1. децембра 1925. године, и која ће износити 1.439,220 рубаља! На скоро пред своју смрт депоновао је гроф Аранчејев, пријатељ и саветник цара руског Александра I. године 1833. у државну банку своту од 50.000 рубаља у звечећем новцу. По гласу тестамента има та свота стојати са каматама до 1925. г. недирнута, и онда се има она издати 1. децембра 1925. г. као на стогодишњи дан смрти цара Александра I. ономе, ко буде најбоље написао живот и хисторију владавине тога цара, Петроградска учена академија има награду досудити. На 4 процента уложена главница нарасти ће на 1.918,960 рубаља, од које своте 3 четвртине дакле 1.439,220 рубаља добива писац, а осталих 479,740 руб. употребиће се на трошкове око издавања тога дела.

(*Гастрономске мисли*) Свет није ништа без живота, а све, што живи, — једе.

Животиње ждеру, а човек једе; само изображен човек уме са свешћу јести.

Кажи ми шта једеш, па ћу ти казати, шта си.

Пуна софра — то је једино место, где нам одма у први ма није дуго време.

Изнаћи ново јело много је вреднијe по људску срећу, него изнаћи нову звезду.

Ждеравци и пијанице не знаду шта је то: јести и пити.

Ред јестива иде с тежега на лакше.

Ред пића иде с лакшега на теже.

Тачност је поглавита врлина доброга кувара; она треба да је света и гостима.

Дуго ишчекивати позваног госта, то ће рећи: увредити све остале госте, који су се већ скупили.

Ко пријатеље дочекује, а не стара се ни сам за њиов дочек, тај није заслужио да има пријатељâ.

Домаћица нека се увек брине за ваљану кафу, а домаћин за најбоља вина.

Позвати кога на част, значи бринути се за његову срећу, док је под нашим кровом. Р.

НОВЕ КЊИГЕ.

Краљевић Марко у сликама. Српска народна певанија у 25 песама са истумаченим речма турским и гдекојим необичним српским. За штампу уредио и слике удесио Александар Сандић. Друго издање. Украшено са 10 слика најзнаменитијих догађаја у певанији овој, Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду, 1884. —8-на, стр. 152. Цена 50 новч.

Propast carstva srpskoga na Kosovu 1389. god. ili Boj na Kosovu, na Vidov-dan 1389 godine. U narodnim pesmama. Izdanje knjižare braće M. Popovića, U Novome Sadu, 1884. 8—на, стр. 67.

Панчевац. Календар за народ, за просту годину 1885, која има 365 дана. У Панчеву, штампарија браће Јовановића. После обичног календарског дела, долазе ови забавни и поучни чланци: Немачко-банатска граничарска регимента; Брат по млеку (прича по истинитом догађају) Момче и учењак; Граничар балада од В. Живковића; Наука о животу; Шта треба да уче наше девојке; Здравље и болест; За кућу и поље; Из света; Разно; Нарадало (анегдоте). Наше слике (Иван Тургењев, Задар, Слуњ, Сењ, Корчула.) Пошта. Вашари. Цена 30 новч.

Ј. Белингера *Упутство у географију* за ниже гимназије, реалке и више девојачке школе. У два течаја. Удесио др. Милан Димитријевић, професор. У Панчеву 1885. Накладом књижаре браће Јовановића. Превод је по најновијем немачком издању, а наша монархија и земље у којима Срби живе израђена је самостално. 8—на, стр. 104. Цена 45 новч.

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

С. П. у З. За 3. фор. можете одма послати.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на пол год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 42. У Новом Саду 14. октобра, 1884. Год. XI.

СВАТОВСКО ГРОБЉЕ.

ПРИЧА ИЗ НАРОДНОГ ЖИВОТА ОД НЕКАД.

(Свршетак).

Браћа хоће на колима да иду сеји у походе, да пода се стеру свилене јастуке и шарене ћилимове, на каквима тек ваљда само још т... ки паша злато своје милује. Толико сеју браћа миловала.

Тамо у друго село иза брега за најмлађег Рајевића испрошена Јела и пр... стенована. За који дан ће јој и сватови доћи. Па јој мати навалила, да поспрема богате дарове, те сазива Јелине другарице, да јој помогну. Није чудо кад се каже, да невеста и на кола седа уз кума венчаног, па опет није све довршила; а камо ли Јела Иванића да по... према све дарове за толике свате, ш... ће доћи по њу.

...ла ми је невестица јадна невољна. К... јој каже ко: „Срећно Јело!“ — не... ти то код ње, да од задовољства, и... од стида, па бар обичаја ради да по...рвени, па да натуче повезачу на очи, ак... се деси можда под повезачом, или ако то не, да обори очи у црну земљу. Већ само што се не брецне на млађе а пред старијима побледи па оћути.

Славна само зна, шта је боли, други тек нагађају, па се и не звони о томе баш у сва звона. Као и јесте и није. Не може нико рећи више шта за Јелу и Милана Радојицу, већ да су радо играли једно поред друго. А што Милан пева ону песму, кад води коње у пашу, то додуше — ех, та Милан је увек певао, кудгод је ходио!

Него тај момак од неко доба изгледа, као да је девет година робовао у азачкој тавници, па га убила мемла од камена.

А није боме ни шала! Јела му послала по Славни рубац, што га је себи за венчање везла. И поздравила га, да му даје веру, да је пред богом само његова. Славнин брат му је донео још неку поруку.

Милану се окренуо свет. У онај пар

му је два сунца синуло на небу. Што је сам себи једва признао, да би хтео, није смео. Сад му је дужност. Заповеда му то не само љубав, него и момачка част. Јела има вере у њему. Е па зар да преврне вером? Ни пред ким! А тек пред њом?!

Њих двоје се нису никад били састајали сами под пенџером или на рогљу или другде. Никад ни једно није другоме показало знака милости. Па опет су се миловали у срцу тајно али ватрено и добро су знали једно за друго.

III.

Цело се село усколебало. Све, што може ногом поћи, искупило се то пред кућом Иванића, то пред црквом и у цркви. Колики су двори Иванића, све је пуно кићених сватова, сват до свата, кола до кола. Ту се пева, кличе — све се растолеже. Момци подвикују. Помамни коњи вриште. Гајде брује. А коло се таласа, колики је сокак у ширину.

И испеваше већ песму ону, што у срце дира, која наговештава, да је куцнуо час понајважнији, када брат сестру невестицу предаје девcovering деверу, да је овај преда сретном војну пред олтарем.

„Изведи, брате, сеју за руку . . . .“

Девер изведе неву, па је пење на кола, да седне до кума.

Пушке загрокташе.

Грће се светина до кумовских кола да види сватове Иванића Јеле.

— Ту је! — пришану Славна Јели.

Коњи се разиграли, па у пропнице скачу, црну земљу копају испод себе, а белу пену бацају, кадгод заржу или завриште.

Таласа се читаво море веселих сва̂та̂, а брује раздрагани гласови сватовских попевака̂.

Ал мла̂да је љуто нујна, невесела. Увеле јој ружице на образима, од очију спустиле се бразде, неколико ноћи зар није санак на њих пао. Као да је живу у гроб воде, а не као да иде на венчање. Не чује она песама, не чује пушака, не види кума уза се. Њене очи траже неког по тој светини, поглед јој скаче с једног на другог, а ни на ким се не задржи.

— Терај у име божије! — викну кум.

Кочијаш затегну узде. Чим вранци скочише, мислиш, полетиће или ће све прегазити.

— Стој, куме! — загрми глас испред коња из светине.

Јела задрхта.

Кум се трже.

Ко кума позива, да стане кад он заповеди, да се креће?

Два момка стадоше поред кола.

— Стани, куме, да ти пресудиш — рече један од момака. — Ти си сад старешина овој дружини, па, тако ти св. Јована, ти пресуди, како право тако био здраво! Ево чуј и ти, и нек чују сви сватови!

Тишина око кумовских кола. А наједаред наста тишина и у целим сватовима, нигде чути гласа, само комешање, што се они из даље гурају и турају, да боље чују и виде, шта ће овде бити; као кад се с јесени на дрвету каквом искупи јато чворака, па цврчи и вришти, да ти у уву пропишти, те их наједаред из ненада пуцањ из пушке потера с дрвета, а они занеме, закрпе кроз грање, те полете, па чујеш само шуштање крила, док и тога нестане, да ти тек онда зазуји у ушима од оне вреве силне од отоич.

Мора бити нешто.

Милан Радојица је то, што говори куму.

Свак је живи у селу слутио, да јелини сватови не могу на миру проћи. Јер јавна је тајна, да је Миланискао у браће Јелу за себе, хтео је да је препроси. А браћа га охоло одбише . . . Говори се и то, да је Милан искао и од њеног ђувегије, од најмлађег Раје-

вића. Па кад га и овај охоло одби, кажу, да му је љуто попретио, да је неће привести олтару, док је он жив.

То је све гукало по селу, и приповедало, „да нико не зна,“ јер је тајна; а та тајна ишла је од уста до уста све под копреном, „да нико не зна,“ те је знало све живо.

Једни су говорили:

— То не може бити. Милан је горд, да иште у Иванића сестру, па да га одбију, кад зна да је већ испрошена. Пре би је отео.

Други су опет судили:

— Милан је, море, господско колено. Хоће све да покуша, док не дође до ножа.

Неки опет:

— А где се баш он и показао таки момак, да је кадар отети цуру, па још Јелу Иванића? Ја сам чуо, да је молио, да му је даду. Најпосле, зашто да му је даду?

А сви ти, и они, који су веровали, и они, који нису веровали у те гласове, дошли су у сватове које звани које незвани, да виде, шта ће бити, с том тврдом мишљу, да мора бити нешто.

И сад је ето дошао Милан Радојица главом у сред сватова, да од самог кума иште девојку.

— Куме, кумим те богом и светим Јованом, којим су се наши од вајкада кумили, девојка је ово моја, пред богом моја. Ево рупца, што ми га је дала. Завет од воље више вреди, него силом изнуђена реч. Што бог сједини, грех је раставити. Не греши богу, да не буде покора.

Црн глас допао браћи Иванића.

— Милан Радојица ено неда куму, да вам поведе пред сватима сестру на венчање.

Још црњи веселом војну, најмлађем Рајевићу.

— Ено ти Милан Радојица преотима невесту.

Цикнуше браћа Иванићи.

Цикну млади војно. А допадоше браћа Рајевића.

Кум не зна себи да дође.

Милан за руку хвата невесту, да је скине с кола.

Ускомеша се светина. Од остраг крчи себи неко нагло пута.

— Не, за бога! — вриснy млада, па скочи.

Око Милана засинуше оштри ножеви.

Узавреше кићени сватови. Који на колима били, поскакаше доле.

Диже се граја.

Прсну врела крв

То је цика, вриска, јао и помагај.

Ком у руци заблистао оштар нож, ако по други пут замане њим крвавим замањује.

Крв се лије.

Сватови и звани и незвани поделили се у два табора, једни уз Иванића и Рајевића, други уз Милана. А неки се бију између себе, да прокрче пута себи у чистину, да се пробију из метежа . . .

*

Изван села поред сеоског гробља украј друма, кад идете у друго село, уздиже се унка и на њој крст. Унка је та давно и давно обрасла травом. Кадгод село носи литију у винограде и у поља, стаће ту, те очитати молитву надгробну.

Једва има које куће у селу, да из ње не лежи когод под том унком. А ако запитате кога, како је то, рећи ће вам, да су ту сарањени пре толико и толико година читави сватови и млада и младожења и кум и старојко, и толико младо и старо, мушко и женско из два села; и причаће вам ову причу, што вам је ја ето испричах. А и најмање дете у селу зна, да се та унка од то доба зове сватовско гробље.

П. Ј.

*

САН.

Санак снила смеђа цура
Да ј' у врту била,
И Амор јој дао лепа
Позлаћена крила.

У радости сада својој
Излетила горе,
Па куда ће, — него слеће
На дикине дворе.

Срећа даде да јој драган
Баш на пољу спава;
На душеку меканоме
Почива му глава.

Слети цура поред њега
До главе му седе:
Сав му румен са усана
Сасисати хтеде.

Нагнула се на лице му
Да га се пољуби,
У трептутку томе бака
За леђа јој ступи.

„Устај Ленка," — викне мама
Моје сунце сјајно,
И обаспе пољупцима
Своје чедо бајно. . . . .

Сад се из сна тргла мома
Јер ју мајка буди;
Како не би будила ју
Кад већ зора руди.

Срдита је бајна дева
У највећој мери,
Али зашто она неће
Да каже матери.

Само шапу: што отера
Санак овај мио,
Ој, што није јадној мени
На јави се збио.

У Т. Канижи 1884.

Паја Димитријевић.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Сусрет.

Врло је немирно провела Палмира ту ноћ. С једне стране претрпљени страх; с друге стране одлазак Миодрагов потресао је њену душевну снагу тако, да је она била у вечитој забуни. Мала грозница пролазила је њеним телом . . Једва је чекала да сване. —

Први сунчани зраци нађоше је бледу, уморену, измучену. — Она није знала разрешивати загонетку свога стања. Од онога часа, када је још при дочеку први пут видела Миодрагове очи, онај заношљиви поглед, није их никад више заборавила. Она је тако много мислила о Миодрагу, а сама није знала растумачити зашто!

Па и сад, већ јој лебдијаше слика Миодрагова пред очима. Његово изненађење, његово заузеће, његов брзи одлазак за помоћ, па онда његово нестануће ређало се редом устопце.

На једаред полети јој мисао, да је она дужна благодарити Миодрагу. Та мисао добијала је мало по мало у њезиној вољи све стварнији облик, и она се одиста реши, да потражи Миодрага, и да му изрече захвалу.

Она дозове Милку и рече јој: „Спреми се, па ћеш ме одвести до Миодрагова стана."

Милка је разрогачила своје враголасте очи, па као зачуђено изусти: Ал' госпођице, та могу ја сама тамо отићи и испоручити шта је нуждно.

„То ја врло добро знадем; али овом приликом ја ћу сама да га потражим," рече Палмира немирно.

— Али чему да се ви трудите, кад ја могу све испоручити штогод желите, упаде Милка, тарући руке.

„Да сам то тела, онда неби желила од тебе, да ми његов стан покажеш!“

— Али ја вам чиним олакшавајуће примедбе.

„Нису ми нужне. Ти ћеш ме до његовог стана допратити, па сад гледај да се журно спремиш“ рече Палмира озбиљно.

Милка, ни да се помакне са места. —

„Шта стојиш!“ окрене се Палмира на њу озбиљно мотрећи.

— Држим да би то било испод вашег достојанства, да ви до Миодрага отидете, рече Милка погнутом главом стојећи пред Палмиром.

„То ја нећу од тебе учити,“ упаде оштро Палмира.

— Али ја вам и опет морам рећи, настави Милка стојећи у истом положају, да би тај ваш корак врло осуђен био.

„То ми веома мало бриге задаје.“ примети Палмира доста равнодушно.

— Ви сте, госпођице, ма да се чините мирни, јако узбуђени. Ви хоћете да учините нешто, па да се после кајете. Та зар неби боље било, да ја позовем г. Миодрага на састанак н. пр. у шеталиште, рече Милка весело се осмехнувши.

„Теби је баш воља, да ми квариш жељу. Шта тебе вуче тако до г. Миодрага?“ упита Палмира озбиљно.

— Али госпођице, та ја желим баш, да се све ваше жеље испуне; а то само тако може бити, ако дођете на тако место у сусрет са г. Миодрагом, де неће бити баш никоме зазорно . . . па —

„Шта хоћеш са ото па . . . зар ти знадеш шта су моје жеље, кад их смеш споменути . . . будало једна . . . . напослетку нека буде тако. Иди до г. Миодрага и питај га у које ће ме доба и де у шеталишту дочекати?“ —

Још није Палмира ни доврШила последње речи: а Милка се већ окренула као чигра, и нестаде је у ходнику.

Није ваљда нужно, да поновимо сцену, која се код Миодрага, између њега и Милке одиграла. — Миодраг је означио час састанка за пет сахата; а место, клупа под великим кестеном.

Када је Милка отишла, онда је Миодраг озбиљно почео мислити о тој Милци. Шта она хоће са таким уочним понашањем! Да ли то Палмира знаде, и да ли она то одобрава! Светла слика Палмирина појавила му се пред духовним оком. Невиност и милина несташно се просипаху из погледа јој. Благост њеног понашања, јасно је цртала узвишеност њене душе. Она заиста, нити је знала, нити би одобрила Милкине несташлуке, шта више . . ал' оканимо се нагађања . . . та анђелска појава Палмирина, створена је за узвишена дела.

Час састанку се ближио . . . Палмира је осећала стрепњу у целом јој телу . . Такав осећај није још никада њу потресао. Она је дошла пре уреченог времена на опредељено место, јер се осећала дужницом, да она дочека Миодрага, куд га је позвала —

Тачно у пет сахата био је Миодраг на прагу шеталишта, и упутио се стазом управо под велики кестен.

Палмира га је опазила и хтела је да му у сусрет пође; али у тај мах осетила је у својим корацима таку несигурност, да је морала сести. —

Миодраг приступи до места, де је Палмира седела, поздрави је и несигурним гласом рече: Ако ми је твоја служавка истину казала, жеља ти је, да се овде на овом месту састанемо. Миодрага је облио румен; а очи му се светлише, као да дробни бисерови по њима се просуше.

Палмира је устала, узбуђеност и тронуће заносише јој поглед. Каква разлика у овом часу, де само два Миодрагова ока у њу гледе; и онога тренута, када јој сваки миг и покрет хиљадама очију пратише. Онда је стајала пред славним победиоцем и великим јунаком и смело му је у очи гледала; а сад стоји пред човеком без великих дела и знатна имена; па је смућена, слаба. Она се морала прибрати, да би своју намеру остварила. Заиста узе она реч милозвучним и милостивим гласом:

„Опрости што сам слободу злоупотре-

била; али ја нисам знала како ћу и којим начином да ти кажем: хвала! Истина да сам то могла писмено учинити; али ми је жеља била, да ти искрену руку пружим и да ти моје искрено, братско поверење исповедим!

Палмира је пружила Миодрагу своју белу, малу топлу ручицу, коју он свесрдно прихвати, и пренесе уснама. Обоје беху тронути и немогоше у часу ни речи прозборити. После мале почивке седе Палмира на клупу, те покаже Миодрагу места до себе. Он је сео и гледао је смућено у Палмиру, тада ће рећи: Шта си драга Палмиро нашла увредљивог у мојој потоњој песми, када си ми дала одговор, који ме је у дубини душе потресао!

„Звуци твојих речи беху јако заносни. Мени се учинило, као да је опијајуће средство, када се хоће нешто на човеку да ампутира. — Сан је сладак ал је после грозна јава. — Реци ми, Миодраже, шта те је побудило, да ми певаш онаке ласкавости, та ти ме и непознајеш још,“ упита мирно Палмира.

— По топлини и благости сунца, познаје се доба дана. Истина Палмиро, да те дотле нисам видео, а нисам те ни познавао; али када сам те први пут видео, показала ми се пред оком необична као појава. Ја сам те од тога часа посматрао, и што те више гледах, тиме сам те све већма упознавао. Ја сам тражио у спољној појави твојој и хармонију духу; па када си проговорила — истина да ти је речи те могао и други когод написати и казати; — али израз њихов беше оваплоћење дивне замисли; ти ниси тамо стајала као слика лепоте, већ као слика вредности; јер си потпуно разумела шта си чинила. — Допусти драга Палмиро, да ти у овом тренутку искажем сав мој осећај, до твога питања. Ја сам те нетренимице посматрао. У мојој души оживише пресуђујуће мисли. На челу ти видео сам дивну њиву богатога плода: твоје се чело преливаше као сјај, који изјављује највећу и најкрепкију замисао — одржања човековога. — На њему је свест — понос века људског. — Па како дивно при томе, засведочаваше тамно око ти, унутарњу чуственост расположаја духовног. Као кад падне благ зрачак на унио цветак, и даје му нова живота; тако је и у том оку пуно снаге, да надом оснажи онога, на коме са благоволењем почива. Из њега извире чиста и дубокомислећа душа, пуна слатких милина, које су безбројније и од самих звездица. И још више, очи су те за гледаоца врело најкраснијих мисли, са којима се рај замишља; а које вечности и неумрлости воде. На рујним уснама, показала се одважност борбе за биће свога живота; но одма по томе учинила ми се чашица мирисна цветка, који просипље мирисни и опијајући нектар, и издише издисај милости небесне. У развоју нежне пучине, виде се ситни сјајни бисери, који утајену дубину пријатном светлошћу осијавају. — Па или да гледам спољни блесак необичне светлости, или да помишљам на унутарњу тајну, која ту моћ, тој необичној појави даје. Све је то за мене усрдно посматрање, и то ми је дало заповедајући уплив, да сам без своје воље морао следовати утиску своје духовне надмоћи. Што сам дакле певао, и што ти држиш да су ласкавости, припиши томе утиску и тој неодољној навали.

Палмира је истина са најслађим утиском слушала Миодрага, ма да јој се и опет учини, да ласкавост и невероватности говори: она је била веома нестрпељива; али су звуци тако опојни, да га није могла, а ни умела прекинути у говору, док је он није довршио. Истина да је неки страх, или нешто налик на то притискивао њене груди, и стискивао дисање; опет је осећала милости и милине, коју није знала себи протумачити; она се једва разабра од утиска, те ће нежно рећи:

Ви песници, ви сте чудни људи. — Та од малена негују ме, воле и познају моји, па и други људи у околини и даље видеше ме и похвалише: али никоме не дође на ум да опази на мени таку појаву, која би ме тако узвисала, као што сада ти изговори. Истина да сам небројено пута чула те ласкаве речи, да

сам врло лепа; али можда ће ти се невероватно учинити, када ти кажем, да ме та ласка није веома обрадовала, а најмање занела. И ја ћу ти ево рећи зашто. — Мојима родитељима годило је и јако годи што сам лепа; па су ме ради угледа водили у разна друштва, па и у стране вароши ишла сам, да нађем, као што они веле, велику срећу. — У тим разним друштвима, видела сам разних женскиња, стари и млади. Међу старицама беше тако ругобатних, да су већма изгледале на мајмуна него на људски створ. Човек, кад их је погледао морао им се смејати, јер су биле смешне. Па шта сам чула, шта ми рекоше о тим смешним старицама. Они ми рекоше да су некада биле прве лепотице. Ја сам се грозила, јер сам одмах помислила: И ти ћеш можда бити така. Сујета ми беше с тога поражена: тим пре, што сам међу тим старицама видела и таких, за које рекоше: О то је паметна жена! — И гле, за те паметне жене осећаху сви неку симпатију и предусретаху их са највећом пажњом и поштовањем, и никоме непаде ни једном у памет да каже: О каква је то била некад лепота, а гле сад, каква је ругоба! — Људи нису имали и нашли за таку пресуду основа, ма да су и те жене, биле у младости врло лепе женскиње. — Моји рођаци и познаници не нађоше и не видеше на мени никад оно друго, што си ти видео, па веруј да ме баш то и поводи, да се сумњам у истину твојих речи: заото сам и ревла, да ће се некада и деца тој лепоти, тих видимих бисерова смејати! Зар нисам имала потпуно право?“ придода Палмира, али са тако несигурним гласом, из ког је вирила жеља, да он то непотврди.

— Незнам дал' ми песници, као што ми ти рече, видимо друго, ван других људи; но ја само себи знам даречем како ми је Какав утисак осећаху други људи, то је њихова тајна, они ће упитани открити; али мене привеза неодољива сила онога тренута да те гледим да ти се дивим, чим сам те први пут угледао. Осетио сам у себи неки покрет, који ми је отворио снагу, да ћу бити кадар, испричати теби моје осећаје. — Што сам ја видео, то небеше појава маште, већ природног расуђења у коме нема заноса. Снага та, није задојена обичним друштвеним радом; она је ступањ којим се греде вишем свету, она се диже изнад обичног и тежи до племенитог. — Заото ја непознам ту децу, која би се истини смејати могла, ван ако су луда, — то беху речи Миодрагове. —

По овоме наступи мала почивка, јер Палмирино срце нехтеде никако да се умири и да призна да Миодраг има право, заото она продужи:

„То је био први одговор, и ја сам га потпуно разумела, ал пошто сама нисам била кадра до тога убеђења доћи, да таково што баш у природи постојати може, то сам нашла за добро навести ону разлику, која измеђ мене и тебе постоји. Твој глас веома је умилан, и онај ко га неразуме, тај га неможе ни пресудити; томе је вечно стран. Тако држим, да и ја теби страна морам бити, када ме познао будеш, када ме сасвим испитао будеш. Да, тада ћеш увидети, да ја нисам славујица, већ тица шаренога перја, које није за песничке дворе, већ под ведро небо, на јарко сунашце, де се и шарено перје сјаји и у сјају прелива. И кад видиш то, онда ћеш ми захвалити, што сам те на то све за времена опоменула. — Палмира је ућутала, али јој поглед пун меког заноса паде на Миодрагов лик; а то доста беше, да Миодраг остане у оном истом заносу у ком је и досле био. Палмира је то канда и желела. И Миодраг рече:

— Палмиро, ти имаш по праву сопствене воље, да говориш како хоћеш; али колико се мисли у истини са том вољом слажу, и то знадеш ти! Да те молим, да ми их кажеш, то немогу, јер те пресиљавати несмем, пошто безвољно казивање човеку немио глас доноси; а то би за моју осетљивост према теби веома болно било. На сва твоја двоумлења одговарам ти; да се на њих обазирати не могу. Боли ме што већ у први мах немогу ти вере улити но стрпење ствара непојмљене ствари. Чистота

мога срца и моје душе убедиће те једном да сам истину говорио, и да сам праведно судио. У мом положају, само ја могу потпуно знати, шта мојим околностима и захтевима одговара. Може бити, да би се и природа отимала из мога дохвата, када би то могуће било. Но навала која преко мог чуства прелази, оставља таке утиске, који се ничим спољним ни унутарњим отгонити недаду. Схватање тих предмета бива средством силе и духовног расположења, од ког сам ја најмање господар. Све дакле, што о теби казах, није мојој произвољности на расположењу, да пресудим хоћул примити ил' одбацити, већ што тако мора бити. — Што утисак на моју унутарњост производи јединство, на ком врхунцу твоја појава стоји, и само у признању тога, могућан је и други рад. Није дакле искључиво твоја спољашност учинила тај утисак, јер би он исто тако био и спољне вредности, био би израз страсти, која је исто тако силна, да истисне глас радости, већ је хармонија свију чињеница суделовала, да остави трајност утиска, да га подвргне расуђењу, и да неможе о њему суд искасти, пошто је тесно у скупу са унутарњошћу, са самим предметом расуде. У такој појави немогу наћи мени непознату и страну слику. Немогу замислити глас, који ме у том виду неби разумео. Ја не тражим у овом часу ништа више од тебе, до твоју добру вољу да ме слушаш, када у том стању будем, да ти своје осећаје исказати морам. — Миодраг је ућутао. —

Палмира се осетила врло добро и топло расположена. Она је гледала неколико тренутака пред себе склопивши руку у руку, па тада подиже своје очи пуне слатке туге, пуне заносеће сјајности и погледа у човека крај себе, који сеђаше сасвим смождено и замишљено.

„Можда сам ти са мојим нерасудним и неразмишљеним говором јако досадна,“ рече Палмира узбуђена.

— Ја видим, да сам данас осуђен, да подносим немилосрдне ударце. Али веруј ми Палмиро, ја сам тако убеђен у истини својих осећаја, да све навале, лако сносим. Твој је положај заповедајућ, одређујућ. Ти имаш моћ да делиш милост ил' немилост. Али знај да ономе није тешко ни ово друго поднети, који је потпуно уверен, шта је која важност! Миодраг је изговорио ове речи са потпуном резигнацием.

Палмира је поруменила, у њој се разбила сва хладнећа предузетог размишљања. Пут, који она изабрала беше, да прекрши, ма и не са вољом Миодрага, уверење, видео јој се сад врло заходан. Но она ипак није смела попустити, није хтела да јој Миодраг слабост ухвати, ма да је волела истину, опет у овај мах нехтеде јој се подврћи, она рече:

„Овај твој говор веома је важан, јер је силан, па да се не тиче човечијег срца, морао би му се човек одмах приклонити. Овде је будућност у питању. Мисли ти још једном о свему што се збило; а мислићу и ја; а сада драги Миодраже морам се удалити, но и опет још једном хвала ти.“ —

Палмира устаде, пружи Миодрагу своју меку, лепу ручицу и удали се лагано, достојанствено.

— Мисли ти још једном о свему што се збило, а мислићу и ја, прошапутао је Миодраг снуждено, гледајући за Палмиром.

Ала су те речи хладне. — Палмиро, да ли је заиста твоје срце тако тврдо, као што ти је лице лепо — неверујем. У мојој души није изгинула нада, да ће моја душа наћи у твојој прави живот будућих дана.

(Наставиће се.)

МОМЕ ЗЛАТУ.

Сада спава злато моје
Сад борави тихи санак.
Реци ћи ми док устане,
Кад осване бели данак:

Хајде певај, мила душо!
Јер ми песма твоја годи.
Певаћу ти али песму,
Како, злато, да погодим?

Да ти певам о љубави
Ти си, душо, већ удата
Ти си мени још дража
И од самог сувог злата.

Да ти певам о животу
Милка моја, мило злато,
О животу певат нећу,
Нећу душо ево зато,

Што ти знадеш шта је живот
Јер си стекла срцу драго,
У животу драгог твога,
Живот твој је њему благо.

Да ти певам о сунашцу
Које цео свет огрева —
Ти си мени моје сунце
О теби ми душа снева.

Да ти певам о месецу
Који ноћу дивно сјаји
Дивнији су твоји злато,
Од месеца загрљаји.

Да ти певам о безброју
Сјајних звезда тамо горе,
Којих одсјај видиш само,
Кад погледиш сиње море.

О звездама певат' нећу
Видела си сиње море,
А на мору видела си,
Како звезде сјају горе.

Да ти певам о зорици
О њој певат' нећу зато,
Јер у зору слатко спаваш
Па зашт' да те будим, злато.

А кад сване данак бели
Певаћу ти песму ову,
Допаднел се песма теби,
Певаћу ти, злато, нову.

У Каменици 1°/1. 1884.

С. М.

СВИЈЕТЛЕЋЕ ЖИВОТИЊЕ КОПНА И МОРА.*)

ПИШЕ ЈОВАН БИЈЕЛИЋ У Г. КАРЛОВЦУ.

По старовјечном је причању ватра, а по том и свјетло божанског поријекла — небесни дар.

И заиста, љепшег и узвишенијег изхода ватри (обичној) и свијетлу, које ју увијек попраћује, и нијесу стари народи ни замислити могли.

Ватра је збиља замашне благотворне снаге. Прва првцата њена искра била је без прећеравања наговјестилица и поуздан носилац све данашње културе.

И није никакво чудо, да су си с тога управо спасоносног уплива ватре, од прва часа упознања њена, сви народи, древнијех вјекова, на најмистичнији начин њено поријекло тумачили, те да су си на покон сви вјерозакони свијух старијех народа у томе сугласни.

Једино су та мистична (тајанствена) тумачења божанског поријекла ватре, према машти и ином културном стању појединих старијех народа различита могла, а богме и морала бити.

Ево како једна таква старовјечна прича пресађује ватру — једно од оних четирију познатијех старијех почела — на земљу, то убого људско пристаниште, па отуд чак и на само голцато огњиште човјеково.

По тој је причи Прометеј, на Олимпу

*) Види о том овог. четврту свеску часописа „*Glas*“.

— тој првог реда резиденцији грчких богова — са огњишта цингис-бога Цевса, пришуњав се к истом неопажен, украо само циглу једну искру те божанске ватре. Том искром, веле да је Прометеј разпирио пламену и разјарену ватру на огњиштима човјека.

Шта више, кажу, да је и саме људе из земље стварао помоћу те лукаво украдене искре.

Наравна је ствар, да си је тијем тај титан (див) по поменутој причи човјештво у велико задужио.

Ну богови као богови, не само да су се Прометеју на сасвим небожански начин осветили за ту невину — по човјештво спасоносну крађу — већ и самим људима.

По истом том причању дадоше богови Прометеја на Кавказу за литицу приковати. Ту је том прикованом делији, сваког боговјетног дана орао немилице плућа кљувао, која би му об ноћ опет понарасла.

Па ни на тијем грознијем мукама ни жива ни мртва Прометеја, незаустави се кивња богова.

Прича знаде тога и више, како је наиме на заповјест Цевса створена Пандора. Та, да је била жена Прометејева брата, и она да је послужила боговима као средство, којим да се и завидним људима освете. А како?

Пандора, својим урођеним љубопитством и неопрезности посија у знак боговске освете и гњева сваке руке зла међу људе, отварањем добро познате ну злосретне кутије. Да, чудна-ли раја на том свијету, да тог неби!

Право рећи је и прво, као и друго, нимало достојна освета богова.

Којим се је пак начином животињски свијет дочепао и достајао те божанске искре, било је старим врло непојатно, а сигурно им се чинило то и профанацијом тог божанског дара. Могуће је, да се чак и то има сматрати као разјашњење, шта више и као пооштрење Прометејеве казне.

По свему рекли би дакле, као да је то пакост и ненавидност богова починила, само да човјек не буде једини учесник, те одиста велике благодети.

Као год што је ватра од неизмјерне благотворне снаге — базис свега рада човјекова — исто је тако она и од велике и замашне уништујуће моћи; ну ово посљедње се управо све губи према надмашнијој њеној благотворној снази.

Дан данашњи невјерује нитко образован и разборит на мистичност ватре. Нама је, њена суштина скроз и скроз позната. Проникли смо ју, да речемо дословце.

Природне науке — то поносно и часно обиљежје нашег вијека, по ријечима прејасног нашег пријестолонасљедника — одгонетнуше ову, као и многу ину тајну; па шта нам још све тајанствена одгонетати неће код њихова лијепа и удивљења достојна напредовања. Њиховим неодољивим напретком, нестаје с дана на дан све већма па већма сваковрснијех предрасуда, које се као и најгушћа магла разплињују на крили сунчанијех зрака.

Изим за ову обичну, зна учени свијет шта више и за другу (необичну) ватру:

Ево, наше тијело или човјек с персоном и мисли, да неидемо даље, даје се згодно приспособити са огњиштем (само не са шпархердом), на или боље рећи у којем безпрестанце гори добро разпирена и разјарена ватра, све ако и без видљива пламена.

Та, да речемо овај пут човјекова ватра, може изим нормалном жестином такођер часом и слабије, а часом опет и енергичније т. ј. већом снагом да гори. То бива према стању здравља, темпераменту и према инијем упливима на зглобито човјеково тијело. При налагању те ватре ил'смо сами редуша, или пако тко други звани ил' незвани.

Најудесније је нормално подржавање те ватре, и с тога благо до вијека оном, у ког се та ватра бар за вријеме ово кукавна и одмјерена живота таковом нормалном јачином подржава.

Има људи, који тврдо вјерују, да чим нам се слабашни наш живот угасне, да тијем нестане и оно ватре у нама. Нипошто,

не нестаје те ватре у нама, јер она гори невидовна све даље и даље, једино је живота нестало — нас као таковијех.

Кад би све ово и више о овој сопственој нашој ватри многи и многи знао а уз то још и замашај њен процијенити хтио, колико и колико би мање заједљиви и гнусни оговарања ријечи пало, и колико би те мање одбијало на ону: урис је ваљда тако урисио.

Свака горка или једка ријеч свака па и најмања неправда, у кратко све, чим нам се па било још толико мало на жао чини, поспјешује и узпирује у нама ову ватру за живота и чини, да се она далеко прије реда претвори у ватру без живота. Жарила ова наше ватре, крвни су нам душмани. С тога им и даље кућа од нас! Па неби ли ми сад рекли, да и овђе штедише ове ватре (флегматици) боље пролазе од расапника (сангвиника)? на сваки начин!

Ну оставимо ово разматрање, па пређимо истакнутој теми.

По дојакошњем се испитивању зна, да је свијетлење јако распрострањена појава у природи, и да ју не налазимо само код разноврсних животиња, него и у билина. Ванредно разграњена испитивања проникла су и суштину те појаве, а и цијел те појаве би рећи, да се сад већ врло згодно тумачи.

Свијетлећих животиња има на копну, али их је далеко и куд камо више у мору. Ту их је управо силесија што до сад знаних, што незнаних. А да је тако, томе се није чудити кад знамо, да број преразноврснијех животиња у води (мору и сладким водама) далеко надмашује број животиња на копну. Ту је наћи грдосија и накарада па све до голим оком непримјетних животиња.

(Наставиће се.)

ЗА ВРЕМЕ МОЈЕ БИРОВИНЕ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ СТАРОГ СРПСКОГ РОДОЉУБА.

Тако је мени приповедао мој један пријатељ, који је и данас у животу, и добром здрављу, — а можда и сви они, о којима ће реч бити, и које ће мо по чину, или по другом каквом значају навести, — још непрестано живе, — а нема ни узрока, зашто да се ова, по неким околностима млого важна повест, у правој истини, на свет не изнесе.

Приповетка из уста мога пријатеља овако гласи:

„Мој отац, Србин, био је занатлија, и у онда још камерално-привилегиратој варошици В-у,-и са трудом и вредноћом стекао је лепо имање; имао је млого и мушке и женске деце, пак је настојавао, да сву децу тако изобрази, како ће ова у виши грађански ред моћи ући.“

„Старија моја браћа трговину изучили су, — а већ сестре, поред богатијег мираза, удавале се за чиновнике.“

„Тако мој отац дошавши у ближи додир са чиновницима, допадне му се, да му млађа деца са овај сталеж спремљена буду.“

„Кад се са овим сталежом упознао, примети, да се виша звања, особито у вармеђи, само племићима деле.“

„Он није би племић, ал тежио је за љубав деце своје, да постане племић.“

„За тим је ходио, и дознавши ако купи од коморе какво племићско добро, да ће онда и његова породица постати „благородне“ крви.

„У оно доба у суседној градомеђи крашовској, — комора је у велико трговала, и села понајвише са шумама засађена, или по планинама разметнута, продавала је будзашта, јер јој иста нису никакве приходе доносила.“

„Тако једно село купи и мој отац, и ми се облагородимо са О.-М.

„Било је мало, једва из неколико од

плетара подигнутим, и са сламом притрпаним кућама састојеће се влашко село, — ни су имали ни попа ни учитеља."

„Ми смо сваке године изилазили да беремо шљиве, које је мој отац садио, и већ неколико хиљада комада подигао."

„Па како је ова берба, и после, да се испече ракија, — по неколико недеља изискивало времена, а мој отац свагда богомољац био, — а ктому желио, да му деца у школу иду, подари општини градиво, да подигну једно зданије за цркву и једно за школу, — и за кратко време оба су зданија од прућа оплетена и олепљена, — готова стајала."

„Сад мој отац измоли једног калуђера и доведе га, — у свој спахински двор, — који се од других кућа у толико разликовао, у колико је у двору више соба било, покривен је истесаним даскама — или прошћем био, и на њему се белило неколико оџака."

„Калуђер за одело и рану морао је недељом и светцем, у цркви служити."

„Ишпан, — којега је мој отац плаћао морао је дужност учитеља, црквењака и тутора обављати."

„Тако је О — М. у околини постало знаменито село, добије недељом и празником пијацу, — јер је народ из окољних места овамо у цркву долазио, — напоследак добије и годишње вашаре, и постане варошицом."

„Ја сам био у мог оца мезимац" т. ј. најмлађе и последње дете."

„Мене су школовали већ као спахијског сина, — био сам свију љубимац, — мало несташан и обично као што су размажена деца."

„И можда због тог последњ г, није им пошло за руком да ме у грађанским наукама изшколују."

„За то и реши отац, да ме у војничку академију одведе."

„Сад овде, капларски штап, тако у ред доведе, да сам између стотину мојих комората, најбољи био."

„По томе што сам се тако отликовао, а од друге стране што сам „благородник, и спахински син" оправе ме у Леополдштат, затим на еквитацију, и после четири године, — у осамнаестој години, изиђем као официр, прво код штабалног хора, после код инџинера, а најзад код марине."

„Са помоћу, коју ми је отац редовно шиљао, живио сам „каваљерски" и већ у 25-ој години постанем капетан, — за који чин требао сам и више новаца."

„Ал исте године умре мој отац; а браћа под изговором, да велики трошак имају — за сад немогоше ми никакву помоћ послати, па како нисам ни идуће године новаца добио, узмем допуст, и дођем кући у В — да се о стању имовине лично уверим."

„Овде нађем у газдалуку највећи неред и забуну, —. зá које сам дужег времена требао, да самој себи остављену матер из замршаја избавим."

„Међутим посећавајући отменије породице, — упознам се и заљубим се у лепу, младу кћер овдашњега становника и спахије, г. Л — ћа, испросим је, квитирам на чину, и оженим се."

„Доведем кућевне ствари тако у ред, да у селу, — које је по учињеној деоби мени у тал припадло, — себи кућу назидам и ту се настаним."

„Црква и школа, која су подвигом мога оца подигнута плетарна зданија била, — затекао сам у истом стању, — само да се од трулежа стропоштају."

„Као прави Србин, нисам могао то гледати већ око поглавара идући навалим, да се полагано справе цигље и креч, с којим би могли зданија опоравити."

„Кад је то преправљено било, о свом трошку узмем три зидара, да помоћу сараорства цркву и школу подигнемо."

„И ја сам и по други и трећи пут погодио мајсторе, и свагда на 3—4 дана морао се посао обуставити, јер сеоска власт није у стању била људе на сараорство истерати."

„Преко тога огорчен, једном у скупштини сеоској, — изразим се: да нисам в[illegible]

ја биров, (кнез) те би видио, да ли се неби моја заповест послушала.“

„Кад после годину две изађе крај бировању тадањег кнеза, — општина навали да се ја примим бировине, — од чега сам се ја одупирао, ал сви напоследак и солгабиров навалили, да се морам тога звања примити, јер и закон под извесном новчаном глобом сваког становника на то обвезује.“

„Место да имам главобоље са општином, извиним се, да ћу и наметнуту глобу платити.“

„Ал сад ме опоменуше на речи, које сам пре две године у скупштини изјавио, и чекајући од туда, да се црква и школа сазида, не дадоше ми, од речи одустати,“

„Тако неимајући куд, предложим да ћу се само под тим условом бировине примити ако ми се дозволи, да приставе (ешкуте) и друге поглаваре, као и пандуре и плајаше ја изаберем,“

„И ово буде примљено.“

„Ја пак познавајући каква је дисциплина код војске, изаберем све такове људе, који су као фирери, каплари и фрајтови код војника служили,“

„Тако поделим већ прилично велику варошицу на улице и четврти, свуда наместим надзорнике, да ови на прву заповест дужни буду, о тој сваког становника известити, — и ако извештени нису послушали, одма су дотерани, и у затвор на неко време стављани.“

„Како је и варошка кућа од плетара била, и неимадосмо места за притвор, а моја котарка у суседству празна стојала, — то наредим, да се и преступници у котарци притворе.“

„Ово сам држао, да је за онај дивљи народ доста хумана каштига, — котарка стајала је куд су школска деца пролазила.

„Ови опазише затворене људе у котарци, застану и почну их завиривати можда из радозналости, да их све познаду.“

„То је затворене у гњев довело, што су деца имена им гласно извикивала.“

„И сад се између затворених људи, и деце комични рат отвори.“

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ЕПИЛОГ ИЗБОРУ МИТРОПОЛИТА ЈОСИФА РАЈАЧИЋА.

Успомена из прошлости.

У свету све што се збива, постанак је једног тренућа ока.

Премда неда се опорећи, да много штошта предвари, и преко многих околности, препона, закачаљака поспешности и непоспешности, труда, рада и времена прелази се докле се до цјели самог постанка дође.

И тај последњи тренутак извршбе, означује реч „Епилог“.

Н. пр. епилог је у воћки, да донесе зрео, кусни плод.

Зато, како треба воћка из семена да клија, да буде шибљика и да постане дрво, да ово цвета, — развија се и узре плод, — има у природи извесна прописа и по овима мора се редом ићи, да се до епилога дође, када ће плод у једном тренутку да зрео постане.

И поред свију ти извесни природни прописа, колко је муке са земљом, са ваздухом, са зимом и топлотом, са сушом и влагом, колко је труда са чувањем од црви и гусеница, — па и са самим дрветом да управо горе иде, — докле оно плодом не уроди.

По овом двапут је толико невоље, кад човек хоће природу да имитира, и нешто да створи, — кад у томе нема прописаног закона, већ и овај сам себи мора човек да ствара.

То се односи, кад човек намерава какву справу, или машину, створити.

При таковом створу има се шта потегнути и повући, начинити, и опет покварити, на десно и лево управљати, докле се удеси

да справа до нужне крајње цељи, до свог епилога дође.

И сад преостаје још један створ, који се у идеји стварао, и у мислима да поспешно испадне, предузимају се из невидимих прописа црпљена средства, која се употребљују, — да се на идеалну ствар епилог створи.

И ово је последње најтеже произвести, које се тиче: слободе, равноправности, бирања владе, владаоца, достојника и тако даље.

Епилог у овим последњим није чист, јер зависи још и од наступајуће околности, хоћели створ слободе, равноправности, бирања, — одговорити цели којој је наменут.

Прво даклем мора се борити за ову околност, да се ствар око које се ради на свет изведе.

Друго, кад је у изводу епилог створен, — несме се ићи иза изведеног епилога натраг, да се и тај створ квари.

И зато што ми је крив комшија Никола, — како би ишло у рачун, да ја обарам и светога Николу.

Од туда се види, да је такав епилог с којим иде се, како би се две цели постигле, најтежи, и да при овакима свагда двострука радња и борба предстоји.

И на те радње и борбе мора се особито пазити, да се једна у другу не збркају, јер у случају да се у прву радњу послова друге радње увуку, тешко се постизава епилог друге радње, — ако се и ове друге радње, послови удесе и упере, да се епилог од прве радње поквари, — обично поквари се цела ствар, — и ако убијем мачку, што се најела, и појела 8. фунти меса, нећу онда ни месо ни мачку имати.

Такав један епилог догодио се из избора Митрополита пок. Јосифа Рајачића.

Из тог времена има нас још много живих, који смо при том избору посредно ил' непосредно учествовали, — а још више који смо очеведци били.

И ја сам бројао се у ове последње.

Јер у оно доба наши стари оцеви тако су били неувиђавни, неразборити, и у својој простоти тако тврдоглавни људи, да они као занатлије и паори, нису веровали својој деци, нама „високоученим“ докторима и универзитлијама, да смо ми паметнији од њи, и ако смо им нашу „високу мудрост“ тако јасно доказали да нам никако нису основно приговорити умели, — онда су нам слежући раменима рекли: е — мој брајко, бадава ти мени говориш овде оно што ја неразумем, ја зато опет теби неверујем, већ иди ти у магистрат, и у вармеђу, гди су теби равни, и покажи тамо твоју мудрост, пак ћу онда и ја веровати твојим доказима и тим учитељским сведочбама, — а дочде верујем ти само толико, да си школу изучио, и сад ми ниси у мом занату и послу од помоћи. —

На оваке окореле речи, шта смо знали друго чинити, већ морадосмо наше високоучене главе, са високодигнутим носевима отобољити, пак на ново у прашне, сад још и димљиве канцеларије, код власти, или адвоката ући, и ту годину и две без платежно секирати се дати, — док нам непружише декрет за какву платицу или недадоше нам диплому, да поред ње чекамо на добру срећу, да уловимо каквог очајничког клијента.

У таговом простом свету, по кафанама и биртијама скупове и села у залуду смо приређивали, јер они кад су дошли нису добро ни чули шта смо декламовали, рецитирали, већ ако смо певали и играли уз то би с' нама пристали, пак пред зору разишли би се мамурни и пијани кућама својима, да се испавамо, — и тек трећи дан приповедале би женске, који су младићи „феш“ изгледали, и како је ова ил она обучена била.

Оцеви би и нама и својим супругама пребацивали, колко су морали на те лудорије потрошити.

Да боме, да се сад време променуло, пак паметнији свет радо гледи ако му је син „хирош“ да се по кафанама размеће, да са својим пајташима по биртијама части се, — то је „бон тон“ тако сад изискује светско изображење, да се мудрости из биртијских забава и села црпе.

Ја сам баш био свршио науке, и био сам

„фацират" гост код куће, кад заказаше скупштину за избор Митрополита.

Мој отац био је у Темишвару, где је обављен избор посланика.

Дошавши кући, рекне ми: даћу ти кола, па ћеш и ти ићи у Карловце, да будеш при избору.

„А шта ћу ја тамо; кад нисам посланик, а немам ни плату?"

— Па нисмо ни ми имали плате, који смо у Темишвару при избору посланика недељу дана пропустили, а немају плате ни посланици, :— то се дело читавог народа тиче, па треба сви да припомогнемо, — ти као научењак отићеш да помогнеш ако што писати и преписати треба, а видићеш и научићеш се како тече ред при таковој радњи, где се поглавица св. цркве и срп. народа бира. — (Свршиће се)

ДРУШТВА.

Главна скупштина „Матице Српске" 1. (13.) септембра 1884. Извештај подпредседника књиж. одељења Филипа Оберкнежевића о годишњем раду књижевног одељења и одбора.

(Свршетак.)

35. Прича Мите Живковића: „Златка" штампана је у „Летопису" и награђена са 15 ф.

36. Приповетка Мите Живковића: „Трива свирац. Слика из Потисја," налази се на оцени.

37 По оцени Јована Грчића. није примљена за „Летопис" песма В. Ј. Илијћа: „У тишини."

38. На основу оцене Ф. Оберкнежевића и Св. Савковића примљен је и штампан у „Летопису" чланак А. Сандића под насловом: „Помен Ђури Даничићу." Досуђена му је награда од 50 фор.

39. А. Сандићу одређено је 20 фор. за увод и попратницу за „Родослов фамилије Стратимировића" и за „диплому породице Стратимировића којом добаше Кулпин 1715." заједно са неким новим податцима.

40. Мити Петровићу одређена је награда од 85 ф. за етнолошку расправу: „Оремско вино", која ће се штампати у „Летопису."

41. Ђорђа Глибоњског спис за народ под насловом: „Петао и кокошка" издан је на оцену: дру Ђорђу Натошевићу и Андрији М. Матићу,

42. Чланак Синише: „Два питања српске повјеснице" по предлогу и оцени Милана А. Јовановића примљен је за „Летопис."

43. По оцени Мите Петровића примљен је за „Летопис" чланак Андрије М. Матића: „Садашњост и будућност електрицитета", а награда ће се одредити кад чланак изађе штампан. Оцењивачу 5 фор. награде.

44. Спис М. Симеона Кончара: „Јован Хајнрих Песталоци" издан је на оцену Аркадији Варађанину.

45. Критика Андрије М. Матића на књигу „Алгебарска анализа" од Димитрије Нешића прима се за „Летопис" и награђује са 5 фор.

46. Превод чланка Артура Џ. Еванса: „Божић и старопоклонииштво у Црној Гори" од Николе С. Јовановића није примљен за „Летопис."

47. Чланак Марка Николића из Разграда под насловом: „Житни метиљ" издан је на оцену агроному Александру Миоковићу.

48. На основу оцене дра Милана Савића нису примљене ни награђене песме Станка Видића.

49. Примљена је за „Летопис" народна приповетка „Дете и ждребе," коју је у Срему прибележио Милан А. Јовановић. За исту приповетку одређена је награда од 5 ф.

50. Спис Светислава М. Стојановића „Основи рационалног земљоделства" издан је на оцену Александру Миоковићу.

51. Критика дра Милана Савића на књигу: „Жубори и вихори, песме Милорада П. Шапчанина" примљена је за „Летопис" и награђена са 10 фор.

52. Критика дра Милана Савића на књигу: „Песме Драгутина Ј. Илијћа" примљена је за „Летопис" и награђена са 5 фор.

53. Примљена је за „Летопис" критика М. Бана на два списа Јована Ристића. Та критика носи наслов: „Историјска студија."

54. По оцени дра Милана Савића одбијена је песма Гигана Бакаловића под насловом: „Змај песнику."

55. На рачун награде за чланак: „Критичке студије из уставне теорије," који се штампа у „Летопису," одређено је писцу 80 фор. а кад цео чланак буде штампан, издаће му се остатак награде.

56. Дра Стевана Павловића повеће дело: „Наука о песништву (поетика), и то I. део: о песништву са кратким прегледом естетике; II. део о књижевним особито о песничким умотворима словенским" издано је на оцену дру Ђорђу Дери и А. Хаџићу. Писац је одустао од досуђене му награде од 150., за његову расправу: „Песничка вештина," пошто је исту сада опширније израдио.

57. Није награђен драматски спев Милутина Ј. Илијћа под насловом: „Краљ Војислав" на основу оцене дра Милана Савића.

58. На основу оцене М. Петровића није примљена за „Летопис" питомачка расправа Ђорђа П. Рокнића: „Из науке о електризму."

59. Народне песме, што их је М. О. скупио по Срему, Славонији и Босни, издају се на оцену А. Сандићу.

60. „Мала поетика (наука о песништву) за школу и народ" од дра Стевана Павловића издаје се на оцену: А. Сандићу и Васи Вујићу из Карловаца.

61. За оцену трију шаљивих игара, што су стиг-

ле на расписану награду, одређено је Јовану Грчићу 30 фор., а Стевану В. Поповићу 20 фор.

62. За оцену чланка Ст. Миловановa: „Физика у Срба“ одређена је Мити Петровићу, награда од 10 фор.

Даље ми ваља споменути, да је 8. (20.) новембра 1883. приликом прославе седамдесетогодишњице дра Фрање Миклошића послан телеграфски поздрав јубилару, а ово друштво заступао је на тој прослави члан књижевног оделења др. Јован Јовановић у Бечу.

Отварање чешког народног позоришта у Златном Прагу 6. (18.) новембра 1883. поздрављено је такођер од стране „Матице“ а тако исто и педесетогодишњица песника Змај-Јована Јовановића 24. нов. 1883.

Поздрављена је брзојавно и светковина, коју су у спомен Ивану Сергијевићу Тургењеву 27. јануара о. г. приредили у Бечу словенски ђаци што се уче на великим школама.

Одбор за подизање споменика Бранку Радичевићу у Карловцима послао је „Матици“ један отисак Бранкове лубање у гипсу.

На послетку част ми је јавити, да је књижевно оделење и књижевни одбор водило надзор над питомцима стипендијски заклада, што стоје под управом матичином. Може се рећи, да су се питомци у опште владали добро и добар успех показали. Ради попуњења неких празних питомачких места поднеће се скупштина засебни извештаји и предлози.

БЕЛЕШКЕ.

(*Промоција*). Наш пријатељ и сарадник г. Паја Бота, родом из Вел. Бечкерека у Угарској, промовисан је у суботу 6. октобра о. г. на ц. кр. Карло-Ферд. универзитету у Прагу за доктора целокупне медицине. Живио и народу српском као и уопште болнима био од највеће користи!

РАЗНО.

(*Плач за Лукијаном Мушицким*) Кад је митроносни песник српски Лукијан Мушицки 15. марта 1837. године умрьо, донео је „Сербски народни лист,“ што га је уређивао пок. Тодор Павловић, у броју 13. од 28. марта речене године на првој страни црном оградом уоквирен и са три вињете, које представљају гроб и жалост а испод венца, у којем стоје слова Л. М. ове опроштајне речи: „Еј да жалосна гласа! Еј да несрећне ъести! да отровне стреле, грозна којом нам судбина душу и серце пробија! — Роде сербски! Вриском се заплачи — потоком сузе проливај; нек те цео свет чује, тужно запевај! — Једног си роде, Доситеја, једног Рајића, једног Мушицког имао, мужа каквог једва стољетија рађају, а сви векови обожавају — Мушицког си роде навек изгубио! — Који се целог живота с оба јестества јуначки и победоносно борно — који је човечеству на част и неоцениму ползу вечито да живи достојан био, ах! и он човеческој судби подлећи мораде — Високопреосвјашченејши и Словеснејши г. Лукијан Мушицки, православни епископ Карлштатски 15. марта несрећне ове године на вечиту народа славено-сербског жалост представи се — заледи се вечитим студеном најтоплије љубави к роду своме препуно серце — занемише на веки уста, којима су речи: „Сербски народ, сербско народно благостојаније“ непрестано повторяване најслађе речи били — Угаси се најсветлија звезда књижества и словесности сербске — Умукну слатки глас небесни песама. — Изгубисмо жара пуног вере учитеља, верног церкве заштититеља — Паде нам опет један крепки народне церкве столи — Остави нас на веки највиспренији, најблагороднији, науком најдичнија дух; најумнији, најревноснији родољубац — јарко ти роде сербски за облаке зађе сунце — Потоком сузе проливај, и довека кроз плач говори: Лака му црна земљица!!!“ — У идућем броју истога листа налазе се стихови, посвећени пок. Мушицком, са потписом: „Млади Србљи у Пешти.“

(*Всјаческаја сујета*). Одавно је то било, а да ли су женске и данас тако сујетне, то вам не умемо рећи. Било је то у Глезгову у Шотској. Она се требала да венча, а није имала новаца да купи лепу хаљину венчану. Но она се умеде досетити. Оде зубноме лекару, који је куповао лепе здраве зубе, те си даде извадити пет најлепших својих зуба, и доби за њих пет гвинеја (златних новаца), за које узе себи лепу венчану хаљину и нико сретнији од ње, кад је нову хаљину обукла!

НОВЕ КЊИГЕ.

Главни списак књижаре браће Јовановића у Панчеву. 1884. Штампарија браће Јовановића у Панчеву. 8-на, стр. 48. — Шиље се свакоме на захтевање бесплатно.

Песме и савремени поздрави. од Србина Милоша Грабовачког. (Прештампано из „Србинових Листића“). У Земуну. Штампа и издање Србина Милоша Грабовачког. 1884. Цена 10 новч. или 20 пара дин. 16-на, стр. 32.

Народна библиотека браће Јовановића. Свеска 87. *Писма Доситеја Обрадовића.* Панчево 1884. Цена 16 новч.

ОДГОВОРИ.

Г. Ј. Ј. фармацеуту. — Не знамо ваше адресе, ни у администрацији је нема, да би вам могли послати 1 ф., што имате добрих у нас.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

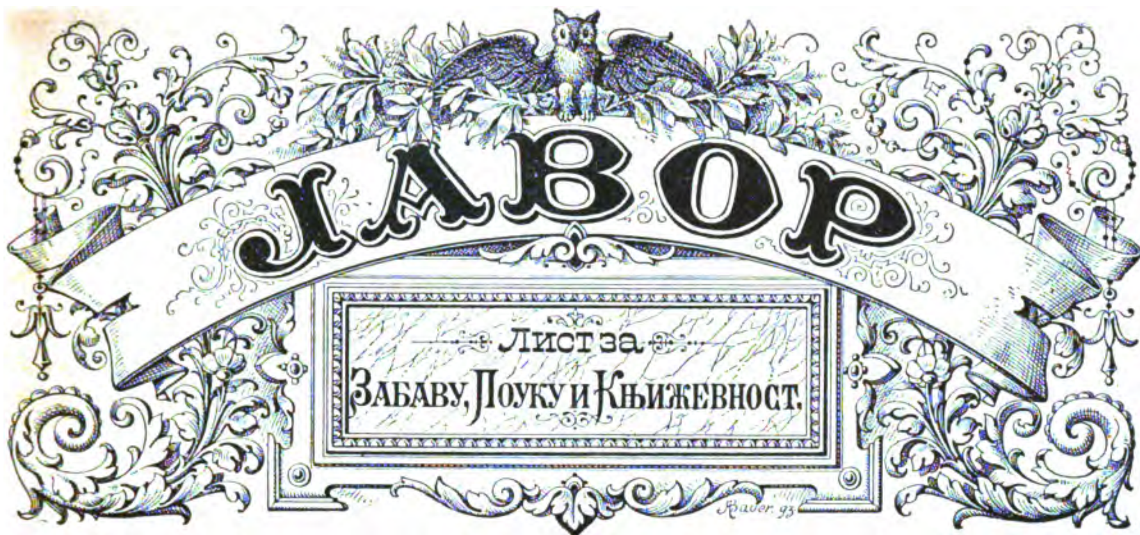

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 43. У Новом Саду 21. октобра, 1884. Год. XI.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Чудне појаве.

Стеван Балшић господар од Вихограда, срдар првога реда, од велика племства, признат по крви и старости породице, беше млад, веома богат човек. Жена његова лепа Адријана водила је порекло из старе Босанске породице Јаблановића. — Брак међу овом госпоштином небеше као што но наши веле, благословен, јер није имао порода, ни мушкога, ни женскога. Но и друго, много, оскудевало је овоме браку, па да буде сретан, што ће мо одмах видети.

Срдар Стеван био је телом крупан, а узрастан човек и по спољности веома суров. Нос је имао орловски, а око попашно. Сав створ беше му заповедајућ.

Напротив љуба му Адријана беше сушта нежност и племенитост. Умиљате црте њене, као да су створене за блаженство. Осетљивост њена патила је грозно од сурововости господара јој. Много је пута слушала изразе, који јој крв ледише; колико је пута у тајности проливала горке сузе свога незадовољства. Много је она патила, дуго је она трпила, док се преко њеног нежног и љубећег срца није превукла кора ледене равнодушности; она више није љубила свога мужа; па с тога им у дому не беше никакве породичне радости.

Стеван Балшић није осећао равнодушност своје љубе, јер га није љубав и осећај к њој привлачио. Он није налазио у дому своме задовољства, већ га је тражио ван. У његовом уму непрестано се врзла мисао о „најлепшој девојци.“ — Он је себи давно ставио у задаћу да мора упознати ту најлепшу девојку. И он би заиста досад своју намеру и произвео, али је више од по године ишао по ловови од госпоштине до госпоштине. Кад се повратио натраг, онда му дође опет на ум да упозна најлепшу девојку. Но како, па који ли начин! А зар је то тешко ономе који има средстава — новаца. Срдар се Стеван насмешио. Он отиде у варош, сакупи тамо младе људе, с њима уговори, да се приреди једна величанстве-

на забава у корист рањеника. — Па да би се сваки велики трошак избегао, измоли од свога стрица војводе Милутина дворе, да се у њима забава одржи. Војвода ће дворе осветлити, а његова љуба Адријана биће домаћица. Јело и пиће даће главом Стеван Балшић. Грађанство пак које буде позвано донеће дарове, који ће се дарови изигравати, да би се што више новца на рањенике прикупило. —

Вас цела варош беше узбуђена због ове забаве. Знало се да ће ту бити искупљено најодабреније друштво, па је сваки био рад, да буде учесник тога друштва. Она два, три дана, док су позивачи ишли позивати, владало је грозничаво стање. Неки су људи устопце ишли за позивачима, да виде куда ће и у чију кућу. У целој вароши пуне две недеље дана није се ништа друго говорило до ли о предстојећој забави код Балшића. Они, који су на забаву позвани били, ти су необуздано хвалили племенитост, витештво, узвишеност, ученост и добросрдачност породице Балшићеве; а напротив они, који нису били позвани, ти су у тој забави назирали неке нечисте намере од стране Балшића, и опомињали су своје суграђане да буду на опрезу. — Али то је у свету увек било тако, па ће и бити.

Међутим они, који су позвани били на забаву, спремали су богате дарове; а то је сасвим природно било, хтели су се домаћинима умилити. — Ма каква да је цел била Балшићу иначе ова забава; опет је сам резултат забаве имао потпуног успеха по беднике, који су за домовину оставили на бојишту ил руку, ил ногу, ил око, ил су им прострељане груди.

Дан саме забаве дошао је. Дворови Милутина Балшића пливали су у мору светлости. По улици гурао се радознао свет, да види ко ће све на забаву доћи; шта више пред самом капијом толико је непозваних било, да су једва позвани улазити могли.

Гости су у заказано време тачно долазили. —

Мало по мало испунише се богати дворови са позваном госпоштином. Старац Милутин Балшић седео је на једном дивану, и ту је весело поздрављао госте који су редом ишли да му се прикажу.

Стеван Балшић у свом веома богатом сдарском оделу био је тако рећи изнимка у целом друштву; но и његова љуба Адријана, са својом умиљатошћу и љубазношћу мал'те није очарала васколико друштво.

Код таке љубазности и предусретљивости домаћинах, било је сво искупљено друштво раздрагано и пријатно расположено.

Стеваново орловско око стрељало је час по дворани, а час по побочним одајама. Он приступи Милети Јездимировићу и пришапне му нешто на уво. Овај се удали и после неколико тренутака дође испод руке са Миодрагом, ког престави Стевану.

Срдар му пружи руку па рече: „Давна ми је жеља да вас упознам, јер ценим људе вашега дара, и мило ми је друштво умних људи; али ми се до сада недаде прилика, те ево уграбих ову прву, и хоћу да вам овим изјачим моје поштовање; а и надý да ћу вас моћи својим пријатељем назвати, и да ће те ми бити често мио гост у моме двору.

Миодраг је примио ово понуђено пријатељство сасвим мирно, он изјави да се радује овоме личноме познанству, и жели да пријатељство узајмичко служи увек овако светој цели као ова што је данас. Особито ће му овај тренут у животу лепу успомену оставити, ако се у овом познанству и пријатељству касније манифестује обојице некористољубље лично.

Срдар Стеван проникао је по овом одговору широко срце Миодрагово, које би да обухвати са својом љубави цео свет. Он ухвати Миодрага под руку и шетао се с њим по дворани, разговарајући се о разним предметима. — Наједаред упита Стеван: „Имате ли играчицу? .“ — Имам, одговори Миодраг љубазно.

„Врло добро, упаде Стеван, та ви сте окретан млад човек, када сте се тако рано побринули за играчицу!“

— Та то још једно добро има у мене, што сам према женскињама предусретљив.

Управо да се чисто изразим. Ја веома волим женско друштво, али само онда када што паметно разговара; иначе увек мислим да сам јако погрешио што нисам анатомију штудирао, па да дођем до тога знања, како би се без повреде могла човечија лобања отворити, па би онда заишао у беспосличарска женска друштва, понео би једну меку кичицу, и њоме би ону заблуделу паучину у мозгу скинуо, да се ум расветли; иначе, женскиње су веома племенита срца.

„И тако мој драги господине," рече срдар Стеван, „женскиње, са којима ви другујете, можемо рачунати у потпуно разборите." —

— Није баш ни тако! Ја сам вам рекао, да сам према женскињама веома предусретљив, па се с тога покоравам ономе што јесте. Окупи ме често и тако друштво, де се веома надангубим, одговори Миодраг.

„Али када вам стоји да по вољи бирате, онда тек одабране бирате. Н. пр. данас, када будете при игри бирали женске, те ће све бити одабране по вредности, јел тако? упита срдар.

— Није, одговори Миодраг.

„А како то? упита срдар зачуђено.

— Јер су овде, на овом месту ноге меродавне. Овде је лакомисленост најзанимљивија, рече Миодраг.

„Шта би ви радили, да су вас н. пр. чуле женскиње, шта сте ви све овде изговорили," упита срдар смејући се.

— Ја би ћутао, јер неби могао до речи доћи.

У тај мах уђе Палмира у дворану, Стеван је тамо погледао па нехотице изусти: „Да дивне женскиње!"

— Моја играчица! осмехну се Миодраг.

„А, дакле умна, паметна . . . мораћу јој саопштити наш разговор, рече срдар заједљиво.

— Заиста умна и паметна . . . њу ће одиста веселити ваше казивање, одговори Миодраг озбиљно. —

„А ко је ваш пар при игри, упита срдар.

— Обазрећу се да потражим, одговори Миодраг.

Срдар му пружи руку и рече: „Мило ми је што се тако десило, ја вам се ево нудим."

— Примам свесрдно, одговори Миодраг.

„Ако јој се у овај мах приближим, заиста неби знао друго шта отпочети, но тамо де смо стали; та то је веома интересантна тема, кад се пред жењскињама стане разговарати о паучини у мозгу им. Шта велите Миодраже? Зар није тако; утиште једљиво срдар Миодрагу у срце.

Овај се зажари, али се мирно држао, па рече: Ако вам је срдаре до какве победе безкористне, а ви почните борбу са сеном. Ја стојим на расположењу.

„Ви Миодраже мењате боју, зар почињете подозревати што? упита срдар смешећи се.

— Немам узрока, јер све што човечије око види, и што у природи постоји, сме оценити, да уважити или одбацити. Хоћел пак ту оцену дотични предмет примити, то је његова изкључива ствар, одговори Миодраг. —

„Ја горим у жељи, да се упознам са овим девојчетом рече срдар жустро. Сва спољашност њена даје нам сведоџбу опчињљивости; о да ли та спољашност важи и нешто више, што ви верујете драги Миодраже, то би било веома опасно испитивање, могао би се овако ожењен заљубити.

Ове последње речи пријатно су на Миодрага утиснуле. Ожењеном човеку слободно је Палмиру и обожавати, а не само хвалити.

„Хе дакле на посао, рече срдар Стеван, ухвати Миодрага под руку и приђе управо до Палмире. Пошто се тако упознаду, замоли срдар руку Палмирину, а Миодрага ухвати за шаку, и тако их обоје одведе до своје умиљате женице Адријане, те их представи.

Име Миодрагово, било је веома познато гђи Адријани. А ретко је наћи образованог човека, који са особитом добродушношћу и љубазношћу не предусретају човека писца, особито ако исти вреди по књижевност дотичног народа. Па тако и гђа Адријана очевидно се обрадовала овом познанству са

*

г. Миодрагом. Она је много читала и много учила. Тако рећи и сада проводи све своје слободно време у читању. Гђа Адријана није тек само зато читала да убије расејаност или малаксалост, већ да упозна шта су људи некада били и шта су сад, по својој умној радњи. Она је скроз проучила старо грчко и римско доба и уживала је у характерима онога времена. Она је много мислила о своме народу и о умном развитку његовом. Она се веома радовала свакој књижевној појави. Зато је показала Миодрагу место до себе, и с њиме се веома задовољно разговарала. Стеван Балшић задовољно је овај тренут у својој користи употребио, те је са Палмиром недахнимице разговарао. Њена живахност, умност, досетљивост и лепота тако га је занела, да је он, тек што је која игра прошла у њеној се близини нашао. Исто тако морао је Миодраг у најбољем расположењу гледећи у дивну и љубећу Палмиру, прекинути сласт свога уживања, те услужно забављати гђу Адријану. Но ваља и то признати, да је гђа Адријана знала погодити увек правац разговору тако важан и занимљив, да је Миодраг по час се заносио, те своје најсретније мисли исказивао, што је гђи Адријани све више годило и све нова и нова питања изазивало. Миодраг је потпуно оправдао наду и очекивање гђе Адријане. Она се осећала потпуно задовољна, а да ли и сретна?

А како се осећала Палмира?

Љубав се онда покаже у свој чистоти и снази, када јој која опасност прети. — Стеван није отступао од Палмире, а Адријана је непрестано тражила Миодрага; те тако Миодраг и Палмира нису ни за један тренутак били слободни. Њини се погледи често сусретаху а њина срца задрхташе. — Љубел се они!

Стеван је племић, богат, раскалашан, угледан, он се занео за Палмиром. Он гледи да јој се ма како додвори! — А Палмира — она задрхће — када јој поглед падне тамо на оно место де гђа Адријана са Миодрагом седи — и кад види да се њих двоје живо разговарају.

Јели то љубомора!

Стеван је приметио забуну Палмирину, он је злобно погледао у Миодрага, али се веома чувао, да се недотакне тог разговора. Он је желео срећу својој жени — он би се радовао да она Миодрага очара. У осталом он је био спреман да се упусти у борбу за Палмирину љубав. Није знао однешај Миодрагов и Палмирин, ал је веровао да се они воле. Намера му је била да ту љубав разори и да Палмиру ма по коју цену освоји. Ако би дакле његова жена утиснула на срце Миодрагово, то му је ишло сасвим у рачун. Стеван је врло мудро и обазриво поступао са Палмиром. Он је услужно, нежно и галантно се понашао; он јој је и многе ласкавости рекао, али се добро чувао, да јој открије своју страст. Он је рачунао са околностима, па је хтео, да се љубазан и допадљив покаже. —

У бурном расположењу, проведоше остали гости ноћ. Већ је свитати почело, када се разилазише дома. Нису могли, ни знали, да нађу речи, којима да нахвале љубазност, гостољубље и усрдност домаћина. — Сутра, та сутра ће се само говорити о велељепности, сјају и чаробности забаве. Та шта сутра, пуно по године говориће се о томе.

Сретни људи, који никакве друге бриге ни забуне, доли проваћање на забави неимадоше, збацише са себе руво, а за неколико тренутака, налазише се у слатком крилу Морфеја.

А Миодраг, а Палмира, а Стеван, а Адријана!

Миодраг је дошао дома, бацио је шешир на стол, те уморан седе на столицу крај стола. Сада тек, када му је од ува отклоњена свирка, и врева; када му је испред очију нестало оног гибања и таласања света, оне светлости и сјаја, видео је он пред умним очима Стевана и Палмиру. Грч му стеже срце. Она мисао, што га је пре тешила да је Стеван ожењен, сада се на мах претури у ништавило. „Та љубав незна препоне!“ Мислио је на лепу и умиљату гђу Адријану, па онда, на Палмиру и

сјај Палмирин помрча успомену на Адријану; он је задрхтао. Љубомора га је на мах почела љуто мучити. Он се поче горко кајати, што је своје осећаје тако из далека Палмири дочаравао, и што је тако млитаво кукавички се понашао. Место да је са својим присуством и својом одважности одмах јуришао на њено срце, да је са делом показао и уверио је да је љуби. Он је полаганом опсадом желео да је приволи на изазив љубави. — Мисли му се множише небројеном брзином, а неможе да нађе мало умирења. Наслонио је главу на руку па је гледао у прозоре, на којима се месечева светлост са зорином борила. У њему се грозничаво страховање покренуло, и речи му се нехотице измамише.

Кроз дебеле вале, остарела мора,
На дно гњурач хити, без стра и зазора,
Нит' се плаши чуда, што по мору гмижу,
Нит' страшљиви гатки, што но косу дижу.
Необорна мисо, на дно њега носи,
Нит' за претњу хаје, што му прете боли.
Тамо бисер драги, у заклону лежи,
То је мисо, камо срчан гњурач тежи.
И ево га носи . . . стиско га на груди . .
Љубопитни вазда скупише се људи,
И чуде се красном бисеровом сјају!
А гњурач га неда, ма шта да му дају. —
Ал је жеља људска, ко ветар несташко,
Час му лице смерно, а час му је врашко,
Па измами бисер, на углед га стави,
У тренутку бисер измењен је прави.
Заман гњурач гледи, све је тако хладно —
Он што светлост даде . . . нађе стање јадно. —
Ал' тако у свету неспорно бива,
Мучки други отму . . . што се не прикрива,

* * *

Па кажи ми ој месече драги,
Јели машта, или је суд наги
Нијел мене постигнула срећа,
Однела ми бисера трептећа.
Ти месече видиш око њено
Јел ухвање моје радовање! —

Миодраг је био растужен и разнежен тако, да му је суза из ока на стол, канула. Он положи длан преко длана на стол, и наслони чело на горњу страну руке, те га у том стању уморена савлада сан; и кад се тргнуо било је око 10 сахати пре подне. Сунчани зраци пали су по собњем патосу, а дивна данска светлост просула се по целој соби. Чудна ти је моћ сунчева. Она је разгонила ону црну слутњу из душе Миодрагове, она му је улила нову наду. Он није више био онако тужан, онако сможден, али је био ломан; с тога се скине, и баци на постељу, да одмори уморено тело. — Нека га нека спава. —

И Палмира је дошла кући. Она се неби могла тужити ни на што, та са свију страна поклањаше јој у друштву пажњу. Свако је нашао по коју пријатну реч, да јој каже; а срдар Стеван и сувише је био љубазан према њој, сваку, па и најмању жељу, пажљиво јој је испунио. Али . . . и у том али, лежало је много. На томе је запињала сва пажња, ту се разбудило сво њено задовољство. Гђа Адријана, веома је лепа и љубазна женица, па Миодраг се толико забављао с њоме. — Зар су онда његове изјаве истините биле! Зар је она погрешила, што је своје осећаје пред њиме затајила! — О, ал' како је страшно боли, ако Миодраг нађе у гђи Адријани, што је мислио да нађе у њој. Ако он . . . али даље није смела да слути, јер би је до очајања довело.

(Наставиће се.)

ГЛЕДАО САМ . . .

Гледао сам шарни лепир
Кад пољуби цвеће:
Како после дуго дуго
Над њиме облеће.

Гледао сам кад лепира
Јури вихор крути,
Он у пркос на цвет пане
Љуби га па ћути.

Па и ја сам чедо таке
Лепирове ћуди —
Љубићу те па нек свисну
Завидљиви људи.

Гавра Ковачевић.

ГОСПОЂА ФЕНСОВА.

НОВЕЛА ОД Ј. П. ЈАКОВЗЕНА.*)

У пријатном положају иза старе папске палате у Авињону има једна клупа за изглед, с које се може гледати на Рону, на обале реке Дуранце, цвећем украшене, на брежуљке и поља и један део вароши.

Једно после подне у октобру сеђаху на овој клупи две данске даме, удовица госпођа Фенсова и њена кћи, Елинора.

Ма да су оне у Авињону већ од неколико дана, те им је изглед, који је пред њима, довољно био познат, опет су се морале непрестано дивити, како да у Провансу то тако изгледа.

Да ли је то заиста био Прованс? Једна каљава река са плитким местима наслаганог муља и песка и са бескрајним обалама од сивога шљунка; за тим бледомрка поља без и једне сламке, бледомрке стрмени, бледомрки висови и од прашине сиви путови, и овде онде, покрај белих кућа, групе црних шума, пуне црних џбунова и дрвета. Изнад тога беличасто светлуцаво небо, које чињаше да све буде још блеђе, још сувље и још тамније; нигде блеска од сјајне засићене боје, него само сува, сунцем опаљена сенчења, нигде гласа у ваздуху, нигде косе да по трави звизне, нигде кола да по друму зврје; и варош тамо на обе стране, као од тишине саграђена, са свеколиким у подне празним улицама и глухонемим кућама, са затвореним капцима од прозора и жалузијама — куће, које нити могу чути ни видети.

Госпођа Фенсова показиваше према овој једноликости без живота само неко смешење с резигнацијом; Елинора пак бејаше због тога нервозна, и то не живосно и љутито нервозна, него тужно и уморно, као што човеку долази у време, кад по вас дан киша пада, па нам с кишом падају и све наше туробне мисли, — или кад те у соби разговара и мозак ти збуњује тиктање часовника, а ти седиш сам себи без помоћи досадан, — или кад гледаш у цвеће на тапету, па ти се у памети један исти ланац од дангубних сањарија витла и надовезује, па се у комаде раскине, и опет се везује у одвратној бескрајности.

*) Уз једну другу новелу која је, као и ова штампана у листу „*Deutsche Rundschau*“ за пр. год., написао је познати данско-немачки литерарни историк, Г. Брандес кратку белешку о писцу Јакобзену. Мислимо да ће и овде бити умесно чути оцену Брандесову. Она гласи: Ј. П. Јакобзен је међу млађим писцима данско-норвешке литературе најизврснији прозатор. Његова су дела говорни споменици првог реда. Што вреди сваком добром писцу, да се нерадо служи изразима и обртима који су се већ дугом употребом излизали, то вреди о Јакобзену за један ступањ више, него и о коме иначе. Ако би по изузетку изузео какву реч или склоп речи из општег стоваришта, он уме, каквом малом променом, каквим мелодичним груписањем, или просто познатим придевом, који никада није овако употребљен, начин израза новим да учини. Али је његов стил само с тога тако нов, што је он у целом свом осећајном животу са свим оригиналан. Све његове речи и реченице су натопљене и прожмане осећајима; над његовим стилом лебди тако топла осећајна магла, такав задах и пара од расположења, да се у атмосфери његових књига дише као у каквој великој тамници, и кад књигу пустиш из руке, осећаш се, као да прелазиш из егзотичне топлоте кристалног здања на суров зимски ваздух стварности.

Јакобзен се родио 7. Априла 1847. год. у Тистеду у Јутландији, као син неког имућног трговца; учио је на университету у Копенхагену ботанику, у год. 1871—72. написао је прве чланке, који су Дарвина и његова начела објавили скандинавском северу. У потоњим годинама превео је оба Дарвинова дела „о постању фела“ и „постање човека,“ и 1873. добио је златну медаљу од университета за чланак, који је штампао под насловом „*Aperçu systematique et critique sur les desmidiacées du Danemark*“ (*Journal de Botanique, 1874 Copenhague.*) Његов први роман „госпођа Марија Групе,“ 1876. прави епоху у историји данске прозе; ту нам износи вешто изведену слику данских стања у 17. веку; с погледом на грађу може се ова књига упоредити са флобертовом „госпођом Боваром.“ Његов је други модеран, роман „*Niels Zyhne*,“ 1880, који није омањег успеха имао, и обрађује духовни живот у Копенхагену, од прилике пре 20 година; 1882. издао је Јакобзен малу збирку врло финих новела, од којих је „*Deutsche Rundschau*“ донео као огледе „Госпођу Фенсову“ и „Кугу у Пергаму.“

Georg Brandes.

Ова околина Елинори допринесе велику неугодност, те је доведе готово до несвести; она изгледаше данас, као да се са свим друкчије с успоменама зауставила на надежди, која се није испунила, и на омиљеним сновима, који су сад већ били досадни и увели — на сновима, који је нагоне, кад само на њих помисли, да сва поцрвене од велика стида, али које опет никако није могла заборавити. И какве свезе све то има с овом околином; та, несрећа ју је постигла далеко одавде, у отаџбини, на таласастом Сунду, под отворено зеленим буквама; па ипак је сваки бледомрки брежуљак имао то на својим уснама, и свака кућа са зеленим капцима стајаше ту и ћуташе због тога.

То беше стари јад младих срдаца, који их је задесио; она је једног човека волела и веровала у његову љубав, — али он на један пут изабра себи другу — зашто, из ког разлога? шта му је учинила? у чему се променила, зар она није иста остала? и непрестано је себи постављала ова питања. Она није својој матери ни речице о томе казала, али њена мати све је разумела, и врло се нежно бринула о њој; она би могла викати због ове бриге, за коју је знала и опет ништа није смела знати, а њена је мати и ово разумела, и тако су оне путовале. Цео је пут чињен само зато, да би она ово заборавила.

Госпођи Фенсовој није требало да погледа своју кћер — а то би је уплашило — па да зна, где су њене мисли; требало је само да прати нервозну малу руку, која је била покрај ње, и која се у бескрајном очајању преко стуба пружала, да сваког тренутка место промени, као какав грозничави болесник, који се у свом топлом кревету окреће и тамо и амо; требало је само да погледа ову руку, па да зна, како уморно младе очи преда се гледају, како мученички фино лице при сваком дисају задркти, како је бледо у својој муци, и како плавкасто болешљиве жиле ударају испод фине коже слепих очију.

Какво сажаљење осећаше она према свом сиротом детету; како би она радо своју кћер на прса привукла, па да јој прошапута све речи од утехе, које би за то могла наћи. Али она беше тог уверења, да се болови, који морају умрети сакривени, не смеју на глас изговорити, па ни између мајке и кћери; да не би једнога дана у новим приликама, када се све окреће усхићењу и срећи, ове речи биле каква тешка препрека, јер ће онај, који их је казао, помислити, како ли оне изгледају у мислима другога, како се обрћу и окрећу.

И тада би се она побојала, да кћери рђаву услугу не укаже, кад би јој се показала поверљива; она није хтела, па ма колике јој олакшице учинила, притећи јој у помоћ нерасположењу, које је у њој, да би се и најтајнији углави њене властите душе туђем оку издали. Она беше шта више, што је било теже за њих обадве, због тога весела, што се она изредност душе, која је и њој била властита, и код њене младе кћери налази у некој одређеној здравој чврстоћи.

Једном пре много, много година, када је и сама била така осамнаестогодишња девојка, волела је свом душом, у свој грозничавости, са свом животном надом, сваком мишљу својом, а то није смело бити, нити је могло бити; он немаше ништа друго да понуди до своју верност, којом би је кушао у неодређеном заручништву, а прилике у њеној кући нису допустиле никакво одлагање. Тако је она узела онога, који јој је дат, који је завладао овим приликама. Они су се венчали, дошла су деца: Таге, син, који је с њом путовао, у Авињон и кћи, која је покрај ње седела, а то је било много боље, него кад би она могла чекати. Ово је трајало осам година, за тим јој умре човек, и

она га пожали из свег срца, јер беше заволела ову фину и танкокрвну природу, која је све, што је њој било близко по сродству и породичној вези, обухватала строгом и себичном љубављу готово болесно, која се од целог спољнег света бринула само о том, шта мисли овај свет (она), и ништа више. По смрти мужевљевој она је живела само за своју децу, не с њима затворена, него имајући удела и у друштву, што је било природно за једну тако младу и имућну удовицу. Сад је била њеном сину двадесет прва година, а њој није требало много до четрдесете. Али је ипак сачувала добар изглед, није било никакве сиве пеге на њеној густој затворено-плавој коси, нити и једне боре на великим отвореним очима, а њен стас био је витак и пун. Снажне и обележене црте јаче провириваху кроз танку и топлију маст, коју су јој дале њене године; али ипак беше и неке пријатности у смешењу око њених дубоко усечених усана, готово младост пуна заборава у росном сјају њених мрких очију, које су јој изглед чиниле благим и меким. Уз то озбиљна округлина и пуноћа образа и бистар ум зреле жене!

(Наставиће се.)

СВИЈЕТЛЕЋЕ ЖИВОТИЊЕ КОПНА И МОРА.

ПИШЕ ЈОВАН БИЈЕЛИЋ У Г. КАРЛОВЦУ.

(Наставак.)

У животиња на копну наћи је репрезентанте свијетлења међу зарезницима (Jnsekta, Hexapoda) и стоногама (Myriopoda), а код животиња у мору изим поменутих, понајвише међу мешницама (Coelenterata).

Сам Ehrenberg познавао је у свему 107 врста.

Ајдемо сад, да се летимице упознамо са тијем пиротехницима. Међу зарезницима су са свијетлења најпознатији свитци.

Исти су познати у двије врсти. Прва је свјетлица*) (свитац, свитаљка, кријесница Lampyris noctiluca; Leuchtkäfer, Glühwurm, Johanniskäfer, Johanniswurm), а друга, подједно мања врст је Lampyris splendidula.

Обадвије ове врсти убрајају се у обитељ мекокожаца (Malacodermata) или по другима у посебну обитељ свјетлица (Lampyridae; Leuchtkäfer).

Прва ова помснута врст, такозвана свјетлица, позната је у нас и најмањем дјетету. Ноћни је кукац, мрке боје, указује се топлијех љетнијех вечери, понајвише свршетком јунија а почетком јулија мјесеца (Главно му је указивање око Ивањ-дана једног и другог. Ну ове год. виђеван је овај кукац и изванредно далеко прије, а богме и за чудо доста касно. Било га је виђети још око преображенског дана, а примјећен је и лијепе мирне вечери 19. септембра п. р. ове год.)

Тада је виђети с вечера по сумрачју и мраку мужјаке свјетлица попут врцајућих варница честимице тамо амо по ваздуху полијетати. При том врцању не полијећу високо.

Женке су без крила и наличе црволикој ларви, већма свијетле него крилати мужјаци; па дочим се ове, би рећи запостављене сиротанке немогу подићи на лакијем крилима љубави — као што је то њиховим gentleman-ном, мужјацима дано — у ваздух, то се оне у накнаду тога, интензивније свијетле, виђају у трави и грмљу истодобно кад и мужјаци попут ситне и најсјајније живе жеравице. Тако се приказују те љепотанке, да нам и нехотице за око запну. Дјеци су управо и мужјаци и женке право весеље. Радо их хватају, а још радије скакутају за њима.

Тврде, да се свјетлица и као јаје и к...

*) Види: „Прилог народној терминологији животиња и биљна од проф. Моје Медића у III. свесци овог. љетописа „Матице Српске"!

ларва свијетли, т. ј. да одаје фосфорасту свијетлост.

Свјетлица и њезина ларва храни се животињском храном; последња поглавито пужевима. Код оне друге мање, али сродне врсти, Lampyris splendidula, нађи је код женка бар зачетке крила.

Свијетлећи орган (прибор) и једне и друге врсти свјетлице састоји се у мужјака од једног пара плочица (Leuchtplatten) на трбушној страни и то на предпредзадњем прстенку, а код женка од двије ваљкушасте надизине с обадвије стране средњег дијела тијела.

Ови органи стоје у савезу са душницима и живцима; а то је баш важно по разјашњење узрока свијетлењу.

О самом пак узроку свијетлења ових животињица говорићемо посље јер узрок свијетлења код свијух свијетлећих животиња свађа се на једно те исто.

У обитељ буба (Coleoptera), названу Elateridae (Schnellkäfer, Schmiede), која броји 3000 врста, убрајају се у 100 врста познати Cucujos (рода Pyrophorus) тропских земаља, особито Мехике и Бразилије. Пиротехници су ови далеко већи од пиротехника свјетлица, па с тога им ваљда и свјетло, које одају, надмашује махом оно посљеднијех, сјајем и лепотом. Тако је то свјетло интензивно, да издашно разсветљује путником путеве попут сјајне мјесечине у онијем тропскијем крајевима — домовини овијех буба — а послужују се, тим свјетлом и за разсвјетлење станова људскијех у поменутијем крајевима.

У њих се органи свијетлења налазе такођер и на предњем дијелу груди; а у уској су свези такођер и са душницима и живцима.

Из разреда кљунаша (полукрилаца, Rynchota Hemiptera) нађи је по старијем мишљењу међу цикадама и то у обитељи фулгурина (Leuchtzirpen) такова свјетиоца, а то је главом Fulgora laternaria у тропској Америци. Ну сада се држи, да поменута обитељ фулгорина нема свијетлећих представника, што на сваки начин није гријех.

Од стонога држе, да нека Arthronomalus electricus свијетли. То би ето били по избор репрезентанти те врсти пиротехника на копну, а сада сврнимо оком свијетлећим животињама у мору.

Да почнемо тај преглед свијетлећих животиња мора са најниже организованим животињама, са праживотињама (Protozoa), које су тако сићушни организми, да је њихове поједине индивидуе тек микроскопом моћи приметити.

Организми су то без органа, а тијело им се састоји из протоплазме (живе слузи, зване саркода).

Овамо спадајући корјенаш (Wurzelfüfser), Noctiluca miliaris, та морска свјетиљка, округласта је облика, величине је просена зрна са једним дугим кончићем, с којим се у води вјешто потискује. Ови пресићушни створови покривају као слузава маса површину мора у дебљини неколико сантиметара, те су битан узрок свијетлења морског, тог заиста чудног и удивљења пуног феномена.

Тијех пресићушнијех створова нађи је у каналу и средиземном мору а не мањка их и у океану посвуда.

Како су сићушни и незнатни ти створови, са којијем море свијетли, виђети је и отуда, што је у 30 □ cm свијетлеће морске воде нађи до 25000 титрајућих таквових свијетлећих перла.

Под микроскопом указује се на површју тијех животињица сијасет свијетлећих тачака, које нит су исте величине, нит су правилно поређане.

Концем шестог деценија у прошлом вијеку описао је Rigand први ову животињицу. Створ овај, којега описасмо убрајају у организме такозване неутралне дзоне, коју поставише као међашницу двајух царства — животиња и билина.

Ту неутралну дзону сачињавају донекле праживотиње са посвемашњим протистима. Из организама ове неутралне дзоне (Urorganismen) развили су се по мнењу неких испитавача постепеним развијањем на једној страни очити животињски, а на другој недвојбени билински организми. Стога те организме и називљу по кад-кад и фитоцоидима.

(Свршиће се.)

ЗА ВРЕМЕ МОЈЕ БИРОВИНЕ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ СТАРОГ СРПСКОГ РОДОЉУБА.

(Свршетак.)

Из нутра псовање и грдња, а споља кикотање и смех, учинише, да су деца и на глад заборавила, — и тек помоћу пандура могла се растерати.“

„За тим, деца завиривала су сваки дан у моју котарку, — поједини затворен крио се из буџака у буџак да га деца не смотре, — ал ови несташни, не остављаху жртву, а да не викну „еј мај Доње, че фач а чој“ и т. д. што је онога у највећу јарост доводило.“

„На тај начин котарка постане најстрашнија казн, и сваки је стрепио, да не дође у котарку.“

„То ми је помогло људе на сараорство истерати, да цркву и школу назидамо.“

„За школу натерао сам, да до 14. година стара деца, морају је посећивати.“

„Свећеник имађаше обичај празником и недељом посјетити ме на чашицу шљивовице, — и једном ја радостан рекнем пароху: но домњи паринће, сад имамо лепу и велику „бисерику“ можемо се опет у околини поносити,“ јер сад ћу настојавати, — да и поједини цигље набављате, — и редовно озидане куће подигну се.“

„На то мој попа сасвим снуждено одговори ми: јесте госп. бирове, имамо лепу и велику цркву, но шта је хасна, кад је празна, и бадава ја настојавам, и саветујем, кад народ неће у цркву да долази.“

„Још поп није ни из куће изишао, ја позовем све поглаваре, пандуре и плајаше, и овима издам заповест, да имају цело село — момке и девојке, и све преко 14 година старије људе ове с ашовима и мотикама, а женске с карлицама наредити, да после подне у 2. сата на пијаци нађу се.“

„Заповест буде извршена, ја дам мог коња оседлати, и окружен од поглавара пођем напред, и наредим, да сви замном иду.„

„У том походу, изгледао сам себи, као прави дон Кижот, а чинило ми се, као да ме прати гомила веселе деце.“

„При добром, — најмање видимом расположењу целе трупе, дођемо не далеко од села лежећем брежуљку, овде зауставимо се, и наредим, да се тај брежуљак раскопа, пренесе у долину; — пак навалим да се брзо посао обави; јер ћемо затим опет брзог посла имати, па ти послови трајаће целе године, — да не дангубимо.“

„Моји подручни, кад упутише посао, скупе се око мене на разговор, и један између њих запита ће ме: па шта ћемо радити, кад будемо са брежуљком готови? — е, онда ћемо, — одговорим ја са свим збиљно, — онда ћемо, из тог дола вући земљу, да опет начинимо брежуљак, — јер на то смо хвала Богу доспели, да недељом и празником можемо радити, што и тако у ће данс неидемо у цркву, а друга посла и немамо.

„Моји људи отегоше образе, и један по један украдоше се испред мене, и заиђоше по народу те шушкајући испоручише што су чули.“

„У једанпут гласно весеље замене дубока тишина, и ја кад сам примстио, да су моје речи дејство учиниле, — призовем поглаваре, и показавши им на небу један далеко угледан облачак, рекнем: видите онај облак може нас покиснути. већ наредите, да се брежуљак колико је ископан, шкарпира и изравна, па да бежимо кући.“

„Брзо је овај посао готов био, и ми се вратимо у село.“

„Идуће недеље била је пуна црква људи и жена, и никад није се попа потужио, да је црква празна.“

„Једном дође ми пристав јавити, како се пеки у бирту частили, — и морадоше једног пијаног кавгаџију на стражу дотерати и притворити, — и дода; да је том приликом видио „домна паринћа“ како из под клупе лежи пијан као „крмача“ — „ка ин скрофа!“

„Ја на ову последњу реч, изопачим се на кмета, који предамном дрктати стане, и викнем на њега: Како ти смеш тако срам-

но грдити и псовати светог отца, кад си знао дужност, да оног пијаног дотераш и затвориш у стражу, — зар ти незнаш дужност, да чеснејшег отца треба испред очију народа склонити, — сад таки да идеш на стражу, да узмеш 4. човека, узмите носила из порте, и однесите попу кући.“

„Мој кмет, окрене се и загребе, а ја гледајући на прозор, видим гди оде са 4. човека и понесу мртвачка носила; — затим отрчим у кујну и позовем жену да нешто види, — која и дође да самном на прозору чека.“

„По кратком времену, ето ти четворице праћени од петог кмета, гди на носилима носе, са дороцем хрђаво и само у полак покривеног попа, — те га однеше кући.“

„С тим учинио сам, да је сироту мoју жену од страве грозница ухватила, и после никад није смела у цркву ићи, већ морадох је сваке недеље и светца на 6. сати форшпанити, да посећава у В-у цркву.“

„Попа првих недеља тако се стидио, да није ни у цркву идући поред моје куће пролазио, — није никад више на ракију долазио, — и кад је баш морао изилазио ми је пред очи, — а ја сам се чинио послу и невешт, лепо сам се шњим разговарао, и част му одавао, тако и другима саветовао, да светог отца, као у месту јединог достојника поштују; — ал и домне парињће, не само у селу, него кад оде у коју варош, или у град владици, — није имао воље, да у бирт завири, и — постао је најбољи свештеник.“

„Тако је то текло за време моје бировине и место О-М. постало је столицом срезких области, — ја сам мој стан напустити морао, јер сам се зажелио у питомији предео преселити, и да будем међу Србљима, те децу у српском духу да одгајим.“

„Сад сам се преселио у темешку жупанију у срп. село, и оптерећен званијем, жао ми је што немам времена, да и овде поглаваре на бољи рад упутити могу, — ал при свем том ја не пропуштам прилику, да настојавам што ми је могуће, да се произведе, — имамо до сад са дрвима и цвећем засађену порту, — поред школе дивни воћњак, из којег поред умерене цене, — са лепим приходом продају се калеми, — а деца се уче окулирању, — сад ћу ту и кошничарство да заведемо.“

Оволико приповедао ми је мој пријатељ, који је као дететом у страни свет удаљен, и до зрелих година доспео да скоро никад није речи српске чуо, — и тако матерњи језик заборавио, да кад је ово приповедао, још се није српски изразити умео, па стога стидећи се признао је да је Србин.

Но ја велим, да је бог дао, да такових много Срба имамо, јер ако погледимо у тамишкој жупанији уређене путове, — увериће мо се, да такове засад још ни једна жупанија нема, — а то све управљам ја у тој струци на челу стојећег поглавице Србина, — којега Бог много година да поживи, и да таку Српчад одоји, који ће народу од хасне бити, а себи и пред туђином образ осветлати.

Желио би с моје стране још и то, да српске општине и сви они којима на срцу лежи благо народа, добро пазе на то какве ће људе за своје поглаваре поставити, и нека избирају такове личности, које су способне и вредне своју кућу у цветајуће стање подићи, такови ће заиста и на то радити, да се под њиовом управом и обште добро на бољак изведе, јер као што је казао неумрли Доситије, — „кад је један човек — вел. Петар, — био у стању колосалну Русију на бољак извести, и у број први држава подићи, — зашто да се појединi човек у сваком селу неби нашао, да село преобрази, и на бољак напути.“

Ал таковог човека треба тражити, — тај се неће сам намећати, па како је сад автономна обитељска власт, — кад би се постарало за честито поглаварство, за цело не би срп. народ, и српска села, до данашњег очајног стања докотурали. —

Само мање протеривања, — а више рада, па ће спас васкрснути!

Октар.

ЛИСТАК.

ЕПИЛОГ ИЗБОРУ МИТРОПОЛИТА ЈОСИФА РАЈАЧИЋА.

Успомена из прошлости.

(Свршетак.)

Недељу дана пре заказаног рока био сам у Карловци, пријавио сам се код нар. секретара и будем прімљен у канцеларију, да за време избора помогнем послове писања обављати.

Кад је дошао мандатар пок. Храниcлав нареди, да долазим на ручак у двор, — а на конаку сам код Мате Шумара, који ми је без платежно најчистију собу уступио, — и држим да он није, — ал баба му је православног закона била, — врло добри људи, но деце живе нису имали, па су ме као своје дете сматрали.

Дочекао сам да издолазе владике, сви архимандрити, много калуђера, прота, мирски свештеника, и напоследак дођоше и посланици, — ови се последњи пре два дана искупе у варошкој дворани, и ту се тај и други дан састајали на разговор, и да се познаду, — официри ишли су са посланицима из границе у једном скупу — тако исто и племићи, или како смо их онда звали „магнати“ били су сви заједно.

Одма у почетку опазило се, да ће бити велика борба.

Кад је комесар у седницу допраћен био, — отишло се прво у цркву и после кратке молитве, врате се сви у вар. дворану.

Кр. комесар преда своје декрете, да се на латинском и срп. језику прочитају.

По том узме реч комесар и представи себе — понда настави, како је у свима државама владаоца суврено право, да сваког реда државне високо-достојнике наименује, да је то право и нашег пресветљејшег монарха, и по истом спадало би, да из сопственог побуђена наименује и пошље за митрополита, који би му се из „греко несаједињеног клера“ ма који допао — ал срп. народ за своје многе заслуге, у награду добио је то „сувренско“ право, да може себи бирати своје цркве поглавицу, но под тим условом, да се сви гласови на једног дати имају, јер ако би само и један глас избору противан био, Његово Величанство има право, да избор у призрење не узима, већ по својој вољи митрополита наименује.

После препоручи слогу, и препоручи, да цару верног и најспособнијег човека у обзир узму, и по том избор обаве. — Седницу за отворену изјави.

Мандатар, поздрави комесара из седнице, — захвали се Њ. Вел. цару и комесару што је седницу отворио, и замоли три дана на предомашљање и споразумљење, за које време имаће синод са посланицима да своје послове врши.

За ова три дана — аратос, — ларме и свађе што је било, од ране зоре до подне, од после ручка до мрака, није се престало саборисати, и разна питања у претрес узимати.

Прођу три дана, и не дође се до резултата, — сад замоле комесара грађани, за нов рок од три дана, — и то буде дозвољено.

Једва се могло до тог доћи да међу собом гласају, узели су у канцеларију све епископе, и по гласању испадне, да Рајачић највише гласова добије, — затим највише је имао Пантелеимон, — по неколко имали су и други епископи, само арадски није имао ни једног гласа.

С тим магнати незадовољни, предлагаху да се сад само између Рајачића и Пантелеимона гласа, — једва присташе на то граничари, — и опет Рајачић добије куд и камо више гласова.

По том, позове већина да се мањина њима придружи. Магнати изјаве, да они на то пристати не могу, и предложе, да се сви сложе, и своје гласове мандатару уступе. — На ово милитарци оставе дворану, и не хтедоше више на договор долазити.

Тим поводом магнати још већма увређени, — употребе све мере „кортесовања,“ — и продужене седнице још горостаснију вику и ларму произведу.

Чинило се, да ту неће бити помоћи, јер ни једна странка не попушта.

Пантелеимон, бивши префект Чарнојевићев, имао је и боље квалификације, и можда више способности од Рајачића, ал овај познат, а и рођен у граници, — имао је наклоност свију граничара.

Трећи дан другог рока било је после подне, када се и неколко гран. официра показало у дворани, и сад се појавила права свађа међу присутнима.

Сви су викали и песницама претили, — да је готово до тучења дошло.

За цело време саветовања, само је један човек седећи остао, главу у две руке подупрету и сагнуту држао није ни словца од себе дати чуо, — кад наједанпут, један стенторски глас повиче:

„Маленица — шта ти ћутиш, реци и ти коју.“

Настаде тишина, сви погледе у замишљеног старца, који као да се из сна пробудио, и бацивши поглед на све стране, кад је видео да сви желе њега чути говорити — а он се полагано дигне, и рекне: шта ја ту имам говорити и казати, — кад ни мањина већини, ни ова оној неће да попусти, и кад немамо воље ни наштa да се сложимо, — оставимо, да нам из двора пошљу макар каквог каплара, — а од моје стране, ја би управо то желио, да све владике и архимандрите на Дунав натерамо, па који први преплива Дунав, оног да бирамо за митрополита.

Велики смех настане, и у том тренутку епилог наступи, да се сви посланици сложише, и своје гласове Рајачићу дадоше.

После обављеног избора, Чарнојевић—и отац и син, — и неодоше честитати Рајачићу, — а многи неосташе ни на ручак, већ одоше из Карловаца.

Како је био обичај, да се достојницима честита, и свагда овима дукат, — а изабраним чиновницима, по један талир на дар однесе, — мој отац није имао времена, да на инштелацију дође, већ пошље мене да са мојим дедом, стогодишњим старцем, митрополита поздравимо.

И тако ја доспем на иншталадију, — где још више народа затечем него што је при избору било. —

У једанпут приспе владика Живковић, у новоновцатом скупоценом батару, вожен од четир вранца као исте халс. —

Кад не задуго за њим дође исти таки батар, вучен од четир зеленка, као виле, — али у батару није никога било, — и овај уђе у двор.

Сутра дан возио се на четир зеленка у том батару Рајачић, и чуло се, да је и један и други батар поклон од Чарнојевића.

При иншталацији измирила се сва партаја, и пристали су да уз поглавицу, у слози раде као што је сљедовало, — и нама познато.

Ја сам од мога оца примљени дукат с' кратким поздравом предао новом митрополиту, ја сам му руку, а он мене у чело целивао, — после сам му представио деду, који му је воловска нова кола, са плугом и 6. најрогатији волова на дар дотерао, — и митрополит овим поклоном дирнут загрли пред њим стојећег дистриктског паора, не даде му руку већ се у образ целивају, — узме га под руку, и сиђе на авлију доле, и у радости све околостојеће позове, да виде какав је сјајан дар добио, — па угледавши лепе волове, сузе му у очима засијну, — и пред свима грцајући захвали се, — и још једанпут у лице целивају се.

Тај призор пуна авлија и улица људи гледали су, — и ако се није знало у громовитом живио, — одјека дати, видело се свима на лицу, како свога љубимога поглавице радост у срцима дели.

Тако је онда решен епилог највећег догађаја и по народ и по цркву.

И тада се прост свет на повратак слоге преварити дао.

Сад? — сад је свет изображен, људи по кафанама и крчмама славе се, од туда

мудрости збирају. — а потабилитети напредују да од раздвоја разтројство праве, — да за умишљени успех, — свршени епилог кваре.

Ал шта ћемо; тако је то сад време — aut nihil, aut male!

Саопштава **Октар.**

КЊИЖЕВНОСТ.

Писцу у „пчелињаку“ г. Јована Живановића.*)

(Види бр. 33. и 34. „Јавора“ од ове године.)

Под насловом „Нов пчеларски књижевник или пчела туђица,“ прочитао сам у 33. и 34. броју „Јавора,“ нешто писано „у пчелињаку“ г. Јована Живановића, о моме чланку „Живот и развиће пчела.“

Шта ли је оно, што је писано у пчелињаку г. Живановића?!

Је ли оно критика?

Је ли оно рецензија о моме чланку? О реци ти поштована публико што си читала. — Реци, и што год launched, сматраћу као искрен суд, а дотле, остави ме самог да размишљам, у коју категорију да уврстим оне ретке.

Да је критика, да је рецензија, ма шта друго да је, само клевета да није, не би могла носити чак ни онакав безобзиран наслов, а камо ли онакво подметање и онакав полапан закључак.

Испод наслова мога чланка, а више мога имена, које сам најскромније потписао са Д. М. Јов., који је год хтео да прочита, прочитао је: „по разним писцима написао.“

Под оваквим заклоном у књижевности, дозвољено је, послужити се не само туђим мислима, но чак и туђим речима и читавим ставовима.

Ја сам мој чланак метнуо под тај заклон једино из скромности, а да ми моја скромност није налагала да то учиним, према суштини самога чланка и према ономе што сам из науке пчеларске у њега унео, могао сам без устезања изићи пред свет и рећи, не само „написао,“ него самостално написао Д. М. Јов. па опет зато, ни један прави критичар не би имао права да ми пребаци, што баш ја лично нисам измислио пчеле и кошнице „као шваба мајмуна и дудиње,“ него сам се при писању служио искуствима других научара.

Јесте ли читали књижевне радове уважених светских научара. Јесте ли видели да су и они све своје радове наслањали на радове туђе, да су се и они у току свог даљег испитивања служили искуствима својих предака?

Отворите физику.

Отворите математику, хемију, зологију, ботанику, пчеларство, ма коју књигу која носи на себи наслов „наука,“ па ћете у свима наћи, да су истоветне научне истине, на сто разних језика истоветно представљене.

Ево гледајте само ових сто књига од сто разних писаца, на сто разних језика, а у њима сто једнаких научних истина, исказаних истоветним редом.

По мишљењу г. Живановића, мора бити, да ни писци ових књига, не би могли избећи прекор критичара за такову „дрскост.“ Ни они не би могли, заузети положај самосталног књижевног радника.

При претресању мога чланка, г. Живановић је морао одувати сву прашину са пчеларских књига у својој библиотеци; (Досадањим озбиљним радом својим показао је г. Живановић, да он није човек, код којега се на књигама прашина хвата. Уред. „Јавора.“) морао је мој чланак стезати и у хидрауличкој преси, само да исцеди ма што, са чега би могао подићи ларму. Пошло му је до душе за руком? У целоме моме чланку, који износи пун штампан табак велике осмине, само неколико истоветних речи у неколико научних истина, и већ г. Живановић плану ватром „искрености према ствари“ и освоји себи право да стане на „анвон.“

У моме чланку нема шта да се поправља, јер је основан на науци, а тенденција његова није му давала мира, гонила га је

*) Нека нам не замери г. писац овога одговора, што смо штампајући ову реплику да би непартајичност своју показали, ипак нека места из одговора изоставити морали, јер нисмо ради у научну полемику, и уопште у нашем листу, уваћати онај тон, којим су изостављена места писана, а што се на ствар односи и преко тога пуштамо ево у целости.

Уредн. Јавора.

да већ једном отпочне изливати „итебејски јед."*) Он отпоче; и као што сте видели, без обзира на начин, без обзира на све оно, што човека уздиже на висину правог критичара.

И верујте ми, да ми није стало до саме ствари, не бих узео перо да одговорим г. Живановићу. Али, пошто сам се уверио из његових сопствених речи, да ни издалека није приметио право тежиште у моме чланку, па бојећи се, да ће се то измаћи и другима испред очију и да ће с тога, сама ствар остати без искрене научне критике, рад сам, да овим мојим одговором, учиним пажљивим, све физиологе на прве редове мога чланка. Рад сам, да их покренем на мишљење о ономе, што сам изнео и да од њих сачекам озбиљну критику.

Мој је чланак мала физиолошка студија, а у првим редовима њезиним, тврди се, да матица, радилица и трут, нису у природи самосталне јединке, које могу за се да живе и свој посао да свршавају. То је у току чланка по могућности и објашњено.

Ово је противно назорима свију досадањих пчеларских писаца, који су уврштени у ред аутора. Ово је новина, о којој треба научна искрена критика да изрече свој суд.

У питању изнетом у моме чланку, посматрана је истина само пчела са физиолошког гледишта, али опет зато, о њему могу да говоре не само теоријски спремни пчелари, него и сви они, који се баве физиологијом животиња.

Саучешћавање у томе питању, најмање је дозволити г. Живановићу; јер г. Живановић, нити је теоријски образован пчелар, нити је физиолог. Он је само пчеларски практичар, који слепо пристаје на све оно, што су прописали разни испитивачи. Он то најзад мора да чини ако не жели да греши на своју штету. Ја му то не замерам, јер од њега се, као практичара, који од пчеларства тражи материјалне добити, (Г. Живановић је материјално тако добро ситуират, а уз то тако скроз поштен човек и пасијониран пчелар, да никоме још досад ни на ум пало није, да посумња да се он бави пчеларењем ради „материјалне добити." А друго, по каквом принципу националне економије замерате ви коме, ако баш и има „добити" од онога, око чега свој труд и рад улаже? Уред. Јавора"). не може ни очекивати да се упушта у испитивање истинитости постављених правила. Али опет зато, од њега, као практичара, који стоји више од обичног сељака, треба с правом захтевати, да теорију практиком осведочава.

То, велим треба од њега тражити, а друго је питање, у колико ће он то наше тражење задовољити. То наше тражење задовољи ће нам он у толико, у колико је појмио теорију. Ако је теорију добро појмио, резултати у практици изведени, морају се подударати са закључцима теорије. У противном случају, теорија мора плакати кад се осврне на резултате практичара.

Отуда и постоји она грдна разлика међу практичарима. Код једних је благостање и они се зову „рационални практичари;" — а код других је јад и мука, и зато се и не зову рационални, него друкчије. Зову се „шепртље," које практичним извршењем накарађују научне истине једино из свога незнања.

(Свршиће се)

РАЗНО.

(Из српских старина). Биљешка на пергаментној кормчији сарајев. цркве. О овој србуљи споменуто је нешто у 37 књизи „Гласника срп. уч. Друштва," ђе је стављена повећа биљешка о „Богомилима" из исте кормчије, којом је приликом погрешно казато да је писата по заповијести Јерине; а није него: Єленђ, као што ће се ниже виђети.

Књигу ову откупила је сарајевска општина 8. Нов. 1689, неназначено од кога; али мислим да је од калуђера Монастира Бање.

Она има 372 листа највећега формата,

*) Са г. Живановићем, упознао сам се први пут у Итбеју, за време пчеларске скупштине. Ни помоз Бог, нисмо још један другом назвали као што треба, а већ смо били „помешали капе."

лијепо минејски писана и добро сачувана. На посљедњем листу имаду четири реда писмена са тајном азбуком, која нијесу најправилније склопљена; а неколико писмена остала су у своме правом значењу; неђе опет иста писмена означавају друга, те ћемо их изнијети овдје, да се о њима и други промучи, јер су стављени све једно до другога, међу којима три тачке и три запете.

1, Ѡкблжьѡѱиикї кѣѡиь ирь҆,ибкк ѡѳѡєбоѳѯл
2, ѡѱкилв.квџєѡѱлоюбкилкккџѣикѡлилк.ѯлѡ
3, ѯвѕєѡ клѱвркџхџѳєоєиѣ:иьоѣѱлшєѡѱѣ
4, ѱвѡлхџил,єѡѯвѡьѱил,ѡєѕьхьѕєѡєѱбѕє

и
† ѡ ѳ
ѳ

Чини ми се да ће значити овако:

„Си божьествені пѣсньиць написасе благостивои (благочестивой) и христолюбивои и прѣвисокои Госпоги (скраћено) деспотици кӱра Єленѣ вь лѣто шести тисоущное осми сьтно седьмь десіати шесте (цифрама ова последња т. ј. ѕє—(шесте) 6876 (1368).

На истоме листу има доцнија биљешка са другом тајном азбуком овако: „1745 сію книгѹ прочитахъ азъ грѣшнихъ ф̣ ç ѕ̇ ρ̇ ф̣ й ѱ ѯ т ѫ ж з̇ є̇ ц̣ к̆ ꙋ ρ̇ м̣ з̇ ђ ъ.“

Ако је прва биљешка добро размршена, то значи: да је књига писата по заповјести Госпође Єленѣ; а ова није друга него царица Јелена жена Душанова а мати Урошева, те у манастиру неком као калуђерица (Евгенія) после смрти свога сина посветила се Богу и књижевности.

У овој србуљи особито падају у очи све заблуде мухамедове догме и многобројна имена мушка и женска, која су уплетена у његову ралигију, те се при примању у нашу цркву каква лица предају анатеми као и сва религија, па и рај мухамедов, Мека, Медина, афродитни његов гроб и обреди поклоника, ђе се вели: да сваки кад тамо (у Меку) дође, мора се једном руком држати за ухо а другом придржавати за гроб и тако се окређати док се од несвјестице не стропошта. Још се побрајају њихова предања: да је на томе мјесту Аврам имао постељу са Агаром и да је ту привезао камилу кад је хтјео Исака принијести на жртву. Даље проклињу се догме у рају лажноме: да ће имати посла са женама под сјенкама листнати дрва названа Сидри и Талех, да ће јести меса од тица каквих год хоће и сваког воћа, те пити воду од чиста потока Зинга Сальсавила, пити вина (шербета) са врела Гостенима; да ће узрастом бити оба спола до неба, а тајни уд четрдесет лаката дуг(!). Исто тако анатемишу се у рају четири ријеке: 1 воде, 1, млијека, 1, шербета, 1, меда и т. д. —

У записнику сар. цркве има још једна тајна азбука, а под њом и друга са турским писменима, те ми се чини да би се по њој могла размрсити она друга биљешка на србуљи од године 1745. Ево је:

„ȣ̇ є ȣ̇ ȣ̣ ч п̈. ѱ̈ ч̇ л̣ а̇ з̇. ρ̇ а ρ а є а̇ ρ л̣ з̇ є —
ρ̆ є ф ȣ̣ є р. ц г̈ к а̇ н. ȣ̣ а п̈ а д̣ к ρ к д́ —
т г̈ ф ȣ̣ є р. ѱ̈ р к а̇ з̄. с а п̈ а д̣ а́ ρ к и г̈ —
ф̣ є ф ȣ̣ є п̈. ц ρ л̣ в з̄. ȣ̣ а п̈ а ѕ̄ в ρ̇ к з̇ є —
т д̣̇ ф ȣ̇ є п̈. ѱ̈ ρ к ӓ н. т̣ а п̈ а є а̇ ρ̇ к и̇ г̈ —
є̇ д̣ ȣ̇ т є р. ц ч̇ к а̇ н. с а п̈ д̣̇ а̇ ρ̇ к з̇ є —
Сими словеси пиши все еже хощеши.“

При бољој згоди и слободнијему времену за писање повратићемо се опет на ову србуљу, те назначити барем главније наслове од свега што се у њој садржи за олакшицу наших канониста, који сравњују изналазеће се Крьмчие српске.

У Сарајеву. **Митр. С. К.**

НОВЕ КЊИГЕ.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу 1884. *Verlag d. Jos. A. Massanetz & Comp. in Wien.* 7 свеска. Цена 20 новч. 50 пара.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад

Власник: →ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.←

Уредник: →Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.←

Бр. 44. У Новом Саду 28. октобра, 1884. Год. XI.

СРПКИЊАМА.

Драге сеје, Српкињице миле;
Чедна росо, наши мајски дана!
Ево вама малена поздрава
Вашег брата, вашега пријана.

Мален поздрав и песма је мала,
На овом се листку разиграла;
На мудро вам чеоце се слеће
Смерна песма, смерно вам долеће.

* * *

Кад је Србин у сред љута боја
Де топ рапав ваздухом пролама,
Де се пушка са пушком надмеће,
Де се чује цика јатагана,
Де се руши обара и слама,

Де се србин зулумћару свети
За крст часни за јуначко име;
За слободу из безцен-недара
Де се лако умире и гине,

Де је писка тешки рањеника,
Лелек, јаук, наши сирочади,
Де се с душом на анђелски крили
У прах трошни руше лаки нади,
Кад без оца остану Српчади;

Трен за трепом а бојак за бојком,
Час застане час опет потегне
Са алајних коња јунак пада;
Те с молитвом у гробницу легне:

Ту сте и ви моје миле сејке,
Невесељке чедне негованке,
Брза помоћ рањеника тешки
Жудна зора за српске уранке
Ви замена и оца и мајке.

Завој мелем, ту се чело лади
Запаљено од врели кумбара;
Видају се и ране и боли,
Неуморни српски осветара.

Сејке моје то је ваше дело;
То светиња што векови цене
А молитва нечујнога гласа,
Што из ваши полази недара
На њу вишњи благо се осмене.

* * *

Стане л бојак заспе л' танке пушке,
Промукне ли у топа ждријело
Леже л' мачи и анџари бојни

У корица тапки и повојни;
Отпоје л' се смртнима опело;

Сину л брези, лузи, и шумарци
Запија л се у Србина море;
Са богатом жетвом милом бербом
Са пастиром са врулицом чилом,
Јекну л песмом дубраве и горе:

Сејке моје ви живот стерете
Јели сеја љуба или мајка
Брижном негом дањину гледате.
Да одрасте народ чврста стена;
Нек не клеца челик од кремена
Нек се снагом буди љубав жарка.

Ил трпеза колевка ил разбој
Ил чистота што вам руке злате
С те кошнице нештедпога рада
Са те наде животнога слада
Српску децу чедно одгајате.

Ка орао као будан чувар
Високога на камену гњезда
Тако и ви моје драге сејке
И на дому и на бајном пољу
И у раду у српскоме сладу
Ви сте наша преодница звезда.

* * *

Драге сејке Српкињице миле;
Чедна росо наши мајски дана
Ето вама малена поздрава;
Вашег брата, вашега пријана.

У Ст. Футогу. Владан.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

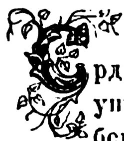

Сердар Стеван није спавао, он је дао упрегнути у своје кочије, те узе собом уредника „Бојке“ и свога пријатеља Нешкића, те се извезу у Вихорград. Тамо су банчили и блудили два дана. Стеван је то са намером учинио. Он је за своју намеру прво задобио Нешића; а намера му је да се ма којим начином досвоји Палмире. Нешић, као близанац уредников, имао је задаћу опет истога за ствар задобити; а то није тешко било, јер се од њега само толико искало, да под разним изговором бар за по године никакав Миодрагов рад неприма у свој лист, и да буде за Миодрага затворена књига. — Сто екземплара претплаћених, постигоше Стеванову намеру. —

Нешић је и даље Стевану припомогао; он је Милку служавку Палмирину задобио за Стеванове намере, те је она најподлију улогу имала да игра у овом гадном послу.

Сад је већ наступило време, да се заплет почне.

Миодраг је после своје забуне дошао к' себи, и он своје мисли и осећаје у „страховању“ стави на хартију, те оде лично у уредништво, молећи, да у идућем броју штампа. Уредник му одговори, да је материјал за идући број сложен и да сад неможе ништа примити; већ му даде наду за идући број. Забадава се Миодраг једио. . . уредник је морао тако чинити. —

Горки су дани настали за Миодрага. Он је желео састанка с Палмиром, али није знао како да произведе. У почетку је трепио се Милке, управо њезина безобразлука; али напослетку нестрпљење, неизвесност, љубомора, доведоше га до пониження и он потражи Милку. —

Но како се изненади, кад место љубазности, раскалашности и лакомислености, нађе хладну, закопчану Милку чак до грла. Она се само хладно насмешила; ал није знала никакве препоруке за Миодрага. Сада би се он дао колико хоће пута пољубити, шта више, ма и он њу морао пољубити, само да му мрву паде улије у болну душу. Али Милка неће више ни да разговара с њиме.

Дошло је време да и други број „Бојке“ изађе; па гле, на страшно изненађење Миодрагово, нема му ни опет песме његове. У с-

дник се изговарао да је изгубио; а сасвим је смео с ума да му то јави и нов препис иште.

Миодраг се љутио, али на томе је тек само и прошло.

Дани су протицали, а Палмири у страшној неизвесности срце да се раздере. Милка је међутим научена од Нешића, сваки дан по једну нову кап отрова у срце Палмирино усула. Гђа Адријана беше за њу слика страха и ужаса.

— Сад је баш г. Миодраг провезао се са гђом Адријаном Балшићевом, ваљда ће у шуму, рекла би Милка злопако.

— Сад баш оде г. Миодраг у Вихорград, рече ми Јован слуга код старога г. Милутина Балшића.

— Сад баш видела сам у шталишту г. Миодрага, де седи са гђом Адријаном Балшићевом, под оним великим кестеном, и нешто је г. Миодраг врло жалостив, приповедила би Милка својој госпођици.

— Цела варош говори, да је гђа Адријана самртно заљубљена у г. Миодрага; а он сиромах, шта ће, да ако се г. Стеван, као шта говоре, са својом љубом растане, може онда г. Миодраг узети гђу Адријану; па да, а што неби, гђа је Адријана тако богата, па онда могу бити сретни њих двоје, рекла би Милка, сасвим наивно својој госпођици. И тако је готово сваки, ил' сваки други дан ишло. Што је Милка више бенетала, то је Палмира већма се од света скривала, она се одиста бојала, да би сваки човек одмах приметио њену забуну и тугу.

Миодраг је требао само једну реч јавно проговорити, па би се све Милкине приче у провалију сурвале. То је Стеван и Нешић добро прорачунао и проучио, те су са те стране били осигурани.

Стеван да би постигао цел морао је журити; јер случај се неда предвидети, који све намере може лако открити.

Међутим Милкино понашање, и доношање тих немилих гласова, проузроковало је у Палмириној души неку сумњу. —

Да је њој смео Миодраг од стида саопштити, шта је Милка с њиме радила, када му је прво писанце донела; можда би она тражила уверења за Милкине речи, те би одмах опазила, да су то лажна потварања, и да је Миодраг невин; а опет тако грозно пред њоме оцрњен.

Страшан је њен положај био. Она је сад потпуно осећала, да она Миодрага љуби; а да ли и он њу љуби. . . ко ће речима мушкога веровати!!

Палмира се упознала на забави код Балшићеви са Љубицом Нешићевом, девојком прилично у година. Отац девојчин био је веран пријатељ сердара Стевана. — Одмах сутрадан после забаве дошла је Љубица до Палмире и њих две ћеретале су читаво после подне о забави. И Палмира је била код Љубице; али се Палмири није допадао разговор Љубичин, што је непрестано само о сердару Стевану говорила. После тога доба била је Љубица више пута код Палмире, али Палмира никако да иде к Љубици. — То заото опет није бунило Љубицу, ма да је она и протестовала, и претила, да неће више јој доћи, она је ипак дошла. Али сад је пребацила Палмири озбиљно неучтивост. Па онда је мало ко ошину, велећи, да мора на ту мисао доћи, да се или коме заверила, или да за чиме тужи, кад седи ва веки на дому.

Палмира је била погођена, она обећа Љубици да ће до који дан доћи јој у посету. —

Љубица је очевидно показала своју радост. Она је изљубила Палмиру, и десет пута поновила је речепицу: „Сада си ми искрена и мила.“ —

Дошао је дан, када ће Палмира, да иде у походе до Љубице. Када се обукла, што је врло велику новост у кући проузроковало, тада рече да ће код Љубице Нешићеве, и да Милка пред вече дође по њу. —

Када је то Милка чула, тако се збунила, и удивила, те је једва знала исказати гђица Љубица Нешићева. —

Палмира је увек дивљење на улици изазвала. Пре је врло ладно дотле сваког предусретала; а сада, када јој је срце пуно

*

туге било, сваког је љубазно поздрављала. — Али како се збунила и изненадила, када је наједаред пред собом Миодрага опазила. Према њему није само могла затајати своје осећаје. Она је била хладна, примила је поздрав хладно, и хтела је да прође мимо Миодрага.

Напротив, Миодраг је жуђено тражио прилику, да се са Палмиром састане. —

„За Бога Палмиро, стане пред њу Миодраг, ја сам већ очајавао, да те више никад нећу видети, рече Миодраг очевидно потрешен. —

— Тако, а ја сам опет мислила, да је у Вихорграду, тако лепо и тако топло, те се нема узрока мислити на остали свет, одговори Палмира иронично.

„Како је у Вихорграду, то незнам, ал да је у мојој души ужасна пустош, у моме срцу теретан бол. . .

— Стани Миодраже, ни речи даље, одговори ми на ово питање: „Јеси ли ови дана био у Вихорграду?

„Нисам,“ одговори Миодраг чисто удивљен.

— Истину ми реци, јер ја почињем стрепити, упита Палмира врло озбиљним гласом Миодрага поново.

Миодраг је погледао озбиљно у Палмиру, суза му је затрептала на оку, као да би хтео рећи зар сумњаш у моју реч. — Палмира је осетила одмах значај те сузе.

— Верујем, прошапутала је она, видећемо се и разговараћемо се, рече Палмира, и пружи Миодрагу своју белу ручицу. Миодраг је свесрдно примио њену руку, и као, да је та лепа рука врло радо у његовој почивала. — У то се Палмира обазрела, и учинило јој се да је оно њезина собарица Милка што онако жури за рогаљ. — Миодраг је Милку још из далека опазио, а приметио је, да се она неби рада показати, јер окреће главу. — Палмира је упрла прстом на њу; а Миодраг потврди да је Милка. —

— Збогом, рече Палмира, веома љубазно, стиште Миодрагову руку: Ја ти верујем! придода она, сасвим предано.

„Ја сам умирен, моје је небо опет светло. Молим те немој се савривати испред мене,“ рече Миодраг молећим гласом

— Видиће мо се, дакле, прошапута Палмира љупко се осмехнувши, и оде до Љубице Пешићеве. У путу пак, мислила је на лаж Милкину, на брзи ход и сакривање Милкино. Њој дође у памет, да се око ње нека завера кује. Она је чисто протрнула, и осећала је да мора бити на опрезу. —

Љубица је дочекала Палмиру ванредно ласкаво. Није знала шта да ради на да јој угоди. Што је она више њој се удварала, то је ова све више расејанија бивала. Палмиру је везало непрестано мишљење на Миодрага и на његову светлу и истиниту сузу. —

Љубица је почела разговарати о забави, код Балшићеви, о Стевану, о Адријани, о срећи и несрећи, о љубави и о свему, само, да што пријатнија буде својој гошћи; али је Палмира врло механично одговарала, јер она није свом оданошћу мислила о оном о чему се говорило. У њен ток мисли непрестано се уплетао Миодраг, Милка, срдар Стеван и Адријана.

Могло је проћи добро по сата, како је Палмира код Љубице се забављала, кад наједаред закуца на врати. Љубица рече: Изволите!

Врата се отворише, и унутра уђе главом срдар Стеван. Он је стао на врата, и тргао се као да се изненадио: „Опростите, рече он врло љубазно, а са грациозним наклоном, ја сам тражио г. оца, а нашао сам што више вреди него све жеље — ја сам вас у најлепшем и најповерљивијем разговору можда узнемирио!

Палмира је поруменила, она је задрхтала. Одмах јој дође у главу Милка. Љубица се показала врло изненађена са посетом, па је и прихватила реч: „Заиста сте нас драги срдаре врло изненадили. Али за то немојте мислити, да је нас ваша забуна немило дирнула, изволите само приступити, и сести, јер ће мо иначе веровати, да вам је наше друштво непријатно, рече Љубица веома ласкаво.

— Госпођице, прихвати срдар Стеван

озбиљно, то би било чисто сумничење. — Ја незнам управо зашто сам ја овога часа вашег оца потражио, ја сам случајно овудан прошао, и када сам до вашег дома дошао, силом ме је нешто привукло унутра, какав је то магнет, ја сам незнам, али доста да сам ја ево овде у вашем дому, и верујте ми, да баш ни мало нежалим што се тако збило. А да је истина, драговољно ево седам.

Срдар Стеван сео је баш преко од Палмире. — Љубица узе реч: Ми знамо драги срдаре, да ви знате ласкати, и да сте према женскињама особито благонаклони; на добро, ваља само да знате, да то нама није немило; ако смем упитати, како се узвишена госпођа Адријана находи? —

Стевану се у мах помрче чело; али се брзо разведри и љубазно одговори: Извезла се у стрелиште!

„Зар сама, проговори Палмира и нехотице.

— А зашто не? упита Стеван осмехнувши се на Палмиру.

„Зато, што је са својим мужем лепше, прикладније и милије одговори Палмира.

— Не увек драга Палмиро. — Али нека и допустимо то, може се десити случај да муж има посла, зашто тада жена да седи као робиња на дому! зашто се неби ради свога здравља, и ради доброг расположења проходала сама! какав би то тиран био, који би јој кратио ту малу а слатку угодност. Нијели зар тако, лепа Палмиро, рече срдар Стеван умиљато.

„Ви сувише слободе дозвољавате својој жени. Зар ви нисте један од оних људи, који вечито сумњичи своју жену? упита Палмира озбиљно.

— Ја се неосећам у праву, да слободу своје жене могу и смем ограничити. Ако је она моја жена, није мој роб. Само на основу једнакости може и сме бити свезе између човека и жене. Ја дакле немам узрока сумњичити своју жену. Ил' зар ви мислите другојачије? упита Стеван љубазно.

„То не, али видим, да у свету сасвим другачије бива, но што ви говорите. Жена је патница. Ви сте први човек, кога чујем о једнакости, о слободној вољи жениној разговарати; а да ли је одиста и дело са речима у склопу, то би се још морали уверити, рече Палмира осмехнувши се.

Међутим, када је Љубица, видела да се срдар Стеван упустио са Палмиром у разговор, ње је у један мах невидовно из собе нестало. Стеван се осетио ваљда слободнији, то је своју столицу примакао ближе Палмири; погледао јој је жељно у очи, па што је она осетила неку немилу сет. Али се предузела, да буде одважна и озбиљна. Срдар Стеван ухвати прилику ових последњих речи Палмириних па настави:

— Мени би врло мило било, када би се лепа Палмира хтела да увери о истини мојих речи. Срдар Стеван није никада лагао. Но ја ипак нешто назирем, па ћу зато и да упитам: Шта ви закључујете из тога, што ја својој жени потпуно слободу дајем? — Стеван се пригнуо ближе Палмири, да боље чује одговор.

Палмира је била изненађена, тим питањем, те рече мало отежући: „Ја — бога ми сама нисам о томе још никада премишљала; али сам чула, да се говори: Да такав човек или неволи своју жену, или, да је жена умно јача од мужа. —

Стеван је поруменио, па збуњено упита Палмиру:

— Смем ли знати, које од тога двога држите ви да је?

„Палмира се сада још већма изненадила, она промуца: „Зар то желите од мене! Одкуд би ја то могла погодити. Верујте не, ја незнам.“

— Али кад вас овако лепо, истинито молим, рече Стеван мазно, склопивши руке пред њом.

„Верујте, да незнам,“ одговори Палмира са неком зебњом, јер се Стеван све више примицао њој, а Љубице нема још никако да улази.

(Наставиће се.)

АЛ' НЕ КЛОНИ СРЦЕ...

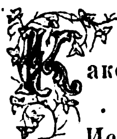

Како ј' тужан цвстак !!!
. . . Негда свежа круна,
Исушена лежи
На земљици тупа!

Како ј' тужно дрвље!!!
. . . Чујем уздисање! —
За увелим лист'јем,
Сухо тужи грање!

Славујак се јада
Над пепелом руже,
Болане му речи
Камен да растуже!

Све се сада спрема
Мртвом санку своме,
А тако је исто
И у срцу моме!
— — — — — — — —
Негда то је цвеће
Бајно мирисало,
Негда росно лишће
Дивно трепстало!

Негда је, ох, негда
Славуј срстан био,
На мирисној ружи
Кад је песме вио!

Негда је и звезда
Среће моје сјала,
А сад јѐ и она
Тужна помрчала!

Ал' не клони срце,
Нек те вај и бије,
Ал' наде ти нико
Још отрго није!

А када ти наде
Злобни отму људи,
Онда заспи мирно . . .
Бог ће да им суди!!!

Ср. Карловци

Милутин Трбић

ГОСПОЂА ФЕНСОВА.

НОВЕЛА ОД Ј. П. ЈАКОБЗЕНА.

(Наставак.)

„Сад за цело долази Таге“ рече госпођа Фенсова својој кћери, пошто је чула смех и неколико данских узвика с друге стране густог шибља. Елинора се прибра.

И Таге дође, а с њим и трговац Кастагер из Копенхагена са сестром и кћерју; госпођа Кастагерова беше болесна, и остала је у гостионици. Госпођа Фенсова и Елинора начинише место госпођама, а господа покушаше да се за трепутак стојећи разговарају за тим одоше ниском гранитном зиду, који опкољаваше изгледну тачку, и ту су седели и разговарали се само толико, колико је било потребно; јер дошљаци беху уморени због мале вожње на жељезници по ружичастом Провансу.

„Охо!“ повика Таге, и удари се дланом по својим отвореним панталонама, „гледајте тамо!“

Они погледаше, у мркој околини указа се један облак од прашине, над овим један прашљиви огртач, а у средини овога појави се коњ. „То је Инглез, који је сад дошао, као што сам ти причао,“ рече Таге матери; „јесте ли икога видели да тако јаше,“ продужи он, обраћајући се Кастагеру, „он подсећа на каквог Гауха.“

„Мазепа?“ упита Кастагер.

Коњаник ишчезе. За тим се они дигоше и одоше у гостионицу. Породицу су Кастагерову нашли у Белфорту, и пошто су хтели да иду истим путем, кроз јужну Француску и дуж Ривијере, то су се оне и удружиле. У Авињону су обе породице застале, Кастагерова

јер госпођи није било добро, а друга, јер је Елинори био потребан мали одмор.

Таге је био усхићен овим заједничким животом, јер је с дана на дан све јаче и силније волео лепушкасту Иду Кастагерову. Али госпођи Фенсовој не беше то право; јер ма да је Таге пре ма својим годинама био врло развијен и самосталан, ипак није требало тако да хита са женидбом, па онда и овај Кастагер! Ида беше красна девојка, њена мати врло образована и од добре породице, а сам трговац богат и честит човек; али на њему беше неки знак од подсмешљивости, и чим би се Кастагерово име споменуло, она би се и не хотице насмешила или би очима жмирнула. А он беше пун ватре и преко мере одушевљен, за тим у великом ступњу отворена срца и говорљив, а при одушевљењу потребно је и много уздржљивости. Али госпођа Фенсова није могла мислити да Таговог таста може спомињати са жмиркањем и смешењем, и због тога је она на велику жалост синовљеву била нешто хладна према овој породици.

Прво после подне Таге и његова мати изађоше, да виде мали варошки музеј. Улазна врата нађоше отворена, али врата од собе, где су се скупљали, беху затворена, и све звоњење оста без успешно. Улазна врата даваху могућност, да се уђе у једно мало двориште, опкољено скоро окреченим сводовима, чији ниски и стабловити стубови беху међу собом спојени гвозденим моткама. Они иђаху даље кроз ходник, и разгледаху оно, што беше престављено на зидовима: римске надгробне споменике, комаде од саркофага, једну драпериску фигуру без главе, две велике кости од једнога кита и један ред архитектонских ситница. Све ове знаменитости имађаху на себи скорашњи траг зидареве четкице.

За тим се вратише поново уласку. Таге се попе на степенице, да види, има ли кога, а госпођа Фенсова ходаше по ходнику горе доле. Кад је тако опет дошла до уласка, појави се управо пред њом један висок, брадати господин са опаљеним лицем. Он држаше у руци путничку књигу, ослушкиваше, изгледаше, на му очи стадоше на њој. „Опростите, милостива госпођо,“ отпоче он питајући.

„Ја сам страна“ одговори госпођа Фенсова, „чини ми се да никога ту нема, но мој је син отишао горе да види . . . .“

Овај се разговор водио на француском језику. Истога тренутка врати се и Таге; „ја сам био свуда унаоколо,“ рече он, „па ни у једној кући, али нигде, не нађох живе душе.“

„Ја чујем“ рече Инглез, сад на данском језику, „да имам задовољство бити са својим земљацима.“ Он их поздрави опет, и ступи неколико корака натраг, у исто време да нагласи како је само хтео казати, да би он разумео, што би они говорили; на један пут ступи ближе него пре, са напрегнутим изразом на лицу, и рече: „Да ми нисмо стари познаници, милостива госпођо?“

„Јесте ли ви Емило Торбрегер?“ упита госпођа Фенсова, и пружи своју руку.

Он је ухвати. „Јест ја сам,“ рече весело, „а Ви сте то!“ И готово му пођоше сузе на очи, кад је угледа.

Госпођа Фенсова престави Тага као сина свога. Таге није никад у своме животу чуо шта о овом Торбрегеру, али му то беше и све једно; он мишљаше само о том, како од Гауха изађе Данац, и кад наста пауза, у којој су морали штогод говорити, повика он и нехотице: „а мени јуче дође на памет, да ме ви подсећате на неког Гауха.“

„Јест, јест,“ одговори Торбрегер, „доста и личи на истину, јер сам ја двадесет и једну годину провео по Ла-Платским степама, и за све то време више сам био на коњу, него на ногама.“

И сад се вратио у Европу.

Јест, он је продао своју земљу и своја стада, и дошао је да се огледа у овом старом свету, коме и припада, али мора признати да му је по кад кад врло досадно, да тако путује ради свога задовољства.

Можда жали за преријама?

Не, он није никада чезнуо за местима или земљама; он мисли да нема никаква посла. Тако су говорили неколико тренутака. На послетку дође надзорник, загрејан и уморан, с главицама салате под мишком и с једним свежњем црвених патлицана у руци; он им отвори мали запарни сликарски салон, где добише само најповршнији утисак жућкастих облака и црнкастих вода старога Вернета, међутим се у толико више разговараху о своме животу и судбини за много година, од како су се растали.

Он је био онај, кога је она волела, када је за другога пошла; и у дне, који сад насташе, где су они врло често били заједно, и где су их други често саме остављали, знајући да као стари пријатељи имају много да разговарају, у ове дане брзо опазише обадвоје, да су се истина у току година могли променити, али да њихова срца ипак ништа нису заборавила. Можда је он тек сада то пронашао, јер га је напала сва несигурност младости са својом сентименталношћу и својом елегичном чежњом и он је од тога страдао; њега је кињило, да се њему, зрелом човеку отме тако наједанпут животни мир, самоповерење, које је он дугим временом стекао; он је желео својој љубави други излаз, требало је да она буде достојанственија и паметнија.

Она се не осећаше млађом, као што јој се чињаше, али јој је било, као да је у њеној души један задржани, затворени извор суза дошао до излива, и сад поново тече; ово је плакање чињаше срећнијом и веселијом, и осећаше се богатом при овим сузама, као да је и сама и све друго за њу већу вредност добило.

(Наставиће се.)

ОПЕТ ПРИРОДОПИСНО ПИСМО ИСТОЈ ГОСПОЂИ.*)

ПИШЕ МОЈО МЕДИЋ.

Црно, малено, сву ноћ цара варало
Црно, мало, зове се вангец!

Нар. заг.

Штована госпођо!

Која се не рекне, та се и не чује. Ма Ви чусте што ја никада говорио нијесам, већ што само у писму написах. А и то писмо не послах управо на Вас, јер се бојах да би дошло у мужевљеве руке, па би од јада свиснуо гледајући на своју вјерну љубовцу писмо од мушке главе из далека краја.

Вјерујем да сте добили „Јавор" на читање из десете руке, та Бога ми! па што да Вам досађује књигоноша свакога уторка доносећи Вам „Јавор," док сте још не ишчешљани и бледолики, па уз то да плаћате сваке четврти годишње што је одређено. Мора да сам Вас увриједио, што наномену, е вам је псетанце суложник и да сте му побрали б у х е, па да ми мало пркосите, замотали сте нешто у хартију дебслу и послaсте ми то поштом, не плативши ни поштарину. Добивши теретни лист од књигоноше, зачудих се, кад видјех е је „пакет" тежак 5 грама.

Враћајући се из школе, навратих се на пошту, и откупих што је моје. Да сам прстеновао гђе коју ђевојку, мислио бих е ћу наћи унутра написано. „Ево ти и дарак натраг, невјерниче!" али онако мишљах дуго и дуго што би могло бити. Дошавши у стан и отворивши овај замотуљак, з а с у з и ш е м и се очи (налише се суза) од радости, видјевши таљиге од сухога злата и под њима запрегнуту угојену б у х у. Ах! овакви дар није још жив човјек добио, и за то Вам кличем „громовито." Ж и в љ е л а!

*) Види „Јавор" од год. 1882., стр. 815. и 849.

Овако се женско светити знаде, а мени је ова направица Ваша добро дошла, јер баш нијесам знао о чему да Вам опет пишем·

Прегледавши ову буху и с десна и с лијева, увјерих се е је липсала, јер је опремисте на пут без хране, а под тешким теретом.

За луду отворих ја баченком (чиодом) крв из лијевога палца, те пуђах њоме ово црно чедо, што је одрасло на Вашем господском тијелу. Како би мој образ поднио, а да не почастим Вашега наметника, ал' да! Ви мислите да се ја шалим с Вама, јер ми тобоже посласте псећу буху, што је на себи ухватисте. На страну шала, али као да немате ни Певаније Змај Јованове у соби за похођане, јер би и тамо читали:

„Свака ј' тица у свом јату,
Свако тежи своме брату,
Својим братом тугу блажи.
У свом јату срећу тражи. . . .“

па и буха псећа зна добро и без „Отмен-света“, да не ваља залазити у друштва која нијесу према њој, и она је несретнија кад залута у туђе јато, него ли кака млада госпођа, кад иде од крчме до крчме да повија кући своју „половину гору“; она тада не жали ни главу изгубити, јер не пази гђе ће стати, само да се дочепа свога хранитеља и мирисне му околине. Истина је што веле: „Ко са псима лијеже, пун буха устаје“, али сад знате, да се псеће бухе желе опростити туђега завичаја, само ако је и како могуће. Љуто сте се дакле преварили, јер окрњисте број свога запатка, али се за то ја радујем што ћу на истом мјесту да опишем „црно мало,“ што се зове „вангец“, и што Вас је ево и сад преварило.

Ви имате окле да узмете оруђе, без кога се не може виђети што је малено. А и чули сте да се така направа зове микроскоп. Докле га набавите и с њиме се упознате, окренуће се земља неколико пута око сунца, па да Вам покаже, како се лепшим послом може човјек забављати, ево Вам шта ја све видјех, када мртваца из Вашега запатка гледах кроз школски микроскоп (а не мој).

Да ово није псећа буха, освједочих се чим јој погледах на хрбат, јер на њему не уочи израстао налику на назубљени чешаљ.

Ми се облачимо у црно рухо кад и кад, а она сирота осуђена је да у вијек носи одијело „под жалбену.“ Није скроз црно већ је мрколасто. Само јој је глава црна као камилавка каког кале, а сјаји се као образ ког великог господина. Малена је врата, па се ипак не боји да ће умријети од капље. Није обла у тијелу, већ је спљоштена побочке таман на своју несрећу, како је могу лакше ухватити прстима. Ја бих рекао да је овај мртвац Вашега пола, јер је много већи од мушкијех глава, које, како веле, не хране се крвљу као њихово женскиње. На глави има два ока као и ми, а њене суродице имаду мјесто једнога ока више очију које су сложене, те нам се чини као да је са сваке стране само по једно око. Иза свакога ока налази се мала рупица, и у њој је израсло нешто као кончић, Овијем може она распознати што, као и ми нашијем прстима кад пипамо каку ствар. Желите ли ово виђети, морате откинути мали поклопац, којим је ова рупица покривена. И она има уста, али њима не може да гризе што тврдо, већ може пити што је водено, а најрадије крв топлу. Ево видите чим она крв пије. Има Вам два танка бодљикава листића, на свакоме се распознају четири чланка. Ови су листићи коритасти изнутра те кад их поребарке састави, постане цијев попут ножнице. Раставимо ли та два листића, опазићемо једно бодило т. ј. танак шиљак који је уз дуж шупаљ као да је провршен. Испод њега никла су два мала, на мач налика листића. И они припомажу, кад хоће да бодилом напари кожу т. ј. кад је орна да благује, а врховима од ножница развали ону раницу, те помоћу мјехура што је порастао пред желуцем, тегли кроз бодило крв из жиле. Има још неких части од уста, ал те нијесу за Вас важне.

(Свршиће се)

СВИЈЕТЛЕЋЕ ЖИВОТИЊЕ КОПНА И МОРА.

ПИШЕ ЈОВАН БИЈЕЛИЋ У Г. КАРЛОВЦУ.

(Свршетак.)

истој овој неутралној дзони спада и Ceratium tripus, који се иначе убраја праживотињама и то наливњацима (Jnfusoria). И овај организам кажу да свијетли, а разпрострањен је у источном и средиземном мору, те и он има на тијелу подужи кончић а изим тога и такозвани Kieselskelet.

Контингенат свијетлећих животиња умножавају знатно животиње обпижњих двајух виших животињских кола (типова), наиме коло мешница (Coelenterata) и бодљокожаца (Echinodermata),

Тијело је животиња у ова два кола правилно, и шири се на више страна попут зрака у звијезде.

Од првог овог типа налазимо међу самим хидромедузама слиједеће: Campanularia geniculata, C. gelatinosa и C. dichotoma. Sertularia abietina, S. pumila и S. polyzonias, Cellularia reptans, Flustra membranacea и F. pilosa, Valckeria cuscuta и Plumularia cristata, Pelagia noctiluca и Oceania conica Eschholtzii. Све их можемо назвати латернама морских дубљина.

И међу ктенофорама (Rippenquallen) има свијетлећих врста. Такове су: Beroë Forskalii (Melonenqualle) у наоколо Јеврoпе и Pleurobrachia pileus у сјеверном мору.

Као носиоце свјетла морамо уврстити и актиније (Seeanemonen) уз западну обалу јужне Америке и обликом красне пенатулиде (Seefedern).

Бодљокожци имаду тако исто појединих свијетлећих репрезентаната. Да наведемо само двије у јевропским морима обичајне морске звијезде: Ophiotrix fragilus и Amphiura squamata.

Коло црви (Vermes) заступа у свијетлењу много врста родова: Nereis, Syllis, Chaetopterus и Polynoë. Овамо спада и Synchaeta baltica Ehrenb, источног мора и некоји par excellence субмарини пиротехници туниката: Salpa africana Forsk. и Pyrosoma gigantea Saville.

И коло мекушаца (Mollusca) има своје огњанике. Као такав био би један голаћ пуж (Phyllirhoë bucephala) и обични камоточ (Pholas dactylus, Meerdattel, Bohrmuschel.) Камоточ овај, може да се убуши у најтврђе дрво и камен. Површина љуштура у камоточа онакова је као у турпије, а тако површина љуштура и чини, да се камоточ повремено ако и полако, а оно сигурно у дрво и сами стећавни камен убушити може.

С те је стране управо и штетоносан при свем том, што се њим становници уз обале јадранског и средземног сињег мора наслађују.

Једу га у сласт уз друге претенце (Meerdatteln, Steindatteln) под именом „dattolo di mar“ или „peverone.“

Бушотине камоточа у стубовима Serapis—храма у Pozzuoli необорив и јасан су доказ у геологији, да се је тамошње земљиште уздигло, као што се опет по гђегђе и слијеже, усљед неизбјежног вулканског дјеловања. Већ римски природослов Плиније (страствен писац оне добе, своју јестаственицу издао је у 37 књига) знао је, да Pholas dactylus у тамноћи увјетно свијетли.

Француски пак један биолог мисли шта више, да рибари уз обале пространог океана, једућ у својој мрачној сиротињској колиби фоладе умјесто обилне и раскошне господске вечере, не само да тијем пришгеђују свијећу, него да и своју дјечицу развесељавају тијем en miniature ватрометом.

У колу (скупу) чланконози животиња има такођер у мору живућих свијетлећих репрезентаната. Споменути је вриједно Sapphirina fulgens (Sapphirkrebschen.) У овог рака (корепњака) свијетли само мушка животиња. Свијетљење ово опажано је нарочито по дану с тога и мисли проф. Gegenbauer, да би ово свијетљење могло потицати од просте рефлексије свијетла.

Па и у самом колу кичмењака Vertebrata, Medullosa) нашло се у најновије доба свијетлећих примјерака.

Challenger—експедиција упознаје нас са

неколико коштуњавица риба из велике и згражајуће морске дубљине (промјерна дубљина мора 3800 m) са врло свршеним приборима свијетљења. У мрежама, којима хваташе ове рибе, свијетлиле су се исте попут најсјајнијих звијезда.

Иста је ова инглеска експедиција за испитивање дубљина морских пронашла још сијасет оних свијетлећих животиња из најразноврснијих животињских група. Проучавање ових животиња још је у повоју.

По садашњој множини свијетлећих животиња судећи, могле би се кроз недуго вријеме обистинити оне ријечи Karla Vogta, да ће нам у скорој будућности много лакше бити набрајати као изузетке оне марине животиње, које нијесу тако сретне, да свијетле.

По том је јасно, да ни овај наш чланак ни издалека неможемо узети као какав готов регистар свијух свијетлећих животиња. Ово су тек само главни примјери; ну овим чланком се ипак гласно и јасно засведочује прије речено, наиме, да је Нептун своју власт у том погледу обилатије подарио, но Цевс своју.

Иза овог кратког прегледа, да сада освјетлимо понешто и питање о суштини узроку и правој цијели свијетлења. Сама појава свијетлења указује се код појединих врста на различит начин.

Боја свјетла мјесто гђе се развија и распрострањење истог по тијелу свијетлећих животиња, веома је разноврсно.

Шта да рекнемо о суштини и узроку те појаве. Да је та појава, физикалне нарави, мислио је већ у средњем вијеку Cartesius и Baco v. Verulam.

И Alexander Humbolt и Schleiden тога су мнијења, ну сви се љуто вараху.

Сад већ за стално знадемо, да је суштина и прави узрок свијетлења у многих животиња, управо хемијске нарави — дакле хемијски процес.

И у последњем погледу било је различити мнијења током времена; тако се у почетку сматрао тај хемијски процес као попратна појава трулења изумрлих органичких твари.

Касније се мислило, да појава свијетлења потиче од живе протоплазме, која да излучује фосфор (P.) фосфорводик (PH_3) или други који фосфорасти спој, који да се долазећи са кисеоником (O) ваздуха у додир, оксидује, и тијем проузрочи свијетлење.

Питање ово о свијетлењу мало по мало је у најновије доба боље и прикладније разјашњено. Заслуга је то многијех испитивача, поглавито Panceri-a.

Заинтересирало је ово питање подједнако много силне хемичаре и физиологе; па су с тога и једни и други здруженијем и подвостручениm силама и настојали око савјесна и вјешта, а што скорије ријешења овог важног питања.

Резултат је тог испитивања тај био, да се установило, да феномен свијетлења потиче од посебне по својој конституцији масним спојевима сродне твари. Твар ова има то својство, да се у етеру раствара и да се у посебним, зато одређеним појединим ћелијама и групама истијех излучује.

Само свијетлење, односно појављивање речене твари, да стоји под упливом воље; а у неколико да је и у савезу и са раздражљивости саме животиње, а коначно да је оксидацијони процес те твари, који настаје занављањем ваздуха, прави и једини узрок свијетлењу.

Дакле, читав тај процес није ништа друго до сагорјевање, а у толико је истинито и оно старије мишљење о хемизму свијетлења; само што се овђе не ради о оксидацији фосфора, фосфорводика или које фосфорасте твари — као што се држало по том старијем кривом мнијењу — него о оксидацији једног доста компликованог, масним спојевима сродног споја.

Саме приборе свијетлења (Leuchtdrüsen) може вјештак — добар познавалац ткања животињског тијела — лако, ако не већ голим оком, а оно микроскопом разпознати.

Ако би тко и посумњати могао, да неможе ни говора бити о свијетлењу масним спојевима сродних спојева у поменутом случају, и коме би се ово понешто или чак и сасвим хипотетично причињало; нека му за

доказ и умирење послужи та необорива чињеница, е је у то најновије доба — од 1877 г. овамо — у органској хемији познат читав низ нефосфорастијех спојева, који се у алкаличном раствору већ код обичне температуре оксидују, а при том се опажа више или мање енергично, сад дуже а сад краће трајуће свијетлуцање.

Оваковн су спојеви многи етерични и масни зејтини, восак, жучна маст, спермацет, киселине у жучи и многе друге органске твари, именима којијех лајик се још нипошто спријатељио није; а ипак су врло распрострањене у биљном и животињском тијелу.

Тјешња свеза свијетлеће твари животиња са мало час споменутијем органичким спојевима провирује очевидно и из експеримената чувеног неаполитанског професора Panceri-a. По његовим опитима (експ.) подржава очито морске животиње на свијетлење са амонијаком или алкалијама помјешана морска вода. А то и јест један миг за потврду мало час причаног.

И др. Emil A. Toldi послуживао се еклатантним успјехом овим подражавајућим средством и то примјерице на некојим медузама и перуљама (Seefedern).

И слатка вода, овим начином приређена, подражава свијетлеће животиње на свијетлење. Исто тако подражује и ма којим начином узнемирена морска вода, као и механични, електрични и топлоте упливи, поменуте животиње да свијетле.

А сада на концу настаје још питање, да-ли и како се разноврсне животиње и животињице користе тијем свијетлењем. И о том је током времена било најразноврснијих назора, који су се и губили а и подржавали. Тако се ево поновно прихваћа мнијење, е је то свијетлење онако обарска обрана од нападача у поменутијех животиња. Па с овијем тумачењем можемо с прва и мирне душе задовољити се. Еле је ово свијетлење у животињама важно и нужно средство обране и завршивања проти напасницима и силницима тијех животиња.

Има обилнијех примјера, гђе разноврсне животиње и другијех рогобатнијех средстава имају, за обрану и застрашивања својијех дин-душмана, изим реченог свијетлења.

Тако се н. пр. многим гусјеницама и лептирима очува живот тијем, што имаду по себи (лептири по крилима) јасно свијетлих потеза и црта. Ови потези и црте огаде и омразну их птицама, које би их иначе gourmand-ским апетитом потрошиле.

И сипа (Sepia officinalis) замућује надалеко воду пред својим прогонитељима, изштрцавајући из себе мастилу слични сок, само да лакше умакне и живот си спасе.

То је, ако и не убојасто и смртоносно, а оно спасавајуће оружје, па таково је управо и наше свијетлење.

Многа морска животиња засвијетли по безнућу морском, управо из крајње нужде и то непосредно пред пријетећом јој погибијом. Па и збиља нужна су овакова обранбена средства за самоодржање слабијег, према јачем у огорченом оном боју, што га крстимо Kampf ums Dasein било на копну или у тајанственим дубљинама морским; јер овђе и онђе има тога боја па измет — вјечитог нападања и оправдане обране — и ако невидимо при том потока крви а нечујемо голема јаука и писке потлаченијех. На завршетку морамо ипак признати, да су сва овакова и слична обранбена средства у вјечном и никако неизбјежном том очајном боју, мудра и дивна уредба природе.

Нетреба ни то да нас зачуди већијем чудом, да у том боју упркос хваљеној данашњој људској цивилизацији, од које ваљда ни најоскуднији трачак до тог борећег се и ратујућег свијета допро није, налазимо на случајеве до бога вапијућег пролијевања рођене и најсвојскије крви. Што но ријеч ни кост од своје кости се ту нештеди много.

А није ни чудо, та ни човјек — тај умни и образовани великан — код све своје напредне данашње и будуће цивилизације и разметног хуманитета, неради и неће друкчије радити.

У г. Карловцу пред св. Петку год. 1884.

ЛИСТАК.

ЗАПИС НА СТАРОЈ ДОБРУНСКОЈ ЦРКВИ.

Дабробосански родољубни г. митрополит Сава Косановић, који с великом вољом истражује и прикупља српске старине по Босни, нашао је ове године један старински запис у добрунској цркви у вишеградској околини. Објелоданио га је најприје у „Јавору“ бр. 40; за тијем у Сарајевском листу“ бр. 119.

Ну, запис овај, овако како је објелодањен, не може цио да се прочита. Али оно, што је у њему највриједније добро је сачувано, и лако се чита.

Послије двогубе публикације овога записа није потребно, да се и трећи пут овакав, какав, објелодани. Али, како се види из биљежака у два споменута листа, да је преосвештени писац истакнуо старину и вриједност тога записа, какву нема: потребно је да се критички претресе и освијетли.

Преосвештени писац аподиктички тврди на основу непотпунога љетоброја у овоме запису, да је црква у Добруну у вишеградској околини и у њој запис, о којем је ријеч, из IX. вијека! — За тијем одмах одлучно тврди, да је св. Сава српски подигао катедру дабарске јепископије у томе старом добрунском манастиру св. Богородице.

I.

Тврђење, да је та добрунска црква и у њој запис из IX. в., нема основа ни у самом запису ни. другође, колико се до сада зна; па се, наравно, не може ни одржати пред научном објективном критиком.

То је тврђење наслоњено поглавито на љетоброј у томе запису ѡҁа (=891.)

Ну, кад би се овај љетоброј с три цифре могао одржати пред критиком, био би довољан за истакнуту тврдњу. А од какве би и, колике вриједности овај запис био за историју особито старе књижевности, није потребно доказивати.

Али се по мојему схватању не може одржати зато, што је готово цијела врста, у којој су и горње три цифре пропала; те је у фиксимилисану запису празна без слова. Ту ја находим, да је и од љетоброја једна цифра с почетка пропала, и то: ҂ѕ (=6000); а три остале ѡҁа (=891) сачуване. И тако је по мојему мишљењу овај љетоброј био цио: ҂ѕ ѡҁа (=6891=1383 г.) Не може се одржати ни за то, што нијесу IX. в., па и доцније задуго биљежене године од Христа, као што преосвештени писац броји у овоме запису „891;“ него од створења свијета. Најпослије не може се одржати ни за то, што језик и правопис овога записа имају карактер из XIV вијека; слажући се управо с горњом потпуном ҂ѕѡҁа =(1383) годином.

II.

Тврђење преосвештенога писца, да је св. Сава српски подигао катедру дабарске јепископије у томе старом манастиру Добруну није подкријепљено ни једним позитивним историјским доказом.

То би се могло само претпостављати, а никако обично тврдити, док се год држи хипотеза г. архимандрита Руварца, да је св. Сава подигао катедру те јепископије у манастиру Бањи у доњем Полимљу.

Ваљало је, да преосвештени писац није сметнуо с ума ни то, да је св. Сава подигао катедру дабарске јепископије у манастиру св. Николе; а добрунска је црква и по своме најстаријем запису св. Богородице.

Овај једини факат кадар је, да из основа поколеба то тврђење.

Ако би се пронашао у Добруну манастир св. Николе, тек би тада то тврђење имало свој основ.

Завршујући ову кратку рецензију ваља ми споменути, да овај запис има своју историјску вриједност ту: што се сада по њему на чисто зна, ко је сазидао добрунски манастир св. Богородице; и, што су споме-

пута имена двојице српских жупана (ктитори тога манистира), којима с историјом у руци није трудно ући у траг и одредити им у њој мјесто и вријеме, које ће такође пасти у XIV. вијек.

Архимандрит
Н. Дучић

КЊИЖЕВНОСТ.

Писцу у „пчелињаку" г. Јована Живановића.

(Види бр. 33. и 34. „Јавора" од ове године.)
Свршетак.

Дакле, два су реда практичара, и у један од њих извесно мора доћи г. Живановић.

Е, али у који?

На ово питање из учтивости нећу ја да одговарам, него остављам то другима да учине, према његовој спреми; а ја ћу им само помоћи, да донесу што праведнију оцену. Упутићу их на извесна факта која ће им рад око тога олакшати. Изнећу им н. пр. пред очи то, како г. Живановић, на крају своје клевете у Јавору, тврди, да пчеле ране свој подмладак са рђом.

Е јесте л' чули то је виспрен проналазак?! —

Тако касапити не уме нико зацело! —

У томе је прави капацитет само карловачки пчелар г. Живановић. —

Еј — Еј — благо њему!?

Он се још петља у теорију пчеларску и тражи за се места у реду рационалних пчелара. О земљо — земљо! . . .

Он сирома незна ни шта је рђа у саћу. Жао ми је, — ал шта ћу му. — „Опрости му господе," незна шта говори.

Овај факт и факт, да је г. Живановићев ковалук, због његове виспрености сав скоро метиљав, (Јесте л' се о овоме уверили? Уредн.) ја мислим да ће бити оцењачима згодна помоћница, да г. Живановића уврсте у овај други ред практичара. (Па рекли сте, мало час да из „учтивости" нећете да кажете у који ред практичара спада г. Ж., а овамо ето ипак кажете, — дакле престајете се обзирати на „учтивост"! Ур.)

Ако то доиста тако буде, што ја нимало не сумњам, знајући да ће оцењачи при кондуитирању бити праведни, онда нам се намеће питање, да ли и такав може заузети какво место у пчеларској књижевности. Може ли и такав, да коре оне, који причају праве научне истине, а не тумарајући по мраку као он.

Он је мислио да је и то лепо, да изоставља из мога чланка читаве ставове само да неколико реченица из њих може сместити у оквир превода; као што је учинио онде, где вели, да сам при превођењу изоставио микропилу зато, што нисам знао шта је то.

Није му ни на крај памети пало, да ће људи узети да прочитају мој чланак и да ће тамо наћи осим онога што је он навео и ово:

„Интересантно је, што ни најмање разлике нема ни у боји ни у величини између јајета трутовског и радиличијег. Тако исто, није просто могуће распознати јаје оплођене, од јајета неоплођене матице или радилице. Једино јаја египатске матице мало су мања од јаја матица осталих врста. Она су мања од прилике за 0·3 милиметра, што је, на сваки начин, и сувише мала разлика."

„Сва јаја без разлике имају на врху отвор, звани *микропила*."

Кад се ово придружи ономе, што је навео г. Живановић у својој клевети, па се сравни са овим немачким текстом са којим ме он коре:

„Alle von der Königin gelegten Eier gleichviel ob männliche oder weibliche, sind gleich, 1 Linie lang, $^1/_6$ Linie dick, fast walzenförmig schwach nierenförmig gebogen am obern Pole ein wenig stärker und abgerundeter, als am unteren, durchscheinend milchweiss, das Chorion netzartig gefeldert, mit der Mikropyle etwas seitwärts am obern Polende." Зар ће имати кога, који ће казати да је текст у моме чланку, превод овог немачког текста и да ја том приликом нисам помињао микропилу само зато, што нисам знао шта је то микропила. Ја позитивно знам, да нема ни једнога, који ће тврдити да невиди оно, што гледа својим рођеним здравим очима.

Г. Живановићу је се чинило, да је дозвољено применити оно начело: цел оправдава „сретство," па се није ни мало устезао, да поред осталих неистина изрече и ту грандиозну неистину, да сам чак и клишеје добио од издаваоца књиге „Leitfaden für den Unterricht" et cet. Е па зар је се он опет сећао, да ће му „српско пољопривредно друштво" отворено у брк казати и доказати, да су клишеји према мојим цртежима, израђени у војној фотолитографији у Београду.

Он се није сећао ничега, а камо ли да се сети и тога, да ће му опет уредништво „Тежака" увек бити у стању да докаже, да се ја нисам слагао са оним мишљењем мога рецензента за које ми (г. Живановић) пребацује, него да сам га примио у мој чланак на захтев самог уредништва, али под тим условом, да га метем под наводни знак и да именујем онога чије је, те да тиме са себе скинем сваку одговорност за њ'.

Баш сам мислио да са овим радовима завршим овај мој одговор, али се у добри час сетих, да ми г. Живановић још нешто замера.

Шта мислите, шта ми замера?

Замера ми што се не служим никаквом српском пчеларском терминологијом, па поред осталих, наравно, „чисто српских термина" које је навео и са којима се он обично служи, рече ми још и то, да се пчеле у кошницу збивене не зову рој, него „марва."

Дакле ако нисте знали, господо, како се пчеле „чисто српски" зову, онда од сад запамтите да се зову „марва," по рапавој терминологији, којој извесно није творац српски народ, него сам г. Живановић.

Ако се нисам преварио да је он творац овог дивног термина и осталих такође дивних, које врло често са задовољством употребљава, онда се ја чак из петних жила напињем да дивим и да обожавам овакву велику филолошку моћ нашега г. Живановића?!

— Гле, — зар се ви не дивите?! —

— Ви се нешто мрштите. —

— Зар вам се не допада?! —

— Па то је чисто српски за Бога, немрштите се!? —

— Умирите се, молим вас, па ми реците, да ли да му и на то пamилање одговарам, или да му позовем правог српског сељака да баци на њега апатему, што му овако погрдним именом крсти оно створење које је он са употребе његових производа уздигао над све могуће животиње, са којима се служи и које на своју корист употребљује. (А зар краву и вола не употребљујемо на своју корист па их опет крстимо „погрдним именом" — „марва"? Ур.)

Да ли да позовем правог српског сељака из Шумадије, па да му у очи каже:

„Ти господине, или писи чист Србин, или си се толико прелио у другу какву народност близу тебе, да заборављаш на све што је српско, па чак и на српски језик."

Да ли да позовем српску бабу и нејако детенце па шушкарајући кроз зубе да му кажу: „Само ти господине, називљеш пчеле марвом, јер се не сећаш, да се поред воштанице крштава и умире, да се поред воштанице слава слави и Бог призивље. А ми што све то добро знамо, ми што због воска и меда и пчеле поштујемо, ми их не зовемо марвом. Овим ти последњи пут забрањујемо да у име наше измишљаш којешта, што би каљало наш народни карактер." (!Ур.) Да ли да учиним то. Шта велите?

Не — нећу. Нећу ништа више. Само ћу да кажем још то, да се из поноса што сам прави Србин нећу да служим таквом збуричканом пчеларском терминологијом, по којој се пчеле зову „марва," receptaculum seminis," „кесица," „туђинка," „туђица" и т. д. него ћу и од сад кад небудем могао наћи чист народни израз, сковати га сам, само што ћу при том и у будуће као и досад, добро пазити, на правила и особине српског језика, а нећу их измотавати тек опако, као г. Живановић. У колико год г. Ж. има права да кује нове изразе, у толико исто имам и ја права. С тога, нека г. Живановић, своју „дивну пчеларску терминологију," задржи само за се а нека ју под видом „српске," не подмеће и мени, јер ју

„мени“ подметнути неће. Знам ја шта је српско, а шта српско није. На сиси сам српски научио.

Ово нека буде завршетак мог одговора.

У Београду 2. Октобра 1884. год.

Драгутин М. Јовановић.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Одјек. Лист политички, економски и књижевни. Излази у Београду трипут недељно. Власник и уредник Стеван М. Протић. Годишња цена за Србију 24 дин., за друге земље 30 дин.

Народна библиотека браће Јовановића. Свеска 89. *Дела Доситејева.* Књига осма: Писма (О в и м с у Д е л а Д о с и т е ј е в а д о в р ш е н а). Цена 16 новч.

— — Свеска 90. *Крај и почетак*, повела Каролине Свјетле. Превод с чешкога. Цена 16 новч. — Претплата за 24 свеске ове библиотеке 3 ф. 50 новч. Излази сваких 14 дана по једна свеска.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ НОВЕМБАР 1884. ГОД.

Новем.	Сунце				Месец			
	излази		залази		излази		залази	
1.	7 с	6 м ј	4 с	22 м в.	2 с	26 м в.	2 с	30 м в.
2.	7	8	4	21	3	30	2	57
3.	7	9	4	20	4	33	3	25
4.	7	10	4	19	5	36	3	55
5.	7	12	4	18	6	36	4	29
6.	7	14	4	17	7	34	5	5
7.	7	15	4	16	8	28	5	47
8.	7	16	4	15	9	18	6	34
9.	7	18	4	14	10	3	7	26
10,	7	20	4	13	10	43	8	21
11.	7	21	4	12	11	18	9	20
12.	7	22	4	11	11	50	10	21
13.	7	24	4	10	0	20 в.	11	25
14.	7	26	4	9	0	47	изјутра	
15.	7	27	4	9	1	16	0	32
16.	7	28	4	8	1	45	1	41
17.	7	28	4	8	2	16	2	52
18.	7	30	4	7	2	51	4	7
19.	7	32	4	7	3	32	5	23
20.	7	33	4	7	4	22	6	38
21.	7	34	4	6	5	19	7	49
22.	7	35	4	6	6	25	8	52
23.	7	36	4	6	7	36	9	45
24.	7	37	4	6	8	48	10	30
25.	7	38	4	5	10	0	11	8
26.	7	39	4	5	11	10	11	40
27.	7	40	4	5	изјутра		0	6 в.
28.	7	41	4	5	0	18	0	36
29.	7	43	4	5	1	23	1	2
30.	7	44	4	5	2	27	1	30

Констелација планета.

Меркур је 5 нов. у најдаљем источном размаку од сунца, али га није лако (пред зору) наћи.

Венера је зорњача.

Марс се невиди.

Јупитер је 14. у II. окомици са сунцем и излази почетком месеца око по ноћи.

Сатурн у „Бику“ долази 30. у опозицију са сунцем, дакле се и преко целе ноћи види.

Дневник.

1. Новем. 1884. Нептун у опозицији са сунцем
2. „ Венера у конјункцији са месецем
6. „ Меркур „ „ „ „
7. „ Марс „ „ „ „
14. „ Јупитер у II. окомици са сунцем
19. „ Нептун у конјункцији са месецем
21. „ Сатурн „ „ „ „
23. „ Меркур „ „ „ Марсом
26. „ Јупитер у конјункцији са месецем
30. „ Сатурн у опозицији са сунцем

1. „ Пречник сунца 32′ 15″
15. „ „ „ 32′ 30″
1. „ „ сатурнове лопте 19″
1. „ Пречници (осе) сатурновог прстена 47″ и 21″

Фазе месечеве

5. „ Мена месеца 7с 17м в.
8. „ Месец у најдаљем одстајању од земље 4с ј.
13. „ Прва четврт 11с 21м в.
15. „ Месец у екватору
20. „ Пун месец 8с 5м в.
21. „ М е с е ц у б л и з и н и з е м љ е 4с ј.
27. „ Последња четврт 0с 36м в.
28. „ Месец у екватору.

(Сви податци по средњем бечком времену)

П р о г н о з а в р е м е н а. Дани за које се има вероватноће, да ће бити кише јесу: 5. 15. 21 и 28.

Пера Манојловић.

ОДГОВОРИ.

Госп. Јосифу Стојновићу, ц. кр. капетану у Бечу. — Оних 20 фор., што имате у нас добрих, а које нисте хтели да примите, него сте изволели одредити да се поклоне којем сиромашном нашем ђаку, добио је један ваљан а сиромашан медицинар, који показује и великог литератског талента, а који ће вам се и лично представити и захвалити Вам на доброти Вашој.

Селиму. — Очекујемо скорим и за месец децембар. Хвала Вам на Вашим лепим прилозима. Поздрав.

„JАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. С.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 45. У Новом Саду 4. новембра, 1884. Год. XI.

ЈЕЛ МИ ЗА ТО!..

Јел ми зато срце болно,
Дал ме зато тишти груд,
Што ме срета ода свуда
Куд год гледнем ледна студ!

Где ја мишљах да ћу наћи
Трајну срећу жићу мом
Ту ме сенка њена вара
Са мамљивом обманом!

Где ја мишљах да ћу наћи
Срцу моме трајан мир,
Преварих се — та тамо је
Мојих чезња неувир!

Где ја мишљах да ћу наћи
Пријатељства верног склад
Ја неверу тамо нађох,
Црне злобе рукосад!

Та обмана све је пуста
Свуд ме срета лажан сјај;
Е па како да не тишти
Срце моје горки вај.

У Каћу.

Софија В. Стефановић.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Али ће те текваљда ма шта знати казати, кад вас тако лепо молим Палмиро, рече Стеван сав зажарен. —

„Ви желите од мене, што је преко мојих сила, толико вам могу казати, да оно друго. . . да није. . .

— Хвала вам, прекиде Стеван реч Палмирину, ухвати је нагло за руку, и привуче својим врелим уснама. Ја више ништа нетребам лепа Палмиро од тих речи. — Знајте да су путеви човечија живота веома разни. Случај га ухвати за руку и поведе, покаже му пут, и нога корача тим путем; али што се он даље упућује, тиме му је пут све страшнији, жалоснији. Он тад прескаче поља, јаруге, врлети и тражи, да на-

ће други пут, који ће му бити прикладнији али би и сад често, да га случај и опет одгура са права пута, а он мора да лута. — Незнам дал' стоји оно што сте чули да се говори, али то знам, да мој живот не беше досад на правоме пуtу. Данас пак осећам да сам на раскршћу. Мене нека милостива сила уљуљује, и хоће да ми каже да је срећа на томе путу. Ваша је то рука лепа Палмиро, која ме зове, и која ће ме повести правој будућности. Ја верујем, ја осећам да ми је без вас у овоме свету пропаст спремљена. —

Стеван је уједаред заћутао, он је спустио главу, а рука му је пала преко колена. Као оно грешник, што се покајао, па чека суд милости; тако је и он стрепећи чекао, да чује глас Палмирин, хоћели то бити глас суза, глас милости и преданости или ће то бити ужасан глас осуде. —

Палмира је осетила, да је то час најтежег искушења. Она је слутила какве последице може имати њен одговор. — Она је са страхом погледала на врата, небил јој се појавио спас — никога нема. Сада јој је ваљало одважна бити, јер је видела, да је продана. „Господине, узвикне Палмира значајно, зар сте ви заборавили да ви имате красну и чедну жену!“

— Ја је нисам никада љубио, шкрипну Стеван бесомучно.

Палмира се трже, па тада веома благо изусти: „Али помислите Ви сте срдар. Ваша реч, ваш дат завет, зар би га могли прекршити, а да се неогрешите о племенитост предака ваших? —

— Ал има једна моћ, која је Палмиро снажнија од сваке срдарске речи. Има једна сила, која за дело гони, да се и сам живот жртвује — то је љубав. Ил зар непознајете ту страшну силу девојко! кликну Стеван одушевљен у жару, готов да обгрли лепу Палмиру.

Ово беше већ крајње време, да се ма откуд избављење јави. Палмира је сад смислила, да, колко може разговор продужи, нада ће когод међутим наићи, она удеси у исте жице, које је Стеван потегао, па рече: „Заиста је рајско уживање — љубав. Што нема сваки човек тај осећај песнички, узвишену љубав! Зашто се није излио на свачију душу небесни благослов љубави. О колико сам пута слушала, како јој људи тепају, како јој ласкају и како јој заносно и умилно певају. Мени, мени, не донесе срећа никада то рајско чедо . . . . ја незнам шта је љубав. Ја је никад окусила нисам.“ —

Стеван је био блажен, слушајући Палмирине речи. Вулкан је већ био покренуо у њему свој жар, ово је био тренут да се срце развали и да се излије ток љубави на крило Палмирино. Он паде пред Палмиру, обгрли јој вити пас, и у највећем жару повикао је: Дивна моја Палмиро, ја те љубим . . . љубим, ван свега на свету!

Палмира је у тај мах вриснула, што јој је глас донети могао. Она је рачунала да на тај врисак мора ма ко доћи и није са преварила; али да неби дала Стевану познати своју намеру; она је чим је приметила да неко с поља долази пала у несвест. —

Љубица је са служавком утрчала унутра. — Сва је била бледа, јер није могла замислити, шта се то тако страшно збило, кад Палмира тако врисну. Стеван се збунио, он рече, да је Палмири у часу позлило: те је стајао као скамењен над Палмиром, која недаваше знака живота од себе. — Љубица се одмах прихватила лекарије, она је шкропила Палмиру водом, трла јој је жиле изнад слепих очију, и тепала јој је најслађим речима, да је пробуди. — Стеван је сваки час питао, да ли је Палмири што боље, даје ли знака живота. Да је когод добро мотрио па усне Палмирине, он би приметио да се ту ваја знак поруге. Палмира није пала у несвест, она је симулирала несвестицу, да може вриснути, да тако даје знак спољнима за помоћ. Да случајно није помоћ дошла одмах би се Палмира освестила, да се брани од напастника. Овако пак није јој то нужно било, а није јој ни нужно било, да се брзо покаже као освештена. Она се бојала Стеванове страсти. Она се бојала, да је Љубица не жртвује Стевану ако се покаже да је проникла им намер-

с тога је она полако се кретала из лажног заноса. Тужила се да је јако боли глава. Љубица је питала шта јој се догодило, кад је тако на једаред позлило. Она је погледала љубазно у Стевана, па је рекла, да се не сећа ничега, шта је узрок. —

Стеван је тај љубазан поглед за највећу срећу примио. Он је из њега црпео, да је Палмири по вољи његова изјава љубави; али није још време, а ваљда ни место, да и она ту изјаву отворено прими и призна.

Палмира је, непрестано се тужила на главобољу, и зажели, да иде дома.

Љубица је одговарала од намере, тешећи је да ће јој боље бити. И Стеван је употребио сву своју љубазност, да задржи Палмиру: али је она говорила да мора ићи дома, јер јој је нешто тако необично у грудима. —

Напослетку неостаде Љубици ништа друго, већ да помогне својој другарици да се обуче. Стеван је услужно све ствари Палмири додавао, пун среће кад му је Палмира љубазно се захвалила. —

Палмира је једва чекала, да се види у слободи. Стеван и Љубица изишли су с њом на улицу. — Љубица је растопила се у мед, да се што боље ослади Палмира. Кад су били на улици Стеван је хтео да прати Палмиру, но она се обрне и рече му; „Останите срдаре, ја нећу рећи вашој љуби како је љубите; али желим да јој срамоту не чините!“ По том се обрне Љубица па јој рече: „Ко непоштује невиност и част другога, . . тај непознаје част и невиност јер нема у себи тих врлина. Поштеди ме са твојим притворним пријатељством. Никада више да те моје очи невиде.“ —

Палмира је отишла дома, сва у грозничавом стању. Она није смела ни да помисли, каква јој је опасност претила. Заиста ју је болела глава и то страховито.

Стеван и Љубица остадоше на капији Нешићевој као окамењени. Једва је Стеван после неколико тренутака дошао к себи и љутито промрмљао: Платићеш ти охола девојко скупо ову поругу! —

* * *

Миодраг је, неколико се пута обазрео за Палмиром, па се тада упутио у шеталиште. Погнуо је главу и мислио је на речи Палмирине. Кад је заишао у други сокак, чује да за њим грме кочија, али се није обазирао. У то стадоше баш код њега та кола; а неки милозвучан глас рече: „Господине Миодраже, изволите на кочија.“ —

Он диже очи, и виде гђу Адријану. — Миодраг се захвали, и одговори, да ће пешке до шеталишта. Гђа Адријана се насмешила, али се врло преварила у мислима. — Богати људи мисле, да је сиротиња неисказано сретна, када је удостоји милости, да поред ње може се на батару возити. — Гђа Адријана држала је, да лажљива стидљивост налаже Миодрагу, да одбије позив; али када Миодраг и на друго веома ласкаво звање одби понуду, тада се гђа Адријана осетила, у веома незгодном положају. Људи су пролазили, и љубопитно су гледали шта се збива. Гђа Адријана морала је победити, она је заиста и имала толико духа, да се у тако тугаљивом положају нађе на победној мети. „Приступите ближе г. Миодраже,“ рече она молећи, па тад настави: „Зар немате ни толико милости ни осећаја, према слабој женској, да је не баците у подсмејовом мајмунском свету, који ће одмах на велики добош ударити, како је песник Миодраг немилосрдно одбио позив племените Адријане Балшићеве — Хоћете да онај час проклињем и горко оплачем, те да се завучем у собу, да неизађем више пред лице света. Зар песник Миодраг неће бити великодушан избавитељ слабе жене, из овог срамног положаја . . .

Миодраг није чекао свршетак јадиковања Адријаниног, он је скочио у кочија, коњи журно кренуше, а љубопитљивом свету неостаде ништа друго, већ да призна слабост људску.

Адријана је неко време ћутала, па се тад захвали Миодрагу што се великодушан показао.

— Слабост је то госпођо, јер нисмо у стању чаробном оружју женскиња да прот

*

станемо. Оне знају увек оштру страну употребити, одговори Миодраг сам собом незадовољан.

Ваш је ваљда понос увређен — ви песници као да сте од другог кова, па вам је и понос другачији. Нијели зар тако? упита гђа Адријана, задовољна што је Миодраг признао, да га је слабост навела да попусти.

— Требало би да сваки човек има поноса! Мој понос оснива се на моме раду, и на мојој скромној жељи за најпотребнијим. Ја сваког човека посматрам са његове вредности, и приближујем му се са задовољством. Сви људи, па биле крунисане главе или не или место скиптра у руци просијачки штап држали, почињу из једнаког бића: тек вредност његова скаче по развитку његовом. — Неволим људе, који било рођењем, случајем ил трудом дођу до богатства, па тада као неку милост делећи зазивају сиромашније људе у свој дом, да их госте да се хвале, или им нуде своје кочије, а све у намери да морално обвежу. Та коме треба, и коме је нужна њихова потпора, томе је непружају, ту се нађе хиљадама извина, већ баш оног траже да обвежу, који неће нетреба и нетражи од њих потпоре. Ја нећу да тврдим, да се неможе племенитост са богатством сложити, и никако ми није убеђење моје, да се ја неби могао са имућним људима опријатељити, јар као што сам рекао; да ја не ценим човека по богатству, већ по умној вредности и по племенитости срца му; али је већ непребројним примерима доказано, да златно срце небије топлином милосрђа и љубави. Врло је тешко наћи богаташа, који сиромашка назива својим искреним братом и пријатељем. Истина, да су писци и песници готово из реда били, а и остају сиротиња, па и то је истина да та сиротиња одрта или извештана спољне нађе одлучно место за столом богаташа, шта више слуша и ту милу реч назива пријатељског; али је то притворство; неуважавају се бар спољне писци и песници, што су умно богати, већ што их траже да пред јавности изнуде од писца коју ласкаву, похвалну реч, какву високопарну оду. Какву цртицу пријатељске опомене, какав опис њина господства и сјаја, њине забаве и раскошлука, њиног гостољубља и дарежљивости, њине племенитости и дивних преимућстава. Та то се уважава јако у свету кад новине разгласе, јер то диже једнима важност, а другима кредит; па само с тога трпе писце и песнике за својим столом, само с тога баце им вољно залогај на своме столу, или им понуде подвоз и т. д. — желе их обвезати. Све то ови знају, па се смеју таштој грамзљивости људској. Смеју се гледећи у чему неки људи налазе своје узвишење, своју важност. То познавање великих сладости људски, то самознање, да је у руци једног човека писца снага, да коме метне на главу од врлина дијадему, или да му натуче рогове, то је оно што диже наш понос, што нас узноси из нискости, из кала . . и што се неможе за нас прилепити ништавило свецко, а ми да си уобразимо да су небесне врлине, да је светлост рајевска. Ето то је и у томе понос наш, одговори Миодраг пун задовољства, што му се показала прилика, да своју слабост покаје.

„Ви сте драги Миодраже, прихвати Адријана смешећи се, почели веома скромно, а видим да знате охоло завршити. Ви ми исказасте доста лепих и истинитих мисли; али тога није доста, идеали ваши ваља да су чисто истинити, да на њима неостаје никаква пега. — Ви сте ударили на богаташе, а писце и песнике дижете, као узоре. Ја делим с вама, да има већина богаташа онаких, како сте их ви изволели нацртати; али тврдим одлучно, да има много, врло много богаташа, у којих је срце на своме месту, и који знају и умеју да уважавају и потпомажу напредност и све што је узвишено и лепо, као и ви; и да нетраже пријатељства, ни друштва писчева из оних разлога, које сте изволели ви навести, већ баш што им је то духовна потреба. Но, напротив као год што има богаташа без срца, тако има и писаца и песника не само без срца, већ баш без дара, који тек што су у срећном расположењу створили две три песмице, хватају се за небо, јер držе da

су Музини синови. Понос им диже пос, те запињу за звезде. — Таки писци и песници верујте да и немају друге задаће, већ да се шуњају и вуку по туђи столови, да уздижу гостољубивост домаћинску, да буду често дворске будале, а њихови хрђави стихови, да красе торте. Али на страну са таким људима. — Узмимо ствар како стоји. Положај је људског друштва такав, те су једни људи богати, а други су сиромашни али како онај богати, тако и онај сиромашни потребује две хране, физичну и духовну. Људи теже једној цели, а то је одржање што угодније свога живота. Како богаташ, тако и сиромашак пошто̀ подмири своје телесне потребе, тражи духовна уживања, тражи забаве. А ко ствара ово духовно уживање целом човечанству — писци, песници! Па кад они толиким неуморним духовним радом усрећавају цело човечанство, кад они у друштву гледају да провалу, јаз зароне, и људе међусобној љубави и братству науче, ти дакле виспрени раденици, који у животу најтеже околности имају да свлађују, ти једини дакле да остану за свој труд и рад ненаграђени? Је ли то право! А ко да их бар материјално награди, кад је народ већином сиромах, па неможе то учинити? — Одговор је јасан. На то су позвани богаташи. Зовел се дакле то у сујети лицемерно помагати, ако богаташ писца призива себи и пружа му пријатељство и дели сњиме свој залогај! Зар није под Римљанином „Меценом“ под његовим окриљем богатства му најдивније процвала књижевност римска; а песништво се уздигнуло до врхунца сјаја! Народи су имали увек својих богаташа, и увек су ти богаташи били мецени књижевних производа песничких, само се њима има захвалити, што многи таленат није у сиротињи пропао. Отресите се дакле тих мисли, да богаташи само из сујете и себичности књижевнике потпомажу; а особито, ако сте и овај мој позив тако тумачили, ви треба да знате, да сам ја од првих која људе књижевнике уважавам; и без ласкања кажем вам, да сте и ви један од тих, чија дела, са особитим задовољством читам.“ — Ове последње речи исказала је гђа Адријана са особитим нагласком, и погледала је Миодрага љупким смешењем, који је пребацио руке преко колена, те кроз разметнуте палцеве, непомично гледао на шарени саг, којим постављене беху кочије. Он се није ни покренуо из тога положаја, ма да га је умна и лепа Адријана дуго посматрала. Њој је досадило то стање, па ће неповољно рећи: „Зар ви господине непоклањате мојим речима никакве пажње, и зар нема за мене никаква одговора?“ —

(Наставиће се.)

ГОСПОЂА ФЕНСОВА.

НОВЕЛА ОД Ј. П. ЈАКОВЗЕНА.

(Наставак.)

Једнога дана у вече сеђаше госпођа Фенсова сама у кући, Елинора је већ легла, а Таге отишао с Кастагеровима у позориште. Она је седела у досадној соби гостионичарској и дремала у полу-светлости коју су давале две свеће, снови јој долазе и одлазе, и умор је савлада; али онај благи, пријатни умор, који се над нама шири, кад су срећне мисли ту, да нас успава. Она није могла цело вече тако да преседи и предасе да гледа, а да нема бар једне књиге, и тако је трајало најмање још један час, док се позориште не сврши; она уста, ходаше по соби, стаде пред огледало, и памешташе своју косу. Сад јој дође на̀ памѐт, да сиђе у читаоницу, и да прегледа илустроване листове. Читаоница је била увек празна у ово време.

Она пребаци на главу један велики црни вео, и сиђе доле. Ту не беше никога. Мала намештена соба, осветљена са шест широких гасних пламенова; ов-

де беше топло, а ваздух сасвим сув. Она збаци вео на плећа. Бели листови тамо на столу, мапе са својим великим златним словима, празне сомотске сто лице, правилни квадрати ножног тепиха и једнолики убори рипсаних завеса, све то изгледаше немо, у јакој светлости. Она сањаше још, и сањајући стајаше и ослушкиваше отегнуте тонове гласних пламенова.

Беше са свим немоћна да остане у овој запари. Полагано пружи руку једној великој тешкој бронзаној вази, која је била намештена на једном асталићу и при крају обухваташе цвеће. Ту јој је било угодно, а бронза беше пријатно хладна. Али док је тако стајала, дођоше друга осећања; она доби као неко задовољење за своје удове за своје тело; пластички леп положај, у који беше утонула, и свест, како она добро изгледа, и каква се лепота у овом тренутку над њом шири, и сам телесни утисак од хармоније, то се све сједињаваше у једно осећање од триумфа, и она плива у некој чудноватој свечаности. Она се осећаше снажном у овом тренутку. Живот се пружао пред њом као какав велики и сјајни дан, не више као дан, који се окреће мирним и жалосним часовима мрака, него као велики, пун живота, простор времена са топлим ударцима била у свакој секунди, са радошћу од светлости, са полетом и радом и неком неограниченошћу на поље и унутра. И она се одушевљаваше пуноћом животом и добијаше са жаром путничку грозницу.

Тако је дуго стајала, савладана својим мислима, заборавивши на све около себе. За тим наједанпут, када је опазила ову тишину и отегнути звук гасних пламенова, одмаче руку од вазе, седе за сто, и разгледаше неку мапу. Она чу неке кораке, који се приближаваху вратима, окрете се, и угледа Торбрегера.

Они проговорише неколико речи, али пошто је изгледало да се она занима сликама, учини и он то исто с листовима, који су били пред њим. Али га ти листови мало задржаше; јер га она мало за тим погледа, сусрете се с његовим погледом, који се испитујући заустави на њој. Он је изгледао баш као да је хтео с њоме да говори, и на уснама му лебдијаше неки первозан и одлучан израз, који јој тако тачно говораше баш као кад би и сам говорио, да је она поруменела и инстинктивно, као да би речи задржала, пружи му свој лист преко стола и показа му неки цртеж, који преставлљаше неке пампаске коњанике, који су свој ласо*) на дивље бикове из праћке бацали.

Њему је било готово до шале, гледајући наивне преставе сликареве о вештини бацања ласоа; јер су га врло наводиле да говори сасвим противно ономе, што му је било у памети; али се он покрете, баци лист на страну, наже се преко стола и рече: „ја сам увек много на вас мислио, не само док сам био у Данској, него где год сам био, тамо преко. И ја сам вас увек волео, и кад ми сад по кад кад дође, да вас нисам никада волео пре овога тренутка, када смо се нашли, то није истина; моја је љубав врло велика, јер сам вас увек волео, ја сам вас увек волео. И кад би ми се само допустило, да ви будете моја, небисте могли себи представити, шта би то за ме било, кад бисте се ви мени повратили, који сте толико година били узети."

Он ућута за тренутак, за тим се подиже и приђе јој ближе. „Али кажите бар једну реч; ја овде говорим као у ветар, ја вам морам говорити као каквом тумачу, као каквом странцу, који то треба поново срцу да каже, коме ја и говорим . . . ја заиста незнам како далеко или како близу . . . морам моје речи мерити . . . понуду, која ме

[1]) Ласо је конопац за хватање коња.

испуњава, смем ли на глас изговорити — или не?“

Он се спусти на једну столицу до ње. „Да ли не смем, да-ли не треба да се бојим — истина! Бог те благословио, Пауло!“

„Ништа нас неможе више раставити“ рече она, са својом руком у његовој; „ма шта да буде, ја имам право, да будем једном срећна да поживим у пуној мери по мојој природи, по мојој тежњи и мојим сновима. Ја нисам никад то напуштала; и ако срећа није мени дошла, ја нисам ипак никад веровала, да је цео живот само оскудица и дужност ја сам знала, да има“.

Он је ћутећки пољуби у руку.

„Ја знам,“ рече она са жалосним тоном, „да ће ми они, који су ме најблажије ценили, желети срећу, кад сазнају да ме ти волиш, али ће и казати, да треба да будем овим задовољна.“

Али то мени неби било доста, и ти никада не можеш имати право, да ме тако напустиш.

„Не, рече она, не.“

Затим оде горе Елинори.

Елинора спаваше. Госпођа Фенсова седе на њен кревет и посматраше своје бледо дете, чије се црте нејасно разликоваху у жутој, чкиљавој светлости поћне лампе. Због Елиноре морала је чекати. За неколико дана би се одвојили од Торбрегера, пошто би у Ницу отпутовали; целе је зиме хтела мислити само на то, како да Елинора оздрави. Али сутра хтеде, да исприча деци, што се догодило и шта ће бити. Примили они то, како им драго, њој је немогућно, да из дана у дан заједно с њима живи, готово одвојена од њих једном таквом тајном. Они мораху имати и времена да се на ово припреме; јер једном мора доћи до раздвајања између њих, па било раније или доцније, на што су и сама деца мислила. Како ће се они према њој или према њему понашати, то ће они сами знати. Она није хтела ништа да захтева. Сад је стало до деце, да она допусте.

Она је чула Тагове кораке у салону, па зато оде к њему. Он беше тако радостан а у исто време тако узбуђен, да госпођа Фенсова одмах помисли, да се морало нешто догодити, и слушаће, шта се баш догодило. Али он желећи да нађе приступ за оно, што му било на срцу, говораше којешта о позоришту тек кад му мати приђе, метну своју руку на његово чело, и примора га да у њу погледа, могао је да изговори, како га је задржала Ида Кастагерова и како је од ње добио пристанак.

Ови говораху много о томе; али госпођа Фенсова осећаше непрестано, да у свему што је говорила има нека хладноћа, коју није могла савладати, јер се бојала, да је узбуђење у коме је и сама била, не доведе до тога, да се с Тагом и сувише сложи, и зато, што није хтела трпети, да се њене неповерљиве мисли не ухвате по трагу ма и најмање сенке од свезе између оне околности, због које је она вечерас била радосна и оне, коју би сутра испричала. Али Таге не опази ништа од те хладноће.

(Наставиће се.)

ЊОЈ.

Кад сам теби песме спис'о,
У венац их сплео, сниз'о,
Посл'о сам их да те моле,
Да ме твоје срце воле.

Ти си ми се одазвала
Вечну љубав обећала!
— Па хвала ти на том дару
Среће моје неимару!

Гавра Ковачевић.

ОПЕТ ПРИРОДОПИСНО ПИСМО ИСТОЈ ГОСПОЂИ.

ПИШЕ МОЈО МЕДИЋ.

(Свршетак.)

Ви имате један пар ногу, па доспијете тамо гђе Вас и не треба, а она има три пара б о д е ж љ и в и х ногу, па онда није чудо што се разишла по свем свијету. Да су наше ноге неједнаке као њене, рекли би нам да смо хроми, али она не мари што би јој ко то име придјенуо; она скаче као бијесна, јер је други пар ногу дужи од првога, а трећи опет од њега. Ноге су јој изникле одмах близу главе, с тога нам се чини да јој је тијело г р б а в о, кад се исправи. Од куда јој та г р б а, казаће нам наш мили пјесник Змај-Јован по народном казивању:

„Састала се буха с мухом,
Па немајућ' посла друга,
Хајд' да с' једна другој руга.
. . . .
. . . .
. . . .
Затим муха буси каже:
Ао, б у х о. црни враже!
Тебе црно рухо краси,
Ал' бих рекла г у р а в а си.
Тако хитра, тако лака —
Па откуд ти гура така?
Тако пита врашка муха.
Одговара црна буха:
Истина је, није шала,
Ја сам ситна, ја сам мала,
Ал' је пос'о мој витешки,
Ја ти дижем терет тешки,
Нема трута ни левенте,
Макар био од две центе.
И још тежи може бити
Буха ће му наудити.
Кад захрче о поноћи,
Ја полако на њег скочим,
Слушам како слатко спава,
Докрадем се до рукава,
Под кошуљом милим, шетам.
Ал' још не ћу да му сметам,
Већ под леђа кад му стигнем,
Одупрем се — па га дигнем.
Сад помисли: буха клета
Дигне центу са кревета!
Сад си чула што сам рекла
И како сам гуру стекла."

(П е в а н. стр. 199.)

Не дао драги Бог да је п о т к о в а н а и да има крила, та веће би нам јаде задавала од мухе и комарице. И овако нам ови гости нијесу мили, већ кад би били сви јунаци као што бјеше Краљевић Марко, који ни од топуза Вилин-Мађарина не осјећаше никакве болове, већ му говораше:

„Сједи с миром, Мађарско копиле!
Н е б у д и м и п о к о ж у х у б у х а,
Већ одјаши, да пијемо вино,
Па још има дана за мејдана."

(Нар. пј. II. књ., стр. 354.)

Он је своје бухе чувао и кад су спавале, а ми их тек онда извлачимо из ложнице, промељамо међу прстима и на какој дасци убијамо ноктом од деснога палца. Сад знате, зашто Вам је бар овај нокат нарастао!

У „С р п с к и м п и т а л и ц а м а" од В. Врчевића („С р п с к а З о р а," 1880.) спомиње се на једном мјесту и буха. Заборавио сам што тамо стоји, прем их и јесенас радосно читах, али знам да се разликује од овога што ћу да Вам кажем. Код нас у Лици загонетају овако: „К о ј е ј е м е с о н а ј с л а ђ е?" — те одгонетају: „О д б у х е, ј е р ж е н с к о к а д б у х е х в а т а с в е о б л и з у ј е п р с т е." И д о и с т а облизује прсте, јер кад су суви, лако се буха измиголи.

Није Вам толико жао што нашара б у х а р и ц у (кошуљу што се у вече облачи), али кад Вам око врата изађу ш к л о п ц и т. ј. позна се гђе су вас уједале, онда Вас подиђе вучац, јер то је за поноситу госпођу зазор и срамота.

Обично веле да смрт залази („не штеди") у господске бијеле дворе као и у сиротињске колибице, а вјерујте ми да су отворени сви дворови без разлике и овом „црном" врагу. Ово добро подијељено је по жељи комуниста, и бар због њега не ћемо се чути.

Буха се увјерила, е је истина што ј[е] рекао Мефистофел: „К р в ј е с о к о с о б[и]т[е] в р с т е," јер кад прионе гђе, заборав[и] да је отишла у крађу и да би лако загла[ви]ти могла. И тада их највише цркне по[д] ноктом. Ни ово ревно утамањивање, ни бухање плата, покривача и одијела, ни прашак од инсеката, ни често испирање под[а]

ница не може да их затаре, јер се множе као да ничу из земље.*)

Женка снесе 10—12 малих јаја у пукотине од пода, у пљуваонице, и сметљиште или у другу какву нечист. Јер се залегу на оваким мјестима, мишљаху и наши људи, да оне постају из ових ствари, а не из јаја што их буха упљује (у њих). С тога сте чули како се и наши мудраци неки хвале, е они могу и од пилотина (опиљци од дрва) начинити бухе. Љети измили из сваког јаја за 6 дана (а зими за 11 дана) танак, бијел црвић (ларва). Има на глави очи и оруђа којим гризе и пипа, уз дуж тијела длачице, а озада на крају рашљасту уврињену израстао као рачвица којом се потискује кад се превија и покреће. За једанаест дана нарасте ларва велика хранећи са отпацима од јела и мијењајући маст (боју). Кад дорасте, упреде се у свион запредак: мјехур или чахуру, која је затворена са сваке стране. У њој проживе бивша ларва 11 дана, али не окуси ништа и промеће се све више и више у савршену животињу: буху, која једанаести дан искочи из чахуре, те иде куд је ноге носе, али већ знате кога највоље. Овђе видите да се из јаја не извали одма буха, већ црвић који се зове ларва. Из ларве постане чахура, и она се од ње скроз разликује, јер се не миче, не једе ништа и друкчије изгледа. Ова се тек промеће у буху, — овако развијање животиња зову природњаци преображавање (метаморфоза). Буха се развије из јаја љети за 4 нећеље, а зими за 6.

И тако Вам казах како изгледа буха, и како се множи. Од једне бухе кад би сваки мјесец санијела она и њено потомство редовно по 10 јаја, запатили би за 4 мјесеца што каквих 10.000 буха.

Све се може некако поднијети, али кад буха зађе у ухо, па се стане тамо разигравати, онда је зло и наопако. Код нас лете к женама да улију млијека у ухо, не би ли њиме угушили или ишћерали објеснога скакача. Ако Вам муж што скриви, метните му буху у ухо, али само мене се чини да га том болешћу кињите и без њих. Ма није угодно, кад смо гђе у друштву, а она нас угризе; ха, ала би радо протрли то мјесто прстима, да то не забрањује „Bon—ton." Ох! да хоће њима да забрани, нека нас барем тада оставе на миру.

Бухе могу дуго да посте т. ј. да живе без хране; али гђе их је много, тешко ономе ко их први походи. Ја бих препоручио онима што пуштају крв бацкавицом, сисаљком или пијавицама, нека напате буха у одјелитој соби, и нека у њој затварају таке болеснике. Не би шкодило затварати и свадљиву чељад у оваку бухару, особито у мјесецу Августу и Септембру, кад су помамне. Хвала Богу што није код нас жега као у другијем крајевима, иначе би било: јао и помагај. Никога још нијесу ове бухе у гроб справиле, као родице њихове што живе у пијеску у Америци, али су многог лежака и лежавкињу ишћерале из ложнице и за послом опремиле, па за то им морамо опростити што нас боцну, и кад није од потребе.

У свом првом писму рекох: да би који лакрдијаш у ономе часу, кад псето цмокнете меденијем уснама, радо се прометнуо у њ, а у народној пјесми: „Драги завиди босиљку" (за то што расте драгој на прозору,) стоји да је зажелио;

„Ах! да ми се бувом прометнути.
Ја бих знао, ђе би зимовао,
Зимовао, ђе ли љетовао . . ."

и то доиста за то, што је собом искусио: да она не зна што је међа.

Бухом и гатају. Кад ко ухвати буху на руци, добиће писмо; а шта значи кад се о њој сања, то ћемо ваљда наћи у „Сановнику" које наше књижарнице — Опази ли ко са стране коме буху на руци или врату, викне му: „Стани, ето ти бухе тунту (већ гђе буде)," и сагне се руком да је скине. Приповиједају за некога М . . . . како је видио буху на

*) Види народну подругачицу: „Градили врше за бухе," од В. Врчевића у његовој књизи: „Народне сатирично-занимљиве подругачице."

очеву врату, па да је повикао: „Јаох, ћаћа, закла те буха! Стој с миром, сад ћу ја њој показати. Ћаћа оста као укопан, а син скочи у кућу и одапе пушку на буху, но мјесто бухе стропошта се неко други на земљу. Касно памет долази!

Да има и буха жуч т. ј да је љута, могли сте примјетити, кад сте је у оној танкој цијеви одучавали да не скаче. И доиста сте је одучили, али на жалост липсала је путем. Да ми таљиге не леже без користи, молим Вас изучите једну да је добра на вожњи, а другу за јахање, па кад Ви ову пројашете, онда ћу ја ону упрегнути под даровна кола; и тада ће се све крстити и чудити, кад нас двоје пођемо у шетњу на бухи витезу. Све се бојим, да нас ова буха не ће ујести

И ако ми свјестина казује, да сте пуни злоће као и буха, тјешим се да ми не ћете замјерити, што се с Вашом бухом по за дуго забавих, и што отегох своје писмо као и они писци своје саставке, што им се по ретку плаћају. Да сте ми здраво! —

ЛИСТАК.

ОДЛОМЦИ ИЗ ЖИЛ-ВЕРНЕ-ОВЕ „ИСТОРИЈЕ ЗНАМЕНИТИХ ПУТНИКА И ПУТОВАЊА.“

I.

Тудле Венјамин (1159—1175 г.)

Свршетком X и почетком XI столећа, догодили су се знаменити проналасци. — Смели норвешки и француски бродари путоваху по тада непознатим северним морима и ако ћемо поверовати неким извештајима, допрли су били до Белога мора и посетили су оне пределе у којима сада Самоједци живе. — Шта више неки тврде, да је кнез Madoce и суву америчку обалу видео. —

Толико је истине, да су садашњи Исланд у IX веку скандинавски путници пронашли и да су га одмах затим Норманци населили. Тада се један Норвешки путник упутио западном страном северног мора, те угледавши неку земљу, што се зеленила назове ју „Зеленом земљом“ садашњим Гренландом. — Али је комуникација с овим делом америчке суве земље тако тешка и незгодна била, да је требало — једва човек да верује!! — пет пуних година да један брод из Норвешке у Гренланд и оданде натраг путује. —

Но овака путовања по разним странама онда познатога света — скопчана су многим причама и легендама, те им се пре у истинитост посумњати може, него ли у путовање шпањолског Јевреја Тудле Венјамина, који је у XII веку скоро сав тада познати свет пропутовао. —

Био је син једног рабинера из неке Наварскеварошице, а главна цељ овог путовања беше му да потражи своје једноверне по целоме свету. Четрнаест година трајало му је путовање. Из Барселоне ишао је сувим до Марзеља, — пошто је овде посетио обе синагоге, отиде лађом до Генове. Одавде је пропешачио целу Италију, видео је Рим, Напуљ, Беневент, Тарент и Бриндизи — прешавши на Отрантском мореузу, посетио је редом све грчке вароши и острва; — спомињући свако поједино место, — особито радо спомиње у Тиви насељене Јевреје за које вели да су у целој Грчкој највештији у фабрицирању свиле и сомота. — У Цариграду владао је тада цар Манојло Комнен и живео је у дивном дворцу, што је лежао на морској обали. — Путник нам прича даље како је ова главна варош жива и велика, са свију страна долазе силни трговци, те се у томе само с Багдадом сравнити може. — Оставивши Цариград, походио је Тудле поново грчки архипелаг, острва Хиос, Самос, Родус и Ципар; приставши на обалу Азијску бавио се у Антијохији, Сидону и Тирусу, пређе у Палестину и стигне у Јерусалим —

У Јерусалиму нађе 200 Јевреја, који су у једном куту вароши под Давидовим

торњем становали. Остало становништво састојало се из Јакобита, Сираца, Грка и других Европљана. —

Пошто је пропутовао целу Палестину, стигне Тудле у Дамаск у ову лепу варош, која по његовим речма у самим баштама лежи, — тако да у целом њему познатом свету, нема плоднијег краја. — Обишавши многе сирске вароши, стигне у Багдад, који му се јако допаде, и он га овако описује. — „Ова велика варош, чији простор три миље обухвата, има три болнице за обичне болеснике и за Јевреје. — Овамо се стичу научници из свију делова света, овде станује калифа, који има свој огроман двор. — Овај владалац могао би служити за пример осталим владаоцима на земаљском шару, јер сам од своје зараде живи, врло вешто израђује покриваче (јоргане) те их после по обичним пијацама распродаје. — Годишње само једном изилази из свога дворца, — о Рамаданској слави, када у своју мошеју на молитву иде. —

Пут, куда калифа иде, затворен је да му неби мимопролазећи „свете“ стопе оскрнавили. —

Пропутовао је затим предео између реке Тигриса и Еуфрата. — Видео је оријашке развалине Вавилона које се „на тридесет миља простиру“; видео је пећ у коју је Навукодоносор три младића Јеврејска бацио, видео торонь вавилонски, посетио Суру где је некад постојало јеврејско свеучилиште „Шафратхиб“ чију су синагогу из Јерусалима донешеним камењем зидали, Кајбер који броји 50.000 Јеврејских становника, — прешао је Геманску пустару, и појавио се у Басори, које је тада чувено трговиште било и лежало близу Перзијског залива. —

Пошто је прешао пределе Перзијске краљевине, Афганистан, Тибет и Самарканд врати се оданде к' обали Перзијског залива. —

Овде седе на брод и походи на њем Источну Индију, где ђумбир, грашак и цимет, — роди. Био је на острву Цејлону и оданде вративши се по „црвеном мору“ стигне у Абисинију, коју „сувоземском Индијом“ назива. — Путујући уз реку Нил стигне у Каиро. — О Еђипту уопште, Тудле много и не говори. — „Каиро је — вели — велика варош. Александрија такође; са свију страна долазе трговци, улице су му препуне светом и јако су дугачке да им човек ни краја догледати неможе. — Светилница на мору је за ме нешто ново и врло ми лепо изгледа. —

У Дамијети седе на лађу и за двадесет дана ишао је улицама вароши Месине у Сицилији. —

Пошто је још једном пропутовао Италију, Немачку, видео Париз и многе друге францеске вароши, — врати се у своју домовину без икаквих стварних проналазака.

Иван Ј. Иванић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Орао **велики илустровани календар за годину 1885. која је проста, има 365 дана. Уз сарадњу српских књижевника уређује С т е в а н В. П о п о в и ћ. Г о д и н а ј е д а н а ј с т а. Цена је 50 новчића или 1 динар. У Новом Саду. Издање штампарије А. Пајевића 1884.**

И опет дочекасмо, да нас за кратко, време ко жив дочека, п о ј е д а н а е с т и п у т о новој години 1885. поздрави омиљени највећи српски календар „Орао“. Међу многим умним књижевним производима, што су по најпре народу намењени, у прве редове може ући к а л е н д а р. И ако мало не свака књига треба да буде удешена садржајем својим тако, да и нижи сталежи нашега народа од ње користи црпсти могу — то је календар на првом месту, кога треба тако удесити и сачинити, јер он највише допире у све слојеве народне. Надамо се да ће сваки наћи потврде, у овим нашим речма, кому год до руку дође „Орао“, календар за 1885. Отвори читаоче ту књигу народну; преврни који лист у њему; прочитај шта је на њему написано — и наћи ћеш све, што је најпотребније појединцу човеку — био он којег му драго занимања.

У први део, у ком су назначени дани светковања православних и римокатоличких, и друге ствари уредио је г. Александар Сандић, у свој опширности. Одма за тим на првом месту налазимо слику са лепом похвалном речи о најновијем добротвору српске књижевности, Пери Коњевићу. Ту нам је речен и живот тога добротвора, како нам га изусти врли председник српске црквене општине Новосадске г. др. Илија Вучетић о лањској свечаној седници у Матици Српској.

Надамо се да је добро учињено, што ће многи члан народа нашег знати за свог добротвора.

По том налазимо на леп занимљив и поучан чланак познатог нам књижевника и пчелара српског г. Јов. Живановића, у ком нам казује, шта је мед и које користи имамо од њега. Исто тако вредно је проучити и чланак, који нас упућује, како да подижемо воћке, јер нам то подизање доноси велике користи; зато и виђамо где се данас јако заузимају и свуда шире и негују подизање воћака. Од поучних ствари спомињемо овде особито правне поуке од вредног нам књижевника г. дра Ст. Павловића, који је из силног правничког градива изабрао за народ оно, што је врло потребно за многог, који не зна, шта закон иште и налаже, и чега да се држимо у најпотребнијим приликама, што се посведневно збивају у друштву човечијем. — Добро је учињено, што је одштампан у овом календару и нов угарски закон о занатима, јер ко ће знати, и одкуда да може знати сваки занатлија или онај, који се мисли посветити занатлијству, какве га дужности у том предузетом послу чекају, који га државни закони вежу у друштву човечијем као занатлију. — Врло поучан и добитачан за сваког је чланак, од српског књижевника дра Ђорђа Натошевића — о Алкохолизму. Камо среће да многи не само прочитају, него и што дубље засаде у срце речи из тог чланка, да види, како пиће и пијанство наводи људе на злочин и на худе последице овому. Натошевић је већ и пре писао о том, но овом приликом нам штетне и најопасније последице пића износи. — Има у овом календару лепих чланака за економа човека. Тако ће моћи читати, за што највише пропада рогата марва. — Тако исто упозорује се у овом календару и на орање стрњике у јесен за пролетње усеве. То је врло пробитачно, ма да се у нашем газдинству слабо пази данас на ту радњу. — Захвални смо особито чланку, којим ће се далеко и многобројно чути и дознати потање и боље о великом подузећу дичних госпођа Новосадкиња — а о још већој заслузи вредних и дичних Српкиња наших, које рукотвором својим засведочише и пред својим и туђинским другим просветним народом — да је рука женска у српскога народа кадра створити оно, што се не стиди многих и многих радова вештачких на разне машине и у разним фабрикама. — Још нам је споменути леп чланак, који нас упознаје са свиларством у Угарској. Из тога чланка дознајемо вредност и користи свиларства — и дао би Бог, да се на овом путу не застане, а то ће бити онда, ако сви, који год су за то и узмогу, заједнички пораде и сложно подрже, да се ово све више може унапређивати.

Наш је свет научен, да у календару чита разне приповетке. Помислиће когод, да би добро било, да и тога имамо у овако лепом календару. — Тога управо наћи нећеш, читаоче. Али наћи ћеш нечега што ће ти се упити у твојој српској крви — уживаћеш, кад будеш читао чланак нашега књижевника проф. Мите Калића; ако уштиташ, велимо чланак: о неким старим обичајима народним, а нарочито: о крсном имењу. — Треба да прочиташ и да загледаш мало у прошлост свој — па да знаш ценити садашње своје обичаје — особито најлепши, који те Србином обележава — да знаш ценити и чувати своје крсно име. — Ето нам ту не само забаве — него и поуке.

Додамо ли још, да у овом календару има двадесет и три слике, у којима

ћемо гледати народне добротворе, српске књижевнике, српске вештаке и вештакиње и радове им ручне, српске знаменитости и старине, слике неких српских ношња и т. д. онда мислимо, да је овим доиста украшена лепа ова књига за народ — српски календар — онако, како то треба састављати. У кратко да рекнемо. Овај календар кад прегледамо, опазићемо, да се њим провлачи нит поучна и пробитачна — а друго ништа више и не требамо да тражимо од календара, књиге — која народу може и треба да послужи и поуком и добитом. —

На послетку изричемо овим и хвалу уреднику г. Стеви В. Поповићу, који је имао на уму ту лепу мисао, како да се за народ календари састављају и уређују. — Хвале вредан је и издавач, који не пожали ни трошка, да овака књига угледа света, па за то баш што се у овој књизи огледа велика корист за српски народ — с правом пожелити можемо, да „отиде по свету, као пчела по цвету.“

Нови Сад о Митрову 1884.

* * *

Мали одломак из мојега пчеларскога живота и београдска пчела туђица.

Ово је седма година како предајем пчеларсто у православној богословији у Карловцима. Имам ученика већ по свима крајевима, који ми се благодарно захваљују што сам им пчеларство омилео и што сам их у теорију и праксу пчеларства упутио. Кад год сам почео предавати о пчеларству, ако не првога сахата, а оно је било другога, ја сам опоменуо своје ученике речима Берлепшевим : „Пре свега учите теорију, јер иначе остаћете цела века својега практичне кваризанације или надриковациje.“ Моја предавања преко целога првога течаја школског сама су сушта теорија из пчеларства. На свакоме часу говорио сам својим ученицима: Вама ће се можда чинити да је излишно што вам толико из теорије пчеларства говорим, али ви ћете се уверити, кад будете сами практично неговали пчеларство, да није тако. Доћи ће вам при практичном пчеларству случај такви, који не ћете наћи ни у једном практичном пчелару. Ви се онда не ћете знати наћи, шта ћете да радите у том случају. Ако пак знате теорију скроз и скроз, ви ћете се знати одмах довити по теорији шта ћете у овом случају радити, каји несте могли наћи ни у једном практичном пчелару. Другога течаја предавао сам праксу и то највише на својем пчелињаку. Пракса им се сама по себи пружала, кад су знали теорију. Без теорије не може се прави пчелар ни макнути. Особито где је паша оскудна, ту не ће ни један пчелар прокопсати од пчеларења, ако не зна теорије. То сам у својим предавањима увек исповедао и живи сведоци овоме су моји ученици, који — хвала Богу — сада омиљавају народу свом као свећеници пчеларство, као што самија њима. С радошћу морам овде споменути да међу својим ученицима имам већ и таквих који су већ дотле дотерали у пчеларству да са успехом и на књижевном пољу пчеларском раде. На првом месту овде имам да споменем својега ученика Јована Милојевића, свећеника у Кореници и изврснога пчелара. Нека поштовани читаоци превргну листове од лањске „Пчеле,“ илустрованога органа за српске пчеларе, па ће у сваком броју наћи од њега зреле саставе из пчеларства, који су кроз проникнути ђерзоновом теоријом, на којој је основано умно пчеларење. Нека превргне бројеве и овогодишње „Пчеле,“ па ће се уверити да је Јован Милојевић почео и предавања држати у својем крају, а при предавању свом кога се и чим се служи, наћи ће читалац у овогодишњој „Пчели“ на страни 95. Скромност ми моја не допушта да оне сувише похвалне речи наведем из тога броја „Пчеле,“ које се односе на моје знање из науке о пчеларству. Други је изврстан ученик мој Сава Косановић, богослов треће године, који пише у овогодишњој „Пчели“ писма из апистике и која говоре о теорији пчеларства, где се позива на исте речи Берлепшеве, које сам ма-

ло час споменуо: „Пре свега учите теорију, јер иначе ћете остати цела века својега практичне надрикованције.“ Трећи је изврстан мој ученик Г. Илић, који расправља практична питања из пчеларства основана на здравој теорији ђерзоновој. Шта хоћу дакле овим — запита ће ме поштовани читаоци, ваљда хоћу своју славу пчеларску да разносим по свету? Таке мисли далеко су од мене. Ја не тражим ни од кога никаква признања ни славу јер што радим, радим једино из чисте љубави према своме сиромашном народу. Па шта ме је натерало да о себи овде говорим? Изазвао ме је г. Драг. М. Јовановић, позната пчела туђица у два последња броја „Јавора,“ који вели да нисам „теоријски образован пчелар, нити физиолог, него сам само пчеларски практичар, који слепо пристаје на све оно, што су прописали разни испитивачи.“ Од куда ово закључујете г. Драгутине? Ја вас позивам да ово докажете, као што сам ја вама доказао да сте књижевни велики „кради-дец“ и да се туђим перјем китите. Ја сам вама доказао да ви несте кадри самостално прекухати неколико пчелара и написати чланак, него сте преводили од речи до речи а то сте чинили с тога што немате појма о пчеларству, нити сте се кад год теоријом пчеларства бавили. Знам ја које сте имали при руци пчеларе кад сте писали онај чланак. Осим школске књиге пчеларске од Шмида и Клајнеја, из које сте преводили од речи до речи, имали сте још од Фогла Die Honigbiene и ту сте књигу узајмили од свога колеге јер ви немате ни једне књиге пчеларске, јер нисте никад ни били пчелар, нити сте сада и друштво српско пољопривредно ваља да вас искључи из чланства, јер га омахујете. Ја сам ево показао да и моји ученици знају теорију и да самостално већ о теорији пишу, а не омахују никога, као што сте ви, славни физиоложе! омахнули читаво друштво пољопривредно. Чујем да су вам чланови српскога пољопривредног друштва обалили хонорар за „чаробни“ ваш чланак, кад су моју критику прочитали у „Јавору.“ Чудим се како су могли таку неправду учинити тако славном физиологу као што сте ви?

Ви велите да ја нисам „теоријски образован пчелар,“ а не доказујете ничим. Кад ви не доказујете ничим, ја ћу покушати да испоредим свој рад, који се тиче теорије пчеларства. Ја сам написао више чланака из теорије пчеларства у „Привреди“ од год. 1880 под насловом чланци из пчеларства а.) матица б.) пчеле в.) трутови. Ти чланци говоре искључиво о теорији. 2) Фрања Хубер о пчели и данашње стање науке о пчели. Ово је сушта теорија из пчеларства у више чланака написана, који су продужени и у „Привреди“ од год.1881. 3.) Српски пчелар свеска прва 1879. Овде је изложена теорија ђерзонова потврђена научним доказима Др. Лајкарта и Др. Сиболда. 4.) О спаривању и оплођивању у животиња у опће, а особито о партеногенези у пчела, 1880. На ову књижицу изишла је критика од М. Ружића, професора природних наука, у „Јавору“ од год. 1880. у бр. 43. За ову моју књижицу, која говори о самој теорији вели г. Ружић: „Са великим задовољством прочитао сам ову малу, али по својој садржини врло богату књижицу, која заиста заслужује, да се о њој неколико речи прозбори, тим пре, што се истим питањима — које та књижица расправља — слаба ил готово никаква пажња поклања. И г. Живановић у толико већма заслужује похвалу и признање, што поред своје филолошке стручности, лаћа се — и то са успехом — другог посла, да покаже важност и значај пчеларења и да српску публику упозна са малом али интересантном пчелом, која је од не мале важности за газдинство у општс.“ 5.) О запаћању талијанских пчела. 1884. У овој сам књизи изложио на темељу ђерзонове теорије како се могу запаћати талијанске пчеле. 6.) Српски рјечник за praвanције од г. 1877. 7.) Српски рјечник за кованције у „Јавору“ од год. 1879. Из једног и другог речника црпао је Даничић речи за југославенски речник. Колико вреди речник овај, видеће се из речи Ђуре Даничића, који ми писа, 10 апр: 1879 ово: „Г. Стеван Лекић, професор у Новом

Саду, посла ми бројеве „Јавора," у којима је ваш нови „српски рјечник за кованције." Надајући се да ће тај красни посао ваш изаћи на по се, као друго издање, молим вас врло лијепо, да би сте ми послали један екземплар, као што сте имали доброту послати ми и прво издање. Ако ли не ће на по се изаћи (а то би велика штета била) онда бих вас молио да ми јавите, да не чекам него да црпем из „Јавора."

Овде не ћу да спомињем многе чланке, који се односе на праксу из пчеларства и посао из теорије са једним једитим чланком г. Драг. М. Јовановића „Живот и развиће пчела," које је превео од речи до речи из Шмита и Клајнеја, пчелара, за школе, па нека суде ко се више бавио теоријом пчеларства ја или г. Драгутин, пчела туђица. На послетку молим поштоване чатаоце да испореде мој чланак што је изашао у „Годишњици III под насловом „Пчеларење у Срба" са чланком од листа и то у „Тежаку" од ове године у бр. 5. под насловом „Историја пчеле и њезиног развитка" од Драг. М. Јовановића, па ће се сваки уверити колико вреди г. Драгутин и колико му је познато како су и колико су наши стари пчеларили од Немање до данас.

Пчелар ваља да зна теорију пчеларства. Који пчелар не зна теорију а при том пчелари где је мршава паша, тај мора престати или пре или после са пчеларењем. Ако игде то је у пчеларству света истина да пчелар ваља да зна теорију, јер од знања теорије зависи напредак његов у пракси. Берлепш каже на једном месту: Eine erfolgreiche Praxis kann nur aus gründlicher Kenntniss der Theorie resultiren. Ово без сваке сумње знају сви чланови пољопривреднога друштва. Сад ја питам вас господине Драгутине! како је могло одликовати српско пољопривредно друштво почасним чланством мене, који нисам по вашем мишљењу „теоријски образован пчелар, него пчеларски практичар који слепо пристаје на све оно, што су прописали разни испитивачи"? Господине Драгутине то мора бити да је ваше масло, мора бити да сте ви мене предложили за почасног члана и ја вам се морам лепо захвалити и то онда кад вам још један пут ваш „чаробни чланак претресем и докажем да сте у њему не само оно неколико реченица што сам пре навео у „Јавору" превели од речи до речи, него баш све.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(*Концерат ц. кр. дворског певача Густава Валтера.*) Новосађанима се спрема за средину овога месеца једно лепо уметничко уживање. Славни бечки певач г. Густав Валтер долази у нашу варош са намером да даје један концерат, који ће аранжовати овдашња књижара Луке Јоцића са нашим књижевником и за оваке послове стручњачком г. А. Хаџићем. Бечки стручни листови не могу доста да се нахвале вештини Валтеровој, особито је омиљен у певању Шубертових композиција. Сада се бави у Немачкој и даје концерте у Липисци, Драждјанима, Франкфурту и т. д. уз највеће допадање и уживање тамошње публике. Намера му је сада да пропутује главнија места у Аустро-Угарској, те ће да дође и у Нови Сад. У идућем броју донећемо програм његовог концерта, који ће без сумње публику нашу потпуно задовољити, јер за Валтера веле уметнички критичари, да има особито мек и топал тон, влада особитим гласом, пун је осећаја, те песме његове не допиру само у уво, него и у срце слушалаца.

(*Српско народно позориште*) бави се сада у Вршцу, где му представе публика наша врло добро посећује.

(*У Загребу*) је недавно осветио епископ Никанор Грујић новооправљену и молевану српску православну цркву, која је свечаност врло сјајно обављена.

ДРУШТВА.

(*Рад српског ученог друштва.*) Извод из записника одбора. I. За науке природне и математичке II. састанак, 15. јуна 1884 год.

Председник одбора: Љ. Клерић, чланови: К. Алковић, J. Пецић, др. Лаза Стефановић С. Лозанић, Д. Стојановић.

Бр. 1. На овом састанку реферисао је г. Алковић о раду г. Пере Живковића „о инволуторној системи тачака код сферног пледала". Г. Алковић реферише о истом раду да је оригиналан, за катоптрику важан, конструкције просте, и да се може примити у Гласник ученог друштва као и то, да чланак заслужује, да се добро хопорише и то одсеком. Одбор је овај реферат једногласно примио.

Бр. 2. Председник подноси рад г. Зделара предавача у Ужици „О конструкцији дирке и нормале на лапчаници". У овој се седници решило, да се исти рад преда на оцену гг. Д. Нешићу и П. Живковићу.

Бр. 3. Г. Лозанић читао је свој рад „Анализа новог минерала, који је нађен изнад Авале у живином руднику „Авала“. Г. Лозанић је констатовао, да је овај минерал нов и назвао га је „Авалит“, а то је један особени хромни силикат. У седници је решено, да се рад г. Лозанића прими са захвалношћу, штампа у Гласнику и хонорише одсеком, као оригиналан рад.

II. За науке философске и филолошке

III. састанак, 4 јула 1884 год.

Председник Јован Ђорђевић, чланови: А Васиљевић, М. Ђ Милићевић, протосинђел Никанор, Љ. Ковачевић, Милорад П. Шапчанин, Г. Витковић, др. Ј. Туроман.

Бр. 1. Прочита се и после исправке потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2. Члан. А. Васиљевић, чита своје примедбе на спис „Самораст“, завршујући свој извештај овим речима; „Но и при свем овом што сам казао, по што је само питање, које писац расправља и сувише тешко, и што не ће бити штете, ако не буде користи, да се чине покушаји у решавању и таких тешких питања: то нисам противан, да се ова расправа штампа, ако одбор на то пристане, и ако писац буде водио рачуна бар о неким примедбама, као што је обећао“. У противном случају, додаје усмено, да се штампа и његов реферат. Узима се на знање, и да се саслуша и други реферанат, др. Војислав Бакић, који није дошао на састанак, спречен болешћу.

IV. састанак, 14. јула 1884. год.

Били су: председник Ј. Ђорђевић, чланови: А. Васиљевић, В. Бакић Ђ. Малетић, Ј. Авакумовић, Ј. Бошковић, Ј. Туроман, Љ. Ковачевић, М. Ђ. Милићевић, протосинђел Никанор, П. Срећковић, Св Вуловић, Г. Витковић, Настас Петровић.

Бр. 1. Прочитан је записник III. састанка и примљен без измене.

Бр. 2. В. Бакић реферује усмено о делу Николе Јовановића „Самораст у светлости науке и историје.“

По том је на захтев више чланова, прочитано поднесено дело, и пошто су референти и други чланови учинили неке примедбе у погледу садржине, стила и језика, одбор је одлучио: да се поменуто деле, овако какво је, не може примити у Гласник, него да се сачека, док писац изради и други део, па онда да се о целом делу донесе коначна одлука.

III. За науке историјске и државне.

V. састанак, 26. јуна 1884 год.

Председник: П. Срећковић. чланови: Вл. Јовановић, Настас Петровић, М. Ђ. Милићевић, Г. Гершић, Богољуб Јовановић. Ст. Вељковић, М. Зечевић, Ј. Бошковић, Ст. Бошковић.

Бр 1. Секретар Бошковић прочита реферат Дучићев о „Расправи о цару Урошу“, од П. Срећковића. За тим прочита свој извештај о истом спису М. Зечевић. По што се референти не слажу о томе да ли је овај спис природе полемичне, то г. Срећковић, по сагласу одборском, предузе читати нека места свог дела. — За тим одлучено би:

Да се прими за Гласник.

IV. Одбора за уметност

III. састанак, 2 јуна 1884 год.

Председник: Ст. Тодоровић, чланови: М. Валтровић, Ђ. Крстић, Д. Милутиновић, Ђ. Миловановић, Св. Ивачковић и секретар друштва Јован Бошковић.

Бр. 1. На молбу г. Н. Арсеновића, да српско учено друштво прегледа и оцени допуну (наставак и свршетак) његове збирке слика народнога шошива у Срба и јужних Словена, као оно месеца септембра 1875, управа ученог друштва позвала је уметнички одбор, да он то учини, као стручан за такве послове. — Уметнички одбор, отишав у скупу на изложбу г. Арсеновића, изабрао је на то тројицу својих чланова, који ће те снимке потанко прегледати, као повереници његови, па одбор о исходу известити. Изасланици одбора г. г. М. Валтровић, Ђ. Миловановић и Ивачковић прегледавши све, одобрили су 45 листа орнамената и 6 листова етнографских акварела из збирке г. Никоте Арсеновића, па предлажу одбору, да изјави као стручно мишљење, да би се ти одвојени цртежи могли откупити за народни музеј. — Уједно предлажу, да се оних 45 слика могу откупити за 90 дуката, а напред поменутих шест акварела за 30 дук. ц., с тим, да г Никола Арсеновић нема права на умножавање речених слика.

Одлука. Одбор једногласно усваја оба предлога својих изасланика.

Бр. 2. Нарочити одбор јавља, да су спремљени музични списи за штампу, који ће изаћи у 58 књизи Гласника.

Узима се на знање.

Бр. 3. Господа Миловановић и Тителбах поднесе планове за етнографско снимање.

Планови се усвајају и да се поднесу управи, а цифра помоћи за путовање предлаже се свакоме по 720 динара,

НОВЕ КЊИГЕ

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 91 *Пријатељи*. Комедија у једном чину, написао Л. Лазаревић. Цена 16 новч. — Свеска 92. *Доктор Робин*. Шаљива игра у једном чину, написао Премареј. Превео Јован Ђорђевић. Цена 16 новч. Претплата на 24 свеске 3 ф 50 новч. (7 дин.)

ОДГОВОРИ.

Г. Д. М. Ј. у Београду. — Порука је Ваша за пређ. број доцкан стигла. Ви сте писали 26. о. м. у (петак,) а ми смо добили сутра дан у суботу (27.), кад се лист већ на пошту предаје. Иначе би Вам учинили по вољи.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. С.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 46. У Новом Саду 11. новембра, 1884. Год. XI.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Ја незнам, промуца Миодраг збуњено. . Да, да, мени је мило што ме хвалите; имам ја већи број већ свршених дела; али наравно, . . та ко ме разуме, томе се чини да је мој рад добар, а ко ме неразуме, томе се чини да је беспослица. Али шта ја марим. . . но и опет признајем, али без увреде, да ми је мило што ме хвалите. . но, па да. . мумлао је Миодраг, без да је промену о положај у ком се находио.

„Али за бога Миодраже, та ви се хоћете силом да покажете као неучтив човек. Ја морам да се праведно срдим на вас. Ви неодговарате мени, ви као да се са неком другом особом разговарате, нећете ни поглед свој овамо да обрнете, зар ни толико неосећате према мени пријатељска односаја, да ми бар у очи погледате“, рече гђа Адријана љутито и тужно,

Миодраг је увидео своју велику погрешку, па је био одмах готов и да поправи, он диже поносито главу и погледа гђу Адријану, чији се лик одмах почео ведрити, те рече: Ви имате заиста право, то је било неучтиво понашање од мене. — Али и то морам признати, да је много пута опасно гледати у женске очи, јер оне често припале луч у души и срцу посматраоца, развију неку сањавост на биће човечије, потпале осећаје, те се човек занесе у светове непојимљиве, одушевљава се на уштрб своје снаге, јер је машта веома јака, па доводи пред заносно биће таке примамљиве сенове од слика, да се човек за њима поводи те у жељи чезне у невидовност. Тада се брзо заборав натури на човека, погрешка се иза погрешке гомила, па ако се некада, као из тешког мамурлука освести и себи дође, онда наступи горко кајање; а ако не онда је крај — пропаст. —

„Ви знате одиста бити занимљиви кад хоћете, прихвати реч гђа Адријана; али да, ја би рекла да је то општи песнички завет, славити женске и приписивати им моћ, коју оне саме непознају. Нијели и то мала сла-

бост драги Миодраже? упита гђа Адријана потпуно задовољна са одговором му.

— Неће бити госпо, већ баш напротив ту лежи наша снага. — Није тако опасно жене кудити, као што је хвалити. — Жена је крај све своје друштвене потчињености опет господар у дому. . . а да јој је потпуна моћ у рукама, била би тиранин. — Једини смо још ми ту, који господство јој и насиље са медним закуском ласкања блажимо, јер хвала подиже охолост и гордост женину на ступањ неприступачности; али ласка, она је опет блажи и доводи у загрљај наш, рече Миодраг весело.

„Чудим се, да сте ви тога уверења, да би женскиња икаде могла тако однегована бити, да постане тиранин,“ упаде гђа Адријана строго погледајући на Миодрага.

— Ако не туђ, а оно свој госпо! Ето, само разгледајте мало по своме друштву. Зар нетиранишу жене себе грозно! Први је тиранин мода, јер робују моди, други је тиранин сујета, јер недопуштају ни једној испред себе; трећи је тиранин богаство — јер се удају не по срцу, већ по богатству, да могу раскош терати. . . и тако има много тирана својих: а над свима је тиранима, тиранин морање, јер тога су жене поставиле у прочеље својих мисли и жеља, и он је неограничени господар.

„Ви сте Миодраже прешли сасвим на друго поље. Нема човека на свету, који није свој собствени тиранин у многом чему. Само ће те ми допустити, да је по негде то тиранисање себе веома корисно, а по негде и злочастиво. — Ви сте говор ваш применили на општи друштвен и човечански живот; али ја сам особено питала у одношају мужа и жене, те и опет понављам другачије то исто питање: Да ли би жена, да има ту моћ, коју муж има, поступала тако сњим, као што он поступа с њоме. На то ви мени одговорите, рече Адријана, врло љубопитљиво очекујући, шта ће Миодраг рећи.

— Одговор на тако питање, није лака ствар. Ви желите, да изнудите од мене нешто овом приликом, што би ја можда казао само у неким веома расположеним часовима. Да жена добије надмоћ, то је госпо сасма немогуће, бар по садањем изгледу. О томе дакле говорити, шта би и како би било, то значи у ветар трошити речи, одговори Миодраг, избегавајући, да се изјасни на ствар.

„Ви и опет избегавате моје питање. — Ја отлучно желим, да чујем од вас шта ви о женскињама мислите, када би им се случајно дала та моћ, да су надмоћне над мушкињама; надам се да ће те ми одговорити,“ рече гђа Адријана пола молећим, а пола принуђујућим гласом.

— Хоћете ли да вам са гатком одговорим? Онда вас потсећам на Амазонке. Оне су са мушкињама грозно поступале, оне су мушку децу давиле; а тирански су владале над оним, што се мушкињом звало, Требате ли још навода? упита Миодраг озбиљно.

„Али докле ће те ви избегавати моје питање! Ја од вас нисам тражила гатке, већ ваше мишлење. То желим чути, разуметсл ме! осече се гђа Адријана љутито. Одиста се приметило на њој да се једи, јер је сва поруменила била.

— Умирите се поштована госпођо. . ја ћу вам жељу испунити, и казаћу вам шта дакле мислим о женскињама. — Досадање одгајање женскиња, било је у вечној потчињености и слушању, па је с тога у њима и изазвало прикладан томе характер. . . а то је њина мекост. — Сваки човек, који трпи и подноси беду, тај осећа и знаде да пресуди шта је то беда и код других. — Он, чим види суморна човека, већ му се косне срцета, па чита са лица бедника, шта значи тај сумор. — Тај зрак, такога живота, почива вечно над животом женскиње, и он је узрок и таког мишлења, какво се находи у женскиња. — Али овде ваља да се запитамо, да ли би и онда тако било, да су женскиње у томе положају у коме се находе мушкиње? — Ја одлучно одговарам да неби. И оне би се показивале исто тако силовне, исто тако заповедајуће, као и мушкиње, јер би и за њих одговарале све околности, да тако мора да буде. Чим се човек у други положај стави, одмах му и друге

мисли долазе. Ми смо природно духом везани за наше тело. Његови захтеви ишту од нас борбу. — Другачије мисли гладан човек, а другачије сит. Другачије осећа у топлој соби, а другачије на вејавици; другачије мисли слободан човек, а другачије роб: другачије мисли господар, а другачије слуга; другачије се осећа човек на свечари, а другачије на покопу. — Исто тако и женскиње, другачије су сада, а другачије би биле, да су слободне. — Што се женскињу сада пише у грех, у срам, у прекор, то би оне онда може бити мужевима исто тако уписивале. Што је женскињу сада забрањено као неморално, то би оне онда присвојиле ако им годи; а забрањивале би онима, који би том насладом њих можда пренебрегавали. Сваки онај, који је у власти, па ма он ко био, и ма како слаб био, тражи, да му онај годи над киме он превласт има. — Но сада да умекшам и угладим нешто своју првашњу изреку. Ја држим, да би женскиње само из тог једног узрока биле блажије и милостивије, што су умно бистрије, што би по оштрој и бистрој расуди лако дошле да познаду и увиде каква је велика и важна врлина — правда. — И тада госпо држим, да би оне биле кадре још једно учинити пре него мушкиње; а то је, да ту правду и пригрле; а то заото, јер само жена осећа потпуну важност живота — та она га производа; она као мати знаде, да обоје деце и мушко и женско, једнако за њу вреде, па с тога би она била у стању из чистог убеђења изрећи — равноправност. — И сад смо ето на правој мети. Човек мушки и женски ваља да је равноправан у свему. Нити је потреба, да је један господар, а други слуга, нити један тиран, а други роб. Сви људи треба да су равноправни; та то одговара природи, друштву, и правди. То је моје мишлење, то је мој одговор, рече Миодраг сасвим мирно. —

„Ја сам потпуно задовољна, проговори гђа Адријана веома тронута. Само ми је врло тешко појмити, зашто мушкиње у неко доба показују према нама мекост, оданост, привржeност и пожртвовање, а после тога одмах обрћу све то на поругу и грозно заједање?“ —

— Све су то госпођо садање друштвене околности криве. — Сваки је човек по себи тајна књига, која је човечијем погледу ил’ мање ил’ више отворена. — Наша љубопитљивост жели да чита ту књигу. Њој се можда допада наслов, а предговор још већма. Па та наша љубопитљивост сувише је тим првим гутљајем опојена, она порасте до одушевлења, и заноси се све више за садржином јој; али што дубље утиче у њену вредност, тиме му постаје све мучније оно прво одушевлење. Важност самога створа, постаје илузорна, и човек се наједаред види да је омахнут лепим корицама, примамљивим насловом и још заношљивијим предговором. — Кажите ми, може ли човек на даље остати сталан крај тога дела, да га проучава и да у њему ужива, када су његови захтеви далеко нада тим делом. — Па када је управо кадар човек испитати вредност тога предмета! Само онда, када га својим назове, јер друштвени живот недопушта другачије; а потреба дневна опет налаже, да тако мора бити. Јестели ме сад разумели госпо, упита Миодраг и погледа гђу Адријану значајно.

Она није на то ништа одговорила, она је дубоко уздахнула и погледала горе у зрак.

— Госпођо, ви сте ми дужни одговор рече Миодраг гласно.

„Морам вам остати и на даље дужна, јер заиста о томе нисам никада размишљала; — сада ми је тек тешко, да је тако морало бити. — Добро је, но како то, има људи, који цене и обожавају рад знаменитих и великих људи, који би погинули за њих; а опет им се нису могли никада у светлости лица огрејати и насладити. Има их и таких, који појме и разуму скроз и скроз начин живота и рад појединих људи, са којима по томе у свему симпатишу, па и сами тако живе, па се заото никада не сусретну у животу; а камоли да се шчитавају, рече гђа Адријана тужно.

— Човек мора осим духовне и телесну симпатију имати; а те обе заједно врло со

*

ретко сусретају и находе. Човек може бити једних мисли, једног начела, и једнаког одушевлења; ал немора имати једне и исте потребе. — Бива много пута, да физична симпатија постаје узроком духовна јединства. — Човечије нарави нису једнаке, па им ни жеље нису једнаке. Може неко симпатисати веома једнако са духовним назорима другог човека; али заото они лично могу сасвим противност бити. Колико се њих боре у животу за иста начела, те раме уз раме гину; а по томе један другог лично до крајности гоне. Колико њих симпатишу духовно, те проведу век, а никад се једно другом нису приближила; напротив, колико се њих опет виде, приближе, познаду, па за навек разиђу. — Чисту симпатију, једнодушну, одану ствари до безкрајности, у којој сав живот и рад животов лежи, стварају само сродни животи како духом, тако и телом. И то је онда права љубав, така се неда ни помутити, нити туди могу настати уображења и обмахне. — Све је оно друго што сте навели могућност, али је тек сенка од љубави! — Миодраг је победоносно погледао после тих речи у гђу Адријану.

Она је уздахнула тешко, суморно је погледала у Миодрага па рече: „О боже мој како су то тешке речи за моје срце. — Верујте да ме ово што сам чула јако унесрећава. Из ваших слободних, одрешитих речи, из вашег слободног покретања, видим, да ви за мене и мој живот немате никакве симпатије, јер неби могли тако хладно, као са професорске столице тумачити шта је права љубав! — О да ви знадете, са каквим сам жудом пратила ја досадањи сав ваш рад, са каквим неизгладивим памтењем сам ја забележила у души својој сваку реч од вашег последњег разговора, и колико је мени то наде давало, да ће мо се ми потпуно разумети! — А сада, са тугом видим, како су моје мисли ништаве према вашим идеалима. Није ли то горка обмахна. — Али вас врло лепо молим Миодраже, да свој суд о мени неизречете овом приликом, не ломите штап — ја желим да у мени живи нада, да ћу се моћи уздићи до те висине, на којој су ваше мисли. — Дозволите ми, да размислим о свему, што смо говорили, да ако је можно угушим глас, који ме позива на дело, а у ком би можда пропала. Ви ће те то као човек племенит учинити — немојте, да вас ово поведе на мисли, да ме презрете и напустите прије, док ме још једном не саслушате. Сада се осећам врло слаба.

У тај мах стале су кочије пред шеталиштну дворану, . — Ту су стајале многе познанице гђе Адријане, а она се приближи к њима.

Миодраг је приступио гђи Адријани и захвалио јој се на подвозу, а она њему на друштву. Она му је пружила руку, и Миодраг је осетио мали стисак, који је хтео да потврди поново молбу, да буде стрпељив, да неизриче никаква суда, док она може бити непремисли, којим би начином она од њега изнудила повољан суд по себе.

Они се растадоше.

(Наставиће се.)

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

прибрао Ђ. Свитлић

1.

Мајка ћерку на зло наговара:
„Потурчи се моја ћери драга.“
„„Како ћу се млада потурчити!
„„„У Турчина никад свеца нема,
„„Веће један бајрам у години.
„„И то незна, кад му бајрам дође,
„„Већ терају по небу мјесеца,
„„Ко керови по потоку зеца.

2.

Успут цвала румена ружица,
Успут цвала попут опадала.
Што ј' опало оно с' удовице,
Што ј' остало оно су ђевојке.

3.

Чубер биље беру л' те ђевојке?
„Како мене не брале ђевојке,
„Кад од мене сва гора мирише!

„И у гори камен становити,
„На њем сједи Јово јадовити;
„Сузе рони а године броји.“

4.

Ајте друге да се растајемо,
Да идемо свака своме двору;
Нека двору, нека своме војну.

5.

Сјај месече, сваку божју вече,
Само немој, сада и довече.
Ти си сјао, ја сам коње крао!
Украо сам вранца и зеленка,
На вранцу сам војску војевао;
На зеленку иш'о по ђевојку.

6.

Коњиц Марка оставио,
У Петровој Црној Гори.
Марко ј' коњу говорио:
„Ој коњицу добро моје,
„Што је теби додијало?
„Или ти је додијало
„Бојно седло бајнолучко,
„Или ти је додијала
„Љута узда сарајкиња,
„Ил канџија шимширова,
„Или су ти додијали,
„Чести пути драгој мојој?“
Коњиц Марку говорио:
„Није мени додијало
„Бојно седло бајнолучко;
„Нит' је мени додијала
„Љута узда сарајкиња,
„Нит канџија шимширова,
„Већ су мени додијали,
„Чести пути драгој твојој.
„Кад ти дођеш драгој својој
„Мене вежеш пред дворове,
„А ти идеш у дворове,
„Пијеш вино и ракију
„И преслатку малвасију.
„А ја цичим, а ја вриштим,
„Гризем траву до корена,
„Копам земљу до камена.

7.

Сунце ниско а село далеко,
Могу л' доћи ђе сам наумио?
Наумио драгој под пенџере.
Кад ја дођо драгој под пенџере,
А се моја мила разболила.
Крај двора ћу нујно запјевати:
Болуј, мила, скоро оздравила,
И свога се драгог наљубила.

8.

Ој девојко мила моја,
Напојдер ми врана коња.
Ђе би ти га напојила?
Више села код јасена.
Ђе се Сава о брег дере,
Ту ђевојка ноге пере.
К њој се момче лудо вере,
Ал говори дјевојчица:
Не вери се младо момче,
Не вери се не дери се;
Ако ћеш се одријети,
Неш до мене допријети.
Ако ћеш се огулити,
Нећеш мене пољубити.

ГОСПОЂА ФЕНСОВА.

НОВЕЛА ОД Ј. П. ЈАКОВЗЕНА.

(Наставак.)

Госпођа Фенсова је врло мало спавала ове ноћи; имала је много мисли, које јој нису давале да спава. Она је мислила, како је то чудновато, што су се он и она нашли, и што се сад воле као и пре.

Али је то било давно, и она није била више млада, или није могла више бити. И није се могло ништа друго догодити, до да је он према њој милостиван, и да се морао навићи на то, да је давно било , када је она имала осамнаест година. Али се она осећала млада, и таква је била у многим стварима, а ипак је била свесна својих година; а

то је јасно увиђала: у хиљаду покрета, у минама и покретима лица, у начину, како да они на један миг дођу, у начину, како да се при одговору насмеши; десет пута би се на дан правила старом, јер није имала храбрости, да се с поља покаже тако млада, као што је у мислима. И мисли долажаху и одлажаху; али кроз све то продирало је исто питање шта ће њена деца казати. Прво јутро захтеваше она од њих одговор. Сеђаху у салону. Она рече, да им има нешто важно саопштити, што ће донети велику промену за све њих, и што ће им пасти изненада. Зато их она мољаше, да је мирно саслушају, у колико то узмогну, и да се не заведу у неразмишљености првим утиском; јер они морају знати, да је то, што ће им она причати, тврдо одлучено, и да је ништа, ма шта они казали, не може покренути, да то промени. „Ја хоћу по други пут да се удам," рече она, и исприча им, како је она волела Торбрегера, пре него је познала оца своје деце, како се морала од њега раздвојити и како су се сад опет нашли.

Елинора плакаше; а Таге се диже са свога места. За тим јој приђе, клече пред њом, и дохвати јој руку, коју он јецајући притиште на своје образе, пола угушен од узбуђења, са неисказаном нежношћу и са изразом безпомоћности у свакој црти свога лица. „Ох, мајко, најмилија мајко! шта смо ти учинили; нисмо ли те увек волели, нисмо ли за тобом жудили, као за најбољим, што имасмо на овоме свету, па били заједно с тобом или далеко од тебе? Оца смо кроз тебе упознали, ти си нас учила да га волемо, и што се ја и Елинора тако волимо, зар није то зато што си једном с дана на дан неуморно показивала оно, што треба на другом волети, и зар то није било тако са сваким човеком, коме смо се придружили, зар ми немамо све од тебе? Све имамо од тебе, и ми те поштујемо мајко; кад би ти знала . . . ох, ти и не слутиш, како се наша љубав често пружа преко свију ограда и граница, да само теби стигне. И ти си опет та, која си нас учила, да је задржимо, и ми несмемо никада да теби тако близу дођемо, као што би смо радо хтели. И ти нам сад кажеш, да ћеш се од нас са свим одвојити, да ћеш нас са свим напустити! Али да ли је то могућно; што би нам могао учинити онај, који нам мисли нешто најгоре на свету, шта би нам могао учинити, што би било тако страшно као то, а ти ипак не желиш да нам учиниш што је најгоре на свету, ти нам добро мислиш, па како би то могло бити. Кажи брзо то није истина, кажи: то није истина, Таге, то није истина, Елинoро."

„Таге, Таге, дођи к себи, и не престављај то тако тешко, за тебе и за нас друге."

Таге устаде. „Тешко!" рече он, „тешко, тешко, зар то не би могло бити нешто друго, него то, али је то ужасно — неприродно; да човек полуди, кад на то помисли. Знаш ли ти истина, шта си ми дала да мислим? Моја се мајка одала љубави једног страног човека, моја мајка жуди, грли, ох то су мисли за сина, мисли, горе него најгоре понижење — али то је немогућно, то треба да буде немогућно, или зар молбе синовље не могу имати толико силе? Елиноро, остави се плакања, дођи и помози ми да молимо мајку, да се на нас сажали."

Госпођа Фенсова као да се брањаше руком рече: „Остави Елинору, она је већ доста уморна, а ја сам већ казала, да то не може бити друкчије."

„Ја бих волела да сам мртва," рече Елинора; „али је то све истина, што је Таге казао, мајко, ти не можеш имати право, да нам сада, у овим годинама даш очуха."

„Очуха," повика Таге, „ја се не могу надати, да ће се он једнога тре-

нутка усудити . . . Ти си паметна; где он долази, одатле ми одлазимо, нема никакве силе на земљи, која би ме приморала, да трпим и најмању заједницу с тим човеком. На мајци је, да бира — њега или нас! Оду ли младенци у Данску, ми тамо не можемо; остану ли овде ми нећемо остати."

„Је ли истина то твоје мишљење, Таге?" упита госпођа Фенсова.

„Ја не верујем, да ти у то сумњаш. Престави себи породичан живот: Ида и ја седимо на тераси према месечини, чује се неки шапат иза нас у лорберовом џбуну. Ида пита, ко то тамо шапуће, и ја јој одговарам: То је мајка и њен младожења. — Не, не, ја то не би могао казати; али ти већ видиш, како то утиче, како ме је то јако дирнуло, ни Елинори неће бити боље, о томе можеш бити уверена."

Госпођа Фенсова отпусти своју децу, и оста сама у соби. Таге је имао пуно право да је њима па жао учињено; чим се од ње за ово кратко време одвојише, чим се више нису сматрали као њена него као очева деца, и чим су били готови да их она напусти, одмах опазише, да у срцу материном нема ни једног осећаја за њих! Али она није била само једино Тагова и Елинорина мајка, она је била и човек за се, са животом за се, и надом за се, па и без ближе свезе с њима. Онако млада као што је мислила да је, баш није била. Она је то опазила у овом разговору с децом. Зар се није у пркос својим речима осећала несигурна и зар није осећала као да је напала право младости; и зар није сигурност пуна захтева и наивна тиранија ове младости довољно изишла на видик у свему, што су они говорили — наше је да имамо право љубити, наше је да живимо, а ваш је живот зато, да живите за нас!

Често јој падне на памет, да би могла наћи неко задовољство у томе, да буде са свим стара; не зато, као да је она то баш желела, али је то лебдело пред њом као нека даља радост, после свега узбуђења последњег времена, а изглед је на тако велико раздвајање био врло близак. Јер она не вероваше, да би њена деца дошла на друге мисли, а ипак је морала с њима опет и увек о томе говорити, пре него је нада напусти. Најбоље би било, да Торбрегер одмах отпутује; кад он ту не би био, можда би се деца мање дражила, и она би могла добити прилику да им покаже, с каквом ревношћу пази на све обзире према њима; прве би горчине мало по мало нестајало и све . . . не, она није мислила, да би све добро било.

(Свршиће се.)

ЉУБАВ.

Јел' чедо мајци укор'но
За грехе своје покорно?
Тренутак рађа промене
Код мајке деци љубљене,
Узајмно грех се опрости,
Љубав је извор милости.

У борби звеке мачева
Ди мрка крв се пролева
Рањеник смртно рањени
За свој род мили, љубљени
Радо ће вољан умрети,
Љубав је узор освети.

Ди муња облак потреса
Земља је лепшег уреса,
Оживи поље даждено
Самоме богу љубљено.
Неба и земље убави
Чувар је божја љубави.

У ноћном добу поспану
Ди двоје драги остану
Прекор их пусти салети,
Љубав се моћна осети,
На супрот стане потвори
Среће им двери отвори.

Креста Поповић.

СИБИРИЈА.

ЊЕНЕ ШУМЕ, ДИВЉАЧ И ЛОВАЧКИ ЖИВОТ.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА*)

Утисак, кога Сибирија учини на путника, врло је монотон и непријатан; на обалама ледног мора горостасни глечери — ледна брда, а даље према југу непрегледна голотиња а напослетку ужасне непроходне шуме; изглед је доста тужан и досадан како од Урала па све до мирног океана. Путник великом тегобом и великим неприликама мора да се бори; глечери, гола неплодна земља, непрегледне дубраве отупљују му чула за посматрање природне красоте и дивоте. Томе је узрок, што о Сибирији њих мало говоре из непосредног искуства; а из унутарње побуде још мање. Отуд је да већина људи имају врло крив појам о Сибирији; сваки ће вам рећи да је вечити снег покрива, да су непрегледне ледене пустиње, на чему не може бити никакве лепоте и красоте; сваки држи да је Сибирија „земља забвена“ сместиште несретних прогоњеника. Премда се сви у истини јако варају, који Сибирију за овако заборављену земљу држе. Налази се и тамо природних лепота и красота, биљског и животињског живота и њихове красоте; а и људи — заиста много боље и срећније живе него што ми замишљамо.

Истина да има и тамо и усамљени пустиња које хује и брује и на којима осим оно мало маовине и врло слабо врбе и брезе, које за један педаљ не нарасту више, слабо има још што да се зелени. Даље непрегледне грдне шуме које се немогу ни измерити.

У ове грдне шуме ћу вас ја овим да уведем. Велим, да вас уведем али само при крају, јер у средину ових шума човечија нога још није крочила. Ни становници ових предела не познају средину ових грдосија, на коме простору могле би се краљевине, царевине и друге државе засновати и подићи. Тако се једна непрегледна шума простире на свом простору између реке Об и Јенисеја. У средину ове не може се доспети.

Не могу рећи да изглед ових шума какав год пријатан утисак може учинити на човека. Човек се само диви и чуди величини ових грдосија али се и страши у толико више у колико јој сеприближује.

Овде непрестано две ужасне снаге бој бију: снага што ствара и снага што уништава; и исход борбе никад се не оконча поспешно — очекивано, јер увек је снага што уништава, победитељка.

Ступи дакле унутра у шуму! Дубље, дубље! Што дубље и дубље идемо у толико нам је утисак све јачи и снажнији, али се јако разилази од красоте и густине Европских шума, где стотинама стотина малих птица налазе себи рајске станове и сваке удобности. Шуме у Сибирији имају жалостну слику. Свако дрво, тако рећи свако је за себе усамљено и без огранака на изгледа као неке високе мотке. А особито оно је жалостна слика где су много погореле, што није реткост наћи.

Ако удари по неке ноћи гром у које дрво, оно га је расцепило и запалило, ватра је хватала доње суве делове и пузила је и ширила се на све стране, чиме је још већа маха добила, док се опет не дочепа каква подебља стабла које ухвати и букне и тим начином за врло кратко време непрегледан део шуме стоји у ужасном пламену. И то би тако напредовало све даље и даље да ватру не прекине или каква река, поток или ма каква друга сметња. За неколико часова од ватре се створи море пламенито, које немилосрдно пустоши стотинама врста шуме. Европејци једва појмити могу овај ужасан призор. Године 1875. у области Тоболској изгорело је 600.000 хектара шуме. Кад је ово горело по више недеља ноћу светлост ватре је обасјавала хоризонт, која се на

*) Баш ових дана стиже вест, да је славни овај писац преминуо. Ур

далеко видела, дању пак дизали су се густи црни облаци од дима на све стране. Покидало грање, лишће падало је у даљину до оближњих села, од прилике на 15 километара, падала је тако рећи киша од пепела и гара. Животиње су са грдним ужасом тумарале тамо амо и себи уточишта тражиле; у великом броју сакупљене појављивале су се и на таковима местима где се донде пре никад нису дале видети; кроз села и вароши су трчале; чиме су гласиле грозну пропаст.

Нема ништа суморније и жалосније од изгорене шуме; то је прави мртвачки костур. Човеку се срце цепа, кад погледа гариште од ужасне ватре. А тим још већма што нису дрва до корена изгорела, него су само грање, лисје и кора изгорели а опаљено и поцрњено стабло стоји тужно пред гледаоцем и показује слику пуну ужаса и грозоте. Ова дрва још врло много, много година стоје овако непомично. Ветар слободно вијуга и звижди кроз опаљене заостале стубове а и заостало грање немилице крши и ломи што падајући тужно одјекује. Вијори крљају још са ужаснијом снагом тако да грање и стабла леже једно на другом. И ово је онда право гробље горостасних дрва. Даље киша, смрзла, трулеж, то све полако али из основе уништава дрва; оне пукотине и шупљине напунив се кишом и снегом предаду се распадању и тако за извесно време са свим пропадне.

Остатци изгорене шуме даду се још после врло много година видети. Јер све оне одпадлине претворив се пепелом у ђубре из кога избија маовина и друго биље а после више година већ се могу видети повећи жбунови. Али ипак за то много и много година треба да прохуји, да на опустошеном месту прави нов живот наступи.

Шуме у Сибирији не само да муње не бесне тамане и тлаче него то чини у неколико и сама рука човечија. Као што је слабо штеди прост урођеник, исто тако и отмен Рус. Руси држе да је то Бог створио својим побожнима и да они по томе по својој вољи могу тиме располагати и да шуме никад нестати неможе. За малу потребу врло много дрва утроше док не нађу згодно какво дрво; тако исто много употребе и за прављење грађе, на што би мало штедљивији 10 пута мање требао. Но руска влада у последње доба и том је стала на пут и своје шумаре тамо изаслала од којих надати се да ће појмити важност шуме и не тлачити је тако немилице а тамо где је прокрче да нову дижу. Но покрај свег упропашћивања толиких шума ипак је то врло мали део оног мора од шума што се налазе у тим пределима. Средине ових шума још неповређене стоје, та оне су још неприступне — непремерене.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ИЗ СРПСКЕ ПРОШЛОСТИ.

У колико ме служи добра воља, да изнађем и од пропасти отмем још оно из српски старина у Босни, о чему није познато ни објелодањено, у толико сам рачунао на право: да сваку старину пропратим, било причањем мјестних стараца, било мојим сопственим мњењем и примјетбама, остављајући широко поље комотнијем научењацима и критичарима, да то прорешетају и са свога научнијег гледишта и дубокога познавања протумаче.

Ако даклем моје примјетбе и „неиздрже критику,“ то опет не смета ни мојој вољи ни моме труду, да и у будуће износим на видик тај материјал, који ће барем као нека зубљица присвијетлити да се изнађе оно што је непознато, мрачно или сумљиво, те да се дође до правога закључка и утврђења. Ево ме дакле и опет. —

Трудио сам се свакако да добијем нат

пис са манастира Бање, о коме сам различно слушао да пише: Урош I, III-ћи, „Хранави“ и т. д. Али како М. Бања лежи у неокупираној страни, и почем турска посада, која тамо станује и срарне ствари држи у цркви, недопушта готово никоме да улази и преписује; ђе би иначе какав вјештак имао посла кроз више дана, да скине натписе и проучи многобројну збирку слика: светитеља и владалаца српски: то сам се обратио преч. проти Ђуровићу, који ми ово одговори: „Натпис више врата средње цркве ман. Бање унутра према олтару, копирали смо, које вам у истом писму прилажемо, и та је копија вјерно скинута. Два пута смо покушавали и нисмо могли успјети, јер је Турцима противно. Трећи пут послали смо Љубомира Поповића са вјештим начином, који је исту копију снимио. А више истих врата на уласку има пространи натпис, који је доста изчезнуо, те се неможе лако и брзо копирати“ и т. д.

Из скинутога натписа, који неноси на себи велику древност, види се: ко је био први оснoватељ манастира Бање, и показује митрополију „Дьбрскога Никољы,“ што је добро дошло; док се с временом и онај „пространи“ на уласку цркве препише кад буду боље прилике него што су данас.

Ако је ваљана тврдња врлога радника на књижевности и мога велештованог земљака г. Архим. Н. Дучића: „да добрунском натпису фали још број ҂s. (6000), онда ми и без тога чудно изгледа, да двојица жупана, једнога имена и реда јављају се као неки трефер лôзе са серијом-у IX-м и XIV-м вијеку; а треће опет жупане истог реда имена налазимо као „ктиторе и украситеље“ Крушевске Благовјештенске цркве! (Види „Гласник Срп. Уч. Друш. књига 42, страна 18). Предпоставимо ли: да су то сви из XIV вијека то опет с тиме није доказано, да у Добруну, близу бивше тврдиње тог имена, ђе је садашња црква, није прије постојала никаква из старијег времена, нити у њој св. Савва смјестио првог епископа. Даље, ако се Прибил као оснoватељ Крушевске цркве покалуђерио под именом Варнаве, а Петар му син „посљедован“ у калуђерству, могућно је, да је исти Петар повео са собом „прьвога молитвеника“ крушевске цркве Ефросима у Добрун, и ту призидао припрату, и да је добрунски Ефр . . . . онај исти Ефросим, који се спомиње у натпису добрунском и споменику „Крушевском.“ Нити пак по самој „хипотези“ неможе се доказати: да је св. Савва поставио првога добрунскога владику у дапашњој Бањи св. Николе, мимоилазећи све домаће биљешке о Добруну или „Дьбру“, које недолазе у мању вриједност него и оне о св. Николи у Бањи; коју је ето „испрва“ зидао Стефан третьй Урошь“.

А кад је био св. Савва и оснивао епископије? Кад ли пак Стефан трећи Урош са својом црквом св. Николе у Бањи? — то нека године сравњава ко оће и тражи ту епископију ђе оће; а ја још остајем при мојој мисли: да је Добрунска црква из давних времена постојала, и у њој, а није на другом мјесту поставио првога владику, па тек доцније пренешена у краљевску задужбину. Бању, по чему се и назива „дьбрьски“ успоредно са „престоломь бањскимь.“

Ето даклем још поља за чиле и вјеште критичаре старина, пак пошто критика расправи и угонета праву истину, ја ћу јој се први поклонити, и казати писцу: слава!

До тог доба ево мене и са овим податком, који ће критичарима колико толико помоћи и олакшати труд.

Натпис у манастиру Бањи.

„. . . . . и поспѣшеніемь сна и св-шеніемь стго . . . . сь и стн и и бжстьвныи храмь иже вь стхь ѽца нашͨ.го архіеа и-ю . . . . ца ніколы. ѿ испрьва трѹдолюбнѣ сьздань бысть иже бы стхь ю- . . ивіц-ѣ (? юзнивіщнѣ) мнкѡ (? монакомь или мѹчеником) Стефаномь третіемь Ѹрошемь и сь настоаніемь стѣ . . . . митрополія дьбрьскаго ніколы. имже и сіе бѣ кнмнеть (? кметь) сь вьсѣмь стѣмь. послѣдиже грѣхь ради наших бжіемь попѹщіени . . . .

Митропол. С. Косановић.

СТАРА ПИСМА СОМБОРСКА

од године 1746.—1748.

По драгом ми пријатељству пресветлог господина Феликса племића Парчетића, великог жупана новосадског — дође ми до руку у препису велезнаменита збирка писама о том, како је Сомбор вађен за слободну краљевску варош, горе поменутих година. Оригинали,матице писама ових чувају се у варошкој архиви сомборској.

Кад године 1745. покосе Милицију у овим крајевима и народ ће наш вргнути под вармеђе, те ред дође и на Сомбор, који беше по војнички уређен, шанац сомборски — не хтедоше становници Срби и Буњевци под власт вармеђску, него оправе депутацију царици Марији Терезији, тражећи привилегију и слободу краљевске вароши. У тој депутацији бише најглавнији изабраници Мрата племић Парчетић, (рођ. 1721. умр. 1789.) прапрадед данашњему великом жупану новосадском, и Атанасије Стојшић.

Депутирци ови, а после још и други, оду у Беч и пробаве тамо око тога посла три године дана. Отуд су писали они Сомборцима писма ова, која су у Сомбору на збору васколиком становништву на глас читана, и до данас ето у архиви варошкој сачувана. *)

Писма су ова колико знаменита за историју ослобађања вароши Сомбора испод власти вармеђске и нелажно сведочанство љубави и слоге братимске измеђ Срба и Буњеваца некад у Сомбору — још су претежнија за доказ језика нам народног, како се тамо пре сто триест и толико година говорило и писало лепо народним језиком; и то баш у Сомбору, где се након тога роди знаменити човек у нас, школник и поборник „славјано сербског“ језика у школи и књизи, Аврам Мразовић (рођ. 1756. умр. 1826.) и још знаменитији Јован Хаџић (рођ. 1799. умрьо 1869. највећи противник Вуку Караџићу.

*) Види „*Школски Лист*“ за год. 1860. „Податци за повјесницу града Сомбора, и т. д. од Николе Вукичевића у броју 13. 14. 15. и 15.

Да се нешто знало за та писма, кад Хаџић и Вук заподеше рат за српски језик и правопис — какво би то било оружје убојно Вуку против Хаџића, рођеног Сомборца!..

Али да се не упуштам у разглагоље на шире, износим ево за оглед три од отих писама; целу пак збирку намеран сам, саопштити другом приликом и на другом месту те реќи коју више о писмима тим, са стране језичке и језикословске.

Сва ова писма, која у руку имам, писана су латиницом*). Поштовани књижевник Никола Вукичевић вели тамо у својим, наговештеним податцима, да су некоја у оригиналу написана и ћирилицом.

Ова три писма, како рекох, зарад огледа, износим ево у препису ћирилском са латинице, и гласе од речи до речи овако:

I.

Племенито Родни Гс. официри, и Гс. браћо Наређена нам љубезна!

Срећно и здраво стигосмо овди 17. hujus (ов. мес.) и у Пожуну јесмо били код г. секретара Колера, кој нам показао да је Ределова Коншкрипција у Пожун дошла, али амо у Беч јоштер није послата, будући да Коморе-презес није дома, него хотишао на свој Јосâг — него 20. хоће у Пожун доћи и онда хоће ревидирати и овамо у Беч послати, онда хоћемо свака разумети и вами на пространије писати, а овди како смо разумели да неће толико Редлову Коншкрип-

*) Правопис је у писмима тим онај старински латинички, по ком је x бележило глас ж; gy глас ђ. *ch* и *ty* глас ћ; на у стоје чешће по две ̈ озгоре, као даби се хтело тим обележити по изговору: иј и ји; самогласно р. понегде је раширено у *er;* источни говор тек где где помешан са западним. Интерпункција је без правила, те гдекоју овде додах ја, како би се лакше читало. Речи латинске, умешане у реченицама, исписиване су, мал-не свака почетним словом великим, те зато сам оставио то тако ево и у препису. Напослетку, обнадеђен сам, да ћу моћи добити и оригиналне писама ових, да видим, да-ли је латинички препис с верно преписан.

А. С.

цију естимирати; будући без начина да је млого на Сомбор натоварио, кому се сви овдашњи официри чуде.

Овди смо показивали да Редел није хотио нама показати ка кој начин он јест Сомбор цинио и толику велику суму на Сомбор метнио, што за нас врло добро јест, будући да се можемо већма одговорати, да ми за ону суму незнамо ништа, што је он гори берихтовао, него тамо послао јест Агент наш декрет, да би могли оне људе дозвати које смо ми хотели, и да би скупа са Редлом земље гледали и ценили, тако ако хоћете морате њи дозвати али како находимо, боље да и не зовете, него вами потребито јест сва селишта проценити и овамо послати што скорије можете. Ми сада радимо да декрет извадимо, да у нас н е м и р а нитко ништа дирати док се процес не сврши, којега хоћемо добити и вами наскоро послати. Агент се одговара да је на свако писмо нам одговорио, него пошљите на Бајску пушту, и онди мора бити да ће наћи његова писма. Ради ти селишта, што скорије можете, одпишите, зашто Гс. Нађ говори. то је за нас врло добро да Редел није хотио нама казати на кој начин ценио гди је он за повисити имао. И препоручујемо Гс. браћи да што чините мудро се договарајте, и немојте свакога међу се пуштати него колико се нареди нека се закуне, да неће публице никому казивати, што се ви међу се договарате; зато ако буде договор како досад, биће доста херђаво, а ми штогоди пословали будемо, вами свако хоћемо описати, и вами која повољно буду она ћемо чинити. Како смо разумели од Гс. овдашње, да ће се наш посао најприје почети пословати, будући да краљица Експресе хоће да се Сомбор намири, како сам Гс. Президент Хубиниус (?) нам показивао, него браћо гледајте те купите, што се могло, примајте од сиромаши у свачему како жито, јечму, и зоби; овди могу се готови новци на литину наћи жито 1 ф. 15 кр. јечмо 30 кр. зоб 24., кр. или пак, ако могу тамо сиромаси скупље продати, нека сами продају. С тим препоручени у љубави братинској остајемо у Бечу 20. Аугуста 1746. Слуге понизне

Мартин Парчетић с. р. Корнет.*)
Атанасија Стојшић. с. р.

P. S. На моме Дому Гс. брате, поздравићеш свеколике. Немојте мога дома оглушити а навластито оно туђега сиромаштва припоручујем. Гс. снаху дичицу твоју поздрави код чиче Томе дома (?) Мишкова и остали — apud. P. Franciscanos mea obsequia, (поздрављам оце Фрацишкане) код моје куће имаде Estimatia predior (?) како је Редел естимао и њу хоћете послати.

II.

Благо Родна Гс. Браћо, и нам Стимаши Гс. Принципали!

Ваша писма јесмо примили de dato 6, et 15, 7-bris (Септембра) и из Баје 14. hujus и свака разумисмо, која нам писасте, и навластито ради посла нашег обзнанујемо како смо и 16. hujus (о. м,) обзнанили, да новаца нисмо јоштер нигди примили, него ово дана хоће нас један даље у Мађарску поћи са Гс. Јакшићом (како Каралићу самом познато јест, и Контракт чинио) и онди новце примити, ако Кредитором задовољна буде наша облигација, а друго Гс. Јасенали по исти начин пише из Пеште да ће 100.000 фр. дати будући да је нашао, овди на три места обећано јест,гди се примио само овдашња једна Гс.(господа) тојест: наши добри пријатељи, и нас на три м е с т и добро слободе, али ништа не издају, него до николико дана хоћемо вам писати: имали што неимали, хоћели бити нећели (показали који би могли суму новаца положити) гледајте и купите измећу вас што скорије можете. За ради квартира што нам пишете, да би дигнули, мисмо 2, 7-bris (Септембра) Декрет однели на комору мађарску и придали да имаду заповест послати на Вармеђе, да би скинули; тако не двојимо да неће скинути и полакшати. Чудо нам је да сте се дали смутити, гдије Гс.

*) К о р н е т звао се некад у ескадрони, т. ј. компанији коњаничкој најмлађи о ф и ц и р и б а ј ј а к т а р. А. С.

Персонал говоријо да нећемо краљеву варош имати, гдије резолуција у руку, и целом свету познано, пак пишете да би другачије трактирали што смо досад пословали да под ноге метнемо, да славну камару купонирамо (?) на такови начин. Варош у несрећу већу нећемо, будући дасмо протестирали да нећемо на контракт стати. Заради квиетанције да Гс. Редел за прве две да би сте дали, незнамо, из кој узрок, ако је ради веровања, указалисте in originali него како мислите сами себи пакост учинити, чините, али потреба није ни поједан начин да се даде, нити пак дајите. С тим остајемо Гс. Браћи Приципалом

Wiennae 23. 7-bris (т. j. Септембра) 1747.

Готови на службу

Мартин Парчетић. с. р.

Атанасија Стојшић. с. р.

III.

Племенито Родна Г. Принципали нам Стимати!

Не знамо, што нам не пишете, узрока, или нас не познајете за ваше Пленипотенциаре, или је међу вами неслога, да се знамо шта держати, хоћели истинито бити оно потребно 40,000 фр. нећели, зашто ми овди нетражимо, будући да сте писали да ће бити коначно, што се пак дотиче остале суме ми ћемо на своје време имати, ако буде рестирало то 40.000 фр. које (по вашем обећању) чекамо, немојте нами узрока давати, ми смо овди у трактату ради потребне суме; ако пак знате да неће бити то 40.000 фр. тако зараније пишите, може бити да ћемо овди доконати, знано буди вами да неће бит без трошка, што су јурве виле к очима дошле. С тим остајем

Гс. Принципалом нам Стиматим

Viennae 18. 9-bris (т. j. Новембра) 1747

humillimus servus

Мартинус Парчетић с. р.

P. S. опет знано буди, да неће без трошка бити, да после не рекнете, да смо без знања вашег трошак екстра чинили.

Атреса је на писму: Circumcspect. ac Gratis Dmis Dmis Judici et Juratis Zomboriensibus Dmis mihi Collendisimis. Zombor.

* * *

Дне 17. фебруара 1749. изда царица Марија Терезија диплому, којом се Сомбор проглашује за слободну краљевску варош а 23. априла по том дође тамо краљевски изасланик Јован Колер, сазове Сомборце и положе заклетву верности царици и дому царском — прочита им се та диплома латински а протумачи српски, и он прогласи Сомбор слободном краљ. варошју. Затим буде први избор магистратлија, и првог бирова изаберу истог изасланика свог, Мрату племића Парчетића, којему тада бијаше тек 28 година, а Атанасију Стојшића изабраше у сенаторе. Мимогред још помињемо, како прва господа магистрата Сомбора и уз њих први представници варошки били су сви, осим једног јединог, само Срби и Буњевци, пола једних а пола других.

Парчетићи су лозом од старина Далматинци и стара властела; стари им се доселише отуд из Брибира у Сомбор — и бише, од како је, на лепом гласу, признати и пажени, велезаслужни људи у земљи овој.

У Новом Саду, Краљичина-дне 1884.

Александар Сандић

КЊИЖЕВНОСТ.

Мали одломак из мојега пчеларскога живота и београдска пчела туђица.

(Наставак.)

* * *

Марта 13. године 1882 добио сам писмо из Београда овога садржаја:

Велештовани господине!

Видимо, чујемо и дознајемо да се брижљиво и својски бавите око пчеларства и да сте опробани у најновијим справама за цеђење меда и са системом ђерзонових кошница. Ми на жалост у нашем друштву за пољску привреду немамо још никаквих бар модела од тих најновијих справа. Имамо истина и шаљу нам се са разних страна

проспекти од тих справа и намерни смо учинити наруџбине, али као у томе непрактични и не видевши рукопипателно те справе, не можемо да се решимо које сорте од кошница и справа треба да наручимо. Закључисмо дакле вас умолити, да нам вашим братским и српским саветом припомогнете, имено: које кошнице и справе за истресивање меда мислите да ће бити најпрактичније и најпростије, а при том да потпуно цели одговарају, да наручимо; и не би ли се ви примили да нам те справе набавите, за које ви судите да ће најпрактичније бити и које би се и нашим сељацима препоручити могле. На вас нарочито и због тога обраћамо се што ако по случају у поступању са тим справама и кошницама не би могли схватити, мислимо се на вас обратити да нам братским саветом будете у помоћи, и да ћете нам свагда на питање дати одговора: „Нема брата док не роди мајка“ — вели српска пословица.

Примите уверење мога особитог поштовања

Сретен Поповић.
члан
касационог суда краљевине Србије.

На ово сам писмо похитао одмах да одговорим многопоштованом и у опће уваженом, за српско пољопривредно друштво многозаслужном господину Сретену Поповићу, који је онда био — мислим — председник пољопривредном друштву. Ја сам пчеларио са Етловим кошницама, са Берлепшевим, са крањским, са Гравенхорстовим и американским, па сам дошао искуством до тога уверења да су американске кошнице најпрактичније и најбоље за сељаке. Американске кошнице отварају се одозго, те се при операцијама око њих брзо ради, а то је најглавније што се брзо око њих ради те се пчеле многе не узнемирују. А друго радити око оваке кошнице врло је лако и сваки сељак може брзо схватити. Ја сам дакле препоручио српском пољопривредном друштву американску кошницу. А уз американску кошницу препоручио сам центрифугалну справу, какву прави Јован Или столар и пчелар из Уј-Печа. Та је центрифугалка тако удешена да могу у њу стати оквири разне величине, шта више таком центрифугалком може се истресати мед из саћа из простих кошница, јер је тако удешена да се у њу може саће из простих кошница понаменштати. На моју препоруку за ову центрифугалку и американску кошницу добио сам овај одговор из Београда 19 марта 1882.

Многопоштовани господине!

Овога часа добих ваше писмо. Ја вам по сто пута благодарим на вашем труду и савету што се тиче кошница. Ја вас дакле молим наручите и кад буде готова, пошљите исту кошницу на друштво за пољску привреду. Хвала вам и на адреси центрифугалне справе, но ова ми се види да је скупа. У Вајкслбургу код Лајбаха има од 13—16 фор. Сад шта велите да ли да наручим ове или те ваше. И повторително благодарећи вам на труду

ваш поштоватељ

Сретен Поповић.

На ово писмо наручио сам американску кошницу и послао одмах пољопривредном друштву српском и по други пут препоручио центрифугалку Јована Или из горе наведених разлога. Питам ја сад вас г. Драгутине, од куда да се српско пољопривредно друштво на мене обраћа кад сте ви члан пољопривреднога друштва и славни теоретичар пчеларски и физиолог. Знате шта каже Берлепш: Eine erfolgreiche Praxis kann nur aus gründlicher Kenntniss der Theorie resultiren. Ово је света истина, а ви сте славни теорстичар, па како пређе српско пољопривредно друштво преко вас, те се обрати на мене. Знам да ће се на ово чланови српскога пољопривреднога друштва насмешити знајући да се г. Драгутин свога века никад није бавио ни теоријом ни праксом. Значајно је да г. Драгутин нема ни једне кошнице.

* * *

Године 1878. на моје покретање сазову Стеван Болманац и Паја Телечки, пароси у Неузини скупштину пчеларску у Вел.

Бечкереку 10 августа. На тој пчеларској скупштини поднео сам ја готова правила за српску пчеларску задругу, која су примљена. Извештај о овој скупштини изишао у „Застави“ у броју 132 год 1878. Између осталога стоји у том извештају ово: „Вредни професор наш Јов. Живановић крај свог трудног ученог рада нађе за добро да одморне часове пчеларству поклони; није се уздржао доћи на скупштину, да нас поучи и саветује о доброј ствари. Штета што не беше већи број слушалаца искупљен да би могао прибрано знање и искуство онако изложити како је то темељна спрема његова обећавала. Али и они неколико искрица у саобраћају беше довољно, да му се признање мораде очитовати. Један стари господин, који се негда кованлуком бавио, право рече: „Та ја мога века не чух о пчелама толико колико у том разговору од по часа.“ Председник са одбором задруге пчелара у Бечкереку не хтете послати никада штатуте пчеларске српске задруге високом министарству на потврду, за то ја у „Привреди,“ економном листу од год. 1882. (који сам ја покренуо 1880 године у друштву са И. Бурјаном) покренем опет реч о сазивању скупштине пчеларске. Паја Телечки, парох у Неузини предложио је у 3. бр. од год. 1882 „Привреде“ врло разложно Српски Итебеј за састанак српских пчелара. Ово буде усвојено и Паја Јанковић, парох у Срп. Итебеју сазове скупштину за 16. авг. 1883. у Срп. Итебеј. На тој су се скупштини на ново правила претресала и попунила, а после тога сам ја предавао „о користи од пчеларства“ и „како се биљке оплођују преко пчела.“ О овој скупштини има извештај у „Пчели“ од год. 1883. на стр. 103. где долази између осталога и ово: „Наш вредни и неуморни првак у рационалном пчеларству г. Јован Живановић, професор из Карловаца, покрену лист „Привреду,“ у ком је сам писао чланке из рационалнога пчеларства те будио вољу ва овај корисни економни рад и стварао све више умних кованција. Он је 1878 био покретач за удружење, али сад је много више радио за заједницу свих српских пчелара. Он је највише радио да се покрене пчеларски лист, кога данас највише и потпомаже својим радом. После оваког његовог заузамања, и код већег броја умних пчелара, у договору с њиме, уредником овога листа и више њих умних кованција, излази с позивом за скупштину такође вредан и неуморан пчелар г. Паја Јанковић, парох у Срп. Итебеју. Колико смо у пчеларству за ово време напредовали, као и колико је њих обгрлило, да негује ову вредну животињицу, то се најбоље видило на самој скупштини, која је била посећена са близу две стотине чланова. Што је се толико пчелара и љубитеља пчеле одазвало позиву, те је скупштина тако многобројно заступљена, припада на првом месту највећа заслуга прваку нашег пчеларства г. Јовану Живановићу, чији је труд за толике године и сам собом видео награђен ретким поштовањем и предусретљивошћу од стране свих скупштинских чланова.“ Је ли ово г. Драгутине „итебејски јед?“ Ја мислим да се на овако што немам једити? А читајте у „Пчели“ за годину 1883 на стр. 101. где стоји у записнику скупштинском о моме предавању ово: „Јован Живановић нацртао је дивно какву корист има народ од пчеле, и нагласио је да се из њеног трудољубља може сваки поучити озбиљном раду и на послетку је научно доказао, да је воћарство најбогатије развијено, где се пчеларство негује. Доказао је да у погледу оплођења воћака и другога биља највише доприносе пчеле и тиме осим меда још и ту нам корист доносе. Предавање је примљено са бурно живео.“ Је ли то „итебејски јед?“ Чујте дакле — поштовани читаоци — шта мисли г. Драгутин шта је „итебејски јед.“ Кад се скупштина свршила и кад сам ја после подне око пет сахата своје предавање свршио и кад се на послетку скупштина разишла, стигне пред ноћ г. Драгутин са својим другом Шокорцем, вредним и озбиљним раденииком и књижевником на пољу економском као изасланици српскога пољопривреднога друштва.

Код свећеника Паје Јанковића ту смо се упознали. У вече тумачио сам ја од куда помор пчела постаје. Г. Драгутин запиткивао ме је час ово, час оно, па на послетку из једног питања видело се да мисли да се пчеле у фебруару роје. На то му ја рекнем да с њиме не могу говорити о пчеларству кад он не зна ни кад се пчеле роје. Кад чу ове моје речи г. Драгутин, поче зипарати на мене. Ја га на то понудим да иде са мном у павиљон г. Паје Јанковића, па ћемо тамо најбоље видети шта ко зна. Г. Драгутин на овај мој позив призна да не зна из праксе ништа, него само да је теоретичар и тиме се цела расправа свршила. Сведоци су томе учитељ Паланачки, парох Јанковић, Посниковић, уредник „Пчеле" и други, којих се не сећам, који су око нас стајали. Коваља дакле да се једи и кога се тиче „итебејски јед" мене или г. Драгутина нека суде читаоци.

(Наставиће се).

БЕЛЕШКЕ.

(*Концерат*) Густава Валтера ц. и кр. дворског и коморског певача из Беча уз суделовање М. Ширмана вештака на гласовиру у Новом Саду у понедељак 12. (24.) новембра 1884. у дворани код „царице Јелисавете." — Распоред: 1. „*Sonate pathetique*", од Бетовна, свира на гласовиру М. Ширман. 2. „Арија" из „Фауста," од Гунода, пева Г. Валтер. 3. „*Spinnenlied*" из опере „Der fliegende Holländer", од Вагнера и Листа, свира на гласовиру М. Ширман. 4. а.) „*Wohin*"; б.) „*Der Neugierige*"; в.) „*Ungeduld*", од Фр. Шуберта, пева Г. Валтер. 5. „*Rhapsodie hongroise*", од Листа, свира на гласовиру М. Ширман. 6. а.) „*Widmung,*" од Р. Франца; б.) „*Asra*", в.) „*O, wenn es doch immer so bliebe,*" од Рубинштајна, пева Г. Валтер. — Улазне цене: Седиште у кругу 2. ф. — Седиште у осталим радовима и на страни 1. ф. 50 н. — Стојање 1. ф. а. вр. — Улазнице могу се добити у књижари Луке Јоцића и друга, у посластичарници П. Шула и у вече на каси. Почетак у $7^1/_2$ сах. у вече.

НОВЕ КЊИГЕ.

Орао. Велики илустровани Календар за г. 1885. (Година 11.) Уређује Стеван В. Поповић. Издање штампарије А. Пајевића у Новом Саду. Цена 50 новчића или 1. динар.

Царић. Мали календар са сликама. Издање штампарије А. Пајевића у Новом Саду. Цена 20 новч. или 40 пара.

Годишњак велики српски народни илустровани календар за просту год 1885. Уређује А. Сандић. Издање књижаре браће М. Поповића у Новом Саду.

Годишњак са библиотеком за народ. Велики српски народни илустровани календар за просту годину 1885. Уређује А. Сандић. Издање браће М. Поповића у Новом Саду. Цена је са уметнутим листовима за приход и расход 50 новч.

Ружица најстарији српски народни календар са најодабранијим српским песмама, приповеткама и другим разним поучним стварима. За просту годину 1885. која има 365 дана. Излази 57 година. Издање српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду. Цена је 20 новч.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу 1884. *Verlag v. Jos. A. Massanetz & Comp.* Свеска 8. Цена 20 новч. или 50 пара.

При подизању Милетићевог споменика. Песма од Јаше Томића, и *На Милетићевом студенцу.* Алегорија с певањем у једном чину од Лазе Нанчића. У Вршцу, 1884. Тиском Ветла и Веронића, Цена 20 новч.

Sitte und Brauch der Südslaven. Nach heimischen gedruckten und ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Krauss. Im Auftrage der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien, 1885. Alfred Hölder, k. k Hof und Universitäts-Buchhändler. Rothenthurmstrasse 15. 8-на, стр. XXVI. и 681. Цена 6 ф. 50 новч. — За сада само бележимо да је ова књига изишла, но док је прегледамо донећемо опширнији приказ овог трудног и важног посла Краусовог, који и иначе има заслуга за југословенство, износећи пред страни изображени свет наше народне умотворине и обичаје.

Србинови записници. Записује Србин Милош Грабовачки. Број 4. Излази месечно једанпут. Претплата за целу годину 60 новч. или $1^1/_2$ динара. Појединн број 5, новч.

Мали свет, књижице за српску децу. Свеска II. *Љубица*, дечија глума у две радње. Написао Стеван Ј. Јефтић. Цена 15 новч.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 47. У Новом Саду 18. новембра, 1884. Год. XI.

ГДЕ ЈЕ?....

(По Словеначком.)

Где је дивна ружица,
Где је шарно цвеће;
Где је лепир шарени,
Што но га облеће?
Све однела студен хој;
Све однела, боже мој! —

Где су мале тичице,
Куд су одлетиле;
Где су нежне и дивне,
Песмице им миле? —
У далек су от'шле крај;
Где је срећа, где је рај! —

Где је хладни поточић,
Што је жуборио;
Та мене је суморног,
Много пут тешио?
Дошла зима, дошла студ;
Покрила му кором груд! —

Где је моја сеница,
Сеница зелена;
Од винових лозица,
Дивно исплетена?
Дошла зима, студен час;
Раскидо је Боже вас! —

Где је дивна цурица,
Што ј' у врту била;
Са њених се усница,
Често песма вила? —
Брзо, брзо прође дан;
Образ посто суморан! —

Где је побра милени,
Куд се уклонио;
Зар и он ме саморног
Боже оставио?
И он оде у туђ крај;
Мени оста туга, вај! —

X. 1884. год.

Миленко.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Домаћи одношаји.

Гђа Адријана, када се повратила из шеталишта дома, била је веома узбуђена. Са себе збацила је красно и драгоцено одело, па је навукла лако и танко недоруво. Она је легла на диван, па је мислила; али ништа спасоносно није могла да замисли. Њен мир беше однешен са узбуђењем тога дана. Она је била расположена за плач. Шта и како да отпочне! — Баш у томе најсмућенијем јој часу, уђе срдар Стеван у собу. Он се није надао ту затећи своју љубу, па још у тако чаробном оделу, и у раскошно пријатном положају. И Стеван је био смућен; тим већма, што је ненадно наишао на своју жену, па изусти нехотице: Нисам се надао госпођо, да ћу вас овде и у тако пријатном расположењу наћи!

„Тако. . . а ја сам се надала, да ћу вас тиме обрадовати; — време је да се вечера,“ одговори Адријана зловољно.

Стеван се трже на те речи и погледа у свој сахат, па онда промрмља: Да, да, ја сам мислио да је сад пре подне; ал враг га знао, незнам ни сам шта сам мислио. — Стеван превуче руком преко чела.

„А шта вас је тако збунило? ако смем питати,“ рече Адријана зајеђљиво. —

— Да, сећам се. . . тако се то догодило. . разговарао се Стеван сам собом, а није слушао шта га Адријана пита, па се тада наједаред обрне својој жени и упита: Госпо, реците ми отворено, да ли сте расположени, да се разговарамо искрено и поверљиво!

„Свакако, одговори Адријана живо, и устаде са дивана. Ја чекам већ одавна са ваших усана поверљив говор. Изволите само почети, јер ја желим чути истину, па ма се на што односило, али, да непритајите ни једну мисао, и да непрогутате ни једну реч, па ма како опака била.“ —

— Госпођо ја сам уверен да ви врло добро познајете, какве су дужности што их муж према жени и обратно жена према мужу треба да има, рече Стеван мирно.

„Моја мати беше тако паметна, па ми их је саопштила и научила ме не само познавати, већ и испуњавати. Вами канда нису познате дужности мужевљеве? упита гђа Адријана са осмехом горчине.

Стеван није ништа на питање Адријанино одговорио, већ мирно рече: Изволите госпођо сести и сасвим мирно ме саслушати! —

Адријана се показала доста мирна, она седе дубоко на диван, прекрсти руке на груди, па тада тихо изусти: „Слушам вас!“

— Вама је сигурно ваша госпођа мати и то рекла, да је тај брачни живот веома красан, да у њему само ружице цвате, и како муж жељно лебди непрестано над својом женицом, како се сав уживио у срећне мисли, да може само својој женици угађати, како је женица у његовој обрани најсигурнија. — Па ви ваљда очекујете већ одавна, када ће се од тих свију матерински пророчанства, једно па ма које да испуни. Јел' тако госпо? упита Стеван поверљиво. —

„Истина, тако је, прихвати Адријана уздахнувши. Таких заносних разговора, непрестано сам слушала, док бејах девојка. Да, и још нешто више чух. . мени тада говорише о некој божанственој љубави, о најсветијем уживању. Истину признати морам, да ја од свега тога, још ништа осетила нисам. — Но немојте мислити, да сам ја икада рачунала на те сањаве гатке мојих старијих и мојих пријатељица. Ја сам онога дана, када бејах амо у дворове ваше доведена, одмах разумела свој положај и своју будућност. Ја се нисам никоме и никад потужила.“

— И заото сам вам веома захвала[н]. Но једно вас молим, да ми искрено речете: Јели вас кадгод заболило, што сте у сан[о]вима преварени, и јесте ли кадгод туг[овали]

зажелели, да се тај спомињани живот оствари? упита Стеван нежно. —

Адријана није видела никада свога мужа тако нежна, па јој је чисто чудноват изгледао; она је научила да га види озбиљна, па и сурова. Она рече:

„Јесте, у почетку ме се та превара јако коснула; али се брзо освестим и сматрала сам да је то сасвим природно, да муж буде суров, те сам се навикла била; и тек по кадкад желела сам да другачије буде. Некада, када сте ми приступили са чуством, учинило ми се, да је то била поквареност, те ми је чисто немило било то стање. . али ја сам канда изгубила оно што је човеку најважније. . срце, рече Адријана, пуно уверавајући свог мужа.

— Ви сте госпођо заиста достојни сваког уважења. Ко вас види, тај осети неку пријазност. Хиљадама људи, било би сретних, када би му ви били жена. Ви госпођо када се провезете мимо друштва, де се и ја находим, сви ми завидећи веле: „Сретни човече, твоја је жена анђео.“ Па и опет мени то није ласкало, ја нисам био задовољнији. Ја сам сасвим мирно слушао сваку хвалу о вама. Нисам никада, па ни сада неосећам мржњу никакву, шта више, много пута баш ми се допадате, ваши разговори нису никада били за прекор; а нисте никада показали на малоумност. Нисте никада учинили ништа, што би ма најмање било супротно вашем стању и положају. Ваша је појава достојанствена, па опет нисам осећао терет, када сам помислио, да вас изгубити могу, па ни онда, да сте ми услед мога досадањег понашања казали, да се осећате, да сте ви само из дерне дужности моја жена. Нисте ли и ви можда госпођо мислили о томе, нисте ли се запитали зашто је то тако? упита Стеван сасвим хладнокрвно.

„Мислила сам, да како да сам мислила, Видите драги господине, ви ће те се сећати, да ја вас нисам већ од више година никада упитала, кудаће те, де сте били и шта сте радили, како сте провели или када ће те дома доћи! — Ја нисам никада осећала страха, да вам се у путу или ма где зло не деси! Ако сте били ту код мене, ја нисам осећала ни тегобу, ни непријатност, шта више мени је по вољи било, а јесте ли се удалили, нисам тежила, да се повратите, јер и то ми је било по вољи. — Некада само, када сам желела мира, а чула ваше гробијанске изразе према млађима ил' суров и опор отговор према мени, тада сам се осећала веома немило, али се то одмах стишавало са вашим одлазком. — После таке појаве размишљала сам, шта је узрок оваком нашем равнодушном стању. Те сам дошла до тога уверења, да је томе узрок наше разно васпитање. — Мене су одранили сувише нежно, ја сам се радовала целога живота, у љупким и дивним осмејцима своје мајке, те сам обукла и на себе ту њену природу, и ја осећам, да ми је лице и онда љупко, смешеће се, када ме срце јако мори и када ме душа јако боли. — Напротив, ви сте изгубили још у детињству матер, вас су однеговали сурови људи, ваше је лице постало мрко, нарав вам је однегована сурова, вас су научили само заповедати! — Ви непознајете нежност, јер су вама рекли да је то слабост, па се од тога уклањате. — Вама и вашој суровој природи, ништа тако неимпонује, као бљештећа лепота, разузданост, охолост, раскош и пола мушкост. Така жена била би идол вашег срца, само такој жени, морали би ви служити. У томе лежи наше вечито неспоразумлење. — Ја прво нисам бљештећа лепота, друго немогу ни једну од споменутих особина себи да присвојим; с тога се никада нећемо моћи нас двоје до срца приближити, рече гђа Адријана, нешто живљим покретом.

— Па шта мора бити посљедица госпођо, таког случајно везаног живота? упита Стеван набравши чело.

„Ви добро знате, да су нас, стари, породични одношаји свезали, јер је тада између наших родитеља велики рачун прављен био. Али оно, што су они мислили није наступило, можда је и то посљедица наше хладноће. — Овакав брак неноси благосло-

*

ва, растанак био би прави лек, одговори гђа Адријана, мало узбуђено.

— Чудна мисо, упаде Стеван хитро. Њему се у нешто зрак почео комешати пред очима, он је посумњао, да Адријана знаде његов догађај код Нешићеви са Палмиром, јер оне речи о бљештећој лепоти, ту су сумњу побудиле; заото он, да би изгладио и лакше отпор тој сумњи дао, упита помркнутим погледом и потмулим гласом: А да ви госпођо нисте осетили, да вас неки грешан магнет непривлачи, камо вам није места? —

„Господине, осече се Адријана, оштрим гласом, и увређеним поносом. Ви сте ме позвали, да вам мирно истину кажем, па шта значи то ваше гадно вређање? —

— Опростите, драга Адријано, рече Стеван нежно, ја немогу да растумачим моје понашење у овај мах, ваљда је то изазвало, ваша ладнокрвна реч о растанку. Будите уверени да вас нисам са намером хтео увредити. Шта више ја вам имам веома важне ствари за нашу будућност да поверим. Ви врло добро знадете, какви су државни и породични интереси били у питању, када су наши очеви нашу свезу за нуждну прогласили. Ви врло добро знате, да истоветни интереси и данас постоје. Када би се ми сада растанули, имало би то грдних последица и по општу ствар. То дакле несмемо учинити и још на јавност изнети. У осталом овај наш искрен и поверљив разговор показао ми је, да ми једно другом нисмо досадили и догрдили, та ми можемо једно крај другог лепо живети, а да неукрштамо путове једно другоме, и да друштво људско не буде имало забаве, претресајући наш одношај. — Једно само имам да приметим, да је женскиња дужна држати се граница пристојности, како се неби окаљало достојанство дома. — Ако сте вољни госпођо, а ми оставимо једно другом, потпуну слободу рада, без обвезе, једнога према другоме, упита Стеван озбиљно.

„Ја вам слободу вашега делања нисам никада ускраћивала, одговора Адријана хладно.

— Али могу доћи пакосни и злурадп људи, па вам казати: ваш вам је муж неверан, шта онда госпођо, упита Стеван радознало.

„Ја ћу се слатко пасмејати, тој бајаги шали, одговори Адријана невољно.

— Али ако вам кажу: Ваш је муж, заборавио на себе, он је свој понос бацио под ноге, он служи за подсмеј једном сокачком свету, шта ће те им тада одговорити, госпо, упита Стеван мало узбуђен.

„Ја ћу се још већма насмејати јер ће ме заболети, што се тако јако заборавио, а зове се мој муж, одговори Адријана гњевно.

Стевану беше се лик, на тај одговор разведрио, јер му је то сасвим пovољно било, да је Адријану дирнула помисао, на његов моралан пад. Он охрабрен тиме упита: А зар ви госпођо неби потражили себи задовољства на другој страни?

„То је моја тајна“ одговори Адријана незадовољпа, што је то питање Стеван ставио!

— А мислите ли чинити госпођо такова дела, која би на грб наших породица понижење, а можда . . . . Стеван се забунио, гледећи озбиљност гђе Адријане.

„Реците, реците слободно ту реч . . срам, знадем шта мислите,“ упита Адријана оштро.

— Ви сте сами исказали, да срам . . .

Гђа Адријана горко се насмејала, па загушним гласом рече: „И то је моја тајна.“

— Али ваљда нећете допустити, да се тако што мени саопштава, рече Стеван, осетивши да му је понос јако крњ.

„То је ваша брига“ одговори Адријана хладно.

„Ја нећу ништа да знадем шта ви радите, ко вама долази, и куда ви одлазите. Мени нека се несаопштава ништа о вашем стању, рече Стеван, отресајући се свега.

„И то је ваша брига,“ одговори Адријана хладно.

— Добро дакле, нек буде моја брига. Сад ми реците, да ли овај наш разговор, можемо сматрати за уговор будућих дана, да ли се у њему огледа истина наших осећаја, па ако држите госпођо да је так-

онда ће мо се по томе равнати, упита Стеван решително.

„Заиста се чудим, да ви никако неможете, да дођете до правог увиђења и истине. Напротив ја сам давно и са собом и с вама на чисто. Чим сте данас онако збуњен ушли у собу амо, читала сам вам мисли и осећаје, као из отворене књиге. — Ја сам вам дала реч, да на све пристајем, и понављам ево опет то исто — ја пристајем. Али вам и то кажем, да ја нетражим никаква извињења, јер нећу ни да питам, нити да знадем за њих. А желим то, да победите своју мушку охолост, непрестано уображавајући, да је ваша мушка част повређена ако жена нешто уради; а женина није, ако то исто муж уради. У осталом можда ће мо обоје дочекати, да ће мо се са покуњеним носовима сусрести, те једно друго за опроштење молити. Стара је пословица, да се из једне погрешке у другу пада. Али међу нама већ је изречено — нека буде, јер и ово досадање стање, веома је „жалосно.“

После ових Адријаниних речи, наступила је мала почивка. Стање је било заиста чудновато: али, оно све што је предходило у животу, код Стевана „најлепша девојка,“ а код Адријане, вожња у шеталиште, начинило је веома стрми пут, па се није више хтело натраг, та у изгледу је био над и очекивање.

Стеван приступи гђи Адријани, пружи јој руку и рече: Ми се дакле разумемо. Ви госпођо нећете ревновати!

„Ја ћу знати све мирно поднети, но желим и вама стрпења,“ одговори Адријана, мало дирнута.

Стеван је држао непрестано Адријану за руку, погледао је горе, па тада изусти: Ово је заиста чиста дипломатска погодба. Срца мора да су дегод сасвим заточена. Какав ће бити ток, какав ли свршетак . . . Шта мислите госпођо!

„О томе нећу да мислим; али желим, да вас редовно као и досад на дому виђам. Овде се несме никаква промена приметити рече гђа Адријана мирно!

— Шта више госпођа Адријана виђа ће ме веселијег и пријатнијег, те ће се можда и њој то стање боље допасти. А сад збогом, сваки на свој посао придода Стеван, и пренесе руку гђе Адријане на своје вреле усне. —

Адријана је сасвим мучно гледала за човеком, који јој се до данас називао муж, и који ће се и од данас тако називати, али неће бити. — Ма да јој је стање несносно досад било, опет је овај растанак заболио. Њен је живот промашен. Шта да почне сад. Она је осећала, да јој кроз цело тело пролази, као нека мала језа, она се свукла и легла у постељу, те после тешких мисли, једва заспала.

Исповест.

Милка је завирила у собу, али када је спазила сев очију, и презрење, са којим је Палмира предусрела, одмах се повукла натраг, и није смела више да изађе Палмири пред очи.

Сада је тек Палмира осетила, у какву је опасност њу, назови пријатељица увући хтела. Њој је јасно било, да је Миодраг истину говорио, да је Милка лагала о састанцима његовима са госпођом Адријаном.

Она је бацила са себе утегнуто одело, јер је мислила, да ће се угушити у њему.

Наједаред јој дође мисао, да њу хоће од Миодрага да раставе. Људи хоће да предупреде нешто, што можда незнано постоји, али што њих двоје Миодраг и Палмира нису једно другом казали.

Она се одиста почела бојати! — Да је она Миодрагу поверила своје срце, као што је он њој већ неколико пута, онда је она могла бар у души умирена бити, да ће јој Миодраг одиста веран остати. Овако пак, као год што њој доносе неповољне гласове и трују јој срце, тако исто можда и са Миодрагом поступају, да га откину од Палмире. Па ако се то збуде, она је сва претрнула мислећи те мисли.

Она није могла то вече ништа окусити. Она је једва чекала да се смркне, да се исплаче. Ноћ је била немирна, хиљадама снова плашило је њен живот. Она се тр-

зала и бунцала. — Сутрадан, осећала се тако слаба, као да је љута грозница измучила.

Срце јој врло немирно било; јер је јуче тешко искушење поднело. А то је она изјавила овим речима:

И ти си срце, млађана сило,
Крваву, љуту, борбу развило.
Паклена рука на те се пружи,
Племенит куцај' да ти угуши.
Ласкаве речи, развише мрежу,
Да зрачак ума, за сладос вежу . . .
За један часак бљештеће маште
Привидне славе, а среће таште. —
Да дадеш покој живота твога.
У руке страшне другара злога,
Кушање беше чашица меда . . .
За савест вечна ужасна беда.
Ту злато, раскош . . . просуше сјаја . .
И нуде сласти и загрљаја . .
У томе часу, . . заноса лака,
На душу паде, животна зрака.
Сећање дође и слика једна,
Што ми је тако животу вредна,
Подиже копрен са вида мога . .
„Ох тога зар ћеш, жића грешнога! . . .“
Сатано! даље, повиках силно
А лице бледо, лице му кивно
Искези зубе . . . ох страшне слике
Срце ми дршће, ко лист јасике. —
Сретно се тада отрже даље,
А сад ти слико поздравље шаље
Спомена душа; што старо збори:
За свест ће да се, истину бори,
У њима тражи богатства, сјаја
У њима наће и свога раја. —

Палмира је задовољно бацила свој поглед на хартију, по којој је горње речи исписала. У томе часу учинило јој се, као да то све Миодраг види, и да је веома задовољан. — Она је чисто одахнула, те јој се блажен осмејак играо, около усана. Нада, силна нада уздизала је њену душу у најсјајније регионе среће. Па ваљда сродне душе осећају, када се о њима мисли што ванредно добро и пријатно.

Готово у исти мах, када се Палмира љутила и борила са несретним догађајем јој, и Миодраг је мислио о гђи Адријани. Он је осетио да она иде за тим да га освоји, јер му и сувише незаслужене пажње поклања, па и његово неоправдано понашање оправдава. Он је и то видео, да Адријана врло мудро и обазриво поступа, и тежи да правим и истинитим путем дође до намишљене цели. Шта више гђа Адријана има сва својства да човека очара, и заиста, да би врло тешко било слободном срцу испод њених чаробних осмејака умаћи; али Миодраг није више био слободан; њега је прва појава Палмирина занела, те што је теже долазио извесности, тим је више заносио се за њом; а баш тога дана када је био на највећем искушењу срео се са Палмиром, и увидео је из њеног разговора, да се неке замке им плету, па је зато и могао онако хладнокрвно са гђом Адријаном разговарити се; мислећи, надајући се да га Палмира љуби. Он је мислио на оне последње Адријанине речи, којима га је молила да је не осуди, и не презре. Она се тада осећала тако слаба, те није хтела даље и више да говори, али је споменула, да ће се о свему говореном размислити, и да ће још једном говорити, дакле, да буде спреман да је саслуша. Шта хоће она са мном?

Жено красна, умилнога лика'
Са два ока, ко сјај са ведрика,
Пуна дивних. врлих осећаја,
А душа ти пуна топла сјаја.
Шта ћеш самном! . . јел ти мио бол,
Срце ј' моје за те недокол.

Речи су ти, бисерни светлаци,
А поноса, дивни су ти зраци,
Имаш јоште и земаљска блага,
У свету је то велика снага,
Шта ћеш самном, . . ја ти нисам друг . .
За те с' двори, за те није луг.

Жено мудра, бистро ти је око,
У душу си продрло дубоко,
Испитиваш, куда тежи она . . . .
Видиш да је њена васиона,
Шта ћеш самном . . . силан ми је ле
Теби смета и најмањи смет.

Вешто си ми изнудила речи,
Стварала си што мисо непречи,
Бирала си понајслађу храну,
Којом живим у ноћи и дану.
Шта ћеш самном. . . кушање је вре
А успех ти ипак зрачак блед

Мојој души родила се зора,
А срцету дошла дивна ора,
Ја осећам препорођај сила,
У нов свет ми с' душа залетила —
Шта ћеш самном, други сладак звук
Мог живота освоји јој слух.

Шта ћеш самном, шта ћеш жено красна,
На зренику ј' моја звезда јасна,
Чедо дивно, светлоћа Палмира,
На извору, тога живог вира,
Нашао сам, мог живота моћ,
Искушење може свако доћ. —

(Наставиће се)

НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.*)

1.

Расла кита ракита
На сред поља Петрова
Све је поље прекрила
'Едан нуга' немогла
У том нуглу јабука
Под јабуком три постеље
На њим' сједе три госпоје
Свака себи рани синка:
'Едном име сјај месече,
Другом име јарко сунце,
Трећем име тија киша.
Сунце ћемо за сироте,
А мјесеца за путнике,
Тију кишу за шеницу,
А шеницу за колаче,
А колаче за јунаке,
А јунаке за царице,
А царице за правице!

2.

Тамо доље језер поље
На сред поља б'јели двори
Вит јаблане надвио се.
Калеција стражу чини;
Кад му виђе плаве очи
Наметну му сан на очи,
У јаблана дуге гране.
А у мене кратке руке
Ја ј' не могу да докучим
Нег ја идем куј-ковачу
Да ми кује ситне кључе
Да отварам бјеле дворе
Ал' у двору коло игра
И у колу Катарина
Мјесецом се опасала
Звјездицом се накитила
Ал' говори мјесечини:
Лакше, лакше Катарина
Јунаци се поронише
Бојно перје поломише
Трепетљике потргаше
Које сјају у сред ноћи
У сред ноћи без помоћи
У сред зиме без ведрине
У сред љета а зла вјетра.

3.

Нећељице, кићеница
Љепоти си накићена:
Светитељи, спаситељи
Спаси боже душе наше
И нашије' родитеља
Који су нас одранили
И ода зла одбранили.

4.

Питалица

Попадија попова
Имаш крува готова?
Имаш кору јечмену
Биће попу вечера
И попову дјаку
Да не бага по мраку.
Паде мрвица
Улови је грлица.
Ђе' та грлица?
Отишла' у травицу.
Ђе' та травица?
Попасла је овчица.
Ђе та овчица?
Уј'о је вујо,
Ђе тај вујо?
Отиша' је у горицу.
Ђе та горица?
Посјекла је сикирица.
Ђе' та сикирица?
Расковали је ковачи.
Ђе су ти ковачи?
Разнијели су ји' црвићи
Ђе су ти црвићи?
Отишли су по свијету
К' и чела по цвијету. —

*) Ове пјесме дјеца у вече говоре, особито у очи нећеље.

ГОСПОЂА ФЕНСОВА.

НОВЕЛА ОД Ј. П. ЈАКОВЗЕНА.

(Свршетак.)

Тако и урадише, као да Торбрегер оде у Данску, да уреди њене хартије, где је требало да остане за неко време. Инак се видело, да се тиме ништа не добија. Деца избегаваху мајку, Таге је увек био с Идом или с њеним оцем, а Елинора увек са болесном госпођом Кастагеровом. И кад би се на послетку састали, да не говоримо о старој поверљивости и нежности, где су опе хиљаде тачака у њиховим разговорима; па и кад би на послетку пашли какву тачку, где је оно интересовање, које су пређе имали? у разговору попашали би се као људи, који су се дуго дружили а сад треба да се растају; они, који ће отпутовати имају на уму само циљ свога путовања, а они који остају мисле само на то, како ће се вратити кућном животу и кућним обичајима, пошто странци отиду.

Није било више пикакве заједнице у њиховом животу. Ишчезло је све осећање, које им је показивало да су своји. Могли су говорити, како да уреде своје ствари прве недеље првог месеца или још месец дана доцније, али њих то није интересовало, као да то нису дани њиховог живота, око којих се ради, него као неко пролазно време, које треба ма како прекужити. Све се троје питало у памети: па шта сад? пошто се нису могли сигурно осећати, и пошто нису имали пикаква тврда основа, на коме би свој живот зидали, пре него што буде уређено ово, што их је раздвојило. Сваког дана, који би прошао, заборављаху деца све више, шта им је мајка била, са свим као деца, која мисле да им је неправда учињена, и која заборављају хиљаду доброчинстава, због једне једите неправде.

Таге је био мекши него оне обадве, али је био и најдубље увређен, јер је највише и волео. Он је по целе ноћи преплакао због мајке, према којој се није могао понашати, како је хтео; а по некад му је успомена на њену љубав била тако близу, да би сваки други осећај у прсима угушио. Једном је чак њој отишао, молио је и запомагао, да се врати својој деци, и да буде само њихова и ничија друга, а мајка га је одбила. И то га је начинило тврдим и хладним, хладноћа, која га је у почетку плашила, јер за собом имађаше ужасну празнину.

С Елинором је било друкчије. Она је ово што се догодило неким чудноватим начином сматрала као увреду, која је њеном оцу нанета, кога се једва сећала, и коме је посветила формално фетишко поштовање; она га је себи престављала као са свим жива, јер се задубила у све оно, што је о њему чула, и испитивала је Кастагера и Тага о њему; сваког јутра и вечера љубила је његову слику, коју је носила у медаљону, и са неким болешљивим захтевом тражила је његова писма, која су се у кући сачувала и ствари које су му припадале. Међу тим док се отац у њеним мислима пео, дотле је мајка тонула. Што се она у једног човека заљубила, чинило је мањом у очима кћериним; то није била више мајка, непогрешна, најпаметнија, најизреднија, најлепша, пего жена као и друге, ако и пе баш сасвим тако, али зато што није била баш така, управо онака, која се могла критиковати и судити због слабости и погрешака. Елинора је била весела, што није ништа казала матери о својој несрећпој љубави; она није слутила, да има много матери да благодари, што то није учинила.

Дани су пролазили, овакав живот постајао је несмишљен; све троје осећаше, да је то штетно и да се, у место

што заједно живе треба да раздвоје.

Госпођа Кастагерова, која је оздравила и чинила се да ништа о томе не зна, ма да је све најбоље знала, јер су јој све испричали, разговараше се за дуго једнога дана с госпођом Фенсовом, која беше радосна, што има некога, који ће саслушати мирно њене планове за будућност; и у овом разговору предложи госпођа Кастагерова, да поведе децу са собом у Ницу, а Торбрегер да се позове у Авињон, где ће се венчати. Кастагер би могао остати да буде сведок при томе. Госпођа Фенсова оста неодлучна неко време, пошто јој није било могућно да дозна, шта деца о томе мисле; они ће, то кад им буде казала, примити с неким разговетним ћутањем, а кад им затражи одговор, казаће, да ће се они што се само по себи разуме управљати онако, како она буде наредила.

Тако и би, као што госпођа Кастагерова предложи; она узе отпуст од деце, која отпутоваше, а Торбрегер дође и венчање се сврши. Шпанија поста њиова отаџбина, Торбрегер изабра ову земљу због овчарства. У Данску није хтело ни једно да иде. И тако су они живели срећно у Шпанији.

Два три пута је она писала својој деци; али у првој великој љутњи због тога, што их је оставила, вратише јој натраг писма. Доцније су се за ово кајали, али нису могли се победити да јој то признаду и да јој пишу, и тиме је веза свака између њих престала. Само по кад кад, околишним путем, дознавали су једно за друго.

Пет година живљаху Торбрегер и његова супруга срећно, а сад се на један пут она разболи. То беше нека брза и ужасна болест, која се неизоставно свршаваше смрћу. Силе ишчезаваху свакога тренутка, и једног дана, када гроб није био далеко, писаше она својој деци.

„Драга децо!“ писала је „да ћете ово писмо читати, то знам; јер вам оно неће доћи пре, него ја будем мртва. Будите без бриге, оно не крије никакво пребацивање у овим редовима, кад бих могла само постићи, да вам они доста љубави улију! Где се људи воле, Таге и Елиноро, драга Елиноро, ту се мора онај плашити који највише воли, и зато вам ја још једном долазим, као што ћу вам, у колико узмогнем, свакога часа, у мислима, долазити. Кад човек умире, драга децо, он је врло сиромашан; и ја сам врло сирота, пошто ми се одузима цео овај лепи свет, који ми је био толико година богата и господска отаџбина; моја ће столица остати празна, врата ће се замном затворити, и ја више никада нећу на њих ући. Зато ја све гледам с молбом у очима, да ме воли; зато и вама долазим и молим, да ме волите свом љубављу, коју сте ми некад указивали; јер знајте добро, да је успомена у овом свету, једино, што ће од сада мени припадати. Само успомена, и ништа више.

„Ја нисам никад у вашу љубав сумњала, ја сам добро знала де је из велике љубави изишла ваша велика љутина; да сте ме мање љубили, ви бисте ме мирније пустили да идем. И зато ћу вам казати, кад би једног дана човек од туге погурен дошао на ваша врата, да с вама о мени говори, да би у томе нашао утехе: сетите се да ме нико није тако волео, као он, и да ми је сва срећа, која може из срца једног човека засијати, од њега дошла. И сад, у последњем великом часу, држаће он моју руку, када мрак наступи, и његова реч биће последња коју ћу ја чути . . . . .

„Збогом, кажем вам сад, али то није последње збогом вама, казаћу га ја и доцније, и у њему ће бити сва моја љубав, и жудња за толико и толико година, и успомене из времена, када сте били мали, и хиљаду жеља и хиљадострука захвалност. Збогом, Таге, збогом Елиноро, збогом до последњега збогом!

„Ваша мати.“

Превела С. П. Ђ.

СИБИРИЈА.

ЊЕНЕ ШУМЕ, ДИВЉАЧ И ЛОВАЧКИ ЖИВОТ.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА

(Свршетак).

Али посмотримо и недирнути део оваkове шуме!

Шуме Сибирије и тамо су жалостне и суморне, где их њихова најлепша красота дичи; весело цвркутање и певање птица и жуборење потока, чиме се отликују све европске шуме, тамо се не чује. Неда се ни замислити овде онако жив и весео ловачки живот као што га има у прастарим афричким и америчким дубравама. Шуме у Сибирији су безнародне, празне. Може ловац данима тумарати тамо амо и никад му неће пред оружје искрснути каква дивјач коју је глад на тумарање приморала. У њима влада вечита мирноћа и самртна тишина; колико се европске шуме разликују од ових! — На пример у Срему Фрушкогорске шуме у којима на сваком месту умилна песма славуја или друге које птице човека увесељава! — Ово забадава да тражимо у шумама Сибирије; тамо је све мирно и тијо, тек ретко кад можеш чути плашљиво звиждање коса, или плачно крештање какве поводне птице. У тамошњим шумама мило је чути и сврачије дерање и гаврановo гraктање и друго такoво певање које тамо човек још пријатним назвати мора; а то је све стога што човек у њима лутајући до очајања мора да дође. Може овде ловац тумарати колико год хоће, од пушке тешко да ће живети моћи.

Покрај свега тога варали би се, кад би држали да шуме у Сибирији заиста су празне и безживотне. Када ловац у време спаривања тетребова пролази кроз шуму, налази на толики број ових у различитим местима, да их може ловити колико ваљда нигде на другом месту. Али ловац да оде на та иста места после 14 дана, у место оног богатог плена једне једите птице не може више наћи. Зашто? Зато што кад прође време спаривању оне се све разиђу куд које и врло тешко изалазе човеку пред очи, Покрај тога још ових шума животиње често се пресељују са једног места на друго и ако човек не наиђе на њих у њиховом путовању после једну једиту неће моћи видети.

Све ово добро знају ондашњи урођеници и према томе они и свој лов удешавају. Ловац у Сибирији није ловац у оном смислу у коме ми једног ловца замишљамо. Он тамани сваку животињу која год на њега наиђе или он на њу. Њему је свака животиња дивјач. И начин ловлења им је друкчији него код нас; простији али и много шићарнији. Ловац у Сибирији оружје баш не воли, његова је пушка хваталица и замка, што он вешто понамешта и без икакве вештине и плашње за кратко време, врло много налови. Намести хваталицу на њу вешто оправи стрелу што се сама одапиње и ова сигурно по више лисица, веверица и других животиња нахвата; тако исто на сличним хваталицама нахвата за једно јутро по 20-25 тетребова,

Јелене највише гоне када су им рогови још меки и длакава их кожа покрива. Зашто? Зато што Кинези држе да је ово моћан лек и плаћају га по 100-200 форината.

Срне, из заседа натеривају у јаруге и тамо их хватају.

Ирваси обично стануј унутра у шуми поред каквих бара, ове је врло тешко наћи. Ови се прво морају чути где су. Овај јелен воли да једе корење од неких поводних биљака, и то сам мора да вади из оне блатнаве воде, и кад издигне главу снажним прскањем и дувањем носа чисти ноздрве од муља што се по тихом вечерњем времену надалеко чује. За овим се гласом подиже ловац на чамцу, док му се не приближи на пушкомет. Зими се ловац на крчуљама са својим псима приближује овој животињи и тако је туче.

Још је занимљивији лов оних животиња

од којих добија космату кожу ради одела. Једна је између ових и курјак, кога урођеници и не држе за тако дивљег и опасног лопова као што га ми држимо. Ако и украде једну овцу или јаре те зато није вредно ни говорити. — Њега лове на саоницама. У њих упрегну пар мрцина које стари извежбани слуга мора терати; од остраг седну два ловца а пред собом у врећи држе свезано крме. Остраг о саонице привежу једну врећу напуњену сламом. По каткад гурну или уштину или убоду крме, о кога се ловци и греју, оно се почне дерати. Курјак чујући то за њима се упути, скочи на врећу напуњену сламом, мислећи, да је ту крме а у исти мах ловци напере своје оружје и за миг ока „господин исегрим“ трза се у крви на снегу. Али га још хватају и по већим кошарима у које га метнуто јаре умами.

Најдрагоценија је космата животиња с а м у р. Од давнашњих времена станује у повећем броју у шумама Сибирије; сад га већ мало има; а и то у најунутарњијим дубравама себи станка тражи. Само га онда лове, када путује, кад се пресељава и онда они напори, труд и муке што човек при ловљењу се напати, не награђују се. — Врло је мучно ловлење ово! Не на један дан него по више недеља увуку човека у дубину шуме где се напати сваких незгода и умора и зиме, о чему ми ни појма немамо.

Лов на в е в е р и ц е се онда почиње, када јој се боја длаке посиви, или касно у јесен. Тада се њих 6—8 ловаца сложе, обуку се у одело од главе до пете које је начињено од коже матoрих јелена; опашу се са металним појасом, о раменима виси по једна дугоцева пушка, још нуз то имају и рашље и по један бич, чиме ће веверице узбуњивати; са стране имају повећу торбу у којој се налази сланине, соли, брашна а и нешто ракије. Овако заодевени увуку се у шуму: Кад наиђу на веверицу пушку наслоне на рашље или о какво дрво, да сигурно туче да скупи пушчани прах и олово улудо не расипа. Овако ходе по цео дан и туку плен на који наиђу. Али долази и ноћ! Изаберу какво згодно место, пространу и дубоку јаругу ископају, у њој ватру потпале на којој вечеру зготовљавају. Сланина, брашно, со! — Ово им је ловачка храна. А шта је са убијеним веверицама?! Господо и госпође, чорба од веверица је ванредно и деликатно јело! Узму сваки преда-се по једну веверицу, дроб изваде и побацају псима, кожу одеру, мезо једанпут двапут провуку кроз снег, затим га ставе у гвозденњак у коме се већ вода греје истопљена од снега; додаду мало соли, бибера и вечера је готова. Затим узму мало теја ставе га у воду, скувају га и поред луле тако неко време уживају, док их сан не обори и спавањем своје тело поред ватре до ране зоре не одморе. Када полежу и пси уз њих и тако их греју. — Сутра дан настављају свој лов на ново.

Лове они и медведе ради њихове коже, меса, али особито ради неких зуба, који слободу и храброст дају и ради четвртог нокта с десне стране што женске у Сибирији врло цене, јер истом нокту приписују мађионичарску снагу, њиме кад дирну, убоду, или огребу момка, љубав су његову — по њиховом веровању — задобили. Са медведима се врло чудни призори дешавају.

Разних истинитих и не истинитих прича казује се тамо о медведу. И тамо ловци воле много о своме и другом, лову да причају.

Ст. Коњевић.

ЛИСТАК.

ОДЛОМЦИ ИЗ ЖИЛ-ВЕРНЕ-ОВЕ „ИСТОРИЈЕ ЗНАМЕНИТИХ ПУТНИКА И ПУТОВАЊА.“

II.

Јован Карпини (1245—1247 год).

После путовања Тудле-ова, постао је најзнаменитијим путником онога столећа, један Талијански Фрањцишканац — Јован Карпини. —

У оно време, монголске хорде Џингис-Кана, покорили су били Средњу Азију, а овога потомак Октај-кан, упао је био и у

Европу, те са својим ратоборним четама, поплавио Русију, Пољску и Угарску. — Папа Инце IV, да би спречио претећу опасност, изаслао је посланства татарском кану и вођом овога изасланства наименује калуђера — Карпиниа.

6-ог Априла 1245г., крене се Карпини, са својим другом Стеваном, по рођењу Чехом, и без икакве неприлике стигне до Русије. — Овде по савету неког руског књаза, набави многе скупоцене коже, од северополних животиња, које би као дарови татарским великашима били. У Кијеву мењају своје коње са татарскима, који су на далеко чувени са своје издржљивости у глади и умору

У Далилону су се разболели изасланици, али пошто су се опоравили, наставе на колима пут даље, поред све хладноће и падајућег снега.

На обали Дњепра у Калијеву, ступише у прво место монголске државе. Грубо су их примили, и тек када поклонима обдарише главнију „господу“, могоше, доћи до Бату-кхана, који је, после цара им, међ татарима најглавнији везир био, и тада на Кунској земљи између Дњепра, Дона и Волге пустошио. — Овај везир седео је у дивноме шатору. — Био је баш велики петак када му Карпини са својим другом предаде папино писмо, које је на славенском, арапском и татарском језику преведено било. — Бату је пажљиво прочитао писмо, а изасланике је одпустио у њихов шатор, где су један тањир каше за ручак добили.

Сутра дан позове их Бату-кан к' себи па им рече, да ће их цару путовати. — Други дан Ускрса кренуше се са два пратиоца. — Јадни калуђери патили су много, јер о самој каши и води живети, и по цели дан брзо јахати, није им баш лако пало. — Предео, кроз који су папски изасланици пролазили је домовина Куна, и био је посве опустошен и имао је на себи крваве трагове татарских варварских чета. —

За кратко време стигоше на земљиште садашњега Туркестана, на којем видеше саме рушевине погорелих и поробљених села и вароши. До почетка Јула путоваху овим брдовитим пределом, и тада стигоше у Кара-Китај. — Владалац ове провинције, дочекао је папине изасланике врло лепо, и у почаст њихову држао је игранку у своме двору.

Још су прешли више предела, када напоследак 22ог Јула стигоше на оно место, де је будући татарски цар Кујне становао. —

Овде дочекаше Фрањцишканце свечано у великом белом сомотском шатору, у којем је могло до 2000 људи стати.

„Овамо дошавши — пише Карпини — видесмо у великом броју сакупљене везире и велике кнезове, који су сви јашући на коњма са својим људма дошли. — Сваког дана мењаху боју својег сомотског одела и изгледаху величанствено.“ Док не дође до избора Куіне-ова прође читав месец дана и то слободно време употреби Карпини на изучавање обичаја овога чудног народа. Предео је био брдовит, ал по неким местима и песковит. Дрва једва да је и било, и сам цар са великашима ложио је гањевима. Клима беше јако променљива. Лети су честе буре, и гром многе штете по чини, ветар је тако јак да често и коњаника у трку изврне. — У зиму на против ретко пада киша, само лети а и онда тек да покваси земљу.

Карпини на сљедећи начин описује Татаре: Лица су им јако испупчена, нос и очи мали, средње су величине и сувоњави су: — браде ретко који да има, а ако и има једва се може тиме и назвати, јер изгледа као 2-3 стручка длаке; косу на темену обрију, а од остале косе исплету два курјука, које око главе привежу.

„Мушке од женских једва може човек разликовати, јер им је одело сасма једнако, на главама носе тврде калпаке. У од прућа исплетеним шаторима живе, које лако расквarити и после опет могу склопити. Многи своје готове куће за собом на колима носе. — Татари имају једнога Бога за којег држе

да је свет створио, али и сунцу, месецу ватри и земљи, води приписују божанску моћ. — Врло су сујеверни, верују у врачања и држе да ватра све може изчистити. — Ако им умре који великаш, оседлана жива коња и кобилиног млека сахране с њим. —

„Својим вођама су јако понизни, не лажу и не гложе се између себе; без икаквог роптања певајући играјући, трпе глад, умор, зиму, врућину; но на против према странима су јако груби и непокорни. Појешће свако месо, коња, псето, лисицу. Јако су упрљани, хаљине никада не чисте. Што се рада тиче, мушки ништ не раде, само лове, јашу, женске пак израђују, чисте коже, шију руво, терају камиле и кола и уопште су врло веште и храбре.“

Тек крајем Аугуста обављен је избор цара-Кујне-а. — Карпинија и друга са осталим изасланицима приведоше у шатор царски. Али сиромашни папини изасланици, не донесоше никаковпх скупоцених поклона, те су онако и гладни и жедни неколико дана чекали, да их цар себи припусти. По дугоме предговору, предаду канови министри калуђерима изасланицима писмо за папу, које се овим гордим речма свршавало: „Ми се молимо Богу, и с' његовом помоћу опустошићемо цео свет, од сунчевог изласка до заласка му·“ — Изасланици се на ово преко смрзнутих пустара вратише натраг, те тек о почетку пролећа стигоше у Бату-канов логор где им овај изда путне листове са којима су неповређено 1247 године стигли у Кијев. — После доласка Карпинијевог, папа га наименује за владику. Овај славни путник умро је након овога одликовања 1251 год, у Риму. — Као што ни Карпинијево изасланство не поможе код дивљих татарских хорда, такође се и Француски изасланик Рубругис без успеха од Татара вратио. —

Иван Ј. Иванић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Мали одломак из мојега пчеларскога живота и београдска пчела туђица.

(Наставак.)

* * *

Сад ћу да пређем на одговор г, Драгутина у „Јавору“ да видим како се брани. Он вели у „Јавору“ ово: „У целоме моме чланку, који износи пун штампан табак велике осмине, само неколико истоветних речи у неколико научних истина, и већ г. Живановић плану ватром „искрености према ствари“ и освоји себи право да стане на „анвон“.“ Из ових се речи види како зна г. Драгутин вешто да завије и да обмањује читаоце. Кад човек ово прочита, мислио би да је тако. Али поштовани читаоци знају добро да сам ја чланак г. Драгутина испоредио са оригиналом и сваки се из онога могао уверити да је г. Драгутин просто превео свој чланак са немачког и то од речи до речи. И не само да је превео, него је и исте слике из немачкога оригинала употребио. Ја о овом не ћу више трошити речи, јер би било излишно и даље о овом доказивати што сам већ очевидно доказао изнесавши оригинал немачки и испоредивши га с преводом чланка г. Драгутина. Ко хоће да се увери још боље, нека сам испореди Leitfaden für den Unterricht in Theorie und Praxis einer rationellen Bienenzucht von Andreas Schmid und Georg Kleine са чланком г. Драгутина, па ће видети исте слике и на једном и на другом месту и у чланку г. Драгутина наћи ће прост превод с немачког. Такође наћи ће да га на неким местима није добро ни превео јер оригинала није разумео, а то за то што није ни теоријски ни практични образован пчелар. Г. Драгутин у горњој реченици ма да ју је вешто завио и сам признаје да је његов чланак прост превод, и разјашњује шта је хтео са својим чланком и где лежи „право тежиште“ у његову чланку. Нека дакле сам г. Драгутин „о правом тежишту“ својега чланка каже: „Али пошто сам се уверио из његових (Јована Живановића) сопствених речи, да ни издалека није приметио право

тежиште у томе чланку, па бојећи се, да ће се то измаћи и другима испред очију и да ће с тога, сама ствар остати без искрене научне критике, рад сам да овим мојим одговором, учиним пажљивим све физиологе на прве редове мога чланка. Рад сам да их покренем на мишљење о ономе што сам изнео и од њих сачекам озбиљну критику. Мој је чланак мала физиолошка штудија, а у првим редовима њезиним, тврди се, да матица, радилица, нису у природи самосталне јединке, које могу за се да живе и свој посао да свршавају. То је у току чланка по могућности и објашњено. Ово је противно назорима свију досадањих пчеларских писаца, који су уврштени у ред аутора. Ово је новина, о којој треба научна искрена критика да изрече свој суд.“ Ево овако г. Драгутин пише без свакога зазора држећи све читаоце за пуке незналице. Ја поштовани читаоци — за овакву дрскост не знам примера у нашој књижевности. О дрскости бестидна! Славно српско пољопривредно друштво! чуј каквога имаш славнога члана, који хоће да „учини пажљивим све физиологе на прве редове свога чланка,“ који — и то он први — тврди да матица, радилица и трут несу у природи самосталне јединке, које могу за се да живе и свој посао да свршавају.“ Славно српско пољопривредно друштво! знаш ли шта још у својој неизмерној дрскости вели г. Драгутин? Ево ово: „Ово је противно назорима свију досадањих пчеларских писаца, који су уврштени у ред аутора.“ Кад ово човек прочита, мора свашта помислити о г. Драгутину. Г. Драгутине! нема ни једнога једитог пчелара на свету, који мисли, да су матица, пчела, трут у природи самосталне јединке. Па како смете тако што тврдити да ви први изнашате да „нису матица, радилица и трут у природи самосталне јединке“ и да је то ваша „новина, о којој треба научна искрена критика да изрече свој суд“?! Српски умни пчелари! вас има хвала Богу доста овде у Аустро-Угарској, знам да вам мора стати памет, кад прочитате ову дрскост г. Драгутина, пчеле туђице. Хајде да видимо какво је „изобрјетеније“ ново наше пчеле туђице. Отворимо прво и прво Ђерзона, па загледајмо на прву страну његова пчелара, наћи ћемо где почиње своју књигу о пчелама овако: Die Bienen, jene bewundernswerthen Thierchen, mit denen es wir hier zu thun haben, gehören unter den Insekten zu derjenigen Art der sogenannten Hautflügler, welche in grossen Gesellschaften oder Schwärmen leben. Sie sammeln sich aber zu solchen Schwärmen nicht etwa nur zufällig und gelegentlich, wie manche andere Thiere, als Heuschrecken, Mücken und viele Arten der Vögel; sie können vielmehr vereinzelt gar nicht bestehen, sich gar nicht fortpflanzen, indem die verschiedenen Glieder einer solchen Gesellschaft, die man Schwarm, Volk oder, wenn man auch die Wohnung mitbegreift, Bienenstock nennt, ihre besondere Bestimmung und ihre besondere Verrichtungen haben. Јесте ли прочитали, г. Драгутине, ово? Па шта ће сад да мисле српски австро-угарски пчелари о вама? Хоћемо ли с вашим „изобрјетенијем“ за фуруну? какав ће сад „научна искрена критика да изрече свој суд?“ Али хајдмо даље да видимо шта веле и други пчелари, који су „уврштени у ред аутора.“ Знам кад сте превађали онај свој чланак да сте узајмили Фогла од свога колеге. Хајде! да видимо шта каже Фогл, да ли ће се он слагати с вашим „изобрјетенијем“. Фогл на стр. 2. својега пчелара вели: Wie die einzelne Biene im Winter nicht für sich allein bestehen kann, sondern von der Gesellschaft getrennt, gar bald ihren Tod findet, so kann sie auch nicht im Sommer für sich allein leben. Die Arbeitsbiene verlässt zwar im Sommer die Kolonie, um Honig, Blumenstaub, Wasser und Kitt herbeizuschaffen, kehrt aber immer wieder zu derselben zurück; ein unwiderstehlicher Trieb, der Trieb der Selbsterhalt ung und die Liebe zur Gesellschaft, zieht jedes Einzelwesen immer wieder zur Gesellschaft zurück. Die einzelne Biene, getrennt von der Kolonie, versucht nicht einmal einen eigenen Haushalt zu gründen, und nur die ganze Gesellschaft ist im Stande, einen Wärmegrad zu erzeugen, in dem die Erbrütung junger Wesen möglich ist.

Требате ли још доказа, поштовани читаоци, о новом „изобрјетенију“ г. Драгутина? Познајете ли сад г. Драгутина? Али хајдмо даље да видимо хоћемо ли још којег пчелара наћи, који је увршћен у ред аутора, па да не зна о „изобрјетенију“ Драгутинову. Ево Датеа, па чујте шта он вели у свом пчелару на стр. 8—9: Nur in der zu einem Ganzen verbundenen Genossenschaft, die wir Volk oder Familie genannt haben, können die Bienen ihr Leben erhalten, ausserhalb dieser Verbindung müssen die einzelnen Bienenwesen zugrunde gehen. Nur als Volk können sie die für ihr Leben, ihren Haushalt und ihr Gedeihen nöthige Wärme entwickeln, die für ihren Lebensunterhalt und ihre Fortpflanzung unentberlichen Nahrungsmittel sammeln, den für ihre Existenz nothwendigen Wachsbau aufführen, sich gegen schädliche Witterungseinflüsse schützen, durch Erzeugung junger Bienen sich vermehren und fortpflanzen überhaupt ihr Leben erhalten und ihren Fortbestand sichern. Alle Verrichtungen, welche die einzelnen Bienenwesen innerhalb des Volks so meisterhaft ausführen, vermögen dieselben Wesen ausserhalb der Volksverbindung nicht zu bewerkstelligen. Sie versuchen es gar nicht, sondern fühlen sofort, dass sie ohne Volksverband dem Untergange verfallen sind. Darum ist auch das erste und hauptsächlichste Streben des Bienenvolks sich selbst d. h. die Vollständigkeit des Volks zu erhalten, und zu dem Ende für alle Bedürfnisse zu sorgen, die zur Volkserhaltung nöthig sind. Чујте сви физиолози! немојте да вам измакне испред очију г. Драгутина „изобрјетеније“. Падајте и поклоните му се јер видите да је нешто ново открио а рад је да вас све физиологе покрене на мишљење о тој најновијој његовој „новини.“ Али да вас још боље уверим о г. Драгутина „новини“, не ће бити згорег да наведемо још којега пчелара, који се „увршћује у ред аутора.“ Ево шта каже Др. Август Полман у свом пчелару на стр. 40: Die Biene ist ein Gesellschaftsthier und kann, allein lebend, nur sehr kurze Zeit existiren, indem sie nur im Zusammenleben mit Andern die ihr nöthige Wärme erzeugen kann. Чујте како кратко и јасно о овоме вели Детлоф Тим у свом пчелару на стр. 1: Die Biene lebt nur in grossen Familien zusammen. Die einzelne Biene kann nichts schaffen — sie ist nichts. Nur in der Familie erblüht ihr Glück. Па на послетку чујте шта сам ја о овоме рекао у „Привреди“ од године 1880 на стр. 73: „Пчеле су животињице, које само у заједници, у друштву могу опстати. Саме за себе не могу живети нити је могуће да се могу одржати. Само у заједници могу оне преко зиме топлину извести, која им је потребна за одржање њихова живота, само у заједници могу они себи хране набавити, само у заједници могу се оне расплођавати“ и т. д. Шта ћемо сад г. Драгутине! како ћете сад пред читаоце „Јавора“? Како ћете сад пред чланове српскога пољопривредног друштва? Је ли ово ваша новина? Зовите сад физиологе да расправљају вашу новину. Ево! видите није се измакла испред мојих очију ваша новина и искрена критика изриче свој суд: да ви заслужујете сажаљење свију физиолога, свију теоретичких и практичких пчелара, свију сељака српских, који се баве пчелом и све читалачке публике, а особито свију чланова српскога пољопривредног друштва.

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(*О пуковнику српском Влајковићу*), који је пре неку годину у Београду преминуо, доноси земунски недељни лист поводом удавања кћери његове Марије за земунског градоначелника г. Морфија, некоје занимљиве податке, који ће и наше читаоце занимати. Пуковник Влајковић је био необична појава и многи ће се читаоци сећати њега живо, јер је он врло често прелазио и амо у наше крајеве. Са дрвеном ногом и штаком испод пазуха, а пуним грудима разних ордена за заслуге којих је доиста много имао корачао је он на све стране отпоздрављајући мимопролазеће, који су, познавали га а непознавали, поздрављали га свесрдно, јер је био врло популаран. Влајковић је изгубио ногу при опсади Севастопоља. Он је био у руској служби за време кримског рата и онда му је непријатељско ђуле размрскало ногу. Онда се приповедало: Кад је руски ђенерал Тотлебен, разгледао позицију, на којој је био Влајковић, а он види како једноме рањенику лекари секу ногу, а рањеник запалио цигару, па пушта дим. Тотлебен се дивио таквом јунаштву, те скиде са својих прсију

један орден и придене га на униформу рањеникову. Рањеник је тај био Влајковић. Као руски капетан ступи Влајковић у пензију и врати се у своју домовину. За време бомбардовања Београда 1862. учествовао је Влајковић врло живо. Ступи после у српску војску онако без ноге и поступи до пуковничког чина, те као такви учествовао је у последњим ратовима Србије с Турцима. Удовица је његова Рускиња а и ћерка јој Марија васпитана је у једном руском женском заводу у Москви. Нашим читаоцима је Влајковић и иначе добро познат, а и на омладинским скупштинама у шесетим гдинама био је врло живо заузет за напредак српских интереса.

(Пиће за болеснике од колере). Париски здравствени савет издао је упутство, да се болесницима од колере даје против жеђи за пиће ова смеша: 40 грамова р у м а, 4 грама горке т и н к т у р е о д е н ц и ј а н а *(Tinctura Gentianae* у апотеци) и 1000 грама чисте куване и филтриране воде. Од тога кад се по мало даје болеснику најбоље му гаси жеђ а не отвара га.

(Ко је највећи дипломата?) У неком друштву говорио је славни немачки глумац Шредер: „Дајте ми највећег министра на свету, пак ћу се ја опкладити, да ће му распре међу глумцима каквог позоришног друштва више посла задавати, него читава краљевина.“ Налик на ово изрекао је и херцог од Парме, кад му је једном испало за руком, да измири чланове неке позоришне дружине: „Ја ћу се држати за највећег дипломату у Европи све дотле, док ми који владалац не докаже да је он кадгод помирио посвађане глумце!“

(Стеван Фалконе) је био славан вајар, најславнији свога доба. Живео је у Паризу од 1716 до 1795 год. Био је син сиромашних родитеља. Једанпут га одазове руска царица Катарина II. у Петроград. да изради онде споменик Петру I. на коњу. Царица му титулираше: Ваше в и с о к о р о д и ј е“. „Ова титула“, рече Фалконе, „сасвим је згодна за мене, јер ја сам се родио на једном т а в а н у у Паризу“.

(Рубенс.) Слављни сликар Петар Павле Р у б е н с родио се у Колоњу на Рајни на Петровдан г. 1577 После смрти оца свога, који га је врло научно дао васпитати, постане он паж код грофице Лалењ; но он остави ову службу које што му је госпођа раскалашно живела, које пак да би се могао посветити својој омиљеној уметности. Ото Верније, један од његових учитеља, заволио је јако племенитог младића због његових врлина и марљивости, а тако и због његовог ванредног дара, те га је с великом вољом обучавао. Наскоро надмаши Рубенс свога учитеља и постаде „први уметник, глава Нидерландске школе“. Умрьо је 30. маја 1640 у Антверпну, где је и сарањен врло сјајно.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Сад баш изађе из штампе и добити се може у књижари Луке Јоцића и Друга у Новом Саду

Зборник

ПРАВИЛА

СВЕТИХ АПОСТОЛА, ВАСИОНСКИХ И ПОМЈЕСНИХ САБОРА

и светих Отаца,

КОЈА СУ ПРИМЉЕНА ПРАВОСЛАВНОМ ЦРКВОМ.

Пријевод је приређен по најновијем Атинском издању. У приступу казано је о свима изворима, из којих су правила у Зборнику узета, затим су подробно описана она четири Зборника, који данас имају више или мање званична значај код Грка, Славена и Румуна. На крају стављен је Азбучни Преглед свију правила, што су у Зборнику, тако да сваки лако може наћи сва правила, која му у даному случају требају.

Књига захваћа 22 печатана табака велике осмине, или 380 страна. Цијена јој је у обичноме увезу 3. фор., а у кожаноме 3 фор. 80 новч.

НОВЕ КЊИГЕ.

Календар српских пољопривредника за просту годину 1885. Са 24 слика у тексту. Издање српског пољопривредног друштва. Година III. Београд. Штампарија напредне странке. 1884. Вел. 8-на стр. 160. Цена 60 пара динар. — У овом календару има преко 60 корисних чланака за економе и домаћице и ваљаношћу својом заслужује овај календар да се и у нашим крајевима што више рашири. Већ и фирма друштва, које овај календар издаје, заслужује да се овој заиста корисној књизи за народ поклони што већа пажња и с ове стране Саве и Дунава.

ОДГОВОРИ.

Г. Др. Ј. у Б. — Не можемо унапред обећати Док видимо. Та још нисте све ни дочекали!

Многима сарадницима нашим, који нам послаше приповетке и чланке за „Јавор“ захваљујући на томе саопштавамо, да ће неке ствари морати остати за идућу годину јер су подуже, те се не би у овогодишњим бројевима могле завршити.

G. Svetozaru А. — Ваш предлог за нову српскохрватску азбуку не можемо штампати, јер неда се та ствар са једним чланчићем од $^1/_4$ табака писана образложити и оправдати. У осталом немају ни штампарије слова за Ваше на пр. њ.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 48. У Новом Саду 15. новембра, 1884. Год. XI.

ПРОРОК.

Увек сам уживао после дневног труда и рада, да се винем мало ван вароши: у оној тишини и чистом ваздуху осећао сам, како ми се груди лакше дижу а срце у грудима брже куца. . . Кренуо сам се у своју обичну шетњу. Варош Н. лежи у једној равници а около ње висока брда украшена шумом и вечитим хладом. С десна између тих брда и вароши кроз пољану која их дели, протицала је жуборећи речица . . . Овог вечера бејах сам а управо то сам и волео: ретко сам кад и тражио друштва, кад год сам се кренуо у вече у своју обичну шетњу: мисли које ме тада занимаху беху ми и најмилији другови . . . Сунце је већ залазило кад стигох на своје обично место: беше то страшан брег на дну којег протицаше лађана и бистра вода из извора, доле пак испод брега зијао је страховит амбиз: брег од њега делила је узана путањица; вода са извора падала је хучећи доле у реку која туда равницом протицаше. Бејах прилично уморан кад стигох на своје обично место, ту сам мислио да проведем који часак уживајући у осами и гледајући како вода са извора хучећи пада доле у реку — али овај пут бијах изненађен јер на извору затеком необичну појаву: на брежуљку сеђаше једна — узимам слободу назвати је — људска прилика. На ногама је носио уске беле чакшире, на глави огромну белу шубару, као што је Власи у овом округу носе, босе ноге висиле су му с брега доле у пропаст, — али телесна развијеност овога човека беше ме изненадила: таку је снагу могао имати само Хајдук-Вељко али не и — слику оваку: глава непознатог беше зарасла у бради и брковима а седио је наслоњен на једну огромну батину коју је спустио доле у воду од извора . . . .

Добро вече, рекох.

Прилика у влашкој шубари у место одговора — ћуташе.

Шта радиш? — продужих ја.

Он лагано подиже главу, погледа ме чудећи се а затим додаде:

Палим лулу!

Погледах: у место луле имађаше у руци — као што рекох — огромну батину.

Па на чему је палиш?

Ха, ха, ха! — смејаше се непознати — многи од вас не виде жар што се сија, што баца варнице од себе, што протиче кроз дамаре, кроз крв, кроз душу људима . . . Није чудо, није чудо! — додаде церекајући се страховито, затим продужи:

Слепче прогледај! Ево луле — рече показујући батину — а ево истопљеног жара — рече показујући воду, која је жуборећи текла из извора. Неколико година има како седим овде и тај жар, као год и онај код људи, тако је ватрен, да ми још није ни лулу упалио!

Било ми је јасно: ја сам се и преко воље нашао са будалом. Хтедох без даља објашњења да се вратим натраг али он као да то примети.

„Седи — рече и погледа ме севајући очима — иначе ћу ти ову лулу причврљити на леђа и замању батином.

Без икаква даља изговора седох на другу обалу извора, очекујући шта ће даље бити . . .

Видиш ли — рече показујући руком на извор — како тече та пламена река, варнице што од ње искачу засјају па и нестану: вечита помрчина што остаје после њих шири владу своју. Тако је и са судбином људи: варнице што за часак заблистају, то је живот великана у свету, помрчина која за њима остаје, то је свет — река која вечито има живота, која тече, али која — ево није кадра да ми — ни лулу упали!

Ја сам ћутао а незнани распаљен мешао је батином воду.

Пламти жару! — рече а глас му је страховито звонио — летите варнице, вијте се пламенови . . . тако исто бива и код људи: коса се диже па глави, мили жар кроз дамаре, пламте образи а сипају варнице из очију, кад се — истина збори! Истина? хм! — — видиш ли рече — ја уживам да гледам како тече ова ватрена река, јер у њој видим живот целога света и да мислим о мојој Мариjоли, јер у њој видим цео свет, па ипак она је — умрла!

Умрла! — додадох и нехотице.

Умрла! — рече он промењеним, жалостивим гласом а није требала да умре! могла је живети па ипак — она је умрла! Умрла зато што је рекла — истину! додуше једанпут можда у своме животу, али ипак ко хоће да живи ваља увек да — лаже. Дуго сам је се клонио, нисам ступао са њом у разговор јер сам се плашио — истисе! Сакривен од ње у тишини гледао сам је и кад је жалосна и онда кад беше весела и певукаше. Тада сам опијен од љубави и заноса шапутао: срце моје Марijола! — ал ме мрзиш зато што ја тебе волем. Јесте, јесте! мрзила ме зато што сам је избегавао и крио се од ње а она ме међутим волела а ја сам је избегавао зато, што је нисам мрзио. Па ипак једнога дана нађе ме усамљеног, била је необично бледа у лицу, очи су јој тужно гледале и — О! — тај час никада заборавити нећу, јер он беше благословен и проклет: беле руке сави ми око врата, ја сам окренуо главу, јер очекивах страховити час: последњи њен уздисај и издисај, последњи пољубац и смрт. И заиста? у место да су јој очи севале, руку претећи да је подигла у вис а кроз стиснуте усне да је шапутала лаж: ја те мрзим! — јер ко хоће да живи мора увек лагати — она се благо осмејкивала и уз ватрен пољубац ја слушах страховиту истину, она ми шану: ја те љубим! и — издахну, умре, нестаде је . . .

Много је година од тада прошло, ја сам се уклонио од света, махнуо сам се свакога посла осим једног, да

омладини и у пољу и у вароши по градовима и селима вечито грмим: лажите, лажите! ко оће да живи треба да лаже, јер истина се само — па с а м р т и з б о р и!

Док је то говорио груди су му бурно дисале, очи страховито севале али за часак клону на промењеним тужним гласом продужи:

Тако то у свету иде: истина се прогони и мрзи а лаж велича и поштује, прва нема кућишта ни у простој сељачкој колеби а друга шири владу своју по краљевским и царским одајама. Па што је већа величина то је већи живот али и лаж око ње: друкчије се лаже сељак, друкчије варошанин а друкчије краљеви и цареви: први су одређени, да на самрти прозборе царевима у очи истину; а други, да на самрти виде неверство, обману и лаж својих поданика, а обоје у исти мах, да су за живота ваљали поштовати мало више ону стварчицу, што се зове „истина" — и да на самрти нема смисла први: што је говоре; други: што је виде . . . Тако је, тако је! додаде и ућута, затим у један мах подиже главу, погледа ме чудновато и запита, а јели тако?

Пријатељу — рекох у место одговора — ти си неки филозоф . . .

Обоје је лаж — рече он — прво: ни сам ти пријатељ, а друго: нисам филозоф — али види се да се разумеш у животу. Ха, ха, ха!

Хтедох рећи — продужих журећи се — ди си учио школе.

Он ћуташе испочетка а затим додаде:

Да, учио сам . . .

Па шта си учио?

Ето то што ти приповедам!

У овако жалосним приликама нити сам имао кад, нити ми је било до смејања али у место мене он се поново стаде гласно церекати:

Ха, ха, ха! Чувај се истине драги мој: ваља да поштујеш лаж и то ћеш учинити ако фалиш школе, цркве, учитеље, свештенике све оне што су ме учили и које ће учити . . . и кад те запитају о томе који пут у животу, а ти ћеш се увек сетити на самрт моје Мариоле и лагаћеш овако: школа је црква а црква је школа, свештеник је учитељ а учитељ је свештеник омладини а то скупа војска је државна . . . Шта те се тиче ко је подигао такве судове, такву војску, одкуд такве икопе и цркве те живот разних у свету народа у место да тече као она река у равници тио жуборећи а он лети стрмоглав као овај поток; и зашто приповедају кад се запитају о томе, у један пут истину и лаж: да је баш то величанствено. Шта те је стало: је ли то баш истина и можеш ли ти сам жицу овог извора скренути те да мирно жубори равницом . . . . Сети се моје Маријоле . . . Лажи драги те се лебом рани . . .

Пророче! — узвикнух верујући помало у народно предање да су и људи нека врста пророка — одговори ми: оће ли се па место лажи зацарити истина, оће ли мирно зажуборити река живота, оће ли се измирити једном те супротности: истина и лаж, богатство и сиротиња и у место несреће наступити општа срећа — и кад ће то бити? . .

Онда — рече и погледа ме величанствено пророчки — кад и ја ову моју лулу упалим!

Умукох а он стајаше уздигнуте главе, пророчке своје погледе упро у мене. Изгледало је као да ми је тео за навек да их прикује у душу. Међутим батина или као што је он називаше: лула — лагано му измили из руке, поток хучећи однесе је а он тргнув се из мисли као помаман дрекну и скочи за њом у — пропаст. Мало затим чух неки пљусак доле — и мора да је јадник на самрти угледао и с т и н у јер оздо зачух у место: лула моја, глас пророков: моја Маријола!

Све је ово било за трепуће ока,

глава ми се заврте, клонух готово о несвешћен крај извора а кад дођох себи и мало касније погледах доле: ни сам га могао нигде приметити, само на површини реке опазих оне водене кругове који означаваху да је ту мало час морало нешто пасти а пад њима је пловила пророкова батина . . .

Узаман сам разбирао у вароши и околини и власти и људе о тој чудној појави: нико никад неумеде ми казати ништа о њему. Нико га није познавао.

У Београду.

М. Ј. Илијћ.

СЕЈА...

У пустињи тијој, немој
Под закриљем вечног Бога,
Под одеждом јасна дана,
У цвркуту славуљевом,
На окрајку самостана

Буковик се гордо диже;
А што над њим облак лута,
Тер му прети страхом буре,
Што га руши и обара
Са фијуком од швигара

То нечују шумски диви;
Већ шапутом свога лисја
У шуштању заносноме
Друге воде разговоре —
О разбојном пољу зборе,

Што сад немо опружено
Мирно ћути; а те жртве
Ти чувари осветари
У самртном утолегу,
У слободном у нестегу,
Што по њему мирно леже:
У песму их гуслар дао,
Па у дрво спомен реже.

По том пољу тио ступа
Уцвиљена српска мома
На глави јој црни вео,
Као да је анђо мрака
Из поноћни жица ткао,
Ил од суза цвиљеника
Са престола божја пао,
А уздахом мученика
Српску мому замотао.

Тражи, виче, кука, цвили:
Де си брате мртав лего
Де си рањен малаксао
Де ти млађан живот стао
Де ти понос навек пао
У ком си се колу данче
С мртвом браћом похватао.

Боже правде, боже крви
Српски рана и окова,
Боже смрти и слободе
И сестринског чемер-јада,
Боже сјаја боже лада
И љубави, вере, нада,
Боже бојног ненаврата
Поклони ми мог јунака
Мога јадног мртвог брата.

Опет клекне пође, стане;
Од јунака, до јунака,
Преко ножа и пушака
И лешева мртви глава
И без плашње и без страва
Напред ступа, тражи, гледа,
Де јој мртав братац спава.

Ох! ено га ено ено
Ал одатле бежи жено
Рањен га је Турчин стисно
На мртвом се Туре свети
Мртвом пара мушке груди
Ох! зар Турци нису људи?
Хај немани, гадне ћуди
Стани да ти сеја суди.

Окрене се нешто спази
Јатаган се кроз крв види
Брзо амо, мио брате!
Ова рука Бог је даде,
А ти ваљда с неба паде,
Да утарепі моје јаде
Да, још мало и усладе
Ха ха ха ха

Јатаган се диже холо
У десници српске моме
Бесомучан Турчин виде,
Да ће жена да га смрви;
Хтеде рећи нешто јасно
Ал већ беше беше касно;
„Несретниче клети уди
Ето чим те сеја нуди.“

У том муња одозгоре
Севне плане па изгоре
А за њоме место грома
Одозгоре чујде збора:
„Док се вако сеја свети,
„Док Српкиња образ чува
„Док овако љуби жарко,
„Сјаће Србу среће, снаге,
„С плава свода сунце јарко“

Још буковик шапље, гледа,
Ал не више бојна поља.
Прошло и то давно доба,
Меште њега гледа дрвље
Мирковога ладна гроба.

У Ст. Футогу.

Владан.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

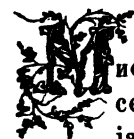

Миодраг је са овом изјавом у напред се оградио од заноса за гђом Адријаном. Он је осећао, да је био дужан себи и својој љубави, да се тако изјави; заото се после те изјаве осећао веома задовољан и умирен. — Спавао је ту ноћ лако, а сневао је много. Рано се пробудио; али летње доба па је сунце већ на небу прилично одскочило било. Он устане, умије се, обуче и отиде у шеталиште. — Доста је подранио, још није било никога од познатих му људи у шеталишту. Он је скинуо са главе шешир, те је по хладу лагано ходио, и премишљао дивне и чаробне мисли. Тичице су заносно певале, и сваки час слетале час овде, час онде на траву, те купиле своју богомдану храну. Тихи јутрењи ветрић ћарлијао је по коси Миодраговој, те прохлађиваше му врелу главу: он је метнуо шешир на главу и ишао је даље. На јужној страни шеталишта, повијала се стаза у виду округлог лакта, де су у зачељу биле три клупе смештене, нада тим клупама, надвијаху се гране од жалосних врба са таком дивотом и бујности, да је срце од милине заиграти морало гледећи их. Колико је пута у засенку тих врба седео Миодраг сневајући о сретним делима свога и народног живота; колико је измамила чароб природе му на томе месту сјајних искрица из песничке душу. Он је увек на томе месту осетио толико жалости и милине, да је до суза тронут био. Он је пошао тамо, већ су му у погледу чаробне врбе са својим до земље превијеним гранама. Он се сетио Палмире, сетио се своје љубави, извадио је из шпага хартију, и читао је своје осећаје, што их је осетио мислећи на гђу Адријану. Полагано је ходио; прве гране од жалосне врбе дирнуше га меким својим листовима по образу, он се трже и подиже главу; и у тај мах опази пред собом Палмиру. Та мила изненада, силно узбуђење . . истиснуше му загушан глас: ох ви!! а лист хартије паде му из руке. Па није се другачије ни Палмири придесило, и она је исто тако држала лист хартије у руци, своје истините осећаје, и она је видећи пред собом изненада Миодрага, лак усклик уздахнула, те своју хартију из руке испустила. — Али су исто тако обоје брзо се сагнули и своје хартије дохватили.

„Ја сам се надала овом састанку, рече Палмира, поруменив, нешто ме је необично амо вукло.“

— И ја, одговори Миодраг, гледећи у хартију у својој руци, али то не беше његова већ она Палмирина, коју је он у паду случајно са својом променуо. Наслов стајаше „Искушење.“ И Миодраг је наједаред

поруменио, те настави са неком жалосном слутњом: Можда смо обоје преживили за минулих четрдесет и осам сахати једнаке догађаје!

„Заиста,“ одговори Палмира, видећи, да је исти наслов и на Палмириној хартији. За неколико тренутака прочиташе обоје шта на хартијама пише. — Њима се погледи сусретоше, а занос је притискао груди са таком силом, да се као бурно море таласаху. На обојих уснама трептало је признање чисте и праве љубави. Па зашто неискаже једно ма које! Зашто су тако неми: а топлина се све већма диже у лице.

Једва једном промуца Миодраг: И ти Палмиро још неверујеш!

Она није знала ништа на то питање да одговори, она је пружила своју руку и стиснула је његову грозничавим притиском. Само глава, као да јој је потврдила питање, да верује. — Обоје седоше на једну клупу под заслон жалостних врба. Дисај им је још непрестано био буран, а никако да се стиша, Миодраг није скидао очију са дивна зажарена лика Палмирина он се све више заносио у море осећаја. — У шеталишту почело је бити живље; с тога је Палмира опоменула на пажљивост, те упита Миодрага: „Хоћемоли хартије задржати овако промењене?“

— Ахо ме моје чуство невара, рече Миодраг потрешеним гласом, то је овај час казао, шта смо једно другом. Задркће у мени срце, када с тобом реч прозборим; немам оне снаге у речи и изразу, као што другима могу што саопштити. Ја се осећам веома срећан када те могу мирно и задовољно гледати. То гледање није ми никада досадно, да те никада, никада неби престао гледати. Много сам мислио на тебе, и кад сам год хтео нешто да радим, учинило ми се, да чујем тебе, да ми управљаш моју руку. Па и тај створ што је у твојој руци, није ништа друго, до одејај осећаја мојих и твојих, по томе Палмиро, то је својина како твоја тако и моја. Ил' зар ти немислиш тако? —

„Како су твоје речи, драги Миодраже за моју душу пуне утехе. Ти незнаш, како сам ја у овом часу задовољна и сретна. Ја слушам твоје речи, а чини ми се да су моје — ја тако исто осећам. — О да знаш колики сам страх ноћас претрпила мислећи на тебе, и сањајући о теби: видела сам у сну, како ти срце освајају. трепила сам; али сам се и опет надала, да нашу симпатију, ако је права, нико порушити неће; само ме је једног ради зебња пролазила, а то је, што сам ваљда избегавала, да ти осећај признам; па сам мислила, можда ћеш ти то сматрати као одбијање, те ћеш у тузи предати се у руке ласкаоцима. Кајала сам се јако и много пута; али ми стид увек беше јачи од намере. — Но веруј да ми је сада много милије, што се овако збило. — Јели Миодраже, придода Палмира мазно и ласкаво, тебе више неће нико освојити, ти нећеш више никоме певати, само мени!“

— Слатка и дивна моја себичности, рече Миодраг усхићен. — То ти немогу обећати! —

Палмира се тргла, а румен јој појури у лице, у исти мах већ јој се и суза засветлила на оку; те дрхћућим гласом проговори: „Зар сам се преварила већ у истоме часу, када сам ти срце отворила . . .“

— Не, тако не, нагло човека осуђивати; та то су већ знаци саревњивости. — Има дивна Палмиро још једна цура, коју исто тако љубим као и тебе, а то је слобода. Зар њој да непевам. Па зар своме милом народу, па зар својој домовини да не певам, јел драга Палмиро, да ти нећеш и с њима ревновати! упита Миодраг одушевљено, са љупким осмехом.

„Ох, како си ме препануо био! уздахну Палмира А како ми је сада опет тако топло. Чудни су заиста ови часи. Чини ми се као да је небо, које се час ведри, а час облачи. — Када је Миодраже о теби реч, тада стрепим, бојим се, да се неслучи штогод, што би те учинило мени неприступачним. — О, наше бојажљиво женско срце! —

Миодраг је гледао пун чуства, и пун слатка осећаја у Палмиру. Пред очима му је блистао зрак, срце му се сувише разге-

жило, и он пружи руку Палмири, која је врло радо ту честиту руку прихватила. Миодраг јој тада изусти у слатком узбуђењу ове речи: „Дајем ти своју тврду веру, да доклегод има живота у мени, и докле ми се светлост пред очима бели, да ћу те љубити, да те нећу оставити, да те немогу заборавити! Ја осећам да ми се мој прави живот само у зренику твоје лепе душе наслађава и снажи. Мени говори чисто и снажно убуђење, да је мој живот без твога сенка без значаја. Крај тебе је и он видан и знан; а без тебе, полумртав. — Па веруј ми, ма се како околности окренуле; макар све силе успротивиле се, да те тргну од мене, да не будеш моја; могу ми тело разорити, јер је сила; али ми душу оковати и заробити никада неће моћи: ова ће увек крај тебе бити, она ће те увек љубити. — Твој сам Палмиро, твој душом и телом. То ми је у животу најсветија, најзаветнија реч. —

Палмира је слушала са највећим задовољством изјаву Миодрагову. Њој су те речи звучале, као анђелска песма. Она је слушала и слушала; па она би слушала до у вечност. — Она је осетила, да треба и она нешто да каже, када је Миодраг ућутао. — И добро је било што јој је Миодраг мало час руку пружио те се она држала спажно руке Миодрагове, па се осећала добро и сигурно. Тек после мале и слатке почивке проговори Палмира пуна задовољства: „У овом тренутку тако ми је добро и тако сам сретна, па ми се чини, да ме нико на свету неможе од тебе раставити. Јест, ја верујем да би ме само мртву могли од тебе однети. Све оно што је прошло, и што ми је бол доносило, а сузе нагонило, у овом ми је часу изчезло, и ја сам сретна. Ја, тако волим све људе, те у овом тренуту немрзим више на оне, који су ми част и понос окаљати хтели. Ја сам блажена, и чисто ми застрепи сво тело, кад помислим да се ми још мало растати морамо. — Веруј ми слатки мој Миодраже, да ћу у путу, и на дому непрестано мислити на тебе, на своју љубав . . Јели, Миодраже ти ћеш мене свом силом бранити, ако ме зли и неваљали људи нападну! . . .

— Голубице бела, слатка, у мене се поуздати можеш. Мој ће живот заштитити твој. Но ја видим да се ми нечега бојимо што тек може наступити. Ми обоје знадемо кандa неку тајну, која се диже као ужасна претња, да нам поруши или бар спречи љубав нашу. Али нека . . . дајмо ми, Палмиро једно другом веру ил' заједно живети ил' заједно умрети, па је онда свака бојазан отклоњена.

Палмира је пуна среће и задовољства пала Миодрагу на груди, а на уснама пропшануше усне тихо, свечано и заветно: „вера за веру!"

Палмири је око засузило од радости, а Миодраг је био најсретнији човек на свету. Она је погледала у Миодрагове очи, небеским осмехом, па прогукала милозвучно: Миодраже, јесил' мој!

Он је погледао у Палмиру са оним значајним, пожртвујућим погледом као да би хтео рећи: Жено, када ћеш ми веровати, зар кад умрем! Ал те речи није Миодраг могао изговорити јер га је Палмира прехитрила са одушевљеним и чаробним речима: Верујем слатки Миодраже, ал' морам да питам, јер тако волим чути, кад кажеш, твој, сав твој Палмиро!"

— Па твој, сав твој Палмиро, рече Миодраг весело и задовољно.

Толико сласти, толико среће, није ни Палмира, а ни Миодраг мислио данас осетити. Да им неби можда сласт са горчином се зачинила, време је било да се растану. Палмира је имала толико силе да ове слатке и заносне часове прекине. Одушевљење, радост није ни запитало при растанку, кад ди, и како ће мо се опет састати! Та љубав је тако силан испитач, да по нагону нађе се тамо де треба. —

Али се у најслађим мислима и надама растадоше!

Чудан свршетак.

Стеван Балшић срдар од Вихорграда, завидио сам себи, када је помислио на своју домаћу расправу са својом женом. Чуд-

по му се то учинило, да су њих обоје до тог уверења дошли, да једно за друго не маре. Он је више мислио о себи, па ће полако да прошапута. А зар ово није разорење свога сопственог домаћег мира! Он је у томе правцу све даље мислио, и поче се немило осећати; али наједаред створи му се пред духовним очима Палмира, у свој дивоти својој, и он у часу побаци све мисли о своме брачном одношају, он се стидио себе, што га је глас савести почео да буди. Он је смишљао сада, како ће свој рад да продужи. У ушима звониле су му и сада Палмирине речи, као поруга за његову љубав; ал он тима речима није приписивао по садржини значај, он је тврдо веровао, да је женско срце врло еластично те много пута одбаци нешто, што после опет прими, и да сталним и конзеквентним нападајима на срце јој, мора она напослетку увек подлећи. Он је ставио себи једну изреку, по којој ће се управљати: „Безобразлук и одважност продру кроз свака врата.“ Наравно да ону другу страну није хтео да научи, која каже: „Безобразлуку и одважности обично се покажу врата!“

Стеван је закључио, да се што већма уздржи од насртаја, и да ласком и нежношћу до цели дође. Но тако се није заверио до краја уздржати, већ, ако неиде тако, он ће инако Али на томе је настојавао, да Палмиру свудан сусрета, прати и да се око ње обавија. Он је дакле морао знати за сваки корак Палмирин; а ту је била на услузи Милка, која је, да би отклонила од себе сваку сумњу, својој госпођици најлепше о Миодрагу говорила, а признала је, да је оно све била лаж, што је пре о Миодрагу исказала; али она то није чинила ни из какве злобе, ни према Миодрагу, ни према Палмири, већ што је њој тако гђа Љубица казала, а она је жалила своју добру госпођицу, ако је Миодраг хоће да вара, и исмеје. Она је добро својој госпођици желела, зато је све јој саопштила што је знала, а није ни помислити могла, да је то потвора и превара, и да се са отим смишљало зло дело учинити. — После те покајне изјаве Милкине, опет је Палмира све поверавала Милци, и она је била задовољна. — Није ништа више од ње тајила. Стеван је дакле све знао, шта се у кући Палмириној догађало. Он је и то дознао, да ће Палмира сутра у 4 сахата по подне у виноград код своје тетке пешице ићи и да ће је Милка сама тамо пратити.

Стеван је узјахао на коња, и изишао је на пут, кудан је Палмира морала проћи. Он је са горућом жељом исчекивао Палмиру, срце му је заиграло када је њу опазио. Она је била тако чаробна, тако весела, тако сретна. Палмира није ни помишљала на Стевана, она се целог пута бавила са Миодрагом; а тим слађе и заносније, што је красна природа само романтичне мисли изазивала. — Каква би то радост, каква ли срећа била, да сад наједаред Миодраг искрсне. Лака румен поли јој лице, свеж уздах засветли јој очи. У исти мах, са друге стране чуо се коњски топот. Милка се збунила; а Палмира је тамо љубопитљиво погледала неслутећи ништа; но како се изненадила и убезекнула, када је опазила Стевана на коњу. Стеван стаде, скочи са коња, баци коњу уздице на врат, који је био обучен, да за својим господарем иде. — Он приступи веома учтиво и љубазно Палмири, Милка је међутим охрабрила своју госпођицу, и одступила неколико корачаја натраг, као бајаги да не чује шта се разговарају, а за сигурно је да ће сваку реч ухватити. Стеван рече нежно:

— Опростите лепа Палмиро, што сам вас овако случајно видео, па вам и опет приступам, ма да сте ме последњи пут са тешким подсмехом опремили. — Али шта ћу, када немогу унутарњој навали противстати, која ми недопушта никада других мисли, до вечито бавити се с вама. Пред мојим очима,ваја се непрестано онај диван, анђеоски положај, у ком сте последњи пут лежали. Ја чујем непрестано онај милозвучан глас којим сте говорили, и слушам вечито оне пуне важности и пуне сладости речи, које сте говорили. Па као што се цветни прах за сунчевим зрацима повија и лети,

тако и ја зрацима ваших дивних очију тежим, идем. И као што цвет у присенци тужи и бледи, тако сам и ја суморан, једован и болан, ако у светлости вашег лика не дишем. — Заман сам се Палмиро отимао, заман сам себи забранити хтео овај згарајући осећај; та плам је тако већ силан и моћан, и он се развија све више, да обрана веће није можна, он ће ми скоро обузети сав живот. Палмиро, ја ћу угинути, ако ми недате бар мрву наде! —

Палмира је у први мах уплашила се била али јој у исти мах дођоше речи Миодрагове на ум: „дајмо једно другом веру, да ће мо заједно живети и умрети“ — и она је осетила таку снагу, да је лако свој положај схватити и бранити могла. Она одговори Стевану.

„Ја незнам, шта сам вам згрешила господине, када сте намерили, да ме гоните. — Ја вас сматрам још увек за разборитог и расудног човека. Ви видите и сами да се наши путеви деле. — Какву би гадну сенку бацило то на мој живот, кад би ја заборавила на свој понос и на своје достојанство и када би заборавила, да је ту ваша госпа, која има да каже своју реч, ради очувања свога права и своје части. Неувиђател' ви, да би за мене, за скромну девојку, така неприродна свеза била од срамних посљедица. Чему дакле господине, да подраживате у себи таке осећаје, који су на пагубу обојима, а на извесну пропаст моју. — Умирите себе, те пођите оним путем, којим сте до данас ходили; а оставите мене да слободно тражим своју срећу и своје задовољство.“

(Наставиће се)

А МОЖДА ТИ НАРУШАВАМ САНАК?...

(Петефи.)

А можда ти нарушавам санак,
Закопано моје благо, тим? . .
Што ти с овим вечно сузним оком
И са тугом дубоком, дубоком,
Тако често на гроб излазим.

Али није. . . Ја полако ступам,
Лако ступам, а одлазим ома:
Пољубим ти само крст од чама
— И тај пољуб оперем сузама —
Па се опет мирно враћам дома.

Б. Бранчић.

СЛОБОДНА ВОЉА.

ИЗ БИХНЕРОВЕ КЊИГЕ „СНАГА И МАТЕРИЈА“

„Човек је слободан, као тица у кавезу, он се може у извесним границама покретати.

Лафатер.

Човек је телесно и душевно природни продукт. На оним истим природним потребама, од којих зависи склоп целог света, почива не само то шта је човек, него и све што чини и осећа, што хоће и мисли. Површним посматрањем човековог бића дошли би до резултата да је цела радња људи и појединаца излив сасвим слободне и самосвесне воље. Дубља посматрања напротив, доказују, да је тако необходно нужна свеза између појединих ствари и природе, да овде сасвим ограничен говор, о слободној вољи и слободним радњама може бити; она нам доказује извесне законе у свима отим појавама, који су се до јако сматрали као продукт случаја и слободне воље. „Човечија слободна воља, с' којом се сви хвале“, вели Спиноза, „само с' тога постоји, што су људи свесни своје воље а о узроцима, који ју условљавају, нису“. Да ово није гола теорија, него да је на правој истини основано, тврди интересантна и нова наука, статистика, она је доказала необорима правила у свима оним појавама о којима се до онда није сумњало, да су постале једино из случаја и слободне воље. Само кад ово у поједино-

стима посматрамо, могли би лако посумњати о овој истини, али кад посматрамо у подпуној целини, онда опажамо такав ток ствари који управља људима до извесног степена. Не би претерали кад би казали, да има велики број лекара и практични физиолога, који се некада за човечију слободну вољу борише, а сада пређоше на страну оних, који исповедају, да радња човечија у последњем инстанцу тако зависи од извесних природних погодаба, да у сваком поједином случају не остаје ни најмање а често и никакво поље за слободан избор. Готово би сво људско знање узалуд упомоћ позвали, да докажемо ову истину. Али овај доказ стоји у тесној и нужној свези са свима сведским посматрањима, која истичу из емпирично — философског посматрања. Ми ћемо покушати да изведемо неколко тачака за могућност овога доказа у неколико главних потеза.

Радња сваке индивидуе зависи од карактера и обичаја оног народа коме он припада; а овај опет јесте нужни продукт природних околности у којима он живи и у којима је постао.

Галтон вели: Разлика моралног карактера и физичног својства разних јужноафричких племена, зависи од положаја земље и вегетације. На унутрашњем пустом висоравњу, који је само коровом покривен, живе кржљави и жестоки разбојници; а у отвореном и бреговитом пределу обитавају Дамарази, који су независни сточари, где је сваки старешина породице независан господар у свом малом кругу, док у богатој Кронландији на северу живи цивилизовано и најизображеније племе Овампо.“ Гезор вели може се врло лако историја, обичај и начин живота америкакских племена извести, по разлици земље на којој они живе. Пре скоро 230 година населише се прве колонисте у Новој Енглеској. Они бијаху прави Енглези, па како су се значајно за кратко време променили. Код њих се је образовао један својствени амерички тип а то је као што се чини поглавити утицај климе. Американац се одликује својим дугачким вратом, немирним и увек грозничаво раздраженим карактером. Слабо развијена жљездана система даје американкама нежан израз, њихова дуга сува и чврста коса, зависи много од суве атмосфере. За време северних ветрова, узбуђеност американаца значајно се повиси. Може бити да је последица климата и она дивна уредба северо-американских држава због које се ми американском узору дивимо. Као што су Енглези у Америци, тако су исто и у Аустралији нарочито у Најсидвалду, други тип добили. Тамошњи су људи врло високи суви и мускулозни. Жене су врло лепе али им лепота брзо изчезне, оне су добиле од насељеника у подсмех име Carnsfalks. У самом понашању Енглеза провирује његово мрачно и магловито небо, тешка атмосфера и врло строго локалисовање његове домовине; из понашања Италијанаца смеши нам се вечно плаво небо и жарко сунце. Далеко на северу доспевају само јадне шибљице, закржљала дрва и створења на људе налик са малом или никаквом културом. Исто тако и далеко на југ нема никаквог више ступња развитка човечијег рода. Само где клима, земљиште и спољне околности земне површине извесну и сходну меру, неку средњу равнотежу држи, достиже човек неки известан ступањ душевног развитка, који га узвисује над осталом животињом. Али и у овом развитку остаје он увек продукт одношаја који на њега дејствују, о чему нам је историја сачувала безбројне примере. Они исти Римљани, који за време републике развијаху тако дивне републиканске врлине, тако примерне карактере; они, за време императорства сматраху за највећу част ако би могли своје жене и ћерке своме господару и његовим креатурама на задовољство дати. У бурним временима појављује се много великих људи и дивних карактера који својом славом напунише историју и т. д.

Јесу-ли људи у подпуној целини, по карактеру и историји тако зависни од спољних околности, а унутрашње од друштв

у коме се они развијају то онда сваки поједини човек није ништа друго до продукт суме спољних и унутрашњих и природних појава и то не само својим физичним и моралним бићем но и у сваком поједином моменту своје радње. Ова радња зависи непосредно од његовог душевног индивидуалитета. А шта је овај душевни индивидуалитет који тако одсечно на човека дејствује и који му у сваком поједином случају, потавпи од даљих спољних момената, тако снажно прописује начин његове радње, да му сасвим мајушно поље за његов сопствени слободни избор остаје, шта је друго тај индивидуалитет, него нужни продукт уређеног телесног и душевног начела у свези са васпитањем, науком, примером, занимањем, имањем, полом, националитетом, климом, земљиштем и т. д. и т. д.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

НОГА.

Од Х. Чоке-а.

1.

С јесени 1782. добије ранар Луј Тевне у Калезу писмени, али безимени позив, да дође идућег дана у неку кућицу крај друма париског, и да понесе собом све справе, нужне за ампутацију. Тевне беше тада на далеко познат као најбољи вештак у својој струци; шта више, није било нимало необично, кад би га когод преко канала у Енглеску позвао, да се користи његовим знањем. Дуго је служио у војсци; беше доста жесток, па ипак га је човек морао волети ради његове природне доброте.

Тевне се зачудио бизименом листку. Време, сат и место, **к а д** и **г д е** га очекују беху врло тачно назначени; али, као што рекосмо, потписа небеше. „Јамачно је наумила каква наша будала, да ме пошље у април!“ помисли и неоде.

После три дана добије исти такав позив, али још силовитији, где му се јавља, да ће сутра у јутро стати једна кола пред кућу његову, да га одвезу.

И одиста, идућег дана, тек што поче куцати девет, стигоше лепе неке отворене кочије. Тевне није се дуго предомишљао, него седе на њих.

Пред капијом упита кочијаша: Коме ме возите?“

Овај одговори: „things unkown to me, J am not concerned“; које отприлике исто значи, што и наше: нечешем се, где ме несврби.

Дакле Енглез! — „Ви сте грубијан!“ одговори Тевне.

Кола стадоше напослетку пред означеном кућицом. „Коме да идем? ко станује овде? ко је ту болестан?“ питао је Тевне кочијаша, пре но што ће сићи. Овај одврати као и пре, на чему му се и лекар захвали као и пре.

На кућних вратих дочека га леп млад човек од својих двадесет и осам година, који га одведе преко степена у неку велику собу. Језик га издаваше, да је Британац. Тевне га дакле ослови енглески, на што му овај љубазно одговори.

„Ви сте ме позвали?“ запита ранар.

— Врло сам Вам захвалан на труду, да ме посетите, одговори Британац, је-ли повољи сести? Ево Вам чоколаде, каве, вина, ако сте ради, да се пре операције чиме прихватите.

„Покажите ми најпре болесника, сир! Најпре морам разгледати рану да видим, је-ли нужна ампутација.“

— Нужна је, господине Тевнете! Седите само! Ви сте ми једина узданица. Чујте ме! Ево Вам ова кеса са сто гвинеја! То вам је награда за операцију, коју ћете предузети. Неће остати на томе, ако је срећно свршите. — Иначе, или ако се устручавате, да ми испуните жеље, видите-ли

овај пуни пиштољ — у мојој сте власти — тако ми бога, убићу Вас!

„Сир од Вашег пиштоља се не плашим! Но шта захтевате? Реците ми брзо, без предговора! Шта ћу ја овде?"

— Морате ми одсећи десну ногу.

„Драге воље, сир, ако хоћете и главу! Но, ако се неварам, нога изгледа сасвим здрава. Ви сте трчали предамном уз степене као какав пеливан. Шта би нози?"

— Ништа! Ја желим, да ње небуде!"

„Сир, Ви сте будала!"

— То Вас се нетиче, господине Тевнете!

„Шта је згрешила богу та лепа нога?"

— Ништа, но јесте-ли се решили, да ми је одсечете?

„Сир, ја Вас непознајем! Доведите ми сведоке, да сте при чистој и здравој свести!"

— Хоћете-ли ми испунити жељу, господине Тевнете?

„Сир чим ми наведете чврст разлог, зашто хоћете да се накажете!"

— За сад Вам немогу истину рећи. Можда после године дана. Али ћу се опкладити с Вама, господине, опкладићу се да ћете Ви сами после године дана признати, да су моји разлози најплеменитији били, из којих сам хтео да се ослободим ове ноге!

„Некладим се, ако ми некажете Ваше име, пребивалиште, породицу, Ваше занимање."

— То ћете све касније дознати. Сада не. Молим Вас, сматрајте ме за поштена човека.

„Поштен човек непрети своме лекару пиштољем. Ја имам својих дужности, па и према Вама, као непознатом. Нећу да Вас обогаљим без нужде. Ако Вам је воља, да будете убица оца једне породице а Ви пуцајте!"

— Добро, господине Тевнете, рече Британац, узевши пиштољ, али ћу Вас опет приморати, да ми одсечете ногу! Што нећете да ми учините добре воље, нити из наклоности према награди или од страха од кугле, морате ми учинити из милосрђа.

„Како то, сир?"

— Сам ћу себи размрскати ногу једним хитцем, и то овде на месту, пред Вашим очима!

Британац седне, узме пиштољ, те га држаше сасвим над коленом. Гос. Тевне хтеде прискочити, да га задржи. „Немичите се", рече Британац. „јер ћу одапети! — Само ми одговорите на једино питање: Хоћете ли, да ми узалуд повећате и продужите болове?"

„Сир ако Ви нисте будала! . . Па хајд' добро! Одсећу Вам ту' проклету ногу!"

Све беше спремљено за операцију. Пре но што ће почети сечење запали Енглез своју лулу, заклевши се, да му се неће угасити. И одржа реч. Мало за тим лежала је нога на поду. Британац је једнако пушио. Господин Тевне изврши свој посао мајсторски: Његовом вештином буде болесник за доста кратко време излечен; овај је наградио свога лекара, кога је сваким даном већма ценио; захваљивао је са сузама радосницама на губитку ноге и преплови натраг у Енглеску — са штаком.

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Мали одломак из мојега пчеларскога живота и београдска пчела туђица.

(Свршетак)

* * *

Хоћу ли и даље одговарати г. Драгутину? Поштовани читаоци држим да су се уверили до сад да г. Драгутин ништа друго није него пчела туђица, која не сабира мед из нектарија цветних, него у кошнице туђе срља и краде туђу зараду. Ја мислим да на остало бенетање г. Драгутина, каваљера „грбавог племена" (Bucklerbrut) и „сажватане кашице" не бих требао одговарати, јер он нема ни појма о терминологији пчеларској, нити је позван да о томе говори, јер о томе не зна ништа. Ја сам мало час навео из писма Ђуре Даничића једно место, из којега се види како он мисли о мом речнику пчеларском и који се више пута обр -

ћао на мене због тога завршујући своја писма овако: Молећи вас да бисте ми одговором помогли у овом тешком послу и. т. д. Ја дакле не бих требао на ветрењаста бенетања каваљера „грбавог племена“ ни да се обрнем, али ја ћу ипак неке ствари да споменем што ће се отуда видети какав је славан физиолог, наш каваљер „грбавог племена“. Ја сам потпуно доказао да је чланак свој г. Драгутин просто превео, а гдекоја места није ни разумео, нит их је знао превести. Тако ћете видети да не разуме теорију пчеларства ни по терминима његовим, јер их није знао превести пошто ствар саму не разуме. Тако он зове verdauter Speisebrei „сажватаном кашицом“. Из овога се види да он као славни физиолог не зна шта је то verdauter Speisebrei и како научници мисле како постаје у телу пчелину, а друго види се да он не зна ни шта немачки значи verdauen јер га преводи са „сажватати“. Ђерзон и други — научници мисле да verdauter Speisebrei који у најновије време зову и Futtersaft, постаје, кад се пчела наједе добро меда и цветнога прашка, у њеном телу као у краве млеко. Der Futtersaft ist die aus dem Blute abgesonderte Milch der Bienen — каже Лудвиг Хубер. Кад ово човек зна, да овако научници Futtersaft тумаче, онда се мора чудити и дивити како наши пчелари зову ту храну „млечем“. Ову сам реч нашао у пчелару код Ђурчина, који је био славан практичан пчелар у Банату. И заиста кад човек погледа у ћелицу, где има црв са млечем, изгледа му млеч беличаст као млеко. Овим млечем хране пчеле црв матичин све док га год пчеле не заклопе у ћелици поклопцем. Такође и пчелин црв хране пчеле млечем, али само донде докле се црв не почне у вис уздизати. Кад се црв почне у вис уздизати, онда пчеле метну му меда са цветним прашком помешанога у ћелицу пре него што ће га пчеле у ћелици затворити. Та се лоша храна зове рђа, Ево шта каже Аврам Максимовић у свом пчелару на стр. 25. „Рђа ова јест течност из праха цвјетов и меда умјерено между собоју помјешаних уготована“. Ја сам први у свом речнику за кованције о овоме писао и разложио шта је млеч, шта је рђа. Али о свему томе незна г. Драгутин него довикује да ја незнам шта је рђа, Чудно је г. Драгутине! да ви као физиолог незнате о опом о чему пишете. Futtersaft то је српски млеч, она племенита храна, којом пчеле хране једнако уљеве матичине, а пчелине и трутовске донде, докле се не почну уздизати горе, а како се почну дизати горе, опда добију рђу. А шта је „сажватапа кашица“ г. Драгутипа. Није ни млеч, а није ни рђа — дакле „новина“ г, Драгутина. Дакле спремајте се физиололози за „сажватану кашицу“ г. Драгутина. Пчелари што се не дивите новом „изобретенију“ г. Драгутина? Та то несте знали да је Futtersaft „сажватана кашица“. А шта ћемо с „марвом“ г. Драгутине? Чујте пчелари српски! г. Драгутин хоће да подигне Шумадију на мене те да баце анатему на мене, зашто кажем да српски пчелари зову немачко das Bienenvolk „народ“ или „марва“. Знам да су се слатко смејали Јован Бошковић и Стојан Новаковић после каве кад су читали анатему г. Драгутина. Ви г. Драгутине несте пчелар ни за то што незнате терминологију пчеларску. Ето! и то вас издаје да се пчеларством несте никад бавили, па ипак у својој ограничености усудили сте се и о оном да пишете, о чему немате ни појма. Г, Драгутин зове „рој“ das Bienenvolk, а рој значи der Schwarm, а das Volk значи „народ“ или „марва“ у српском пчеларском језику. Г. Драгутин беди ме да ја измишљавам пчеларске речи. Да ја несам измишљавао ове пчеларске речи, то наши српски пчелари добро знају, а било би испод достојанства мога да обавешћујем о овоме онога човека, који није за то дорастао, као што се види из незрела бенетања г. Драгутина. Г. Драгутин вели да не ће да пише „марва“, „туђица“. Шта ћу му ја кад не ће, кад му није ни Вук аукторитет. Та ено и у вукову речнику има реч „туђица.“ Али г. Драгутин мрзи на ту реч што је та реч постала и његов прирок, од како

је написао чланак: „Живот и развитак пчела“.

На послетку незна г. Драгутин шта ће да ради од једа, те у својој ограничености довикује: „Факт је да је Живановићев кованлук због његове виспрености (ово је чисто српска реч) сав скоро метиљав.“ Г. Драгутин као пчелар не зна шта је то метиљав. Он је чуо ту реч да се говори, али незна шта значи. Кованлук не може ничији бити метиљав, који има јаке кошнице. Метиљав кованлук може бити само код почетника пчелара, који брзо хоће да умножи своје кошнице те пушта да му много роје. На тај начин добије саму ројчад, које метиљ надвлада. То разуман пчелар не ће чинити, нити му онда може бити пчелињак метиљав. Тако што може само онај тврдити, коме је мозак метиљав. Нема недеље лети да на мој кованлук не дође ко, и сваки је са задовољством отишао са њега научивши се нечему и само ограниченост може којешта бубати, која показује просто незнање пчеларско.

* * *

Ко је пажљиво прочитао моју критику пређашњу на чланак г. Драгутина и сад одговор г. Драгутина на моју критику, тај је морао приметити какав је лажан пророк г Драгутин. Изврће речи, изврће реченице мислећи да тим заслепи читаоце, ал' му то није помогло, јер сам и његово најновије „изобрјетеније“ под купус бацио, као што су се мало час поштовани читаоци осведочили. Па на што је још г. Драгутин спао да би само читаоце за себе задобио, те ме беди да несам добар Србин, а он да је прави Србин, српски син. Г. Драгутине! оставите ви то нека други суде о нама какви смо нас двојица Срби. Не бојте се г. Драгутине! познаће вас народ по делима вашим, макар што „приходите къ немѹ во одеждахъ овчихъ, внѹтрь же есте волкъ хищникъ. Знате шта је казао спаситељ наш за лажне пророке: ѿтъ плωдъ ихъ познасте ихъ. А сад остајте ми здрави до „пакивидјенија“.

Јован Живановић.

БЕЛЕШКЕ.

(Самујило Томашик.) Као што смо у 40 бр. овога листа јавили, држала се у Т. С. Мартону, у Бечу и у Прагу, педесетогодишњица Томашикове песме „Ој Словени.“ На светковини у Прагу присуствовао је и сам песник који је сада парох у Хижну, у Гемерској жупанији. Међу осталим поздравима, који стигоше песнику из свију словенских крајева, дошао је један и од нашег пријатеља једног из Босне, па које му је оседели песник одговорио овим својеручним писмом, које је пред нама у оригиналу словачком, а које у српском преводу гласи: У Хижну, 29. окт. 1884. Велештовани господине! Зарадовало се моје срце, кад сам из Вашег писма дознао, да и побратимски, јуначки народ српски моју песму „Ој Словени“ познаје и пева по Босни и Херцеговини. Хвала вам, поштовани господине, што сте се на мене ласкаво сетили и мене братским поздравом почаствовати изволели. Нека Вас бог поживи и цели јуначки народ српски, који се међу народима прославио храбрим делима за веру и слободу и који је дао свету славних мужева. Будите о том уверени, да како ја тако и сви Словени јуначком српском народу желимо од бога много среће и неувелу славу. С богом, Ваш искрени пријатељ Самујило Томашик с. р.“

(Поклони за женске) Врло згодан поклон за женске приликом наступајућих празника божића и новога лета издао је један књиговезац у Будапешти. А то је споменица (албум) у облику књиге, која је зготовљена од енглеског платна и има у њој 6 бочица финога и разнога мириса за женске, и тако је та споменица згодна да украшава сто. Споменица се та зове „Цветни мириси“ и може се добити по вољи у плаветној, зеленој, белој или новоугаситој боји, а натпис на украшеним корицама напред и на леђима књиге може бити по вољи на српском, хрватском, немачком, мађарском или румунском језику. Наруџбине се шаљу по овој адреси: *Karl Hirhdger, Buchbinder Budapest. V. Arpádgasse 14.* — Наруџбине се могу чинити поштанском упутницом или кореспон. картом и онда се шаље са наплатом унаточ. Цена је једној споменици 3. ф. а. вр.

РАЗНО.

(Женски доктори). Године 1787. доживео је свет знаменити догађај, да је свеучилиште у Гетингену дало девојци од 17 година диплому доктора филозофије. То је била Доротеја Шлецерова, кћи славног хисторика Шлецера. Да би своме оцу радости чинила, она је још девојком радила на хисторији руских новаца. Године 1820. видео ју је Гете по други пут у Јени, као госпођу Роде. Она се удала за једнога племића у Буковцу (Либеку) и онде се бавила кућевним пословима, а манула се научних ствари. Осам година пред њену смрт дао је медицински факултет у Гисену докторску диплому једној жен[illegible]

од 25 година, Маријани Теодори Шарлоти Хајландовој, названој пл. Сиболдовој, пошто је поднела дисертацију из бабичлука и пошто је јавно бранила своје тезе уз велико допадање. Па четрдесет година од како је Шлецерова добила диплому, дакле г. 1827., добије исту почаст госпођа Јованка Витенбахова, рођена Галије из Ханау-а, нећака славног једног холандског филолога. Од сада живећих доктора обојих права споменућемо поименце госпођицу Поетову из Турина, но којој и ако је јако научена, не беше допуштено да води адвокатску праксу. За тим ћемо да споменемо доктора медицине Вилму Силвашијеву, рођ. контесу Хугонајн из Тетења у Угарској, где се г. 1843. родила. Премда се она још г. 1865. удала, ипак не могаше да се остави медицинских наука, него се г. 1872—1877 у Цириху ода својски на изучавање те науке, па је после као други асистенат на хируршкој клиници тамошњег професора Розе-а пуну годину дана служила. Вредноћа њена натерала је, те је за тим у Прагу бабичлук положила, и накнадно испит зрелости на некој гимназији. Као докторе филозофије налазимо једну у Немачкој промовирану Рускињу и Шведкињу. Она прва, гђа Софија Ковалевска, полазила је још као млада удовица свеучилиште у Хајделбергу и Берлину и беше г. 1874. у Гетингену промовирана за доктора филозофије. За тим се бавила у Паризу, где се посветила изучавању математике, а отуд оде прошле године у Штокхолм, где су јој понудили, да на тамошњем универзитету буде приватан доценат математике и она је то радосно примила. Млада Шведкиња, госпођица Елен Фризова, прва је женска у Шведској, која је за доктора промовирана. Госпођица Вили Најманова из Хусума има диплому и филозофског и медицинског доктората. У Београду практицира госпођица Сиболдова, Рускиња, као практични лечник. Од Српкиња прва је Драга Љочићева, која је положила докторат медицине и која сада води лекарску праксу у Београду. Удата је за Рашу Милошевића. После ње одала се и врло даровита Српкиња Милица Тодоровићева рођ. Нинковићева, жена публицисте нашег Пере Тодоровића, на изучавање медицинских наука у Русији, уз руску штипендију, (а пре тога у Паризу), но немила смрт покоси је у половини студија њезиних те тако изгуби Српство једну даровиту и врсну родољубкињу и вредну раденицу, која би по Српство од велике користи бити могла.

(*Занимљива статистика*). „Фигаро" доноси у једноме од последњих својих бројева занимљиву статистику о председницима народног конвента. Од досадањих 76 председника постигла је скоро све њих чудновата и немила коб: двадесет и два беху „проклети," шеснаест њих погибоше на гилотини, тројица се сами убише, осморица беху истерани из земље, шесторица умреше у тавници, четворица полудеше и умреше у лудници. Само двојици допусти судба да као мирни грађани умру у постељи.

(*Из школе*). У недељној школи запита учитељица једнога ђака, који се скоро уписао у школу: „По, Перо, дед' ми реци, ко је створио ону јелову шуму тамо горе на брегу?" — „Молим, госпођице", одговори дете кроз плач „ја не знам, јер ми смо се тек скоро овамо доселили."

(*Тежак услов*). Кројач: „Молим да ми платите дуг, јер, видите, и мене горњи трговци гоне, да им платим чоју, што сам од њих узео на веру, па ми новац дакле нужно треба!" — Ђак. Таки да сте ми одлазили с врата! Какав је то безобразлук, узети чоју на вересију, а овамо искати да вам се плати! Прво ми донесите квиту да сте чоју платили, пак ћете онда добити своје новце, али пре не!"

(*О граду Петроварадину*) доноси А. Хекш у своме делу „Дунав" ове кратке податке: Петроварадин, назван угарским Гибралтарем, је поред Коморана без сумње најјачи град наше монархије и лежи на стрмој стени од серпентина; северно уз град налази се доња варош. О постанку овога града и ко га је зидао не може ништа да се докучи; толико се зна да је из предримског доба. Под Римљанима се звало то место Акуминкум. Турци су најпре дошли у Славонију г. 1471. Баш пред Мохачку битку г. 1526. пао је и овај град у турске руке и био је читавих 160 година у њиховој власти. За тим Хекш описује цркву Текију, који смо опис већ донели једном у „Јавору".

(*Сафир*). Сафир је радо ишао на игранке, где су маске играле, а ове су га радо задиркивале, да би коју досетку чуле од њега. Једанпут га једна маска спопадне и међу осталим запиткивањима, запитаће га: „Је ли истина, да си ти тако много дужан?" Сафир одговори: „Да би ти изнео у чему је ствар, остајем ти одговор — дужан".

(*Рат при свећи*). Године 1866. купи једна стара жена код сапунџије лојаних свећа и дозна том приликом, да су свеће због рата поскупиле. — „Боже благи", рећи ће она зачуђена, „а зар се они при свећи туку?"

(*Глумица и њезин кројач*). Нека глумица играла у позоришту неку несретну кнегињу, те јој дође у улози да каже ове речи: „Ох, боже, кад ћу се већ једанпут смирити!" На то се чу из партера овај глас: „Никад, док ми не платите ону хаљину, што сте ми дужна!"

НОВЕ КЊИГЕ.

Илустрована историја српског народа, од најстаријих времена до проглашења нове краљевине. За народ и школу. Са 100 слика. Издаје Коста Мандровић. У Бечу 1884. *Verlag. v. Jos. A. Massanetz & Comp. in Wien*. Свеска 9. Цена 20. нов. ил 50. пара.

АСТРОНОМСКИ КАЛЕНДАР ЗА МЕСЕЦ ДЕКЕМБАР 1884. ГОД.

Декем.	Сунце		Месец	
	излази	залази	излази	залази
1.	7 с 45 м	4 с 5 м	3 с 29 м ј.	1 с 58 м в.
2.	7 45	4 5	4 29	2 30
3.	7 46	4 5	5 28	3 5
4.	7 47	4 5	6 23	3 45
5.	7 48	4 5	7 15	4 31
6.	7 49	4 6	8 2	5 20
7.	7 49	4 6	8 44	6 14
8.	7 49	4 6	9 20	7 12
9.	7 49	4 7	9 54	8 12
10.	7 49	4 7	10 24	9 15
11.	7 50	4 9	10 52	10 19
12.	7 50	4 9	11 23	11 25
13.	7 50	4 9	11 46	изјутра
14.	7 51	4 10	0 16 в.	0 33
15.	7 52	4 11	0 48	1 44
16.	7 52	4 12	1 24	2 56
17.	7 52	4 13	2 6	4 10
18.	7 52	4 13	2 58	5 22
19.	7 52	4 14	3 59	6 30
20.	7 52	4 16	5 8	7 29
21.	7 52	4 17	6 22	8 20
22.	7 52	4 18	7 37	9 2
23.	7 52	4 19	8 50	9 38
24.	7 52	4 20	10 2	10 14
25.	7 52	4 22	11 10	10 43
26.	7 51	4 23	изјутра	11 7
27.	7 51	4 24	0 16	11 34
28.	7 51	4 25	1 20	0 2 в.
29.	7 50	4 26	2 21	0 33
30.	7 50	4 28	3 21	1 7
31.	7 49	4 29	4 17	1 45

Констелација планета.

Меркур је 5 Дек. у највећем источном размаку од сунца и не да се лако (с' вечера) видети.

Венера је зорњача и губи све више од свог сјаја.

Марс се невиди.

Јупитер излази око 9 сати с' вечера и залази око 7 изјутра.

Сатурн се види преко целе ноћи.

Дневник.

2. Декемб. Венера у конјункцији са месецем
5. „ Меркур у најдаљем источном размаку од сунца
6. „ Марс у конјункцији са месецем
9. „ Почетак зиме, сунце у козорогу у 10с 38м ј.
12. „ Уран у квадратури (околици) са сунцем
18. „ Меркур у конјункцији са Марсом и у близини сунца
20. „ Сунце у близини земље у 5с ј.
22. „ Меркур у доњој конјункцији са сунцем.

Фазе месечеве

5. „ ● 2с 30м в. месец у најдаљем одстојању
13. „ ☽ 2с 27м в. прва четврт
13. „ Месец у екватору
19. „ Месец у близини земље
20. „ ○ Пун месец 6с 32м ј
27. „ ☾ Последња четврт 4с 42м ј.
28. „ Месец у екватору
20. „ Пречник сунца — — — — — — — 32' — 35"
3. „ „ сатурнове лопте — — — 19"
3. „ „ (осе) сатурновог прстена — 47" и 21"

(Сви податци по средњем бечком времену)

П. Манојловић.

ОДГОВОРИ.

Г. П. Димитр. у К. — Изволите само послати, а ако баш не буде ишло у програм нашега листа, ми ћемо Вам рукопис по жељи вратити. Оно друго ра̂. гледаћемо још једанпут. Поздрав.

Селиму. — Одговорићемо Вам писмом, само док мало времена уграбимо. А и дотле нам остајте „здрав тер весел“.

Г. Пери Б. у Лијевну — Као што видите употребили смо. Лепа Вам хвала на сећању. Здраво!

Сл. уредништву „Бачванина“. Штовани Ваш лист не добивамо више у замену, али смо видели, да је у нас кривица и поправићемо се.

Многим нашим штов. сарадницима. Ћемо умољавамо нашу г. г. сараднике, да изволе своје прилоге према овим нашим жељама слати:

1. *Песме* да се свака за себе на засебној хартији напишу.

2. Да се — бар краће ствари — само на једној страни хартије пишу.

3. Да се страна имена људи, вароша, и т. д. врло разговетно напишу.

4, Ако је чланак преведен или прерађен са страног језика, да се то изречно и назначи.

5. Ако је што хитно, да би требало да уђе у идући број, онда ваља удесити, да добијемо најдаље до уторника на подне.

6. Код цитата или старинских бележака словенских молимо да се назначи, желили се да се штампа црквенословенским или Шафариковим словима.

7. Нефранкирана писма примамо само од познатих наших сарадника, с тога нека изволе с поља своје име написати.

8. Рукописе не враћамо због дангубе и трошка, али ко баш жели да унапредак добије свој рукопис натраг, нека овде у Н. Саду означи и овласти кога да му га предамо. **Уредн.**

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду

Власник:
ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Уредник:
Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 49. У Новом Саду 22. новембра, 1884. Год. XI.

ВОЈНИЧКИ БЕГУНАЦ.

Збило се то септембра месеца 1778. године. На енглеском каналу беснила је ужасна бура, и бурни, запенушени морски вали ваљали су се према стеновитим обалама Француске.

На широком ушћу реке Сене, где је бура тако исто била велика као и на мору, борила се једна малена барчица са страховитим морским таласима. Барка та ишла је из Хенфлера у Рен. У њој су осим лађара и два веслача седела још и два војника и један редник. Остраг пак на крову лежао је један младић у грађанском оделу са пријатним цртама у лицу. Лице његово било је сасвим бледо, а руке су му биле на крста свезане.

Младић овај звао се Антоније Димен; био је војничии бегунац, па је знао шта га чека. Већ трећи пут како је он побегао из војника, а по војничким законима таки се преступници смрћу казне. Мирно се он предао својој судбини, па је сасвим равнодушно гледао бурин бес. Та све му је једно било: или се сад утопио у води, или добио после зрно у чело.

Али у толико је већма био лађар узнемирен, који је најбоље познавао опасност која им прети. Још у Хенфлеру опомињао је он редника да је сав изглед да ће бити буре, и да се не крећу, јер ће се барка врло тешко моћи одржати на површини валовита мора. Али се редник изговарао на упутства предпостављених, која му налажаху, да бегунца без икаквог одлагања што пре однесе у Рêн; и с тога је у име краљево издао заповест, да се полази.

Када су већ били на средини узбуркана мора, и када су бесни вали, као ветар лако перце, носили барку тамо-амо, онда је и он сам увидео, да би боље било да се нису кретали; али сад је већ све било доцне. Молећи се богу, ишли су они лагано напред, надајући се, да ће бура бити спрам њих милостива.

— Ево воденог стуба! — повика на једанпут један веслач, показујући

руком па један огроман стуб, који је летео по површини морској управо на њину барку.

Сви од једанпут погледаше на показани правац.

— Ако нас овај стуб дохвати, готови смо, — рече лађар.

— Сваки нека се чврсто држи!

Огромни онај стуб са ужасном хуком и брзином ближио се барци. Мрнари су све своје силе напрегли, да одклоне барку са пута стубу, али је већ све било доцне, јер после неколико тренутака стуб се већ пред барком ковитлао.

— Изгубљени смо! — повика лађар, и у том тренутку зачу се јака ломњава, а барке већ не беше више на површини морској.

После неколико тренутака огромни се водени стуб даље одковитлао, и на валовитој површини морској указаше се остатци разлупане барке. На једном од тих разлупака лежао је један човек. То беше војнички бегунац. Он се у врло чудном стању налазио. Кад се барка расцепила на двоје, сви, који су у њој били, попадаше међу таласе, а он је остао лежећи на једној половини. Између његових пак натраг везаних руку и леђа провукла се приликом кршења једна узана даска и није дала, да га талас спере доле.

Антоније је од првог ударца био онесвеснуо, али га свежа, ладна вода набрзо себи поврати, и он је већ могао видети где се налази. Почео се мало и надати да ће се избавити, ако би се сусрео са каквом лађом; па ако би га ова узела, можда би се избавио не само од смрти, која му сад на мору прети него и од пушкарања. Е, ал' коме би само и пало на ум, да по такој грозној бури иде према њему да га избавља! . . .

Вали су се брзо ваљали према прокопу, па су и њега собом носили; а он је сасвим мирно сносио своју судбу. Руке су му биле везане, па није ништа могао чинити, него се морао предати на милост и немилост бурних вала, — нека га носе, куд' им је воља! Међутим поче малаксавати, и како је од ладне воде и од ладног ваздуха сасвим озебао, то га ухвати нека ослабљеност, те се све слабијим осећао. Подиже главу колико је могао, и тражио је помоћи. Ал' све узалуд, јер није видео ништа друго до бесне вале, који су га посили сад овамо сад онамо.

Настала је тамна ноћ, и по небу су пловили сури облаци вијајући један другог. Где где су се облаци развукли, и над њима се указа плаво небо са сјајним звездама. Бура се већ била пријталожила, али су се вали још ваљали један преко другог. „Сад би већ могла доћи помоћ," — мислио је Антоније у себи, гледајући упалим очима горе на месец, који, измилив испод облака, осветли му бледо лице, — „могла би доћи каква лађа, где би ме примили; ал' и ако дође по свој прилици ће касно доћи." Свест га је све више и више остављала, и напослетку он сасвим онесвесну, те је тако изгледало, као да вали мртво тело носе.

На мрким таласима се указа једна мала лађица са јадрима. У њој је седила једна девојка од прилике осамнајст година стара са својим млађим братом, дечком од дванајст година. Девојка је била плава и са правилним цртама лица свога могла је бити достојан узор нормандских лепотица. Она је са својим братом ишла у Кодеб, где су становали рибари и лађари. Звала се Мара Махотова.

Већ се могле видети беле сеоске кућице из Кодеба, кад јој брат на једанпут повика:

— Гле, Маро, тамо!

— Шта је оно Павле?

— Један утопљеник.

— Свети Боже! Заиста један човек, који као да је везан за ону даску.

— И око му је отворено; гле само, Маро, како ме гледи!

— Мож'да још живи! Хајд' да га спасемо! Оди, Павле узми крмило и само чврсто држи, док ја тог страдалца не попнем на лађу.

Дечко се повинова и девојци пође за руком, да га унесе у лађу. Затим му одреши руке, и опипа му груди и било.

— Још живи, — говорила је девојка, — ма да је готово сасвим ладан и изван себе. Журимо се, Павле, да што пре стигнемо кући.

Ветар им је помагао и наскоро стигну до обале, одакле после унесу избављенога у њин мали кућерак, који је једва сто корачаји био удаљен од обале. Тамо их је мати, стара Махотовица, удовица једног лађара, већ одавна чекала.

Мара је у неколико речи разјаснила матери како и где је нашла овог човека, и затим и она и мати јој настану око тога, да избављеноме поврате изгубљену свест. И заиста, пошто су га читаво по сата трли, испаде им ово за руком. Антоније отвори очи и са убезекнутошћу погледа око себе.

— Је ли ово сан или јава? Живим ли ја још? — проговори он тијо.

— Јесте — хвала богу, ви живите; пошло нам је за руком, да вас спасемо.

— Да ме спасете?! — рече Антоније са горким осмехом, мислећи на тане, што му је већ спремљено у Рену.

Затим на питања Махотовичина каза своје име, да је столар из Ђепа, да је био једини ранитељ своје мајке и да га опет уписаше и узеше у војнике. Кад му је наскоро писала мати да је опасно болесна, да се жури, ако је још оће у животу да затече, а генерал му ипак није дао допуста да може ићи, — он је побегао. Једва је стигао својој кући да му мати дâ последњи благослов, а одма после једног часа дођоше војници, те га отргоше од већ мртвог тела његове мајке. За бегање је морао претрпети батине, и тада се у себи заверио да ни под којим начином неће остати војник. И други пут је побегао, али су га и онда ухватили, и тад је био још већма кажњен. Сад је већ трећи пут побегао, па ако га и сад ухвате, онда га чека извесна смрт.

Махотовица и кћи јој са учешћем су саслушали ову исповест Антонијеву и одлучиле су се, да га под своју заштиту узму. Кад је он сутра-дан окрепљен блаженим сном, хтео даље да иде, његове се избавитељке изјасне да га не пуштају одма, него нека остане неко време у њиовом селу, док његови гониоци неби заборавили за њега. Он је овај њин предлог примио, и под именом Јован Бертон ступио је у столарску радњу једног махотовичиног рођака у селу. Ту се он врло ваљано владао и наскоро га цело село обљуби као поштена човека.

Но већ је било напослетку време да даље путује. Код војништва су мислили да се и он са осталим утопио, па га нису више ни тражили. И тако је сада без икакве опасности могао он, као што је и пре смислио, прећи у Енглеску, да тамо окуша срећу своју. Но опет се није могао тако лако растати са овим малим сеоцем. Неки га је унутарњи осећај задржавао и везивао за ово мало сеоце, где је спашен од смрти, у ком је он начео нов живот да живи. Он се заљубио у своју избавитељку, и она у њега. Но они су то тајили једно од другог.

Наскоро после неког времена дође посета Махотовима. То је био Клод Тел, њихов неки далеки рођак, који је већ једанпут искао руку марину, али је био одбијен. Сад је опет дошао да окуша срећу, но како је неколико речи прозборио са њоме, увидео је он да срце њено за другим куца и да је пропала сва његова нада; јер Мара је са њиме разговарала тек као са рођаком из учтивости, а о даљим његовим говорима није хтела ништа да зна, и с то-

га му је изрично казала да она другог воли, а он нека опет тражи другу. А и иначе је био тај Клод подла карактера и дивље нарави, па га већ и зато није могла трпети.

Клод се на одговор марин врло једио, но опет је притајио у себи јед, и желео је само да види још тога човека, који је освојио срце марино. Наскоро му се подала прилика, јер тек што је прошло мало времена од кад је дошао, а неко закуца на врати, и затим уђе у собу. То је био Антоније, који назва својој драгани „добро јутро,“ што је он свако јутро чинио, затим пољуби стару Махотовицу у руку и баци један поглед на странца. Погледи се њини сударише и Клод наједанпут повика:

— Охо! дакле ти си то сретно момче, што си овој девојци завртео мозак! — али мени се све чини, као да сам те негде видео! Како ти је име?

Безобзирно попашање овога човека немило је дирало Антонија, али се опет трудио, да се покаже хладнокрван.

— Јован Бертон, — одговори он мирно.

(Свршиће се.)

САМ СЕ ЛАТИХ...

(с руског од Љермонтова.)

Сам се латих пута пешчанога,
Стаза ми се беласа кроз мрак;
Ноћ је тиха, степа слуша Бога,
Звезда звезди шапат шиље лак.

На небу је свечано и чудно,
Земља спава санком голубјим
Што ми ј' тако боно, тако трудно?
Желим ли што, жалим ли за чим?

Та од жића ја не тражим ништа,
Нит' ми жао днева минулих,
Иштем мира, слободе, склоништа,
Да притајен заспим санак тих . . .

Ал' ја небих ледни санак снив'о
У гробници, те ми није жуд —
Већ да бије моје срце живо,
Да ми тихо надима се груд.

Да дан и ноћ слух ми уљуљкива,
Слађан глас љубавном песмицом;
Дебо хлад, да вечно ме облива,
Лиснат храст да шуми над-а-мном.

Из дружине „Слоге“

Рајко.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Стеван је био погођен, и он је застао али се брзо тргао, јер га је унутарњи бес на дело гонио, и он настави: Забадава ми хоћете оно да доказујете, што никада у природи човечијој неможе наћи задовољења. — Видите, та ја сам у томе погледу са својом женом сасвим начисто. — Нас је саставило наше некадање нерасудно доба, интереси наших родитеља и неки други виши обзири. Ми смо тада мислили, да је то заиста срећа; али наше познанство, наше узајмно живљење, научило нас је сасвим друго. За погрешку наших родитеља нисмо могли себе кривити, и с тога смо једно према другом сношљиви били; али смо увидили да нам свеза није од благослова и ми расправимо наш однošај мирно, споразумно и на најпријатељскији начин. Шта више, моја је жена у својој великодушности предложила коначан растанак; али то за сад бар још неможе бити, јер недозвољавају важни политични узроци . . Потоме дакле драга Па-

миро, можете бити сасвим умирени, да моја жена, neће стајати вам на путу, и да ће скоро и све друго пасти, што би вам стид ил кајање проузроковало.

Палмира није веровала Стевановим речма, јер јој је то тако чудновато и лакомислено изгледало. Она је мислила да је он ту смицалицу измислио, како би одиста до цели могао доћи: она је погледала смешећи се у Стевана и махајући главом.

— Ви неверујете! рече Стеван врло озбиљно.

Палмира је осетила немио час. Она се видила у положају, да јој се ваља добро на ум узети, те рече мирно:

„Ја сам вас господине сматрала за много озбиљнијег човека, и ја сам тврдо веровала, да ви неможете ни замислити таке лакомислености, а камоли учинити их, Какво ја могу имати уверење у вашој речи када сте ви у животу већ једном такав корак учинили, са којим је сва ваша будућност метнута на коцку. Ви газите прошлост, а тражите у новим појавама будућност: па како се слаже то са изјавом вашом да вам је жена племенита, када је сад напуштате. Ди је ту јамство, да ви неби за кратко време, то исто учинили и са другом својом женом!“

Стеван је био смућен, јер је био погођен. — Палмири је сијнуло у тај мах, она се надала да ће се моралним нападајем одбранити од Стевана. Она није знала у својој млађаној невиности, да страст непознаје никаквих основа за морал, и да љубав отрза без философска премишљања свој предмет, и присваја, ма какве последице биле. Он је био смућен ал' само за тренутак, па је тада наједаред страст га надвладала и он рече:

— Истина, драга Палмиро, да су ваши разлози врло хладно размишљени, и ви сте ме њима осекли по срцу, те је моје срце у овај мах врло крваво. Ја осећам неки страшан бол, који ми живце моје пара, али ћу ја то све радо поднети, само ако могу, да вас умирим. — Када сам се први пут одважио да вам приступим, нисам мислио, да ће одмах по томе наступити за мене судбоносан час; нисам заиста ни посумњао да ће ме бацити осећај у сасвим нов положај, у друго дотле још никад неосећано стање. Ја љубим Палмиро . . . а љубав знаде само за предмет љубави своје. Ма да је моја жена племенита, да јој скидам капу дубоко, до земље, ја јој за племенитост одајем пошту: али ја љубим другу, а не њу — вас Палмиро. На страну дакле нека иду и политичне околности — ви сте сва моја политика — тамо ће бити срдачан растанак; нека овде буде срдачан састанак. Палмиро, та ја сам у стању вама за љубав све учинити што год ви замислите и заповедите. Моје срце у своме великом одушевљењу незна границе наћи, оно ће вам принети сваку жртву. Заповедајте Палмиро! Сво моје благо нека вам се проспе пред ноге! Ил' желител још шта више од мене! —

„Не господине, ја ништа од тога нуђеног немогу примити,“ упаде Палмира снажно и одважно, ви ми нудите љубав. Ја неосећам, да ми је при помисли срце јаче бити почело. Ви ми нудите руку — која није слободна; а и кад би била, онда би прво ваљало срце да запитамо шта оно каже, а оно је бар засад тако хладно. Ви ми нудите ваше големо благо — заиста понуда вредна; ал ја тражим задовољства у срцу и души, а никако у хладном и немилосрдном новцу. Мени се досад није указао ни један тренут, који би ми бар дао искру наде на наше зближење. Али све када би и могло нешто од тога бити, у овом часу, касно је . .“

— Касно! плану као жива ватра Стеван. Ви дакле љубите другог. А ја луд човек, па држим да пред собом гледим анђелка, невину душу, која незна за неваљалство и подлости. А гле ти ње . . . о чекај мало, пре ће те ове руке загрлити и ова уста пољубити, него тај изабрани мили . . .

Стеван је изгледао као фурија, и био би у стању свакога смождити који би му сад у руке дошао. Палмира је на мах променула своју тактику, јер тим путем није ни корака могла даље поћи. Она је опет

прибегла своме природном оружију — лукавству. Она озбиљно стаде пред Стевана, погледа му оштро у очи, па строгим гласом проговори:

„Зар се тако поштива онај кога љубимо! — Ову прву пробу искушења и ви не бесте кадри издржати. Тешко мени, тешко мојим другама, та жене су само заото створене, да подносе суровости од мушкиња. Та никада више ни у помисао ми неће доћи, да има у свету мужа, који би кадар био усрећити једну бедну жену. Ој племенитости, племенитости, де је твоје царство!

Стевана је страшно дирнуо и положај и реч Палмирина, он је био до основе потрешен. Ништа лакше није у томе часу било, него му сузу из ока изагнати. Страстан човек лако верује и добро и зло, он се даде обмахнути, али се знаде и за ништа ужасно осветити. Он је гледао дивну Палмиру, па тада претворив се у сушту нежност проговори дршћућим и молећим гласом:

— Палмиро, златна Палмиро, шта ме тако грозно мучите, зар ви невидите у мени човечији лик! Зар незнате да и ја осећам као и други шта је то бол. Ох та мене још већма боли него другог, јер ја имам свега; а немогу љубави да стечем. Палмиро, поклоните ми љубав вашу, па ћу тада бити најсретнији човек на беломе свету!

Палмира је погнула главу, те замишљено даље ишла. Они су били већ близу Вихорграда. Она је ћутала јер није знала, шта да му на понуду каже, она би сад најволила да му остане дужна одговор за навек. Стеван је очекивао пак, да чује одговор па ма какав. Он је у томе ћутању, почео да назире намеру Палмирину, а та је, да дође до своје мете, до Вихорграда, па да га онда опет онако исто исмеје и одбије, јер од Милке је прије дознао, да Палмира са Миодрагом тајне договоре води. — С тога усплamти бурна страст у њему и он је закључио брзо, да изведе сад одмах своју ствар на чисто. Лице му је било на мах врло озбиљно. Он стаде пред Палмиру, те јој рече:

— Ви ћутите Палмиро . . ви ништа неодговарате на моју истиниту и отворену изјаву. Добро дакле, ево вам моје последње понуде. Желите ли бити господарица од Вихорграда . . реците хоћу, и ви сте одмах овога часа та. . . .

„Па онда . . . насмеја се Палмира.

— Онда . . . шкрипнуо је зубима Стеван . . . онда ме дакле исмевате госпођице . . знам ја . . вама је милији онај Миодраг песник, просијак шта ли је. Али запамтите, да ће те горко искајати ово понижење . . и да ће се та ваша охолост сломити о зуб моје воље! . . После тих жестоко исказаних речи, уседе Стеван на коња и оде на њему као огњевити змај.

Палмира је осетила одмах, да у речима Стевановим потпуна истина влада. Она је веровала, да ће се он светити; али јој је опет некако свануло, када је овај моменат овако прошао, те Стеван није пред њом.

Милка је једва смела споменути суровост Стеванову, јер је Палмира одмах приметила јој, да се врло сумња, да Милка није знала за Стеванову намеру.

Ћутећи стигле су обе у Вихорград. Палмира се показала врло весела, и никоме живоме није споменула путни јој догађај; а и Милка је нашла за добро да ствар прећути.

* * *

То исто после подне, када је Палмира ишла својој тетци у Вихорград; то исто после подне стаде пред Миодрагов стан интов срдара Стевана Балшића. Са бока скочи слуга и унесе писмо те преда Миодрагу. То беше позив од стране срдареве, којим лепо позива Миодрага да одмах на послатом интову дође му у Вихорград де се налазе неколико важнијих српских књижевника, који желе у заједници да се разговоре о напретку књижевности у Срба. — Миодраг није био у овај мах расположен да тамо иде, сећајући се на питања Палмирина, баш о Вихорграду и о вожњи на срдаровим колима; па оно што се онда није збило, ево ће да се деси сада. Да је Палмира поверила Миодрагу, шта се њој збило у дому Нешићевом, он зацело неби сео на интов срдаров; али му овако у невиности дође на ум, да би срамота било када га

дар позива на тако важан састанак, да не оде. Шта би рекли, сматрали би да је то кукавичлук, па несме пред праве људе да изађе. —

Миодраг се обуче пристојно, сиђе из свога стана доле, попе се у кочија и ватрени коњици кренуше као да су виловњаци, те однесоше сретнога песника у Вихорград. — Он је у путу премишљао само о томе шта са тима искупљеним великанима да говори, какве ли ће предлоге да им поднесе, као врло важне и спасоносне. — Кола су брже у замак доспела, него што је Миодраг своје мисли домислио. — Он сиђе са кола, некако дршћућим срцем, ал' пун драгости уђе у дворе срдарове. — Слуге му показаше, куда ће да уђе.

У дивно намештеној соби нађе он госпођу Адријану, која му иђаше у сусрет пруживши обе руке, са најслађим осмејком, пуна милине и заноса. Она је изгледала чаробна. Све је на њојзи било ко смишљено, каменито срце морало би се покренути.

Адријана доведе Миодрага до дивана, седе и показа му руком место крај себе. Мора да је на Миодрага лепа и сјајна појава Адријанина учинила утисак, када је он бојазљиво погледао около себе, те као да би желео, да је ту сад одмах веће друштво. Он упита несигурним гласом:

— Зар сам ја први на мети . . . а зар није дома честити срдар?

„Видим вама би много милије било неко друго друштво. . .

— Опростите, за мене је било изненада када сам овако вас саму затекао, а био сам спреман да опазим прво наше знамените умнике; они ће ваљда доћи, рече Миодраг збуњено. —

„Доиста да ће доћи, упаде гђа Адријана јетко, ви сте тако јако нестрпељиви, чисто ми смешни долазите, ваљда вам је моја присутност врло несносна! Жао ми је што ми домаћинска дужност налаже, да морам ту остати, док недођу они, које тако нестрпељиво очекивате.

— Госпо, повика Миодраг дирнутим гласом, а све већма збуњен. То би вам просту лаж тврдио, када би ваше речи поткрепљавао. — Ви сте ме грозно осудили.

„Неговорите простодушно и отворено,“ прихвати гђа Адријана јетко, ја сам познала ваше мисли чим сте ступили у дворану, а опазили сте мене саму да идем пред вас са опруженим рукама, и са радосним осмејком.“

— Ако сте познали моје мисли, онда заиста немогу да појмим зашто ме сумњичите, одговори Миодраг озбиљно.

„И ви се још претварате. Признајте, да нисте желели мене овако самохрану наћи!“ Ове је речи гђа Адријана заповедајућим гласом изговорила.

— О жељи госпо неможе бити говора, та ја заиста нисам ни знао јестели ви дома или не. Нисам ни могао дакле жељу гајити, да вас самохрану затечем, одговори Миодраг снебивајући се.

„Наравна ствар, кад немамо осећаја за нешто, онда немамо ни мисли за исто. Ја вам сметам, здраво вам сметам, изреците,“ настави гђа Адријана заједљиво.

— Али госпо, ви мене доведосте у чудан положај. Јесам ли ја овде гост, јесам ли ја у пријатељској кући? упита Миодраг сав се пренеразив.

„То је питање песниче мој, за велики смех, Како сте ви онда никада заборавити нећу — када бесмо у шеталишту: просипали заједљиве и увредљиве речи. Ја сам их држала, као искрено речене, и нисте видели ни трага од помисли, као да је то хотимично хтела бити увреда, Ја сам тада много ућутала, борила сам се сама собом; а сада видите, ја водим реч, тим пре, што из вашег понашања, на моја искрена питања ви држите да је то увреда, јер сте и сами врећали, па држите да вам враћам увреду за увреду. Али нека је далеко од мене помисао увреде, та ја би себе смождила у тој увреди. Ви нећете да знате моје стање, ви нећете да ме разумете. Али ја се немогу на по пута задржати . . ја ћу да испијем горку чашу до дна ако мора бити. Молим вас, да ми одговорите искрено и отворено на ово питање: — Љубители ви Миодраже?

(Наставиће се)

ЗА УСПОМЕНУ

своjој пријатељици Катици Карајанковићевој свршеној приправници.

Кад би барем моја душа била,
Лаковрила бела горска вила
Само теби, душо моја мила,
Песмице би смерне, лаке вила.

Или кад би мали славуј била,
Опет бих ти лаке песме вила
Певала би т': о гори, о лугу
О том верном славујевом другу.

Причала би т' како зора руди,
Или како сунце зору буди.
Казала би т' о чем славуј снива
Кад у зору сетно прижељкива.

Бела Црква о св. Катарини 1884.

Или кад би лаки ветрић била,
Све би миље светом покупила,
Покупила, венац среће с' вила
Пак тим венцем тебе окитила.

Или да сам мирисаво цвеће,
Да украсим венац твоје среће,
Да се вазда око тебе с'вијам
Са мирисом својим да т' опијам...

А од цвећа тога, душо мила,
Споменак би плави радо била, —
Да од сретна наша друговања
С'плетем венац вечнога сећања....

Марија Јовановићева
свршена приправница.

СЕОБА СИСАВАЦА.

ПРЕДАВАЊЕ АЛ. БРЕМА.

Путовати ради неког уживања, напустити мир, сваку домаћу удобност, на страну оставити мање животне бриге, отрести се од свих терета и путовати, да нов свет, нове пределе види, то само човек има обичај да чини. У царству животињском оваког путовања узалуд је тражити, овако не путује ни једно живо биће. Животиња је привезана за оно место, за онај предео, који га храни. Животиња само у ванредним околностима оставља своју домовину да бољу нову тражи, далеко далеко на кугли земаљској.

Сеоба или путовање птица познато је, та сваке јесени и пролећа пред очима нам се то догађа. Путовање или сеоба сисаваца много нам је тајнија и врло мало видљива. Свакога дирне у ваздуху летење читаве војске ласта, док у земљи на прикривену сеобу миша нико ни пажњу не обраћа Сисавци су више прозаични створови, нити им има у животу нити у сеоби какве појезије, као што видимо у сеоби птица. У опште како на сеобу птица тако и на сеобу сисаваца, две свемоћне снаге утичу: једна је љубав, а друга је, врло прозаична нужда — недостатак једа и пића. Сеоба сисаваца је заиста спасење од беде и невоље, ослобођење од коначне пропасти. У овој науци о животињама ово је једно оглавље црним оквиром обиљежено!

Не називам сеобом тумарање животиња и на кратко време неко одилажење. Сеоба је само оно, које се у одређеном времену и одређеном правцу догађа. Често је кад и просто тумарање по неке врло озбиљна ствар, но ћу само с тога нешто о том да споменем.

Наши предци у Европи само једну врсту домаћег пацова познаваше, који се са његовим добрим и рђавим странама опријатељише. Ако је и овај по кад-и-кад сланину појео, хлебац нагризао вреће и друге ствари изгризао опет живише с њиме људи; једно вешто псето или опрезна мачка доста му беше да га збуни и од крајњег слободњаштва одврати. На једанпут се овом добром пацову поче приближавати други пацов, његов прави непријатељ, која врста пацова све рђаве стране имаше. 1 29

дође из Азије пацов путник и као јачи и вештији староседеоца је истиснуо из негове старе домовине; но речним обалама дошао је у вароши и у појединим кућама се са свим одомаћио и од подрума па све до тавана је господарио. Одомаћио се у краљевским палатама као и у колебама сиротих људи; има га свуд по лађама, месарницама и по другим местима. 1750. већ је у Француској и Немачкој у свима крајевима пустошио и тлачио. Из Европе се распростро на све стране света, куда је само човек допрьо и он се настанио свугде. Овој је животињи човек показао путничку стазу, човек се ширио по кугли земаљској где ни једна животиња не живљаше. Цивилизација је земљораднi пут отворила, тиме су и многе животиње за човеком пошле. Сада чујемо да из источне Африке, Цанцибарског предела опет се један још опаснији пацов нама креће. Тумарању његовом, поглавити је узрок недостатак у храни; храна изварава животиње с једног места на друго, Добра жетва мами мишеве и рчкове на широке њиве; за свилоруним стадом по влачи се курјак а множина слених мишева прати пастирски живот.

Када св. смоква у Индији сазре и брамани њима своје цркве украсе, из шуме четвороножни незвани гости посећују их; и у ред светих ређају се и мајмуни хулмани, да посмотре колико су људи вредни били и каква им је жетва у погледу смокава или урме и безобзирно све они то тамане и пустоше што год за јело нађу. Брамани ове крадљивце са највећом мирноћом посматрају. Та они су св. животиње!

Оваково тумарање и крађа поглавито зависи од годишњег рода; редовног правила за то нема; јер нпр. да они људи не пожњу доста смокава и урме не би га животиње ни потражиле.

Али је друго нешто сеоба! Ово бива редовно у одређеном времену и у одређеном правцу. Сеобу сисара, овде код нас, где су годишња доба једнака неможемо посмотрити. Главно је правило да кад наступи у брзо врло велика промена температуре; велика хладноћа, напрасна топлота и суша; иза великог изобиља у храни страшна нужда; даље и простор мора бити удесан, на коме пута траже, овакова су на пример ливаде и ледине.

На азијатским пространим пашњацима пасу дивљи магарци у великим чопорима-ергелама, ово су од најплеменитијих дивљих једнокопитара. При крају лета цепају се из ергеле омаци, јер им досади гледати сваку самовољу маторих, те с тога стресу са себе свако „туторство“, него весело рзајући одбегну пространим пашњаком у уживању потпуне слободе далеко на страну; збегну се тако по врх каквог брда, у свакога око сева, горе, сјаје, ноздрве му се шире а ушима стриже на све стране света. Ово је убојни знак! Који се год ајгир њима приближује бојем га поздрављају а сваку кобилу себи примамљују.

Стари се чопорови сад разилазе, једни се овом а други се оном прикључују и нове чопорове — нове ергеле стварају. И тако чопор чопором, ергела ергелом спојена и тако стотинама, хиљадама и напослетку више хиљада ајгира, ждребади и кобила образују грдну множину која се редовно сели са севера на југ и то непрестано, никакве им сметње пут не прече; река, брдо, бујица киша, олуја не задрже их у њиховом путу. Бој се полако међу ајгирима утиша, кобиле сретно са својим ждребадима живе путују непрестано правим правцем. Касају где кад у скок бегају; али каса, још брже још ужасније јури — зима; зима која им тамани храну, биље. Ето сад глади ето нужде! Али они даље иду са више наде на биљну храну. Наступи глад; кобиле засуше, хиљадама ждребади цркавају, ајгири мршаве и гладују те једва им заостали коров глад може да ублажи. — Ова племенита дивјач која с пролећа курјаку у очи трчи, сада је оборила главу и дршће и од сени курјакове. Разведри ли се небо, поздрави ли пролеће са зеленим простирачем поново непрегледне просторије, тада опет к себи долазе, јачају, повраћају се са свога пута натраг и живе опет весело као и прошле године.

На америчанским ледичама живи један сисар који се редовно сели, а то је бизон или амерички биво. Ово је прави путник. У извесно време по извесном се путу сели. Знамо да на протрвеном путу само напред јури; али докле то незнамо. Од Канаде до Мексике и од Мисура до Алекхањ брда крајем лета распусте се у омање чопоре и спуштају се са брегова доле к језеру. Једна руља сустиже другу, трећу и тако нарасте једна множина, и као да их једна мисао води — сви иду према југу. Напред бикови за њима хиљадама биволица са теоцима, са ужасном виком и лармом над којима се грдни облаци од праха дижу; ове путнике прате силни кобци и друге грабљивице као и многи пси. Људи како американци тако и енглези, прикрију се где у заседу и одатле немилице туку и тлаче ову снажну дивјач. Не убију једну или две, да тиме своју потребу подмире него стотинама да им лешеви на путу остану кобцима и медведима за храну.

Ирвас се редовно сели не само по сувој земљи него и по огледалу замрзнутог мора, и то да би на какво острво наишао и тамо маовине себи за храну потражио, чиме би своју голему глад уталожио. По стопама његовим не само да су једно острво пронашли у северном леденом мору, него врло много. Путовању његовом није само узрок недостатак у храни. Лети се у они предели налази безброј комараца које оне животиње јако муче; млади и скапавају од ових; да би се пак ослободили од овог непријатеља морају да бегају од њега с тога к северу себи пут предузму. Људи стају и ирвасу на пут да би убијајући га и своје неке животне потребе подмирили — да би се од самртне глади спасли.

Као што видесмо колико силне животиње по сувој земљи селе се са једног места на друго а шта мора бити од оних које по морима живе? Код оних животиња ваља нам поглавито да споменемо китове и морске псе јер они редовно путују.

Китови поглавито целога свог живота пробаве у путовању од севера доле к југу до самог равпатеља и то увек по извесном одређеном путу, што рибари врло добро знају и према томе свој лов удесе што се у век богато и награди. Као да би путовали по магнетској игли или по ходу звезда тако се правилно држе свога пута. Узрок путовања китова јесте храна; пошто се неки ситни раци и рибице у извесно време на извесном месту појављују, то се китови за овима упуте и тиме себе јако хране. А друго путују и за то да женке китови нађу мирна и сигурна, обезбеђена места својим младима. Човек и овде са крвавом руком продире у срећу ових животиња: са кукастим копљима чека младо и свирепо га убада; матору женку пак слободно пусти да му и у будуће донесе своје младо као жртву његове насладе.

И нека врста морских паса редовно путује. Овом је путовању узрок — љубав. Због младих морају добро да се брину, јер ови у почетку због незгодне длакаве одеће нису још прилагођени на подводњи живот, те их стога морају на суву окотити. — У крај каквог острва привуче се, појединце, најстарији мужак и то поглавито од врсте уватог морског псета; узпужа се на обалу и збрине се за какво добро место; тако њих више изађу и због места се побију. Напослетку се напуни обала око свог острва па и унутарњост тако да је читава врева од њих. Сваки заузме своје место. Сад долазе женке, и што се већ по себи разуме, примају их мужаци са ласкавом дреком и примамљивим п.нашањем. Женке како хоће да изађу на обалу, ту се створи по један „гаваљер“ коме је најближе дошла и пошто се већ са својим суседом због ње тукао, спопадне је за врат и на своје је место остави. И тако полагано 20-25 жен[illegible] набави које у 2-4 реда смести. Женке [illegible] не смеју са свога места покретати. Остр[illegible]во сад још и млади „гаваљери“ опашу, [illegible]ји би такође хтели да су удеоничари о[illegible] породичне радости, али их маторци натр[illegible] отерају. Женке овде окоте младе и одра[illegible] а кад дорасту да већ и пливати могу, о[illegible] свака женка узме своје младо и одвед[illegible]

у воду и одпутује и тако за кратко време сво острво остане пусто у мртвој тишини.

Има сисара који и у ваздуху путују а то су слепи мишеви.

Од давнашњих времена знаменито је путовање миша путника у Норвешкој. Под повољним околностима се ванредно добро коте и множе. Једна такова мишица у таком је сретном положају до 6·7 мишића окоти, који за неколико седмица матерама постану и даље се коте. — Кад наједанпут неочекивано жарко лето наступи и сво биље сажеже, ето им големе невоље. Спусте се у мањим и већим групама доле са брегова; групе им мало по мало нарасту; напослетку тако се намноже да им број преко милиона прелази. Ова силесија слепо напада на све на што наиђе, и тамани што им год у путу буде. Сметње никакве непознају, реке, морске рукаве препливају, хиљадама се подаве, али остали праћени а и тамањени од сова, ејуга, кобаца и других грабљивица само напред продиру док напослетку — непрестану даље путовати. Од грдне силесије по милијон их поцркају, но зато они који остану много боље живе.

У пределима јужне Африке многе животиње страшна жеђ приморава на путовање. Такове су антилопи који се са зебрама и нојевима на пут крећу. Из далека се види како се над њима велики облаци од праха дижу и као оркан кад зашушти тако и они по оним пространим равницама хуку и буку направе. И антолопи се у мање групе скупљају, које се у веће чопоре спајају и напослетку као у неко непрегледно се море распрострУ, чији таласи све руше и крше на што год наиђу. Човек, стадо оваца, па и сам лав кад упадне међу њих не може се да избави. Сви хоће да су први, јер они највише јести имају, за то се непрестано сустижу и обилазе; то је баш прави узрок тако снажном кретању, узбурканом таласању које и даје изглед немирнога мора. Људи и ове гомилама туку.

Нужда и невоља гони животиње да своје станове остављају и друге нове траже, па не само сисаре него и птице, чије је путовање и сеоба пуно поезије.

Сомбор 21. апр. 1883.

Ст. Коњовић.

СЛОБОДНА ВОЉА.

ИЗ БИХНЕРОВЕ КЊИГЕ „СНАГА И МАТЕРИЈА."

(Свршетак.)

Истом закону ком подлежи биље и животиње, подлежи такође и сваки поједини човек. Као год што биљка по својој екзистенцији, величини, изгледу и лепоти зависи од земље у којој расте; као год што је животиња велика или мала, дивља или питома, лепа или ружна услед спољних околности под којима она расте; као год што је ендоцое увек друкчији кад доспе у унутрашњост друге које животиње: тако је исто и човек и физично и морално продукт таквих спољних околности, случаја, дар природе, на тај начин није душевно слободно и независно створење, као што би га неке моралисте желили да представе. Један има изврсну склоност за доброчинство и све што год чини показује својственост овог карактера, он је благ, издржљив, од свију је љубљен, његово је уживање да само за ову наклоност живи. Други се опет одликује тачношћу, њега ћемо видети, да у сваком положају свога живота обећања своја најтачније испуњава и сам би свој живот радо дао ако би му могућност за то одузета била. Трећи је љутит и снажан, њега може са највећом натегом разум да руководи. Четврти има велику наклоност к' деци: он је најбољи отац, најљубазнији пријатељ дечији; док пети у оскудици ове карактерне црне јесте суров и

неосећа љубави. Сујета и задовољство може бити узрок највећих злочинства и најопакијих намера. Достојанство а поред тога и мали душевни дар доводе човека до најбољих резултата, Све ове природне склоности, које произлазе час из наслеђених или доцније задобивени душевних и телесних способности, час из момената васпитања, изображења и т. д. тако су снажни у човечијој природи, да им се разлогом тек мало а религијом нимало неможе оградити и увек примећујемо како човек својој природи најрадије и најлакше сљеди. Ми притичемо невољницима у помоћ, не зато што тако захтевају закони морала, но с' тога што нас на то сажаљење гони. „Човечији поступци", каже Ауербах, „независни су од тога, што он о Богу верује, он ради по својој навици." Како се често догађа да човек тачно познаје и себе и свој индивидуалитет, он зна каку ће погрешку учинити и опет није у стању да се против овог унутрашњег нагона бори. Па и оне многостручне и чудновате противности код појединога човека (побожност и љубав к деци без добричинства, осећање гриже савести и код највећих зликоваца) не могу се никако друкчије објаснити, него да је то посљедица оног природног нагона.

Али не само да је условљено душевно биће човечије утицајима природе, која поставља границу слободној вољи него и све радње његове у колико су оне посљедица душевног бића.

Који не зна како клима и време утиче на наше душевно расположење, који то није досад на себи самом опазио! Наше намере поводе се за барометром и другим појавима, оно што мислимо да смо учинили из слободног избора, јесте може бити само израз таквог случајног разлога. Тако исто имају личне и душевне околности неодолима утицаја на наше душевно расположење и наше намере. „Млад човек", вели Крамер „друкчије размишљава него стар, онај који лежи друкчије мисли него онај који стоји, гладан опет друкчије но сит, а друкчије опет онај који је пријатно расположен од онога који је раздражен и растројен и т. д. Врло је познато да и разни болови разних телесних органа имају дубока утицаја на човечије мишљење. Најужаснији преступи произведени су врло често без воље кривэца услед тако абнормних органа. У новије доба почела је наука дубље размишљавати о унутрашњости чудноватих ових одношаја.

Даклем, нико који зрелије размисли не може порицати, да је усвајање тако зване слободне човечије воље и по теорији и науци у најужим границама скучено. Човек је слободан али са свезаним рукама, он не може изван граница које му је природа поставила: „Јер оно што се зове слободна воља", каже Кота, „није ништа до резултат најјачих мотива".

Сва злочинства учињена су, као што је доказато, или из афекта или из незнања као излив недовољног изображења или из мрачног васпитања и. т. д. Који је изображен он нађе и пут и средства да ма каквим неповољним догађајима који га сретну с' пута сврне, а да не скриви противу позитивних закона. Неизображен не зна се друкчије помоћи него злочинством; он је жртва својих одношаја. Шта ради слободна воља код онога, који из нужде краде, отима, убија? Недостатак разума, сиромаштво и оскудица васпитања то су три фактора, који производе преступе. Злочинци су више несретни но гнушања достојни. „Зато", вели Форстер, „најбоље би радили, да никога не осуђујемо и не проклињемо".

ЛИСТАК.

НОГА.

Од Х. Чоке-а.

(Свршетак)

2.

Од прилике осамнајст недеља по одласку његовом доби Тевне писмо из Енглеске, следећег садржаја:

„За доказ искреног признања, шаљем вам овде приложену упутницу за двеста и педесет гвинеја, на господина Баншада, банкара у Паризу. Ви сте ме учинили најсрећнијим од свих смртних на свету, одузевши ми уд, који беше сметао моме земаљском блаженству.

„Добри човече! Сад можете дознати за узрок моје луде ћуди, као што је Ви назвасте. Тада сте тврдили, да неможе бити паметна разлога наказању самога себе, као што је моје. Понудио сам Вам опкладу. Ви сте ишли нато да је непримите.

„По моме другом повратку из источне Индије познао сам се са Емилијом Ерлијевом, најсавршенијим женскињем. Обожавао сам је. Њено имање, породичне јој везе допале се мојим рођацима; мени само њена лепота, божанствена јој душа. Умешао сам се био у чету њених удварача. Ах, драги Тевнете и ја бијах толико срећан, да сам постао најнесрећнијим од својих супарника; она ме љубила, од свију њих мене највећма; — она то није тајила и — одбила ме баш тога ради. Заман сам просио њену руку — Заман су мољакали родитељи јој, другарице, све за мене. Она оста постојана,

„Дуго нисам могао докучити узрок њене ненаклоности према удадби за мене, кога је, као што сама признаваше, до лудила љубила. Једна од њених сестара издала ми најзад тајну. Мис Ерлијева беше за чудо лепа, али имађаше једну природну ману — беше једнонога; баш с тога несавршенства устручавала се, да постане мојом женом. Бојала се, да ћу је после с тог омаловажавати.

„Одмах затим решим се. Хтео сам, да јој будем раван. Вама хвала, драги Тевнете — и постао сам!

„Вратио сам се у Лондон с вештачком ногом. Прва ми је задаћа била, да потражим Мис Ерлијеву. Одмах се разгласило, а и сам сам писао унапред у Енглеску, да сам пао с коња и скрхао ногу, те да су ми је одсекли. Био сам предмет општег сажалења. Емилија је пали у несвест, кад ме је први пут угледала Тек сутра дан после венчања исповедио сам јој тајну: какву сам жртву принео био жељи својој, да је добијем. Тим нежније ме је љубила. О драги Тевнете, да имам још десет ногу, све бих их дао сасвим равнодушно за Емилију!

„Захвалан сам Вам целог живота. Дођите у Лондон. посетите нас, упознајте моју красну жену. па онда реците још једном, „да сам будала“!

Карл Темпл.

Господин Тевне причаше ту анегдоту и показиваше писмо својим пријатељима, смејући се из свег срца, свагда кад год би је причао. „И опет остаје будала!“ говорио би.

Ово је био његов одговор:

„Сир, хвала Вам на Вашем скупоценом дару! Тако га морам назвати, јер га немогу више сматрати као награду за мој незнатан труд,

„Желим Вам среће у браку са прељубазном Британкињом. Истина једна нога је много за лепу, ваљану и нежну жену, но ипак не сувише, ако се најзад код мењања непреваримо. Адам је своју жену исплатио једним ребром свога тела, па и друге мужеве стала је њихова лепотица кога ребра, а многе и главе.

„Поред свега тога, допустите ми, да останем сасвим разложно при своме старом

мњењу! Дабогме у овај пар имате право. Сад се налазите у рају брачнога пролећа. Но и ја имам право, само с том разликом, што моје право врло споро сазрева, као свака истина, у коју дуго нећемо да верујемо.

„Сир, пазите добро! Бојим се, да ћете се за две године покајати, што сте дали одсећи ногу преко колена. Увидићете, да је могла остати до колена. За три године увидићете, да би и губитак стопе довољан био. За четир године тврдићете, да би сувишно било и жртвовање палца а за пет гидина и — малога прста За шес година ћете признати, да би довољно било, да сте и нокте подрезали били.

„Све ово говорим, невређајући нимало заслуге Ваше красне женице. Жене могу лепоту и врлине дуже непромењене сачувати, него људи своје назоре. У младости својој дао бих био сваког дана живот за драгану, али н о г у не за живота. За оним не бих н и к а д жалио, за овом пак д о к г о д с а м ж и в. Јер да сам учинио, и данас бих још рекао: Тевнете, т и с и б и о б у д а л а! — Остајем Ваш повизан слуга

Г. Тевне.

3

Године 1793., у страшно доба револуције побегне господин Тевне из земље, пошто је неки млади ранар бацао на њега сумњу, да је присталица аристократије — побегне у Лондон, да сачува живот од гилотине, која све једначи.

Из дугог времена, или да би учинио познанство стане распитивати за сир Карла Темпла.

Покажу му његову палату. Пријави се и буде припуштен. У наслоњачи, при запенушеном портеру седио је крај камина дебео неки господин, окружен силним новинама; није могао ни устати честито, тако је био тром.

„О, добро дошли, господине Тевнете! повиче дебељко, који не беше заиста нико други, до сам сир Темпл. Немојте ми замерити што седим, проклета штака смета ми у свачем. — Ви канда долазите, драги мој, да видите, д а - л и ј е В а ш е п р а в о с а з р е л о?

„Ја долазим као бегунац тражим код Вас заштите!“

„Ал се морате код мене настанити, јер одиста, Ви сте мудар човек! Морате ме тешити! Заиста Тевнете, данас бих био можда адмирал плаветне заставе, да ме није проклета штака учинила неспособним за службу својој отаџбини! Ето сад баш читам новине, па проклињем себе и преко и уздуж, што немогу нигде да суделујем. Ходите, тешите ме!“

„Ваша госпа знаће Вас утешити боље од мене!“

„Маните је! Њена дрвена ноге смета јој при игрању, с тога се одала картама и заједању, немогу с њом на крај да изађем. Иначе ваљана жена!“

„Тако дакле ипак сам тада имао право?“

„О, потпуно, драги Тевнете! али не говоримо о томе! Учинио сам будалаштину. Д а м и ј е с а д а м о ј е н о г е, н е б и х д а о н и о к р а ј а к ј е д н о г н о к т а с њ е Међу нами речено, био сам будала! — али сачувајте ту истину за себе!“

У Бечу 1884. **Милорад Шимић.**

БЕЛЕШКЕ.

(*Српско црквено певачко друштво у Сремским Карловцима*) приредило је 7. (19.) нов. о. г. п р в у б е с е д у с игранком под управом свог хоровође Ладислава Л. Штирског. Ретко да је кад на српској беседи био програм тако чист словенски, као што на тој беседи беше. Певало се у мешовитом збору: од Ив. пл. Зајца (Вече на Сави) и од Грегора (Дротар). У мушком збору од Хорејшека (уз гласовир Прва збирка народних песама) и од Павла Кришковског (Утонула), два двопева из опере „Продане невесте“ од Б. Сметане и то један за бас и тенор (певаху г г. др. М. Михајловић и Ш. Чакић врло коректно) и један за тенор и сопран (певаху г. Вл. Шајковић и гђца Софија Димитријевићева на опште задовољство) Особито је дивно отпевала гђца Софија Димитријевићева две песме за сопран од друштвеног хоровође Л. Штирског, где је потпуно показала свој красни лирички глас. Осим тога отпеван је и шестопев из поменуте опере доста складно. Гђца Милана Костићева одсвирала ја на гласовиру с г. Штирским „Славен-

ске игре“ од А. Дворжака с вештином, какву само може показати свирачица, која први пут ступа у јавној забави пред публику. Евала јој. — Кад узмемо у обзир, да је друштво врло младо, (већина певача певаше ту први пут у збору), да су песме и за извеџбанија друштва потешке и да се све то научило за једно шест недеља дана, морамо рећи, да је публика била потпуно задовољна и изненађена, да су све песме добро отпеване; а то се без сумње има приписати само истрајној вољи певачица и певача, као и неуморном труду и великој вештини младог ликовође г. Л. Штирског. Г. Штирски је с најбољим успехом свршио конзерваторијум у Прагу, те његов леп дар за музику осигураће му лепу будућност и стећи му светло име међу словенским музичарима Изгледа, као да ће музика прећи сасвим у наслеђство Словенима, поглавито браћи нашој Чесима, а г. Штирски, надамо се, не ће бити међу њима последњи. — Што се тиче распореда беседе, видимо само једну пијесу срп. народних песама, и та није од Србина композитора. Ту би се дале што замерити, али је још лакше оправдати. Јесу додуше срп. пев. дружине у првом реду позване, да негују српску песму али тих је врло мало па тешко да ће се која и наћи још, да није већ певана у Карловцима, а што има нових, друштво их није могло још до сада набавити. — Карловачко певачко друштво је досад већ двапут суделовало на страни: летос у Н. Саду на беседи при отварању изложбе и јесенас у Голубинцима о стогодишњој слави голубиначке цркве. И тамо и онде стекло је признања. Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња показала је лепу пажњу према друштву, те му је послала поводом ове последње беседе леп новчан прилог. Хвала јој! Ново дично сомборско певачко друштво, с којим се и Карловачко летос у Новом Саду на беседи и после тога у Карловци лепо спријатељило, није пропустило, да поздрави најмлађег свога друга искреним брзојавним поздравом. Хвала и њему! — Сад учи певачко друштво корпелијеву св. литургију, да поји у цркви, па намерава летос и у околним селима згодним приликама појати у цркви. То је само један начин више, како ће певачка друштва што боље ширити у народу лепо појање и певање. Сретно!

ДРУШТВА.

(*Књижевни одбор „Матице Српске“*) држао је 24. нов. (6. дек.) о. г. своју седницу под председништвом Светозара Савковића, подпредседника књижевнога оделења. Из те седнице саопштавамо овде неке важније предмете.

Члан др. Милан Савић поднео је 25 примерака од свог штампаног дела: „Проводаџије, шаљива игра у 5 чинова.“ Ово је дело наградила „Матица“ прошле године са 200 фор. из фонда накиног, а штампано је накладом књижаре браће Јовановића у Панчеву

Умољен је подпредседник Свет. Савковић да говори у свечаној седници матичиној о св. Сави у спомен Дру Милану Ђорђевићу, књижевнику, новинару и члану књижевног оделења, који је 15. (27.) септембра о. г. у Руми преминуо.

Пошто чланак Мите Петровића: „Сремско вино, енолошка расправа“ који се штампа у 141. свесци „Летописа,“ више износи него што се мислило, и пошто је то тежи посао, — одређује се накнадно још 20 фор. награде и одлучује се, да се сепаратно одштампа у 100 комада, и то да се писцу уступи.

Примљена је за „Летопис“ критика Мите Нешковића из Павловаца на књигу: „Поуке о васпитању деце у родитељској кући“ од дра Војислава Бакића· За ту критику одређено је М. Нешковићу 15 фор. награде.

По препоруци И. Руварца примљено је за „Летопис“ Владимира Красића из Карловца с насловом: „Монографија манастира Ораховице.“ Награда 50. фор.

Две песме Војислава Ј. Илијћа из Београда под насловом: „Словенски кнез“ и „Лада“ примљене су за „Летопис“ и награђене су са 10 фор.

По жељи Дра Милана Савића вратиће му се рукопис његове приповетке: „Разни путеви“ да га преда у штампу. Тој приповетци досуђена је расписана награда од 200 фор. из фонда накиног.

Симеону Кончару, учитељу у Јошану, враћен је превод Дитесове психологије, пошто „Матица“ нема средства да то дело изда и награди.

Глиши Гершићу одређено је 80 фор. у име остатка награде за његов чланак: „Уставна монархија и начело народне суверености“, који је излазио у три свеске „Летописа.“

Проф. Стеван Милованов поднео је био своју исправљену расправу с насловом: „Физика у Срба,“ те је иста послана професору М. Петровићу у Сомбору.

„Издане су на оцену Ђорђу Рајковићу „Српске народне приповетке,“ што их је скупио у Славонији Јован Петровић, свештеник из Нове Градишке.

Неколико „Српских народних несама“ и Срп. нар. приповедака“, што их је скупио Љубомир Лотић, учитељ у Карлову, — издане су Ђорђу Рајковићу на оцену.

Позоришна игра из народног живота у 3 чина под насловом: „Наши сежани, коју је написао Мита Поповић у Сомбору, предана је на оцену Јовану Ђорђевићу и Милораду П. Шапчанину у Београду.

Прочитана је оцена Јована Грчића и Светозара Савковића на две драме, што их је написао Светозар Арсенијевић. Наслов је тим драмама: „Частислав“ и „Краљ Светозар.“ На основу оцене одбијају се обе те драме, пошто су слаб почетнички посао.

Проф А. Сандић поднео је 17. старих писама сомборских од год. 1746—1748. преписаних ћирилицом са латинице из оригинала, који се чувају у варошкој архиви сомборској. Та су писма знаменита како за варош Сомбор тако и за историју језика српског. — Примају се за „Летопис,“ ако А.

Сандић напише увод и објасњење; а кад то учини, онда ће му се одредити и награда за цео тај посао.

Најпосле прочитана је наредба кр. уг. министарства просвете, којим не допушта Милану Недељковићу као новом питомцу Костићеве закладе, да доврши философске науке у Грацу, него га упућују у Будим-Пешту, пошто у Пожуну нема философије, камо би по основном писму завештачевом морао ићи.

Осим тога претресано је још неколико предмета од мање важности. С. П.

РАЗНО.

(*Је ли комабацилус узрок колере.*) Ту скоро изишла је у инглеским листовима једна кратка расправа од великог значаја. Писац те расправе, професор Т. Левис, познат је научном свету већ од давна као објективан посматрач ширења колере у Индији, па с тога и јесте његово мњење од велике важности. Он налази дакле, да онај комабацилус, ког је Др. Кох прогласио за узрок колере није никако искључива својина болесника колеричних.

Вредно је дакле да због важности предмета саопштимо главније моменте из његове расправе. Професор Левис спомиње најпре како је са препоруком својих претпостављених употребио летос своје ферије на то да у Марсељу посматра случајеве колере. Пре него што би почео да говори о тим случајевима, он наводи најпре главне резултате, које је саопштила немачка комисија одређена због колере у Мисиру и Индији. Одмах после доласка у Мисир Др. Кох јавно је у име своје и својих другова, да код колере нема никаквих специфичних микроорганизама ни у крви ни у плућима, слезини и бубрезима, нити пак у јетри, но само да су неки бацили продрли кроз слузасту кожицу црева, који по облику и величини личе највише на бациле као што су код сакагије. Као што је познато ови бацили прави су а не као кома.

Затим наводи Др. Кох, да је те исте бациле нашао у цревима код 4 болесника колеричних из Индије испитаним у Берлину пре поласка за у Мисир, но он их је узео за посмртне промене. Кад је дошао у Мисир, па кад је те исте бациле нашао у цревима скорашње колере, осећао је да је у њима једна важна свеза између болести у Мисиру и оне у Индији.

Биће да су она црева од 4 болесника она иста што је послао Др. Левис из Калкуте, јер се он ту налазио у то доба. Пре него што су послати ови препарати из Калкуте у Берлин, испитани су најпре од Др-а Левиса, пошто је задржао за даљу истрагу од сваког препарата по једну пробу. За даљу судбину ових у Јевропу послатих препарата Др Левис није ништа чуо, тек кад је позват натраг и кад је читао о њима извешће Др-а Коха од 29. септембра 1883., сети их се и обрадова што су његови негативни резултати потврђени одустане у Берлину.

Но одједанпут у извешћу немачке комисије за колеру Др. Кох изјављује: да је специфичан колерични бацил крив на форму коме (запете), а да није прав и да је морао да одустане од досадашњег микроорганизма.

Левис имао је прилику да испита многобројне колеричне измете у Марсељу, и он је нашао мање више у свима случајевима бациле, које личе на кому, но у појединим случајевима морао је да употреба више препарата док их је нашао При томе видио је као што то и Др. Кох спомиње, да се у тим измецима јако мења сразмера између комабацила и других сићушних огрнизама тако, да се у неким случајевима налазе само оне прве а у други искључиво ове последње без комабацила. С тога је врло прехитрено узети комабацилус за узрок колере, јер нити је Др. Кох нити су сви другови ичим доказали да је комабацилус више шкодљив него ли други микроорганизми.

Што се тиче мишљења тог, да процес колере доприноси неким начином множењу комабацила и да се не морају сматрати за узрок колере на то у своме извешћу из Калкуте примећује Др. Кох да то мишљење није оправдано. „Морао би их, вели, сваки човек, који се разболи од колере већ имати у своме каналу за варење; па почем су исти нађени и у Индији и у Мисиру, једно од другог одвојено и толико удаљено, то би их морао да има најзад сваки човек, што неможе да буде, јер као што је већ казао, комабацили нису нигде нађени осим у колери."

Да је Др. Кох са друговима испитивао и секрете у устима, као почетку канала за варење, а не само изметке из црева, то небљ био изрекао горње мишљење јер би онда као што је Левис уверен, нашао комабациле и у устима сасвим здравих људи и то кака по облику и величини, тако и по реакцији на анилин, што помоћу микроскопа није тешко доказати на здравима.

Као што се налазе комабацили у колеричним измецима час у већој час у мањој количини тако исто налазе се у слузу из уста здравих час као појединн комабацили, час као читаве коломије.

Левис сматра оне бациле код колере са овима код здравих за идентичне све донде, док се не докаже да и они физиолошки и патолошки различито дејствују. Ово потврђују и два немачка лекара, који су пре кратког времена посетили Др-а Левиса па је он и у њиховим устима нашао комабациле Бићемо скорим на чисто, да ли само неки комабацили праве колеру док су други сасвим невини.

Н Здр. Др. Ђ. К.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Са

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 50. У Новом Саду 29. новембра, 1884. Год. XI.

ЗАШТ' ТЕ ЉУБИМ . . .

Питаш мене! .
А знал свијет, зашт' се креће,
Зашто у безкрајност леће,
Одморити зашт му с' неће!

Зашто сунце светом сије,
Зашто облак дажду лије,
Зашто цветак росу пије? —

Зашто зора живот буди
Зашто уздах диже груди,
Зашт' слободу тица љуби?

* * *

Нит свет знаде, што се креће,
Нити ико шта му с' ради,
Сила тајна свуд се меће,
Њена воља све то гради.
Она диже, она руши,
Она рађа, она држи,
Она гони, она гуши,
И у пепо она спржи. —
И у мојој души влада,
Сила тајна и незнана,
Она моје срце креће,
По сред ноћи, по сред дана.

* * *

Јесил видла, кад кресиво
На кам падне, хладни тврди,
А он крти,
Силовитом ватром сева.
Ето тако се улева
Из твог ока сјајанога,
Плам чаробни у душу ми
Заноси ми жића мога,
Као сан, кад поток шуми!

* * *

Душа моја будна снева
Рајске сласти и милине,
На уснама пламен гори
Слатке твоје медовине.
Ох та само један гутљај,
Из путира слатких уста —
Па тад други . . , трећи . . . жељо,
Жељо моја, ал си пуста.
За те нема нигде мира
У тебе сам утонио,
Под тобом сам жиће моје
У незнању заронио! —

* * *

Знам ли рећи: Зашт те љубим!
То је тајна више моћи. .
Ох па ходи на груди ми
Да ти љубим уста . . очи . .

М.

ВОЈНИЧКИ БЕГУНАЦ.

(Свршетак.)

Лажеш, мој лепи брато! — осече се Клод на њега. Твоје име није Јован Бертон него Антоније Димен. Ти си војнички бегунац. Та добро сам ја упамтио тебе, још док су те везаног понели из хенфлерског пристаништа.

Антоније побледи на овај говор и није ништа могао да одговори. Али је Мара место њега говорила.

— Па баш кад би тако било, — — рече она њему, — ал' валда тек имаш толико срца, да га не одаш?

— Све зависи од околности, рече јој он. — Узмимо случај, да ја ову пустоловину не одам суду, па шта више да му још и то помогнем, да побегне у Енглеску, били тад ти, Маро, пошла за мене?

— Никада, никада за целог мог живота! — повика Мара жестоко.

Клод место одговора слегну раменима и пође на поље; но Мара ступи одважно преда-њ.

— Клоде! — рече она, — куда ћеш?

— Идем да покажем траг хртовима, да овог зеца овде ухвате, — одговори јој он.

— То нећеш, Клоде, чинити!

— Али хоћу.

— Проклећу те за навек.

— То је твој посао.

— Клоде, Клоде! Не буди такав!

— Хајд' даље од мене! Мапи ме се! Што да губимо овде време узалуд са које-каквим торокањем. Примаш ли мој услов, да ми будеш жена?

— Осим тог једног сваки други.

— Е па кад је тако, онда немамо ништа више говорити, — пуштај ме! И после ових речи отисне он девојку, па се нагло удали.

— Да ли ће му баш заиста допустити срце, да овог бедника преда суду? — питала се Мара, пошто је Клод отишао.

— Али од Клода се ја свачему могу надати, — рече она окренув се Антонију, — и с тога ће бити добро, да измислим какав начин да те спасем. Ја знам једну пећину у стеновитој околини нашег села, па ћу те тамо одвести, и ти ћеш се за неко време прикрити док зацело не дознамо, да ли ће Клод своје претње учинити. А ако војници баш дођу да те траже, онда нема другог начина спасења него само бегство.

Антоније није хтео пристати на њен предлог; изговарао се да је може довести у опасност. Али Мара није хтела да попусти, и Антоније је доиста провео неколико дана у стеновитој пећини. Био је снабдевен са топлим оделом и јелом за неколико дана и само је самоћа чинила његово заточиште непријатним.

— Ево војника! — рече она —, скривалиште твоје им је знано; журн се брзо да бежимо, иначе си изгубљен.

Пошто је то изговорила, зграби нагло Антонија за руку, повуче га за собом. Он је ишао за њом као мало дете; ни једне јој речи није проговорио. Кад су дошли на обалу морску, тад уседну обоје у један чамац, и Мара је тако жустро веслала, да је чамац све летео по површини мирнога мора.

Тек што се са неколико стотина метера удалише од обале, а на обали се указаше и гониоци антонијеви, који приметив да овај бежи, поседаше у једну барку, те се упусте за њим.

Антоније је са страхом гледао у своје гониоце.

— Хоће ли нас стићи? питаше он Мару.

— На сваки начин, — одговори она, — али то нека те не страши. Има' је-

дан план, који ако ми испадне за руком, онда си спашен.

— А тај план?

— Буди стрпељив. На срећу пашу осека нам је на руци.

Мара је веслала управо у леви кут ушћа Сене, одакле се у даљини пружала песковита равница. Мара као кћи лађарска па и сама као добра лађарка знала је сваку тачку на ушћу Сене. Дошав близу обале заустави она чамац и измери оком растојање између ње и гониоца.

— Одма ће бити овде, — говорио је Антоније немирно.

— Надам се да неће бити овде до тек после једно четврт сата, а толико је и нужно времена. За то време ће се вода са ове тачке сићи, и ми ћемо с чуном остати на мокроме песку.

— А затим?

— То ћеш видети.

Сад се Мара још само тога плашила, да вода и њих не однесе са собом, и с тога се трудила, да одржи чун на тој тачци. После једно десет минута чамац је већ стајао на муљавом песку, а вода се непрестано повлачила на ниже.

Ево већ стигоше и гониоци.

Малу чету гонилаца предводио је један часник, који приспев на ивицу од воде и блатавог кала повиче бегунцу:

— Но сад се предај, јер и онако нећеш већ више утећи из мојих руку.

Мара му одговори: Одите па га уватите, ако смете.

— Гле, гле! једног новог невинашца орлеанског! ругао јој се часник. — На ноге момци, идите донесите те пустоловине овамо.

Момци су сумњиво погледали на блатнави песак, и ниједан се баш није гимао, да скаче у њега.

— Но, што нескачете? Ваљда се бојите да не упрљате хаљине?! . . Замном! — и он скочи из барке у песак, који наједанпут упаде до појаса.

— До сто врага! — повиче он —, мало је дубље него што сам мислио, али не чини ништа, кад сам већ унутра. Замном сви!

— Господине поручиче, — рече један војник, — а како би било да чекамо док плима опет не прелије тај блатнави глиб? Није баш саветно по њему ходити. Та и та вуцибатина мора плиму чекати и неможе ни он даље ићи.

— Па када ће бити плима?

— После четир сата.

— И ти зар мислиш да ћу ја пуна четир сата зазјавати овде у овом блату, па ћу одлагати плен, који већ чека на мене? Један — два, замном! — Три војника су невољно сљедовали му, и од осталих није се ни један ни макао.

Што је часник ближе ишао марином чамцу, све се већма заваљивао у каљави глиб. Већ је прљаво блато дошло му чак до рамена, а до чамца је имао још пуна два метра даљине. Још је један корак коракнуо, ал' сад је већ толико утонуо да се једва видео из кала.

Даље већ није смео ићи. Војници, који су мало даље за њим ишли, били су у мањој опасности.

— Још један корак, господине часниче, и ви сте готови, — опомињала га је Мара озбиљно.

Часник се мало мислио; хтео се вратити, али је већ било доцкан. Под под његовим ногама све је дубље тонуо, и он је већ морао издизати врат, да му блато не уђе уста.

— Господине поручиче! Ви сте изгубљени и нема вам спаса — говорила му је даље Мара.

— Па пружи онда амо твоје весло да се избавим, — повиче поручик.

— Под једним условом! Ако обећате да ћете за мога вереника издејствовати милост или да ћете му бар допустити да бежи.

— То не могу учинити! Помоћ!

— Промислите се! још имате један тренутак на предомишљење.

*

— Помоћ, помоћ! понављао је часник.

Мара узе једно уже и држала га је приправно за бацање, па онда рече.

— Последњу реч иштем: да или не!

Поручик је осетио, да се већ више не може држати.

— Па нека буде, — повиче он. Брже уже овамо!

— На вашу поштену реч!

— На моју племићску и војничку поштену реч.

— Доста!

Тада му она баци уже, које он грчевито стисну. Помоћу овог ужета са једном справом увуче она њега у свој чамац унутра.

— Не заборавите на вашу дату реч! — рече му Мара.

И он одиста није заборавио. Помоћу једног свога брата, који је био ђенерао, издејствује он помиловање за војничког бегунца. За кратко време добије Антоније одпуст из војничке службе, и наскоро он и Мара били су муж и жена.

По мађарском

Љубомир Лотић.

ЈЕДНОДНЕВНА БУБИЦА.

Немој да је дираш . . .
За што чиниш то?
Шта ти она смета,
Шта ти чини зло. . .
Јадна бубица!

Један дан живота
То је сав јој дар:
И тај један данак
Да јој узмеш зар . . ,
Јадна бубица!

Све да ти и смета
Мого б' чекати:
Данас — па сутра ће
Сама нестати. . .
Јадна бубица!

Сети се да и ти,
Човек, спрам ње див,
Кад год хоће творац
Више ниси жив —
Ко та бубица.

Б. Бранчић.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Наставак).

Ово питање беше за Миодрага тако изненадно, тако велико, да је он једва промуцао: Госпо то је страшно шта ви самном намеравате!

Госпођа Адријана насмејала се иронично на тај одговор, па тад настави: „ви сте малодушан човек. . ви сте кадри разметати се кад нетреба са речима и сувише а сад стрепите као кукавица, да жени на једно просто питање одговорите.

— Ја нисам кукавица, али на тако питање, зар се још и на то са чашћу може дати одговор, упита Миодраг озбиљно.

„Ништа лакше. — Љубители или не, одговор је: да или не! О каквој или о чијој части може ту питање бити, рече Адријана горко смејући се.

— Онога кога љубимо, упаде Миодраг.

„А ко пита за име! Ја вас још једном питам: Љубите ли! рече Адријана грозничаво.

— Љубим! одговори Миодраг свечано.

„За вас горе, кад је безимено“, упаде Адријана сва поруменивши, па настави даље. Но да небудете само ви одговор дали, морам га и ја исто тако дати: И ја љубим Миодраже.

— Врло красно, то ми је мило чути, прихвати Миодраг задовољно.

„Одиста вам је мило, упита Адријана и погледи у Миодрага жељним погледом.

Миодраг се чисто тргнуо, али брзо прихвати реч: А како не госпо, када песници зборе, да је љубав створиво раја. А ја вам искрено желим рај!

„Па кад га желите онда је рај створен јер сте ви тај, Миодраже кога ја љубим, обожавам“, рече Адријана одушевљено, и пружи обе руке Миодрагу.

— То не, промуца Миодраг, па тад претворивши се да неверује рече увређеним гласом: Госпо, то је гадна шала од вас!

— Адријана плану као барут, она устаде са дивана, те стави обе руке на бокове и дрхћући врисне: „ви дакле моју љубав презирете, газите, ви моју добру намеру називате гадном шалом, Ви моју највећу светињу порузи предајете, Ох та то је страшно ви сте грозан човек . . ви сте. .

— Али умирите се госпо, упаде јој Миодраг у реч, ви желите нешто насилно да у човека изнудите. Какве сам ја дивне мисли гајио о вами прије, а какво мишљење имам сада. Зар приличи једном нежном женском створу тако тиранско понашање! Ко може љубити фурију са буктињом у руци. Ја сам задовољан после овога чина, што је моје срце заиста изабрало достојнији створ за предмет своје љубави. И сад вам без питања понављам, да ја силно и искрено љубим, и да ме никаква ласка, ни сјај неможе са пута свратити.

„И ви то мени у очи кажете. . А зар ви незнате де се находите! Та знатели ви да сте овде одељени од света, и да вас из помрчине, у коју вас вргнем никада више живог неће изнети на сунашце: а камоли да ће вас та ваша жарка љубовца загрлити“, грмну гђа Адријана бесомучно и очајано.

— Госпо, узе реч Миодраг са намером хладнокрвно. Сав свет да се дигне — јер ваша је снага сувише слаба — сав свет није у стању ток мога срца пореметити. Ја љубим на живот и смрт! Небојим се дакле ничега. Ви госпо, ви сте изгубили лик анђеоски, па сад више незнате шта беседите . . . ви сте ужас . . . штета оне вере, коју сам некада био полагао у вас. .

Адријана је ухватила бесомучно за звоно, и звонила је као помамна, Слуге и служавке слутећи велико зло, утрчаше сви који се у близини находише у собу: „видећемо, шта значе ваше пркосеће речи, осече се Адријана: „Овога господина водите под торањ“, рече она слугама, који савесно испунише господаричину заповест.

Када се Адријана видела да је сама, тада је стеже ужасан бол и она паде на диван те плакаше горко, Оставимо је нека се исплаче, шат јој одлане тешки бол.

Стеван је у оштроме касу вратио се дома. Он је био веома љутит. Није улазио у дворе горе, већ је дао неки налог својим јобаџима, те једно десетак момчадије узјаха на коње, градске се капије отворише и они излетише из града напоље. — Стеван је лагано по степеница дошао до своје одаје. Био је смућен и невољан. Бацио је свој бич на диван; а сам је ходио горе доле по соби, време је било да се вечера, но њему није било до вечере, он је поручио својој љуби, да му није можно на вечеру доћи, јер је нешто уморен. — Адријани је та порука дошла таман, као што треба, она се свукла и легла у постељу, јер је осетила да јој телом грозница пролази.

Напротив Стеван, трзао се сваки час јер је, сваки час, очекивао нешто. Сваки сат чинио му се да је вечност. Он је по час стискао грчевито своје песнице а по томе се опет осмехнуо осмехом пуним наде и задовољства. — Доста је дуго тако стање трајало.

Наједаред се чуо топот коња пред дворови, Стеван је протрнуо. Чуо се глас момчадије, која нешто међусобно договара се. Стеван отвори прозор и громким гласом загрми: Шта сте урадили?

„Овде је пљен,“ одговори коњушар понизно.

— Донесте га амо у моју собу, рече Стеван задовољно тарући руку о руку.

После неколико тренутака унесоше момци на рукама једно онесвешћено женско створење.

— Положите је полагано на диван, рече Стеван. Слуге спустише Палмиру, јер то је Палмира била, на диван. Стеван је дао својим јобаџима налог, да дочекају Палмиру, када се из Вихорграда поврати, и заповедио им је да Палмиру из друштва украду и у дворове му донесу. — Ови су испунили савестно налог господарев и учинили су, као што им је наређено.

Слуге се уклонише из одаје. Стеван је узео свећу и гледао је у дивно лице Палмирино. Неки осмејак у коме се вијаше и радост и бојазан, прелеташе му преко лица Срце му се све јаче гибало. Он је опет оставио свећу на старо место, па је отступио неколико корачаја даље: прсте је кроз прсте промолио, и тада тихо изусти: Немогу јој насилно изнудити приволење; али када сама увиди да је потпуно у мојој власти, и да јој је узалуд свака нада и отимање, ваљда ће се самовољно приволети да буде господарица срдара Стевана Балшића.

Стеван је више пута помишљао, да употреби средства, те да Палмиру што пре пробуди; али је увек држао — ако јој допусти, да се сасвим одмори — да је то много боље и по њега поспешније. јер се надао, да ће тако пре поверење задобити. — Доста је времена протекло, док Палмира није показала прве знаке живота. — Стеван је полагано дошао и стао крај Палмире. — Она се разбудила, у пола је села и прошла је руком најпре преко очију. . . „Ди сам ја?“ упита она страшљиво гледећи у Стевана.

У пријатељском дому, одговори Стеван нежно и љубазно.

„Одкуд сам ја амо дошла, или боље одкуда ви ту. . . упита Палмира бојазљиво се осврћући по соби.

— Љубеће око моје, бдије драга Палмиро вазда над животом вашим. Ја сам синоћ дошао дома, али ми у срцу остаде страшна празнина. Лик ваш непрестано ми је лебдио пред очима мојима, најодаред ми се учинило, као да ме позивате к себи Ја одмах поново уседнем на мога уморенoг коња, поведем собом свога једног слугу, и упутим се тамо, де сам вас синоћ оставио. Чим сам изишао на пут, а ја чујем неко звање упомоћ. Глас ми се учинио познат, ја ободем мога коњица, који је сиромах вратоломно преко гудура и јендека скакао и за тили час био сам на месту, одкуд је звање долазило. Ја опазим, да су неки лупежи напали на ваше друштво, те један баци вас онесвешћену на коња и нагне бегати. — Мој коњиц беше доста измучен тога дана, ја сам се већ уплашио био да га нећу сустићи; али добри вранац хтео је овога часа да покаже шта вреди, да ми се за навек задужи. Он престиже лупежа, и ја га дохватим палошем по ћепенку, он се стропошта доле; а ја прихватим вас драга Палмиро, и пошто смо били ближе моме двору, ја сам вас унео, са жељом да се опоравите и да заповедате. Реците Палмиро. шта вам је жеља, па ће те видети, како ће брзо саслушана бити, придода Стеван нежно и пријазно.

Палмира је благодарно погледала у Стевана, јер је она мислила да је он од речи до речи истину исказао. Она устане, те пружи Стевану руку и рече му: „хвала вам заиста велика хвала, ја сам постиђена. ви ми нудите ваше честито гостољубље, хвала вам, али би ми сад у овом часу највеће добро учинили, када би ме одмах са пратњом моме дому послали, сироти моји родитељи, полудиће од бриге.“

— Будите мирни драга Палмиро, ја сам вашим родитељима одмах дојавио да се небрину за вас, јер сте ви на врло доброи и сигурном месту. Седите само и одморите се, рече Стеван, показујући Палмири место на дивану.

„Не, ја немогу ту вашу пријатељску понуду примити . . ја сам вас увредила, мене је стид у очи вам погледати. Молим вас срдаре, покажите се и на даље племенити, те ме пустите да идем своме дому. Палмира је ову молбу сузним очима под[...]ла.

(Свршиће се).

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

I.

ј Бојана, зелена ливада!
Што с' Бојана зелена полегла?
За невољу зелена полегла,
Синоћ су ме три жељане прешле,
А јутроске девет дјевојака,
Свака носи по срп на рамену,
Најстарија косу о појасу,
Оне жању свакојаку траву,
Понајвише ситну дјетелину,
Па је носе пред брачеве коње,
Гриз'те, пасте, мога браца коњи!
Далек ће вас путак путовати.
Девет дана преко поља равна,
И четири преко горе чарне,
Пријећ' ћете три моста кована,
Три кована и три некована;
Пријећ' ћете три воде хлађане,
Три хлађане и три нехлађане.

II.

Нејак пође за цара на војску,
Куд сам нејак, туд ми је далеко,
Цар ми даје коња и оружје,
А царица лијепу дјевојку.
Кад сам јунак мало измашио,
Сједе јунак мало почивати,
Свеже коње за зелену траву,
А оружје баш под своју главу,
А дјевојку на десницу руку.
Кад се прену трећи дан по подне'
Нема коња под зеленом травом,
Ни оружја баш под мојом главом,
Ни дјевојке на десници руци.
Јадан тужан сила сам ти дужан,
Светлом цару коња и оружје,
А царици лијепу дјевојку.

Скупио их М. О.

ЈЕДНА НОЋ У ПОШТАРСКИМ КОЛИМА.

КОМИЧНА ЦРТИЦА ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГА МОГА ПРИЈАТЕЉА

НАПИСАО НАСТЕЛИ.

ило је то године 1819. Био сам тада у двадесетој години, имао сам срце пуно љубави и главу пупу угодних обмана. Двадесет година! сретно доба, гдје се живот развија пред нашим очима с неком пратњом весеља и чуђења. Доба одушевљења и среће у живот човечији бачено, као ружа у пустињу. Варљиво огледало, у којем се види само златна површина свијета и људског чуства. Небесно прољеће имао сам, кад сам од оца добио дозволу, да смијем путовати. Изаберем си најприје Трст. Море! то велико, бескрајно море, тај видљиви елеменат мамио ме тамо. Морао сам видјети ту велику, дивпу кокету, свима бродовима смјештењу се, који јој са све четири стране свијета своје дарове донашају.

— То бијаху моје мисли и чуства кад сам у гостијоници горе доље ходао, док су поштарски момци причвршћивали сандуке на колима, а слуга коње упрезао, који су имали мене и моје поетичке идеје одавде одвући. Бијаше већ мрачно, а ја настојах у помрчини неки женски шешир да уходим, којега би лијепа власница била одређена, да са-мном спроведе неколико сати и да јој ја утиске мога путовања приопћим. У двадесетој години одише свака мисао љубављу, свако чуство долази у ово доба из срца.

Бијаше већ све спремно за полазак. Поштарски проводник приступи још колима и прозове путнике, да се увјери, да су сви присутни и да су своја сједишта заузели. Он повиче дакле: „Госпођа Велинг и госпођица кћи!“ Један стидљив гласић одврати из кола: „Ми смо већ овдје!“ а ја спазих нешто бијело, да се миче. Бијах узхићен ради тога, што ћу с двјема госпођама бити стрпан у тај котурајући се сандук.

— Али поштарски проводник повиче: „Госп. Кнолинг“ и један дебео господин ступи у нутра тако да га одправник мораде потурити. — „Госп. др. Штрекиберг.“ Један млад човјек баци брзо смотку и скочи у кола. Напокон дођох и ја на ред, ступих дакле у нутра и сједох тако чедно, колико је било могуће међу госпође, које се само мало накашљаше и уступише ми мјеста по могућности. Био сам тако задовољан, да сам једва осјетио притисак ноге шестога сапутника, који је за-мном унишао, те који није своје дуге ноге поставио онако, како би требало.

„Сједиш ли добро, Адело?“ питаше госпођа са лијеве стране и сагне главу напријед. У том падне зрака са фењера њој на лице и смотрих, да моја лијева сусјетка прилично стара бијаше. Госпођица кћи дакле бјеше са десне ми стране. Жељно исчекивах другу зраку, која ће ју расвијетлити, и она ми учини ту љубав и — о небо! шта смотрих? Најљепши бисер, који је произашао из руке створчеве: Кестењасти увојци таласаху јој се низ плећа, у црним очима као угљен међу трепавицама сликаше се жар душе, устанца тако свјежа, тако невина, рекао бих никад од љубавног’ пољупца неоскврњена, на покрај тога тако мирно, рекао бих, меланколично држање, па тако бијело лице, казиваше, да се је сав живот ове дјевојке у срце салио. Да, то бјеше жена мојих санова, тачка мојих уображења, жељена љубазница; видјех ју доиста, она сјеђаше крај мене, њено раме додираваше моје, ја могох њен дах удисати, њену руку стискати; моја глава гораше, моје срце куцаше силно.

Међутим изађосмо из града и његових предграђа, те се сада возисмо на дугој цести, без икакова другога свјетла, осим онога блистајућих звијезда. Свјежи ноћни повјетарац расхлађиваше моје гореће лице и усхићеност мојих идеја и мало по мало утонух у слатку сањарију, којој бијаше темом лијепа незнанка. О! ја ју љубљах већ, њу божанствену, љубљах ју свим жаром душе моје. Моје мисли утонуше у будућност, гдје моја божанствена Адела своју судбину уз моју спајаше, држах ју у наручју и чујах слатке ријечи с њених дивних усана: „Ја те љубим!“

Ви, који сте у двадесетој години, и који имадете ватрено срце, не чудите се брзини, којом се тај плам распламтио. У овој доби не треба младићу ништа друго да се расплamти, до-ли близина занимљиве жене, дотицај њене одјеће и расвјетљење само једнога јединога фењера.

Слушао сам дисање материно, коју је слатки сан умирио. Млади доктор бјеше превукао црну свилену спаваћу капу преко носа, а онај дебели господин хркаше, његов пако сусјед имађаше доста посла, да се уздржи, да му не падне на леђа. Ноћ настаде тавна. Ја се усудих дирнути раме моје непознате љепотице и по њему спуштајући руку, дођох до њене, која јој у крилу почиваше. Премда бијаху моје идеје у том тренутку сасвим чисте, романтичне, ипак сам се бојао, да ћу бити презрен, али Адела остаде непомична и ја се дивљах. Охрабрен шутањем милога дјетета и првим сретним покушајем, стисках јој драгу, мекху руку и бјеше ми као да ми кроз рукавицу одговара лахким стиском.

О! млидијах усхићен, она је у мом срцу читала, као што сам ја у њеном она ме љуби и са каквом дјетинском оданошћу, она ни не познаје оружје кокетерије, с којим се друге проти првим нападима бране, она ми даде своју руку, своју љубав, свој живот. Дјевојче! за то ћу ти и ја поклонити срце кроз цијели мој живот.

Изненада претвори ми нека злосретна мисао мој жар у лед. Што? ако Адела спава, ако је оно, што сам за нијеми одговор држао, само пошљедица неосјетности сна? Узнемирен одлучих се још један покушај учинити: стисках јој сваки од њених прсти. Адела се макче, узме десном руком мараму из џепа, а лијеву ми не ускрати и један дубок уздах оте јој се из прсију.

Никакове двојбе, никакова страховања више. Разумио сам тај уздах, он говораше моме срцу јасније, него хиљаде ријечи.

Он ми рече: „Ја те љубим! Говори, и ја сам твоја, зови ме, и ја те слиједим. Ја сам твоја, твоја до гроба!“

Кола се котураху увијек даље, дубока тишина владаше око њих, али ја бијах немиран, ноћ бијаше тиха, али у мени је бучило, небо бијаше мутно, али моје очи свјетлиле су као два метеора. Нагнуо сам се к њој и моје лице додиривало је њено.

Моја лијепа незнанка трпљаше тај положај и сјеђаше сасвим мирно. У души сам међутим промијенио моју путну основу. Био сам према Трсту и бескрајном мору равнодушан и закључим само њу слиједити, само онамо ићи, камо она пође. То биће постало је од сада друго моје „ја,“ моја обитељ, њено пребивалиште моја домовина, њена кућа моја васељена. Од ње удаљен чињаше ми се свијет мртвим, срећа маштом. Јака дрхтавица прође ми цијелим тијелом, на земљу заборављајућ, притиснух на њена плећа, са којих је спао био огртач, један пољубац. Не знам, да ли је температура мојих усана тако високо над обичном температуром човјечјега тијела стајала, али ја се преплаших ради хладноће, с којом је кожа моје љубљене моја уста додирнула, млидијах, да сам комад мрамора пољубио, хладноћа претресе ми цијело тијело; згрозих се.

„Госпођице — рекох — ви зебете.“ Упрепастио сам се, да нијесам ни одговора очекивао, јер тако ми части, мислио сам, да крај мене љешина сједи.

Одмах за тим чујем ријечи: „О не, мени није хладно“.

Сад се опет осмијелим. Мислио сам: Ах! та њено је срце пуно жара, да ни не осјећа вањску хладноћу, те јој брижно навучем огртач пријеко плећа и баш хтједох то са њежним изјасњењем попратити, ал' се њена м ти пробуди и запита своју кћер, да ли ж ли своју бунду заогрнути.

Хоризонат се позлати, сунце се роди, а лишће са дрвећа, чашице цвијећа сјаше о[illegible] росних капљица кано драгуљи. Лица се о[illegible] их тријух сапутника, који мени на супрот сј[illegible]ђаху, засјаше. Млади доктор, кад спази о[illegible] госпође, скине брзо своју црну капу, уреди си овратник и прође прстима кроз косу. Онај дебели господин протаре си очи и зијеваше, да су му вилице пуцале. „Ах — рече — то је ипак кукавно код тих кола, да човјек не може ни спавати, нити се гдје наслонити; човјек је у јутро сав ломан.“

„О! о! господине“ — рече трећи. — „Ви се не смијете одвише тужити, јер сте ипак мјеста нашли, гдје сте се могли наслонити и увјеравам вас, да баш нијесте тако лагани.“

Ја сам моје очи на Аделу упрьо, сва моја позорност бјеше на њу управљена. Она бјеше млада по прилици 18 година, њене црте правилне, њене очи лијепе, али онолико поезије не нађох на њеном лицу, као што сам у ноћи налазио. Она имаше нешто патничкога на себи. Гледао сам да јој погледе свратим на се, да из њих прочитам, какви су утисак ноћни призори на њу учинили. Она ће сигурно поцрвенити, кад нам се погледи сусретну; али она гледаше сасвим мирно кроз прозор.

Дјевојачка стидљивост, мислио сам. То мило дијете избјегаваше моје погледе, јер осјећаше, да ће ју само један од њих ранити.

Нико не говораше. Мислио сам, да ће бити паметно, ако се с матером упознам, па да тако сазнам узрок и циљ њенога путовања.

„Ви изгледате врло уморна, милостива госпођо, ви сте зло спавали“ зачех ја говор.

„Врло зло, господине. Али моје путовање не траје дуго.“

„Ви дакле не идете до Трста?“

„Не, само до Граца, одакле морам моју кћер у купалиште одвести, које јој је за лијечење препоручено.“ (Задње ријечи изговори мало тише.)

„О! ја се нијесам преварио — одговорих исто тако тихо — дух је госпођице прејак за тако њежно тијело.“

„Не, то је кобно, дуготрајно зло.“

„Узбуђеност живаца — непознати бол, који ју сатире?“

„Не, још горе, него све то — настави мати жалосно — Аделије цијела лијева страна узета.“

Превео **Т. К. Окучанац.**

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

V.

„Живи без бриге.“

У једном намастиру живио је један игуман. Он није хтео низашта да се стара, само је примао готове рачуне, па већ није знао шта ће него напише на врати од своје ћелије: Игуман (већ како се звао) „Живи без бриге.“

Једном наиђе цар у тај манастир, па кад прође поред игуманове ћелије, а он види тај натпис па онда помисли: „хо мај! ја, као цар, па имам бриге; а овај игуман па живи без бриге, а чекај! задаћу ја теби бригу, па ти нећеш више „живети без бриге.“ Затим дозове игумана и запита га: „Ко је пис'о овај натпис?“ „Па пис'о сам га ја“ — каже му игуман. „Па зар ви никакве бриге немате, кад сте тај натпис натписали“ — каже му цар. „Млађи раде млађи праве рачуне, а ја примам све готово, па да богме да онда „живим без бриге.“ „Добро“ — рекне цар — „ја ћу вам задати бригу,“ за четрнајст дана да дођете код мене, па да ми кажете: која је земља највиша? и која је вода највиша? и треће шта ја мислим?“

Кад је цар то изговорио, он отиде из намастира, а игуман остаде премишљајући, Сад није више био „без бриге“.

Сутра дан изађе у намастирску башту и стане премишљати, али, никако да се сети, затим је иш'о даље и ход'о и непрестано о томе премишљ'о, што му је цар казао. У том истом намастиру, био је један стар човек, што је свиње чув'о; па игуман ходајући и — премишљајући — наиђе и на њега, а овај видећи игумана забринута запита га: „Шта је вама, оче игумане, те сте се тако забринули?“

„Та ман' ме се што ме питаш, кад ми помоћи неможеш“ одговори игуман. „Па мож' да ћу вам и помоћи“ — каже свињар — „само ми кажите шта је.“

Игуман му све по реду приповеди, шта му је цар каз'о а деда ће му онда: „Па лако је то, дајте ви мени какве хаљине, па да се ја обучем, па идем ја да му одговорим, он неће познати, мислиће да сте ви.“

Игуману се то допадне, па му набави хаљине, деда се обуче, седне на кола и управо у оно село где је цар био. Кад је тамо от'шо, отиде у двор и каже стражи да га пријаве цару; стража отиде и јави цару, да га тражи један калуђер, и да жели с њиме разговарати. Цар одма заповеди да га пусте пред њега; и деда онако обучен — изађе пред њ. Цар га запита: „Дакле јесте ли сигурни са одговором.“ „Јесам како јесам, ако ваше величанство буде задовољно“ — одговори деда.

„Дакле“ — запита цар — „Која је земља највиша?“ „Онде где кртина изрије“ — одговори деда. „Како то?“ — запита цар. „Тако“ — каже деда — „кртина нека изрије на врх брега, њен је кртичњак већи од оног брда.“ „А која је вода највиша“ — запита опет цар. „Роса — одговори деда — „јер роса кад падне има је на највећем јаблану на најгорњем листу.“ „А шта ја мислим?“ — запита цар и треће питање. „Ви мислите да сам ја овај игуман што сте му питања задали, али ја нисам, ја сам намастирски свињар, па сам дош'о за игумана да одговорим.“ „Ха баш то и мислим“ — рекне цар; — „иди па кажи игуману нека ти да какав други пос'о, кад знаш тако млого; а њему кажи нека више не „живи без бриге.“

VI.

Слуга и његова газдарица.

Била једна удова жена, па је имала само једно једито мушко дете. То дете није хтело матер ништа да слуша, а мати га прокуне: „Сине, сине! да богда се неожепио, док не нађеш девојку, која росом цвеће залива.“ Син је то добро чуо, како га је мати проклела; па кад је дорастао до женидбе, и хтела мати да га жени — он јој каже: „Нећу ја одавде узети ни[illegible]

ну девојку, него идем да тражим девојку, која росом цвеће залива.“

Мати га стане одвраћати ал' он и неслуша него се крене на пут. Идући путем наиђе уз пут на једног кованџију, где ради свој пос'о око пчела, а овај га запита: „Бил' ти, кованџијо, знао мени касти, где је та девојка што росом цвеће залива?“ „Ја ти незнам ништа о том' казати“ — одговори кованџија — „него причекај док пчеле дођу, па ћемо њих питати.“ Мало затим ево долстеше све пчеле, али ни једна није знала казати за девојку, која росом цвеће залива.

Младожења шта ће него хајд' даље; дође до другог кованџије, запита и њега: „Бил' ти, кованџијо, знао мени казати за девојку, која росом цвеће залива?“ „Ја незнам него причекај док пчеле не дођу“ — каже му други кованџија. Мало затим, ево дођоше пчеле али ниједна незна за девојку која росом цвеће залива. Шта ће сад? крене се даље; идући путем наиђе на трећег кованџију, па запита и њега: „Бил' ти, кованџијо, знао мени казати за девојку која росом цвеће залива?“ „Ја ти незнам ништа казати док пчеле не дођу“ — каже му кованџија — „а кад оне дођу чућемо од њих.“ Мало затим ево дођоше пчеле; а кованџија их одма запита: „Имал' која да зна за девојку која росом цвеће залива?“ Све пчеле ћуте, незна ниједна, само једна стара пчела проговори: „Ја знам, баш сад отуд' долазим; ја сам је јутрос видела, кад је росом цвеће заливала, она је сама и нигде никог у кући нема, него баш сама; али здраво ћеш тешко доћи до њене куће јербо има четир грдна пса на врати, па има већ многи што су тамо одлазили, ал' се ниједан није више вратио.“

„Него знаш' шта! — настави пчела — „ја ћу с тобом ићи и повешћу један рој пчела, па кад дођемо на врата и пси нагрну а ми ћемо им одма у очи, а ти брзо уђи унутра, па после се небој.

При поласку, да му кованџија и један улар и рекне му: „На синко овај улар, па кад год оћеш лепи хаљина и лепо да се обучеш, а ти га само лупи о земљу, па каквог' оћеш одела имаћеш. Кад је и улар добио захвали се, а она стара пчела са собом узме рој па хајд' управо тамо. Чим' су дошли пси одма навале, а пчеле одма у очи, а младожења брзо онда те унутра.

Кад је уш'о унутра затече је где баш купи росу и залива цвеће, он јој приђе ближе назове јој бога, и запита је: „бил теби' девојко требао слуга?“ „Дабогме да ми треба“ — одговори девојка — „можеш одма остати, а пос'о ће ти бити само, да чистиш и да у кући ред и чистоћу држиш. Сад је већ пост'о слуга, шта ће него узме метлу и стане чистити и спремати, а она кад је цвеће залила оде у кућу да кува ручак, па кад га је скувала, дозове слугу, па су њих двоје заједно ручали. Кад је дошла недеља, девојка се обуче и оде у коло, а слуга кад је она већ отишла, узме улар — што му је кованџија дао — лупи га о земљу, и одма се створи леп коњ и на коњу лепо момачко одело све од самог злата, слуга обуче златне хаљине, појаше коња па хајд' и он у коло.

Кад је у коло отишао сјаше с коња, привеже га и одма се увати у коло да игра, баш до његове газдарице; сви се зачуде кад су га видели, ал' нико незна ни које ни од куда је! А кад је било време кући, он се први из кола крене, дође кући, удари улар о земљу, и коња и хаљинâ нестане. Дође и његова газдарица кући; па како с врата она рекне слуги: „Ух! слуго што је био један момак, у колу, само да си био да видиш, што је момак, па баш се до мене ухватио да игра; само незнам ко је ни одкуда је.“

„Па ко би га знао“ — одговори слуга — можда је какав из другог села.“ Кад дошла друга недеља, девојка се обуче оде опет у коло; а слуга узме улар, лупи њим о земљу, и одма се створи коњ, и на њему све одело момачко од сребра; слуга обуче хаљине појаше коња па хајд' опет у коло; опет се ухвати до његове газдарице, па кад је било време кући појаше коња оде брзо кући, лупи улар о земљу и одма нестане и коња и хаљина. Кад му је газдарица дош-

РАЗНО.

(*Како су стари Мисирци писали.*) Грци и Римљани вековима господарише над Мисиром, али ни најмање пажње не обратише мисирском стародревном начину писања, јер мишљаху да је то тајна само њихових свештеника, коју неће добро бити испитивати; међутим Мисирци нису крили ову своју вештину, него су свему свету на видику с којим долазаху у додир, јавно употребљавали неке знаке, које Грци светим писменом или јероглифом назваше.

Немарност ова грко-римљанска уродила је том природном последицом, да се је временом читање и разумевање јероглифа после бацило у заборав, и кад је након толиких столећа учени свет погледао и на Мисир, тад савршено недостајаше кључ да се тајно мисирско писање разреши.

Неколики писци старога доба, а касније и св Климентије само нас о томе извештавају, да је у старих Мисираца био у обичају троструки начин писања: јероглифски, хијератички или свештенички, и демотички или пучки. А списатељи средњег века тврдо вероваху, да сваки јероглифски знак по јед у мисао изражава, и ово мишљење дуго је владало, јер се научењаци вазда држаху тога правца при решавању јероглифа, тражећи сличност старог мисирског језика у чивутском, халдејском, па и у кинеском говору. Али сав труд беше им узалудан, и већ се у опће мислило да ће смисао јероглифских натписа вечито остати нерешен, кад један неочекивани случај припоможе да се ови тајанствени знаци објасне.

Кад је 1798. г. Наполеон Бунапарта пошао у Мисир, пратило га је читаво друштво учених људи, који пођоше да под окриљем војених чета испитају земљиште, становнике и старе споменике, што од више хиљада година стајаху разметнути по свом Мисиру. У току 1799. г. неки тобџијски официр — *Boussard* — градећи шанчеве, нађе крај Розете један повећи камените споменик, који са три стране тројаким писмом исписан беше, а с једне стране на грчком језику. Кад се грчки текст прочитао, нађе се да је то нека свештеничка уредба у почаст цару Птоломију V. Уз грчки саставак могаху се опазити још друга два, један јероглифски а други демотички писан.

Каменита ова плоча после битке код Абукира падне Инглезима у шаке, и ови је одмах копираше пак дадоше стручњацима да је проучавају. Прво покуша инглески старинар Јунг али са незнатним успехом. Свакојако ће највећа заслуга у томе припасти Францу Шамполијону, који на ту мисао дође, да у јероглифском тексту међу заградом стојеће речи малте неће бити личне именице, па онда потражи оно место где у грчком долази име „Птоломије“ и кад га сретно нађе, упозна он неколико слова у сродним знацима тог имена. Кад је тако почетак учињен, изјави он 1822. г. да јероглифски знаци не представљају „мисао“ него фонетичке гласове. У том му дођо руке још друга два натписа двојаким језиком писана, па једном беше у грчком тексту име Великог Александра, а на другом име царице Клеопатре. Сад стане у овим именима већ упозната писмена употребљавати, те на велику своју радост примети, да на овај начин може врло лако да прочитава поједина имена.

Кад ова три имена бише овако прочитана, напредоваше даље, и најпре прочита имена што садржаваше текст из грчко-римског доба, а касније једно за другим решаваше имена и ранијих царева, што се налазаху у старим натписима.

С прва је мислио да се фонетички знаци само у личним именицама употребљавају, а међутим стварне именице да се пишу идеографичким знацима, од којих сваки по једну мисао изражава. Главна тешкоћа у томе беше, што мисирски језик нико не разумеваше, јер је давно био изумрьо. Али су живели Копти за које се мисли да су потомци старих Мисираца, премда већ одавно језик својих предака не говоре, него од чести арапски од чести пак турски. Међу тим имају светих књига, и почем су Хришћани, то је св. писмо преведено на коптички језик. Овај је дакле ваљало пре свега изучити, и за кратко време буде разјашњено, да премда у врло променутом облику, али стари мисирски језик још и данас живи у коптичком. Помоћу овога дакле могаше се почети шчитавање јероглифа, па и хијеротичког писма, и после дужег напора пође та ствар за руком које самоме Шамполијону, које пак сљедбеником његовим. После овога могаху се и поједина слова означити; али уз то још и та тешкоћа пристајаше, што за један глас по више разних знакова бејаше; и што се један знак различито изговараше. Па и то се брзо разјасни, на име, да знаци редовно таку животињу или ствар представљају, којој се име у мисирском — коптичком језику тим словом почиње.

Мимо ова проста писмена ипак, као што се вазда слутило, имаде и такових знакова који баш „мисао“ изражавају. Тако нпр. секира с држаљем значи бога и изговара се *nuter*; крст с гужвом значи живот, и гласно је *anck*; круг с тачком у средини јесте *Rha*, сунце, дан; пчела значи цара, шајка господара; змија беше знак божаства или царства. За олакшицу при читању служиле су слике, као руковођа за читача, тј. кад је реч написана, сљедовала је слика предмета. Више људи значило је народ, женски лик жену, човек с прстом у устих значи дете (н. т. д. види „Бачку вилу“ II. стр. 139.) По својој прилици биће да стари Мисирци у почетку нису имали одређених писмена, него су на овај начин бележили војничка дела својих царева, грађевине и у опће хисторију своје владавине, и тек се касније, а поглавито у време међу XXI и XXV. династијом усавршила наука писања у њих.

У обичном животу или при писању научних дела, узимано је јероглифско курзивно писмо, које се хијератичко или поповско зове, а из скраћивања овог

писма родио се демотички или пучки начин, који се у обичним и трговачким пословима употребљавао. Јероглифи без разлике пишу се с лева на десно, или од горе доле, а хијератичко писање иде од десна на лево.

Не можемо чланак овај закључити пре него што о постанку данашњег нашег писма не рекнемо коју реч.

Јевропљани већом чести служе се латиницом, која је као што је познато из грчке азбуке постала. Грци и Грко-источњаци задржали су грчка слова; па и старинска готско-немачка писмена биће да су се уз припомоћ старих ђерманских рунских знакова из грчког писма развила. Стари Грци сами су признали да су своју алфавиту од Финикијана позајмили, што се и по именима грчких слова јасно види, јер н. пр. алеф, бет, гиммел, далет, хе, вау, сајин, тет, јод, ламед, самех и т. д. — у грчком језику не значе ништа, а у Финикијанском значе: вола, кућу, камилу, врата и др. Но пошто је сад научно разрешен и прочитан смисао мисирских јероглифа и хијератичког писма, то је чисто доказано, да се основни облици финикијанских слова имају у јероглифима тражити, и заиста њих 15 савршено се подударају са хијератичким знацима

Ова финикијанска писмена најпре се употребљавала у Финикији и Ханаану; од Фипичана позајмише их Чавути, а са неком поправком, управо преображајем прешла су у грчке руке, од којих опет остали јевропски народи примише, те тако сад с пуним правом можемо рећи, да су Мисирци а не Фиричани прави проналазачи данашње јевропејске разнолике азбуке.

По дру Фр. Рибарију, превео

Светозар Мл. Бајић.

(*Моцарт, као трговац.*) Моцарт је, као што је познато, често кубурио с новцем. На скоро после његове женидбе са милом му Констанцијом и после тријумфа његова, што га је извојевао са својом опером „Отмица из сараја“, једва је могао да скупи толико новаца да отпутује у Салцбург, да представи своју жену своме староме оцу. Кад је већ једном скупио толико, те баш кад хтеде са женом да седне у кола, али ево ти од некуд црне коби у лицу једнога кредитора, који приђе колима и не хтеде Моцарта да пусти, док му не исплати дуг од 30 форината. Нису му се околности промениле ни кад се вратио из Салцбурга. Уз то му се још и Констанција разболи, те му је тиме стање његово још горе постало. Пун очајања тумарао је Моцарт тамо амо, само да би гдегод нашао каквог милостивог Самарићана, али све беше узалуд, јер нико немаде воље, да свој новац на тако несигурно издаје. Па и сами пријатељи уметникови, који се одушевљаваху његовим мелодијама, окренуше му леђа. Једва једанпут смилује се на њега неки кајишар, који му на сигуран препис и велику камату позајми две хиљаде форината, али Моцарт доби само једну хиљаду у готовом новцу; за другу хиљаду пак даде му трговац еспапа, и то мораде да прими уместо готова новца, чоје, и тако постаде трговац са чојом. Како се поплашио кад му у кућу донесоше силну чоју! На који је начин он ту чоју распродао не зна се, али је то сигурно, да се овом трговином није обогатио.

(*Како се врбују претплатници*). **Париски лист „Голоа“ мами сад претплатнике начином, који до сада беше сасвим непознат. Он обећава, да ће породици сваког оног свог претплатника, који би пострадао и жртав остао возећи се на железници или иначе на каквом год подвозу, платити 300 франака; ако би претплатник био само рањен том приликом, и онда ће добити неку накнаду.** Као легитимација довољна је само претплатна признаница. Али и то није све. Лист тај даје и купцу појединих бројева новчану накнаду, ако би га случајно тај дан, кад је лист купио, кола погазила и т. д.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву

Свеска 93. ***Бој змија са орлови.*** Описао Јован Рајић архимандрит. — Свеска 94, ***Миндове краљ од Лехана.*** Трагедија од Јулија Словадског. Превод с пољског. Цена 16 новч. (Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 новч. (7 дин.)

Јастребић против Грличића. Приповетка Сватоплука Чеха. Превео Срета А. Поповић. Београд. Краљевско српска државна штампарија 1884. 16-на, стр. 139. Цена 1 динар. Издање књижаре Велимира Валожића у Београду.

(Невен) чика Јовин лист доноси у своме двадесетдругом броју за 1884. овај садржај: 1. Ево нам га опет . . . (песма са насловном сликом) од Чика Јове. 2. Одисијев повратак, драматски спев од Г. Чикија, (са сликом). 3. Миливој, приповетка из српског живота, посвећена младим читаоцима „Невена“ 4 О Нoју (са сликом) од Вељка Томића. 5. Дечије гратулације, (песме). 6. Календар старих Римљана. 7. Први снег (песма са сликом.) 8. Овејана зрнца. 9. Вркунци на нашој земљи. 10. Мајчини јади (песма од Павла К. Лагарића. 11. Куд може сујета да човека одведе, од Браца Чеде. 12. О малом Душану (песма). од Наума. 13. Даштања. 14. Решења даштања. 15 Чика Јовина пошта. 16. Одговор администрације.

Рукописи и све што се тиче уредништва, шаље се на адресу: *Dr. Jor. Jovanović Wien IX. Porcelangasse Nr. 56:* — „Невен“ чика Јовин лист излази двапут м сечно на читавом табаку. Цена је за Аустро-Угарску на читаву годину 4 фор. а на пола године 2 фор. за Србију и Црну гору и остале крајеве 10 дин. или 5 фор. у банкама на читаву годину, односно 5 динара или 2 фор. 50 новч. на пола године, и шаље се на адресу:

Штампарије А. Пајевића у Н. Саду

РАЗНО.

(*Како су стари Мисирци писали.*) Грци и Римљани вековима господарише над Мисиром, али ни најмање пажње не обратише мисирском стародревном начину писања, јер мишљаху да је то тајна само њихових свештеника, коју неће добро бити испитивати; међутим Мисирци нису крили ову своју вештину, него су свему свету на видику с којим долазаху у додир, јавно употребљавали неке знаке, које Грци светим писменом или јероглифом назваше.

Немарност ова грко-римљанска уродила је том природном последицом, да се је временом читање и разумевање јероглифа после бацило у заборав, и кад је након толиких столећа учени свет погледао и на Мисир, тад савршено недостајаше кључ да се тајно мисирско писање разреши.

Неколики писци старога доба, а касније и св Климентије само нас о томе извештавају, да је у старих Мисираца био у обичају троструки начин писања: јероглифски, хијератички или свештенички, и демотички или пучки. А списатељи средњег века тврдо вероваху, да сваки јероглифски знак по јед у мисао изражава, и ово мишљење дуго је владало, јер се научењаци вазда држаху тога правца при решавању јероглифа, тражећи сличност старог мисирског језика у чивутском, халдејском, па и у хинеском говору. Али сав труд беше им узалудан, и већ се у опће мислило да ће смисао јероглифских натписа вечито остати нерешен, кад један неочекивани случај припоможе да се ови тајанствени знаци објасне.

Кад је 1798. г. Наполеон Бунапарта пошао у Мисир, пратило га је читаво друштво учених људи, који пођоше да под окриљем војених чета испитају земљиште, становнике и старе споменике, што од више хиљада година стајаху разметнути по свом Мисиру. У току 1799. г. неки тобџијски официр — *Boussard* — градећи шанчеве, нађе крај Розете један повећи камени споменик, који са три стране тројаким писмом исписан беше, а с једне стране на грчком језику. Кад се грчки текст прочитао, нађе се да је то нека свештеничка уредба у почаст цару Птоломију V. Уз грчки саставак могаху се опазити још друга два, један јероглифски а други демотички писан.

Каменита ова плоча после битке код Абукира падне Инглезима у шаке, и ови је одмах копираше пак дадоше стручњацима да је проучавају. Прво покуша инглески старинар Јунг али са незнатним успехом. Свакојако ће највећа заслуга у томе припасти Франц Шамполијону, који на ту мисао дође, да у јероглифском тексту међу заградом стојеће речи мал-те неће бити личне именице, па онда потражи оно место где у грчком долази име „Птоломије“ и кад га сретно нађе, упозна он неколико слова у сродним знацима тог имена. Кад је тако почетак учињен, изјави он 1822. г. да јероглифски знаци не представљају „мисао“ него фонетичке гласове. У том му дођоше до руке још друга два натписа двојаким језиком писана, па једном беше у грчком тексту име Великог Александра, а на другом име царице Клеопатре. Сад стане у овим именима већ упозната писмена употребљавати, те на велику своју радост примети, да на овај начин може врло лако да прочитава поједина имена.

Кад ова три имена бише овако прочитана, напредоваше даље, и најпре прочита имена што садржаваше текст из грчко-римског доба, а касније једно за другим решаваше имена и ранијих царева, што се налазаху у старим натписима.

С прва је мислио да се фонетички знаци само у личним именицама употребљавају, а међутим стварне именице да се пишу идеографичким знацима, од којих сваки по једну мисао изражава. Главна тешкоћа у томе беше, што мисирски језик нико не разумеваше, јер је давно био изумрьо. Али су живели Копти за које се мисли да су потомци старих Мисираца, премда већ одавно језик својих предака не говоре, него од части арапски од части пак турски. Међу тим имају светих књига, и почем су Хришћани, то је св. писмо преведено на коптички језик. Овај је дакле ваљало пре свега изучити, и за кратко време буде разјашњено, да премда у врло промењутом облику, ала стари мисирски језик још и данас живи у коптичком. Помоћу овога дакле могаше се почети шчитавање јероглифа, па и хијеротичког писма, и после дужег напора пође та ствар за руком које самоме Шамполијону, које пак сљедбеником његовим. После овога могаху се и поједина слова означити; али уз то још и та тешкоћа пристајаше, што за један глас по више разних знакова бејаше; и што се један знак различито изговараше. Па и то се брзо разјасни, на име, да знаци редовно таку животињу или ствар представљају, којој се име у мисирском — коптичком језику тим словом почиње.

Мимо ова проста писмена ипак, као што се вазда слутило, имаде и таковых знакова који баш „мисао“ изражавају. Тако нпр. секира с држаљем значи бога и изговара се *nuter*; крст с гужвом значи живот, а гласно је *anck*; круг с тачком у средини јесте *Rha*, сунце, дан; пчела значи цара, шајка господара; змија беше знак божаства или царства. За олакшицу при читању служиле су слике, као руковођа за читача, тј. кад је реч написана, сљедовала је слика предмета. Више људи значило је народ, женски лик жену, човек с прстом у устих значи дете (и. т. д. види „Бачку вилу“ II. стр. 139.) По свој прилици биће да стари Мисирци у почетку нису имали одређених писмена, него су на овај начин бележили војничка дела својих царева, грађевине и у опће историју своје владавине, и тек се касније, а поглавито у време међу XXI и XXV. династијом усавршила наука писања у њих.

У обичном животу или при писању научних дела, узимано је јероглифско курзивно писмо, које се хијератичко или поповско зове, а из скраћивања ове

писма родио се демотички или пучки начин, који се у обичним и трговачким пословима употребљавао. Јероглифи без разлике пишу се с лева на десно, или од горе доле, а хијератичко писање иде од десна на лево.

Не можемо чланак овај закључити пре него што о постанку данашњег нашег писма не рекнемо коју реч.

Јевропљани већом чести служе се латиницом, која је као што је познато из грчке азбуке постала. Грци и Грко-источњаци задржали су грчка слова; на и старинска готско-немачка писмена биће да су се уз припомоћ старих ђерманских рунских знакова из грчког писма развила. Стари Грци сами су признали да су своју алфавиту од Финикијана позајмили, што се и по именима грчких слова јасно види, јер н. пр. алеф, бет, гиммел, далет, хе, вау, сајин, тет, јод, ламед, самех и т. д. — у грчком језику не значе ништа, а у Финикијанском значе: вола, кућу, камилу, врата и др. Но пошто је сад научно разрешен и прочитан смисао мисирских јероглифа и хијератичког писма, то је чисто доказано, да се основни облици финикијанских слова имају у јероглифима тражити, и заиста њих 15 савршено се подударају са хијератичким знацима

Ова финикијанска писмена најпре се употребљавала у Финикији и Ханаану; од Финичана позајмише их Чавути, а са неком поправком, управо преображајем прешла су у грчке руке, од којих опет остали јевропски народи примише, те тако сад с пуним правом можемо рећи, да су Мисирци а не Финичани права проналазачи данашње јевропејске разнолике азбуке.

По дру Фр. Рибарију, превео

Светозар Мл. Бајић.

(*Моцарт, као трговац.*) Моцарт је, као што је познато, често кубурио с новцем. На скоро после његове женидбе са милом му Констанцијом и после тријумфа његова, што га је извојевао са својом опером „Отмица из сараја“, једва је могао да скупи толико новаца да отпутује у Салцбург, да представи своју жену своме староме оцу. Кад је већ једном скупио толико, те баш кад хтеде са женом да седне у кола, али ево ти од некуд црне коби у лицу једнога кредитора, који приђе колима и не хтеде Моцарта да пусти, док му не исплати дуг од 30 форината. Нису му се околности промениле ни кад се вратио из Салцбурга. Уз то му се још и Констанција разболи, те му је тиме стање његово још горе постало. Пун очајања тумарао је Моцарт тамо амо, само да би гдегод нашао каквог милостивог Самарићана, али све беше узалуд, јер нико неимаде воље, да свој новац на тако несигурно издаје. Па и сами пријатељи уметниковн, који се одушевљаваху његовим мелодијама, окренуше му леђа. Једва једанпут смилује се на њега неки кајишар, који му на сигуран пренис и велику камату позајми две хиљаде форината, али Моцарт доби само једну хиљаду у готовом новцу; за другу хиљаду пак даде му трговац еспапа, и то мораде да прими уместо готова новца, чоје, и тако постаде трговац са чојом. Како се поплашио кад му у кућу донесоше силну чоју! На који је начин он ту чоју распродао не зна се, али је то сигурно, да се овом трговином није обогатио.

(*Како се врбују претплатници*). Париски лист „Голоа“ мами сад претплатнике начином, који до сада беше сасвим непознат. Он обећава, да ће породици свакот оног свог претплатника, који би пострадао и жртав остао возећи се на железници или иначе на каквом год подвозу, платити 300 франака; ако би претплатник био само рањен том приликом, и онда ће добити неку накнаду. Као легитимација довољна је само претплатна признаница. Али и то није све. Лист тај даје и купцу појединих бројева новчану накнаду, ако би га случајно тај дан, кад је лист купио, кола погазила и т. д.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву Свеска 93. *Бој змија са орлови.* Описао Јован Рајић архимандрит. — Свеска 94, *Миндове краљ од Леђана.* Трагедија од Јулија Словадскога. Превод с пољскога. Цена 16 новч. (Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 новч. (7 дин.)

Јастребић протие Грличића. Приповетка Сватоплука Чеха. Превео Срета А. Поповић. Београд. Краљевско српска државна штампарија 1884. 16-на, стр. 139. Цена 1 динар. Издање књижаре Велимира Валожића у Београду.

(*Невен*) чика Јовин лист доноси у своме двадесетдругом броју за 1884. овај садржај: 1. Ево нам га опет . . . (песма са насловном сликом) од Чика Јове. 2. Одисијев повратак, драматски спев од Г. Чикија, (са сликом). 3. Миливој, приповетка из српског живота, посвећена младим читаоцима „Невена“ 4 О Нoју (са сликом) од Вељка Томића. 5. Дечије гратулације, (песме). 6. Календар старих Римљана. 7. Први снег (песма са сликом.) 8. Овејана зрница. 9. Врхунци на нашој земљи. 10. Мајчини јади (песма од Павла К. Лагарића. 11. Куд може сујета да човека одведе, од Браца Чеде. 12. О малом Душану (песма). од Наума. 13. Дештања. 14. Решења даштања. 15 Чика Јовина пошта. 16. Одговор администрације.

Рукописи и све што се тиче уредништва, шаље се на адресу: *Dr. Jov. Jovanović Wien IX. Porcelangasse Nr. 56:* — „Невен“ чика Јовин лист излази двапут м сечно на читавом табаку. Цена је за Аустро-Угарску на читаву годину 4 фор. а на пола године 2 фор. за Србију и Црну гору и остале крајеве 10 дин. или 5 фор. у банкама на читаву годину, односно 5 динара или 2 фор. 50 новч. на пола године, и шиље се на адресу:

Штампарије А. Пајевића у Н. Саду

ПОШТОВ. ПУБЛИЦИ СРПСКОЈ.

Ево нас и при уласку у дванаести годишњи течај нашега листа. За српски белетричан лист то је заиста леп век, и хвала симпатији српскога народа према овоме подузећу, ми смо вољни труд и трошак наш и даље жртвовати на одржање најстаријега овог поучнога и забавнога листа српског, јер имамо уверења, да је „Јавор" на здравом темељу основан, да он није дете просте спекулације, него га је незаборављени наш књижевник Коста Трифковић са дружином својом замислио и изазвао из најчистијих и најсветијих побуда: ради поучне забаве и забавне поуке нашем млађем нараштају, особито пак нашим милим Српкињама.

„Јавор" ће и од сада, као и до сада, доносити лепе *приповетке*, оригиналне, и са свију модерних језика преведене, за тим *поучне и забавне чланке* најразноврснијег садржаја, пратиће *књижевне појаве* у српско хрватској литератури, доносиће *вести и белешке*, из којих ће се читалац поучити и забавити моћи, једном речи, прикупљаће као у кошницу све оно, што би члановима народа нашег на насладу и корист служити могло.

Облик и начин излажења остаје и на даље исти, а ако одзив од стране читалачке публике буде добар и бољи него до сада, ми ћемо умети бити захвални тиме, што би онда по који пут и преко обвезе и обећања наших донели и коју лепу сличицу или музикалију на дар нашим милим читаоцима и читалицама.

Цену остављамо исту и то:

За Аустро Угарску и Босну и Херцеговину:

На три месеца — — — — — — — 1 ф. 25 н.
На шест месеца — — — — — — — 2 ф. 50 н.
На читаву годину — — — — — — 5 ф. —

За остале земље:

На три месеца — — — — — — — — 1 ф. 50 н.
На шест месеца — — — — — — — 3 ф. —
На читаву годину — — — — — — 6 ф. —

Умољавамо учтиво свакога честитог Србина, који радо чита и коме је бог дао породице, да има за кога да се и о душевној му храни стара, да не пожали малене жртве, која се тражи овде од њега, те да се претплати на „Јавор" за г. 1885.

Да ће „Јавор" најуредније сваке недеље излазити — о томе, мислимо, да није нужде свет наш да уверавамо, јер ево за прошлих једанаест година дана још се ниједан број листа никад задоцнио није, но га сваки претплатник као на сахат уредно добивао.

Претплата се шиље: *Књижари Луке Јоцића и др. У Нови Сад.*

Уредништво и администрација „Јавора.

У Новом Саду.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шиљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор., на по г 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За ст... не земље: на читаву годину 6. фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића и друга. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

Власник:
→ ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. ←

Уредник:
→ Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ. ←

Бр. 52. У Новом Саду 23. децембра, 1884. Год. XI.

БОЖИЋЊЕ ЖЕЉЕ.

I.

Осветљени бели двори,
Мислиш из њих сунце сија,
На трпези окићеној
Пуно сваких ђаконија.

Сред дворане поносито
Божићње се дрво блиста,
На њему је драгог кама,
Сува злата, сребра чиста.

На њему је сваке сласти,
Што је раскош дати мого, —
Oј, јединац миле мајке
Има жеља млого, млого!

На душеку меканоме
Љуби мајка чедо своје,
Па га куша, запиткује,
Да л' још има жеље које?

„Кажи мајци, чедо драго,
Знаш ли што год зажелити?
Па док стигне бадње вече,
Све ће, све ће овде бити.“

„Једног коња крилатога,
П' онда к небу узјахати,
Да донесем једну звезду,
Теби, теби, слатка мати!“

II.

У крај села колебица,
Кроз њу хладан ветар бије,
На огњишту искра топла
Већ одавна пала није.

У собици пред иконом
Кандиоце чкиљи, пуцка,
Ка' од света да се прашта
Каква грешна душа љуцка.

Са постеље чујеш уздах
Изнемогле мајке јадне, —
Тужан одјек горка вриска
Сирочади босе, гладне.

У сузама тужне мајке
Још се зрачак наде блиста:
Пробудиће милост ваљда
Рођен данак бога Христа.

„Молите се, децо, богу,
Да нам пошље милост с неба“ —
А деца се богу моле —
„Дај нам, боже, парче хлеба!“

Мил. Ан.

би му неколко комада хлеба и у лонац воде, без да му икакву љубазну реч рекне; затим напусти стан, врата забрави и кључ са собом однесе.

Она је разносила новине, па кад је тај трудни посао обавила била, одала се ма каквом другом раду, ког је у вароши нашла, са ког се доста касно у вече кући враћала. Без поздрава уђе у собу и мало се побрине за дете, које је већ одавно заспало, јер свећу запалити не беше му дозвољено.

Њојзи не упадаше у очи, да је дечко правилно растао; још мање је знала да је он свако вече кад је легао, будан био, само да би могао своју матер још видети — да је он пажљиво на сваки корак од дворишта к собици прислушкивао, и да се јако обрадовао кад би се врата отворила. Кад ју тада штогод запита, она би му грубим речима одговорила: да нема ништа питати него нека спава. Он се тада није више помакао; та он је своју матер ипак видео, њен глас чуо — задовољан засни.

Ко би лепу, снажну, једва 28 година стару жену видео, тај није могао појмати, како може тако тврда и без сажалења према свом детету бити. Та матере се требају о својој болесној деци највећма да старају и да их љубе да би им својим старањем и бригом много надокнадиле.

Њено срце од многог бола очврсло је. Кад јој је 17 година било удала се по нагону своје матере за човека, кога није љубила. Она не беше тада још способна, да своје срце испита за кога бије, коме је наклоњено а вољи своје матере није се смела противити. Брачна свеза није срећна била, јер њен муж суровог карактера и нићу одан с њоме немилосрдно поступаше. После годину дана сина је родила; она се радовала, да добије дете, ал кад га је после овако хромог видела не беше јој мило. Одношај према њеном мужу не постаде тим ништ бољи, а дете јој је посао и бригу само умножило. Увек би гледала у малом немоћном створу дете оног човека, који је с њом сурово поступао а кога она љубљаше.

Тешке године пуне бриге проживела је и са највећом нуждом борила се а није се смела свом мужу потужити. Најпосле умре и он у току свог разузданог живота. Она је весело одахнула, јер је још млада била а живот дугачак пред њом; али брига о детету оборила је њене намере и ово лежаху као сињи терет на њој. Дечко беше оков, који је њу стезао и притискивао. Да је сама, могла би се где год најмати да служи; више је пута имала прилике да се поново уда, кад само болесно дете не би на путу стајало.

На тај начин је њено срце мало по мало очврсло. Она дечка није никад волела; и сад га гледаше као препону своје среће. Мучно и без икакве радости живела је, и увек се побуђиваше у њој мисао: све да би могло бити, кад само дечка не би било. Та она је још млада, у жилама јој тече врела крв за нов живот, али она изгледаше тако хладна, као да се свију сласти живота одрекла. Она није била рђава; тешка рука судбине и патње, које већ одавна трају, њу су очврсле.

У дечку се пак чудноват живот развио. Он није на свету ништа друго познавао него свој стан и узано двориште, јер изван ових никуд није излазио био. Телесно заостав душевно је предњачио својим годинама. Из неког старог буквара сам је читати научио; једну стару књигу са приповеткама, другу са путописима нашао је међу старежи у кухињи и с њима је часе и дане проводио. Знао их је већ скоро на памет па ипак садржај није разумео. Све му се чинило као сан, на кога је он своје детињске мисли управљао.

Са децом се никад није играо, јер људи, који су ту становали не имађаху деце; они неби к њему у собу могли ни доћи, све кад би их и било, јер је мати врата закључала и кључ са собом однела. Он их баш није ни потребовао, јер се сам играо. На две штаке сишао би се и донео неколико комадића дрвa, и с њима се занимао; неким старим ножем резао је по изгледу разних ствари, које је видео, разне дрвенарије. Затим је однео иверје на страну, јер ћe га

ње — топити почео и да и из њега чиста и истинска љубав понићи може . . .

Шта се човека тиче незадовољство целога света, кад је он срећан, задовољан?! . . .

Тако је било и код ње.

У место пређашња мирна, тужна или строга израза сијаше јој сад у очима бескрајна срећа, весеље и благост, а лице јој беше умивено сјајем среће а по томе и лепотом и младошћу . . .

„Скорим ћу доћи, да посведочим своје речи и делом.“ гласило је његово потоње писмо.

Врела суза радости канула је на тај лист а дршћуће руке притискоше га узрујаном срцу.

У смеју и плачу провела је тај дан.

Он долази, да и делом целом свету докаже, да је воли и да је усрећи. Па ко ту не би од радости плакао? . . .

„Христос се роди!“ рекао је сутра дан у три пута свештеник у цркви својим вернима.

„Ваистину роди!“ рекла је двапута са побожним народом и учитељица, а трећи пут јој речи у грлу застадоше, а срце живље закуца. — Из леве певнице погледаше два искрено гледећа ока у женску цркву и поглед им застаде на њојзи . . .

„Он!“ одјекну јој у души, а тај одјек као да беше прелазан, јер и он баш тада мишљаше: „она!“ и задрхта од чежње.

Неколико дана пуних среће протекоше за тим. — Добио сам „лепу службицу“ у своме родном месту. Сутра ћу те и од родитеља искати — рече јој он кад су добили прилику да се на само разговоре, па је нежно пригрли својим прсима.

Она није имала снаге да се противи него спусти главу на његове груди и јецаја.

„Не плачи, душице!“ тешио је он „мој бабо и мајка једва чекају да те запиле.“

— Ох, како те волим;“ прошапута она могла бих с тобом и на крај света. Али сирота мати, како ће јој бити? опет да се сели, а овде се већ научила.

„Мати . . . да се сели? . . . муцаше збуњено и испрекидано он „А на што то?“

Она се трже, па такође збуњено прошапута: „На да . . . да се сели . . . с нама. Ти знаш, да је слепа и да јој је моја помоћ нужна, јер отац не заслужује толико, да јој може и послугу држати.“

Али душо то не може бити. Шта би бабо рекао? А и моја плата сувише је малена да би . . . .

„Разумем те“ прекиде га гробовским гласом она и диже своје пребледело лице са његових груди. „Ја као твоја жена, нећу моћи ван куће заслуживати, а теби је тешко да је издржаваш. Дођи дакле амо, па ћемо живети како можемо.

„Неможе бити. Шта би свет рекао!“ промуца он и порумени.

Неколико тренутака обоје ћутаху. Он збуњено гледећи преда се, а она беше покрила лице рукама, а кроз прсте котрљаху се вреле сузе.

Кад је та врела река суза одишла, уздахну она, па једва чујним ал сталним гласом рече:

„Не може бити. Е па збогом, и буди сретан!“ па посрћући и јецајући изађе из собе.

Ту ноћ провела је без сна, али и без суза; само што су јој усне чешће и нехотице шапутале: Јадна мушка љубави, а још јаднији поносу! А мене опет веже — дужност . . . .“

Сутра је добила од њега писмо. Оно је било пуно жара, љубави и уверавања, да ће без ње несретан бити, али уједно и разлагања: да њена мати без ње кад тад остати мора, те да се мане те „фиксе идеје.“ Јер вели, нико не може и неће и пуницу држати.

Она дуго гледаше то писмо. На по-

че — можда ће му мати раније доћи. Очи му се светлише од радости и једва је осећао како му се ноге коче. Са грозничавим нестрпљењем прислушкивао је на сваки корак. У стану преко од њега чинило му се: као да јела, осветљена малим свећицама на прозору стоји; он ју истина није видео али ју познаде по јасној светлости од свећа на ципеларевом прозору — очи му се заблисташе од радости. Његова мати остала је тако дуго, а незнаше како ју дете жељно чека.

Мати му је целог дана као и иначе радила. Кад се кући враћала видела је сваком на лицу стотину радости, људи журе се кући: да обдаре своју дечицу поклонима, радују се — само за њу нема никакве радости. Њен живот је рад и силна брига, а још је тако млада.

Идући тако прође поред једне куће, кроз ниске прозоре погледа у осветљену собу. Богатства у овој кући као и код ње нема, али на столу стоји мала јела разним стварима искићена. Више деце трче око ње радосно; домаћин држи најмлађег у наручју, попе га на раме: да може позлаћену јабуку откинути, а домаћица стоји покрај њега. Она не беше весела — али из очију јој светљаше срећа и задовољство

Огорчена окрене се одавде и пође даље. Зашто и њојзи така срећа у део не допаде? Она помисли на своје хромо дете код куће, али не из љубави, јер то дете стоји њеној срећи на путу. Она није ни мислила: да ће до радости на бадње вече доспети ил ју бар видети. Зашто не? Болесно јој дете укочено седи и можда још једва знаде, да је бадње вече.

Тако мислећи уђе у узано двориште, и радовала се што и овде неће сјај од свећа на малој јели видети. У тај пар јој у очи упаде слаба светлост, која прозор њене собе осветљаваше; она опази дечка, где на столу седи, пред њим стоји светиљка. Зачуђена и озлојеђена отвори врата. Шта му паде на ум, да преко њене заповести запали?

„Зашто си свећу запалио?“ повиче оштрим гласом.

Дечко ју гледаше великим очима, које се од радости блистаху; учинио се као да опори глас њен није ни чуо, јер још јаче звучаше радост у млађаним му грудима.

„Па бадње је вече!“ одговори јој и насмеја се, тако весело као да је за њега најлепша јелица украшена.

„Шта ти знаш о бадњем вечеру?“ настави мати му „за тебе па и за мене нема бадњег вечера.“

„Али ипак мати за тебе има!“ повиче дечко.

Са рукама, које су од зиме дрхтале извади малу кућицу из фијоке и мете ју на сто; запали свећу на њој, па затим весело погледаше на своју матер.

Мати му је ипак нешто смућена била.

„Шта ће то?“ запита она.

„Ја сам је за тебе начинио, да и ти какву радост на бадње вече уживаш“ одговори јој дечко и бејаше врло весео.

Она му приђе један корак ближе и полако узме кућицу. У грудима јој борила се некадашња мржња са садашњом љубављу према детету, неисказано осећање проби јој груди — то беше материнска љубав, која сад до врхунца дође. Она приђе детету, обгрли га обадвема рукама и притиште га на своје груди.

„Чедо моје — мило чедо моје!“ повиче мати и јецање јој прекидаше речи.

Она није опазила: да у овом тренутку нека особа у собу гледи. На прозору преслушкиваше ципелар, који је желео да радост дечкову види.

Дечак беше због страсног узбуђења своје матере уплашен, јер он не познаваше овај знак љубави. Да-ли је његова мала кућа своју цел постигла? Он то није знао.

„Радујеш-ли се?“ запита ју полако.

„Ипак — ипак! Али ја немам ништа за тебе!“ повиче мати му, и паде јој тешко на срце, што је на своје дете заборавила. „Како си ти хладан! Како су хладне твоје мале ручице!“

Она их ухвати и мете на оба своја образа; да би их тиме мало угрејала а зг[illegible] пође, да ватру наложи.

За неколко минута буктало је у [illegible]

па кад је соба била топлија мало јој одлану. Скува кафу, узме дечка к себи, помилује га по бледом образу, и замоли га: да пије вруће кафе.

Он се смејао, и па зачуђен пола уплашен, то беше нов свет за њега. Очи његове почиваху на свећи, која је на кућици горела, хоће да се угаси, плану још једаред — па затим је била мала радост на бадње вече готова.

То га је здраво дирнуло. Мати му пружила да пије, он није могао тако је био од зиме укочен; хтеде руке своје око врата матери обавити ал ове беху малаксале.

Она га мете у свој сопствени кревет, јер овај топлији беше него његов; потпири ватру наново и отвори врата од чађаве кујнице да и ова топлија буде.

„Је-л ти топло?“ запита га и руке му око врата обвије. (Свршиће се.)

ПЕСМИ.

Песмо умилна, ти моћи дивна
Полети брзо, ходи ми амо!
Та ти си увек мила ми била
Јер т и ме једна разумеш само!

Јер кад ми младе ускипе груди
Видећи правду да милост проси, — —
Ти ме тад тешиш велећи да нам
Сретније дане будућност носи!

Ил' кад ми памет стане у глави
Видећи како обест се слави, — —
Ти ме охрабриш искуством велећ'
Наука да јој уставу прави!

И кад ми снага клоне у борби
Којом с' опстанак учврстит' тежи, — —
Нову ми снагу уливаш реч'ма:
„Темељ опстанка у раду лежи!“

Ил' кад се сумња подигне клета
У љубав њену сатрт' ми наду, — —
Једино теби припада хвала
Што ипак нада одржи владу!

Па зато ходи, ти моћи дивна
Полети брзо, ходи ми амо!
Та ти си увек мила ми била.
Јер ти ме једна разумеш само!

У Голубинцима

Д. Прерадовић.

ВЕРА ЗА ВЕРУ.

ОД НИКЕ ГРУЈИЋА — ОГЊАНА.

(Свршетак.)

Стеван је био тронут, та њега је та чедна тужна Палмирина појава још већма заносила. Заиста рече он, што ја с вама племенитије мислим, то ви мени све мање верујете. Та ја неосећам никакве увреде, ја вас толико поштујем и љубим, да немогу никакву срчбу у срцу да понесем. У онај мах када ми се пребаци моја добра намера као зло, ја планем; али одмах по томе ја се већ горко кајем због своје наглости, та ја би вам Палмиро желео да приуготовим такав сретан положај, да се вазда радовати и поносити можете. Па опет, ми смо људи толико слаби у својој страсти, да се незнамо обуздати кад треба. Молим вас дакле, останите ту, одморите се. . . па онда. . .

„Ово је за мене заиста страшан час мучења. Ја немогу никада на то пристати, да овде останем. Та то би била моја морална смрт,“ рече Палмира озбиљно.

— Свако чудо за три дана. Па зар би се когод усудио, да о томе сме ма једну реч у јавности прословити. Палмиро, ја вам ево опет понављам понуду. Господарите у овом дому, господарите по жељи, по ћуди, ми ће мо сви бити ваше слуге. Заповедајте, рече Стеван значајним нагласком.

„Дакле ја заповедам, да ме ваши људи сместа отпрате дома!“ рече Палмира заповедајућим гласом.

— То је луда заповест, та се никада неће испунити, одговори Стеван хладно.

„Неће!“ повиче Палмира расрђено, видећемо! Она се спремаше, да сама пође на поље.

— Јестели ви при себи Палмиро, упаде Стеван зачуђен у реч јој. Та дању и ноћу тужио сам ја за вама, тражио сам вас и нашао сам вас. Па сада, када сте ви у моме дому, у мојој руци, зар да вас пустим, зар да вам дадем још једаред пута и начина, да ме исмејете. Никада. Избијте себи из главе, да ће те се одавде, без каква велика чуда избавити. Заото вам препоручујем, мудрост, обазривост и практичност; а то је да се подвргнете неумитној судбини, па заповедајте у овом дому, да можете најслађе жеље уживати. —

„Дакле, по томе као што видим, ви сте мене обмахнули, да сте мој избавитељ од злих и неваљалих људи. Ви сте дакле мој намеран убица. — Хо, да срамоте и понижења за једног срдара. Ја вас се одиста гнушам, ја вас презирем, ви нисте јунак, ви сте подлац. Зар би се ја могла икада тој подлости у руке предати. Боље ми је умрети, него таку бруку и срамоту на души носити. Бежите, уклањајте ми се испред очију, рече Палмира разљућена, те са руком нејаком хтеде испред себе да уклони Стевана.

— Ха, ха, ха, ха, смејао се Стеван, а у њему се бес распалио. Гледај ти голупчета, како се накострешило. — Али сад мало озбиљно. Ја сам са тобом девојко до сада врло лепо поступао, ма да си без обране у мојим рукама. Ти видиш шта сам ја намислио, чим сам овај корак учинио, да те на овај начин у мој дом доведем. Пустио ја тебе одавде ил' непустио, све ће на једно изаћи. Људи ће већ знати, да си ти овде била. Нећеш ли лепим, ја знадем и много другачија средства употребити, да до намишљене цели дођем.

„Дакле сада смо дошли до крајности, сад више неосећамо никакво поштовање, сада смо ти. Добро, ја ћу пробати и тако. Зар ти мислиш гнусни човече, да се ја твоје претње плашим! Шта си ми кадар учинити — ништа. Ја немам за тебе срца, немам осећаја. Ти си ми украо највећу светињу моју, отргао си ме од слатке и узвишене љубави моје. Ја ћу лако. . врло лако умрети. А тебе, тебе мрзим, презирем. . . Више за тебе немам речи, „а ти чини шта хоћеш!“ — Палмира је стала у један кут, па ни да се макне из њега.

Стеван је и бледио и црвенио. Видећемо, промумља он; затим зазвони. Наото уђе један послужитељ. Стеван упре прст на Палмиру, на рече слузи оштро: „Ту бездушницу води под торањ!“ —

Стеван је отишао у другу собу, да не види, да се непокаје и неповрати. Слуга је тужним гласом позвао Палмиру, да пође за њим. — Она је ишла, надајући се тамо смрти, која би јој у тај мах веома добро дошла. — Слуга је одвео Палмиру ходником, па онда по неким степеницама у замачку кулу горе. У руци је држао један мали жижак, но код врата и тај му се угасио. Он једва нађе браву, отвори врата, и пусти унутра у мрак Палмиру. За њоме се затворише, зашкрипнуше тешка гвоздена врата. — Палмира је слушала, она је чула невоздисање, као да долази из дубине неко умируће стењање. Пред очима јој се учинило, као да је нека грдна провалија. Она није смела да коракне напред. Она се спустила ту на под, и ту је после малог умирења заспала. . . Младост, умор, па је и сан сладак био, ма да је под њом тврди под био. —

Зора је већ давно забелила, а у кулу замачку, могла је светлост само озгоре, кроз решетку унутра ући. Већ је сва унутарност куле осветљена била. Али какав је то страшан и грозан поглед по тој кули. Та ту су редом поређане справе за мучење бедних људи. Кожа се најежи, а коса се дигне, кад око погледа, каквих грозних справа ту нађе. Заиста је човек по некад грознији од звера. Он ужива у мукама другог човека.

Он нема срца, нема душе за бол сабрата, садруга и сачовека.

Када се Палмира ујутру пробудила, и када је погледала по тој црној, ужасној и пространој дворани.. Када је опазила справе, које јој се прве и најближе показаше, она је се следила, а готова је била да наново обамре, но у тај исти мах чује она тежак уздисај, после ког бедник гласно изусти: Не, немогу веру задану погазити никада. Умирући мислићу на своју божанствену Палмиру! —

„Миодраже“, вриснула је гласно Палмира, и са пода скочила, те полетила на ону страну од куда је његов глас долазио.

— Палмиро, моја дивна Палмиро, кликну Миодраг, и дочека Палмиру у свој топал и буран загрљај!

Ко је кадар описати њихову срећу, они су заборавили у томе тренуту, де се находе. Само када су се тако ненадно нашли, па ма морали погинути и то ће сада слатко бити. Нису знали ни да запитају једно за друго откуд у кули. —

Миодраг је по мраку, када су га турили у кулу, наишао на неку кладу, те је сео на њу; а касније када га је сан обхрвао, легао на њу и спавао целу ноћ. Сада пак, када се обрнуо и погледао згрозио се. Та је клада била сва крвљу попрскана. На њој су биле утврђене карике, у које су стезане осуђеног несретника биле ноге и руке, те су му ту или жегли ил' кидали живо месо.

Палмира, када је видела крв, она је метнула руку на очи, јер јој се почео мрак пред очима хватати. Миодраг прихвати Палмиру, а она му наслони главу на груди. Тако су загрљени стајали међу грозним и страшним справама. Њихова љубав је у овај мах тако силна, тако узвишена била, д нису могли осетити оне болове, који би у лед мучења наступили.

Брава на гвоздени врати шкрипну. Врат се отворише, а унутра ступи један слуга, о учен у црвеном оделу. . . знак крвопрол це. За њиме уђе Адријана у чаробном ју арњем оделу. — Тек што је корачила, а ча стаде као камена стена, видећи ово двоје топло и нераздељиво загрљени. „Шта је ово“, новиче на слугу пред собом ходећег.

— Господар, сердар, наредили су ноћас, да се ова девојка доведе амо под торањ, одговори слуга осечено!

Палмира се тргла, када је видела Адријану, она поче страшно дрхтати, те се прикучила бојазљиво сасвим уз Миодрага.

— Небој се прошапута јој Миодраг, и стиште је за руку. —

У исти мах уђе и Стеван у кулу. Већ споља повикао је он љутито. Ко је смео без моје заповести отворити ова врата! Но видећи Адријану, де као кип стоји, а тамо даље оно двоје загрљених, трже се и упита нехотице:

— А шта је ово! —

„Ваше и ваше госпође дело“, одговори Миодраг тужно.

Стеван је погледао у исти мах у своју жену, па се тада обрну к вратима и стиште обема рукама своје врело чело.

Адријану је та појава оснажила. Она је осетила шта се у Стевану збива, и у њену душу поврати се изгубљена племенитост, а у срце доброта, она приступи своме посрамљеном мужу, па рече веома љупко и пријазно:

„Драги и мили Стеване, зар непознајеш и не видиш у овом прст вишег промисла, није ли овде оличена правда. Баш наши противни смерови, учинише да се они сродни елементи нађу тамо, де смо ми озбиљно мислили до победе доћи. У средини ових наших грозних справа, славе ово двоје гоњени победу, над нашим нечистим смеровима. Кроз огањ прође злато, па је тад тек чисто. Кад муке претрпе људи, онда су се прекалили у чистој љубави. Истина, да смо невешти били за себе, али смо ево створили вешто, да се ово двоје љубећи прије, него што су се и они надали саставили заједно, да остваре своју велику задаћу с в о ј е с ј е д и њ е њ е у љ у б а в и. Када смо драги Стеване тако племенито и лепо дело изненада учинили, а ми ваља да га благословимо, нека своје сродности и лепоте ради, служи живим људима за красан пример бу-

дућих дана, и нека је на славу човечанства.“

Стеван није имао куд ни камо, већ да потврди речи своје узвишене љубе. Он рече: И сам видим драга Адријано, до каквог смо жалосног растројства нас двоје дошли. Сваки је човек сујетан, када се види окружен ништавим сјајем богаства земаљског. Човек мисли онај, да је силан, што суровошћу располагати може. Но како се та сурова сила, пред узвишеном племенитошћу разбије. О, када би ми овај пример могао дати мира за срећну будућност мојих дана. — Тек, тешко ће се из груди ми, искинути забиљежени утисак ове преживеле појаве, ван ако она моћ не изглади све, која у природи стоји и раздваја. — Стеван се окрене Миодрагу и Палмири, те дрхћућим гласом изговори: Мој вам благослов! За тим изађе брзо напоље.

Гђа Адријана приступи двома љубљенима, те их усрдно мољаше да јој опросте за претрпели бол и страх; што ови радосно учинише; и сви троје оставише брзо ову хладну и страшну кулу. . . . . . .

Миодраг и Палмира сретно се вратише своме дому, и када су брзо после тога били сасвим своји, упита Палмира:

„Кажи ми драги мој мужу, шта је нас обоје сачувало, те смо у најтежим тренутцима непоколебиви остали и до крајности истрајали?

— Уверење мила Палмиро, да ће мо пре једно за другим умрети, него се туђим назвати одговори Миодраг важно.

— Сећаш ли се Миодраже онога дана, када бесмо у шеталишту, и када дадосмо једно другом „веру за веру“, и од тога доба осетила сам се тако силна и надмоћна, да ми је вазда неко унутарње одушевљење говорило: Небој се Палмиро ни чега!

— Па и сад, лане моје, нека буде тако, Сећајмо се вазда шта вредимо једно другом, јер и ма да смо своји, зуб злобе никада немирује, он угриза кад год може и дигод може.

„Јест“, одговори Палмира топло и сави се на груди свога племенитог мужа, и гледаше му у очи, у те светле зраке, из којих поniче за њу сва срећа и сво блаженство. . . .

НАШЕ СРЦЕ.

(РОЗЕГЕР.)

Наше срце то је харфа
Мала харфа од две жице,
Од радости једна пева,
Друга плаче и запева.

А судбина ладнокрвно
Непрестано у њи бије;
Сад весело штогод може
А сутра ће: Свјати Боже!

Гиган Бакаловић

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИПОВЕТКЕ.

По народном приповедању прибележио верно Тоша Грбић.

VII.

Сиромашно село.

Било једно село. Па што год је људи било у селу, сви су били сиромаси, само је један — у целом селу — био газда. Ови сви други сиромаси стану искати од њега, кад им што треба, ал' он није хтео ником ништа давати, па кад му је већ дотужало он науми да се исели из тог села. Тако је и било. Кућу и земљу прода, а покућанство, овце, краве, и т. д. то почне све селити у друго село. Он је имао три сина и два слуге; прво натоваре покућанство на кола, па он седне са слугама; а синовима заповеди да сву марву: овце, кра-

ве, коње, волове и т. д. њих тројица терају, и тако им каже: „Децо! ако вас мрак ухвати у шуми с марвом, ви је пустите нек' пасе, а ви, ако вас ко узвиче, не одзивајте се нипошто, ако мислите добро проћи.“ Отац са слугама отиде, а синови окупе марву па и они полако за њим. Кад се смркло ухвати их ноћ баш у шуми; они шта ће! мора се ноћити, пусте марву да пасе, а они наложе ватру и поседају да се грају.

Кад око неко доба ноћи, зачује се глас: „Помозите ми ако бога знате.“ Најстарији брат рекне: „Хајде да се одзовемо.“ И средњи брат рекне: „Хајде да се одзовемо.“ А најмлађи каже: „Немојте се браћо одзивати, знате добро, шта је отац каз'о: да се неодзивамо у овој пустињи, па ма к'о да нас виче.“

Залуд' је најмлађи брат говорио да не вичу и да се неодзивају већ да послушају очину заповест, они нису хтели слушати, него кад је онај опет завик'о: „Помозите ми ако бога знате,“ а најстарији одзове се: „Ево нас! ми смо ту.“

Чим је он то изговорио дође ти један човек, и то не као други људи, него стра' га погледати: велик', крупан а имао је само једно око, и то, на прсима. Како је дош'о одма повеже сву тројицу, и однесе их мало даље у шуму и сву им марву у своју авлију отера где је његова кућа била; одма једног метне на ражањ и испече га; па пошто га је поручо, легне да спава; а она два брата остану, чекајући да и њих див поруча.

Кад се див пробудио, одма узме другог — средњег брата метне га на ражањ и испече га. Кад га је поруч'о, легне опет да спава. Најмлађи брат, пошто је видио да ће и њега иста судба стићи — то науми да се избави.

Кад је опазио да је див засп'о, он брзо узме онај ражањ — на којим је браћу његову див пек'о — па га метне у ватру, па кад се ражањ здраво угреј'о, он пријђе и онако усијан прибоде диву у око; па одма окупи своју марву — из дивове авлије — и почне је гонити.

Ал' јест'! неће марва да иде! Шта ће сад?

У тим' се и див пробуди, па одма повиче: „Синко, синко! Ходи да ти дадем један прстен; кад си ме већ убогаљио барем да ти дадем спомен.“ Најмлађи брат пријђе ближе, узме прстен, од дива, и одма га метне на прст, ал' јест'! чим' је мето на прст одма је и сам се приближивао диву; а он, видећи да ће скорим и до дива доћи, — од како му је прстен на руци — поплаши се дива — да га неће пећи — извуче нож из џепа и од сече прст на ком' је прстен био па га баци диву. Почне марву гонити, неће да иде! Шта ће сад? У том' наиђе једна баба, па му рекне: „Синко! Видим да се патиш, па никако да своју марву од куће дивове одбијеш, шта ћеш дати мени па да ја томе лека нађем.“

Он јој стане обећавати много новаца, ал' она му рекне: „Ја нећу новаца, него, кад се ожениш, па прву ноћ да дођем да те поједем.“ Он одма помисли: па лако ми је за то, не морам се никад женити! па онда ме неће баба појести; те онда се окрене баби и рекне: „Па хајде! ја пристајем.“ Баба одма окупи марву и истера на поље; а он после окупи марву и отера у оно село где му се отац преселио. У том је селу и цар био. Опази једном царска кћи њега и заљуби се.

Дочује некако и он то, па науми да се жени ал' опет стра га је бабе; најпосле реши се и запроси царску кћер.

Цар, кад је видио да му кћи оће за њега, пристане, и за кратко време венчају се.

Кад је прву ноћ лего да спава, зачује се глас: „Синко, синко, дај баби што си обећао,“ — он се поплаши и почне бегати, у том' се зачује други глас: „Синко, синко бежи код Св. Петка, он ће ти помоћи“ *) он одма нагне њему бегати, а баба се створи у курјака, па одма за њим, он кад дође

*) Ја сам ову приповетку од њих тројице слушао, и сваки приповедач, овде је тако исто изговара, и ја је тако исто и бележим.

до Св. Петка, овај га одма склони и метне измеђ' њега и курјака гвоздена врата, и два ланца, курјак одма прегризе један ланац, па почне и други, а св. Петак рекне му: „На синко ову марамицу, па бежи код Св. Суботе, ваљда ће ти она помоћи."

Он нагне њој бегати, а курјак опет за њим. Св. Субота брзо намести измеђ' њега и курјака, гвоздена врата и три ланца; курјак како дође одма прегризе два ланца па почне и трећи, а Св. Субота му онда каже: Ево ти овај пешкир па бежи синко, код свете Недеље, ваљда ће ти она помоћи." Он нагне бегати, а курјак опет за њим, а св. Недеља кад је видила да оће курјак да га стигне брзо намести гвоздена врата и четир ланца, курјак, чим дође одма прегризе три па почне и четврти, а св. Недеља му онда каже: „Ево ти синко овај прут, па бежи даље, па надалеко од мене наићеш на две састављене планине, ти их удари с отим прутом, а оне ће се растворити, па кад ти прођеш оне ће се опет склопити, и тако ћеш се од курјака спасти.

Одма нагне да бежи а курјак опет за њим, како дође до тих планина, удари их прутом, а оне се растворе, па кад је он прош'о оне се склопе а курјак остане на оној страни, и одма стане прокопавати планину. Кад је преш'о преко тих планина, навали сан на њега, и он заспи, па кад се после пробудио, а око њега три пса, један је тежи од земље, други је бржи од ветра, а трећи све чује. Како се он где год макне пси одма за њим; идући тако наиђе на две жене, а те су жене биле, оне бабе — што се претворила у курјака — мати и сестра.

Оне га запитају које и од куда је; он пак незнајући ко су оне, приповеди им све од краја до краја, а оне кад су чуле, договоре се да га зову код њих па да га задрже док курјак не прокопа планину. Није се он ни читав дан бавио код њих, а курјак прокопа планину и прође, па одма похити сестри и матери; па кад је дошао код њих, чује да је баш код њих онај кога он гони, па онда се стану све три договарати како ће га стаманити, па онда нареде овако: Да скувају вечеру, па да га зову у собу да вечера, а курјак да се сакрије под астал, па чим он седне, курјак да скочи и удави га. Оне су добро за њих наредиле, ал' бадава онај пас што све чује, чуо је и то, па одма оде и каже своме газди: „Чуј газда, тебе ће сад з[illegible]ати да вечераш, ал' ти нипошто немој, него им кажи: Нисам гладан, гладно је моје једно псето; па онда пошљи оног' што је тежи од земље, нек' он вечера."

Кад је била готова вечера, зовче га она најстарија: „Хајде момче да вечераш." „Нисам гладан, него гладно је моје једно псето." Затим' онај што је тежи од земље одма оде у собу, и одма је опазио курјака под асталом, па одма отиде и легне на њега, курјак стане урлати, ал' овај га тако притисно да му све кости пуцају; па кад га је добро прогњечио, он опет изађе напоље код свога газде.

Сутра дан договоре се опет али друкчије: Да наложе пећ, а курјака да сакрију за огњиште; па да га онда зову да се греје, па кад он дође да се греје, оне све три заједно да га баце у пећ.

Опет им план није иш'о за руком; онај пас што све чује, чуо је и то, па оде опет и каже газди: Чуј газда зваће те да се грејеш, ал' опет немој ићи него [illegible]пет пошљи истог пса, нека опет курјака мало продави, с отим ће све слабији бивати. Кад су наложили пећ, зовне га она најстарија: „Хајде момче да се грејеш, знам да ти је зима." „Мени није зима него мом' једном псу је зима, нек' иде он па нека се греје." Онај пас што је тежи од земље, оде да се греје, па кад опази за огњиштем курјака опет легне на њега и притисне га да су му све кости пуцале, курјак се стане дерати а мати и сестра дођу и отерају пса и тако га избаве. Кад сутра дан договоре се о[illegible]т: Да га позову у лов, па кад оду у ш[illegible]му она најстарија претвори ће се у лисиц[illegible] а она друга у зеца, а курјак остаје кур[illegible]ак; лисица и зец изаће пред њега, а он [illegible]ад патегне пушку на њих, вурјак ће ско[illegible]ти и удавити га. Онај пас што све чује. [illegible]уо

је и то па каже газди: Ти газда можеш слободно ићи у лов само немој без нас, па кад изађе лисица и зец пред тебе, само добро лисицу узми на око, а после је наша брига.

Сутра дан хајд' у лов, како он с псима у шуму, истрчи лисица и зец пред њега, он брзо пушку и нанишани на лисицу и убије је, курјак кад виде хтеде да скочи, а онај пас што је тежи од земље скочи, па легне на њега и удави га. Зец почне бегати а онај пас што је бржи од ветра за њим, стигне га и удави га. Сад се он крене кући, пређу преко планине; сврати код св. Недеље, да јој прут натраг, код Св. Суботе да јој пешкир, код св. Петка марамицу, захвали им се и оде кући. Кад је отишао кући сви му се обрадују, и цар направи велику част, па после неког времена преда му и царство, као зету свом.

ЛИСТАК.

ЂОЛЕ.

— Приповетка П. К. Росегера. —

Сутра је Кузман и Дамјан. Ђоле стоји у вајату па се брије.

Господичићи из вароши грепкају бријачицом обично онуда, где би хтели, да им никне брада. А сеоски момак брије се онуда, где има браде. Дабоме, нашем Ђолу има већ тридесет и пет, а да пусти браду, био би ко Краљевић Марко. А шта ће нашим момцима брада? Насапунио њу Ђорђе, ено сад чека да га сапуница мало изгризе, а међутим звецка нечим по џепу. У џепу је лепа шкљоца, парче труди и неколико новчића. Дабоме, ако хоћете, да цепидлачите, па завирите у џеп, онда ће се ти новчићи од стика претворити у гвоздену пуцад са покојне солдачке блузе. Ђоле још већма напући црне образе. Пуцад са блузе! Сутра слава у манастиру, а у његовом џепу гвожђушина! Мари меанџија под чатрљом за пуцад! А још сад је жедан!

Уђе стрина Кумрија у вајат. Каже Ђолу, да одмах дође к болесном оцу. Мора, да шта ће. И кад стаде момак крај очине постеље, рече стари Нацаковић: „Ђорђе скини шешир; пази, Ђорђе, твој баба пише тастамент. Аха, је л', биће пара! Никад ме ниси тако слушао; али нека, те ти не браним. Браћа ти и сестре добили су своје. Ђорђе, сине, кад ја склопим очи, црна крава твоја је.

„Бог ти платио", викну Ђоле.

„Али буди паметан па не пи више; а отац небесни нека те чува и брани."

Старац ућута.

„Да л', да метнем шешир на главу?" питао је Ђоле.

„Сад можеш радити, шта хоћеш". доврши Нацаковић.

После неколико дана умре старац и покопаше га; Ђоле изведе црну краву из стаје. Истера је на шор, па је потера напред. Идући тако за кравом, овако се са њом разговарао:

„Матора кљусино! Ала си мршава; могао бих ти обесити пршњак о кукове!"

А кад дођоше до валова крај сеоског бунара, заустави се крава па поче пити.

Ђоле јој рече:

„Хе, моја лепа кравице, и ја сам ти малко ожеднио."

Али не хтеде пити.

У то ето ти неког сељака друмом. Човек га запита: „Куд си нагао с том мрцином?" Ђоле шкрипну зуби па оде даље.

Некако погледа крави у виме, а оно набрекло. Чим дође пред крчму, запита крчмарицу, како би било, да она помузе краву, па да му да̂ који чокањ. Погодише се.

Е, сад је Ђоле на коњу. Тера своју очевину по неколико сати, нађе јој лепе паше, па чим јој вимена набрекну, оде па попије два, три чокањчета. Али — враг би знао, одкуд — вимена сваким даном све мања, а Ђолева жеђ опет све већа. Но и ту се он помогао. Прода краву неком кал-

дрмџији. Калдрмџија се једва уздржа, па га не запита, да није крава украдена, — него даде лепо Ђолу Наџаковићу тридесет и пет банака.

„Кани боже!“ обрадова се Ђоле. „Само, је л', далеко крчма?“

Тридест и пет банака сам дакле наследио, мислио је Ђоле, ал сад ћемо паметно! С тридесет банака да се нешто почети; а с оних пет — хоћу да загасим жеђ. Хоћу баш и ја једаред да пијем, колико ми треба; — а после ћу да радим.

Кад дође до прве биртије, нађе негде у буџаку згодно место па поче пити. Крчмарица седе крај њега, говорила му тамо којешта, а најпаметнија је била, кад рече, да има погачица с чварцима; врло добро су јој „испале“, па зашто не би и Ђоле коштао. Ђолу је право, а политичарка крчмарица знала је, да се затим мора здраво ожеднити. А крчмар је овако служио Ђорђа: у прву и у другу боцу усуо је чистог вина у трећу и четврту мало јабуковаче; после пола вина, пола јабуковаче; доцније пола јабуковаче, четврт вина, четврт воде. Кад је после Ђоле своје место честито загрејо, а, дабоме, од места се загреје и човек па и жеђ — и онда је то тешко угасити — крчмар му је доносио све више и више воде — јер она најбоље гаси; да је дошао трећег дана какав царски човек, па да је оно мало стаклено визирче, што има у себи олова, метнуо у Ђолово пиће, пронашао би да Ђоле пије јабуковачу растањену чистом бистром водицом.

Међутим та вода и јабуковача нису рачуну сметали; трећег дана израчунао је крчмар, да је Ђоле попио вина за пет банака. Ђоле извади банке, па их баци пред бирташа, добра крчмарица му поклони неколико погачица с чварцима. Сад је опет жедан. „То би била највећа лудост“ мислио је Ђоре „да сад прекидам, кад сам тако красно започео — могло би ми шкодити. Жеђ се мора угасити — сасвим до дна. Тако ми вели и Паја, а он је човек паметан. Даћу још две банке.“

Седио још два дана, па се сетио радње. Има два'ест осам банака, па ће што да почне. Ишао је тако Наџаковићев Ђоле прашним друмом, ишао па се нечему досетио шта би њему — Ђолу — валило, да он своју им'овину заокругли, па да буде четврт стотинарке. Остадоше му три банке, да потроши на што хоће, — а он хоће вина; тако плануше у пламену жеђи и те три.

Али шта су три банке, да угасе жеђ у оној несретној години!? Било је врло топло лето; или је била јака омара, или је киша — а ту човек без крова — као по богу наш Ђоле — не зна шта ће, него у крчму; зато ју је бог створио! Уђе у крчму. Кад је већ мислио, да је дотерао до двадесет, плати рачун. Остане му деветнаест банака, деведесет и пет новчића и неколико гвоздени дугмади. Банку је начео, шта зна с њом; може му испасти путем. Тако је све начињао и заокругљивао на петнаест, на двапаест и најпосле дође до десет. Ту сад метне кажипрст на чело, промозга мало па рече: „На данашњи дан, не може човек с десет банака ништа почети. Тешко оном, ко изгледа наследство; сам заслужуј свој хлеб!“

Сад има још оно неколико пуцади с блузе. Хе, али зашто су онда бирташи измислили оне црне плоче на зиду онако поред сата, ту се пишу кредом свакојака слова. Може се свако име написати. Једаред каже Ђоле бирташу: „Хеј, море, мог оца син има поштено име; па неће ни твоју плочу осрамотити.“

„То не“, рече бирташ, „али плоча би лако могла осрамотити поштено име. Не веруј овој црној справи!“

Ђоле се подбочи на песницу па се ожалости. Напослетку каже сам себи: „Шта ће ми тако дебо пршњак на овакој врућини?“ Прода га, па попије два три чокања. Имао је неке дебеле чизме од говеђе коже; а нема вам горе него ићи лети у њима; најзгодније је наћи на ђубрету старе ципеле, па направити папуче — не кошта ништа, а згода је. Попије Ђоле и њих.

Сад је готов. Про једаред рекао је Паја неком: „Кад немаш шта да сипаш у грло а ти га завежи!“ То се сад учини Ђолу врло паметно. Кад риба не може да пије, шта ће онда на овом свету? Страшно је, али шта зна?

Ђоле је знао у пољу неку стару крушку. Оде до ње и тешком муком попе се на врх. Одавде је сад могао прегледати цело село, баш лепо разпознаје цркву и крчму. Сад се прво покаје, искрено се покаје — као прави хришћанин; затим одреши тканицу од појаса па је замота око врата.

У тај пар прође попа поред крушке, страшно ли се уплаши, кад виде, шта хоће Ђоле. „Ђоле“, викну поп „немој бити луд! Нема горе глупости, него обесити се. Кајаћеш се док си жив!“ Бадава, Ђоле привеза тканицу за грану. Попа покуша да се успне на крушку, не би л' избавио самоубицу, јер Ђоле је већ био готов, — само да се отпусти. Наједаред досети се поп — „Ђоле!“ викну он, ти мораш доле, тражим те ево читав сат; хоћу да отачем.“

„Бога ти?“ питаше Ђоле зачуђено. Е, па то је већ што друго, и за тили часак нађе се на земљи. Одоше поповој кући, неко време ишао је попа по кући, па се врати. „Шта ћемо сад, Ђоле? Како ће мо отакати, кад је поша изгубила кључ од подрума. Била на потоку чистила шаране, а кључеви јој упадоше у воду. Шта да радимо?“

Ђоле предложи, да се дозове бравар, али поп каже, да је подрумска брава тако ђаволски намештена, да не помаже ни онај из вароши бравар. Да се провале врата, предложи жедни Ђоле; никако се неможе, јер су превучена самим гвожђем, рече попа Једино још остаје: да се кључ извади из потока — то јест ако хоће Ђоле да помогне. — Наравна ствар хоће. — Прво су извели воду из потока, који је терао попину воденицу — а на дну остаде сам муљ. Било га је врло много. Сад се Ђоле даде у посао. Узме ашов, па стаде избацивати онај муљ баш јуначки. Радио је до довече и нашао кључеве.

Кад се смркло, позва га попа у кућу па му рече: „Тако драги мој Нацаковићу, сад си ми добар део потока очистио, зато ћеш добити пет гроша и вечеру и бокал вина — кључеви се нашли.“

Ђоле га погледа.

„А кад ми цео поток почистиш,“ настави поп, „онда ћу ти сваки дан давати банку и два гроша, хралу и који бокал вина.“

Сад је ствар свршена. Кад је поток био у реду, воду опет пустили, нашло се за Ђола у воденици посла, Бар је увек код воде, те се не боји страшне жеђи. Човек не може да верује, како се може ко тако променути. Али попа зна шта треба Ђолу, — и сад има таког радина, каквог скоро није имао.

Кад тако с вечери седе крај бокалића вина — а то нису никад ускраћивали вредном члану куће — па кад се попа загледа, како слатко падају Ђорђу слатке капљице, не може на ипо, него удари Ђола по рамени, па му каже: „Реци ми, Ђоле зар не би била штета, да си пре завезао своје грло?“

пр'вео. Пав —

БЕЛЕШКЕ.

(*Нова слика уметника Кикерца*). У накладн Коч онде и Николића у Загребу изишла је најновија слика југословенског уметника Кикерца, која представља „деду и унука“ по песми Змај-Јовановића. На слици је ухваћен моменат, кад унук изразом љубопитства у лицу пита деду свог: „Је ли деда, зашто сам ја те гусле целив'о?“ А старац се пригнуо детету, те му одговара, да ће му се кад остари и само казати. Послови уметника Загребачког Кикерца познати су и нашем народу из копија по илустрованим листовима и календарима, а и по слици „Косовка девојка,“ коју је такођер издала пре неку годину уважена фирма Кочонде и Николића у Загребу. Издање је „деде и унука“ у масним бојама. Слика је 30 палаца широка, а 22 палца висока, златан и укусно украшен оквир широк је 13 сантиметера. Слика стаје са оквиром заједно 25 фор. за готово; но може се добити и на отплату у месечним ратама по 3 фор., но онда је цена слици 28 фор. Госп. Николић ће сам пропутовати све српске крајеве, и ми најтоплије препоручујемо сународницима нашим, да ову красну слику Кикерчеву што многобројније наручују, јер је и израда слике дивна као и песникова замисао, те ће служити за украс свакој српској

кући; а тиме ће се накладној фирми Кочонде и Николића дати подстак, да и на даље издају и умножавају уметничке производе наших југословенских вештака.

(Предавања). Српска новосадска читаоница приређује за време овога поста јавна предавања. Сваке суботе ће бити по једно предавање и прва два већ су и држана. Предавао је г. А. Хаџић „О Српкињи девојци“ и г. др. Милан Савић „О немом разговарању“. Добро би било, да се поред овако з а б а в н и х и д р у ш т в е н и х тема узму у обзир и п о у ч н е ствари, те да се приреди и по које популарно предавање из какве год практичне науке, као из хигијене, физике, историје књижевности, педагогије и т. д. те да се „пријатно“ са „корисним“ помеша, пак да публика што већма тиме добије Ово наравно стоји до добре воље појединих предавача, који нека се читаоничкој управи изволе пријавити, а ова ће им драге воље вече одредити.

(Вукова дела). Држава српска откупила је право издавања свију штампаних и нештампаних дела Вука Стеф. Караџића од кћери Вукове госпође Мине Вукомановићке. Ова ће добивати од српске владе у име тога откупа годишње 6000 динара и осим тога известан број књига, кад се буду штампале.

(Печат цара Лазара). Неки сељак у Јагодини копајући подрум нашао је печат кнеза Лазара са грбом и натписом његовим. Сељак не разумевајући шта је нашао прода печат тај некоме за два динара и купац одмах оде у Београд. Но начелник Јагодински чувши за ово телеграфише одмах управи вароши Београда и ова нареди, да се купац тај потражи и да му се печат одузме.

У М Е Т Н О С Т.

(Никола Шубић-Зрињски.) Под овим насловом изишла је ових дана опера честитога композитора З а ј ц а, за коју је речи написао Х у г о Б а д а л и ћ. Опера је ова угледала света о трошку загребачких трговаца К о ч о н д е и Н и к о л и ћ а, а израђена је у литографском заводу К. Албрехта. Штампана је опера у великој четвртини и има 156 страна. Осим насловнога листа са сликом, која представља последњи призор из речене опере, има још и верна слика омиљеног композитора Зајца. Сложена је опера овде за гласовир и за певање. Уз наш текст додан је и талијански превод. Цена је целој опери 6 фор. а вр. Препоручујемо ово дело нарочито као поклоне за божић и друге празнике и прилике нашим свирачицама. које и онако имају доста туђинских опера у својој збирци, па нека им и ова наша буде мила и нека је што чешће свирају.

Р А З Н О.

(Константин Немања) Године 1828-ој дође у Вуковар један средње величине човек, проседе браде бркова и дугачке косе (као што наши свештеници обично носе) плавих очију и бистрог погледа; могао је бити преко 55 година, на прости коли од Осека путујући. — Тражио је у Вуковару гостионицу; но где је Србин гостионичар, и тако га упуте у дољњој махали код црвеног крста где је био велики страдалник и добро познати у целој околини Вуковарској Глишо П., кулунџија, који је те године гостионичар код „црвеног крста“ у дољној махали био. . —

Чим сиђе с кола и ступи на врата, повиче: „А јел ово Српска кућа?

Гостионичарка Јека га дочека и одговори: кућа није српска, ал смо ми Срби. —

Е добро добро, дај кочијашу мој пртљаг доле. —

Намири кочијаша, даде му напојницу вина донети, а он отиде у спремљену собу. —

У том дође Глишо кући, поздрави свога госта и рекне му, да буде као у својој кући. —

Кад сам као у својој кући, то хоћу да само с тобом и с твојом породицом ручамо нећу с другим гостима. —

По вашој вољи нека буде —

При ручку запита гост Глишу: познајеш ли ти Милошевића, прозваног Жарача; је ли когод од његових у животу? — Глиша му рекне: Ја сам кумовао свима Милошевићима или Жарачима, — стари је умро, но жена му је жива и има сина Давида, који често амо долази, учи молерај, он је молер. —

А ти ми Бога ти доведи ту стару и сина јој Давида да их видим.

Стара дође, мала ситна женска, збабаних образа, плавих очију, смерно и стидљиво погледа у новиског човека, који је оштрим оком мерио, и рече јој: „познајеш ли ти мене стара?“ —

Бог вас познао, ја никад вас ни видила нисам, до сад ево у кумовској кући. —

А где ти је син?

Он ће доћи пред вече а сад ради код молера кљакавог (Дагмаловић бивши молер у Вуковару имао је обе руке кратке и кљакаве но опет је био доста вешт молер за оно доба. —)

На то гост позове све у своју собу: Стару Жарачицу, Глишу и његову жену, и почне им, говорити: „По свима вашим изгледима, ви сте врло добри и поштени људи; видим да се нисам преварио у вама, сад почем ви мене не познајете, то ћу вам сам казати ко сам, „Ја сам К о н с т а н т и н Н е м а њ а прави престола српског наследник. — Мене је послао Руски цар да идем и прегледам српске земље, и да вас ове моје верне Србе уверим ја, који сам данас први пут у српски Срем ступио, и прве поштене људе познао, да се уверите шта при себи имам, и извади свој путни пасош, две кутије, у једној са дијамантима звезда у другој златни житни клас об-ручић савијен, — и вели, звезда је ова српског цара Душана, а ово је његов орден, који је дао заслужним за своју државу. —

Ови простаци узверили се видећи скупоцене знаке, но на то ће рећи Глишина жена: Ал господине како то кад је последњи Немањић Урош погинуо од Вукашина, од куд сад живи Немањић? Он јој одговори: Видим да си нешто читала, ал опет незнаш све. Зар није било и пре Душана других линија од првог Немање? Ја сам из друге линије не из Душанове но из стричевића Немање, од којих само још један сам ја на свету.

— На то дође Давид, и мати му рекне: Ево мог Давида[1]) и Давид је био млад ћосав човек, плавих очију, смеђе косе, сваки час брисао је нос, (као да му никад балабан престајао није) — њему рече Немања: Остави се молераја, пак учи науку. неће, дуго бити, требаћеш ми за министра. — Свакои је дао своју карту, коју да му покажу кад се он прогласи Српским краљем у Србији. —

Други дан отиде, да посети судца и поджупана Први поджупан Нарчетић погледа пасош, и даде га одмах затворити. Затвореног га држао до другог дана, и онда га дозове к себи и замоли га за опроштење, и почасти кафом и ракијом.

Кад се вратио у свој квартир код Глише, викао је на поджупана, који није гледао чији је потпис на пасошу, — но у пасошу сасвим доле ситним пером било је забележено „*Vagabund*" (скитница) и он је сам говорио, да ће се скорим стидети онај, који му у Бечу на визирању пасоша то записао. —

Глиши се био задужио са неколико форината за 7—8 дана, и дао му обећање да ће му временом сву породицу сретну учинити. —

Из Вуковара је отишао у Срем — но стара Милошевићка после тога приповедала је Глиши и његовој жени да је она имала брата, који је био стражмештером негде ал га она нигда више видела није, нити знаде куд се део; а она мало мисли, да ће то бити тај брат њен, поради тога, што је њој као сиротој дао банку од 10 форината сребра, (а то је онда било 25 форината бечке валуте), ал да опет не може узети на душу да га и најмање познаје. — У Срему је посећивао српске манастире, свуд је био дочекиван, и отиде у Карловце Митрополиту Стратимировићу, који га денунцира у Варадин, и отуда дође стража, и одведе у затвор у Варадин, — ту је био 8 дана, и добије визу на пасош за Београд.

У Београду доведу га пред кнеза Милоша, а већ му је речено: да је овде Константин Немања будући Српски краљ.

Кнез га запита: Ко си ти? Он му одговори да је он Константин Немања, које се може и из његовог пасоша из Русије видети. — А кнез ће на то „А где си ти био кад се требало крвавити за Србију? Ја сам Немања, и нема другог Немање осим мене!" и заповеди да се псевдо-Немања затвори. То разуме руски бивши неки агенат у Београду и измоли да му кнез даде пратњу, нек иде преко Влашке у Русију.

И тако отиде Немања с пратњом кнежевом преко Србије, ал му се траг незна више нигде где га је земља или вода појела

Послао из Земуна Ј. П.

[1]) Тај је Давид Милошевић био парохом у Адашевци и у Добановци, где је и умро.

НОВЕ КЊИГЕ

Арија и Месалина, жалосна игра у пет чинова. Написао Адолф Вилбрант. Превео Јован Грчић. Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића.

Проводаџије. Шаљива игра у пет чинова. Написао Милан Савић. Ово је дело наградила „Матица српска." Панчево 1884. Наклада књижаре браће Јовановића. 16-на-стр. 148 Цена 60 н.

Романи Милована Видаковића *Весели двори Иве Загорице.* Роман Милована Видаковића. Издање српске књижаре Браће М. Поповића. У Новоме Саду, 1885. 8-на стр. 232. Цена 80 новч.

Старинар српског археолошког друштва. Година I. бр. 3. Садржај: 1. Откопавања у Костолцу од М. Валтровића. 2 Споменице о узећу Београда од Турака г. 1688, 1717 и 1789, од Хуга Вајферта. 3. Закон Хумског кнеза Петра од Љуб. Ковачевића. 4. Разне вести, од М. В. У Београду. Краљевско-српска државна штампарија, 1884. — Старинар излази за сада свака три месеца. Чланови друштва добијају га бесплатно. За нечланове годишње 10 динара. У овоме се броју налазе и две фототиписане таблице.

Песме Мите Поповића. 1874—1884. Издање књижаре Ђермекова и Матића у Земуну, 1884 Стр. 363. Цена 1 ф. — Ово је збирка лирских песама и балада нашег омиљеног песника, који је познат целоме српству са својих нежних песама, пуних осећаја и родољубља, и које му теку лако и умилно као бистри поточић кроз цветну ливаду. Збирка ова врло је згодно сад дошла и за поклоне о божићу и другим свечаним приликама, што нам наступају, и ми ју топло препоручујемо свету нашем, особито млађем нараштају и женскињу српском.

Херцег-Нови, у спомен пестогодишњице му. Сабрао и сложио Томо Крстов Поповић. У Задру. Печатња И. Водицке. 1884. 8-на, стр. 208. Цена 40 новч. — Млади књижевник српски г. Томо Крстов Поповић, који је пређашњих година и у „Јавору" писао, и ако се не варамо, у нашем се листу први пут и појавио као књижевник, написавши чланке о „Знаменитим Бокељима", написао је и ову монографију бокељскога града Херцег-Нови онако правим и чистим бокељским родољубљем. Књига је ова врло занимљива а чини се у њој жив и топал спомен многим заслужним родољубима, који су у Херцег-Новоме угледали света, или су пореклом оданде или је Херцег-Нови било место, у којем су они радњу своју за народ развили. Препоручујемо топло ову занимљиву и према својој величини јефтину српску књигу нашим штов. читаоцима.